

שבוע פרשת משפטים - שקלים

(19 - 25 February 17)

כ"ג - כ"ט שבט תשע"ז

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַזְרֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהרהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצֹאצְאֵינוּ,
וְצֹאצְאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךְ וְלוֹמְרֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְתָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, גִּיתָן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵ
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל"ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעַד:**

**וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנְיֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתוֹרִשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ
לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלְתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְתָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא
תֵתֵן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעֲרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְיֹמֶיכֶם וַיִּמֵּי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לְתַת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, כן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נתן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית-תובות "לה'") בצירוף שםם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניתנם בהדרגה, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לא לנו | יהוה לא־לנו כִּי־לְשִׁמּוֹךְ תֵּן כְּבוֹד עַל־חֲסִדְךָ עַל־אֲמַתְךָ: ב לְמַה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
 אִי־הוּא אֱלֹהֵיהֶם: ג וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עֲשֵׂה: ד עֲצִיבֵיהֶם כִּסֵּף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
 יְדֵי אָדָם: ה פַּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ: ו אֲזַנִּים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם
 וְלֹא יֵרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יִמְיִשּׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִתְלַכּוּ לֹא־יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם: ח כְּמוֹתֵם יִהְיוּ
 עֲשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר־בָּטַח בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בָּטַח בַּיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא: י בֵּית אֱהָרֹן בְּטַחוֹ
 בַּיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא: יא יֵרְאִי יְהוָה בְּטַחוֹ בַּיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא: יב יְהוָה זָכְרָנוּ יִבְרַךְ
 יִבְרַךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְרַךְ אֶת־בֵּית אֱהָרֹן: יג יִבְרַךְ יֵרְאִי יְהוָה הַקְּטָנִים עַם־הַגְּדֹלִים: יד יִסַּף
 יְהוָה עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו כְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
 שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לַבְּנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמָּתִים יִהְלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָל־יְרֵדֵי דוּמָה:
 יח וְאַנְחָנוּ | נִבְרַךְ יְהִי מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ:

קמו.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר ברין הוא לאהוב אותו על כל המזובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶתְהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי |
 חֲבַל־מָוֶת וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מִצָּאוּנֵי צָרָה וַיִּגְזֹן אֲמָצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מִלְּטָה
 נַפְשִׁי: ה חָנוּן יְהוָה וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דָּלַתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוֹכֵן
 נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עֲלֵיכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינֵי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי
 מִדָּחִי: ט אֶתְהַלַּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
 אֲמַרְתִּי בַחֲפוּי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מִה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תְּגִמּוּלוֹתַי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
 וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נִדְרֵי לַיהוָה אֶשְׁלֵם נִגְדָה־זָא לְכָל־עַמּוֹ: טו יִקַּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמְּוֹתָהּ
 לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֲבָדְךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמַתְךָ פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי: יז לֵךְ אֲזַבַּח זִבְחַת
 תּוֹרָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נִדְרֵי לַיהוָה אֶשְׁלֵם נִגְדָה־זָא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחֻצְרוֹת | פִּתֵּי
 יְהוָה בְּתוֹכֵי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּ־יָהּ:

אגרות קודש

[ל' שבט תשכ"ב]

לכתבו אודות הנוער שהאם אינה יהודי - הנה הדין ברור שהולך אחר האם, ובמילא גם אסור
 ללמדם תורה (מלבד ע"ד ז' מצות דבני נח). ומה שאולי חשוב עוד יותר - קליטתם במסגרת ארגון נוער
 דבניי עלולה ביותר וביותר להביא לטמיעתם ח"ו בקהל בניי - מבלי כל גרות (ואפילו אם לפעמים
 יזכירו עדי"ז). ההסברה - ללמדם ולחכות בשאלת הגרות עד י"ח שנה - פשוט שאינה מתירה האיסור
 הנ"ל ולא מבטלת כלל חשש הנ"ל. - נוסף על שבענין גרות קובע רק גיל י"ג שנה.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ג
- (ג) מאמר ד"ה כי תשא פרשת שקלים, מברכים החודש וערב ראש-חודש אדר, ה'תשכ"ו ה
- (ד) שיחת שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מברכים החודש וערב ראש חודש-אדר, ה'תשכ"ו יד
- (ה) שיחת חג הפורים, ה'תשכ"ו כב
- (ו) משיחת שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מברכים החודש אדר ה'תשנ"א לו
- (ז) לקוטי שיחות פרשת משפטים כרך טז מה
- (ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל נא
- (ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת משפטים נג
- (י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת משפטים נד
- (יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת משפטים צג
- (יב) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת משפטים צד
- (יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת משפטים קד
- (יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם קז
- שיעורי רמב"ם**
- (טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת משפטים קי
- (טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת משפטים קפא
- (יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת משפטים רג
- (יח) נביאים וכתובים ישעיה פרק לו-לח, איוב פרק יח רו
- (יט) משניות – מסכת ביכורים/שבת ביאור קהתי רח
- (כ) עין יעקב מסכת ראש השנה רטז
- (כא) מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף כח עד דף לד ריח
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים אדמו"ר הזקן רמו
- (כג) שולחן ערוך הלכות פסח לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רמו
- (כד) תורה אור אדמו"ר הזקן רמט
- (כה) שערי תשובה אדמו"ר האמצעי רנב
- (כו) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו אדמו"ר ה"צמח צדק" רנג
- (כז) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש רנד
- (כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב אדמו"ר מוהרש"ב רנד
- (כט) ספר המאמרים קונטרסים חלק א אדמו"ר מוהר"צ רנה
- (ל) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק אדמו"ר מוהר"צ רנו
- (לא) אגרות קודש אדמו"ר מוהר"צ רנו
- (לב) חומש לקריאה בציבור רנז
- (לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש רסח
- (לד) לוח זמנים לשבת פרשת משפטים רע
- (לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש רעא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

39 אותו, שְׁלַכְנָה דְּוָקָא הַחֲטִיִּים יוֹצְאִין בְּמַנְיָן, הֵן בעת הזריעה
 40 והן לאחר שצמחו וְלֹא הִתְכַּן הַקֶּשׁ שְׂבִיחַס לַחֲטִיִּים הֵם חֲסֵי חֲשִׁיבוֹת
 41 וְהַמְזִין שֶׁהוּא הַקְּלִיפָה שֶׁל הַחֲטִיִּים שְׂאִינִם נְחֻשְׁבִים לְכָלוּם⁴ ולכן
 42 לא סופרים ומונים אותם, כשם שמונים וסופרים את החיטים החשובות.

43 (ב) וּמִקְדִּים אדמו"ר ה'צמח צדק'
 44 באתו מאמר לְבָאָר, שְׂבִשְׂרֵשׁ
 45 המלה "ספר", שלושת האותיות ס'פ'ר'
 46 הם שורש לכמה מילים המורכבות
 47 מהאותיות הללו (שְׁנֵהוּ שלושת
 48 האותיות הללו, "ספר", הם הַשְׂרֵשׁ
 49 דְּעִנְיָן הַמְסַפֵּר) יֵשׁ ד'
 50 שְׂרָשִׁים⁵ כלומר, שלושת האותיות
 51 הללו מהוות שורש לארבע מילים
 52 שונות. הָא', מְלִשׁוֹן מְסַפֵּר
 53 (מַנְיָן)⁶, כְּמוֹ וּסְפִרְתֶּם לָכֶם⁷
 54 שפירושו תספרו ותמנו. הַב', לְשׁוֹן
 55 סֵפֶר⁸, כְּמוֹ בכתוב זה סֵפֶר
 56 תוֹלְדוֹת אָדָם⁹. הַג', מְלִשׁוֹן
 57 הפעולה של סְפָר וְהִגְדָה¹⁰,
 58 כְּמוֹ בכתוב וְלַמַּעַן תִּסְפֵּר בְּאַזְנֵי
 59 בְּנֵי דָד, וְהַד', שְׁנֵהוּ שֵׁם אָבִן
 60 טוֹבָה¹², כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב¹³

61 כְּמֵרָאָה אָבִן סְפִיר.
 62 וְזֵהוּ עִנְיָן עֶשֶׂר סְפִירוֹת,
 63 שְׁנֵי עָרְוֹת כֵּן, עֶשֶׂר הַכּוֹחוֹת דְּרַכֵּם
 64 הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא פועל נקראים
 65 "ספירות" עַל שֵׁם שְׁנֵי בָּהֶן כָּל
 66 ד' בְּחִינּוֹת הַנִּלְלָה¹⁴ - מספר,
 67 ספר, סיפור וספיר, כפי שהולך ומפרט.
 68 דְּהֵנָּה, סְפִירוֹת הֵם מְלִשׁוֹן
 69 אָבִן סְפִיר, שֶׁהוּא לְשׁוֹן
 70 בְּהִירוֹת, הֵינּוּ הַסְּפִירוֹת הֵן כּוֹחוֹת
 71 אֱלֹקִים בְּהִירִים שְׂאִינֵן מְסִתִּירוֹת
 72 עַל הָאוֹר הַאֱלֹקִי הַמְּלַבֵּשׁ בָּהֶם

21 עִנְיָן עֶשֶׂר סְפִירוֹת, שְׁנֵי עָרְוֹת כֵּן, עַל שֵׁם שְׁנֵי בָּהֶן כָּל ד' בְּחִינּוֹת הַנִּלְלָה¹⁴.
 22 דְּהֵנָּה, סְפִירוֹת הֵם מְלִשׁוֹן אָבִן סְפִיר, שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּהִירוֹת, שְׂאִינֵן מְסִתִּירוֹת

1 בתחילת פרשת כִּי־תשא התורה מדברת על מניין בני ישראל באמצעות מחצית
 2 השקל ופרשה זו נקראת מידי שנה בשבת פרשת שקלים, ובתחילת הפרשה
 3 נאמר:

4 כִּי תִשָּׂא כֹּאשֶׁר תִּרְצֶה לַמִּנּוֹת אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'¹, וּמִבִּיא
 5 כ"ק אֲדַמּוּר ה'צמח צדק'
 6 (שְׂהִשְׁנָה שְׁנַת תִּשְׁכ"ו בה נאמר
 7 מאמר זה היא שְׁנַת הַמָּאָה
 8 לְהַסְתַּלְקוֹת-הַיְלּוּלָא שְׁלוֹ ב"ג
 9 גִּיסֵן תִּרְכ"ו) בְּמֵאָמֶר דְּבוּר־
 10 הַמִּתְחִיל זֶה, "כִּי תִשָּׂא" שְׁנִמְצָא
 11 בְּכִיכֵל כֹּרֶךְ שֶׁל מֵאֲמֵרִים כְּתוּבִים
 12 בְּכַתְּבֵי־ד' שְׂיָצָא לְאַחֲרוֹנָה
 13 מְגָלוֹת לְגֵאֲלָה², הַסֵּפֶר הִיא
 14 ב'צלות' במקום (באחת המדינות
 15 שֶׁמֶעֱבֵר לַמִּסַּךְ הַבְּרוּל כְּפִי שֶׁנִּקְרָאוֹ אוֹ)
 16 שֶׁלֹּא הִייתָ גִישָׁה אֵלָיו, וּבִאוֹתָה
 17 תְּקוּפָה, בְּשַׁנַּת תִּשְׁכ"ו, יֵצֵא לְגֵאוֹלָה'
 18 וְנוֹצְרָה הַאֲפִשְׁרוֹת לְעֵינַי בּוֹ. וּבִמֵּאֲמֵר
 19 זֶה מִבִּיא אֲדַמּוּר ה'צמח צדק'
 20 דְּהֵנָּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³
 21 בְּמִדְרַשׁ לְגַבֵּי מַנְיָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵה'
 22 חֲטִיִּים הִלְלוּ כְּשֶׁהָיוּ יוֹצְאִין לְזֶרַע אֵינֵן יוֹצְאִין אֲלָא
 23 לְזֶרַע כֹּאשֶׁר שׁוֹתִלִים אֶת גִּרְעֵינִי
 24 הַחַיִּיטָה בְּאֲדָמָה אֵינֵן יוֹצְאִין אֲלָא
 25 בְּמַנְיָן, וּכְשֶׁנִּכְנְסִין מֵהַגֶּרֶן
 26 לְאַחַר קְצִיר הַחֲטִיִּים נִכְנְסִין בְּמַנְיָן,
 27 וּמִפְּנֵי חֲשִׁיבוֹת סוֹפְרִים וּמוֹנִים כֹּל
 28 חֵיטָה כֵּן כְּשִׁירְדוּ יִשְׂרָאֵל
 29 לְמַצְרַיִם יָרְדוּ בְּמַנְיָן כּו',
 30 וּבִפְרֻשַׁת וַיִּגַּשׁ בְּחֹמֶשׁ בְּרֵאשִׁית הַתּוֹרָה
 31 מִפְּרֻשַׁת אֶת מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּירוּדָתָם
 32 לְמַצְרַיִם (שְׁבַעִים נֶפֶשׁ) וּכְשֶׁעָלוּ
 33 עָלוּ בְּמַנְיָן כּו', וְגַם בִּיצִיאָתָם
 34 מִמִּצְרַיִם הַתּוֹרָה מוֹנָה אוֹתָם שׁוֹב, כֵּאֵן
 35 בְּפִרְשַׁת כִּי תִשָּׂא, וְהֵינּוּ, שְׁהַמְנִיָן
 36 (כִּי תִשָּׂא לְשׁוֹן מַנְיָן) מוֹרָה עַל
 37 חֲשִׁיבוֹת הַדְּבָר שְׁאוֹתוֹ סוֹפְרִים
 38 וּמוֹנִים, שְׂמַצֵּד חֲשִׁיבוֹתוֹ מוֹנִין

**בס"ד. שבת פרשת משפטים,
 פרשת שקלים, מברכים החדש
 וערב ראש-חדש אדר, ה'תשכ"ו
 (הנחה בלתי מוגה)**

1 כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'¹, וּמִבִּיא כ"ק
 2 אֲדַמּוּר ה'צמח צדק' (שְׂהִשְׁנָה הִיא שְׁנַת
 3 הַמָּאָה לְהַסְתַּלְקוֹת-הַיְלּוּלָא שְׁלוֹ) בְּמֵאָמֶר דְּבוּר־
 4 הַמִּתְחִיל זֶה, שְׁנִמְצָא בְּכִיכֵל שְׂיָצָא לְאַחֲרוֹנָה
 5 מְגָלוֹת לְגֵאֲלָה², דְּהֵנָּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³ מֵה'
 6 חֲטִיִּים הִלְלוּ כְּשֶׁהָיוּ יוֹצְאִין לְזֶרַע אֵינֵן יוֹצְאִין אֲלָא
 7 בְּמַנְיָן, וּכְשֶׁנִּכְנְסִין מֵהַגֶּרֶן נִכְנְסִין בְּמַנְיָן, כֵּן
 8 כְּשִׁירְדוּ יִשְׂרָאֵל לְמַצְרַיִם יָרְדוּ בְּמַנְיָן כּו',
 9 וּכְשֶׁעָלוּ עָלוּ בְּמַנְיָן כּו', וְהֵינּוּ, שְׁהַמְנִיָן (כִּי
 10 תִשָּׂא) מוֹרָה עַל חֲשִׁיבוֹת הַדְּבָר, שְׂמַצֵּד
 11 חֲשִׁיבוֹתוֹ מוֹנִין אוֹתוֹ, שְׁלַכְנָה הֵנָּה דְּוָקָא הַחֲטִיִּים
 12 יוֹצְאִין בְּמַנְיָן, וְלֹא הִתְכַּן הַקֶּשׁ וְהַמְזִין שְׂאִינִם
 13 נְחֻשְׁבִים לְכָלוּם⁴.

14 (ב) וּמִקְדִּים לְבָאָר, שְׂבִשְׂרֵשׁ סֵפֶר (שְׁנֵהוּ
 15 הַשְׂרֵשׁ דְּעִנְיָן הַמְסַפֵּר) יֵשׁ ד'
 16 שְׂרָשִׁים⁵. הָא', מְלִשׁוֹן מְסַפֵּר (מַנְיָן)⁶, כְּמוֹ
 17 וּסְפִרְתֶּם לָכֶם⁷. הַב', לְשׁוֹן סֵפֶר⁸, כְּמוֹ זֶה סֵפֶר
 18 תוֹלְדוֹת אָדָם⁹. הַג', מְלִשׁוֹן סְפָר וְהִגְדָה¹⁰, כְּמוֹ
 19 וְלַמַּעַן תִּסְפֵּר בְּאַזְנֵי בְּנֵי דָד¹¹. וְהַד', שְׁנֵהוּ שֵׁם אָבִן
 20 טוֹבָה¹², כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב¹³ כְּמֵרָאָה אָבִן סְפִיר. וְזֵהוּ
 21 עִנְיָן עֶשֶׂר סְפִירוֹת, שְׁנֵי עָרְוֹת כֵּן, עַל שֵׁם שְׁנֵי בָּהֶן כָּל ד' בְּחִינּוֹת הַנִּלְלָה¹⁴.
 22 דְּהֵנָּה, סְפִירוֹת הֵם מְלִשׁוֹן אָבִן סְפִיר, שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּהִירוֹת, שְׂאִינֵן מְסִתִּירוֹת

(1) ר"פ תשא (ל, יב). (2) נדפס לאח"ז באוה"ת תשא ע' א'תתכג ואילך. וראה גם סה"מ תרל"ח ע' נו ואילך. (3) שהש"ר פ"ז, ג. (4) שהש"ר שם. אוה"ת שם ע' א'תתכו. וראה גם המשך תער"ב ח"א ע' קסו. (5) ראה גם סה"מ תרל"ח שם ע' סה ואילך). ד"ה וספרתם לכם תשל"ל. (6) ראה פרדס שער ח (שער מהות והנהגה) פ"ב - הובא ונתבאר באוה"ת חיי שרה קז, א. ביאוה"ז להצ"צ חיי שרה ע' עא. המשך תער"ב שם ע' קנט ואילך. (7) אמור כג, טו. (8) ראה המשך תער"ב שם ע' רלט ואילך. (9) בראשית ה, א. (10) ראה פרדס שם - הובא ונתבאר באוה"ת שם קו, ב ואילך. ביאוה"ז שם ע' ע ואילך. המשך תער"ב שם ע' קעה ואילך. (11) בא י, ב. (12) ראה אוה"ת וביאוה"ז שם. המשך תער"ב שם ע' ר ואילך. (13) יחזקאל א, כו. (14) ראה פרדס שם - הובא ונתבאר בהמשך תער"ב שבהערה 6. אוה"ת שם.

כי תשא את ראש בני ישראל וגו'

ביאור בדרך אפשר

1 ומאיר באמצעות לעולמות ולנבראים, אֶלֹא הם פְּלִים ואמצעים
 2 שְׁעַל־יָדָם מִתְגַּלֶּה הָאוֹר ויורד ונמשך מלמעלה למטה כו' (וְהִינֵנוּ,
 3 לְפִי שְׁגָם הַפְּלִים הֵם בְּאֶפְן דְּאִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֵד¹⁵, כדברי
 4 הוזהר – "איהו וחיהו חד, איהו וגרמוהי חד" והכוונה שלא רק האורות
 5 העליונים מאוחדים עם הקדוש־ברוך־
 6 הוא כך שהם מציאות אחת אתו, אלא
 7 גם הכלים, למרות תפקידם למרוד
 8 ולהגביל את הארת האורות, גם הם
 9 מאוחדים עם הקדוש־ברוך־הוא
 10 באחדות מוחלטת ובטלים אליו ואינם
 11 מציאות נפרדת אלא דבר אחד אתו
 12 וְעַל־אַחַת־פְּמָה־וְכִמָּה
 13 הָאוֹרוֹת שהם בוודאי באחדות מלאה
 14 עם המאור, מקור האור).
 15 וְזֶהוּ גַם מָה שְׁפִירוֹת הוּא
 16 מְלִשׁוֹן סְפוֹר וְהִגְדָּה, כְּמוֹ
 17 בכתוב הַשְּׁמַיִם מְסַפְרִים¹⁶ לשון
 18 סיפור והגדה ואמירה, כמו השמים
 19 אומרים, (שְׁנוֹסָף עַל פְּרוֹשׁ
 20 הַזֵּהרִין¹⁷ ש"השמים מספרים" היינו
 21 דְּנִהְרִין וְנִצְצִין כו', שהשמים
 22 מאירים ונוצצים, ולפי זה "מספרים"
 23 הוא לשון אור, כמו אבן ספיר
 24 שנקראת כך על שם שהיא אבן
 25 מאירה, הֲרִי זֶה "השמים מספרים"
 26 גַם מְלִשׁוֹן סְפוֹר וְהִגְדָּה),
 27 וְכִמּוֹ שְׁפִיטוֹב כִּי אָרְאָה שְׁמִיךְ
 28 וְגו'¹⁸, כאשר אני רואה את השמים,
 29 שהם "מעשה אצבעותיך" של ה', הרי
 30 זה מלמד על גדולת ה' וכן כתוב
 31 בַּסּוּף נוֹסֵף שְׁאוֹ מְרוֹם עֵינַיִכֶם
 32 וְרָאוּ מִי בְּרָא אֱלֹהִים¹⁹, שכאשר מסתכלים ומתבוננים ב"מרום", היינו
 33 בשמים, הדבר מלמד על גדולת ה' שברא את השמים, וכך הספירות נקראות
 34 בשם זה על שם שהן "מספרות" והתוכן הפנימי של הדברים הוא - בְּיָנִין
 35 שְׁעַל־יָדֵי עֶשֶׂר סְפִירוֹת נִמְשָׁף גְלוּי הַהֶעָלָם שֶׁל אֵין־סוֹף
 36 בְּרוּךְ־הוּא שֶׁמֶצֶד עֲצוּמוֹ הוּא נִעְלָה וּמְרוֹמָם מִלְּהַתְּגַלּוֹת לְעוֹלְמוֹת וּנְבִרָאִים
 37 והוא נעלם מהם ועל־ידי הספירות הוא בא מן העולם אל הגילוי, ונמצא
 38 שהספירות "מספרות" את האלוקות לעולמות ולנבראים (וְהִינֵנוּ, שְׁפָל
 39 עֵנֵינוּ הַחֲכָמָה לְמִטָּה, כל האפשרות של קליטת והבנת האור האלוקי
 40 הנעלה באמצעות השכל, שהוא בעצם התגלות של החכמה האלוקית בעולם
 41 באופן כך שְׁיִהְיֶה שִׁנְךָ שתהיה אפשרות לְמִטָּה יְדִיעַת אֱלֹקוֹת,

ביאור בדרך אפשר

42 שכאן למטה בעולם הזה ידעו ויבינו ויכירו ענייני אלוקות הֲרִי זֶה מִצַּד
 43 סְפִירַת הַחֲכָמָה (רֵאשִׁית הַסְּפִירוֹת שהיא הספירה הראשונה
 44 וההתחלה של הספירות העליונות), כי האפשרות לדעת ולהבין אלוקות
 45 למטה נובעת מכך שהאלוקות התלבשה בספירת החכמה למעלה אֶלֹא
 46 שְׁפִיטוֹהָ בתחילת ההתלבשות של
 47 האלוקות בספירות, כפי שספירת
 48 החכמה היא בדרגה הראשונה
 49 העליונה, לפני שירדה מדרגה לדרגה
 50 הֲרִי זֶה בְּאֶפְן כְּתוּב ב"פֶּתַח
 51 אליהו" דְּאֵנָת הוּא חֲפִים וְלֹא
 52 בְּחֲכָמָה יְדִיעָא²⁰, מילולית:
 53 שאתה הוא חכם אבל לא בחכמה
 54 ידועה, כלומר, בדרגה זו אמנם ניתן
 55 לייחס לקדוש־ברוך־הוא את עניין
 56 החכמה אבל לא בחכמה הידועה
 57 והמוכרת אלא בחכמה מסוג אחר
 58 לחלוטין וְאֶחָר־כֵּף בִּירֵידַת הַחֲכָמָה
 59 העליונה מדרגה לדרגה נִמְשָׁף מִזָּה
 60 גַם מָה שְׁבִידִיעַת עֲצוּמוֹ יוֹדֵעַ
 61 כָּל הַנְּבִרָאִים כו'²¹, כיוון
 62 שהקדוש־ברוך־הוא וחכמתו אחד,
 63 והחכמה היא לא מציאות נפרדת ממנו,
 64 הרי בידיעת עצמו, בעצם העובדה
 65 שהוא מודע לקיום שלו עצמו, כביכול,
 66 הוא יודע גם את כל הנמצאים שכולם
 67 נמשכו ונמצאו ממנו וְעַד שְׁמִיזָה
 68 נִמְשָׁף אַחֲרֵי סֵדֵר הַשְּׁתַלְשׁוֹת־שֶׁל
 69 ירידות רבות מדרגה לדרגה, נמשך
 70 מהחכמה העליונה שרחוקה מאד
 71 ממושג החכמה המוכר לנו גַם עֵנֵינוּ
 72 הַחֲכָמָה לְמִטָּה שֶׁבְּעַצְמָם נוֹבֵעַ
 73 ונמשך מהחכמה העליונה).
 74 וְעֵנֵינוּ הַסְּפִירוֹת הוּא גַם מְלִשׁוֹן מְסַפֵּר וּמְנַיֵן, שְׁהֲרִי
 75 הַסְּפִירוֹת הֵם בְּמְסַפֵּר עֶשֶׂר דְּוָקָא, עֶשֶׂר וְלֹא תִשְׁעָה,
 76 עֶשֶׂר וְלֹא אֶחָד עֶשֶׂר²² והעובדה שנקבעו במספר מסוים, מעידה
 77 שיש להם קשר לעניין המספר, ולכן התואר "ספירות" הוא מלשון
 78 מספר.
 79 וּסְפִירוֹת הוּא גַם מְלִשׁוֹן סֵפֵר, שְׁזֶהוּ שְׁבִשְׁלִשָּׁה סְפָרִים בְּרָא
 80 הַקָּב"ה עוֹלָמוֹ²³, כנאמר ב'ספר יצירה' שהקדוש־ברוך־הוא ברא את
 81 העולם באמצעות התלבשות האור האלוקי בשלושה "ספרים" שְׁהֵם
 82 חֲכָמָה־בִּינָה־דִיעַת כו'²⁴ שלוש הספירות הראשונות.

(15) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). (16) תהלים יט, ב. ספר הבהיר סקכ"ה. הובא בפרדס שם. (17) זח"ב קלו, ב. הובא ונתבאר בפירושו המלות לאדמו"ר האמצעי פ"ט ואילך. (18) תהלים ח, ד. (19) ישעי' מ, כו. (20) תקו"ז בהקדמה (יז, ב). (21) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ט"י. (22) ספר יצירה פ"א מ"ז. (23) שם מ"א. (24) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"א.

שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מבה"ח וער"ח אדר, ה'תשכ"ו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

המספר עשר, וזה למספר הספירות, לכן הכתוב האומר שהמבט על השמים
מלמד על האלוקות, וכוונתו לעשר הספירות מתייחס לבריאה בביטוי "מעשה
אצבעותיך" ובכך מודגשת השייכות של הספירות למספר עשר.
והטעם ש'ענין זה של מושג המספר בבריאה נזכר בפסוק בנוגע
לפוכבים דוקא, אף שכמובן
הדבר נכון גם לגבי כל הנבראים
שבהיותם שונים וחלוקים זה מזה הרי
הם באים במספר ומניין יש לומר
על-פי מאמר המדרש²⁶ למה
נמשלו בני ישראל בפוכבים ולא
בחמה ולא בלכנה כו', נאמר
במדרש כי בזמן הזה מספרם הרב של
בני ישראל נמשל לחול היס, אבל
במעמדם ומצבם של בני ישראל לעתיד
-לבוא הם נמשלו לכוכבים, וכשם
שהכוכבים מאירים וזוהרים בכל
הרקיע כך בני ישראל מאירים וזוהרים
לעתיד-לבוא שנאמר "והמשכילים
יוהירו כוזהר הרקיע ומצדיקי הרבים
ככוכבים לעולם ועד". והמדרש
ממשיך - למה נמשלו בכוכבים ולא
בחמה ולא בלכנה? ועונה: לעתיד-
לבא החמה והלכנה בושים
כו' ככתוב "והפרה הלכנה ובושה
החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון
ובירושלים ונגד זקניו כבוד"
והפוכבים אינם בושים וכו'.
והנינו לפי שהפוכבים נראים
קטנים ביותר, לעומת השמש
והירח שנראים גדולים והוא ענין
קטנתי מכל החסדים גו'²⁷, הקטנות והענוה היא בעצם סימן והוכחה
לקרבת ה' כמו שמבואר בגארת הקודש' שבתניא (סימן ב) שיעקב אבינו אמר
על עצמו "קטנתי מכל החסדים" מאחר "שבכל חסד וחסד שהקדוש-ברוך-
הוא עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאוד" כי החסד הוא קירוב של ה'
אל האדם וככל שהחסד יותר גדול הקירוב יותר גדול, והביטול צריך להיות
יותר עמוק פי כל הקרוב יותר קמיה, הוא יותר פלא חשיב²⁸,
רבנו הזקן ממשיך ואומר באותה אגרת הקודש כי מאחר ש"כולא קמיה דווקא
כלא חשיב" (דווקא לפני הקדוש-ברוך-הוא כל העולמות וכל הנבראים הם
כאין ואפס), מובן שמי שנמצא יותר קרוב אליו, "כל שהוא קמי' יותר", בטל
יותר, ולעניינו - הביטול והקטנות של הכוכבים היא הוכחה למעלתם
וקרבתם לאלוקות וזהו הטעם לכך שהפוכבים שהם פרוקיע
תמינאה, ברוקיע השמיני שהוא בינה, הספירה השמינית במניין
הספירות מלמטה למעלה (מלכות, יסוד וכו') עלמא דאכתפיא, על

ג) וממשיך אדמו"ר עצמת צדק במאמר הנזכר לבאר²⁵, שזהו מה
שכתוב¹⁹ בהמשך הפסוק "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה (היינו
שהתבוננות במרום מלמדת על גדלות ה') המוציא במספר צבאם,
הקדוש-ברוך-הוא מוציא את הכוכבים הנראים במרום יום יום באותו מספר
ויש מספר גדול מאד של כוכבים
בשמים והינו, שפבת התחלקות
ורבוי הנבראים מהאין-סוף
ברוף-הוא הפשוט, הקדוש-
ברוך-הוא בעצמו הוא 'פשוט' כמובן
זה שהוא מציאות אחת 'פשוטה', לא
מורכבת, לא מוגדרת ולא 'מצויירת'.
ובקבלה וחסידות עוסקים באריכות
בשאלה איך נוצרו ונבראו מהאחדות
הפשוטה מספר רב של נבראים שונים
זה מזה ומחלוקים זה מזה בדרגות
ורמות רבות ושונות. ומבואר שהסיבה
היא לפי ש'נמשכו על-ידי
עשר ספירות, האור האלוקי
האינסופי הפשוט ירד מלמעלה למטה
דרגה אחרי דרגה עד שהתלבש בעשר
ספירות של אורות המלוכשים בתוך
כלים באופן כזה שכן תהיה התחלקות
והגדרה, כך שהחכמה היא חכמה ולא
חסד, והחסד הוא חסד ולא חכמה וכן
הלאה פי לענין זה ספירות הוא
מלשון מספר (פנ"ל),
להיותן בחינות שונות ש'פול
עליהן המספר כיון שהאור
האלוקי בא בספירות בהתחלקות וכל
ספירה שונה ומיוחדת משאר הספירות,
לכן אפשר לספור ולמנות את הספירות כל אחת בפני עצמה.
אחת, וגבורה בחינה שנית וכו', ולכן בגלל התלבשות האור
האלוקי בספירות שונות וחלוקות זו מזו נמשך מזה על ידי ירידת האור
המחולק מדרגה לדרגה רבוי והתחלקות הנבראים ואין זו סתירה לכך
שאור אין-סוף בעצמו הוא אחדות פשוטה.
וזהו פי אראה שמיך מעשה אצבעותיך¹⁸, הכתוב אומר שהמביט
בשמים, רואה את המעשה שהקדוש-ברוך-הוא עשה באצבעותיו, כביכול,
והדיוק "מעשה אצבעותיך" רומז להתלבשות האור האלוקי בעשר ספירות
שונות כמו המחלק דבר שמבדיל בין חלקיו השונים או פותב
אותיות שונות זו מזו, שמבטא את ההבדל בין אות לאות שהוא
על-ידי האצבעות, שהן האיבר בגוף שבאמצעותו נעשית פעולת
ההבדלה והחלוקה בין דברים שונים וכך גם בנמשל באלוקות, והן העשר
ספירות שהן במספר עשר אצבעות כו' וכיון שמספר האצבעות,

(25) אוה"ת שם ע' א'תתכד. וראה גם סה"מ תרל"ח שם (ע' סז ואילך). (26) במדבר"ר פ"ב, יג. (27) וישלח לב, יא. (28) ראה תניא אגה"ק ס"ב.

כי תשא את ראש בני ישראל וגו'

ביאור בדרך אפשר

1 הכתוב "ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם" אמרו בזה: מעלמא
2 דאתכסיא (עולם מכוסה) לעלמא דאתגליא (עולם גלוי). ומוסבר על כך בחזרת
3 החסידות כי כשם שבעולם הזה יש "ים" שהוא עולם שהנבראים שבו מכוסים
4 ויש "יבשה" שהיא עולם שהנבראים שבו גלויים, על-דרך-זה למעלה,
5 להבדיל, יש דרגות גבוהות שבגלל

6 הרוממות שלהם הן נעלמות ומכוסות
7 ונקראות "עלמא דאתכסיא" ואילו
8 האור האלוקי המצומצם שיווד
9 ומתגלה לנבראים נקרא "עלמא
10 דאתגליא", שְׁשֵׁם ב"עלמא
11 דאתכסיא" הביטול לאלוקות גדול יותר
12 מאשר ב"עלמא דאתגליא", כך שניכר
13 כיצד האלוקות היא המציאות
14 האמיתית והנבראים הם כאין ואפס,
15 לְמַעַלָּה יֵשׁ וּלְמַטָּה אֵין, וכיון
16 שזה מעמדו ומצבם של הכוכבים
17 הקרובים לאלוקות ובטלים לאלוקות,
18 לְכֵן הֵם קְטַנִּים. מֵה־שְׁאִין־כֵּן
19 חֲמָה וּלְכַנָּה נְרָאִים גְּדוּלִים,
20 וקרבת אלוקים והביטול שלהם
21 לאלוקות לא נראים בהם כל כך וּמִזְדָּה
22 נִמְשָׁךְ לְהִיּוֹת נְרָאָה לְמַטָּה
23 הֵיִשׁ וּלְמַעַלָּה אֵין כּוּי' ולפי
24 התפיסה הזו, היותר נמוכה, נראה
25 שהעולמות והנבראים התחתונים הם
26 "יש" ומציאות, ואילו האלוקות נעלמת
27 ולא ניכרת והיא "אין".

28 וְלִכְּן, לְעַתִּיד־לְבֹא, פְּאֶשֶׁר
29 וְנִגְלָה כְּבוֹד הַיְיָ וְגו',²⁹
30 והאלוקות תהיה גבילי וכולם יראו
31 שבעצם כל הנבראים בטלים לאלוקות
32 והם אין ואפס אֲזִי חֲתֻמָּה
33 וְהַלְכָנָה בּוֹשִׁים, בִּיּוֹן שְׁמָהּ
34 נִשְׁתַּלְשַׁל הֵיִשׁ וְדָבָר נִפְרָד,
35 הנבראים שבהם הביטול לא ניכר
36 ונוגש מֵה־שְׁאִין־כֵּן הַכּוֹכָבִים
37 כּוּי' שהם בחינת קטנות וביטול.

38 וְזֶהוּ גַם מַה שְׁפִסְיֹם הַפְּסוּקָה¹⁹ שבו נזכר ענין המספר ביחס לכוכבים
39 הוא "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, המוציא במספר צבאם לכולם
40 בשם יקרא" הוא מֵרַב אוֹנִים וְאִמְיִן פַּחַ אִישׁ לֹא נִעְדָר, פִּי
41 בַּכּוֹכָבִים יִשְׁנוּ עֲנִיִן הַמְּסַפֵּר (כמו שכתוב בתחילת הפסוק המוציא
42 בַּמְּסַפֵּר צְבָאָם), וְכִמּוֹ שְׁפָתוֹב³⁰ בַּפְּסוּק אַחַר מוֹנָה מְסַפֵּר

ביאור בדרך אפשר

לְכּוֹכָבִים, שְׁזָהוּ מִצַּד הַחֲשִׁיבוֹת שְׁפָדָר³¹ (כנ"ל סעיף א שדבר יקר
והשוב ראוי שיספרו אותו), וְלִכְּן אִישׁ לֹא נִעְדָר, שְׁאִישׁ אֶף אַחַד
מֵהַכּוֹכָבִים לֹא נִעְדָר וְחָדַל לְהַתְקִיִּים, אֲלֵא כּוֹלָם לְלֹא יוֹצֵא מִן הַכִּלְל
קְיָמִים וְעוֹמְדִים בְּרוּם כְּגוּבָה עוֹלָם מִשְׁשֵׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית
כּוּי'³¹ ועד היום הזה, וְהֵינּוּ³²,

שְׁמִצַּד הַחֲשִׁיבוֹת שְׁלֵהֶם, נִתָּן
בָּהֶם גַּם הַתְקָף וּבִלְשׁוֹן הַכְּתוּב
"מְרוֹב אוֹנִים וְאִמְיִן כּוּחַ" שְׁפִיּוֹ
קְיָמִים (לֹא רַק בְּמִיִן כְּמוֹ צְבֹא
הָאָרֶץ שֶׁאִמְנַם גַּם הוּא מִמְּשִׁיךְ
לְהַתְקִיִּים מִשְׁשֵׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית וְעַד עַתָּה
אֲבָל קִיּוּמוֹ בְּמִיִן, הֵינּוּ שְׁסוּג הַצּוּמָח
אוֹ חָזִי וְכִדּוּמָה מִמְּשִׁיךְ לְהַתְקִיִּים אֲבָל
הַנְּבֵרָאִים הַפְּרִטִּים עֲצָמָם מִתְּכַלִּים
וְאַחֲרֵים בָּאִים בְּמִקּוּמָם, אֲלֵא כְּצֹבֵא
הַשָּׁמַיִם שֶׁמִּמְשִׁיכִים לְהַתְקִיִּים גַּם)
בְּאִישׁ כְּמוֹ הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ שְׁקִיּוּמִים
מִשְׁשֵׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית וְעַד הַיּוֹם מְבַלִּי
לְהַתְחַלֵּף, דְּבַר הַמּוֹרָה עַל חֲשִׁיבוֹת
מִיּוֹחַדָּת. וְכֵן גַּם עֲנִיִן הַמְּסַפֵּר וְהַמְּנִיִן
מּוֹרָה עַל חֲשִׁיבוֹת וְעַל־דָּרָךְ
מֵאֲמָר רְבוּתֵינוּ וְלִ"ל³³ לְגַבִּי
בִּיטוּל אִיסוּר שֶׁנִּתְעַרַב בְּהִיתָר, שְׁגַם
בְּמִקְרָה שְׁלִפֵי הַהִלְכָה הַדְּבַר בְּטֹל כְּרוּב
אוֹ בְּשִׁישִׁים וְכִד' הָרִי אֶת שְׁדָרְכּוֹ
לְמַנּוֹת, אִם הָאִיסוּר שֶׁנִּתְעַרַב בְּהִיתָר
הוּא דְּבַר שְׂרָגִילִים לְמַנּוֹת בּוֹ כֹּל יַחֲדָה
כְּפִנֵי עֲצָמָה הוּא דְּבַר חֲשׁוֹב
וְאִינוּ בְּטֹל כּוּי'.

ד) וּמִמְּשִׁיף בְּמֵאֲמָר³⁴, דְּצָרִיף לְהִבִּין מַה
שְׁנִתְבָּאָר לְעִיל שְׁעֲנִיִן הַמְּסַפֵּר
הוּא עֲנִיִן שֶׁל מַעַלָּה כּוּי', כְּפִי שְׁהַקְּשָׁה הַשֶּׁל"ה³⁵
מִמָּה שְׁאֲמָרוּ רְבוּתֵינוּ וְלִ"ל³⁶ אֵין הַבְּרָכָה מְצִיָּה
כּוּי' בְּדָבָר הַמְּנוּי, אֲלֵא בְּדָבָר הַסְּמוּי מִן הַעֲיִן.
וּמִבָּאָר הַשֶּׁל"ה, שְׁיֵשׁ עֲנִיִן מְסַפֵּר, הַמְּסַפֵּר
שֶׁל עֲנִיִן עוֹלָם הַזֶּה כּוּי', וְעֲנִיִן הַמְּסַפֵּר שֶׁל
הַשָּׁגַת עוֹלָם הַבָּא כּוּי', וּמִבָּאָר³⁷, שְׁזָהוּ הַחֲלוּק
מְצִיָּה כּוּי' בְּדָבָר הַמְּנוּי, אֲלֵא בְּדָבָר הַסְּמוּי מִן הַעֲיִן וְאִם כֵּן
הַמְּנִיִן וְהַמְּסַפֵּר הוּא דְּרוּקָא חִסְרוּן וְלֹא מַעֲלָה.
וּמִבָּאָר הַשֶּׁל"ה, שְׁיֵשׁ עֲנִיִן מְסַפֵּר, כְּלוֹמַר שְׁנֵי סוּגִים שׁוּנִים
שֶׁל מְסַפֵּר הַמְּסַפֵּר שֶׁל עֲנִיִן עוֹלָם הַזֶּה כּוּי', וְעֲנִיִן הַמְּסַפֵּר
שֶׁל הַשָּׁגַת עוֹלָם הַבָּא כּוּי', וּמִבָּאָר³⁷, שְׁזָהוּ הַחֲלוּק בֵּין אֶת

(29 ישע"י מ, ה. 30) תהלים קמז, ד. 31) ראב"ע ורד"ק ישע"י עה"פ. 32) ראה גם המשך תער"ב שבהערה 4. 33) ביצה ג, ב. 34) אוה"ת שם ע' א'תתכח. וראה גם סה"מ תרל"ח שם (ע' עח ואילך). המשך תער"ב שם ע' קעא ואילך. 35) פ' במדבר שמז, א. 36) תענית ח, סע"ב. ב"מ מב, א. 37) שם שמח, ב.

שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מבה"ח וער"ח אדר, ה'תשכ"ו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

המיוחדת שלו. כך גם ברוחניות, כיוון שבגן-עדן מאיר אור שהנשמות קולטות
 כל אחת לפי המעלה והדרגה המיוחדת שלה, לא יכול לחול בכך שינוי ומהפך
 כמו עניין התשובה. ורק בעולם הזה שבו שורה בחינת סובב
 כל עלמין, יוכל להשתנות הדבר מן הקצה אל הקצה,
 בבחינת עולם הפוך.³⁹ שבו
 "עליונים למטה ותחתונים למעלה",
 היינו שינוי קיצוני (כסיפור הגמרא: רב
 יוסף בנו של רבי יהושע בן לוי חלה
 ופרחה נשמתו. כשחזר אמר לו אביו:
 מה ראית? וענה: עולם הפוך ראיתי,
 עליונים למטה ותחתונים למעלה...)
 ויצוין כי ענין זה של היכולת לעשות
 תשובה רק בעולם הזה ולא בעולם
 הבא, מבואר בפרטיות יותר בלקוטי
 תורה (פרשת פנחס), ולהלן קטע
 מהביאור: "בעולם הבא אין לך דבר
 שאין לו מקום, שכל מדרגה היא
 מובדלת מחברתה... ואין להרע שייכות
 עם הטוב כלל ולכן במקום שנמשך רע
 לא נמשך טוב כלל, מה-שאינ-כן
 בעולם הזה נמשך הטוב גם במקום
 שיש רע, ולכן אף-על-פי שעשה
 עבירה יכול לעשות מצוה ויכול הוא
 לשנות את טעמו מרע לטוב. והענין כי
 חנה בעולם הבא שם נמשך גילוי אור
 אין-סוף ברוך-הוא... בבחינת גילוי
 והשגה... וגילוי זה נקרא בשם ממלא
 כל עלמין שהוא לכל עולם לפי
 מדרגתו, ולכן מאחר שהמשיך האדם
 על עצמו לבושי העולם הזה ובגדים
 צואים, שוב אי אפשר להמשיך עליו
 גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא בעולם
 הבא. מה-שאינ-כן המשכת אור אין-
 סוף ברוך-הוא שבעולם הזה הוא על-
 ידי תורה ומצות... שהמשכה זו הוא
 מבחינת סובב כל עלמין... שהוא
 למעלה מעלה מגילוי ההשגה שבגן-
 עדן..." (עיין שם ערך).

1 שְׁדַרְכוּ לְמָנוֹת אוּ כֹל שְׁדַרְכוּ לְמָנוֹת³³, על דברי המשנה (במסכת
 2 ערלה) שדבר שרגילים למנות ולספור כל יחידה לא מתבטל, נחלקו בגמרא
 3 (במסכת ביצה) האם יש לגרוס "את שדרכו למנות" כלומר שהוא דבר מיוחד
 4 שמוכרים אותו רק לפי יחידות ולא באומד, או "כל שדרכו למנות" כלומר
 5 שיש אנשים שמחשיבים אותו
 6 ומקפידים למכור אותו במנין, אבל הוא
 7 נמכר גם באומד (כשמוכרים כמות
 8 גדולה), כְּדִלְקָמֶן.
 9 וּבְהִקְדָּם הַבְּאוּר בְּמֵאֵמֶר
 10 וְזוֹל הַנַּ"ל שְׁאִין הַבְּרָכָה
 11 שׁוֹרָה בְּדָבָר הַמְּנוּי אֲלֵא
 12 בְּדָבָר הַסְּמוּי מִן הָעֵין. דְּהֵנָּה,
 13 דָּבָר הַסְּמוּי מִן הָעֵין הוּא
 14 עֵינֵן עֲלֵמָא דְאַתְפְּסֵיא, וְאֵלוֹ
 15 דָּבָר הַמְּנוּי הוּא עֵינֵן עֲלֵמָא
 16 דְאַתְגְּלֵיא שְׁעֵינִים נִבְאָר לַעֲלֵ.
 17 הַחֲלוּקִי הַהִבְדֵּל בֵּינֵיהֶם לַעֲנִינֵנוּ,
 18 שְׁבַעֲלֵמָא דְאַתְגְּלֵיא כְּבָר
 19 הוֹבְרָר כֹּל דָּבָר עַל מְקוּמוֹ
 20 בְּהַתְחַלְקוּת, כְּבָר נַעֲשֵׂה הַפְּרֵדָה
 21 בֵּין הַנְּבָרִים הַשּׁוּנִים וְכֹל אֶחָד מִחֲלוּק
 22 וְנִפְרָד מִחֲבֵרו כֹּל בְּחִינָה בְּפָנֵי-
 23 עֲצֻמָּה, וְלֹכֵן לֹא יוּכַל
 24 לְהַשְׁתַּנּוֹת וְלְהַתְּבַרְךָ כּו', כִּי
 25 הוּא כְּבָר נִמְצָא בְּגֵדִים מְסוּיִם
 26 וּמְיוֹחֲדִים לוֹ אֲבָל בְּעֲלֵמָא
 27 דְאַתְפְּסֵיא, שְׁשֵׁם שׁוֹרָה
 28 בְּחִינַת סוֹבֵב כֹּל עֲלֵמִין, הָאוּר
 29 הָאֱלוּקִי שֶׁלְּמַעַל מֵהַתְחַלְקוּת לְכֹל
 30 נִבְרָא בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ הַמְּאִיר בְּכֹל הָעוֹלָמוֹת
 31 וּבְכֹל הַנְּבָרִים בְּמִידָה שׁוּוֹה יוּכַל
 32 לְהִיטֵת תּוֹסַפֶּת בְּרָכָה וְרַבּוּי כִּי
 33 מִצַּד הָאוּר הַנַּעֲלָה הַזֶּה, הַנְּבָרִים לֹא
 34 מוּגֵדִים וּמוֹגַבְלִים דּוּקָא בְּגֵדִים
 35 מְסוּיִם. וְעַל-דִּרְךָ הַמְּבֹאֵר
 36 בְּמִקוּם אַחֵר³⁸ שְׁעֵינֵן
 37 הַתְּשׁוּבָה יְכוּל לְהִיטֵת דּוּקָא
 38 בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא בְּגֵן-עֲדָן,
 39 כְּדִבְרֵי הַמְּשֵׁנָה (בְּמַסְכַּת אֲבוֹת) "יִפָּה שַׁעַת אַחַת בְּתַשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים
 40 בְּעוֹלָם הַזֶּה מְכַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבֹּא", כִּי הַגְּלוּי שֶׁל הָאוּר הָאֱלוּקִי דְגֵן-עֲדָן
 41 הוּא מְבַחֵינַת מְמַלָּא כֹּל עֲלֵמִין, וּמִצַּד בְּחִינַת מְמַלָּא כֹּל
 42 עֲלֵמִין לֹא יוּכַל לְהַשְׁתַּנּוֹת דָּבָר, אֲלֵא כְּמוֹ שֶׁהוּא, כִּפִּי שֶׁנִּבְרָא
 43 וְנִקְבַע מִלְכַתְחִילָה כֹּף נִשְׂאָר תְּמִיד, כְּמוֹ שֶׁמְהַרְגֵּל אִי-אֶפְשָׁר
 44 לְהַעֲשׂוֹת יָד, וְלֹא מִהֵד רָגֵל כּו' כִּי כֹל אֲבָר מוּגֵדֵר בְּגֵדֵרֵי הַמְּצִיאוֹת

(38) לקו"ת פינחס עה, ג. (39) ראה פסחים נ, א. (40) חולין קכז, א. (41) ראה לקו"ת צו יד, ב ואילך. ובכ"מ. (42) ברכות כ, א.

כי תשא את ראש בני ישראל וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 לחול רטוב ודביק שחלקיו מחוברים, הרי חול יבש הוא גרגירים נפרדים זה
45 מזה שכל חלק הוא פֶּרְטִי בַּפְּנֵי-עֲצָמוֹ כו',⁴⁷ מִכָּל-מְקוֹם,
46 הָרִי זֶה חוֹל הַיָּם, חוֹל שֶׁל יָם אֲשֶׁר יָם הוּא עֲלֵמָא דְאַתְּכַסְיָא
47 כך שהוא מהווה צירוף של ים יבשה, מספר ולמעלה ממספר.

48 וְעַל-פִּי-זֶה מִתְרַצֵּת הַקְּשִׁיָּא
49 מִמְּאָמְר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל אֵין
50 הַבְּרָכָה שׁוֹרָה בְּדָבָר הַמְּנוּי,
51 אֲלָא בְּדָבָר הַסְּמוּי מִן הָעֵינַן,
52 ולכאורה אין הדבר עולה בקנה אחד
53 עם מעלת המספר והמניין, אלא
54 הביאור הוא פִּי כְּאֲשֶׁר יִשְׁנָה
55 הַהִמְשָׁכָה לַמְטָה ב"עלמא
56 דאתגליא" מבחינת עֲלֵמָא
57 דְאַתְּכַסְיָא, אֲזִי אֵין חֶסְרוֹן
58 בְּעֵינָן הַמְּסָפֵר, והברכה שורה גם
59 בדבר הנמנה ללא חשש מעין הרע
60 וְאֲדַרְבָּה, לא זו בלבד שהמספר אינו
61 מהווה חיסרון אלא הוא הופך למעלה
62 שְׁמוּרָה עַל הַחֲשִׁיבוֹת כו',
63 פְּנִי"ל.

64 וְזֶהוּ גַם הַחֲלוּק הַהִבְדֵּל בֵּין אֶת
65 שְׁדָרְכוֹ לְמְנוֹת אוֹ כֹּל שְׁדָרְכוֹ
66 לְמְנוֹת (וראה לעיל ביאור הדברים
67 בשטות). דְּהַנְּהָ, 'אֶת' מוֹרָה
68 עַל עֵינָן הַבְּטוּל, וְכַמוֹ
69 שְׁכַתוּב⁴⁸ יִרְאוּ אֶת הַנְּי' ⁴⁸
70 קְדוּשָׁיו, שְׁהֵם הַקְּדוּשִׁים הַקְּרוּבִים
71 אֵל ה' בְּכַחֲשֵׁי אֶת, הַטְּפֵל
72 מִמֶּשׁ לְשֵׁם הַנְּי' וְאֵין לֵהֶם
73 מְצִיאוֹת מִשְׁלָהֶם. אֲבָל כֹּל, הַנְּהָ
74 אֶף-עַל-פִּי שְׁנֵאמַר⁴⁹ כִּי כֹל
75 בְּשָׂמִים וּבְאֶרֶץ, דְּאֶחִיד
76 בְּשָׂמִיא וּבְאֶרְעָא⁵⁰, וְהוּא
77 עֵינָן סְפִירַת הַיְסוּד דְּקִדְשָׁה,
78 עַל הַפְּסוּק "כִּי כֹל בְּשָׂמִים וּבְאֶרֶץ"
79 נֹאמַר בַּחֲרוֹם "דְּאֶחִיד בְּשָׂמִיא
80 וּבְאֶרְעָא", הֵינּוּ שְׁמֵאחַד (וּמְקַשֵּׁר)
81 בְּשָׂמִים וּבְאֶרֶץ, וְאִמְרוּ עַל כֵּךְ בּוֹהַר
82 שְׁעֵינָן זֶה הוּא הַתּוֹכֵן שֶׁל סְפִירַת הַיְסוּד

49 אֶף-עַל-פִּי שְׁנֵאמַר⁴⁹
50 כִּי כֹל בְּשָׂמִים וּבְאֶרֶץ, דְּאֶחִיד בְּשָׂמִיא וּבְאֶרְעָא⁵⁰, וְהוּא עֵינָן סְפִירַת הַיְסוּד

1 בִּישָׂא, עֵין הַרַע דְּכְתִיב⁴³ בְּבִרְכַת יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְמַנְשָׁה וְאֶפְרַיִם בְּנֵי יוֹסֵף
2 וַיְדַגּוּ לְרוֹב בְּקָרֵב הָאֶרֶץ, מַה דְּגִים שְׂבִיִּים, מֵיָם מְכַסִּים
3 עֲלֵיהֶם וְאֵין עֵין הַרַע שׁוֹלְטַת בְּהֶם, אֶף זֶרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין
4 עֵין הַרַע שׁוֹלְטַת בְּהֶם (בְּחִינַת רַע עֵין שְׁהוּא הַס"מ⁴⁴,
5 וְכַעֲנֵן מְרֵאִית עֵינֵיהֶם שֶׁל
6 רְשָׁעִים כו'⁴⁵ שְׁעוּלָה לְהוּק),
7 וְהֵינּוּ, שְׁהַחֲדוּשׁ הוּא, שְׁמַצַּד
8 מְעַלְתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, הַנְּהָ גַם
9 בְּקָרֵב הָאֶרֶץ, עֲלֵמָא
10 דְאַתְּגַלְיָא, וְלֹא רַק בֵּים הָרִי הֵם
11 כְּמוֹ דְגִים שְׂבִיִּים, עֲלֵמָא
12 דְאַתְּכַסְיָא (מַה-שְּׂאִין-כֵּן
13 בְּנוּגַע לְדְגִים שְׂבִיִּים, עֲלֵמָא
14 דְאַתְּכַסְיָא, אֵין חֲדוּשׁ בְּזֶה
15 שְׁלֵא שְׁלֵטָא בְּהוּ עֵינָא בִּישָׂא
16 שְׂאֵין עֵין הַרַע שׁוֹלְטַת בְּהֶם שֶׁהֵרִי הֵם
17 מְכּוּסִים, וְהֵעִין לֹא רוּאָה אוֹתָם
18 מִלְכַת-חֵילָה). וְזֶהוּ גַם מַה
19 שְׁנֵאמַר⁴⁶ וְהִיָּה מִסְפֵּר בְּנֵי
20 יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא
21 יִמַּד וְלֹא יִסְפֵּר מְרַב,
22 דְלְכֹאֲוֹרָה אֵינוֹ מוֹכֵן, דְּכֵינָן
23 שְׁלֵא יִמַּד וְלֹא יִסְפֵּר, לְמַה
24 נִזְכָּר עֵינָן הַמְּסָפֵר וְהִרִי לְכֹאֲוֹרָה
25 הַפְּסוּק סוֹתֵר אֶת עֲצָמוֹ, שְׁבַתְחִילָה
26 אֹמַר "מִסְפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וּבְהַמְשַׁךְ
27 אֹמַר "לֹא יִסְפֵּר" !

1 שְׁלֵטָא בִּיהַ עֵינָא בִּישָׂא, דְּכְתִיב⁴³ וַיְדַגּוּ לְרוֹב
2 בְּקָרֵב הָאֶרֶץ, מַה דְּגִים שְׂבִיִּים, מֵיָם מְכַסִּים
3 עֲלֵיהֶם וְאֵין עֵין הַרַע שׁוֹלְטַת בְּהֶם, אֶף זֶרְעוֹ שֶׁל
4 יוֹסֵף אֵין עֵין הַרַע שׁוֹלְטַת בְּהֶם (בְּחִינַת רַע עֵין
5 שְׁהוּא הַס"מ⁴⁴, וְכַעֲנֵן מְרֵאִית עֵינֵיהֶם שֶׁל
6 רְשָׁעִים כו'⁴⁵), וְהֵינּוּ, שְׁהַחֲדוּשׁ הוּא, שְׁמַצַּד
7 מְעַלְתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, הַנְּהָ גַם בְּקָרֵב הָאֶרֶץ, עֲלֵמָא
8 דְאַתְּגַלְיָא, הָרִי הֵם כְּמוֹ דְגִים שְׂבִיִּים, עֲלֵמָא
9 דְאַתְּכַסְיָא (מַה-שְּׂאִין-כֵּן בְּנוּגַע לְדְגִים שְׂבִיִּים,
10 עֲלֵמָא דְאַתְּכַסְיָא, אֵין חֲדוּשׁ בְּזֶה שְׁלֵא שְׁלֵטָא
11 בְּהוּ עֵינָא בִּישָׂא). וְזֶהוּ גַם מַה שְׁנֵאמַר⁴⁶ וְהִיָּה
12 מִסְפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא
13 יִסְפֵּר מְרַב, דְלְכֹאֲוֹרָה אֵינוֹ מוֹכֵן, דְּכֵינָן שְׁלֵא
14 יִמַּד וְלֹא יִסְפֵּר, לְמַה נִזְכָּר עֵינָן הַמְּסָפֵר. אֶף
15 הָעֵינָן בְּזֶה, שְׁעֵיקַר הַחֲדוּשׁ הוּא שְׂגַם בְּחִינַת
16 הַמְּסָפֵר, שְׁהוּא עֲלֵמָא דְאַתְּגַלְיָא, תְּהִיָּה בּוֹ בְּרָכָה
17 עֲצוּמָה כְּמוֹ בְּכַחֲשֵׁי אֲשֶׁר לֹא יִסְפֵּר, וְהֵינּוּ,
18 שְׁיִהִי בְּכַחֲשֵׁי חוֹל הַיָּם, דְּאֶף שְׁחוֹל הוּא יִבְשָׁה,
19 וְלֹא עוֹד אֲלָא שְׁהוּא יִבֵּשׁ וּמְפָרֵד לְחֻלְקִים דְּקִים
20 שְׂכָל חֲלֻק הוּא פֶּרְטִי בַּפְּנֵי-עֲצָמוֹ כו'⁴⁷, מִכָּל-
21 מְקוֹם, הָרִי זֶה חוֹל הַיָּם, אֲשֶׁר יָם הוּא עֲלֵמָא
22 דְאַתְּכַסְיָא. וְעַל-פִּי-זֶה מִתְרַצֵּת הַקְּשִׁיָּא מִמְּאָמְר
23 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל אֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה בְּדָבָר הַמְּנוּי,
24 אֲלָא בְּדָבָר הַסְּמוּי מִן הָעֵינַן, פִּי כְּאֲשֶׁר יִשְׁנָה
25 הַהִמְשָׁכָה מִבְּחִינַת עֲלֵמָא דְאַתְּכַסְיָא, אֲזִי אֵין
26 חֶסְרוֹן בְּעֵינָן הַמְּסָפֵר, וְאֲדַרְבָּה, שְׁמוּרָה עַל
27 הַחֲשִׁיבוֹת כו', פְּנִי"ל.

28 וְזֶהוּ גַם הַחֲלוּק בֵּין אֶת שְׁדָרְכוֹ לְמְנוֹת אוֹ כֹּל
29 שְׁדָרְכוֹ לְמְנוֹת. דְּהַנְּה, 'אֶת' מוֹרָה עַל עֵינָן
30 הַבְּטוּל, וְכַמוֹ שְׁכַתוּב⁴⁸ יִרְאוּ אֶת הַנְּי' קְדוּשָׁיו,
31 שְׁהֵם בְּכַחֲשֵׁי אֶת, הַטְּפֵל מִמֶּשׁ לְשֵׁם הַנְּי' וְאֵין לֵהֶם
32 כִּי כֹל בְּשָׂמִים וּבְאֶרֶץ, דְּאֶחִיד בְּשָׂמִיא וּבְאֶרְעָא⁵⁰, וְהוּא עֵינָן סְפִירַת הַיְסוּד

(43) ויחי מח, טז. (44) מארא"א אות ע' סי"ד. (45) ראה אסת"ר פ"ז, ט. (46) הושע ב, א. (47) לקו"ת בלק סז, ד. סח, ג. (48) תהלים לד, י. (49) דברי הימים"א כט, יא. (50) זח"א לא, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שבמידות היא חיבור והתקשרות בין המשפיע והמקבל, ולכן ספירת היסוד
2 היא הדרגה שבה יש התאחדות בין העליון (שמים) והתחתון (ארץ)
3 מכל-מקום, הרי מצינו ש"כל" הוא גם כנוי לענין הרע, ובורא רע, ואיתא רע, ומובא
4 כמז' שכתוב⁵¹ יוצר אור גו' ובורא רע, ואיתא רע, ומובא
5 בגמרא⁵² כתיב כתוב בפסוק רע וקרינו ואנו קוראים (בברכת יוצר: ובורא את הכל, לישנא מעליא, לשון משוכת, כי כרי להימנע מאמירת "בורא רע" לא אורמים בכרכת יוצר בלשון הכתוב אלא בשינוי – "בורא את הכל" ועל-כרחך צריך לומר, שגם הלישנא מעליא שמחליף את הביטוי שנמנעים מלאמרו, עדיין יש לו שכות לענין הרע, אלא שכתפלה הרי זה עדין בגבול הקדשה, ורק שיש לו "שייכות" לרע אבל אחר-כך נשתלשל מזה ענין הרע כפשוטו כו' ובכל אופן, בעוד ש"את" הוא לשון ביטול, הרי "כל" יש לו משמעות לא רצויה. וכן משמע ממאמר רבותינו ז"ל⁵³ על הפסוק ויתרון ארץ בכל היא, אפילו דברים שאתה רואה אותם כאורה מיותרין בעולם ולא נראה מה התועלת בכריאתם, כגון זבובים ופרעושים ויתושים, אף הן בכלל פריתו של עולם ולאמיתו של דבר יש להם מטרה. ונמצא, שגם יתושים כו' שהם בריות נחותות ביותר נקראים כל. ועל-זה על בחינת "כל" נאמר⁵⁴ יראו מהו' כל הארץ, כל הארץ דייקא, הפסוק מדייק ואומר כאן את הביטוי "כל" להורות שגם אלו שהם בבחינת כל (כל שדרכו למנות ולא "את שדרכו למנות"), היינו שהם ביישות ומציאות גם הם יראו מהו', אלא שיראה זו היא מרחוק, וזהו יראו הפסוק מדייק ואומר

ביאור בדרך אפשר

כזו ששקף גם אצל אמות העולם, דקרו ליה אלקא דאלקא⁵⁶, אומות העולם קוראים לקדוש-ברוך-הוא "אלוקי האלוקים" היינו שאמנם הם עובדים אלוהים אחרים, ועם זאת הם מודים במציאות ה' ובטלים אליו במידה מסוימת אבל אין זה בטול במציאות, עדיין אין זה ביטול מוחלט של המציאות האישית ולכן יכול להשתלשל מזה אחרי ירידה מדרגה לדרגה ענין של רע כו'. ועל-פי-זה לאור האמור על ההבדל בין "את" ל"כל" מוכן, שהמספר דבחינת את שדרכו למנות, הרי כיוון ש"את" הוא עניין הביטול, הוא על-דרך המספר ששורה בו הברכה, ברומה לדבר הסמוי מן העין, כמו בבחינת אשר לא יספר, המבוארת לעיל לגבי חול הים שעם היותו בבחינת מספר, כפי שמוכן מכך שבתחילת הכתוב נאמר "והיה מספר בני ישראל" בכל זאת הרי הוא בבחינת בטול לגמרי, את שדרכו למנות, ו"את", לשון שמשמעו שהדבר טפל לעניין אחר, הוא לשון ביטול כמו יראו את הו', שזהו הביטול העמוק והמוחלט של הברואים דעלמא דאתפסא, וכמו הברואים שבים, שאינם נראים ליש ודכר נפרד בפני עצמו, אלא בטלים לגמרי למקור חיותם פי הים מכסה עליהם, וגם חיותם וקיומם הוא בתוך הים דיקא, ולא ביבשה וכאשר הם יוצאים מהים אינם יכולים לחיות ולכן גם המספר של נבראים אלה הוא באפן שהרבו העצום "אשר לא יספר מרוב" הוא באפן של אחדות והרבו לא יוצר פירוד, והינו, שהמספר הוא דבוק בבחינת אין מספר, שלמעלה מהתחלקות ופירוד בחינת אנת הוא חד ולא בחשבון⁵⁷ על-דרך האמור בפתח אתה אחד ולא בחשבון, כלומר שאין

(51) ישעיה' מזה, ז. (52) ברכות יא, ריש ע"ב. (53) ויק"ר רפכ"ב. קה"ר פ"ה, ז. (54) קהלת ה, ח. (55) תהלים לג, ח. (56) ראה מנחות בסופה. (57) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

כי תשא את ראש בני ישראל וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הכוונה ל"אחד המנוי" בסדרה של מספרים כך שאחרי האחד ממשיכים למנות
2 שניים, שלושה והלאה, אלא "אחד" במובן של אחד ויחיד ואין בלתי.
3 וּקְבָלוֹת הַחֲלוּקִים הַהִבְדֵּל בֵּין ב' הָאוֹפְנִים הַנ"ל בְּעֵינֵי הַמְסַפֵּר
4 (מְסַפֵּר שְׂיֵשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּי אֵין בּוֹ אֵת עֵינֵי הַבִּיטוּל אֵינּוּ סְמוּי מִן הָעֵץ,
5 וּמְסַפֵּר שְׂיֵשׁ בּוֹ מַעְלָה בְּגַל
6 הַבִּיטוּל וְהַקְשֵׁר שְׁלוֹ עִם מַה שְׁלֹמַעֲלָה
7 (מֵהַמְסַפֵּר), הוּא עַל-דֶּרֶךְ
8 הַחֲלוּקִים הַהִבְדֵּל בֵּין אוֹרוֹת
9 לְכֻלִּים, פִּידוּעַ הַמְבָאָר
10 בְּבֹאוּרֵי הַזְהָרָה⁵⁸, שְׂבַעֲנֵן
11 הָאוֹרוֹת הִנֵּה כָּל מַה
12 שְׂלֹמַעְלָה יוֹתֵר הָרִי זֶה רַבְּבוּי
13 יוֹתֵר, כֻּלָּ שְׁמֻדוּבֵר בְּדֹרְגָה גְבוּהָה
14 יוֹתֵר, הָאוֹרוֹת מְרוּבִים יוֹתֵר וּמְאִירִים
15 יוֹתֵר וְאֵלוֹ בְּעֵינֵי הַכֻּלִּים, הַשְּׂאוֹר
16 מֵתַלְבֵּשׁ בְּהֵם הָרִי כָּל מַה
17 שְׂלֹמַעְלָה יוֹתֵר הָרִי זֶה
18 בְּמַעוֹט יוֹתֵר כֻּלָּ שְׁמֻדוּבֵר בְּדֹרְגוֹת
19 גְבוּהוֹת יוֹתֵר, יֵשׁ יוֹתֵר אוֹרוֹת וּפְחוֹת
20 כֻּלִּים. אֵלָּא שְׂהַרְבּוּי שְׂבַעֲנֵן
21 הָאוֹרוֹת הוּא בְּאִפְךָ שֶׁל
22 אֲחָדוֹת, וְלֹא רִיבּוּי שְׂיוּצֵר פִּירוּד, כִּי
23 עֹבֵד שֶׁהַכֻּלִּים שְׂיִיכִים יוֹתֵר לְמִדְרָה
24 וְהַגְבֵּלָה וּמוֹגֵדִים יוֹתֵר, וְלִכֵּן רִיבּוּי
25 כֻּלִּים עֲשׂוּי לְהוֹת סְחִירָה לְאֲחָדוֹת, הָרִי
26 הָאוֹרוֹת הֵם בְּטִלִּים וְגַם כִּשְׁהֵם בְּרִיבּוּי
27 וְלִמְרוֹת הַיּוֹתֵם נְבֻדִים זֶה מִזֶּה, רִיבּוּי
28 הָאוֹרוֹת לֹא גוֹרֵם הִפְךָ הָאֲחָדוֹת
29 כֻּלָּ בְּעֵינֵי הַמְסַפֵּר שְׂכַאֲשֶׁר מְאִיר בּוֹ
30 אוֹר נִעְלָה וְהוּא בְּבִיטוּל אוֹי לֹא זֶה
31 בְּלִבָּב שֶׁהַמְסַפֵּר אֵינּוּ חֶסְרוֹן אֵלָּא הוּא
32 מַעֲלָה גְדוּלָה.
33 (ה) וְזֶהוּ כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי
34 יִשְׂרָאֵל וְגו'. דְּהִנֵּה, בְּתַבְתּוֹת
35 תִּשָּׂא יֵשׁ ב' פְּרוּשִׁים, מְלִשׁוֹן
36 מְנַיִן (פְּפֹרֵשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁהַכְּתוּב
37 מְדַבֵּר עַל סְפִירַת וּמְנִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל),
38 וְגַם מְלִשׁוֹן הַתְּנַשְׂאוֹת מְלִשׁוֹן
39 הַרְמָה, הַעֲלָאָה וְרוֹמְמוֹת⁵⁹,
40 וְהִינּוּ, לְהָרִים וְלְהַעֲלוֹת אֶת
41 בְּחִינַת הַמְסַפֵּר לְבַחֲבִינַת אֵינּוּ מְסַפֵּר, שְׂזָהוּ הַמְסַפֵּר כְּפִי
42 שֶׁהוּא בְּבַחֲבִינַת עֲלָמָא דְאַתְכֻּסְיָא, כֻּלָּ (סַעֲיָף ד.)

(58) לאדמו"ר האמצעי חיי שרה קלא, ג ואילך. וראה גם תו"ח חיי שרה קכו, ד. המשך תע"ב ח"א ע' נח. שם ס"ע קסג ואילך. ועוד. (59) אוה"ת שם ע' א'תתכו. (60) ראה גם אוה"ת שם ע' א'תתלא. (61) ראה לקו"ת דרושים לר"ה סב, ג. (62) ראה ויק"ר פ"ד, ח. מדרש תהלים קג, א. (63) שם, יג. (64) שקלים פ"א ה"ג.

- 1 מ"עלמא דאתכסייא" הנה גם בהיותו בעלמא דאתגליא שהוא
 2 בדוגמה נמוכה מעלמא דאתכסיא (והקשר של הנבראים שבו למקור חיותם לא
 3 נראה ולא ניכר), בכל זאת נמשך אצלו ענין הבטול במציאות
 4 ביטול מוחלט ללא כל תחושת יישות ומציאות ('יראו את הווי' היינו
 5 טפל ובטל להוי'), כמו אצל
 6 דגים שבים הבטלים החלוטין 1
 7 למקור חיותם (פנ"ל בפרוש 2
 8 וידגו לרוב בקרב הארץ אשר 3
 9 תוכן הברכה הוא שגם ב"ארץ",
 10 עלמא דאתגליא, תהי' התגלות כמו
 11 בעלמא דאתכסיא). ועל-ידי-זה
 12 נעשה גם ענין המספר 6
 13 באפן הרצוי (את שדרכו 7
 14 למנות, "את" לשון טפל ובטל),
 15 כך שהמספר הוא לא חסרון אלא
 16 מעלה שקשור עם בחינת אין
 17 מספר, פנ"ל.
 18 וזהו גם מה שכתוב¹ בתחילת
- הציווי על המניין באמצעות מחצית השקל, אשר באופן כזה ולא יהיה
 19 בקהם נגף בפקד אותם, והינו על-ידי נתינת הצדקה, שבזכות
 20 זו, המניין לא יזיק ולא יגרום למגיפה חס-ושלום כמו שכתוב⁶³ זה יתנו
 21 גו' לצדקה מחצית השקל גו', שעל-ידי-זה בזכות הצדקה לא
 22 תשלט עין הרע במנין⁶⁵,
 23 וכמו ביוסף, שזכה לכהן שלא
 24 שלט בו עין הרע על-ידי ענין
 25 הצדקה⁶⁶ שהיה המשביר⁶⁷
 26 לכל עם הארץ⁶⁸ וכלכל ופרנס
 27 את כולם בימי הרעב. וכך גם במניין
 28 בני ישראל, אף שיש בו את ענין
 29 המספר, הרי בזכות הצדקה של מחצית
 30 השקל לא יהי' בו שום דבר בלתי רצוי
 31 אלא מעלה בלבד.
 32
 33
- 1 וְלֹכֵן, כֹּל דְּעֵבֵר בְּיָמָא, הֵנָּה גַם בְּהִיּוֹתוֹ בְּעֵלְמָא
 2 דְּאֵתְגַלְיָא נִמְשָׁךְ אֲצֵלוֹ עֲנִיָּן בְּבִטּוּל בְּמִצִּיאוֹת
 3 ('יֵרְאוּ אֶת הַוִּי'), כְּמוֹ אֲצֵל דְּגִים שְׂבִיִּים (פְּנ"ל
 4 בְּפִרוּשׁ וַיִּדְגּוּ לְרוֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ). וְעַל-יְדֵי-זֶה
 5 נַעֲשֶׂה גַם עֲנִיָּן הַמְּסַפֵּר בְּאִפְן הָרְצוּי (אֶת שְׁדִרְכוֹ
 6 לְמִנּוֹת), שְׁקֶשׂוּר עִם בְּחִינַת אֵין מְסַפֵּר, כְּנ"ל.
 7 וְזֶהוּ גַם מַה שְׁכָּתוּב! וְלֹא יִהְיֶה בְּקֵם נֶגֶף בְּפִקֹּד
 8 אוֹתָם, וְהֵינּוּ עַל-יְדֵי נְתִינַת הַצְּדָקָה, כְּמוֹ
 9 שְׁכָּתוּב⁶³ זֶה יִתְּנוּ גו' מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל גו', שְׁעַל-
 10 יְדֵי-זֶה לֹא תִשְׁלַט עֵין הָרַע בְּמִנְיָן⁶⁵, וְכִמוֹ בְּיוֹסֵף, שְׁזָכָה לְכֹהֵן שְׁלֹא שְׁלֹטָא בִּיהַ
 11 עֵינָא בִּישָׂא, עַל-יְדֵי עֲנִיָּן הַצְּדָקָה⁶⁶ שְׁהִיָּה הַמְּשִׁבִיר⁶⁷ לְכֹל עִם הָאָרֶץ⁶⁸.

(65 פרש"י עה"פ. 66 אוה"ת שם ע' א'תתלב. 67 מקץ מב, ו. 68 חסר סיום המאמר (המור"ל).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה שבט, תשכ"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביהם, ראשי פרקים מפעולותיהם במקצועות שטחים שלקחו ע"ע
 ובענין העיקרי חינוך עטה"ק בתי ספר חבדי"ם.

וצד השהו בכולם עכ"פ כפי שכותבים שחסר סדר בעבודתם, ובמילא נמצאים במצב של עולה
 ויורד וכו' וכו'.

והנה אחת מהכוונות שנמצאים כולם יחד בבי"ס חב"ד הוא שאיש את רעהו יעזור ויחזקו
 בעבודה האמורה, אשר בכולם צ"ל סדר כדרישת רבותינו נשיאנו, כמבואר באיזה שיחות קדש,
 ובחינוך בסדר מסודר דוקא, ובפרט שרואים את זה גם במוחש שהסדר נוגע לקיום הפעולות ולהצלחתן,
 והמפורסמות אין צריכות ראוי.

והנה אין צועקין על העבר, והתקוה שעכ"פ מכאן ולהבא לא יהי' מקום ארומשפילן זיך,
 וברציניות הדרושה אבל ביחד עם זה מתוך שמחה וטוב לבב יסדרו הפעולות כדבעי ויצליחו הלוך
 והוסיף הלוך ואור.

המחה לבשו"ט בכל האמור ומפורטות ככל הדרוש.

בס"ד. שיחת שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מברכים החודש וערב ראש-חודש אדר, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

1 א. ביום השבת-קודש הזה קוראים בתורה פרשת שקלים (בפרשת תשא¹: "זה יתנו גו' מחצית השקל
2 גו'"), זכר למקדש², כי "באחד באדר משמיעין על השקלים", "כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן
3 ותיתרם תרומת הלשכה (שממנה לוקחין קרבנות ציבור) מן החדשה בזמנה, באחד בניסן"³, ולכן קורין
4 פרשת שקלים בשבת שבו חל ראש-חודש אדר, או בשבת שלפני ראש-חודש אדר⁴, ש"מיניה מתברכין
5 כולהו יומין"⁵, כל ימי השבוע הבא, כולל ראש-חודש אדר, ובפרט בקביעות שנה זו, שבסמיכות ליום
6 השבת בא מיד ראש-חודש אדר [ואף שזהו רק יום א' דראש-חודש (ל' שבט)], ואילו אחד באדר חל
7 ביום שני, הרי בכמה ענינים, ובפרט בזמן הגלות ובחוץ לארץ, שייך גם יום א' דראש-חודש לחודש
8 הבא, כמו בנוגע לתפילות וכיוצא בזה], הרי בודאי שיום השבת-קודש הזה שייך לאחד באדר.

9 ועל-ידי קריאת פרשת שקלים לפני ראש-חודש אדר, הנה "הימים האלה נזכרים ונעשים"⁶, וכמבואר
10 בכתבי האריז"ל⁷, שכאשר "נזכרים" כדבעי, אזי "נעשים" - שכל ההמשכות שהיו נמשכות בזמן שבת
11 המקדש היה קיים, חוזרות ונמשכות גם עתה.

12 ואף-על-פי שנתנית מחצית השקל היתה עבור הקרבת הקרבנות בבית המקדש, ואילו עכשיו, כאשר
13 בית המקדש חרב, לא שייך ענין הקרבת הקרבנות - הרי ידוע⁸ שכל ענין החורבן הוא רק בגשמיות,
14 שכן, השליטה של הגויים היא רק על גשמיות הדברים, ואילו ברוחניות הענינים, הנה גם עתה קיים בית
15 המקדש לעד ולעולמי עולמים.

16 ב. ועוד ענין בנתנית מחצית השקל - שנוסף על שייכותו לענין הקרבנות, יש בו גם ענין הצדקה:
17 מצינו בגמרא⁹ שלמדים כמה ענינים בנוגע לצדקה מנתנית מחצית השקל, ולדוגמא: "אין מחשבין
18 בצדקה עם גבאי צדקה .. שנאמר¹⁰ ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי
19 המלאכה כי באמונה הם עושים", שזהו פסוק שנאמר בהפטרה דפרשת שקלים בנוגע לנתנית מחצית
20 השקל.

21 וכן איתא בגמרא⁹ (והובא להלכה ב'שולחן ערוך'¹¹): "לעולם אל ימנע אדם עצמו מלתת שלישית
22 השקל בשנה, שנאמר¹² והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלקינו",
23 וב'תוספות'¹³: "ואף-על-גב דהאי קרא גבי בית אלקינו כתיב, דהיינו בדק הבית, כל-שכן צדקה".

24 ולהעיר, שרש"י אינו מפרש על זה מאומה, והרי ענינו של רש"י לפרש הפשט¹⁴, כמו בפירושו על
25 התורה שהוא "פשוטו של מקרא"¹⁵,

26 - ואף שפירושו על הגמרא אינו על-דרך הפשט ממש כמו פירושו על התורה, שהרי לימוד הגמרא
27 הוא בעיקר ע"ד ההלכה והדרוש כו', הרי פירוש רש"י בערך לפירוש ה'תוספות' הוא הפשט של דברי
28 הגמרא. וכידוע שבכל חלק שבתורה כלולים ד' הענינים דפשט רמז דרוש וסוד שבתורה, כי ענין הלימוד

(8) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 153. וש"נ.

(9) ב"ב ט, א.

(10) מלכים-ב יב, טז.

(11) יו"ד סרמ"ט ס"ב.

(12) נחמ"י יו"ד, לג. וראה רמב"ן תשא שם.

(13) ד"ה שנאמר - ב"ב שם.

(14) ראה יד מלאכי כללי רש"י כו' בתחלתו.

(15) פרש"י בראשית ג, ח. ועוד.

(1) ר"פ תשא.

(2) חינוך מצוה קה (בסופה).

(3) ריש שקלים.

(4) רמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"כ. טושו"ע או"ח סתרפ"ה

ס"א-ה.

(5) זח"ב סג, ב. פח, א.

(6) אסתר ט, כח.

(7) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד

(להחיד"א) פכ"ט.

1 הוא ש"מביא לידי מעשה¹⁶, וכשם שבמעשה המצוות הנה בכל מצוה כלולות כל המצוות¹⁷, כך גם
2 בלימוד התורה, כל חלק וענין שבתורה כולל את כל חלקי ועניני התורה, ועד שמצינו בתוספתא¹⁸ ש"כל
3 התורה ענין אחד" -

4 ועל-כן-צריך-לומר, שלדעת רש"י הרי זה דבר הפשוט ומובן מאליו שהענין דמחצית השקל שייך
5 לצדקה.

6 ג. וענין זה קשור גם עם פרשת השבוע (שבה קוראים שבעה קרואים) - פרשת משפטים:

7 בפרשת משפטים נאמר¹⁹: "אם כסף תלוה את עמי", שזהו ענין גמילות חסדים, שהיא גם ענין של
8 צדקה, ואדרבה, כדאיתא בגמרא²⁰: "גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה", והרי אין הכוונה שגמילות
9 חסדים (שגדולה מצדקה) הוא ענין אחר שאינו שייך לצדקה (כמו "גדול העושה צדקה יותר מכל
10 הקרבנות", שהובא באותה סוגיא בגמרא), אלא שגמילות חסדים הוא ענין נעלה יותר בצדקה גופא,
11 למעלה מצדקה סתם, כמובן מדברי הרמב"ם²¹ "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו, מעלה גדולה
12 שאין למעלה ממנה, זה המחזיק ביד ישראל שִׁמְךָ ונותן לו מתנה או הלואה כו'".

ועוד זאת:

14 בפרשת משפטים נאמר²²: "כי תראה חמור שונאך וגו' עוזב תעזוב עמו", שזהו ענין של עשיית חסד
15 (כמו צדקה).

16 ובזה גופא - הנה להדעה²³ שצער בעלי-חיים דאורייתא, הרי זה ענין של חסד (צדקה) לא רק
17 לבני-אדם, אלא גם לבעלי-חיים, ושייך גם בבהמה של נכרי; ולהדעה²³ שצער בעלי-חיים לאו דאורייתא
18 [וכפי שיתבאר לקמן (סעיף ח) שזוהי גם המשמעות של פירוש רש"י], ושייך רק בבהמה של ישראל²⁴
19 [ורק מדרבנן כן הוא גם בבהמה של נכרי, מפני דרכי שלום²⁵] - הרי זה ענין של חסד (צדקה) רק לגבי
20 בני-אדם.

21 ונמצא, שגם בפרשת משפטים מדובר אודות ענין הצדקה, וזוהי השייכות לפרשת שקלים, כיון
22 שבנתינת מחצית השקל יש גם ענין הצדקה, כנזכר לעיל.

23 ד. על-פי-זה יש לבאר בנוגע למנהג "ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום
24 ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר, ומאחר ששלשה פעמים כתיב תרומה בפרשה²⁶, יש
25 ליתן ג'²⁷,

26 - וענין זה שייך במיוחד לפורים²⁸, כמובן מדברי הגמרא²⁹ "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם
27 שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו, והיינו דתנן³ באחד באדר
28 משמיעין על השקלים" -

דלכאורה אינו מובן:

30 ידוע שבזמן הזה צריך להזהר שלא לעשות דברים שדומים לקרבנות, כדי שלא יהיה נראה כמקריב
31 קדשים בחוץ³⁰. ומטעם זה הורה רבינו נשיאנו בנוגע לעריכת הסדר בחג הפסח (ד'מיסמך גאולה
32 לגאולה", "פורים לפסח"³¹), שבשביל "זרוע" נהגין לקחת (לא זרוע ממש, אלא) חלק מצואר עוף, שאינו
33 קרב על המזבח, ולא עוד אלא שיש להסיר כמעט כל הבשר מעל עצמות ה"זרוע", וכל זה - מטעם
34 הרחקה שלא יהא כל דמיון לקרבן פסח³².

(24) ראה לקו"ש חכ"א ע' 127 הערה 16.

(25) ראה ספר חרדים מ"ע פ"ה אות מה-מו.

(26) ראה פרש"י תשא ל, טו.

(27) רמ"א או"ח רסתרצ"ד.

(28) ראה גם מס' סופרים פכ"א ה"ד.

(29) מגילה יג, ב.

(30) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסתס"ט. רסתר"ה. וש"נ.

(31) שם ו, סע"ב ובפרש"י.

(32) ראה תורת מנחם - התועדויות ח"ד ס"ע 16. וש"נ.

(16) קידושין מ, ב. וש"נ.

(17) ראה תורת מנחם - התועדויות חמ"ו ס"ע 51. וש"נ.

(18) סנהדרין ספ"ז. וראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ח

ריש ע' 328. וש"נ.

(19) כב, כד.

(20) סוכה מט, ב.

(21) הלי' מתנות עניים פ"י ה"ד.

(22) כג, ה.

(23) ב"מ לב, ב.

1 ועל-פי-זה: למה לא חוששים ליתן עתה מחצית השקל, "זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר" -
 2 בה בשעה שנתינת מחצית השקל היתה עבור הקרבת הקרבנות!
 3 אך על-פי האמור לעיל, שבנתינת מחצית השקל יש גם ענין של צדקה - אתי שפיר שאין מקום לחשש
 4 כלל.

5 זאת ועוד:

6 נתינת מחצית השקל בזמן הזה יכולה להיות באופן שאכן ישתמשו בזה בשביל הקרבת הקרבנות
 7 בבית המקדש בפועל ממש, שהרי ביאת משיח יכולה להיות "היום" - "אם בקולו תשמעו"³³, ובפרט
 8 על-ידי העסק בהפצת המעיינות חוצה, כמו שכתוב באגרת הקודש דהבעל-שם-טוב³⁴ שעל-ידי-זה פועלים
 9 ביאת משיח, ומובן, שאז אין לו רשות להתעכב אפילו רגע אחד³⁵, וכיון שכן, הרי עד ראש-חודש ניסן,
 10 "חודש הגאולה"³⁶, יוכלו כבר להשתמש במחצית השקל עבור הקרבת הקרבנות בבית המקדש השלישי,
 11 ש"בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים"³⁷, בעגלא דידן ממש.

* * *

12 ה. בהמשך להאמור לעיל (סעיף ג) בענין "כי תראה חמור שונאך", שזהו ענין של צדקה, שהיא
 13 כללות כל המצוות³⁸, ולכן נקראת בשם מצוה סתם (כמבואר ב'תניא'³⁹) - יש להתעכב גם על תורת
 14 הבעל-שם-טוב על פסוק זה, שהיא הוראה (ככל תורות הבעל-שם-טוב שהן הוראות בנוגע לפועל, ונוסף
 15 לזה, הנה 'תורה' זו היא הוראה) כללית בעבודת האדם לקונו.

16 ובהקדמה⁴⁰ - שבי'תורה' זו ישנו חידוש של הבעל-שם-טוב לגבי הדורות שלפני-זה שהתנהגו על-פי
 17 המבואר בכתבי האריז"ל, 'ראשית חכמה' וכיוצא בזה (ולמעשה, שהיו חסידים של רבינו הזקן שנהגו
 18 ללמוד 'ראשית חכמה'⁴¹, ורבינו הזקן עצמו ב'לקוטי תורה'⁴² מביא את ה'ראשית חכמה'), שבדורות
 19 שלפני-זה היתה עיקר העבודה באופן של תעניות וסיגופים, ובא הבעל-שם-טוב וחדש שיעקר העבודה
 20 צריכה להיות בשמחה, "עבדו את ה' בשמחה"⁴³, ולא באופן של שבירת הגוף, אלא אדרבה - שתהיה
 21 העבודה עם הגוף.

22 [כלומר: גם בדורות שלפני הבעל-שם-טוב היה ענין העבודה בשמחה, אלא שיעקר העבודה היתה
 23 על-ידי תעניות וסיגופים, ורק בעתים וזמנים מיוחדים היתה העבודה בשמחה; ואילו הבעל-שם-טוב גילה
 24 שהעיקר היא העבודה בשמחה, ורק מזמן לזמן צריך להיות ענין של תעניות וסיגופים.]

25 ועל-דרך החילוק שבין מארי תורה למארי עובדין טבין - שגם מארי תורה עוסקים במצוות, וגם מארי
 26 עובדין טבין לומדים תורה, והחילוק ביניהם הוא רק בנוגע לעיקר העבודה⁴⁴.

27 ודרך זו בעבודה - ביאר הבעל-שם-טוב בפסוק "כי תראה חמור וגו'" [דאף שפסוק זה ישנו כבר
 28 מקדמת דנא, הרי זה כמו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש שכבר נאמר למשה מסיני⁴⁵, אלא שעד אז
 29 היה בהעלם, ועל-דרך-זה בנדון-דידן, שענין זה היה בהעלם עד שהגיע הזמן ובא הבעל-שם-טוב -
 30 תלמיד ותיק - וגילה זאת], וכבר נדפסו הדברים על-פי מה שסיפר רבינו נשיאנו⁴⁶, והרי ידוע פתגם
 31 ה'צמח צדק' שדבר שבדפוס הוא לדורי דורות⁴⁷.

וראה גם סה"ש תרצ"ד ע' 184. קיץ ה'ש"ת ע' 150. ועוד.
 (42) כנסמן ב"מפתח שמות ספרים" שבסו"ס לקו"ת.
 (43) תהלים ק, ב.
 (44) ראה תניא אגה"ק ס"ה (קט, א).
 (45) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר
 רפמ"ז. ועוד. הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.
 (46) רד"ה כי תראה גו' דש"פ משפטים תש"ד (סה"מ תש"ד
 ע' 145). שיחת ש"פ משפטים תש"א בסופה (סה"ש תש"א ע'
 66). וראה כתר שם טוב בהוספות סכ"א. וש"ג (נעתק ב"היום
 יום" כח שבט).
 (47) אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' שפב.

(33) תהלים צה, ז. וראה סנהדרין צח, א.
 (34) כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.
 (35) ראה סנהדרין שם. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות
 ח"ג ע' 49.
 (36) שמו"ר פט"ו, יא.
 (37) פרש"י ותוס' - סוכה מא, סע"א. ועוד.
 (38) לקו"ת פ' ראה כג, ג. ובכ"מ.
 (39) פל"ז (מח, ב).
 (40) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ז ע' 107 ואילך.
 וש"ג.
 (41) ראה ספר התולדות אדה"ז (כפ"ח תשמ"ו) ח"ד ע' 1195.

1 ו. זוהי תורת הבעל-שם-טוב:

2 "כי תראה חמור" - כאשר תסתכל בעיון טוב בהחומר שלך שהוא הגוף, תראה - "שונאך" - שהוא
3 שונא את הנשמה המתגעגעת לאלקות ורוחניות.

4 [ובהקדים פתגם כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר⁴⁸, שכשם שצריך לידע חסרונות עצמו, כך צריך
5 לידע מעלות עצמו.

6 ולכן, כאשר יהודי מתבונן במציאות שלו, הרי הוא יודע שהעצמיות שלו היא - הנשמה והרוחניות,
7 שהרי אצל צדיק, עיקר מציאותו היא הנשמה⁴⁹, וכמו שנתבאר לעיל⁵⁰ בנוגע לדברי רבינו הזקן ב'אגרת
8 הקודש'⁵¹ ש"חיי הצדיק אינם חיים בשרים, כי-אם חיים רוחניים, שהם אמונה ויראה ואהבה", וכיון
9 ש"עמך כולם צדיקים"⁵², הרי עיקר המהות של יהודי אינה אלא רוחניות (אלא, שלאחרי ההתלבשות
10 בגוף ונפש הבהמית, יש חילוקים באופן הגילוי כו', אבל עצם מהותו של כל יהודי אינה אלא רוחניות).

11 וכיון שכן, הרי הגוף (וכן נפש הבהמית, ש"רוח הבהמה היורדת היא למטה"⁵³) הוא "שונאך", ששונא
12 את העצמיות שלך, שהיא הנשמה, כי כאשר "גופם עיקר" אזי "נפשם טפלה" (כלשון רבינו הזקן בתניא
13 פרק לב), ועל פי תורה, הנה כשכבטל העיקר כבטל הטפל⁵⁴, כך, שהנשמה מצד עצמה אינה נחשבת אצל
14 הגוף למציאות, ולכן הגוף אינו גורם את הנשמה.

15 והענין בזה - שאף ששרש הגוף הוא למעלה מהנשמה, שהרי שרשו הוא מתהו שלמעלה מתיקון⁵⁵,
16 ולכן, לעתיד לבוא, כשיקויים היעוד⁵⁶ "נקבה תסובב גבר", יהיה הגוף למעלה מהנשמה, ועד שהנשמה
17 תהיה ניזונית מן הגוף⁵⁷, אבל אף-על-פי-כן, עכשיו, נמצא הגוף במעמד ומצב שיש בו הרגש הישות
18 והפירוד כו', ועד להרגש שמציאותו מעצמותו - שזהו אמנם מצד שרשו, כיון שנלקח מהיש האמיתי,
19 "שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו חס-ושלום"⁵⁸, ומצד זה נרגש גם אצל
20 היש הנברא שמציאותו מעצמותו, אבל אף-על-פי-כן, כפי שנגרש אצל היש הנברא, הרי זה ענין של
21 ישות ופירוד. וכיון שכן, נמצא הגוף במעמד ומצב ששונא את הנשמה].

22 ועוד תראה שהוא - "רובץ תחת משאו" - שנתן הקדוש-ברוך-הוא להגוף שיזדכך על-ידי תורה ומצות
23 [ובשביל זה צריך להיות "כשור לעול וכחמור למשאו"⁵⁹, למלא את השליחות שהוטלה עליו, שהנקודה
24 העיקרית בזה היא לעשות לו יתברך דירה בתחתונים⁶⁰, על-ידי הפיכת ה"שקר" ל"קרש", לעשות משקר
25 העולם - קרשים למשכך⁶¹], והגוף מתעצל בקיומם.

26 [והיינו, שלא זו בלבד שאינו משתדל לקיים את השבועה "תהי צדיק"⁶², ש"אין כל אדם זוכה להיות
27 צדיק, ואין לאדם משפט הבחירה בזה כל כך כו'", אלא גם בנוגע לשבועה "אל תהי רשע"⁶² על-כל-פנים,
28 "שבזה משפט הבחירה והרשות נתונה לכל אדם כו'" (כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא⁶³), כיון שלא
29 מדובר בנוגע לעניני דעות ומדות כו', אלא בנוגע לקיום התורה ומצות בפועל ממש - גם בזה הוא מתעצל
30 כו'].

31 ואולי יעלה בלבבך - "וחדלת מעזוב לו" (כפירוש רש"י: "שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו
32 וחדלת מעזוב לו, בתמיה") - שיוכל לקיים שליחותו, כי-אם תתחיל בסיגופים לשבור את החומריות

(55) ראה לקו"ת מטות פב, ג ואילך. ובכ"מ.

(56) ירמי' לא, כא.

(57) ראה תורת מנחם סה"מ ניסן ריש ע' קסה. אב ע' קנ. וש"נ.

(58) תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

(59) ע"ז ה, ב.

(60) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(61) ראה סה"מ תשי" ע' 119 ואילך.

(62) נדה ל, ב.

(63) פי"ד.

(48) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 114. תרפ"ח ריש ע' 7. תשי"ה ע'

42. ה'שי"ת ע' 386. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ע' נא (נעתק ב'היום יום" כו חשון). וראה גם מכתב ט"ז כסלו שנה זו (אג"ק חכ"ד ס"ע לה). וש"נ.

(49) ראה תניא רפכ"ט (לו, א).

(50) שיחת יו"ד שבט ס"ו ואילך (תורת מנחם - התועדויות חמ"ו ס"ע 23 ואילך).

(51) ביאור לסד"ך (קמו, ב).

(52) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(53) קהלת ג, כא.

(54) כלים פ"ט מ"ט.

- 1 (דכיון שהגוף החומרי מפריע לעבודה, יש לשברו) - הנה לא בזו הדרך ישכון אור התורה, כ"א -
 2 "עזוב תעזוב עמו" - לברר את הגוף ולזככו, ולא לשברו בסיגופים.
- 3 [וענין זה הוא מצד "אור התורה" - כמובן משלילת הדרך של שבירת החומריות על-ידי סיגופים,
 4 ש"לא בזו הדרך ישכון אור התורה" - כי ללא ה"אור", רואים רק את חיצוניות הדבר, כפי שנראה לעיני
 5 בשר, אבל על-ידי ה"אור" רואים את מעלת הגוף - שרק בשבילו ניתנה התורה למטה (על-דרך מאמר
 6 רז"ל⁶⁴ בנוגע לנתינת התורה למטה: "למצרים ירדתם . . יצר הרע יש ביניכם"), וכדברי כבוד-קדושת
 7 אדמו"ר (מהורש"ב) נשמת-עדן אל בנו, כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר - בהראותו על ידו - שבשבילה
 8 שפכו כל-כך הרבה תורה ומצוות⁶⁵, ולכך צריכה להיות העבודה עם הגוף דוקא, לבררו ולזככו].
- 9 וכיון שיש קא-סלקא-דעתך בתורה "וחדלת מעזוב לו", שצריך לשבור את הגוף, והרי קא-סלקא-דעתך
 10 בתורה היא גם תורה⁶⁶ - לכן היה פעם סדר עבודה לשבור את הגוף על-ידי תעניות וסיגופים, אבל
 11 הבעל-שם-טוב גילה את הפירוש ד"עזוב תעזוב עמו", שהעבודה צריכה להיות באופן של בירור וזיכון
 12 הגוף.
- 13 [ובענין זה ניתוסף עוד יותר על-ידי רבינו הזקן, כידוע פתגם כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר⁶⁷,
 14 שהבעל-שם-טוב הראה כיצד צריך להיות סדר העבודה, ורבינו הזקן, על-ידי תורת חסידות חב"ד, הראה
 15 כיצד יוכל להיות הדבר בעבודת כל אחד מישראל].
- 16 ז. והנה ידוע שהבעל-שם-טוב היה אומר תורותיו באופן פשוט, כך, שגם אנשים פשוטים יוכלו
 17 להבין, כי הנהגת הבעל-שם-טוב - הן קודם התגלותו והן לאחר התגלותו - היתה לקרב את האנשים
 18 הפשוטים: קודם התגלותו - הי' מסתובב בין אנשים פשוטים ומדבר עמהם כו', ומלמד ילדי ישראל
 19 אל-י"ף-בי"ת וכו', וגם לאחר התגלותו הי' מקרב את האנשים הפשוטים על-ידי אמירת 'תורות' בסגנון
 20 המובן גם אליהם.
- 21 ובענין זה משתווה תורת הבעל-שם-טוב עם פירוש רש"י - כיון שרש"י מפרש פשוטו של מקרא,
 22 כפי שלומדים עם ילדים קטנים שמתחילים ללמוד תורה שבכתב, עוד לפני שלומדים עמהם משנה וגמרא.
- 23 ולאידך גיסא - בפירוש רש"י יש גם "יינה של תורה"⁶⁸, פנימיות התורה, ועל-דרך מה שנתבאר לעיל
 24 (בהתועדויות הקשורות עם יו"ד שבט⁶⁹) בנוגע לסיפורים שבתורה, שבהם מתגלה "יותר תענוג", כמשל
 25 המלך ששלח את בנו למרחקים ואחר-כך שב אליו, על-ידי "שר אחד חכם ששינה כסות ולשון כדמות
 26 הבן ההוא ונתקרב אליו במדריגתו כו"⁷⁰, שזוהי המעלה שיש בענין הפשיטות דוקא, שבזה משתווים
 27 פירוש רש"י ו'תורות' הבעל-שם-טוב.
- 28 ח. הביאור בפירוש רש"י⁷¹, "כי תראה חמור שונאך וגו'", "הרי כי משמש בלשון דילמא . . וכה
 29 פתרונו, שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו, בתמיה, עזב תעזב עמו"⁷², ומביא דוגמא
 30 לדבר: "כיוצא בו, כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו"⁷³, שמא תאמר כן, בתמיה, לא תירא

בתחילת השנה הי' הפסק באמירת השיחות על פירוש רש"י -
 (המור"כ).

72 והתיבות "וחדלת מעזוב לו", "עזב תעזב עמו", הם חלק
 מפירוש רש"י בתיבת "כי" (ולא ד"ה בפני עצמו, כפי שטעה
 המדפיס וסידרם באותיות גדולות), וכן גם המשך דברי רש"י
 "עזיבה זו לשון עזרה וכו'" - דכיון ש"עזיבה זו לשון עזרה",
 הרי אי אפשר לפרש "וחדלת מעזוב לו", שלא צריך לעזור, שהרי
 מיד לאח"ז נאמר "עזב תעזב עמו", שצריך לעזור, ועכ"ל, ש"כי
 משמש בלשון דילמא . . שמא תראה . . וחדלת . . בתמיה"
 (משא"כ בפסוק שלפנ"ז (כג, ד): "כי תפגע שור אויבך גו", שבו
 לא נאמר "וחדלת").

73 עקב ז, יד"ח. - ושם כותב רש"י: "על כרחך לשון דילמא
 הוא, שמא תאמר כו'" - בגלל שהפירוש ש"כי" הוא לשון דילמא

64 שבת פח, סע"ב ואילך.

65 ראה תורת מנחם - רשימת היומן ס"ע רנט. וש"נ.

66 ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ריש ע' קלג. סה"ש
 תש"ב ריש ע' 125. וראה גם תורת מנחם - התועדויות חמ"ג ע'
 279. וש"נ.

67 ראה תורת מנחם - התועדויות ח"א ע' 190. וש"נ.

68 סה"ש תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).

69 ראה שיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט ס"ג (תורת מנחם -
 התועדויות חמ"ו ע' 83). וש"נ.

70 כש"ט סקמ"ד.

71 בהתחלת השיחה, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת-
 שחוק, שצריך להזכר בזמנים הטובים ("דערמאנען זיך אויף די
 גוטע צייטן")... (כנראה ביחס לכך שבמשך כמה שבועות

1 מהם. ומדרשו כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת, פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר. הא כיצד, 1
 2 זקן ואינו לפי כבודו "וחדלת", או בהמת נכרי ומשאו של ישראל "וחדלת"⁷⁴,
 3 - דלכאורה אינו מובן: מדוע הוצרך הכתוב לשלול "שמא .. וחדלת" (וכמו שאינו שולל בפסוק
 4 שלפני זה⁷⁵, "השב תשיבנו לו", אף שגם שם מדובר אודות "אויבך"⁷⁶), ולכן מוסיף רש"י "מדרשו",
 5 שבזה בא הכתוב ללמד ש"פעמים שאתה חודל", ולכן צריך להזהיר שלא יורה היתר לעצמו שלא לקיים
 6 את הציווי, כיון שלפעמים נדחה חיוב פריקה, אם מצד כבוד האדם - "זקן ואינו לפי כבודו", או מפני
 7 שצער בעלי-חיים לאו דאורייתא - "בהמת נכרי ומשאו של ישראל" (ששייך רק בפסוק זה, ולא בפסוק
 8 הקודם גבי השבת אבידה); ורש"י משמיט "היה בבית הקברות"⁷⁷ - כיון שזהו מקרה בלתי רגיל לגמרי⁷⁸,
 9 וגם סיבת הפטור היא מצד החומר דטומאת כהן.
 10 ובפנימיות הענינים - שב' הדוגמאות שבפירוש רש"י מכוונות כנגד שני הסוגים שנזכרו ב'שולחן-
 11 ערוך' אדמו"ר הזקן⁷⁹ בנוגע להיתר תענית⁸⁰: "בהמת נכרי ומשאו של ישראל" (כי בשעת החטא, הגוף
 12 ונפש הבהמית הם תחת ממשלת הקליפה - "בהמת נכרי"⁸¹, ואף-על-פי-כן הרי זה "משאו של ישראל"⁸²)
 13 - כנגד תענית של תשובה; ו"זקן" (שקנה חכמה⁸³) ואינו לפי כבודו" (לעסוק בבירור וזיכוך הגוף) - כנגד
 14 תענית של מירוק הנפש⁸⁴.

80) שהרי לולי זאת, "אין לאדם רשות על גופו כלל .. לצערו .. אפילו במניעת איזה מאכל או משתה" (שו"ע אדה"ז שם),
 "לפי שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה" (רדב"ז הל' סנהדרין ספ"ח), וניתן לאדם רק בתור פקדון (אף שבנוגע לאופן הנהגתו ניתנה הבחירה בידו - "ובחרת בחיים" (נצבים ל, יט)).
 וכיון שזהו קנינו של הקב"ה, הרי אצל הקב"ה אי אפשר לחלק בין ידיעתו והשגחתו, קנינו ועצמותו, אלא הכל הוא אחדות פשוטה.

81) אבל לא ב"בית הקברות", באופן שנפרד לגמרי משרשו ח"ו - שהרי "מה לכהן בבית הקברות"?!
 82) ולהעיר מהמסופר במדרשי חז"ל אודות חמורו של ר' פינחס בן יאיר, שגם כאשר נגנב ממנו ובא לרשותו של נכרי, לא רצה לאכול פירות שאינם מעושרים (חולין ז, סע"א ואל"ך), כיון שגם אז לא נשתנתה מציאותו.
 83) פרש"י קדושים יט, לב.

84) והיינו, שאין זה כמו בתענית של תשובה שצריך לכפר על חטא, שעבר על רצון ה', ועי"ז נעשה נפרד מאלקות כמו ע"י עבודה-זרה (אלא שנכנס בו רוח שטות ונדמה לו שבעבירה זו עודנו ביהדותו) (תניא פי"ד), ולולי זאת, הרי אפילו אשה המנאפת שדעתה קלה היתה מושלת ברוח תאוותה כו" (שם פכ"ד), ויש צורך בתשובה שעל ידה נעשה מציאות חדשה (כמובן מענין הקרבנות הקשורים עם התשובה (גם במצות-עשה, שהעובר עליה מביא קרבן עולה), ע"פ מ"ש הרמב"ן (ויקרא א, ט) "שיחשוב אדם .. כי .. ראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולי חסד הבורא שלקח ממנו תמורה", ובמילא, נעשה מציאות חדשה), אלא צריך רק להתעלות לדרגה נעלית יותר, וגם לולי זאת אין חסרון במהותו, אלא רק כמו חסרון בענין הכבוד (זקן ואינו לפי כבודו), שהו"ע של התפשטות בלבד.

אינו רגיל כ"כ (והרא"י, שבפרשתנו מביא רש"י הוכחה מספר דברים, כיון שלפנ"ז לא מצינו דוגמא כזו), אבל כאן לא כותב רש"י "על כרחך", כיון שאפשר לפרש לפי מדרשו, ולפירוש זה, "כ"י אינו לשון שמא.

74) ואח"כ מוסיף לפרש "עוב תעזב עמו" - "לפרק המשא, מלמשקל* לי, מליטול משאוי ממנו", היינו, שחיוב העזרה הוא רק על אתר, לפרק המשא, אבל לא להחזירו לביתו כו".
 75) כג, ד.

76) וכמו בכל ציוויי התורה, שהציווי עצמו שולל האפשרות של מחשבה שלא לקיים את הציווי ח"ו. וכפי שמבאר רבינו הזקן בתניא (ספ"ב) בנוגע לבינוני (שמדתו היא מדת כל האדם - שם רפי"ד) שנופל לו הרהור רע, ש"דוחהו בשתי ידיים ומסיח דעתו מיד שנזכר שהוא הרהור רע, ואינו מקבלו ברצון כו", כך, שנפילת הרהור אינה אלא כדי שהאדם ידחה אותו**, בגלל המעלה שבאתכפאי, שע"ז נעשה נח"ר למעלה, כמבואר בתניא (פכ"ז) בפ"י הכתוב (תולדות כז, ד"ז) "ועשה לי מטעמים" לשון רבים, שני מיני נחת רוח, לא רק ממאכלים ערבים ומתוקים, אלא גם מדברים חריפים או חמוצים אלא שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש.

77) ואף שאפשר ללמוד זאת בק"ו מ"זקן ואינו לפי כבודו": אם מפני כבוד בשר-ודם אתה חודל, מפני כבודו של הקב"ה עאכ"כ - הרי מ"מ נתפרש הדבר במכילתא, עם היותה ע"ד ההלכה, ובדואי ה" צריך להתפרש בפירוש רש"י שהוא ע"ד הפשט.

78) ובפשטות: בית הקברות קשור עם "יקרא דשכבי", או עם "יקרא דחיי" (ראה סנהדרין מו, ב), שבאים לשם ואומרים "מענה לשון" וכו', ואח"כ חוזרים לאורך ימים ושנים טובות; אבל איך מגיע לשם חמור טעון משא?!
 79) חו"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד.

(* כפי הגירסא בתרגום שה"י אצל רש"י, ולא כבתרגום שלפנינו: "מלמשקב".

(** דוגמא לדבר בהלכה: בהפרת נדר למפרע - אין הכוונה שהנדר לא חל מעולם, אלא שחללות הנדר היא רק לגבי ההפרה (ראה גם תורת מנחם - התועודיות ח"י נ' 202).

1 ונמצא, שלפי פשוטו, אדם ישר הולך, אין מקום לסיגופים ותעניות - "וחדלת מעזוב לו" בתמיה -
 2 כתורת הבעל-שם-טוב הנ"ל; ואילו "מדרשו", "פעמים שאתה חודל כו'", מתייחס למי שחטא ופגם כו',
 3 שאז צריך להתענות⁸⁵. והחידוש בתורת הבעל-שם-טוב⁸⁶, שגם את ענין התשובה ומירוק הנפש יכולים
 4 לפעול ללא סיגופים ותעניות -

5 הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי-שיחות' חלק כ"א עמוד 125 ואילך.

* * *

6 ט. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל כי תשא.

* * *

7 י. בהמשך להמוזכר לעיל (סעיף ג) בענין "אם כסף תלוה את עמי", שהרמב"ם מונה "שמונה מעלות"
 8 בענין הצדקה - יש ביניהם גם המעלה בנתינת הצדקה באופן ש"לא ידע (הנותן) למי נתן, ולא ידע העני
 9 ממי לקח"⁸⁷.

10 והמעלה בזה - מובנת בפשטות - שכאשר "לא ידע (הנותן) למי נתן", לא יהיה אצלו רגש של ישות
 11 וגאווה, כמו בשעה שיודע למי נתן, שאז יכול להתגאות בכך שהחיה את נפש העני שהתפרנס מהנתינה
 12 שלו, מה-שאינ-כן כאשר אינו יודע למי נתן; וכאשר "לא ידע העני ממי לקח", אזי אינו מתבייש.

13 וכיון שאמרו רז"ל¹⁶ "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", שמה מובן, שכל הענינים שישנם במצוות
 14 ישנם גם בתלמוד תורה שהיא מקורם, הרי מובן, שגם בלימוד התורה יש מעלה כאשר הנותן אינו יודע
 15 למי נתן, והמקבל לא יודע ממי קיבל*: כאשר הרב המשפיע יודע מי הוא התלמיד המקבל ממנו,
 16 והתלמיד יודע מי הרב שמשפיע לו - אזי יתכן שיהיה אצל הרב רגש של ישות וגאווה לומר "ראו גידולים
 17 שגידלתי", ואילו התלמיד, יש אצלו רגש של בוששה וביטול כלפי הרב המשפיע; מה-שאינ-כן כאשר "לא
 18 ידע כו'", אזי אצל המשפיע לא יהיה רגש של ישות וגאווה, ואצל המקבל לא יהיה רגש של בוששה.

19 אמנם, בנוגע ללימוד התורה, שעיקרה בדיבור, "למוציאיהם בפה"⁸⁸ - איך יתכן מציאות כזו
 20 שהמשפיע לא ידע עם מי הוא לומד, והמקבל לא ידע ממי למד?

21 ויש לומר על-דרך הצחות - שהאפשרות לזה היא בלימוד התורה על-ידי ה'רדיו', שהמשפיע אינו יודע
 22 מי הם השומעים, וגם המקבלים אינם יודעים ממי שומעים, שהרי יתכן שהם שומעים הקלטה מ"טייפ",
 23 או שהלומד אינו זה ששמו נקרא עליו, אלא מישהו אחר.

(* על השאלה שלכאורה צ"ל בלימוד התורה דוגמת ענין הצדקה באופן ש"לא ידע למי נתן" (לא רק בלימוד
 לאחרים, אלא גם) בלימוד לעצמו - ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 הרי הענין דמצות צדקה (בכל אופניו, כולל ד"לא ידע למי נתן") גדרה דצ"ל לאחד, דבנותן לעצמו
 אף שאין לו ר' זוז - אין זה צדקה, מה-שאינ-כן בתלמוד-תורה כן הוא.

משיח (ע"ז "שהמלך - מלכו של עולם - פורץ גדר" (פסחים קי,
 א. ושי"נ), פריצת גרדי הגלות), שאז תהי' "שמחת עולם (על
 ראשם)" - לא רק שהשמחה תהי' באופן נצחי, עד עולם, אלא
 שבכל רגע תורגש "שמחת עולם" (היפך ענין ההפסק דנהרות
 המזכוכין, שמלכתחילה פסולין למי חטאת (פרה פ"ח מ"ט), כיון
 שכבר נרגש בהם ענין ההפסק).

(87) הל' מתנות עניים שם ה"ח.

(88) עירובין נד, רע"א.

(85) ועפ"ז מובן שהפס"ד של רבינו הזקן בשו"ע בנוגע
 לתענית בדרך תשובה או למרק הנפש אינו בסתירה לתורת
 הבעש"ט - שהרי בודאי לא הי' רבינו הזקן כותב להיפך מדברי
 הבעש"ט (וכידוע הסיפור בנוגע למאסר והגאולה, כשהלשינו
 עליו שנוהג לומר בעת התפלה "אף אף", כמו הבעש"ט - שלא
 רצה להיות נפרד אפילו מתנועה אחת של הבעש"ט (ראה תורת
 מנחם - רשימת היומן ע' רד. ושי"נ)).

(86) עבור הדורות שלפני ביאת משיח; ועאכ"כ לאחר ביאת

- 1 ואף-על-פי שבלמוד התורה יש מעלה באופן ש"עיניך רואות את מוריך"⁸⁹, ועד שאפילו לאחרי
 2 הלימוד, הנה "כל האומר שמועה מפי אומרה יהא רואה כאילו בעל השמועה עומד כנגדו"⁹⁰, וכפי
 3 שמבאר ה'צמח-צדק' (ברשימות לתהלים⁹¹ על הפסוק⁹² "אך בצלם יתהלך איש") גודל המעלה שבדבר
 4 [ולהעיר, שגם בצדקה יש מעלה כשיודע כו' על שאינו יודע - שאז דוקא אפשרי "והמפייסו כו' בי"א"⁹³],
 5 מכל-מקום, יש גם מעלה כאשר הלימוד הוא באופן שאינו יודע כו'⁹⁴.
- 6 יא. ויש עוד מעלה בלימוד התורה על-ידי ה'רדיו' - בשייכות להפצת המעיינות חוצה, כפי שנמסר
 7 לי שזהו "יום השנה" ללימוד שיעורי התניא על-ידי ה'רדיו'⁹⁵.
- 8 המשך השיחה - המעלה דלימוד פנימיות התורה⁹⁶ על-ידי ה'רדיו', שעל-ידי-זה נעשית הפצת
 9 המעיינות חוצה בכל קצוי תבל⁹⁷, וחודר אפילו במקום שאין בו ה"כלי" (רדיו) לקלוט את הקול - הוגה
 10 על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ט"ו עמוד 46.
- 11 ועל-ידי הפצת המעיינות חוצה ממשיכים ופועלים ביאת משיח צדקנו כפשוטו,
 12 - כידוע הסיפור⁹⁸ שכאשר שאלו את ה'צמח צדק' בנוגע לביאת משיח (בנוגע ל"קץ" שנאמר על
 13 שנה מסוימת), והשיב, שנדפס ה"לקוטי תורה", טענו על זה, שיש צורך במשיח כפשוטו. והיינו, שמבלי
 14 הבט על גודל המעלה שבהדפסת ה"לקוטי תורה", שזהו ענין גילוי המשיח ברוחניות (ובפרט כפי
 15 שה'צמח-צדק' ידע והבין גודל המעלה במילואה), מכל-מקום, היתה תביעה חזקה שיש צורך במשיח
 16 כפשוטו -
- 17 למטה מעשרה טפחים, נשמה בגוף - ככל פרטי הענינים שנתבארו בסיום וחותרם הלכות מלכים
 18 להרמב"ם.
- 19 ואז תהיה גם נתינת מחצית השקל עבור הקרבת הקרבנות כפשוטם בגשמיות, בבית המקדש השלישי,
 20 עליו נאמר (בפרשה שמתחילים לקרוא בתפלת מנחה)⁹⁹: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוך¹⁰⁰ כל
 21 אחד ואחד מישראל".*

(* הענין ד"ושכנתי... בתוך כל אחד ואחד" - אפשרי גם עכשיו, ובא 2191 בעת תלמוד-תורה וכיוצא בזה¹⁰¹, אבל כשמפסיק נפסק...¹⁰², מה-שאינ-כן כשיהיה "למלא הארץ דעה גו"¹⁰³. ונוסף לזה, אפילו כשהענין ד"ושכנתי... בתוך כל אחד ואחד" בא בפועל - יש חילוק עיקרי בין זמן הגלות להזמן שיבנה בית המקדש, שאז יהיה "כמצות רצונך" מפני של"ימות האדם (המשך וככה¹⁰⁴ בארוכה).

(89) ישע"ל, כ. וראה עירובין יג, ב.
 (90) ירושלמי שבת פ"א ה"ב. שקלים ספ"ב. קידושין פ"א ה"ז.
 (91) יהל אור ע' קמח.
 (92) תהלים לט, ז.
 (93) ב"ב ט, ב.
 (94) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ח ע' 153 ואילך.
 (95) ראה גם שיחת ש"פ יתרו, כ"ף שבט דאשתקד ס"ז (תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ס"ע 248 ואילך). וש"נ.
 (96) ובפרט כאשר הלימוד הוא באופן של דברים היוצאים מן הלב, ובאופן של ביטול במציאות (כמשנת"ל במאמר (פ"ד - תורת מנחם - התועדויות חמ"ז ע' 100. וש"נ) בענין "יראו את ה'", "את הטפל"), היינו, שהמדבר אינו מציאות לעצמו, אלא הוא רק צינור ("א טרייבל") שדרכו עובר קולו של רבינו הזקן, בעל התניא, תושב"כ של תורת החסידות (אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רסא ואילך. וש"נ).
 (97) ולא כמו בלימוד מאמר חסידות עם יחיד או קבוצה,
 שבשעת מעשה מוגבל הלימוד רק להשומעים, אלא שמקווים שיעשה פירות ופירי פירות כו', עיי"ז שכל אחד מהשומעים ילמד עם יהודי נוסף, כך, שסוכ"ס יהי' ענין של הפצה; משא"כ בלימוד ע"י הרדיו, שתוך כדי דיבור ממש מפיצים את המעיינות בכל קצוי תבל, ועד לחוצה היותר תחתון - שאפילו מי שאינו נמצא בדרגה כזו שילך ללמוד שיעור חסידות, אלא הוא נמצא בביתו, ואפילו אם חשב לפתוח את הרדיו כדי לשמוע ענין אחר לגמרי - גם הוא שומע דברי החסידות שנלמדים ברדיו.
 (98) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ו ע' 138. וש"נ.
 (99) תרומה כה, ח.
 (100) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.
 (101) תניא פל"ד.
 (102) חסרים כאן כמה תיבות שאי אפשר לפענחם בצילום כתי"ק שתח"י (המו"ז).
 (103) ישע"י יא, ט.
 (104) תרל"ז פי"ז ואילך.

בס"ד. שיחת חג הפורים*, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

1 א. איתא במדרש¹ (והובא ב'תרגום שני' ובאגדת אסתר²) שבין הטענות שבגללן באה הגזירה בדרך
2 הטבע, היתה טענת המן על בני-ישראל, שבכל הזדמנות חוגגים ואומרים: שבת היום, יום-טוב היום³,
3 ועל זה אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: "אתה מפיל עין רעה במועדיהם שלהם, הרי אני מפילך לפניהם
4 ומוסיפים להם מועד כו".

5 וכיון שגזירת המן היתה על כל בני-ישראל בשוה, "מנער ועד זקן טף ונשים"⁴, הרי מובן, שכן הוא
6 גם בנוגע להיום-טוב שניתוסף על-ידי גזירה זו - על-פי הכלל בכל מקום ד"מדה כנגד מדה"⁵ - שצריך
7 להיות באופן שמאחד את כל הדרגות הנ"ל, "מנער ועד זקן טף ונשים".

8 ב. במה מתבטא הדבר בימי הפורים?

9 ובכן: בנוגע ל"מקרא מגילה" ואמירת "ועל הנסים" - הרי זה רק אצל אלו השייכים לשמוע ולהתפלל
10 כו'. ובנוגע ל"משלוח מנות ומתנות לאביונים" - הרי זה אצל כל אחד לפי הישג ידו;

11 אבל ישנו ענין אחד - הן בקו השלילה והן בקו החיוב - שבו משתווים כולם: בקו השלילה - איסור
12 הספד ותענית, ובקו החיוב - משתה ושמחה.

13 ובהקדמה:

14 כיון שהתורה וכל עניניה הם (תורת) אמת, הרי מובן, שכאשר התורה אומרת שימי הפורים אסורים
15 בהספד ותענית, הנה כן הוא האמת, שאין ענין של הספד ותענית; אין על מה להספיד חס-ושלום ואין
16 על מה להתענות, והיינו, שבבוא ימי הפורים, וישראל עושין (רוצים לקיים) רצונו של מקום, אזי מסלק
17 הקדוש-ברוך-הוא את כל הענינים שבימים רגילים היה יכול להיות על ידם ענין של היפך השמחה, כך,
18 שהמעמד ומצב האמיתי הוא שאכן אין ענין של הספד ותענית.

19 ובנוגע לענין התענית, נכלל בזה גם שלילת עיקר ענין התענית, כדי לכפר על חטאיו, או (כפי שמביא
20 רבינו הזקן ב'שולחן-ערוך'⁶) כדי למרק את נפשו, היינו, להתעלות לדרגא נעלית יותר - שאין צורך בענין
21 התענית בשביל זה, ומגיעים לזה על-ידי ה"משתה ושמחה".

22 ובענין זה - איסור הספד ותענית, ועל-אחת-כמה-וכמה בענין החיובי באופן של קום ועשה, משתה
23 ושמחה - משתווים כל בני-ישראל, "מנער ועד זקן טף ונשים", על-דרך (ובשכר על מה) שהיה
24 בלעומת-זה, בענין הגזירה.

25 ג. ויש עוד הוספה בזה:

26 לכאורה יש מקום לחלק בין נער זקן ונשים, שמבינים את הטעם כו', לטף, שבהם נכללים גם אלו
27 שאינם שייכים אפילו "לשמוע", כ"אם "ליתן שכר למביאייהן"⁷.

28 אך האמת היא, שההשתוות היא גם עם ה"טף" שאינם שייכים להבנה - שהרי גם אצל ה"זקן" צריכה
29 להיות השמחה באופן ד"עד דלא ידע"⁸, לא באופן של הבנה והשגה.

30 וכמדובר בארוכה בפורים שלפני-זה⁹, בנוגע לשבע הענינים שבימי הפורים¹⁰: מקרא מגילה, משלוח

(6) חו"מ הל' נזקי גו"נ ס"ד. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ריש ע' 112. וש"נ.

(7) חגיגה ג, סע"א.

(8) מגילה ז, ב.

(9) ראה שיחת פורים תשכ"ד ס"ג (תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 137). וש"נ.

(10) ראה גם תורת מנחם שם ע' 158 הערה 140. וש"נ.

(* קודם ההתוועדות שלח כ"ק אדמו"ר שליט"א ע"י וועד המסדר" י"ב קנקני משקה עבור ההתוועדות (המו"2).

(1) אסתר פ"ז, יב.

(2) אסתר ג, ח.

(3) ראה גם מגילה יג, ב.

(4) אסתר ג, יג.

(5) סנהדרין צ, סע"א. וראה מגילה יב, ב - בשייכות לעניני

1 מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, אמירת "ועל הנסים", קריאת התורה, ועד לאיסור הספד ותענית
 2 ומשתה ושמחה באופן ד"עד דלא ידע" - שהסיום וחזרת דמי הפורים הוא בסעודת פורים, שאז הוא עיקר
 3 החיוב "לבסומי בפוריא עד דלא ידע", שהרי סעודת פורים נערכת ביום, לאחר קיום כל שאר עניני
 4 הפורים (וכמובן, שאם יתחילו את ימי הפורים בענין ד"עד דלא ידע", לא יוכלו לקיים את קריאת המגילה
 5 וכל שאר הענינים שקיומם צריך להיות כשנמצאים במעמד ומצב שיכולים להבחין "בין ארור המן לברוך
 6 מרדכי"⁸).

7 ונמצא, שהסדר הוא, שהענין שבו מסיימים וחזותמים את ימי הפורים, ואותו לוקחים על כל השנה כולה,
 8 הוא - ההתאחדות של כל בני-ישראל בשמחה של מצוה, באופן שאפילו תינוק בעריסה שלא בא עדיין
 9 להתפתחות השכל, הרי הוא מרגיש כבר ששמח בשמחה של מצוה, ואפילו אצל זקן, השמחה אינה מדודה
 10 לפי ההבנה והרגש שלו, אלא השמחה היא כפי ציווי הקדוש-ברוך-הוא שהוא בלי גבול ולמעלה מטעם
 11 ודעת, ולכן גם אצל יהודי השמחה היא באופן ד"עד דלא ידע".

12 ועל-ידי-זה ממשיכים ופועלים על כל השנה כולה שמחה שלמעלה מטעם ודעת, שפורצת כל הגדרים,
 13 עד שבאים למרחב העצמי - "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"¹¹, "נחלה בלי מצרים"¹².

* * *

14 ד. מהי אמנם הסיבה לכך שגזירת המן היתה (וכתוצאה מזה הוצרכה גם שמחת פורים להיות) באופן
 15 שזה "מנער ועד זקן טף ונשים"? - הרי זה בגלל שאצל המן היה נוגע הענין שבו משתווים כל בני-ישראל
 16 "מנער ועד זקן טף ונשים", וכיון שענין זה פגע בישות ומציאות שלו, לכן היתה גזירתו "מנער ועד זקן
 17 טף ונשים", מבלי לחלק ביניהם, ולכן כאשר "ונהפוך הוא"¹³, נקבעה גם השמחה באופן ד"מנער ועד
 18 זקן טף ונשים" בשוה.

וביאור הענין:

19 כמסופר בפשטות הכתובים - היתה נוגעת להמן העובדה ש"מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"¹⁴, אלא
 20 ש"ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו"¹⁵, ובגלל זה באה הגזירה על כל בני-ישראל.

וצריך להבין:

21 אמרו רז"ל¹⁶ שבנוגע ללשון הרע יכולים ללמוד מהמן, שאצלו היה הכל מסודר כו', בשכל ובדעת.
 22 ועל-פי-זה אינו מובן: וכי משום שמרדכי, ראש הסנהדרין¹⁷, לא יכרע ולא ישתחוה, צריך לגזור גזירה
 23 על כל בני-ישראל?!

24 הן אמת ש"לשלוח יד במרדכי לבדו" היה מעט בשבילו, אבל אף-על-פי-כן, אין זה שייך לכל ישראל
 25 עד ל"טף ונשים"; לכל היותר היה לו לחשוב אודות כל הסנהדרין, הגדולים שבישראל, אנשי שכל
 26 שבישראל, אבל מה שייך שבגלל מרדכי תהיה גזירה גם על "טף ונשים"?!
 27

28 אך הענין הוא: מה שהפריע ונגע להמן במציאותו של מרדכי הוא - לא היותו בר-שכל, הבנה והשגה,
 29 אדם גדול במדות, או מעלת העשירות וכל ריבוי המעלות שהיו למרדכי; להמן הפריע ונגע הענין שמצדו
 30 משתווה מרדכי עם כל בני-ישראל.
 31

ובלשון הכתוב¹⁵ - "כי הגידו לו את עם מרדכי":

32 לכאורה אינו מובן: מהו קשר הדברים שהטעם לכך ש"ויבז בעיניו (שהיה מעט בשבילו) לשלוח יד
 33 במרדכי לבדו" הוא - "כי הגידו לו את עם מרדכי"?

(15) שם, ו.

(16) ראה מגילה יג, ב: "ליכא דידע לישנא בישא כהמן".

(17) ראה גם שיחת פורים דאשתקד סכ"ט (תורת מנחם -

התועודיות המ"ג ס"ע 45). וש"נ.

(11) ויצא כח, יד.

(12) שבת קיח, סע"א.

(13) אסתר ט, א.

(14) שם ג, ב.

- 1 אך הענין הוא¹⁸ :
- 2 כאשר המן ראה אדם שמעמיד את עצמו בסכנת נפשות, שגם לאחרי "אמרם אליו יום ויום" "מדוע
- 3 אתה עובר את מצות המלך"¹⁹, ה"מושל בכיפה"²⁰, שכולם יהיו "כורעים ומשתחוים להמן", הנה "מרדכי
- 4 לא יכרע ולא ישתחוה" - התחיל לחקור ולדרוש: מהו פשר המסירות-נפש הלזו, האם זהו ענין של שכל
- 5 או הרגש וכיוצא-בזה.
- 6 ואז, "הגידו לו את עם מרדכי" - שאין זה בגלל שמרדכי הוא יוצא מן הכלל מכל בני-ישראל, אלא
- 7 זוהי מהותו של "עם מרדכי", על כל חלקיו, שכל אחד ששייך ל"עם מרדכי" הוא במעמד ומצב ש"לא
- 8 יכרע ולא ישתחוה".
- 9 ובמילא מובן, שלא יועיל "לשלוח יד במרדכי לבדו" - כיון שנשאר עם שלם, "עם מרדכי", ש"לא
- 10 יכרע ולא ישתחוה".
- 11 ה. והענין בזה :
- 12 נקודת הענין ד"לא יכרע ולא ישתחוה" היא - נקודת היהדות. ובלשון רבינו הזקן²¹: "שמע ישראל",
- 13 יהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות.
- 14 ואם הוא עושה ענינים שאינם מתאימים כו' - הרי זה רק בגלל שנדמה לו (או שפיתו אותו לחשוב)
- 15 שאין זה מנתק אותו מיהדות ומאלקות, אבל אילו היה מרגיש שזהו דבר שמנתק אותו - לא היה עושה
- 16 זאת, שכן, כל אחד, יהיה מי שיהיה, אם הוא רק יהודי, היינו שנולד לאם יהודיה - אינו יכול להיות
- 17 נפרד מאלקות, ואינו זקוק למחשבה והתבוננות, ראיות והוכחות וכו' וכו'.
- 18 וכפי שמבאר רבינו הזקן ב'תניא'²², שמצד זה שאצל נפש האלקית לא יכול להיות ענין של עבודה
- 19 זרה, הרי הוא מוסר נפשו "אפילו שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת ה' אחד, כגון להשתחוות
- 20 לעבודה-זרה, אף שאינו מאמין בה כלל בלבד", והיינו, שאף-על-פי שזהו ענין של מעשה בלבד, ללא
- 21 אמונה כלל במוח או בהרגש בלב, כ-אם פעולת הגוף בלבד, הרי ענינו של יהודי הוא "גוי אחד
- 22 בארץ"²³, היינו, שממשיך את אחדות הפשוטה גם בגוף, כך, שגם הגוף אינו יכול להיות נפרד מאלקות,
- 23 אפילו על-ידי פעולה גופנית שאינו מאמין בה כלל בלבד.
- 24 וענין זה נוגע ומפריע למציאותו של המן :
- 25 מבואר בחסידות²⁴ שענינו של המן הוא "חוצפא בלא תגא"²⁵, ללא טעם, כ-אם ישות בלבד, שאינו
- 26 יכול לסבול שתהיה איזו נקודה בעולם שלא תכיר במציאות שלו.
- 27 ועל זה נאמר²⁶ "ראשית גוים גו'" - שזהו המקור שממנו נמשכים כל עניני מדות רעות וכל המסתעף
- 28 מהם, "ואחריתו עדי אובד" - שלא שייך בזה ענין של בירור כו', והיינו לפי שזהו הציור היותר תחתון
- 29 בעבודה-זרה, שזהו ההיפך מנקודת החיות של העולם והבריאה כולה, ועד לנקודת היהדות שבישראל.
- 30 ונמצא, ש"לא יכרע ולא ישתחוה" הוא ענין נקודת היהדות שישנה אצל כל אחד מישראל, "מנער
- 31 ועד זקן טף ונשים", ובכל אחד מהם היא בכל השלימות (ללא חילוקים באופן השלימות, למחצה או
- 32 לרביע כו'), והיינו לפי שזהו ענינו של ה"חלק אלקה ממעל ממש"²⁷ שישנו בכל אחד מישראל, וכשם
- 33 שהקדוש-ברוך-הוא פשוט בתכלית הפשיטות, הנה גם ה"חלק אלקה ממעל ממש" הוא פשוט בתכלית
- 34 הפשיטות.

(23) שמואל-ב ז, כג. ועוד. וראה תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ.
 (24) ראה ד"ה ראשית גוים עמלק דפורים תש"ו פ"ח ואילך
 (תורת מנחם - התוועדויות ח"ג ע' 295 ואילך). וש"נ.
 (25) ראה סנהדרין קה, סע"א.
 (26) בלק כד, כ.
 (27) תניא רפ"ב.

(18) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 208 ואילך (משיחה זו).
 (19) שם, ג"ד.
 (20) מגילה יא, סע"א. אסת"ר פ"א, ד.
 (21) אג"ק אדמו"ר מוהררי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום
 יום" כה תמוז). שם ע' תקמו (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.
 (22) ספי"ט.

1 וכיון שלהמן היה נוגע הענין שבו משתווה מרדכי עם כל בני-ישראל, "עם מרדכי" - לכן היתה
 2 הגזירה על כל בני-ישראל, "מנער ועד זקן טף ונשים", וכמו-כן היה גם הענין ד"ונהפוך הוא" אצל כולם
 3 - "מנער ועד זקן טף ונשים" - בשוה.
 4 ו. וכן הוא בנוגע לשמחת פורים, שלא זו בלבד שכולם צריכים להיות בשמחה, אלא שהשמחה
 5 צריכה להיות אצל כולם באותו אופן - "עד דלא ידע":
 6 ענין השמחה ישנו בכל המועדים - "מועדים לשמחה"²⁸, ואדרבה: שמחת המועדים היא מצות-עשה
 7 מן התורה²⁹; מה-שאיין-כן פורים וחנוכה שהם מצוות שמדברי סופרים, דברי קבלה³⁰.
 8 ואף-על-פי-כן, דוקא בנוגע לשמחת פורים נצטוונו שתהיה באופן ד"עד דלא ידע", ולא בכל
 9 המועדים לשמחה ושאר עניני שמחה שהם מצות-עשה מן התורה.
 10 וטעם הדבר - כי, בחג הפסח, היה ענין של יציאה משעבוד, ממ"ט שערי טומאה וכו' וכו',
 11 ועל-דרך-זה בנוגע לשאר המועדים; אבל בפורים - נתפסים הנשמה יחד עם הגוף בהענין ד"לא יכרע
 12 ולא ישתחוה", שזוהי נקודת היהדות - שלמעלה גם מהתורה, ורק לאחריה בא ענין התורה, כדאי
 13 במדרש³¹ שמחשבתן של ישראל קדמה אפילו לתורה - שהיא אצל כל בני-ישראל בשוה.
 14 ולכן, גם באופן השמחה משתווים כל בני-ישראל - הן "טף", תינוקות של בית רבן,
 15 - שמהם שמעו את ה"בשורות טובות" על הגאולה, כמסופר בארוכה במדרש³² ש"בשעה שנחתמו
 16 אותן האגרות ונתנו ביד המן .. פגעו (המן וכל בני חבורתו) במרדכי .. וראה מרדכי שלשה תינוקות
 17 שהיו באים מבית הספר, ורץ מרדכי אחריהם .. שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקיך, אמר לו כו', פתח
 18 השני ואמר כו', פתח השלישי ואמר כו' (כפי שיתבאר לקמן (סעיף ז) פרטי הענינים של ג' הפסוקים),
 19 כיון ששמע מרדכי כך, שחק והיה שמח שמחה גדולה", בה בשעה שזה עתה נתקבלה גזירת המן -
 20 כפי שרואים במנהג ישראל (תורה הוא³³) שבפורים יש שמחה מיוחדת אצל ילדים קטנים, בהכאת
 21 המן וכו' וכו', ביתר שאת משאר ימים-טובים ומועדים שבכל השנה כולה,
 22 והן "זקן", שפועל על עצמו לשמוח כמו תינוק של בית רבן - באופן ד"עד דלא ידע", שאז ניתוסף בזה
 23 גם העילוי דאתהפכא (דאף שלא שייך לחלק ב"עד דלא ידע", מכל-מקום שייך לחלק באופן ההכנה לזה).
 24 וכאמור לעיל - התכלית אינה ענין של דרוש, ביאור והסברה בהבנה והשגה, אלא שיהיה הענין ד"עד
 25 דלא ידע" בפועל, ולאחרי כן, להמשיך את הענין שלמעלה מטעם ודעת בכל השנה כולה.

* * *

26 ז. הביאור בסיפור המדרש³⁴ הנ"ל (ס"ו) אודות שמחתו של מרדכי בשמעו מ"שלשה תינוקות שהיו
 27 באים מבית הספר" שלשת הפסוקים³⁵, "אל תירא גו'", "עוצו עצה ותופר גו'", "ועד זקנה וגו'" -
 28 ששמחתו של מרדכי היתה מזה שראה שגם כש"באים מבית הספר"³⁶ הרי הם חדרים באמונה ובטחון
 29 בהקדוש-ברוך-הוא, כמודגש בג' הפסוקים שמורים על ג' מדריגות-כתות³⁷ בסדר החינוך זו למעלה מזו:
 30 כתה הא', אמונה ובטחון בהקדוש-ברוך-הוא שלא להתיירא "מפחד פתאום" ו"משואת רשעים", ללא

כך גם בתושבע"פ, שכל ענין שבה - כולל גם הסיפורים שבמדרש
 - הוא חלק מהתורה, ובמילא הרי זה הוראה, ובוזה גופא - לא רק
 בנוגע לכללות הסיפור, אלא גם בנוגע לכל פרטי חלקי הסיפור.

(35) משלי ג, כה. ישעי' ח, יו"ד. שם מו, ד.

(36) בשלמא בבואם לבית הספר, הנה כיון שמדובר אודות
 תינוק שנולד לאם יהודי, בן אברהם יצחק ויעקב, שיש לו "חלק
 אלקה ממעל ממש", הרי זה בודאי באופן ד"ברוך אתה בכוונך";
 אבל מרדכי רצה לבחון מעמדם ומצבם של התינוקות בשעה
 שיוצאים מבית הספר, מהו הפסוק שנחקק אצלם ("פסוק לי
 פסוקיך"), שלוקחים אותו על כל היום.

(37) שלכן יש צורך בשלשה פסוקים, ולא די בפסוק אחד
 (כמו במארז"ל (ברכות נה, סע"ב. וש"ג) "השכים ונפל לו פסוק

(28) נוסח תפלת העמידה וקידוש ליו"ט.

(29) שו"ע אדה"ז או"ח שתקכ"ט ס"ו.

(30) רמב"ם הל' מגילה וחנוכה בתחלתן.

(31) ב"ר פ"א, ד.

(32) אסת"ר פ"ז, יז (קרוב לסופו).

(33) ראה תוד"ה נפסל - מנחות כ, ב. מהרי"ל הובא ברמ"א

יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז
 או"ח סו"ט קפ. סת"ב ס"א. סתצ"ד סט"ז.

(34) ובהקדמה - שמדרש הוא חלק מתושבע"פ, שעל זה
 אמרו "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני"
 (נסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252). שבזה נכלל גם חלק האגדה,
 המדרשים שבתורה. וכשם שבתושב"כ אין לחלק בין סיפור לדין,

1 צורך בטעם והסברה; כתה הב', ידיעה וודאית שמלכתחילה³⁸ תופר העצה ולא יקום הדבר הבלתי-רצוי,
2 וטעם הדבר, "כי עמנו אל"; וכתה הג', שההנחה היא שגם חוקי הטבע שקבע הקדוש-ברוך-הוא אין
3 להם שליטה על בני-ישראל, דכיון ש"אני עשיתי", הרי "אני אשא .. אסכול ואמלט" - הוגה על-ידי
4 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק כ"א עמוד 206 ואילך.

5 ת. והנה, ג' מדריגות-כתות הנ"ל הם בענין החינוך עצמו; אבל עוד מקודם לכן ישנו כבר הענין
6 דברית-מילה, שהוא ענין המסירות-נפש.

7 ובהקדמה:

8 כיון ש"אתם המעט מכל העמים"³⁹, היינו, שבני-ישראל היו תמיד וישארו תמיד "המעט מכל העמים"
9 בכמות, הנה לכל לראש צריכים להבהיר ולהבטיח אצל בני-ישראל את ענין המסירות-נפש.

10 וכפי שמצינו בנוגע לכללות עם ישראל, שתיכף בצאתם ממצרים, הוצרכו לכל לראש לקפוץ לים⁴⁰.
11 ועוד לפני זה - כדי שתהיה היציאה ממצרים, הוצרכו לשחוט שה שהיה ה"עבודה זרה" של מצרים⁴¹,
12 והקדימו⁴² ארבעה ימים לפני כן להודיע בכל המדינה שעומדים לשחוט את העבודה-זרה של מדינה זו!
13 - באופן כזה היתה התחלת לידת עם ישראל.

14 ועל-דרך-זה כשעמדו לקבל את התורה - "כפה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם, אם אתם מקבלים
15 התורה, מוטב, ואם לאו, שם תהא כו"⁴³. יהודי יודע שאין לו שני דרכים: או שהוא מקבל את התורה,
16 או ש"שם תהא כו", ואין ענין הממוצע; אם רצונו בחיים - עליו לקבל את התורה בכל פרטיה.

17 ועל-דרך-זה בחייו הפרטיים של כל אחד מישראל בכל יום ויום:

18 התחלת היום - עוד לפני שמתחיל ללמוד, ועוד לפני שמתחיל להתפלל - היא באמירת "מודה אני לפניך
19 .. שהחזרת בי נשמת", היינו, שמכיר בכך שזה עתה קיבל את נשמתו במתנה מהקדוש-ברוך-הוא, ובמילא
20 הרי זה דבר הפשוט ש"מודה אני לפניך", ללא הגבלות וללא תנאים וללא מדידות של שכל והרגש וכו'.

21 ועל-דרך-זה בכללות חייו של כל אחד מישראל - שתיכף ומיד לאחרי שנולד ילד יהודי (שאו ישנה
22 כבר הנקודה ד"מודה אני לפניך"), הנה "תחילת כניסת נפש זו הקדושה" (כלשון רבינו הזקן
23 ב'שולחן-ערוך'⁴⁴) היא כשמכניסים אותו בכריתו של אברהם אבינו [וגם מי שנולד מהול, שזוהי דרגא
24 של צדיק, צריכה להיות אצלו הטפת דם ברית⁴⁵], שזהו ענין של מסירת-נפש - שהרי "מה לי קטלה
25 כולה, מה לי קטלה פלגא"⁴⁶. וזהו הביאור בפנימיות הענינים בדברי הרמב"ם בספרו יד החזקה⁴⁷, שענין
26 המילה הוא סכנת נפשות. והיינו, שיהודי מעמיד את עצמו במצב של סכנת נפשות על-פי דין, ובלבד
27 שתהיה לו "ברית עולם"⁴⁸ עם הקדוש-ברוך-הוא.

28 ט. ולאחרי המסירות-נפש שבענין המילה - מתחיל ענין החינוך:

29 לכל לראש אומרים לו, "אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא": אין לך להתפעל מהעובדה
30 שתיכף ומיד בכניסתך לעולם - מיד לאחרי כניסת נפש הקדושה בגוף, "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא"⁴⁹

(40) ראה סוטה לז, א.

(41) ראה פרש"י ויגש מו, לד. וארא ח, כב.

(42) ראה תורת מנחם - התוועדיות ח"ה ע' 148. וש"נ.

(43) שבת פח, א.

(44) או"ח (מהדר"ב) סוס"ד.

(45) שו"ע יו"ד סוס"ג ס"ד.

(46) ב"ק סה, א. ב"מ צה, רע"א. חולין לה, סע"ב. וש"נ.

(47) ראה הל' מילה ספ"א. פ"ב ה"ח.

(48) לך לך יז, יג.

(49) ע"פ ל' חז"ל - חגיגה ה, ב.

לתוך פיו הרי זו נבואה קטנה"), שיאמרוהו שלשה תינוקות, כדי שיהי' באופן של "חזקה".

(38) וכפי שרואים בענין החינוך בפועל, שכאשר הילד אינו שייך עדיין להבנה והשגה לערוך תכנית בנוגע לסדר היום והנהגה בחיים, הנה התחלת הלימוד היא - כיצד להסתדר ("איינקערן זיך") עם הענינים שמקבל מן המוכן, וכמו מאורע שכבר אירע ורואה אותו, כיצד להתייחס אליו ולהתנהג עמו; ולאחרי שגדל מעט בשכלו, מוסיפים עוד צעד, ומחנכים אותו לקבוע סדר ההנהגה באופן שיבטיח מלכתחילה את טובתו כו'.

(39) ואתחנן ז, ז. וראה גם שיחת פורים דאשתקד ס"ל (תורת מנחם - התוועדיות חמ"ג ס"ע 46). וש"נ.

- 1 - הנך נמצא במעמד ומצב ד"המעט מכל העמים", ובמילא, העולם כולו נגדך, כך, שישנו כבר מן המוכן
 2 "פחד פתאום" ו"שואת רשעים", שהרי עולם הזה - שבו ניתנה התורה ומצוותיה - הרשעים גוברים בו⁵⁰.
- 3 והחינוך בזה הוא באופן שאינו יודע - ואינו שואל - טעם הדבר; הוא יודע שישנו "פחד פתאום"
 4 ו"שואת רשעים", ויודע שישנו הציווי "אל תירא".
- 5 ולאחרי שגדל ועולה לכיתה גבוהה יותר, אומרים לו: כיון שהקדוש-ברוך-הוא נתן לך יכולת וכחות,
 6 עד לכח השכל שהוא תכלית העילוי בכחות - עליך לנצל את השכל כדי לבטל את ה"עוצו עצה" ו"דברו
 7 דבר", ש"תופר" ו"לא יקום".
- 8 וכיון ששייך כבר לשכל, הרי הוא יודע גם שהסיבה לכך ש"תופר" ו"לא יקום" היא - לא בגלל היותו
 9 חכם גדול, אלא - "כי עמנו אל".
- 10 וכאשר גדל עוד יותר ועולה לכיתה גבוהה עוד יותר, אומרים לו יתירה מזה:
 11 עד עתה דובר אודות ענינים בלתי-רצויים שיכולים לבוא מצד זה ש"הרשעים גוברים בו", ומצד תחבולות
 12 בני אדם; אבל עדיין יכול אתה לחשוב שהנך נתון תחת השליטה של "אותות השמים" וחוקי הטבע.
- 13 ועל זה אומרים לו: אם אתה מקבל חינוך יהודי - אזי מחנכים אותך באופן שהטבע אינו בעל-הבית עליך.
 14 ואין זה באופן שהטבע מתבטל ממציאיותו, והוא חי בגן-עדן; הוא חי בעולם-הזה, במעמד ומצב
 15 שישנן ההגבלות של "זקנה" ו"שיבה" [והיינו, לא כשנמצא בישיבה או בבית-הכנסת בעת התפילה, שאז
 16 אין לו שייכות לחולשה של זקנה ושיבה, אלא כשיוצא לעולם, ששם נעשית חלישות מצד ענין הזקנה
 17 והשיבה, כך, שזקנה ושיבה הם בבחינת "משא" ו"סבל"], ואף-על-פי-כן, אין זה פוגע בו ("עס רירט
 18 אים ניט אָן"). וטעם הדבר - דכיון ש"אני עשיתי", הרי הוא בעל הבית על הטבע, ולכן "אני אשא ..
 19 אסבול ואמלט", היינו, שהקדוש-ברוך-הוא מוציא אותו מכל הענינים הבלתי-רצויים הקשורים עם זקנה
 20 ושיבה.
- 21 י. וכאשר מרדכי ראה תינוקות שבאים מבית-הספר עם חינוך באופן הכי נעלה - "היה שמח שמחה
 22 גדולה".
- 23 וכאשר "אמר לו המן, מה היא זאת השמחה ששמחת לדברי התינוקות הללו", "אמר, על בשורות
 24 טובות שבשרוני" - "בשורות טובות", ולא נבואה, כיון שרואה זאת בעיני בשר, כך, שאין לו מה להתיירא
 25 מהעצה הרעה של המן.
- 26 וכאשר המן שמע זאת, הבין, היכן היא המלחמה - שאם רצונו בפעולתה של הגזירה, עליו לשלוח
 27 ידו תחילה באלו התינוקות, כי אם יתחיל בנוגע לשאר בני-ישראל, ואלו התינוקות ימשיכו להתחנך
 28 באופן האמור, אזי לא תפעל הגזירה מאומה.
- 29 יא. וענין זה מהוה הוראה בכל המקומות ובכל הדורות:
- 30 בכל מעמד ומצב שבו נמצאים בני-ישראל, גם כאשר הקדוש-ברוך-הוא מברך אותם שיהיו ללא
 31 גזירות רחמנא-ליצלן, וללא מיצרים והגבלות כו' - הרי גם אז "אתם המעט מכל העמים".
- 32 וכיון שכן, הנה הדרך היחידה לפעול שמלכתחילה לא יהיו גזירות כו', היא - להבטיח את אופן
 33 הנהגתם של התינוקות בבואם מבית הספר, שידעו, שאין להם מה להתפעל מהעולם גם בהיותו כמו
 34 שהוא, ואדרבה, יש ביכלתם - על-ידי השכל וכל הכחות שלהם - להתחכם ולהתגבר על העולם, ועד
 35 שנעשה בעל-הבית על הטבע (ולא להיפך חסו-שלום), כדאיתא בירושלמי⁵¹ על הפסוק⁵² "לא-ל גומר
 36 עלי".
- 37 ואז נעשית שמחה גדולה, כיון שידועים שאפילו אם ישנה איזו רעה במקומו של המן, בגלל שישנו
 38 קטרוג על בני-ישראל - מתבטלת עצה זו, והקדוש-ברוך-הוא קורע אפילו גזר-דין שכבר נחתם (כפי שהיה

1 בימי הפורים⁵³), ואדרבה - "ונהפוך הוא", "מאבל ליום-טוב"⁵⁴, מתוך שמחה גדולה, עד לשמחה באופן
2 "דלא ידע".

* * *

3 יב. מצינו בתורה כמה וכמה ענינים שהם מן הקצה אל הקצה, ואף-על-פי-כן, מתאחדים יחד שתי
4 הקצוות על-ידי תורת החסידות, שלוקחת את הענין כפי שהוא בתורה עד לרוזין דרוזין, תורת הקבלה,
5 וממשיכה אותו עד לפשט שבתורה, והלכה למעשה בפועל, ועד להוראות בהנהגה היום-יומית, לא רק
6 בזמני התפילה בבית-הכנסת ולימוד התורה בישיבה, אלא גם כאשר יוצאים לרחוב ל"הנהג בהן מנהג
7 דרך ארץ"⁵⁵, להתעסק בעניני העולם באופן המותר על-פי תורה, כמו שכתוב⁵⁶ "וברכך הוי' אלקיך בכל
8 אשר תעשה", על-ידי העשייה בעובדין דחול שבעניני העולם, באופן ש"בכל דרכיך דעהו"⁵⁷.

9 ועל-דרך-זה בנוגע לביאור דלעיל בנוגע לג' הפסוקים "אל תירא גו'", "עוצו עצה גו'", "ועד זקנה
10 וגו'" - שאין זה סתם דרוש, אלא יש לזה יסוד בתורת הקבלה (כדלקמן סעיף י"ג).

11 ובהקדם המדובר כמה פעמים⁵⁸ בנוגע לענין הדרוש, שאין זה הפקר לכל, כטעות "בעלי הדרוש"
12 שחושבים שיכולים לומר ב"דרשה" גם ענין שאין לו יסוד, כיון ש"אין משיבין על הדרוש".

13 הן אמת שהכלל "אין משיבין על הדרוש" נאמר בכתבי האריז"ל⁵⁹, ובודאי כן הוא על-פי חכמת
14 האמת, חלק הסוד שבתורה, אבל אין הכוונה שבענין הדרוש יש חומה פרוצה, כך, שכל אחד יכול לומר
15 ככל העולה על לבו - דכיון שדרוש הוא חלק בתורה, והתורה על כל חלקיה היא תורת אמת, הרי בודאי
16 שגם בחלק הדרוש צריך להיות דרוש שהוא אמת.

17 אלא, שכל חלק בתורה יש לו כללים משלו. ולדוגמא: בנוגע לחשבון - הנה כשמדובר אודות הפרשת
18 תרומות ומעשרות, צריך להיות החשבון כפשוטו, מה-שאיין-כן בחכמת האמת יש מקום לסדר בחשבון
19 שבו מונים גם את המספר הכולל, או מספר קטן ומספר גדול וכיו"ב, אף שסדר זה לא שייך בנוגע
20 להלכה למעשה.

21 ועל-דרך-זה בנוגע לכלל ש"אין משיבין על הדרוש" - שהכוונה בזה היא ל"קושיא" כפי שהיא בחלק
22 ההלכה, חלק הפשט, הרמז והסוד, והיינו לפי שהכללים שבחלק הדרוש שונים מהכללים שבשאר חלקי
23 התורה. ועל-דרך שבחלק ההלכה גופא יש כללים שונים וגישות שונות, כמו החילוק שבין דיני ממונות
24 ודיני נפשות, איסור והיתר, טומאה וטהרה, שלכן "איסורא מממונא לא ילפינן"⁶⁰ וכיוצא בזה. אבל,
25 ברור הדבר, שכל ענין צריך להיות מתאים ומכוון לפי הכללים שלו.

26 יג. ובנוגע לענינינו - הנה הביאור דלעיל בפסוקים "אל תירא גו'", מיוסד על המבואר בארוכה
27 בקבלה וחסידות:

28 ענין היראה ("אל תירא") - הוא במדות שבלב. ובענין זה מתחיל החינוך - כאשר "עיר פרא אדם
29 יולד"⁶¹ - במדות בלבד.

30 ולאחרי כן, כאשר הולך וגדל - ישנן גם כל הדרגות שבענין המוחין, ואז ניתוסף גם הענין ד"עוצו
31 עצה".

32 ויש להוסיף, שגם הענין ד"דברו דבר" קשור עם ענין המוחין - כידוע בענין "אבא יסד ברתא"⁶²,
33 שענין הדיבור (מלכות, ברתא) נעשה על-ידי הוספה במוחין (אבא), שלכן אין התינוק יכול לדבר, אף
34 שיש לו מדות שבלב, כיון שחסר אצלו ענין המוחין.

וש"נ.

(59) שעה"פ שמות א, יד. כנפי יונה ח"ב סק"ה.

(60) ברכות יט, סע"ב. וש"נ.

(61) איוב יא, יב.

(62) זח"ג רמח, א. רנו, סע"ב. רנח, א. ועוד.

(53) אסת"ר פ"ז, יח.

(54) אסת"ר ט, כב.

(55) ברכות לה, ב.

(56) פ' ראה טו, יח.

(57) משלי ג, ו.

(58) ראה תורת מנחם - התוועדות חמ"ג ע' 103 הערה 25.

1 ולאחרי כן, הנה במוחין גופא באים לדרגא היותר נעלית, שנקראת בלשון הקבלה בשם "זקנה",
2 ולמעלה יותר - "שיבה", ועד לדרגא שלמעלה משניהם, שזהו ענין ד"אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול
3 ואמלט".

4 ומזה נמשך אחר-כך בדרוש - כפי שהדבר מתבטא בנוגע לענין החינוך, ועד להוראה בפועל בנוגע
5 להנהגה היום-יומית, כמבואר בדברי רבותינו נשיאנו עד לרבינו נשיאנו, כבוד-קדושת מורי-וחמי
6 אדמו"ר.

7 יד. ונקודת הענין:

8 יהודי צריך לידע "כלל" - שכל בני-ישראל, "מנער ועד זקן טף ונשים", הם במעמד ומצב ש"לא
9 יכרע ולא ישתחוה", אלא, שישנו מי שטועה ועושה דבר מסויים בחשבו שאין זה בבחינת "יכרע
10 וישתחוה", אף שבפועל הרי זה בבחינת "יכרע וישתחוה", וישנו מי שאינו מוכן לטעות ולרמות את
11 עצמו; אבל ברור הדבר שכל אחד מישראל הוא במעמד ומצב ש"לא יכרע ולא ישתחוה", להיותו חלק
12 מ"עם מרדכי", ש"נפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש"²⁷.

13 וכפי שהיה בימי מרדכי ואסתר - שאפילו אלו ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע", או "שהשתחוו
14 לצלם"⁶³ [והרי לא מדובר כאן אודות אנשים יחידים, שהרי בשביל אנשים יחידים לא היו גוזרים גזירה
15 על כל עם ישראל, וכדאיתא במדרש⁵³: "שמונה עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה כו"'], הנה
16 בשעה שנודעה הגזירה, והכריזו על "כנוס את כל היהודים"⁶⁴, אזי "כולם נאחד [לא רק אלפים, מאות
17 ועשירות, אלא אפילו אחד] לא עלה על דעתם מחשבת חוץ חסו-שלום", "ומסרו עצמן למות כל השנה
18 כולה" (כמו שכתב רבינו הזקן ב'תורה אור'⁶⁵), וההסברה היחידה על זה היא - כי בשעה שיהודי "תופס"
19 ("כאפט זיך") שזהו ענין שנוגע ל"יכרע וישתחוה", אזי מתנער ממנו לגמרי, ועומד במסירות-נפש.

20 [ולהעיר, שענין זה הראו ליהודים רבים בדרוננו זה - מהצד ההפכי, רחמנא-ליצלן⁶⁶:

21 גם ה"המן" של דורנו, ימח-שמו, לא עשה חילוקים בין נער לזקן טף ונשים, וגם יהודי שחטא, עד
22 לחטא כפי שהיה אצל עכן, שכפר וכו'⁶⁷ - גם אותו שלח לתאי הגזים! ...]

23 וטעם הדבר - כיון שהרגיש שיש לו שייכות ל"עם מרדכי", וזאת - אפילו אם המיר דתו ("געביטן
24 דעם רענדל"), דכיון שנולד יהודי, לא יועיל מאומה, והוא נשאר יהודי עד נשימתו האחרונה, וגם לאחרי
25 כן.

26 וכדאיתא בירושלמי⁶⁸ שאפילו אלו ש"אין להם חלק לעולם הבא" (כפי שנימנו בסוף מסכת
27 סנהדרין⁶⁹), הנה לאחרי שעברו את הענין ד"גפירת ומלח שרפה כל ארצה"⁷⁰, יש גם להם חלק
28 לעולם-הבא, וטעם הדבר - לפי שזהו "מעשה ידי להתפאר"⁷¹, וכיון ש"אני עשיתי", מעשה ידיו של
29 הקדוש-ברוך-הוא, שהוא נצחי, ולא שייך אצלו ענין של העדר המציאות חסו-שלום, הרי כן הוא גם
30 בנוגע ל"מעשה ידי".]

31 ובמילא מובן, שאסור להתייאש מאף יהודי (ומי שמתייאש - הרי זה שקר), כיון שכל יהודי, יהיה
32 מי שיהיה, "מנער ועד זקן טף ונשים", הוא במעמד ומצב ש"לא יכרע ולא ישתחוה", ולא רק שלא יעשה
33 זאת סתם ככה, אלא גם כאשר הדבר קשור עם גזירת המן, והברירה היא בין לחיים או להיפך ("אתןך
34 אנו, בין לחיים בין כו"⁷²) - לא איכפת לו, ועומד בתוקף על כך ש"לא יכרע ולא ישתחוה".

(68) כלאים פ"ט ה"ג.

(69) ר"פ חלק (צ, סע"א).

(70) נצבים כט, כב.

(71) ישעי' ס, כא.

(72) ראה ויק"ר פכ"ח, ו. פס"ר פ"ח. ועוד.

(63) מגילה יב, א.

(64) אסתר ד, טז.

(65) מג"א צז, א. צט, ב.

(66) ראה גם שיחת פורים תש"כ סי"ג ואילך (תורת מנחם -

התועדויות חכ"ז ע' 429 ואילך).

(67) ראה סנהדרין מד, רע"א.

- 1 טו. וכיון שזהו מעמדו ומצבו של כל אחד מישראל - הרי מובן שכן הוא גם בנוגע לענין ד"ואהבת
2 לרעך כמוך"⁷³:
- 3 אף שישנו הפירוש שציווי זה קאי על "רעך בתורה ומצוות"⁷⁴, נכלל בזה כל אחד מישראל, כי אפילו
4 אם עכשיו אינו במעמד ומצב של "רעך בתורה ומצוות", הרי זה רק בגלל שהוא חי בטעות (כנזכר לעיל),
5 אבל כאשר יבואו אליו ויראו לו את האמת, שעל-ידי הנהגה מסויימת נפרד מיהדותו, אזי "לא יכרע ולא
6 ישתחוה".
- 7 והרי ענין זה הוא לא רק בנוגע לעבודה-זרה כפשוטה, אלא גם שלא לעבור על רצונו של
8 הקדוש-ברוך-הוא, כמבואר בתניא⁵⁰ שזהו כמו ענין של עבודה-זרה.
- 9 וההסברה הפשוטה בזה - מפני שזהו ציווי המלך, והעובר על ציווי המלך (ללא נפקא-מינה מה הוא
10 הציווי), חייב מיתה. וכידוע הסיפור עם שמעי בן גרא, שכיון שעבר על הציווי של דוד מלך ישראל
11 (אפילו כאשר הענין כשלעצמו אינו נוגע, לולי העובדה שזהו ציווי של דוד המלך), הנה מיד נעשה היפך
12 החיים⁷⁵.
- 13 והתוצאה מזה בנוגע לפועל - על-פי הוראת רבינו נשיאנו, שבכל מקום שיהודי בא, או שביכלתו
14 להגיע לשם, עליו להתאחד עם כל היהודים שיכול להגיע אליהם שם, וברור הדבר שהוא יעזור להם
15 בדבר-מה, והם יעזרו לו בדבר-מה.
- 16 וענין זה מוסיף עידוד וחיזוק בעבודה, שכן, למרות שזוהי עבודה קשה, הרי כשבטוחים שתהיה
17 הצלחה, נעשית העבודה מתוך מרץ ושמחה, כיון שיודעים שאין זו יגיעה לבדה מבלי לידע מה יהיו
18 התוצאות, אלא יודעים בוודאות שאם רק יתעסקו, בודאי יפעלו, כי "לא ידח ממנו נדח"⁷⁶.
- 19 ועל-פי האמור - צריך להתעסק עם כל אחד מישראל, "מנער ועד זקן טף ונשים", ללא חילוק כלל,
20 אפילו אלו ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע" או "השתחוו לצלם" (וכנזכר לעיל שרואים בצד ההפכי, איך
21 התייחסו אפילו ליהודי שהמיר דתו רחמנא-ליצלן), שכן, אפילו אחד מישראל לא סר מן הדרך, כאשר
22 נודע לו שמדובר אודות ענין שהוא בבחינת "יכרע וישתחוה".
- 23 טז. אבל עדיין יש מקום לשאלה: הן אמת שהוא יכול וצריך לפעול, והוא אכן יפעל, אבל מהי התועלת
24 והתכלית בכך שיתוסף עוד יהודי שיניח תפילין, עוד יהודי שישמור שבת, כאשר גם אז נשארים "המעט
25 מכל העמים", ועל-פי חוק יש לכבד את דעת הרוב ("מאדזשאָרטי רולס") - "אחרי⁷⁷ רבים להטות"? !
- 26 והמענה הוא - שבשביל זה ישנו ענין החינוך, שאומרים לילד יהודי: "אל תירא וגו'".
- 27 וכאמור לעיל (סעיף ח) שהתחלה בזה היא מהענין דברית מילה, שלכאורה מדובר אודות ענין שנעשה
28 אצל איש פרטי, אבל אף-על-פי-כן, יש ללמוד ממה שמצינו אצל אברהם, שהיה יחידי, "כל העולם כולו
29 מעבר אחד והוא מעבר אחד"⁷⁸, ש"ביום הגמל את יצחק"⁷⁹, "ה'ג' (שמספרו שמונה) מל"⁸⁰, כשנכנס
30 לבריתו של אברהם אבינו בהיותו בן שמונת ימים, טען עוג, ש"באצבע קטנה" יכול לעשות ממנו עפר
31 ואפר ("אש און פאָרעך"), ואמר לו הקדוש-ברוך-הוא: "חייך שאת רואה אלף אלפים ורבי רבבות יוצאים
32 מבני בניו ואין סופו של אותו האיש ליפול אלא בידו"⁸¹, והיינו, שאפילו על-פי טבע, הנה סוף-כל-סוף
33 מנצחים בני-ישראל לא רק בעולם-הבא, אלא גם בעולם-הזה; יכול להיות שיצטרכו להמתין דור אחד
34 או שני דורות, אבל ברור הדבר שסוף-כל-סוף תהיה מפלתו של עוג.

(73) קדושים יט, יח.

(74) ראה אנציק' תלמודית ערך אהבת ישראל ס"א (כרך א ע'.

ריג). וש"נ.

(75) ראה שמואל-ב טז, ה ואילך. מלכיס-א ב, ה ואילך.

(76) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספלי"ט. הלי' ת"ת

לאדה"ז פ"ד סה"ג.

(77) משפטים כג, ב.

(78) ב"ר ספמ"ב.

(79) וירא כא, ח.

(80) דעת זקנים מבעה"ת עה"פ. תוד"ה שש - שבת קל, סע"א

- בשם המדרש (פורר"א פכ"ט).

(81) ב"ר פנ"ג, יו"ד.

1 ולאחרי ההתחלה מהכניסה בכריתו של אברהם אבינו (ועל-דרך-זה באשה ד"כמאן דמהילא דמיא"82),
 2 אומרים לו: "אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא",
 3 ומוסיפים לומר לו: אל תחשוב שמספיק אמונה בלבד, ואילו השכל צריך להיות קשור רק עם עניני
 4 העולם, עניני מסחר וכיוצא-בזה, אלא עליך להשתמש בשכל בשביל לימוד התורה, ואז, "עוצו עצה
 5 ותופר" - על-ידי העצה שבלימוד התורה, "דברו דבר ולא יקום" - על-ידי הדיבור בתורה, "למוציאיהם
 6 בפה"83,
 7 וסוף-כל-סוף לא תתפעל גם ממה שאומר טבע העולם בנוגע לזקנה ושיבה, שדבר שנעשה ישן אין
 8 משתמשים בו, אלא "ועד זקנה גו' ועד שיבה", דכיון ש"אני עשיתי", היינו, שזהו דבר שנובע
 9 מהקדוש-ברוך-הוא, הרי זה נשאר בתקפו בכל הזמנים ובכל המדינות, מבלי הבט על מה שנעשה מסביב.
 10 יז. ועוד ענין בזה:
 11 על-ידי ההנהגה האמורה, הנה לא זו בלבד שנשמרים ומתקיימים הענינים שהיו אצל ההורים, אלא
 12 עוד זאת - שניתוסף עוד יום-טוב.
 13 כאשר מקרבים יהודי תחת כנפי השכינה, ופועלים עליו לקיים עוד מצוה ועוד מצוה (איזו מצוה
 14 שתהיה), הנה לא זו בלבד שמוציאים אותו מהלעומת-זה, אלא עוד זאת, שעל-ידי-זה ניתוסף עוד
 15 יום-טוב על הימים-טובים שהיו עד עתה.
 16 וענין זה מתאים להמבואר ב'זהר'84 שתלמיד-חכם איקרי 'שבת', וכמרומו גם בסיפור הגמרא במסכת
 17 שבת85, שכאשר הגיע תלמיד חכם, הגישו לו סעודה מיוחדת, וכששאל לפשר הדבר, אמרו לו, שהכינו
 18 זאת לשבת. ועל-פי-זה, הנה כאשר פועלים אצל יהודי לגלות את יהדותו, להיות יהודי בגלוי, בכל רמ"ח
 19 אברים ושס"ה גידים שכנגד רמ"ח מצוות-עשה ושס"ה מצוות לא-תעשה86, אזי ניתוסף ענין של יום-טוב
 20 - "מועדים לשמחה".
 21 ואז ניתוסף עוד יהודי שמהלך בשמחה, כיון שמצא את מקומו בחיים, שכן, כל זמן שיהודי לא חי
 22 על-פי תורה, אינו יכול להיות שלם בנפשו ושלם בלבו, ומה שכתוב87 "והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה
 23 לי גו'", הרי זה לזמן קצר בלבד88, אבל סוף-כל-סוף יתפוס את האמת, וכדי שיתפוס את האמת
 24 ואף-על-פי-כן יהיה בשמחה, צריך להעמיד אותו על דרך החיים שהיא דרכו של מלך מלכי המלכים
 25 הקדוש-ברוך-הוא, אלקי ישראל.
 26 יח. וזהו התפקיד של כל אחד ואחת מישראל, לפעול בסביבתו על כל אלו שיכול להגיע אליהם,
 27 "מנער ועד זקן טף ונשים",
 28 כולל גם הפעולה על התינוקות שבאים מבית הספר, שהפסוקים שלהם (שנעשים דרכם בחיים) הם
 29 "אל תירא גו'", "עוצו עצה וגו'", "ועד זקנה וגו'",
 30 וענין זה פועל אצל מרדכי ש"שחק והיה שמח שמחה גדולה",
 31 ומזה באים לימי הפורים, באופן שגם כאשר כל המועדים בטלים89, הנה "ימי הפורים האלה לא
 32 יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם"90, שנשארים קיימים לנצח, לעד ולעולמי עולמים.
 33 [כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "סטאוו יא פייטו"].

* * *

(87) נצבים כט, יח.
 (88) ראה קונטרס ומעין שהובא לקמן סל"א.
 (89) מדרש משלי פ"ט, ב. ועוד.
 (90) אסתר ט, כח. וראה רמב"ם הל' מגילה בסופן.

(82) ע"ז כז, א.
 (83) עירובין נד, רע"א.
 (84) ח"ג כט, א. ועוד.
 (85) קיט, א. וראה גם ברכות מז, סע"ב.
 (86) זח"א קע, ב.

1 יט. דובר כמה פעמים אודות דברי הזהר⁹¹ שהתורה אינה ספר של סיפורים (כפי ששולל זאת במילים
 2 חריפות), אלא כל ענין שבתורה (גם חלק הסיפורים שבה) הוא הוראה ולימוד⁹².
 3 וכמודגש גם בכלל "מעשה אבות סימן לבנים"⁹³ - לא (רק) לימוד או תורת אבות, אלא (גם) מעשה
 4 אבות, היינו, סיפורי מעשיות והעשיות שהיו אצל האבות, הנה כל אחד מהם מהווה "סימן" ודרך סלולה
 5 בנוגע לאופן הנהגת הבנים.
 6 וכשם שהדברים אמורים בנוגע ל"מעשה אבות", "אין קורין אבות אלא לשלשה"⁹⁴, אברהם יצחק
 7 ויעקב, שזהו "סימן" לבני-ישראל הבאים אחריהם עד סוף כל הדורות - כן הוא גם בנוגע לכל המעשיות
 8 והסיפורים שבתורה, הן בתורה-שבכתב והן בתורה-שבעל-פה, שכל אחד מהם הוא "תורה", לימוד
 9 והוראה, היינו, שיכולים ליקח ממנו הוראות בחיי היום-יום, בכל מקום ובכל זמן.
 10 ובזה גופא - יש סיפורים שההוראה שבהם מוסתרת, ויש צורך להתבונן ולהתעמק כדי למצוא את
 11 המוסר-השכל שיכולים ללמוד מסיפור זה; אבל יש סיפורים שרואים בהם הוראה גלויה (כיצד להתנהג
 12 בענין שמייגע ומבלבל כו'), ודי בלימוד הסיפור בתורה כפשוטו כדי לראות כיצד צריך להתנהג.
 13 וכן הוא בענינא דיומא - בנוגע לסיפור המגילה, גם כשלוומדים זאת כפשוטו, ובלבד שלא לחטוף,
 14 אלא ללמוד ולפרש את הדברים לעצמו, ומתוך ידיעה שאין זה באופן ד"הקורא את המגילה למפרע"⁹⁵,
 15 כפירוש הבעל-שם-טוב⁹⁶ שקורא את המגילה בתור סיפור שאירע (רק) בעבר, שאז "לא יצא"⁹⁵, אלא
 16 צריך לידע שזהו מאורע שקורה עכשיו, ואז יוצא ידי חובת קריאת המגילה, כיון שהכוונה בקריאת
 17 המגילה היא - הלימוד של הקורא בנוגע אליו⁹⁷.

18 כ. ובהקדמה:

19 כללות הימים-טובים אצל בני-ישראל הם באופן מצומצם ומכוון לפי הצורך, לא פחות ולא יותר
 20 (כמו כל עניני תורה ומצוות שהם באופן ד"לא תוסף גו' ולא תגרע"⁹⁸), והם: שלש רגלים, פסח שבועות
 21 וסוכות, וכן חנוכה ופורים, שנקראים ימים-טובים בכמה הלכות ובכמה ענינים, ועד שבכמה ענינים הנה
 22 גם ראש השנה ויום הכיפורים נכללים במנין הימים-טובים (כפי שהדבר נוגע לנוסח הקידוש וההבדלה
 23 וכיוצא בזה).

24 ומתאים גם לענין כפי שהוא בספירות - כפי שמבאר רבינו הזקן ב'לקוטי תורה' דרושי ראש-השנה⁹⁹,
 25 שראש-השנה ויום הכפורים הם בחינת הראש, שיש בו חיצוניות (ראש-השנה) ופנימיות (יום הכיפורים),
 26 פסח שבועות וסוכות הם בחינת חסד-גבורה-תפארת, וחנוכה ופורים הם בחינת נצח והוד.
 27 וכיון שעל-פי קבלה הנה בחינת נצח והוד הם "לבר מגופא"¹⁰⁰, הרי מובן, שכן הוא גם בנוגע
 28 לימים-טובים דחנוכה ופורים:

29 הימים-טובים דפסח שבועות וסוכות (ועל-דרך-זה בנוגע לראש-השנה ויום הכיפורים שנתפרשו
 30 בתורה: "בחודש השביעי באחד לחודש"¹⁰¹, ו"בעשור לחודש"¹⁰²) - נקבעו בזמן שבני-ישראל היו
 31 במעמד ומצב של חירות, בהיותם בעלי-בתים על עצמם, כמודגש בהתחלת הימים-טובים - חג הפסח,
 32 חג המצות, שהוא היום-טוב הראשון, "ראש השנה לרגלים"¹⁰³ - שנקרא "זמן חרותנו"; ועל-דרך-זה
 33 בחג השבועות, שאין לו קביעות בפני עצמו, אלא חל ביום החמישים לחג הפסח, בתור המשך אליו -
 34 הרי זה גם כשבני-ישראל הם במעמד ומצב של חירות, שאז חוגגים את "חג הקציר"¹⁰⁴; ועל-דרך-זה

התועודיות חל"ג ע' 182).

(98) פ' ראה יג, א.

(99) נח, א.

(100) ראה זח"א כא, ב. תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(101) אמור כג, כד. פינחס כט, א.

(102) אמור שם, כז. פינחס שם, ז.

(103) ריש ר"ה. שם ד, א.

(104) משפטים כג, טז.

(91) ח"ג קנב, א.

(92) ראה גם זח"ג נג, ב.

(93) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב,

ו. ועוד.

(94) ברכות טז, ב.

(95) מגילה רפ"ב (יז, א).

(96) ראה כתר שם טוב בהוספות ס"ק. וש"נ.

(97) ראה גם שיחת פורים תשכ"ב ס"ד (תורת מנחם -

1 בנוגע ל"חג האסיף"¹⁰⁴, חג הסוכות, בגלל ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ
2 מצרים"¹⁰⁵, שאז נעשו בני-ישראל לעם בפני עצמו, באופן שאין עליהם בעל-הבית מלבד הקדוש-ברוך-
3 הוא, אין עליהם אלא ה' אלקיהם¹⁰⁶.

4 ואף שג' ימים-טובים אלו הם בתקופת הן בזמן שבית המקדש היה קיים והן משחרב בית המקדש -
5 הרי עצם קביעות הימים-טובים קשורה עם היות בני-ישראל עם בפני עצמו, בעלי-בתים על עצמם.

6 מה-שאיין-כן חנוכה ופורים - שהם כנגד בחינת נצח והוד ש"לבר מגופא" - נקבעו בזמן שבני-ישראל
7 לא היו בעלי-בתים על עצמם:

8 על-פי המסופר בארוכה בדברי ימי ישראל - נקבע חנוכה בזמן ששלטה "מלכות יון הרשעה", וקביעת
9 היום-טוב היא - לא על פריקת עול מלכות יון, שהרי העול של מלכות יון נשאר גם לאחר ביטול הגזירה
10 (למשך זמן קצר, ומיד לאחר-זה (עוד לפני חורבן בית-המקדש) היתה מלכות רומי, כמבואר במסכת
11 שבת¹⁰⁷ פרטי הזמנים בזה), אלא היום-טוב הוא על ביטול הגזירה, והיינו, שלא היתה עוד מלכות יון
12 הרשעה, אלא הניחו לבני-ישראל (וסייעו להם) ללמוד תורה ולקיים מצוות.

13 וישנו יום-טוב נוסף שהוא "לבר מגופא" - היום-טוב דפורים:

14 אף-על-פי שבזמן - קדם פורים לחנוכה, וזהו גם מה שהסיפור דפורים במגילת אסתר נכלל בכתבי
15 הקודש, ואילו עניני חנוכה הם בתורה שבעל-פה, מכל-מקום, בנוגע למעמד ומצב של בני-ישראל, הנה
16 בזמן דחנוכה, אף ששלטה מלכות יון הרשעה, היו בני-ישראל על אדמתם (גם אז היו מעט מבני-ישראל
17 בגולה, אבל עיקר ורוב בני-ישראל היו בארץ ישראל), ושם אירע נס חנוכה - בירושלים, ועל שם זה
18 נקבעו ימי חנוכה בכל תפוצות ישראל;

19 מה-שאיין-כן בפורים, הנה אפילו לאחר שבטלה גזירת המן היו בני-ישראל במעמד ומצב ד"מפוזר
20 ומפורד בין העמים" (גם אז היו מעט מבני-ישראל בארץ ישראל, אבל נוסף לכך שגם הם היו תחת
21 מלכות אחשורוש שהיתה "מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה"¹⁰⁸, כולל גם ארץ ישראל, הנה
22 עיקר ורוב בני-ישראל היו במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים"), כדברי המן לאחשורוש: "ישנו
23 עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך"², וכדאיתא במדרשי חז"ל¹⁰⁹ שהמן אמר
24 לאחשורוש: "שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך (שמלכות אחת מליאה מהם), מפוזרין הם בין
25 העמים" [נהרי המן לא אמר דבר שקר, שלכן למדים ממנו לכל הדורות כולם בנוגע ל"לשון הרע" (עד
26 כמה צריך להזהר מלשון הרע) דוקא (כנזכר לעיל סעיף ד), ולא בנוגע ל"מוציא שם רע", כיון שאמר
27 את האמת (אלא שהמן הרשע ידע איך לומר זאת באופן שיגרום תוצאה הפכית)], וגם המקום שבו היו
28 מרדכי ואסתר, ובו אירע הנס כו' - היה בגלות דוקא.

29 כא. אמנם, קודם שנגזרה הגזירה ולאחרי שבטלה הגזירה, היתה זו מלכות של חסד, שהניחה
30 לבני-ישראל להתנהג כרצונם,

31 ולכן, כאשר אחשורוש ערך משתה לכל שריו ועבדיו, הזמין את כולם - יהודים ואינם-יהודים - בשוה,
32 "כרצון איש ואיש"¹¹⁰, "כרצון מרדכי והמן"⁶³,

33 ועד כדי כך, שמרדכי היה "יושב בשער המלך"¹¹¹, והיינו, שהמלך שהיה מושל בכיפה²⁰, מינה
34 והושיב את מרדכי בשער המלך, להיות מקורב למלכות שיש לו דעה במלכות, וכדאיתא במדרשי חז"ל
35 שמרדכי היה מהיושבים ראשונה במלכות¹¹²,

(110) ש, ט. ח.

(111) ש, ב, כא.

(112) ראה גם שיחת פורים תשי"ב סי"ט (תורת מנחם -

התוועדות ח"ה ע' 38). וש"נ.

(105) אמור ש, ט, מג.

(106) ע"ד לשון חז"ל - הוריות יו"ד, א (במשנה). וש"נ.

(107) טו, א.

(108) אסתר א, א.

(109) מגילה יג, ב (ובפרש"י).

- 1 ולא עוד אלא ש"מרדכי יתיב בסנהדרין . . בתרע מלכא" (כפירוש התרגום¹¹¹), היינו, שבשער המלך
 2 קבע מרדכי ישיבה ולמד תורה, ובזמנים הפנויים התעסק בעניני המלוכה.
- 3 ומובן, שבמצב כזה, שמרדכי יושב (יחד עם הסנהדרין) בשער המלך - בודאי הונח בשכלם של כל
 4 בני-ישראל שאין מה לחשוש כו'.
- 5 ועל-פי-זה אינו מובן¹¹³: כיצד יתכן שבמצב כזה תהיה גזירה על בני-ישראל?! - והרי לא מדובר
 6 אודות מדינה שאינה תרבותית, שלא ידעה כיצד להנהיג את המלוכה, ולא מדובר אודות אדם נחות דרגא
 7 ("אָ פּראָסטער מענטש") שאין להקשות עליו כיצד נעשה "צורר היהודים"; מדובר אודות השר ממוכן
 8 (זה המן¹¹⁴), אחד מ"שבעת שרי פרס ומדי . . היושבים ראשונה במלכות"¹¹⁵ (אלא שהיה הדיוט לגבי
 9 שאר ששת השרים¹¹⁴), ומובן, שכאשר אחשוורוש בחר שרים, בחר בוודאי באלו הראויים לכך.
- 10 כב. אך הענין הוא¹¹³ - שהן אמת שמרדכי היה יושב בשער המלך (עם הישיבה שלו), אבל באותו
 11 זמן היו גם יהודים ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע":
- 12 החטא שבהשתתפות בסעודתו של אחשוורוש הוא - לא מאכלות אסורות, נבלות וטריפות, אלא ההנאה
 13 מזה שאותו רשע מזמין אותו לסעודה¹¹⁶; היתכן שיהודי מרגיש את עצמו נחות כל-כך - בגלל שמתבייש
 14 בכך שהוא יהודי, "המעט מכל העמים" - עד שההנאה שלו היא מזה ש"אותו רשע" בא ומזמין אותו
 15 ל"באָנקעט"! ...
- 16 לכאורה, הרי זה דבר שאין לו מקום על-פי שכל:
- 17 בני-ישראל היו אז ברום המעלה; בשער המלך יושבים יהודים, ובהיכל המלך יושבים יהודים בעלי
 18 השפעה, ועד ש"אחות יש לנו בבית המלך"¹¹⁷, כך, שלכאורה צריכה להיות אצל יהודי הרגשת עליונות
 19 ("געוויבן"). ואף-על-פי-כן, ישנם יהודים שמרגישים את עצמם נחותים, שלכן נהנים מזה שאותו רשע
 20 מזמין אותם לסעודה.
- 21 והגע עצמך:
- 22 אחשוורוש - בתחילת מלכותו היה רשות לבנות את בית המקדש¹¹⁸, והוא מתגאה ומתפאר בכך
 23 שנמצאים ברשותו כלי המקדש ובגדי כהונה של בני-ישראל, ומחשיב ל"יחוס" את העובדה שביכלתו
 24 ליהנות מהם¹¹⁹; ולעומת זאת, יש יהודים שנהנים מסעודתו של אותו רשע, למרות שרואים בסעודה זו
 25 עצמה שאחשוורוש מתגאה בכך שלאבי זקנו של היהודי היה בית המקדש, והוא (אחשוורוש) יכול ליהנות
 26 מהכלים שהיו שם!
- 27 ובכן: כאשר ההנהגה היא להיפך מ"אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים", אלא יהודי מרגיש את
 28 עצמו נחות, "ונהי בעינינו כחגבים"¹²⁰, וממתין על ההסכמה של "אותו רשע", שיתן לו "סמיכה" שהוא
 29 "אָ פּיינער אמריקאַנער", "אָ פּיינער שושן-הבירה איד" - הרי זה פוגע בקיומו של עם ישראל!
 30 כג. וכיצד מגיעה הצרה?
- 31 ובכן: כאשר נהנים מסעודתו של אותו רשע, ועל-ידי אותו רשע מתחילים להתחבר עם שר רשע, אזי
 32 מתחיל השר "לחוס" על ילדי ישראל, שאינו יכול לסבול את צערם, צער בעלי חיים - כמסופר ב'תרגום
 33 שני' בנוגע לטענת המן על בני-ישראל ש"דתיים שונות מכל עם"², ש"לתמניא יומין גזרין ערלת בניהון
 34 ולא חייטין עליהון"!

113 ראה גם שיחת פורים תשכ"ג ס"ד ואילך (תורת מנחם - התועדויות חל"ו ע' 204 ואילך). וש"נ.
 114 מגילה יב, ב.
 115 אסתר א, יד.
 116 ראה שיחת פורים תשכ"ב ס"ט ואילך (תורת מנחם - התועדויות חל"ג ע' 226 ואילך). וש"נ.
 117 מגילה טו, ב.
 118 ראה עזרא ד, ו ובפרש"י. מגילה יא, א ובפרש"י. פרש"י אסתר ה, ג, ט, יו"ד.
 119 מגילה יא, ב ואילך.
 120 שלח יג, לג.

(כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א אמר בכת-שחוק):

- 1
2 בעמדנו בפורים - אפשר לומר "פורים תורה": בנוגע לשחיטה שנערכה עבור היהודים ש"נהנו
3 מסעודתו של אותו רשע" - כיון שהיה זה על-פי הוראת אחשוורוש, לא רצה המן ללחום נגדה.
4 אבל, להיותו מ"אגודת ידידי בעלי החיים" ("יומען פרענדס אָוּ ענימלס"), חיפש ומצא שמנהג
5 בני-ישראל למול את ילדיהם בהיותם בני שמונת ימים, וטען, שאינם חסים על ילדיהם הקטנים - צער
6 בעלי חיים! ...
7 עד כמה היה נוגע לו הענין של "צער בעלי חיים" - רואים מזה שרצה "להשמיד⁴ להרוג ולאבד את
8 כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים! ...
9 - זהו אדם שדואג ל"צער בעלי חיים! ... בתחילה טוען, היתכן שאחשוורוש מאפשר לעם ישראל
10 למול את בניהם, מבלי לחוס עליהם, ומסקנתו היא, שבגלל זה צריך להרוג את כל העם! ...!
11 והמשיך לטעון גם בנוגע לשנת השמיטה (והרי שנה זו היא שנת השמיטה), כמסופר ב'תרגום שני':
12 "לשבעא שנין קרין שבועא כו", ואין זורעים את שדותיהם במשך כל השנה, ובכך פוגעים בנכסי המדינה
13 [אחשוורוש עצמו, שהיה בשושן הבירה - לא היה נוגע לו כלל העובדה שבשנת שמיטה לא מעבדים את
14 השדות בארץ ישראל, אלא, שלהיותו מושל בכיפה, מלך גם על ארץ ישראל], ובגלל זה צריך לאבדם!
15 כד. המשך השיחה, שכשם שהגזירה לא היתה באופן טבעי, אלא בגלל ש"נהנו מסעודתו של אותו
16 רשע", כך גם העצה לביטול הגזירה לא היתה באופן טבעי, על-ידי שתדלנות באי-כחם של בני-ישראל
17 הקרובים למלכות, אלא על-ידי תשובה ותענית, כדברי אסתר: ⁶⁴ "לך כנוס את כל היהודים¹²¹ .. וצומו
18 עלי .. שלשת ימים¹²² .. וגם אני ונערותי אצום כן", ורק לאחר-יזה הלכה אסתר¹²³ להשתדל אצל
19 אחשוורוש, כיון שרצונו של הקדוש-ברוך-הוא שיעשו משהו גם בדרך הטבע, וההוראה מזה, בנוגע לאופן
20 ההנהגה בעת צרה¹²⁴, שהפעולות בדרך הטבע צריכות להיות רק לאחר הפעולה הראשונה לחזק את
21 הקשר עם הקדוש-ברוך-הוא על-ידי קיום התורה ומצוות - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א,
22 ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ו עמוד 191 ואילך.
23 כה. וזוהי כללות ההוראה מסיפור המגילה על כל הזמנים - גם בימי מנוחה ושלוה, ששון ושמחה
24 - באופן שאין צורך לחפש "נמשל", כיון שזהו הסיפור של כל זמן:

כ"ו, או בשביל המצב שלאחרי ביטול הגזירה, שגם אז ה' צורך במלחמה, כמסופר במגילה (אסתר ט, ה ואילך) שבשושן הבירה נלחמו במשך שני ימים, ובשאר מדינות המלך יום אחד, אלא כמסופר בגמרא (מגילה טז, א ובפרש"י) שלמד עמהם "הלכות קמיצה" (בשייכות לתנופת העומר).

והמשך הסיפור בגמרא - ע"ד סיפור המדרש הנ"ל אודות ג' התינוקות - שכאשר המן ראה את גודל הבטחון של בני"י, שעוד לפני שבטלה הגזירה בגלוי (לפני משתה היין, שבעקבותיו ביקשה אסתר (אסתר ת, ה) "להשיב את הספרים .. אשר כתב לאבד את היהודים"). ועוד לפני שהמן הרכיב את מרדכי והכריז (שם ו, יא) "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", יכולים לישב בשלוה וללמוד תורה בענינים השייכים לביהמ"ק, אזי הבין שזהו עם שאי אפשר לפגוע בו, וכפי שהגמרא מסיימת: "אמר להו, אתא מלי קומצי קמחא דידכו ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידך".

124) ובהקדים - שע"פ הכלל "לא תקום פעמיים צרה" (נסמן בלקו"ש חכ"ג ע' 306), לא יתכן מציאות שתהי' עוד פעם גזירה כזו, כיון שבנ"י הם "עם חכם ונבון" (ואתחנן ד, ו), וכשקוראים את סיפור המגילה כששטו - ללא צורך ברמזים - יודעים ממה צריכים להזהר, כדי שמלכתחילה לא יבואו למעמד ומצב של גזירה. וע"ד הקדמת רפואה למכה, באופן ש"כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים אליך כי אני ה' רופאך" (בשלח טו, כו).

121) כולל גם ה"שמונה עשר אלף וחמש מאות (ש)הלכו לבית המשתה כו" (כנ"ל סי"ד), שבגללם היתה הגזירה [כפי שידעה אסתר - אם ע"י ששמעה ממרדכי, או מעצמה, להיותה בין "שבע (ה)נביאות (ש)נתנבאו להם לישראל" (מגילה יד, א)] - כי אסתר היתה בטוחה, שכאשר מרדכי יצא לרחוב ויאמר - בדברים היוצאים מן הלב - שצריך לכונוס את כל היהודים בשביל לבטל ("אָפּשרייען") גזירה, בודאי יבואו כולם.

122) והיינו, שלא מסתפקים ביום אחד, אלא יש צורך בשלשת ימים, כדי שהפני' וההתקשרות להקב"ה תהי' באופן של "חזקה".

123) אסתר לבדה, דכיון שצריך להיות ענין של עשי' שע"י תומשך ברכת ה', הרי די בכך שאסתר הולכת לבדה; ואילו מרדכי (ראש הסנהדרין) - צריך לעסוק בתורה, ולהבטיח שלימוד התורה הוא לא רק ע"י הזקנים, או ע"י אלו שבגיל העמידה, אלא גם עבור הדור הצעיר, כמסופר במדרש (אסתר ס"פ. ספ"ט. פ"י, ד) שמרדכי קיבץ כ"ב אלף תינוקות של בית רבן ולמד עמהם תורה. ובלמוד התורה גופא - לא למד מרדכי הלכות מלחמה [נדלכאורה, כיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא" (זח"ב קסא, ריש ע"ב)], שלכן משתקפים בתורה כל עניני העולם, ובנוגע לכל עניני העולם יש הוראה בתורה, יש מקום לומר שמרדכי ילמד עם תלמידיו הלכות מלחמה - אם בשביל המצב שקודם ביטול הגזירה, שצריך להלחם עם אלו שירצו להשמיד ולהרוג ולאבד

- 1 גם בזמן של מנוחה כו' - הרי בני-ישראל הם "המעט מכל העמים", ותמיד ישנם כאלו שכאשר נזכרים
 2 שבני-ישראל הם עם ש"לא יכרע ולא ישתחוה", אינם יכולים לשקוט, כיון שזה פוגע בישות שלהם.
- 3 ואף-על-פי-כן, מתנהגים בני-ישראל באופן ש"דתייהם שונות מכל עם",
- 4 - מבלי להתבייש בכך, ואדרבה: דוקא על-ידי-זה שמתנהגים באופן של "עם לבדד ישכון", אזי
 5 "ובגויים לא יתחשב"¹²⁵, היינו, שמתעלים למעלה מכל הגויים, ובאופן שגם הגויים אומרים כן. -
- 6 ובאופן שידוע ומפורסם "בכל מדינות מלכותך" שבבוא יום השבת מכריזים בני-ישראל: "שבת היום",
 7 ובבוא השנה השביעית מכריזים "שביעית היום", ועל-דרך-זה בשנת היובל, "יובל היום"², ואינם
 8 מתפעלים מאלו שאומרים שעל-ידי-זה מחריבים את כלכלת המדינה - דכיון ששמירת שבת ויום-טוב
 9 ראש-חודש וכו' על-ידי בני-ישראל היא רצונו של הקדוש-ברוך-הוא, שהוא המנהיג של כל המדינות,
 10 הרי זה בוודאי גם הקיום של המדינה.
- 11 ובאופן כזה מתנהגים בני-ישראל גם אצל המלך - כמו מרדכי, שהיה "יושב בשער המלך" והביא
 12 עמו את הישיבה על פתחו של שער המלך, וכמו אסתר, שבהיותה בבית המלך, הקפידה על שמירת שבת
 13 וכשרות המאכלים וכו' וכו', ואימתי היה היוקר שלה אצל המלך אחשוורוש - כשנודע לו שהיא בת דודתו
 14 של מרדכי ("כי הגידה אסתר מה הוא - מרדכי - לה"¹²⁶), שאז היתה לה תפיסת מקום אצלו לא רק
 15 ברוחניות, אלא גם להיותה נכדתם של מלכים (שאל המלך), כפירוש רש"י (מדברי המדרש¹²⁷) על
 16 הפסוק¹²⁸ "ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה", ש"בתחילה היה מדבר עמה על-ידי שליח,
 17 עכשיו שידע שממשפחת מלכים היא, דיבר עמה הוא בעצמו".
- 18 וזוהי ההוראה מהמגילה בחיי היום-יום, ובפרט בארץ הלזו, שבה מניחים לבני-ישראל ללמוד תורה
 19 ולקיים מצוות, שמירת שבת ויום-טוב וכו', עם כל ההידורים - אלא שחסר רק התוקף הדרוש, לידע,
 20 שהן אמת ש"אתם המעט מכל העמים" בכמות, אבל הסיבה לכך היא בגלל שככל שניתוסף יותר
 21 ברוחניות, הולכת ומתמעטת הכמות, וכמבואר בחסידות¹²⁹ שככל שישנו ריבוי האורות, ישנו מיעוט
 22 הכלים.
- 23 ובסגנון פשוט - שיהודים לוקחים לא עם כמות, אלא עם איכות; גויים - יודעים זאת כבר מזמן, וגם
 24 יהודים ידעו זאת, אלא שיש כאלו ששכחו זאת, ויש כאלו שעכשיו רוצים לשכוח זאת, וליהנות מזה
 25 ש"אותו רשע" מזמין אותם לסעודה, וזאת - למרות שבבואם לסעודה רואים ש"אותו רשע" מתגאה
 26 בבגדי כהונה וכלי בית-המקדש של בני-ישראל, שזכה שנמצאים בארמון שלו (כנ"ל בארוכה).
- 27 וכאשר מתנהגים על-פי המוסר-השכל שלוקחים מהמגילה - כפי שמוסרים לכל אחד מישראל הוראת
 28 מרדכי לכ"ב אלף ילדי ישראל, שאז "זכרם לא יוסף מזרעם"⁹⁰, כיון שמקבלים זאת בכל התוקף
 29 וה"שטורעם" של "תורת אמת" כמו בשעת נתינתה בפעם הראשונה במעמד הר סיני - אזי "ליהודים
 30 היתה אורה ושמחה וששון ויקר"¹³⁰, וכפי שמסיימים בהתחלת כל שבוע¹³¹: "כן תהיה לנו".

* * *

ההמשך יודפס אי"ה בחוברת של שבוע הבא

129) ראה בהנסמן בלקו"ש חל"א ע' 155 הערה 47.

130) שם ח, טז.

131) בנוסח ההבדלה על הכוס במוצש"ק.

125) בלק כג, ט.

126) אסתר ח, א.

127) מגילה טז, א. ויק"ר פכ"ו, ח. ועוד.

128) שם ז, ה.

בס"ד. משיחת ש"פ משפטים, פרשת שקלים, מבה"ח אדר ה'תנש"א.

תרגום מאידית

- 1 א. התחלת והראשונה מה"ארבע פרשיות" היא
 2 פרשת שקלים¹.
- 3 כיון שה"ארבע פרשיות" [שקלים, זכור, פרה,
 4 החדוש] מחולקות במיוחד¹ כסדר נפרד בקריאת
 5 התורה², שקוראים בשבתות מיוחדות בשנה (נוסף)
 6 על הסדר הקבוע במשך השנה דקריאת פרשיות
 7 השבוע על הסדר בתורה בכל שבת ושבת³), מובן,
 8 שה"ארבע פרשיות" (בכלל, וכל אחת מהפרשיות
 9 בפרט) מכילות תוכן מיוחד והוראה כללית בעבודת
 10 ה' המקיפה ומשתקפת בחיי האדם (במכ"ש מכך
 11 שכל ענין בתורה הוא (תורה מלשון⁴) הוראה,
 12 הוראה בחיים, ובהדגשה יתירה - בה"ארבע
 13 פרשיות" שבתורה, שהן הוספה וחיידוש (בקריאת
 14 ה)תורה עצמה);
- 15 ופרשת שקלים, בהיותה ההתחלה דה"ארבע
 16 פרשיות", מרמזת להתחלת ויסוד כללות העבודה
 17 (המתבטאת ב"ארבע פרשיות").
- 18 ב. ויש לומר הביאור בזה:
 19 נתנית השקלים ענינה - צדקה, כמבואר בכ"מ
 20 בדברי חז"ל⁵.
- 21 [וכפשוטות הענין: השקלים (מחצית השקל)
 22 שבנ"י נתנו, "ונתנו איש כופר נפשו לה"⁶, הי'
 23 "תרומה לה"⁷ בשביל המשכן: (א) תרומת האדנים
 24 - השקלים שמהם נעשו אדני המשכן, ו(ב) תרומת
 25 המזבח - "נתנו כל אחד מחצית השקל . . לקנות
 26 מהן קרבנות ציבור של כל שנה ושנה"⁸, כהמצוה
 27 גם בכל שנה בזמן שביהמ"ק הי' קיים. החל
 28 מ"באחד באדר" כאשר "משמיעין על השקלים"⁹,
 29 וכדי להודיע ולפרסם על הבאת השקלים קראו¹⁰
 30 פרשת שקלים¹¹].
- 31 ובפרט בזמן הזה (כשאינן נוהגין במצות
 32 שקלים) נמשך ענין השקלים במצות צדקה¹¹.
 33 וכידוע מנהג ישראל "ליתן קודם פורים מחצית מן
 34 המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר
 35 למחצית השקל שהיו נותנין באדר"¹² - שזהו ענין
 36 הצדקה בפשוטות¹³.
- 37 ג. ועפ"ז יובן העילוי דפרשת שקלים, בתור
 38 התחלת ה"ארבע פרשיות":
- 39 בפרשת שקלים ישנו ענין כללי ותמידי יותר
 40 מבשאר שלשת הפרשיות: שלשת הענינים (זכור,
 41 פרה והחדוש) - הגם שכולם מלמדים לימודים
 42 והוראות כלליות - אבל כולם קשורים עם דבר
-
- 1) משנה וגמרא מגילה כט, סע"א ואילך. רמב"ם הל' תפלה
 פי"ג הכ"ג. טוש"ע או"ח סתרפ"ה ס"א. וראה בכ"ז אנציקלופדי
 תלמודית ערך ערב פרשיות ע' קסד ואילך, וש"נ.
 2) ועד שמוציאין לזה ספר תורה שני, שבו קורין ארבע
 הפרשיות (רמב"ם וטוש"ע שם).
 והחיידוש בארבע פרשיות אלו (לגבי פרשיות השבוע) נראה
 גם בזה שקריאת ד' פרשיות אלו הן (א) שלא על הסדר דחמשה
 חומשי תורה, (ב) בנוסף לקריאת ד' פרשיות אלו עצמן בשבתות
 הרגילות בשנה [פרשת שקלים - בפ' כי תשא (בספר שמות);
 פרשת זכור - בפ' כי תצא (בספר דברים); פרשת פרה - בפ' חוקת
 (בספר במדבר); פרשת החדוש - בפ' בא (בספר שמות)].
 3) אבל ה"ארבע פרשיות" הן ענין בפ"ע, ואינן תלויות
 וקבועות בפרשיות מיוחדות [לדוגמא: פ' שקלים קורין בכמה
 שנים (כמו בשנה זו) בפ' משפטים, ובכמה שנים בפרשיות אחרות
 (בפ' ויקהל - בכמה שנים מעוברות), וכיו"ב].
 וענין זה (הסדר בפ"ע של הד' פרשיות) נראה עוד יותר בזה,
 שבד' שבתות אלו אין קוראין כלל ההפטרות של פרשיות השבוע,
 אלא את ההפטרות המיוחדות לארבע הפרשיות, ורק "בחמישית
 חזורין לנטדון" (משנה שם), "לסדר הפטרות" (כדעת ר' ירמיה -
 גמרא שם ל, ב. וכ"ה ההלכה).
 ולהעיר מדעת ר' אמי (שם) ש"כסדרן" הוא "לסדר פרשיות",
 "שבשבתות הללו הפסיקו סדר פרשיות דלא קראו אלא ארבע
 פרשיות הללו" (רש"י שם - ד"ה לסדר פרשיות).
 4) ראה רד"ק לתהלים יט, ת. וראה זח"ג נג, ב.
- 5) ראה ב"ב ט, סע"א. שם י, ב ובפרש"י. תנחומא תשא ה.
 ועוד. וראה תו"א תשא ד"ה שמאלו.
 6) תשא ל, יב.
 7) שם, יג.
 8) פרש"י שם, טו.
 9) ריש מס' שקלים. וש"נ. רמב"ם הל' שקלים פ"א ה"ט.
 10) ובזמן הזה קורין פ' שקלים בשבת מברכים אדר, זכר
 למקדש (חינוך מצוה קה).
 11) ראה ב"ב ט, סע"א: בזמן שביהמ"ק קיים אדם שוקל
 שקלו ומתכפר לו עכשיו שאין ביהמ"ק קיים אם עושין צדקה כו'.
 וראה גם לקח טוב ר"פ תשא.
 12) רמ"א או"ח ר"ס תרצד (ממהרי"ל).
 13) והרי מנהג זה הובא ברמ"א שם ב"דין מעות פורים
 לעניים", בהמשך להדין ש"חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות
 לשני עניים".

22 מהענינים העיקריים ששכל הפשוט מחייבם הוא -
 23 ענין הצדקה, שיעזרו לכזה שצריך לעזרה; זהו ענין
 24 המובן בשכל הפשוט של כל אדם, אפילו בשכל
 25 דנה"ב, אפילו של אינו יהודי²³ [וגם קודם מתן
 26 תורה]²⁴, כיון שבזה תלוי ישוב העולם - "לשבת
 27 יצרה"²⁵ (שלכן נצטוו בני נח בצדקה, לכמה
 28 דיעות)²⁶, ועאכו"כ בשכל (גם דנה"ב) של
 29 יהודי²⁷.
 30 (ב) כל ההשפעות הבאות מלמעלה (מהקב"ה)
 31 הן בבחי' צדקה²⁸ ("כי חפץ חסד הוא"²⁹), החל
 32 מהחיות ופרנסה של כל נברא - שהקב"ה הוא "הזן
 33 את העולם כולו בטובו בחן וברחמים", "זן
 34 ומפרנס לכל ומטיב לכל"³⁰.
 35 וכיון שהכלי לצדקתו של הקב"ה הוא צדקה
 36 שהאדם עושה למטה, שע"ז מקבל הוא את הצדקה
 37 של הקב"ה (מדה כנגד מדה³¹), וצריכים תמיד לבוא
 38 לידי צדקה מלמעלה ("ובטובו³⁰ הגדול עמנו תמיד
 39 . . לעולם ועד"³²) - לכן צריכה גם הצדקה למטה

1 מסויים ותנאים מסויימים, ולכן אין הם כל כך
 2 תמידיים¹⁴; משא"כ שקלים, שענינה הוא צדקה -
 3 נוגע תמיד ממש, בכל המצבים, בכל זמן ובכל
 4 מקום.
 5 ושני פרטים בזה,
 6 [נוסף על כללות הענין, שצדקה "שקולה כנגד
 7 כל המצוות"¹⁵, והיא "כללות המצוות"¹⁶, ולכן
 8 נקראת היא¹⁷ "בשם מצוה סתם", בהיותה "עיקר
 9 המצוות מעשיות ועולה על כולנה"¹⁸]:

10 (א) מצד הצדקה עצמה - שצדקה היא חלק
 11 בגדר הבריאה¹⁹: הקב"ה ברא את העולם באופן
 12 דמשפיע ומקבל, בכדי שיהי' צדקה וחסד בעולם²⁰,
 13 שבזה תלוי קיום וישוב העולם. עד שזה (צדקה)
 14 הוא חלק מטבע הבריאה (לא רק הטבע דמין
 15 המדבר, אלא גם דבעלי-חיים), הוא חס ומרחם על
 16 בניו, וגם על אחרים כו'. ז.א. שזהו (חלק מה)סדר
 17 התמידי בהנהגת הבריאה.

18 [ויש לקשר זה עם כך שבכמה שנים (כבשנה
 19 זו) קוראים פרשת שקלים בשבת פ' משפטים:
 20 משפטים קאי על מצוות שכליות²¹, שמובנות בשכל
 21 האדם (אפילו אלמלא ניתנה תורה²² ח"ו).

14 וגם זכירת עמלק, אף שהיא מצוה תמידית (ראה בארוכה
 15 הסה"צ להרמב"ם מ"ע קפז*), ה"ז קשור עם ענין מיוחד דעמלק.
 16 ועד"ז פ' פרה, "כדי להזהיר את ישראל שיעשו פסחיהם
 17 בטהרה" (רש"י משנה מגילה שבהערה 1 - ד"ה פרה) - ה"ז נוגע
 18 לענין מיוחד דפסח, ודוקא לטמאים. וכן פ' החודש, "ששם פרשת
 19 הפסח" (רש"י שם - ד"ה ברביעית).

15 (ב"ב ט, א.
 16 לקו"ת פ' ראה כג, ג.
 17 "בכל תלמוד ירושלמי" - תניא פל"ז (מח, ב).
 18 תניא שם.

19 ויש בזה ב' ענינים: נוסף על השפעת המשפיע אל
 20 המקבל, הרי יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני, העני עושה עם
 21 בעה"ב (ויק"ר פל"ד, ח). וגם זה נקבע בסדר הבריאה (ראה סידור
 עם דא"ח צו, סע"ד). וראה ד"ה ארשב"ג תר"צ (סה"מ קונטרסים
 ח"א קיח, א ואילך).

20 כדברי הקב"ה לרוד בטעם בריאת עשירים ועניים -
 ד"חסד ואמת מן ינצרוהו (תהלים סא, ח), אם יהיו כולם עשירים
 או עניים מי יוכל לעשות חסד" (תנחומא פרשתנו ט. שמו"ר
 פל"א, ה).

21 ראה יומא סז, ב. תו"כ ופרש"י אחרי יח, ד. מפרשי
 התורה עה"פ ואתחנן ו, כ. מפרשי התורה בשאלת הבן חכם.

22 ראה עירובין ק, סע"ב.

(* פרטי הדיעות בזמן חיוב זכירת עמלק (בכל עת ועת. או פ"א
 וכיו"ב) - נסמנו בלקו"ש חז"ט ע' 221. וראה גם סה"ש תשמ"ט ח"א
 ע' 341 ואילך.)

23 אף ש"כל טיבו דעבדין האומות לגרמייהו עבדין וכדאיתא
 בגמרא (ב"ב י, ב) ע"פ (משלי יד, לד) וחסד לאומים חטאת שכל
 צדקה וחסד שאוה"ע עושין אינו אלא להתייהר כו" (תניא ספ"א)
 - והרי בנוגע לעני המקבל אין אצלו חילוק בכוננת הנותן.

24 ועד שאנשי סדום נענשו על שלא קיימו צדקה - "זה ה"י
 עון סדום גר' ויד עני ואביון לא תחזיקה" (יחזקאל טז, מט). וראה
 בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 155 ואילך.

25 ישע"י מה, יח.
 26 ר"ן לסנהדרין נו, ב. הרמ"ה שם. וראה רוקח ס"י שם.
 וראה תו"ש וירא יח ס"ק ר.

27 שגם טבע הנה"ב שלו נוטה אל צד הטוב, כי גם מצד
 טבע הנה"ב שלו יש בו "רחמנות וגמ"ח" (תניא שם).

28 וראה אגה"ק סי"ז בכיאוור הכתוב (תהלים קיט, צו)
 "רחבה מצותך מאד", "מצותך דייקא היא מצות הצדקה שהיא
 מצות ה' ממש מה שהקב"ה בכבודו ובעצמו עושה תמיד להחיות
 העולמות כו"י".

29 מיכה ז, ח.

30 נוסח ברכה הראשונה דברהמ"ז.

31 ראה סוטה ח, ב. ט, ב. וש"י. תוספתא סוטה רפ"ד. מדרש
 לקח טוב שמות ג, ו. ועוד.

32 וגם כיום תענית - הרי הקב"ה מחי' וזן את האדם (נוסף
 לעצם קיומו וחיותו שתלוי בו יח', שמהווה אותו בכל רגע ורגע
 מחדש - שעהיה"א פ"א), כידוע הפירוש ב"לחיותם ברעב"
 (תהלים לג, יט), שביהוה"כ חיות האדם היא מבחי' הרעב עצמו
 (לקו"ת שה"ש יד, ב). וראה סה"מ תקס"ד ע' קלח, ואדרבה -
 ביהוה"כ הוא "אכילה פנימית" (פע"ח שער יוה"כ פ"א וכו"ה
 בס"י הארז"ל ויש הכוונות במקומו), ומעין זה י"ל בכל יום
 תענית (שהוא "יום רצון לה"י" - ישע"י נח, ה. וראה אגה"ת
 ספ"ב).

ועפ"ז תומתק השייכות המיוחדת דצדקה ליום תענית, ועד
 ש"חטאך בצדקה פרוק" (דניאל ד, כד, וראה אגה"ת פ"ג),

כו' אפילו נותנים לו אלף זוז בבת אחת הרי זה 27
 יטול", עד שיכול ליקח אפילו צדקה שלמעלה 28
 ממדידה והגבלה; והיות שהשפעה מלמעלה היא 29
 באופן של צדקה (כיון שלגבי הקב"ה כל הנבראים 30
 הם בכחי' עני ומקבל, שיש להם פחות מ"מאתיים 31
 זוז"), לכן נכללת בצדקה שנותנים מלמעלה גם 32
 עשירות, המשכה שלמעלה ממדידה והגבלה⁴⁰, כפי 33
 הישג יד הנותן⁴¹, לפי הישג יד הקב"ה - "מידו 34
 המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁴² - באופן של 35
 בל"ג. 36

[דוגמא לדבר בהשפעה למטה מאדם אחד לשני 37
 (שבזה נכלל גם השפעת העשירות) - ע"ד המעלה 38
 דגמילות חסדים (חסד) לגבי צדקה, כמאחז"ל⁴³ 39
 "גדולה גמ"ח יותר מהצדקה כו' צדקה לעניים 40
 וגמ"ח בין לעניים ובין לעשירים", כמבואר בכ"מ⁴⁴ 41
 שההשפעה דחסד היא לא רק "די מחסורו", אלא גם 42
 באופן ד"לעשרו"⁴⁵]. 43

ה. ויש לומר, ששני ענינים אלו בצדקה 44
 מלמעלה - (א) שנקראת בשם "צדקה", כיון שגדרה 45
 הוא השפעה לכזה שחסר לו, (ב) שההשפעה היא 46
 באופן של עשירות (למעלה ממילוי חסרון) - 47
 קשורים זה בזה. 48

ובהקדים: חז"ל אומרים⁴⁶ שהשקלים של בני"י 49
 ביטלו את גזירת המן - "גלוי וידוע לפני מי שאמר 50
 והי' העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל 51
 לפיכך הקדים שקליהן לשקליו, והיינו דתנן⁴⁷ באחד 52
 באדר משמיעין על השקלים". 53

(40) וראה אגה"ק סי"ז, ש"רחבה מצותך מאד" הוא השפעה
 בל"ג, "וזהו לשון מאד שהוא בלי גבול ותכלית".

(41) כפי "מסת נדבת ידך" (ראה טז, י). וראה לקו"ת במדבר
 טז, ד.

(42) נוסח ברכה השלישית דברה"ז.

(43) סוכה מט, ב.

(44) ראה מו"נ ח"ג פנ"ג. אוה"ת וירא צח, א. המשך תער"ב
 ח"ב פשע"ג-ה. וראה מו"נ ואוה"ת שם, שלכן כל טובה שתגיע
 מאתו ית' תקרא חסד, וכל המציאות כולה, ר"ל המצאת השי"ת את
 העולם כולו כו'.

(45) ולהעיר מב' אופנים בנתינת הצדקה (מצד הנותן): (א)
 במדידה והגבלה - מעשר, חומש, עד ש"אל יבזבו יותר מחומש"
 (כתובות נ, א), (ב) "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (איוב ב, ד)
 - ראה לקו"ש חכ"ז ע' 217 ואילך. סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 392
 ואילך.

(46) מגילה יג, סע"ב. וראה ירושלמי שם פ"א ה"ה.

1 להיות תמיד³³.
 2 ז.א. שנוסף על הענין ד"כופר נפשו"³⁴ בצדקה,
 3 "לכפר על נפשותיכם"³⁴, לכפר (כופר) מלשון
 4 כפרה) ולגאול ממצב בלתי רצוי (שזהו רק כאשר
 5 ישנו מצב כזה), הרי ענין הצדקה נוגע תמיד (גם
 6 כאשר אין אצלו שום חסרון), בכדי לקבל את
 7 ההשפעה בבחי' צדקה מלמעלה, שאלי' צריכים
 8 תמיד להגיע³⁵.

9 ויש לומר, ששני הענינים בצדקה נכללים
 10 ב(פרשת) שקלים. ובהקדים: כיון שצדקה בזמן
 11 הזה היא בדוגמת ענין השקלים, עד שנתינת מחצית
 12 השקל בערב פורים היא "זכר למחצית השקל",
 13 "ומאחר ששלשה פעמים כתיב תרומה בפרשה יש
 14 ליתן ג'¹² - מסתבר לומר, שבצדקה ישנם שני
 15 הענינים שהיו בנתינת מחצית השקל (דפרשת
 16 שקלים): תרומת אדנים, ותרומת המזבח (עבור
 17 קרבנות הציבור), ושני ענינים אלו הם כנגד שני
 18 הענינים הנ"ל בצדקה, וכדלקמן.

19 ד. הגם שנתינת הצדקה של אדם היא באופן
 20 שהוא ממלא את חסרונו של אחר, "די מחסורו
 21 אשר יחסר לו"³⁶, אעפ"כ ההשפעה (צדקה) שבאה
 22 עי"ז מלמעלה - היא באופן של עשירות, כמפורש
 23 בחז"ל³⁷, "עשר בשביל שתתעשר".

24 וי"ל דוגמא שגם השפעת העשירות נכללת
 25 בצדקה מלמעלה - ע"פ הדין³⁸, ש"אם יש לו ר' זוז
 26 כו' לא יטול צדקה ואם יש לו ר' זוז חסר דינר³⁹

שפודים את התענית ע"י צדקה - כי הכלי להשפעת חיות האדם
 מלמעלה ביום תענית (שבו זקוקים לתוס' חיות, באופן של
 "לחיותם ברעב") הוא - ע"י הצדקה של האדם למטה.

(33) ואולי י"ל שמתעם זה צדקה היא חלק מגדר הבריאה
 עצמה (כענין הא' הנ"ל).

(34) תשא ל, טו.

(35) וי"ל שגם זה נכלל ב"כופר נפשו", ע"פ המבואר בתניא
 (פל"ז), שע"י נתינת צדקה הוא "נותן חיי נפשו לה" (כי "במעות
 אלו הי' יכול לקנות חיי נפשו").

(36) פ' ראה טו, ח. כתובות סז, ב. טושו"ע יו"ד הל' צדקה
 סר"ג.

(37) שבת קיט, א. תענית ט, רע"א.

(38) פאה פ"ח מ"ח. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ט הי"ג.
 טושו"ע יו"ד ר"ס רנג.

(39) וכידוע הרמז לזה בספרים - שצדקה היא בגימטריא קצ"ט,
 שכל זמן שיש לו קצ"ט (צדקה) זוז הרי הוא ראוי לקבל צדקה.

(* ויש לומר, שההשפעה בבחי' "לחיותם ברעב" הוא החיבור דב'
 הענינים בצדקה (דלקמן בפנים) - השפעת העשירות ("לחיותם") למטה
 למי שבדוגמת "רעב".

37 - מילוי החסרון דהזולת. ולכן הרי היא כלי
 38 להשפעה מלמעלה (לא רק באופן של "די
 39 מחסורו", אלא גם) באופן דבלי גבול, דדרגת גורל.
 40 ועפ"ז מובן הכח הנעלה ד"שקליהם" (צדקה):
 41 זה שהשקלים הם "כופר נפשו", "לכפר על
 42 נפשותיכם" - מורה (לא על מצב של חסרון, אלא
 43 אדרבה) שזה ממשיך מדרגא נעלית ביותר,
 44 שלמעלה מסדר השתלשלות, היכולה לפעול את
 45 ה"לכפר"; אלא שלאחרי שהכפרה כבר נפעלה
 46 בזמן משה (ולאח"ז - ביטול גזירת המן בזמן
 47 ההוא), פעולת השקלים (צדקה) עכשיו היא רק
 48 בטוב וקדושה⁵¹ - ההמשכה שלמעלה מסדר
 49 השתלשלות הנמשכת ע"י השקלים⁵², כולל ע"י
 50 צדקה למי שחסר לו.

51 ו. ויש לומר, ששני ענינים אלו בצדקה (מילוי
 52 חסרון, ועשירות) קשורים עם שני הענינים
 53 במחצית השקל - תרומת אדנים, תרומת המזבח
 54 (כנ"ל ס"ס ג):

55 תרומת המזבח היתה בכדי "לקנות מהן קרבנות
 56 ציבור", שעל זה נאמר "לכפר על נפשותיכם" -
 57 "שהקרבנות לכפרה הם באים"⁸ - מילוי חסרון;
 58 ומתרומת האדנים עשו את אדני המשכן, היסוד דכל
 59 המשכן, שעל-ידו נפעל ה"ויעשו לי מקדש)
 60 ושכנתי בתוכם"⁵³ - המשכת קדושה שלמעלה
 61 ממדידה והגבלה למטה בעולם, ש"השמים ושמי
 62 השמים לא יכלכלוך"⁵⁴ (עד שמשה התפלא על כך
 63 איך יכול להיות "ושכנתי בתוכם" במשכן
 64 למטה⁵⁵).

65 והכח לזה במשכן - בא מזה שמעשה המשכן
 66 הי' "בשתי ידיים" (של הקב"ה), שנאמר⁵⁶ "מכון
 67 לשבתך פעלת ה' מקדש אד' כוננו ידיך"⁵⁷, גדולה

1 כיון שזהו חלק מתושבע"פ (תורה מלשון
 2 הוראה⁴), מסתבר לומר, שבזה ישנה הוראה לדורות
 3 - בנוגע להכח דצדקה בכלל (ענין השקלים בזמן
 4 הזה), ובפרט נתינת מחצית השקל בערב פורים
 5 ("זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר"¹²).

6 וצריך להבין: לאחרי ש"הקדים שקליהן
 7 לשקליו" (בזמן גזירת המן) ה"ז פעל ביטול גזירת
 8 המן אז, ומאי דהוה הוה - ומה זה נוגע עכשיו?
 9 וי"ל הביאור בזה:

10 בכדי לבטל את גזירת המן ולהפכה לטוב,
 11 ו"נהפוך הוא"⁴⁷ היו צריכים להגיע לכח מיוחד,
 12 שבא מלמעלה מסדר השתלשלות - בחי' "הפור
 13 הוא הגורל"⁴⁸ דקדושה, כיון שמצד ההגבלות
 14 וחילוקים מסדר השתלשלות - שבהם יש חילוק בין
 15 אור וחושך, "ברוך מרדכי" ו"ארור המן", אין הכח
 16 (לבטל ו)להפוך את ה"ארור המן"; דוקא ע"י גילוי
 17 דבחי' גורל דקדושה, שמצד זה אין שום חילוק בין
 18 דרגא אחת לשני' [כפי שהוא בגורל בפשטות,
 19 שמצד הגורל אין שום נטי' כיצד יפול הגורל],
 20 בבחי' הגורל נמצאים כל הענינים והדרגות בשוה
 21 ממש, "כחשיכה כאורה"⁴⁹, "עד דלא ידע בין ארור
 22 המן לברוך מרדכי"⁵⁰ - ולכן יש בכחו לבטל
 23 ולהפוך את גזירת המן.

24 נמצא, שהכח שלמעלה מסדר השתלשלות
 25 (גורל) מתגלה דוקא במצד של ביטול גזירה, ז.א.
 26 במצב של חסרון (כיון שכאשר אין שום חסרון, לא
 27 צריכים להגיע להמשכה נעלית כזו).

28 במה דברים אמורים - בפעם הראשונה, כאשר
 29 היו צריכים לבטל את גזירת המן; משא"כ לאחרי
 30 זה, כאשר לא צריכים לבטל שום גזירה ח"ו,
 31 פועלים ע"י נתינת הצדקה (שקלים) המשכה
 32 שלמעלה מסדר השתלשלות (גורל) במצב טוב.

33 על-פי-זה מובן, שכיון שהכח הנעלה (דלמעלה
 34 מסדר השתלשלות) מתגלה ומתבטא דוקא במצב
 35 דהשלמת חסרון (ביטול גזירה) - לכן הרי זה קשור
 36 עם העבודה דנתינת צדקה (שקלים), שענינה הוא

(51) ראה גם ס' השיחות תשמ"ח ח"א ע' 261 ואילך.

(52) ויומחק ע"פ המבואר בכ"מ (סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 299
 ואילך, וש"נ), שנתינת מחצית השקל רומזת להתאחדות
 והתקשרות עצמית דישראל והקב"ה ("שתי חצאי צורות" - ראה
 אור"ת פ' בהעלותך (מה, ד) ובכ"מ), העבודה דמס"ג שלמעלה
 מהתחלקות, "העשיר לא ירבה גו' והדל לא ימעיט" (תשא ל, טו).

(53) תרומה כה, ח.

(54) מ"א ת, כו. וראה המשך תרס"ו ע' תקלה. ובכ"מ.

(55) במדב"ר פי"ב, ג.

(56) בשלח טו, יז.

(57) כתובות ה, סע"א ובחדא"ג מהרש"א שם. וראה לקו"ת

נשא כא, סע"א ואילך.

(47) מג"א ט, א.

(48) שם ג, ז, ט, כד.

(49) ל' הכתוב - תהלים קלט, יב. וראה בכ"ז תו"א מג"א צט,

ד. ובכ"מ.

(50) מגילה ז, ב.

24 ז. במשכן עצמו היו ג"כ שני ענינים הנ"ל:
 25 ידועות שתי השיטות בנוגע לעיקר ותכלית
 26 המשכן והמקדש: לדעת הרמב"ם עיקר המקדש הוא
 27 - הקרבת הקרבנות, "מצות-עשה לעשות בית לה'
 28 מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"⁶⁵. לדעת
 29 הרמב"ן⁶⁶ "עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת
 30 השכינה שהוא הארון, כמו שאמר⁶⁷ ונועדתי לך שם
 31 ודברתי אתך מעל הכפורת, על כן הקדים הארון
 32 והכפורת בכאן כי הוא מוקדם במעלה".

33 ויש לומר בביאור הפלוגתא:

34 ספר הרמב"ם הוא "הלכות הלכות"⁶⁸. והיות
 35 שגדר ההלכה הוא - הציווי להאדם כיצד עליו
 36 להתנהג בעולם, לכן כותב הרמב"ם (בספר הלכות
 37 שלו) שעיקר ותכלית המשכן והמקדש בעבודת
 38 האדם (בעולם) הוא - הקרבת קרבנות לה', לקחת
 39 בהמות כו' ולהקריבן על המזבח.

40 משא"כ הרמב"ן בפירושו על התורה (שאינו ספר
 41 של הלכה), מפרש מהו העיקר במקדש מבחי'
 42 "ושכנתי בתוכם" (גילוי אלקות בעולם). ויומתק
 43 בזה שהרמב"ן הי' מקובל (בגלוי) ומבאר בפירושו
 44 עה"ת ענינים דפנימיות התורה בגלוי⁶⁹, שענינה
 45 קשור עם גילוי אלקות⁷⁰. ולכן הוא מפרש ש"עיקר
 46 החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה כו'".

47 עפ"ז נמצא שבמשכן ישנם שני ענינים הנ"ל
 48 (במחצית השקל): קרבנות לכפרה - פעולת המשכן
 49 בעולם (ע"ד יד שמאל במשכן עצמו), והארון
 50 (תורה) - המשכת קדושה (ע"ד יד ימין).

51 ובהיותו משכן אחד, מובן שהמשכן קשור עם
 52 דרגא שהיא למעלה משניהם, ולכן בכחו לחבר את
 53 שניהם, "שתי ידיים" ב"חד מעשה", כנ"ל.

וראה לקמן בפנים, שבאמת יש דרגא נעלית יותר, ד"ישראל
 אורייתא וקוב"ה כולא חד", שלמעלה מכל תואר וגדר כו',
 למעלה גם מהדרגא הג' הנ"ל שמחבר גבול ובל"ג.

65 רמב"ם ריש הל' בית הבחירה.

66 בפירושו עה"ת ר"פ תרומה. וראה גם מ"ש בפ' עקב י,

ה.

67 תרומה כה, כב.

68 כמ"ש בהקדמתו לס' היר.

69 וראה מ"ש הרמב"ן בפתיחת פירושו עה"פ בסופה. וראה

סה"ש תש"ד ע' 54.

70 וראה לקמן בפנים ס"ט.

1 "מעשה שמים וארץ" שנבראו ביד אחת ("בחד
 2 מעשה"⁵⁸), שנאמר⁵⁹ "אף ידי יסדה ארץ ומי
 3 טפחה שמים"⁵⁷:

4 הקב"ה ברא את העולם - מעשה שמים וארץ -
 5 באופן דהתחלקות בין שמים וארץ. לכן ברא אותו
 6 ביד אחת, עם ידיים "נפרדות": שמים ברא ביד ימין
 7 ("ימיני טפחה שמים") וארץ ביד שמאל ("ידי
 8 יסדה ארץ", "דיד היינו שמאל"⁵⁸), וכמארז"ל⁶⁰
 9 "נטה ימינו וברא שמים נטה שמאלו וברא ארץ",
 10 שע"ז נפעל בעולם התחלקות הקיום דימין
 11 ושמאל⁶¹.

12 במשכן ומקדש הי' החידוש, ש"בחד מעשה"
 13 נעשה זה "בשתי ידיים" (ימין ושמאל). ועפ"ז י"ל
 14 שהמשכת הקדושה במשכן היא דרגת ההמשכה
 15 מבחי' גורל, שלגבי' אין שום התחלקות דרגות
 16 וקיום דימין ושמאל, ז.א. המשכה מכזה "מקום"
 17 שכולל יחדיו את שני הענינים דימין ושמאל.

18 ובפרטיות - ישנם בזה שלשה ענינים⁶²: (א) יד
 19 שמאל (ארץ), גבול - ע"ד מילוי החסרון (כפרה),
 20 (ב) יד ימין (שמים), בלי גבול - קדושת המשכן
 21 ("ושכנתי בתוכם"⁵³), ובקדושת המשכן עצמה, (ג)
 22 הדרגא שלמעלה מגבול וכלי גבול, שבכוחה
 23 לחברם יחד⁶³, לאחדים כאחד ("בחד מעשה"⁶⁴).

(58) תוד"ה דאילו - כתובות שם.

(59) ישע"י מת, יג.

(60) ראה פדר"א פי"ח. זח"ל, א. ח"ב, כ. א. לו, א. פה, ב.

(61) ראה גם המשך באתי לגני ה'שית פ"א.

(62) ראה לקו"ת נשא שם.

(63) ראה סה"מ תרכ"ו ע' כב, שבחי' גורל הוא למעלה

מהשתלשלות ולמעלה גם מבחי' שלמעלה מהשתלשלות, כי פי'

למעלה מהשתל' עכ"ז שייכת מעט לבחי' השתלשלות כו'. וראה

לקמן בפנים.

(64) ראה לקו"ת שם, שזהו יד השלישי, יד הרמה (המחבר יד

ימין ויד שמאל).

ועפ"ז י"ל הטעם ש"כל הפעמים הי' של שם עולה בימינו"

(אף שגורל הוא למעלה מקיום דימין ושמאל, ולכן שני שעירי

יוהכ"פ שניהם שוין במראה ובקומה ובדמים - משנה רפ"ד

דיומא), "כי אע"פ ששם כחשכה כאורה מ"מ בלמעלה

מהשתלשלות כו' ג"כ נש"י עיקר" (סה"מ תרכ"ו ע' מב. וראה

שם ע' כב), וי"ל שזהו בחי' ימין (יד הרמה) שלמעלה מהתחלקות

הקוין דימין ושמאל, שעל ידה מתאחדים שני הידים יחד. וע"ד

המבואר במ"א, שבבחי' שעלי' אמרו "ואיני יודע באיזה מהם

חפץ" (ב"ר ספ"ב) בבחי' זו גופא חפץ הוא במעשיהן של

צדיקים* (ראה לקו"ש ח"ז ע' 23. ס' השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 570.

ועוד).

(* ולהעיר שמאזח"ל הנ"ל (שהמשכן הוא בשתי ידיים) נאמר בלשון

"גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ".

בתורה עצמה שקשורה עם קוים דימין ושמאל³³
 ("ימינינו"⁷⁷ אש דת למו")⁷⁸, מ"ע ומל"ת;³⁴
 (ב) כפי שתורה היא למעלה אפילו מ(הגבלת)³⁵
 הארון ("ואל הארון תתן את העדות" לאחרי³⁶
 ש"ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה"⁷³) - כפי³⁷
 שתורה היא לאמיתתה, דבר אחד עם הקב"ה ("אנא³⁸
 נפשי כתבית יהבית"⁷⁹), "אורייתא וקוב"ה כולא³⁹
 חד"⁸⁰, למעלה מהתחלקות קוים (דימין ושמאל),⁴⁰
 עד למעלה אפילו מאמירת "למעלה", כיון שזה⁴¹
 גופא הוא כבר תואר (המורה על כך שיש למטה⁴²
 מה"למעלה"), וזה נותן כח שיוכלו לחבר את שתי⁴³
 הידים, ימין ושמאל, ולהמשיך מבחי' ימין (שמים)⁴⁴
 בשמאל (ארץ גם מלשון ארציות), כפי שהוא נשאר⁴⁵
 במציאותו הוא - כיון שלגבי "דרגא" זו ימין⁴⁶
 ושמאל הם שוים.⁴⁷

ולהוסיף, ש"על ארון העדות" היו הכרובים⁴⁸
 (ש"מבין שני הכרובים" הי' ה"ונועדתי לך גו"),⁴⁹
 שהם "דמות פרצוף תינוק"⁸¹, בצורת זכר ונקבה,⁵⁰
 "להודיע כמה ישראל חביבין לפני הקב"ה"⁸²,⁵¹
 שמורה על ההתקשרות עצמית בין הקב"ה ובנ"י,⁵²
 שלמעלה מתורה⁸³ (העדות שבתוך הארון)⁸⁴,⁵³
 וכידוע⁸⁵ הפירוש ב"תלת"⁸⁶ קשרין⁸⁷ מתקשראין⁵⁴
 (לא תרין), כיון שישנו הקשר ד"קוב"ה ישראל⁵⁵
 ואורייתא".⁵⁶

וי"ל שלמעלה מזה הוא כפי ש"קוב"ה ישראל⁵⁷
 ואורייתא כולא חד", כפי שתורה (אורייתא) היא⁵⁸
 "על" למעלה מהארון והכפורת (כמו הכרובים),⁵⁹
 שכל שלשת ה"דברים" נעשים מציאות אחת ממש,⁶⁰

(77) ברכה לג, ב. - ובזה עצמו ב' אופנים: בהכתיב - ששניהם
 בתיבה אחת ("אשדת"), ובהקרי - ב' תיבות ("אש דת").
 (78) ראה המשך תרס"ו ע' שסח. המשך תער"ב ח"א ע' שיז.
 ועוד.

(79) שבת קה, א - כגירסת העין יעקב.
 (80) זוהר - הובא בתניא פ"ד. רפכ"ג. וראה זוהר ח"א כד, א.
 ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). ועוד.
 (81) פרש"י תרומה כה, יח.

(82) לשון הבחיי תרומה שם. וראה יומא נד, א.
 (83) מחשבתן של ישראל קדמה לתורה (ב"ר פ"א, ד. תדבא"ר
 פ"ד. וראה לקו"ת שה"ש יט, ב"ג. המשך תרס"ו ד"ה וידבר גו'
 במדבר סיני. ובכ"מ).

(84) ראה לקו"ש כח"ו ע' 180 ואילך.

(85) ראה סה"מ תרנ"ז ע' כז. לקו"ש ח"ח ע' 408.

(86) ראה זח"ג עג, א.

(87) דלא כהגירסא תלת דרגין. ראה סה"מ ה'ש"ת ע' 61

בהערות.

ח. כיון שכל הענינים מקורם בתורה (כפי שהי'¹
 במשכן, שה"ונועדתי לך שם ודברתי אתך" כולל²
 גם הציווי על הקרבת הקרבנות וכו' הי' "מעל³
 הכפורת"⁶⁷, על הארון - תורה), מובן שגם בארון⁴
 (תורה) עצמו ישנם (מעין) שני ענינים אלו - תורה⁵
 כפי שהיא קשורה עם המשכת הקדושה,⁶
 והתחלקות קוים (דימין ושמאל), ועצם התורה -⁷
 שלמעלה מסדר השתלשלות:⁸

לאחרי הציווי על עשיית הארון ונתינת הלוחות⁹
 לתוכו⁷¹ - נאמר אודות הציווי על עשיית¹⁰
 הכפורת⁷², ולאח"ז חוזר (לכאורה) הפסוק שוב על¹¹
 הציווי דנתינת הלוחות בארון⁷³: "ונתת את¹²
 הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את¹³
 העדות אשר אתן אליך".¹⁴

מפשטות משמעות הכתוב יוצא שהלוחות היו¹⁵
 על גבי הכפורת!⁷⁴¹⁶

האזה"ח הק'⁷⁵ מבאר (בדרך רמז), שהפסוק בא¹⁷
 לומר, "שהגם שהכפורת למעלה מן העדות שהם¹⁸
 בתוך הארון למטה מהכפורת הם בבחינה למעלה¹⁹
 ממנה, ולזה סדר נתינת העדות אחר הכפורת לומר²⁰
 זו למעלה מזו".²¹

ויש לומר (בפנימיות הענינים), שבלוחות²²
 העדות ישנם שני ענינים:²³

(א) כפי שהם בתוך הארון, שזה מורה על²⁴
 הדרגא בתורה כפי שהיא קשורה עם המשכת²⁵
 הקדושה - סדר השתלשלות, ששם ישנו חילוק בין²⁶
 תורה (בתוך הארון) ומה שמחוץ לתורה (מחוץ²⁷
 לארון), ובכללות יותר - החילוק בין (תורה) קדושה²⁸
 (ימין) ועולם (שמאל), שבקדושה העבודה היא²⁹
 באופן ד"ימין מקרבת"⁷⁶ (ביד חזקה) ועם עניני³⁰
 העולם סדר העבודה הוא באופן ד"שמאל דוחה"⁷⁶³¹
 (ביד כהה), ושרש הענין הוא מכך שזה בא מהדרגא³²

(71) תרומה כה, י ואילך.

(72) שם, יז.

(73) שם, כא.

(74) יש גורסים בירושלמי (שקלים פ"ו ה"א), שטעמא דר"י
 סס"ל שהס"ת הי' מונח על צד הארון הוא מכתוב זה; אבל לפי
 פירוש הפשוט שכתוב זה קאי על הלוחות (ולא על הס"ת
 שנכתבה בסיום הארבעים שנה), אין לומר שהיו מונחות על גבי
 הארון.

(75) עה"פ.

(76) ל' חז"ל - סוטה מז, א. סנהדרין קז, ב.

36 חיי - שכן הוא גם בנדו"ד, אשר פרסום רזי התורה
37 (האבן היקרה שבכתר המלך) כדאי הוא להציל את
38 חיי בן המלך, עם ישראל".

39 זאת אומרת, שמפני חושך הגלות נעשה מצב
40 של התעלפות ר"ל⁹³, וע"י גילוי תורת החסידות
41 ה"ז עורר וגילה את הכחות הפנימיים של בני,
42 והחי' אותם בחיות חדשה וכו'.

43 בענין ההתעלפות וחלישות ר"ל ישנם שני
44 ענינים, מן הקצה אל הקצה: (א) חסרון בפשטות
45 שצריכים למלאותו, (ב) חלש הוא גם מלשון
46 גורל⁹⁴. ויש לומר השייכות: במצב של התעלפות
47 וחלישות ר"ל נמצאים כל הכחות בשה (בהעלם).
48 וכיון שכל הענינים בעולם עד למטה מטה (בהיפך
49 הקדושה) שרשם בקדושה (אלא שלאחרי ריבוי
50 השתלשלות ארוכה, ולאחרי הפסק וצמצום כו' ה"ז
51 נמשך למטה) - י"ל, ששרש הענין דחלישות
52 למעלה הוא ענין הגורל, ששם כל הענינים נמצאים
53 בשה (כנ"ל ס"ה).

54 וע"י הגילוי דתורת החסידות, עד באופן שזה
55 חודר בפנימיותו של יהודי (יתפרנסון מיני⁹⁵),
56 באופן שזה נעשה "דם ובשר כבשרו"⁹⁶ (כפי
57 ששופכים לתוך פי בן המלך, אפילו כפי שהוא נמצא
58 במצבו הוא אז), כפי שזה במיוחד - נפעלה
59 התעוררות והתחזקות הכחות דבני" (בן המלך),
60 ובשני הקצוות (בדוגמת ענין הצדקה) - הן במילוי
61 החסרון של כזה שצריך להגיע לכך, ובגילוי בחי'
62 גורל שבתורה וגורל שבנשמה (עצם הנשמה) אצל
63 כל יהודי, כולל גם אצל כזה שצריך התעוררות
64 בפשטות (עד שזה מביא לכך שירים "וישתה" את
65 הטיפות שמלכתחילה לא נכנסו בפיו), כמדובר לעיל
66 (ס"ה), שהגילוי דבחי' גורל (שלמעלה
67 מהשתלשלות) מתגלה במיוחד במצב דמילוי
68 החסרון, אבל עכשיו (לאחרי שכבר ביטלו את
69 הענינים הבלתי רצויים) - נפעל הגילוי דבחי' גורל
70 במצב טוב, וטוב הנראה והנגלה.

1 עד שאי אפשר בכלל לקרוא להם "דברים"
2 ו"מציאות", כיון שזה למעלה מכל גדר ותואר,
3 "שלילת החיוב ושלילת השלילה"⁸⁸, ויתירה מזה:
4 שלילה גם מ"שלילת השלילה", ולמעלה גם מזה,
5 אלא היות שאין בפינו לשון אחר להשתמש בו,
6 אומר בלשון זה, ואומרים ש"קוב"ה וישראל
7 ואורייתא" שקודם (ז.א. בדרגא למטה יותר) הי'
8 ניכר שהם שלשה דברים באופן שניתן לקרוא להם
9 "קוב"ה ישראל ואורייתא" - הנם באמת "כולא
10 חד", חד באופן שאין שום התחלקות כלל, וגם לא
11 שלילת ההתחלקות, ושלילת השלילה וכו'.

12 ומזה נמשך גם בעבודה דבני" בהתחלקות קוים
13 (שמאל, ימין וימין שבימין שמחבר ימין ושמאל),
14 עד בעולם (בחי' שמאל), בעובדין דחול שלהם
15 (רוב זמן (בכמות) עבודתם ביום לשמש את קונו),
16 שגם שם בני" הם "שותף הקב"ה במעשה בראשית"⁸⁹
17 (בדוגמת שני הכרובים, "ופניהם איש אל אחיו"⁹⁰),
18 כך שהם מהפכים את כל מציאות העולם,
19 וממשיכים שם מבחי' ימין, עד שבכל העולם -
20 מורגש רק איך ש"קוב"ה ישראל ואורייתא כולא
21 חד".

22 ט. ענין הבל-יגבול בתורה עצמה הוא בכללות
23 - פנימיות התורה [כידוע שפנימיות התורה הוא
24 בבחי' בלי גבול, ונגלה דתורה (בערך לפנימיות
25 התורה) הוא בבחי' גבול⁹¹]. ובפרטיות ישנן דרגות
26 הנ"ל בפנימיות התורה עצמה, ובמיוחד כפי שזה
27 נתגלה בדורות האחרונים בתורת החסידות, עד
28 בתורת חסידות חב"ד.

29 ויובן זה ע"פ המשל הידוע מאדמו"ר הזקן על
30 גילוי תורת החסידות⁹²: "מבן מלך שנחלה כו' שלא
31 מצאו לו אלא תרופה אחת: לקחת את האבן היקרה
32 הקבועה בכתר מלכותו של המלך, שבה תלוי כל
33 היוקר דכתר המלך, לשחקה ולערבה במים, ולשפוך
34 מתערובת זו לבין שפתיו של בן המלך, בתקוה
35 שאולי תיכנס טיפה אחת לתוך פיו כו' ותציל את

(88) המשך תרס"ו ע' קסח. וראה סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 708 ואילך.

(89) ל' חז"ל - שבת קיט, ריש ע"ב.

(90) תרומה כה, כ.

(91) ראה ד"ה ויהי בנסוע הארון תרס"ט. תרצ"ט. וראה סה"מ תש"א ע' 193.

(92) התמים ח"ב ע' מט [עב, א]. אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד.

(93) כת"י דא"ח ישן (לא נודע למי). וראה לקו"ש ח"ב ע' 516 ואילך. ועוד.

(94) כמ"ש "חולש על גוים" (ישעי' יד, יב), "שהי' מטיל פור כו'" (שבת קמט, ב. וראה ערוך ערך חלש).

(95) ל' התקו"ז ת"ו בסופו. וראה הקדמת המק"מ לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

(96) ראה תניא פ"ה.

33 הן בגשמיות - בממון גשמי, ואכילה ושתי'
 34 גשמית, והן ברוחניות - ע"י עצה טובה, לימוד
 35 תורה עם הזולת, וכיו"ב.

36 ועוד וגם זה עיקר - בנוגע לצדקתו של הקב"ה,
 37 כולל בגילוי פנימיות התורה (האבן היקרה בכתר
 38 המלך, מלך מלכי המלכים הקב"ה) - ע"י הוספה
 39 בלימוד פנימיות התורה, נוסף על הוספה בלימוד
 40 התורה בכלל, וכפי שנתגלתה בתורת החסידות,
 41 ותורת חסידות חב"ד, באופן דהבנה והשגה, שזה
 42 נכנס בו בפנימיות, עד שזה מתאחד אצלו ביחד עם
 43 נגלה דתורה.

44 ונוסף על הלימוד בעצמו - גם לעורר אחרים
 45 ללמוד (או ללמוד בעצמו אתם) פנימיות התורה,
 46 תורת החסידות.

47 ויה"ר שע"י ההוספה בלימוד פנימיות התורה,
 48 נזכה תיכף ומיד לבוא עם "תלמודו (דפנימיות
 49 התורה) בידו"¹⁰⁰, ללמוד "תורה חדשה מאתי
 50 תצא", פנימיות התורה מפיו של דוד מלכא
 51 משיחא, שהוא ילמד את העם כולו¹⁰¹, כידוע¹⁰²
 52 שמשיח הוא מלך ורב, ומשפיע (צדקה) - כענינו
 53 של המלך - כל צרכי העם, ובאופן של כבוד,
 54 ולמעלה מכל מדידה והגבלה,

55 והרי המינוי דוד מלכא משיחא כבר הי',
 56 כמ"ש¹⁰³ "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי
 57 משחתיו", צריכה רק להיות קבלת מלכותו ע"י
 58 העם וההתקשרות בין המלך והעם בשלימות
 59 הגילוי - בגאולה האמיתית והשלימה,

60 וכל זה יהי' תיכף ומיד ממש.

1 והכח לפעול זאת בא מפנימיות התורה כפי
 2 שנתגלתה ע"י רבותינו נשיאינו, עד לעצם דפנימיות
 3 התורה, עד ה"דרגא" בתורה כפי שהיא למעלה
 4 מהארון, "על הארון", שהיא "כולא חד" עם ישראל
 5 וקוב"ה,

6 ויש לומר, שעצם התורה שהיא למעלה גם
 7 מההתחלקות בין פנימיות התורה ונגלה דתורה
 8 (כיון שפנימיות מורה שישנו חלק בתורה שהוא
 9 נגלה, לא כהפנימיות) - תורה אחת ממש, שהיא
 10 "חד" עם עצמות א"ס ב"ה.

11 ושלמות הגילוי בזה יהי' לע"ל, בגילוי "תורה
 12 חדשה מאתי תצא"⁹⁷. וי"ל שבלשון זה מרומזות
 13 דרגות הנ"ל: "תורה חדשה" מורה על דרגא בתורה
 14 שלמעלה וחדש לגבי תורה בזמן הזה⁹⁸, אבל זה
 15 גופא שנקראת בשם "חדשה" מורה על כך שהיא
 16 בערך למה שלפנ"ד; למעלה מזה - "מאתי",
 17 מעצמותו ית'. אבל על זה אומרים עדיין "מאתי
 18 תצא", שמורה על כך ש"אתי" ו"תורה חדשה"
 19 (שבא ממנו באופן של יציאה) הם עדיין שני
 20 דברים. ולמעלה מזה - הוא כפי שתורה היא "כולא
 21 חד" ממש עם קוב"ה, כך שכלל אי אפשר לומר
 22 "מאתי תצא", כיון שאין שום "חוק" שאליו ניתן
 23 "לצאת", כיון שהדבר היחידי שישנו הוא -
 24 "קוב"ה ישראל ואורייתא כולא חד". וזה גופא
 25 (בהיותו למעלה מכל הענינים, גם שלילת השלילה
 26 כו') נמשך ובכחו לחדור בדרגות שלמטה מזה
 27 שעליהם נאמר "תורה חדשה מאתי תצא".

28 י. ההוראה לפועל מכל האמור לעיל:

29 שבת פרשת שקלים ושבת מברכים אדר
 30 (שנקודתו היא פורים, קשור במיוחד עם צדקה,
 31 "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים"⁹⁹) -
 32 צריכים לעורר אצל כאו"א להוסיף בנתינת הצדקה,

100 פסחים נ, א. וש"נ. וראה לקו"ת ואתחנן ו, ג. שה"ש כב,
 ד. ובכ"מ. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה 19.
 101 לקו"ת צו יז, א. שער האמונה פנ"ו.
 102 סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג.
 103 תהלים פט, כא.

97 ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
 98 וכמאחז"ל התורה שאדם לומד בזמנ"ז הבל הוא לגבי
 תורתו של משיח (קה"ר ספ"א. וראה שם רפ"ב).
 99 אסתר ט, כב.

לקוטי-שיחות פרשת משפטים כרך טז

שאלה זו איננה קיימת רק לגבי הסיפור שבסוף 23
הפרשה, אלא גם לגבי הדינים שבפרשה, שהרי ביניהם 24
נמצא הציווי "לא תבשל גדי בחלב אמו" 10 (בשר)
בחלב), שאיננו מצווה שכלית¹¹, אלא חוק¹². 26

ב.

גם את המשפטים יש לקיים מפני ציווי ה'
על המילים "ואלה המשפטים" מביא רש"י את 27
דברי חז"ל¹³ "מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני". 28
כידוע¹⁴, הפירוש הפנימי למאמר זה הוא ש"אף אלו"
– גם את המשפטים – אין לקיים משום שכך מחייב 30
השכל, אלא מפני שהם "מסיני" – ציוויים של הקב"ה. 31
כך ניתן היה, לכאורה, להסביר מדוע מובאים 32
בפרשתנו, פרשת משפטים, הסיפור על אמירת "נעשה 33
ונשמע", ואיסור בשר בחלב, שאינם "משפטים", שהרי 34
בכך רוצה התורה לרמוז, שגם "משפטים" הם 35
במשמעותם הפנימית כאיסור בשר בחלב, למעלה מן 36
השכל – חוקים¹⁵, ולכן גם אותם יש לקיים מתוך 37
קבלת עול מלכות שמים ("נעשה ונשמע"), מפני 38
ש"חוקה חקקתי גזירה גזרת"¹⁶. 39

ג.

תשובה זו אינה מתקבלת מפני מספר סיבות
אבל באמת לא ניתן לומר כך, כי: 40
(א) במכילתא¹⁷ ישנה דיעה אחרת (שרק היא 41
מובאת במדרש רבה¹⁸ בפרשתנו) הסוברת ש"ואלה 42

א.

השאלות המתעוררות על התאמת השם
"משפטים" לתוכנה של כל הפרשה

1 כבר דובר פעמים רבות¹ על כך, ששמה של
2 הפרשה, שהוא שם של תורה (ולו רק בגלל העקרון
3 שמנהג ישראל תורה הוא), קשור לתוכנה² של הפרשה,
4 וכיוון שזהו שמה של הפרשה כולה, ברור, שבשם זה
5 רמוז התוכן הפנימי של כל הענינים הכתובים בפרשה
6 הזאת, עד הפסוק האחרון.
7 לפי זה, דרוש הסבר על שמה של פרשתנו –
8 משפטים: אמנם חלקה המכריע של הפרשה דן
9 במשפטי התורה ובדיניה³, אבל בסופה של הפרשה
10 מסופר על ההכנות למתן תורה⁴, ועל משה ש"עלה אל
11 ההר..."⁵, דברים שאין להם, לכאורה, קשר לענין
12 ה"משפטים".
13 יתר על כן: בשם "משפטים" מכונות מצוות
14 שחובתן מובנת בשכלו של האדם, כידוע⁶. ואם כן, אין
15 מובן: בהכנות למתן תורה, שמשופר עליהן בסוף
16 הפרשה, נכלל גם הסיפור על כך שבני ישראל אמרו
17 "נעשה"⁷, "נעשה ונשמע"⁸, הם צייתו ("נעשה")
18 לקדוש-ברוך-הוא עוד לפני שהבינו ("נשמע")⁹, דבר
19 שהוא ההיפך מן המשמעות של "משפטים" (כלומר,
20 מצוות שכליות), ויוצא אפוא שסופה של הפרשה אינו
21 רק ענין השונה משמה "משפטים", אלא הוא ענין
22 ההפוך ממנו לגמרי.

בישול בשר בחלב: "ועדיין צריכים אנו למודעי המקובל". וגם אחרי
שמביא טעם הרמב"ם מסיים: "וכל זה איננו שוה לי".
(12) וראה פרש"י תשא (לא, יח): החוקים והמשפטים שבואלה
המשפטים "וזה שהקדים 'חוקים' ל'יהמשפטים' – אולי הוא כסדר
חשיבותם. ולהעיר מבשלח (טו, כה) 'שם שם לו חוק ומשפט גר'".
(13) דעת ר' ישמעאל במכילתא ריש פרשתנו.
(14) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 153 ואילך.
(15) וכמשנת כמ"פ במש"נ (ר"פ חוקת) "זאת חוקת התורה" – ראה
לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 38 ואילך. ח"ח [המתורגם] ע' 133 ואילך.
ח"ג ע' 67. ח"ח שיחה ע' 230 ואילך.
(16) במדב"ר ר"פ חוקת. תנחומא שם ג. וראה יומא שם. ועוד.
(17) ריש פרשתנו (דעת ר' יהודה).
(18) פ"ל, ג (ראה פ"י מהרז"ו שם). ועד"ז בתנחומא פרשתנו ג (ראה
עץ יוסף שם).

(1) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 58 ואילך. וש"נ.
(2) ראה שעה"ה פ"א. ועוד.
(3) כלשון רש"י ריש פרשתנו: פרשת דינין.
(4) כד, א ואילך (וברש"י שם).
(5) שם, יב ואילך (וברש"י שם. וראה רש"י שם, טז).
(6) פרש"י אחרי יח, ד. מתו"כ שם. יומא סז, ב.
וראה מפרשי התורה לראתחנן ו, כ. מפרשי ההגדה בשאלת בן חכם.
(7) כד, ג.
(8) שם, ז.
(9) ראה שבת פח, א ואילך.
(10) כג, יט.
(11) תנחומא פרשתנו ז (בסופו). בה"ג סוף הל' הדיינין. ר"ח יומא
שם. שמונה פרקים להרמב"ם פ"ו הובא בסהמ"צ להצ"צ מצוה אמה
עברי (פד, ב). ע"פ תו"כ קדושים כ, כ*. רמב"ם סוף הל' מעילה.
ולהעיר ממ"ש החינוך (מצוה צב) אחרי שמבאר טעם לאיסור

(* אבל בתו"כ לפנינו: בשר חזיר. ובאזה"ת פרשתנו ע' אלקוז. "כמבואר ברמב"ם .. באותו הרע שאין הטבע מחמתו אל יאמר אי אפשר בבשר חזיר כו' כמאדו"ל.

26 בחבירו ודיני מלוה ולווה ודיני מקח וממכר וכו"ב" –
 27 יוצא איפוא שעל רוב עניני המשפטים נצטוו בני
 28 ישראל²³ כבר קודם לכן, בתוך כל בני נח²⁴.
 29 [ולפיכך היה מתן תורה באמצעות "וירד ה' על הר
 30 סיני"²⁵ ו"וידבר אלקים את כל הדברים האלה
 31 לאמר"²⁶ באופן של "וכל העם רואים את הקולות..."²⁷ –
 32 "רואין את הנשמע"²⁸. כלומר, התגלות אלקית
 33 הנשגבה מאד משכלו של האדם].
 34 וכיוון שכך, היו צריכים לבוא, לכאורה, מיד לאחר
 35 מתן תורה הציוויים על חוקים ועדות, שבהם מתבטא
 36 החידוש שבמתן תורה, ומדוע איפוא כותבת התורה
 37 בראשונה²⁹ את ה"משפטים"?
 38 אמנם לפי הדיעה הראשונה של חז"ל, שהובאה
 39 לעיל, צריכה התורה לכתוב את ה"משפטים" כדי
 40 להראות ש"אף אלו מסיני", אבל בכל זאת נאמר על
 41 המשפטים רק "אף אלו מסיני", וברור שצריך היה
 42 לכתוב את החוקים, את המצוות שעיקר ענינם הוא
 43 "סיני".
 44 שאלה זו נעשית תמוהה יותר לפי ההסבר דלעיל,
 45 שבסופה של פרשת משפטים עצמה מדובר על הזמן
 46 הקרוב למתן תורה, לפניו ולאחריה, בעוד שהדינים
 47 שבתחילת הפרשה ובחלקה המכריע נאמרו למשה, לפי
 48 פירוש רש"י³⁰, מאוחר יותר, בארבעים הימים ששהה
 49 בהם בהר סיני. יוצא, שהדינים של "ואלה המשפטים",
 50 הכתובים כאן מיד לאחר הסיפור על מתן תורה, אינם
 51 לפי סדר המאורעות³¹ (ובמיוחד לפי פירוש המדרש
 52 ש"ואלה המשפטים, במרה נאמרו").
 53 מכל האמור לעיל ברור: (א) למרות שהגילוי

1 המשפטים – במרה נאמרו¹⁹. לפי דיעה זו יוצא,
 2 שאיננה קיימת כאן ההדגשה שה"משפטים" הם
 3 "מסיני" – והקושיא שהזכרנו קודם לכן, חוזרת איפוא
 4 למקומה.
 5 (ב) ועיקר: גם לפי הפירוש "אף אלו מסיני", הכרח
 6 לומר שההדגשה צריכה להיות על כך שאלה הן מצוות
 7 שכליות ("משפטים") ולא על כך שאלה הם ציוויים
 8 "מסיני" (חוקים), כיוון ששם הפרשה הוא "משפטים".
 9 כלומר, מן העובדה שהפרשה כולה נקראת
 10 "משפטים", אין לדייק את ההסבר הנ"ל ("משפטים"
 11 הם בפנימיותם "חוקים") אלא בדיוק את ההיפך: גם
 12 איסור בשר בחלב, ויתר על כן: גם הענין הכללי של
 13 "נעשה", "נעשה ונשמע" – הם במשמעותם הפנימית
 14 "משפטים"²⁰.

ד.

מיקומה של פרשת משפטים

15 גם צריך להבין למה פרשת "משפטים" כתובה מיד
 16 לאחר פרשת "יתרו", מתן תורה?
 17 לכאורה, החידוש שבמתן תורה איננו מתבטא
 18 במצוות שהן מסוג "משפטים", אלא במצוות שהן
 19 מסוג עדות וחוקים – שהרי: (א) את המשפטים היו
 20 צריכים לקיים לפי השכל, גם ללא ציווי מאת הקב"ה,
 21 כדברי הגמרא²¹ "שאלמלא נכתבו (גם אז) דין הוא
 22 שייכתבו". (ב) לפי שיטת הרמב"ן²² אין הכוונה
 23 במצוות ה"דינין" שעליה נצטוו בני נח, רק "להושיב
 24 דינין וכו'", אלא גם "דיני גניבה ואונאה ועושה ושכר
 25 שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין וחובל

(26) שם כ, א.

(27) שם, טו.

(28) רש"י שם. כדעת ר"ע במכילתא שם (וראה לקו"ש [המתורגם]

ח"ו ע' 127 ואילך).

(29) לאחר הציוויים דס"פ יתרו (כ, כ ואילך), שהם המשך תיכף
 למ"ת – ראה שם, יט: אתם ראיחם גו'. פרש"י שם, כ.

(30) תשא לא, יח. דלא כמ"ש הרא"ם ריש פרשתנו (ראה משכיל לדוד
 כאן). ומ"ש הרא"ם (ועד"ז כ' ב' תשא שם), דמה שפ"י רש"י ב' תשא
 הוא דלא כר"י ד"אף אלו מסיני" – קשה (כמדובר כמה פעמים), דאיך
 אפשר שפשוטו של מקרא אחד יתור מקרא שני?!

(31) ועפ"ז מובן ההמשך בפרש"י "מה הראשונים מסיני, אף אלו
 מסיני) ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח וכו'" (וכקושיית
 המפרשים) – כי בשלמא אם פ' דינין "במרה נאמרו", ה"י אפשר לומר
 דזה ש"ואלה המשפטים" נכתב כאן הוא לא להסמיך פרשה זו

(19) במכילתא ליתא תיבת "נאמרו". אבל כ"ה ביל"ש כאן (רמז שט).

(20) ולהעיר מרמב"ם סוף הל' תמורה: אע"פ שכל חוקי התורה
 גזירות הם.. ראוי להתבונן בהן וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו
 טעם. וראה ג"כ מו"נ ח"ג פכ"ו. לקו"ש חל"ב ע' 174 ואילך.

(21) יומא שם. וראה תו"כ ופרש"י אחרי שם.

(22) עה"ת וישלח לד, יג.

(23) והחידוש דמ"ת בהם הוא (בעיקר) בענין פרטי המצוות והעונשים
 וכו'. וראה משכיל לדוד כאן.

(24) אבל זה שנצטוו על הדינין במרה (פרש"י בשלח טו, כה. פרשתנו
 כד, ג. סנה' נו, ב), ולפרש"י [בשלח ופרשתנו שם. וראה השקו"ט במפרשי
 רש"י. שיחות ש"פ בשלח, משפטים ואתחנן – תשכ"ח] גם על (החוק
 ד)פרה אדומה – אינו שייך לכאן, שהרי זה ה"י רק הכנה למו"ת, וכלשון
 רש"י (בשלח שם) "נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם".*
 (25) יתרו יט, כ.

ורק אחר-כך ישנה ה"ידיעה מצד ההשגה", ההבנה
באלקות (ובלשון השל"ה: "נוסף על מה שהוקבע
אמונת האלקות בלבך מצד אביך.. דע אתה בעצמך
מצד ההשגה")?

ו.

אפשרות לסילוק הקושי, והפרכתה

לכאורה ניתן היה להסביר זאת לפי הידוע³⁹, שגם
לאחר שקיימת אצל האדם אמונה של "ידיעה מצד
ההשגה", עדיין יש מקום והכרח לאמונה שלמעלה
מהשגה. שהרי כיוון שהקב"ה הוא אין-סוף, ברור
שכלל שמגיעים לדרגה גבוהה על-ידי השגה, יש תמיד
דרגות באלקות שהן למעלה מהשגה שאליהן אפשר
להגיע רק על-ידי אמונה.

וזוהי הכוונה בסדר הפסוק "זה א-לי ואנוהו
(ואחר-כך) אלקי אבי וארוממנהו" – החידוש הוא,
שגם לאחר העבודה של "זה א-לי ואנוהו" – השגה
והבנה, צריך להיות הענין של "אלקי אבי וארוממנהו"
– אמונה⁴⁰.

אך עדיין לא הכל ברור: אמנם קיימת דרגה
באמונה הבאה לאחור ה"ידיעה מצד ההשגה", אבל
בכל זאת, מדוע איננה מוזכרת האמונה הבאה לפני
ההבנה ומשמשת לה יסוד – האמונה ב"אלקי אבי",
שלאחריה באה התוספת "דע" ("זה א-לי")?

ז.

תכלית מ"ת - איחוד עליונים ותחתונים

ההסבר לכך:
תכלית מ"ת היתה ביטול הגזירה בקשר ל"עליונים"
ו"תחתונים", וגרימה למצב ש"התחתונים יעלו
לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים"⁴¹ – התחברות
בין "עליון" ו"תחתון", תוך הדגשה שה"תחתון" לא
יבטל את מציאותו וייהפך ל"עליון", אלא שהוא יישאר
מציאות של תחתון, ובמציאות כזאת יעלה ויתחבר עם
ה"עליונים"⁴².

שבמתן תורה עצמו איננו ענין של "משפטים", וכפי
האמור היתה במתן תורה התגלות אלקית שלמעלה
מהשכל – בכל זאת ענינו של מתן תורה מתבטא דווקא
ב"משפטים". (ב) מצד שני, מגיעים לאחר הענין של
"משפטים" שוב לענין של מתן תורה. (ג) עובדה זו
עצמה היא פרט בענין של פרשת משפטים.

ה.

דברי השל"ה על "זה א-לי ואנוהו..." והקושי עליהם

כדי להבין את הדברים הללו, יש להבין תחילה את
דברי השל"ה³² על הפסוק³³ "זה א-לי ואנוהו אלקי
אבי וארוממנהו" (שאותם מביא כ"ק מורי וחמי
אדמו"ר, בשיחותיו³⁴) ואלה דבריו: "כשזה א-לי,
שהוא א-לי מצד השגתי וידיעתי – אז ואנוהו, מלשון
אני והו. ר"ל אני והוא דבוקים ביחד, כביכול, כי
הידיעה נתפסת בלב. אמנם, כשאין לי הידיעה מצד
ההשגה, רק מצד הקבלה שהוא אלקי אבי, אז
"וארוממנהו" כי הוא רם ונשגב ממני ואני מרוחק
מאתו במצפון הלב".

כלומר, בנוסף לאמונה, הבאה מאת "אבי" –
"הקבלה איש מפי איש"³⁵, צריכה להיות גם
ה"ידיעה". כי על-ידי האמונה מרגיש האדם שהקב"ה
הוא "רם ונשגב" ממנו ("וארוממנהו"), וכתוצאה מכך
האדם "מרוחק" מאתו במצפון הלב; ואילו באמצעות
ה"ידיעה מצד ההשגה", הבנת אלקות ("זה א-לי") נגרם
המצב של "אני והו דבוקים ביחד" ("ואנוהו").

וזוהי גם משמעות הפסוק³⁷ "דע את אלקי אביך"
– אין די בכך שהקדוש-ברוך-הוא הוא "אלקי אביך",
אלא צריך להיות "דע" – "אתה בעצמך מצד
ההשגה"³⁸.

אך בענין זה לא מובן: לפי פירוש השל"ה, צריך
היה הפסוק להיכתב בסדר הפוך: תחלה "אלקי אבי
וארוממנהו" ואחר-כך "זה א-לי ואנוהו", כי בראשונה
קיימת האמונה "מצד אביך... הקבלה איש מפי איש",

קונטרסים ח"א רסד, א). המשך תער"ב פקס"ג.

(35) ל' השל"ה שם.

(36) ראה לקו"ד וד"ה וידעת שם הדיוק ב"זה".

(37) דה"א כח, ט.

(38) של"ה שם.

(39) עיין לקו"ת ואתחנן ז, ב ואילך.

(40) עייג"כ ד"ה וידעת שם.

(41) שמור"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(42) להעיר ג"כ במביאה"ז, מז, ד.

"לפרשת מובח", כ"א להקדימה למש"נ בסיום הפרשה – שהי לפני
מ"ת, וסדר הפרשה: בתחילה "ואלה המשפטים וגו'" ש"במרה נאמרו",
אח"כ – "ואל משה אמר גו'" שנאמר ד' סיון (כד, א וברש"י), ואח"כ –
"ויאמר ה' אל משה גו'" שנאמר "לאחור מ"ת" (כד, יב וברש"י):
אבל מאחר ש"אף אלו מוסיני" אא"פ לפרש כן, ולכן קשה "ולמה
נסמכה כו'" (מכיון שנאמרה במ' יום שהי משה בהר, כנ"ל בפנים).

(32) בעש"מ מאמר ראשון (מ, א).

(33) בשלח טו, ב.

(34) לקו"ד ח"ב שמא, ב ואילך. וראה ג"כ ד"ה וידעת תרצ"ג (סה"מ

37 רק כאשר האדם יגע ומתאמץ בהבנת אלקות,
38 עבודה הבאה מצידו של האדם עצמו, רק אז נגרם
39 איחוד בין מציאותו העצמית לבין הקב"ה – "אני והו
40 דבוקים ביחד".

41 אך מצד שני, האמונה היא היסוד וההכנה לעבודה
42 מתוך שכל והבנה – כפי שהובא לעיל ש"העליונים
43 ירדו לתחתונים" זוהי ההכנה ל"התחתונים יעלו
44 לעליונים", וזאת מפני שהשכל עלול לטעות, ה"שוחד"
45 של אהבת האדם לעצמו, והפרעות דומות לכך, יכולים
46 לגרום לכך שהשכל לא יקלע אל האמת, ולכן צריכה
47 עבודת ה' להיות מבוססת על יסוד של אמונה וקבלת
48 עול, דבר הגורם לכך שהשכל וההכנה יהיו נכונים
49 ואמיניים.

ט.

"יתרו" ואח"כ "משפטים"

50 כך יובן סדר הפרשיות: פ' יתרו ו(אחר-כך) משפטים:
51

52 פרשת יתרו היא פרשת מתן תורה, הנתנה מלמעלה
53 – "העליונים ירדו לתחתונים", וכך התגלתה אז אצל
54 בני ישראל האמונה, דבר המתבטא בהתבטלות עצמית
55 – "ויחרד..." אבל לאחר ההתגלות מלמעלה,
56 ההתגלות במתן תורה, מתחילה עבודת ה' מסוג של
57 "התחתונים יעלו לעליונים", עבודה המביאה לידי
58 איחוד בין מציאות הנבראים לבין אלקות.

59 וזהו ענינם של "משפטים" – מצוות שכליות:
60 חכמתו של הקב"ה נתפסת בשכל של הנברא עד
61 שמתהווה ביניהם "יחוד נפלא"⁴⁷, וכך חודרת חכמתו
62 של הקב"ה ואופפת את מציאות האדם בשלימותה.
63 באמצעות כל זאת מתבצעת כוונת מתן תורה, שהיא
64 התחברות בין "עליונים" לבין "תחתונים".

י.

הפשט והדרש מתאימים לשני סוגי העבודות הרוחניות הנ"ל

65 כך יובן ההבדל, בפנימיותם ועומקם של הענינים,
66 בין הדרשה "אף אלו מסיני", המובאת בפירוש רש"י
67 על התורה, ומכאן הוכחה שהיא נלמדת בדרך הפשט,
68 לבין הדיעה במדרש ש"ואלה המשפטים, במרה
69 נאמרו":

1 זהו ההסבר גם לכך שאין די בזאת ש"העליונים
2 ירדו לתחתונים" – "וירד ה' על הר סיני וגו'" – אלא
3 היה צורך שגם "התחתונים יעלו לעליונים". ויותר
4 מכך: המדרש מדייק ומקדים את הענין של "התחתונים
5 יעלו לעליונים..." לענין של "העליונים ירדו...", למרות
6 שלמעשה היה הסדר הפוך⁴³:

7 כיוון שהענין של "העליונים ירדו לתחתונים" אינו
8 נגרם על-ידי ה"תחתונים" אלא על-ידי ה"עליונים"
9 (כפי שמודגש בלשון המדרש, שהקב"ה אמר "ואני
10 המתחיל"), לכן אין ענין זה גורם להתחברות
11 ה"תחתונים" עם אלקות, אלא לביטול מציאותם של
12 בני ישראל – "ויחרד כל העם..."⁴⁴ "וירא העם וינועו
13 ויעמדו מרחוק"⁴⁵ ושל כלל העולם "ויחרד כל
14 ההר..."⁴⁶ עד כדי כך שבכל העולם "צפור לא צווח...
15 אלא העולם שותק..."⁴⁷.

16 וכדי שתבצע בשלמות כוונת מתן תורה, שהיא,
17 כפי שהוסבר לעיל, שהעולם יתחבר ויתאחד עם
18 ה"עליונים" בעודו במציאות של "תחתון", יש צורך
19 בעבודת התחתונים עצמם – "התחתונים יעלו
20 לעליונים" – שרק באמצעותה מתאפשרת התחברות
21 כזאת.

22 מצד שני, היה צורך בהכנה של "העליונים ירדו
23 לתחתונים" (כלשון המדרש – "ואני המתחיל שנאמר
24 וירד ה'..."), כי ההתבטלות הנגרמת על-ידי-זה
25 ל"תחתונים" מהווה נתינת כח ל"תחתונים", כדי שהם
26 יוכלו אחר-כך לעלות לעליונים" בכחות עצמם.

ח.

ב' ענינים הנ"ל בעבודה פרטית

27 שני ענינים הנ"ל ("העליונים ירדו לתחתונים"
28 ו"התחתונים יעלו לעליונים") מקבילים בעבודה פרטית
29 לאמונה והשגת השכל⁴⁸:

30 אמונה איננה נובעת מהשתדלותו ויגיעתו של
31 האדם עצמו, אלא היא ניתנת מלמעלה (כלשון
32 השל"ה: "קבלה איש מפי איש"), ולפיכך, גם אם
33 האמונה מאירה בתוכו של האדם, והוא מקיים את רצון
34 ה' בכח אמונה זו, בכל זאת על-ידי אמונה זו אין האדם
35 מתאחד, עדיין, עם אלקות. מציאות האדם נשאת
36 "מרוחק מאתו".

(43) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 23 ואילך.

(47) שמו"ר ספכ"ט.
(48) להעיר ג"כ ממשנת בארוכה (לקמן ע' 467 ואילך – ס"ד. ס"ז

ואילך) בהחילוק דמעות ותורה, ביטול ויחוד.

(49) תניא פ"ה.

(44) יתרו יט, טו.

(45) שם כ, טו.

(46) שם יט, יח.

33 ה"משפטים" יש לקיים מתוך קבלת עול בדיוק
 34 כ"חוקים" ?
 35 ההסבר לכך הוא כדלהלן⁵⁸: נכון אמנם שצריכה
 36 להיות קבלת עול, כי אי אפשר להתבסס על שכלו
 37 ורגשותיו של האדם. ויותר מכך: קיום ה"משפטים" רק
 38 מתוך הבנה יגרום לגריעת העיקר – עבודת ה', והלא
 39 אצל יהודי צריך להיות קיים בכל הענינים היסוד "אנכי
 40 ה' אלקיך", אך עם כל זאת הכוונה של ה"משפטים"
 41 היא, שהמצוות יחדרו ויקיפו גם את כוחותיו
 42 הפנימיים של האדם, ואז גם הוא, כפי שהוא
 43 במציאותו, ללא התבטלות, ימאס ברע, ויצעק "אי
 44 אפשי".

יב.

המטרה היא גם "עליונים ירדו לתחתונים"

45 למרות שיש יתרון בעבודה של "ידיעה מצד
 46 השגה", עבודה מתוך הבנה, שבאמצעותה מתהווה
 47 איחוד עם חכמתו של הקב"ה, בכל זאת, כיוון ששכל
 48 האדם הוא מוגבל, הרי ברור שהאיחוד קיים רק
 49 בדרגות הנתפסות בשכלו. לעומת זאת, כוונת מתן
 50 תורה היא לגרום להתחברות של "עליון" עם "תחתון",
 51 כך שגם ה"עליונים" שלמעלה מהבנת האדם, וגם
 52 בדרגות שאינן כלל בתחום הבנתו, יבואו לידי
 53 התחברות עם ה"תחתונים", וזאת באופן שלא תיגרם
 54 להם התבטלות, אלא שגם "עליונים" אלה יקיפו את
 55 מציאותם.

56 וזהו החידוש ב"אלקי אבי וארוממנהו" הבא לאחרי
 57 "זה א-לי ואנוהו":

58 האמונה שישנה ב"קבלה איש מפי איש" (שהיא
 59 הכנה ל"זה א-לי ואנוהו") איננה נובעת מעבודת האדם
 60 עצמו, ולפיכך איננה קשורה למציאותו, כפי שהוסבר
 61 לעיל בהרחבה. לכן היא איננה מוזכרת בשירת בני
 62 ישראל, שהרי היא איננה תוצאה של עבודתם (שירתם),
 63 אלא היא כח הניתן מלמעלה. אך לא כן הוא הדבר
 64 אחרי שקיים אצל האדם איחוד מוחלט עם חכמתו של
 65 הקב"ה – "אני והוא דבוקים ביחד" – עד

1 כאשר עוסקים בלימוד בדרך הפשט, כלומר
 2 התחלת העבודה, אין שום הבנה באלקות, אהבה ויראה
 3 וכדו'⁵⁰, אז אין די וגם אין תועלת בהבנת השכל לגבי
 4 חובת קיום "משפטים", כי הנפש הבהמית עדיין
 5 מושלת ושוולטת בקרבו;

6 לפיכך צריך תחילה לדעת ולחוש ש"אף אלו מטיני"
 7 – שגם ל"משפטים" יש תוקף כמו לעשרת הדיברות
 8 שניתנו מסיני ב"קולות וברקים"⁵¹ וכו', והביאו לידי
 9 "ויחרד כל העם" – פחד וביטול המציאות העצמית.

10 בדומה לכך קיים בעבודת האדם הענין של "לעולם
 11 ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע"⁵², הצעקה וה"רוגז"
 12 של הנפש האלקית על הנפש הבהמית חודרת ואופפת
 13 אותו והוא מתבטל⁵³.

14 לעומת זאת, כאשר כבר עוסקים בדרך ה"דרש"
 15 שבתורה, כלומר, בדרגות גבוהות יותר בעבודת ה',
 16 באהבה ויראה והתבוננות וכדו'⁵⁴, אז אדרבה: יש
 17 לקיים את המצוות מסוג של משפטים ללא הזדקקות
 18 ל"ירגיז", לקולות וברקים של מתן תורה, אלא מפני
 19 ש"במרה נאמר". כלומר, כיוון שכך מחייב שכלו.

20 אמנם גם לפי פירוש המדרש, הסדר בין הפרשיות
 21 הוא הקדמת פרשת יתרו לפרשת משפטים, כי גם
 22 ההבנה צריכה להיות מבוססת על אמונה וקבלת עול,
 23 כפי שהוסבר בסעיף ח' – אך זאת רק לגבי העובדה
 24 שיסודה של ההבנה הוא "סיני". אבל העבודה מסוג של
 25 "משפטים" עצמה, איננה עבודה מתוך קבלת עול
 26 ו"סיני", אלא עבודה בכח השכל.

יא.

עבודה מתוך הבנה תגרום ל"אי-אפשי"

27 כך יובנו יותר גם דברי הרמב"ם⁵⁵, האומר שדברי
 28 חז"ל⁵⁶ "לא יאמר אדם אי אפשי וכו' אלא אפשי ומה
 29 אעשה שאבי בשמים גזר עלי" מכונים רק לגבי
 30 החוקים, אבל לגבי משפטים צריך לומר "אי אפשי",
 31 כי אם יאמר "אפשי", הרי הוא מושחת במדותיו.

32 והלא לכאורה מוסבר בספרי חסידות⁵⁷, שגם את

(55) שמונה פרקים לדעיל הערה 11 (הובא בסהמ"צ להצ"צ שם).
 (56) תר"כ קדושים שבהערה הנ"ל.
 (57) ראה (נוסף על הנסמן לעיל הערות 14, 15): ד"ה למען דעת
 תר"ץ פ"ה (סה"מ קונט' ח"א פד, א). ד"ה הוי' לי בעוורי תרצ"א (תרפ"ז)
 פ"ג (סה"מ שם קפ, א). סה"מ אידיש ע' 46. ועוד.
 (58) נוסף על משנ"ת בלקו"ש [המתורגם] (ח"ח ע' 130 ואילך. ועוד)
 דזה גופא שצריך לקיים מצות אלו מצד הטעם השכלי שבהם הוא לפי
 שכן גזר הקב"ה שהרצון שבמצות אלו יתלבש ב"טעם". עיי"ש בארוכה.

(50) דפשט הוא כנגד עולם הנש"י – ע"ח (הובא בנגיד ומצוה
 בתחילתו. נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר בסופו) ומ"ח (מס' חיוב
 הנשמות פ"א מ"ב) הובאו ונתבארו בלקו"ד ח"ד תשע"א, א.
 (51) ובפרט לפי פ"ה הרא"ם לדעיל הערה 30.
 (52) ברכות ה, א.
 (53) תניא פכ"ט (לו, א ואילך). וראה ג"כ שם פ"א (לט, ב ואילך).
 (54) דרוש ורמו הם כנגד בריאה ויצירה (ע"ח ומ"ח שם. וראה
 לקו"ד שם). וראה תניא רפ"ט, דהוי"ר – יצירה, והתבוננות – בריאה.

26 על-ידי הבעל-שם-טוב. עיקר ההדגשה היתה אז על
 27 ענין של אמונה "וצדיק באמונתו יחיה"⁶², כידוע.
 28 אך הכוונה היא שתורת החסידות תחדור אל
 29 מציאות האדם עצמה, אל שכלו ואל כוחותיו
 30 הפנימיים, לפיכך נתגלתה אחר-כך תורת חסידות חב"ד
 31 על-ידי אדמו"ר הזקן, אשר קירב את החסידות לכוחות
 32 השכליים, חב"ד (חכמה, בינה, דעת) שבנפש, כך שכל
 33 אחד יוכל להבין את הדברים, עד שהם יחדרו
 34 למציאותו בשלמותה.

35 [וזהו ההסבר לאימרת הרב מברדיטשוב⁶³: "כולנו
 36 אכלנו מקערה אחת, והליטוואק (אדמו"ר הזקן) לקח
 37 את חלק הסמיך ביותר" – על-ידי תורת חסידות חב"ד
 38 מתמשת הכוונה של התגלות תורת החסידות, כפי
 39 שהוסבר קודם לכן בענין של "משפטים"].

40 על-ידי הבנה באלקות עד ש"אני והוא דבוקים
 41 ביחד" – נגרם שגם כאשר מכירים אחר-כך בכך
 42 ש"תכלית הידיעה שלא נדעך"⁶⁴, מכירים בכך שגם
 43 הענינים שהם, לכאורה, בתחום הבנתו, הם, למעשה,
 44 למעלה מהבנתו, ויותר מכך: אפילו הענינים שאינם
 45 מלכתחילה בתחום הבנתו – כל אלה לא יישארו אצלו
 46 בבחינת "מקיפים" חיצוניים בלבד, אלא יורגשו באדם
 47 עצמו⁶⁵ – "משפטים".

48 ובאמצעות ההתייגעות בהבנת התורה בכלל,
 49 ובתורת חסידות חב"ד בפרט, זוכים ללמוד את תורתו
 50 של משיח⁶⁶, לימוד באופן של ראייה⁶⁷, עד לכך
 51 ש"ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה'
 52 דיבר"⁶⁸.

(משיחות ש"פ משפטים תשכ"ה, תשל"ו)

1 כדי כך שהם כתובים במילה אחת ("ואנוהו") – אז גם
 2 הדרגות שלמעלה מהבנתו ואשר אפשר "לקלוט" אותם
 3 רק באופן של "וארומנהו", בכח האמונה, אז גם
 4 דרגות אלו אינן מביאות לביטול מציאותו, אלא
 5 "ארומנהו" עצמו חודר למציאות האדם⁵⁹, שהרי
 6 מציאותו מאוחדת לחלוטים עם אלקות, ולפיכך היא
 7 איננה מתבטלת אפילו לגבי דרגות הנעלות ונשגבות
 8 מהבנתו⁶⁰.

9 כך יובן מדוע סופה של פרשת משפטים הוא בקשר
 10 למתן תורה ("נעשה ונשמע"), ולפני כן כתוב דין בשר
 11 בחלב (חוקה): כאשר קיים הענין של "משפטים",
 12 איחוד שכל האדם עם חכמתו של הקב"ה, נעשים גם
 13 ה"חוקים", וכן הענין של "נעשה ונשמע" ומתן תורה,
 14 בבחינת משפטים – הם חודרים למציאותו של האדם.

יג.

שלבים אלו נמצאים גם בהתגלות תורת החסידות

15 כשם שקיימים שלבים אלו במתן תורה בכלל –
 16 בתחילה פרשת יתרו, גילוי מלמעלה, הנעלה
 17 מהמציאות, אחר-כך עבודת האדם, פרשת משפטים,
 18 ובתוכה עצמה שתי דרגות: בתחילה משפטים
 19 כפשוטם, מצוות ושכליות (המבוססות, אמנם, על פרשת
 20 יתרו – אמונה וקבלת עול) ולבסוף חוקים ומתן תורה
 21 שאינם גורמים לביטול מציאות האדם, אלא האופפים
 22 אותו וחודרים למציאותו (משפטים) –

23 כך נמצאים שלבים אלו גם בהתגלותה של פנימיות
 24 התורה, תורת החסידות⁶¹, כדלהלן: בתחילה התגלתה
 25 תורת החסידות הכללית, באופן שאינו נתפס בשכל,

(59) להעיר ג"כ מד"ה תרצ"ג שם (ספ"ג): נאָר דאָס איז קלאָר שטאַרק און ריין און עס שטאַרקט אים אין אלץ (=אלא שזוהו ברור, חזק ונקי, ומחזק אותו בכל).

(60) ע"ד הידוע (ד"ה כבוד מלכותך תרס"א (קרוב לסופו). ועוד) שכלים דאצילות להיותם אלקות ממש יכולים לקבל בתוכם גילוי האור שהוא בבחי' בל"ג בעצם כו'.

(61) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 158. ועוד.

(62) חבקוק ב, ד.

(63) תו"ש ע' 47.

(64) ראה בחינות עולם ח"ז פ"ב. עיקרים מ"ב פ"ל. של"ה קצא, ב.

(65) וע"ד פתגם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (סה"ש תש"ה ע' 85.

ועד"ז סה"ש תש"ג ע' 63): "או מען זיצט ביי זיך אין חדר און מען עפנט דעם לקו"ת פילט מען עצמות א"ס" (=כשיהודי יושב בחדרו ופותח ה"לקוטי-תורה" מרגישים עצמותו יתברך).

ואף שזה שייך רק ביחודי סגולה, מ"מ, מכיון שכ"ק מו"ח אדמו"ר פרסם זה ונרפס כו', הרי מובן ש"אפס קצהו ושמץ מנהו" (ע"ד מש"נ בתניא פמ"ד) שייך אצל כאו"א מישראל.

(66) ראה פסחים (ג, א. ושי"ג) "ותלמודו בידו". לקו"ת בהר מ, ב. ועוד. וי"ל שעד"ז הוא גם בנוגע לתורתו של משיח (ראה תניא רפל"ז).

(67) שער האמונה פ"ס. סד"ה וידבר אלקים (חב"י) תרצ"ט.

(68) ישעי' מ, ה. וראה שער האמונה פכ"ה ואילך.

השני הוא ש"ך⁵ ח' ממי"ן. כמו"כ במספר היחידות יהי' בתיבה הראשונה א' אחד, ובתיבה השני' ח' שהוא ח' פעמים א'.

ומרוח אשך הוא מום.

ויל' שם מ' אחד וח' ממין, הוא כמו במנחת יעקב לעשו יש ט' ממין והוא מנחה מתחיל במ' בריש התיבה⁶, ואח"כ ח' ממי"ן בסוף תיבות עזים כו' עד אלים עשרים, וכולם היו בעלי מומין⁷.

משא"כ חנינא⁸ בן אנטיגנוס שהוא ג"כ מספר ט' ממי"ן⁹ הוא כמו הט' ממי"ן דתמימם¹⁰ יש ב' ממי"ן¹¹ סמוכים זה לזה ואח"כ ז' ממי"ן מן ומנחתם כו' עד

בראשית לב, ידיטו: וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הפא בידו מנחה לעשו אחיו: עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים:

ס

במנחה שעלה יעקב היו כולם בעלי מומין, ורמוז לזה במשנה (בכורות פ"ז מ"ה) מרוח אשך¹² במומי כהן וכו' (המשנה דן בדין מומי כהן שאסור בעבודה) מרוח אשך¹³, ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר כל שמראיו¹⁴ חשוכים.

בכורות פרק ז משנה ה

תני' שמראיו חשוכין. קסבר גורעין ומוסיפין ודורשין.

בכורות מד, ב

גורעין, חיי"ת ממרוח ואל"ף מאשך, ומוסיפין ח' במקום אל"ף על אשך, ואל"ף במקום חיי"ת על מרוח, והוי מראו חשך.

פרש"י

גורעין ומוסיפין, והחילוף הוא באותיות ח"א, שהא' היא בתיבה הראשונה, והח' בתיבת אשך, הוא כמו שבהממי"ן בתיבה הראשונה הוא מ' אחד, ובתיבה

(1) ויקרא כא, כ "איש מזרעך לדורותם אשר יהי' בו מום לא יקרב... או מרוח אשך".

(2) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת פרשת לך-לך סימן פד. פרשת אמור (כא, כ).

(3) פירוש: "תני' למדנו, שמראיו חשוכין, קסבר גורעין מוסיפין ודורשין", שהוא טובר שניתן לדרוש מקראות להלכה ע"י הסרת אות ממלה ותיבה אחת, ומוסיפים האות על מלה ותיבה אחרת, ובענינינו טובר רבי חנינא בן אנטיגנוס שמסירים האות "אלף" מתיבת "אשך" ומוסיפים אותה על תיבת "מרוח", וגורעים האות "חית" מתיבת "מרוח" ומוסיפים אותו על תיבת "אשך", באופן שמתקבל וקוראים "מראו חשך" דנתחלף האותיות "א" ח".

(4) פירוש: ע"י שמחליפין האותיות א"ח, ואות א' הוא בתיבה הראשונה — "מראו", ואות ח' בתיבה השני' — חשך. ומספר ח' הוא שמונה פעמים אות אל"ף.

כמו"כ הוא בהאות "מ" בתיבת מראו, דהאות הראשונה בתיבה הראשונה הוא מספר ארבעים "מ", ושמונה פעמים מספר ארבעים הוא האותיות "שך" מתיבה השני'. ראה הערה 6.

(5) פירוש: תיבת "חשך" הוא "ח-שך", אות "ח" הוא שמונה פעמים אות "א", ואותיות "שך" (320) הוא שמונה פעמים אות "מ" (40 x 8 = 320). נמצא תיבת חשך הוא שמונה פעמים האותיות א"מ" מתיבת "מראו", סך הכל ט' פעמים "מ" כדלקמן.

נראה בפנים בתורת לוי יצחק ביאור שאר האותיות דתיבת מראו, האותיות ר"ו. מובא בילקוט לוי יצחק ויקרא כא, כ].

(6) פירוש: בסוף פסוק יד, כתוב "מנחה" (לעשו אחיו), ויש כאן אות "מ" בתחלת התיבה, ואח"כ בפסוק טו יש עוד ח' פעמים אות "מ" בסוף התיבות "עזים מאתים וגו'", והמנחה היו בעלי מומין רמז להאותיות הסופיות ממי"ן (ראה הערה 7), נמצא דיש בפסוק ראשון "מ" אחד, ואח"כ בפסוק שני ח' ממי"ן, כן הוא ממש בתיבת "מראו חשך", יש אות "מ" בתיבת "מראו", ואותיות "שך" בתיבת "חשך", ואותיות ש"ך הוא שמונה פעמים "מ" (40 x 8 = 320), וכן יש אות אלף בתיבת "מראו", ואות ח' בתיבת "חשך", ואות ח' הוא שמונה פעמים "א", נמצא דיש סך הכל מספר ט' במספר היחידות, ובמספר העשיריות — סך הכל ט' פעמים מ'.

(7) ראה מדרש לקח (ובעה"ט) וז"ל: עזים מאתים כל תיבות של זה הפסוק סופן ממי"ן לפי שכולן בעלי מומין, ע"ש. ילקוט ראובני, וז"ל: (מספר המגיד) כמו שהאתונות והגמלים פסולים לקרבן, כן מקנה בקר וצאן פסולים לקרבן, כי הו' בעלי מומין כי כל הבהמות ששלח לדורון היו כולם בעלי מומין, ולכן הפסוק ראשון של הדורון כל תיבות מסיימין מומין וכו', עכ"ל.

(8) מבאר ומקשר המאמר חז"ל לבעל המאמר "עפי" מארז"ל שמא מילתא היא", ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר חלק א' דף ו' סע"א. חלק ב' דף קעט סע"ב. ועוד.

(9) פירוש: חנינא (בגי' 119), בן + (52), + אנטיגנוס (189) = 360, וכן ט' פעמים אות "מ" (40 x 9) = 360.

(10) במדבר פרק כט, פסוקים לג-לד: "וביום השביעי פרים שבעה אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימים: ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפטם". מתיבת "תמימים" (בסוף פסוק לג), עד כמשפטם (בסוף פסוק לד) יש ח' פעמים שהתיבות מסיימין באות "ם", ועוד אות מ' פשוטה. ראה הערה 11.

13.

(11) פירוש: בסוף תיבת "תמיחם" (סיום פסוק לג שם) יש ב' פעמים אות "מ". ראה הערה 13.

ילקוט לוי יצחק על התורה

כמשפטם, שהם תמימים לא בעלי מומין, ועיין בלקוטי תורה להאריז"ל¹² ר"פ וישלח ע"ש, ולכן רבי חנינא בן

אנטיגנוס¹³ דוקא דרש ואמר זה.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנ

ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן פד.

(12) וז"ל: הנה תמצא במנחה ששלח יעקב לעשו עזים מאתים כו', ח' תיבות רצופין מסיימות במ"ם, הם נגד ח' שרצים (ויקרא יא, כט"ל) שעומדים בקליפה.

וכנגדם בקדושה יש ג"כ ח' תיבות מסיימין במ"ם בענין הקרבן תמימים ומנחתם ונסכיהם לפרים וכו' הם נגד ח' מלכים (בראשית לו, א ואילך) שמלכו בארץ אדום שלהם שורש בקדושה כנודע.

וזהו שרמו יעקב בענין הקליפה באות מ' במנחה לומר מומי"ן הטיל יעקב בהם כדי שיפסלו לע"ז כמאמר רז"ל, וכדי שלא תאמר ח"ו שאלו הח' ממי"ן אחרים דבקדושה ג"כ רומזים מומין, לזה הקדים בפסוק שלפניו ואמר תמימים ופסק וסיים, ואח"כ פסוק הב' התחיל ומנחתם וכו'.

ובזה יובן למה אותן הממי"ן הנרמזים במנחת יעקב לעשו כולם באו

בפסוק אחד, ואלו שבקרבן בב' פסוקים וכמ"ש לעיל. (13) נמצא, כי רבי חנינא בן אנטיגנוס הוא בגי' ט' פעמים "מ", וכן בהדרש "מראו חושך" יש ג"כ ט' פעמים "מ", ולפי המבואר הרמז הוא בדומה ממש, דהרי המום ד"מראו חושך" הוא כנגד הט' פעמים אות "ח" במנחת עשו שהיו כולם בעלי מומין, ופ"ש הרמז יש אות "מ" פשוטה (בתחלת תיבת "מנחה"), ועוד ח' פעמים "ם" סופיות כנ"ל, וכן הוא להיפך בקרבנות שהם "תמימים", שיש שם אות "מ" פשוטה בתיבת "תמימים", ועוד ח' פעמים אות "מ" סופיות, סך הכל ט' פעמים "ם" כנ"ל.

אגרות קודש

ב"ה, טו"ב שבט, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

חברה גמילות חסדים שומרי שבת בברוקלין, נ. י.

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבם במשך מאסיפה השנתית של חברה גמילות חסדים שומרי שבת ומסיבת ההתועדות - במוצאי שבת אם כסף תלוח ומוצאי חדש שבט,

הוא חדש ההילולא (שהשנה היא - שנת י"ב) של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל.

ויהי רצון אשר ע"פ תוכן המדובר בפרק י"ב מהמשך מאמר ההילולא בענין האוצר מלמעלה, אוצר דהון יקר הנפתח ונמסר לישראל אנשי החיל, אשר הם עושים רצונו של מקום, אור הטוב בהנראה ונגלה, וכהבקשה, ואוצרך הטוב לנו תפתח - שהוא אואי"ס אין קץ ואין תכלית,

יתגלה זה בקרוב ממש גם בהשפעת עושר כפשוטו לכל בני ישראל, ובמילא יהי ענין הגמ"ח - לעשירים, וכדברי חכמינו ז"ל בזה.

ובמילא, כיון שאין הגמ"ח קשור בעניות של ישראל רעהו, יעשו בהאמור מתוך שמחה שלימה ואמיתית וטוב לבב.

בברכת הצלחה בעבוה"ק ולבשו"ט בכל האמור

מ. שניאורסאהן

נ. ב. ולהעיר (ולהאיר) בהדו"ח דמחזור השנה מפעולותיהם, אשר לא ישר בעיני כלל, על שנמצא בקופת גמ"ח סכום נכון - לפ"ע המחזור שלהם, שאפילו את"ל שע"פ האמור אין עניינם בישראל, הרי כנ"ל גמ"ח ישנו גם לעשירים, ומה לכסף מזומן בסכום נכון - מונח בקופת חברת גמ"ח?

מצו"פ המחאתי - השתתפות בקרן הגמ"ח.

בתו זו התורה, לאמה היינו התלבשות התורה בגשמיות ע' זח"א כ"ז משנה איהו שפחה ולכן לא תצא כו' (ישעי' נב, יב) במנוסה לא תלכון... והיינו כי במצרים לא הי' התורה אבל עכשיו שיש אצלינו התורה שע"ז יתבררו כל הבידורים לכן לא במנוסה תלכון, וזהו לא תצא כצאת כו'. ויוצאה בשנים בחי' לא זכו בעתה, וביובל ע"י תשובה דרור שופר גדול נגאלין.

אור התורה משפטים עמוד א'עח-א'פ

כא, ח – אם רעה בעיני אדניה אשר לא יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה

ה. לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה. רמז שהקב"ה לא ימכור ישראל ח"ו מכירה לצמיתות לא בגלות ראשון שבבבל הרמוז בר"ת ל'מכרה ב'בגדו ב'ה ולא בשני' שבידו של אדום הנקרא נעל כדכתיב (תהלים ס, י) על אדום אשליך נעלי, הרמוז בר"ת ע'ם נ'כרי ל'א, כ"א גאולת עולם תהי' לנו בב"א. [תקס"ט]

חתם סופר

כא, יב – מכה איש ומת מות יומת

ו. מכה איש ג' עשו, כי שופך דמים הי', ומכה איש שמכה והורג זרעו של יעקב איש תם, ועתיד הקב"ה ל'פרע' ממנו שנא' מות יומת.

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל (מבעלי התוס') עמוד 972

כא, כא – אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם כי כספו הוא

ז. אך אם יום או יומים יעמוד. רמז הרב מהר"ר יוסף מפוזנאן ז"ל, כי הנה עיקר התשובה וצער מתחולל הוא כי עוונותינו גרמו חורבן בית המקדש וגלות השכינה וביטול הקרבנות וביטול תורה ותפלה. [זה הי' צריך להיות], אבל כל הרהורי תשובה בימים נוראים ועיקר הכוונה בעבור שנחי' אנו ובנינו, ויהי' לנו פרנסה וכיוצא מעניני הגוף, וכדאי בזיון, וכמו שרמזו הראשונים הישאג ארי' ביער, כי אריה ר"ת אלול ראש השנה יום הכפורים הושענא רבא, וזו מן התוכחות הישאג ארי', אם שאג ישאג בימים נוראים הללו בעבור בית המקדש דכתיב (ירמ' כו, יח) והר הבית לבמות יער, אין זאת כי אם על החיים והפרנסה.

וזה רמז אך אם יום רומז ליום הכפורים, או יומים רומז לראש השנה, יעמוד להתפלל כראוי, אפילו הכי לא יוקם על מעמדו האיש ההוא על תפלתו, כי כספו הוא כלומר כוונתו הוא דוקא על כספו וחיי ומזוני, ולא על ה'. זה הוא תורף דבריו.

החיד"א – אהבת דוד דרוש יג. נחל קדומים

כא, ב – כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם

א. עבד עברי ג' משיח, וכתיב במשיח (ישעי' נב, יג) הנה ישכיל עבדי, ובשבעת [נוט'] בשבות ע', בגלות ע' אומות הם הגליות עכשיו ואח"כ יצאו לחפשי שיהיו האומות כלים, לחפשי חנם רמז משיח, ונו"ן מפסקת, רמז נון ינון שמו (תהלים עב, ז).

אם בעל אשה זה הקב"ה שנא' (ישעי' נד, ה) כי בועליך עושיך, הו"א זה י"ב שבטים, ויצאה אשתו עמו יצאו ישראל מן הגלות, עמו עמו, זו כנסת ישראל.

אשר לא יעדה הקב"ה עתיד ל'יעד' ישראל ולכונסם כאדם הכונס אשה.

אשר לא יעדה והפדה [ר"ת] אליהו, ייעד ישראל ויפדם. מכתיבת רבינו אפרים ז"ל – (מבעלי התוס') כתיבת אשכנזית

ב. שש שנים יעבוד. קאי על שית אלפי שנים דהוי עלמא, ויהי' ענין אם לבנו ייעדנה וגו', עד ויצאה חנם אין כסף, כמ"ש (ישעי' נב, ג) חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, ויתר על כן דכיון שיש ענין תוספת שבת ותוספת שביעית, הנה עוד בסיום האלף הששי באים בשעתא חדא וברגעא חדא לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש

תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ג ח"ג עמוד 972

כא, ז – וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים

ג. וכי ימכור איש זה הקב"ה שנא' (לעיל טו, ג) ה' איש מלחמה, את בתו לאמה זו כנסת ישראל. לא תצא כצאת העבדים לא בשמיטה ולא ביובל, כי הרבה שמיטות עברו ולא נגאלו, ואפילו כיצאית עבד כנעני שיוצא בראשי איברים אינם יוצאים, כי כמה מהם נהרגו ונטבחו ועדיין גאולה מאוחרת.

ח) אם רעה בעיני אדוני' שהכעיסה להקב"ה במעשה ידי' המקולקלים. אשר לא יעדה, כלומר שלא יעדה הוא אבל בעלונו אדונים זולתיך (ישעי' כו, יג). והפדה, עתיד הוא לפדותה שנא' (תהלים קלח) והוא יפדה את ישראל, כי פדה ה' את יעקב (ירמ' לא, י). לעם נכרי לא ימשול למכרה ס"ת אֶלְיָהוּ. בבגדו בה, כיון שפירש טליתו עלי' שוב אינו יכול לבגוד בה, ומהו טליתו של הקב"ה אורה שנא' (תהלים קד, ב) עוטה אור כשלמה, ועתיד הקב"ה לפרוש זיו אור כבודו עליהם שנא' (ישעי' ס, ב) ועליך יזרח ה'.

ט) ואם לבנו ייעדנה, זה משיח שנקרא בנו של הקב"ה שנא' (תהלים ב, ז) ה' אמר אלי בני אתה.

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

ד. ברבות משפטים פ"ל וכי ימכור איש זה הקב"ה, את

♦ יום ראשון כ"ג שבט ♦

כא (א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: א ואלין דיניא די תסדר גדמיהון:

המזבח, ופרושו בעזרה). **אשר תשים לפניהם •**
אמר לו הקדוש-ברוך-הוא למשה: לא תעלה על
דעתך לומר: 'אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג'
פעמים, עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה, ואיני
מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופרושו', לכך

כ"ט"א ואלה המשפטים • (שמות רבה) כל מקום שנאמר
"אלה", פסל את הראשונים. "ואלה", מוסיף על
הראשונים, מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני.
ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח? לומר לה
שתשים סנהדרין אצל המקדש. (ספרים אחרים:

כלי יקר – עזו והדר

בהוראה (אבות פ"ד מ"ח), והפסוק אומר
(תהלים ע"ה א) 'כי אקח מועד אני מישרים
אשפט', דוקא בזמן שאקח לי זמן
ומועד, וכמו שנאמר (שם עג כא) 'כי
יתחמץ לבבי', רצה לומר להחמין
הדין, או כליותי אשתוןן:

ועל כל פנים קשה לי על רש"י שפרש
שסמיכות הפרשיות בא להורות
שתשים הסנהדרין אצל המזבח. מנא
לה לרש"י לומר כך, שמא הסמיכות
איתי לכדדרש בר קפרא או לדברי רבי
אלעזר, 'מה ראה רש"י על ככה
לעשות פרוש שלישי והשמיט אותו
שני פרושים שנזכרו בגמרא:

על כן נראה לפרש שבר קפרא ורבי
אלעזר שניהם סוברים שמה
שנאמר ואל תעלה במעלת על מזבחי'
מלת 'על' יש לו שני פרושים, הן 'על'
ממש והוא פשוטו של מקרא. הן לשון
'אצל', כדרך שנאמר (לעיל כ"א) 'ובחתי
עליו שפרש רש"י 'אצלו' כמו ועליו
מטה מנשה' (במדבר כ"ט), וילמד תחתון
מעליו, כמו ועליו הנאמר למעלה
הוא לשון 'אצל', כך 'על' הנאמר
למטה הוא גם כן לשון 'אצל':

וסמיכות הפרשיות הביאם לידי פרוש
זה, כי מדקאמר **ואלה המשפטים**
בו"י העשוף, שמע מנה שגם למעלה
נתן איזו חק ומשפט אל הדיינים
להורותם הדרך אשר ילכו בו, ועליו
אמר **ואלה**, שנוסף על החק והמשפט
שנתן להם למעלה, **תשים לפניהם** גם
אלו **המשפטים**. ואם כן קשה והיכן
דבר למעלה מן חקי הדיינים. אלא
ודאי שמקום הסנהדרין הוא אצל

עם קדש דרך ביזון בקל וחמר מן
האבנים, כי צווי 'לא תעלה במעלת'
הוא לטתם בהינם שאינן דינים, אבל
הדין שצריך להטיל אימה על הצבור
כדי שיהיו דבריו נשמעים סלקא
דעתך אמינא שמתר לו לפסע על
ראשי עם קדש, ושמא תאמר שמעלת
השופט גדולה מן מעלת הפהן וידיו
לבא מן הדין להיות בנדון. קא משמע
לן הסמיכות **ואלה המשפטים אשר**
תשים לפניהם, רצה לומר אותן
משפטים שנזכרו למעלה ובאים בקל
וחמר מן האבנים שלא לפסע על
ראשי עם קדש, **תשים גם לפניהם**,
דהינן לפני הדיינים, לומר שגם הדין
הוא בכלל קל וחמר זה:

ודעת בר קפרא לדרש פסוק ואל
תעלה במעלת' דרך דרש
שהדין צריך להיות מתון בדין, ודבריו
מחסירים באור, כי מה ענין המעלות
אל המתון. אף על פי שרש"י (סנהדרין שם)
רצה לתקן זה ופרש 'במעלת' הינו
'במרוצה', נראה שלא תקן כלום, כי
העולה למעלה הולך לאט לאט,
והיונרד הוא ההולך במרוצה:

והקורב אלי לומר בזה שפך פרושו, כי
כל דין שאינו דן במתון, הוא
מצד גסות רוחו שהוא רוצה להראות
לכל אדם כי הוא בקי בדיניו ויודע
לדמות מלתא למלתא, ויגלבה אפו כל
'דרש' מעל ספר תכן הדין, ונמצא
שזה שאינו דן במתון הוא העולה
במעלה דרך גאה ונאון. וזהו שפרש
רש"י 'במרוצה', כי 'עד מהרה ירוץ
דברו' לחתך הדין, והוא גם לבו

כא (א) ואלה המשפטים אשר תשים
לפניהם. 'למה נסמכה
פרשת דינין לפרשת מזבח, לומר לה
שתשים הסנהדרין אצל המזבח, כך
פרש רש"י. ובמסכת סנהדרין (ט) מסיק,
'דרש בר קפרא, מנא הא מלתא
דאמור רבנן הוו מתונים בדין (אבות פ"א
מ"א), שנאמר (לעיל כ"א) **ולא תעלה**
במעלת וסמיק לה **ואלה המשפטים**.
ורבי אלעזר אומר, מנין לדין שלא
יפסיע על ראשי עם קדש, שנאמר
ולא תעלה במעלת וסמיק לה **ואלה**
המשפטים. וימהזכיר לשון 'דרש'
אצל דברי בר קפרא, ואצל דברי רבי
אלעזר לא הזכיר 'דרש', שמע מנה
שדברי בר קפרא הם דרך דרש
בעלמא, כי פסוק ואל תעלה במעלת'
פשוטו מדבר במזבח, ודיינים מאן דבר
שם. אבל דברי רבי אלעזר אינם
דרך, ומפשוטו של פסוק ואל תעלה
במעלת על מזבחי' אנו למדין שפרשו
שלא לפסע על ראשי עם קדש, כדרך
שפרש רש"י (שם) 'הרי דברים קל
וחמר, ומה אבנים שאין בהם דעת
להקפיד על ביונים אמרה התורה לא
תעלה במעלת', לא תנהג בהם דרך
ביזון, חברך שהוא בדמות יוצרך
ומקפיד על ביונו על אחת כמה
וכמה. ולפי זה בלא שום דרש אנו
למדין שלא יפסיע על ראשי עם קדש,
בכל וחמר מן האבנים:

ומכל מקום צריך רבי אלעזר גם אל
סמיכות הפרשיות, כי בלא
הסמיכות הייתי אומר דוקא אדם אחר
שאינו דין וקשוב לא יפסיע על ראשי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג, עמ' 899)

אלה המשפטים (כא, א)

ואלה המשפטים: ...מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני (רש"י)
גם את המצוות המכונות 'משפטים' - אלה שהשכל האנושי מחיבן - עלינו לקיים אף ורק מפני שנתנו לנו מהקב"ה בסיני, ולא בגלל ההגיון והשכל שבהן.

זה גם מה שפותב רש"י: "ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח, לומר לה שתשים סנהדרין אצל המקדש". והינו, שצריכים לבסס את הצדק והישר (דינין) "אצל המקדש" - על קדושת התורה וצווי הבורא, ולא על השכל האנושי.

כלי יקר – עזר והדר

הָאֱחָד הוא מה שנגמור (ולעיל כ כא) 'וּנְבַחְתָּ עֲלָיו אֶת עֲלֵתֶיךָ וּגְר', לְכָךְ הוֹכִיר כָּאֵן הַנִּקְרָבִים, לומר לה' בְּשֵׁם שְׁמוֹם פּוֹסֵל בְּנִקְרָבִים כִּי מוֹם פּוֹסֵל גַּם בְּסִנְהֶדְרִין, כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת יְבָמוֹת פֶּרֶק י"ב (א), 'כְּשֵׁם שְׁבִית דִּין דְּהוּ מְנַקֵּים כִּי דְהוּ מְנַקֵּים מִכָּל מוֹם, שְׂבִין אָמַר שְׁלֹמֹה (שיר השירים ד ז) 'בְּלֶךְ רַפָּה רַעֲיָתִי וּמוֹם אֵין בָּךְ'. וּמַהֲיָכֵן לְמַדּוֹ לומר כן, וְהֵלֵא 'דְּבָרֵי תוֹרָה מִדְּבָרֵי קְבֻלָּה לֹא יִלְפִינן' (חגיגה ט). אֵלֵא וְדָאֵי שְׁשֻׁלְמָה הַפְּלֶךְ לְמַדּוֹ זֶה מִן הַסְּמִיכוֹת שֶׁל פְּרָשָׁה זו, וּמִן סְמִיכוֹת שֶׁל 'לֹא תִזְבַּח' כִּי בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה הַכֹּל מוֹדֵים שְׁדַרְשִׁינן סְמוּכִים אֶפְלוֹ מֵאֵן דְּלֹא דְרִישׁ לָהּ בִּשְׁאָר מְקוֹם (ברכות כא), וְעַל כֵּן הִיָּה חוֹקֵק עַל כִּסְאוֹ פְסוּק 'לֹא תִזְבַּח לַה' אֲלֵהֶיךָ שׁוֹר וְשֶׂה אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם' וּגְר', כִּי בְּזֶה הוֹרָה שְׁכָל הַסְּנֶהֲדָרִין יוֹשְׁבֵי עַל כִּסֵּא דִּין, הִיוּ מְנַקֵּים מִמוֹם דְּגַמְתַּ הַקְּרָבָן.

וּבַפְּרִשָׁת אָמַר (ויקרא כא יז) 'תִּבְאֵר בְּעֶזְרַת ה' שְׁכָל מוֹם שְׂבִיגוּף אֵינוֹ פּוֹסֵל כֹּל כִּי מִצַּד עֲצָמוֹ, כִּי אִם מִצַּד שֶׁהוּא מוֹרָה עַל אֵיזוֹ תְּכוּנָה רַעָה שְׂבִיגוּף הֵן בְּהֶמְהָ הֵן בְּאָדָם, עַל כֵּן נִאָמַר (דברים יז א) 'אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם כֹּל דְּבַר רַע', כִּי הַמוֹם מוֹרָה עַל אֵיזוֹ דְּבַר רַע כְּאֹמַר, וְעַל כֵּן הִיוּ גְזוּרִים שִׁיחֵי הַסְּנֶהֲדָרִין מְנַקֵּים מִכָּל מוֹם. לְכָךְ אָמַר 'כְּשֵׁם שִׁיחֵי מְנַקֵּים בְּצַדֵּק כִּי הִיוּ מְנַקֵּים מִמוֹם, לְמָה תְּלוֹ הַמוֹם בְּצַדֵּק, אֵלֵא וְדָאֵי לְפִי שְׁנֵה תְלוּי בְּזוֹה: **וְעַל** צַד הֶרְמוֹ נוֹכַל לומר שְׁנִלְמַד סְתוּם מִן הַמְּפָרֵשׁ, כְּתִיב הֵכָא 'מוֹם', וְכְתִיב הֵתָם (שם טו כא) 'כִּי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֶּסַח אוֹ עֹר', מַה לְהֵלֵן 'פֶּסַח אוֹ עֹר' אִף כָּאֵן כֵּן. וְדוֹן מִנָּה גַם אֵל מוֹם הַמַּעֲכָב בְּסִנְהֶדְרִין, שְׁמַדְבַּר

בְּלוֹקַח שְׁחָד כִּי הוּא בָּא לִיְדֵי עֲרוֹן (שם טו ט), וּבְמִטָּה דִּין כִּי הוּא 'צִלַּע עַל יָרְכוֹ' (ע"פ בְּרַאשִׁית לב לב) וְאֵין רְגֵלוֹ עִמְקָה בְּמִישׁוֹר (ע"פ תְּהִלִּים כו יב), אֵלֵא הֲרִי הוּא פּוֹסֵחַ עַל שְׁתֵּי הַסַּעְפִּים וְהֲרִי הוּא מִתְמוּטֵט, כְּמוֹ שְׁנִאָמַר (תְּהִלִּים טו ה) 'וְשְׁחָד עַל נְקִי לֹא לְקַח עֲשֵׂה אֵלֵה לֹא יְמוּט לְעוֹלָם', מִכָּלֵל שֶׁהַלּוֹקַח מִתְמוּטֵט, וְסִתָּם פֶּסַח דְּרָכּוֹ לְהַתְמוּטֵט: **הַשְּׂנִי** הוּא מַה שֶׁהִיָּה כּוֹתֵב עַל כִּסְאוֹ 'וְלֹא תִקֵּים לָךְ מִצְבָּה', הֵינּוּ שֶׁל אָבִן אֶחָד (רש"י), הֵינּוּ לומר לה' שֶׁלֹּא לְדוֹן יְחִידִי, שְׂאֵין דָּן יְחִידִי אֵלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶחָד הוּא בְּרוּךְ שְׁמוֹ (אבות פ"ד מ"ח). וְלַמַּד זֶה גַם כֵּן מִן הַסְּמִיכוֹת שֶׁל פְּרָשָׁה זו, שְׁנִאָמַר (לעיל כ כב) 'וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי, מִשְׁמַע מִחִבֵּר מִן אֲבָנִים הִרְבֵּה דוֹקָא וְלֹא מִצְבָּה שֶׁל אָבִן אַחַת, כִּי הַסְּנֶהֲדָרִין אֲנָשֵׁי הַמַּעֲלָה שְׁנִקְרָאוּ אֲבָנֵי גֹר, אֲבָנֵי קֹדֶשׁ, צְרִיכִין לְהִיּוֹת רַבִּים דוֹקָא וְלֹא אֶחָד:

וּפְרִשׁ רש"י בְּפְרִשַׁת שְׁפָטִים (דברים טו כב), 'אֲשֶׁר שָׁנֵא ה', 'אֶהוּבָה הִיָּתָה בִּימֵי הָאֲבוֹת' כו. וְדַגְמָא לְזוֹה בְּעֵינֵן הֵדָן יְחִידִי, בִּימֵי הָאֲבוֹת לֹא הִקְפִּיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כֹּל כִּי, כִּי שֵׁם וְעֵבֶר וְאֲבֵרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הִיוּ דִּינֵן יְחִידִי, וְכֵן הוֹדָה אָמַר 'הוֹצִיאֵהוּ וְתִשְׁרַף' (בראשית לח כד) שְׁמַע מִנָּה שֶׁהִיָּה דָן יְחִידִי, וְכֵן מִשָּׂה הִיָּה דָן יְחִידִי קֹדֶם שְׂבָא יִתְרוֹ, לְפִי שֶׁהִיוּ שְׁלֵמִים בְּדַעְתָּם וְהִיָּה בְּהֵם מְדַעַת קוֹנֵם וּבְלִתֵּי יִרְאִים מִן הַטְּעוּת, וְכִּאֲשֶׁר נִתְמַעְטוּ הַלְּבָבוֹת וְהִיוּ הַלּוֹךְ וְחִסּוֹר, צָוָה ה' שֶׁלֹּא לְדוֹן יְחִידִי:

וַיֹּשֶׁ עוֹד רָמַז בְּמִזְבַּח אֲבָנִים שִׁיחֵי אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת וְלֹא יְהִיוּ גְזִית, כִּי הֵדָן יְהִיָּה שְׁלֵם מִכָּל מוֹם בְּלִי תוֹסְפוֹת

וּמְגַרְעַת וְשֹׁלֵא יִצְטָרֵךְ לִיְפוּי וְהַדּוֹר חִיצוֹנִי, כְּאָבִן גְּזִית זֶה אֲשֶׁר הוֹנֵף עֲלָיו הַחֶרֶב וּמְחַלְלוֹ מְקַדְשָׁתוֹ, כִּי הַטַּעַם בְּדִין הַצְּרִיךְ תְּקוּן מִבְּחוּץ, וַיֹּשֶׁ בְּזֶה מְקוֹם שִׁיתְפָּאֵר עֲלָיו הַגְּרוֹן וְהַחֲצַב לומר אֲנִי מְנִיתִיךָ וּמִצַּד עֲצָמְךָ אֵינְךָ הַגּוֹן לְכָךְ, עַל כֵּן טוֹב לְבַחֵר אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת שְׂאֵינן צְרִיכִין תְּקוּן מִבְּחוּץ: **וְרִש"י** פְּרִשׁ (שם) שִׁישׁ לְדַרְשׁ קַל וְחִמְרָ מִן הָאֲבָנִים שְׂאֵינן רְאוּת וְכו' וְעַל יְדֵי שְׁמִטִּילוֹת שְׁלוֹם אֶמְרָה הַתּוֹרָה 'לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם בְּרָזָל' (דברים כו ה), הַמְּטִיל שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָדָם לְחֶבְרֹוֹ עַל אַחַת בְּמָה וְכִמְהָ שֶׁלֹּא תְבוֹאֵהוּ פְרַעְגּוֹת. נִרְאֶה שְׁכּוֹנַת רִש"י בְּקַל וְחִמְרָ זֶה לְתַן טַעַם אֵל סְמִיכוֹת הַסְּנֶהֲדָרִין אֵל הַמִּזְבַּח, כִּי כֹל יוֹשֵׁב עַל מִדִּין מְטִיל שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְחֶבְרֹוֹ, וּפִן יְגוֹר מִפְּנֵי אִישׁ שֶׁלֹּא יִרְדֵּף אֶתְרֵי הַמַּתְחַזֵּב בְּדִין, וְיִרְצֶה לְסַלֵּק עֲצָמוֹ מִן הַדִּין כְּדִי שֶׁלֹּא תְבוֹאֵהוּ רַעָה, עַל כֵּן הִיָּתָה וְשִׁיבַת הַסְּנֶהֲדָרִין אֵצֶל הַמִּזְבַּח, כְּדִי שִׁילְמְדוֹ קַל וְחִמְרָ מִן הַמִּזְבַּח שֶׁלֹּא תְבוֹאֵהוּ רַעָה. וְזֶה פְרוּשׁ יִקְרָ:

הַשְּׁלִישִׁי הוּא וְלֹא תִקֵּים לָךְ אֲשֶׁרָה', דְּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סנהדרין ט) עַל הַמַּעֲמִיד דִּין שְׂאֵינוֹ הַגּוֹן, וּבְמִקּוֹם תְּלַמִּידֵי הַכְּמִים כְּאֵלוֹ נִטְעוּ 'אֵצֶל מִזְבַּח ה' וְכֵן דְּרָשׁוּ שֵׁם פְּסוּק 'לֹא תַעֲשׂוּן אֲתִי אֲלֵהֶי כִסֵּף וּגְר' (לעיל כ כ), עַל אֲלוֹהֵי וְדִין הַבָּא בְּשִׁבִיל כִּסֵּף וְזָהָב. וְעֵינֵן הַאֲשֶׁרָה אֲנוֹ לְמַדִּין מִמָּה שְׁנִאָמַר (שם פסוק כא) 'מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי, אוֹ מְלֵא אֲדָמָה אוֹ סָמוֹךְ לְאֲדָמָה (רש"י שם), וְכֹל זֶה יֵשׁ לְלַמֵּד שִׁיחֵי גַם כֵּן הַסְּנֶהֲדָרִין נְמוּכֵי הַדַּעַת, כִּי כֹל עֵנָן וְשִׁפְלֵי רוּחַ מִשְׁפִּיל מְלֵא קוֹמָתוֹ אֲרַצָּה, וְלְכָךְ נִאָמַר (תְּהִלִּים כח ט) 'יִדְרָךְ עֲנּוּיִם בְּמִשְׁפָּט', אֲבָל הַגֵּס לְבוֹ בְּהוֹרָאָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פי 'לקוטי שיחות' חלק ג, עמוד 900 – 'מתוך לקראת שבת')

מה החסרון בזה שעפ"ם פוסקים כריני ישראל?

הרע "עשה כף", והיננו, שמישיף לקיים את המצוות, אף לא מפני שכן הוא רצון הקב"ה, אלא מפני שגם היצירה הרע מבין ומסכים לעשייה זו, ואומר לו לעשות כן. ואז, אף שלפעל הרי הוא ממשיך בקיום המצוות, מכל מקום מפניו שעושה כן בגלל רצונו של היצור ולא מפני שכן הוא רצון הקב"ה, הרי בזה מתנתק מהקב"ה ורומא ליצלו, וכבר נקל ליצירה הרע לומר לו לעשות דברים שהן ממש נגד רצונו ותברו, ועד ל"עבד עבודה זרה". ועל-פייזה יוכן הטעם לזה שגם פאשר בערפאות של עפ"ם דנים כריני ישראל, אסור להביא את הדין לפניהם, דמפניו שאינם פוסקים את הדין מצד רצון הבורא אלא מפני שפך מוכן בשכלם, הנה כף מנתקים את הדין מהקב"ה, ואז נפתח הפתח ליצור לומר לאדם לעבר גם על דברים שהם נגד רצון הבורא ותברו חסו ושלום.

על הפסוק בריש פרשתנו "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", פרש רש"י "לפניהם ולא לפני עפ"ם, ואפילו ידעת בדין אחד שהם דניו אותו כריני ישראל, אל תביאהו בערפאות שלהם". ולכאורה צריך באור, הרי אם "דניו אותו כריני ישראל", מה כף שאלו שיפסקו את הדין בפעל יהיו עפ"ם, הרי גם כף יצא הדין כפי שצריך להיות על-פי דיני התורה? ויש לבאר הדברים על-פי מה שאמרו חכמינו ז"ל (שבת קה, ב) בדרכי היצירה הרע ש"היום אומר לו עשה כף, ולמחר אומר לו וכו' עד שאומר לו עבד עבודה זרה", ופרש כ"ק אדמו"ר מהרה"ץ נשמתו-עדן (ספר המאמרים תרפ"ט עמ' 124 ואילו), דבתחלה אין היצירה הרע אומר לאדם לעבר על רצון הקב"ה חסו ושלום, דהרי מי פתי יקשיב לו להתנתק מהקב"ה אפילו לרגע אחד. אלא בתחלה אומר לו היצירה

כלי יקר – עוז והדר

יותר מכלם, שמע מנה שהוא אוהב גם לאמות אף לא כישראל, ודבר זה אין לו ראיה מן המקרא, ואדרבה הקתוב אומר (מלאכי א ב-ג) 'ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי'. ועוד קשה למה הביא לראיה פסוק 'כי נער ישראל ואהבהו', למה לא הביא לראיה פסוק 'אהבתי אתכם נאם ה' (שם פסוק א)

ואומר אני שקל מדרש זה כגוי על יסוד הענוה להשריש בה את כל 'ישבי על מדין', כי בעבורה נאמר 'לפניהם' ולא לפני גוים', כי כל גס רוח אינו דן במתון, ואינו מחמיץ הדין להעמידו 'שקט על שמרי' (ע"פ ירמיה מה א). וזהו שאמר 'משל למלך שהיו לו בנים הרבה, והנמשל אינו על האמות וישראל, כי אם על כל ישראל שנקראו 'בני אל חי' (הושע ב א), ומכלם הוא אוהב את הקטן, הינו בין כל הבנים דהינו בין כל ישראל הוא אוהב יותר מכלם את הקטן המקטין את עצמו להיות ענו ושפל ברוך, הוא הנבחר לישב מושב אלהים בעדת הדינים. לכך מביא ראיה מן פסוק 'כי נער ישראל ואהבהו', רוצה לומר כשהוא מקטין את עצמו כנער ובער, אז הקדוש ברוך הוא אוהבו ביותר מכל בני ישראל, כי כל עוד שהענוה

שישראל ממעטים את עצמם, ולא כן האמות כי המה גבוהים וגסי רוח, על כן אינו ראויין לדינין ומשפטים כל ידעום' (ע"פ תהלים קמו ב), כי גסות רוחם מקלקל כל הדינין:

וראיה לכל זה מן מדרש רבותינו ז"ל, הובא בילקוט פרשת משפטים (רמז תתק) וזה לשונו: 'שפטים ושטרים תתן לך' (דברים טו יח), משל למלך שהיו לו בנים הרבה והיה אוהב את הקטן יותר מכלם, והיה לו פרדס אחד והיה אוהבו יותר מכל אשר לו, והיה נותן הפרדס אשר אהב אל בנו הקטן אשר היה אוהב. כף אמר הקדוש ברוך הוא, מכל האמות אני אוהב את ישראל שנאמר (הושע יא א) 'כי נער ישראל ואהבהו וממצרים קראתי לבני, וכתוב (תהלים לו כח) 'כי ה' אהב משפט', נתן המשפטים לישראל, אמר הקדוש ברוך הוא אם אתם משמרים את הדין אני גבוה, שנאמר (שעשה ה טז) 'ויגבה ה' צבאות במשפט' כו'.

ויש לך דקדק במדרש זה שאמר 'משל למלך שהיו לו בנים הרבה, אם כן קרא גם לאמות 'בנים', ודבר זה אינו מפרש בשום מקרא, ואדרבה הפסוק אומר 'ממצרים קראתי לבני', שמע מנה שישראל לבד קרויין בנים. גם מדקאמר והיה אוהב את הקטן

שוטה רשע וגס רוח (אבות פ"ד מ"ז), כי אינו דן במתון לפי שהוא בוש לשאל על ספקותיו:

ויודע כי מה שממנין לפעמים איזו דין שאינו הגון, וזה בסבת רום לבבו או לכב קרוביו ומשפחתו המהדרים אחריו כדי שיהיה מאשר בארץ להיות להם לשם ולתהלה, כהוראת שם 'אשרה' מלשון 'אשרוני בנות' (בראשית י"ג) ורבותינו ז"ל אמרו (סוטה ה) 'כל מי שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשרה, פתיב הקא (דברים ז ט) 'ואשיריהם תגדעו', וכתוב התם (שעשה י א) 'ורמי הקומה גדעים, ומה ענין גס רוח אל האשרה. אלא לפי שהה הפלתי הגון הוקם בעבור אשר ישבח קרוביו, והרי הוא כאשרה שיש לה ענפים רבים ועלים לישב בצלו, כף מושיבים אותו לדין כדי שיהיו קרוביו יושבים בצלו, ובאמת 'סר צלם מעליהם' (ע"פ במדבר יד ט), ואין להארירי מנה:

וימה שאמרו ויבמקום תלמידי חכמים כאלו נטעו אצל המוצב, לפי ששם ישיבת הסנהדרין. ומטעם זה אמרו 'לפניהם' ולא לפני גוים' כו', לפי שנאמר (דברים ז ט) 'לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם כי אתם המעט, ואמרו רבותינו ז"ל במסכת חלין (פס)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 38 – מתוך 'לקראת שבת')

בפרושו (פי תשא לד, לב). לכן מדיק שנים או שלשה פעמים, כי בדרך כלל די בארבע פעמים. וגם בזה נראה עד כמה מדיקים דברי רש"י!

שנים או שלשה פעמים (רש"י כא, א) ר"ל אמרו (ערוגין ג, ב) שחייב אדם לשנות לתלמידיו ארבע פעמים, וכפי שמצינו שכל העם שנו פרקן ארבע פעמים (ממשה, מאהרן, מבני אהרן, ומן הזקנים). ורש"י מציין לגמרא זו

כלי יקר – עזר והדר

אצל המזבח יהיו אבנים שלמות שאינן צריכין תקון, לאפוקי הדיוטות שצריכין תקון וכלי האי נאולי יועיל. וכשם שפסל את האמות בעבור רום לבבם, כך פסל את ההדיוטות מטעם זה, כי כל הדיוט ביותר יש בו גסות הרוח מבאדם חשוב, ודרך זה ידוע וכבוש לרבים:

והנה דרך הנהגת הדיינין 'הואיל ואתי לידן ניקא בה מלתא' (ע"פ שבת פא), אף על פי שאינו מענין הפרשה, אף מדקמך פסוק **ואלה המשפטים** לפסוק 'לא תעלה במעלת', שמע מנה שעקר קלקול הדיינין תלוי בגסות הרוח:

וכן אמרו רבותינו ו"ל (אבות פ"ד מט) 'הגס לבו בהוראה שוטה רשע וגס רוח', נאמר שגסות לבו גביא לדי שלשה קלקולים. קלקול ראשון הוא שגסותו יביאהו לדי שטות, כי לא יצא לדון במתון כי חרפה היא לו, ועל ידי זה יערבב מין בשאינו מינו. קלקול שני הוא שישיאו לבו לדמות לעליון ולדון יחידי (ראה שם מ"ח), והרי הוא רשע אשר בגבה אפו כל ידרש ואין אלהים כל מומותיו' (ע"פ תהלים י"ד). קלקול שלישי הוא שיבא לאחו במדת הגאון, להיות גס רוח, לא בדיינין לבד, כי אם בכל תושיה יתגלע' (ע"פ משלי י"א):

ומצינו שאנשי כנסת הגדולה באשר ראו קלקול הדיינים של בית ראשון, וכל זה בא להם יען כי גבהו בני ציון (ע"פ ישעיה ג טו) על בן נשתמשו בשרכיטו של מקום ברוך הוא, אז אמרו עת לעשות להחזיר העטרה אל ישנה דהינו אל הקדוש ברוך הוא שנקרא 'עתיק יומין' (הניאל טו), ועל בן 'הם אמרו שלשה דברים' (אבות פ"א מ"א): 'היו מתונים בדין', שלא להיות שוטה

וגו': **ומה** שאמר 'מכל האמות אני אוהב את ישראל', אין זה פרוש על המשל שאמר למלך שהיו לו בנים הרבה, שהרי בנים הרבה קאי על כל ישראל. אלא מלתא באפי נפשה הוא, ומ"ם 'מכל' אינה מ"ם היתרון, והביא האמות לראיה על דבריו, לומר בשם שמכל האמות לא אהבתי שום אמה כלל כי אם ישראל לבד אהבתי, ועקר שנאתי לאמות העולם בעבור רום לבבם כי 'תועבת ה' כל גבה לב' (משלי טו ה), כך אפלו בין ישראל שקרוין בנים, אני אוהב יותר מכלם את הקטן המקטין עצמו ומשים עצמו כנער ובער, כי אז הוא דן במתון:

ועוד שהדין שאינו גבה רוח הוא נזקק לדבר קטן כגדול, כמו שנאמר (דברים א י"ז) 'פקטן כגדל תשמעון', לאפוקי כל גס רוח אינו זקוק לדבר קטן. ומזה הטעם המשיל בעל מדרש זה המשפט הפורס חביב, כי כל פורס אין בעל הפורס מגלה איוו נטיעה משבחת יותר מחברתה, כדי שיהיו הכל מתעסקין בכל הנטיעות בשוה, כדמסיק בילקוט ריש פרשת עקב (רמז תתמ), וזהו ממש ענין 'פקטן כגדל תשמעון'. וזה פרוש יקר:

לפניהם ולא לפני הדיוטות, כך מסיק בגמרא מסכת גטין (פח). ומשמעות זה כאלו כבר הזכר בפסוק שמדבר בדיינים סמוכים בעלי חכמה, והיכן דבר זה. אלא ודאי שסמך על פרשת מוזבח שהזכיר לפני פסוק זה, וכבר אמרנו למעלה שאנו למדין מן המוזבח כל הנאמר בו וכל הפוסל במוזבח פוסל גם בדיינים, ואמר במוזבח (לעיל כ"ב) 'ואם מוזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית', אלא 'אבנים שלמות תבנה' (דברים כ"ו), וכה היושבים

מצינה ביותר בתחתונים אז ביותר תגלה ותראה גבהות השם יתברך, כי הענוים מחזירין העטרה לישנה אל הקדוש ברוך הוא שנקרא 'עתיק יומין' (הניאל טו), כי בזה יודו שהוא יתברך לבדו 'גאות לבש', ולו יאתה ולא לזולתו, לכה מביא לראיה פסוק 'ויגבה ה' צבאות במשפט':

ואמר 'אם אתם משמרים הדין', והוא לשון שמרי היין, ורוצה לומר כי יתחמץ לכבכם על ידי שתדונו במתן, כמו שנאמר (ישעיה נ"א) 'שמרו משפט', וגם הוא לשון שמרים, כי כל משקה העומד שקט על שמריו אז השמרים יורדין למטה והמשקה נשאר צלול, וכל חמץ ודאי עמד זמן רב על שמריו ובסבה זו נעשה חמץ, ועל זה נאמר 'שמרו משפט', כי כל משפט צריך להחמיצו ולעכבו עד שיירדו השמרים למטה, דהינו הפסלת ודעות משבשות המערבים בשכל האדם, ועל ידי שיירדו למטה ישאר שכלו צלול ון ונקי בלי תערובות ואז לא יבא לדי טעות, לכה נאמר 'שמרו משפט'. אבל הצדקה לא תחמיץ, כי אם יבקש ממך איוו עני דבר עשה מבקשו מיד, לכה נאמר (שם) 'ועשו צדקה', ויתבאר כל זה עוד פרשת שפטים בעזרת השם יתברך בפסוק 'צדק צדק תרדף' (דברים טו ב), כי לשון רדיפה שיף בצדקה ולא בדיינין:

וזהו שאמר 'אם אתם משמרים את הדין אני גבוה', כי הדין במתון ודאי יש בו מדת הענוה, שאין הוא בוש לשאל על ספקותיו או לעזוב בדין זמן רב עד כי לאמת יוציא משפט' (ע"פ ישעיה מב א), ומתוך הענוה שבתחתונים הקדוש ברוך הוא גבוה, כמו שנאמר (ישעיה ה טו) 'וישח אדם וישפל איש', וסמיה לה 'ויגבה ה' צבאות במשפט'

עבדי הם ולא עבדים לעבדים

כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע" (קידושין כב, ב).
ולכן הדין הראשון הוא בדין עבד עברי, ללמדנו שעבד אמת של הקב"ה "עבד עברי" ("א אידישע קנעכטס") צריך להתענג רק מדברים שקשורים להקב"ה, ואסור לאדם להגיד "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני", שמתענג מעניני עולם הזה, אלא כל כחותיו ועניניו יהיו רק לה' לבדו.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: כי תקנה עבד עברי

ואלה מוסיף על הראשונים. מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני (כא, א"ב, ובפרש"י).
ויש לבאר השיכות בין דין עבד עברי למתן תורה, דהנה במתן תורה נעשו בני ישראל עבדים להקב"ה, ועל ידי זה "נשתחררו" מפל סוג של עבדות אחרת.
ולכן מי שאומר "אהבתי את אדוני" . לא אצא חפשי" נרצע, כי "אין ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתיו

כלי יקר – עוז והדר

עם שמריו. וכלפי שאמרו שלא יהיה רשע דן יחיד לזמות לעליון, אמר כאן ו'לרשעים אל תרימו קרן', הוכיר רק קרן אחד, לפי שמדבר ברשע אשר בגבה אפו כל ירש אחר אחת מרעיו לקח עצה בדין, אלא רוצה לתלות הכל בעצמו. גם נוכח לומר שמלת 'ולרשעים' אינו קאי על הדיינים, אלא על הבעלי דינין העומדים לפניהם ברשעים (אבות פ"א מ"ח), וכן נגד אל תרימו קרן אחד, כי אולי דין אחד לא יוכל לבעלי זרוע, וטובים השנים מן האחד' (קהלת ד טז).
וכלפי שאמרו שהגט לבו בהוראה לטוף יהיה גם רוח ו'בכל תושיה ותגלע', אמר כאן 'אל תרימו למרום קרנכם', כי טבע הרוח לעלות כלפי מרום, לכך אמר כנגד גטי הרוח 'אל תרימו למרום':

ואחר כף נתן שלשה טעמים על שלש אלה, ובמאי דסליק פתח. ואמר 'כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים, ומסיק בי'לקוט פ'רשת מטות רמז תשפ"ו' כל הרים שבמקרא הוא לשון הרים ממש, חוץ מזה שהוא לשון רוממות'. כף לפי דרכנו יאמר על רוממות של הגט רוח אשר עליו אמר 'אל תרימו למרום קרנכם', כי איך יתגאה אדם להכל דמ' (תהלים קמד ו), כי תחלתו מן טפה סרוחה וטופו למקום עפר רמה ותולעה (אבות פ"ג מ"א). והנה שלמה אמר על יום המיתה 'עד אשר לא תחשך השמש' (קהלת יב ב), מכלל שזמן יציאתו לעולם הוא התחלת יריחת שמשו, לכך נאמר 'כי לא ממוצא וממערב', שאינו יכול

על שני ענינים: אחת היא ו'קרוב שמך', שאתה נ'צב בעדת אל בקרב אלהים ישפט' (תהלים פב א). השני 'ספרו נפלאותיך', והוא לשון העלם והפלאה, והוא על שהעלמת המשפטים מכל אמה ולשון ומשפטים כל ידעום' (שם קמז ב), לפי שהאמות בגבה אפם אינן דנין במתן. אבל אני 'כי אקח מועד אני מישרים אשפט', לכך הוסיף לשון 'אני', למעט האמות והדיוטות. 'נמגים ארץ וכל ישביה', כי המקלקל הדין גורם קלקול יסוד העולם, כמו ש'נאמר במזמור 'עד מתי תשפטו עול' (שם פב א). 'מוטו כל מוסרי ארץ', על בן אמר כאן 'אנכי תבנתי עמודיה סלה':

ואחר כף הוכיר שלשה פעמים 'אל', 'אמרתיה להוללים אל תהלו' הרי אחת, 'ולרשעים אל תרימו קרן' הרי שני, 'אל תרימו למרום קרנכם' הרי שלישי. וכן נגד אמר שלשה פעמים 'כי', 'כי לא ממוצא וממערב' הרי אחת, 'כי אלהים שפט' הרי שני, 'כי כוס ביד ה' הרי שלישי:
ובלפי שאמרו רבותינו ז"ל 'הגט לבו בהוראה שוטה רשע וגט רוח', אמר כאן 'אמרתיה להוללים אל תהלו', לומר אל תהיה שוטה הסומך על חכמתו ואינו רוצה לדון במתן, כי כל אדם אינו בטוח שמא יש בשכלו תערובת שמרים, כי 'להוללים' הוא לשון תערובת, מלשון 'לשחוק אמרתיה מהולל' (קהלת ב א) הינו מערב בתוהו, וכן נאמר על שהוא מערב בסכלות לפיכך צריך להחמיצו שלא ישתה יינו

מהולל בדין, כי אולי המשפל ראשון מהולל ומערב בשמרים קדם ש'חמיצו במבאר למעלה, ובזה החירו העטרה להקדוש ברוף הוא כמו שבארנו למעלה על פסוק ו'יגבה ה' צבאות במשפט' (ישעיה ה טז). ואמרו עוד 'והעמידו תלמידים הרבה', שלא יצטרך לדון יחיד באמור. ואמרו עוד 'ועשו סג לתורה', שלא יהיה גם רוח כלל, כי בכל המדות טוב לאדם לילך בדרך המצוה (ראה רמב"ם דעות פ"א), חוץ מבענין גסות הרוח אמרו רבותינו ז"ל (סוטה ה) 'לא מנה ולא מקצתה', וכמו שאמרו (אבות פ"ד מ"ד) 'מאד מאד הגוי שפל רוח' להפלגת הדרך ולהטות לקצה אחרון, וזהו ענין הסג והגדר שמדה זו צריכה יותר מכל המדות ועל בן תלו דבר זה ב'הגט לבו בהוראה', כי אולי במדה זו יורה התר לעצמו לומר כי טוב לי להתנהג בגסות בדי להטיל מוראי על הבעלי דינין כי בסבה זו יהיו דברי נשמעין, לכן אמר שמעצת היצר הרע הוא זה, כי לטוף יהיה גם רוח בכל דבר שבעולם אף וזלת הדיינים:

שלשה דברים אלו בצלמם ובדמותם ו'כרם אסף המשוור במזמור ע"ה. 'למניצח אל תשחת מזמור לאסף שיר', כי קלקול הדיינין גורם השחתת העולם, כי על הדיינין עומד העולם (שם פ"א מ"ח), והשחתת דור המבול יוכיח (ראה סנהדרין קח), והמשורר רצה לומר תקון הדיינין על בן אמר 'אל תשחת'. ואמר 'הודינו לך אלהים הודינו', הדיינים שנקראו 'אלהים' (שם נט) יודוך

~ נקודות משיחות קודש ~ (התועודיות תשד"מ כרך ב. עמ' 970)

'הליכה', וכפירוש התרגום על הפסוק (בראשית מ) "כְּמִשְׁפֵּט הראשון" - "כהלכתא קדמיתא". ההליכה הראשונה של יהודי צריכה להיות - ההפכה שהוא "עבד עברי", עבדו של מלך מלכי המלכים הקדושים ברוח הוא.

פי תקנה עבד עברי (כא, ב) למה פתחה התורה את פרשת משפטים בדיני עבד עברי - איש ישראל שמכרוהו בית דין בגנותו - והלוא הוא דבר בלתי רגיל? אלא מבאר בתורת החסידות שמשפטים הוא מלשון

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז. עמ' 257-256)

נקרא "עבד", מכיון שנפשו הבהמית טרם נהפכה לגמרי, והוא עדין זקוק ל"עבודת עבד" כדי להשפיע עליה. לכן פתחה התורה בדיני עבד עברי, כי הפנה והמטרה של מתן תורה היא להאיר את העולם הזה התחתון - באור התורה. דבר זה בא לידי ביטוי בצורה בולטת בדין עבד עברי, המסמל את השפעת הנפש האלקית על הנפש הבהמית.

עבד פנעני - מסמל אדם בעל נטיה לתאוות העולם, אלא שהוא כופה את עצמו בקבלת עול ואינו נכנע להן. מצד אחר הוא עבד (לה), אך מצד שני הוא נקרא עבד פנעני, כי נפשו הבהמית היא בתקפה. עבד עברי - מסמל אדם שהגיע למצב שהמדות של נפשו האלקית (אהבת ה' ויראתו) משפיעות על נפשו הבהמית, ומעוררות בה רצון ותשוקה לאלקות (ובכל זאת עדין הוא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך טז עמ' 251 ואילך - מתוך 'לקראת שבת)

עבד שהוא עברי ולא עבדו של עברי

וקריעת ים סוף, ש"אין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מפספס ומזהבם של מצרים" (רש"י בא יג, יג ד"ה פטר), ואם-כן היו כל ישראל בעשירות מפלגה. ואם כן, לפי פשוטו תמוה שהצווי הראשון שנצטוו ישראל אחרי מתן תורה היה דין עבד עברי, שמדבר במי שמצד גדל עניותו מכר עצמו או מכרוהו בית דין, מצב שאינו שייך כלל כשיש לו "הרבה חמורים טעונים" כסף וזהב! ולכן הוא-אמינא דקאי על "עבדו של עברי", ודוקא אחרי שפתבה תורה "פי ימכר לך אחיך העברי" ידעינן דקאי על "עבד שהוא עברי".

פי תקנה עבד עברי עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד פנעני שלקחתו מישראל כו' תלמוד לומר פי ימכר לך אחיך העברי, לא אמרתי אלא באחיך (כא. ב. ובפרש"י) ב'דברי דוד' (להט"ז) כתב: "קשה, כיון דסתם עבד עברי בכל מקום פרושו שהוא עברי, למה ומהיכא תיתי לעקם ולומר עבד פנעני". וכן הקשו עוד מפרשי רש"י ותרגו באופנים שונים (ראה גם גוי"א ומשכיל לדוד כאן). ויש לומר ההסבר לפי פשוטו: צווי זה נאמר לבני ישראל מיד אחרי יציאת מצרים

(ג) **אם-בגפו יבא בגפו יצא אם-בעל אשה הוא** ייצאה אשתו עמו: ג אם בלחודוהי ייעול בלחודוהי יפוק אם בעל אתתא הוא ותפוק אתתה עמה:

(קידושין ב). **אם-בעל אשה הוא** • ישראלית (מכילתא). **ויצאה אשתו עמו** • וכי מי הכניסה שתצא? אלא מגיד הפתוב שהקונה עבד עברי, חיב במזונות אשתו ורבניו (קידושין כב) •

כש"י אם-בגפו יבא • שלא היה נשוי אשה, כתרגומו: אם בלחודוהי. ולשון "בגפו", בכגפו, שלא בא אלא פמות שהוא, יחידי בתוך לבושו בכנף בגדו. **בגפו יצא** • מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו שפחה פנענית להוליד ממנה עבדים

כלי יקר - עוז והדר

עוד שלש שנים. ויש אומרים שזהו דגמת כל השביעיות שנבחרו למנוחה לזכר חדוש העולם, כמו השבת והשמטה והיובל, כי כל שביעי נבחר למנוחה. וזה יותר נכון וקרוב לשמע: תורה ג

וטעם לשש שנים יעבד, יש אומרים שסתם שני שכיר שלש שנים, שנאמר (ישעיה טו ד) 'ונקלה כבוד מואב שלש שנים בשני שכיר', והטל עליו 'משנה שכר שכיר' (דברים טו יח), בעבור הקנס של כפל. ויש אומרים שאין הדבר כן, שהרי נאמר במקום אחר

(ישעיה כא טז) 'בעוד שנה בשני שכיר', ופירושו שנה מצמצמת, וכך פרש רש"י והרד"ק בפסוק 'ונקלה כבוד מואב'. ואולי טעמו פנגד שלש גנבות שגנב, ממון בעליו, ודעת בעליו, ודעת עליונה (ראה בבא קמא עט), פנגדן יעבד שלש שנים, ובעבור הקנס של כפל

(ד) אִם-אֲדַנְיוּ יִתְּנֶנּוּ אִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ לְךָ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגֹפוֹ:

ד אם רבונה יתן לה אתמא ותליד לה בנים או בנות אתמא ורבנה תהי לרבונהא והוא יפוק בלחודוהי:

שְׁהָרֵי הָעֲבָרִיָּה אִף הִיא יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ, וְאֶפְלוּ לִפְנֵי שֵׁשׁ אִם הִבִּיאָה סִמְנִין יוֹצֵאָה, שְׁנָאֲמַר: (דברים טו) "אֲחִיד הָעֲבָרִי אוֹ הָעֲבָרֶה", מִלְּמַד שְׁאִף הָעֲבָרֶה יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ.

ד"י א-אדננו יתנו לו אשה • מכאן שהרשות ביד רבו למטר לו שפחה פנענית, להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישאאלית? תלמוד לומר: "האשה וילדיה תהיה לאדניה". הא אינו מדבר אלא בכנענית.

ה ואם מימר יימר עבדא רחימנא ית רבוני ית אתתי ונת בני לא אפוק לבר חורין:

(ה) וְאִם-אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנָי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לָא יֵצֵא חֲפְזִי:

ד"י א את אשתי • השפחה.

כלי יקר - עוז והדר

טוב בלתי שום אנס כלל ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אשתי ואת בני לא יצא חפשי והרי הוא בוחר להיות עבד לעבדים ומסיר אָנוּ משמע בקול ה', או דין הוא שילקה באָנוּ. והנמכר בגנבתו צריך גם כן עֲנֹש אחר מן העבדות, כי אגלאי מלתא למפרע שאין העבדות אצלו שום עֲנֹש, שהרי עדין הוא בוחר בעבדות 'כי טוב לו עמך' (דברים טו טו), והיכן עֲנֹש על 'לא תגנב' ועל 'כי לי בני ישראל עבדים' (ויקרא כה נד) 'ולא עבדים לעבדים' (ביק סטו), על כן ירצע באָנוּ, כי בזה יפטר משני עבדות אלו, כי עֲנֹש אָחָד שִׁיר על שנייהם. וטעם זה מספיק לדברי רבי יוחנן בן זכאי, ומתרחץ גם כן למה לא ירצע מיֵד אֶפְלוּ לפי דבריו:

וטעם לרציעה דוקא בדלת ובמזוזה, לפי שאחר שש פתחה לו התורה פתח לצאת מעבדות לחרות, והדלת תסוב על צירה והעצל אינו רוצה לצאת (ע"פ משלי כו יד), כמי שיושב בבית האסורים ופותחין לו פתח לאמר לה' הפלט על נפשך, כך הוא בוחר בטובות המדמות שיש לו 'כי טוב לו עמו במאכל ומשתה' (סדושין טו) על כן הוא מניח הדלת פתוחה ואינו רוצה לצאת, דין הוא שירצע בדלת. או על המזוזה, שחוקק עליה פרשת וְאֶהְבֵּת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ' (דברים י ה), והוא אומר אהבתי את אשתי ואת בני, והרי הוא מחליף אהבת השם יתברך

לוקה באָנוּ, כדמסיק בבבא קמא פרק מרבה (ע"ט) 'מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מבגנול, לפי שהגנב לא השוה בבוד עבד לכבוד קונו, כבגנול עשה עין של מעלה כאלו אינו רואה ואָנוּ של מעלה כאלו אינו שומע' כו'. על כן דין הוא שילקה באָנוּ, לפי שחטא כנגד אָנוּ של מעלה. ובזה מתרחץ למה זה ירצע יותר מפל עשה עול, כי לדברי רבי יוחנן בן זכאי קשה שעל כל עברה שבתורה ירצע. ואין להקשות אם כן ילקה גם בעינו, דאם כן יסמא אותו ולא יהיה ראוי לעבד: אבל מוכר עצמו מחמת דחקו יש טעם אחר בדבר, לפי שכל זמן שהוא עבד לעבדים צריך הוא להטות אָנוּ לשמע בקול רבו, והוא 'מסיר אָנוּ משמע' בקול ה' כי רשות אחרים עליו, מה שאין כן בגמפר בגנבתו כי הוא אנוס בדבר, שהרי הבית דין מוכרין אותו:

ומכל מקום קשה, שהגנב ירצע מיֵד אף אם יש לו במה לשלם, וכן המוכר עצמו ירצע מיֵד בשעת מכירה. תשובה לדבר, שאין דנין את האדם בשני דינין, כי כל גנב אם יש לו שנים ישלם' ואז קבל דינו ונפטר, ואם מכרוהו בית דין בגנבתו עֲנֹש העבדות. וכן מוכר עצמו מחמת דחקו, גם הוא אנוס על פי דבר הדחק הגדול אשר הביאו לידי מדה זו. אך 'גם את זה לעמת זה' נתנה לו התורה מקום לצאת לחרות אחר שש, והוא מרצון

(ד) אם אדניו יתן לו אשה. בזמן שהוא נשוי תחלה או דוקא מתר לרבו לתן לו שפחה (סדושין כ). יש אומרים הטעם, לפי שאם אינו נשוי יש לחוש שמא יאמר אהבתי את אשתי השפחה, אבל אם הוא נשוי כבר ישאאלית אין לחוש כל כך, כי כבר דבקה נפשו באהבת הישראלית. ויש אומרים הטעם, לפי שאם הוא נשוי חייב אָדוּנו במזונות אשתו ובניו (שם כב), ואז לא ירצה שום אָדוּנו וילהכניס ראשו בעל זה, על כן פנגד זה נתנה לו התורה זכות שיוכל לתן לו שפחה להוליד ממנה עבדים, אבל אם אינו נשוי יש לו קונים הרבה בלא הכי:

ואולי יש עוד דברים בגו, מחמת בטול פריה ורביה, כי אם הוא נשוי הרי הוא מקים מצוה זו עם הישראלית ולא חששה התורה למה שיהיה לו עסק גם עם השפחה, אבל אם אינו נשוי יתבטל ממצות פריה ורביה ויכלה זרעו עם השפחה הפסולה: תורה ה

(ה) אהבתי את אשתי ואת בני לא יצא חפשי וגו'. טעם לרציעת האָנוּ, 'אמר רבי יוחנן בן זכאי, אָנוּ ששמע בהר סיני 'לא תגנב' (לעל כ יא) והלך ונגב תרצע' כו' (מכילתא מס' דיוקן טו). ומקשים עליו למה לא ירצע מיֵד כשמוכרים אותו בית דין או מוכר עצמו: וידעתי יותר קרוב לשמע שלכך הוא

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת משפטים תש"ט)

לעבדים" אלא אדרבא משתמש בהם - לצרכו האמיתי, להיות עבד להקב"ה. וכשפא יום השבת-קדש הוא מקדש, מבדיל ומגביה את עצמו לגמרי מעניני חל, ועסקו הוא - למוד התורה ועבודת ה' יתברך.

ועל-ידי הנהגה זו בעסק התורה (המצוות) יוצא האדם לחפשי מגלותו הפרטי, ועל-ידי-זה מקרב גם את הציצא מהגלות הכללי - ועל-דרך שמצינו ברבן יוחנן בן זכאי שבשעת החרבן עצמו פעל אצל מחריבי בית-המקדש שייתנו לו את יבנה וחכמיה, תורת סנהדרין גדולה - ועל-ידי העסק בתורה נעשה האדם בן-חורין, ובמהרה נזכה לביאת המשיח ולבנין בית המקדש ו"הדלת והמזוזה" (שהיו עדים במצרים) ש"טבעו בארץ שעריה", ותגלו וישלימו את בנין בית-המקדש במילואו.

יש הטורדים כל-כף בעסקיהם הגשמיים במשך ששת ימי החל, עד שהם "עבדים לעבדים", לרצונם הגשמי, כאדם זה הקונה אדון לעצמו למשך שש שנים, וגם בבא יום "השביעי" יום השבת-קדש שבו צריך לצאת חפשי, לשבות ולנוח מפל עניני חל - אינם רוצים לצאת חפשי ולשחרר עצמם מאהבתם ושעבודם לעניניהם הגשמיים, וטורדים ומטרדים הם בעניני העולם.

ועל זה באה ההוראה: הקב"ה צוה "כי לי בני ישראל עבדים" - ענינו של האדם הוא עבודת ה' יתברך בלמוד התורה (וקיום המצוות), "כי לך נוצרת", זוהי תכלית ירידת נשמתו ושלחותו בעולם, ומכיון שזהו ציווי הקב"ה המחיה ומהנה את הכל, הרי גודאי יתן לו הכח והיכלת הדרושים למלאת שליחותו בעולם, דהינו שגם בימי החל בעסקו בעניניו הגשמיים אינו משעבד להם, אין עסקו באפן של "עבד

ויקרבנה רבונה לקדם דיניא ויקרבנה לנת דשא או לנת (דילת) מזוזתא וירצע רבונה ית אודנה פמרצעא ויהי לה עבד פלח לעלם:

(1) והגישו אדניו אל-האלהים והגישו אל-הדלת או אל-המזוזה ורצע אדניו את-אזנו במרצע ועבדו לעלם: ם

לומר: (דברים טו) "ונתתה באזנו ובדלת", בדלת ולא במזוזה. הא מה תלמוד לומר "או אל המזוזה"? הקיש דלת למזוזה: מה מזוזה מעמד, אף דלת

כ"ג אל האלהים • (מכילתא) לבית-דין. צריך שימלאו במוכריו שמכרוהו לו. אל הדלת או אל המזוזה • יכול שתהא המזוזה פשרה לרצע עליה? תלמוד

כלי יקר – עזר והדר

שכמיהם כל מיני עבדות ותלאות ומכאובות כדי להשיג הקניינים המדמים, ואל אותן הקניינים הוא נמכר לעבד עולם, וטוען שהוא מכרח לעשות בכסף ובזהב בשביל אשתו ובניו וכי הוא מרבה בשבילם, ואינו מבקש לצאת לחרות כל ימיו, וסביר וקבל עליו כל התלאות באמרו **אהבתי את אשתי ואת בני לא אצא חפשי** י'חרות חרות על הלחת' (ראה אבות פ"ו מ"ב), כי הנני קשור בחבלי אדם ובעבלות אהבת אשה ובנים (ע"פ הושע יא ד). ועל כן קרא שמו עבד נרצע, כי כל ימי חייו לא ישקט האיש עד אם אפשר בלה בהבל ימיו ושנותיו בבקהלה (ע"פ רות ג יח. תהלים לח עג) וטקרות שונות זו מזו, ובמותו לא ילווהו אשתו ובניו כי אם עד פתח קברו ומשם יפךרו, כדאיתא בפרקי רבי אליעזר (פ"א) במשל של שלשה אוהבים בו, על כן נאמר בסתם עבד זה והגישו אדניו

ולצאת ממנה לחרות, אמנם בשאומר **אהבתי את אשתי** השפחה ואינו רוצה לצאת ממנה, או דומה כאלו באותו פעם מרצונו הטוב הוא נושא אשה פסולה זו, על כן ילקה באזנו, כי אין שום אבר מרגיש בגנאי זה כי אם האזן בשמעו דבת רבים מסביב לאמר זו אשתך הפסולה ואלו בניך הפגומים, ומכאן יצא דין זה לכל הנושא אשה פסולה:

ועוד יש טעם לרציעת האזן, כי דין הוא שילקה בכל גופו, וחסה התורה עליו שילקה באבר אחד השקול בכל גופו, כי מי שקטע יד חברו נותן לו דמי ידו, סמא עינו נותן לו דמי עינו, חרשו נותן לו דמי כל גופו (ב"ק פ"ה), וכן מסיק בשערי תשובה של רבנו יונה (שער ה):

מלבד כל הטעמים הללו, יש בענין זה רמז נכון לכל העוירים שבמחנה העברים, הנושאים כל ימיהם על

באהבת אשתו השפחה, על כן ירצה במזוזה, ועוד שכל כן חורין בידו לקיים מה שצאמר (משלי ח לח) 'לשקד על דלתתי יום יום לשמר מזוות פתחי', וזה שוקד על דלתות רבו ומסיר אזנו משמע בקול ה' לשקד על דלתותיו, על כן ירצע שם, לומר הרי אתה מרע בחירתך קבוע פה ולא תזוז מכאן עוד: **ועוד** יש טעם אחר לרציעת האזן, על דרך אמרו רבותינו ו"ל (קידושין ע) 'כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו, אלפיו כופתו והקדוש ברוך הוא רוצעו'. אף על פי שרש"י פרש רוצעו 'מלקהו ברצועה', מכל מקום נראה לי יותר נכון לומר רוצעו במרצע, ודבר זה אנו למדין מן דין עבד זה האומר **אהבתי את אשתי** השפחה הפסולה, כי אף על פי שנתנה התורה רשות לרבו למסור לו שפחה כנענית, מכל מקום גם לעמת זה נתנה לו התורה מקום להסיר מעליו גנאי ודפי זה

מֵעַמֶּד (קידושין כב). וְרָצַע אֶדְנִי אֶת אֲזָנוֹ • הִמְנִית. או אינו אלא של שמאל? תלמוד לומר: "אֵזֶן" "אֵזֶן" לגזרה שוה. נֹאמֵר כָּאן: "וְרָצַע אֶדְנִי אֶת אֲזָנוֹ", וְנֹאמֵר בְּמִצְרָע: (ויקרא יד) "תִּנְהַף אֲזָנוֹ הִמְנִית", מה להלן הִמְנִית, אף כָּאן הִמְנִית. ומה רָאָה אֵזֶן הִרְצַע מִכָּל שְׂאֵר אַבְרָיִם שֶׁבַּגּוֹף? (מכילתא) אָמַר רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי: 'אֵזֶן זֹאת שִׁשְׁמָעָה עַל הַר סִינַי: "לֹא תִגְנֹב", וְהֵלֶךְ וַיִּגְנֹב, תִּרְצַע'. וְאִם מוֹכֵר עֲצָמוֹ: 'אֵזֶן שִׁשְׁמָעָה עַל הַר סִינַי: "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" וְהֵלֶךְ וַיִּקְנֶה אֶדְוֹן לְעֲצָמוֹ, תִּרְצַע'. רַבִּי שְׁמַעוֹן הִזִּה דוֹרֵשׁ מִקְרָא זֶה כַּמִּין חֲמֹר (רַצָּה לומר: קִשְׁר צָרוּר מִבְּשָׂם, שְׁתוּלִין

בְּצִנּוֹר לְתַכְשִׁיט): 'מָה נִשְׁתַּנּוּ דָּלַת וּמְזוּזָה מִכָּל כָּלִים שֶׁבְּבֵית? אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: דָּלַת וּמְזוּזָה שֶׁהִיוּ עֲדִים בְּמִצְרַיִם כְּשִׁפְסַחְתִּי עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת, וְאָמַרְתִּי: (ויקרא כח) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", עֲבָדִי הֵם וְלֹא עֲבָדִים לְעֲבָדִים, וְהֵלֶךְ זֶה וַיִּקְנֶה אֶדְוֹן לְעֲצָמוֹ, יִרְצַע בְּפָגִיעָה'. וְעֲבָדוֹ לְעֵלָם • עַד הַיּוֹבֵל. או אינו אלא לעולם (קידושין טו) כְּמִשְׁמָעוֹ? תִּלְמוּד לומר: (ויקרא כח) "וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשׁוּבוּ", מְגִיד שְׁחֲמָשִׁים שָׁנָה קְרוּיִים עוֹלָם, וְלֹא שֶׁיִּהְיֶה עוֹבְדוֹ כָּל חֲמִשִּׁים שָׁנָה, אֶלֶּא עוֹבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, בֵּין סְמוּף בֵּין מִפְּלָג.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת משפטים תש"ט)

סוף-סוף למה יִעָנֵשׁ בְּעֵנֶשׁ חֲמוּר כֹּלֶךָ, הֲרֵי הָעוֹן דְּגַנְיָבָה זֶה אֵינוֹ חֲמוּר כִּסְתָם "לֹא תִגְנֹב", שֶׁהִרִי גוֹנֵב מִצַּד דְּחָקוֹ; וְגַם עַל אוֹמְרוֹ "אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדוֹנָי" קִשָּׁה לְעִנְשׁוֹ עֵנֶשׁ חֲמוּר כֹּלֶךָ, שֶׁהִרִי טוֹעֵן גַּם כֵּן "אֶהְבֵּתִי גו' אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנִי", כִּנ"ל, מביא רש"י שטעם זה אָמַר "רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי": כָּל עֵנִינוּ שֶׁל רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי (לֹאחֲרֵי שֶׁנִּקְרָא רַבִּין) הִיָּה לְמוֹד הַתּוֹרָה, הַגַּם שֶׁהִיָּה בְּעַת הַחֲרָבָה וְלֹאחֲרָיו שֶׁאָז הִיָּה מִצָּב שֶׁל דְּחָקוֹת וְעִנְיּוֹת וְכו', וְכַמֵּאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "אַרְבָּעִים שָׁנָה עָסַק בְּפִרְקָמִטָּא, אַרְבָּעִים שָׁנָה לְמַד וְאַרְבָּעִים שָׁנָה לְמוֹד", וְ"לֹא הֵלֶךְ ד' אַמּוֹת בְּלִי תּוֹרָה כו', וְלֹא קָדְמוֹ אֲדָם בְּבֵית הַמִּדְבָּר", וּבִשְׁעַת הַחֲרָבָה דָּאָג שֶׁתִּתְקַיֵּם תּוֹרָה בִּישְׂרָאֵל וּבְקִשׁ "תָּן לִי יְבִנָּה וְחִקְמִיָּה". וְדָבָר זֶה הוֹרָה רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְכַמוֹ שֶׁשָּׁנָה ב'אֲבוֹת' "אִם לְמוֹדֵת תּוֹרָה הִרְבֵּה, אֵל תִּחְזִיק טוֹבָה לְעֲצָמְךָ כִּי לֶכֶף נוֹצַרְתָּ". וְהִינוּ שֶׁזֶהוּ תִּכְלִיתוֹ שֶׁל כָּל אָדָם, גַּם שֶׁל בַּעַל עֵסֶק, וְעִיקָר עֵנִינוּ בַּחַיִּים. וְזֶהוּ שֶׁמִּדְּגִישׁ רש"י: דָּבָר זֶה רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי (שֶׁעֵנִינוּ

תּוֹרָה) אָמְרוּ. וְהִינוּ, דְּהַתּוֹרָה צְוִתָּה לְשֵׁאת אִשָּׁה, וְאָמַרְה 'הוּא אָמַר וַיְהִי' - זֶה אֶהְבֵּת הָאִשָּׁה כו' כִּנ"ל, וּמִכָּל-מְקוֹם צְוִתָּה עָלָיו שֶׁאֲחֵר שֵׁשׁ שָׁנִים יֵצֵא לְחַפְשֵׁי, וְכֵן הַתּוֹרָה הוֹדִיעָה כִּי לֹא יִחַדֵּל אֲבִיוֹן מִקְרָב הָאָרֶץ, וּמִכָּל-מְקוֹם צְוִתָּה "לֹא תִגְנֹב". וְעוֹד מִצִּינוּ בְּרַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי שֶׁהִפְלִיא מֵאֵד עֵנִין גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְכַמְסַפֵּר ב'אֲבוֹת דְּרַבִּי נִתָּן' שֶׁרַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי וְתִלְמִידוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עָבְרוּ לְיַד מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ וְרָאוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֲרָבָה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ "אוֹי לָנוּ עַל זֶה שֶׁהוּא חֲרָב", עָנָהוּ רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי "אֵל יֵרַע לָךְ, יֵשׁ לָנוּ כִּפְרָה אַחַת כְּמוֹתָה וְאִיָּזָה זֶה גְּמִילוּת-חֲסָדִים" - הַשְּׁוֹה עֵנִין גְּמִילוּת-חֲסָדִים לְעֵנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְזֶה מְרַמֵּז רש"י בְּהִבְיָאוּ שֶׁטַעַם זֶה אָמְרוּ רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי, כִּי עַל-יְדֵי-זֶה מוֹבֵן יוֹתֵר טַעַם הַדְּבָר שֶׁנִּרְצָע: גַּם מִי שֶׁנִּמְצָא בְּמִצָּב שֶׁל דְּחָקוֹת וְעִנְיּוֹת, דָּאָגָה לוֹ הַתּוֹרָה וְצְוִתָּה "אִם כִּסְפָּה תִּלְוֶה אֶת עַמִּי - חוֹבָה", וּמִפִּינֵן שֶׁזֶה חוֹבָה, הִרִי בּוֹדָאִי הִיָּה מוֹצֵא כְּמוֹהוּ וְכַמוֹהוּ שֶׁיִּלְווּהוּ, וְהִיָּה לוֹ לְהַשְׁתַּדֵּל וְלָלוֹת גְּמִילוּת-חֲסָדִים וְלֹא לְעַבֵּר עַל צְוִיִּים אֵלוּ.

(1) וְכִי-יִמְכַר אִישׁ אֶת-בֵּיתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא כְּצִאת הָעֲבָדִים: זְוֹאֲרֵי יִזְבֹּן גְּבֵר יַת בְּרִתָּה לְאִמָּהוּ לֹא תִפּוֹק כְּמִפְקֻנֹת עֲבָדִיא:

כ"י - וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בֵּיתוֹ לְאִמָּה • (מכילתא. עריכין טז) בְּקִטְנָה הַפְּתוּב מְדַבֵּר. יְכוּל אֶפְלוּ הַבִּיָּאָה סִימָנִים?

אָמַרְתָּ: קַל-וְחֹמֵר. וְמָה מִכּוֹרָה קָדָם לְכֵן יוֹצֵאָה בְּסִימָנֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וְיוֹצֵאָה חֲנָם אֵין כִּסְפָּה", שֶׁאֵינוּ

אֶל הָאֱלֹהִים, אֶל מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט, כִּי בְּזֶה מְרַמְזִים לְכָל אָדָם כִּי לְעֵתִיד בְּיוֹם הַדִּין לֹא יֵצְאוּ לְעוֹרָתוֹ אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו אֲשֶׁר עֲלֵיהֶם אָמַר אֶהְבֵּתִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנֵי, כִּי הִמָּה אֵינוֹ אוֹהֵבִים אוֹתוֹ כָּל כָּר, וְאִדְרָבָה יַעֲבוּהוּ מִן הַדָּלַת אֶל הָאֱלֹהִים, אֶל מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט, כִּי הַדָּלַת וְהֵלָאָה לֹא יִכְנָסוּ עִמּוֹ לְהֵלִיץ בְּעַדוֹ. וְזֶה רָמַז נְכוֹן וְסוּד מִסְתָּרִי הַתּוֹרָה: תוֹרָה ו (1) לֹא תִצָּא כְּצִאת הָעֲבָדִים. כְּעֲבָדִים כְּנַעֲנִים הַיּוֹצֵאִים בְּשֵׁן וְעִין, אֶלֶּא עוֹבְדַת שֵׁשׁ, או עַד הַיּוֹבֵל, או עַד שֶׁתְּבִיא סִימָנִים (רש"י). לְפִיּוֹם רַהֲטָא נִרְאָה לְתוֹן טַעַם לְכָל עֵנִינוּ חֲרוּת אֵלוּ בְּעֶבֶד עֲבָרִי או הַעֲבָרִיָּה או הַכְּנַעֲנִי: לְפִי שֶׁכָּל כְּנַעֲנִי אֲשֶׁר לֹא נָגַה עָלָיו

דורשים אותו לסימני נערות - שאינה מכונה, אינו דין שלא תמכר. לא תצא כצאת העבדים • כיצאת עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין, אבל זו לא תצא בשן ועין, אלא עובדת שש או עד היובל או עד שתביא סימנין, וכל הקודם, קודם לחרותה, ונותן לה דמי עינה או דמי שנה. או אינו אלא: "לא תצא כצאת העבדים" בשש וביובל? תלמוד לומר: "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה". מקיש עבריה

לעברי לכל יציאותיו: מה עברי יוצא בשש וביובל, אף עבריה יוצאה בשש וביובל. ומהו לא תצא כצאת העבדים? לא תצא כראשי איברים כעבדים כנענים, יכול (אף) העברי יוצא כראשי אברים? - תלמוד לומר: "העברי או העבריה". מקיש עברי לעבריה, מה העבריה אינה יוצאה כראשי אברים, אף הוא אינו יוצא כראשי אברים.

כלי יקר - עזר והדר

אור התורה, אין לו תכלית אחר כי אם לעשות בפסוק ובקרב (ע"פ להלן לא ד) ולצבר 'כר' כחול הים' (ע"פ בראשית מא מט) ולעשות חיל, ובעבור זה הוא עושה את עצמו כחמור נושא משא, והרי הוא עבד נרצע אל קנין ממונו כל ימיו לעולם. ובאותו ממונו המקבץ אין לו תכלית אחר כי אם לזון בו את שגיו ואת עיניו.

שניו וגופו כיצד, שעל ידי ממונו הוא משיג כל מיני מאכל הנכנסים דרך הפה והטחנות, וכל זמן ששגיו הטחנות חזקים אף גריאים ודמה בנפשו שפכהם אז בן עתה לטחון כל מאכל, לא ישבת האיש עד אם אשר פלו לאכל ויבטלו הטחנות כי מעטו (קהלת יב א), אבל קדם זה לעולם הוא עומד בעל עבדות זה, ובבואו ביםים ולא יטעם כל אכל לחבו אז ישבת, ואז הוא בן חורין כי למה זה יעמל לרוח, כמו שאמר ברזלי הגלעדי 'בן שמנים שנה אנכי היום' אם אטעם עוד (מאומה שמואל ב' יט לו).

עיניו כיצד, לפעמים ועל הרב יש לך אדם המאסף לכל המנחת יותר מדי צרף אכילתו ושאר צרכיו, והוא כדי לזון בו את עיניו, כמו שנאמר (משלי כו ב) 'ועיני האדם לא תשבענה', וכתוב (קהלת ה ט) 'ומה בשרון' לבעליו 'כי אם ראות עיניו', וכל זמן שעניו בראשו לא ישבע לעולם ואין לו חרות כלל. אף כאשר יקוין ותכהין עיניו מראת' (ע"פ בראשית כו א) וחסכו הראות בארבות' (ע"פ קהלת יב ט), אז 'מעמל נפשו ושבע' (ישעיה נג יא), כי למי הוא עמל אם עיניו כחות ובטלו הטחנות, וכל זמן ששניהם בתקפם אז הוא קופץ 'מן אל ון' ומוריק מהאי להאי' כמבאר בחבורנו עוללות אפרים (מאמר

י) במאמר של הורמיו בר לילתא שהיה מוריק מהאי להאי (ב"ב עג): **ולפיכך** נתנה התורה חרות לעבד כנעני בהפלת שן ועין, מדה כנגד מדה, כי זהו החרות אשר בחר גם הוא מעמל נפשו, כי גם הוא אינו פוסק מלרדף אחר ההבל כי אם כבטול שן ועין:

אמנם לא כאלה חלק יעקב' (ע"פ ירמיה י טו), כי כל איש מישראל אשר תורת ה' בקרבו, אינו מבקש הקנינים המדמים כי אם כדי שעור להביא 'שכר רעבון ביתו', כדי שיהיו אבריו חזקים אף גריאים לעסק בתורת ה' שנתנה **בשביעי** ביום השבת (שבת פו) יום פנוי ממלאכה, כי בעצם היום ההוא הוא בן חורין ממלאכה כדי לעסק בתורה הנתנה לחמשים יום 'במשך היובל', וכשיש לו כל כך הרבה בידו שיוכל לעסק בתורה בלא טרדה, אז הוא בן חורין, ומשליך מעל כתפיו משא קנינים המדמים ונותן על צנארו על תורה הרמוזה **בשש וביובל**. וזהו שאמר רבותינו ו'ל' (אבות פ"ז מ"א) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה כו', כי אינו ממתין חרותו עד זקנתו כמנהג האמות שיוצאין **בשן ועין**, אלא גם בבחירתו הוא בן חורין כשיש בידו די ספוקו עד שיוכל לעסק בתורה הנתונה אחר **שש** ימים **ויובל**, ועל בן מדה כנגד מדה נתנה התורה חרות לעבד עברי **שש ויובל**:

ונוסף על זה יוצאה אמה העבריה **בסימנים**, להורות שעקר מציאתה לקיום המין להוליד ממנה בנים, לפיכך מיד כאשר תביא סימנים וראויה להוליד, חייב לשהררה כדי לזנוג לאיש, כי לכה נוצרה: **ויש** עוד רמז בכל פרשה זו, שמספר

שביעי נבדל מן הששה בשלשה מקומות, בתחלת הפרשה **ויבשבעת יצא לחפשי** (פסוק ג), ובסוף כל הדינין שבין אדם לחברו כתיב (להלן נג יא) 'והשביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו אביני עמר', ובאמצע כל הפרשה כדמטיק בפילקוט בפרשה זו (רמז שו) שיש בכל הפרשה ששים מצות עד פרשת השמטה, ובפרשת השמטה עשרה מצות, סף הכל שבעים. ובודאי שלא דבר רק הוא מספר זה (ע"פ דברים לב מז):

והקורב אלי לומר בנה, לפי שכל 'עשה עול' וקמס בממונו, טח עיניו מראות 'כי לא כמותו יקח הכל' (ע"פ ישעיה מד יד, תהלים מט יח), ולא יוכל להשתמש בכל אשר לו כי אם שבעים שנה דמויעד לכל חיו' (ע"פ איוב ל ב) וכאשר 'קרבך שנת השבע' יצא לחפשי כמו שנאמר (תהלים פח א) 'במתים חפשי' ו'השביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו אביני עמר', כי רב תשמישו בהם 'בכלח אלי קבר' (איוב כו) כמספר 'בכלח' (ראה מ"ק כח), אבל עשר שנים האחרונים יעשה בהם לביתו הנצחי, ויזכר כי כמותו הכל הפקר ואין לו יתרון בעמלו. ואלו היה דבר זה לזכרון נגד עיניו, לא היה עושה עול 'לענת אדם גריבו' (ע"פ איכה ג א), כי זה שיש לו אינו שלו, קנין שאינו שלו למה הוא לו (פי' ליום ב' של שבעות), על בן רמזה התורה החפשיית בשנת השבע בשלשה מקומות אלו בפרשה זו אשר פלו בניו על יסוד הדינין שבין אדם לחברו, וזהו סוד מספר ששים מצות ופרשה השביעית דהינו השמטה עשרה מצות, והמספילים יבינו: תורה ח

(ח) אִם-רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנָיהָ אֲשֶׁר-לוֹ יַעֲדָה וְהַפְדָּה לְעַם נָכְרִי לֹא-יִמְשַׁל לַמְכָרָה בְּבִגְדוֹ-בָהּ:

ח אם בישא בעיני רבוניה דיקימה לה ופרקנה לגבר אחרן לית לה רשו לזבונה במשלטה בה:

שקנאה במנה ועשתה אצלו ב' שנים, אומרים לו יודע היית שעתידה לצאת לסוף שש שנה. נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המנה ועשתה אצרך ב' שנים, הרי שלישית המנה. טל שני שלישיות המנה ותצא מאצרך. לעם נכרי לא ימשל למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר, לא האדון ולא האב (קידושין י). בבגדו-בה. אם בא לבגד בה, שלא לקיים בה מצות יעוד. וכן אביה, מאחר שבגד בה ומכרה לזה.

כ"ו אם רעה בעיני אדניה. שלא נשאה חן בעיניו לכנסה (מכילתא). אשר לא יעדה. שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה, וכסף קנייתה הוא כסף קדושיה, וכאן רמז לך הכתוב שמצנה ביעוד, ורמז לך שאינה צריכה קדושין אחרים. והפדה. יתן לה מקום להפדות ולצאת, שאף הוא מסייע בפדיונה. ומה הוא מקום שנותן לה? שמגרע מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו, כאלו היא שכורה אצלו, פיצד? הרי

(ט) וְאִם-לִבְנוֹ יַעֲדָנָה בְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ:

ט ואם לבנו יעדנה במשפט הבנות יעשה-לה:

בכסף שקבל אביך בדמיה! . במשפט הבנות. שאר, כסות ועונה.

כ"ז ואם לבנו יעדנה. האדון. מלמד שאף בנו קם פתחתי ליעדה, אם ירצה אביו, ואינו צריך לקדשה קדושין אחרים, אלא אומר לה: 'הרי את מיעדת לי

(י) אִם-אַחֲרַת יִקַּח-לוֹ שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע:

י אם אחרנתא יסב לה זיונה כסותה ועונתה לא יתמנע:

שְׂאֵרָה • מזונות (כתובות מז). כְּסוּתָהּ • כְּמִשְׁמַעוֹ • עִנְתָּהּ • תְּשֻׁמִישׁ.

כ"ח אם אחרת יקח-לו. עליה (מכילתא). שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע • מן האמה שיעד לו כפר.

(יא) וְאִם-שְׁלֹש־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיֵּצֵאָה חֲנָם אִין בְּכֶסֶף: ס

יא ואם תלת אלין לא יעבד לה ותפוק מגן בקלא כסף:

שְׁנָאֵמַר: (דברים טו) "הַעֲבָרִי אוּ הַעֲבָרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים", ומהו האמור כאן: "וַיֵּצֵאָה חֲנָם"? שָׂאֵם קְדָמוּ סִימָנִים לְשֵׁשׁ שָׁנִים, תֵּצֵא בְּהֵן. (קידושין ד. מכילתא) או אינו אומר שתצא אלא בכגרות? תלמוד לומר: "אִין כֶּסֶף", לרבות וציאת בגרות. ואם לא נאמרו שניהם, הייתי אומר: "וַיֵּצֵאָה חֲנָם", זו בגרות, לכך נאמרו שניהם, שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלק.

כ"ט ואם שלש-אלה לא יעשה לה. אם אחת משלש אלה לא יעשה לה, ומה הן השלש? ייעדנה לו או לבנו, או יגרע מפדיונה ותצא, וזה לא יעדה לא לו ולא לבנו, והיא לא היה בידה לפדות את עצמה. ויצאה חנם. רבה לה יציאה לזו יותר ממה שרבה לעבדים. ומה היא היציאה? ללמדך שתצא בסימנין ותשקה עמו עוד עד שתביא סימנין, ואם הגיעו שש שנים קדם סימנים כפר למדנו שתצא,

(יב) מִכָּה אִישׁ וְמֵת מוֹת יוֹמָת:

יב דימחי לאנש ויקטלנה אתקטלא יתקטל:

מִכָּה אִישׁ וְמֵת • (סנהדרין פד) לְמָה נֹאמַר? לְפִי שְׁנָאֵמַר, "וְאִישׁ כִּי יָכָה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָת",

כ"י מכה איש ומת. מכה כתובים נאמרו בפרשת רוצחין, ומה שבדי לפרש למה באו פלם, אפרש.

(יב) מכה איש ומת מות יומת. רבים בתולדות יצחק ובמהר"י אברבנאל, השתדלו לתן סדר לכל ולא ישרו דבריהם בעיני, על כן לא המצות שבפרשה זו, וכן מצאתי ראיתי להאריך בזכרונם. ואומר אני כשם שהתחיל ב'כי תקנה עבד עברי' (פסוק ט) כי הוא כנגד דבור 'אנכי' (ראה דברי רבינו שם, ודבור 'אנכי' ודאי כולל

"מִכָּה אִישׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפְלוּ קָטָן שֶׁהִכָּה וְהָרַג יְהִי חֵיב, תְּלִמּוּד לֹמֵר: (סו) "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה", וְלֹא קָטָן שֶׁהִכָּה. וְעוֹד "כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוּ נִפְלִים בְּמִשְׁמָע? תְּלִמּוּד לֹמֵר: "מִכָּה אִישׁ", שְׁאִינוּ חֵיב עַד שִׁיכָּה בֶּן קָנְמָא, הֲרָאוּי לֵהִיּוֹת אִישׁ (מכילתא).

שׁוֹמֵעַ אֲנִי הִכָּאָה בְּלֹא מִיָּתָה? תְּלִמּוּד לֹמֵר: "מִכָּה אִישׁ וְמַת", אִינוּ חֵיב אֲלֵא בְּהִכָּאָה שֶׁל מִיָּתָה. וְאִם נֹאמֵר: "מִכָּה אִישׁ", וְלֹא נֹאמֵר: "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה", הִיִּיתִי אוֹמֵר אִינוּ חֵיב עַד שִׁיכָּה אִישׁ. הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן מִנִּין? תְּלִמּוּד לֹמֵר: "כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוּ קָטָן וְאֶפְלוּ אִשָּׁה. וְעוֹד, אֵלוּ נֹאמֵר:

(יג) וְאִשֶּׁר לֹא צָדָה וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידּוֹ וְשִׁמְתִי לָךְ
מְקוֹם אִשֶּׁר יָנוּם שְׁמָה: ם

צַד מִיָּתָה, וְאִף זֶה יֵשׁ לְהִרְהַר עָלָיו. מִכָּל-מְקוֹם, לְשׁוֹן אוֹרֵב הוּא. וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידּוֹ • זְמַן לִידּוֹ, לְשׁוֹן (תהלים צא) "לֹא תִאָּנֶה אֱלִיךָ רָעָה", (משלי יב) "לֹא יִאָּנֶה לְצַדִּיק כָּל אֲנִין", (מלכים ב ה) "מִתְאָנֶה הוּא לִי", מִזְדַּמֵּן לְמִצָּא לִי עֵלָה. וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידּוֹ • וְלָמָּה תִצָּא זֹאת מִלְפָּנָיו? הוּא שְׁאָמַר דָּוִד: (שמואל א כד) "כִּי אִשֶּׁר יֹאמֵר מִשַׁל הַקְּדָמוֹנִי מִרְשָׁעִים יִצָּא רְשָׁע", וּמִשַׁל הַקְּדָמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מִשַׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהוּא קְדָמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְהִיכָן אָמְרָה תּוֹרָה: "מִרְשָׁעִים יִצָּא רְשָׁע"? "וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידּוֹ". בְּמָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר? בְּשֵׁנֵי בְנֵי אָדָם, אֶחָד הֲרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד

כ"ג • וְאִשֶּׁר לֹא צָדָה • לֹא אֲרַב לוֹ וְלֹא נִתְפַּנֵּן. צָדָה לְשׁוֹן אֲרַב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמואל א כד) "וְאֶתָּה צוֹדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ", וְלֹא יִתְכַּן לֹמֵר "צָדָה" לְשׁוֹן "הַצָּד צִיד", שֶׁצִּידֵת חַיּוֹת אֵין נּוֹפֵל ה"א בַּפֶּעַל שֶׁלָּה, וְשֵׁם דְּבַר בָּהּ צִיד, וְזֶה שֵׁם דְּבַר בּוֹ צָדָה וּפְעַל שֶׁלּוֹ צוֹדָה, וְזֶה פֶּעַל שֶׁלּוֹ צַד, וְאוֹמֵר אֲנִי פִתְרוֹנוֹ פִתְרוֹנוֹ: וְדִי לֹא כִמֵּן לָהּ. וּמִנַּחֵם חִבְרוּ בַחֲלָק 'צַד צִיד', וְאֵין אֲנִי מוֹדָה לוֹ. וְאִם יֵשׁ לְחִבְרוּ בְּאַחַת מִמִּתְחַלְקָת שֶׁל צַד, נִחְבְּרָנוּ בַחֲלָק (ישעיה סו) "עַל צַד תִּנְשָׂאוּ", (שמואל א כ) "צָדָה אוֹרָה", (דניאל ז) "וּמִלִּין לְצַד עֲלָאָה יִמְלֵל". אִף כֵּאֵן "אִשֶּׁר לֹא צָדָה" לֹא צָדָה לְמִצָּא לוֹ שׁוֹם

כלי יקר - עזר והדר

'תחת השור', ועוד בקר חמישי קנט בעבור הכפל: וּלְפִי חֲשׁוֹבוֹן זֶה הִיָּה לוֹ לִתֵּן אֶחָד עֶשֶׂר צֹאן נִקְבוֹת תַּחַת שֶׁה זָכָר, כִּי כָּל אֵיל צְרִיף עֶשֶׂר נִקְבוֹת (ירושלמי סו). ועוד אֶחָד בְּעֵבֶר הַקָּנָס. אֲלֵא שֶׁחֲסָה עָלָיו הַתּוֹרָה בְּעֵבֶר בְּיוֹנוֹ שֶׁנִּשְׂאָה הִשָּׂה עַל כְּתָפוֹ (מכילתא מס' דנויקין יב). וְחִסְרָה מִמֶּנּוּ שֶׁבָּעָה בְּעֵבֶר הַבְּיוֹן, כִּי גְדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת עַד שֶׁדוֹחָה שְׁבָעָה צֹאן. וְיֵשׁ סִמְךָ לָזֶה מִן פְּסוּק 'לֹא יָבוֹזוּ לַגָּנֵב כִּי יִגְנוּבוּ' וְגו' וְנִמְצָא 'יִשְׁלַם שְׁבַעֲתַיִם' (משלי ל-לא), פֶּרֶשׁ הַרְלָב"ג 'שֹׂאֵם יִמְצָא הַגָּנֵב בְּבֵית בַּעַל הַגָּנֵבָה כְּשִׁיתָן לוֹ עַל אֶחָד שְׁבַעֲהָ', כו', נִמְצָא שֶׁזֶה נוֹתֵן שְׁבָעָה בְּעֵבֶר בְּיוֹנוֹ, שֶׁהִרִי מִשְׁעַם 'יִשְׁלַם שְׁבַעֲתַיִם' אָמַר 'אֵל יָבוֹזוּ לַגָּנֵב, וּמֵהִיכָן לָמַד שְׁלֹמֹה לֹמֵר כֵּן שִׁיתָן שְׁבָעָה בְּעֵבֶר בְּיוֹנוֹ, אֲלֵא מִן חִסְרוֹן שְׁבָעָה צֹאן מִן אֶחָד עֶשֶׂר כְּאִמּוֹר: תורה יג

יִשְׁלַם' (להלן בב א), כִּי 'אֵין הָאָדָם נִפְטָר מִן הַעוֹלָם וְחִצִּי תִאָּנוֹתוֹ בִּידּוֹ, יֵשׁ בִּידּוֹ מְנָה מִתְאָנֶה מֵאֲתַיִם' כו' (קה"ר א יג), כִּי גִנֵּב זֶה שֶׁלֹּא נִסְתַּפֵּק בְּמָה שֶׁבִּידּוֹ וְדֹאֵי כָּל הַיּוֹם הוּא מִתְאָנֶה תִּאָּנוֹת הַכֶּפֶל, עַל כֵּן דִּינוֹ לְשִׁלֵּם כֶּפֶל. וְרַמְזוֹ לְדָבָר, 'מִמּוֹן' מִן הָאוֹתִיּוֹת הַכְּפוּלוֹת כְּשֶׁתְּכַתֵּב מ"ם וְ"ו נר"ן. אֲבָל סֵתֵם גּוֹלְנִים פּוֹרְצִים וְאֵינָן מִתְאָוִים אֵל הַכֶּפֶל. וְעוֹד שֶׁהַגָּנֵב גִּנֵּב שְׁנֵי גִנֵּבוֹת, מִמּוֹן בְּעֵלְיוֹ וְדַעַת קוֹנוֹ (ראה ב"ק עט), מֵה שֶׁאֵין כֵּן בְּגוֹלְוֹן: וּבִתְשׁוּמוֹת אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה בְּגוֹנֵב 'שור אוֹ שֶׁה וְטָבָחוֹ אוֹ מִקְרוֹ' (פסוק לו), לְכִי שֶׁדָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ' (ע"פ בראשית מב כב) 'גַּם לְרֵבּוֹת דָּמִי וְרַעֲיוֹתָיו (ראה רש"י שם), כִּי הַשּׁוֹר הַזֶּה נִזְכָּר בַּתּוֹרָה שֶׁשָׁלַח יַעֲקֹב אֶרְבָּעִים וּפְרִים עֶשְׂרֵה' (בראשית לב טו) כִּי כָּל פֶּרֶר אֲוִי לְהוֹלִיד אַרְבַּע פְּרוֹת (ירושלמי כתובות פ"ה ה"ז), עַל כֵּן יִתֵּן אַרְבַּע 'בְּקָר' נִקְבוֹת

כָּל הַדְּבָרוֹת שֶׁבִּין אָדָם לְמְקוֹם עַד 'לֹא תִרְצָח', כִּי הַתְּחִיל כֵּאֵן מִכָּה אִישׁ שֶׁהוּא דְבוּר 'לֹא תִרְצָח', הוּא כְּנֻגַּד 'אֲנָכִי וְרֹאשׁ לְחֻמְשָׁה דְבָרוֹת אַחֲרוֹנוֹת שֶׁבִּין אָדָם לְחִבְרוֹ (ראה מכילתא מס' דבחדוש ח). וְלֹא תִרְצָח' כּוֹלָל כָּלֵם כִּי גַם הַעֲשֵׂה עַל בְּמוֹן נִקְרָא מִכָּה אִישׁ' כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֵבֶל' (דברים כד ט): וּבִטּוֹב הַהִשְׁקָפָה הַצְּרוּפָה נִזְכְּרוּ בְּפִרְשָׁה זוֹ כָּל עֲשֵׂרַת הַדְּבָרוֹת, וְאִם אִמֵּר לְהוֹסִיף טַעֲמִים בְּכָל מִצְוָה יִצְרִיף הַסְּפּוּר, וּכְבָר הַסְּכִמְתִי לְקַצֵּר חִבּוּר זֶה בְּכָל הַיְכָלֵת, עַל כֵּן מִשְׁכַּחְתִּי יָדִי מִמְּלֹאכָה זוֹ כִּי רָבָה הִיא עָלַי, וּמִכָּלֵם אֲמַרְתִּי לְהוֹסִיף טַעֲמִים בְּדִינֵי הַגָּנֵב כִּי יֵשׁ בּוֹ כְּמָה דִּינִים חֲלוּקִים. כִּי הַגָּנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ (פסוק טו) דוֹמָה כְּאֵלוֹ מִסְרוֹ לְמִיָּתָה, כִּי הַקּוֹנֵה בִּידּוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל מֵה שִׁירְצָה כִּי הַשְּׁבִי כְּלוֹהוֹ אִיתְּנָהוּ בְּה' (ב"ב טג), עַל כֵּן דִּינוֹ לְמִיָּתָה. וְהַגָּנֵב מִמּוֹן 'שְׁנִים

מעידים עליו ומחזיבים אותו לגלות. נמצא זה שהרג בשוגג - גולה, וזה שהרג במזיד - נהרג. ושמתי לך מקום • אף במדבר, שיגוס שמה. ואי זה מקום קולטו? זה מחנה לוי (מכות יב).

הרג מזיד, ולא היו עדים בדבר שיעידו, זה לא נהרג וזה לא גלה. והקדוש ברוך הוא מוזמן לפנדק אחד: זה שהרג במזיד יושב תחת הסלם, וזה שהרג שוגג עולה בסלם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים

(יד) וכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות: ס

שוגג, "להרגו בערמה" ולא שליח בית דין, והרופא והרודה בנו ותלמידו, שאף על פי שהם מזידין, אין מערימין. מעם מזבחי • (סנהדרין צח) אם היה כהן ורצה לעבד עבודה, תקחנו למות.

כ"ט • וכי יזד • למה נאמר? לפי שנאמר "מכה איש וגו'", שומע אני רופא שהרג ושליח בית דין שהמית במלקות ארבעים, והאב המכה את בנו, והרב הרודה את תלמידו והשוגג? תלמוד לומר: "וכי יזד" ולא

(טו) ומכה אביו ואמו מות יומת: פ

טו ודימחי אבוהי ואמה אתקטלא יתקטל: אלא בהפאה שיש בה חבורה. אביו ואמו • או זה או זה. מות יומת • בחנק.

כ"ט • ומכה אביו ואמו • (שם פד) לפי שלמדנו על החובל בחברו שהוא בתשלומין ולא במיתה, הצריך לומר על החובל באביו שהוא במיתה ואינו חיב

(טז) וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת: ס

טז ודינגיב נפשא מן בני ישראל ויזבנה וישתבח בידה אתקטלא יתקטל: גלה זה. ונמצא בידו • שראוהו עדים שגנבו ומכרו, ונמצא כבר בידו קדם מכירה (סנהדרין פח). מות יומת • בחנק. כל מיתה האמורה בתורה סתם, חנק היא. והפסיק הענין וכתב: "וגונב איש" בין "מכה אביו ואמו" ל"מקלל אביו ואמו", ונראה לי, הינו פלוגתא, דמר סבר מקשינן הפאה לקללה, ומר סבר לא מקשינן (סנהדרין שס).

כ"ט • וגנב איש ומכרו • (מכילתא) למה נאמר? לפי שנאמר: (דברים כד) "כי ימצא איש גונב נפש מאחיו". אין לי אלא איש שגנב נפש. אשה, או טמטום, או אנדרוגינוס שגנבו, מניין? תלמוד לומר: "וגונב איש ומכרו". ולפי שנאמר כאן: "וגונב איש", אין לי אלא גונב איש. גונב אשה, מניין? תלמוד לומר: (שם) "וגונב נפש". לכך הצרכו שניהם, מה שחסר זה,

(יז) ומקלל אביו ואמו מות יומת: ס

יז ודילוט אבוהי ואמה אתקטלא יתקטל: אשר יקלל, להוציא את הקטן. מות יומת • בסקילה, וכל מקום שנאמר: "דמיו בו", בסקילה, ובנין אב לכלם: (ויקרא כ) "באבן ירגמו אותם דמיהם בהם". ובמקלל אביו ואמו נאמר: "דמיו בו" (תורת כהנים. קידושין ל).

כ"ט • ומקלל אביו ואמו • למה נאמר? לפי שהוא אומר: (ויקרא כ) "איש איש אשר יקלל את אביו". אין לי אלא איש שקלל את אביו. אשה שקללה את אביה, מניין? תלמוד לומר: "ומקלל אביו ואמו" סתם, בין איש ובין אשה. אם כן, למה נאמר: "איש

(יח) וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו או באגרף ולא ימות ונפל למשכב: ס

יח וארי ינצין גברין וימחי גבר ית חברה באבא או בכורמיזא ולא ימות ונפל לבוטלן: ונפל למשכב • פתרגומו: ונפל לבוטלן, לחלי שבטלו ממלאכתו.

כ"ט • וכי יריבן אנשים • למה נאמר? לפי שנאמר: "עין תחת עין", לא למדנו אלא דמי אבריו, אבל שבת ורפוי לא למדנו. לכך נאמרה פרושה זו (מכילתא).

(יט) אִם-יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל-מִשְׁעַנְתּוֹ וְנָקָה יָט אִם יָקוּם וְיִהְיֶה בְּבִרְאָה עַל פּוֹרְתָהּ וְיִהְיֶה זִכָּאָה מְחִיא לְחוּד בּוֹטְלָנָה יִתֵּן וְאָגַר אֲסִיא וְשָׁלֵם:

הַחֲלִי, אִם קָטַע יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, רוֹאִין בְּטוֹל מְלֹאכְתּוֹ מִחֲמַת הַחֲלִי, כְּאֵלּוֹ הוּא שׁוֹמֵר קְשׁוּאִין, שֶׁהָרִי אָף לְאַחַר הַחֲלִי אֵינּוּ רְאוּי לְמְלֹאכֶת יָד וְרַגְלָהּ, וְהוּא כְּבָר נִתֵּן לוֹ מִחֲמַת נְזֻקוֹ דְּמֵי יָדוֹ וְרַגְלוֹ, שְׁנֹאמַר: "יָד תַּחַת יָד, רַגְלָהּ תַּחַת רַגְלָהּ". וְרִפְאָה יְרִפְאָה • כְּתַרְגוּמוֹ: יְשָׁלֵם שְׁכָר הַרוֹפֵא (בבא קמא פה).

כ"י • עַל מִשְׁעַנְתּוֹ • עַל בְּרִיו וְכַחוֹ (מכילתא). וְנָקָה הַמִּפְּהָ • וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעֲתָךְ שִׁיְהַרְגֶנּוּ זֶה שְׁלֹא הָרַג? אֲלֹא לְלִמְדָךְ כְּאֵן שְׁחֹבְשִׁים אוֹתוֹ עַד שֶׁנִּרְאָה אִם יִתְרַפָּא זֶה, וְכֵן מִשְׁמַעוֹ: כְּשֶׁקָּם זֶה וְהוֹלֵךְ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ, אִזּוֹ וְנָקָה הַמִּפְּהָ, אֲבָל עַד שְׁלֹא יָקוּם זֶה, לֹא נָקָה הַמִּפְּהָ. רַק שְׁבִתּוֹ • בְּטוֹל מְלֹאכְתּוֹ מִחֲמַת

♦ יום שני כ"ד שבט ♦

(כ) וְכִי-יָבֵה אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ אוֹ אֶת-אִמְתּוֹ בְּשִׁבְטֵם וּמַת תַּחַת יָדוֹ נָקָם יִנָּקֶם:

כ"י • וְכִי-יָבֵה אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ אוֹ אֶת-אִמְתּוֹ • בְּעַבְדֵי כְּנַעֲנִי, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינּוּ אֲלֹא בְּעַבְרִי? תַּלְמוּד לומר: "כִּי כִסְפוֹ הוּא". מַה כִּסְפוֹ קִנּוּי לוֹ עוֹלָמִית, אָף עַבְדֵי הַקִּנּוּי לוֹ עוֹלָמִית. וְהָרִי הִיָּה בְּכֻלָּל "מִפְּהָ אִישׁ וּמַת"? אֲלֹא כָּא הַכְּתוּב וְהוֹצִיא אוֹ מִן הַכֻּלָּל לְהִיּוֹת נִדוּן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים, שְׂאִם לֹא מַת תַּחַת יָדוֹ וְשִׁקָּה מַעַת לַעַת, פְּטוּר. בְּשִׁבְטֵם • כְּשִׁישׁ בּוֹ כְּדֵי לְהַמִּית, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינּוּ אֲלֹא אֲפִלוֹ אֵין בּוֹ

כ"י • וְכִי-יָבֵה אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ אוֹ אֶת-אִמְתּוֹ • בְּעַבְדֵי כְּנַעֲנִי, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינּוּ אֲלֹא בְּעַבְרִי? תַּלְמוּד לומר: "כִּי כִסְפוֹ הוּא". מַה כִּסְפוֹ קִנּוּי לוֹ עוֹלָמִית, אָף עַבְדֵי הַקִּנּוּי לוֹ עוֹלָמִית. וְהָרִי הִיָּה בְּכֻלָּל "מִפְּהָ אִישׁ וּמַת"? אֲלֹא כָּא הַכְּתוּב וְהוֹצִיא אוֹ מִן הַכֻּלָּל לְהִיּוֹת נִדוּן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים, שְׂאִם לֹא מַת תַּחַת יָדוֹ וְשִׁקָּה מַעַת לַעַת, פְּטוּר. בְּשִׁישׁ בּוֹ כְּדֵי לְהַמִּית, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינּוּ אֲלֹא אֲפִלוֹ אֵין בּוֹ

(כא) אִךְ אִם-יּוֹם אוֹ יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יִקָּם כִּי כִסְפוֹ הוּא:

כ"י • אִךְ אִם יּוֹם אוֹ יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יִקָּם • אִם עַל יוֹם אֶחָד הוּא פְּטוּר, עַל יוֹמִים לֹא כִּלְשָׁפֶן? אֲלֹא יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמִים, וְאֵי זֶה? - זֶה מַעַת לַעַת

כ"י • אִךְ אִם יּוֹם אוֹ יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יִקָּם • אִם עַל יוֹם אֶחָד הוּא פְּטוּר, עַל יוֹמִים לֹא כִּלְשָׁפֶן? אֲלֹא יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמִים, וְאֵי זֶה? - זֶה מַעַת לַעַת

(כב) וְכִי-יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצְאוּ יַלְדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אֶסוֹן עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּכַלְלִים:

כ"י • וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא) זֶה עִם זֶה, וְנִתְפַּנֵּן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. וְנִגְפוּ • אֵין

כ"י • וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא) זֶה עִם זֶה, וְנִתְפַּנֵּן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. וְנִגְפוּ • אֵין

מִכָּא אֲבִוּרִית שִׁישׁ כִּיָּה לְהַמִּית כִּי כִסְפוֹ הוּא, וְכִי יֵשׁ לָךְ אֲדָם שֶׁמֵּאבֵּד בְּכִסְפוֹ בְּנִדְיָם, וְדֹאֵי לֹא הִכְהוּ מִכָּא רַבָּה כִּי חָס עַל מִמוֹנוֹ וּמַת מִחֲמַת דְּכָר אַחַר: תוֹרָה כב

בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי כְּמוֹ שְׁנֹאמַר (בראשית לד כה) וַיְהִי בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם בְּאֲבָיִם, קָא מִשְׁמַע לָן 'יוֹמִים', כִּי בֵּין יוֹם אוֹ יוֹמִים אֲנּוּ תוֹלִין לומר שְׁמַת מִחֲמַת אִיוּו דְּכָר אַחַר שְׁנִתְחַדַּשׁ בּוֹ, וְהוּא וְדֹאֵי לֹא הִכְהוּ

(כא) אִךְ אִם יּוֹם אוֹ יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יִקָּם כִּי כִסְפוֹ הוּא. לֹא זֶה יּוֹם אֲפִלוֹ יוֹמִים, כִּי סִלְקָא דַּעֲתָךְ אֲמִינָא כִּינּוּן שְׁעַמַד שְׁנֵי יָמִים וּמַת בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְדֹאֵי מִחֲמַת מִכְתּוֹ מַת, כִּי הַמִּפְּהָ כּוֹאֶבֶת בְּיוֹתֵר

כמו: (דברים כב) "וּעֲנִשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף". פֶּאֶשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו וְגו' • כְּשִׁיתְּבַעֲנוּ הַבַּעַל בְּבֵית־דִּין לְהִשִּׁית עָלָיו עֲנֵשׁ עַל כָּף. וְנִתֵּן • הַמִּכָּה, דָּמִי וְלִדּוֹת. בְּפִלְלִים • עַל־פִּי הַדִּינָיִם.

(ישעיה ח) "וּלְאָכֵן נִגְף". וְלֹא יִהְיֶה אֶסּוֹן • בְּאִשָּׁה. עֲנוּשׁ יַעֲנֵשׁ • לְשֵׁלֶם דָּמִי וְלִדּוֹת לַבַּעַל. שְׁמִין אוֹתָהּ כַּמָּה הִיְתָה רְאוּיָהּ לְהַמְכֹר בְּשׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדַמְיָהּ בְּשִׁבִיל הַרְיוּנָה. עֲנוּשׁ יַעֲנֵשׁ • יִגְבוּ מִמֶּנּוּ מִמוֹן,

כג ואם מותא יהא ותתן נפשא חלף נפשא:

(כג) וְאִם־אֶסּוֹן יִהְיֶה וְנִתְּתָה נַפְשׁ תַּחַת נַפְשׁ:

שְׁהַמְתַּכּוֹן לְהַרְגַּ אֶת זֶה וְהַרְגַּ אֶת זֶה, פְּטוּר מִמִּיתָה וּמִשֵּׁלֶם לְיִוְרָשׁוֹ דָּמָיו כְּמוֹ שֶׁהִיָּה נִמְכָר בְּשׁוּק.

כ"ג • וְאִם אֶסּוֹן יִהְיֶה • בְּאִשָּׁה. וְנִתְּתָה נַפְשׁ תַּחַת נַפְשׁ • (סנהדרין עט) רַבּוּתֵינוּ חוֹלְקִין בְּדָבָר: יֵשׁ אוֹמְרִים נַפְשׁ מִמֶּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִמוֹן, אֲבָל לֹא נַפְשׁ מִמֶּשׁ,

כד עינא חלף עינא שניא חלף שניא ידא חלף ידא רגלא חלף רגלא:

(כד) עֵינַי תַּחַת עֵינַי שֵׁן תַּחַת שֵׁן יַד תַּחַת יַד רֶגֶל תַּחַת רֶגֶל:

נְטִילַת אֶבֶר מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוּתֵינוּ בְּפָרֶק "הַחֹבֵל" (בבא קמא פד).

כ"ד • עֵינַי תַּחַת עֵינַי • סִמָּא עֵינַי חֲבֵרוֹ, נוֹתֵן לוֹ דָּמִי עֵינֵי כַּמָּה שֶׁפָּחְתוּ דָּמָיו לְמִכָּר בְּשׁוּק, וְכֵן כָּלֶם. וְלֹא

כה כנא חלף כנא חלף פדעא חלף פדעא משקופי חלף משקופי:

(כה) כְּנִיָּה תַּחַת כְּנִיָּה פִּצַּע תַּחַת פִּצַּע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה: ם

פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִן הַצַּעַר, לֹא־מֵר: הוֹאִיל וְקִנְיָה יְדוֹ, יֵשׁ עָלָיו לְחֻתְכָּה כָּל־מָה שִׁירְצָה, אֲלֵא אוֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ לְחֻתְכָּה בְּסֵם, שְׂאִינוּ מִצְטַעַר כָּל כָּף, וְזֶה חֻתְכָּה בְּכַרְזֵל וְצַעֲרוֹ. חֲבוּרָה • הִיא מִכָּה שֶׁהִדָּם נֶצְרַר בָּהּ וְאִינוּ יוֹצֵא, אֲלֵא שְׂמַאֲדִים הַבֶּשֶׁר פְּנִגְדוֹ. לְשׁוֹן חֲבוּרָה, טק"א בַּלְע"ז, כְּמוֹ (רמיה יג) "וְנִמְר חֲבַרְבְּרִתִּיו". וְתַרְגּוּמוֹ מִשְׁקוּפִי, לְשׁוֹן חֲבָטָה, בַּטְרוּר"א בַּלְע"ז, וְכֵן "שְׂדוּפַת קָדִים" שְׂקִיפֵן קְדוּם, חֲבוּטוֹת כְּרוּחַ. וְכֵן "עַל הַמִּשְׁקוּף", עַל שֵׁם שֶׁהִדְלַת נוֹקֵשׁ עָלָיו.

כ"ה • כְּנִיָּה תַּחַת כְּנִיָּה • מִכּוֹת אֵשׁ, וְעַד עַכְשָׁו דַּבֵּר בְּחֻבְלָה שִׁישׁ בַּהּ פָּחַת דָּמִים, וְעַכְשָׁו בְּשִׂאִין בַּהּ פָּחַת דָּמִים אֲלֵא צַעַר, כְּגוֹן כְּנֵאוֹ בְּשִׁפּוֹד עַל צִפְרָנָיו, אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם כִּיּוֹצֵא בְּזֶה רוּצָה לְטַל, לְהִיּוֹת מִצְטַעַר כָּף. פִּצַּע • הִיא מִכָּה הַמוֹצִיָּאָה דָּם שֶׁפִּצַּע אֶת בְּשָׂרוֹ, נִפְרְדוּר"ר בַּלְע"ז. הַכֹּל לְפִי מָה שֶׁהוּא: אִם יֵשׁ בוֹ פָּחַת דָּמִים, נוֹתֵן נְזֶק, וְאִם נִפְל לְמִשְׁכָּב, נוֹתֵן שִׁבְתָּה, וְרַפּוּי, וּבִשְׁתׁ וְצַעַר. וּמִקְרָא זֶה יִתֵּר הוּא. וּבִ"הַחֹבֵל" דְּרָשׁוּהוּ רַבּוּתֵינוּ לְחִיב עַל הַצַּעַר אֲפִלוּ בְּמִקּוֹם נְזֶק, שֶׁאֵף־עַל־פִּי שְׁנוֹתֵן לוֹ דָּמִי יְדוֹ, אֵין

כו וארי ימחי גבר ית עינא דעבדה או ית עינא דאמתה ויחבלנה לבר חורין ופטרה חלף עינה:

(כו) וְכִי־יִכָּה אִישׁ אֶת־עֵינַי עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵינַי וְשִׁחַתָּה לְחַפְשִׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת עֵינָיו:

'שֵׁן וְעֵינַי'? שְׂאֵם נֶאֱמַר עֵינַי וְלֹא נֶאֱמַר שֵׁן, הִיְתִיתִי אוֹמֵר: מָה עֵינַי שְׁנוֹבְרָא עִמוֹ, אִף כָּל שְׁנוֹבְרָא עִמוֹ, וְהָרִי שֵׁן לֹא נִבְרָא עִמוֹ. וְאִם נֶאֱמַר שֵׁן וְלֹא נֶאֱמַר עֵינַי, הִיְתִיתִי אוֹמֵר אֲפִלוּ שֵׁן תִּינוּק שִׁישׁ לָהּ חֲלִיפִין, לְכָף נֶאֱמַר עֵינַי.

כ"ו • אֶת עֵינַי עַבְדּוֹ • כְּנַעֲנִי, אֲבָל עַבְרִי אֵינוֹ יוֹצֵא בְּשֵׁן וְעֵינַי, כְּמוֹ שְׂאִמְרָנוּ אֲצֵל "לֹא תִצַּא כִּצְאֵת הָעַבְדִּים". תַּחַת עֵינָיו • (מכילתא) וְכֵן כְּכ"ד רִאשִׁי אֲבָרִים: אֲצַבְעוֹת הַיָּדִים וְהַרְגָּלִים, וְשִׁמֵי אֲזָנָיִם, וְהַחֹטֵם וְרֹאשׁ הַגּוּיָה שֶׁהוּא גִיד הָאֵמָה. וְלָמָּה נֶאֱמַר

כז ואם שניא דעבדה או שניא דאמתה יפל לבר חורין ופטרה חלף שנה:

(כז) וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֶת־עֵינָיו יִפֹּל לְחַפְשִׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת שְׁנוֹ: פ

כח וְאֵיךְ יִגַּח תּוֹרָא יֵת גְּבֻרָא או ית אַתְמָא
וימות אַתְרַגְמָא יתְרַגְם תּוֹרָא וְלֹא יתְאַכַּל
ית בְּסֻרָה וּמְרָה דְתּוֹרָא יְהִי זַכָּא :

בְּאֵכִילָה. (בבא קמא מא) בְּהִנָּחָה מִנֵּינָ? תִּלְמוּד לומר:
"וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי". כְּאֵדָם הָאוּמֵר לְחַבְרוֹ: יֵצֵא פְלוֹנֵי
נָקִי מִנְכֶסֶיּוֹ וְאֵין לוֹ בְּהֵם הִנָּחָה שֶׁל פְּלוֹם, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ.
וּפְשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּמוֹעֵד: "וְגַם-בְּעֲלֵיו
וְיִמְתָּ", הִצְרַף לומר בְּתָם: "וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי".

כ"י- וְכִי יִגַּח שׁוֹר • (בבא קמא כד) אָחַד שׁוֹר וְאָחַד כָּל
בְּהֵמָה וְחִיָּה וְעוֹף, אֲלֵא שְׁדַבֵּר הַכְּתוּב בְּהֵנָה. וְלֹא
יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ • (פסחים כא) מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "סִקּוּל
יִסְקַל הַשּׁוֹר", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נִבְלָה, וְנִבְלָה אֲסוּרָה
בְּאֵכִילָה? אֲלֵא מָה תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא יֵאָכַל אֶת
בְּשָׂרוֹ"? שֶׁאֲפֵלוֹ שִׁחְטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דֵּינוֹ, אֲסוּר

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 141 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

גם הוזהר בא מ'דבר הכתוב

חס וְשָׁלוֹם.
אך בְּדִרְךָ כָּלל כְּאֶשֶׁר "עוֹלָם כְּמִנְהַגּוֹ נוֹהֵג", עֵלוֹל הָאֲדָם
לְחֶשֶׁב שֶׁאֵין דְרָכֵי הַטְּבַע מְגִיעִים מִכַּח הַבוֹרָא, אֲלֵא כִּף הוּא
דְרָכָם וְטְבַעַם שֶׁל הַנְּבָרָאִים, וְהַעוֹלָם מִתְנַהֵג מִעֲצָמוֹ ח"ו.
וְעַל זֶה בָּא הַכָּלֵל - "דְּבַר הַכְּתוּב בְּהֵנָה". שְׂגָם ה"הנָה",
דְּקָאֵי עַל הַהִנְהָגָה הַרְגִילָה מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ, אֵין זֶה מִעֲצָמוֹ
ח"ו, כִּי-אִם מִכַּח "דְּבַר הַכְּתוּב", שֶׁהוּא דְבַר ה' הַמְּחַיֶּה וּמְקַיֵּם
אֶת כָּל הַנְּבָרָאִים וּמְנַהֵגָם כְּרָצוֹנוֹ.

וְכִי יִגַּח שׁוֹר
אָחַד שׁוֹר וְאָחַד כָּל בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹף אֲלֵא שְׁדַבֵּר הַכְּתוּב
בְּהֵנָה (כא, כח. ובפרש"י)
יֵשׁ לְפָרֵשׁ כָּלל זֶה "דְּבַר הַכְּתוּב בְּהֵנָה" (שְׁמַבִּיאֵו רש"י
בְּפָרֻשְׁתָּנוּ עוֹד כְּמָה פְּעָמִים (כב, יז. שם, כא. שם, ל) בְּדִרְךָ
הַדְרוֹשׁ וְהַרְמֹז:
כְּאֶשֶׁר מִתְרַחֵשׁ בְּעוֹלָם מֵאֲרַע שֶׁהוּא נִגְדַּד הַטְּבַע וְיוֹצֵא מִגְדָּר
הַרְגִיל, אֲזִי נִפְרַח לְכָל ש"מֵאֵת ה' הִיְתָה זֹאת" וְאֵין זֶה "מִקְרָה"

כט וְאִם תּוֹר נִגַּח הוּא מֵאֲתַמְלִי וּמִדְקָמוּהִי
וְיִתְסַהֵד כְּמֵרָה וְלֹא נִטְרָה וְיִקְטוּל גְּבֻרָא או
אַתְמָא תּוֹרָא יתְרַגְם וְאֵף מְרָה יתְקַטַּל :

(כט) וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַלְּ שֶׁלְשָׁם וְהוֹעֵד בְּעֲלֵיו
וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהִמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקַל
וְגַם-בְּעֲלֵיו יוֹמֵת:

תִּלְמוּד לומר: "וְהִמִּית". וְגַם בְּעֲלֵיו יוֹמֵת • בִּידֵי
שְׂמַיִם. זְכוּל בִּידֵי אָדָם? תִּלְמוּד לומר: (במדבר לה) "מֵאוֹת
יִמֵּת הַמֶּכָּה, רוֹצֵחַ הוּא", עַל רְצִיחַתוֹ אֶתְהַ הוֹרְגוֹ
וְאִי אֶתְהַ הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׁוֹרוֹ (סנהדרין לב) •

כ"י- מִתְמַלְּ שֶׁלְשָׁם • הָרִי שֶׁלֵּשׁ נְגִיחוֹת (מכילתא) •
וְהוֹעֵד בְּעֲלֵיו • (ב"ק כג) לְשׁוֹן הַתְּרָאָה בְּעֲדִים, כְּמוֹ:
(בראשית מג) "הָעֵד הַעֵיד בְּנֵי הָאִישׁ". וְהִמִּית אִישׁ
וְגו' • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִגַּח", אֵין לִי אֲלֵא שֶׁהִמִּיתוּ
בְּנִיחָה. הִמִּיתוּ בְּנִיחָה, דְחִיפָה וּבְעִיטָה מִנֵּינָ?

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 329 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

מיתת השור - דיני נפשות?

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף הַסְבָּרָה בְּזֶה:
דְּהִנְה בְּטַעַם חַיִּיב הַמִּיתָה לְבַעֲלִים בְּנִיחַת שׁוֹרוֹ, הִנְה אֲפֶשֶׁר
לְפָרֵשׁ דְּהוּא מִטַּעַם שֶׁלֹּא שְׁמַר שׁוֹרוֹ כְּדָבְעִי, וְאֵז "הַשּׁוֹר
יִסְקַל" מִשׁוּם שֶׁהִזִּיק, וְזֶה שֶׁהַבְּעֲלִים יוֹמֵת הוּא מִטַּעַם שֶׁלֹּא
שְׁמַר שׁוֹרוֹ. וּלְפִי זֶה, דֵּין הַשּׁוֹר וְדֵּין הַבְּעֲלִים הֵם שְׁנֵי דְבָרִים
נִפְרָדִים.
אֲבָל יוֹתֵר נִרְאֶה לומר דְּטַעַם חַיִּיב הַמִּיתָה לְבַעֲלִים הוּא,
דְּמִכְפִּין שֶׁהַשּׁוֹר הוּא מִמוֹן בְּעֲלִים, הִנְה לִיָּה כִּיְדָא אֲרִיכְתָא
דְּהַבְּעֲלִים, וּכְאֵלוֹ שֶׁהַבְּעֲלִים בְּעֲצָמוֹ הִזִּיק. וּלְפִי זֶה, בְּדִין
הַשּׁוֹר נִכְלָל גַּם דֵּינֵי נְפֻשׁוֹת, דְּשְׁנִיחָה חֲטָאוּ בְּאוֹתָהּ פְּעֻלָּה
וְאֵין שִׁיף לְהַפְרִיד בְּדִין שְׁלָהֶם.

וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַלְּ שֶׁלְשָׁם וְהוֹעֵד בְּעֲלֵיו •
הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם-בְּעֲלֵיו יוֹמֵת: (כא, כט)
"שׁוֹר הַנִּסְקַל, בְּעֲשָׂרִים וּשְׁלוֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם
בְּעֲלֵיו יוֹמֵת, כְּמִיתַת בְּעֲלִים כִּף מִיתַת הַשּׁוֹר" (סנהדרין ב, א).
וְקִשָּׁה אֵיךְ לְמַדִּים דֵּין מִיתַת הַשּׁוֹר מִדֵּין מִיתַת הַבְּעֲלִים,
וְהֵרִי אֵין לְמַדִּים דֵּינֵי כְּמוֹנוֹת מִדֵּינֵי נְפֻשׁוֹת?
וְיֵשׁ לומר בְּפְשִׁטוֹת דֵּיֵשׁ בְּזֶה גַּם דֵּינֵי נְפֻשׁוֹת:
מֵאַחַר שֶׁהַתּוֹרָה כָּלְלָה אוֹתָם כְּאָחַד, "הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם בְּעֲלֵיו
יוֹמֵת" - הֵינֵנוּ שְׁכַשְׁדָּנִים עַל הַשּׁוֹר אֵין זֶה רַק דֵּינֵי כְּמוֹנוֹת
כִּי-אִם גַּם דֵּינֵי נְפֻשׁוֹת, כִּי בְּזֶה נִכְלָל דֵּין הַבְּעֲלִים - וְגַם
בְּעֲלֵיו יוֹמֵת" (בִּידֵי שְׂמַיִם), וְאִם-כֵּן שְׁפִיר הֵוִי דֵּינֵי נְפֻשׁוֹת.

(ל) אִם-כָּפַר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדוֹן נַפְשׁוֹ כָּכֹל אֲשֶׁר-יוֹשֵׁת עָלָיו:

ל אם ממון ישוון עלוהי ויתן פודקן נפשה ככל דישוון עלוהי:

כ"ט - אם כפר יושת עליו. "אם" זה אינו תלוי, והרי הוא כמו "אם כסף תלוה", לשון אשר זה משפטו, שישיתו עליו בית-דין כפר. ונתן פדין

נפשו. דמי נזק, דברי רבי שמעאל. רבי עקיבא אומר: דמי מזיק (בבא קמא כז) *

(לא) אֹרֶבֶן יָגַח אֹרֶבֶת יָגַח כַּמְשַׁפֵּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ:

לא או לבר ישראל יגח תורה או לבת ישראל יגח פדינא הדין יתעבד לה:

כ"ט - ארבע יגח. בן שהוא קטן. או בת. שהיא קטנה. לפי שנאמר: "והמית איש או אשה", יכול

אינו חיב אלא על הגדולים? תלמוד לומר: "ארבע יגח וגו'", לחיב על הקטנים בגדולים (מכילתא) *

(לב) אִם-עֶבֶד יָגַח הַשּׂוֹר או אִמָּה כָּסֶף וְשְׁלִשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לְאֹדוֹנוֹ וְהַשּׂוֹר יִסְקָל: ׀

לב אם לעבדא יגח תורה או לאמתא כסף תלתין סלעין יתן לרבוניה ותורה יתגה:

כ"ט - אם-עבד או אמה. פנענייים (מכילתא). שלשים שקלים יתן. גזרת הכתוב היא, בין שהוא שנה אלה זוז, בין שאינו שנה אלא דינר, והשקל משקלו ד'

זהובים, שהם חצי אוניקיא למשקל הישר של קלוני"א.

(לג) וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר או כִּי-יִכְרֶה אִישׁ בַּר וְלֹא יִכְסֶּנּוּ וְנִפְלְ-שָׁמָּה שׂוֹר או חֲמוֹר:

לג וארי יפתח גבר גוב או ארי יכרה גבר גוב ולא יכסנה ויפל תמן תורה או חמרא:

כ"ט - וכי-יפתח איש בור. שהיה מכסה וגלהו. או כי יכרה. למה נאמר? אם על הפתיחה חיב, על הכרה לא כל-שכן? אלא להביא פורה אחר כורה שהוא חיב (בבא קמא נא) * ולא יכסנו. הא אם פשהו, פטור, וכחופר ברשות הרבים דבר הכתוב (שם נה) * שור או חמור. הוא הדין לכל בהמה וחייה, ששקל

מקום שנאמר: "שור וחמור", אנו למדין אותו "שור" "שור" משבת, שנאמר: "למען ינוח שורך וחמורך", מה להלן כל בהמה וחייה פשור, שהרי נאמר במקום אחר "וכל בהמתך", אף כאן כל בהמה וחייה פשור. ולא נאמר: "שור" ו"חמור", אלא "שור" ולא אדם, "חמור" ולא כלים (בבא קמא נב) *

(לד) בַּעַל הַבוֹר יִשְׁלַם כָּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלָיו וְהָיָה-לוֹ: ׀

לד מרי דגבא ישלם כספא יתיב למרוהי ומיתא יהא דילה:

כ"ט - בעל הבור. בעל התקלה, אף-על-פי שאין הבור שלו, שעשאו ברשות הרבים, עשאו הכתוב בעליו, להתחייב בגזקיו. כסף ישיב לבעליו. ישיב לרבות שנה כסף, ואפלו סבין (שם ט) . (והא דכתיב "מיטב שדהו", וכתב רש"י שהגזקין מן העדית, תרץ בגמרא דפרק קמא דבבא קמא, רב הונא בריה

דרב יהושע, דזהו אם בא לגבות קרקע, אבל מטלטלי - כל מילי מיטב הוא, דאי לא מזדבן הקא, מזדבן הקא). והמת יהיה-לו (מכילתא. ב"ק ט) לנזק, שמין את הנבלה ונוטלה בדמים, ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו.

(לה) וְכִי-יִגַּף שׂוֹר-אִישׁ אֶת-שׂוֹר רַעְהוּ וּמְכָרוֹ אֶת-הַשּׂוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת-כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת-הַמֶּת יַחֲצוּן:

לה וארי יגוף תור דגבר ית תורה דחברה וימות ויזבנון ית תורה חיא ויפלגון ית כספה ואף ית דמי מיתא ופלגון:

כ"ט - וכי-יגף. ידחף, בין בקרניו, בין בגופו, בין ברגליו, בין שגשכו בשניו, כלן בכלל נגיפה הם,

שאינ נגיפה אלא לשון מכה. שור-איש. שור של איש. ומכרו את השור וגו'. בשוים הכתוב מדבר,

הנזק. ואם אמרת פן, הרי תם חמור ממועד. על פרחך, לא דבר הכתוב אלא בשוין, ולמדך שהתם משלם חצי נזק, ומן השוין תלמד לשאינן שוין, שהמשתלם חצי נזקו, שמין לו את הנבלה, ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה, נוטל חצי הפחת והולך. ולמה אמר הכתוב בלשון הזה, ולא אמר: "ישלם חציו"? ללמד, שאין התם משלם אלא מגופו, ואם נגח ומת אחר-כך אין הנזק נוטל אלא הנבלה, ואם אינה מגעת לחצי נזקו, נפסיד. או שור שנה מנה שנגח שור שנה חמש מאות זוז, אינו נוטל אלא את השור, שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה

(בבא קמא טו).

שור שנה מאתים שהמית שור שנה מאתים, בין שהנבלה שנה הרבה, בין שהיא שנה מעט, כשנוטל זה חצי החי וחצי המת, וזה חצי החי וחצי המת, נמצא, כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה. למדנו, שהתם משלם חצי נזק, שמן השוין אתה למד לשאינן שוין, פי דין התם לשלם חצי נזק, לא פחות ולא יותר. או יכול אף בשאינן שוין בדמיהן כשהן חיים אמר הכתוב "וחצו את שניהם"? אם אמרת פן, פעמים שהמזיק משתכר הרבה כשהנבלה שנה לימכר לנכרים הרבה יותר מדמי שור המזיק, ואי אפשר שיאמר הכתוב שהיא המזיק נשכר, או פעמים שהנזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם, שחצי דמי שור המזיק שוין יותר מכל דמי שור

(לו) או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם שור תחת השור והמת יהיה-לו: ם

לו או אתידע ארי תור נגח הוא מאתמלי ומדקמוהי ולא נטרה מרה שלמא ישלם תורא חלף תורא ומיתא יהא דילה:

שלם ישלם שור • נזק שלם. והמת יהיה-לו • לנזק, ועליו ישלם המזיק עד שישתלם נזק כל נזקו.

כשי- או נודע • או לא היה תם, אלא נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשם, הרי שלש נגיחות.

לו ארי יגנוב גבר תור או אמר ויבסנה או זבננה חמשא תורין ישלם חלף תורא וארבע ענא חלף אמרא:

(לז) כי יגנב-איש שור או-שה וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע-צאן תחת השה:

כחה של מלאכה: שור, שבטלו ממלאכתו, ה' שנה, שלא בטלו ממלאכתו, ד'. תחת השור תחת השה • (בבא קמא טז) שנגחן הכתוב, לומר שאין מדת תשלומי ד' וה' נוהגת אלא בשור ושה בלבד.

כשי- חמשה בקר וגו' • אמר רבי יוחנן בן זבאי: חס המקום על כבודן של בריות: שור, שהולך ברגליו, ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו, משלם ה'. שנה, שנושאו על כתפו, משלם ד', הואיל ונתבזה בו. אמר רבי מאיר: בא וראה כמה גדולה

א אם במחירתא ושפחה גנבא ויתמחי וימות לית לה דם:

כב (א) אם-במחירת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים:

מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממנו בפניו ושותק. לפיכך, על-מנת-כן בא, שאם יעמד בעל המזון כנגדו, יתרגנו.

כשי- אם במחירת • (סנהדרין סב) כשהיה חותר את הבית. אין לו דמים • אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעקר. כאן למדתך תורה: אם בא להרגך השכם להרגו, וזה להרגך בא, שהרי יודע הוא שאין אדם

כ אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי דמא לה שלמא ישלם אם לית לה ויודפן בגנבתה:

(ב) אם-זרחה השמש עליו דמים לו שלם: אם-אין לו ונמכר בגנבתו:

שלוש עמך, בשמש הזה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לך שאינו בא להרג אפלו יעמד בעל המזון

כשי- אם-זרחה השמש עליו • (מכילתא וסנהדרין סט) אין זה אלא כמין משל: אם ברור לך הדבר שיש לו

נפלת עלוהי, לקח לו שיטה אחרת, לומר שאם מצאוהו עדים קדם שבא בעל הבית, וכשבא בעל הבית נגדו התרו בו שלא נהרגהו, דמים לו, חיב עליו אם הרגו, שמאחר שיש רואים לו, אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות, ולא יהרג את בעל המזון.

כנגדו, כגון אב החותר לגנב ממון הבן, בידוע שרחמי האב על הבן, ואינו בא על עסקי נפשות. דמים לו. כחי הוא חשוב, ורציחה היא אם נהרגנו בעל הבית. שלם ישלם. הגנב, ממון שגנב ואינו חיב מיתה. ואונקלוס שתרגם: אם עינא דסהדיא

(ג) אם המצא תמצא בידו הגנבה משור עד חמור

עדישה חיים שנים ישלם: ם

ג אם אשתכחא ושתכח בידה גנבתא מתור עד חמור עד אמר דאנון חיון על חד תרין ישלם:

כ"י אם המצא תמצא בידו. ברשותו, שלא טבח ולא מכר. משור עד חמור. כל דבר בכלל תשלומי כפל, בין שיש בו רוח חיים, בין שאין בו רוח חיים, שהרי נאמר במקום אחר: "על שה על שלמה על

כל אבדה וגו' ישלם שנים לרעהו". חיים שנים ישלם. ולא ישלם לו מתים, אלא חיים, או דמי חיים.

(ד) פי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירו

ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב פרמו

ישלם: ם

ד ארי יאכיל גבר חקל או כרם וישלח ית בעירה ויכול בחקל אחרן שפר חקלה ושפר פרמה ישלם:

כ"י פי יבער. את בעירה. ובער. פלם לשון בהמה, כמו: "אנחנו ובעירנו". פי יבער. יוליך בהמותיו בשדה וכרם של חברו ויזיק אותו באחת משתי אלה: או בשלוח את בעירה, או בבעור. ופרשו רבותינו: "ושלח", הוא נזקי מדרך כף רגל. "ובער", הוא נזקי השן האוכלת ומבערת. (בבא קמא א).

אחר. בשדה של איש אחר. מיטב שדהו ישלם. שמין את הנזק, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו, ישלם לו ממייטב שדותיו: אם היה נזקו סלע, יתן לו שוה סלע מעדית שיש לו. למדך הפתוב, שהנזקין שמין להם בעדית (ב"ק ז).

(ה) פירתצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבער את

הבערה: ם

ה ארי תפסק נור וישפח פוכין ויכול גדישין או קמא או חקלא שלמא ישלם דאדלק ית דלקתא:

כ"י פירתצא אש. אפלו מעצמה. ומצאה קצים קרדונ"ש בלע"ז. ונאכל גדיש. שלחכה בקוצים עד שהגיעה לגדיש, או לקמה המחברת לקרקע. או השדה. שלחכה את נירו, וצריך לניר אותה

פעם שניה. שלם ישלם המבער. אף על פי שהדליק בתוף שלו והיא יצאה מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חיב לשלם, לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק.

(ו) כפיתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגנב

מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים:

ו ארי יתן גבר לחברה כסף או מנין למטר ויתגנבין מבית גברא אם ושתכח גנבא ישלם על חד תרין:

כ"י וגנב מבית האיש. לפי דבריו. אם ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לבעלים. (בבא קמא ס).

(י) אִם-לֹא יִמָּצֵא הַגִּבּוֹב וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-
הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יְדוֹ בַּמִּלְאכָת רַעְהוּ:

כ"ה - אם לא ימצא הגבוב. וכא השומר הזה, שהוא בעל הבית. ונקרב. אל הדיינים, לדון עם זה ולשבע לו שלא שלח ידו בשלו.

(ח) עַל-כֵּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׂוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֵׁה
עַל-שִׁלְמָה עַל-כֵּל-אֲבֹהָ אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה
עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנִיחָם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים
יְשַׁלֵּם שָׁנִים לְרַעְהוּ: ם

ה' תהיה בין שניהם אם-לא שלח ידו, מה להלן שבועה, אף כאן שבועה. אשר לאמר כי-הוא זה. לפי פשוטו, אשר לאמר העד כי הוא זה שגשבעת עליו, הרי הוא אצלך. עד הדיינים בא דבר שניהם, וחקרו את העדות. ואם פשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים שגמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו שזרונים לברכה דרשו "כי הוא זה": ללמד שאין מחיבין אותו שבועה, אלא-אם-כן הודה במקצת, לומר: כך וכך אני חייב לך והמותר גבוב ממני (כ"ק *).

כ"ה - על-כל-דבר-פשע. שימצא שקרן בשבועתו, שייעידו עדים שהוא עצמו גבוב, וירשיעוהו אלהים על-פי העדים. ישלם שנים לרעהו. למדך הפתוב שהטוען בפקדון לומר גבוב הימנו, ונמצא שהוא עצמו גבוב, משלם תשלומי כפל. ואימתי? בזמן שגשבע ואחר-כך באו עדים, שפך דרשו רבותינו זכרונם-לברכה: "ונקרב בעל הבית אל האלהים". קריכה זו, שבועה היא. אתה אומר לשבועה, או אינו אלא לדיון, שפיון שפא לדיון וכפר לומר גבובה, מיד יתחייב בכפל אם באו עדים שהוא בידו? נאמר כאן שליחות יד, ונאמר למטה שליחות יד, "שבועת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו. עמ' 270)

ולכן לא יתכן שיהודי - או אפילו כח אחד שבו - יהיה 'כלו רע'. וכאשר יצר הרע מקטרג ותובע להפיל את החוטא ולמסור אותו כלו לרשותו, טוען האדם כנגדו טענת 'מודה במקצת': לא כל מהותי וכחי חטאו. אין זה אלא ב'מקצת' בלבד. "מודה במקצת - חייב שבועה". אדם שבחטאו - 'מקצתו' נכנס לרשות היצר, זקוק הוא לתוספת כח, שלא 'פל יותר לרשות היצר. זהו שמשביעים אותו - שבועה מלשון שובע, נותנים לו כחות מיוחדים שלא 'פל יותר, ויוכל להחזיק מעמד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (רש"י) ענין 'מודה במקצת' ברוחניות, הוא: בשעה שאדם נקשל בחטא, לא יתכן לומר שכל מהותו שקוע בחטא, שהרי עצם הנשמה לא חטאה והיא נשארה בדבוקתה בה' גם בשעת החטא. גם מצד כחות הנשמה, לא יתכן לומר שכח זה מלא רק חטאים, שהרי בכל יהודי יש ריבוי טוב, וכמאמר רז"ל (עירובין יט) "אפילו פושעי ישראל מלאים מצות קרימון".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך א. עמ' 158)

הצדיק שבדור, והוא יורה את הדרך לתשובה ויתן לו כח לחזור בתשובה שלמה. על-ידי-זה יעבד את בוראו בבחינת כפלים לתושיה. זהו שאמר הפתוב "ישלם שנים לרעהו" - "רעהו" זה הקב"ה (שמות-רבה ריש פרשת יתרו).

עד האלקים יבא... ישלם שנים לרעהו (כב, ח) "האלקים" - פירושו הדיון, וקאי על הדיון הראשון שהוא משה רבנו. ובדורות שלאחריו - הצדיק שבדור, שהוא ה'אתפשטותא דמשה' שבכל דור. אדם שחטא ומבקש לתקן חטאו, מה יעשה? - ילך אל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 10 - מתוך 'לקראת שבת')

כפל ב'טוען טענת גבוב' הוא דוקא כשגשבע השומר, ושבועת שקר הוא חטא בין אדם למקום, שאינו שיף לכאורה למפקיד - הצרף הכתוב לפרש שאף-על-פי-כן ישלם שנים לרעהו.

ישלם שנים לרעהו (כב, ח) יש לשאל, מדוע מוסיף "לרעהו". ויש לומר, דהנה פסוק זה מדבר בשומר שגשבע שהחפץ נגבב ממנו, והתברר שהוא בידו. ומפיון שהחייב של תשלומי

(ט) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׂוֹר אוֹ־שֶׁה וְכָל־בְּהֵמָה לְשֹׂמֵר וּמֵת אוֹ־נֹשֶׁבֶר אוֹ־נֹשֶׁבֶת אִין רֹאֵה:

ט ארי יתן גבר לחברה חמור או שור או אמר וכל בעירא למטר ומית או אתבר או אשתיב לית דחזי:

כ"ט - כי יתן איש אל רעהו חמור או שור • (ב"מ)
 זר פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם, לפיכך פטר בו את הגנבה, כמו שכתוב "וגנב מבית האיש, אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית", לשבועה. למדת, שפוסט עצמו בשבועה זו. ופרשה זו אמורה בשומר

שָׂכָר, לְפִיכָף אִינוּ פְּטוּר אִם נִגְנָבָה, כְּמוֹ שְׁכָתוּב: "אִם־גָּנַב וְגָנַב מֵעַמּוֹ יִשְׁלַם", אָכֵל עַל הָאֲנָס, כְּמוֹ: מֵת מֵעַצְמוֹ, אוֹ נֹשֶׁבֶר, אוֹ נֹשֶׁבֶת בְּחֻזְקָה עַל־יְדֵי לְסֻטִּים. וְאִין רֹאֵה • שִׁיעִיד בְּדָבָר.

(י) שְׂבַעַת יְהוָה תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רְעֵהוּ וְלָקַח בְּעַלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלַם:

י מומתא דיי תהי בין תרויהון אם לא אושיט ידה במה דמסר לה חברה ויקבל מרה מנה מומתא ולא ישלם:

כ"י - שבעת ה' תהיה • ישבע שכן הוא, כדבריו, והוא לא שלח בה יד להשתמש בה לעצמו, שאם

שָׁלַח בָּהּ יָד וְאֶחָר־כֵּף נֶאֱנָסָה, חָיִב בְּאֲנָסִין. וְלָקַח בְּעַלְיוֹ • הִשְׁבּוּעָה. וְלֹא יִשְׁלַם. לוֹ הַשּׁוֹמֵר כְּלוּם.

יא ואם אתגנבא ותגנב מעמה ישלם למרדחי:

(יב) אִם־טָרַף יִטְרַף יבֹאֵהוּ עַד הַטְּרֵפָה לֹא יִשְׁלַם: פ

יב אם אתברא יתבר יתי סהדין דתברא לא ישלם:

כ"כ - אם טרף יטרף • על ידי חיה רעה. יבאהו עד • יביא עדים שנטרפה באנס, ופטור. הטרפה לא ישלם • אינו אומר טרפה לא ישלם, אלא "הטרפה", יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו

מְשַׁלֵּם: טְרֵפַת חֲתוּל וְשׁוּעַל וְנִמְיָה, מְשַׁלֵּם. טְרֵפַת זָאֵב, אַרְי, וְדָב וְנִחָשׁ, אִינוּ מְשַׁלֵּם. וְיָמִי לְחֻשְׁךָ לְדוֹן כֵּן? שְׁהָרִי כְּתִיב "וּמֵת אוֹ נֹשֶׁבֶר אוֹ נֹשֶׁבֶת": מַה מֵיִתָּה שְׂאִין יָכוֹל לְהַצִּיל, אִף שְׂבָר וְשִׁבְזָה שְׂאִין יָכוֹל לְהַצִּיל.

(יג) וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רְעֵהוּ וְנֹשֶׁבֶר אוֹ־מֵת בְּעַלְיוֹ אִין־עֲמוֹ שְׁלַם יִשְׁלַם:

יג וארי ישאל גבר מן חברה ויתבר או מית מרה לית עמה שלמא ישלם:

כ"ל - וכי ישאל • בא ללמדך על השואל, שהוא חייב באנסין. בעליו אין עמו • אם בעליו של שור אינו עם השואל במלאכתו • (ב"מ זד).

(יד) אִם־בְּעַלְיוֹ עָמוּ לֹא יִשְׁלַם אִם־שָׂכִיר הוּא בָּא בְּשֹׂכְרוֹ: ס

יד אם מרה עמה לא ישלם אם אגירא הוא על באגרה:

כ"מ - אם בעליו עמו • בין שהוא באותה מלאכה, בין שהוא במלאכה אחרת: היה עמו בשעת שאלה, אינו צריך להיות עמו בשעת שבירה ומיתה • (ב"מ שס).

אִם־שָׂכִיר הוּא • אִם הַשּׁוֹר אִינוּ שְׂאוּל, אֲלֵא שְׂכוּר, בָּא בְּשֹׂכְרוֹ לְדַד הַשּׁוֹכֵר הֵזָה וְלֹא בְּשְׂאֵלָה, וְאִין כָּל

הַנָּאָה שָׁלוּ, שְׁהָרִי עַל־יְדֵי שְׂכָרוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ וְאִין לוֹ מִשְׁפָּט שׁוֹאֵל לְהַתְּחִיב בְּאֲנָסִין. וְלֹא פָּרַשׁ מַה דִּינוֹ, אִם כְּשׁוֹמֵר חֲנָם, אוֹ כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר. לְפִיכָף נִחְלְקוּ בוֹ חֻקֵּי יִשְׂרָאֵל, שׁוֹכֵר כִּיצַד מְשַׁלֵּם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר חֲנָם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר.

(טו) וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֲרָשָׁה וְשָׂכַב עִמָּה מִהַר יִמְהַרְנֶה לוֹ לְאִשָּׁה:

טו וארי ישדל גבר בתלתא דלא מארסא וישכוב עמה קמא וקמנה לה לאנתו:

שיעור יומי ליום שלישי כ"ה שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כב - פרשת משפטים עז

כ"ט וְכִי־יִפְתָּהּ • מְדַבֵּר עַל לִבָּהּ עַד שְׁשׁוּמַעַת לוֹ, וְכֵן תִּרְגַּמּוּ: וְאַרְיֵי יִשְׁדֵּל. שְׁדוּל בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, כְּפִתּוּי

(טו) אִם־מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיהָ לְתַתָּהּ לוֹ כִּסְף וְיִשְׁקַל כֶּסֶף אִם מִצָּבֶא לֹא יִצְבִּי אָבִיהָ לְמַתָּנָה לָהּ כִּסְפָא יִתְקוּל כְּמוֹהֵרִי בְּתַלְתָּא:

כְּמֹהַר הַבְּתוּלָת: ס

כ"ט וְכִי־יִפְתָּהּ הַבְּתוּלָת • שֶׁהוּא קָצוּב חֲמִשִּׁים כֶּסֶף אֶצֶל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּה בְּאַנְס, שְׁנַאֲמַר:

(יז) **מִכְשָׁפָה לֹא תַחִיָּה:**

כ"ט וְכִי־יִפְתָּהּ לֹא תַחִיָּה • (מַהֲרִין טו) אֶלֶּא תוֹמַת בְּבֵית־דִּין, וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִבוֹת, אֶלֶּא שְׁדַבֵּר הַכֶּתוּב בַּהֲוָה, שֶׁהַנְּשִׁים מְצוּיֹת מְכַשְׁפוֹת.

(יח) **כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת: ס**

יח כָּל דִּי־שֹׁכֵב עִם בְּעִירָא אֲתִקְטָלָא יִתְקַטַּל:

כ"ט וְכִי־יִפְתָּהּ עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת • בְּסִקִּילָה, רוֹבַע כְּנַרְבַּעַת, שְׁכָתוּב: "דְּמִיָּהם בָּם".

(יט) **זִבְחַ לַאלֹהִים יִחָרֵם בְּלִתִּי לַיהוָה לְבָדוֹ:**

יט דְּדַבַּח לְטַעַמַת עַמְמִיא יִתְקַטַּל אֶלְהֵן לְשִׁמָּא דְּנִי בְּלַחֲדוּהִי:

(תהלים טו) "אֵין כְּמוֹד בְּאֱלֹהִים", לְפִי שְׁלֹא פִרַשׁ, הַצֵּרֶף לִינְקֹד פִּתַּח. יִחָרֵם • יוֹמַת. וְלָמָּה נֹאמַר "יִחָרֵם", וְהֵלֵא כְּכֹר נֹאמְרָה בּוֹ מִיָּתָה בְּמִקּוֹם אַחֵר: (דברים יז) "וְהִצִּיאָתָּ אֶת הָאִישׁ הַהוּא, אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא וְגו'?" אֶלֶּא לְפִי שְׁלֹא פִרַשׁ עַל אִיזוֹ עֲבוּדָה חִיב מִיָּתָה, שְׁלֹא תֹאמַר כָּל עֲבוּדוֹת בְּמִיָּתָה, כִּי וּפִרַשׁ לָךְ פֶּאן "זִבְחַ לַאלֹהִים יִחָרֵם", לוֹמַר לָךְ: מַה זְבִיחָה, עֲבוּדָה הַנְּעֻשִׂית בְּפָנִים לְשָׁמַיִם, אִף אֲנִי מְרַבֵּה הַמְקַטֵּיר וְהַמְנַסֵּף, שֶׁהֵם עֲבוּדוֹת בְּפָנִים וְחִיבִין עֲלֵיהֶם לְכָל עֲבוּדַת כּוֹכְבִים, בֵּין שְׁדַרְכָּה לְעֲבֹדָה בְּכָף, בֵּין שְׂאִין דְּרַכָּה לְעֲבֹדָה בְּכָף. אֲבָל שְׂאֵר עֲבוּדוֹת, כְּגוֹן: הַמְכַבֵּד וְהַמְרַבֵּץ וְהַמְגַפֵּף וְהַמְנַשֵּׁק - אִינּוֹ בְּמִיָּתָה, אֶלֶּא בְּאִזְהָרָה.

כ"ט וְכִי־יִפְתָּהּ לַאלֹהִים • לְעַבּוּדַת כּוֹכְבִים, אֵלוֹ הֵיךְ נְקוּד לַאלֹהִים (הַלְמ"ד בְּצִירִי) הֵיךְ צִרִיף לְפִרַשׁ וְלִכְתּוֹב אַחֲרֵים, עֲכָשׁוּ שְׂאֵמַר לַאלֹהִים, אֵין צִרִיף לְפִרַשׁ אַחֲרֵים, שְׁכָל לְמַ"ד וּבִי"ת וְהֵ"א הַמְשַׁמְשׁוֹת בְּרֹאשׁ הַתְּבָה, אִם נְקוּדָה בְּחֶטֶף, כְּגוֹן לְמַלְךְ, לְמַדְבָּר, לְעִיר, צִרִיף לְפִרַשׁ לְאִיזָה מְלָךְ, לְאִיזָה מְדַבֵּר, לְאִיזָה עִיר, וְכֵן לְמַלְכִים וְלְרַגְלִים בְּחִיר"ק, צִרִיף לְפִרַשׁ לְאִיזָה, וְאִם אִינּוֹ מְפִרַשׁ - כָּל מַלְכִים בְּמִשְׁמַע, וְכֵן לַאלֹהִים (בְּצִירִי) כָּל אֱלֹהִים בְּמִשְׁמַע, אֶפְלוֹ קֹדֶשׁ. אֲבָל כְּשֶׁהִיא נְקוּדָה פִּתַּח, כְּמוֹ: לְמַלְךְ, לְמַדְבָּר, לְעִיר, (פִּתַּח וְקַמֵּץ, עֲנִין אֶחָד בְּעֲנִין זֶה, וְגַם יֵשׁ לוֹמַר בְּדַרְךְ אַחֵר, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּדִקְדוּקֵי רַש"י, יַעֲזִיב בּוֹ) נוֹדַע בְּאִיזָה מְלָךְ מְדַבֵּר. וְכֵן לְעִיר, נוֹדַע בְּאִיזָה עִיר מְדַבֵּר. וְכֵן לַאלֹהִים, לְאוֹתָם שֶׁהִזְהַרְתָּם עֲלֵיהֶם בְּמִקּוֹם אַחֵר, בִּיּוֹצֵא בּוֹ:

(כ) **וְגַר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצְנּוּ כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:**

כ וְגִירָא לֹא תוֹנֵן וְלֹא תַעֲיָקוּן לָהּ אֲרִי דִּרְיִין הֵוִיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

מְגֵרִים בְּאֶתְ". מוֹם שְׁבָף, אֵל תֹּאמַר לְחִבְרָךְ. כָּל לִשׁוֹן "גַּר", אָדָם שְׁלֹא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֶלֶּא כִּי מְדִינָה אַחֲרָת לְגוּר שָׁם.

כ"ט וְגַר לֹא־תוֹנֶה • אוֹנָאָת דְּכָרִים (קוֹנְטְרֹלִיאָר"ר בַּלְע"ז) כְּמוֹ: (ישעיה מט) "וְהֵאֲכַלְתִּי אֶת מוֹנִיךְ אֶת בְּשָׂרִים". וְלֹא תִלְחָצְנּוּ • בְּגִזְלַת מְמוֹן. כִּי־גֵרִים הֵייתֶם • אִם הוֹנִיתוּ, אִף הוּא יְכוֹל לְהוֹנוֹתְךָ וְלוֹמַר לָךְ: "אִף אֲתָה

(כא) **כָּל־אֱלֻמְנָה וְיִתוּם לֹא תַעֲנוּן:**

כא כָּל אֲרַמְלָא וְיִתָּם לֹא תַעֲנוּן:

כ"ט וְכִי־יִפְתָּהּ כָּל־אֱלֻמְנָה וְיִתוּם לֹא תַעֲנוּן • הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם, אֶלֶּא שְׁדַבֵּר הַכֶּתוּב בַּהֲוָה, לְפִי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כַח, וְדַבֵּר מְצוּי לְעַנּוֹתָם.

(כב) אִם-עֲנֶה תֵעָנֶה אִתּוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי
שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ:
 כב אם ענאה תעני יתה ארי אם מקבל יקבל
 קדמי קבלא אקבל קבלתה:

ולא פרש ענשו, אף כאן: "אם-ענה תענה אתו",
 לשון גזום, כלומר: סופך לטל את שלך, למה? "כי
 אם-צעק יצעק אלי וגו'".

כ"י אִם-עֲנֶה תֵעָנֶה אִתּוֹ • הרי זה מקרא קצר, גזום
 ולא פרש ענשו (והא דכתיב והיו נשיכם וגו', זהו
 "אם-צעק יצעק", אכל ב"אם לא יצעק", לא פרש,
 וקל להבין) כמו (בראשית ד) "לכן כל הורג קין", גזום

(כג) וְחָרָה אַפִּי וְהִרְגַּתִּי אֶתְכֶם בַּחֶרֶב וְהָיוּ נְשִׁיכֵם
אֶלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתוּמִים: פ

בפעליהן, ותהינה אסורות להנשא, והבנים יהיו
 יתומים, שלא יניחום בית-דין לירד לנכסי אביהם,
 לפי שאין יודעים אם מתו, אם נשבו.

כ"י וְהָיוּ נְשִׁיכֵם אֶלְמָנוֹת • ממשמע שנאמר:
 "והרגתי אתכם", איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם
 יתומים? אלא הרי זו קללה אחרת: שיהיו הנשים
 צרות כאלמנות חיות, שלא יהיו עדים למיתת

(כד) אִם-כָּסַף | תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי אֶת-הָעֲנִי עִמָּךְ
לֹא-תִהְיֶה לוֹ בְּנֵשָׁה לֹא-תִשְׁיֶמוֹן עָלָיו נֶשֶׁךְ:

עמי. את-העני עמך • הוי מסתכל בעצמך כאלו
 אתה עני. לא-תהיה לו בנשה • לא תתבענו
 בחזקה. אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו
 כאלו הלוי, אלא כאלו לא הלוי, כלומר: לא
 תכלימהו. נשך • רבית, שהוא בנשיכת נחש, שנושך
 חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאם הוא
 מבצבץ ונופח עד קדקדו. כף רבית: אינו מרגיש
 ואינו נכר, עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה.

כ"י אִם-כָּסַף תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי • רבי ישמעאל אומר:
 כל 'אם' ו'אם' שבתורה רשות, חוץ משלש, וזה
 אחד מהן. אֶת-עַמִּי • (ב"מ עא) עמי ונכרי, עמי קודם.
 עני ועשיר, עני קודם. עני עירך ועני עיר אחרת,
 עני עירך קודמין. וזה משמעו: אם-כסף תלוה,
 את-עמי תלוהו קדם לעובד כוכבים, ולא יזה מעמי?
 את העני, ולא יזה עני? לאתו שעמך. (דבר אחר:
 את העני, שלא תנהג בו מנהג בזיון בהלואה, שהוא

כלי יקר - עזי והדר

חובו, כי על המלך מטל לזון את עמו
 והנותן להם כאלו נותן למלך עצמו,
 ועל כן הוא בטוח בפרעון החוב. כך
 העני זה 'בתוך עמי הוא יושב' (ע"פ מלכים
 ב' ד יא) 'ועל ה' הוא משליך יְהוָה' (ע"פ
 תהלים נה כג), 'ומלוא ה' חונן דל' (משלי ט
 יא, פי החונן דל' הוא 'מלוא לה' ולא
 לו:
השני הוא, שיתר העני עושה עמך
 ממה שאתה עושה עמו,
 כדמסיק בבבא בתרא פרק א' יא) 'תניא
 היה רבי מאיר אומר' כו, ומסיק שם
 'אם אלהיכם חפץ בעניים למה אינו
 מפרנסן, אף אתה אמר לו כדי להציל
 אנו מדינה של גיהנם'. ואם כן אתה
 עושה עמו חיי שעוה והוא עושה עמך
 חיי עולם, אתה נותן לו פרוטה

מדת הדין מקטרנת עליו למעלה
 והיתום צועק למטה, והקדוש ברוך
 הוא הרחמן מקבל צעקת
 שניהם: תורה כג
(כד) אם כסף תלוה את עמי את
העני עמך. נראה כאן כפל,
 פי היה לו לומר 'אם כסף תלוה את
 העני'. ומתחלה קראו **עמי**, ואחר כך
עני, ואחר כך **רעה** שאמר (פסוק כה) **אם**
חבל תחבל שלמת רעה. אלא לפי
 שרצה לצוותו על שני דברים, על כן
 הקדים לו שני הקדמות שמשני צדדים
 אתה חייב ללוות לו:
האחד הוא מצד שהוא בכלל **עמי**,
 ודרך המלך הוא בזמן שעמו
 ועבדיו מחסרים צידה כל אדם יכול
 ללוות להם על סמך שהמלך יפרע את

כב (כב) **אם ענה תענה אתו**. 'אותם'
 מבעי לה. ומדו הכפל
ענה תענה, צעק יצעק, שמע אשמע.
 ובדרך הפשט נוכל לומר, שלפעמים
 אדם מענה את היתום לבד, ואמו
 אלמנה עיניה ראות וכלות ואין לאל
 להציל את בנה (ע"פ ברים כח לה), ועל ידי
 ענוי אחד מהם שניהם מענין ושניהם
 צועקים, והקדוש ברוך הוא שומע
 לשניהם ומענישו בכפל שיהיו בניהם
 יתומים ואשתו אלמנה:
ועל צד הרמז נוכל לומר, מאחר
 שהקדוש ברוך הוא 'אבי יתומים'
 (תהלים סח ו), אם כן ודאי 'בכל צרתם לו
 צר' כפיכול (ע"פ ישעיה סג ט), לכך אמר
אם ענה, אז תענה גם **אתו** שהוא
 'אבי יתומים', והלא שניהם צועקים,

(כה) אִם־חָבַל תַּחבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד־בֵּא הַשֶּׁמֶשׁ
 תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ:
 כה אם משכונא תסב כסותא דחברך עד
 מעל שמשא תתיבנה לה:

לך. אף אתה טל והשב, טל והשב!). עַד־בֵּא
 הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ • כל היום תשיבנו לו עד בא
 השמש, וכבא השמש תחזר ותטלנו עד שיבא בקר
 של מחר, ובכסות־יום הפתוב מדבר, שאין צריך לה
 בלילה (מכילתא).

ש"י אִם־חָבַל תַּחבֵּל • כל לשון חבלה אינו משפון
 בשעת הלואה, אלא שמשפנין את הלואה כשמיגיע
 הזמן ואינו פורע. (חבל תחבל, כפל לך בחבלה עד
 כמה פעמים. אמר הקדוש־ברוך־הוא: כמה אתה
 חייב לי, והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש
 ונותנת דין וחשבון, ומתחייבת לפני, ואני מחזירה

(כו) כִּי הוּא כְּסוּתוֹ לְבִדְהָ הוּא שְׁמֵלְתוֹ לְעָרוֹ בְּמָה
 יִשְׁכַּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חֲנוּן אֲנִי: ׀
 ש"י כי הוא כסותה • זו טלית. שמלתו • זה חלוק. במה ישכב • לרבות את המצע.

כי ארי היא כסותה בלחודה היא תותבה
 למשפה כמה ישכוב ויהי ארי יקבל קדמי
 ואקבל קבלתה ארי חננא אנא:

♦ יום רביעי כ"ו שבט ♦

(כז) אֱלֹהִים לֹא תִקַּל וְנִשְׂיָא בְּעַמּוּךָ לֹא תֵאָר:
 ש"י אֱלֹהִים לֹא תִקַּל • (פנדרין סו) הרי זו אזהרה לכרפת השם, ואזהרה לקללת דין.

כז דינא לא תקיל ורפא בעמך לא תלוט:

(כח) מְלֵאֲתֶךָ וְדַמְעֶךָ לֹא תֵאָחַר בְּכוֹר בְּנִיךָ תִתֵּן־לִי:
 ש"י מְלֵאֲתֶךָ • חובה המטלת עליך כשתמלא
 תבואתך להתבשל, והם בכורים. ודמעך • התרומה,
 ואיני יודע מהו לשון דמע. לֹא תֵאָחַר • לא תשנה
 סדר הפרשתן, לאחר את המקדש ולהקדים את
 המאחר: שלא יקדים תרומה לבכורים ומעשר
 לתרומה. בְּכוֹר בְּנִיךָ תִתֵּן־לִי • לפדותו בחמש

כח בכורך ודמעך לא תאחר בוכרא דכנך
 תפרש קדמי:
 סלעים מן הכהן. והלא כבר צוה עליו במקום אחר?
 אלא כדי לסמוך לו "כן תעשה לשרך": מה בכור
 אדם לאחר שלשים יום פודהו, שנאמר: (במדבר יח)
 "ופדויו מִבֶּן חֲדָשׁ תִּפְדֶּה", אף בכור בהמה דקה
 מטפל בו שלשים יום, ואחר־כך נותנו לפהן.

כלי יקר - עזר והדר

ורבותם לא נפרדו (ע"פ שמואל ב' א כג), ודי
 בהערה קטנה זו: תורה כה
 (כו) וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי. יאמר שאם
 זה העשיר יהיה אטם אָנוּ
 מוֹעֶקֶת דָּל' (ע"פ משלי כא יג), אל ידמה
 בנפשו שבצבור זה אבדה תקנתו של
 העני, אלא כִּי אִם יִצְעַק אֵלַי
 וְשָׁמַעְתִּי, כִּי אִם הוּא אֲכָרִי, אֲנִי
 אֲנִי כְּמוֹתוֹ, אֵלָּא וְשָׁמַעְתִּי כִּי חֲנוּן
 אֲנִי. או יאמר, 'מפני תראו וכן
 תעשו' בקל וחמר (ע"פ שופטים ז
 יז) תורה כז

אין לו בגד אחר ושוכב ערם בגיא
 צלמות, כמו שעשה לעני זה בלילה כך
 יעשה גם לו. וזה רמז נכון ויקר מאד:
 וְכָל שָׂכָן לְאוֹתָן הַפְּתוֹת שְׁאֵפְלוּ
 לְיוֹרְשֵׁיהֶם לֹא יִצְווּ לְהַחְזִיר,
 והנה היוֹרְשִׁים יקחו ממונם והמה
 ישאו את עונם (ע"פ במדבר יח כג), אוי
 לאותה פלמה ובושה, כי ראיתי
 בדורנו עשירים רבים 'בשפל ישבו'
 (ע"פ קהלת יא), כי נכשלים בזה ובכיוצא
 בו ואינן לוקחים מוסר בחייהם, וצרות
 העין געשה קנן דבק בהם, בחייהם

פרטים אלו כדי שילמד מהם הנותן או
 הבלתי נותן שכל מה שהוא עושה עם
 העני עושה גם עמו, כי אזהרה עַד בֵּא
 הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ יש במשמעותו
 סתם השקה בעולם הזה, והשקה
 לעניים עד בא הערב שמשו ומן
 החרות וההפשיות והוא קדם ומן
 המיתה כאמור. ואחר כך אמר שאם
 לא יתן לעני קדם בא השמש או אין
 לעני 'במה לשכב', כך הוא לא יהיה לו
 לכתחלה במה לשכב בקבר, כִּי הִצְדִּיקָה
 לְבִדְהָ כְּסוּתוֹ וְשָׁמַעְתִּי לְעוֹרוֹ, ווולתו

כט בן תעבד לתורף לענף שבקעא יומין יהי עם אמה ביומא תמינאה תפרשנה קדמי: **ב) בַּן־תַּעֲשֶׂה לְשׂוֹרֵךְ לְצִאֲנֵךְ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ־לִי:**

להלן (ויקרא כב) "ומיזם השמיני והלאה ירצה". מה "שמיני" האמור להלן, להכשיר משמיני ולהלן, אף "שמיני" האמור כאן, להכשיר משמיני ולהלן. וכן משמעו: "וביזם השמיני", אתה רשאי לתנו לי (מכילתא).

כ"ט - שבועת ימים יהיה עם-אמו. זו אזהרה לכהן שאם בא למהר את קרבנו, לא ימהר קדם שמונה לפי שהוא מחסר זמן. ביום השמיני תתנו-לי. יכול? הא חובה לכו ביום? נאמר כאן "שמיני", ונאמר

ל וַאֲנִישֵׁי־קִדְשׁ תִּהְיוּן לִי וּבִשָּׂר בַּשָּׂדֶה טֹרְפָה לֹא תֹאכְלוּ לַפְּלֶב תִּשְׁלֹכוּן אֹתוֹ: **ב) וַאֲנִישֵׁי־קִדְשׁ תִּהְיוּן לִי וּבִשָּׂר בַּשָּׂדֶה טֹרְפָה לֹא תֹאכְלוּ לַפְּלֶב תִּשְׁלֹכוּן אֹתוֹ: ס**

על-ידי טרפת זאב או ארי מן חיה פשרה, או מבהמה פשרה בחייה. לפלגב תשלכוון אתו. (מכילתא) אף הגוי פלגב. או אינו אלא פלגב כמשמעו? תלמוד לומר בנבלה: "או מוכר לנכרי", קל-וחמר לטרפה שמוותרת בכל הנאות. אם-כן מה תלמוד לומר 'לפלגב' לפרך הכתוב שאין הקדוש-ברוך-הוא מקפח שכר פל בריה, שנאמר: (לעיל יא) "ולכל בני ישראל לא יחרץ פלגב לשונו". אמר הקדוש-ברוך-הוא: תנו לו שכרו.

כ"ט - וַאֲנִישֵׁי־קִדְשׁ תִּהְיוּן לִי. אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות, הרי אתם שלי, ואם לאו, אינכם שלי. ובשר בשדה טרפה. (מכילתא) אף בבית כן, אלא שדבר הכתוב בהנה: מקום שדרך בהמות ליטריף, וכן (דברים כב) "כי בשדה מצאה", וכן: (שם כג) "אשר לא יהיה טהור מקרה לילה", - הוא הדין למקרה יום, אלא שדבר הכתוב בהנה. ואונקלוס תרגם: ובשר תליש מן חיוא חיא, בשר שנתלש

כג **א) לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שׂוֹא אֶל־תַּשֵּׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לְהִיֵּת עֵד חָמָס:**

א לא תקבל שמע דשקר לא תשוי ידך עם חקבא למהגוי לה סהיד שקר:

כ"ג - לא תשא שמע שוא. כתרגומו: לא תקבל שמע דשקר, אזהרה למקבל לשון הרע, ולדין שלא ישמע דברי בעל-דין עד שיקבא בעל-דין חברו.

ב) לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רִבִּים לְרַעַת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵיב לְנִטּוֹת אַחֲרֵי רִבִּים לְהַטּוֹת:

ב לא תהי פתר סגיאין לאבאשא ולא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא פתר סגיאין שלם דינא:

דרשו בו כן. אחרי רבים להטות. ויש רבים שאמה נוטה אחריהם, ואימתי? בזמן שהן שנים המכריעין במחיקין יותר מן המזכין, וממשמע שנאמר: "לא-תהיה אחרי-רבים לרעת", שומע אני: 'אבל הנה עמהם לטובה'! מפאן אמרו: 'דיני נפשות מטין על-פי אחד לזכות, ועל-פי שנים לחובה'. ואונקלוס תרגם: 'ולא תתמנע מלאלפא מה דבעינך, ולשון העברי לפי התרגום כף הוא נדרש. לא תענה על רב לנטות. אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב, אלא הוי דן אותו לאמתו. ואני אומר לישובו על אפניו כפשוטו, וכך פתורו. לא-תהיה אחרי-רבים לרעת. אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר: הואיל ורבים הם, הנני נוטה אחריהם. ולא תענה על רב לנטות וגו'.

כ"ג - לא-תהיה אחרי-רבים לרעת. (סנהדרין ט) יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מישב בהן על אפניו. מפאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דין אחד, וסוף המקרא דרשו: "אחרי רבים להטות", שאם יש שנים במחיקין יותר על המזכין, הטוה הדין על פיהם לחובה, ובדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו: 'ולא תענה על רב', על רב, שאין חולקים על מפלא שבבית-דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם, (סנהדרין ט) ולפי דברי רבותינו, כף פתרון המקרא. לא-תהיה אחרי-רבים לרעת. לחיב מיתה בשביל דין אחד, שיורבו המחיקין על המזכין. ולא-תענה על-רב. לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד,

וְאִם יִשְׁאַלְךָ הַנְּדוֹן עַל אוֹתוֹ הַמְּשֻׁפֵּט, אַל תַּעֲנֶנּוּ עַל הָרִיב דְּבַר הַנוֹטָה אַחֲרֵי אוֹתָן רַבִּים, לְהַטּוֹת אֶת הַמְּשֻׁפֵּט מֵאֲמָתוֹ, אֲלֵא אָמַר אֶת הַמְּשֻׁפֵּט כַּאֲשֶׁר הוּא, וְקוֹלֵר יִהְיֶה תְלוּי בְּצוּאֵר הַרְבִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 112 - מתוך 'לקראת שבת')

רצון ה'. לכן הם חוזרים ומענינים בהלכה זו, עד שמבינים ומקבלים את דעת הרב; ופסק הדין מתניחס אפוא גם אליהם. **אחרי רבים להטות** (כג, ב) איתא באחרונים, שפאשר בית-דין פוסק על-פי דעת הרב, נחשב הדבר כפסק הלכה של בית הדין **כלו**. ויש לבאר, שבמקרה כזה יודעים גם דיני המעוט שפך צריכה להקבע ההלכה, ומכאן - שזהו

ג) וְדָל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ: ׀

כ"ט - לֹא תִהְדָּר. לא תחלק לו כבוד לזכותו בדין, ולומר: 'דל הוא, אזכנו ואכבדנו'.

ד ארי תפגע שור איכה או חמרו תעה השב תשיבנו (ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיכָהּ אוֹ חֲמָרוֹ תֵּעָה הַשֵּׁב תִּשְׁיָבוּנוּ לֹו: ׀

ה) כִּי-תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר רִבִּץ תַּחַת מִשְׂאוֹ וְחִדְלַת מַעֲזוֹב לוֹ עֶזֶב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ: ׀

כ"י - כִּי-תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר וְגו' . הרי 'כי' משמש בלשון 'דלמא', שהוא מארבע לשונות של שמושי 'כי', וכה פתרון: שמה תראה חמורו רובץ תחת משאו. וְחִדְלַת מַעֲזוֹב לוֹ . בתמיהה. עֶזֶב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ . עזיבה זו לשון עזרה, וכן (מלכים א יד) 'עצור ועזוב', וכן (נחמיה ג) 'ויעזבו את ירושלים עד החומה', מלאיה עפר לעזוב ולסיע את חזק החומה. פיוצא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"א עמ' 130 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

תעניות של תשובה ומריק הנפש

את הנשמה המשותקקת לאלקות ורוחניות, ותראה שהגוף 'רובץ תחת משאו', שמתעצל בעבודה שנתן לו השם יתברך, שיזדקף על ידי תורה ומצוות, הנה אפשר שיעלה על לבך ש'וְחִדְלַת מַעֲזוֹב לוֹ' - שלא תעזר לגוף לקיים שליחותו, כי אם תתחיל בסגופים לשבר את החמירות, הנה לא זו הדרך בה ישפך אור התורה, אלא עזוב תעזוב עמו - לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסגופים. ע"כ תורת הבעש"ט.

כִּי-תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר רִבִּץ תַּחַת מִשְׂאוֹ וְחִדְלַת מַעֲזוֹב לוֹ עֶזֶב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ: ׀

פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר, הא פיצד זקן ואינו לפי כבודו "וְחִדְלַת", או בהמת נכרי ומשאו של ישראל "וְחִדְלַת" (כג, ה. ובפרש"י) ידוע פרוש הבעש"ט על פסוק זה (הובא בלוח "היום יום" כח שבט) ש'כי תראה חמור שונאף' - שהוא חמור הגוף ששונא

כלי יקר - עוז והדר

אם עזוב תעזוב עמו, 'הקם תקים עמו' (דברים כב ד), כי העני יעשה כל אשר ימצא בכחו לעשות, ואם בכל זה לא תשיג ידו, אז חיב כל איש מישראל לסעדר ולחזקו, ולתן לו 'די מחסרו אשר יחסר לו' (ע"פ טו טו ח), ו'עזוב תעזוב' אפלו עד מאה פעמים (פס"ו): תורה ו עמך במלאכתו (ראה ב"מ לב): ומכאן תשובה על מקצת עניים בני עמנו, המטילים את עצמם על הצבור ואינן רוצים לעשות בשם מלאכה אף אם בידם לעשות באיזו מלאכה או איזו דבר אחר אשר בו יכולין להביא שבר רעבון ביתם, וקוראים תגר אם אין נותנים להם די מחסורם, כי דבר זה לא צנה ה', כי כג (ה) וְחִדְלַת מַעֲזוֹב לוֹ עֶזֶב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ: ׀ לומר לה דוקא שרוצה להיות עמך במלאכתו ורוצה להקים עמך אז אתה מחיב לסייע לו, אבל אם יושב לו ואומר הואיל ועליך מטל הדבר חיב אתה להקים לבד, על כן אמר וְחִדְלַת מַעֲזוֹב לוֹ, כי מלת 'לו' אין במשמעותו 'עמו', כי מתר לה לחדל מלעזוב לו כשאינו רוצה להיות

(עירובין יט, א. חגיגה בסופה) הרי הגוף שהוא "בהמת נכרי" כנ"ל, יש בו "משא של ישראל" – המצות שגם הפושע מלא בהן.

והאפן הב' ההפכי לגמרי:

זקן ואינו לפי כבודו – קאי על איש מרום ("זקן – זה שקנה חכמה"), אשר עסקו הוא בענינים מזככים ורוחניים, ובדאי שאינו שייך לעוונות וכיוצא בזה, ומאחר שאינו מתעסק (כ"כ) בהעבודה דברור וזכור הגוף הגשמי, אם פן יכול להיות שגופו ישאר בגסותו וקמרייתו, והרי זה פוגם בשלמות מרוק נפשו, ומאחר שאינו לפי כבודו להתעסק בברור גופו הגשמי, לכן התירה לו התורה להתענות כדי למרק נפשו, ועל-ידי-זה ישלים את זכור גופו.

והנה כתב ב'שולחן ערוך הרב' (חלק ח"מ הל' נזקי גוף ונפש טע"ף ד) שרק בשני אופנים התר להתענות ולשבור גופו: א. תעניות של תשובה. ב. תעניות כדי למרק נפשו לה' (שי"היה לרצון לפני ה').

ויש לומר דשני אופנים אלו מרמזים בשני האופנים שבהם "אתה חודל". א. זקן ואינו לפי כבודו. ב. בהמת נכרי ומשא של ישראל.

בהמת נכרי ומשא של ישראל – קאי על תעניות של תשובה, שבאות על עברות וחטאים וכיו"ב. דכאשר האדם קטא ועבר על רצונו ותברך ח"ו, הנה ה"חמור" שהוא חמור גופו (כנ"ל) הוי "בהמתו של נכרי", שעובר לרשות הקלפה ח"ו. אף מפנין ש"אפילו פושעי ישראל מלאים מצות קרמון"

♦ יום חמישי כ"ז שבט ♦

(ו) לא תטה משפט אבינך בריבו:

ו לא תצלי דין מספיקך בדינה:

כ"ט • אבינך • לשון אוכה, שהוא מדלדל ותאב לכל טובה (כ"מ לב).

(ז) מדבר-שקר תרחק ונקי וצדיק אל-תהרג פי לא-אצדיק רשע:

ז מפתגמא דשקרא הוי רחיק ודזבי ודי נפק (דכי) מן דינא לא תקטול ארי לא אצפי חייבא:

חובה, שאין מתזירין אותו לבית-דין? תלמוד לומר: "וצדיק אל תהרג". וזה צדיק הוא, שנצטדק בבית-דין. פי לא-אצדיק רשע. אין עליך להחזירו, פי אני לא אצדיקנו בדיני, אם נצא מידך זכאי. יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה.

כ"ט • ונקי וצדיק אל-תהרג • מנין ליוצא מבית-דין חייב, ואמר אחד: יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו? תלמוד לומר: "ונקי אל תהרג", ואף-על-פי שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית-דין, מפל-מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מבית-דין זכאי, ואמר אחד: יש לי ללמד עליו

ח ושוחדא לא תקבל ארי שוחדא מעור חסימין ומקלקל פתגמין תריצין:

(ח) ושחד לא תקח פי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים:

דעתו עליו, וישתכח תלמודו ויכהה מאור עיניו. ויסלף • פתגמו: ומקלקל. דברי צדיקים • דברים המצדקים, משפטי אמת, וכן פתגמו: פתגמין תריצין, ישרים.

כ"ט • ושחד לא תקח • אפלו לשפט אמת, וכל-שכן כדי להטות את הדין, שהרי כדי להטות את הדין, נאמר כבר: "לא תטה משפט". יעור פקחים • (כ"מ קיא. מכילתא) אפלו חכם בתורה ונוטל שחד, סוף שתשרף

ט וגיורא לא תעיקון ואתון ידעתון ית נפשא דגיורא ארי דרין הויתון בארעא דמצרים:

(ט) וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את-נפש הגר פייגרים הייתם בארץ מצרים:

כ"ט • וגר לא תלחץ • בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר, מפני שסורו רע (כ"מ טז). את נפש הגר • כמה קשה לו כשלוחצים אותו.

כ"ט • וגר לא תלחץ • בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר, מפני שסורו רע (כ"מ טז). את נפש הגר • כמה קשה לו כשלוחצים אותו.

טו וְחָג וְחֻגָּא דְחֻצְדָּא בְּכוּרֵי עוּבְדֵיךָ דִּי תִזְרַע
בְּחֻקְלָא וְחָגָא דְכֻנְשָׂא בְּמַפְקָא דְשִׁמְתָא
בְּמַכְנִישָׁךְ יַת עוּבְדֵיךָ מִן חֻקְלָא:

(מז) וְחָג הַקְּצִיר בְּכוּרֵי מַעֲשֵׂיֶיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה
וְחָג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׂנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיֶיךָ
מִן־הַשָּׂדֶה:

וגו'". וְחָג הָאֶסֶף • הוא חג הספוח. בְּאֶסְפְּךָ
אֶת־מַעֲשֵׂיֶיךָ • שְׁפֵל יְמוֹת הַחֶמְהָ הַתְּבוּאָה מִתִּיבִישֵׁת
בַּשָּׂדוֹת, וּבְחָג אוֹסְפִים אוֹתָהּ אֶל הַבַּיִת מִפְּנֵי
הַגְּשָׁמִים.

כ"ט"• וְחָג הַקְּצִיר • הוא חג שבועות. בְּכוּרֵי
מַעֲשֵׂיֶיךָ • שֶׁהוּא זְמַן הַבָּאָת בְּכוּרִים, שִׁשְׁתֵּי הַלֶּחֶם
הַבָּאִין בַּעֲצֵרָת, הָיוּ מִתִּירִין הַחֲדָשׁ לְמַנְחוֹת וּלְהִבִיא
בְּכוּרִים לְמַקְדָּשׁ, שְׁנַאֲמַר: (במדבר כח) "וּבַיּוֹם הַבְּכוּרִים

יח תֵּלֵת זְמַנִּין בְּשִׁמְתָא יִתְחַזֵּין כֹּל דְּכוּרְךָ קָדָם
רַבּוֹן עֲלֵמָא זי:

(יח) שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה בְּלִזְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי
הָאֲדֹנָי יְהוָה:

כ"ט"• שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וְגו' • לְפִי שֶׁהֶעֱנַן מְדַבֵּר בַּשְּׂבִיעִית, הַצָּרֵךְ לֹאמַר שֶׁלֹּא יִתְעַקְרוּ שְׁלֹשׁ רְגָלִים מִמְּקוֹמָן
(מכילתא) • כֹּל־זְכוּרְךָ • הַזְּכָרִים שְׂבָךְ.

יח לֹא תְבוּס עַל חֶמְיַע דִּם פְּסָחֵי וְלֹא יְבִיתוּן
בַּר מִן מְדַבְחָא תְּרַבִּי נְכִסֵּת חָגָא עַד צַפְרָא:

(יח) לֹא־תִזְבַּח עַל־חֶמֶץ דִּם־זִבְחֵי וְלֹא־יִלִּין חֶלֶב־חֵמֵי
עַד־בֹּקֶר:

(ויקרא ח) "עַל מוֹקְדָה, עַל הַמִּזְבֵּחַ כֹּל הַלֵּילָה".
וְלֹא־יִלִּין • אֵין לִינְה אֵלֹא בְּעַמּוּד הַשֶּׁחֶר, שְׁנַאֲמַר:
"עַד־בֹּקֶר", אֲבָל כֹּל הַלֵּילָה יְכוּל לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הַרְצָפָה
לְמִזְבֵּחַ.

כ"ט"• לֹא־תִזְבַּח עַל־חֶמֶץ וְגו' • לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח
בִּיַד בְּנִיסָן עַד שֶׁתְּבַעַר אֶת הַחֶמֶץ (מכילתא. פסחים טז) •
וְלֹא־יִלִּין חֶלֶב־חֵמֵי וְגו' • חוּץ לְמִזְבֵּחַ. עַד־בֹּקֶר •
יְכוּל אֵף עַל הַמַּעֲרֻכָה פֶּסֶל בְּלִינְה? תִּלְמוּד לֹאמַר:

יט רִישׁ בְּכוּרֵי אֲרַעָה תִּתֵּי לְבֵית מִקְדָּשָׁא זי
אַלְהָךְ לֹא תִכְלוּן בִּישַׁר בְּחֵלֶב:

(יט) רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמְתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לֹא־תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֵלֶב אִמּוֹ: פ

מוֹצָא בְּכֶמְהָ מְקוּמוֹת בַּתּוֹרָה, שְׁפָתוֹב: "גְּדִי" וְהַצָּרֵךְ
לְפָרֵשׁ אֲחֵרָיו: "עֲזִים", כְּגוֹן: (בראשית לח) "אֲנָכִי אֲשַׁלַּח
גְּדֵי עֲזִים", "אֵת גְּדֵי הָעֲזִים", (שם כז) "שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים",
לְלַמֶּדְךָ, שְׁפֵל מְקוֹם שְׁנַאֲמַר "גְּדִי" סָתֵם, אֵף עַגְל
וְכִבְשׁ בְּמִשְׁמַע. וּבִשְׁלוּשָׁה מְקוּמוֹת נִכְתָּב בַּתּוֹרָה:
אֶחָד לְאִסוּר אֲכִילָה, וְאֶחָד לְאִסוּר הִנָּאָה, וְאֶחָד לְאִסוּר
בִּשׁוּל (פסחים כז. חולין קטו) •

כ"ט"• רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמְתְךָ • אֵף הַשְּׂבִיעִית חִיבָת
בְּבְכוּרִים, לְכַף נֶאֱמַר אֵף כָּאן: "בְּכוּרֵי אֲדָמְתְךָ".
כִּיצַד? אָדָם נִנְסֵס לְתוֹף שְׂדֵהוּ, וְרוֹאֶה תֵּאנְה שְׂבַכְרָה,
כוּרְךָ עֲלֶיהָ גְּמִי לְסִימָן וּמִקְדִּישָׁה, וְאֵין בְּכוּרִים אֵלֹא
מִשְׂבַּעַת הַמִּינִין הָאֲמורִינן בְּמִקְרָא: (דברים ח) "אֲרָץ חֹטָה
וּשְׂעוּרָה וְגו'". לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי • אֵף עַגְל וְכִבְשׁ
בְּכֹלֵל גְּדֵי, שְׁאֵין גְּדֵי אֵלֹא לְשׁוֹן וְלֹד רַךְ. מִמָּה שֶׁאֵתָה

כלי יקר - עזו והדר

נִעְבֵּר וְנַעֲשֶׂה חֵלֶב' (שם טו). וּלְפִי זֶה מִן
דִּם הַבְּהֵמָה יֵצֵא בִּישַׁר הָעֶבֶר וְהַחֵלֶב כִּי
מִשֶּׁם יִפְרְדוּ, וְאֵין נְכוּן לְחֹזֵר וּלְעֶרְכָּם
עַל יְדֵי בִשׁוּל, וְכֵן עַל יְדֵי אֲכִילָה כִּי
הָאֲכִילָה הִיא גַם כֵּן בִּשׁוּל בְּאֶצְטוּמָכָא.
וְאֵי תְרוּ לֵה כֵּלָא בְּלֵא יוֹמָא בְּחֵלֶבָא לִית בְּה
לֹא דִלֹא תִבְשַׁל (פסחים מד). כִּי אֵינֶן
חוּרְיִין אֵל עֶרְבוּבָם הָרֵאשׁוֹן עַל יְדֵי
שְׂרִיָה כְּמוֹ עַל יְדֵי בִשׁוּל בְּקִרְרָה וּבִשׁוּל

שְׁנַאֲמַר (בראשית ג) וְהִקְבַּל הִבִּיא גַם הוּא
מִבְּכוּרוֹת צֵאנוּ וּמִחֵלֶבֶבְנוּ, שְׁהִיו רְגִילִין
לְעִשׂוֹת עֲבוּדָה מִן בִּישַׁר בְּחֵלֶב:
וְקָרוֹב לְשִׁמְעַ שְׂמִצְוָה זוּ הִיא מַעֲנִין
אִסוּר בְּלֵאִים וְעֶרְבוּב הַכֹּחוֹת,
כִּי יְדוּעַ שְׂבַכְרָה הָעֶבֶר נוֹלָד מִן הָדָם
שֶׁל הַנְּקֵבָה הָאִדָּם הַמּוֹלִיד כֹּל אֲדָם כִּי
מִשֶּׁם מְקוּרוֹ (ראח נדה לא), וְכֵן חֵלֶב
הַבְּהֵמָה גַם כֵּן מִן הָדָם מְקוּרוֹ, כִּי הָדָם

(יט) לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֵלֶב אִמּוֹ.
בְּטַעַם מִצְוָה זוּ 'יָצְאוּ' רַב
הַמְּפָרְשִׁים 'לְקַט וְלֹא מִצְאוּ' בְּה טַעַם
מִסְפִּיק, עַד שֶׁנִּשְׂאוֹמְרִים שְׂמִצְוָה זוּ מִן
הַחֲקוֹת שְׁאֵין לָהֶם טַעַם נוֹדַע לָנוּ, וְיִשׁ
אוֹמְרִים שְׁהִיָּה מִתְחַלְהָ חֶק לְעֲבוּדָה
וְרָה שְׂבַשְׁלוּ בִּישַׁר בְּחֵלֶב בַּחֲגִים שְׁלֵהֶם,
וְעַל כֵּן סִמְךָ מִצְוָה זוּ לְחַגֵּי הַשָּׁנָה (ראח
רבינו בחיי). וְיִשׁ מִבִּיאִין רֵאזִיה מִמָּה

♦ יום שישי כ"ח שבט ♦

כ הָא אָנָּא שְׁלַח מְלָאכָא קְדָמָךְ לְמִטְרָךְ
בְּאַרְחָא וּלְאַעְלוּתְךָ לְאַתְרָא דְאַתְקַנְיַת:

(כ) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלַח מְלָאכָי לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרָךְ בְּדַרְךָ
וּלְהַבְיָאֲךָ אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי:

הַכַּנְתִּי, כְּכַר מְקוּמֵי נֶכֶד כְּנַגְדּוֹ. וְזֶה אֶתְד מִן
הַמְּקַרְאוֹת שְׂאוּמְרִים שְׁבִית־הַמְּקַדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה מְכוּן
כְּנַגְדַּי בֵּית־הַמְּקַדָּשׁ שֶׁל מַטָּה.

כ"י «הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלַח מְלָאכָי. כָּאֵן נִתְבַּשְׂרוּ
שְׁעֵתִידִין לְחֵטָא, וְשִׁכְיָנָה אוֹמְרַת לָהֶם: (לִקְמוֹן לֵב) "כִּי
לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ". אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי. אֲשֶׁר זְמַנְתִּי לְתַת
לָכֶם, זֶהוּ פְּשׁוּטוּי. וּמְדַרְשׁוֹ: "אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר

כא אִסְתַּמַּר מִן קְדָמוּהִי וְקַבַּל לְמִימְרָה לֹא
תִּסְרַב לְקַבְּלָהּ אֲרִי לֹא יִשְׁבּוּק לְחוּבִיכּוֹן אֲרִי
בְּשָׂמִי מִימְרָה:

(כא) הִשְׁמַר מִפְּנֵינוּ וְשִׁמְעַתְּ בְּקֹלוֹ אֶל־תִּמְרָר בּוֹ כִּי לֹא
יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ:

מְחַבֵּר לְרֵאשׁ הַמְּקַרָּא: "הִשְׁמַר מִפְּנֵינוּ", כִּי שָׂמִי
מִשְׁתַּף בּוֹ, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: זֶה מִטְטֵרוֹן, שְׁשָׂמוּ
כָּשֶׁם רַבּוֹ: מִטְטֵרוֹן בְּגִימְטְרִיא שְׂדֵי.

כ"י «אֶל־תִּמְרָר בּוֹ. לְשׁוֹן הַמְּרָאָה, כְּמוֹ: (יְהוֹשֻׁעַ א) "אֲשֶׁר
יִמְרָה אֶת פִּיד". כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם. אֵינּוּ מְלַמֵּד
בְּכָף, שֶׁהוּא מִן הַפֶּת שְׂאִינָן חוֹטְאִין. וְעוֹד, שֶׁהוּא
שְׁלִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא שְׁלִיחוּתוֹ. כִּי שָׂמִי בְּקִרְבּוֹ.

כב אֲרִי אִם קַבְּלָא תִּקְבַּל לְמִימְרָה וְתַעֲבַד כֹּל
דְּאַמְלִיל וְאַסְגִּי יַת סְנַאָךְ וְאַעִיק לְדַמְעִיקִין
לָךְ:

(כב) כִּי אִם־שָׂמוּעַ תִּשְׁמַעַתְּ בְּקֹלוֹ וְעִשִּׂיתְּ כֹּל אֲשֶׁר
אֲדַבֵּר וְאִיבַתִּי אֶת־אִיבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צַרְרֶיךָ:

כג אֲרִי יֵהֶךְ מְלָאכֵי קְדָמָךְ וְיַעֲלֶנְךָ לְוַת
אַמּוֹרָאֵי וְחַתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי וּכְנַעֲנָאֵי חַוָּאֵי
וְיִבּוֹסָאֵי וְאַשְׁצִינוּן:

(כג) כִּי־יִלְךְ מְלָאכֵי לְפָנֶיךָ וְהַבְּיָאֲךָ אֶל־הָאֲמֹרִי
וְהַחַתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי הַחַוִּי וְהַיְבוּסִי וְהַחֲדַדְתִּיו:

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁחוּת קוּדֵשׁ ~ (רְשִׁימַת דְּבָרִים, מִדּוֹר אֲדַמּוֹר הַזֶּקֶן, אוֹת ל"ז ע"מ ט)

אֶל הָאֲדָם וְאוֹמַר לוֹ: הִבֵּט שָׁם וְכוּ' וּבָזָה הוּא מְטַמֵּא אֶת
הַנְּשָׂמָה רַחֲמָנָא־לִיצְלוֹ.

אֶל הָאֲמֹרִי (כג, כג)
רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן אָמַר פַּעַם:
"אַמּוֹרִי" הוּא מְלִשׁוֹן אֲמִירָה ("דַּעַר זֹאגְעֵר"). יֵצֵר הַרַע בָּא

כד לֹא תִסְגִּיד לְטַעֲוֹתֵהוֹן וְלֹא תִפְלַחְנוּן וְלֹא
תַעֲבַד כְּעוֹבְדֵיהוֹן אֲרִי פְגָרָא תִפְגְּרוּנוּן
וּמְפָרָא תִמְפַּר קַמְתַּהוֹן:

(כד) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא
תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הֵרַס תִּהְרַסֶם וְשִׁבַר תִּשְׁבַּר
מִצַּבְתֵּיהֶם:

כ"י «הֵרַס תִּהְרַסֶם. לְאוֹתָם אֱלֹהוֹת. מִצַּבְתֵּיהֶם. אֲבָנִים שֶׁהֵם מִצִּיבֵין לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם.

כְּלִי יִקַּר - עוֹז וְהִדַּר

רֵאשׁוּנָה תִּבְיֵא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ
וְהַמּוֹתֵר יִהְיֶה לָךְ, כִּי אֵין לְעֵרֵב הַדָּם
שְׁנִתְבַּשַׁל רֵאשׁוּנָה וְנִתְהַוָּה מִמְּנוֹ
הַעֲבָר, עִם הַדָּם שְׁנִתְבַּשַׁל אַחַר כִּי
וְנִתְהַוָּה מִמְּנוֹ הַחֻלְב, כִּי אַחַר שְׂרָצָה
ה' בְּפִרוּדֶם אֵינוֹ רוֹצֵה
בְּעַרְבוּכֶם: תוֹרָה כ

עֲרוּב זֶה:
וּבְפִרְשַׁת רֵאָה (וּבְרַס י' כא) סָמַךְ מִצְוָה
זוֹ לְאִסּוּרֵי מֵאֲכֹלוֹת, לוֹמַר
לָךְ שֶׁלֹּא בְּשׁוּל לְבַד אִסְרָה תוֹרָה, כִּי
אִם גַּם אֲכִילָה. וְכֵאֵן סָמְכָה לְמִצְוֹת
בְּכוּרִים, כִּי הַפְּרוֹת שְׁנִתְבַּכְּרוּ רֵאשׁוּנָה
אֵין רֵאוּי לְעַרְבֶם עִם הַפְּרוֹת שְׁנִתְבַּכְּרוּ
אַחַר כִּי, כִּי אִם אוֹתָן שְׁנִתְבַּכְּרוּ

בְּאַצְטוּמְכָא. וְדוּקָא בְּשִׂאוּכַל בְּשֵׁר
תַּחֲלָה שְׂאֵינוֹ מִתְבַּשַׁל בְּאַצְטוּמְכָא
מִהֲרָה עַד שְׂבִיבָא הַחֻלְב, אֲבָל הַחֻלְב
מִתְבַּשַׁל מִהֲרָה קָדָם שְׂבִיבָא הַבְּשֵׁר וְאֵין
בוֹ עֲרוּב כֹּל כִּי, עַל כֵּן אֵין אִסּוּר לְאֲכַל
אַחֲרָיו בְּשֵׁר. וְטַעַם עֲרוּב זֶה שִׁיךְ בְּכָל
בְּשֵׁר בְּהֵמָה, וְגַרְדֵי בְּחֵלֵב אִמּוֹ נִקַּט
לְמוּפַת, כִּי בוֹ נִמְצָא בְּעֵצֶם וְרֵאשׁוּנָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ט עמ' 95)

אָבְנִים שֶׁהֵם מְצִיבִין לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם (רש"י כג, כד) רש"י
תְּהַרְסֶם" פֶּרַשׁ "לְאוֹתָם אֲלָקוֹת", הֵינּוּ שֶׁהִפְנֶה לְעִבּוֹדַת־זָרָה
עֲצָמָה; וּמוֹבֵן שֶׁגַם "וְשֹׁבֵר תִּשְׁבֵּר מִצְבוֹתֵיהֶם" קָאֵי בְּעִבּוֹדַת־
זָרָה עֲצָמָה - אָבֵן שֶׁמְשַׁתַּחֲוִים לָהּ.

כַּה וְתִפְלְחוּן קָדָם יי אֲלֶהְכּוֹן וַיִּבְרַךְ יְת
מִיכָלְךָ וְיֵת מִשְׁתַּיָּךְ וְאַעֲדֵי מְרַעֲזֵן בִּישִׁין
מִבְּיַנְךָ :

(כה) וְעַבְדֶּתֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךָ אֶת־לַחְמְךָ
וְאֶת־מִימֶיךָ וְהִסְרֵתִי מִחֻלָּה מִקִּרְבְּךָ : ס

♦ שבת קודש כ"ט שבט ♦

(כו) לֹא תִהְיֶה מְשַׁפְּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת־מִסְפַּר
יְמֶיךָ אֲמַלֵּא :

כ"ט - לֹא תִהְיֶה מְשַׁפְּלָה • אִם תַּעֲשֶׂה רְצוֹנִי • מְשַׁפְּלָה • מַפְלַת נְפָלִים, או קוֹבֶרֶת אֶת בְּנֵיהָ קְרוּיָה מְשַׁפְּלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 273)

לֹא תִהְיֶה מְשַׁפְּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצְךָ (כג, כו)
"אַרְצְךָ" - מְלֶשׁוֹן רְצוֹן, רְצוֹנְךָ.
"לֹא תִהְיֶה מְשַׁפְּלָה וְעַקְרָה" בְּגִלָּל "אַרְצְךָ". כְּשֵׁישׁ לְאֲדָם
שְׂבִיעוֹת־רְצוֹן מֵעִבּוֹדָתוֹ (דָּבַר הַמוֹרָה שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ אֶת
מְצִיאוֹתוֹ; הוּא עוֹבֵד ה', יֵשׁ לוֹ אֶהְבֶּה וְרָאָה), עֲלוּל הוּא
לִיפּוֹל חֶסֶד־וְשִׁלּוּם מִדְּרָגָתוֹ. כִּי בַתְּחִלָּה, עִבּוֹדָתוֹ מְגַלֶּלֶת לְפִי
שְׂבִיעוֹת־הַרְצוֹן שִׁלּוֹ, אַחֲרַיָּךְ הוּא בּוֹרֵר בֵּין עִבּוֹדָה אַחַת
לְשֵׁנִיָּה; הוּא מוֹכֵן לְקַיֵּם רַק סוּג מִצּוֹת שֵׁישׁ לוֹ 'חֹשֶׁשׁ' בְּהוֹן,
וְכַף הוּא יוֹרֵד מִדְּחֵי אֵל דְּחֵי עַד שֶׁנוֹפֵל חֶסֶד־וְשִׁלּוּם לְגַמְרֵי
מִדְּרָגָתוֹ.

כְּדִי לְבַטֵּל רְגֵשׁ זֶה, עֲלִיו לְהַתְּבוּנָן בְּ"מִסְפַּר יְמֶיךָ": עֲלִיו
לְדַעַת שְׁנֵתָן לוֹ מִסְפַּר מְסִיִּם שֶׁל יָמִים וְשָׁנִים לְמַלֵּא אֶת
שְׁלִיחוֹתוֹ בְּעוֹלָם; תְּבַל עַל כָּל רְגַע שֶׁאֵין מְנַצְלִים אוֹתוֹ לְצַרְךָ
מְלוֹי שְׁלִיחוֹת וְתִפְקִיד זֶה. דִּיעָה זֶה מְבַטֵּלֶת כָּל רְגֵשׁ שֶׁל
מְצִיאוֹת עֲצָמִית, וְהָאֲדָם מְסוּר וְנִתָּן כָּל־כָּלוֹ לְמְלוֹי שְׁלִיחוֹתוֹ.
אִז מְבִטִּיחַ לוֹ הַקֶּבֶ"ה - "אֶת מִסְפַּר יְמֶיךָ אֲמַלֵּא": אֲפִילוֹ
אִם בְּעֶבֶר הָיוּ יָמִים שֶׁהָאֲדָם לֹא עֶסַק בָּהֶם בְּמְלוֹי שְׁלִיחוֹתוֹ
כְּפִי הָרְאוּי לְהִיּוֹת, מְבַטֵּחַ לוֹ שֶׁהַקֶּבֶ"ה יִשְׁלֵם וְיַמְלֵא גַם
יָמִים אֵלֶּה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 128 - מתוך 'לקראת שבת')

לֹא תִהְיֶה מְשַׁפְּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצְךָ (כג, כו) יֵשׁ לְשֶׁאֵל, מְדוּעָה
מְגַבֶּלֶת בְּרָכָה זֶה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד, וְלֹא בְּכָל מְקוֹם שִׁיְהוּדִי
עוֹשֶׂה רְצוֹן ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שׁ"בִּאַרְצְךָ" בָּאָה לְהַגְבִּיר וּלְהַגְדִּיל
אֶת הַבְּרָכָה; לֹא זֶה בְּלִבָּד שֶׁלֹּא תִהְיֶה מְשַׁפְּלָה וְעַקְרָה בְּמִי

שְׁעוֹשֶׂה אֶת רְצוֹן ה', אֲלֵא שֶׁבְּרָכָה זֶה תִּתְּפַשֵּׁט וְתִשְׁרַח גַּם
עַל אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּלָה; בְּכָל הָאָרֶץ לֹא תִהְיֶה מְשַׁפְּלָה וְעַקְרָה
(מֵה־שְׁאִינ־כֵּן בְּחוּץ־לְאַרְץ - יִתְבַּרְךָ רַק מִי שֶׁעוֹשֶׂה אֶת רְצוֹן
ה').

(כו) אֶת־אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהִמַּתִּי אֶת־כָּל־הָעַם
אֲשֶׁר תִּבְּאֵ בָהֶם וְנִתַּתִּי אֶת־כָּל־אֵיבֶיךָ אֵלֶיךָ עֲרֹף :

כִּי יֵת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח קְדָמְךָ וְאֲתַפֵּר (נ"א
וְאֲשַׁגֵּשׁ) יֵת כָּל עַמָּא דְאַתְּ אֲתִי לְאַגְחָא בְּהוֹן
וְאֲמַסֵּר יֵת כָּל בְּעַלֵי דְכַבְּךָ קְדָמְךָ מִחוּזְרֵי
קְדָל :

כ"ט - וְהִמַּתִּי • כְּמוֹ וְהִמַּמְתִּי, וְתַרְגוּמוֹ: וְאַשְׁגֵּשׁ, וְכֵן
כָּל תְּבָה שֶׁפִּעֵל שָׁלַח בְּכִפָּל אוֹת אַחְרֹנָה, כְּשֶׁתַּתְּפַף

לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן פְּעֻלָּתִי, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנוֹטֵל אוֹת
הַכְּפוּלָה וּמְרַגֵּשׁ אֶת הָאוֹת וְנוֹקְדוֹ בְּמִלֵּאפּוֹ"ם, כְּגוֹן :

כלי יקר - עזו והדר

(כה) וְעַבְדֶּתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךָ
אֶת לַחְמְךָ. הַתְּחִיל
בְּלִשׁוֹן רַבִּים וְסִיִּם בְּלִשׁוֹן יְחִיד, לְפִי
שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרַבִּים זֶה בְּעַד זֶה (שְׁמוּעָה
לט), וְלֹא יִבְרַךְ ה' לֶחֶם שֶׁל כָּל יְחִיד
וְיְחִיד עַד אֲשֶׁר יִהְיוּ עוֹבְדֵי ה' רַבִּים

וְיַעֲבֹדוּהוּ כָּל זֶרַע יַעֲקֹב בְּאֶחָד, אִז
יִבְרַךְ לְחֻמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְיֵשׁ
אוֹמְרִים, שֶׁעִבּוֹדַת ה' טוֹב יוֹתֵר
בְּשָׂרָבִים מִתְּקַבְּצִים לְהַתְּפַלֵּל כִּי 'הוֹן
אֵל כְּבִיר לֹא יִמָּאֵס' (איוב לו ה, ראה ברכות
ח), אֲבָל בְּעֵינֵינוּ אֲכִילָה טוֹב יוֹתֵר

וְהִסְרֵתִי מִחֻלָּה מִקִּרְבְּךָ: תורה כו

כגון: (במדבר יד) "והמתה את העם הזה והתיו מדגשת, לפי שתבא במקום ב' תויון: האחת נשרשת, לפי שאין מיתה בלא תיו, והאחרת משמשת, כמו: "אמרתיו", "חטאתי", "עשיתי". וכן: "ונתתי", התיו מדגשת, שהיא באה במקום שמים, לפי שהיה צריך שלושה תויון: שמים ליסוד, כמו: (יהושע י) "ביום תת ה'", (קהלת ג) "מתת אלהים היא", והשלישית לשמוש. ערף • שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם.

"והמותי", מגזרת (ישעיה כח) "והמם גלגל עגלתו". "נסבותי", מגזרת (שמואל א ז) "נסבב בית אל". "דלותי", מגזרת (ישעיה יט) "דללו וחרבו". (שם מט) "על פנים חקתיך", מגזרת (שופטים ה) "חקקי לב". (שמואל א יב) "אתמי רצותי", מגזרת (איוב כ) "רצץ עזב דלים". והמתרגם: "והמותי", ואקטל, טועה הוא, שאלו מגזרת מיתה היתה, אין ה"א שלה בפתח ולא מ"ם שלה מדגשת ולא נקודה מלאפוס, אלא "והמתיו",

כח ואשלח ית צרעימא גזמך ויתמרך ית חזאי ית פנענאי וית חזאי מן גזמך:

(כח) ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החיו את הפנעני ואת החתי מלפניך:

מנה כאן אלא אלו. וחוי, אף-על-פי שהוא מעבר הירדן והלאה, שנו רבותינו במסכת סוטה: 'על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה'.

כ"י • הצרעה • מין שרץ העוף, והיתה מכה אותם בעיניהם, ומטילה בהם ארס, והם מתים, (סוטה לו) והצרעה לא עברה את הירדן. והחתי והפנעני הם ארץ סיחון ועוג. לפיכך, מכל שבע אמות לא

כט לא אתרכנו מן גזמך בשמא תדא דילמא תהי ארעא צדיא ותסגי עלך חנות ברא:

(כט) לא אנרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה:

כ"ז • שממה • ריקנית מבני אדם, לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה. ורבה עליך • ותרבה עליך.

כ"ז • שממה • ריקנית מבני אדם, לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה. ורבה עליך • ותרבה עליך.

ל זעיר זעיר אתרכנו מן גזמך עד דתסגי ותחסן ית ארעא:

(ל) מעט מעט אנרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ:

כ"י • עד אשר תפרה • תרבה, לשון פרי, כמו: "פרו ורבו".

כ"י • עד אשר תפרה • תרבה, לשון פרי, כמו: "פרו ורבו".

לא ואשוי ית תחומך מימא דסוף ועד זמא דפלשתאי וממדברא עד פרת ארי אמפר בידיכון ית תבי ארעא ותתרכנו מן גזמך:

(לא) ושתיו את גבלך מים-סוף ועד-ים פלשתים וממדבר עד-הנהר פי | אתן בידכם את ישיב הארץ וגרשתמו מפניך:

כ"י • ושתיו • לשון השתה, והתיו מדגשת מפני שבאה פחת שמים, שאין שיתה בלא תיו, והאחת לשמוש. עד הנהר • פרת. וגרשתמו • ותגרשם.

כ"י • ושתיו • לשון השתה, והתיו מדגשת מפני שבאה פחת שמים, שאין שיתה בלא תיו, והאחת לשמוש. עד הנהר • פרת. וגרשתמו • ותגרשם.

לב לא תגזר להון ולטעותהון קנס:

(לב) לא-תכרת להם ולא להיהם ברית:

לג לא יתבון בארעך דילמא יחזינו יתך גזמי ארי תפליח ית טעותהון ארי יהון לך לתקלא:

(לג) לא ישובו בארעך פן יחטיו אתך לו פי תעבר את אלהיהם פניהיה לך למוקש: פ

מקומות 'אם' משמש בלשון 'אשר', כמו (ויקרא ח) "ואם תקריב מנחת בפורים", שהוא חובה.

כ"י • פי תעבר וגו' • הרי אלו 'פי', משמשין במקום 'אשר', וכן בכמה מקומות. וזהו לשון 'אי', שהוא אחד מד' לשונות שה'פי' משמש. וגם מצינו בהרבה

כד (א) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֶל־יְהוָה אֶתְּהָ וְאֶהְרֹן נָדָב וְאִבְיָהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֹק:

כ"ט"י ◀ וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה • פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמָרָה קִדְּם עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, וּבְד' בְּסִינַי נֶאֱמַר לוֹ: עֲלֶה! •

(ב) וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ:

כ"ט"י ◀ וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ • אֵל הָעַרְפֶּל.

(ג) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לְעַם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:

כ"ט"י ◀ וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לְעַם • בּוֹ בַיּוֹם. אֵת כָּל דִּבְרֵי ה' • מִצְוֹת פְּרִישָׁה וְהַגְבָּלָה. וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים • (מכילתא בפ' יתרו) ד' מִצְוֹת שֶׁנֶּצְטוּוּ בְּנֵי נַח, וְשִׁבְתָּ, וְכַבּוּד אָב וְאִם, וּפְרָה אֲדָמָה, וְדִינֵין שְׁנֵתָנוּ לָהֶם בְּמִרְהָ.

(ד) וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּם בַּבֹּקֶר וַיָּבִין מִזִּבְחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשָׁנִים עֶשֶׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט"י ◀ וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה • (מכילתא) מ' בְּרֵאשִׁית' וְעַד מִתַּן־תּוֹרָה, וְכָתַב מִצְוֹת שֶׁנֶּצְטוּוּ בְּמִרְהָ. וַיִּשְׁכַּם בַּבֹּקֶר • בַּחֲמִשָּׁה בְּסִינַי.

(ה) וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:

כ"ט"י ◀ אֶת־נְעָרָיו • הַבְּכוֹרוֹת.

הַעֲם (פסוק ח), לומר שעל ידי קבלת התורה יהיו לאחדים באהבה ורחבה עם השם יתברך: וְגַם לְפָרוֹשׁ רַש"י (פסוק א) שֶׁפָּרַשׁ הַדְּבָרוֹת, נוכל לומר שבפעם ראשון שמעו שבע מצות בני נח ושבת ודינין וכבוד אב ואם ופרה אדמה כמו שפרש רש"י, ובדרך שנתבאר: תורה ד

וְחִצֵּי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ (פסוק ז), אָז עָלָה בְּמִחְשַׁבְתָּם חִצֵּי הַשָּׁנִי לְהִיכֵן יָתֵן, וְדָאֵי הַכּוֹנֵה שְׁעָבְשׁוּ לֹא יָתֵן לָנוּ כִּי אִם חִצֵּי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, וְעוֹד יוֹסִיף לָנוּ מִצְוֹת כְּהִנָּה וְכַהֲנָה וּבְאֹתוֹ זְמַן יִזְרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ חִצֵּי הַשָּׁנִי, עַל כֵּן אָמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע (ש). ומשה הבין מחשבתם, ואמר אתם טועים, כי חלוק הדם הוא כדי לזרק חצי השני על

כד (ג) כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה. לֹא אָמְרוּ לֹא־לִתֵּר נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע', יִתְכּוֹן לְפָרֵשׁ לְדַעַת חֲכָמֵי סְפָרַד (אבן עזרא, וראה רמב"ן) שֶׁפָּרְשׁוּ שֶׁכָּל פְּרָשָׁה זוֹ הִיְתָה אַחַר קְבֻלַּת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, אִם כֵּן בְּדִין אָמְרוּ בְּתַחֲלָה נַעֲשֶׂה', כִּי חִשְׁבוּ שֶׁלֹּא יִצְנָה לָהֶם ה' יוֹתֵר מִן עֲשֶׂרֶת דְּבָרוֹת אֵלּוּ. אָמְנָם אַחַר כֵּן פָּאָשֶׁר רָאוּ שֶׁמֹּשֶׁה לָקַח חִצֵּי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֹנֹת

(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֵגָנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

וַיִּנְסֵיב מֹשֶׁה פְּלָגוֹת דָּמָא וְשׂוּי בְּמִזְרְקֵיָא וּפְלָגוֹת דָּמָא זָרַק עַל מִדְּבַחָא:

כ"ט - וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם • (ובחיים צ) מי חלקו? מְלֻאָף בָּא וְחֻלְקוֹ. בְּאֵגָנֹת • שְׂפִי אֵגָנֹת: אֶחָד לְחֲצִי דָם עוֹלָה, וְאֶחָד לְחֲצִי דָם שְׁלָמִים, לְהַזִּיזוֹת אוֹתָם עַל הָעַם. וּמִכָּאן לְמַדּוֹ רַבּוּתֵינוּ שְׁנֹכְנָסוּ אַבּוּתֵינוּ לְבְרִית, בְּמִלָּה וּטְבִילָה וְהַזְזָת דָּמִים, שְׂאִין הַזָּאָה בְּלֹא טְבִילָה.

(ז) וַיִּקַּח סֹפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

וַיִּנְסֵיב סִפְרָא דְקִבְרֵיָא וּקְרָא קְדָם עַמָּא וַיֹּאמְרוּ כָּל דֵי מְלִיל יְיָ נַעֲבַד וְנִקְבֵּל:

כ"ט - סֹפֶר הַבְּרִית • מְבֵרָא שִׁית' וְעַד מִתַּן־תּוֹרָה, וּמִצְוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּמֵרָה.

(ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרַק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

ח וַיִּנְסֵיב מֹשֶׁה זֵת דָּמָא וַיִּזְרַק עַל מִדְּבַחָא לְכִפְרָא עַל עַמָּא וַיֹּאמֶר הָא דִּין דָּם קְרִיָא דְגִזְרֵי יְיָ עִמָּכֹן עַל כָּל פְּתָגְמֵיָא הָאֵלִין:

כ"ט - וַיִּזְרַק • עֲנִין הַזָּאָה, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וַיִּזְרַק עַל מִדְּבַחָא לְכִפְרָא עַל עַמָּא'.

(ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן נָדָב וְאִבְיָהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ט וּסְלִיק מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן נָדָב וְאִבְיָהוּא וְשִׁבְעִין מִסְבִּי יִשְׂרָאֵל:

(י) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו בְּמַעֲשֵׂה לְבַנְת הַסְּפִיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטַהֵר:

י וַחֲזוּ יַת יְקָר אֱלֹהָא דִישְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְסָא יְקָרָה כְּעוֹבַד אֲבָן טָבָא וּכְמַחֲזֵי שְׁמֵיָא לְכִרְיֵוּ:

כ"ט - וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל • נִסְתַּכְלוּ וְהֲצִיצוּ וְנִתְחַיְבוּ מִיַּתָּה, אֶלֹא שְׁלֹא רָצָה הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְעַרְבֵב שְׂמַחַת הַתּוֹרָה, וְהַמְתִּין לְנָדָב וְאִבְיָהוּא עַד יוֹם חֲנֻפַת הַמִּשְׁכָּן, וְלִזְקֵנִים עַד "וַיְהִי הָעָם כְּמַתְאוּנָנִים וְגו' וַתְּבַעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בַּקָּצֵה הַמַּחֲנֶה", בְּקִצְיָנִים שְׂבַמְחָנָה. כְּמַעֲשֵׂה לְבַנְת הַסְּפִיר • (סוטה יב)

(יא) וְאֶל־אַצִּילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שִׁלַּח יָדוֹ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ׀

יא וְלִרְבִּיבֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הוּהוּ נִקְא וַחֲזוּ יַת יְקָרָא דִּי וְהוּוּ חֲדָן כְּקִרְבְּנֵיהוֹן דְּאִתְקַבְּלוּ כְּאֵלוּ אֲכִלִין וְשִׁתּוּ:

כ"ט - וְאֶל אַצִּילֵי • הֵם נָדָב וְאִבְיָהוּא וְהַזְקֵנִים. לֹא שִׁלַּח יָדוֹ • מִכְּלָל שְׁהִיוּ רְאוּיִים לְהַשְׁתַּלַּח בְּהֵם יָד. וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים • הָיוּ מִסְתַּכְלִין בּוֹ בְּלֵב גַּם, מִתּוֹף אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, כִּף מְדַרַּשׁ תַּנְחוּמָא. וְאוּנְקְלוֹס

לֹא תַרְגַּם בָּן. "אַצִּילִי", לְשׁוֹן גְּדוֹלִים, כְּמוֹ: (ישעיה מא) "וּמַאצִּילֵיהָ קְרֵאתִיד", (במדבר יא) "וַיֹּאצֵּל מִן הַרוּחַ", (יחזקאל מא) "שֵׁשׁ אַמּוֹת אַצִּילָה".

(יא) וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ • פֶּרֶשׁ רַש"י שְׁהִיוּ מִסְתַּכְלִין בּוֹ בְּלֵב גַּם, מִתּוֹף אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, כִּי מִדְּרַשׁ תַּנְחוּמָא. וְאוּנְקְלוֹס לֹא תַרְגַּם בָּן. "אַצִּילִי", לְשׁוֹן גְּדוֹלִים, כְּמוֹ: (ישעיה מא) "וּמַאצִּילֵיהָ קְרֵאתִיד", (במדבר יא) "וַיֹּאצֵּל מִן הַרוּחַ", (יחזקאל מא) "שֵׁשׁ אַמּוֹת אַצִּילָה".

יב וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה סֶק לְקַדְמֵי לְטוֹרָא וְהוּי
 תִּמְן וְאִתֵּן לָךְ ית לויחי אַבְנָא וְאוֹרֵיתָא
 וּמִפְקֵדָתָא דְקַמְבֵּית לְאַלּוּפֵיהוּן:
 (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה וְהָיָה
 שָׁם וְאֶתְּנֶה לָּךְ אֶת־לְחַת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה
 אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם:

כ"ט יי וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה • לְאַחַר מִתֵּן תּוֹרָה. עֲלֵה
 אֵלַי הַהָרָה וְהָיָה שָׁם • אַרְבָּעִים יוֹם. אֶת־לְחַת
 הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם •
 כָּל שָׁשׁ מְאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת בְּכָל־עֶשְׂרֵת
 הַדְּבָרוֹת הַזֶּה. וְרַבְּנוּ סְעֵדְיָה פִּרְשׁ בְּאַזְהָרוֹת שְׂפִיטָא לְכָל
 דְּבוּר וְדְבוּר מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוּ:

יג וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר
 הָאֱלֹהִים:
 יג וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר
 הָאֱלֹהִים וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁמִשְׁנָה וּסְלַק מֹשֶׁה
 לְטוֹרָא דְאַתְגְּלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי:

כ"ט יי וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ • לֹא יִדְעֵתִי מַה
 טִיבוֹ שָׁל יְהוֹשֻׁעַ כְּאֵן. וַאֲמַר אֲנִי שֶׁהִיָּה הַתְּלִמִּיד
 מְלִוְהָ לְרַב עַד מְקוֹם הַגְּבֻלַת תְּחוּמֵי הָהָר, שְׂאִינוּ
 רִשְׁאֵי לִילָף מִשָּׁם וְהִלָּאָה, וּמִשָּׁם "וַיַּעַל מֹשֶׁה" לְבַדּוֹ
 "אֶל־הַר הָאֱלֹהִים", וַיְהוֹשֻׁעַ נָטָה שָׁם אֶהְלוֹ וְנִתְעַכֵּב
 שָׁם כָּל אַרְבָּעִים יוֹם, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּשִׁירֵי מֹשֶׁה:
 "וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעַם בְּרַעַה". לְמַדְנוּ, שְׂאִינוּ
 הָיָה יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם.

(יד) וְאַל־הִזְקִינִים אָמַר שְׂבוּ־לָנוּ כֹּזֵה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב
 אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים
 יִגַּשׁ אֲלֵהֶם:
 יד וְלִסְבִּינָא אָמַר אוֹרִיכוּ לָנָא הֵכָא עַד דְּנִתּוּב
 לְזַחְכוּן וְהָא אַהֲרֹן וְחוּר עִמְכוּן מִן דְּאִית לֵה
 דִּינָא וְתִקְרַב לְקַדְמֵיהוּן:

כלי יקר - עזו והדר

מחנה שדי באספקלריא המאירה. אכל
 פני יהושע' שהיה מן המאצלים
 'כלבנה' (ס) החשובה מצד אהרן
 ומאירה מצד השני, כך היה נקי וזך
 מצד השכל, ומכל מקום לא ימיש מתוך
 המחנה (להלן לג יא) מלהיות פאחד העם
 מן המחנה מצד החמר המשתמש
 בצרכי הגוף, והיה כמו אצילים אלו
 שנאמר בהם ויחזו את האלהים
 ויאכלו וישתו:
 ולדברי רש"י יש קצת ראיה ממה
 שנאמר (ויקרא טו א-ב) 'אחרי
 מות שני בני אהרן, ואל יבא בכל עת
 אל הקדש וגו', מאחר שצוה לו השם
 יתברך שלא יבא אל הקדש כי אם
 ביום שאין בו אכילה ושתיה ביום
 כפורים, שמע מנה שבני אהרן חטאו
 בזה שהסתכלו בשכינה מתוך לב גס
 של אכילה ושתיה, ולא רצה הקדוש
 ברוך הוא לערבב שמחת התורה ולא
 שלח בהם יד עכשו עד יום פקדו. ודבר
 זה יתבאר עוד לקמן פרשת אחרי מות
 (ס) בעזר האל יתברך שמו: תורה יב
 חסלת פרשת משפטים

לפני ה" נקי ומשלל מפל עניני
 גשמיות, ומשעם זה לא אכל ארבעים
 ימים, כדי להרחיקו מפל עניני הגוף
 שנבראו בששת ימי בראשית, ויקרא
 למשה ביום השביעי, כי השביעי
 קדש לה' ויום השבת יוכיחו:
 אכל אלו הזקנים נדב ואביהוא
 ושבעים זקנים, היו מן
 האצילים אשר האצל עליהם מן רוח
 הקדש שעל משה ונתן עליהם (במדבר יא
 כ), לפיכך לא היו כמשה בנבואתו
 שלא אכל ושתה כשחנה פני אלהים,
 אלא המה יחזו את האלהים ויאכלו
 וישתו, שהיו משתמשים בשני
 החלקים, בחלקי השכל ובחלקי החמר,
 כי מצד השכל יחזו את האלהים,
 ומצד החמר 'אכלו ושתו':
 ולפי שחזו מחנה שדי מתוך אכילה
 ושתיה, על כן לא ראו
 באספקלריא המאירה כמו משה (ראה
 יבמות מט), כי 'פני משה כפני חמד' (ב"ב עה)
 המאירה מפל צד, כך משה האיר משני
 חלקיו, כי גם חמר שלו נעשה וך נקי
 כחמה ברה ולא עכב על ידו מלאות

דגמת משה שעמד בהר ארבעים יום
 בלא אכילה ושתיה והיה גזון מזין
 השכינה (להלן לה כח, ראה שמור מז ה), כך
 אצילי בני ישראל מתוך שחזו את
 האלהים על כן היה דומה פאלו אכלו
 ושתו, כי ראית פני השכינה היתה
 אכילה שלהם:
 האמנם מדקאמר ואל אצילי בני
 ישראל לא שלח ידו, יש
 לדקדק למה קראם אצילים. ועוד פסוק
 זה צריך קשור עם ויאכלו וישתו.
 ונראה לפרש שבא להורות ההבדל
 שבין נבואות משה לנבואתם, כי אל
 משה שלח ה' יד נבואתו בלא אמצעי,
 כי הנבואה נקראת יד ה', כמו שנאמר
 (יחזקאל לו א) 'היתה עלי יד ה' וזה מדבר
 ברוח הקדש, ולפי שמושה היה קרוב
 אל השכינה על כן לא התרה לו
 להשתמש בצרכי הגוף כלל כל זמן
 שהיה עומד לפני ה'. וזהו שנאמר (פסוק
 ט) ויכסהו הענן ששת ימים, ובמסכת
 יומא פרק ראשון (ו) אמרו רבותינו ויל
 שפסו זה היה כדי 'למרק אכילה
 ושתיה שבתוך מעיו, כדי שיעמד יחי

הימים א ב) "וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אַפְרַת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר".
אַפְרַת, זו מְרִים, כְּדַאִיתָא בְּסוּטָה'. מִי-בְעַל
דְּבָרִים • מִי שֵׁשׁ לוֹ דִּין.

כ"ט • וְאֶל-הַזְּקֵנִים אָמַר • בְּצֵאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה. שְׁבוּ-
לָנוּ בָּזֶה • וְהִתְעַכְבוּ פָּאן עִם שְׂאֵר הָעָם בַּמַּחֲנֶה,
לְהִיטּוֹת נְכוֹנִים לְשֹׁפֵט לְכָל אִישׁ רִיבוֹ. חוּר • בְּנֵה
שָׁל מְרִים הָיָה, וְאָבִיו כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה, שְׁנֵאמַר: (דברי

טו וסליק משה לטורא וחספא עננא ית
טורא:

(טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הָהָר וַיִּכַּסְהוּ הָעֲנָן אֶת-הָהָר:

טז ושקרא יקרא דני על טורא דסיני וחספיה
עננא שתא יומין וקרא למשה ביומא
שביעאה מגו עננא:

(טז) וַיִּשְׁכַּן כְּבוֹד-יְהוָה עַל-הָהָר וַיִּכַּסְהוּ הָעֲנָן
שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מֵתוֹךְ
הָעֲנָן:

אָלָא שְׁחַלַּק הַפְּתוּב כְּבוֹד לְמֹשֶׁה. (יומא שס) וַיֵּשׁ אֹמְרִים:
"וַיִּכַּסְהוּ הָעֲנָן" - לְמֹשֶׁה, שֵׁשֶׁת יָמִים לְאַחַר עֲשֶׂרֶת
הַדְּבָרוֹת, וְהֵם הָיוּ בַּתְּחִלַּת אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁעָלָה מֹשֶׁה
לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת. וְלַמָּדָד, שְׁכַל הַנִּכְנָס לְמַחֲנֶה שְׂכִינָה,
טְעוֹן פְּרִישָׁה שֵׁשֶׁת יָמִים.

כ"ט • וַיִּכַּסְהוּ הָעֲנָן • (יומא ד) רבוחינו חולקין בדבר.
יש מהם אומרים: אלו ששה ימים שמראש-החדש
(עד עצרת, יום מתן תורה, וש"י ישן). וַיִּכַּסְהוּ
הָעֲנָן • לָהָר. וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.
לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל עומדים,

יז וחזיו יקרא דני באשא אכלא בריש טורא
לעיני בני ישראל:

(יז) וּמְרֵאֵה כְּבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ אֲכַלֶּת בְּרֹאשׁ הָהָר
לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יח ועל משה בגו עננא וסלק לטורא והוא
משה בטורא ארבעין יממין וארבעין לילון:
פ פ פ

(יח) וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל-הָהָר וַיְהִי
מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: פפפ

כ"ט • בְּתוֹךְ הָעֲנָן • עָנָן זֶה כְּמִין עֶשֶׂן הוּא, וְעֵשֶׂה לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמֹשֶׁה, שְׂבִיל (נ"א חפה) בְּתוֹכוֹ:

ק"ח פסוקים, עזיא"ל סימן. תנ"י סימן.

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסה - רסח

אגרות קודש

ב"ה, ד' אד"ר, תשכ"ב
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ בעל מרץ כוי
מו"ה משה יחיאל ש"י וזוגתו הרבנית מרת מינדל תחי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מא' אדר א' והקודמו.

והנפק"מ בין מקוה ששואבין המים ממעל או שיש נקב ברצפת המקוה, גדול מאד כמובן:
חשש זחילה (ובפרט לדעת האומרים שאיסור זחילה הוא מן התורה) אפילו באם הסתימה אין בה כל
פקפוק, וביחוד כשהסתימה היא בדבר שמקבל טומאה. ולפלא מה שפלוני שכותבו אין ידוע לו מהני"ל.

כמדומה שיש אצלו ספר טהרת המים להר"ן ש"י טעלושקין וגם בו ימצא מהני"ל.

מובן וגם פשוט שיש להשתדל שתהיינה שתי מקואות [ומה טוב יותר].

בברכה לבשו"ט בעניינים הכללים והפרטים - ובקשר עם יום ההולדת לשנת הצלחה בגו"ר

בכלל ובפרט.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת משפטים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום ראשון - כ"ג שבט מפרק קח עד סוף פרק קיב</p>	<p>יום רביעי - כ"ו שבט פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק</p>
<p>יום שני - כ"ד שבט מפרק קיג עד סוף פרק קיח</p>	<p>יום חמישי - כ"ז שבט מפרק קכ עד סוף פרק קלד</p>
<p>יום שלישי - כ"ה שבט מפרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו</p>	<p>יום שישי - כ"ח שבט מפרק קלה עד סוף פרק קלט</p>
<p>שבת קודש - כ"ט שבט פרק כ מפרק קמ עד סוף פרק קמד</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ג שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 66, פרק כז ואם העצבות... עד עמ' לד, מכולא וכו'.

1 לְקַיֵּם מִה שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְכַבְּכֶם וְאַחֲרַי
2 עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זּוֹנִים אַחֲרֵיהֶם" – הרי, דוקא על-ידי-זה
3 שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה, והוא דוחה אותם – הוא
4 מקיים את ה"לא-תעשה" שבפסוק האמור. שכן, מדריגה כזו,
5 שלא יעלו במחשבתו

מלכתחילה הרהורים

רעים, שייכת בצדיקים

בלבד, שאין "רע" בנפשם

שממנו ינבעו ההרהורים

הרעים – והפסוק האמור

הרי אינו דן בצדיקים.

הפסוק מדבר במי שעולים

במחשבתו הרהורים

כאלה – אלא שהתורה

מצוה עליו, לדחות מעליו

מיד את ההרהורים; ועל-

ידי שהוא מבצע צו זה –

הוא מקיים את ה"לאו"

האמור. ובלשון ה"תניא":

וְאֵין הַפְּתוּב מְדַבֵּר

בְּצַדִּיקִים לְקִרְאָם

"זוּנִים" חֲסִדֵּי וְשֹׁלָם, –

כמו שנאמר: "אשר אתם

זונים אחריהם", אלא

בְּבִינְיָנִים בְּיוֹצֵא בּוֹ,

שְׁנוֹפְלִים לֹא הִרְהוּרֵי

נֶאֱוָף בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, בֵּין

בְּהֵתֵר – גם אם ההרהורים הם באופן של היתר, כו', – וגם אם

הם באופנים של איסור, וּבְשִׁמְסִיחַ דַּעְתּוֹ – מאותם ההרהורים,

מְקַיֵּם לֹא זֶה, – של "ולא תתורו". וְאֶמְרוּ רַ"ל: "יֵשֵׁב וְלֹא

עָבַר עֲבָרָה – נוֹתְנִים לֹא שֹׁכֵר כְּאֵלֹו עֹשֶׂה מְצוּה", וְעַל בֵּין

צִרְיָה – עליו, לְשִׁמְחַת בְּקִיּוֹם הָלֹא כְּמוֹ בְּקִיּוֹם מְצוּת־עֹשֶׂה

מְשִׁשׁ. – כך, שלא זו בלבד שאין דבר זה צריך לעורר בו עצבות

– כִּי־אם להיפך: זה צריך לעורר בו שמחה. וְאֶדְרָבָה, הַעֲצָבוֹת

– הבאה ממה שנופלים בו הרהורים כאלה, הִיא מְנַסֶּוֹת הָרוּחַ,

שְׂאִינֹו מְכִיר מְקוּמוֹ, – הוא לא מכיר את מדריגתו, וְעַל בֵּין

יֵרַע לְכַבּוֹ עַל שְׂאִינֹו בְּמַדְרַגַת צִדִּיק, שְׁלִצְדִּיקִים בְּיֹדָאֵי אֵין

נֹפְלִים לְהֶם הִרְהוּרֵי שְׁמוֹת כְּאֵלֹו. – ומאחר שבמחשבתו

נופלים הרהורים כאלה – חורה לו על שאין הוא כמו הצדיקים;

כִּי אֵלֹו הֵיךְ מְכִיר מְקוּמוֹ, שְׁהוּא רְחוּק מְאֹד מְמַדְרַגַת

צִדִּיק, וְהַלּוּאֵי הֵיךְ בִּינְיָנִי, וְלֹא רָשַׁע כָּל יָמָיו אֶפְלוֹ שְׁעָה

אַחַת – ואילו ידע את דרגתו, שהוא עדיין רחוק מאד מלהיות

צִדִּיק, הַלּוּאֵי שִׂיחֵיהּ "בינוני" ש"לזה צריך להשתוקק עתה" –

הֵרִי זֹאת הִיא מֵדַת הַבִּינְיָנִים וְעֵבֹדָתָם, לְכַבֵּשׁ הַיָּצֵר

1 פֶּרֶק כּוֹ. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן ש"עצבות" יש בה משום
2 הפרעה לעבודת ה', ושאין ביכולתו של האדם לנצח את היצר-הרע
3 בהיותו שקוע בעצבות. בהתאם לזה באות בפרק האמור עצות כיצד
4 להיפטר מהעצבות הנובעת מקשיים גשמיים, גם ביחס לעצבות הנובעת
5 ממצבו הרוחני שאינו כמו

6 שצריך להיות – כמו הדאגה

7 מעוונות – הרי אם העצבות

8 שורה עליו בשעה שהוא

9 עובד את ה', כשהוא לומד או

10 מתפלל, עליו בודאי להשתדל

11 להיפטר ממנה, שהרי היא

12 מפריעה לעבודת ה' הצריכה

13 להיות בשמחה – וגם אם

14 העצבות שורה עליו שלא

15 בשעת העבודה, אלא כשהוא

16 עסוק בענינים גשמיים – עליו

17 להתבונן, שאין זה הזמן

18 המתאים לעצבות. שכן, לכך

19 נדרשת שעה קבועה

20 ומתאימה. בפרק זה, שאנו

21 מתחילים ללמוד, באה שורה

22 של עצות לעצבות הנובעת

23 מסיבות אחרות:

24 וְאֵם הַעֲצָבוֹת אֵינָה

25 מְדַאֲגַת עוֹנוֹת, אֶלָּא

26 מְהַרְהוּרִים רְעִים

27 וְתֹאזוֹת רְעוֹת שְׁנוֹפְלוֹת

28 בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, – ומאחר שלא מדובר כאן בעצבות שמחמת

29 עבירות ממש – שעל כך נדרשת, כאמור לעיל, שעה מיוחדת

30 ומתאימה לעורר בתוכו מרירות אמיתית – אלא שבאותה שעה

31 נופלים במחשבתו רעיונות רעים, הרי העצה לכך היא אחרת:

32 הֵנָּה אֵם נֹפְלוֹת לֹו – אותן מחשבות רעות, שְׁלֹא בְּשַׁעַת

33 הַעֲבֹדָה, – לא בשעה שהוא לומד או מתפלל, אֶלָּא בְּעַת

34 עֶסְקוֹ בְּעֶסְקָיו וְדַרְךְ אֲרֵץ וְכֵהָאֵי גּוֹנָא – וכדומה, הרי אֶדְרָבָה

35 – לא זו בלבד שאין הוא צריך להיות עצוב, אלא להיפך: יֵשׁ לֹו

36 לְשִׁמְחַת בְּחֻלְקוֹ, – במצבו הרוחני, וכל כך למה? – שְׁאֵף

37 שְׁנוֹפְלוֹת לֹו בְּמַחְשַׁבְתּוֹ – המחשבות הרעות, הוּא מְסִיחַ

38 דַּעְתּוֹ מֵהֶן, – שכן, אם אין הוא מסיח דעתו מהמחשבות

39 הרעות, אלא ממשיך להגות בהן, זה נכלל אז בסוג של "דאגת

40 עוונות" – כי גם המחשבה בהרהורים רעים ברצון היא עבירה

41 – ועל דאגת עוונות, כבר למדנו בפרק הקודם. כאן מדובר על

42 מי שמסיח דעתו מהמחשבות הרעות, ועצבותו נובעת מעצם

43 העובדה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה – ובמקרה כזה,

44 עליו להיות שמח על שהוא מצליח לשלוט בהרהורים אלה –

22 ההתעוררות למטה (שהאדם משפיע למטה לכפות את ה"סטרא
23 אחרא") נעשה התעוררות למעלה, בעולמות העליונים,
24 ואתכפיא סטרא אחרא דלעילא - כופים את ה"סטרא
25 אחרא" שלמעלה, את ה"שורש" של ה"סטרא אחרא", המגביה
26 עצמה פנשר, לקום מה
27 שנאמר: "אם תגביה
28 פנשר וגו' משם אורידך,
29 נאם ה'". וכמו שהפליג
30 בזהר פרשת תרומה [דף
31 קבח], בגדל נחת רוח
32 לפניו ותברך כד
33 אתכפיא סטרא אחרא
34 לתתא, - כשכופים את
35 ה"סטרא אחרא" למטה,
36 לקדושה, דאסתלק יקרא
37 דקרא פריד הוא
38 לעילא על בלא, - על-
39 ידידה מתעלה כבודו של הקב"ה על הכל, יתיר משבחה
40 אחרא, - יותר מאשר על-ידי שבח אחר, ואסתלקותא דא
41 יתיר מפלא וכו'. - והתעלות זו היא למעלה מכל ההתעלויות
42 האחרות.

1 ותהרהר העולה מהלב למטה, ולהסיח דעתו לגמרי ממנו,
2 - מאותו הרהור, ולדחותו בשהתי ידים, - שלא לרצות לחשוב
3 בהם, כנזקק לעיל. - בפרק י"ב, שהרע של הנפש הבהמית
4 ב"בינוני" הוא עדיין בתוקף אצלו, אלא שאינו נותן לרע" לבוא
5 לידי ביטוי, לחשוב ברצון
6 בהרהורים הרעים, או
7 לחטוא בדיבור ובמעשה
8 - אך ה"רע" שבו, עדיין
9 די חזק כדי להעלות
10 במחשבתו הרהורים
11 רעים, שעליו לדחותם
12 ממצחשבתו. ברם, אין הוא
13 עדיין אדון על עצמו,
14 שמלכתחילה לא יעלו
15 במחשבתו הרהורים רעים
16 אלה. דבר זה אמור
17 בצדיקים בלבד, שאין
18 בהם "רע" כלל, שממנו באים הרהורים אלו. ובכל דחיה
19 ודחיה שמדחהו ממחשבתו - שלא לחשוב בהם, אתכפיא
20 סטרא אחרא לתתא, - כופים את ה"סטרא אחרא" למטה,
21 ובאתערותא דלתתא - אתערותא דלעילא, - על-ידי

ליקוטי אמרים

מהלב למוח ולהסיח דעתו לגמרי ממנו ולדחותו בשתי
ידים כנ"ל ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממצחשבתו
אתכפיא ס"א לתתא ובאתערותא דלתתא אתערותא
דלעילא ואתכפיא ס"א דלעילא המגביה עצמה כנשר
לקיים מ"ש אם תגביה כנשר וגו' משם אורידך נאם
ה' וכמו שהפליג בזהר פ' תרומה [דף קבח] בגדל נחת
רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א לתתא דאסתלק יקרא
דקב"ה לעילא על כולא יתיר משבח' אחרא ואסתלקות'
דא יתיר מכולא וכו'.

יום שני כ"ד שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לד, ולכן אל יפול... עד עמ' 68, לעילא.

קאמר?" (והרי צדיק ורשע לא נאמר) - כשמכריזים למעלה,
לפני הלידה, מה יהיה תכונתו של הילוד: חכם או טפש, גבור או
חלוש וכדומה, אין מוכיחים אם יהיה צדיק או רשע. שכן, אם
יכריזו גם על כך - תתבטל הרי הבחירה החופשית של האדם,
כיצד, איפוא, אמר איוב
"בראת רשעים"? - אלא,
בהתאם לאמור יוסבר
הדבר: לא מדובר על
כאלה שנבראים
לכתחילה כרשעים
אמיתיים לעתיד, אלא
הקב"ה ברא אנשים
כאלה, שבמובן מסויים הם
נשארים במצב דומה לרשעים, ואלה הם ה"בינונים" שתמיד
נופלים במחשבתם הרהורי עבירה, כמו ברשעים - והכוונה היא,
שהם ידחו מחשבות אלו, ויבצעו את העבודה של "אתכפיא
סטרא אחרא", לכפות את הסטרא אחרא. ובלשון ה"תניא":
ולא - שהם נבראים לכתחילה, שיהיו רשעים באמת חס'
ושלום, - ולחטוא ממש במחשבה, או בדיבור או במעשה, אלא
שיגיע אליהם - שיארע בהם, כמעשה הרשעים במחשבתם
וההורגם לבד, - שבמחשבתם יוכלו לעלות הרהורי עבירה

על כל פנים, הרי על-ידי שנפלים במחשבתו הרהורים רעים,
והוא מסיח דעתו מהם, הוא מקיים את ה"לאו" (של "ולא
תתורר"), ובכך טמונה מעלת העבודה של "אתכפיא", של כפיה,
ולכן אל יפל לב אדם עליו, ולא ירע לזכו מאד, - מכך
שנפלים במחשבתו
הרהורים כאלה. אמנם
צריך להיות איכפת לו
קצת, כי אם לא יהיה
איכפת לו כלל ויהיה
אדיש כלפיהם, הדבר
עלול להשפיע עליו
חלילה לחדול מלהילחם
בהרהורים ולדחותם -
אלא ש"לא ירע לבבו מאד" מזה, גם אם יהיה בן גל ימיו
במלחמה זו, - שתמיד יעלו במחשבתו הרהורים רעים, ותמיד
יהיה עליו להילחם בהם, מבלי שיוכל להתעלות לאותה
מדריגה, שמלכתחילה לא יהיו להרהורים הרעים דריסת רגל
אליו - ובכל זאת, אל "יקח" דבר זה ללבו, כי אולי לכה נברא,
וזאת עבודתו לאכפיא לסטרא אחרא תמיד. - לכפות את
ה"סטרא אחרא" תמיד. ועל זה אמר איוב: - להקב"ה, כראת
רשעים"; - על כך שאל בפרק הראשון: "והא צדיק ורשע לא

ליקוטי אמרים

ולכן אל יפול לב אדם עליו ולא
ירע לבבו מאד גם אם יהיה בן כל ימיו במלחמה זו כי
אולי לכך נברא וזאת עבודתו לאכפיא לס"א תמיד.
ועל זה אמר איוב בראת רשעים ולא שיהיו רשעים
באמת ח"ו אלא שיגיע אליהם כמעשה הרשעים
במחשבתם והרהורם לבד והם יהיו נלחמים תמיד

3. עובדיה א, ד. 4. כבא בתרא טז, א. 5. "על פי קהלת ה, יד" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: דברי רבנו הזקן: "שיגיע אליהם כמעשה הרשעים" הם בהתאם לפסוק בקהלת, בו נאמר: "אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים". לשם מה נוגע לנו לדעת מקור

44 במלחמה תמידית. וְהוּוּ שְׁאָמַר חֶתְנוּב: "וַעֲשֵׂה לִי מַטְעָמִים
 45 כְּאֲשֶׁר אֶהְיֶה" - "מַטְעָמִים" לְשׁוֹן רְבִים, - שמשמעותה
 46 ברוחניות, בעבודת ה' היא: שְׁנֵי מִינֵי נַחַת רוּחַ, - למעלה,
 47 מעבודתם של בני ישראל, וְהוּא - "ועשה לי מטעמים וגו'",
 48 מְאַמֵּר הַשְׂכִּינָה לְבִנְיָה
 49 בְּלִלוֹת יִשְׂרָאֵל בְּדַפְרֵשׁ
 50 בְּתִקּוּנֵי, כמו שמפרש
 51 ב"תיקוני זוהר", שמלים
 52 אלו אומרת השכינה לבני
 53 ישראל, המבקשת
 54 שבעבודתם יגרמו
 55 ל"מטעמים" - נחת רוח.
 56 וְכִמוּ שְׂכַמְטְעָמִים
 57 וְשִׁמְיִים, הֶרְדֵּף מִשָּׁל, יֵשׁ
 58 שְׁנֵי מִינֵי מַעְדָּנִים: אֶחָד
 59 מְמַאֲלִים עַרְבִים
 60 וְמַתְקִים, וְהַשְׁנֵי מְדַבְּרִים
 61 הָרָפִים אוֹ הַמּוֹצִים, -
 62 שלפני שעורכים אותם
 63 למאכל ערב, אין הם
 64 טובים למאכל מפאת
 65 חריפותם או חמיצותם, רָק
 66 שֶׁהֵם מְתַבָּלִים וּמְתַקְנִים
 67 הַיֵּיבָב עַד שְׁנַעֲשׂוּ מַעְדָּנִים
 68 לְהַשִּׁיב הַנְּפֵשׁ. - כך ישנם גם למעלה שני סוגי נחת רוח: א) נחת
 69 רוח" הנגרים מדברים "טובים" ו"מתוקים" - עבודת הצדיקים,
 70 שאינם צריכים יותר להילחם עם ה"סטרא אחרא", וכל עבודתם
 71 היא ל"המשיך" מהקדושה יותר אור; ב) נחת רוח" הנגרים
 72 למעלה, מעבודתם של ה"בינונים", שעדיין יש להם "עסק" עם
 73 הדברים ה"מרים", הלא־טובים, להיאבק עם ה"רע" שבנפשם
 74 הבהמית ולדחות את המחשבות וההרהורים הרעים. וְהוּוּ שְׁאָמַר
 75 חֶתְנוּב: "כַּל פֵּעַל ה' לְמַעְנָהּ, וְגַם רְשָׁע לְיוֹם רַעָה"; - הכל
 76 עשה הקב"ה למענו, וכן גם את הרשע "ליום רעה". כיצד,
 77 לכאורה, נברא גם הרשע למען הקב"ה? - אלא, פְּרֹוֹשׁ, שִׁיּוּב
 78 מְרַשְׁעוּ וַיַּעֲשֵׂה הָרַע שְׁלוֹ יוֹם וְאוֹר לְמַעְלָה, - כדי שיהפוך
 79 ל"יום" את ה"רעה", שזו משמעות "וגם רשע, ליום־רעה". וזאת
 80 עלידי, כִּד אֲתַכְפִּיא סְטָרָא־אֲחָרָא - כשיכוף את ה"סטרא
 81 אחרא", וְאֲסַתְלָק יַקְרָא דְקַבְלָא־בְרִיךְ־הוּא לְעִילָא. - ויתעלה
 82 כבודו של הקב"ה למעלה, זהו פירוש הכתוב "וגם רשע ליום
 83 רעה" - שגם הרשע יהפוך את ה"רעה" ל"יום", כלומר - לאור.
 84 למדנו עד כאן, שעלידי שנופלות מחשבות רעות במוחו של
 85 יהודי, והוא משתלט עליהן - הוא כופה בכך את ה"סטרא אחרא"
 86 וגורם נחת רוח למעלה.

1 כמו שזה אצל רשעים, וְהֵם יִהְיוּ נִלְחָמִים תָּמִיד לְהִסִּיחַ דְעַתָּם
 2 מִקָּהָם, - מהרהורי העבירה, כִּדֵי לְאֲכַפֵּיא לְסְטָרָא־אֲחָרָא, -
 3 לכפות את ה"סטרא אחרא" - הם נבראו בצורה כזו, שזה יהיה
 4 אופן עבודתם, וְלֹא יוֹכְלוּ לְכַפְּלָה מִכָּל וְכָל, - שלא יוכלו
 5 לבטל לגמרי את ה"סטרא
 6 אחרא" של נפשם
 7 הבהמית. כלומר: הם לא
 8 יוכלו להגיע לכך, שלא
 9 תתעוררנה בהם תאוות,
 10 שהן הסיבה להעלאתם
 11 של הרהורים הרעים, כִּי
 12 זֶה נַעֲשֵׂה עַל־יָדֵי
 13 צְדִיקִים. - ה"קליפה"
 14 וה"רע" של הנפש הבהמית
 15 בצדיקים, בטלים לגמרי
 16 ל"טוב", שאין מקום כלל
 17 לתאוות שתוכלנה לעורר
 18 הרהורים רעים. ואילו
 19 המדרגות אודותן אנו
 20 לומדים כאן, אין ביכולתן
 21 להתעלות לכך מצד
 22 ה"בריא" שלהן, וממילא
 23 אפשר שתעלינה בבעלי
 24 מדרגות אלו מוזמן לזמן,
 25 מחשבות רעות, ועבודתם היא ללחום נגד מחשבות אלו. וְשְׁנֵי
 26 מִינֵי נַחַת רוּחַ - בעבודתם של בני ישראל, לְפָנָיו יְהוֹכְרֵה
 27 לְמַעְלָה: אֶחָד - מְכַוֵּן הַסְטָרָא־אֲחָרָא לְנַמְרֵי, וְאֲתַתְּכָא
 28 מְמִירָיו לְמַתְקָא - ומהפיכת המריר למתוק, וּמְחָשׁוּכָא
 29 לְנְהוּרָא, - ומחושך לאור, וזה נעשה עַל־יָדֵי הַצְדִיקִים; -
 30 המבטלים את ה"סטרא אחרא" לגמרי, ואת ה"מריר", ה"רע" של
 31 המדות שמנפשם הבהמית, הם הופכים ל"טוב", ואת "חושך"
 32 המחזין וה"שכל" של נפשם הבהמית, הם הופכים ל"אור"
 33 ולקדושה - כל זה גורם למעלה אופן אחד של נחת רוח: וְהַשְׂנִית
 34 - האופן השני של נחת רוח, הוא: כִּד אֲתַכְפִּיא הַסְטָרָא־אֲחָרָא
 35 - כשכופים את ה"סטרא אחרא", בְּעוֹדָה בְּתַקְפָּה וּגְבוּרָתָה -
 36 כשה"סטרא אחרא" היא עדיין בכל תוקפה וגבורתה, וּמְגַבֵּיהָ
 37 עֲצָמָה בְּנִשְׁרָה, וּמַשֵּׁם - ממוקם הגהתה, מוֹרִידָה ה'
 38 בְּאֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָא - ע"י התעוררותו של יהודי למטה, לשבור
 39 את ה"סטרא אחרא". אופן זה של נחת רוח למעלה, נגרים עַל־יָדֵי
 40 הַבִּינּוּנִים. - עלידי עבודת ה"בינונים", הלוחמים להכניע את
 41 הקליפה בנפש הבהמית. הרי, שקיים "נחת רוח" למעלה מעבודת
 42 הבינונים, במאבקם במחשבות ובהרהורים הרעים. לכך רומזים
 43 שני הסוגים: "בראת צדיקים" ו"בראת רשעים" - כאלה שעומדים

ליקוטי אמרים

להסיח דעתם מהם כדי לאכפי' לס"א ולא יוכלו לבטלה
 מכל וכל כי זה נעשה ע"י צדיקים. ושני מיני נחת רוח
 לפניו ית' למעלה. א' מכוויל הס"א לגמרי ואתהפכא
 ממרירו למתקא ומחושוכא לנהורא ע"י הצדיקים.
 והשנית כד אתכפיא הס"א בעודה בתקפה וגבורתה
 ומגביה עצמה כנשר ומשם מורידה ה' באתערותא
 דלתתא ע"י הבינונים. וז"ש הכתוב ועשה לי מטעמים
 כאשר אהבתי מטעמים לשון רבים שני מיני נחת רוח
 והוא מאמר השכינה לבניה כללות ישראל כדפי'
 בתיקונים. וכמו שבמטעמים גשמיים ד"מ יש שני
 מיני מעדנים אחד ממאכלים ערכים ומתוקים. והשני
 מדברים חריפים או חמוצי' רק שהם מתובלים ומתוקני'
 היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש. וז"ש הכתו'
 כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה פי' שישוב
 מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה כד אתכפיא
 ס"א ואסתלק יקרא דקב"ה לעילא.

הלשון? - משמע, שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון לכך, שרכנו הזקן משתמש כאן - בגלל טעם מסויים - בלשון הפסוק ובכך מוסבר
 לנו שהביטוי "כמעשה הרשעים" אינו כפי פירושה הפשוט של המלה "כמעשה" (שכן, הרי מדובר כאן על מדרגה כזו של יהודי,
 שמבחינת "מעשה" הוא מופרש לגמרי מה"רע" ואין הוא דומה לחלוטין בכך לרשעים, הדמיון שבינו לבין ה"רשע" הוא רק ביחס
 לכך, שיכולים לעלות במוחו הרהורים רעים), אלא זהו לשון הפסוק, המתאים כאן לפי הביטוי הכללי. 6. בראשית כז, ז. 7. משלי טז,
 ד.

יום שלישי כ"ה שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 68, ולא עוד אלא... עד עמ' לה, מעט מעט:

43 - כמו שאנו מוצאים, בַּגְמְרָא: "שְׁעָה רְבִיעִית - משעות
44 הבוקר, מֵאֵכָל כָּל אָדָם, שְׁעָה שְׁשִׁית מֵאֵכָל תַּלְמִידֵי
45 הַבְּמִים", - מדוע, באמת, איחרו תלמידי החכמים את סעודתם
46 בשעתיים? וְהִיוּ - תלמידי החכמים, מְרַעִיבִים עַצְמָם שְׁתֵּי
47 שְׁעוֹת לְבִנְיָה זו, - כדי
48 לכפות את ה"סטרא

49 אחרא", אִף שָׁנָם אַחַר
50 הַסְּעוּדָה הֵיוּ לֹמְדִים כָּל
51 הַיּוֹם, - הרי הם לא עשו
52 זאת כדי להרוויח זמן
53 ללימוד, אלא אֵךְ ורק כדי
54 לכפות את ה"סטרא
55 אחרא". וכך גם בשאר
56 לבושי הנפש: דיבור
57 ומחשבה, וְכֵן אִם בּוֹלֵם
58 פִּיּו מְלַדְבֵּר דְּבָרִים שְׁלֵבּוּ
59 מִתְאַוָּה מֵאֵד לְדָבָר
60 מְעַנֵּי הַעוֹלָם, - גם אם
61 דיבור עצמו אין משום
62 איסור כלל - רק מחמת
63 שהוא מתאוה כל כך
64 לומר דיבורים אלה - הוא
65 מתאפק, כדי לשבור את
66 יצרו הרע. וְכֵן בְּהַרְהוּרֵי
67 מַחְשְׁבֹתָיו, - שהוא
68 מתאוה להרהר בענין

69 גשמי, ונמנע מכך, אֶפְלוּ בְּמַעַט מוֹעֵד דְּאֵתְכַפִּיָּא סְטְרָא
70 אַחְרָא לְתַתָּא - גם בכפיה מועטה של ה"סטרא אחרא" למטה,
71 אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דְּקַרְשָׁא בְּרִידָהּ הוּא וְקִדְשָׁתוּ לְעִילָא הַרְבֵּה. -
72 מתעלה בהרבה כבודו של הקב"ה וקדושתו למעלה. וּמְקַדְּשָׁה
73 זו - שלמעלה, נִמְשַׁכֵּת קִדְשָׁה עֲלִיוְנָה עַל הָאָדָם לְמַטָּה,
74 לְסִיעוּ סִיעוּ רַב וְעִצּוֹם לְעִבּוּדָתוֹ יִתְבַּרַךְ. - בעבודת ה' שלו.
75 וְהוּוּ שְׁאֵמְרוּ רַבִּי לֵאמֹר: "אָדָם מְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ מְעַט לְמַטָּה -
76 מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ הַרְבֵּה מְלַמְעֵלָה", לְבַד מִשְׁמַקְנִים - בכך,
77 מִצְּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה: "וְהִתְקַדְּשִׁתָּם וְכוּ'", - שהוא מקיים,
78 בְּשִׁמְקֵדֵשׁ עַצְמוֹ בְּמַתָּר לוֹ. - בדברים המותרים לו. מצות
79 "והתקדשתם" היא, שגם בדברים המותרים, ימנע יהודי
80 מלעשותם לשם תאוותו הגופנית, אלא אֵךְ ורק לשם שמים.
81 מצוה זו של "והתקדשתם" הרי לא נאמרה לצדיקים בלבד, שאין
82 להם שום שייכות ל"רע", אלא דווקא לאותם אנשים שיש להם
83 עסק עם ה"רע", כפי שיוסבר להלן: וּפְרוּשׁ "וְהִתְקַדְּשִׁתָּם" -
84 שְׁתַּעֲשׂוּ עַצְמָכֶם קְדוֹשִׁים; כְּלוּמַר, אִף שְׁבִנְיָתָא אֵינוּ קְדוֹשִׁי

1 להלן יסביר רבנו הזקן, שמדובר לא רק ביחס למחשבות רעות -
2 שאילולא היה דוחה אותן היה עובר על חטא - אלא גם ביחס
3 לדיבורים ומעשים של היתר, שאין בהם איסור כלל: שכן, מאחר
4 שאם מדברים או עושים ענינים גשמיים אלה שלא בכוונה לשם
5 שמים - מקבלים דברים
6 אלה וכן לבושי הנפש
7 הקשורים בהם, את חיותם
8 מה"סטרא אחרא", כי "צד"
9 הקדושה" הוא רק
10 כשעושים את הדבר לשם
11 שמים (למשל: לאכול -
12 כדי לאגור כוח ללימוד
13 ולהתפלל או לקיים מצות
14 עונג שבת; להשמיע
15 מילתא דבדיחותא (דברי
16 בדיחה) כדי ללימוד מתוך
17 שמחה, וכדומה) - ולכן,
18 כשיהודי נמנע מלעשות
19 דברים מותרים אלה,
20 כשאינם לשם שמים,
21 וכוונתו לכפות בכך את
22 ה"סטרא אחרא" - הוא
23 גורם על-ידיה נחת רוח
24 למעלה - וכדלהלן: וְלֹא
25 עוֹד, - לא זו בלבד שעל-
26 ידי ההשתלטות על

27 המחשבות הרעות, גורמים לנחת רוח למעלה, כי על-ידיה
28 כופים את ה"סטרא אחרא" אֶלָּא אֶפְלוּ בְּדָבָרִים הַמְּתָרִים
29 לְגַמְרֵי, כָּל מָה שְׁהָאָדָם זֹכֵב וְיָצְרו - "מקריב" ושולט ביצרו
30 הרע, אֶפְלוּ שְׁעָה קְלָה, - מדובר כאן בדבר שמותר לעשותו,
31 והוא יצטרך לעשותו, אלא שהוא דוחה אותו לזמן מאוחר יותר,
32 וּמִתְכַוֵּן לְאֵכָפִיָּא לְסְטְרָא אַחְרָא שְׁבַחֲלָל הַשְּׂמַאֲלִי, - שבלב,
33 כְּגוֹן שְׁחַפֵּץ לְאֵכָל, וּמֵאֲחַר סְעוּדָתוֹ עַד לְאַחַר שְׁעָה או
34 פְּחוֹת, וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, - שכן, אם באותה שעה,
35 הוא עוסק בענינים גשמיים אחרים שהנפש הבהמית רוצה בהם,
36 אין בכך משום "אתכפיא" (כפיה), כי הרי בין כך הוא נוהג לפי
37 רצון הנפש הבהמית. רק, אם באותה שעה, הוא עוסק בתורה -
38 ואף שאין הוא מרוויח בכך זמן של לימוד תורה, כי גם אחרי
39 האכילה ימשיך ללימוד. זאת ועוד, גם את האכילה עצמה אין
40 הוא דוחה לגמרי, כי אחרי אותה "שעה" - אכן יאכל, מכל-
41 מקום עצם העובדה שהוא מאחר את סעודתו - יש בה משום
42 כפיות ה"סטרא אחרא", דבר הגורם נחת רוח למעלה. בְּרִיאָתָא

8. שבת י, א. יומא לט, ב. 10. כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר כאן: "ע"כ (עד כאן) נתבאר שלא ירע לבכו כו' מפני שיש בעבודתו נח"ר (נחת רוח) מה שאין בצדיקים, אבל הרי היתרון צ"ל (צריך להיות) גם בקו דועש"ט (ד-ועשה טוב-י) ולזה מוסיף שהנ"ל הוא - לבד מה שמקיים מ"ע (מצות עשה) וכו'".

1	וּמְבַדֵּל מִסְטָרָא־אֲחָרָא, - "קדושה" משמעה - פרישה
2	והתבדלות מה"קליפה" ומה"רע". הרי, אף שמבחינת מדריגתו,
3	עליו עדיין לקדש עצמו ולהתרחק מה"סטרא אחרא", כלומר: אין
4	הוא בדרגה שאין בלבו שום תאוה לדברים המקבלים חיותם
5	מה"סטרא אחרא", כִּי
6	הֵיא - ה"סטרא אחרא"
7	שמנפשו הבהמית,
8	בְּתִקְפָּה וּבְנִבְרָתָהּ
9	בְּתוֹלְתָהּ
10	הַשְּׂמֵאלִי, - שבלב, שבו
11	מיקומו של הנפש
12	הבהמית והיצר הרע, רַק
13	שְׂכּוּכֵשׁ יֵצְרוּ וּמְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ. - ומנתק את עצמו מה"סטרא
14	אחרא", הרי אם הוא עושה כן ומקיים בכך את "והתקדשתם"
15	הוא מגיע לקיום האמור אחרי "והתקדשתם", ככתוב בהמשך:

ליקוטי אמרים

ובגבורתה כתולדתה בחלל השמאלי רק שכובש יצרו ומקדש עצמו. והייתם קדושים כלומר סופו להיות קדוש ומובדל באמת מהס"א ע"י שמקדשים אותו הרבה מלמעלה ומסייעים אותו לגרשה מלבו מעט מעט:

1	וּמְסִיעִים אוֹתוֹ
2	לְגִרְשָׁה - את ה"סטרא אחרא" מְלַבֵּוּ מְעַט מְעַט: - שגם
3	מלבו, יהיה בידו, לגרש את ה"סטרא אחרא", שגם בלבו לא
4	תהיה שום תאוה לענינים ש"חיותם" היא מה"סטרא אחרא".

יום רביעי כ"ו שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, פרק כח ואפילו... עד עמ' לה, זרה שלה.

31	פָּרַק כַּח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שאם נופלים במחשבתו של
32	אדם הרהורי עבירה ותאוות - בשעה שהוא עסוק בעניני הגשמיים - אל
33	יפול רוחו מכך, אדרבה - עליו לשמוח, שהרי על-ידי השתלטותו על
34	אותן מחשבות והסחת דעתו מהן, הוא מקיים מצות "לא תתרו אחרי
35	בלבכם ואחרי עיניכם", כופה
36	את ה"סטרא אחרא" תחת
37	שלטון ה"קדושה", וגורם נחת
38	רוחו רחב למעלה.
39	וְאֵפִילוּ אִם נוֹפְלִים לוֹ
40	הַרְהוּרֵי תְאוֹת וּשְׂאָר
41	מַחְשְׁבוֹת זְרוֹת בְּשַׁעַת
42	הַעֲבוּדָה - בשעה שהוא
43	עסוק בעבודת ה' בְּתוֹרָה
44	או בְּתַפְלָה בְּכוֹנֵה - ובאין
45	הרי אין מקום ל"חשבון"
46	שבפרק הקודם, שעליו להיות שמח על שהוא מקיים מצות
47	לֹא־תַעֲשֶׂה וּכּוֹפֵה אֶת ה' סְטָרָא אֲחָרָא - שהרי ההרהורים
48	והמחשבות הרעות מפריעות לו, בשעה זו, לעבודת ה', אֶל יְשִׁית
49	לֵב אֱלֹהֶיךָ, - למחשבות ולהרהורים הרעים, אֶלֹא יִסִּית דַּעְתוֹ
50	מִן פְּרָעֵי, - מיד, וְגַם אֵל יְהוָה שׁוֹמֵה לַעֲסֹק בְּהַעֲלֵאת הַמְדוּת
51	שֶׁל ה' מַחְשְׁבָה זְרָה, בְּנִדְעֵי, - קיימת צורת עבודה של
52	"העלאת המדה" מהמחשבה הזרה. שכן, כל מחשבה זרה מקורה
53	במדה מסויימת בנפש הבהמית. למשל: מדת החסד מתבטאת
54	במחשבה של תאוה; מדת היראה מעוררת יראה זרה שאין
55	ליהודי להיות נוקק לה, וכדומה - וישנו סוג "עבודה" שבשעה
56	שנופלת לו מחשבה זרה, יברר מאיזו מדה רעה נובעת אותה
57	מחשבה, ויגביר בנפשו אותה מדה כפי שהיא בנפש האלקית,

58	שעל-ידיה יעלה את המדה הרעה של הנפש הבהמית שהיא
59	הסיבה לאותה מחשבה זרה, ובכך יעלה את המחשבה הזרה.
60	למשל: אם המחשבה הזרה נובעת מתאוה - יגביר בנפשו את
61	האהבה להקב"ה, דבר המשפיע על תאות הנפש הבהמית,
62	וכדומה - רבנו הזקן אומר
63	כאן שלא יהיה ה"בינוני" -
64	אודותו מדובר כאן -
65	שוטה, להתעסק בעבודה
66	זו, כִּי לֹא נֶאֱמָרוּ דְבָרִים
67	הֵם - להעלות את
68	המחשבות הזרות, אֶלֹא
69	לְצַדִּיקִים, שְׂאִין נוֹפְלִים
70	לְהֵם מַחְשְׁבוֹת זְרוֹת
71	שֶׁלָּהֶם - מחשבות זרות
72	הנובעות ממדותיהם הם,
73	כִּי־אִם מְשַׁל אַחֲרֵיהֶם, - שכן, לצדיק אין מחשבות זרות עצמיות,
74	מאחר שמדות נפשו הבהמית כבר נהפכו לקדושה. המחשבות
75	הזרות, העוללות לעלות, אי פעם, במוחו, מקורן מהזולת,
76	שנשמתו שייכת לאותו צדיק. ומחמת שלא כל אחד יכול ליעץ
77	לעצמו ולמצוא בתוכו כוחות להתגבר על המדה הרעה - עליו
78	להזדקק לעזרתו של הצדיק, אליו הוא מקושר. מתעוררות או
79	מחשבות זרות במחשבתו של הצדיק, שאצלו אלו הן רק אותיות
80	של מחשבה, בלי כל זיקה למדה רעה מוחשית. ועל-ידי שהצדיק
81	מכיר את המדה ממנה נובעת אותה מחשבה, ומגביר בתוכו
82	אותה מדה כפי שהיא ב"קדושה" - הוא משפיע בכך על אותו
83	יהודי, שיוכל להתגבר על המדה הרעה שלו, ואותה מדה שמן
84	הנפש הבהמית - של הזולת - מתעלה, על-ידי הצדיק,

26 מתכוון להפיל את השני - הרי הנוהג הוא: **כְּשֶׁאֶחָד מִתְּנַבְרֵי**, -
 27 ומראה את גבורתו, **אָזִי הַשְּׁנִי מִתְּאֲמִין לְהַתְּנַבֵּר גַּם-כֵּן כָּכָל**
 28 **מֵאֲמָצִי כַחוֹ, וְלֶכֶן** - כך גם במלחמה שבין הנפש האלקית לבין
 29 הנפש הבהמית, **בְּשִׁנְפֵשׁ הָאֱלֹהִית מִתְּאֲמָצֵת וּמִתְּנַבְרֵת**
 30 **לְהַתְּפַלֵּל**, - שעל-ידי
 31 התפילה בכוונה, ברצונו
 32 להחליש ולנצח את הנפש
 33 הבהמית, **אָזִי גַם הִקְלִיפָה**
 34 - של הנפש הבהמית,
 35 **מִתְּנַבְרֵת בְּנִגְדָהּ**, - כנגד
 36 הנפש האלקית, **לְבַלְבְּלָהּ**
 37 **וּלְהַפִּילָהּ בְּמַחְשָׁבָה זָרָה'**
 38 **שֶׁלָּהּ**. - בראות הנפש
 39 הבהמית את הנפש
 40 האלקית, מתגברת
 41 להתפלל בכוונה, היא
 42 משתדלת להפריע לנפש
 43 האלקית על-ידי מחשבות
 44 זרות, בכך היא רוצה
 45 לבלבל את כוונת
 46 המתפלל בתפילה. לפי זה, המחשבה הזרה מוכיחה, שהוא אכן
 47 מתפלל בכוונה; סימן יש בכך שהנפש הבהמית חשה שבתפילתו
 48 יש משום סכנה למעמדה, ולכן היא משתדלת להפריע כוונה זו. -
 49 הרי, אדרבה - עובדה זו צריכה להוסיף בו אומץ בתפילתו
 50 בכוונה.

1 ל"קדושה". הרי כל זה שייך לצדיק בלבד שאין בו מדות רעות
 2 ככל. **אֲבָל מִי שֶׁנּוֹפֵל לוֹ** - מחשבות זרות, **מִשְׁלֹ, -** מזה"רע"
 3 שלו, **מִבְּחִינַת הָרַע שֶׁבְּלִבּוֹ קְהָלָה הַשְּׁמָאֲלִי** - ממדותיו הרעות
 4 שמנפשו הבהמית - **אִיךָ יַעֲלֶהוּ** - את ה"רע", **לְמַעַלָּה, וְהוּא**
 5 **עֲצָמוֹ מְקוּשֵׁר לְמַטָּה: -**
 6 לכן שטות היא ל"בינוני"
 7 להתעסק ב"עבודה" שאין
 8 לו כל שייכות אליה. **אֵךְ**
 9 **אֶת-עַלְפִּיכּוֹ, אֵל יַפֵּל**
 10 **לְבוֹ בְּקִרְבּוֹ לְהִיּוֹת מוֹה**
 11 **עֲצֵב נִבְזָה בְּשַׁעַת**
 12 **הָעֲבוֹדָה, שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת**
 13 **בְּשִׁמְחָה רַבָּה, -** בשעה
 14 שהוא עובד את ה', **אֵלָּא**
 15 **אֲדַרְבָּה יִתְחַזַּק יוֹתֵר**
 16 **וְיוֹסִיף אֲמִין בְּכָל כַּחוֹ**
 17 **בְּכוֹנֵת הַתְּפִלָּה בְּחִדּוֹ**
 18 **וְשִׁמְחָה יִתְרָה, בְּשִׂימוֹ**
 19 **אֵל לְבוֹ, כִּי נִפְּילָתָּ**
 20 **ה' מִמְּחֻשְׁבָה זָרָה' הוּא**
 21 **מִהִקְלִיפָה שֶׁבְּחִלָּל הַשְּׁמָאֲלִי**, - מהנפש הבהמית שמן הקליפה,
 22 שמיקומה בחלל השמאלי שבלב, וממנה נובעות המחשבות
 23 הזרות, **הַעוֹשֶׂה** - המנהלת, **מִלְחָמָה בְּבִינוּנִי עִם נֶפֶשׁ אֱלֹהִית**
 24 **שָׁבוּ, וְנוֹדַע דְּרָף הַנְּלַחֲמִים** - שמטרתו של כל לוחם, לנצח
 25 ואפילו להרוג את הנלחם נגדו, **וְכֵן הַנְּאָבְקִים יַחַד**, - שכל אחד

יום חמישי כ"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, ולא כמעות העולם... עד עמ' 70, ממש עמו:

71 **לְאָמְתוֹ הֵן שְׁתֵּי נֶפְשׁוֹת, הַנְּלַחֲמוֹת זו עִם זו בְּמַחוֹ שֶׁל**
 72 **אָדָם, -** הרי האמת היא שקיימות שתי נפשות שונות וזן
 73 נלחמות ביניהן על השליטה במוחו של האדם, שיהיה ממולא
 74 בעניינה היא בלבד, **כָּל אַחַת חֲפָצָה וְרִצּוֹנָה לְמַשֵּׁל בּוֹ -**
 75 **במוח, וְלְהִיּוֹת הַמֶּחֵךְ**
 76 **מְמַלָּא מִמֶּנָּה לְבָדָה,**
 77 **וְכָל הַרְהוּרֵי תוֹרָה**
 78 **וְיִרְאָת שְׁמִים -** נובעים,
 79 **מִנְפֵשׁ הָאֱלֹהִית, -**
 80 **ומאידך וְכָל מִלֵּי דַעְלָמָא**
 81 **-** כל המחשבות
 82 וההרהורים בעניני עולם
 83 נובעים מִנְפֵשׁ הַבְּהֵמִית,
 84 - הרי, שכוונת התפילה
 85 היא מהנפש האלקית,
 86 ואילו המחשבות הזרות
 87 הן מהנפש הבהמית,
 88 מכאן - שאין במחשבות הזרות משום הוכחה שאין התפילה
 89 כמו שצריכה להיות. ברם, אם כך, שהנפש האלקית היא היא
 90 העסוקה בכוונת התפילה - מה מפריע לה, מה שהנפש

51 **וְלֹא כְּמַעוֹת הָעוֹלָם, שְׁמוֹעִים לְהוֹכִיחַ מִנְפִּילַת ה' מִמְּחֻשְׁבָה**
 52 **זָרָה' -** מְכַלֵּל שְׁאִין תְּפַלְתֶּם כְּלוּם, - החושבים בטעות
 53 שנפילת המחשבה מוכיחה שאין תפילתם שווה כלום, משום
 54 **שְׁאִילוֹ הַתְּפַלֵּל כְּרָאוֹ וְנִכּוֹן -** לא היו נופלים לוֹ מִמְּחֻשְׁבוֹת
 55 **זָרוֹת. -** ומאחר שאכן
 56 נופלות במוחו מחשבות
 57 זרות, הם מסיקים מכך,
 58 שתפילתם איננה מתוך
 59 כוונה, **וְהָאֲמַת הִיָּה**
 60 **בְּדַבְרֵיהֶם, אִם הִיָּתָה**
 61 **נֶפֶשׁ אַחַת לְבָדָה, הוּא**
 62 **הַמְּתַפַּלֵּל וְהוּא**
 63 **הַמְּחֻשְׁבָת וּמְהַרְהֵרָת**
 64 **ה' מִמְּחֻשְׁבוֹת זָרוֹת! -**
 65 הדבר היה נכון, אילו
 66 היתה זו נפש אחת
 67 שעושה את כל האמור,
 68 אז היה במחשבות הזרות משום הוכחה, שה"מתפלל" אינו כפי
 69 שצריך להיות. שכן, אם הנפש היחידה הזו שקועה כל כולה
 70 בתפילה - אין מקום אז לשום מחשבות זרות, **אֲבָל בְּאֲמַת**

- 1 הבהמית מהרהרת במחשבות זרות! – אומר על כך רבנו הזקן:
 2 רק שהאלהית מלפשת בה. – הנפש האלקית מלובשת
 3 בנפש הבהמית, ולכן מבלבלות המחשבות הזרות של הנפש
 4 הבהמית, לנפש האלקית בכוונות התפילה.² והוא כמשל
 5 אדם המתפלל בכונה,
 6 ועומד לנגדו ערל – גוי,
 7 רשע, ומשיח ומדבר
 8 עמו כדי לבלבלו, –
 9 ולהפריע לו בתפילתו.
 10 לולא היה בדעתו של
 11 הגוי לבלבל את היהודי,
 12 אלא רק לשאול אותו
 13 שאלה מסוימת – קיימת
 14 או העצה, לענות לו על
 15 שאלתו, והוא יפסיק
 16 מלבלבלו בתפילתו. אך,
 17 מאחר שכוונתו של
 18 הרשע היא לבלבל את
 19 תפילתו, לא תועיל
 20 ההתדיינות אתו, שזאת
 21 עצתו בודאי, – העצה
 22 הטובה למתפלל, היא,
 23 שלא להשיב לו משוב ועד רע, – שלא לענות לרשע מטוב
 24 עד רע, ולעשות עצמו כחרש לא ישמע, ולקיים מה
 25 שכתוב: "אל תען כסיל באולתו, פן תשוה לו גם אתה".
 26 כך – כשנפלות במוחו מחשבות זרות, אל ישיב מאומה
 27 ושום מענה ומענה נגד ה'מחשבה זרה', – אל יבנס לשום
 28 יוכוח ולמחשבות והרהורים כיצד לנצח את המחשבה הזרה,
 29 כי המתאבק עם מנוול – מתנוול גם כן; – ולכן, אל יתעסק
- כלל עם המחשבה הזרה, רק יעשה עצמו כלא יודע ולא
 שומע הרהורים שנפלו לו, ויסירם מדעתו, ויסירם אמין
 בכח פנתו. – בתפילתו. ואם יקשה לו להסירם – את
 המחשבות הזרות, מדעתו, מפני שמורדים דעתו מאד
 בחזקה – אזי ישפיל
 נפשו לה' ויתחנן לו
 ותברך במחשבתו, –
 אם הוא עוסק אז בקטעי
 התפילה שאסור להפסיק
 בהם בדיבור, אלא יתפלל
 במחשבתו להשיג,
 לרחם עליו ברחמיו
 הרבים, ברחם אב על
 בנים הנמשכים מהו,
 וככה ירחם ה' על
 נפשו הנמשכת מאתו
 ותברך, להצילה ממים
 הידונים, – מהמחשבות
 הזרות שמן הנפש
 הבהמית, ולמענו יעשה,
 – הקב"ה יעשה למען
 עצמו כביכול, פי' חלק
 ה' ממש עמו: – שכן, אם יתפלל שירחמו עליו – הוא עלול,
 לפעמים, לעורר על עצמו דינים, חלילה: ישפטו אותו אם הוא
 זכאי שירחמו עליו, ואילו אם בקשתו היא "למענו", למען
 הקב"ה – מובן הדבר, שאין אז מקום לשפוט את ה"מתפלל"
 אם הוא זכאי לרחמנות. פירוש נוסף יש בכך: רבנו הזקן מבטיח,
 שהקב"ה אכן יעשה זאת למענו, וירחם עליו, שהרי הנשמה
 היא חלק מה'.

יום שישי כ"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 70, פרק כט אך... עד עמ' לו, בצדיקים.

- 59 פרק כט. בפרקים הקודמים, העלה רבנו הזקן שורה של עצות, כיצד
 60 להשתחרר מעצבות, שיש בה משום הפרעה לעבודת ה'. בפרק שאנו
 61 עומדים ללמוד, מורה רבנו
 62 הזקן כיצד להשתחרר
 63 מהפרעה אחרת בעבודת ה'/
 64 והיא – טמטום הלב, שלעתיים
 65 קורה שלבו של אדם סתום
 66 ואינו בריהגשה, ולכן אין
 67 הוא מסוגל לקלוט את אור
 68 ה"שכל" הפועל להשפיע על הלב, שיגיע בתפילתו לאהבת ה' וליראת
 69 ה'.
- אך עוד אחת צריך לשית עצות – לחפש עצות, בנפשות
 הבינוניים, – בנפשות אלה שהם במדרגת ה"בינוני" אשר
 לפעמים ועתים רבים
 יש להם טמטום הלב
 שנעשה – הלב, כאבן,
 ולא יכול לפתח לבו
 בשום אופן לעבודה
 שבלב זו תפילה, – כפי
 שמפרשים בתורת
 החסידות, הכוונה היא, שהתפילה היא עבודה בתוך הלב ועם
 הלב; העבודה בתוך הלב – היינו: שמה שהאדם מבין במוחו,

ליקוטי אמרים

פרק כט אך עוד אחת צריך לשית עצות בנפשו'
 הבינוניים אשר לפעמים ועתים
 רבים יש להם טמטום הלב שנעשה כאבן ולא יכול
 לפתוח לבו בשום אופן לעבודה שבלב זו תפלה.

2. אלא, אף על פי כן, כתוב, שכל זה מדובר בהכנה ובהתחלת ההתבוננות העמוקה בענין האלקי שבתפילה - אז אין במחשבה הזרה משום הוכחה שאין ה"מתפלל" כמו שצריך להיות. אך בעיצומה של ההתבוננות, כשהוא נתון בעומק הענין - יש בכך משום הוכחה על אי-ההצלחה המלאה של ההתבוננות; שכן, אכן פועלות כאן שתי נפשות, אך המוח הוא הרי אותו אחד. לו היה המוח כולו שקוע באותה התבוננות שבתפילה - אין כל מקום אז במוח שתעלה בו מחשבה זרה. 3. משלי כו, ד. 4. דברים לב, ט. 1. ספרי, רש"י דברים יא, יג.

41 הַמְרִיּוֹת שֶׁבְּגוּף. - שכן, על ה"שכל" של הנשמה, לשלש 42 בחומריות הגוף ולזכרה. ואילו בנידון דידן (בענינו) אין אור 43 הנשמה והשכל משפיעים על החומריות. וְאִף שֶׁמִּבִּין וּמִתְבּוֹנֵן 44 בְּשִׁכְלוֹ בְּגִדְלוֹת ה' - כלומר: ב"התבוננות" לא חסר לו כלום, 45 ובכל זאת, אֵינוֹ נִתְפָּס

46 וְנִדְבֵק בְּמֹחוֹ כֹּל כֶּךָ - 47 הבנה זו אינה נתפסת 48 ונדבקת כל כך במוח, 49 שְׂיוּכָל לְמִשְׁלַל עַל 50 הַמְרִיּוֹת הַלֵּב, - וזאת, 51 מִחֲמַת הַמְרִיּוֹת וְנִסְתּוֹן. 52 - של המוח והלב. 53 וְהִסְפָּה - לכך, הִיא 54 נְסוֹת הַקְּלִיפָה, שֶׁמִּגְבִּיהָ 55 עֲצֻמָּה עַל אֹזֵר קִדְשָׁת 56 נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, - הנפש 57 הבהמית, שהיא נפש של 58 קליפה, מגביהה את 59 עצמה בחומריותה, כנגד 60 אור הקדושה של הנפש 61 האלקית, וּמִסְתַּרְת 62 וּמִחְשִׁיבָה אֹרְחָה. - את 63 אור הקדושה של הנפש 64 האלקית. כשם שבמשל, 65 כשאין האש נאחות בול

66 העץ, לא נדרש דוקא להוסיף יותר אש, אלא מפרידים את בול 67 העץ לחתיכות קטנות, שתהינה מסוגלות להידלק - כך גם 68 בנמשל, לא נדרשת התבוננות גדולה ועמוקה יותר בגדולת ה', 69 אלא יש לשבור את חומריות הקליפה, כדי שהאדם יהיה ראוי 70 לקלוט בתוכו את אור הקדושה של הנפש האלקית. וְלִזְאוֹת - 71 ולכן, צָרִיךְ לְבַטְשָׁה וּלְהַשְׁפִּילָה לְעַפְרָה, דִּהְיִינוּ לְקַבֵּעַ עֵתִים 72 לְהַשְׁפִּיל עֲצֻמוֹ, - לעשות "חשבונות" שישפיעו על השפלתו, 73 לְהִיּוֹת "נִבְזָה בְּעֵינָיו נִמְאָם" כְּפִתּוּב, וְ"לֵב נִשְׁבֵּר" - רִוַּח 74 נִשְׁבָּרָה", הִיא הַסְּטֵרָא אַחֲרָא, - על-ידי ההשפלה נשברת 75 רוח ה"סטרא אחרא", שְׁהִיא הִיא הָאָדָם עֲצֻמוֹ בְּבִינּוּנִים, - 76 הנפש הבהמית של הקליפה, היא האדם עצמו באלה 77 שמדריגתם היא מדריגת ה"בינוני", שֶׁנֶּפֶשׁ הַחַיִּינִית הַמְּחַיָּה 78 הַגּוּף, הִיא בְּתַקְפָּה כְּתוֹלְדָתָה בְּלָבוֹ, - של ה"בינוני", נִמְצָא 79 הִיא הִיא - הנפש שמן הקליפה, הָאָדָם עֲצֻמוֹ. - ב"בינוני". 80 וכשהוא שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא".

1 יאיר בלבד; ומגמתה של עבודה זו היא, להשפיע על הלב לשנות 2 את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות הלב לדברים גופניים - 3 תהינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם, לעבודה זו, זקוק האדם 4 לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט מה שהמוח מבין ומושפע 5 ממנו. כשהלב סתום ואינו 6 מסוגל לקלוט - יש בכך 7 משום הפרעה לעבודת 8 הלב שבתפילה. וְגַם 9 לְפַעֲמִים לֹא יוּכַל 10 לְהִלָּחֵם עִם הַיֵּצֵר, 11 לְקַדְּשׁ עֲצֻמוֹ בְּמִתָּר לוֹ, 12 מִפְּנֵי כְּבֻדוֹת שֶׁבְּלָבוֹ. - 13 כפי שלמדנו בפרק כ"ו, 14 חלק מעבודתו של 15 ה"בינוני", הוא לקדש את 16 עצמו בדברים המותרים: 17 לא לעשות את מה שהוא 18 מתאוה לעשות, כמו: 19 להימנע מלאכול - 20 כשהוא רוצה לאכול, 21 וכדומה. דבר זה בא בדרך 22 של מלחמה - על האדם 23 להלחם עם היצר הרע 24 שרוצה שהאדם יספק את 25 תאוותיו בכל דבר.

26 וכשהלב נמצא במצב של טמטום וכבודות - אין הוא מסוגל 27 לנהל מלחמה זו עם היצר הרע. וְזֹאת הִיא עֲצָה תְּעוּצָה בְּיָדְךָ 28 הַקְּדוּשָׁה, דְּאָמַר רַב מְתִיבְתָא: בְּגֵן עֵדֶן, - שאמר ראש 29 הישיבה בגן עדן, "אֵעָא דְלָא סְלִיק בֵּיהּ נְהוּרָא - מְבַטְשִׁין 30 לִיהּ בּוֹ", - בול עץ שאין האש אוחזת בו - מבטשים אותו, 31 מכים בו ומפרידים אותו לחתיכות. כדי להדליק בול עץ שאין 32 האש נאחות בו - אין מן הצורך להוסיף אש חזקה יותר, אלא 33 אפשר להכין את העץ שהאש תשלט בו, וזאת - על-ידי 34 שמפרידים אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם - ממשיך 35 ב"זוהר": גּוּפָא דְלָא סְלִיק בֵּיהּ נְהוּרָא דְנִשְׁמָתָא - מְבַטְשִׁין 36 לִיהּ בּוֹ". - גוף שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה - 37 מבטשים אותו. אז - מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת 38 "נהורא דנשמתא" (אור הנשמה). פְּרוּשׁ "נְהוּרָא דְנִשְׁמָתָא", - 39 משמעות "נהורא דנשמתא" - אור הנשמה - (שאינו מאיר 40 בגוף). שְׂאוֹר הַנִּשְׁמָה וְהַשְׁכָּל אֵינוֹ מְאִיר כֹּל כֶּךָ לְמִשְׁלַל עַל

2. חלק ג קסח, א. 3. מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא מסיים, מחמת חומריותו וגסותו, שזה מזיק לחומריות ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה שהלב אינו כמו שצריך להיות, הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי. אם המוח מקבל את ההתבוננות כראוי - מן ההכרח שזה ישפיע על הלב. כפי הכלל הידוע, ששכל ומדות הם "עיליה ועלול", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא. ולכן - אם אין ביכולת השכל להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומריותו וגסות המוח. על דברים אלה - העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "א"כ למה לא אמר גם בר"פ ע"ד המוח? - אולי התירוץ על הנ"ל בר"פ קאי בבינונים, ובינוני תמיד מוחו ברשותו כו' (עיין פי"ז). משא"כ כאן מפרש זוהר, וכזה פשיטא דמדבר גם ברשעים (אף - שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנרד"ז)".

4. תהלים טו, ד. 5. תהלים נא, יט: רוח נשברה לב נשבר.

- 1 ועל נפש האלהית שבו, נאמר: "נשמה שנתת בי
 2 מהורה היא", "שנתת בי" דיקא, - בי, דוקא, מפלל -
 3 מבאן, שהאדם עצמו
 4 איננו הנשמה מהורה,
 5 - שהרי, אז לא היה
 6 אומר "שנתת בי". בשעה
 7 שהאדם אומר "שנתת
 8 בי", אומרים זאת נפשו
 9 וגופו, כי הגוף כשלעצמו
 10 איננו אדם שיכול לומר.
 11 משמעות הדברים היא
 12 שהאדם עצמו הוא הנפש
 13 הבהמית המזיחה את
 14 הגוף, והיא אומרת על
 15 הנפש האלקית "שנתת
 16 בי" כ"אם בצדיקים, -
 17 בהם, אין הנפש הבהמית
 18 - האדם עצמו; שבהם הוא להפך, שנשמה מהורה
 19 שהיא נפש האלהית - הוא האדם, - שכן, כל חיותם
 20 באה מהנפש האלקית בלבד, גם הגוף חי מהנפש האלקית.
- 21 וגופם נקרא "בשר אדם", - טפל לאדם עצמו. וכמאמר
 22 הלל הזקן לתלמידיו, כשהיה הולך לאכל, היה אומר
 23 שהוא הולך לגמול חסד
 24 עם העלובה ועניה -
 25 הוא גופו, כי - הגוף,
 26 כמו זר נחשב אצלו,
 27 ולכן אמר שהוא גומל
 28 חסד עמו כמה
 29 שמאכילו, - כמו
 30 שעושים חסד כשנותנים
 31 לאכול לזולת. כי הוא
 32 עצמו אינו רק נפש
 33 האלהית לבד, כי היא
 34 לבדה - הנפש האלקית,
 35 מזיחה גופו ובשרו,
 36 שהרע שהיה בנפש החיונית המלוכשת בדמו ובשרו
 37 החיונית המלוכשת
 38 בדמו ובשרו - נתחפף לטוב, ונכלל בקרשת נפש
 39 האלהית ממש, בצדיקים. - וממילא, הנפש האלקית היא
 40 האדם עצמו בצדיקים.

יום שבת קודש כ"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, אבל בנינוני... עד עמ' 72, נגדי תמיד.

- 41 אבל בנינוני, מאחר שמהותה ועצמותה של נפש החיונית
 42 הבהמית שמשפרא אחרא, המלוכשת בדמו ובשרו, לא
 43 נתחפף לטוב - הרי היא היא - הנפש הבהמית שמן הקליפה,
 44 האדם עצמו. - וכשאדם שובר את עצמו, הוא שובר בכך את
 45 ה"סטרא אחרא". להלן,
 46 עושה רבנו הזקן חשבונו
 47 של ה"בינוני", כיצד יגיע
 48 ללב נשבר - מעובדה זו
 49 עצמה, שהאדם שבו הוא
 50 מ"סטרא אחרא": ואם פן
 51 - אם ה"אדם" שבו הוא
 52 מהנפש של "סטרא
 53 אחרא", הוא רחוק מה'
 54 בתכלית הרחוק, שהרי
 55 כח המתאווה שגנפשו
 56 הבהמית יכול גם-כן
 57 להתאוות לדברים
 58 האסורים שהם נגד
 59 רצונו ותבדה, אף שאינו מתאוה לעשותם בפעל ממש
 60 תשוקתו, רק שאינם מאוסים אצלו באמת, כבצדיקים,
 61 - בצדיקים מאוסים באמת הדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה,
 62 ואילו ב"בינוני" אין הם מאוסים ויתכן שגם יתאוה להם, כמו
 63 שנתבאר לעיל [פרק יב]. - שה"בינוני" לאחרי תפילתו,
 64 כשהבנת ה' איננה בהתגלות בלבד, יתכן שיתאוה לכל הדברים
 65 הגשמיים שבעולם הזה, גם בהיתר וגם באיסור. אלא, כפי
 66 שמוסבר שם, התאוה לדבר של איסור אינה גדולה כל כך
 67 שירצה לממשה בפועל, הוא נכשל רק בהרהורי עבירה. ובזה
 68 - בהתאוותו לדברים
 69 שהם נגד רצונו של
 70 הקב"ה, הוא גרוע
 71 ומשוקץ ומתעב יותר
 72 מבעלי חיים הטמאים
 73 ושקצים ורמשים כנוצר
 74 לעיל, - בפרק כ"ד,
 75 שבעלי החיים הטמאים
 76 אינם עושים דבר שהוא
 77 נגד רצונו של הקב"ה,
 78 ואילו האדם שעושה דבר
 79 כזה, הוא גרוע מהם,
 80 וכמו שכתוב: "ואנכי
 81 תולעת ולא איש וגו'" -
 82 וכשאדם נמשל לתולעת, הרי הוא ממילא גרוע מתולעת, שאין
 83 לה בחירה לשנות את עצמה מכפי שבראו אותה. על כל פנים,
 84 כל האמור מהווה חשבון נפש, להביא את ה"בינוני" לשבירת
 85 עצמו. ברם, יש הרי זמנים בהם אין ל"בינוני" קשר לתאוות, כמו
 86 בשעת התפילה, כשהאבה להקב"ה היא בהתגלות בלבד, כפי

עומק לפנים מן העומק, והכל – תלוי לפי מה שהוא אדם, – 33
 בשעה שאדם נמצא במדרגה עליונה יותר – נדרשת ממנו 34
 תשובה גדולה יותר וחרטה עמוקה יותר בלב, ולפי הזמן 35
 והמקום, – שבזמן מסויים ובמקום מסויים אפשר שתירש ממנו 36
 תשובה עמוקה יותר 37
 מאשר במקום ובזמן אחר, 38
 למשל: אם באותו זמן 39
 ובאותו מקום קיימים לפניו 40
 פחות נסיונות בענין 41
 מסויים – נדרש אז ממנו 42
 שהתשובה על אותו ענין 43
 תהיה גדולה יותר מאשר 44
 במקום ובזמן שעליו 45
 להיאבק יותר באותם 46
 נסיונות, כידוע ליודעים. 47
 – לכן, יתכן שהתשובה 48
 שעשה אי פעם, לא יהיה 49
 די בה למצב בו הוא נמצא 50
 כיום, והיום נדרשת ממנו 51
 תשובה גדולה יותר; ולכן 52
 עבשו בשעה זו, שרואה בעצמו "דלא סליק ביה נהורא 53
 דנשמתא", – שאור הנשמה אינו "נתפס" בו, מפלל – מכאן, 54
 שהיום לא נתקבלה תשובתו, ועזונתו מבדילים, – בינו 55
 לבין אביו שבשמים, ואינם מאפשרים לאור הנשמה להאיר בו, 56
 או שרוצים להעלותו לתשובה עלאה יותר, – לתשובה 57
 עליונה יותר, מעמקא דלבא יותר. – מעומק עמוק יותר שבלב, 58
 מאשר התשובה הקודמת. כלומר: לא שהיום אין תשובתו 59
 מקובלת, אדרבה, מלמעלה רוצים לקרב אותו ולהביאו לדרגה 60
 עליונה יותר של תשובה, ולכן מערימים לפניו סיבות והפרעות 61
 בעבודת ה', כדי לעורר בו כוחות עמוקים יותר ולהביאו 62
 לתשובה עליונה יותר. ולכן אמר דוד: "וחטאתי נגדי 63
 תמיד".¹⁴ 64

1 שהוסבר בפרק י"ב – ועל כך אומר רבנו הזקן: [וְגַם בְּשִׁמְתֵנִי בְּרַחֲמֵי
 2 בּוֹ נִפְּשׂוּ הָאֱלֹהִית לְעוֹרֵר הָאֲהָבָה לָהּ בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה -
 3 אֵינָה בְּאֵמַת לְאֵמַתוֹ לְגַמְרִי, מֵאַחַר שְׁחֹלְפֶת וְעוֹבֶרֶת אַחַר
 4 הַתְּפִלָּה, כְּנֹכַח לְעֵיל סוּף פֶּרֶק יג]. – "אמת" היא רק כשהיא
 5 נשארת לתמיד, ועל כך
 6 נאמר: "שפת אמת תכון
 7 לעד"¹⁰. ואילו, אם היא
 8 מתקיימת לזמן קצוב
 9 בלבד – אין זו האמת
 10 האמיתית לגמרי. אף
 11 שבאותו פרק הוסבר,
 12 שב"בינוני", מאחר
 13 שביכולתו לעורר בתוכו
 14 תמיד את האהבה לה'
 15 מחדש – גם זה נקרא
 16 "שפת אמת תכון לעד",⁹
 17 הרי זו רק האמת לאמיתו
 18 "שלהם" (של הבינונים),¹¹
 19 אבל אין זו האמת
 20 האמיתית לגמרי. כשעל
 21 ה"בינוני" להגיע ל"לב נשבר", עליו לעשות את חשבון נפשו,
 22 שאכן אין זו האמת האמיתית לגמרי, מאחר שאהבתו לה'
 23 חולפת ועוברת אחרי התפילה. ובפרט כשיזכר טמאת נפשו
 24 בחטאת נעורים, והפגם שעשה בעליונים, – שם שורש נפשו,
 25 ואף שכיום אין הוא שייך לאותם חטאים, אלה התרחשו אצלו
 26 לפני שנעשה "בינוני" – אומר על כך רבנו הזקן: וְשֵׁם -
 27 בעולמות העליונים, הוא למעלה מהזמן, וכאלו פגם ונטמא
 28 היום חסידו שלום ממש. ואף שכבר עשה תשובה נכונה, –
 29 על חטאיו, ותשובה הרי מסירה את הפגם, הרי עקר התשובה
 30 בלב, – שהחרטה העמוקה בלב על העבירה – מסירה את
 31 הפגם, והלב יש בו כחנות ומדרגות רבות, – כפי הידוע
 32 על מה שנאמר:¹² "ממעמקים קראתיך" – שכלב האדם ישנו

ליקוטי אמרים

האלהית לעורר האהבה לה' בשעת התפלה אינה באמת
 לאמיתו לגמרי מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה
 כנ"ל ספ"ג] ובפרט כשיזכר טמאת נפשו בחטאת
 נעורים והפגם שעשה בעליוני' ושם הוא למעלה מהזמן
 וכאלו פגם ונטמא היום ח"ו ממש ואף שכבר עשה
 תשובה נכונה הרי עיקר התשובה בלב והלב יש בו
 בחי' ומדרגות רבות והכל לפי מה שהוא אדם ולפי הזמן
 והמקום כידוע ליודעים ולכן עכשיו בשעה זו שרואה
 בעצמו דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מכלל שהיום
 לא נתקבלה תשובתו ועזונתו מבדילים או שרוצים
 להעלותו לתשובה עלאה יותר מעומקא דלבא יותר
 ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד.

10. משלי יב, יט. 11. לקוטי תורה דברים מה, ד. 12. תהלים קל, א. 13. תהלים נא, ה. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנהגה לכאורה זהו פלא - שאין דבר (עוון) המבדיל, ובכ"ז לא יהא סליק נהורא דנשמתא בהגוף. ולכן מכריח זה מהכתוב ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד, גם לאחר שאמר ולכי חלל - שאין לו יצה"ר רע ועון - מדר' צדיק, כדלעיל פ"א - וא"כ מדוע צריך תמיד להיות אצלו בוכרון ולעמוד לנגדו מה שהוא חטא פעם? ומוכרח לומר שזהו בשביל עלי' במדר' הטוב עצמו, תשו"ע יותר כו".

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמ' א

11 מחזיק שלש שנים ימים ולילות: אמר זר וזמרא, מעיקר הדין אין
 12 המחזיק חייב להביא עדים על כל יום ולילה, אלא יעידו בסתם
 13 שראוהו דר בבית שלש שנים, ומן הסתם שאף בלילות דר בו. ואי
 14 טעין ואמר - אולם אם טען המערער ליתו תרי פתדי לאסהודי ליה
 15 דדר ביה תלת שני ביטמא ובליליא - לכו הביאו עדים שראו
 16 בבירור שדר בבית גם בלילות, טענתיה טענה - טענתו נחשבת
 17 לטענה טובה, משום שהוא טוען שידוע לו בודאות שהמחזיק לא
 18 דר בביתו בלילות ולכן לא מחה בו, ובאופן זה צריך המחזיק
 19 להביא עדים שאכן ראוהו דר שם בלילות, ולהכחיש טענת
 20 המערער.

1 באופן שבו כבר שילמו השוכרים למחזיק ועתה באים הם להעיד
 2 על חזקתו, דייני דשפילי הכי דאיני - דיינים שאינם בקיאים בדין
 3 מקבלים כזו עדות, שהרי נוגעים הם בעדותו. אך על אופן אחר
 4 אמר רבא את תירוץ, שכן מי לא עסקינן - וכי לא מדובר בגגון
 5 דנקיטי אגרי ביתא - אוחזין השוכרים עתה במעות השכירות,
 6 ואמרי למאן ליתביה - ובאים לברר למי ליתן השכר, ובאופן זה
 7 אינם נוגעים בדבר, שהרי בכל מקרה זקוקים הם לשלם דמי
 8 שכירות, ורק השאלה למי ישלמו. לפיכך מקבלים את עדותו על
 9 שלש שנים רצופות לילה ויום.
 10 הגמרא דנה האם ואימתי צריכים העדים לומר במפורש שראוהו

יום ראשון

יום ששי כג שבט ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: וזוה יוכל . . . כמ"ש לקמן.

אמאל ארויסגייענדיק פון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגעטראָפּען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פּרויען: "מיינער זאָגט".

האָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפיל איז מען דעם אויבערשטען'ס. און איז געפאלען אויף דער פריטעלקע און האָט זיך פארדבק'עט. אויפכאַפּענדיג זיך פון דבקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה – אויף ארויסגיין פון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאָס פון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז"א, לעתיד לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

פעם, ביצאו מחרו, הזדמן ושמע אדמו"ר הזקן כיצד הרבנית אומרת לכמה נשים: "שלי [=בעלי] אומר".

– אָמר הרבי: בגלל מצוה אחת אני שלך, בכמה מצות אנו של הקדוש־ברוך־הוא! ונפל על מזונות הדלת, כלו דבקות. בהתעוררו מה'דבקות' אָמר: "צאינה וראינה" – כְּדִי לְצַאת מֵעֲצָמוֹ וְלְרִאוֹת אֱלֹקוֹת, זֶה נְהִיָּה מִ"בְּנוֹת צִיּוֹן" – מַלְכוּת מְעוֹרְרַת ז"א [=זְעִיר אֲנִפִּין, שֵׁשֶׁת הַמְּדוֹת הַקְּדוּשׁוֹת הַעֲלִיוֹנוֹת], לְעֵתִיד־לְבָא יְהִיָּה "אִשְׁת חֵיל עֵטְרַת בְּעֵלָה".

יום שני

שבת כד שבט ה'תש"ג

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים, ופניהם אל הספר תורה.
הפטורה: בשנת... מצבחה
. מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָזָר רֵאשׁוֹן. אָמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהִשְׁכָּמָה. יוֹם הַתְּנוּעוֹת.
שיעורים. חומש: יתרו, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קית.
תניא: פרק כד. וזה . . . כנודע.

וירא העם וינועו, אז זיי האָבען דערזעהן ג–טליכקייט איז שוין וינועו, עס איז געוואָרען א תנועת חיים.

"וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנּוּעוּ" – כְּשֶׁהֵם רָאוּ אֱלֹקוֹת, הָרִי מִיַּד "וַיִּנּוּעוּ", נִפְעָלָה תְּנוּעַת חַיִּים.

אלו ידעתם – אָמר אדמו"ר ה'צמח צדק" – כחם של פסוקי תהלים ופעלתם בשמי רום, הייתם אומרים אותם בכל עת. תדעו שמזמורי תהלים שוברים כל המחצות, ועולים בעלוי אחר עלוי בלי שום הפרעה, ומשתטחים לפני אדון עולמים ופועלים פעלתם בחסד וברחמים.

יום שלישי

יום ראשון כה שבט ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: פרק כה. וזהו . . . 62 אח"כ.

לערנען בכל יום א פרשה חומש מיט פירש"י (זונטאָג ביז שני, מאַנטאָג ביז שלישי וכו'), אמירת תהלים בכל יום, גומר זיין דעם תהלים שבת מברכים – דאָס דארף מען אָפהיטען, דאָס איז נוגע איהם, זיינע קינדער און קינדס קינדער.

ללמד בכל יום פְּרֻשַׁת הַשָּׁבוּעַ, חֲמֵשׁ עִם פְּרוּשׁ רַש"י (יום ראשון - עד "שְׁנִי", יום שְׁנִי - עד "שְׁלִישִׁי" וכו'); אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם, לְגַמֵּר אֶת הַתְּהִלִּים בְּשַׁבַּת מְבָרְכִים - עַל כֶּף יֵשׁ לְהַקְפִּיד. זֶה נוֹגֵעַ לוֹ, לְכַנְיָו וּלְכַנְיָו בְּנִי.

יום רביעי

יום שני

כו שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שני עם פירש"י.
 תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
 תניא: ואף שהאומר . . . עליו כנודע.

אהבה איז דער רוח החיים אין עבודת החסידות, דער חוט המקשר חסידים איינעם מיט דעם אנדערען, און דער חוט המקשר רבי מיט חסידים און חסידים מיט רבי'ן. עס איז הן בדרך אור ישר הן בדרך אור חוזר, האָט קיינע מחיצות ניט, און עס איז העכער פון דער הגבלה פון מקום וזמן.

אהבה היא רוח החיים בעבודת החסידות, החוט המקשר חסידים בינם לבין עצמם, והחוט המקשר רבי עם חסידים וחסידים עם הרבי. הן בדרך "אור ישר", והן בדרך "אור חוזר" [=גם מצד הרבי וגם מצד החסיד]; אין לכך שום מחצות, והוא נעלה מהגבלת מקום וזמן.

יום חמישי

יום שלישי

כז שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שלישי עם פירש"י.
 תהלים: קכ"קלד.
 תניא: והן בבחי' . . . עבודת הצדקה.

אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב בְּאַחַד מִמְאָמְרָיו: חֲסִידִים הַקּוֹדְמִים עָשׂוּ הַסֵּכֶם בְּנַפְשָׁם, שֶׁכָּל דָּבָר הַמְתָּר, אִף שִׁישׁ לוֹ אֵיזָה רְצוֹן וְחֻמְדַּת הַלֵּב לָזֶה - לֹא יַעֲשֶׂנוּ, וְעַל־יְדִיזָה נַעֲשֶׂה שְׁבִירַת הַתְּאוּה.

יום שישי

יום רביעי

כח שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: קלהקלט.
 תניא: וכיוצא . . . לב ב"ה כנ"ל.

אחת מתורות הבעל-שם-טוב:
 בִּי תִרְאֶה חֲמוּר - כְּאִשֶּׁר תִּסְתַּכַּל בְּעֵינָי טוֹב בְּהַחֲמֵר שֶׁלֶךְ שֶׁהוּא הַגּוֹף, תִּרְאֶה - שׁוֹנֵאָךְ - שֶׁהוּא שׁוֹנֵא אֶת הַנְּשִׁמָּה הַמְתַּגַּעֲגַעַת לְאַלְקוֹת וְרוּחַנִּיּוֹת. וְעוֹד תִּרְאֶה, שֶׁהוּא - רוֹבֵץ תַּחַת מְשָׁאוֹ - שְׁנַתֵּן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהַגּוֹף שִׁיזְדַּכֵּךְ עַל יְדֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהַגּוֹף מִתְעַצֵּל בְּקִיּוּמָם. וְאוּלַי יַעֲלֶה בְּלִבְכֶם - וְחֻרְלַת מִצְוֹב לוֹ - שִׁיּוּכַל לְקַיֵּם שְׁלִיחוֹתוֹ, כִּי־אִם תִּתְחִיל בְּסַגּוּפִים לְשַׁבֵּר אֶת הַחֲמִרִיּוֹת, הִנֵּה לֹא בּוֹ הַדְּרֵךְ יִשְׁכַּן אֹר הַתּוֹרָה, כִּי־אִם - צוּבַב תְּצוּבַב עִמוֹ - לְבַרֵּר אֶת הַגּוֹף וּלְזַכְּכוֹ וְלֹא לְשַׁבְּרוֹ בְּסַגּוּפִים.

שבת
קודש

ה'תש"ג

כט שבט

יום חמישי

שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קמ"קמד.
תניא: ויחוד . . . לב כמ"ש במ"א.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל געזאָגט: פירש"י אויף חומש איז יינה של תורה,
פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש"י אויף גמרא איז פותח המוח ומגלה
שכל עצמי.

אַדמו"ר הַזְקֵן אָמַר פֶּעַם: פֶּרוּשׁ רִשׁ"י עַל חֲמֵשׁ הוּא יִינָה שֶׁל תּוֹרָה, פּוֹתַח הַלֵּב וּמְגַלֶּה אֶהְבָּה
וְיִרְאָה עֲצָמִיּוֹת. פֶּרוּשׁ רִשׁ"י עַל גְּמָרָא, פּוֹתַח הַמּוֹחַ וּמְגַלֶּה שִׁכְל עֲצָמִי.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח שבט, תשכ"ב
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ה שבט, בו כותב אודות מצב פרנסתו אשר יש רודפים אותו וכו'

והנה לפעמים רבות נדמה שמי שהוא רודף אותו אף שלא תמיד הענין במציאות או עכ"פ לא
באופן חריף כל כך כפי שנדמה לו, וכיון שאדם קרוב אצל עצמו, לכן יתייעץ בזה עם ידידיו במקום,
ובפרט שכתבו הדבר קשור בענין פרנסתו שגם בזה יכולים ליעץ יותר אלה הדרים במקום.

ובודאי מובן ופשוט שהנהגה בחיי היום יומים מתאימה להוראות תורתנו תורת חיים ובקיום
מצותי עליהן נאמר וחי בהם, ממשיכה ברכת השי"ת בהמצטרך, וכבר אמר דוד מלך ישראל ה' לי לא
אירא מה יעשה לי אדם.

והתחזקות בבטחון בהשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית מוסיפה בברכת השי"ת
וממשיכתה בהקדם, וק"ל.

ומהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו וכן אשר בכל יום חול קודם תפלת הבקר - מבלי הבט
על הדחוק בפרנסה - יפריש פרוטות אחדות לצדקה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו

יום ראשון כ"ג שבט ה'תשע"ז

בפרת חבירו פסלה, אף שהפסול הוא רק אם המלאכה נעשית לרצונו. והמסכך גפנו על תבואת חבירו לא אסרה כי גזירת הכתוב היא "לא תזרע כרמך - ולא של אחר". ובעבודה זרה לא אסר של חבירו, כי בדבר שאינו שלו אין שם 'תקרובת עבודה זרה' עליו.

ומבאר הגר"ע איגר (בהגהותיו ל"ש"ע א"ח סי' רנ"ג ס"ב) את מחלוקת הראשונים:

גם הר"ש סובר שאין אדם אוסר של חבירו באיסור של מחשבה, אלא שלדעת התוספות כל מעשה שנדרש לו גם מחשבה או רצון אינו אוסר אם אינו שלו, אבל לדעת הר"ש רק אם עיקר האיסור הוא במחשבה, אינו אוסר שאינו שלו (כמו בעבודה זרה שללא מחשבתו אין כאן עבודה זרה ובשל חבירו אין מחשבתו מועלת), אבל באיסור שעיקרו הוא המעשה ונדרש גם רצונו, אוסר גם בשל חבירו (כמו בפרת חטאת שהמלאכה היא הפוסלת רק שנדרש גם רצון).

וכך גם בכלאים: עיקר האיסור הוא מעשה התערובת, ולכן אלמלא גזירת הכתוב היה יכול לאסור את של חבירו.

הלכות כלאים פרק ה, הלכה ח: **אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. לפיכך, המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו - קדש גפנו ולא נתקדשה התבואה.**

הרמב"ם פוסק כר' יוסי ור' שמעון (כלאים פ"ז מ"ה) שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולכן המסכך גפנו על תבואת חברו - לא נאסרה תבואת חברו.

וכתבו התוספות (יבמות מג, ב ד"ה אין) שרק באיסור התלוי במחשבה, כגון השוחט בהמת חברו לעבודה זרה (ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"ח ה"א), אינו אוסר את של חברו, אבל אם האיסור אינו תלוי במחשבה ורצון אלא במעשה (כגון הנותן חלב בתבשיל בשרי של חברו), אדם אוסר גם במה שאינו שלו. ואף לענין כלאים, אין אדם אוסר תבואה שאינה שלו כי האיסור נקבע במחשבה, כמו ששינונו (כלאים פ"ה מ"ו) שירק הגדל בכרם נאסר בכלאים רק אם בעליו רוצה בקיומו.

אך לדעת הר"ש (כלאים שם) גם בדבר התלוי במחשבה יכול לאסור דבר שאינו שלו, כמו שמצינו (ב"ק נו, א) לענין פרת חטאת (הנפסלת אם נעשית בה מלאכה) שהעושה מלאכה

מי אוסר לגדור?

יום שני כ"ד שבט ה'תשע"ז

ויש לומר, כי היה מקום לטעות ולומר שרק כאשר מלכתחילה נזרע ירק בתוך הכרם חייב לעקור, אך כאן זרע בהיתר, כאשר בין שתי השדות היתה הפרדה מלאה, וכעת לא נעשה כל שינוי בגוף הכרם אלא שהגדר נפלה ואולי בכך אין איסור. וזאת מלמדינו הרמב"ם שגם במקרה זה חייב לעקור כדי למנוע איסור כלאיים (מנחת שלמה א סי' פט, ג).

ולפי זה מובן שינוי נוסף בין לשון הגמרא ללשון הרמב"ם: בגמרא נאמר שאם נפלה המחיצה 'אומו' לו גדור', ואילו הרמב"ם כותב 'אומו' לו גדור'. וטעם החילוק הוא משום שבגמרא מדובר כאשר אדם אחד ניזוק על ידי חברו, ולכן הניזק 'אומר לו (למזיק) גדור', אך הרמב"ם פוסק שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו והשדה של חברו אינה נאסרת כלל, והנידון כאן הוא רק מחמת עצם איסור זריעת כלאיים (ולא משום שהתוצרת תיאסר בהנאה), ולכן כתב 'אומו' לו גדור', והכוונה לבית הדין הממונים על אכיפת דיני התורה (משנת יעקב).

הלכות כלאים פרק ז, הלכה יז: **מחצת הכרם שגפריצה - אומרים לו 'גדר'. גדרה ונפריצה - אומרים לו 'גדר'. נתנאש ממנה ולא גדרה - הרי זה קדש.**

במקור הדבר בגמרא (ב"ק צט, א) נאמר 'הרי זה קידש, וחייב באחריותו'. כלומר: מדובר בשתי שדות של שני אנשים הסמוכות זו לזו וכאשר המחיצה שביניהם נפלה ובעל הכרם לא העמידה מחדש וכתוצאה מכך נאסרו הזרעים, הרי הוא חייב לשלם את דמיהם.

אך הרמב"ם לא הביא את סיום הדין 'וחייב באחריותו', כי מבואר בגמרא שהלכה זו שנויה במחלוקת ויש סוברים שאין התבואה נאסרת כי 'אין אדם אוסר דבר שאינו שלו', וכך פסק הרמב"ם, ונמצא שאין כאן כל נזק שיתחייב עליו, ולכן הביא רק את עיקר הדין שחייב לגדור מחמת עצם איסור כלאיים, אך אין כאן חיוב בדיני ממונות.

אך לפי זה קשה, מה החידוש בהלכה זו ולשם מה הביאה הרמב"ם, והרי בעצם החיוב לגדור כדי שלא לעבור על איסור כלאיים לכאורה אין כל חידוש?

'ספיקא דאורייתא לחומרא'

יום שלישי כ"ה שבט ה'תשע"ז

(ראה הל' איסורי' פ"ח ה"ז, הלי טו"מ פ"ט ה"ב) אך לשיטת הרשב"א (קדושין עג, א) 'ספיקא דאורייתא' אסור מן התורה.

ועל שיטת הרמב"ם הקשה ה'שב שמעתתא' (ש"א פ"ג). אמרו בגמרא (ב"מ ז, א) שבהמה שהיא 'ספק בכור' (של בהמה טהורה) אינה נכנסת לדיר עם שאר הטלאים כדי להפריש מהם מעשר בהמה, כי התורה אמרה "העשירי" יהיה קודש -

הלכות כלאים פרק י, הלכה כז: **בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן... אם לא נכר - הרי זה מתר... וכבר פארונו בקלכות ביאות אסורות, שקל אסור ספקות מדברי סופרים, ולפיכך הקלו בספק.**

לשיטת הרמב"ם 'ספיקא דאורייתא לחומרא' הוא מדרבנן שהחמירו בספק איסור של תורה, אבל מן התורה ספק מותר

לדעת הרמב"ם 'ספיקא דאורייתא' מן התורה לקולא לא משום שעל ידי העלם הידיעה נהפך האיסור להיות אלא שהתורה לא הזהירה על הספק ורשאי האדם להכניס עצמו לספק איסור, אבל אם אחר כך יתברר לו שנכשל והדבר אכן היה אסור, הרי הוא צריך כפרה. וכיון ש'ספיקא דאורייתא' אינו הופך את האסור למותר, בהמה שהיא 'ספק בכור' ויתכן שכלפי שמיא גלוי שהיא בכור והוא 'כבר קדוש', לא יכולה לחול עליה קדושת בכור.

ולא שכבר קדוש", היינו שבהמת 'ספק בכור' היא 'ספק קדוש' ואינה חייבת במעשר. ולדעת הרמב"ם שמן התורה 'ספיקא דאורייתא' מותר, יש לתמוה: הרי ספק בכור הוא כחולין, ואיך יתכן לומר על בהמה זו 'כבר קדוש'? אלא מכאן ראייה לכאורה, לשיטת הרשב"א ש'ספיקא דאורייתא' אסור מן התורה ולכן ספק בכור הוא 'כבר קדוש'. והגר"ש שקאפ (שערי יושר, שער הספקות פ"ב) מתרץ:

האם צריך לתת לעניים ספק פאה?

ספק מתנות עניים אינו רק 'ספק ממון' כי אם גם 'ספק איסור', כי דין נדר עליו ועובר עליו ב'בל תאחר' ו'בל יחל', ולכן אף שיש להסתפק כוונתו, נוקטים לחומרא ככל ספק דאורייתא.

ובזה תתיישב גם תמיהת הש"ך (י"ד ס"י ת"ט ס"ד) על הרשב"א שמצד אחד נקט (כשיטת הרמב"ם) שיש יד לפאה כי ספק דאורייתא לחומרא, ומצד שני כתב בתשובתו (ס"י תרנו) שהמקדיש בלשון שיש להסתפק בו ומת ואי אפשר לברר מה היתה כוונתו - אין ההקדש יכול להוציא מידי היורשים אם אין ראייה לדבריהם, כי היורשים מוחזקים. ומדוע בזה אין אומרים 'ספק דאורייתא לחומרא'?

והביאור: כאשר המקדיש מת, לא חל על היורשים חיוב הנדר של מורישם (רמ"א ח"מ ס"י ר"ב ס"ז), ואין כאן 'ספק איסור' אלא 'ספק ממון' ואין מוציאים ממון מספק כי 'המוציא מחברו עליו הראיה'. אבל כאשר בעל השדה קיים והספק הוא בהפרשת הפאה (האם הפריש גם את הערוגה השניה), שהוא 'ספק איסור' - בזה אומרים 'ספק דאורייתא לחומרא'.

הלכות מתנות עניים פרק ב, הלכה יג: **פַּעַל הַשְּׁחָה שֶׁהַפְּרִישׁ פָּאָה וְאָמַר: הֲרִי זֶה פָּאָה וְנָם זֶה, או שֶׁאָמַר: הֲרִי זֶה פָּאָה וְזֶה - הֲרִי שֶׁתִּיהֵן פָּאָה.**

האומר 'ערוגה זו תהא פאה וגם זו', הרי זו פאה. אך האומר 'ערוגה זו תהא פאה וזו' - מסתפקת הגמרא (נדרים ו, ב) האם יש 'יד' לפאה, היינו האם חל דין פאה גם על הערוגה השניה אף שאין כאן דיבור מושלם אלא 'יד' (דיבור מקוטע)?

ופסק הרמב"ם שהאומר 'הרי זו פאה וזו' - שתייהן פאה. ומבאר ה'כסף משנה' על פי דברי הר"ן (שם ו, א): אף שספק הגמרא אם יש 'יד' לפאה לא נפשט, נוקט הרמב"ם לחומרא משום שהוא ספק דאורייתא (וכן דעת הרמב"ן והרשב"א).

והר"ן (שם) תמה על זה: אמנם באיסורים 'ספק דאורייתא לחומרא' אבל כאן הספק הוא האם חייב לתת את הפאה לעניים, היינו 'ספק ממון', ובממון 'המוציא מחברו עליו הראיה', ומדוע פסק הרמב"ם ש'ספק פאה' נותנו לעניים? ומבאר ה'חתם סופר' (שו"ת י"ד ס"י רמ. נדרים שם):

עניי קהילתך קודמים?

אינם שכנים, כי מאחר וחייב הקדימה מבוסס על הקרבה וההיכרות, הרי הוא נמשך גם לאחר שעקר למקום אחר. והוסיף כי יסודו של דין זה הוא משום שמטבע האדם להתאמץ ולתת יותר עבור אנשים הקרובים ללבו והמציאות מוכיחה ששיטה זו גורמת לריבוי התרומות, ואם היו מתאחדים כל גופי הצדקה "לא היה מגיע לכל אחד אפילו מעט מצרכיו המרובים, משא"כ כשהם בפני עצמם ומתאמץ כל אחד למכיריו וידידיו", "וכמה גדולים דברי חכמים שתיקנו בצדקה להקדים למכירים, ועתה ניכר פעולה זו בהקדמת המכירים בהתרבות הממון צדקה".

ולגבי בני אותה קהילה שאינם מכירים זה את זה, יש שכתבו שער שיש בה כמה קהילות כל קהילה נחשבת כ'עיר' בפני עצמה ויש לכל אחד להקדים את עניי קהילתו (שו"ת רא"ם ס"י גג). ויש אומרים שיחלק לכל עניי העיר בשווה (ריקנטי ס"י נד) כי רק שייכות אישית מחייבת את הקדימה ולא השתייכות הקהילתית.

הלכות מתנות עניים פרק ז, הלכה יג: **עֲנֵי שֶׁהוּא קְרוּבוֹ - קוֹדֵם לְכָל אָדָם. עֲנֵי בֵיתוֹ קוֹדְמִין לְעֲנֵי עִירוֹ. עֲנֵי עִירוֹ קוֹדְמִין לְעֲנֵי עֵיר אַחֲרָה. שְׁנֵאמַר: לְאֶחָד לְעֲנֵי וְלְאֶחָד בְּאֶרֶץ.**

האם על האדם להקדים לתת צדקה לאנשי קהילה אליה הוא משתייך?

ויש לומר שהדבר תלוי בשאלה האם הקדמת בני עירו לצדקה תלויה בקירוב מקום המגורים או מחמת הקרבה והשייכות בין אדם לשכניו.

ונראה ללמוד זאת מדברי 'תנא דבי אליהו' (פכ"ז) הלומד מהכתוב 'ומבשרך לא תתעלם' שיש להקדים לצדקה את בני משפחתו ואחריהם את בני שכונתו, ואם כן קדימת השכנים היא כעין קדימת הקרובים שיסודה בקרבה ושייכות בינו לאותו עני (מנחת אלעזר ח"ד ס"ה, מ'ילתא דשכיחא' הלכות צדקה ס"י טו).

ולפי זה כתב ה'מנחת אלעזר' (שם) שאנשי חו"ל שעלו לארץ ובני עירם שלחו צדקה לארץ ישראל, יש זכות קדימה לעניים שהגיעו מעירם של השולחים, אע"פ שעכשיו כבר

ניתן לשלם ל'מלמד' מכסף מעשר? יום שישי כ"ח שבט ה'תשע"ז

בשכר אלא תורה שבכתב ולא משנה וגמרא (שו"ע יו"ד סי' רמה ס"ז).

וגם ה'אור החיים' (הביאו הברכי יוסף יו"ד סי' רמט סק"ח) כתב כי כיון שאינו חייב לזונם הרי זו צדקה גמורה. והוסיף ה'ברכי יוסף' (שם) שמתעם זה יש המקילים במעשר כספים, כי הזנת ילדיו מגיל שש נחשבת צדקה ועלות מזונות הילדים היא יותר מדמי המעשר.

אך ה'ברכי יוסף' העיר על זה:

א. אף אם נאמר שבהזנת ילדיו מוציא האב יותר ממעשר "יש מצוה וסוד בהפרשת המעשר" - ולכן צריך קודם להפריש מכספו ואחר כך להוציא מדמי המעשר להזנת ילדיו. ב. ה"ט"ז (שם) הביא דעת הפוסקים שרק מצוה שאין הכרח וחובה לעשותה (כגון: להיות סנדק בברית מילה או לקנות ספרים ולהשאלים) מותר לעשות בדמי המעשר, אבל לזון את ילדיו "הוא דבר מוכרח לעשותו, אם מצד אהבתו וכרחם אב על בנים" ואם מצד תקנת אושא.

ולכן, אף שמעיקר הדין יכול להפריש דמי מעשר ולהוציאן למזונות בניו "מכל מקום אי לא דחיקא ליה שעתא טובא - לא נכון לעשות כן".

הלכות מתנות עניים פרק י, הלכה טז: הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהן... הרי זה כגלל הצדקה.

האב חייב לזון את בניו ובנותיו כשהם 'קטני קטנים', היינו עד גיל שש, ובית דין כופים אותו על כך (כתובות סה, ב והוס' שם ד"ה אבל). ומגיל שש ומעלה אינו חייב אך חכמים תיקנו באושא שיהא זן אותם בתורת צדקה (שם מט, ב, ג, א), ודרשו "עושה צדקה בכל עת, זה הזן את בניו ובנותיו כשהם קטנים". ולפי זה: עד גיל שש חייב האב לזונם גם אם יש להם נכסים משלהם, ומגיל שש שעליו לזונם בתורת צדקה - אינו חייב לזונם אם יש להם משלהם (רא"ש שם פ"ד סי' יד).

והנה כתב הרמב"ם (לעיל פ"ז ה"ה) ששיעור צדקה הוא אחד מעשרה בנכסיו, והיא מידה בינונית. וכתב ה"ט"ז (יו"ד סי' רמט סק"א) שאף שהזנת האב את ילדיו הקטנים מגיל שש נחשבת צדקה, אינו יכול לזון אותם מדמי המעשר.

ובספר 'פרי יצחק' (ח"ב סי' כז) הביא שלדעת כמה פוסקים (שו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' עז, תשובות מהר"ל סי' נד) מותר לפרנס את ילדיו (מגיל שש) מדמי מעשר וכן לשלם מכסף מעשר למלמד את בנו תורה שבעל פה, שהרי אינו חייב ללמדו

'ביאת כולכם' בזמן הזה שבת קודש כ"ט שבט ה'תשע"ז

אך לדעת הגרא"ז מלצר (אבן האזל הלי' בית הבחירה שם) קדושת הארץ חלה בשלימות גם בלי ביאת כל ישראל, אלא שיש תנאי נוסף בחיוב תרומות ומעשרות שאינו חל אלא כשרוב ישראל בארץ ולכן בכל זמן שיתקיים תנאי זה יחול חיוב תרומות ומעשרות מהתורה.

ויש להוכיח מדברי הרמב"ם כדעה השנייה שהרי לעיל (הלכה א) כתב 'התרומות והמעשרות אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית'. ולכאורה, הרי לאחר חורבן בית ראשון בטלה קדושה ראשונה, ואילו לאחר חורבן בית שני לדעת הגר"ח מבריסק לא יועיל אפילו אם יבואו כל ישראל, מאחר ובשעת קידוש הארץ לא היו כל יושביה עליה ואם כן מהו 'שלא בפני הבית'?

אלא מוכח כדעת הגרא"ז מלצר שאם בזמן מן הזמנים לאחר החורבן ('שלא בפני הבית') רוב ישראל יעלו לארץ, יחול חיוב תרומות ומעשרות מהתורה.

(לאור ההלכה מהדורה חדשה ע' קט).

הלכות תרומות פרק א, הלכה כו: התרומה בזמן הזה... אינה מן התורה, אלא מדבריהן. שאין לה תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד, ובזמן שקל ישראל שם; שנאמר: כי תבואו - ביאת בלכם.

לדעת הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ו ה"ז) קדושת הארץ קיימת גם בימינו, בכל מקום שהחזיקו בו עולי בבל בימי עזרא. ומכל מקום, חיוב תרומות ומעשרות בימינו אינו מן התורה אלא מדרבנן כי גם בימי עזרא לא נהג מן התורה, כמבואר בהלכה זו שחיוב תרומות ומעשרות נוהג רק כאשר כל ישראל (או רובם) בארץ, ולא רק מקצתם כפי שהיה בימי עזרא.

ואם בימינו רוב ישראל יעלו לארץ, האם יחול חיוב תרומות ומעשרות מהתורה?

לדעת הגר"ח מבריסק (חידושי הגר"ח הלי' שמיטה ויובל) 'ביאת כולכם' צריכה להתקיים דווקא בזמן קידוש הארץ ולא לאחר מכן, כי הקדושה חלה באופן מושלם רק כאשר היא נעשית בזמן שרוב ישראל יושבים בארץ.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ג כ"ט שבט תשע"ז

5) והן "חסא גנית וחסא הררית". (6) יש עולשין של פרס ועולשין של מדבר. (7) כרשין הם כרתים, וזהו החציר הנזכר בתורה. ויש כרתי של גינה וכרתי של מדבר. (8) במשנה שם: "כסבר עם כסבר שדה". "גני ומדברי". והוא זרע גד הנזכר בתורה. (9) חרדל המדינה. (10) והוא מין ממיני החיטה, וישתנה בארץ בתכונתו וטבעו. ועל כן נקרא זונין מעין היציאה מדרך הישר, כמו ליבם הזונה. (11) שעורים מדבריות. (12) חיטה מדברית. (13) מין ממיני החיטים המדבריות. (14) גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר, וטבעו קרוב לטבע השעורים, וקראוהו הרופאים: קרטומין. (15) כרוב מדברי שקלחיו דקים.

- ד. וכן באילן שיש שני מינין שדומין זה לזה בעליון 23
או פפרות, הואיל והן שני מינין - הרי אלו פלאים. 24
פיצד? התפוח עם החזרד¹⁶, והפרסקין¹⁷ עם 25
השקדים, והשיזפין¹⁸ עם הרמין, אף על פי שדומין 26
זה לזה - הרי הן פלאים זה בזה. אבל האגסים עם 27
הקרוסטמלים, והפרישים עם העזרדין - אינן 28
פלאים זה בזה. 29

16) תפוח יערי. ומשליכים פריו לחזירים. (17) וכשהם קטנים, בתחילת צאתם, דומים לשקדים. (18) בירושלמי מפרש: הנוטע זיתים ורימונים יחד יוצאים שזיפים.

- ה. וכן אם יש שם זרעים ואילנות אחרות, אף על 30
פי שהן שני מינין בטבען, הואיל ועליון של זה 31
דומין לעליון של זה או פרי של זה דומה לפרי של 32
זה דמיון גדול, עד שיראו פשני גונין ממין אחד - 33
לא חששו להן לכלאים זה עם זה; שאין הולכין 34
בכלאים אלא אחר מראית העין. 35

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לא חששו להם לכלאים זה עם זה, שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין."

החידוש בדיון זה הוא שאף שבכלאים אסור לערבו לכתחילה במאתיים כמו בתרומה ובשאר איסורים הבטלים בששים ש"אין מבטלין איסור לכתחילה". אבל בכלאים כשנראים מין אחד מותר לזרוע אותם יחד, כי אין כאן מציאות של איסור כלאים שמבטלים אותו, ומלכתחילה אין כאן איסור.

ההוראה מכך בעבודת האדם: בנוגע למראית עין, יכול אדם לחשוב "מאי כולי האי?" ומה כל ה"רעש" על עניין שאין בו מעשה או דיבור, אעפ"כ אמרה תורה "ולא תתורו... אחרי עיניכם" ו"עין רואה והלב חומד", וגם אם בטוח שיצליח להילחם עם היצר שלא ימשך אחריו, הרי שהראיה עצמה עושה פגם בנפשו. אבל אם נזהר

יום ראשון כ"ג שבט ה'תשע"ז

הלכות פלאים

פרק שלישי

1) יבאר שיש מינין בזרעים אחד נראה כשנים, או איפכא, וכן באילן. אין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין. כמה מרחיקין בין שני זרעים שהם כלאים. הייתה שדהו זרועה ירק וביקש לזרוע ירק אחר בצדה. הייתה שדהו זרועה חטים ורצה לזרוע בתוכה ירק. הייתה שדהו זרועה חטים, אם מותר לחבירו לזרוע בצידן שעורים. והפסק בין שני המינין בור או ניר או גפה או דרך. הייתה שדהו חטים ושל חבירו שעורים, אם מותר לזרוע תלם פשתן בצד חטים שלו. ודין אם הייתה שדהו ושרה חבירו זרועה תבואה, אם יזרע ביניהם חרדל.

- א. יש מינין בזרעין שיהיה המין האחד נפרד 1
לצורות הרבה, מפני שנוי מקומות² והעבודה³ 2
שעובדין הארץ, עד שיראה כשני מינין. ואף על פי 3
שאין דומין זה לזה, הואיל והן מין אחד - אינן 4
פלאים זה בזה. 5

2) ולפיכך יש להם שם לזרע: כמו: כוסבר הרים, חרדל מצרי ודלעת מצרית. (3) כמו "דלעת רמוצה" על שם שטומנים אותה ברמץ, הוא אפר חם מפני שטעמה מר ואינה ראויה לאכילה בלי הטמנה זו.

- ב. ויש בזרעים שני מינין שהן דומין זה לזה⁴ 6
וצורת שניהן קרובה להיות צורה אחת, ואף על פי 7
כן, הואיל והן שני מינין - הרי אלו אסורים זה עם 8
זה. 9

4) במשנה כלאים: "אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה."

- ג. פיצד? החזרת עם חזרת גלים⁵, והעלשין עם 10
עלשי שדה⁶, והפרשין עם פרשי שדה⁷, הפסבר עם 11
פסבר הרים⁸, וחרדל⁹ עם חרדל מצרי, ודלעת 12
המצרית עם דלעת הרמוצה - אינן פלאים זה בזה. 13
וכן החשין עם הזונין¹⁰, והשעורים עם שבלת 14
שועל¹¹, והפסמין¹² עם השיזפין¹³, והפול עם 15
הספיר, והפרקין עם הטפח¹⁴, ופול לבן עם 16
השעועים, והקשות עם המלפפון, והפרוב עם 17
התרובתור¹⁵, והתרדין עם הלעונין - אינן פלאים זה 18
עם זה. אבל העזנין עם הנפוסין, והחרדל עם 19
הלפסן, ודלעת יוגית עם דלעת מצרית או עם דלעת 20
הרמוצה, אף על פי שדומים זה לזה - הרי אלו 21
פלאים זה בזה. 22

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ג שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 ב"מראית העין" מלכתחילה לא קיימת בעולמו מציאות
26 של איסור כלל.

(על"פ י"ן מלכות' החדש, ספר זרעים ט"ב)

27 יב. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים שֶׁצָּרִיף לְהִרְחֵקָהּ בְּשַׁעוּרֵין
28 הִלְלוּ? בֵּין שְׁתֵּי שְׂדוֹת²⁵; אֲבָל אִם הֵיטָה שְׂדֵהוּ
29 זְרוּעָה יָרֵק, וְרָצָה לְזַרַע בְּצֵדָה שׁוֹרָה שֶׁל יָרֵק מִמֵּין
30 אַחַר - דִּיּו לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׂדֵה וּבֵין הַשׁוֹרָה תֵּלֵם
31 אָחַד, אֲרָפוּ שֶׁשָּׂה טְפָחִים בְּלֶבֶד וְרָחֲבוּ פְעֻמָּקוֹ²⁶.

1 ו. פִּיצַד? הִלְפַת¹⁹ עִם הַצָּנוֹן - אֵינֶן כְּלָאִים זֶה בְּזֶה,
2 מִפְּנֵי שֶׁפְּרִיהֶן שְׂוִין. וְהִלְפַת עִם הַנְּפוּס - אֵינֶן כְּלָאִים
3 זֶה בְּזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהַעֲלִין שְׂוִין. אֲבָל צָנוֹן עִם
4 הַנְּפוּס, אִף עַל פִּי שֶׁהַעֲלִין דּוּמִין זֶה לְזֶה וְהַפְּרִי
5 דּוּמָה לְפָרִי - הָרִי אֵלּו כְּלָאִים, הוֹאִיל וְטַעַם פְּרִי זֶה
6 רְחוּק מִטַּעַם פְּרִי זֶה בְּיוֹתֵר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלּוּ.

25) שיעור השדה לא נתבאר, ובעניין פאה אמרו ששיעורו,
של שדה קטנה הוא חמישים אמה על רוחב שתי אמות.
ובעניין חלוקת שותפין אמרו ששיעורה כדי זריעת סאה
וחצי. (26) "ורוחב מלואו", וכתב רבינו בפירוש המשנה:
"צריך להיות רוחב החפירה ההיא כפי עומקה. והוא מה
שאמר מלואו, רוצה לומר מלא התלם ואפילו יהיה עומקו
אמה", ונראה שעמקו אינו פחות מטפח.

19] אף על פי שהלפת היא משאר זרעונים שאינם נאכלים,
ובזרעים כאלה אין איסור כלאים כלל - הרי כתב רבינו שכל
זמן שלא ניכר הזרע היא בכלל ירקן.]

32 יג. הֵיטָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְרָצָה לְזַרַע בְּתוֹכָהּ
33 שׁוֹרָה שֶׁל יָרֵק, אֲפֹלו שׁוֹרָה שֶׁל דְּלוּעִין שֶׁעֲלִין
34 שְׂלֵחַן אֲרָפִים וּמִסְתַּבְּכִין - מְרַחֵק בֵּינֵיהֶן שֶׁשָּׂה
35 טְפָחִים. וְאִם נִמְשְׁכוּ הַעֲלִים שֶׁל דְּלַעַת וּנְכַסּוּ
36 לְתְּבוּאָה וְנִסְתַּבְּכוּ בָּהּ - יַעֲקֹר מִן תְּבוּאָה שֶׁלְּפָנֵי
37 הַדְּלַעַת עַד שֶׁלֹּא יִתְעַרְבוּ הַעֲלִין. וְאֵין צָרִיף לִזְמַר,
38 שְׂאֵם זֶרַע שׁוֹרָה מִמֵּין זֶה וְשׁוֹרָה מִמֵּין אַחַר - שְׂדִיּו
39 לְהִיּוֹת בֵּינֵיהֶן תֵּלֵם אָחַד²⁷, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר.

7 ז. בַּמָּה מְרַחֵקִין בֵּין שְׁנֵי מֵינֵי זְרָעִים שֶׁהֵן כְּלָאִים
8 זֶה עִם זֶה? פְּדִי שִׁיהִיו נְרָאִים מְבַדְּלִין זֶה מִזֶּה. אֲבָל
9 אִם נְרָאִין שֶׁנִּזְרָעוּ בְּעִרְבּוּבָא - הָרִי זֶה אֶסוּר.

27) שהרי שני המינים, שורות בודדות ולא שדות. וכן
מפורש בתוספתא "היו לו שתי שורות אחת זרועה חיטים
ואחת זרועה שעורים, מותר לעשות ביניהן תלם להיות זרוע
אחת חיטה ואחת שעורה".]

10 ח. וְשַׁעוּרֵין רַבִּים יֵשׁ בְּהִרְחֵקָהּ הַזֹּאת, הַכֹּל לְפִי גְדֵל
11 הַשְּׂדֵה הַנִּזְרָעַת וּלְפִי רַב הַעֲלִין וְשִׁלּוּחַ הַיּוֹנְקוֹת²⁰.
(20) הענפים הרכים.

40 יד. הִרְחֵיק²⁸ בֵּין שְׁנֵי הַמֵּינִין הִרְחֵקָהּ הַרְּאוּיָה לְהֵן,
41 וְהֵיטָה מֵיין זֶה נוֹטָה עַל גְּבִי מֵיין זֶה, בֵּין שְׂנַטְתָּהּ
42 תְּבוּאָה עַל תְּבוּאָה אוֹ יָרֵק עַל גְּבִי יָרֵק, אוֹ יָרֵק עַל
43 תְּבוּאָה אוֹ תְּבוּאָה עַל הַיָּרֵק - הַכֹּל מִתֵּר, שֶׁהָרִי
44 הִרְחֵיק פְּשַׁעוּר. חוּץ מְדַלְעַת יּוֹנִית, שֶׁהִיא נִמְשְׁכַת
45 הַרְּבָה. לְפִיכָף, אִם נֻטְתָּה - יַעֲקֹר מִלְּפָנֵיהֶּ, כְּמוֹ
46 שֶׁבְּאַרְנוֹ.

12 ט. פִּיצַד? שְׂדֵהוּ שֶׁהֵיטָה זְרוּעָה מֵיין תְּבוּאָה, וּבִקְשׁ
13 לְזַרַע בְּצֵדָה מֵיין תְּבוּאָה אַחֲרַת בְּשֵׂדָה אַחַת - מְרַחֵק
14 בֵּינֵיהֶן בֵּית רַבְעֵי²¹. וְהוּא פְּעֻשׁ אֲמוֹת וְחִמְשׁ אֲמָה²²
15 עַל עֶשֶׂר אֲמוֹת וְחִמְשׁ אֲמָה מְרַבַּע. בֵּין מִן הָאֲמָצַע
16 בֵּין מִן הַצֵּד²³. וְאִם לֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן פְּשַׁעוּר הַזֶּה -
17 אֶסוּר; וְאֵינּוּ לוֹקָה עַד שִׁיהִיו קְרוּבִין בְּתוֹף שֶׁשָּׂה
18 טְפָחִים.

28) "תבואה נוטה על גבי תבואה, וירק על גבי ירק, תבואה
על גבי ירק, ירק על גבי תבואה - הכל מותר".

21) והוא מקום שזורעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו
אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים.
22) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירוש המשנה: "בית
רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב".
מפני שאין החשבון מדוייק, שהרי עשר אמות וחומש על
עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד
מעשרים וחמש באמה. ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע
אמות ושני שלישי אמה בקירוב. (23) כלומר, אין צורך
להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום
אחד: או באמצע או מן הצדדים.

47 טו. הָיָה בֵּין שְׁנֵי הַמֵּינִים בּוּר²⁹ אוֹ נִיר³⁰ אוֹ גֵּפֶה³¹
48 אוֹ רֶרֶף³², אוֹ גֵּרָה שֶׁהוּא גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ
49 חֲרִיץ שֶׁהוּא עֶמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחֲב אַרְבָּעָה, אוֹ
50 אֵילָן שֶׁהוּא מִסָּף עַל הָאָרֶץ הוּא³³, אוֹ סֹלַע שֶׁהוּא
51 גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחֲב אַרְבָּעָה³⁴ - הָרִי זֶה מִתֵּר
52 לְסִמּוֹף הַמֵּיין הָאָחַד לְצַד אָחַד מֵאֵלּוּ, וְהֵמִין הָאֲחֵר
53 לְצַד הַשְּׂנִי. הוֹאִיל וְאָחַד מִכָּל אֵלּוּ מְבַדְּלִין בֵּינֵיהֶן,
54 הָרִי הֵן נְרָאִים מְבַדְּלִין זֶה מִזֶּה.

19 ל. הֵיטָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרֵק, וּבִקְשׁ לְזַרַע בְּצֵדָה שְׂדֵה
20 יָרֵק אַחַר, אֲפֹלו דְּלַעַת - מְרַחֵק בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת
21 שֶׁשָּׂה טְפָחִים עַל שֶׁשָּׂה טְפָחִים מְרַבַּע. בֵּין מִן הַצֵּד
22 בֵּין מִן הָאֲמָצַע. וּפְחוֹת מְשַׁעוּר זֶה - אֶסוּר; וְאֵינּוּ
23 לוֹקָה עַד שִׁיהִיו קְרוּבִין בְּתוֹף טְפָח²⁴.

29) מקום שאינו חרוש וזרוע. ויש אומרים, שצריך שיהא

24) ירושלמי שם: "באיסור - שישה על שישה, ללקות -
טפח".

24 יא. הֵיטָה אַחַת מִשְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת זְרוּעָה תְּבוּאָה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בחשבונות בנוגע לרוחניות ובעניינים שבין אדם לקונו שאינם שייכים אליך, ואפילו בדברים שנראה לאחרים כשייכים לזולת..

(עלפי י"ו מלכות' החדש, ספר זרעים ט"ו ב')

35) "שלו חיטים ושל חברו מין אחר, מותר לסמוך לו מאותו המין". 36) למד כן רבינו ממה שנאמר בספרא פרשת קדושים בעניין הרבעת בהמה: "אין לי אלא בהמתך כו' בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקתי תשמרו" ואילו בכלאי זרעים לא אמרו כן, הרי ש"שדך" ממעט של אחרים.

11 יז. היתה שדהו זרועה חטים, ושדה חברו בצדה 11
12 זרועה חטים³⁷ - מותר לו לזרע תלם אחד של פשתן
13 בצד חטים שלו סמוך לשדה חברו. שהרואה יודע
14 שאין דרך העם לזרע תלם אחד של פשתן, ולא
15 נתפנן זה אלא לבדק שדהו אם ראויה היא לזרע
16 פשתן אם לא, ונמצא פזורע להשחתה³⁸. לפיכך³⁹
17 אסור לזרע מין אחר בין שתי שורות אלו שהן ממין
18 אחד עד שירחיק בתוך שלו⁴⁰.

37) השמיענו רבינו בזה, שאף על פי ששתי השדות ממין אחד, ונראה כאילו זורע פשתן באמצע שדהו, שזה בוודאי אסור - ובכל זאת התירו. וכל שכן שמותר לזרוע פשתן בסוף שדהו, כשאין לחבירו שדה במקום זה. 38) ובזרוע להשחתה אין איסור כלאים. 39) וכל ההיתר הוא מפני שהכל יודעים שזהו כזורע להשחתה, בשאר מינים שאין לומר כן - אסור. 40) אבל לצד חברו מותר לסמוך.

19 יח. היתה שדהו⁴¹ ושדה חברו שבצדה זרועין שני
20 מיני תבואה⁴² - לא יזרע ביניהם חרדל וחריע אפלו
21 תלם אחד, מפני שהעם זורעים מאלו תלם אחד⁴³.
22 אכל אם היו שתי השדות זרועין שני מיני ירקות -
23 מותר לזרע ביניהן חרדל או חריע. שמותר להקיף
24 חרדל או חריע לכל מין, חוץ מן התבואה, מפני
25 שאינן מזיקין אותה⁴⁴. וכן אם היתה זוית⁴⁵ של זרע
26 זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוך שדהו - הרי
27 זה מותר, מפני שהן נראין מבודלין זה מזה. ואין
28 צריך לומר, אם היתה זוית של זרע זה נוגעת בזוית
29 של זרע האחר; מפני שהן נראין כסוף שדה⁴⁶ שנגע
30 בסוף שדה⁴⁷, שהוא מותר בלא הרחקה ולא הבדלה,
31 כמו שבארנו.

41) כן פירש רבינו מה שאמרו שם פרק ב משנה ה: "אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע, אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע". 42) אף כאן השמיענו, שאפילו בשני מיני תבואה אסור לזרוע ביניהם חרדל וחריע, וכל שכן אם הם מין אחד, שבוודאי יחשדוהו שזורע באמצע שדהו. 43) למעלה פרק א הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להזרוע שדות, וצריך עיון. 44) כלומר, החרדל והחריע אינם מזיקים לתבואה, ודרך העם לזרוע תלם אחד בין שני

בית רובע. והר"ב מפרש: בור חפור בקרקע ושיעורו כמו חריץ עמוק עשרה ורוחב ארבעה. 30) מקום חרוש. 31) גדר אבנים סדורות בלי טיט. 32) סתם דרך ארבע אמות רוחב. 33) הוא שידבקו ענפיו לארץ. והר"ב פירש שאינו גבוה מן הארץ שלושה טפחים. 34) יש מפרשים, שרוחב זה הוא עובי. ואף על פי שגדר עביו כל שהוא, כנ"ל - בסלע שלא נעשה בידי אדם לשם גדר, החמירו.

1 טז. במה דברים אמורים שצריך הרחקה או דבר
2 המבדיל? בשזרע בתוך שדהו; אכל אם היתה שדהו
3 זרועה חטים - מותר לחברו לזרע³⁵ בצדה שעורים.
4 שנגמר: שדך לא תזרע פלאים - אין האסור אלא
5 שזרע שדהו פלאים; שלא נאמר: הארץ לא תזרע
6 פלאים³⁶. ולא עוד, אלא אפלו זרע בתוך שדהו
7 שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים עד
8 שסמכו לשדה חברו שהיא זרועה שעורים - הרי זה
9 מותר, מפני שגראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף
10 שדה חברו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... אבל אם היתה שדהו זרועה חטים, מותר לחבירו לזרוע בצדה שעורים, שנאמר שדך לא תזרע.. שלא נאמר והארץ לא תזרע."

בעניין זה שונה איסור כלאים מאיסור שביעית, שבו אין מחלקים בין שדהו לשדה חברו, ואסור לעבוד את האדמה בשביעית, גם אם אינה שדהו, כי באיסור שביעית נאמר "ושבתה הארץ שבת לה".

ויש לומר ההסבר בזה: מבואר במורה נבוכים' שהטעם באיסור שביעית הוא שלא להכחיש את הקרקע בעבודה שנה אחר שנה, ולכן אין כל הבדל בין שדהו או שדה חברו, אבל טעם האיסור בכלאיים הוא "שמערבב כוחות העליונים הנותנים כח הצמיחה... אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה, המכה אותו ואומר לו גדל". ולכן האיסור הוא רק ב"שדך", כי מזל שדה שייך לאדם עצמו, ושדה חברו היא במזל חברו.

ועל-פי-זה תובן המשך ההלכה ש"אפילו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים סמוך לשדה חברו היא זרועה שעורים הרי זה מותר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חברו". כי מאחר שטעם איסור כלאים נוגע לערבוב המזלות בשמים, נוגע עד כמה נראה הדבר בעינינו, כי מלאכים יכולים להבחין במציאות הדבר רק כפי שנראה לעין (כמו האדם), ואינם יודעים מחשבות אדם כמו הקב"ה, ולכן אין שייך כאן ערבוב הכוחות העליונים.

ההוראה בעבודה היא, שלעולם אל ימנע אדם לזרוע בשדה חברו, כלומר להשפיע לזולת, מפני חשש רוחני "שלא לערבב הכוחות". ואומרים לו: אל תתערב

19 ג. היתה שורה של דלעת זרועה, אפילו דלעת
 20 יחידית¹¹, וכן לזרע בצדה תבואה - מרחיק בית
 21 רבע; שהרי נמשכו עליה והחזיקה מקום גדול. וכל
 22 דבר שיהיה בתוך בית רבע¹² שמרחיקין בין שני
 23 המינין - עולה מן המדה, כגון הקבר והסלע¹³
 24 וכיוצא בהן¹⁴.

מיני תבואה, ולפיכך אסור. אבל בין שני מיני ירקות, שהחרל והחריע מוזיקים להם, מותר, שודאי לא נתכוון אלא לבדוק שדהו. (45) שם משנה ז: "היה ראש תור חיטים נכנס בתוך של שעורים מותר". (46) של האחד. (47) של בעל זרע אחר.

פרק רביעי

(1) יבאר אם מותר לזרוע ב' שורות של קשואים זו בצד זו וב' ממין אחד ותלם באמצע. התלם או אמת המים שהם עמוקים טפח, כמה מינין זרוע בה. רצה לעשות שדהו משר או קרחת מכל מין, ומה בין קרחת למשר. מיני ירקות שדרך לזרוע מהם מעט מעט. ערוגות ששה על ששה. הרוצה למלאות גינתו מיני ירקות ולא ירחיק ביניהם.

(11) שם משנה ז: "ודלעת יחידית נותנים לה בית רובע".
 (12) שם פרק ב משנה י. (13) שאינו גבוה עשרה ורחב ארבעה, שאם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, מפסיק הוא בפני עצמו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה טו, ועיין ר"ש שם. (14) כגון נקעים מלאים מים, אף-על-פי שאינם ראויים לזריעה (כבא בתרא קג.), ראה בר"ש ורע"ב.

ד. התלם¹⁵ או אמת המים שהן עמקים טפח¹⁶ -
 25 זורעין לתוכו שלשה מיני זרעים: אחד על שפת
 26 התלם מפן, ואחד מפן, ואחד באמצע.
 27

א. מתר לזרוע² שתי שורות זו בצד זו של קשואין,
 2 ושתי שורות בצדן של דלועין³, ושתי שורות של
 3 פול המצרי⁴, ותלם בין כל מין ומין⁵. אבל לא יזרע
 4 שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין⁶
 5 ושורה אחת של פול המצרי, אף על פי שהתלם
 6 מבודל בין כל מין ומין; מפני שמינין אלו עלים
 7 שלהן ארפין ונמשכין ומסתבכין, ואם זרען שורה
 8 בצד שורה - יתערב הפל, ונראו פנורעין בערבוביא.

(15) כלאים פרק ג משנה ב. (16) ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שאורך התלם ששה טפחים ורחבו כעמקו - טפח, וראה בחזון-איש. ואף-על-פי שבלי תלם, שיעור הרחקה טפח ומחצה (להלן הלכה ט) - אם יש תלם הקילו אפילו בטפח, וראה להלן הלכה יב שכן הוא בגבול.

ה. ומתר לנטע¹⁷ שני מינין בתוך גמא אחת, ואפילו
 28 קשות ודלעת¹⁸. והוא שיהיה מין זה נוטה מעל
 29 שפת הגמא לכאן והמין האחר נוטה לצד השני,
 30 ונראו נבדלין זה מזה¹⁹. וכן אם נטע²⁰ ארבעה מינין
 31 בתוך הגמא והפסן לארבע רוחותיה - הרי זה מתר.
 32

(2) כלאים פרק ג משנה ד. (3) שהרי הקישואין והדלועין הם כלאים זה בזה, כמו שנראה להלן הלכה ה, וכו' יהודה ור' שמעון ולא כו' מאיר בתוספתא כלאים פרק א הלכה א. וראה ב'תוספות' רבינו ידידיה, תלמיד ר"י מפריש, למועד קטן חלק א עמ' כ הלכה ו. (4) אף-על-פי שלענין כלאי הכרם אינו כלאים, ראה להלן פרק ה הלכה יט, מפני שאינו ירק אלא מין זרעים - נראה שבכלאי זרעים אסור אפילו זרעים, ולא רק ירק, וראה למעלה פרק ה הלכה ח, ופרק ג הלכה ו. (5) במשנה לא נזכר תלם, אבל למדו רבינו ממה שנאמר למעלה פרק ג הלכה יב שבשורה צריך להרחיק שיעור תלם. ועיין ר"ש, ותספות לשבת פה: דיבור-המתחיל איתויה. (6) משנה שם. (7) כן הוא בשבת שם.

(17) שם משנה ה. (18) במשנה שם: "נוטע אדם קישות ודלעת בתוך הגומא" ומפרש רבינו: אפילו קישות ודלעת "שעליהם מתפשטים ומסתבכים" (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פרק ג הלכה יג). (19) כתב הרא"ש: "בתי כלאים החבאו ממני, ונסתרו מעיני, ונסתרו ממני עיקרי יסודותיה, היאך מותר לזרוע מיני זרעונים שהם כלאים בגומא אחת, והא תנן סוף פרק קמא הזורע חטה ושעורה כאחד הרי זה כלאים בשביל שהגומא עמוקה טפח, כל-שכן שנראה כחבוש, וצריך עיון". והר"י קורקוס הסביר: "שאינן כלאים אסורים אלא בזרע ככוונה לזרוע כלאים... אבל וכו' בהא דגומא שאינו זורען בבת אחת ככוונת כלאים (אלא להטותם זה לצד זה וזה לצד זה) אינו חשוב כלאים". (20) ירושלמי שם פרק ג סוף הלכה ד.

ב. היתה שדהו זרועה⁸ מין ממיני ירקות, ובקש
 9 לזרע בתוכה שורות שורות של דלועין - עוקר מן
 10 הירק מקום שזרע בו שורה של דלועין ומבודל
 11 בינה ובין הירק בתלם⁹, ומניח מן הירק רחב שתיים
 12 עשרה אמה ועושה שורה שניה של דלועין, ומבודל
 13 בינה ובין הירק בתלם, וכן עד מקום שירצה;
 14 שגמאצא בין כל שתי שורות של דלועין שתיים עשרה
 15 אמה¹⁰. אבל פחות מפן - אסור, מפני העלין
 16 שמסתבכין מפן ומפן בירק שביניהם, ונראה הפל
 17 פאלו נזרע בערבוביא.
 18

ו. הרוצה לזרוע²¹ שדהו משר²² משר מפל מין ומין
 33 - מרחיק בין²³ כל משר ומשר שתי אמות על שתי
 34 אמות, ומציר והולף עד שלא ישאר ביניהן בסוף
 35 המשר אלא כל שהוא; שהרי הן נראין שלא נזרעו
 36 בערבוביא²⁴.
 37

(8) שם משנה ו, כדעת חכמים. (9) ראה למעלה הלכה א. (10) ורוחב שני התלמים לא חשוב, מפני שאין לו מידה מסוימת. ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שרוחבם כעומקם), ועוד שאינם מפולשים, שהרי אין אורכם אלא ששה טפחים בלבד, כמפורש שם, וראה בר"י קורקוב.

(21) שם פרק ב משנה ו. (22) מקום ארוך (פירוש המשנה), כלומר, ערוגה ארוכה, ומישר מלשון שורה (מלאכה שלמה), וראה להלן הלכה ח. (23) ירושלמי שם פרק ב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יגיק מהדרי"י. (38) טפח ומחצה. (39) כן הוא בתוספות שם דיבור-המתחיל וקים.

17 י. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּעֲרוּגָה שֶׁהִיא בְּחֻרְבָּהּ 40
18 וְאֵין שָׁם זֵרַע חוּצָה לָּהּ; אֲבָל עֲרוּגָה בֵּין עֲרוּגוֹת -
19 אֲסוּר לְזַרְעַ בָּהּ חֲמִשָּׁה מִיָּנִין; שָׂאם יִזְרַע בְּכָל רוּחַ
20 מְעֲרוּגָה זוֹ וּבְכָל רוּחַ מְעֲרוּגוֹתֶיהָ שֶׁסְּבִיבוֹתֶיהָ -
21 יִרְאֶה הַכֹּל כְּמַעְרָב⁴¹. וְאִם הִטָּה⁴² עֲלֵין שֶׁבְּעֲרוּגָה זוֹ
22 לְכָאן וְעֲלֵין שֶׁבְּעֲרוּגָה שֶׁבְּצִדָּהּ מִכָּאן, עַד שֶׁיִּירָאוּ
23 מְבַדְּלִים - מִתֵּר. וְכֵן אִם עָשָׂה תֵּלָם⁴³ בֵּין כָּל עֲרוּגָה
24 וְעֲרוּגָה - מִתֵּר.

(40) מימרא של רב שם. (41) כן היא לפי מסקנת הגמרא (שם): שאף אם אינו ממלא את הקרנות אסרו, שמה ימלא את הקרנות (כסף-משנה). וראה להלן הי"א. (42) שם לדעת שמואל. וראה למעלה פ"ג ה"ה. (43) כרב אסי שם.

25 יא. וְאֲסוּר לְזַרְעָהּ⁴⁴ חוּץ לְעֲרוּגָה בְּלֹא תֵּלָם וּבְלֹא
26 נְטִיָּה וְאֶפְלוּ פִּגְגֵי הַקְּרָנוֹת שֶׁל עֲרוּגָה שֶׁאֵין בָּהֶן
27 זֵרַע⁴⁵; גִּזְרָה שֶׁמֵּא יִזְרַע אַרְבַּעַת הַמִּיָּנִין בְּאַרְבַּע זְוִיּוֹת
28 עֲרוּגָה⁴⁶, וְיִזְרַע מִיָּנִין אַחֲרֵים חוּצָה לָּהּ פִּגְגֵי הַזְּוִיּוֹת,
29 וְנִמְצָא הַכֹּל כְּמַעְרָב.

(44) שם. (45) כמו הציור הזה: (46) כמו הציור הזה:

30 יב. הִיָּתָה הָעֲרוּגָה שֶׁשָּׂה עַל שֶׁשָּׂה וְהָיָה לָּהּ⁴⁷ גְּבוּל⁴⁸
31 גְּבוּלָהּ טַפְחָהּ⁴⁹ וְרֻחָב טַפְחָהּ⁵⁰ סְבִיב - מִתֵּר לְזַרְעַ בָּהּ
32 אֶפְלוּ שֶׁמֹּנָה עֶשְׂרֵי מִיָּנִין, שֶׁלֹּא עֶשְׂרֵי עַל כָּל גְּבוּל וּגְבוּל
33 וְשֶׁשָּׂה בְּאֶמְצַע⁵¹, וְיִרְחִיק בֵּין כָּל מִין וּמִין טַפְחָהּ
34 וּמְחֻצָּה⁵². וְלֹא יִזְרַע רֹאשׁ הַלֶּפֶת⁵³ בְּתוֹךְ הַגְּבוּל,
35 שֶׁמֵּא יִמְלֵאָהּ⁵⁴. יוֹתֵר⁵⁵ עַל זֶה - לֹא יִזְרַע.

(47) כלאים פרק ג משנה א. (48) גדר קטן. (49) משנה שם. (50) שבת פה. (51) כר' יהודה במשנה שם. (52) ראה למעלה הלכה ט. (53) שעליו גדולים (וראה למעלה פ"א ה"ט). (54) בכלאים שם: "מפני שהוא ממלאהו", ועיין ר"י קורקוס. (55) משמונה עשר מינים, וראה למעלה הלכה ט.

36 יג. וְאֲסוּר לְזַרְעַ בְּעֲרוּגָה מִיָּנִין זֵרַעִים⁵⁶ בְּעֲנִין זֶה,
37 מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כְּלֵאִים. אֲבָל מִיָּנִין יִרְקוֹת, הַזְּאִיל
38 וְאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזַרְעַ מֵהֶן אֶלָּא מְעַט מְעַט - הֲרִי
39 זֶה מִתֵּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁷.

(56) שם משנה ב. (57) בהלכה ט.

40 יד. גְּבוּל שֶׁהָיָה גְּבוּלָהּ טַפְחָהּ⁵⁸ וְזָרְעוּ בּוֹ מִיָּנִין הֲרִיבָה
41 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְנִתְמַעַט מִטַּפְחָהּ מֵאַחַר שֶׁנִּזְרַע⁵⁹ בּוֹ -
42 כְּשֶׁר, שֶׁהָיָה כְּשֶׁר מִתְחַלְתּוֹ⁶⁰.

(58) משנה שם. וגם רחבו היה טפח (למעלה הלכה יב). (59) ואם נתמעט הגבול קודם שנזרעו, אסור לזרוע מין אחר. (60) שמתחילה היה הפסק, ואין כאן משום מראית עין.

טו. הַרוּצָה לְמֵלֵאתָ⁶¹ כָּל גִּנְתּוֹ מִיָּנִין יִרְקוֹת רַבִּים וְלֹא

הלכה ד: "רבי זירא בשם ר' חייה, רובה עושה שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא". (24) כן הוא גם בזרע שורה לצד שדה (למעלה פרק ג הלכה יב), שאין צורך בתלם מפולש בין המינים, עיין שם.

1 ז. רֻצָּה לְעֵשׂוֹת שְׂדֵהוּ²⁵ קְרַחַת²⁶ קְרַחַת מִכָּל מִין וּמִין
2 - לֹא יַעֲשֶׂה בְּתוֹךְ כָּל בֵּית סָאָה יִתֵּר עַל תְּשַׁע קְרַחֹת,
3 כָּל קְרַחַת מֵהֶן בֵּית רִבְעֵי²⁷; וְנִמְצָא רְחוּק בֵּין קְרַחַת
4 וְקְרַחַת קְרוֹב לְעֶשְׂרֵי אֲמוֹת פָּחוֹת רִבְעֵי²⁸, שֶׁכָּל בֵּית
5 סָאָה חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים²⁹.

(25) שם משנה ט. (26) חלק מן הארץ מרובע (פירוש המשנה). ש"מקרה את שדהו ממין הזרוע בו לזרוע בו ממין אחר" (רא"ש, ועיין ראב"ד וכסף-משנה). (27) שהוא כעשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש (למעלה פרק ג הלכה ט). ועיין שם בהערות. (28) אין זה מדוייק. ובפירוש המשנה כתב: "תשע אמות ושלש חמישיות וחצי חומש". (29) שהם ביחד אלפיים וחמש מאות אמה.

6 ח. וַיִּמָּה בֵּין הַמְּשֹׁר לְקְרַחַת? שֶׁהַמְּשֹׁר אֶרְךָ³⁰
7 וְהַקְּרַחַת מְרַבְּעֵת³¹.

(30) והוא רק שורה אחת, ובשורה די בהרחקת שתי אמות על שתי אמות בראש השורה. (31) וזו היא שדה, ולפיכך צריכים להרחיק יותר.

8 ט. מִיָּנִין יִרְקוֹת³² שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזַרְעַ מֵהֶם
9 אֶלָּא מְעַט מְעַט, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ³³ - מִתֵּר לְזַרְעַ מֵהֶם³⁴
10 אֶפְלוּ חֲמִשָּׁה מִיָּנִין בְּתוֹךְ עֲרוּגָה אַחַת שֶׁהִיא שֶׁשָּׂה
11 טַפְחִים עַל שֶׁשָּׂה טַפְחִים³⁵. וְהוּא שֶׁיִּזְרַע אַרְבַּעַת
12 מִיָּנִין בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעֲרוּגָה וְאֶחָד בְּאֶמְצַע, וְיִרְחִיק
13 בֵּין מִין וּמִין כְּמוֹ טַפְחָהּ וּמְחֻצָּה³⁶, כְּדִי שֶׁלֹּא יִיָּקְרוּ³⁷
14 זֶה מִזֶּה. אֲבָל יוֹתֵר עַל חֲמִשָּׁה מִיָּנִין - לֹא יִזְרַע, אֶף
15 עַל פִּי שֶׁמִּרְחִיק בֵּינֵיהֶם³⁸; לְפִי שֶׁמִּיָּנִין הֲרִיבָה
16 בְּעֲרוּגָה כְּזוֹ הֲרִי הֵן כְּנִטְעוּעִין בְּעֲרֻבוֹבֵיא³⁹.

(32) שם פרק ג משנה ב: "כל מין זרעים אין זורעים בערוגה, וכל מין ירקות זורעין בערוגה", ופירש שם: "הירקות יזרעו מהם מעט, ועל כן הן נזרעות ערוגות, ומיני זרעים שזרעו מהם שדה גדולה - אין זורעין אותה ערוגות". (33) למעלה פרק א הלכה ט. (34) שם משנה א. (35) משנה שם. (36) שזהו שיעור יניקה של זרעים. ואף-על-פי ששרשיהם מתפשטים שלשה טפחים (כבא בתרא יז) - אינם יונקים אלא טפח ומחצה בלבד (ר"ש שם). ולא חששו אלא שלא יינק כל מין מעיקרו של המין האחר, אבל מה שהם יונקים כל אחד מהיניקה של האחר לא איכפת לנו, ולפיכך אין צריך להרחיק שלשה טפחים בין שני המינים, אלא טפח ומחצה בלבד (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שאין כאן היתר על-פי "ראש תור" (ראה למעלה פ"ג הי"ח), אלא צריך הרחקה טפח ומחצה. ומסתבר כי רבינו פסק "אין ראש תור בערוגה" (שבת פה): בין מערוגה ובין בתוך הערוגה עצמה (ראה חזון-איש). והציור לפי זה הוא: (37) בשבת פה. "וקים להו לרבנן דחמשא (זרעים) בשיתא (טפחים) לא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ג שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6) משמע שרק מלקות אין בזה, אבל איסור יש אפילו לזרוע מין אחד בצד הגפן, ראה להלן הלכה ז. 7) אבל בחוץ לארץ אינו אסור אלא מדרבנן, להלן בהלכה הסמוכה. 8) כרבי יאשיה, שפסקו כמותו (ברכות כב.). ולמד מפולת יד ממה שנאמר "לא תזרע" (= "לא תזרע כרמך כלאים") הרי שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים (רש"י קידושין טו.), וממה שנאמר "כרמך כלאים" (= "לא תזרע כרמך כלאים") למד שיהיו כלאים (= שני מינים) קודם שיבואו בכרם, היינו שחוץ מהכרם (= החרצן) יהיו כלאים משני מיני זרעים (= חיטה ושעורה). אבל מ"שדך לא תזרע כלאים" אין ללמוד כן, כי שדה בלי תבואה היא שדה, אבל כרם בלי גפנים אינו כרם ('תוספות' שם ד"ה לא). [ועי' בבא-בתרא ז, א.]. 9) ראה למעלה פ"א ה"ב, שמחפה הוא כזורע. 10) שתבואה וירק דין אחד להם בכלאי הכרם, ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ג.

ג. ואינו חיבב¹¹ מן התורה¹² אלא על קנבוס¹³ ולוף¹⁴ וכיוצא בהן מזרעים שנגמרים עם תבואת הפנים¹⁵, אבל שאר הזרעים אסורים מדברייהם¹⁶. וכן אסור מדברייהם¹⁷ לזרע פלאי הפנים¹⁸ בחוצה לארץ.

11) מנחות טו, ב. 12) על זרעים, חוץ מתבואה (= חמשת מיני דגן) וקטניות (וראה להלן הלכה יט) וירקות, שהם מן התורה (כסף-משנה). 13) "יש אומרים שהוא הנקרא בלשון ערב: כרויא" ('פירוש המשנה' כלאים פ"ב מ"ה). 14) מין ממני בצלים (שם). 15) במנחות שם, אמרו: "קנבוס ולוף אסרה תורה, דתנן היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף, לא יהא זורע על גביהם, שהן עושות לשלוש שנים". כלומר, כיון שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", הוקשו זרעים לכרם (עי' רש"י שם), ולא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף שהם דומים לכרם, שכשם שכרם אינו נגמר אלא לשלש שנים, שהרי לפני כן הוא ערלה, כמו כן קנבוס ולוף אינם נגמרים אלא לשלוש שנים (וראה ב'בתי כלאים' להרב 'תפארת ישראל' אות לו), וזהו מה שכתב רבינו "שנגמרים עם תבואת הכרם" (כסף-משנה). 16) כן הוא במנחות, שם: "שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי" והיינו זרעים הנאכלים, כלומר הגרעינים הנזרעים - נאכלים, אבל זרעים שאינם נאכלים, אינם אסורים אפילו מדרבנן, כדלהלן ה"ו (כסף-משנה). [וראה להלן הלכה יט בדין פול המצרין]. 17) קידושין טו, א. 18) חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, אבל לסמוך תבואה לכרם - מותר, ראה להלן פ"ח ה"ד.

ד. ולמה אסרו¹⁹ פלאי הפנים [בחוצה לארץ ולא אסרו פלאי זרעים]²⁰ מפני שפלאי הפנים חמורין הם, שאם נזרעו בארץ ישראל - הרי הן אסורין בהנאה, וכיון שהן אסורין בהנאה²¹ בארץ אסור לזרען בחוצה לארץ.

19) קידושין, שם. 20) ראה למעלה פ"א ה"ג. 21) שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע וכו' ותבואת הכרם". ודרשו (קידושין נו:): "פן תקדש" - "פן תוקדש", או "פן יהיה קדש" (וראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו), אבל בכלאי זרעים

1 ירחיק ביניהם - עושה כל הגנה ערוגות מרבעות, 2 אפלו ששה על ששה, ועושה בכל ערוגה חמשה 3 עגולין, ארבעה בארבע רוחותיה ואחד באמצע, 4 וזרע מין בכל עגול, וזרע ארבעה מינים אחרים 5 בארבעה קרנות ערוגה. נמצאו תשעה מינין בכל 6 ערוגה והן נראין מבדלין זה מזה. ואינו מפסיד 7 אלא מה שבין העגולין בלבד, שהוא מניחו הרב 8 פדי שיראו העגולין מבדלין מן הקרנות ומבדלין זה 9 מזה. ואם רצה שלא יפסיד פלום: אם היו העגולין 10 זרועים שתי - זרע מה שבניהן ערב, ואם היו 11 זרועין ערב - זרע מה שבניהן⁶² שתי, פדי שיראו 12 מבדלין.

61) מימרא של ר' יוחנן בשבת פה: (62) מימרא של רב אשי שם.

טז. מפל אלו הדברים נתבאר לך, שבזמן שיש בין 13 שני המינין הרחקה הראויה להם פדי שלא יינקו זה 14 מזה - אין חוששין למראית העין, כמו שבארנו⁶³; 15 ובזמן שיראו מבדלים זה מזה⁶⁴ - אין חוששין 16 ליניקתן אפלו הן זה בצד זה, כמו שנתבאר עתה.

63) בהלכה ט. 64) ראה למעלה הלכה ה, ובפרק ג הלכה טו והלכה יח.

פרק חמישי

1) יבאר הזרע ב' מיני תבואה או ירקות עם זרע הכרם. בכמה מינין חייב מן התורה בכלאי הכרם. ואם נהג בחוצה לארץ. המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו והרואה כלאים בכרם חבירו. הרוח שעקרה פארת הגפן ושלחה אותה על התבואה. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין. והמקיים דבר שכמוה מקיימין העם באותו מקום. איזהו נקרא ירק. והרואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע אליו אלקטנו. ואם אסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם.

א. הזרע שני מיני תבואה² או שני מיני ירקות³ עם 18 זרע הפנים - הרי זה לוקה שתיים⁴: אחת משום שדך 19 לא תזרע פלאים⁵, ואחת משום לא תזרע פרימך 20 פלאים. 21

2) כגון חיטה ושעורה (להלן בהלכה הסמוכה). 3) כן מפורש בכלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם כו' הרי זה מקדש" וראה למעלה פ"א ה"ח, שגם זרעוני גינה כל זמן שלא ניכר הזרע - נקראים "ירק". 4) אם התרו בו משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם ('ירושלמי' שם פ"ח ה"א). 5) ראה למעלה פ"א ה"א.

ב. ואינו לוקה⁶ משום זרע פלאי הפנים עד שיזרע 22 בארץ ישראל חטה ושעורה וחרצן במפלת יד⁸. וכן 23 אם חפה אותם בעפר - לוקה⁹. וכן אם זרע שני 24 מיני ירק¹⁰ וחרצן או זרע אחד ירק וזרע אחד מין 25 תבואה וחרצן במפלת יד - הרי זה לוקה. 26

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא בשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ג. (34 משנה, תמורה לג, א. 35) ודרשו (קידושין נו:) "פן תוקד אש". (36 פסחים כו, ב: "תנור שהסיקו כו' בקשין של כלאי הכרם, חדש - יותין". 37) תוספתא כלאים פ"ד: "זמורה של גפן שהיתה מודלה על גבי תבואה, אפילו היא מאה אמה - כל הגפן כולה אסורה היא ופירותיה". ועיין ר"ש (כלאים פ"ז מ"ז), ו'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שלא נאסרו אלא אותם עצים שגדלו אחר זריעת הכלאים. (38) שם.

15 ח. אָחַד הַנוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמְקַדְּשִׁים³⁹, בִּינוֹן שְׂרָאָה
16 פְּלֵאִים⁴⁰ צָמְחוּ בְּכַרְמוֹ וְהַנִּיחָם הָרִי זֶה קִדְּשׁ. וְאִין
17 אָדָם מְקַדְּשׁ דְּבָר שְׂאִינוּ שְׁלוֹ⁴¹. לְפִיכָּה, הַמְסַפֵּךְ גִּפְנוֹ
18 עַל גְּבֵי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - קִדְּשׁ גִּפְנוֹ⁴² וְלֹא
19 נִתְּקַדְּשָׁה הַתְּבוּאָה. סִפְךָ גִּפְן חֲבֵרוֹ עַל תְּבוּאָתוֹ⁴³ -
20 קִדְּשׁ תְּבוּאָה וְלֹא קִדְּשׁ גִּפְן חֲבֵרוֹ. סִפְךָ גִּפְן חֲבֵרוֹ
21 עַל תְּבוּאָת חֲבֵרוֹ - לֹא קִדְּשׁ אֶחָד מֵהֶן. וּמִפְּנֵי זֶה,
22 הַזּוֹרֵעַ פְּרָמוֹ⁴⁴ בְּשִׁבְעֵית - לֹא קִדְּשׁ⁴⁵.

39) כלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים, הרי זה מקדש. (40) שם מ"ו: "הרואה ירק בכרם ואמר וכו' כשאחזור אלקטנו, אם הוסיף מאתים - אסור". (41) כרבי יוסי ורבי שמעון במס' כלאים פ"ז מ"ד-ה, ששמואל פסק הלכה כמותם ביבמות פג, א. (כסף-משנה). וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כר"י ולא כר"ש. ועי' בפ"ב מהל' שחיטה הכ"א, וצריך עיון. (42) [אף-על-פי שבכלאי זרעים מותר לזרוע חיטים בשדה שלו בצד שדה שעורים של חבירו, שנאמר "שדך לא תזרע כלאים", שדך ולא שדה של אחר (למעלה פ"ג הט"ז) - בכלאי הכרם נתרבה גם כרם חבירו, שנאמר ותבואת הכרם ('ירושלמי' שם). ולפי זה, דברי 'ירושלמי' כאן הם גם אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון, ולפיכך גם לדבריהם נאסר גפנו. ומה שלא נאסרה תבואת חבירו, הוא מן הסברא, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והרע"ב שם לא כתב כן]. (43) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"ג. (44) משנה, שם - דברי רבי עקיבא. וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כרבי עקיבא. (45) שהכל הפקר. ודוקא הפירות, אבל העצים אינם הפקר, ונאסרו (ר"ש ורדב"ז).

23 ט. הַרְוָאָה פְּלֵאִים⁴⁶ בְּכָרֶם חֲבֵרוֹ וְקִיָּמָן - הָרִי זֶה
24 הַרְוָאָה אֲסוּר בְּהַנְיָתָן⁴⁷, וְכָל אָדָם מִתְּרִין בְּהֵן. וְאֵלוּ
25 קִיָּמָן בְּעַל הַכָּרֶם - הֵיךָ מְקַדְּשׁ אוֹתָן לְכָל אָדָם, כְּמוֹ
26 שְׂבָאָרְנוּ.

46) כן הוא בתוספתא פ"ג: "בעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ואסור לכל אדם, אחר מכל מקום (כלומר: אחר שאינו בעל השדה) שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ומותר לכל אדם" (רדב"ז, ועי' ראב"ד). (47) ששוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא (רדב"ז).

27 י. הָאֲנָסִים⁴⁸ שְׂזַרְעוּ⁴⁹ פְּלֵאִים בְּכָרֶם חֲבֵרוֹ: אִם נִשְׁתַּקְּעוּ
28 הַבְּעָלִים⁵⁰, אָף עַל פִּי שְׂלֵא נִתְּאָשׁוּ - הָרִי זֶה קִדְּשׁ
29 מִן הַתּוֹרָה⁵¹; וְאִם לֹא נִשְׁתַּקְּעוּ הַבְּעָלִים, אָף עַל פִּי
30 שְׂנִתְּאָשׁוּ - אִינוּ מְקַדְּשׁ אֶלָּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁵².

לא נאמר כן. ועוד למדו (חולין קטו). ממה שהוקשו כלאי זרעים לכלאי בהמה: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) - מה בהמתך היוצא ממנה (= הולד הנולד מהרבעת כלאים) - מותרת (=שלא נאסרה אלא לקרבן), אף שדך היוצא ממנה מותר".

1 ה. וְאִין עוֹדְרִין²² עִם הַנְּכָרִי פְּכֵלְאִים, אֶבֶל עוֹקְרִין
2 עֲמוּ²³, כְּדִי לְמַעַט הַתְּפִלָּה²⁴.

22) אין חופרין, עבודה זרה סג, ב. ותוספתא כלאים פ"ב. ונראה מדברי רבינו שמפרש אותה בכלאי הכרם, ולענין כלאי זרעים ראה למעלה פ"א ה"ג. ובי'ירושלמי' סוף מסכת ערלה (הובא למעלה שם) אמרו: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים, אבל עיירות המובלעות בארץ ישראל וכו' עושין עמהן בכלאים". הרי שלא אסרו אלא בארץ ולא בחוצה לארץ, ועי' רדב"ז. 23) את הכלאים להשליכם לאיבוד. ואף-על-פי שהוא רוצה בקיומו, שלא יעקרו מאליהם עד שיעקרום הוא ויקבל שכר - לא החמירו חכמים (עבודה זרה סד. ורש"י שם). 24) הדבר המגונה למראית עין.

3 ו. אִין אֲסוּר מְשׁוּם פְּלֵאִי הַכָּרֶם אֶלָּא מִיְנֵי תְּבוּאָה
4 וּמִיְנֵי יְרֻקוֹת²⁵ בְּלֶבֶד; אֶבֶל שְׂאָר מִיְנֵי זְרָעִים²⁶ - מִתְּרִ
5 לְזֵרְעֵם²⁷ בְּכָרֶם, וְאִין צְרִיף לֹאִמַר שְׂאָר אֵילָנוֹת²⁸.

25) ראה למעלה ה"א וג'. 26) שאינם נאכלים (כסף-משנה, וראה למעלה ה"ג). 27) כלאים פ"ה ה"ח: "וכל מיני זרעים אינן כלאים בכרם". והיינו זרעים שאינם נאכלים שאינם כלאים אפילו מדרבנן, אבל זרעים הנאכלים - אסורים מדרבנן. ראה למעלה שם. 28) שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד (למעלה פ"א ה"ו).

6 ז. אֲסוּר לְזַרְעַ יְרֻקוֹת אוֹ תְּבוּאָה בְּצַד הַגִּפְנִים אוֹ
7 לְטַעַ גִּפְן בְּצַד הַיֶּרֶק אוֹ תְּבוּאָה²⁹. וְאִם עֲשָׂה כֵּן, אָף
8 עַל פִּי שְׂאִינוּ לֹאִקְהָ³⁰ - הָרִי זֶה קִדְּשׁ³¹, וְנִאֲסְרוּ
9 שְׁנֵיהֶם בְּהַנְּאָה³², הַיֶּרֶק אוֹ הַתְּבוּאָה אוֹ הַגִּפְנִים³³,
10 וְשׁוֹרְפִין אֹת שְׁנֵיהֶן³⁴; שְׂנִאָמַר: פֶּן תִּקְדַּשׁ³⁵ הַמְּלֵאָה
11 הַזֶּרַע. וְאֶפְלוּ הַקֶּשׁ שֶׁל תְּבוּאָה³⁶ וְהַעֲצִים שֶׁל
12 גִּפְנִים³⁷ הָאֵלוּ - אֲסוּרִין בְּהַנְּאָה וְשׁוֹרְפִין אוֹתָם. וְלֹא
13 יִסִּיק בְּהֵן תְּנוּרָה³⁸ וְכִירִים וְלֹא יִבְשַׁל בְּהֵם בְּעַת
14 שְׂרַפְתָּן.

29) וצריך להרחיק כשיעור המבואר להלן פ"ז ה"א. 30) שאינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, כדעת רבי יאשיה (למעלה ה"ב), ובכל זאת איסור יש. ויש אומרים שהוא מן התורה (כסף-משנה להלן סוף פ"ח. ועי' לחם-משנה פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו). 31) כן הוא בכמה משניות במסכת כלאים, ובוודאי אין רבי יאשיה חולק על משניות אלו (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שגם במין אחד של תבואה או ירק בצד הגפנים נאסר בהנאה, ואין כן דעת הר"ן בחולין פרק ראשית הגז. 32) "שנאמר פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. כלומר פן תתרחק ותאסור שניהם" (הל' מאכלות אסורות שם). 33) צריך להיות "והגפנים". וכן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ג שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 וְנָטַע גֶּפֶן בְּתוֹכָהּ, וְכֵן עֲנָבִים שֶׁשָּׂלוּ פֶלַע צֶרֶף וְזָרַע
18 תְּבוּאָה אוֹ יֵרֶק בְּצִדָּן, אִף עַל פִּי שְׂזֵה אֶסוּר⁷⁴ - אֵינָן
19 מִתְקַדְּשׁוֹת.]

(66 שם מ"ז. 67) שם נאמר רק "תבואה", ולמד רבינו מתבואה לירק. (68) כן הוא שם לפי הנוסח שלפנינו, וכן הוא בפסחים כה, א: "כתיב הזרע (=משמע משעת השרשה), וכתיב המלאה (=משמע שנוספו גידולין), הא כיצד? זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע ובא הוסיף [מאתים] - אין, לא הוסיף [מאתים] - לא". (69) כלאים, שם. (70) התבואה או הירק. (71) הענבים. (72) היינו שתצמיח, ראה להלן פ"ב מהל' מעשר הלכות גה. (73) במשנה, שם. וכתב רבינו בפירושו: "והטעם בכל זה הוא מה שאמר הכתוב פן תקדש המלאה הזרע, וצריך שיהיה שם תבואת כרם ומלאת זרע, ושתהיה כמו כן בענין גידול ותוספת. ואם הגיעה לתכלית שלימותה, לא יקראו אז תבואת כרם ומלאת זרע, אלא ענבים וחיטים". (74) כן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ה, לפי פירוש הפני משה'.

20 יד. פָּרַם⁷⁵ שֶׁלֹא הִגִּיעוּ עֲנָבָיו לְהִיּוֹת כְּפֹל הַלְבָן אֶלָּא
21 עֲדֵין הֵן בְּפֶסֶר⁷⁶, וְזָרַע בְּתוֹכוֹ יֵרֶק אוֹ תְּבוּאָה
22 וְהִשְׂרִישׁוּ⁷⁷ - הֲרִי זֶה לֹא קִדְּשׁוֹ⁷⁸. וְאִף עַל פִּי כֵן,
23 קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין הַזָּרַע⁷⁹; אֲבָל הַבֶּסֶר - מִתְרִ⁸⁰
24 וְאִם עָקַר הַזָּרַע⁸¹ קָדְּשׁוֹ שֶׁיַּעֲשׂוּ הָעֲנָבִים כְּפֹל הַלְבָן -
25 הֲרִי זֶה מִתְרִ בְּהִנְיָה⁸². מִקְצָתָן נַעֲשׂוּ כְּפֹל הַלְבָן⁸³
26 וּמִקְצָתָן לֹא נַעֲשׂוּ: אֵת שֶׁנַּעֲשׂוּ - נִתְקַדְּשׁוּ, וְאֵת שֶׁלֹא
27 נַעֲשׂוּ - מִתְרִין.]

(75) תוספתא סוף פ"ד, ומנחות טו, ב. (76) [ואף-על-פי שאמרו (ברכות לו): "הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן" - נקרא בוסר גם קודם לכן, כמו שאמרו בשביעית פ"ד מ"ח: "הבוסר משהביא מים - אוכל בו פתו בשדה, הבאיש - כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע, חייבין במעשרות", והבאיש - היינו "משיראה החרצן שלהם בחוץ" (הל' מעשר שם ה"ה), והיינו "עד שיגרעו", הרי שגם לפני שיגרעו נקראים בוסר. ומה שאמרו (ברכות שם): "הוא בוסר הוא גרוע", הכוונה למשנה שביעית שם: "הבוסר . . . הבאיש וכו'". שאז הוא גרוע הוא פול הלבן. ועי' ביאור הגר"א שם ס"ק כא]. (77) כלומר, אף-על-פי שהשרישו. (78) כלומר, לא נאסר בהנאה מן התורה לא התבואה ולא הגפנים. (79) גם בהנאה, ראה להלן. (80) אף בהנאה (ראב"ד, וראה להלן), וכן הוא בתוספתא שם: "גפנים שהשרישו הרי אלו אסורין ומקדשין (כלומר, אסורין הן עצמם באכילה, ומקדשין התבואה בהנאה מדרבנן), אבל אין מתקדשין (= ליאסר בהנאה הן עצמן) עד שיעשו כפול הלבן". וראה ברב"ז וב'שנות אליהו' שם ובביאור הגר"א ליו"ד שם, שמקור דברי רבינו ממנחות טו, ב. (81) זהו פירוש דבריו הקודמים שאמר "והבוסר מותר", שאם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן, מותרים הגפנים בהנאה (וראה כסף-משנה וביאור הגר"א שם). (82) כלומר הגפנים, כנ"ל. (83) תוספתא, שם.

28 טו. עֲנָבִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּפֹל הַלְבָן וְזָרַע בְּצִדָּן תְּבוּאָה

(48) הגזלן. (49) כלאים פ"ז מ"ו. (50) רוצה לומר, משיחבא בעל הכרם מפחד האנס הרוצה לאנוס אותו ('פירוש המשנה' שם). (51) הואיל ונשתקע שם בעליה הראשונה ממנה, הרי היא של האנס, שוודאי נתייאשו הבעלים ממנה, ויאוש זה מועיל מן התורה מאחר שנשתקעו הבעלים. (52) כן הוא ב'ירושלמי' שם ה"ד: "אמר רבי אחא, נשתקעו הבעלים איסורו מדבריהם. ויש קרקע נגזל? אמר רבי לא: אף-על-פי שאין קרקע נגזל, יש יאוש לקרקע". ואם לא נשתקעו הבעלים ולא נתייאשו - אינו אסור כלל (כסף-משנה).

1 יא. הָרִיחַ שֶׁעָקְרָה⁵³ פְּאוֹרוֹת⁵⁴ הִגְפָן וְשָׁלְחָה אוֹתָן עַל
2 הַתְּבוּאָה - יִגְדֵל⁵⁵ אוֹתָן מִיָּד⁵⁶. וְאִם אָרְעוּ אֲנֵס וְלֹא
3 סִלְקָן - הֲרִי אֵלָיו מִתְרִין⁵⁷ וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ.

(53) שם מ"ז. (54) ענפים. (55) יעשה גדר בין תבואה לגפנים. ונוסח אחר: "גדור", כלומר יחנוך את הענפים (כסף-משנה). ועוד נוסח: "גרוור", כלומר, יסירם מיד, וכן כתב רבינו ב'פירוש המשנה'. (56) עד שלא יוסיפו מאתים ויתקדשו. (57) שלא נאסר אלא אם נעשה ברצון, ראה להלן הכ"א.

4 יב. אֲנֵס שְׂזָרַע⁵⁸ הַכֶּרֶם - כְּשִׂיבָא הָאֲנֵס⁵⁹ יִקְצַר הַזָּרַע
5 מִיָּד⁶⁰, וְאֶפְלוּ בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁶¹. וְאִם לֹא מָצָא
6 פּוֹעֲלִים - יוֹסִיף לָהֶן עַד שְׁלִישׁ בְּשִׁמְרָן⁶². בְּקִשׁוֹ
7 מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִפֶּן אוֹ שֶׁלֹא מָצָא פּוֹעֲלִים - הֲרִי זֶה
8 מִבְּקֵשׁ בְּנַחַת וְקוֹצֵר⁶³. וְאִם נִשְׁתַּתָּא הַזָּרַע⁶⁴ עַד
9 שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת שְׂקִידָתוֹ⁶⁵ - הֲרִי זֶה יִקְדַּשׁ וַיֵּאָסֵרוּ
10 שְׂנִיָּהּ.

(58) שם מ"ו. ומדובר בשלא נשתקעו הבעלים, ולא נאסר על ידי האנס. (59) והניח הכרם לבעלים. (60) שלא יהא מקיים כלאים (רא"ש). (61) "שהקצירה בחולו של מועד אסורה, אלא לצורך מכריח" ('פירוש המשנה'). וזהו צורך מכריח שלא יהא נראה כמקיים כלאים (מקיים ממש אינו כיון שמינעתו אינה אלא מחמת איסור מלאכה בחול המועד - 'משנה ראשונה' ו'תפארת ישראל'). (62) במשנה: עד שליש, וב'ירושלמי' נחלקו רב הונא ורב ששת, אם זהו שליש בשכר הפועלים או שליש שוויים של הפירות, ופסק רבינו לקולא (כסף-משנה). וכתב רבינו בפירושו שם, שהוא שליש מלגיו, שאם שכרם שלשה פשיטים, יתן להם ארבעה. וראה בבבא-קמא ט, ב - בענין הידור מצוה עד שליש, שהסתפקו בזה אם שליש מלגיו או מלבר. (63) כן הוא במשנה שם: "קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד". (64) שלא באונס (הגר"א בביאורו ליו"ד סי' רצו ס"ק יט). (65) שהוסיף מאתים לאחר שיצא האנס.

11 יג. מְאִימְתִי תְּבוּאָה⁶⁶ או יֵרֶק⁶⁷ מִתְקַדְּשִׁין?
12 מְשִׁישְׁרִישׁוּ⁶⁸. עֲנָבִים - מְשִׁיעֲשׂוּ כְּפֹל הַלְבָן⁶⁹.
13 שְׂנַאֲמֵר: הַמְלֵאָה הַזָּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וְתְּבוּאֹת הַכֶּרֶם -
14 עַד שֶׁיִּזְרַע זֶה⁷⁰ וְיִהְיֶה זֶה⁷¹ תְּבוּאָה⁷². אֲבָל תְּבוּאָה
15 שֶׁיִּקְשָׁה פֶלַע צֶרֶף וְעֲנָבִים שֶׁשָּׂלוּ פֶלַע צֶרֶף - אֵינָן
16 מִתְקַדְּשׁוֹת⁷³. [כִּיצַד? תְּבוּאָה שֶׁיִּבְשָׁה פֶלַע צֶרֶף וְכֵן

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

104) ומקודם לא ראה. (105) שכבר בא הזרע אלא שלא הביא שלישי (ר"ש שם). (106) גם התבן. וכדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם ה"ו (וחזר בו כאן ממה שכתב בפירושו, שהתבן מותר כדעת ריש לקיש). ומה שאמרו "ינפץ" ולא אמרו "תשרף", כדלהלן, אמרו ב'ירושלמי' על-פי המשנה (תמורה לג:): "את שדרכו לשרוף, ישרוף" וכל זמן שהתבואה לחה - אינה ראויה לשריפה. (107) כדן כלאי הכרם, שהם בשריפה (למעלה ה"ז). [והיא נאסרת מיד כשתשריש (למעלה ה"ג) כמו שאמרו בפסחים כה, א: "זרוע מעיקרו - בהשרשה". אבל הגפנים שנזרעו מקודם - אינם אסורים אלא אם הוסיפו מאתיים, כמבואר בפסחים שם, וראה להלן הלכה כג.]. (108) [אם הוסיפו הגפנים מאתיים, כנ"ל].

21 יח. הַרְוָאָה בְּכָרֶם¹⁰⁹ עֲשֹׁב שְׂאִין דְּרָף בְּנֵי אָדָם לְזָרְעוֹ, אִף עַל פִּי שְׁהוּא רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ לְבַהֲמָה אוֹ לְרִפְוָאָה - הַרְי זֶה לֹא קָדַשׁ, עַד שְׂיִקְנֶם דְּבַר שְׁפִמּוּהוּ מְקִימִין רַב הָעֵם בְּאוֹתוֹ מְקוּם. פִּיצֵד? הַמְקַיֵּם קוּצִים בְּכָרֶם בְּעֶרְבִי¹¹⁰, שְׂרוּצִים בְּקוּצִים לְגַמְלֵיהֶם - הַרְי זֶה קָדַשׁ¹¹¹.

109) שם מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (110) "שכן בערביא מקיימים קוצים בכרם" (שבת קמ"ד:). (111) [וצריך לומר שקוצים הם ממין ירק (ראה למעלה ה"א), שאם הוא מזרעוני גינה הרי אינו מקדש, ראה למעלה ה"ג והלכה ו, ולהלן הלכה יט].

27 יט. הָאָרוּס¹¹² וְהַקִּיסוּס¹¹³ וְשׁוֹשְׁנַת הַמְלֶךְ¹¹⁴ וְשֶׁאָר מֵיַיִן זְרָעִים¹¹⁵ - אֵינָן כְּלָאִים בְּכָרֶם¹¹⁶. הַקְּנָבוּס¹¹⁷ וְהַקְּנָרְס¹¹⁸ וְצִמְרֵן גֶּפֶן¹¹⁹ - הַרְי הֵן כְּשֶׁאָר מֵיַיִן יִרְקוֹת וּמְקַדְּשִׁים בְּכָרֶם. וְכֵן כָּל מֵיַיִן דְּשִׂאִים¹²⁰ שְׁעוֹלִין מְאֻלְיָהֶן בְּשָׂדֵה - הַרְי הֵן מְקַדְּשִׁין בְּכָרֶם. וּפּוֹל הַמְצַרִּי¹²¹ - מִיֵּן זְרָעִים הוּא וְאֵינוֹ מְקַדְּשׁ¹²². הַקְּנִים¹²³ וְהַוֶּרְדִּין¹²⁴ וְהָאֲטָדִין¹²⁵ - מֵיַיִן אֵילָן הֵן וְאֵינָן כְּלָאִים בְּכָרֶם.

112) משנה שם, "והוא עשב שקורים בלשון ערב סוסנבר ונענע, רחב העלין, ובלע"ז מינטא" (פירוש המשנה). (113) בערבי ללבב, ובלע"ז קוריולה (שם). (114) נקרא שקיאק אל נעמן, ובלע"ז רושילא (שם). (115) משנה, שם. (116) ראה למעלה ה"ג וה"ו. (117) שם, כחכמים ולא כרבי טרפון. וה'כסף משנה' כתב שבספר מוגה לא גרס "הקנבוס", שהרי עיקר כלאים הוא קנבוס ולוף כמבואר למעלה בה"ג. אבל מדברי רבינו בפירוש המשנה, נראה ששני מיני קנבוס הן, שהרי בפ"ב מ"ה פירש: קנבוס - בלשון ערבי כרויא, ובפ"ה מ"ח כתב: "הקנבוס נקרא קנב, ובלע"ז קנבוש". (118) הוא דרדר האמור בתורה (בראשית ג, יח) "וקוץ ודרדר תצמיח לך" (רע"ב). ונאכל על-ידי תיקון (ביצה לד. ורש"י שם). (119) נקרא בלשון ערב קוטון, בכלאים פ"ז מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, אף צמר גפן אסור ואינו מקדש", אולם ב'ירושלמי' שם משמע שחכמים חולקים עליו, וסוברים שצמר גפן מקדש בכרם,

1 או מֵיַיִן יִרְקוֹת, וְלִקְטַת הַזָּרַע קֹדֶם שְׂיִשְׁרִישׁ - הַרְי זֶה מִתָּר⁸⁴ בְּהִנָּא⁸⁵. וְאֵם הַשְּׂרִישׁ - אָסוּר.

(84) כלאים פ"ז מ"ז: "מאימתי תבואה מתקדשת - משתשריש" (הובאה למעלה ה"ג). (85) נראה שבאכילה נאסר מיד (והראב"ד חולק ומתיר גם באכילה, ועי' כסף-משנה). [ומקור דברי רבינו, מלשון המשנה שם "מאימתי תבואה מתקדשת (משמע אסור הנראה, שהרי לא נאמר "נאסרת") - משתשריש". נראה, שלענין אסור אכילה אין צורך בהשרשה, ועי' רדב"ז].

3 טז. גֶּפֶן שְׂיִבְשׁוּ⁸⁶ הַעֲלִין שְׁלֵה וְנִפְלוּ, כְּדָרְף שְׂתִיבֵשׁ הַגֶּפֶן בְּיַמֵּי הַקָּרֶם⁸⁷ - אָסוּר לְזָרַע בְּצִדָּה יֶרֶק אוֹ תְּבוּאָה; וְאֵם זָרַע - לֹא קָדַשׁ⁸⁸. וְכֵן הַזָּרַע בְּעֵצִין שְׂאִינוֹ נְקוּבִים⁸⁹ הַמְּנִיחַ בְּכָרֶם⁹⁰ - לֹא קָדַשׁ⁹¹, וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מַרְדוּת⁹². אֲבָל עֵצִין נְקוּבִים⁹³ - הַרְי הוּא כְּפֶאֶרֶץ⁹⁴.

(86) שם מ"ב. ופירש רבינו שם: שנפלו העלים שלה בתחילת החורף כאשר יקרה לגפנים. (87) כן כתב שם. ואם יבשה לגמרי - מותר לזרוע בצדה (כסף-משנה). (88) שם. (89) שם מ"ח, כרבנן ולא כרבי שמעון. (90) כנראה שאם היה רק באויר אין מכין אותו מכת מרדות, שהרי בעצין נקוב באופן זה, אין אסור מדאורייתא, ראה להלן הלכה כג.]. (91) אבל אסור לזרוע מדרבנן, וכן משמע מלשון המשנה שלא אמרו אלא "ואינו מקדש" ולא שמוותר לזרוע (כסף-משנה). ומכיון שלא כתב שאסורה חכמים באכילה, נראה שמוותר בדיעבד באכילה, וראה להלן שם. (92) ככל העובר על דברי חכמים. וכן כתב רבינו לענין כלאי זרעים (למעלה פ"א ה"ב). (93) כדי שיצא בו שורש קטן. ראה למעלה שם. (94) אם הוא מונח בכרם. ראה למעלה שם.

8 יז. הִיָּה עוֹבֵר בְּכָרֶם⁹⁵ וְנִפְלוּ מִמֶּנּוּ זְרָעִים, אוֹ שְׂיִצְאוּ עִם הַזְּבָלִים⁹⁶ אוֹ עִם הַמַּיִם⁹⁷, אוֹ שְׁהִיָּה זוֹרַע אוֹ זוֹרֵה⁹⁸ בְּשָׂדֵה לְבָן⁹⁹ וְסַעֲרָתוֹ הָרוּחַ לְאַחֲרָיו וְנִפְלוּ הַזְּרָעִים בְּכָרֶם, וְצִמְחוּ - הַרְי זֶה לֹא נִתְקַדַּשׁ; שְׁנִצְאָמַר: אֲשֶׁר תִּזְרַע - וְזֶה לֹא זָרַע¹⁰⁰. וְחֵיב לַעֲקֹר¹⁰¹ כְּשִׁירָאָה; וְאֵם קִימָן - הַרְי זֶה קָדַשׁ¹⁰². סַעֲרָתוֹ הָרוּחַ לְפָנָיו וְרוּאָה הַזְּרָעִים¹⁰³ שְׁנִפְלוּ לְפָנֶם - הַרְי זֶה כְּזוֹרַע. וְכִיצֵד יַעֲשֶׂה? אֵם צִמְחוּ הָעֵשְׂבִים - יִהְיֶה כֶּם בְּמַחְרָשָׁה וְדִיו. וְאֵם מְצָאן¹⁰⁴ שְׁנַעֲשׂוּ אָבִיב¹⁰⁵ - נִפְץ אוֹתוֹ אָבִיב כְּדִי לְהַשְׁחִיתוֹ, שְׁהַפֵּל אָסוּר בְּהִנָּאָה¹⁰⁶. וְאֵם מְצָאָה שְׁנַעֲשִׂית דָּגָן - הַרְי זֶה תִּשְׂרָף¹⁰⁷. וְאֵם רָאָה אוֹתָן וְקִימָן - הַרְי אֵלּוּ יִשְׂרְפוּ עִם הַגֶּפֶנִים¹⁰⁸ הַסְּמוּכוֹת לָהֶן.

(95) שם פ"ה מ"ז. (96) כשמזבל כרמו. (97) כשפותח אמת המים להשקות הכרם. (98) שם לא נזכר אלא "זורה", אבל ב'ספרי' פ' כ"ח-צא (דברים כב, ט) נזכר "הזורע". (99) תבואה או זרע. (100) 'ספרי' שם. (101) שלא יהיה מקיים כלאים בכרם. (102) שאף המקיים כלאים בכרם, אוסרם (למעלה ה"ח). (103) משנה, שם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ד שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קיט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו: "ושאמר אם הוסיף במאתים אסור - על תנאי, וזכרו אותו בנגמרא (היינו התוספתא הנ"ל - 'תוספתא כפשוטה') והוא שאמרו ובלבד שיניחנהו תחת הגפן". הרי שרבינו מפרש "אסור" שבמשנתנו, כמו "קידש", ומה שאמרו בתוספתא "אבל אין מתקדש", הוא כמו "במה דברים אמורים", כלומר מה שאמרת "אסור", היינו: "מתקדש", אינו אלא במניחו תחת הגפן, אבל מעביר באויר - אינו נאסר בדיעבד. ומקור אסור זריעה לכתחילה, הוא ממה שאמרו ב'ירושלמי' (שם) שאויר הגפן אסור, כלומר אסור לזרוע, ואינו מקדש, כלומר אינו נאסר, והביאו רבינו להלן פ"ו ה"ה. ואמנם כן היא דעת רבינו גם לענין שבת, שאם מונח באויר הרי הוא תלוש, ראה פ"ח מהל' שבת ה"ד. ולא כדעת רש"י ו'תוספות' בשבת פא, ב - ד"ה והניחו, שמן התורה דינו כמחובר.

ופסק רבינו כמותם (ראה 'מראה הפנים' שם ה"ב ד"ה אמר). (120) תוספתא פ"ג (וכן צריך להגיה ב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ז, ראה ב'פני משה'). (121) בתוספתא שם מפורש להיפך: "ופול המצרי מיני זרעים הרי הן כלאים בכרם" (עי' רדב"ז). ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בתוספתא, ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (122) [מכאן נראה, שמה שכתב למעלה ה"ג שזרעים הנאכלים אסורים מדבריהם (ראה מה שכתבנו שם בשם ה'כסף משנה') - אין זה אלא אסור זריעה, אבל אינו מקדש, שהרי גם פול המצרי הוא מהזרעים הנאכלים]. (123) תוספתא שם, ויש בהם מאכל לבהמה. ואף-על-פי שבעירובין לד, ב - אמרו, שקנים רכים דינם כירק - סמך רבינו על התוספתא, שכל שאינו מוציא עלים מעיקרו, הרי זה אילן לגבי כלאים, ראה להלן בהלכה הסמוכה (רדב"ז). (124) אין זה שושנת המלך (לעיל), שהיא ממין זרעים (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (125) עץ האטד. ולענין ברכה על פירותיו - ראה בשו"ע או"ח סי' רג ס"ב.

17 כד. **בְּצֵל שֶׁנִּטְעוּ בְּכֶרֶם** 134, **וְאַחַר כֵּן נִעְקַר הַכֶּרֶם** 135, 18 **וְאַחַר כֵּן צִמְחוּ בְּצֵלִים מִן הָעֵקֶר הַנְּטוּעַ, אִף עַל פִּי** 19 **שָׂרְבוּ הַגְּדוּלִים עַל עֵקְרוֹ בְּמֵאֲתָיִם** 136 - **הֲרִי אוֹתוֹ** 20 **הָעֵקֶר בְּאֶסְרוֹ** 137; **שְׂאִין גְּדוּלֵי הַתֵּר מְעַלְיָן** 138 **אֶת** 21 **הָעֵקֶר הָאֶסוּר.**

1 **כ. זֶה הַכֵּלָל: כָּל הַמוֹצִיא עֲלֵינוּ מִעֵקְרוֹ** 126 - **הֲרִי זֶה** 2 **יֵרֵק, וְכָל שְׂאִינוֹ מוֹצִיא עֲלֵינוּ - הֲרִי זֶה אֵילָן. וְהַצֵּלָף** 3 **- אֵילָן לְכָל דְּבָר** 127.

(126) מן שרשיו. תוספתא ו'ירושלמי' שם. (127) כדעת בית הלל (ברכות לו). וראה להלן פ"א מהל' מעשר שני ה"ז.

4 **כא. הַרְוָאָה יֵרֵק בְּכֶרֶם** 128 **וְאָמַר: כְּשֶׁאֲגִיעַ לִי** 129 **אֶלְקָטְנוֹ - מִתְּרִנּוֹ** 130. **הַגִּיעַ לוֹ וְעָבַר מְעַלְיוֹ** 131 **וְאָמַר:** 6 **כְּשֶׁאֲחֹזֵר לוֹ אֶלְקָטְנוֹ, אִם שָׁהָה עַד שֶׁהוֹסִיף אֶחָד** 7 **מִמֵּאֲתָיִם - הֲרִי זֶה קִדְשׁ.**

(128) כלאים פ"ה מ"ו. (129) ולא נתיישא מללקוט אותו ולעקרו. (130) שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", ולא נאסר אלא כמו זריעה שהיא ברצונו ('תוספות' בבא-בבא-ב"ב: ד"ה נתיישא). וראה למעלה הלכה יז. (131) ונתיישא מללקוט בהזדמנות הראשונה, הרי הוא מקיים כלאים בכרם.

8 **כב. וְכִיצַד מְשַׁעְרִין** 132 **שְׁעוֹרָה זֶה? רוֹאִין, אִם נִחְתָּף** 9 **יֵרֵק זֶה אוֹ מִין תְּבוּאָה זֶה מִן הָאָרֶץ, בְּכַמָּה זְמַן** 10 **יִיבֵשׁ. הִגַּע בְּעֵצְמָךְ שְׂיִיבֵשׁ עַד שֶׁלֹּא תִשָּׂאָר בּוֹ לִחָה** 11 **בְּמֵאָה שָׁעָה, אִם נִשְׁתַּהָּה בְּאָרֶץ מְשֻׁהָגֵיעַ לוֹ חֲצִי** 12 **שָׁעָה - הֲרִי הוֹסִיף בְּמֵאֲתָיִם לְאֶסֶר; וְאִם שָׁהָה פְּחוֹת** 13 **מִחֲצִי שָׁעָה - מִתְּרַ.**

(132) לפי ה'ירושלמי' שם ה"ה. וכן כתב בפירוש המשנה.

14 **כג. אֶסוּר לְעַבֵּר בְּעֵצִין נְקוּבִין** 133 **שְׁזוּרֵעַ בּוֹ יֵרֵק בְּתוֹךְ** 15 **הַכֶּרֶם. וְאִם הִנִּיחוֹ תַּחַת הַגֶּפֶן וְנִשְׁתַּהָּה שָׁם בְּאָרֶץ** 16 **כְּדֵי לְהוֹסִיף אֶחָד מִמֵּאֲתָיִם - הֲרִי זֶה קִדְשׁ.**

(133) כלומר, מחזיקו בידו ועובר אתו באויר הכרם, תוך עשרה טפחים, ראה 'ירושלמי' כלאים פ"ז ה"ב. והנה במשנה (שם מ"ח): "המעביר עצין נקוב בכרם, אם הוסיף מאתים אסור, אבל אין מתקדש עד שיניחנהו תחת הגפן".

יום שני כ"ד שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק נְשִׂיּוֹ

(1) יבאר הזורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו. ודין כמה גפנים יקדש. מי שהיה שדהו ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים או איפכא. המכריח את הגפן בארץ והזורע תחת מותר האפיפירות. המותח זמורה מאילן לאילן.

22 **א. הַזּוֹרֵעַ יֵרֵק אוֹ תְּבוּאָה בְּכֶרֶם, אוֹ הַמְּקַיְמוֹ עַד** 23 **שֶׁהוֹסִיף בְּמֵאֲתָיִם** 2 - **הֲרִי זֶה מְקַדֵּשׁ מִן הַגֶּפְנִים** 24 **שֶׁסָּבִיבוֹתָיו נִשְׁעָרָה אֲמָה** 3 **לְכָל רוּחַ. עֲגֻלוֹת** 4 **וְלֹא** 25 **מְרַבְּעוֹת. וְרוֹאִין כָּל הָעֵגוּל שֶׁרָחַבוּ שְׂתִימִים וְשִׁלְשִׁים** 26 **אֲמָה כְּאֵלוֹ הוּא כְּלוֹ מֵלֵא יֵרֵק** 5, **וְכָל גֶּפֶן שֶׁתַּהָּה** 27 **בְּתוֹךְ עֵגוּל זֶה - נִתְקַדְּשָׁה עִם הַיֵּרֵק, וְכָל שְׁחוּץ** 28 **לְעֵגוּל - אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת.**

(2) בכרם שהיה מקודם, אבל הירק או התבואה, שנזרעו עכשיו באיסור - נאסרו מיד בהשרשה. (3) אף על פי שהזורע ירק או תבואה סמוך לכרם אינו מקדש אלא שתי שורות: השורה הסמוכה והשורה שלפנים הימנה - בוורע בתוך הכרם וגפנים סביב לה, החמירו, ונתנו לו דין של קרחת הכרם שדינו בשש עשרה אמה. (4) וראה בפרק י"ב מהלכות שבת הלכה יח, שלעניין שבת חושבים אותן מרובעות, ויש שם הוספה של אמה ושלושה חומשי אמה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינה יוצאה, ויש להרחיק שישה טפחים לפחות, כדין זורע על יד הגפן. (11) שאז נחשב הוא ככרם.

- 19 ה. שְׁתֵּי גִּנּוֹת זו על גב זו: הַתְּחַתּוֹנָה עֲשׂוּיָה כָּרֶם -
20 זֹרַע אֶת הָעֲלִיּוֹנָה עַד שֶׁהוּא מִגִּיעַ לְאֹוֹר עֲשָׂרָה
21 טְפָחִים קְרוֹב לְכָרֶם; שְׂאֹוֹר עֲשָׂרָה טְפָחִים סְמוּךְ
22 לְכָרֶם אוֹ לְגֶפֶן יַחֲדֵית - אֲסוּר לְזַרְע¹² בּוֹ זָרְעִים.
23 וְאִם הִתָּה הָעֲלִיּוֹנָה עֲשׂוּיָה כָּרֶם - הָרִי זֶה זֹרַע אֶת
24 הַתְּחַתּוֹנָה עַד שֶׁהוּא מִגִּיעַ לְמִטָּה מְשַׁלְּשָׁה טְפָחִים
25 מְעַקֵּר הַגֶּפֶןִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שתי גנות זו על גב זו, התחתונה עשויה כרם, זורע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה טפחים קרוב לכרם". ביאור ההלכה על-פי פנימיות העניינים: מבואר בדרושי חסידות, שההבדל בין אותיות ה' ו' ובין אותיות החקיקה, שאותיות ה' מציאות אחרת מהקלף, וגם אחרי שנכתבו אפשר להפרידם. משא"כ אותיות החקיקה הם דבר אחד עם הלוחות שעליהם נחקקו, באופן שאי אפשר להפריד ביניהם כלל. וענינו בעבודת האדם: שקיום התומ"צ צריך להיות אצלו באופן של חקיקה, היינו שהוא והתורה נעשים דבר אחד, עד שהתענוג הגשמי של האדם הוא מהתורה עצמה, ועד שהתענוג פועל השמנת הגוף מתענוג (כידוע ש"אומרים על רבי נחום מצ'רנוביל שהיה שמן בגופו מעניית אמן-יהא-שמי-רבא").

"שתי גנות זו ע"ג זו, והירק בינתיים" מורה על שתי דרגות בתענוג, ג"ע התחתון וג"ע העליון. מצד גדרי האדם, הרי ה"כרם" שהוא השלימות והנחת וכו' הוא בעליונה, היינו לעתיד-לבוא, כמאמר חז"ל "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", אבל באמת נחת-רוח האמיתית היא מ"התחתונה" מכיון שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דווקא.

ומקדים הרמב"ם הפסק-דין בנוגע לאדם, שגם אצלו צריכה להיות "התחתונה עשויה כרם", כי שלימות העבודה היא שתענוג הנברא הוא מתענוג הבורא, שלכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", ורק אחר-כך ממשיך "ואם היתה העליונה עשויה כרם", היינו אם לא הגיע לשלימות העבודה, שמקדים "יפה שעה אחת בתשובה ומעש"ט בעולם הזה" ואח"כ מוסיף "יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב".

(על-פי י"ן מלכות' החדש, ספר זרעים ט"ג)

(12) אבל אינו נאסר.

- 26 ו. מִי שֶׁהִיָּתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרַק אוֹ תְבוּאָה, וְנִמְלַךְ
27 לְטַע בָּהּ גֶּפֶןִים - הוֹפֵךְ אֶת הַזְּרָעִים בְּמַחְרָשָׁה¹³
28 וְאַחַר כֵּן נוֹטֵעַ, וְלֹא יִטַּע וְאַחַר כֵּן יִהְפֵּךְ. הִיָּתָה
29 נְטוּעָה גֶּפֶןִים, וְנִמְלַךְ לְזַרְע בָּהּ זָרְעִים - מְשַׁרֵּשׁ אֶת

כפי הכלל ש"כל אמה ברבוע - אמה ושני חומשין באלכסון". (5) מקור דברים אלו בירושלמי "שתאה האמצעית עגולה ירק".

- 1 ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה בֵּין שְׁפָתַי הָעֵגוּל
2 הַזֶּה⁶ וּבֵין שׂוּרוֹת הַגֶּפֶןִים שְׁחוּצָה לוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע
3 אַמּוֹת; אֲבָל אִם הָיָה בֵּינֵיהֶם אַרְבַּע אַמּוֹת מְצַמְצָמוֹת
4 אוֹ פָחוֹת - רוֹאֵין אֶת הָעֵגוּל כְּאִלוֹ הִגִּיעַ לְשׂוּרָה
5 הַסְּמוּכָה לוֹ⁷, וְכֵאלוֹ רָחַב הָעֵגוּל אַרְבָּעִים אַמָּה;
6 וְרוֹאֵין, כֹּל גֶּפֶן שֶׁתִּפַּל בְּתוֹךְ עֵגוּל זֶה שָׁל אַרְבָּעִים
7 אַמָּה - הָרִי הִיא מִתְקַדֶּשֶׁת.

(6) כלומר, חוץ לעגול הנ"ל, שמירתו שלושים ושתיים על שלושים ושתיים. (7) למד זאת רבינו ממה שנאמר שם במשנה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי מקדש ארבעים וחמישה גפנים. אימתי, בזמן שהיו נטועות על ארבע ארבע או על חמש חמש". וכשהן נטועות על חמש חמש אמות אין שם אלא שלושים ושבע גפנים. ומתוך זה הכריע שגם הגפנים שחוץ לעגול, אם אינן רחוקות אלא ארבע אמות בלבד, הן נאסרות.

- 8 ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזֹרַע אוֹ מְקַנֵּם תוֹךְ
9 הַכָּרֶם; אֲבָל הַזּוֹרַע חוּץ לְכָרֶם וְסְמוּךְ לוֹ - הָרִי זֶה
10 מְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי שׂוּרוֹת⁸ שָׁל גֶּפֶןִים הַסְּמוּכוֹת לְזַרַע בְּאֶרֶךְ
11 כֹּל הַזֶּרַע, וְיֹתֵר אַרְבַּע אַמּוֹת חוּץ לְזַרַע, וּמִתְקַדֵּשׁ מִן
12 הַזֶּרַע רָחַב אַרְבַּע אַמּוֹת בְּאֶרֶךְ כֹּל הַשּׂוּרָה שָׁל כָּרֶם.
13 וְאִם זָרַע בְּצַד גֶּפֶן יַחֲדֵית - אֵינּוּ מְקַדֵּשׁ מִן הַזֶּרַע
14 אֵלָּא שְׂשָׂה טְפָחִים לְכָל רוּחַ.

(8) כדעת בית הלל.

- 15 ד. יִלְדָּה פָחוֹת מִטְּפַח - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת אֶת הַזְּרָעִים⁹.
16 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁתִּים כְּנָגַד שְׁתִּים וְאַחַת
17 יוֹצְאָה זָנְבִי¹⁰; אֲבָל אִם הָיָה כֹּל הַכָּרֶם בֶּן - הָרִי זֶה
18 מְקַדֶּשׁ¹¹.

(9) רש"י (שם) פירש, שהמדובר בשאר מיני זרעים שאינם אסורים אלא מדרבנן וכשהגפנים פחותים מטפח לא גזרו חכמים. אבל בקנבוס ולוף שהם אסורים מן התורה - אסור גם בילדה פחות מטפח, ולדעת ר"י קורקוס, כן היא דעת רבינו שהעתיק לשון הגמרא: "אינה מקדשת את הזרעים". והכסף משנה והרדב"ז כתבו, שכיוון שרבינו לא חילק בין זרעים לזרעים, נראה שאפילו קנבוס ולוף, שהם אסורים מן התורה, אינם מתקדשים על ידי ילדה פחות מטפח. (10) שדינם ככרם קטן. [ונהנה בגמרא (סוטה שם) אמר עוד ר' אליעזר בן יעקב: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה כו' והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב" וכתב רבינו בפרק י מהלכות מעשר שני הלכה יט: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה", ומכיון שכאן בהלכות כלאים לא כתב רבינו "בנטיעה אחת או בשתיים כנגד שתיים וכו'", נראה מדבריו שילדה פחותה מטפח אין דינה ככרם, אף על פי שיש בה שיעור אילנות בכרם, אבל מדין גפן יחידית

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שני כ"ד שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאמרו חכמים, אפילו אין שם יותר הן מצטרפות להיות כרם, שהן נידונות כשש גפנים, שהעיקר כגפן וראש הבריכה היוצא ממנה, "גפן אחרת". וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פג. אבל לפי זה לא יתיישב מה בין שלוש לשתים, הרי אם ישנה גפן אחת היוצאת בזנב, יצטרפו גם שתיים לכרם, ולכן פירש רבינו באופן אחר. (24) [כלומר, אף על פי שאמרו בכלאים שם: "הארכובה שבגפן אין מודדין לה אלא מן העיקר השני" כלומר, מסוף הארכובה שנמשכה אל הארץ, ולא מעיקר הגפן - זה אינו אלא לחומרא, אבל לא לקולא, ולפיכך מצטרפות כאן הגפנים האלו אל השורה שעל ידה ואינן בטלות לגבי ההברכות שלהן].

21 י. הִיוּ פָּחוֹת מִשְׁלֹשׁ²⁵ - אֵין מִצְטָרְפִין²⁶, אֵלָא
22 מִרְחִיק מֵהֶן שְׁשָׁה טְפָחִים²⁷ לְכָל רוּחַ וְזוֹרֵעַ.

(25) כן נראה במשנה ששינוי "המברך שלוש גפנים", הרי שפחות מכן - לא. (26) [אל השורה הסמוכה, אלא בטלות לגבי ההברכות שלהן]. (27) כההרחקה מגפן יחידית.

23 יא. כָּל הַזּוֹרֵעַ תַּחַת הַשָּׂרִיגִים²⁸ וְהַעֲלִין הַיּוֹצֵאֵין מִן
24 הַגֶּפֶן - הָרִי זֶה קִדְשׁ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַזּוֹרֵעַ רְחוּק
25 מֵעַקֵר הַגֶּפֶן כַּמָּה אַמּוֹת.

(28) הענפים.

26 יב. הִדְלָה²⁹ אֶת הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת אַפְפִּירוֹת³⁰ - לֹא
27 יִזְרַע תַּחַת מוֹתֵר הָאֶפִּיפִירוֹת, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין
28 עֲלֵיהֶן לֹא עֲלִין וְלֹא שָׂרִיגִים. וְאֵם זֶרַע, הוֹאִיל וְאֵין
29 הַזּוֹרֵעַ תַּחַת סִכּף הַגֶּפֶן - הָרִי זֶה מִתֵּר. וְכֵן אֵם
30 הִדְלָה³¹ הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת בְּדִי³², אֵילָן שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה
31 פְּרוֹת, כְּגוֹן הָאֲרוֹז וְהַבְּרוֹשׁ. אֲבָל אֵם הִדְלָה עַל מִקְצַת
32 אֵילָן מֵאֲכָל - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזֵרַע תַּחַת בְּדֵי הָאֵילָן
33 שֶׁלֹּא נִמְשְׁכוּ עֲלֵיהֶן שָׂרִיגֵי הַגֶּפֶן; שְׂאִין אָדָם מְבַטֵּל
34 אֵילָן מֵאֲכָל וְעוֹשֶׂה אֶפִּיפִירוֹת לַגֶּפֶן. וְאֵם נִמְשְׁכוּ
35 הַשָּׂרִיגִים אַחַר שְׂזָרַע וְסִכְכוּ עַל הַזֵּרַע - הָרִי זֶה
36 מִחֲזִירֵם לְמִקּוֹם אַחֵר.

(29) הגביה. (30) "ואותם הקנים וכיוצא בהם, שעשה מהם מטה או שבכה והדלה עליהם את נוף הגפן, הם הנקראים אפיפירות". (31) "וכן המדלה על מקצת אילן סרק". (32) ענפי. באילן נקראו בדים. ובגפן נקראו שריגים.

37 יג. הַזּוֹרֵעַ תַּחַת מוֹתֵר הָאֶפִּיפִירוֹת אוֹ תַּחַת מוֹתֵר
38 אֵילָן שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה פְּרוֹת³³, וְנִמְשְׁכוּ שָׂרִיגֵי הַגֶּפֶן
39 וְסִכְכוּ עַל הַזְּרָעִים - הָרִי זֶה אֲסוּר לְקַיְמוֹ³⁴ אוֹ
40 לְחַזְזֵר הַשָּׂרִיגִים. אֵלָא כִּיצַד עוֹשֶׂה? עוֹקֵר הַזֵּרַע.

(33) שדינו כאפיפירות. (34) משנה שם: "ואם הלך החדש אסור" שכיוון שבתחילה זרע באיסור - קנסוהו לעקור.

41 יד. קָנִים הַיּוֹצֵאֵין מִן הָעָרִיס³⁵ וְחָס עֲלֵיהֶן לְפָסְקוֹן
42 כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁחִית הָאֶפִּיפִירוֹת³⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזֵרַע³⁷
43 תַּחֲתֵיהֶן. וְאֵם הַנִּיחָם³⁸ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עֲלֵיהֶן הַשָּׂרִיגִים
44 וְהַעֲלִין הַיּוֹצֵאֵין - הָרִי זֶה אֲסוּר לְזֵרַע תַּחֲתֵיהֶן.

1 הַגֶּפְנִים וְאַחַר כֶּף זוֹרֵעַ אֶת הַזְּרָעִים. וְאֵם רָצָה לְקַיֵּץ
2 אֶת הַגֶּפְנִים עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאָר מֵהֶן אֵלָא פָּחוֹת מִטְּפַח
3 סָמוּךְ לְאַרְץ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזֵרַע¹⁴ וְאַחַר כֶּף יַחֲזוֹר
4 וַיִּשְׂרַשׁ אֶת הַנֶּשֶׂאֵר בְּאַרְץ מִן הַגֶּפְנִים.

(13) לפי מה שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה יג צריך גם התלעה לפני ההיפוך. (14) [ואף על פי שילדה פחותה מטפח כתב רבינו שאם כל הכרם כן הרי זה מקדש, וראה למעלה שכתבנו שם שמה שכתב "אינה מקדשת" היינו בתורת כרם, אבל בתורת גפן יחידית היא מקדשת - כאן כיוון שקצץ עד פחות מטפח, גילה דעתו שאינו רוצה בכלאים, ולפיכך מותר].

5 ז. הַמְּבָרֵךְ¹⁵ אֶת הַגֶּפֶן בְּאַרְץ, אֲפִלוּ הַבְּרִיכָה בְּתוֹךְ
6 הַדְּלָעַת שֶׁיִּבְשָׂה וְנִעְשָׂת כְּסִילוֹן אוֹ בְּתוֹךְ סִילוֹן שֶׁל
7 חֲרָשׁ¹⁶: אֵם הִיָּה הָעֵפֶר עַל גְּבֵה שֶׁלֹּשָׁה טְפָחִים אוֹ
8 יוֹתֵר - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזֵרַע עַל גְּבֵה; וְאֵם הִיָּה עַל
9 גְּבֵה פָּחוֹת מִזֶּה - אֲסוּר לְזֵרַע עַל גְּבֵה, וּמִתֵּר לְזֵרַע
10 בְּצִדָּה¹⁷.

(15) והוא שיטמיננה בארץ. כלומר: כל הגפן טמונה בארץ, ואין ערוביאה למעלה. ולדעת הרא"ש לא אסרו אלא במברך, שכבר היה שם אילן על הענף, אבל הרכבת שרשים בשרשים אינה אסורה. אבל דעת רבינו שגם הרכבת שרשים בשרשים אסורה. [וראה שם שכתבנו שלדעת רבינו נקטו "המברך" לרבותא, שאפילו במברך ענפים יש חשש של הרכבה, וכל שכן בשרשים שהם רכים יותר, אולם במברך לא אסרו אלא בגפן, שענפיה רכים, אבל בשאר אילנות שענפיהם קשים לא אסרו]. (16) אבל בסילון של מתכת אין השרשים עוברים. (17) ברייתא בבבא בתרא יט: "אבל זורע את הצדדין אילן ואילך", שאין השרשים מתפשטים לצדדים, לא השרשים של התבואה, ולא השרשים של הגפן.

11 ח. הַבְּרִיכָה בְּסַלְע¹⁸, אֵף עַל פִּי שְׂאִין עֵפֶר עַל גְּבֵה
12 אֵלָא שֶׁלֹּא אֲצַבְעוֹת - מִתֵּר לְהִבִּיא זֵרַע עֲלֵיהָ. בְּמָה
13 דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׂאִין עוֹקֵר הַגֶּפֶן נִרְאָה¹⁹; אֲבָל אֵם
14 נִרְאָה²⁰ - צָרִיךְ לְהִרְחִיק שְׁשָׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ
15 וְאַחַר כֶּף יִזְרַע, כְּמוֹ שֶׁמִּרְחִיק מְכַל גֶּפֶן יַחֲדוּתִית שֶׁלֹּא
16 הַבְּרִכָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

(18) משנה שם. ובפירושו שם כתב: "סלע היא הקרקע הקשה". וכן הוא בירושלמי שם שבסלע רך אסור, מפני שהשרשים מפעפעים ועוברים. (19) שהוברכה הגפן כולה. (20) שהוברכה רק זמורה.

17 ט. הַמְּבָרֵךְ שֶׁלֹּשׁ גֶּפְנִים וְעַקְרֵיהֶם נִרְאִין: אֵם לֹשׁ
18 בִּינֵיהֶן²¹ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַד שְׁמוֹנֶה²² - הָרִי אֵלוֹ
19 מִצְטָרְפִין לְשֵׁאֵר גֶּפְנִים הַעוֹמְדוֹת²³, וְכֵאלוֹ לֹא
20 הַבְּרִיכָן²⁴; וְאֵם לֹא - אֵינָם מִצְטָרְפוֹת.

(21) בין הגפנים האלו, וכן ביניהם לבין השורה השנייה של הגפנים. (22) שזוהו שיעור המרחק בין הגפנים להחשיבים ככרם. (23) להיחשב ככרם. הראב"ד כתב: "כי מצטרפות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8) ירושלמי שם הלכה ג. "על דעתיה דבית-הלל אוסר שלש כנגד שלש", והן שתי שורות שאמרו בית-הלל במשנה שם. וכן אמרו במקומות אחרים (ביצה יד: ויומא פז.) שאין שורה פחות משלשה (כסף-משנה). ומה שהצריכו (להלן הלכה ז) שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב, אין זה אלא בחמש גפנים שהוא כרם קטן (להלן שם), אבל ביותר מחמש אין צורך באחת יוצאת זנב ('תוספות יום-טוב' בכלאים שם). 9) שם פ"ד משנה ח ופ"ה משנה ב. 10) ירושלמי שם פ"ד הלכה ו (כסף-משנה). 11) שאפילו חכמים החולקים על ר' שמעון (פ"ה שם) ואומרים "כרם שהוא נטוע על פחות פחות מארבע אמות [הרי זה] כרם" - אין זה אלא מפני ש"רואין את האמצעיות כאילו אינן" (שם), וזה לא שייך אלא בשלש שורות (ראה להלן הלכה ג), אבל בשתי שורות לא, שהרי אם נראה שורה אחת כאילו אינה, לא תישאר אלא שורה אחת ואינה כרם ('תוספות יום-טוב' שם).

ג. הַיּוֹ שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת¹², אַף עַל פִּי שֵׁשׁ בִּינְיָהֶן פְּחוֹת מֵאַרְבַּע - הֲרֵי אֵלוֹ פָּרֶם, וְרוֹאִין אֶת הָאֲמֻצְעוֹת פְּאֵלוֹ אֵינָם¹³. וְכֵן¹⁴ אִם הָיוּ שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת¹⁵ וַיִּבֶן כָּל שׁוּרָה וְשׁוּרָה שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי זֶה זֹרֵעַ בֵּין הַשׁוּרוֹת¹⁶.

12) שם, כחכמים ולא כר' שמעון, וראה למעלה הלכה הקודמת. 13) שכל העומד ליעקר כעקור דמי. (והמדובר באופן שאין שמונה אמות בין שתי השורות הקיצוניות, ראה למעלה הלכה ב. ועיין בשנות-אליהו שם, ולהלן הלכה ד.) 14) זה מוסב על מה שכתב בהלכה ב בשתי שורות, שאם היה בין שורה לשורה שמונה אמות, אין זה כרם. 15) שם פ"ד משנה ט, כר' מאיר ור' שמעון מפני שרב פסק כמותם הלכה למעשה (ירושלמי שם הלכה ו), ולא כדעת תנא-קמא שם משנה ח. וכן כתב רבינו בפירושו המשנה שם, שהלכה כרבי מאיר (ור' שמעון). 16) בהרחקת ששה טפחים, כמבואר להלן הלכה ד.

ד. לְפִיכֶף, הַנוֹטֵעַ אֶת פְּרָמוֹ מִתְחַלְּהָ¹⁷ וְהִרְחִיק בֵּין כָּל שׁוּרָה וְשׁוּרָה שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת - מִתֵּר לְהִבְיֵא זֵרַע בְּתוֹכוֹ, וּמִרְחִיק מִכָּל שׁוּרָה שֵׁשׁ טַפְחִים¹⁸ בְּלִבָּד. אֲבָל אִם זָרַע חוּצָה לוֹ - צָרִיף לְהִרְחִיק מִשׁוּרָה הַחִיצוֹנָה אַרְבַּע אַמּוֹת פְּשָׁר הַכְּרָמִים¹⁹. וְאִין דִּין בֵּין הַשׁוּרוֹת שֶׁל זֶה הַפָּרֶם פְּכָרֶם שְׁחָרֵב בְּאֲמֻצְעוֹ²⁰, שֶׁהָרִי מִתְחַלְּהָ נֹטֵעַן מִרְחָקִין.

17) משנה שם. 18) כגפן יחידית. 19) מקור דברי רבינו ממה שאמרו בירושלמי פ"ז סוף הלכה ב: "כרם גדול שנטעו שמונה על שמונה, אין לו מחול" (הובא להלן הלכה ג) - משמע שרק מחול אין לו, אבל יש לו דין כרם לענין אחר, והיינו להרחיק בחוצה לו (מראה הפנים שם, וכן כתב הגר"א בביאורו ליו"ד סימן רצו, ס"ק נד). ויש אומרים שמקורו ממה שאמרו בירושלמי פ"ד הלכה ו "אמר רבי לעזר החמירו תוכו יותר מחוצה לו", וגרס להיפך: "החמירו חוצה לו יותר מתוכו" (חזון-איש). 20) ששיעור ההרחקה הוא שש עשרה אמה (להלן הלכה יא).

35) היא אפיפירות שלמעלה. 36) חמל עליהם לכרות אותם שלא יתקלקל העריס. 37) שאינן חשובות בכלל האפיפירות אלא אם כן הייתה מחשבתו לדלות עליהם הענפים הצומחים. 38) כן הוא במשנה שם: "עשאן כרי שיהלך עליהן החדש אסור".

טו. פָּרַח³⁹ הַיּוֹצֵא מִן הָעָרִיס אוֹ מִן הַדְּלִית⁴⁰ - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלוֹ מְשַׁקְלֵת תְּלוּיָהּ בּוֹ עַד הָאָרְץ, וְאִסּוּר לְזַרְע תְּחִתּוֹ. וְכֵן הַמּוֹתֵחַ זְמוּרָה מֵאֵילָן לְאֵילָן - אִסּוּר לְזַרְע תְּחִתּוֹ.

39) והוא מלשון "הפרחה הגפן". 40) הוא הגפן בלא עריס.

טז. קָשֶׁר חֶבֶל אוֹ גְמִי בְּזַמּוּרָה, וְקָשֶׁר הָרֵאשׁ הָאֶחָד בְּאֵילָן - הֲרֵי זֶה מִתֵּר לְזַרְע תְּחַת הַחֶבֶל⁴¹. וְאִם מִתַּח חֶבֶל זֶה פְּרִי שֶׁיִּהְיֶה עָלָיו הַשְּׂרִיגִים וְהָעֵלִים - הֲרֵי הוּא כְּאֲפִיפִירוֹת, וְאִסּוּר לְזַרְע תְּחִתּוֹ.

41) כיוון שאין מחשבתו להעלות עליו את השריגים.

פָּרֶק שְׁבִיעִי

1) יבאר הזורע תבואה בצד הכרם או בצד גפן יחידית. שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב. כרם החרב באמצעו ונשאר שלם מכל סביביו. דין מחול הכרם ודין מחיצה הראויה להפסיק בין כרם לירק. חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה. שומרת או בית שבכרם אם זורעין בתוכו ירק.

א. הַבֵּא לְזֵרַע² בְּצַד הַפָּרֶם - מִרְחִיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת³ מֵעֲקָרֵי הַגְּפָנִים⁴ וְזֹרֵעַ. וְאִם גִּפְן יְחִידִית הִיא - מִרְחִיק מִמֶּנּוּ שֵׁשׁ טַפְחִים⁵ וְזֹרֵעַ. הִיתָה שׁוּרָה אַחַת⁶ שֶׁל גְּפָנִים זוֹ בְּצַד זוֹ, אֲפִלּוֹ הֵן מֵאָה - אֵין זֶה פָּרֶם, אֲלֵא פְּגָפֶן יְחִידִית, וּמִרְחִיק מִן הַשׁוּרָה שֵׁשׁ טַפְחִים וְזֹרֵעַ. הָיוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת⁷ - הֲרֵי אֵלוֹ פָּרֶם, וְצָרִיף לְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִכָּל צֶד וְאַחַר כֵּף זֵרַע.

2) כלאים פ"ו משנה א ופ"ד משנה ה. 3) במשנה פ"ו (שם): "נותנים לו עבודתו". ואמרו בבבא בתרא יח. "ארבע אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם". כלומר, כדי החרישה סביב הכרם, שכל השטח הזה שייך לכרם ובטל אליו. 4) כלאים שם, וראה להלן פ"ח הלכה ג. 5) שם ובפ"ג משנה ז. 6) כבית-הלל שם פ"ד משנה ה. 7) שם. וראה להלן בהלכה הסמוכה.

ב. וְכִמְהָ יִהְיֶה בְּכָל שׁוּרָה? שְׁלֹשׁ גְּפָנִים⁸ אוֹ יוֹתֵר. בְּמֵה דְבָרִים אֲמורִים? בְּשֶׁהָיָה בֵּין כָּל גִּפְן וְגִפְן מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַד שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת⁹; אֲבָל אִם הָיָה בֵּין שְׁתֵּי הַשׁוּרוֹת שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת חוּץ מִמְקוֹם הַגְּפָנִים עֲצָמוֹן¹⁰ - הֲרֵי אֵלוֹ כְּמִבְדֵּלוֹת זוֹ מִזוֹ וְאֵינָן כְּרָם אֶחָד, וְאֵינּוּ מִרְחִיק אֲלֵא שֵׁשׁ טַפְחִים מִכָּל שׁוּרָה. וְכֵן אִם הָיָה בִּינְיָהֶן פְּחוֹת מֵאַרְבַּע - הֲרֵי אֵלוֹ פְּגָפֶן אַחַת¹¹, וּמִרְחִיק שֵׁשׁ טַפְחִים לְכָל רוּחַ.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ד שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כי הכוונה לאופן זה: והיינו "שתיים כנגד שלש". שאף-על-פי שחרם שחרב אינו כרם אלא בשתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב (למעלה הלכה ח), במדולדל שאינו חרב החמירו יותר. ויתכן, כי זוהי כוונת הר"י קורקוס, אלא שנפלו טעויות (סופר בדבריו).

י. היו העקרים מכוננין⁴² והנוף אינו מכון - הרי זה כרם; הנוף מכון והעקר אינו מכון - אינו כרם. הרי דקות⁴³ ואינן מכונות, העבו והרי הן מכונות - הרי זה כרם. פיצד הוא יודע⁴⁴ אם הן מכונות - מביא חוט המדה ומותח מזו לזו.

(42) בתוספתא כלאים פ"ג וירושלמי שם. (43) תוספתא וירושלמי שם. (44) שם ושם.

יא. כרם שחרב באמצעו⁴⁵ ונשאר שלם מפל סביבו: אם יש בקרחת⁴⁶ שבאמצעו יש עשרה אמה⁴⁷ - הרי זה מרחיק מעקרי הגפנים ארבע אמות לכל רוח⁴⁸ וזרע באמצע הקרחת; ואם אין בה יש עשרה אמה - הרי זה לא יביא זרע לשם; ואם הביא, הואיל והרחיק ארבע אמות לכל רוח מן הגפנים של כרם - הרי זה לא קדש⁴⁹.

(45) כלאים פ"ד משנה א. (46) "שם מקום חלק אשר נעקרו ממנו אילנות, והוא נגוד ממלת קרח" (פירוש המשנה שם). (47) [ראה למעלה פ"ו הלכה א, שכבורע באמצע הכרם שדינו בשש עשרה אמה כמו כאן (עיין בתפארת ישראל שם פ"ה משנה ה) חשבו את האמות עגולות ולא מרובעות]. (48) במשנה: "נותנים לה עבודתה, וזורע את המותר". ועבודת הכרם היא ארבע אמות. (49) שם פ"ז משנה ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין מותר חרבן הכרם".

יב. וכן מקום שנשאר פנוי בלא גפנים בין סוף הכרם ובין הגדר שלו, והוא הנקרא מחול הכרם⁵⁰: אם יש בו שתיים עשרה אמה⁵¹ - מרחיק מן הגפנים ארבע אמות וזרע את השאר.

(50) משנה פ"ד שם. "והוא מקום הפנוי מן הכרם שאין שם גפנים, והוא כו' מענין מחילה, עזיבת הדבר" (פירוש המשנה). (51) כבית הלל במשנה שם. והחשבון של שתיים עשרה אמה, כך הוא: ארבע אמות שעל יד הכרם נותנים לעבודת הכרם, והן בטלות לגבי הכרם, ארבע אמות שעל יד הגדר נדרשות לדוושא (=דריכת הרגלים) לחיזוק הגדר ובטלות אליו (ראה בפירוש הרא"ש שם משנה ג) ואינן מצטרפות לשטח שאחרי ארבע אמות של עבודת הכרם בכדי שלא יבטלו לכרם, ואם נשארו עוד ארבע אמות באמצע שהוא מקום חשוב בפני עצמו, אינן בטלות לגבי הכרם, ואם הן פחות מארבע אמות, הן בטלות לגבי הכרם. ואסור לזרוע בהן (עירובין צג).

יג. היה בו פחות⁵² משתיים עשרה אמה - לא יביא זרע לשם; ואם הביא, הואיל והרחיק ארבע אמות - הרי זה לא קדש⁵³. במה דברים אמורים? בכרם

ה. היתה פשרה²¹ שורה אחת של גפנים ובשרה חברו שורה אחת פנגדה קרובה לה, אף על פי שמפסיק ביניהן דרך היחיד או דרך הרבים²² או גדר שהוא נמוך מעשרה טפחים²³ - הרי אלו מצטרפות²⁴ להיות שתייהן כרם. והוא שיהיה ביניהן פחות משמונה²⁵.

(21) שם משנה ז. (22) כלומר, שביל הרבים שרחבו פחות משמונה אמות (הראב"ד). וכן כתב רבינו להלן בסוף ההלכה. אבל להלן פ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג כתב רבינו, ששביל הרבים הוא פחות משש עשרה אמה, וצ"ע. (23) שאין הגדר מפסיק אלא אם גבוה עשרה טפחים, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (24) "כדי שיהיה אסור לזרוע ביניהם, ויהיה הכל כרם וירחיק ארבע אמות מהן כמו שביארנו, ואף-על-פי שהוא אחד בתוך שלו ואחד בתוך של חבריו" (פירוש המשנה). (25) ראה למעלה.

ו. נטע שורה אחת פארץ ושורה²⁶ אחת במדרגה: אם גבוהה המדרגה מן הארץ עשרה טפחים - אינם מצטרפין²⁷; פחות מכן - מצטרפין.

(26) כרבי אליעזר שם פ"ו משנה ב, שאין עליו חולק (כסף-משנה). (27) ראה למעלה פ"ו הלכה ה.

ז. הנוטע חמש גפנים²⁸ שתיים פנגד שתיים ואחת יוצאת זנב²⁹ - הרי זה נקרא כרם קטון³⁰ וצריך להרחיק מן ארבע אמות לכל רוח. אבל אם נטעין³¹ שתיים פנגד שתיים ואחת באמצע³², או שלש בשורה זו ושתיים פנגדן³³ בשורה שניה - אינם כרם, ואינו מרחיק מן אלא ששה טפחים³⁴ לכל רוח.

(28) שם פ"ד משנה ו. (29) בצורה זו: וכן היו כל הכרמים בארץ ישראל (תוספות יום-טוב). וראה להלן הלכה ט. (30) ראה להלן הלכה יג. (31) במשנה שם. (32) כזה: (33) כזה: (34) כמו מגפן יחידית.

ח. כרם שחרב³⁵, אם יש בו ללקט עשור גפנים לכל בית סאה³⁶ ויהיו נטועות שתיים פנגד שתיים³⁷ ואחת יוצאה זנב, או יש בו לכוון שלש פנגד שלש³⁸ - הרי זה נקרא כרם דל³⁹, ואסור לזרע בכלו.

(35) שם פ"ה משנה א. (36) בית זרע סאה תבואה, דהיינו חמשים אמה על חמשים אמה. (37) במשנה: ונטועות כהלכתן (כלומר, שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב). (38) היינו שתי שורות של שלש שלש גפנים, ראה למעלה הלכות א"ב (כסף-משנה). (39) משנה שם.

ט. כרם שאינו נטוע⁴⁰ שורות שורות אלא מערבב: אם יש בו לכוון שתיים פנגד שלש⁴¹ - הרי זה כרם; ואם לאו - אינו כרם, אלא דיו להרחיק ששה טפחים מפל גפן וגפן וזרע.

(40) שם. (41) (הרדב"ז כתב שהכוונה לשתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב, שלמעלה הלכות ז"ח, אבל יותר מסתבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 גדול⁵⁴; אֶבֶל בְּקֶטֶן⁵⁵ - אֵין לוֹ מְחול, אֶלָּא מְרַחֵק
 2 אֲרַבַּע אַמּוֹת מִסּוֹף הַגִּפְנִים וְזוֹרַע עַד הַגֶּדֶר. וְכֵן פָּרַם
 3 גְּדוֹל שֶׁהָיָה בֵּין פֶּל שְׂוֵרָה וְשְׂוֵרָה שְׁמוֹנָה אַמּוֹת⁵⁶ או
 4 יָתֵר - אֵין לוֹ מְחול.
- (52) משנה שם. (53) שם פ"ז משנה ג. (54) שלש כנגד שלש כנגד שלש, כלומר שלש שורות של שלש גפנים בכל שורה (ירושלמי שם פ"ד הלכה א - כסף-משנה). (55) שתי שורות של שלש גפנים (ירושלמי שם). ועל-אחת-כמה- וכמה שכרם הנטוע שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב שוודאי נקרא כרם קטן, ראה למעלה הלכה ז. (56) שם פ"ז הלכה ב: "כרם גדול שנטען שמנה על שמנה, אין לו מחול", וראה למעלה.
- 5 יד. הָיָה הַגֶּדֶר⁵⁷ הַמְקִיף אֶת הַפָּרַם פְּחוֹת מַעֲשֶׂרָה
 6 טְפָחִים, אוֹ שֶׁהָיָה גְבוּהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְאֵין בוֹ רֹחַב
 7 אֲרַבַּעַת טְפָחִים⁵⁸ - אֵין לוֹ מְחול⁵⁹, אֶלָּא מְרַחֵק
 8 מִסּוֹף הַגִּפְנִים אֲרַבַּע אַמּוֹת וְזוֹרַע עַד הַמְּחִיצָה.
 9 אֶפְלוּ הָיָה בֵּין הַגִּפְנִים וּבֵין הַמְּחִיצָה אֲרַבַּע אַמּוֹת
 10 וּמְחִיצָה - זוֹרַע אֶת הַחֲצֵי הָאֵמָה.
- (57) שם פ"ד משנה ג: "איזה הוא גדר? שהוא עשרה טפחים וחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה", והיא שנויה לענין מחול (ר"ב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סימן רצו ס"ק ס"ג, וראה בפירוש הרא"ש שם). והכסף-משנה מציין לתוספתא (תחילת פ"ד) "העושה מחיצה לכרם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה, ביטל ארבע אמות שבכרם". (58) תוספתא שם. וגם במשנה שם, יש לפרש שרחב ארבעה מוסב גם על חריץ וגם על גדר, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (59) שגדר כזה אינו זקוק לארבע אמות דוושא (=דריסת רגלים) לחיזוק.
- 11 טו. גֶּדֶר שֶׁהוּא גְבוּהוֹ⁶⁰ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְכֵן חֲרִיץ
 12 שֶׁהוּא עֵמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרֹחַב אֲרַבַּעַת - הָרִי זֶה
 13 מִתֵּר לְטַעַם פָּרַם בְּצֵדוֹ מִפְּאֵן וְיִרְקוֹת בְּצֵדוֹ מִפְּאֵן.
 14 אֶפְלוּ מְחִיצָה שֶׁל קָנִים⁶¹, אִם אֵין בֵּין קָנֵה לַחֲבָרוֹ
 15 שְׁלֹשָׁה טְפָחִים⁶² - הָרִי זֶה מְבַדֵּלֵת בֵּין הַפָּרַם וְהַיֵּרֶק
 16 בְּגֶדֶר.
- (60) שם פ"ב משנה ח, לענין כלאי זרעים, והוא-הדין לכלאי הכרם. (61) שם פ"ד משנה ד. (62) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי, רוצה לומר שהוא כמחוכר, ודבר זה הלכה למשה מסיני" (פירוש המשנה שם).
- 17 טז. גֶּדֶר הַמְּבַדִּיל בֵּין פָּרַם וְיִרֶק שְׁנֵפָרֶץ עַד עֲשָׂר
 18 אַמּוֹת - הָרִי זֶה כְּפֶתַח⁶³ וּמִתֵּר; הֵיטָה פְּרוּצָה יוֹתֵר
 19 מִעֲשָׂר - כְּנֶגֶד הַפְּרֻצָה אֶסוּר⁶⁴ עַד שְׁיִרְחִיק מִן
 20 הַגִּפְנִים פֶּשְׁעוֹר. נִפְרָצוּ בוֹ פְּרֻצוֹת רְבוּאוֹת⁶⁵; אִם הָיָה
 21 הָעוֹמֵד כְּפְרוּץ⁶⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר כְּאִלוֹ אֵין שָׁם פְּרֻצָה;
 22 הָיָה פְּרוּץ מִרְפָּה עַל הָעוֹמֵד - לֹא יִזְרַע כְּנֶגֶד פֶּל
 23 הַמְּקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים⁶⁷ עַד שְׁיִרְחִיק פֶּשְׁעוֹר.
- (63) משנה שם. (64) שם. (65) שהן פחותות מעשר אמות ויתרות על שלשה טפחים (ר"ש שם). (66) כרב פפא
- בעירובין טו: (67) וכנגד העומד מותר, אם הוא רחב ארבעה טפחים (ר"ש במשנה כלאים שם).
- 1 יז. מְחִיצַת הַפָּרַם⁶⁸ שְׁנֵפָרֶצָה⁶⁹ - אוֹמְרִים לוֹ⁷⁰
 24 'גֶּדֶר'⁷¹. גֶּדֶרָה וְנִפְרָצָה⁷² - אוֹמְרִים לוֹ 'גֶּדֶר'⁷³.
 25 נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה וְלֹא גֶדֶרָה - הָרִי זֶה קִדְשִׁי⁷⁴.
 26 (68) תוספתא כלאים פ"ג, והובאה בכבא קמא ק. וכבא בתרא ב. (69) וכשהיתה המחיצה קיימת, היה ירק זורע בצדה. (70) בכבא קמא ובכא בתרא שם: "אומר לו גדור", בלשון יחיד, שהניק בעל הירקות מתרה בבעל הכרם שלא ייקו ולא יאסור את הירקות שלו שהוא המזיק, שההרחקה היא בגלל עבודת הכרם שלו, אבל רבינו שלא העתיק את סוף הברייתא, וחייב באחריותו, לפי שאינו מדבר בכרם של אחד וירק של אחד, אלא שניהם של אחד (ראה להלן) - כתב "אומרים לו", כלומר: בית הדין (ראה למעלה פ"ב הלכה טו) אומרים לו. שאם לא אמרו לו ולא התרו בו - לא קידש, שוודאי אינו מרוצה בכלאים, וראה למעלה פ"ה הלכה כא שאם אינו מרוצה מהכלאים, אינו נאסר כלל, ועיין רמב"ן בקונטרס דינא דגרמי. (71) שלא יהיה כלאים בכרמו. (72) פעם שנית. (73) היינו שמזכירים לו עוד הפעם, אולי אינו יודע מזה. (74) אם הוסיף מאתים אחרי הן'דעו. וראה בתוספות בכא קמא שם: ד"ה אומר, ובתוספות בכא בתרא שם. בברייתא שם מדובר בכרם של אחד ובירק של אחר, לפי שהיא סוברת "אדם אוסר דבר שאינו שלו", ולפיכך מסיים בה "וחייב באחריותו", אבל רבינו פסק "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו" (למעלה פ"ה הלכה ח) והוא מדבר בכרם וירק של אחד, ולפיכך השמיט מה שאמרו "וחייב באחריותו" (חזון-איש).
- 27 יח. בֵּית⁷⁵ שְׁחֲצִיו מְקַרְהָ⁷⁶ וְחֲצִיו אֵינוֹ מְקַרְהָ, וְגִפְנִים
 28 נְטוּעוֹת בְּצֵד זֶה - מִתֵּר לְזַרְעַ יִרְקוֹת בְּצֵד הָאֲחֵר;
 29 שֶׁהָרִי פִי תְקַרְהָ⁷⁷ כְּאִלוֹ יֵרֵד וְסִתָּם, וְנִעֲשֶׂה בֵּינֵיהֶן
 30 כְּמְחִיצָה⁷⁸. וְאִם הִשְׂוֶה אֶת קְרוֹיָיו⁷⁹ - אֶסוּר⁸⁰.
- (75) ברייתא בעירובין צג. (76) מכוסה בתקרה. (77) חור התקרה לצד הפתוח. (78) לענין כלאים. וראה בתוספות שם ד"ה חציו. (79) שקירה כל הבית (רש"י שם). (80) לזרוע, אלא-אם-כן הרחיק (רש"י שם). (ואף-על-פי שמעשר אינו נוהג באילן שנטעו בתוך הבית, משום שנאמר בו (דברים יד, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" - שדה ולא בית (ירושלמי ערלה פ"א סוף הלכה ב) ובשביעית נסתפקו (שם) אם נוהגת בדבר הגדל בבית, משום שנאמר (ויקרא כה, ב) "ושבתה הארץ", והכל בכלל. או אינה נוהגת, משום שנאמר (שם, ד) "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", הרי שגם מ"כרמך" יש למעט בית - יתכן כי כשם שבמעשרות שבבית חייבים מדרבנן (להלן פ"א מהלכות מעשרות הלכה י), כמו כן בכלאים - חייבים מדרבנן.
- 31 יט. תְּצַר⁸¹ קִטְנָה שְׁנֵפָרֶצָה בְּמִלּוֹאֶה⁸² לְגְדוּלָה, וְהָיוּ
 32 הַגִּפְנִים בְּגְדוּלָה - אֶסוּר לְזַרְעַ בְּקִטְנָה⁸³. וְאִם זָרַע -
 33 הִזְרַעִים אֶסוּרִין⁸⁴, וְהַגִּפְנִים מִתְרִין⁸⁵. הָיוּ הַגִּפְנִים
 34 בְּקִטְנָה - מִתֵּר לְזַרְעֵי⁸⁶ בְּגְדוּלָה. הוֹאִיל וַיֵּשׁ בְּגְדוּלָה

1 פִּסְיֵן מִפָּאן וּמִפָּאן⁸⁷ - הָרִי הִיא מִבְּדֵלֶת מִן הַקֶּטְנָה,
2 וְאֵין הַקֶּטְנָה מִבְּדֵלֶת מִן הַגְּדוּלָּה.

22 שְׂתֵּהִי מִפְּלֵגַת מִן הָאָרֶץ, וְצִרְיָה עֶפְרָי¹⁰³ עַל רֵאשָׁה
23 מְלֻמְעָלָה שְׁלֵשָׁה טַפְחִים.

98) שם פ"ה משנה ג. והוא מקום גבוה, יעמוד שם הצופה לשמור הכרם (פירוש המשנה שם). (99) במשנה שלפנינו שם: "זורעים בתוכה", ובכתי" מינכן: "בראשה". ואף-על-פי שבחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש, לא התיירו אלא אם יש בו שש עשרה אמה (למעלה הלכה כ) - בשומרה שהיא גבוהה וניכרת, הקילו (רע"ב שם). (100) כלומר בשומרה. וכן כתב בפירוש המשנה שם, על מה שאמרו: "ואם היה שער כותש אסור": "שער כותש הוא שיהיו ענפי גפנים מחוברים בראש המקום ההוא ונוגעים בו. וכותש, רוצה לומר שיהיו ענפי גפנים מחוברים לקרקע השומרה". ועיין ר"ש שם שהעיר על שינוי הלשון במשנה, שכאן אמרו: "שער כותש", בפ"ד משנה ז אמרו: "אם ערסן למעלה", ולפי דברי רבינו יש הבדל ביניהם, שבערסן פירש: "אסף ענפי זאת עם זאת, ועשה מהם ערים אחת". ואילו שער כותש אינו אלא נוגע בשומרה. וראה בפאה פ"ב משנה ג, ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה יט, וצ"ע. (101) ירושלמי שם. שהואיל ורחבה ארבעה מכל צד, הרי הוא מקום חשוב בפני עצמו, אף אם אין חלל ארבעה טפחים בתוכה, ומותר לזרוע בראשה (פני משה שם). (102) ובדבר העגול, נתמעט הרחוב מן הצדין. ועיין רדב"ז. (103) בעגולה, אבל במרובעת אין צריך אף עפר שלשה טפחים על ראשה, שהיא רשות בפני עצמה, ומותר לזרוע בה בכל אופן (ירושלמי שם).

24 כג. הַבֵּית שֶׁבְּפָרֶם¹⁰⁴: אִם הָיָה יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה¹⁰⁵
25 טַפְחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים עַד אַרְבָּעָה¹⁰⁶ - זֹרְעִין
26 בְּתוֹכוֹ יִרְק; וְאִם הָיָה פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה -
27 הָרִי הוּא כְּסָתוּם וְאֵין זֹרְעִין בְּתוֹכוֹ.

104) שם פ"ה משנה ד. "והבית שבכרם זורעים בתוכו". (105) ירושלמי שם. והר"ש פירשו באופן אחר. (106) [בכ"י שביד מעשה רוקח, ובכ"י אברבנאל ובדפוס רומי, חסרות שתי המלים "עד ארבעה". וכן הוא בשו"ע יו"ד סימן רצו סעיף נג, ועיין שם בבאור הגר"א סוף סי' ק עא. ולפי נוסחתנו היה צריך להשלים ולתקן כדלהלן: משלים עד ארבעה וזורעין וכו'". וכן הוא בירושלמי שם: "משלשה ועד ארבעה היא מתניתין, פחות משלשה כסתום, משלשה ועד ארבעה משלים ארבעה וזורע מיד". וזהו פירושו: "משלשה ועד ארבעה משלים", כלומר אם החלל בבית ועל גבי הקרקע, הוא יותר משלשה טפחים, שאינו כסתום וכלבוד, משלים, כלומר חוקק באדמה ומשלים לארבעה טפחים (ראה למעלה הלכה כב), שכיון שיש שלשה טפחים חלל על גבי הקרקע, אפשר להשלים עד ארבעה על-ידיה שיחפור בתוך הקרקע, אבל אם אין שם שלשה טפחים למעלה על גבי הקרקע, שהוא כסתום וכלבוד, אינו יכול להשלים על ידי חפירה בתוך הקרקע].

28 כד. גִּפְן יַחֲדִית¹⁰⁷ שֶׁהִיָּתָה נְטוּעָה בְּתוֹף הַנֶּקֶע¹⁰⁸ או
29 בְּתוֹף הַחֲרִיץ - מִרְחִיק מִמֶּנָּה שְׁשֵׁה טַפְחִים לְכָל רוּחַ
30 וְזֹרַע אֶת כָּל הַחֲרִיץ, כְּדִרְךָ שְׁעוּשָׁה בְּמִישוּר. וְאִם

(81) עירובין צג. וכגירסת רש"י והרא"ש במשנה שם. (82) לרחבה שלא נשאר כלום מן הכותל, לצדדים. (83) לפי שהקטנה בטלה לגבי הגדולה. ואף-על-פי שהרחיק ארבע אמות מן הגפנים, אסור, מפני שהקטנה משמשת כפתחה של גדולה, וכולה כפתח אחד הוא (רש"י שם). (84) שהגדולה, שבה הגפנים, מושכת אצלה את הקטנים, והרי זה כלאים (גמרא שם). (85) שאין הקטנה מושכת את הגדולה אצלה, ואין בכח הזרעים שבקטנה לאסור הגפנים שבגדולה. (86) שהגדולה מובדלת מן הקטנה, כמבואר להלן. (87) ולגבי הגדולה הוא נראה מבחוץ ושוה מבפנים, ונידון כלחי. עיין שם ט: ובפ"ז מהלכות שבת הלכה כב.

3 כ. חֲרִיץ שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּפָרֶם⁸⁸ עֲמֵק עֲשָׂרָה⁸⁹ וְרִחֵב
4 אַרְבָּעָה: אִם הָיָה מִפְּלֵשׁ⁹⁰ מֵרֵאשׁ הַפָּרֶם וְעַד סוּפוֹ -
5 הָרִי זֶה נִרְאָה כְּבֵין שְׁנֵי הַפָּרְמִים⁹¹ וּמִתָּר לְזֵרַע
6 בְּתוֹכוֹ; וּבְלֵבֵד שְׁלֵא יִהְיוּ הַגְּפָנִים מְסַכְּכִין עָלָיו, כְּמוֹ
7 שְׁבָאָרְנָו⁹². וְאִם לֹא הָיָה מִפְּלֵשׁ⁹³ - הָרִי הוּא כְּגַת
8 שְׁבָאָמְצַע הַפָּרֶם, שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲמֵקָה עֲשָׂרָה
9 וְרִחְבָּה אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר - אֲסוּר לוֹ לְזֵרַע בְּתוֹכָהּ⁹⁴,
10 אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה בְּקִרְחַת⁹⁵ שֵׁשׁ עֲשָׂרָה אָמָה⁹⁶.

(88) כלאים פ"ה משנה ג. (89) שהוא רשות בפני עצמו. (90) פתוח מחוץ לכרם. (91) והחריץ - רשות אחרת. (92) למעלה פ"ה הלכה ח, ופ"ו הלכה יא. וראה להלן הלכה כב. (93) אלא סתום מצד אחד, שהכרם מקיפו משלש רוחות (ר"ש שם). (94) כחכמים במשנה שם. וראה להלן שם בדין שומרה. (95) כלומר, מקום החריץ הפנוי מגפנים. (96) שהוא ככרם שחרב באמצעיתו, שמרחיק מעיקרי הגפנים ארבע אמות וזורע, כמבואר למעלה הלכה יא.

11 כא. שְׁבִיל שֶׁבֵין שְׁנֵי הַפָּרְמִים - הָרִי הוּא כְּפָרֶם
12 שֶׁחָרַב מִאֲמָצְעוֹ⁹⁷: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שֵׁשׁ עֲשָׂרָה אָמָה
13 - מִרְחִיק מִזֶּה אַרְבַּע אֲמוֹת וּמִזֶּה אַרְבַּע אֲמוֹת וְזֹרַע
14 אֶת הַמּוֹתֵר; וְאִם הָיָה פְּחוֹת מִפָּאן - לֹא יִבֵּיא זֵרַע
15 לְשָׁם.

(97) שם פ"ד משנה ב, ולא כר' יהודה האומר: "איזה הוא מחול הכרם (=שמותר בשתים עשרה אמה, ראה למעלה הלכה יב) בין שני הכרמים", אלא כחכמים הסוברים "כי מה שיש בין שני הכרמים, דינו כדין הכרם שחרב מאמצעו (=שצריך שש עשרה אמה)" - פירוש המשנה שם.

16 כב. שוֹמְרָה שֶׁבְּפָרֶם⁹⁸, אִם גְּבוּהָה עֲשָׂרָה וְרִחְבָּה
17 אַרְבָּעָה - מִתָּר לְזֵרַע בְּרֵאשָׁה יִרְק⁹⁹; וּבְלֵבֵד שְׁלֵא
18 יִהְיוּ הַשְּׂרִיגִין נוֹגְעִין בָּהָּ¹⁰⁰, כְּדִי שְׁלֵא יִרְאָה יִרְק
19 בְּתוֹף הַפָּרֶם מְלֻמְעָלָה. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים?
20 בְּמִרְבַּעַת¹⁰¹; אֲבָל אִם הָיְתָה הַשּׁוֹמְרָה עֲגוּלָה¹⁰² -
21 צִרְיָה שֶׁהִיָּה בְּתוֹכָהּ חָלַל אַרְבָּעָה טַפְחִים, כְּדִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 הָיָה עִמָּךְ עֲשָׂרָה¹⁰⁹ וְהָיָה רָחֵב שְׂפַת הַחֲרִיץ לְמַעְלָה
2 אַרְבָּעָה - אָסוּר לְזַרְעַ בְּתוֹכּוֹ אִף עַל פִּי שְׂהַרְחִיק
3 שִׁשָּׁה¹¹⁰.
- 4 (107) משנה שם. (108) "חפירה יתקבצו שם המים. וכבר
זכרתי לך פעמים רבות שעבודת הגפן ששה טפחים,
והודיענו שאף-על-פי שתהיה כלאים עם הגפן בחפירה
אחת, הוא מותר כשיהיה בין הזרעים ששה טפחים" (פירוש
המשנה שם). (109) נלמד מן התוספתא פ"ד המובאת
בהלכה הסמוכה (ביאור הגר"א שם ס"ק עב, ומשנה
ראשונה שם). (110) עד שירחיק ארבע אמות, כדלהלן
בהלכה הסמוכה.
- 4 כה. וכן גפן יחידית שהיתה מקפת גדר גבוהה
5 עשורה¹¹¹ ורחב ארבעה - לא יזרע בכל המחיצה ואף
6 על פי שהרחיק ששה. ואם הרחיק ששה וזרע - לא
7 קדש¹¹². וכמה ירחיק לכתחלה ויזרע? ארבע
8 אמות¹¹³ לכל רוח, ואחר כך יזרע שאר החריץ או
9 שאר המקום המקף גדר.
- 10 (111) תוספתא פ"ד: "העושה מחיצה לגפן עמוקה (בכ"י
עהרפורט, "גבוהה" = גבוהה) עשרה ורחבה ארבעה, ביטל
ששה טפחים שבגפן. ומכאן למד רבינו למה שכתב בהלכה
הקודמת. (112) כמו במחול הכרם למעלה הלכה יג
(הגר"א שם ס"ק עד). ראה בפ"ז משנה ג. (113) בתוספתא
שם: "רבן גמליאל ובית דינו, התקינו שיהו מרחיקין ארבע
אמות מעיקר הגפנים לגדר". וכן נלמד מדברי ר' יוסי
במשנה (שם), שאמר על הגפן הנטועה בגת, שמרחיק ארבע
אמות וזורע, והוא-הדין לדעת חכמים באופן שהיה החריץ
עמוק עשרה ורחב ארבעה (כסף-משנה).
- ד. אחד הבונה את הגדר⁸ ואחר כך נטע או שנטע
ואחר כך עשה הגדר, הואיל וזרעו - הרי זה עריס.
נהרס הגדר⁹ או נסתם החריץ - אין כאן עריס¹⁰,
אלא הרי כל השורה כגפנים יחידים.
- 8) ירושלמי פ"ו ה"ד. (9) שם. ולא דוקא נהרס לגמרי,
אלא אפילו אם נתמעט גבהו או רחבו, הרי הוא כנהרס
(רדב"ז). (10) פ"ו מ"ו. ונמדובר כשהיו שתי שורות של
גפנים מצד זה של גדר, ושתי שורות מצד השני שכנגדו,
כלומר מאחורי הגדר, ובכל שורה ושורה היו חמש גפנים
והיו נטועות כאריח על גבי לבניה ולבינה על גבי אריח
כזה: כאן מופיע ציור!!! שבאופן זה אינן ככרם, שהרי הוא
כרם מעורב (למעלה פ"ז ה"ט), ורק העריס מחשיבו לכרם.
המרחק בין גפן לגפן חבתה בשורה שלה, הוא: ארבע
אמות (כדין הרחקה בין גפן לגפן, למעלה ה"ב). המרחק,
בקו שוה, בין שתי השורות: 2,9 (= שתי אמות ותשע
עשיריות מאמה), ואם כן המרחק האלכסוני בין גפן של
השורה הקיצונה לבין הגפן שבשורה הפנימית - 4,06 (=
ארבע אמות וששה חלקי מאה מאמה), כפי החשבון
הידוע שכל אמה ברבוע היא אמה ושני חומשי אמה
באלכסון, שאם אין ביניהן ארבע אמות, אינן כרם (למעלה
הלכה ב בענין כרם, ופשוט שהוא-הדין בעריס). הגפנים
שבשורה הפנימית תופסים מקום של 49/120 (=ארבעים
- 10 א. הגפנים שגדלו כביתן, והרי השריגים
11 והאשפולות שלהן משלכין פארץ - הן הנקראין
12 כרם. אבל העושה כמו מטה או כמו שבכה גבוהה
13 מעל הארץ, כדי שיהיו האשפולות והשריגים
14 נמשכין עליה, והגביה נוף הגפנים מעל הארץ על
15 אותה המטה והדלה אותו - הרי זה נקרא עריס.
16 ואותם הקנים וכיוצא בהן שעשה מהן מטה או
17 שבכה והדלה עליהן את נוף הגפן - הן הנקראים
18 אפיפרות². ודינים אחרים יש בעריס.
- 2) ראה למעלה פ"ו ה"ב.
- ב. הנוטע שורה אחת של חמש גפנים או יתר
וערסן על גבי כחל גבוה עשורה וכיוצא בו, או
שנטען בצד חריץ עמק עשורה ורחב ארבעה - הרי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ד שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקדשין כו' מותר פסקי ערים" (18) "ירושלמי' שם: "חרב הגדר, אין כאן ערים ולא פסקי ערים", וראה למעלה ה"ד. (19) "ירושלמי' שם.

ז. גְּנֵה קִטְנֵה²⁰ שְׁהִיא מְקַפֶּת גְּדָר, וְעִרְס אֶת הַגְּפָנִים סָבִיב לָהּ²¹ מִבְּחוּץ עַל פֶּל פְּתָלֶיהָ: אִם יֵשׁ בָּהּ²² מְלֵא בּוֹצֵר וְסִלּוֹ²³ מִכָּאן וּמִלֵּא בּוֹצֵר וְסִלּוֹ מִכָּאן, הוֹאִיל וְהִיא מְקַפֶּת גְּדָרָהּ²⁴ - זֹרְעִין בְּתוֹכָהּ יִרְקוּת²⁵; וְאִם אֵין [בָּהּ] פִּשְׁעוֹר הִזָּה - אֵין זֹרְעִים בְּתוֹכָהּ²⁶, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה הַכֹּל פְּעָרִים אַחַד וְיִרְק בְּתוֹכוֹ²⁷.

(20) עדיות פ"ב מ"ד. (21) מסתימת לשון רבינו נראה, שמדובר גם בחמש גפנים. וראה להלן. (22) בתוך הגינה. (23) שיעמוד בוצר הענבים וסלו שאוסף בו הענבים. ושיעורם שתי אמות: אמה לבוצר ואמה לסלו ("ירושלמי' כלאים פ"ו ה"א). (24) כלומר, אף-על-פי שערים תופש ארבע אמות חוץ לגדר (כמבואר למעלה ה"ג) - זהו דוקא כשאין אלא גדר אחד בלבד, אבל כשהגינה מוקפת גדר מסביב - אין דינו ככרם, וראה להלן. (25) בפירוש המשנה שם כתב רבינו, שמרחיק ששה טפחים מן הגדר, אף-על-פי שאין לו דין כרם, יש לו דין גפן יחידית. (26) ואפילו אם הרחיק כדין. (27) שלקטנותם נראה הזרע עם הכרם כאילו הם מחוברים (פירוש המשנה).

ח. גְּפָנִים שְׁהִיו זְרוּעִים בְּמִדְרָגָה גְבוּהָה וְהָעָרִים שְׁלֵהֶן יוֹצֵא²⁸ וּמִסְכָּף עַל הַשְּׂדֵה²⁹: אִם עוֹמֵד בְּאֶרֶץ וּבוֹצֵר אֶת כָּלוֹ - רוֹאִין כֹּל הַמְּקוֹם שֶׁתַּחַת הָעָרִים כְּאִלוֹ הוּא מְקוֹם עֲקָרֵי הַגְּפָנִים, וְאוֹסֵר אֲרִבַּע אֲמוֹת בַּשְּׂדֵה לְכָל רוֹחַ מְשַׁפֵּת הָעָרִים³⁰; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְבָצֵר עַד שִׁיעָלָה בְּמִדְרָגָה אוֹ כִּסְלָם - אֵין אָסוּר לְזַרְע אֲלֵא תַּחַת הָעָרִים בְּלִבְד³¹.

(28) שם פ"ו מ"ב. (29) מדובר כשהיו חמש גפנים נטועות, והן ערוסות על גבי כותל גבוה עשרה טפחים, שאלמלא היו נטועות על גבי מקום גבוה, היה לזה דין ערים וצריך להרחיק ארבע אמות מן הכותל ולחוץ, כמבואר למעלה (הלכות ב"ג), אבל מכיון שהגפנים נטועות על גבי מקום גבוה, נשתנה הדין, כדלהלן. (30) כלומר, מן הכותל שהערים עליו, כנ"ל. (31) שהרי גם בגפן יחידית אסור לזרוע תחת השריגין (למעלה פ"ו ה"א), ובפירוש המשנה פירש באופן אחר.

ט. שְׁנֵי כְּתָלִים³² הַסְּמוּכִין זֶה לָזֶה וְהַגְּפָנִים נְטוּעִים בְּצִוִּיּוֹת בֵּינֵיהֶם, וְהָעָרִים יוֹצֵא עִם הַכְּתָלִים מִתּוֹךְ הַקֶּרֶן וְכֵלָה - מִרְחִיק מֵעֲקָרֵי הַגְּפָנִים פִּשְׁעוֹר וְזוֹרְע בְּמְקוֹם הַכֵּלָה שְׁאִין עָלָיו עָרִים. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִזְרַע מְכוּן בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים שֶׁבֵּינֵיהֶן הָעָרִים, הוֹאִיל וְהִרְחִיק בַּשְּׂעוֹר - הָרִי זֶה זֹרְע בֵּין הַכְּתָלִים.

(32) שם פ"ו מ"ז, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל הערים, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל הערים מקרן בין שתי קירות וילך הלוח ומתמעט עד ישוב דמות כו' כאילו הוא משולש, על

ותשע, חלקי מאה ועשרים באמה). ההרחקה בינה לבין הגדר: 0,6 (= שש, חלקי עשרה באמה). הגדר עצמו 0,2) =שתי עשיריות באמה, ראה למעלה פ"ג הט"ו שאין שיעור לעובי של הגדר). ההפסק שבין הגדר לבין השורה הפנימית שבצד השני: 0,6 (כבצד הקודם). גוף הגפנים 49/120 (כבצד הקודם). ההרחקה, אף כאן כבצד הקודם: 2,9 באמה. בסך-הכל: 8 1/60 (= שמונה אמות וחלק אחד מששים באמה, ראה למטה בציור). גפנים כאן מופיע ציור!!! ואם כן, כל זמן שהשורות הפנימיות, שבשני הצדדים, קיימות, הכל מצטרף לכרם אחד, ואף-על-פי שאין בין השורות האלו אלא מרחק של 1,4 (= אמה וארבע עשיריות באמה), ושיעור הרחקה בכרם, בין גפן לחברתה, אינו פחות מארבע אמות (למעלה ה"ב) - כיון שיש כאן גדר באמצע, הרי זה כרם. אבל אם נעקרו השורות הפנימיות שבשני הצדדים, ויש מרחק של שמונה אמות וחלק אחד מששים - אינן מצטרפות. ואלמלא היה הגדר, ולא היה ערים - אינן מצטרפות גם אם אין ביניהן אלא שמונה אמות בלבד (למעלה שם), ומחמת הערים הוסיפו בשיעור עוד חלק אחד מששים].

ה. עָרִים שֶׁחָרַב אֲמָצְעוֹ וְנִשְׁתַּירוּ בּוֹ חֲמֵשׁ גְּפָנִים בְּצַד הַגְּדָר מִכָּאן וְחֲמֵשׁ גְּפָנִים בְּצַד הַגְּדָר הָאֲחֵר מִפְּנִגְדָּן - זֶהוּ הַנִּקְרָא פְּסָקֵי עָרִים¹¹. אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן שְׁמוֹנֶה אֲמוֹת וְאֶחָד מִשְׁשִׁים בְּאֶמְהָה¹² - הָרִי זֶה מִרְחִיק מִכָּל שוֹרָה שֶׁשָּׂה טְפָחִים¹³ וְזוֹרְע¹⁴; וְהוּא שְׁלֵא יִזְרַע תַּחַת הָאֵפִיפִירוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ¹⁵.

(11) קטעי ערים. (12) כן כתב בפירוש המשנה: "ועוד כל שהוא, ביארו בגמרא שיעור זה הנוסף שהוא חלק מששים חלק באמה, והוא עשירית טפח". אבל ב"ירושלמי' שלפנינו "כל מידות שאמרו חכמים ועוד - טפח", וכן מפורש בתוספתא פ"ד: "כמה הוא ועוד אחד מששה (טפחים) באמה" (והיינו טפח), וראה ב'כסף משנה'. (13) "שדין השורה של חמש גפנים, כדין גפן יחידית, לפי שאינה כרם, אבל עבודתה ששה טפחים. וכן כשהיו שתי שורות בלבד זו כנגד זו, וביניהם שמונה אמות - מותר לו לזרוע ביניהם, כמו שנתבאר בסוף פרק רביעי, וזה הדין בעצמו נדון בשתי שורות לכשהיו ערים, אבל הוא צריך לשמונה ועוד, ואז יהיה מותר לו לזרוע ביניהם לאחר שירחיק אמה מכל שורה בהם, כמו שביארנו" (פירוש המשנה). (14) בין בינן לבין הגדר ובין בסמוך לעיקרי הגפנים ולחוץ. שאף-על-פי שבקרתח הכרם צריך שש-עשרה אמה ריוח (למעלה פ"ז ה"א) - בפסקי הערים די בריוח שמונה אמות ועוד. (15) למעלה בפ"ו ה"ב.

ו. הִיָּה בֵּינֵיהֶן שְׁמוֹנֶה אֲמוֹת בְּצִמְצוּם - הָרִי זֶה לֵא יִזְרַע לְשֵׁם¹⁶. וְאִם זָרְעַן, הוֹאִיל וְהִרְחִיק מִכָּל שוֹרָה שֶׁשָּׂה טְפָחִים - הָרִי זֶה לֵא קִדְשׁוֹ¹⁷. וְאִם אֵין שֵׁם גְּדָר¹⁸ - מִרְחִיק מִכָּל שוֹרָה שֶׁשָּׂה טְפָחִים וְזוֹרְע; שְׁאִין כָּאן לֵא עָרִים וְלֵא פְּסָקֵי עָרִים. חֲזַר וּבְנֵה הַגְּדָר - חֲזַר עָרִים לְמְקוֹמוֹ¹⁹, וְחֲזַר פְּסָקֵי עָרִים לְמְקוֹמָן.

(16) משנה, שם. (17) שם פ"ז מ"ג: "אלו אוסרין ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אף-על-פי שאינן שוחקות, הרי זה כרם, ראה למעלה פ"ז ה"ב, ובהל' שבת שם.

יג. כל השעורין האלו שמרחיקין בין הגפנים וְהַתְּבוּאָה או הַיֵּרֶק - אֵינָן אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴⁵ או בְּסוּרְיָא⁴⁶; אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - מִתֵּר לְזַרְעוֹ⁴⁷ בְּצַד הַגְּפָנִים⁴⁸ בְּתוֹךְ הַפָּרֶם לְכַתְחִלָּה. וְלֹא אֶסוּר בְּחוּצָה לְאֶרֶץ אֶלָּא לְזַרְעוֹ שְׁנֵי מִיְי יֵרֶק או תְּבוּאָה עִם הַחֲרָצֵן בְּמַפְלַת יָדוֹ⁴⁹. וְאֵם אִמְרוּ⁵⁰ לְתִינוּק נְכָרִי⁵¹ לְזַרְעוֹ לֹא⁵² בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - מִתֵּר. אֲבָל לֹא יֹאמְרוּ לְנִכְרִי גְדוּל, שְׁלֹא יִתְחַלֵּף בְּיִשְׂרָאֵל⁵³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל השיעורין האלו שמרחיקים בין הגפנים והתבואה, אינן אלא בארץ ישראל כי אבל בחוצה לארץ מותר לזרוע בו". וצריך עיון: ידועה גודל ההרחקה בנזיר "אמרי נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב" כדי שלא יבוא לידי תקלה, ועל-דרך-זה תיקנו סייגי זהירות בעניינים רבים. ועפ"ז גם כאשר לא הוסיף אחד ממאתיים, ואיסורו הוא איסור אכילה בלבד, אין לעשות כל פעולה העלולה להביא לידי תקלה, וא"כ היאך מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם לכתחילה.

(עפ"י י"ן מלכות' החדש, ספר זרעים ט' ד')

45) קידושין לט, א. וראה למעלה פ"ה ה"ז, אם איסורו מן התורה או רק מדרבנן. (46) מדרבנן, כשם שעשאוה לענין תרומות ומעשרות ושביעית (להלן פ"א מהל' תרומות ה"ד והט"ו) ולענין ביכורים (פ"ב מהל' ביכורים ה"א). 47) קידושין, שם. הואיל וגם גבי אינו לוקה באופן זה (למעלה פ"ה שם). 48) אבל על גבי הגפנים - אסור, מפני שרשי הזרעים נכנסים אל תוך רשעי הגפנים, והרכבה אסורה אף בחוצה לארץ, כמפורש למעלה בפ"א ה"ה (כסף-משנה). [ראה למעלה פ"ב ה"א, שדעת רבינו שהרכבת שרשים בשרשים - אסורה]. 49) שכיון שבארץ ישראל הוא חייב מלקות (למעלה פ"ה ה"ב), גזרו בזה אף בחוצה לארץ. 50) שבת קלט, א. 51) אבל לתינוק ישראל - אסור (שבת שם), שאף איסור דרבנן אסור להאכיל לישראל קטן (פי"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז). 52) לישראל (ראה למעלה פ"א ה"ג), חיסה ושעורה וחרצן במפולת יד (כסף-משנה). 53) שבת, שם.

יד. וְאֵף עַל פִּי שְׁמִתָּר לְזַרְעוֹ הַיֵּרֶק בְּצַד הַפָּרֶם בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, הָרִי אוֹתוֹ הַיֵּרֶק הַזֵּרוּעַ שָׁם אֶסוּר בְּאֶכְלִיָּה⁵⁴ וְאִפְלוּ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. וְהוּא שִׁירָאָה אוֹתוֹ⁵⁵ לֹקֵט וּמוֹכֵר; אֲבָל סִפְקוֹ - מִתֵּר, כִּמּוֹ שְׁבָאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֶסוּרוֹת⁵⁶.

54) שאף-על-פי שאיסור זריעה אין בחוצה לארץ, מאחר שאף בארץ ישראל אינו חייב מלקות, כנ"ל, לענין איסור אכילה, כיון שבארץ ישראל אסור בהנאה (למעלה פ"ה שם) - אסור בחוצה לארץ, לכל הפחות באכילה. וראה מהא דלהלן, שאם ראהו לוקט, אסור אף בחוצה לארץ, והיינו

הצורה הזאת: כאן מופיע ציור!!! אמר שירחיק עבודתו ויזרע בין הקירות וכו'" [כלומר: אף-על-פי שבמקום הגפנים יש דין כרם לבין הקירות, מחמת שני טעמים: א. שהן שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב (למעלה פ"ז ה"ז)]. ב. שיש כאן דין עריס, ובכל זאת אין אנו אומרים שכל השטח שבין הקירות (= אפילו זה שרחוק מן הגפנים) הוא בכלל כרם, אלא מרחיק ארבע אמות מן הגפן האחרונה (=שיצאה זנב) וזרוע שם].

1. ל. גִּפְן שְׁעֵלָה³³ הַעֵץ שְׁלָה מִן הָאֶרֶץ מְעַט וְאַחַר כֵּן יַעֲקֹם וְנִמְשָׁף עַל הָאֶרֶץ וְחִזַּר וְעָלָה כִּמּוֹ אֶרְכָּבָה³⁴, פְּשִׁמוּדִין בֵּין הַגְּפָנִים³⁵ וּבֵין הַזֵּרַע שֶׁשָּׂה טְפָחִים או אֶרְבַּע אַמּוֹת³⁶ - אֵין מוֹדֵדִין אֶלָּא מִסּוּף הָאֶרְכָּבָה³⁷, לֹא מִעַקֵּר הַגְּפָן הָרֵאשׁוֹן.

33) שם פ"ז מ"א: "הארכובה שבגפן". 34) היא אחד מפרקי הרגל. 35) גפן יחידית. 36) כשהיו חמש גפנים שיש להן דין כרם. 37) בפירושו המשנה שם, כתב: "זוה אם לא יהיה עיקר ראשון נראה, אבל אם היה נראה ויראה שהוא עיקר הגפן הזאת שנתעקל, יש למדוד מעיקר הראשון". וכן הוא ב'ירושלמי', וכאן השמיטו רבינו. ועי' רב"ז.

6. יא. כָּבֵר בְּאֶרְנוֹ³⁸, שְׂאֵף עַל פִּי שְׁמִרְחִיק בֵּין הַזֵּרַע וּבֵין הַגְּפָן פְּשִׁעוּר, צָרִיף לְהַזְהִיר שְׁלֹא תִסְכַּף הַגְּפָן עַל הַיֵּרֶק או יִסְכַּף הַיֵּרֶק עַל הַגְּפָן. זֵרַע יֵרֶק או תְּבוּאָה יַצְמַחָה, וְאַחַר כֵּן סִכַּף עָלֶיהָ אֶת הַגְּפָן - הַקָּשִׁין מִתְרִין³⁹, וְהַדְּגָן יִדְלַק. הֵיוּ שְׂרָשֵׁי הַגְּפָן⁴⁰ יוֹצְאִין לְתוֹךְ הָאֶרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבֵּין הַפָּרֶם וְהַתְּבוּאָה - יַעֲקֹר. הֵיוּ שְׂרָשֵׁי הַתְּבוּאָה יוֹצְאִין לְתוֹךְ הָאֶרְבַּע אַמּוֹת - מִתֵּר.

38) למעלה פ"ו ה"א. 39) 'ירושלמי' (שם פ"ה ה"ו): "זרע בהיתר, וסיכך על גבן, הקשים מותרים והדגן אסור". וראה למעלה פ"ה ה"ז. וראה ב'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרון) שכתבו לחלק בין קשים לקשים: שאותם עצים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיף מאתים [מותרים], אבל אותם שגדלים אחר-כך - אסורין, מאחר שהוסיף מאתים. 40) בתוספתא (פ"ד): "היו שרשין יוצאין בתוך ארבע אמות, הכל מודים שיעקור שרשי פיאה (= מין ירק). יוצאין בתוך ארבע אמות שבכרם, אפילו למטה משלשה טפחים מותר". [ונראה שרבינו גרס "אפילו למעלה משלשה טפחים מותר", וראה בבבאור הגר"א יו"ד סי' רצו ס"ק פה, ו'תוספתא כפשוטה' שם]. והסביר הרב"ז: "שרשי הגפן הם כגפן, אבל שרשי התבואה אינם כתבואה".

13. יב. כָּל הַהֲרַחְקוֹת וְהַשְּׁעוּרִין הָאֲמוּרִין בְּכֻלָּאִים - בְּאֵמָה בַּת שֶׁשָּׂה טְפָחִים⁴¹ שׁוֹחֲקוֹת⁴². וְלֹא יַצְמַצְּם⁴³ בְּמִדּוֹת הַכֻּלָּאִים, שְׂאֵין מְצַמְצָמִים אֶלָּא לְהַחְמִיר⁴⁴.

41) עירובין ב, ב - מימרא של רבא. 42) כלומר: האצבעות סדוקות מרווחות כדרך השוחק פשוט שפתיו ('ערוך' ערך סחק). וראה בפ"ז מהל' שבת הל"ו והערה רא. 43) למדוד הטפחים מצומצמים. 44) עירובין, שם. שאם היו שתי שורות בכרם וביניהן ארבע אמות עצובות,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ה שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשור ובחמור יחדיו, אלא שיש סברא לומר כי זהו לאו שאין בו מעשה, ואין לוקים עליו - בזה אמרו כי בקולו הוא עושה מעשה, וחייב מלקות, אבל בהרבעה לא אסרה התורה אלא בעושה מעשה, אבל בלי מעשה אינו עובר על הלאו. (9) שאסור מדרבנן. וראיה לכך ממה שהתירו להכניס מין ושאינו מינו לדיר, ולא אמרו שמתור גם להעלות זה על זה.

ב. מִתֵּר לְהַכְנִיס שְׁנֵי מִיָּנִין לְסֵהר אָחֵד. וְאִם רָאָה 9
אוֹתָם רוֹבְעִים זֶה אֶת זֶה - אֵינּוּ זָקוּק לְהַפְרִישׁוֹן. 10
וְאִסּוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן בְּהֵמָתוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים 11
לְהַרְפִּיעָה¹⁰ לוֹ¹¹. 12

(10) באינו מינה. (11) כלומר, בשביל ישראל, ואיסורו משום "אמירה לנכרי שבות". [אבל להרבעה בשביל הגוי אין איסור אמירה לנכרי שבות. ואף על פי שהגוי מוזהר על רביעת בהמה באינו מינה - כאן מדובר, כנראה, באופן שאומר לו להרביע על ידי העלאה זה על זה, בלי מעשה של "כמכחול בשפופרת", שבישראל אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, ובגוי לא שייך איסור דרבנן. אבל אם אומר לו להרביע במעשה, עובר על לפני עיוור לא תיתן מכשול, אפילו אם אומר לו להרביעו בשביל הגוי.]

ג. מִי שֶׁעָבַר וְהִרְכִּיב בְּהֵמָתוֹ¹² פְּלֵאִים - הֲרִי הַנּוֹלֵד 13
מֵהֶם מִתֵּר בְּהֵנָאָה¹³. וְאִם הָיָה מִין טְהוֹרָה עִם מִין 14
טְהוֹרָה¹⁴ - מִתֵּר בְּאִכִּילָה¹⁵, כִּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּמִפְּאֵלוֹת 15
אֲסוּרוֹת. 16

(12) המדובר בשני מינים טמאים. (13) אבל באכילה לא, שהרי הם טמאים. (14) כגון בהמה עם חיה. (15) "בהמתך לא תרביע כלאים וכו' מה בהמתך היוצא ממנה מותרת כו' מדאסר רחמנא כלאים לגבוה (=לקרבן), מכלל דלהדיוט שרי (=מותר אף באכילה).

ד. שְׁנֵי מִיָּנִין בְּהֵמָה אוֹ חֵיה שְׂדוּמִין זֶה לְזֶה, אָף עַל 17
פִּי שְׂמֵתָעֲבָרִין זֶה מִזֶּה וְדוּמִין זֶה לְזֶה, הוֹאִיל וְהֵם 18
שְׁנֵי מִיָּנִין - הֲרִי הֵם פְּלֵאִים וְאִסּוּר לְהַרְפִּיבָן. פִּיעֵד? 19
הַזָּאֵב עִם הַפֶּלֶב, וְהַפֶּלֶב הַפְּפֹרִי¹⁶ עִם הַשּׁוּעֵל, 20
וְהַצִּבְאִים¹⁷ עִם הַעֲזִים, וְהַיְעֲלִים¹⁸ עִם הַרְחֵלִים, 21
וְהַסּוּס עִם הַפֶּרֶד¹⁹, וְהַפֶּרֶד עִם הַחֲמוֹר, וְהַחֲמוֹר עִם 22
הַעֲרוּד²⁰, אָף עַל פִּי שְׂדוּמִין זֶה לְזֶה - הֲרִי הֵן 23
פְּלֵאִים זֶה בְּזֶה. 24

(16) כלב הצייד מיוחס לכפר. (17) עפריס. (18) הם מין חיה. (19) נולד מן הסוס והחמור. (20) חמור מדברי.

ה. מִין שֵׁשׁ בּוֹ מְדַבְּרִי וְיִשׁוּבִי, כְּגוֹן שׁוֹר הַפָּרִי²¹ עִם 25
הַשּׁוֹר²², וְהַרְמֵף²³ עִם הַסּוּס - מִתֵּר לְהַרְפִּיבָן זֶה עִם 26
זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִין אָחֵד. אָבֵל אֲנִי עִם אֲנִי בָר - 27
פְּלֵאִים זֶה בְּזֶה. מִפְּנֵי שֶׁהָאֲנִי (בִּיתִי) - בִּיעִצּוֹ מְבַפְּנִים, 28
וְאֲנִי בָר - בִּיעִצּוֹ מִבְּחוּץ, מִפְּלֵל שֶׁהֵם שְׁנֵי מִיָּנִין. 29
וְהַפּוֹי - פְּלֵאִים עִם הַחֵיה וְעִם הַבְּהֵמָה; וְאֵין לֹקִין 30
עֲלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק²⁴. 31

(21) השור המדברי. (22) לפי ששניהם מין בהמה.

באכילה. ובהנאה לא גזרו, כמו שמוכח מהסוגיא בקידושין שם (ראה בכסף-משנה). (55) במשנה (ערלה פ"ג מ"ט, הובאה בקידושין לח): שנינו לגבי ערלה בחוצה לארץ: "ובלבד שלא יראנו לוקט". ואילו בכלאים שנינו: "ובחוצה לארץ יורד ולוקט (= כלומר הגוי) ובלבד שלא ילוקט (= ישראל) ביד", אבל ב'ירושלמי' (שם ה"ז): "אמר רבי יודן, עוד היא (= אף היא, כלומר, כלאים) בקדמייתא (צ"ל: "בקדמייתא" = כראשונה, כלומר, כערלה שברישא) יורד ולוקט, ובלבד שלא יראנו לוקט". וראה בקידושין לט, א. (56) פ"י הלכות יא"ב.

יום שלישי כ"ה שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר המרכיב זכר על בהמה שאינו מינו. וסימני פרדות שמתור לזווגן. הילודין מן הכלאים אם מותרין בהנאה, ואם מותרים בהרכבה. העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה. היושב בעגלה שמושכין אותה כלאים. בהמת פסולי המוקדשין.

א. הַמְרַפֵּיב זָכָר עַל נִקְבָּה שְׂאִינוּ מִיָּנֹו², בֵּין בְּהֵמָה 1
בֵּין בְּחֵיה וּבְעוֹף³, וְאֶפְלוּ בְּמִיָּנִי חֵיה שְׂפִים⁴ - הֲרִי 2
זֶה לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּאַרְץ בֵּין 3
בְּחוּצָה לְאַרְץ⁵; שְׁנֵאָמַר: בְּהֵמָתְךָ לֹא תִרְבִּיעַ פְּלֵאִים. 4
וְאָחֵד בְּהֵמָה חֵיה וְעוֹף שָׁלוּ אוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ⁶. וְאִינוּ 5
לֹקֵה עַד שִׁיכְנִיס בִּידוֹ פְּמִכְחוֹל בְּשַׁפּוּפֶרֶת⁷; אָבֵל 6
אִם הֵעֵלֵם זֶה עַל זֶה בְּלֵבָד אוֹ שְׁעוֹרָרֵן בְּקוֹל⁸ - מִפְּנֵי 7
אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת⁹. 8

(2) אפילו שניהם ממין טהור. ודווקא בשאינו מינו, אבל מין במינו, כגון שור שחור על גבי פרה לבנה - מותר. ולמדו כן מכלאי בגדים שתפרו בהם שני מינים "לא תלבש שעטני צמר ופשתים". (3) והנה בתורה לא נאמר אלא "בהמתך לא תרביע כלאים" ולא נזכרו חיה ועופות. אבל חכמינו ז"ל אמרו: "אחד שור ואחד כל בהמה כו' לכלאים וכו' וכן חיה ועוף" ולמדו כן בגזירה שווה "בהמתך" - "בהמתך" משבת, שכשם שבשבת נתרבו גם חיה ועוף שנאמר "לא תעשה כל מלאכה וגו' ושורך וחמורך וכל בהמתך", - "וכל בהמתך" מרבה כל מיני בעלי חיים, כמו כן לעניין כלאים. (4) "המרביע שני מינים שבים לוקה". ולמדו כן בגזירה שווה "למינהו" - "למינהו", נאמר "למינהו" ביבשה ונאמר "למינהו" בים, ללמדך שכשם שביבשה יש איסור כלאים, כמו כן יש בים. וצריך לומר ש"מיני חיה" שכתב רבינו אינו מין חיה בלבד אלא כוונתו לנפש חיה, והכל בכלל. (5) שהרי אינה מן המצוות התלויות בארץ. (6) ספרא פרשת קדושים פרק ד הלכה יד "בהמת אחרים על בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקותי תשמורו". (7) כך קבלו חכמים שלא אסרה התורה אלא אם האדם עושה מעשה ההרבעה בידיו ממש. (8) עוררם בקול להרבעה. [ואף על פי שבחרישה בכלאים אמרו: "הנהיגם בקול - לוקה" שהקפידה התורה גם אם אין האדם עושה מעשה החסימה בידו, וגם המנהיג בקול עובר על הלאו של "לא תחרוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסורים אלא מלהרביע, בהמה עם בהמה וחיה עם חיה, בהמה עם חיה וחיה עם בהמה, טמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה, טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה אסורין לחרוש ולמשוך ולהנהיג. ומפרשה רבינו שם: "כשאמר כלאי בהמה אינם אסורים אלא מלהרביע (=כלומר, אבל לחרוש מותר) אמר שאינו זה אלא לבהמה עם בהמה וכו'. אבל בהמה טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה יש בה תוספת על איסור ההרבעה, והוא: שהם אסורים לחרוש ולמשוך ולהנהיג וכו' וזה ענין שאמר הכתוב לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", רוצה לומר: לענין הרבעה שנאמר "בהמתך לא תרביע כלאים" כל שהם שני מינים הרי הם בכלל כלאים ואפילו שניהם טהורים, אבל בחרישה לא פרט הכתוב אלא באופן שאחד טמא ואחד טהור - "שור וחמור", וכן הוא בתוספתא שם פרק ה: "לא יקשור סוס לפרד ופרד לחמור וחמור לערוד כו' אם עשה כן כו' וחכמים פוטריין". (35) אפילו בחוצה לארץ. שכל מצוה שאינה תלויה בארץ, נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. (36) בספרי פרשת כי תצא: "לא תחרוש, אין לי אלא חורש, מניין לרבות את הדש וכו' תלמוד לומר יחדיו מכל מקום". (37) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואמרו שענין יחדיו, רוצה לומר לחבר ביניהם ולייחדם על איזה דרך שיהיה, או לחרישה וזולתה. (38) [זה מוסב על זורע ומושך ומנהיג, וכדברי הספרי (שהובא למעלה) שמ"יחדיו" למדו שחרישה לאו דווקא]. (39) ברייתא בבבא מציעא שם. ופירש רש"י: "המוזוג שור וחמור לקרון ולא הנהיג בהם".

ח. אָחַד שׁוֹר וְחֲמֹר וְאֶחָד כֹּל שְׁנֵי מִינֵי שְׂאֵחָד 21
טְמֵא וְאֶחָד טְהוֹר, בֵּין בְּהֵמָה עִם בְּהֵמָה בְּחִזְרָא 40 עִם 22
הַכֶּבֶשׂ, או חִיָּה עִם חִיָּה בְּחִזְרָא עִם הַפִּיל, או חִיָּה 23
עִם בְּהֵמָה כְּלָבִים 41 עִם הָעֵז או צִבִי עִם הַחֲזִיר וְכִיּוֹצֵא 24
בָּהֶם - עַל כֹּל אֵלוֹ לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה; שְׂחִיָּה בְּכֹל 25
בְּהֵמָה 42 הִיא, כִּמּוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת מְאָכְלוֹת 26
אֲסוּרוֹת. אֲבָל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים 43, שְׁנֵי מִינֵי שְׂחִיָּה 27
כֹּלְאִים בְּהִרְבָּעָה - אֲסוּרִים לְחַרֵּשׁ בְּהֵן כְּאֶחָד 28
וּלְמִשְׁכֵּן וְלִהְנַהֲיֵגָן. וְאִם עָשָׂה בְּהֵן מְלֹאכָה כְּאֶחָד או 29
מְשָׁךְ או הִנְהִיג - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפְּתֵי מְרֻדוֹת. וְאֲסוּר 30
לְהִנְהִיג בְּהֵמָה מִן הַיִּבְשָׁה עִם חִיָּה שְׂפִיָּם, כְּגוֹן עֵז 31
עִם שְׂבוּט 44; וְאִם עָשָׂה - פְּטוּר 45. 32

(40) חזיר הוא מין בהמה. (41) שהוא מין חיה. (42) בבא קמא נד: ושם למדו כלאים דחרישה בגזירה שווה "שור" - "שור" משבת, מה שור האמור בשבת גם עוף בכלל, אף כלאים כן. וכן הוא בספרי שם: "מניין לרבות שאר בהמה וחיה ועוף כיוצא בשור, תלמוד לומר לא תחרוש". ורבינו השמיט כאן "עוף". (43) שהרי אמרו בבבא קמא שם "אחד השור ואחד כל בהמה". כלומר, מזה משמע שגם כששניהם טהורים או שניהם טמאים הם בכלל האיסור, ולדעת רבינו זה אינו אלא מדברי סופרים. (44) בעיא היא שם נה. אם יש בזה איסור כלאים או מכיוון שאינם יכולים להתחבר, שהרי העז לא ייכנס לים והדג לא ייצא ליבשה. ולא נפשטה הבעייתא. (45) מאחר שלא נפשטה הבעייתא, שהרי אינו לוקה מספק. ורוצה לומר פטור ממכת מרדות, שהרי

(23) מין ממיני הסוסים ונזכר במגילת אסתר "בני הרמכים".
(24) אם הוא מין חיה או מין בהמה.

1 ו. הַיְלֹדִים מִן הַכֹּלְאִים: אִם הָיוּ אִמּוֹתֵיהֶן מִן 1
2 אֶחָד 25 - מִתֵּר לְהַרְפִּיכֵן זֶה עַל זֶה; וְאִם הָיוּ שְׁנֵי 2
3 מִינֵי 26 - אֲסוּר לְהַרְפִּיכֵן זֶה עַל זֶה, וְאִם הִרְכִּיב - 3
4 לֹקֵה 27. וְכֵן אִם הִרְכִּיב זֶה הַנּוֹלָד 28 אֶפְלוֹ עַל מִין 4
5 אֶמּוֹ 29 - לֹקֵה 30. בְּיַעַד? פֶּרֶד שְׂאֵמוֹ חֲמֹר - מִתֵּר 5
6 לְהַרְכִּיבוֹ עַל פֶּרֶדָה שְׂאֵמָה חֲמֹר 31, וְאֲסוּר 6
7 לְהַרְכִּיבוֹ 32 אֶפְלוֹ עַל הַחֲמֹר; אֲבָל פֶּרֶד שְׂאֵמוֹ סוֹס 7
8 - אֲסוּר לְהַרְכִּיבוֹ 33 עַל פֶּרֶדָה שְׂאֵמָה חֲמֹר. וְכֵן כֹּל 8
9 בְּיַוֵּצֵא בָּהּ. לְפִיכָּה, הַרוֹצֵה לְהַרְכִּיב פֶּרֶד עַל פֶּרֶדָה 9
10 או לְמִשְׁךְ בְּשִׁתֵּי פֶרְדוֹת - בּוֹדֵק בְּסִמְנֵי אֲזָנִים וְזָנָב 10
11 יְקוּל; אִם דּוֹמֵן זֶה לְזֶה - בְּדִיעַ שְׂאֵמָן מִמִּין אֶחָד 11
12 וּמִתֵּרִין. 12

(25) וכן אבותיהם מין אחד. (26) וגם אבותיהם שני מינים.
(27) זה לא ייתכן אלא אם נפסק שבוודאי "אין חוששין לזרע האב", אבל אם זה ספק - אינו לוקה. שהרי אם וודאי הוא שחוששין לזרע האב - מותר לכתחילה, כמו שאמרו בחולין עט. לדעת חנניה, שכל הפרדות מין אחד הם. ואם כן קשה כאן כמה קושיות: א. איך כתב בסמוך "וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו לוקה", הרי שם אמרו שאם אין חוששין לזרע האב מותרים לכתחילה, שהרי אמותיהם שוות, ואיך כתב רבינו שאסור ולוקה. ב. הרי שם אמרו במסקנא, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. ג. הרי בפרק י"ב מהלכות שחיטה הלכה י"א פסק רבינו שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. לכן נראה שיש להגיה גם כאן וגם בסמוך, כדלהלן: "ואם הרכיב [אינו] לוקה, וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו [אינו] לוקה". ולפי זה פסק רבינו כמסקנת הגמרא שם, וכמו שפסק בהלכות שחיטה שם, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. ולפיכך בשני מינים אסור שמא אין חוששין לזרע האב, ואינו לוקה שמא חוששין. ואם הרכיבו על מין אמו אסור שמא חוששין לזרע האב, ואינו לוקה שמא אין חוששין. (28) מסוס וחמורה. (29) חמור הבא מחמור וחמורה. (30) צריך להיות: "אינו לוקה", כמבואר למעלה. (31) ממה נפשך: אם אין חוששין לזרע האב הרי הם מין אחד מצד האם, ואם חוששין לזרע האב, הרי כל הפרדות מין אחד, כנ"ל. (32) אין כאן אלא איסור בלבד מחמת ספק, אבל אינו לוקה, כנ"ל. (33) ואינו לוקה, כנ"ל.

13 ז. כֹּל הָעוֹשֶׂה מְלֹאכָה בְּשְׁנֵי מִינֵי בְּהֵמָה או חִיָּה 13
14 כְּאֶחָד, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן מִן טְהוֹרָה וְהַשְּׁנֵי מִן 14
15 טְמֵאָה 34 - הָרִי זֶה לֹקֵה בְּכֹל מְקוֹם 35; שְׂנֵאָמֵר: לֹא 15
16 תַּחְרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבְחֲמֹר יַחְדוֹ. אֶחָד הַחֲרֹשׁ או הַזּוֹרֵעַ 36
17 או הַמוֹשֵׁךְ בָּהֶם עֲגָלָה או אֶבֶן כְּאֶחָד 37, או הַנְּהַיֵּגָם 17
18 כְּאֶחָד וְאֶפְלוֹ בְּקוּל - לֹקֵה; שְׂנֵאָמֵר: יַחְדוֹ - מְכַל 18
19 מְקוֹם 38. אֲבָל הַמְּזוֹנָן 39 - פְּטוּר, עַד שְׂמִיּוֹשֵׁף או 19
20 יְנַהִיג. 20

(34) בכלאים פרק ח משנה א"ב: "כלאי בהמה וכו' ואינם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ה שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חבירו בשוק. ודין המלביש את חבירו כלאים. וכהן שלבש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה.

- א. אין אסור בכלאי בגדים אלא צמר²⁰ ופשתן²¹ בלבד²², שנאמר: לא תלבש שעטני צמר ופשתים יחדו. ויש בכרכי הים²³ פמו צמר שגדל על האבנים שבים המלח²⁴, תבניתו כתבנית הזהב, והוא רך ביותר, וכלך שמו. ואסור עם הפשתן²⁵ מפני מראית העין, שהוא דומה לצמר רחלים. וכן השירים והכלף²⁶ אסורין מפני מראית העין²⁷.

2) צמר רחלים ואילים, שרק הם נקראים צמר סתם, שנאמר (מלכים ב ג, ד) "ומאה אלף אילים צמר" (ירושלמי כלאים פ"א הלכה א), וראה להלן הלכה ו. (3) כלאים פ"ט משנה א. (4) שבת כ: (5) וראה בפ"ב מהלכות ציצית הלכה ב, שכתב רבינו "ים המלח". וכוונתו לים הגדול שמימיו מלוחים, וכן גם בפירושו למשנה כלים פט"ו משנה א. ובסוף פירושו לשה סדרי משנה הביא "ים המלח", וכוונתו כנ"ל לים הגדול. ועיין ב'מעדני יום טוב' לרא"ש הלכות כלאי בגדים סימן ז אות י. (6) הואיל והשירים (= המשי) והכלך אסורים זה בזה (כלאים שם משנה ב, והובא להלן). מפני שהכלך דומה לצמר ושירים דומה לפשתן, קל-וחומר שיש לאסור כלך עם הפשתן עצמו. ולפי זה, הוא-הדין שירים עם צמר עצמו אסור (כסף-משנה ורדב"ז). והיום שהמשי מצוי בינינו ומכירים אותו, אין בו משום מראית העין, ומותר עם הצמר (שו"ע יו"ד סימן רצח סעיף א בשם הרא"ש). (7) משנה שם. (8) מפני שאחד מהמינים (= הוא השיריים) חלק כמו הפשתים, והשני (= הכלך) יש בו יבשות, והוא שעיר כמו הצמר (פירוש המשנה).

- ב. רחל בת עז - צמרה אין לוקין עליו²⁸ משום כלאים, אבל אסור הוא מדבריהם²⁹ מפני מראית העין. גיזן שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חבירו בעולם - הרי זה כלאים מן התורה. פיצד³⁰? צמר ופשתים שטרפן³¹ זה עם זה ושע אותן³² ועשה מהן לבדין³³ - הרי אלו כלאים³⁴. טרפן וטה אותן³⁵ פאחד וארג בגד³⁶ מטוי זה - הרי זה כלאים.

9) בכורות יז. ושם למדו כן מהיקש של צמר לפשתים, "מה פשתים שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה", וזה נשתנה. (10) ממה שאמרו שם "אין לוקין עליו", למד רבינו שמדרבנן אסור משום מראית העין, כמו שיריים וכלך שלמעלה (כסף-משנה). ועז שנולד מרחל שצמרו אינו דומה כלל לצמר רחלים, אינו אסור כלל (ר"י קורקוס). (11) [דעת רבינו שאו שוע, או טווי או נוז, ראה להלן, והוא מונה אותם כולם]. (12) (כלומר, ערבם ביחד). (13) סרקם במסרק והחליקם, "איש חלק" (בראשית כז, יא) תרגם אונקלוס: "גבר שעיע" (רע"ב). וסובר רבינו כדעת רש"י בנדה סא: ששוע היינו צמר ופשתים ביחד. (14) [אף-על-פי שהם שוע, ודעת רבינו ששוע בלבד הוא כלאים מן התורה, ראה להלן, הוצרך לעשיית לבדים, שאם

גם העז וגם השבוט שניהם ממין טהור. (עיין שבת קט. וקידושין מא. "רבא מלח שיבוטא" ובחולין קט: אסר לנו חזיר - התיר לנו מוח של שיבוטא), ומן התורה אינו חייב מלקות אלא במין אחד טהור ומין אחד טמא.

- ט. עגלה שהיו מושכין אותה פלאים - היושב בעגלה לוקה, ואף על פי שלא הנהיג; שישכנתו גרמת לבהמה שתמשך העגלה. וכן אם היה יושב אחד בעגלה ואחד מנהיג - שגיהן לוקין. ואפלו מאה שהנהיגו פלאים באחד - פלן לוקין.

- י. מתר לעשות מלאכה פאדם ובבהמה או חיה באחד, כגון אדם שחורש עם השור או מושך עגלה עם חמור וכיוצא בזה; שנאמר: בשור ובחמור יחדו - לא באדם וחמור או באדם ושור.

- יא. בהמת פסולי³⁷ המקדשין, אף על פי שהיא גוף אחד, עשאה הכתוב פשני גופין. מפני שהיתה קדש³⁸, ונעשת³⁹ פקדש ויחול מערבין זה בזה⁴⁰, ונמצאת בהמה זו כבהמה טמאה עם הטורה המערבין פאחד. הרי הוא אומר: ואם פל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לני. מפני השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בפסולי המקדשין⁴¹. לפיכך, החורש בשור פסולי המקדשין או המרביע - הרי זה לוקה משום פלאים. ואסור זה מדברי קבלה.

46) כלומר, פסולי המוקדשין שנפדו. (47) לפני שפדו אותה. [וצריך עיון למה הוצרך רבינו לכתוב כן, הלא גם בלי זה הוא כלאים, כמו שמבאר להלן: שיש בו תורת חולין ותורת קדשים]. (48) לאחר פדיון. (49) כלומר, חולין, שמתרת באכילה מחוץ לפתח אהל מועד, וקודש שאסורה בגיזה ועבודה כקדשים. וכן כתב רש"י במכות שם. וטעם זה מספיק, לדעת רבינו, רק בהרבעה שאסורה אפילו בשני מינים טהורים, אבל בחרישה הוצרך רבינו להא דלהלן. (50) הוצרך רבינו לכך לשיטתו שאין אסור חרישה בכלאים אלא במין טהור ומין טמא. [ולפי זה אין בכור בעל מום בכלל זה, שהרי עליו לא אמרו שהוא בכלל בהמה טמאה שהרי הוא אינו טעון פדיון ולא העמדה והערכה. אבל לעניין הרבעה, שאסור מן התורה אפילו בשני מינים טהורים, גם בכור בכלל, שהרי גם הוא מעורב קודש וחול.

פרק עשירי

1) יבאר כלאי בגדים שאינו אלא בצמר ופשתים בלבד. צמר רחל בת עז אם יש בה משום כלאים. קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן. הכלאים אם יש להם שיעור. והקנבוס והפשתן שטרפן זה בזה. כלאי בגדים אם יכול לעשותן ולמוכרם או לישב עליהם. מנעל שהוא כלאים. ותופרי כסות אם תופרין כדרכן. אין אסור כלאים אלא בגדים שהם דרך חימום. בגד צמר שחברו עם בגד פשתן בתכיפה אחת. הלוקח כלי צמר מן הגוי, והרואה כלאים של תורה על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גם נזו ביחד. וזה לא יתכן אלא בחוט שזור של צמר וחוט שזור של פשתים שחיברם יחד או בגד ארוג של צמר ובגד ארוג של פשתים שתפרם יחד. אבל האורג חוט של צמר שאינו שזור, בפשתים - אינו כלאים, שהרי הצמר אינו נזו. וראיה ממה שאמרנו למעלה שטווי אינו כלאים אלא אם ארג, ואם כן למה לנו הטווייה, הרי הוא כלאים מצד האריג שהוא "נזו", אלא על-כרחנו שאינו נזו אלא אם כל חוט וחוט של הצמר והפשתים שזורים, או שהם בגד ארוג וחיברם, כנ"ל (וראה להלן הלכה ז שמדובר אסור אפילו אינם שזורים כל אחד ואחד לבדו, כיון שארגם ביחד). וגם המשנה מנתה כל שלשת הדברים הנ"ל: שוע, וטווי ונזו: "אין אסור משום כלאים אלא טווי ואריג" (פ"ט משנה ח) - היינו טווי. "לבדים אסורים מפני שהם שועים" (שם משנה ט) - היינו שוע. "פיו של צמר (= חגורה קטנה של צמר) בשל פשתן, אסור מפני שהם חוזרין כאריג וכו' לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו" (שם) - הרי נזו, וראה בביאור הגר"א ליו"ד סימן ש סק"א). (19) נלמד ממה שאמרו שם במשנה: "לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן כו' אף-על-פי שהרצועה באמצע" (הובא להלן בדברי רבינו). (20) תוספתא כלאים פ"ה. (ולפי מה שכתבנו למעלה, צריך לומר שהחוטים היו שזורים). (21) שם משנה י: "השק והקופה מצטרפין לכלאים". וצריך לומר, שהמדובר בבגד צמר ובבגד פשתים, וכן כתב רבינו בפירושו המשנה שם. (22) סל קטן. (23) כלומר שחיברם. (24) של עור, ראה בפירושו המשנה שם. (25) שם משנה ט. (26) ספרי פ' תצא שם.

- ד. ומניין שכל אסורין אלו של תורה? שהרי הצרף 10
הכתוב להתיר פלאים פציצית, כמו שלמדו 27 מפי 11
השמועה שלא נסמכה פרישת פלאים לפרישת 12
ציצית 28 אלא להתיר פלאים פציצית, והציצית חוטין 13
קשורין בלבד הן 29, מפלל שחבור פזה שלא במקום 14
מצוה אסור מן התורה, שאינו ממצע בתורה דבר 15
שהוא אסור מדברי סופרים. 16

(27) יבמות ד. (28) שנאמר (דברים כב, יא-יב) "לא תלבש שעטני צמר ופשתים יחדיו, גדילים תעשה לך". (29) מנחות לט. (והם שזורים, כמפורש בספרי סוף פרשת שלח, תוספות נדה סא: ד" שוע).

- ה. הפלאים אין לו שעור, אפלו חוט 30 כל שהוא 17
של צמר בבגד גדול של פשתן 31 או של פשתן בצמר 18
- אסור. 19

(30) [שזור, כמבואר למעלה]. (31) בנדה שם: "בגד שאבד בו כלאים (היינו שאבד החוט ואינו ניכר), לא ימכרו לגוי". ובתוספות שם הקשו: יבטל החוט ברוב? ותירצו שלא שייך ביטול ברוב אלא כשהאסור מעורב בהיתר, אבל כלאים ששניהם היתר ונאסרים ע"י תערובת, כך אסור המרובה כמו המועט. (אבל לדעת רבינו, גם צמר בפשתים מתבטל (ראה להלן הלכה ו), וכאן אינו בטל מפני שחוט חשוב הוא, וראה בתוספות עבודה זרה ס"ה: ד"ה הבגד).

- ו. צמר רחלים 32 וצמר גמלים וכיוצא בו 33 שטרפין 20

לא עשה לבדים אינם "בגד", והתורה אמרה (ויקרא יט, יט) "ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך". וכן מפורש בספרא (פ' קדושים פרק ד הלכה יח): "ובגד כלאים, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדיו, יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן, תלמוד לומר בגד, אין לי אלא בגד, מניין לרבות את הלבדים, תלמוד לומר שעטנו, דבר שהוא שוע טווי ונזו". כלומר, מכיון שאסרה תורה או שוע או טווי או נזו, על-כרחנו שלבדים בכלל בגד, שהרי מדבר שהוא שוע בלבד, ואינו טווי, אי-אפשר לעשות (אלא לבדים). (15) כלומר, כלאים מן התורה. וכן הוא בכלאים פ"ט משנה ט: "לבדים אסורים מפני שהם שועים". והראב"ד השיג: "לבדים אינם מן התורה, שאין טוויין אלא שוע בלבד". וכן כתב רבינו בפירושו המשנה: "שלא יהיו כלאים עד שיהיו נחברים אלו שלשה הענינים כולם (כלומר, שוע טווי ונזו), וכל מה שאינו כך הוא כלאים מדברי סופרים, וזו הלכה פסוקה באמת ואין בו ספק, וכן אמרו בגמרא, ואם מצאת לאחד דבר חולק על מה שאמרתי לך, אל יכנס בלבך ספק, שהוא שכח ההלכה ההיא האמורה בגמרא נדה (סא:)" אבל שוב חזר בו רבינו, וכתב במהדורה שניה שם: "כך אמרו מקצת הגאונים, וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם (= או שוע או טווי או נזו) כלאים של תורה, ומה שנזכר בגמרא נדה (שם) והלכתא כמר זוטרא, שאמר: עד שיהיה שוע טווי ונזו), אינו לשון התלמוד, אבל הוא לשון איזה מפרש" (רדב"ז, וכן הוא בכסף-משנה, וראה במשנה עם פירושו המשנה הוצאת במברגר, וכן הוא בהגהות לפירוש המשנה דפוס ניאפולי כ"י שכטר (הגר"ש ליברמן במבואר להלכות הירושלמי להרמב"ם ז"ל עמ' ז). (16) [כלומר, ערבם וטווה אותם, אבל לא שע אותם, ועיין כסף-משנה]. (17) כן הוא שם משנה ח: "אין אסור משום כלאים אלא טוה וארוג, שנאמר לא תלבש שעטנו, דבר שהוא שוע טווי ונזו". (ראף-על-פי שלדעת רבינו: "כל אחד מהם (= או שוע או טווי או נזו) כלאים של תורה" (ראה למעלה), הוצרך כאן לאריגה, שבלי אריגה אין זה "בגד", ראה למעלה בדברי הספרא, וראה בהלכה הסמוכה).

- ג. תפר בגד 18 צמר בשל פשתן, ואפלו תפרין 1
במשי 19, או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן 20 או בגד 2
פשתים בחוטי צמר, או קשר חוטי צמר בחוטי 3
פשתים או גדלן, אפלו נתן 21 צמר ופשתים בשק או 4
בקפה 22 וקרפין 23 - הרי אלו פלאים. ואפלו קשר 5
גדיל של צמר בגדיל של פשתן, אף על פי 6
שהרצועה 24 באמצע 25, וכן אם כפל בגדי צמר 7
ופשתן וקשרן - הרי אלו פלאים. שנאמר: צמר 8
ופשתים יחדו - מפל מקום 26, פין שנתאחד נאסר. 9

(18) (למעלה מנה רבינו דין שוע ודין טווי, וכאן כתב דין נזו. שנוז הוא או ארוג או שזור, וכשם ששוע הכוונה שגם הצמר לחוד וגם הפשתים לחוד הם שועים, והם גם שועים ביחד. וכמו כן טווי, הכוונה שגם הצמר עצמו וגם הפשתים עצמם טוויים כל אחד וגם טוויים ביחד. כמו כן גם נזו, היינו שגם הצמר וגם הפשתן שניהם לעצמם הם נזו, והם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ה שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקשר, אין זה חיבור (ש"ך יורה-דעה סימן ש ס"ק ד בשם הרא"ש).

יא. לזבש אדם בגדי צמר⁴⁶ ובגדי פשתן וחוגר¹⁹ עליהם מבחוץ⁴⁷, ובלבד שלא יכרך⁴⁸ את המשיחה ויקשר בה בין כתפיו.²¹

(46 תוספתא שם. 47 שם. 48 בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "טרוף", וכן הוא בעוד כתבי-יד. וכן הוא בתוספתא שם (לפי הרא"ש נדה פ"ט הלכות כלאי בגדים סימן כ). והיינו שלא יערב את שתי המשיחות של שני הבגדים, ויקשרם ביחד, באופן שאינו יכול לפשטם אחד אחד, אלא לאחר שיתיר את הקשר (רא"ש שם, וראה בתוספתא כפשוטה).

יב. פלאי בגדים - מתר לעשותם ולמכרם⁴⁹, ואין אסור אלא ללבוש בלבד או להתפסות בהן⁵⁰. שנאמר: לא תלבוש שעטנז, ונאמר: לא יעלה עליך; העליה שהיא דרך לבישה⁵¹ - אסור, אבל עליה שאין דרך לבישה, כגון אהל שהוא כלאים - מתר לישב תחתיו⁵². וכן מתר מן התורה לישב על מצעות של פלאים⁵³; שנאמר: לא יעלה עליך - אבל אתה מציעו תחתיו. ומדברי סופרים, אפלו עשור מצעות זו על גבי זו והתחתון שבהן כלאים - אסור לישב על העליון, שמא תפרך נימא⁵⁴ על בשרו.³²

(49 כלאים פ"ח משנה א. 50 אסור משום העלאה, כדלהלן. 51 יבמות ד: 52 ירושלמי סוף כלאים: "אהלים אין בהן משום כלאים" (כסף-משנה). וכן הוא בתוספתא כלאים סוף פרק ה. 53 יומא טו. 54 של כלאים, ויש נימים גסים וגדולים כגון של גלופקריין ומחמתת במקומה (רש"י ביצה יד:).

יג. כמה דברים אמורים? ברכין, כגון יריעות ושמלות; אבל מקושין⁵⁵ שאינן נכרכין, כגון כרים וכסתות⁵⁶ - מתר לישב ולהסב עליהן, והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם⁵⁷.

(55 יומא שם. 56 כלאים פ"ט משנה ב: "הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים", והיינו לשבת עליהם, הואיל והן קשות, לא גזרו בהם שמא תיכרך נימא על בשרו. אבל להתכסות בהם אסור (עיין בתוספות ביצה טו. ד"ה אלא בקשין). 57 כלאים שם. שאם בשרו נוגע בהם, יש לחשוש שמא תיכרך (תוספות יום-טוב' שם). [ומדברי רבינו להלן (הלכה טו) נראה שאין זה משום חשש שמא תיכרך אלא שבנוגע בבשרו החמירו חכמים, כיון שהוא נהנה מן הכלאים].

יד. וכן הפרכת⁵⁸ שהיא פלאים: אם היתה רפה - אסורה, שמא יסמך לה השמש ותעלה על בשרו; ואם היתה קשה שאינה נכרכת - מתרת⁵⁹.

(58 ביצה יד: 59 שם טו.

זָה בְּזָה וְטוֹה מֵהֵן טוֹי³⁴: אִם הָיָה הַחֲצִי מִן הָרְחִילִים³⁵ - הָרִי הַכֹּל פְּצָמָר רְחִילִים, וְהָרִי הוּא בְּלָאִים עִם הַפֶּשֶׁתָּן³⁶; וְאִם הָיָה הָרֵב מִן הַגְּמִלִים - מִתָּר לְעִרְבוֹ עִם הַפֶּשֶׁתָּן, מִפְּנֵי שְׁצוּרַת הַכֹּל צוּרַת צָמָר גְּמִלִים, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לְנִימוֹת שֶׁל צָמָר הַמְעִרְבִין בָּהֶן, מִפְּנֵי שְׁאִינָן חוֹטֵי צָמָר³⁷.

(32 כלאים פ"ט משנה א. 33 צמר של ארנבים (להלן הלכה ט). ואין לך כלאים אלא בצמר של רחלים ואילים בלבד, ראה למעלה הלכה א. 34 באופן שכל חוט וחוט מעורב מצמר רחלים וצמר גמלים. אבל אם עירב חוט של צמר רחלים בתוך חוטי צמר גמלים, ואחר-כך עירב בהם חוטי פשתן - אסור, שהחוט חשוב הוא אינו בטל (להלן בסוף ההלכה, וכן הוא בכס"מ בשם התוספתא פ"ה, וראה בתוספתא כפשוטה שם). 35 משנה שם. 36 אם כל חוט וחוט שזור (ראה למעלה הלכה ג), וראה להלן הלכה ז, שמדרבנן אסור אפילו אם אינם שזורים כל אחד ואחד, כיון שארגם יחד. 37 אלא כל חוט וחוט מעורב מצמר רחלים וצמר גמלים, ואילו חוט צמר - אינו בטל, ראה למעלה.

ז. לפיכך, עורות הפכשים שעושין מהן בגדים, אף על פי שתופרין אותן בפשתן - מתרין, ואין חוששין לנימות של צמר, אף על פי שגנרכו בכלל חוט הפשתן³⁸ שתפרו בו, שהרי בטלו במעוטן³⁹.

(38 אף-על-פי שאין כאן לא שוע (ביחד), לא טווי (ביחד) ולא נוז כל אחד לחוד (ראה למעלה הלכה ג - אסור מדרבנן, כיון שהם נוז (=שזורים) ביחד, ועיין ראב"ד. 39 כיון שאין כאן חוט של איסור (ראה למעלה הלכה ו). וכאן למדנו רבינו שגם בכלאים, שהם תערוכת היתר והיתר, יש ביטול, ולא כדעת התוספות בנדה סא: (הובא למעלה הלכה ה), ועיין ראב"ד.

ח. וכן הקנבוס⁴⁰ והפשתן שטרפן זה בזה: אם רב מן הקנבוס - מתר לארג הטוי מהן עם חוטי צמר; ואם היו מחצה למחצה - אסור.

(40 כלאים שם. ואינו כלאים עם הצמר.

ט. העושה בגדי פלו צמר גמלים או צמר ארנבים או קנבוס, וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה - הרי זה אסור משום פלאים⁴².

(41 תוספתא כלאים פרק אחרון. 42 ראה למעלה הלכה ג "אף-על-פי שהצצועה (= של עור) באמצע". ועיין רש"י שם.

י. בגד צמר שגפרם⁴³ - מתר לפרך⁴⁴ אותו בחוטי פשתן. וקושר⁴⁵, אבל לא יתפר.

(43 שנקרע. תוספתא סוף כלאים. 44 לחבר. 45 היינו שמחבר שני ראשי הקרעים, וכורך החוט סביבם וקושרו על גביהם, שכיון שיכול להוציא שני ראשי הקרעים בלא התרת

1 טו. מְנַעַל שְׁהוּא פְּלֵאִים⁶⁰ וְאִין לוֹ עֶקְבִי⁶¹ - מִתָּר
2 לְלִבְשׁוֹ לָהּ; שְׁעוֹר הַרְגַל קָשָׁה הוּא⁶², וְאִינוּ נִהְיָה
3 כְּשֶׁאֵר עוֹר הַגּוֹף⁶³.

14 יח. לֹא יִלְבַּשׂ אָדָם פְּלֵאִים עֲרֵא⁷⁶, וְאֶפְלוּ עַל גְּבִי
15 עֲשָׂרָה בְּגָדִים⁷⁷ שְׂאִינוּ מִהֲנִיחוּ כְּלוּם⁷⁸, וְאֶפְלוּ
16 לְהַבְרִיחַ אֶת הַמְּכֹס⁷⁹. וְאִם לְבַשׁ בֶּן - לִזְקָה⁸⁰.

76) כלאים שם משנה ב: "אין עראי לכלאים". (77) שם.
78) [ואף-על-פי שאמרו (יבמות שם) "דאי כתב רחמנא לא יעלה עליך, הוה-אמינא כל דרך העלאה אסור רחמנא, ואפילו מוכרי כסות (כלומר, הצנועים המפשילים במקל לאחוריהם, כן הוא בירושלמי כלאים פ"ט הלכה א, ועיין שם בתוספות ישנים) כתב רחמנא לא תלבש שעטנז, דומיא דלבישה דאית ביה הנאה" - לא אמרו כן אלא ללמוד על העלאה, שאינה אסורה אלא אם נהנה, ולמדו כן מפני שסתם לבישה יש בה הנאה, אבל לא באו ללמד כך על לבישה עצמה, שגם באופן שאין בה הנאה, כגון הלובש על גבי עשרה בגדים - גם כן היא בכלל לא תלבש, ואסור (ועיין כסף-משנה, וראה להלן הלכה כה). אבל עדיין לא יתיישב מה שאמרו בבבא קמא ק"ג. שלדעת האומר דבר שאינו מתכוין מותר, מותר ללבוש כלאים להבריח את המכס, והלא גם בלי הנאה אסור, ואיזו כוונה צריך כאן?].
79) כדי לעבור בו את השער שנוטלים בו המכס, לפי שאינם מקבלים מכס מבגדים שאדם לבוש בהם. והמדובר במוכס שאין לו קצבה, שאם במוכס שיש לו קצבה, הרי אסור משום גזילה (פ"ה מהלכות גזילה ואבדה הלכה יא). ואף כאן האיסור מחמת הלבישה, ואף-על-פי שאינה להנאה. ראה למעלה. (80) משום "לא תלבש שעטנז".

17 יט. אִין אָסוֹר מְשוּם פְּלֵאִים אֱלָא בְּגָדִים שְׁהֵן דְּרָרָךְ
18 חֲמוּם⁸¹, כְּגוֹן הַבְּתִנָּת וְהַמְצַנְנָת וְהַמְכַנְסִים וְהַאֲבָנִט
19 וְהַשְּׂמֵלָה וּבְגָדִים שְׂמֻחָפִין בְּהֵן אֶת הַשּׁוֹקִים וְאֶת
20 הַיָּדִים וְכִיּוֹצֵא בְּהֵם. אֲבָל צְלִצְלוּלִין⁸² קִטְנִים שְׁעוּשִׁין
21 אוֹתָן הָעָם בְּבֵית יָד שְׁלֵהֵן לְצָרָר בְּהֵן מְעוֹת אוֹ
22 תְּבִלִין⁸³, וּסְמִטּוֹט⁸⁴ שְׂמֻנִיחִין עֲלֵיו רְטִיָּה אוֹ
23 מְלוּגְמָא אוֹ אֶסְפְּלִנִית⁸⁵ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - הֲרִי אֱלוֹ
24 מִתְרִין, אֶף עַל פִּי שְׁבִשְׂרוֹ נֹגֵעַ בְּהֵן, שְׂאִין דְּרָרָךְ
25 חֲמוּם בְּכָךְ.

81) ביצה טו. (82) חגורות. (83) שם. (84) תוספתא וירושלמי סוף כלאים. (85) מיני תחבושת.

26 כ. צִיץ שֶׁל עוֹר⁸⁶ אוֹ מִשֵׁי וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן שְׂמֵלָהּ בּוֹ
27 חוּטֵי צָמֵר וְחוּטֵי פִשְׁתָּן מְדֻלְדְּלִין עַל פְּנֵי הָאָדָם כְּדִי
28 לְהַפְרִיחַ הַזְּבוּבִין⁸⁷ - אִין בּוֹ מְשוּם פְּלֵאִים, שְׂאִין
29 דְּרָרָךְ חֲמוּם בְּכָךְ⁸⁸.

86) היא "אסטמא" שזכרה בשבת נז: (כסף-משנה).
87) כן מפרש רבינו "כליא פרוחי" בגמרא שם. (88) ראה ברש"י (שם) שפירש שאין בה כלאים משום שאינו טווי, ובתוספות שם בשם ריב"א משום שהוא דבר קשה.

30 כא. הַמְנַהִיג בְּהֵמוֹת וּמְכַנְסֵי חֲבָלִים⁸⁹ לְתוֹף יָדוֹ,
31 מִהֵן פִּשְׁתִּים וּמִהֵן צָמֵר - הֲרִי זֶה מִתָּר וְאֶף עַל פִּי

60) כלאים פ"ט משנה ז: "ומנעל של זרד, אין בו משום כלאים" וכתב שם רבינו בפירושו: "ומנעל של זרד היא דמות מנעל שנותנים תחת כף הרגל". ובביצה טו. "אמר רב פפא, ערדלין אין בהם משום כלאים". ופירשו הגאונים (רא"ש נדה פ"ט שם) "כנגד העקב של רגל, יש עושין אותו של צמר וקורין אותו נמטי, אין בהם משום כלאים לפי שהעקב קשה ואינו מתחמם". וראה להלן. (61) ה'תוספות יום-טוב' (שם) כתב "שכצ" ואין לו אלא עקב". זה מתאים למה שפירש רבינו במשנה שם, ולמה שכתב שפירשו הגאונים, ראה למעלה. ועיין בביאור הגר"א ל"יו"ד סימן שא ס"ק יח שכתב שהגהתו של ה'תוספות יום-טוב' נכונה. (62) כדברי הגאונים, ראה למעלה, ואף הנעל קשה (הגה ב"יו"ד שם סעיף יג). (63) [כלומר, אף-על-פי שבכרים וכסתות שהם קשים, אמרו (למעלה הלכה יג) "והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם" - כאן בנעלים שגם הרגל קשה ואינו נהנה - מותר, וראה למעלה שם].

4 טז. תּוֹפְרִי⁶⁴ כְּסוּת⁶⁵ - תּוֹפְרִין דְּרָרָךְ⁶⁶, וּבִלְבָד שְׂלֵא
5 יִתְפָּנוּ⁶⁷ בַּחֲמָה מִפְּנֵי הַחֲמָה⁶⁸ וּבְגִשְׂמִים מִפְּנֵי
6 הַגִּשְׂמִים⁶⁹. וְהַצְּנוּעִין תּוֹפְרִים בְּאַרְצָן. וְכֵן מוֹכְרֵי⁷⁰
7 כְּסוּת⁷¹ - מוֹכְרִין דְּרָרָךְ⁷², וּבִלְבָד שְׂלֵא יִתְפָּנוּ בַּחֲמָה
8 שְׂפִינָל לְהֵם הַפְּלֵאִים שְׁעַל כְּתָפָן מִן הַחֲמָה, וְלֹא
9 יִתְפָּנוּ בְּגִשְׂמִים לְהַתְחַמֵּם בּוֹ. וְהַצְּנוּעִין מִפְּשִׁילִין
10 בְּמַקְלָל לְאַחֲרֵיהֶן.

64) כלאים שם משנה ו. (65) שיש בה כלאים. (66) שמניחים הבגדים על ירכותיהם לתפרם. (67) שהעלאה לא אסרה תורה אלא אם נהנה, ולמדו כן (יבמות ד: ד) מ"לא תלבש", שסתם לבישה יש בה הנאה. אבל לבישה עצמה אסורה אפילו בלי הנאה, ראה להלן הלכה יח ובכסף-משנה שם. (68) להגן על הירכים מן החום. (69) כי דבר שאינו מתכוון, מותר לכתחילה (שבת כט:). ואף-על-פי שב"פסיק רישיה ולא ימות" הלכה היא שאסור (ראה בפ"א מהלכות שבת הלכה ו) - בהנאה אין הדבר כן, שאם אינו מתכוון להנאה, אין זו הנאה (ר"ן הובא במלאכת שלמה שם). (70) שם משנה ה. ויש להעיר שבמשנה שם שנו תחילה דין מוכרי כסות, ואחר-כך דין תופרי כסות, ועיין במלאכת שלמה שם שכתב שסדר המשנה הוא בדרך "לא זו אף זו". (71) שיש בה כלאים. (72) ששם על כתיפי ההראות לקונים.

11 יז. לֹא יִקַּח אָדָם בִּיצָה⁷³ כְּשֶׁהִיא חֲמָה בְּכַד פְּלֵאִים,
12 שְׁהֲרִי הוּא נִהְיָה בְּפְלֵאִים מִפְּנֵי הַחֲמָה⁷⁴ אוֹ מִפְּנֵי
13 הַצְּנָה⁷⁵. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזָה.

73) ירושלמי כלאים שם הלכה ב. (74) שמונעו מלכוות בביצה, והוא מכוין לכך (רבינו אליהו מלונדריש). (75) שהבגד מתחמם מהביצה ומחמם את היד, ואף זה, כשמתכוין לכך.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ה שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"מותר לעשות מן הכלאים תכריכין למת, שאין על המתים מצוה".

ולכאורה קשה, היאך יקום המת בתחיית המתים לבוש בבגדי כלאים. ואף שלדעה אחת בגמרא, מכאן הראיה ש"מצוות בטלות לעתיד-לבוא" אין הכוונה שלא ינהגו בהן, שהרי המצוות הן חכמתו ורצונו של הקב"ה, ואינן בטלות לעולם. וכדברי הרמב"ם בהקדמה לספר הי"ד "דבר ברור ומפורש שהתורה הזאת קיימת לעד ואין בה שום שינוי כו" אלא שקיומן לא יהיה מצד הציווי - מצוות בטלות - כ"אם מצד שיהפכו לטבע העולם ולמציאותו האמיתית, ופשיטא שמיד כשיוקם המת בתחיית המתים יפשוט את בגדי השעטנו שעליו, וילבש בגדים אחרים.

(על"פ ספר השיחות' תשנ"ב ח"א עמוד 29 והערה 25)

103) שם משנה ד. (104) כר' יוחנן בנדה סא: (ולולא טעם זה היה אסור. ואף-על-פי שאין המת נהנה מן הבגד - הרי דעת רבינו שלבישת כלאים אסורה אפילו בלי הנאה, ראה למעלה הלכה יח, ועיין תוספות שם, ור"ש כאן). 105) אוכף. (106) כלאים שם. (107) מפני שהוא קשה, וקשים מותר לישב עליהם (למעלה הלכה יג). (108) גלמד ממה שאמרו בכרים וכסתות (למעלה שם). (109) משנה שם. (110) שכל העלאה אסורה. ואין זה דבר שאינו מתכוין (ראה למעלה הלכה טז), שהרי רוצה הוא בלבישה זו ונהנה ממנה, שאינו מתלכלך בזבל.

21 כו. המת והבהמה¹¹¹ שהיו מלבישין פלאים - מתר
22 לנשאן¹¹² על כתפו.

(111) תוספתא סוף כלאים. (112) שאינו מתכוין להנאה, והרי זה כמוכרי כסות, ראה למעלה הלכה טז].

23 כז. בגד צמר¹¹³ שאבד בו¹¹⁴ חוט¹¹⁵ של פשתן, או
24 בגד פשתן שאבד בו חוט של צמר - הרי זה לא
25 ימכרנו לנכרי, שמא ימכרנו¹¹⁶ הנכרי לישראל. ולא
26 יעשנו מרדעת לחמור¹¹⁷, שמא ימצא אותו אחר
27 ויקרענו מעל המרדעת וילבשנו, שהרי אין הפלאים
28 נכר בו¹¹⁸. וכיצד תקנת¹¹⁹ בגד זה? צובעו, שאין
29 הצמר והפשתים עולים בצבע אחר, ומיד הוא נכר
30 לו ושוטמו. ואם לא נכר - הרי זה מתר; שמא
31 נשמט¹²⁰ והלך לו, שהרי בדיק ולא מצאו. וכבר
32 בארנו בהלכות ביאות אסורות¹²¹, שקל אסור ספקות
33 מדברי סופרים, ולפיכך הקלו בספק¹²².

(113) פסחים מ: (114) שנארג בו ואינו ניכר (רש"י בפסחים שם). (115) ראה למעלה הלכות ר"ז שרק חוט, שהוא חשוב, אינו בטל. (116) פסחים שם. (117) שם. (118) אבל אם הכלאים ניכרים בו, עושים אותו מרדעת לחמור, כמבואר למעלה (תוספות שם). (119) נדה סא: (120) שם. (121) פרק יח הלכה יז. (122) ראה בכסף-משנה לפ"ט מהלכות תומאת מת הלכה יב.

1 שפורכן על ידו. אבל אם קשרן פלן - נעשו פלאים
2 ואסור לו לכתבן על ידו.

(89) שם נד.

3 כב. מטפחות שמקנחין בהן את הידים⁹⁰, ומטפחות
4 שמספגין⁹¹ בהן הפלים והקרקעות, (ומטפחת ספר
5 תורה)⁹², ומטפחות ספרים⁹³ - אסורים משום
6 פלאים, שהרי הידים נוגעות בהן והן נכרכין על
7 היד תמיד ומתחממין.

(90) הן "מטפחות ידיים" שבמשנה (כלאים פ"ט משנה ג) וכו' אלעזר שפסקו בירושלמי כמותו. (91) במשנה שם: "ומטפחות הספג". (92) בדפוס רומי ליתא, וראה להלן. (93) לפי הנוסחא שבדפוס רומי ש"מטפחת ספר תורה" חסר כאן, מסתבר שיש לקרוא כאן: "ספרים", והיינו מטפחות ספרי-תורה (ראה בפירוש רבינו שם), והם אחד משלושת הדברים (=מטפחות הידים, מטפחות הספרים, מטפחות הספג) שנחלקו בהם חכמים ורבי אלעזר, והלכה כרבי אלעזר (ראה למעלה), ואילו מטפחות הספרים (=המגלחים) שבסוף המשנה, שהם מלבוש גבר על הגוף, לא נחלקו בהם חכמים, ולדברי הכל נאסרו משום כלאים (ראה ברע"ב שם), ולכן השמיטו רבינו, וראה בר"י קורקוס וברדב"ז.

8 כג. אותות⁹⁴ שעושין הפוכסין⁹⁵ והגרדין⁹⁶ בבגדים
9 כדי שיהא כל אחד מכיר את שלו, אם היתה אות
10 של צמר בפשתן או פשתן בצמר - הרי זה אסור,
11 אף על פי שאינו חשוב אצלו⁹⁷.

(94) שם משנה י. (95) כובסי בגדים. (96) האורגים. (97) כלומר, אצל בעל הבגד. והיה מקום לסברא שייבטל בבגד (ראה למעלה הלכה ז) - השמיענו שאסורים משום כלאים, שכיון שהוא ניכר - אינו בטל בתערובת.

12 כד. בגד צמר⁹⁸ שחברו עם בגד פשתן בתכיפה
13 אחת - אינו חבור⁹⁹ ואין זה פלאים. קבץ¹⁰⁰ שני
14 ראשי החוט פאחד¹⁰¹ או שתכף שתי תכיפות¹⁰² -
15 הרי זה פלאים.

(98) משנה שם. (99) שאינו בר קיימא, שהרי כשימישו אדם הוא מתפרד מיד, ראה בפירוש המשנה שם. (100) משנה שם. (101) וקשרם (רע"ב). (102) אפילו לא קיבץ ראשיהם (כסף-משנה). ויש אומרים שאינו כלאים אלא אם קשר שני ראשי החוט, כמו שאמרו לענין שבת, ראה פ"י מהלכות שבת הלכה ט (ר"ש). ויש מחלקים בין מלאכת שבת שאינו חייב אלא על מלאכה המתקיימת, לבין כלאים שאיסורו בחיבור אף-על-פי שאינו מתקיים (רדב"ז).

16 כה. מתר לעשות מן הפלאים תכריכין למת¹⁰³,
17 שאין על המתים מצוה¹⁰⁴. ולעשות ממונו מרדעת¹⁰⁵
18 לחמור¹⁰⁶ ויושב עליה¹⁰⁷, והוא שלא יהיה בשרו
19 נוגע בה¹⁰⁸. ולא יניח מרדעת¹⁰⁹ על פתפו¹¹⁰,
20 אפלו להוציא עליהן את הזבל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הביא הפסוק "ולאחותו", הלא טומאה לכהן כמת מצוה (מבלי ביטול קרבן פסח) נלמד מהפסוק "לאחיו", עיין רש"י שם. (134) ברכות שם.

18 ל. הלוֹבֵשׁ פְּלָאִים אוּ הַמְתַּפְּסָה בּוֹ - לּוֹקֵה¹³⁵. הֲיֵהָ
19 לְבוּשׁ¹³⁶ בְּכִלְאִים כָּל הַיּוֹם כָּלוּ - אֵינּוּ לּוֹקֵה אֶלָּא
20 אַחַת. הוֹצִיא רֵאשׁוֹ¹³⁷ מִן הַבְּגָד וְהַחֲזִירוֹ, הוֹצִיא
21 רֵאשׁוֹ וְהַחֲזִירוֹ¹³⁸, אַף עַל פִּי שְׂלֹא פָשַׁט הַבְּגָד
22 כָּלוּ¹³⁹ - הָרִי זֶה חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. בְּמָה
23 דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁהוּא חַיֵּב אַחַת כָּל הַיּוֹם? כְּשֶׁהִתְרוֹ
24 בּוֹ הִתְרָאָה אַחַת; אֲבָל אִם הִתְרוֹ בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: פִּשְׁט
25 פִּשְׁט¹⁴⁰, וְהוּא לְבוּשׁ בּוֹ, וְשָׂהָה פְּדֵי לְפִשְׁט וְלִלְבַשׁ
26 אַחַר שֶׁהִתְרוֹ בּוֹ - הָרִי זֶה חַיֵּב עַל כָּל שֶׁהִיָּה
27 וְשָׂהָיָה¹⁴¹ שֶׁהִתְרוֹ בּוֹ עָלֶיהָ וְאַף עַל פִּי שְׂלֹא פִּשְׁט.

(135) משום לא תלבש. (136) משנה במכות כא. (137) כן מפרש רבינו, מה שאמרו (שם כא): "מחוי רב אחא בריה דרב איקא עיולי ואפוקי" (כסף-משנה). (138) ובכל פעם התרו בו (כסף-משנה). [ורבינו אליהו מלונדריש (פירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו עמ' ג) כתב: אף-על-פי שלא התרו בו אלא אחת, ועיין שם הערה 45]. (139) כלומר, אף-על-פי שבשהה כדי לפשוט וללבוש אינו חייב אלא-אם-כן היה שהות לפשוט כולו וללבוש - כל זה אינו אלה בשהה לחדור ולא עשה מעשה, אבל אם עשה מעשה והוציא ראשו - חייב, אף-על-פי שלא פשט כולו. (140) במשנה שם: "אמרו לו אל תלבש אל תלבש, והוא פושט ולובש, חייב על כל אחת ואחת", אולם בסוגיא שם, אמר רב אשי לאו דוקא פושט ולובש, אלא אפילו שהה כדי לפשוט וללבוש חייב, וכן פסק רבינו. לפיכך כתב בהתראת העדים: "אמרו לו פשוט פשוט". (141) ואף-על-פי שלא עשה מעשה בכל פעם, חייב הוא על כל התראה והתראה - מאחר שהיה בידו לתקן להסיר האיסור מעליו, בכל פעם שמתרים בו, חשוב כעושה מעשה הליבישה, וכן כתב הריטב"א שם בשם התוספות, והביא ראיה מהסוגיא בברכות כ. (שהבאנו למעלה הלכה כט) שמה שאינו פושט בגד כלאים וממשיך להתכסות בו, הרי הוא "קום ועשה".

28 לָא. הַמְלַבֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ פְּלָאִים: אִם הֵיךְ הַלּוֹבֵשׁ
29 מִזֵּיד - הַלּוֹבֵשׁ לּוֹקֵה¹⁴², וְהַמְלַבֵּשׁ עוֹבֵר מִשּׁוּם
30 וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִקְשָׁל¹⁴³; וְאִם לֹא יָדַע הַלּוֹבֵשׁ
31 שֶׁהַבְּגָד הוּא פְּלָאִים, וְהֵיךְ הַמְלַבֵּשׁ מִזֵּיד - הַמְלַבֵּשׁ
32 לּוֹקֵה¹⁴⁴, וְהַלּוֹבֵשׁ פְּטוּר.

(142) שהיה לו לפשוט מיד, ושהייה חשובה כליבישה אף-על-פי שלא עשה מעשה, ולפיכך לוקה כמו שביארנו בהלכה הקודמת. ועוד שהוא כמסייע למלביש, שמזמין לו את עצמו להלבישו ומסייע כעושה מעשה (כסף-משנה). (143) ועל לאו זה אינו לוקה, שהוא לאו שבכללות. והמלביש אינו לוקה על "לא תלבש" קרי "לא תלביש", כדלהלן, - שלעולם אין לוקין על פסוק זה אלא מלקות אחת: כשלוקה הלוֹבֵשׁ - אינו לוקה המלביש, ורק כשאין הלוֹבֵשׁ לוקה, כגון בשוגג, - לוקה המלביש, כדלהלן

1 כח. הַלּוֹקֵה פְּלֵי צְמָר¹²³ מִן הַנְּכָרִי - צְרִיף לְבָדָקוֹ
2 יָפָה יָפָה, שְׂמָא הֵן תְּפוּרִין בְּפִשְׁתָּן.

(123) ראה בכלאים פ"ט משנה ז.

3 כט. הַרוֹאֵה פְּלָאִים¹²⁴ שֶׁל תּוֹרָה¹²⁵ עַל חֲבֵרוֹ¹²⁶,
4 אֶפְלוּ הֵיךְ מְהֵלֵךְ בְּשׁוּק - קוֹפֵץ לוֹ וְקוֹרְעוֹ עָלָיו
5 מִיָּד¹²⁷. וְאֶפְלוּ הֵיךְ רַבּוֹ¹²⁸ שֶׁלְמָדוֹ חֲכָמָה. שְׂאִין
6 כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דוֹחָה אֶסוּר לֹא תַעֲשֶׂה הַמְּפָרֵשׁ
7 בַּתּוֹרָה¹²⁹. וְלָמָּה נִדְחָה בְּהֶשֶׁב אֲבָדָה¹³⁰? מִפְּנֵי שֶׁהוּא
8 לֹא שֶׁל מְמוּן¹³¹. וְלָמָּה נִדְחָה בְּטַמְאָת מֵת¹³²?
9 הוֹאִיל וּפְרַט הַפְּתוּב וְלֹא-אֲחִיתוֹ¹³³. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה
10 לְמָדוֹ: לֹא-אֲחִיתוֹ אֵינּוּ מִטְּמֵא, אֲבָל מִטְּמֵא הוּא לְמֵת
11 מְצוּה. אֲבָל דְּבַר שְׂאֶסְרוֹ מִדְּבָרֵיהֶם - הָרִי הוּא
12 נִדְחָה מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת¹³⁴ בְּכָל מְקוֹם. וְאַף עַל פִּי
13 שֶׁפְּתוּב בַּתּוֹרָה: לֹא תִסּוּר מִן הַדְּבָר, הָרִי לֹא זֶה
14 נִדְחָה מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הֵיךְ עָלָיו
15 שֶׁעֲטָנוֹ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - אֵינּוּ קוֹרְעוֹ עָלָיו בְּשׁוּק, וְאֵינּוּ
16 פּוֹשְׁטוֹ בְּשׁוּק, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְבֵיתוֹ. וְאִם הֵיךְ שֶׁל תּוֹרָה
17 - פּוֹשְׁטוֹ מִיָּד.

(124) ברכות יט: (125) האסורים מדברי תורה. כן נראה בסוגיא שם. (126) [בגמרא שם: "המוצא כלאים בבגדו, פושטן אפילו בשוק", אבל בכ"י פרוז שם: "הרואה כלאים בבגדו של חברו". וכן הוא שם כ. לפי פירוש הגאונים (אוצר הגאונים שם עמ' 84) במעשה של רב אדא בר אבהו, שראה כותית שלבשה כרבלתא, קם וקרעה ממנה, שכרבלתא זו היא בגד שיש בו שעטנו, הרי שגם בבגד חבירו קורעו ופושטו. אבל יש אומרים שבבגד חבירו אינו קורע, מכיון שחבירו אינו יודע והוא שוגג (הרא"ש בנדה פ"ט הלכות כלאי בגדים סימן ו), וראה בפירושי רבינו אליהו מלונדריש עמוד ב הערה 23]. (127) שכל רגע ורגע הוא עובר על איסור לבישת כלאים. (128) למדו רבינו ממה שאמרו בברכות שם: "פושטו אפילו בשוק. מאי טעמא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד', כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב", הרי שגם רבו בכלל זה (כסף-משנה ורדב"ז). (129) אבל איסור דרבנן נדחה (ברכות שם). (130) שכתוב בו "לא תוכל להתעלם", ועל זקן שאינו לפי כבודו, נאמר "והתעלמת", ואינו חייב להשיב האבידה, והלאו נדחה מפני כבוד הבריות (שם). (131) וניתן למחילה (שם), וראה בתוספות שבועות ל' ד"ה אבל. (132) שכהן מיטמא למת מצוה. (133) ברכות כ. ופירש"י שם: "דמעיקרא כשנכתב לא-תעשה דטומאה, לא על מת מצוה נכתב, כשם שלא נכתב על הקרובים". וכן כוונת רבינו (אור שמח). ושם שאלו עוד: "ולייגמר מינה (כלומר: נלמד ממה שעושה פסח מיטמא למת מצוה, ומבטל הקרבת פסחו) שב ואל-תעשה שאני", כלומר ביטול הקרבת הפסח אינו אלא ב"שב ואל-תעשה", ואילו כלאים לובש על גופו ב"קום ועשה". ורבינו השמיט זאת. [אבל צריך עיון בדברי רבינו: כיון שלא דיבר אלא על מת מצוה שהוא ב"קום ועשה", ולא דיבר כלל על עושה פסח, למה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי כ"ה שבט – ספר זרעים – הל' מתנות עניים קלז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ואיפוד אין צריך להתיר האיסור כי "היו קשים ואינם כלאים".

על-פי-זה יש לבאר הטעם מדוע ישנו דין כלאים רק באבנט ולא בשאר בגדי כהונה, ע"פ מאמור הגמרא שחגורה בשעת התפילה יש בה משום "היכון לקראת אלקין ישראל", וא"כ כל עשיית האבנט הוא לשם העבודה, משא"כ שאר בגדי הכהונה משמשים לכל לראש בתפקידם הרגיל לכסות את האדם, אלא שנעשו באופן מיוחד "לכבוד ולתפארת" כיון שהם בגדי קודש לעבודת הכהונה.

(על-פי י"ן מלכות' החדש, ספר זרעים ט"ו ר')

סלקו להו הלכות פלאים בסיעתא דשמיא.

הלכות מתנות עניים

יש בכללן שלש עשרה מצות. שבע מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזה הוא פ'טן: א) להניח פאה. ב) שלא יכלה אותה. ג) להניח לקט. ד) שלא ילקט הלקט. ה) לעזוב עוללות הפ'רם. ו) שלא יעולל הפ'רם. ז) לעזוב פ'רט הפ'רם. ח) שלא ילקט פ'רט הפ'רם. ט) להניח שכחה. י) שלא ישוב לקחת השכחה. יא) להפריש מעשר לעניים. יב) לתן צדקה כמסת' יד. יג) שלא יאמץ לכבו על העניים. וכאור מצות אלו בפ'רקים אלו:

פ'רק ראשון

1) יבאר שמצוה להניח פאה לעניים בסוף השדה או האילן. ודין אם עבר וקצר כל השדה ואסף כל פירות האילן. המעמר ושכח אלומה בשדה. ואם שכח מקצת קמה. מתנות עניים אלו אם יש בהן טובת הנאה לבעלים. ודין גר האמור במתנות עניים. ומאימתי מותרין כל אדם בלקט שכחה ופאה ועוללות. מתנות עניים אלו אם נוהגות בחוצה לארץ. וכמה שיעור הפאה.

- 5 א. הקוצר את שדהו² - לא יקצר את כל השדה
- 6 כלה, אלא יניח³ מעט קמה⁴ לעניים בסוף השדה⁵;
- 7 שגאמר: לא תכלה פאת שדה בקצרה. אחד הקוצר
- 8 ואחד התולש⁶. וזה שמניח הוא הנקרא פאה.

2) כלומר, התחלת הקצירה היא המחייבת (ירושלמי' פאה פ"א ה"א), אבל לפני שהתחיל לקצור - אין עוד חיוב כלל ('אור פני מלך' להרב ניסן זק"ש). 3) ולא יקצור. פאה פ"ד מ"א: "הפאה ניתנת במחובר לקרקע", מפני ש"אמר הכתוב לא תכלה פאת שדה בקוצר - ללמדנו [שיניחו] פאה מחוברת לקרקע, וזה בקציר" (פירוש המשנה, שם). ובכבא-קמא צד, א - בכרייתא: "מצות פאה להפריש מן הקמה". 4) ואין לה שיעור (להלן ה"טו). 5) בגמר קצירו (רש"י שבת כג:). וראה להלן פ"ב ה"ב. 6) 'ספרא' פרשת קדושים פ"א ה"ב; חולין קלז, א. וירושלמי' פאה פ"א ה"ד, והיינו דברים שדרכם בתלישה, אבל דברים שאין

(כספ-משנה). 144) משום "לא תלבש", קרי "לא תלביש". [ומקור דברי רבינו בתוספתא מכות פרק ג (הוצאת צוקר מנדל עמ' 244"32): "המלביש את חבירו כלאים המטמא את הנזיר אף-על-פי שהמלביש מזיד (חייב - כצ"ל) והמטמא מזיד (חייב) פטור, אם היה לובש מזיד ומטמא (= ומיטמא) מזיד (חייב פטור) (היו) שניהם (שוגגין) (פטור) (פטורין)]. כן צריך להגיה בתוספתא הנ"ל ("ע"פ כתבי-יד עהרפורט ווינה ודפוס ראשון), ראה בפירושי ר' אליהו מלונדריש עמ' ד הערה 65].

- 1 ל.כ. כהנים שלבשו¹⁴⁵ בגדי כהנה שלא בשעת
- 2 עבודה, אפלו במקדש - לוקין, מפני האבנט שהוא
- 3 פלאים¹⁴⁶; ולא התירו בו אלא בשעת עבודה, שהיא
- 4 מצות עשה, פציצית.

145) ערכין ג: ושם מבואר שאפילו במקדש לוקין על כלאים שלא בשעת עבודה (כספ-משנה). 146) ראה בפ"ח מהלכות כלי המקדש הלכות א"ב.

- נקודות משיחות קודש -

"כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפילו במקדש - לוקין, מפני האבנט שהוא כלאים כו".

והשיג הראב"ד מהגמרא ש"במקדש אפילו שלא בשעת עבודה מותר", ועוד השיג על מה שכתב הרמב"ם שלוקין רק "מפני האבנט שהוא כלאים", והלא גם בחושן ובאפוד יש כלאים. ותירץ הרדב"ז שהאבנט "מרוקם צמר, ורך היה" אבל החושן והאפוד היו קשים ואינם כלאים, ולפי-זה נמצא שהרמב"ם והראב"ד חולקים אם יש דין כלאים רק באבנט או גם בעוד בגדי כהונה, ושתי הפלוגתות תלויות זו בזו, כי מחלוקתם האם הותרו כלאים בבגדי כהונה רק בשעת עבודה או כל זמן שהוא במקדש, תלוי בגדר היתר כלאים בבגדי כהונה.

לדעת הרמב"ם, ההיתר הוא על-דרך דיחוי כלאים בציצית, שנדחה והותר רק במקום מצות-עשה של ציצית, כך גם הותרו כלאים באבנט לשם עבודת כהונה, ולכן אין להתירו אלא רק בשעת עבודה, משא"כ הראב"ד סובר שיש חילוק עקרוני ביניהם, כי לגבי ציצית יש לימוד מיוחד להתיר בה כלאים, משא"כ באבנט אין לימוד מיוחד להתיר כלאים, אלא כיון שכך ציוותה התורה לעשות את האבנט, בדרך ממילא יודעים אנו שמלכתחילה אין בזה איסור כלאים, ולכן מותר גם שלא בשעת העבודה.

מכאן נובעת גם מחלוקתם, האם רק באבנט היה דין כלאים או גם באפוד ובחושן: לדעת הראב"ד שמעולם לא נאסרו כלאים בבגדי כהונה, מסתבר לרבות כלאים גם באפוד ובחושן, להדגיש שכך ציוותה תורה מלכתחילה, שכן צריך להיות אופן עשיית בגדי הכהונה. אבל לשיטת הרמב"ם שנאמר איסור כלאיים בבגדי כהונה, ונדחה במקום מצות-עשה, מסתבר למעט הדיחוי והיתר איסור כלאים כמה שיותר, ולכן סובר הרמב"ם שלגבי חושן

קלח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ה שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 לְעֵנִים; שְׁנֵאֲמָר: וְלִקְטָה קִצְרִיךָ לֹא תִלְקַט. עֵבֶר
14 וְלִקְטָן, אֶפְלוֹ טַחֵן וְאָפֶה¹⁶ - נוֹתֵן לְעֵנִים; שְׁנֵאֲמָר: 14
15 לְעֵנִי וְלִגְרִי תַעֲזֹב אֹתָם¹⁷. אָבְדוֹ אוֹ נִשְׁרָפוֹ אַחֵר
16 שְׁלִקְטָן קָדָם שְׁנֵתָן לְעֵנִים - לֹקְהָ.

דרכם בתלישה - אין התלישה מחייבת אותם בפאה. כמו שאמרו בחולין שם, וכמו שפסק רבינו להלן פ"ד ה"ב ('פאת השולחן' בשם 'פרי חדש').

1 ב. וּכְשֶׁם שְׂמִינִחַ בַּשָּׂדֶה, כֶּף בְּאֵילָנוֹת⁷. כְּשֵׁאוֹסֶף אֶת
2 פְּרוֹתֵיהֶן - מִינִיחַ מְעֻט⁸ לְעֵנִים. עֵבֶר וְקִצְרִי אֶת כָּל
3 הַשָּׂדֶה אוֹ אֶסֶף כָּל פְּרוֹת הָאֵילָן - לֹקְחֵם מְעֻט מִמָּה
4 שְׁקִצְרֵי אוֹ מִמָּה שְׁאֶסֶף וְנוֹתְנוֹ לְעֵנִים⁹; שְׁנֵתִינְתוּ
5 מִצֹּת עֲשֵׂה¹⁰, שְׁנֵאֲמָר: לְעֵנִי וְלִגְרִי תַעֲזֹב אֹתָם.
6 וְאֶפְלוֹ טַחֵן הַקָּמָה וְלִשְׂוֹ¹¹ וְאָפֶאוּ פֶתַח¹² - הֲרִי זֶה
7 נוֹתֵן מִמֶּנּוּ פָּאָה לְעֵנִים.

14 "זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה" (להלן פ"ד ה"א). (15) כלומר, או מאלם. זה "הנופל מתוך ידו כשמקבץ השבלים ויקצור" (שם). (16) ראה למעלה ה"ב. (17) כן כתב ב'ספר המצוות' ('עשה' קכא). "ולקט קצירך וכו' וגם זה לאו שניתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת מכות לגבי פאה". וחזר על זה עוד שם בלא-תעשה ריא, וראה בהלכה הסמוכה.

17 ה. וְכֵן בַּפֶּרֶט שֶׁנִּפְרָט מִן הָעֵנִים בַּשָּׂדֶה הַבְּצִירָה,
18 וְכֵן בְּעוֹלָלוֹת; שְׁנֵאֲמָר: וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲוֹלֵל, וּפְרֵט
19 כִּרְמֶךָ לֹא תִלְקַט, לְעֵנִי וְלִגְרִי תַעֲזֹב אֹתָם. וְכֵן הַמְעַמֵּר
20 וְשִׂכַח אֶלְמָה אַחַת¹⁸ בַּשָּׂדֶה - הֲרִי זֶה לֹא יִקְחָנָה;
21 שְׁנֵאֲמָר: וְשִׂכַחְתָּ עִמָּךְ בַּשָּׂדֶה, לֹא תֵשׁוּב לְקַחְתּוֹ.
22 עֵבֶר וְלִקְחוּ, אֶפְלוֹ טַחֵנוּ וְאָפֶאוּ - הֲרִי זֶה נוֹתְנוֹ
23 לְעֵנִים; שְׁנֵאֲמָר: לִגְרִי לִיתוֹם וְלֹאֲלַמְנָה יִהְיֶה - זֹ
24 מִצֹּת עֲשֵׂה. הֵא לְמִדְתָּ, שְׁכַלְן מִצֹּת לֹא תַעֲשֵׂה
25 הַנִּתְקָה לְעֲשֵׂה הַזֶּה¹⁹, וְאִם לֹא קָיָם עֲשֵׂה שְׁבָהֵן - לֹקְהָ.

7 (כן מבואר מן המשנה פאה פ"ד מ"א: "בדלית ובדקל". וב'ירושלמי' שם אמרו: "אילנות מניין? - תלמוד לומר: שדך". וכנראה מדברי רבינו שחייבם מן התורה, ולא כדעת הר"ש (פאה פ"א מ"ד) שמן התורה אינו חייב אלא בדגן תירוש ויצהר בלבד. (8) במחובר. עי' 'ירושלמי' פאה פ"ד ה"א. ועי' להלן פ"ב ה"טו'. (9) בבא-קמא צד, א. וממה שכתב רבינו "ונותנו", וגם להלן כתב "שנתנתו", נראה שכיון שכבר עבר ואסף הפאה אינו יוצא ידי חובתו ב"עזיבה" בלבד, אלא צריך ליתן, וראה להלן פ"ב הלכות ט"טז ('אור פני מלך'). (10) כן כתב ב'ספר המצוות' ('עשה' קכ) "והוא אמרו יתעלה, תעזוב אותם, אחר שהזכיר הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז): שהפאה היא לאו שניתק לעשה. הלאו - הוא אמרו לא תכלה פאת שדך, והעשה - הוא אמרו לעני ולגר תעזוב אותם". וכן כתב שם לא-תעשה רי: "ולאו זה ניתק לעשה, לפי שאם עבר וקצר כל הזרוע, יתן לעניים כשיעור הפאה מן הקציר, והוא אמרו לעני ולגר תעזוב אותם, כמו שביארנו במצות-עשה". (11) כרבי ישמעאל שאמר (בבא-קמא שם): "ואף מפריש מן העיסה". והלכה כדבריו, מפני שהסוגיא שם סוברת כמותו. ואמרו שם, שטעמו משום שנאמר פעמיים בתורה "תעזוב בפאה, ללמד שאפילו לאחר ששינה את הפאה - מחויב הוא לעזבה לעניים. (12) רבי ישמעאל לא הזכיר אלא "מפריש מן העיסה", אבל הואיל ולרבי ישמעאל נתרבתה העיסה מ"תעזוב" (ראה למעלה) - סובר רבינו שאין לחלק בין עיסה לפת אפויה, ואף היא חייבת.

18 (להלן פ"ה ה"ד, כתב רבינו: "שני עמרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה". ואם כן "אלומה אחת" שכתב כאן - לאו דוקא (ועי' 'אור פני מלך'). (19) זה לשון רבינו ב'ספר המצוות' (לא-תעשה ריד): "ודע, שכלל הוא אצלנו שכל מצוות לא-תעשה שיש בה קיום עשה, כל זמן שקיים עשה שבה - אינו לוקה, ואם לא יקימנו לוקה. כגון הפאה - שאם קצרה, לא יתחייב מלקות בזמן שיקצור אלא יכול ליתנה שבלים. וכן אם דש את החיטים וטחנן ולשן - נותן מן העיסה שיעור מה שהיה חייב בו מן הפאה, אבל אם אירע שאבדו אותן החיטים לגמרי או שנשרפו - הרי זה לוקה, כיון שלא קיים 'עשה' שבה, כל-שכן אם ביטלו בידו, כגון שאכל את כל אותן החיטים. ואל תחשוב שאמרם בגמרא מכות: "אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת" ננתקים שאותה האחרת היא הפאה, שמשמע שלא יהא דין זה אלא בפאה בלבד. - לא, אלא ענין "אחרת" רצונו לומר: הפאה וכל מה שדינו כדין הפאה, לפי שהפרט והלקט והשכחה והעוללות, כל אחד מהם הוא לאו שיש בו מעשה, ואפשר בו מה שאפשר בפאה מענין קיימו ולא קיימו או ביטלו ולא ביטלו, לפי שהכתוב שממנו למדנו לפאה שיש בה קיום 'עשה' הוא אמרו יתעלה: לעני ולגר תעזוב אותם - וזה נאמר בפאה ובלקט ובפרט ובעוללות, אמר "לא תכלה פאת שדך, ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם". ואמר עוד בעומר השכחה "לא תשוב לקחתו, לגר וליתום ולא למנה יהיה", וכיון שמצאנו לשון הגמרא שהפאה היא לאו שניתק לעשה, ולמדו על 'עשה' שבה ממה שאמר "לעני ולגר תעזוב אותם", משמע שכל אלו חמשת הלאוין - לאו שניתק לעשה".

8 ג. אָבְדַּ פֶּל הַקִּצְרִי¹³ שְׁקִצְרֵי אוֹ נִשְׂרָף קָדָם שְׁנֵתָן
9 הַפָּאָה - הֲרִי זֶה לֹקְהָ; שְׁהֲרִי עֵבֶר עַל מִצֹּת לֹא
10 תַעֲשֵׂה, וְאִינוֹ יְכוֹל לְקַיֵּם עֲשֵׂה שְׁבָה שְׁנֵתָן לוֹ.

26 ו. פֶּשֶׁם שְׁהִשְׁכַּחַת פְּעֻמָּרִים, כֶּף הִיא בְּקָמָה²⁰. אִם
27 שִׂכַח מִקְצֵת הַקָּמָה וְלֹא קִצְרָה - הֲרִי זֹ לְעֵנִים.

13 (במכות שם אמרו שלרבי יוחנן הסובר "ביטלו ולא ביטלו" (היינו שאינו לוקה בעבר על לאו הניתק לעשה' אלא אם ביטל את העשה' בידים) - מדובר כאן כשאכל הוא עצמו את העיסה. ומכיון שרבינו כתב: "אבד כל הקציר שקצר או נשרף", נראה שסובר כדעת ריש לקיש שם שאמר: "קיימו ולא קיימו" (היינו, שאפילו אם לא ביטל העשה' בידים אלא לא קיימו - לוקה). וכן כתב ב'ספר המצוות' (לא-תעשה ריד), ראה להלן ה"ה. וראה בפט"ז מהל' סנהדרין ה"ד, ובכסף-משנה שם. ועוד שם בפ"ח ה"ב.

11 ד. וְכֵן בְּלִקְטָה, פְּשִׁקוֹצְרֵי¹⁴ וּמְאָלִם¹⁵ - לֹא יִלְקַט
12 הַשְּׂבָלִים הַנוֹפְלוֹת בַּשָּׂדֶה הַקִּצְרִי, אֶלֶּא יִנְיַחֵם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ה שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין כאן דרכי שלום, שהרי יכול לומר להם: חכו עד שיבואו עניי ישראל (רדב"ז). [וראה בפ"י מהל' עבודה זרה ה"ה].

1. נאמר במתנות עניים: לעני ולגר תעזוב אתם - פל זמן שהעניים תובעין אותן. פסקו העניים לבקש ולחזר עליהם - הרי הנשאר מהן מתר לכל אדם³⁷; שאין גופו קדוש פתומות³⁸. ואינו חייב לתן להן דמיה; שלא נאמר בהן ונתן לעניים³⁹, אלא תעזוב אתם. ואינו מצוה לעזוב אותן לחיה ולעופות, אלא לעניים, והרי אין עניים.

37 כנראה שהכוונה שמותר גם לבעל השדה, וראה להלן. 38 כן הוא בחולין קלד, ב: "לוי זרע בכושר (= שם מקום - רש"י) ולא הוו עניים למישקל לקט, אתא לקמיה דרב ששת, אמר ליה: לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים. מיתיבי: אין מביאין תרומה לא מגורן לעיר ולא ממדבר לשוב, ואם אין שם כהן, שוכר פרה ומביאה - מפני הפסד תרומה, שאני תרומה דטבלה". (39 שם: "והרי מתנות (= זרוע ולחיים וקיבה) דלא טבלי (אינם אוסרים כל הבהמה לפני הרמס), ותניא וכו' ואם אין שם כהן מעלין אותן בדמים ואוכלן מפני הפסד כהן, שאני מתנות כהונה דנתניה כתיבה ביה".

יא. מאימתי⁴⁰ מתרין כל אדם בלקט⁴¹? משפנסו המלקטים שניים וילקטו אחר מלקטים הראשונים⁴² ויצאו. מאימתי מתרין כל אדם בפרט ובעוללות⁴³? משיהלכו העניים בפטרם ויבואו. הנשאר אחרי כן - מתר לכל אדם. מאימתי מתרין כל אדם בשכחה של זיתים⁴⁴? בארץ ישראל⁴⁵, אם שבח אותה בראש הזית⁴⁶ - הרי זה מתר בה מראש הדש פסלו, שהוא זמן רביעה שניה בשנה אפילה⁴⁷. אכל צפורי זיתים⁴⁸ ששכתן תחת האילן - הרי זה מתר בהן משפסקו העניים מלחזר אחריהן.

40 פאה פ"ח מ"א. 41 [מתוך סמיכות הלכה זו להלכה הקודמת, נראה שרבינו מפרש שההיתר הוא משום "לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים", וכן כתב בפירוש המשנה שם. ואף-על-פי שבבבלי בבא-מציעא כא, ב - אמרו שהטעם הוא משום יאוש בעלים, שהעניים נתייאשו מהלקט - פסק כדעת הירושלמי בפאה שם, שהביאו למשנה זו את הברייתא של רבי שמעון בן יוחאי "לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים". ונראה שם שהם של בעל השדה]. 42 במשנה שם: "משליכו בה הנמושות". וכפירושו של ריש לקיש (בבא-מציעא שם) "לקוטי בתר לקוטי", וגם רבי יוחנן שם אינו חולק עליו, עי' ביכסף משנה וביפירוש המשנה לפאה שם. 43 משנה, שם. 44 שם: "ובזיתים משתרד רביעה שניה". ואין הכוונה אלא להוציא פרט ולקט ועוללות שאינם באילנות, אבל לא בא למעט פאה, שהרי אף היא נוהגת בזיתים. 45 ראה להלן הי"ד, שמדובר בן נוהגות מתנות עניים גם בחוצה לארץ. וראה להלן. 46 שאם

1 וכשם שהשכחה בתבואה וכיוצא בה, כך יש שכחה 2 לאילנות פלן²¹; שפאמר: כי תחבט זיתך לא תפאר 3 אחריך²², והוא הדין לשאר האילנות²³.

20 פאה פ"ו מ"ז. וב'ספרי' פרשת כיתצא דורש "בשדה, לרבות שכחת קמה". וכן מפורש בירושלמי, עי' ר"ש בפירושו לפאה פ"ד מ"ו. 21 [נראה מדברי רבינו, שכל האילנות חייבים בשכחה, ואין בהם הכלל האמור בפאה (פ"א מ"ד, ולהלן פ"ב ה"א) שאילן שאין לקיטתו כאחת - אינו חייב בה. ואין כן דעת הרשב"א בקידושין ב, ב - ד"ה אתרוג, והגרע"א). ועי' משנה ראשונה בפאה שם, וב'אור פני מלך']. 22 ואמרו בחולין קלא, ב: "אחריך, זו שכחה". 23 לומדים מזית (חולין, שם).

4. נמצאת למד, שארבע מתנות לעניים בפטרם²⁴: 5 הפרט והעוללות והפאה והשכחה. ושלש מתנות 6 בתבואה²⁵: הלקט והשכחה והפאה. ושתים 7 באילנות²⁶: השכחה והפאה.

24 חולין שם, ותוספתא פאה פ"ב. 25 שלא שייך בה עוללות, כמבואר להלן פ"ד הי"ז. ועיי"ש הכ"א. 26 שאין בהם לא לקט ולא פרט ולא עוללות. וב'תוספות' (חולין שם, ד"ה גמר) שאלו: "אף-על-פי שלענין עוללות אין ללמוד זית מכרם בגזירה-שוה" אחריך אחריך, שאין בו לא כתף ולא נטף - למה לא נלמוד לענין פרט בגזירה-שוה" זו?".

8. כל מתנות עניים אלו²⁷ - אין בהן טובת הניה 9 לבעלים²⁸, אלא העניים באין ונוטלין אותן על פרזן 10 של בעלים²⁹. ואפלו עני שבישראל - מוציאין אותן 11 מידו³⁰.

27 שם. 28 שבידו לתתם לכל מי שירצה. 29 שהרי לא נאמרה בהם לשון "נתינה" אלא "תעזוב" - לשון עזיבה (שם:). בניגוד לתרומות ומעשרות שנאמרה בהן נתינה, שנותנן לכל מי שירצה (פי"ב מהל' תרומות הט"ו). 30 שנאמר (ויקרא כג, כב) "ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם", ודרשו חכמים (שם): "לא תלקט לעני - להזהיר עני על שלו", שגם העני אסור לו ללקט מן הלקט של שדהו.

12. כל גר האמור במתנות עניים³¹ - אינו אלא גר 13 צדק³². שהרי הוא אומר במעשר שני³³: ובה הלוי 14 והגר; מה הלוי כן ברית, אף הגר כן ברית³⁴. ואף 15 על פי כן, אין מונעין³⁵ עני עובדי פוככים ומזלות 16 ממתנות אלו, אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין 17 אותן, מפני דרכי שלום³⁶.

31 "לעני ולגר תעזוב". 32 ולא גר תושב (פאת השולחן). 33 בנוסח אחר כתב"ד "במעשר עני", וכן נכון (מעשה וקח). 34 'ספרא' פ' קדושים פ"ד ה"ד. 35 משנה, גיטין נט, ב: "אין ממחין ביד עניי נכרים בלקט שכחה ופאה מפני דרכי שלום". 36 אבל אם באו לבדם

24 - מוסיף. ואם זרע מעט ואסף הרבה⁶¹, שְהָרִי
25 נְתַבְרָךְ - מוסיף לפי הברכה. וכל המוסיף על
26 הפאה - מוסיפין לו שְכָר⁶². ואין לתוספת זאת
27 שְעוּר⁶³.

(56) פאה פ"א מ"א, וחולין שם. (57) פאה שם, מ"ב.
(58) חולין, שם. (59) פאה, שם. (60) שם: לפי רוב
העונה, וכתב בפיה"מ שם: "יש מי שיקרא ענוה בו"ו;
ופירושו מה שתענה הארץ אם זרע רב או מעט".
(61) בפירוש המשנה כתב: "והעניים מועטין". אבל כאן
השמיט זאת, שהרי אם היו העניים מרובים, יש להוסיף
יותר ויותר, בשנתברך בזרע רב. (62) כיון שיש מצוה
בהוספתו, כמפורש ב"ירושלמי" פאה פ"א ה"א.
(63) "ירושלמי" שם: "הפאה אין לה שיעור מלמעלה". וכן
אמרו (גדרים 1): "שאם רצה לעשות כל שדהו (= לאחר
שהתחיל לקצור, ראה להלן פ"ב ה"א) פאה - עושה".

יום רביעי כ"ו שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנִי

1) יבאר כל הדברים שחייבין בפאה. וכמה שיעור הקרקע
שיהיה חייב בפאה ודין שחיוב הפאה בקמה. הקוצר שדהו
קודם שתוגמר או המקדיש שדהו והיא קמה. גוי שקצר
שדהו ואח"כ נתגיר. ואם שוכרים פועלים נכרים לקצור.
באיזה מקום מן השדה מניחים הפאה. ואם הפועלים
מוזהרים להניחם. פאת דברים הנקצרים, אם קוצרים אותם
העניים. ואם מחלקים אותם או בוזזין אותה. ודן בכמה
עותות ביום מחלקין הפאה. והעני שנטל מקצת הפאה וזרקה
על השאר.

28 א. פֶּל אַכְל, שְגִדוּלְיוֹ מִן הָאָרֶץ, וְנִשְׁמַר, וְלִקְיַתּוֹ
29 פְּלוּ פְּאַחַת, וּמְכַנְיִסִין אוֹתוֹ לְקִיּוֹם - חֵיב בְּפֶאֱהָ;
30 שְנֵאמַר: וּבִקְצָרְכֶם אֵת קְצִיר אֲרֻצְכֶם.

31 ב. פֶּל הַדּוּמָה לְקִצְרוֹ² בְּחֵמֶשׁ דְּרָכִים אֱלוֹ - הוּא
32 שְחֵיב בְּפֶאֱהָ. פְּגוֹן הַתְּבוּאָה וְהַקְטָנוּיּוֹת וְהַחֲרוּבִין
33 וְהַאֲגוּזִין וְהַשְּׂקָדִים וְהַרְמוּנִים וְהָעֵנָבִים וְהַזֵּיתִים
34 וְהַתְּמָרִים בֵּין יְבִשִׁים בֵּין רְבִים³, וְכֹל פִּיּוּצָא בְּאֱלוֹ.⁴
35 אֲבָל אֶסְטִיס⁵ וּפּוּאָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי
36 שְאִינָן אֲכָל⁶. וְכֵן כְּמַהֲיִן וּפְטוּרִיּוֹת - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי
37 שְאִין גְּדוּלְיֵיהֶן מִן הָאָרֶץ כְּשֶׁאֵר פְּרוֹת הָאָרֶץ⁷. וְכֵן
38 הַהֶפְקֵר - פְּטוּר, שְאִין לוֹ מִי שְׁיִשְׁמְרֵנוּ, שְהָרִי הוּא
39 מִפְּקָר לְפָל. וְכֵן הַתְּאָנִים - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שְאִין
40 לְקִיַּתָּן כְּאַחַת, אֱלֹא יֵשׁ בְּאֵילָן זֶה מֵה שְׁיִגְמַר הַיּוֹם
41 וְיֵשׁ בּוֹ מֵה שְׁיִגְמַר לְאַחַר כְּמָה יָמִים. וְכֵן יִרְק -
42 פְּטוּר, שְאִין מְכַנְיִסִין אוֹתוֹ לְקִיּוֹם. הַשּׁוּמִים
43 וְהַבְּצָלִים - חֵיבִין בְּפֶאֱהָ, שְהָרִי מִיבִשִׁין אוֹתָן
44 וּמְכַנְיִסִין אוֹתָן לְקִיּוֹם. וְכֵן הָאֲמָהוֹת⁸ שֶׁל בְּצָלִים,
45 שְׁמֹנִיחִין אוֹתָן בְּאָרֶץ לְקַח מֵהֶן הַזֵּרַע - חֵיבוֹת
46 בְּפֶאֱהָ. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּהֵן.

שכח על הארץ, הרי זה מותר משיפסקו העניים, כדלהלן.
וראה להלן הי"ב. (47) כן כתב גם בפירוש המשנה שם:
"ורביעה שניה, המטר השני בזמן הרביעה השניה מן השנה.
והשאלו כמו כן שם הרביעה לזמן הסתיו, לפי שהוא מגדל
הצמחים ויוציאם מבטן הארץ כמעשה הבעל בנקיבה, והוא
גזור ממלת תרביע, וכן אמרו (תענית 1): מטרא בעלה
דארעא. וזמן רביעה שניה בארץ הצבי (= בארץ ישראל)
בשנה המבכרת הוא ב"ז במרחשוון, ובשנה הבינונית בכ"ג
במרחשוון, ובשנה המאוחרת בר"ח כסליו, ומה שירד מן
הגשם קודם י"ז מרחשוון הוא ממטרות החורף לא מתחילת
הסתיו, כל זה בארץ ישראל, ועליו נאמר הדבר". וראה מה
שכתב ב'כסף משנה' ליישב דברי רבינו עם הסוגיא בתענית
1, א, ו, ב. (48) ראה להלן הי"ב.

1 יב. פֶּל זְמַן⁹ שְׁיֵשׁ לְעֵנִי לְטַל שְׂכַחַת הַזֵּיתִים
2 הַמְּנַחֲתוֹת בְּאָרֶץ תַּחַת הָאֵילָנוֹת¹⁰ - נוּטָל, וְאֵף עַל פִּי
3 שְׂכָבֵר הַתֵּר פֶּל אָדָם בְּשַׂכְּחָה שְׂפִרְאֵשׁ הָאֵילָן¹¹. וְכֹל
4 זְמַן שְׁיֵשׁ לוֹ לְטַל שְׂכַחַת שְׂפִרְאֵשׁ הָאֵילָן - נוּטָל,
5 וְאֵף עַל פִּי שְׂעִדִין אֵין לוֹ שְׂכַחַת תַּחְתּוּיָהֶם¹².

(49) כן מפרש רבינו מה שאמרו בפאה פ"ז מ"ב: "כל זמן
שיש לו תחתיו, יש לו בראשו". (50) עד שלא פסקו
העניים מלחזור אחריה, ראה למעלה. (51) היינו אחר זמן
רביעה שניה בשנה אפילה, כמבואר למעלה. (52) שעדיין
לא פסקו העניים מלחזור אחריה.

6 ג. מִתְּנוֹת עֲנִיִּים שְׁבִשְׂדָה שְאִין הָעֲנִיִּים מְקַפְּדִים
7 עֲלֵיהֶן - הָרִי הֵן שֶׁל בְּעַל הַשְּׂדָה¹³, וְאֵף עַל פִּי
8 שְׂעִדִין לֹא פִּסְקוּ הָעֲנִיִּים מִלְּחֹזֵר עַל מִתְּנוֹתֵיהֶם.

(53) "ירושלמי" פאה פ"ח ה"א.

9 יד. פֶּל מִתְּנוֹת הָעֲנִיִּים הָאֱלוֹ אֵינָן נוֹהֲגוֹת מִן
10 הַתּוֹרָה אֱלֹא בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁴, כְּתוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת.
11 הָרִי הַפְּתוּב אוֹמַר: וּבִקְצָרְכֶם אֵת קְצִיר אֲרֻצְכֶם,
12 פִּי תִקְצֹר קְצִירָךְ בְּשִׂדְךָ. וְכָבֵר נִתְפָּרֵשׁ בְּגִמְרָא,
13 שֶׁהַפֶּאֱהָ נוֹהֲגַת בְּחוּצָה לְאָרֶץ מַדְבְּרֵיהֶם¹⁵. וְיִרְאֶה
14 לִי, שֶׁהוּא הַדִּין לְשֶׁאֵר מִתְּנוֹת עֲנִיִּים אֱלוֹ, שְׂפָלָן
15 נוֹהֲגוֹת בְּחוּצָה לְאָרֶץ מַדְבְּרֵיהֶם.

(54) שכל מצוה התלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ
(קידושין לו:), ועוד שהרי מפורש בפסוק "ארצכם"
ו"בשדך", כמו שמבאר. (55) כן מפורש בחולין קלו, ב:
"התם בארץ, הכא בחו"ל", ועי' כסף-משנה.

16 טו. כְּמָה הוּא שְׁעוּר הַפֶּאֱהָ? מִן הַתּוֹרָה אֵין לָהּ
17 שְׁעוּר¹⁶. אֲפֹלוּ הַגֵּיחַ שְׁבִלַת אַחַת - יֵצֵא יְדֵי חוּבְתוֹ.
18 אֲבָל מַדְבְּרֵיהֶם אֵין פְּחוֹת מֵאֶחָד מִשְׁשִׁים¹⁷, בֵּין
19 בְּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאָרֶץ¹⁸. וּמוֹסִיף עַל הָאֶחָד
20 מִשְׁשִׁים לְפִי גְדָל הַשְּׂדָה¹⁹, וְלְפִי רֵב הָעֲנִיִּים²⁰, וְלְפִי
21 בְּרִכַת הַזֵּרַע. כִּיצַד? שְׂדָה שֶׁהִיא קְטַנָּה בְּיוֹתֵר, שְׁאֵם
22 הַגֵּיחַ מִמֶּנָּה אֶחָד מִשְׁשִׁים אֵינוֹ מוֹעִיל לְעֵנִי - הָרִי
23 זֶה מוֹסִיף עַל הַשְּׁעוּר. וְכֵן אִם הָיוּ הָעֲנִיִּים מְרִבִּין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ו שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 לפל'17. קָצַר הַצֵּיָה וְהַקְדִּישׁוּ¹⁸ - מִנִּית מִן הַנְּשֹׂאָר
15 פָּאָה הָרְאוּיָה לְפִל'19.

(14) "שחובת הפאה בקמה." (15) "נותן פאה ממה שקצר".
(16) ובפירושו המשנה שם כתב: "כשידע הלוקח שקצרו
חצייה נתחייב בלא ספק לתת כל הפאה שמחוייבת לתת
לאותה שדה, לפי שאין לו רשות למכור מתנות הקדוש
ברוך הוא, ולפיכך יהיה כאילו לא מכר לו אלא מה שנשאר
בשדה אחר הוצאת הפאה שנתחייבה אותה השדה".
(17) יוציא הפאה כולה מן החצי שפדה. (18) כלומר, את
החצי הזה שקצר. (19) מפני שחובת הפאה בקמה וחייב
הפאה על מה שקצר - בנשאר.

16 ו. פָּרַם שְׂהִיָּה בּוֹצֵר²⁰ מִמֶּנּוּ עֲנָבִים לְמֹכַר בִּשְׂוִק²¹,
17 וּבְדַעְתּוֹ שְׂנִינִית הַשָּׂאָר לְגַת לְדֶרֶךְ אוֹתוֹ: אִם הִיָּה
18 בּוֹצֵר לְשׂוֹק מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן - הֲרִי זֶה נּוֹתֵן פָּאָה לְמָה
19 שְׂבוֹצֵר לְגַת כְּפִי הַנְּשֹׂאָר²²; וְאִם הִיָּה בּוֹצֵר לְשׂוֹק
20 מֵרוּחַ אַחַת בְּלִבָּד - הֲרִי זֶה נּוֹתֵן פָּאָה מִן הַנְּשֹׂאָר
21 כְּפִי הָרְאוּיָה לְכָל הַכָּרִם; הוֹאִיל וּבּוֹצֵר מֵרוּחַ אַחַת -
22 אֵינּוּ כְּבוֹצֵר עֲרָאִי, מְעַט מִכָּאֵן וּמְעַט מִכָּאֵן, שֶׁהוּא
23 פְּטוּר. וְכֵן כָּל הַקּוֹטֵף מִלְּלוֹת²³ מְעַט מְעַט וּמִכְּנִיס
24 לְבֵיתוֹ, אֲפִלּוּ קָטַף בֶּן פֶּל שְׂדֵהוּ - פְּטוּר מִן הַלֵּקֶט
25 וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הַפָּאָה.

(20) "כרם המדל נותן מן המשואר על מה ששייר, והמחליק
מאחת יד נותן מן המשואר על הכל". וכתב רבינו בפירושו
שם: "וכרם המדל, כרם מדולדל, גזור ממלת דל, והוא
שיבצור מקצתו וימכור ויעזוב הנשאר לדרוך או לייבש,
אמר שחייב לתת פאה מן השארית הנשארת כפי מה שנשאר
לא כפי הכרם כולו, וזה כשיבצור הענבים מכל צד מצדי
הכרם, אבל כשיבצור מצד אחד ומכר והניח הנשאר, ייתן
ממה שנשאר, פאה המחוייבת לכל הכרם, וזהו פירושו מה
שאמר המחליק מאחת יד, רוצה לומר הבוצר או הקוצר
מצד אחד." (21) אבל מדל לבית נותן מן המשואר על
הכל. כלומר, המדל לשוק הרי הוא כבוצר עראי מעט מעט,
כדלהלן. אבל מדל לבית לעשותו גורן הכל מצטרף והרי זו
בצירת קבע. (22) לפי שהוא כבוצר עראי. (23) תוספתא
פרק א: "המקטף ומכניס לביתו אפילו כל שדהו, פטור מן
הלקט ומן השכחה ומן הפאה". ומפרשה רבינו משום
בצירה עראית ולא משום שקטיפה אינה כקצירה שהרי
בדברים שדרכם בקטיפה חייבים בפאה.

26 ז. הַקּוֹצֵר כָּל שְׂדֵהוּ קֹדֶם שֶׁתִּגְמַר²⁴ וְעֵדֵין לֹא הִבִּיאָהּ
27 שְׁלִישׁ - הֲרִי זֶה פְּטוּרָה²⁵. וְאִם הִגִּיעָה לְשְׁלִישׁ -
28 חֵיבָתָה. וְכֵן בְּפִרוֹת הָאֵילָן²⁶, אִם נִגְמְרוּ שְׁלִישׁ גְּמִירְתָּן
29 - חֵיבִין.

(24) שתתבשל. (25) שאינה קצירה. (26) ושיעור שליש
גמירתן נאמר לעניין מעשרות.

30 ח. הַמְקַדֵּשׁ שְׂדֵהוּ וְהִיא קָמָה - חֵיבָתָה בְּפָאָה²⁷.
31 קְצֵרָה הַגְּזוּרָה וְאִתּוֹר כֶּף פְּדָאָה - פְּטוּרָה; שֶׁבִשְׂעַת
32 חֵיבִים הַפָּאָה הִיָּתָה קֹדֶם, שְׂאִינוּ חֵיבִים בְּפָאָה²⁸.

(2) בספרא שם: "מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר
(שסתם קציר הוא כן - ר"ש פאה שם), וגידולו מן הארץ,
ולקיתתו כאחת ומכניסו לקיום" (שסתם קציר מתבשל ביחד
ומכניסו לקיום - שם). (3) כדעת חכמים בירושלמי, שגם
רוטבי תמרים (=תמרים רכים) חייבים בפאה שאף הם
נגמרים כאחת, ולא כדברי ר' יוסי בן רבי יהודה שם
הפוטרים מפאה מפני שאינם נלקטים כאחת. (4) [במשנה
ובספרא שם נזכר גם אוג ולפי שהאוג שביהודה הוא
מהקלים שבדמאי שחזקתם מן ההפקר, השמיטו רבינו בכדי
שלא להאריך ולפרט, באוג שאינו מן ההפקר, שהרי ההפקר
פטור מפאה, וכללו בכלל "כל כיוצא באלו"]. (5) [בשבת
סח. אמרו: "אוכל למעוטי ספיחי סטיס". אבל בכתב יד
אוקספורד שם חסרה המלה ספיחי, וכן הוא בפירוש רבינו
לתלמוד מסכת שבת. וסובר רבינו שרק סטיס אינו אוכל,
אבל הספיח שלו הוא אוכל. ומקור דבריו ממה ששנינו
בכלאים פרק ב משנה ה: "תבואה שעלה בה ספיחי
אסטיס", הרי שהוא אוכל, שאם לא כן אין בו משום כלאים
כלל, שצריך שיהא מאכל אדם]. (6) והם מיני צבעים.
(7) כלומר, אף על פי שגדלים הם מן הארץ - אינם יונקים
מן הארץ כשאר אילנות. (8) הבצלים השמורים לזרע.

1 ג. קָרַקַע כָּל שְׂהוּאָה⁹ - חֵיבָתָה בְּפָאָה, וְאֲפִלּוּ הִיָּתָה
2 שֶׁל שְׂתַפְּסִין; שְׂנֹאָמַר: קָצִיר אֲרָצְכֶם - אֲפִלּוּ שֶׁל
3 רְבִים.

(9) וכדעת רבי עקיבא, ש"שרך" משמע אפילו שדה כל
שהוא. ובירושלמי שואל: הגע עצמך שהייתה שכולת אחת,
עד שלא קצרה - אין כאן חיוב, משקצר אין כאן שיוור?
ומתרץ שהיה קלח אחד ובו ה' שבלים.

4 ד. שְׂדֵה שְׂקֻצְרוּהָ נְכָרִים לְעֲצֻמָן¹⁰, או שְׂקֻצְרוּהָ
5 לְסֻטִים, או קָרְסְמוּהָ¹¹ נְמָלִים, או שְׂבַרְתָּה הַרוּחַ או
6 בְּהֵמָה - הֲרִי זֶה פְּטוּרָה מִן הַפָּאָה¹²; שְׂחֹבֶת הַפָּאָה
7 בְּקָמָה¹³.

(10) ירושלמי שם: "מתניתא כשקצרוה לעצמן, אבל קצרוה
לישראל חייבת". ובספרא פרשת קדושים: "ובקצרכם פרט
לשקצרוה גויים, מיכן אמרו נכרי שקצר שדהו ואחר כך
נתגייר פטור מן הלקט והשכחה והפאה". ואם כן "קצרוה
גויים לעצמן" כאן, הוא מה שהביא רבינו להלן הלכה ט
"גוי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר וכו'". (11) כמו
כרסמוה, והוא מעניין כריתה. (12) שאמר הכתוב בחיוב
הפאה ובקצורכם שנהיה אנחנו הקוצרים. (13) כלומר, אף
על פי שאם לא נתן פאה מן הקמה, מפריש מן העמרים,
היינו דווקא כשנתחייב בקמה, אבל כאן שבקמה פטור -
אינו מתחייב אחר כך.

8 ה. קָצַר הַצֵּיָה וְקָצְרוּ הַלְּסֻטִים חַצֵּיָה שְׂנֹשֶׂאָר - הֲרִי
9 זֶה פְּטוּרָה; שֶׁהַחֵיבִים בְּחַצֵּי שְׂקֻצְרוּ הַלְּסֻטִים¹⁴. אֲבָל
10 אִם קָצְרוּ הַלְּסֻטִים חַצֵּיָה וְחִזַּר הוּא וְקָצַר הַשָּׂאָר -
11 נּוֹתֵן פָּאָה כְּשֶׁעוֹר מֵה שְׂקֻצְרוּ¹⁵. קָצַר הַצֵּיָה וּמִכָּר
12 חַצֵּיָה - הַלּוֹקֵחַ נּוֹתֵן פָּאָה (לְפִל'16). קָצַר חַצֵּיָה
13 וְהַקְדִּישׁ חַצֵּיָה - הַפּוֹדֶה מִיַּד הַגְּזוּרָה נּוֹתֵן פָּאָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27) שבשעת חובתה, היינו קצירתה, הייתה ביד הדיוט.
28) שכשם שממעטים קצירת גויים מהפסוק "ובקוצרכם" - "פרט לשקצרוה גויים", כמו כן ממעטים קציר הקדש.

1 ט. נְכַרִי שֶׁקָצַר שְׂדֵהוּ וְאַחַר כֶּף נִתְגַּיַר - הָרִי זֶה
2 פְּטוּרָה מִן הַפָּאָה וּמִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁבְעָה, אִף עַל
3 פִּי שְׂאִין הַשִּׁבְעָה אֲלֵא בְּשַׁעַת הָעֵמּוּר.²⁹

29) כחכמים הפוטרים, וטעמם בירושלמי: "כתיב ושכחת עומר בשדה ושכחת קמה (כלומר, מן המלה "בשדה" למדו לרבות שכחת קמה), את שיש לו שכחת קמה יש לו שכחת עומרין, את שאין לו שכחת קמה, אין לו שכחת עומרין".

4 י. אֵין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִים נְכָרִים לְקָצֵר, מִפְּנֵי שְׂאִינָן
5 בְּקִיָּאִין בְּלֶקֶט וּפָאָה³⁰. וְאִם שֹׁכֵר וְקָצְרוּ אֶת כְּפֻלָּהּ³¹
6 - הָרִי זֶה חֵיבֵת בַּפָּאָה.³²

30) ולא יניחו לעניי ישראל ליטול לקט ופאה. ונהנה בתוספתא וירושלמי שם לא נזכר אלא "לקט", ורבינו הוסיף גם "פאה", והשמיט "שכחה", מפני שפאה ולקט תלויים בקוצרים. אבל בשכחה, אם שכחו הפועלים ולא שכחו בעל השדה אינה שכחה, ואם ישכח גם בעל השדה, עליו לברר, אם שכחו גם הפועלים יעזוב אותה לעניים]. (31) [כלומר, אף על פי שקצרו את כולה והישראל לא קצר כלום בכל זאת חייבת בפאה]. (32) היינו מן העמרין.

7 יא. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁקָצַר כָּל שְׂדֵהוּ וְלֹא הֵנִיחַ פָּאָה -
8 הָרִי זֶה נוֹתֵן מִן הַשִּׁבְעָלִים פָּאָה לְעֲנִיִּים, וְאִינוּ צָרִיף
9 לְעִשׂוֹר. וְאִם נָתַן לָהֶם רֵב הַקָּצִיר³³ מִשּׁוֹם פָּאָה - הָרִי
10 זֶה פְּטוּר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת. וְכֵן אִם דָּשׁ וְעָדִין לֹא זָרְהָ³⁴
11 - נוֹתֵן לָהֶם הַפָּאָה קָדָם שְׂעִישׂוֹר³⁵. אֲבָל דָּשׁ וְזָרְהָ
12 בְּרַחַת וּבְמִזְרָה וְגַמֵּר מְלֹאכְתּוֹ - מַעֲשָׂר³⁶ וְנוֹתֵן לָהֶם
13 מִן הַפְּרוֹת הַמַּעֲשָׂרִין שְׁעוֹר הַפָּאָה הָרְאוּיָה לְאוֹתָהּ
14 שְׂדֵה³⁷. וְכֵן בְּאֵילָנוֹת.

33) ולא כל הקציר, ש"העושה כל שדהו פאה אינה פאה". ומה שאמרו בנדרים "שאם רצה לעשות כל שדהו פאה - עושה", היינו לאחר שהתחיל לקצור ו"כל שדהו" לאו דווקא. (34) לא פיזור ברוח את המוץ מן הזרעים. (35) שלפני גמר המלאכה לא חלה עליו חובת המעשר. (36) שכבר חלה עליו חובת מעשר מן השדה. (37) ואינו מנכה שיעור המעשר שנתן.

15 יב. אֵין מְנַיְחִין³⁸ אֶת הַפָּאָה אֲלֵא בְּסוֹף הַשְּׂדֵה, כְּדִי
16 שְׂיִהְיוּ עֲנִיִּים יוֹדְעִין מְקוֹם שְׂכִיבָאוּ לִי³⁹. וְכִדִּי
17 שְׂתִּיהֵה נִפְרֵת לְעוֹבְרִים וְלִשְׂכִּים וְלֹא יִחְשְׁדוּ⁴⁰. וּמִפְּנֵי
18 הַרְמָאִים, שְׁלֹא יִתְפַּוֵּן לְקָצֵר הַכֹּל וְאוֹמֵר לְאֵלוּ
19 שְׂרוּאִים אוֹתוֹ קוֹצֵר סוֹף הַשְּׂדֵה: בְּתַחֲלַת הַשְּׂדֵה
20 הַנִּחְתִּי. וְעוֹד, שְׁלֹא יִשְׁמַר שְׁעָה שְׂאִין שָׁם אָדָם
21 וְיִנְיַחָהּ וְיִתְנַגֵּה לְעֵנִי הַקָּרוֹב לִי⁴¹. עֵבֶר וְהֵנִיחַ הַפָּאָה
22 בְּתַחֲלַת הַשְּׂדֵה אוּ בְּאַמְצָעָה - הָרִי זֶה פָּאָה⁴². וְצָרִיף
23 שְׂנֵינִחַ בְּסוֹף הַשְּׂדֵה כְּשִׁעוֹר הַפָּאָה הָרְאוּיָה לָמָּה
24 שְׁנֹשְׂאָר בְּשְׂדֵה אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ אֶת הָרְאוּשׁוֹנָה.

38) דברי ר' שמעון: "מפני ארבעה דברים לא ייתן אדם פאה אלא בסוף מפני גזל העניים, ומפני ביטול עניים, ומפני מראית העין ומפני הרמאין". (39) שלא יהו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואומרים עכשיו הוא נותן פאה, עכשיו הוא נותן פאה". וזה הוא "ביטול עניים", האמור בכל המקורות הנ"ל. (40) שלא יהו עוברין ושבין אומרים ראו היאך פלוני שקצר את שדהו ולא הניח ממנו פאה". וזהו "מפני מראית העין" האמור שם. (41) זהו "מפני גזל עניים". (42) כלומר, הרי היא לעניים ופטורה מתרומות ומעשרות. פאה פרק א משנה ג: "נותנין פאה מתחילת השדה ומאמצעה". ולמדו שם בירושלמי ממה שנאמר "לקצור" - "אפילו יש לו כמה לקצור".

25 יג. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁנָּתַן פָּאָה לְעֲנִיִּים, וְאָמְרוּ לוֹ: תֵּן
26 לָנוּ מִצֵּד זֶה, וְנָתַן לָהֶם מִצֵּד אַחֵר - זֶה זִוּוּ פָּאָה. וְכֵן
27 בַּעַל הַשְּׂדֵה שֶׁהִפְרִישׁ פָּאָה וְאָמַר: הָרִי זֶה פָּאָה וְגַם
28 זִוּוּ⁴³, אוּ שְׂאֵמַר: הָרִי זֶה פָּאָה וְזוּוּ⁴⁴ - הָרִי שְׂתִּיהֵן
29 פָּאָה.

43) בנדרים ו: אמרו שפשוט הדבר שכיוון שאמר "וגם זו", שוודאי היא פאה. (44) כיוון שלא אמר "וגם זו", אין זו אמירה מפורשת לפאה, אלא הרי היא כיד (=רמז בעלמא), והסתפקו שם אם יש יד לפאה כמו לקרבנות, או לא. ופסק רבינו לחומרא בספק ממון עניים.

30 יד. אָסוּר לְפּוֹעֲלִים לְקָצֵר⁴⁵ אֶת כָּל הַשְּׂדֵה, אֲלֵא
31 מְנַיְחִין בְּסוֹף הַשְּׂדֵה כְּשִׁעוֹר הַפָּאָה. וְאֵין לְעֲנִיִּים בַּהּ
32 כְּלוּם עַד שְׂיִפְרִישָׁנָה בַּעַל הַבַּיִת מְדַעְתּוֹ⁴⁶. לְפִיכָף,
33 עֲנִי שְׂרָאָה פָּאָה בְּסוֹף שְׂדֵה - אָסוּר לְגַע בַּהּ מִשּׁוֹם
34 גִּזְלָה עַד שְׂיִוָּדַע לוֹ שֶׁהוּא מְדַעַת בַּעַל הַבַּיִת.

45) כי יד פועל כיד בעל הבית וחלה עליהם חובת לא תכלה פאת שדך. (46) ש"אין פאה אלא שיש להם שם", היינו שצריך לקרוא לה שם פאה.

35 טו. הַפָּאָה שֶׁל תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן מְזַרְעִים
36 הַנְּקָצְרִים, וְכֵן פָּאֵת הַכֶּרֶם וְהָאֵילָנוֹת⁴⁷ - נִתְּנָת
37 בְּמַחְבֵּר לְקָרְקַע. וְהָעֲנִיִּים בּוֹזְזִין⁴⁸ אוֹתָהּ בְּיָדָם, וְאֵין
38 קוֹצְרִין אוֹתָהּ בְּמַגְלֹת⁴⁹ וְאֵין עוֹקְרִין אוֹתָהּ
39 בְּקַרְדָּמוֹת, כְּדִי שְׁלֹא יָפוּ אִישׁ אֶת רַעְהוּ. רְצוּ הָעֲנִיִּים
40 לְחַלְקָהּ בְּיָנְיָהֶם⁵⁰ - הָרִי אֵלוּ מְחַלְקִין⁵¹. אֲפִלוּ
41 תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵה אוֹמְרִין לְחַלֵּק, וְאַחַד אוֹמֵר לְבֹז -
42 לְזֶה הָאֶחָד שׁוֹמְעִין, שְׂאֵמַר בְּהַלְכָּהּ.

47) שאינם גבוהים ביותר, ואין סכנה בעלייה עליהם.
48) חוטפים וקוטפים. ולמדו כן בספרא שם מ"תעזוב" - "הנח לפניהם והם יבזבוזו". (49) בחרמשים. (50) היינו שבעל הבית יחלק ביניהם. (51) למד כן ממה שנאמר שם במשנה א: "אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבוז, לזה שומעין שאמר כהלכה" מכלל שאם כולם אומרים לחלק - מחלקין ביניהם.

טז. פָּאָה שֶׁל דְּלִית⁵² וְשֶׁל דָּקָל, שְׂאִין עֲנִיִּים מְגִיעִין⁵³

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצידו של העני כי לפי האמת אין זה קניין כלל. (56) זה מוסב על "נפל עליה" ו"פירש טליתו עליה". (57) זה מוסב על נטל מקצת הפאה זורק על השאר. והנה במשנה שם: "נטל מקצת פאה זורקה על השאר אין לו בה כלום" ובתוספתא פרק ב הלכה א נוסף לזה: "ר' מאיר אומר קונסין אותו ונטולין הימנו זו וזו". וסבור רבינו כי ר' מאיר לא בא לחלוק על דברי התנא הראשון אלא לפרש דבריו, וכן כתב בפירושו המשנה. ואף לדברי האומרים שר' מאיר חולק על דברי תנא קמא יש מקום לפסקו של רבינו לפי מה שפסק בפרק ג מהלכות בכורות הלכה ד כר' מאיר בעניין בכור שנשחט שלא על פי מומחה, הרי ש"הלכה כר' מאיר בגזירותיו ובקנסותיו". (58) ואין בעל השדה יוצא ידי חובתו בעזיבה אלא צריך ליתן.

21 יט. מי שלקח את הפאה⁵⁹ ואמר: הרי זה לאיש
22 פלוני העני, אם עני הוא זה שלקח - מתוך שזוכה
23 בו⁶⁰ לעצמו זכה בו לאותו פלוני; ואם עשיר הוא
24 - לא זכה לו, אלא יתננה לעני שנמצא ראשון.

(59) שם משנה ט: "מי שלקט את הפאה ואמר הרי זה לאיש פלוני עני ר' אליעזר אומר זכה לו, וחכמים אומרים יתננה לעני הנמצא ראשון". ופירשה עולא במסכת בבא מציעא, כשהיה המלקט עשיר שאסור לו ללקט לעצמו, אבל עני, שרשאי ללקט לעצמו, זוכה גם לאחרים. ופסק רבינו כחכמים ולפי פירושו של עולא. (60) כלומר, מתוך שיכול לזכות בו.

25 כ. בעל הפית שהניח פאה לעניים אלו העומדים
26 לפניו, ובא עני אחר מאחוריו ונטלה - זכה בה; ו
27 שאין אדם זוכה בלקט שכחה ופאה וסלע של
28 מצאיא עד שגייע לידו⁶¹.

(61) כלומר, עד שיקנה באחד מדרכי הקניין.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1 יבאר אם מניחין פאה משדה אחת לחברתה. ההפסק שעושה השדה כשתי שדות, והזורע בין האילנות. הזורע שדהו מין אחד בשתי גרנות או ב' מינין בגורן א'. האחין שחלקו או השותפין שקצרו חצי השדה ואח"כ חלקו. המוכר מקומות משדהו. ושנים שחלקו אילן. שדה חרובין וזיתים. והבוצר מקצת כרם להקל מעל הגפן.

29 א. אין מניחין² את הפאה משדה על חברתה.
30 כיצד? היו לו שתי שדות - לא יקצר את האחת פלה
31 ויניח בשניה פאה הראויה לשתייהן. שנאמר: לא
32 תכלה פאת שדך בקצרה - שניניח בכל אחת ואחת
33 פאה הראויה לה³. ואם הניח משדה על חברתה -
34 אינה פאה⁴.

(2) פאה פ"ב משנה א. (3) כן הוא בספרא פרשת קדושים (פרק א הלכה יא) "שדך, לחייב על כל שדה ושדה", עיין ר"ש בפירושו שם. וכן הוא בירושלמי שם: "שנאמר שדך, ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה". (4) כן הוא בירושלמי שם: "הפריש פאה משדה לחברתה - לא קדשה".

1 לְבוּ אוֹתָהּ אֶלָּא בְּסִפְנֵיהּ גְּדוּלָּהּ - בְּעַל הַפִּית מוֹרִיד
2 אוֹתָהּ וּמְחַלֵּק אוֹתָהּ בֵּין הָעֲנִיִּים. וְאִם רָצוּ פִלֵּן לְבוּ
3 אוֹתָהּ לְעֶצְמָן - בּוֹזְזִין. אֶפְלוּ תִשְׁעִים וְתִשְׁעִים
4 אוֹמְרִים לְבוּ, וְאֶחָד אוֹמֵר לְחֵלֶק - שׁוֹמְעִין לְאֶחָד,
5 שְׁאֵמֵר בְּהִלְכָּה, וּמְחִיבִין בְּעַל הַפִּית לְהוֹרִיד וּלְחַלֵּק
6 בִּיגִינָה.

(52) שם. גפן מודלה על גבי כותל גבוה.

7 יז. בְּשִׁלְשׁ עֲתוֹת בַּיּוֹם⁵³ מְחַלְקִין אֶת הַפָּאָה לְעֲנִיִּים
8 בְּשִׁדָּה אוּ מְנִיחִין אוֹתָם לְבוּ: בְּשַׁחַר, וּבַחֲצֵי הַיּוֹם,
9 וּבַמְנַחָה⁵⁴. וְעֲנִי שֶׁבָּא שְׁלֵא בּוֹזֵן זֶה - אֵין מְנִיחִין
10 אוֹתוֹ לְטַל. כְּדִי שִׁיְהִי עַת קְבוּעַ לְעֲנִיִּים שִׁיְחַקְּצוּ
11 בּוּ פִלֵּן לְטַל. וְלָמָּה לֹא קָבְעוּ לָהּ עַת אַחַת בַּיּוֹם?
12 מִפְּנֵי שֵׁישׁ שָׁם עֲנִיּוֹת מְנִיּוֹת, שֶׁצָּרִיכוֹת לְאָכַל
13 בַּתְּחִלַּת הַיּוֹם. וַיֵּשׁ שָׁם עֲנִיִּים קִטְנִים, שְׁאֵין נְעוּרִין
14 בְּבִקְרָ וְלֹא יִגִּיעוּ לְשִׁדָּה עַד חֲצֵי הַיּוֹם. וַיֵּשׁ שָׁם
15 זְקֵנִים, שְׁאֵינָם מְגִיעִין עַד הַמְּנַחָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בשלש עתות ביום מחלקין את הפאה לעניים... כו".

ומקור הדברים במשנה מס' פאה "שלש אבעיות ביום בשחר במנחה ובחצות כו", ולדעת הרא"ש הכוונה בשלושת הזמנים היא שנותנים באחד מהם, אבל לא בשלושתם יחד. כי אם יתן בשלוש פעמים, הרי שיבוא העניים ויטלו הכל בפעם הראשונה, ואין יחלק פאה בשלושת הזמנים. וצריך להבין דעת הרמב"ם שהלא קושיית הרא"ש מילתא בטעמא היא.

עוד צריך להבין, בנוגע למצות לקט שכחה ופאה, כתב הרמב"ם "כל מתנות העניים האלו, אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל. וכן הוא בשו"ע "לקט שכחה ופאה, אם אין עניי ישראל מצויים שם ליטלם אין צריך להניחם". וכתב הרמ"א "והאידינא אין נוהגין בהם, לפי שהרוב עכו"ם" ולפי זה יש להבין, מדוע לא יקיימו היום בארץ ישראל שהרוב בה ישראל מצות לקט שכחה ופאה, ובפרט כאשר מחפשים ומשתדלים להוסיף בברכתו של הקב"ה ביבול השדה, בוודאי ובוודאי שצריכים להשתדל בקיום המצוות התלויות בארץ.

(על"פ י"ן מלכות' החדש, ספר זרעים סי' ח')

(53) לא פחות ולא יותר. (54) היינו מנחה קטנה.

16 יח. עֲנִי שֶׁנִּטַּל מִקְצַת הַפָּאָה וְזָרַק עַל הַשָּׂאֵר⁵⁵, או
17 שֶׁנִּפַּל עָלָיָה, או שֶׁפִּרְשׁ טְלִיתוֹ עָלָיָה - קוֹנְסִין אוֹתוֹ
18 וּמְעִיבִירִין אוֹתוֹ מִמְּנַחָה⁵⁶, וְאֶפְלוּ מֵה שֶׁנִּטַּל לְזַקְנִין
19 אוֹתוֹ מִיָּדוֹ⁵⁷ וַיִּנְתֵּן לְעֲנִי אַחֲרָי⁵⁸. [וְכֵן בְּלֶקֶט וְכֵן
20 בְּעֵמָר הַשְּׂכָחָה].

(55) בכוונה לקנות על ידי זה את השאר. ואין זה אלא טעות

1 ב. היתה שדהו זרועה פלה מין אחד, והיה נחל
 2 בתוך השדה⁵, אף על פי שאינו מושף, או אמת
 3 המים⁶, שאינו יכול לקצר מה שבשני צדדיה
 4 פאחת⁷, והוא שתהיה מושכת⁸ וקבועה⁹ - הרי זה
 5 פשתי שדות, ונותן פאה מצד זה לעצמו ומצד זה
 6 לעצמו.

15 (5 במשנה שם: "ואלו מפסיקין לפאה, הנחל והשלולית".
 16 ובירושלמי שם: "שלולית כל שהיא מושכת, נחל אף-על-פי
 17 שאינו מושך". ומכאן דברי רבינו שנחל הוא נהר. ועיין ר"ש
 18 ורא"ש שם. 6) שם משנה ב. (7 כלומר, "כשיהיה בצד
 19 אחד, לא יוכל לשלוח ידו ולקצור בצד אחר" (פירוש
 20 המשניות שם). והיינו כר' יהודה שם, ולא כסתם משנה א
 21 שאמרו שלולית (דהיינו אמת המים - רע"ב שם) מפסקת
 22 בכל ענין. (8) כן הוא בירושלמי שם: "שלולית כל שהיא
 23 מושכת, נחל אע"פ שאינו מושך". ואמת המים היינו
 24 שלולית, כמבואר למעלה. (9) כן הוא בירושלמי (פ"ב
 25 הלכה ב) "תני, אמת המים הקבועה הרי זו מפסקת". ונראה
 26 שפירוש קבועה, היינו שיש בה מים גם בימות החמה וגם
 27 בימות הגשמים כבהלכה הסמוכה.

7 ג. וכן אם היה מפסיק דרך היחיד¹⁰ שהוא רחב
 8 ארבע אמות¹¹, או דרך הרבים הרחב שש עשרה
 9 אמה¹². אבל שביל¹³ היחיד והוא פחות מארבע¹⁴,
 10 או שביל הרבים פחות משש עשרה אמה: אם היה
 11 קבוע¹⁵ בימות התקפה ובימות הגשמים - מפסיק;
 12 ואם אינו קבוע בימות הגשמים - אינו מפסיק, אלא
 13 הרי הוא פשדה אחת.

10 (10) שם משנה א. (11) כן הוא בכבא בתרא צ"ט:
 11 (12) שם. (13) פאה שם. (14) כן מפרש רבינו "שביל"
 12 שבמשנה שם, שהוא פחות מרחבו של דרך: פחות מארבע
 13 אמות בשביל היחיד, ופחות משש עשרה אמה בשביל
 14 הרבים. [ואף-על-פי שדרך של יחיד אינו אלא ארבע אמות
 15 בלבד - אין לתת לשביל של רבים, שהוא פחות משש עשרה
 16 אמה, דין של "דרך היחיד" על-כל-פנים - "מפני שהרבים
 17 יש להם דרכים רבים מלבד זו, ואסור שיניחוהו ולא יעברו
 18 עליו" (לשון רבינו בפירוש המשנה שם), ולפיכך אין לו דין
 19 דרך אלא אם הוא רחב שש עשרה אמה, אבל בפחות מכאן
 20 יש לו דין שביל בלבד (ראה להלן בשביל צריך להיות
 21 קבוע), לעומת דרך היחיד ש"אין לו דרך אחרת והוא הולך
 22 ושב עליה תמיד" (פירוש המשנה שם), שיש לה דין דרך
 23 אף-על-פי שאינה רחבה אלא ארבע אמות בלבד].
 24 (15) משנה שם. ובירושלמי שם מפורש, שגם בשביל הרבים
 25 צריך שיהא קבוע, וכדברי רבינו.

14 ד. היה מפסיק פה ארץ¹⁷ בורה, שאינה זרועה
 15 ולא חרושה, או ארץ נירה, והיא שנתרשה ולא
 16 נזרעה, או שהפסיק בה זרע אחר¹⁸, כגון שהיה
 17 חטים מכאן וחטים מכאן ושעורים באמצע¹⁹, או
 18 שקצר באמצעה, אפלו קדם שתביא שלישי²⁰, וחרש
 19 מקום שקצר - הרי זו נפסקת לשתי שדות. והוא

16 (16) משנה שם. (17) בדפ' רומי: "שדה". (18) שם.
 17 (19) [המדובר כשאין כאן צורך להרחיק משום כלאים (ראה
 18 בפ"ג מהלכות כלאים), שאם יש צורך להרחיק משום
 19 כלאים, הרי ההרחקה היא כשיעור בית רובע (שם הלכה ט),
 20 ואם-כן יש כאן הפסק יותר משיעור ארץ בורה (ראה להלן
 21 ששיעור הפסק ארץ בורה, היא פחות מבית רובע) וראה
 22 ב"משנה ראשונה"]. (20) כלומר, אם הביאה שלישי
 23 שחייבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז) בוודאי שחייב בפאה
 24 מפסיק (ירושלמי פ"ב הלכה א, לדעת ר' מאיר אפילו בלי
 25 חרישה) אלא אפילו אם לא הביאה שלישי, שאינה חייבת
 26 עוד בפאה (למעלה שם) - גם כן מפסקת, כיון שחרש (ראה
 27 בכסף-משנה, בפאת השולחן, ובתוספתא כפשוטה לפאה
 28 פ"א עמ' 44 43). (21) ירושלמי שם. (22) תלמים
 29 שעושים בתחילת החרישה בפתיחתה (פירוש הרא"ש).
 30 (23) כך נראה בירושלמי שם (רדב"ן). ושיעור בית רובע הוא
 31 כעשר אמות וחומש אמה על עשר אמות וחומש אמה
 32 מרובע (פ"ג מהלכות כלאים הלכה ט). (24) ירושלמי שם.
 33 (25) כדעת רב שם, ועיין בכסף-משנה.

ה. אכלה גובאי²⁶ או קרסמוה נמלים באמצעה, אם
 27 חרש מקום שאכלו - הרי זה מפסיק.
 28 (26) תוספתא פאה פ"א, וירושלמי שם.

1 ו. הזרע בהר²⁷ שאינו פלו שדה, אלא יש בו תלים
 2 גבוהים ומקומות מקומות עמקות, אף על פי שאינו
 3 יכול לחרש אותו פלו ולזרעו פאחת, אלא נחרש
 4 המקום הגבוה בפני עצמו והנמוך בפני עצמו - הרי
 5 זה פשדה אחת, ומניח פאה אחת בסוף ההר על פל
 6 ההר.

27 פאה פ"ב משנה ב: "וכל ההרים אשר במעדר יעדרון,
 28 אף-על-פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו, הוא נותן פאה
 29 לכל". וכפירושו שם בפירוש המשנה.

ז. מדרגות שהן גבוהות²⁸ עשרה טפחים - נותן
 35 פאה מפל אחת ואחת. ואם היו ראשי שורות
 36 (28) תוספתא שם.

מערבים²⁹ - נותן מאחת על הכל. היו פחות
 37 מעשרה, אף על פי שאין ראשי השורות מערבין -
 38 נותן מאחת על הכל³⁰. הנה סלע³¹ על פני פל
 39 השדה: אם עוקר הוא³² את המחרשה מצד זה
 40 ונותנה מצד זה - מפסיק, ואם לאו - אינו מפסיק.
 41

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ו שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קמה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהלכות כלאים הלכה ט כתב, שחדל דרכו להזרע שדות - אור פני מלך. (46 שם. כחכמים, ולא כרבי עקיבא.

22 יב. בַּמָּה דְּבָרִים אָמורים⁴⁷? כְּשֶׁהָיָה יָבֵשׁ מִפְּאֵן וַיִּבֵּשׁ
23 מִפְּאֵן וְלֹחַ בְּאֲמָצֵעַ⁴⁸; אֲבָל לֹחַ מִפְּאֵן וּמִפְּאֵן וַיִּבֵּשׁ
24 בְּאֲמָצֵעַ⁴⁹ - מִנִּיחַ מִן הַיָּבֵשׁ בְּפָנָיו עֲצָמוּ וּמִן הַלֹּחַ
25 בְּפָנָיו עֲצָמוּ.

47 שנותן פאה אחת לכל, ובכלל זה גם מן הלח על היבש.
48 ירושלמי שם, ועיין כסף-משנה. שכיון שהיבש הוא בתחילת השדה מצד זה ומצד זה, אין זה נראה כשתי שדות, שכן נוהג להתחיל בקצירה בתחילת השדה (פני משה שם).
49 שאין דרך להתחיל בקצירה מאמצע השדה, וזה נראה כשתי שדות (שם).

26 יג. שְׂדֵה שְׂזָרְעָה בְּצֵלִים⁵⁰ או פֹּלִים או אַפּוּנִים⁵¹
27 וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, וְהָיָה בְּדַעְתּוֹ לְמַכּוּר מִקְצָתָן לְחֵין בְּשׂוּק,
28 וּמִנִּיחַ מִקְצַת הַשְּׂדֵה יָבֵשׁ וַיַּעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ גֶרֶן - חֵיב
29 לְהַנִּיחַ פָּאָה לְזֶה שְׂמוּכָר לֹחַ בְּפָנָיו עֲצָמוּ וְלְזֶה
30 שְׂשׂוּצָר אוֹתוֹ יָבֵשׁ בְּפָנָיו עֲצָמוּ⁵².

50 שם משנה ג: "המחליק בצלים לחים". (51 "לאו באותן שהן מין ירק, דירק לא מיחייב בפאה (למעלה פ"ב הלכה ב), אלא באותן שהם זרעים, כדתנן בפ"ג דכלאים (משנה ב): אפונין השופין מין זרעים, אפונין הגמלנים מין ירק" (ר"ש שם, ועיין שם בפירושו המשנה לרבינו).
52 שאף מי שסובר שלח ויבש הם מין אחד, מודה הוא ששוק וגורן הם שני מינים ('תוספות יום טוב').

31 יד. הַזְרֵעַ אֶת שְׂדֵהוּ⁵³ מִין אֶחָד, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
32 עוֹשֶׂהוּ שְׂתֵי גֶרְנוֹת⁵⁴ - מִנִּיחַ פָּאָה אַחַת⁵⁵. זְרָעָה שְׁנֵי
33 מִינִים, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ גֶרֶן אַחַת -
34 נוֹתֵן פָּאָה לְמִין זֶה בְּפָנָיו עֲצָמוּ וּפָאָה לְמִין זֶה בְּפָנָיו
35 עֲצָמוּ.

53 שם פ"ב משנה ה. (54 המדובר כשעבר וקצר כל השדה, ונותן פאה מן התלוש (משנה ראשונה). (55 כיון שהם מין אחד.

36 טו. זָרַע שְׁנֵי זְרָעִים⁵⁶ מִמִּין אֶחָד, כְּגוֹן שְׂזָרְעָה שְׁנֵי
37 מִינֵי חֲטִיבִים⁵⁷ או שְׁנֵי מִינֵי שְׁעוּרִים: אִם עֲשָׂאָן גֶרֶן
38 אַחַת⁵⁸ - נוֹתֵן פָּאָה אַחַת; שְׂתֵי גֶרְנוֹת - נוֹתֵן שְׂתֵי
39 פָּאוֹת. וְדָבָר זֶה הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי⁵⁹.

56 פאה שם. (57 "יש ממני חטים גסים ויש דקים, ויש מהם ירוק ויש מהם אדום" (פירושו המשנה שם). (58 הכל תלוי בגרנות. (59 שם משנה ו.

31 טז. הָאֲחִין שְׂחֻלְקָו⁶⁰ - נוֹתְנִין שְׂתֵי פָּאוֹת⁶¹. חִזְרוּ
32 וְנִשְׁתַּפְּטוּ⁶² - נוֹתְנִין פָּאָה אַחַת⁶³. הַשְּׂתַפִּין שְׂקָצְרוּ⁶⁴
33 חֲצֵי הַשְּׂדֵה וְאַחַר כֶּף חֻלְקוֹ - זֶה שְׂחֻלְקָה הַקָּצִיר אֵינּוּ
34 מְפָרִישׁ פְּלוּם⁶⁵, וְזֶה שְׂחֻלְקָה הַקָּמָה מְפָרִישׁ עַל הַחֲצֵי
35 שְׂחֻלְקָה בְּלִבְדוּ⁶⁶. חִזְרוּ וְנִשְׁתַּפְּטוּ⁶⁷ וְקָצְרוּ הַחֲצֵי הָאֲחֵר
36 בְּשִׁתְּפוֹת⁶⁸ - כָּל אֶחָד מֵהֶן מְפָרִישׁ מִחֻלְקוֹ שְׂבַקְמָה

29 שם. כלומר, המדריגות עולות בשיפוע מסביב להר, ונמצאות ראשי השורות של התבואה, מעורבים (תוספתא כפשוטה). וראה פאה פ"ג משנה א. (30 בירושלמי שאלו: הרי עוקר הוא את המחרשיה מצד זה ונותנה לצד אחר, והרי זה כסלע דלהלן. ויתכן כי רבינו סבור כי סלע שעל פני כל השדה חמור ממדריגות (כסף-משנה ורדב"ז). אבל צריך עיון, מאין שאב מקורו לפסוק נגד הירושלמי. (31 ירושלמי שם הלכה ב. (32 אם צריך לעקור כשחורש.

1 ח. הַזְרֵעַ שְׂדֵה³³ שֵׁשׁ בַּה אֵילָנוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא
2 מְלַבְּנוֹת מְלַבְּנוֹת³⁴ בֵּין הָאֵילָנוֹת וְאֵין כָּל הַזְרַע מְעָרָב
3 - נוֹתֵן פָּאָה אַחַת³⁵ לְכָל הַשְּׂדֵה; שְׂדָבָר יְדוּעַ שְׂשְׂדֵה
4 אַחַת הִיא, וּמִפְּנֵי מְקוֹם הָאֵילָנוֹת נִחְלַק הַזְרַע.

33 פאה שם. (34 הן ערוגות מרובעות, דומות לדפוס שעושים בו הלבנים (פיה"מ שם). כלומר, הזרעים מחולקים מלבנות מלבנות. (35 ככית-הלל שם.

5 ט. בַּמָּה דְּבָרִים אָמורים? בְּשֶׁהָיָה הָאֵילָנוֹת כָּל עֲשָׂרָה
6 בְּתוֹךְ בֵּית סָאָה³⁶; אֲבָל אִם הָיָה כָּל עֲשָׂרָה אֵילָנוֹת
7 בְּיֹתֵר מִבֵּית סָאָה - הָרִי זֶה נוֹתֵן פָּאָה מְכָל מְלַבֵּן
8 וּמְלַבֵּן³⁷; שֶׁהָיָה הָאֵילָנוֹת מְרַחֲקִים הַרְבֵּה, וְלֹא מִפְּנֵי
9 הָאֵילָנוֹת זָרַע מְלַבְּנוֹת מְלַבְּנוֹת.

36 ירושלמי על המשנה שם. (37 כן גירסת רבינו בירושלמי שם, היפך מגירסתנו. ועיין בכסף-משנה.

10 י. וְכֵן מְלַבְּנוֹת הַבְּצָלִים³⁸ שְׁבִיב הַיֵּרֶק³⁹ - נוֹתֵן פָּאָה
11 אַחַת⁴⁰ לְכָל הַבְּצָלִים, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַיֵּרֶק מְבָדִיל
12 בִּינֵיהֶן⁴¹ וּמְשִׂימָם מְלַבְּנוֹת מְלַבְּנוֹת.

38 שם פ"ג משנה ד. (39 [והם זרועים באופן שאין איסור מחמת כלאים]. (40 כחכמים במשנה שם. (41 וירק הוא זרע אחר, והוא מפסיק כמבואר למעלה הלכה ד - כאן זה הפסק, שדבר ידוע ששדה אחת היא, ומפני מקום הירק נחלק הזרע, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ח באילנות.

13 יא. שְׂדֵה שְׂפֵלָה זְרוּעָה מִין אֶחָד⁴², וְכִינֵן שֶׁהִתְחִילוּ
14 בַּה מְקוּמוֹת לִיבֵשׁ⁴³ עָקָר או תֵּלֵשׁ מֵה שֵׁיבֵשׁ מִפְּאֵן
15 וּמִפְּאֵן⁴⁴, עַד שֶׁנִּשְׂאָר הַלֹּחַ מְפָרֵד מְלַבְּנוֹת מְלַבְּנוֹת
16 מְרַחֲקוֹת זוּ מִזוּ: אִם הָיָה דְרָף בְּנֵי אָדָם שֶׁם לִזְרַע
17 מְאוֹת הַמִּין עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת, כְּגוֹן שְׂכַת או חֲרָדֵל⁴⁵
18 - הָרִי זֶה מִנִּיחַ פָּאָה מְכָל מְלַבֵּן וּמְלַבֵּן; שֶׁהָרֹאָה
19 אוֹמֵר: עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת נִרְעוּ. וְאִם הָיָה מִין אֶחָד
20 שְׂזוּרְעִין אוֹתוֹ שְׂדוֹת, כְּגוֹן תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת - נוֹתֵן
21 אַחַת לְכָל⁴⁶.

42 ודין הוא שנותן פאה אחת על הכל. (43 שם משנה ב. (44 ירושלמי שם הלכה א. (45 "שבת מלשון לעז אניט, ובלשון ערב אל-שבת. וחדל בלשון ערב אל-כרדל, ובלשון לעז שינאפרי. שמנהג אדם לזרוע אותן פרודות בערוגות" (פירושו המשנה שם). (וצריך עיון, שכאן כתב רבינו שחדל דרכו להזרע ערוגות ערוגות, ואילו בפ"א

קצר גם את הרביע הנ"ל שהניחו ולא קצרו מקודם. ועכשיו כיון שגם החצי השני של השדה, שמקודם לא הגיע לשליש, הגיע עכשיו לשליש - נתחייב הוא על ידי הקצירה של הרביע הנ"ל. (75) היינו הרביע שקצר בתחילה (ר"י קורקוס). (76) היינו הרביע השני שקצרו אחר-כך, ששני רבעים אלה הם שדה אחת. (77) על הרביע הראשון, שהם שדה אחת, כנ"ל, עכשיו לשליש. שהרי קצירת הרביע האמצעי חייב בפאה את החצי האחרון, ואף הם שדה אחת. (78) היינו החצי השני של השדה, שעכשיו הגיע לשליש שכיון שבעת קצירת האמצעי (= הרביע השני) הגיע לשליש בישול, ונתחייב בפאה על ידו - הם שדה אחת. ובכ"י נוסף: "אבל לא מן הראשון על האחרון" (מעשה רוקח, וכן הוא בדפוסים עתיקים, וכן הגיה מהר"י אבוהב). והמקור בירושלמי שם: "אבל אינו מפריש מן הראשון על הראשון", כלומר, מן הראשון שבצד זה על הראשון שבצד זה, דהיינו האחרון (ר"י קורקוס). שכיון שהאחרון הזה היה פטור כשהתחילו לקצור הרביע הראשון, הרי הם כשתי שדות (ר"י קורקוס).

9 יח. המוכר⁷⁹ מקומות מקומות⁸⁰ משדהו לאנשים
10 הרבה, אם מכר כל השדה - כל אחד ואחד נותן
11 פאה אחת מחלקו⁸¹ שלקח. ואם התחיל בעל השדה
12 לקצור⁸² ומכר מקצת⁸³ ושייר מקצת - בעל השדה
13 נותן פאה הראויה לכל; שפיון שהתחיל לקצור
14 נתחייב בכל. ואם מכר תחלה⁸⁴ - מפריש הלוקח על
15 מה שלקח, ובעל השדה על מה ששייר.

(79) פאה פ"ג משנה ה: "המוכר קלחי אילן בתוך שדהו". (80) לדעת רש"י (חולין קלח). המדובר כשהלוקחים לא קנו קרקע אלא קלחים בלבד, וראה להלן. (81) כן כתב שם בפירוש המשנה: "ומה שאמר נותן פאה מכל אחד ואחד, חוזר על הלכות". אבל רש"י (חולין שם) מפרש: "נותן לוקח פאה מכל אילן ואילן, ואין אחד מהם פטור חבירו, הואיל ואין השדה שלו, שאם היתה שדה שלו היה נותן מאחד על כולן". ולדעת רבינו, המדובר כשמכר גם הקרקע, ראה למעלה. (82) כרב חסדא בחולין שם. (83) כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנא-קמא. (84) לפני קצירה.

16 יט. שדה אילן⁸⁵ - אין מפסיק בה אלא גדר גבוה⁸⁶
17 המבדיל בין האילנות. אבל אם היה הגדר מבדיל
18 מלמטה, והפדים והפארות מערבין⁸⁷ מלמעלה
19 ונוגעין בגדר⁸⁸ על גבו - הרי זה פשדה אחת ונותן
20 פאה לכל.

(85) פאה פ"ב משנה ג. (86) [במשנה שם: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר", ולא פורש כמה גבהו של הגדר, אבל בספרא פ' קדושים (פרק ב הלכה ג) מפורש: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וכן מפורש לענין כלאים (כלאים פ"ד משנה ג) "איזה הוא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים". ומכיון שכאן לא פירש רבינו כן, נראה שאף-על-פי שסתם גדר הוא, אמנם, עשרה טפחים, והוא מפסיק בין אילן לאילן

1 על חלק חברו שפקמה⁶⁹, אבל לא על החצי
2 שנקצרו⁷⁰.

(60) לפני הבצירה. שם פ"ג משנה ה. (61) שלכל אחד ואחד קוראים בו "שדך" (ר"ש שם"). (62) לפני הקצירה (רדב"ז). (63) שהרי שותפים חייבים בפאה (למעלה פ"ב הלכה ג). (64) ירושלמי שם הלכה ד. (65) לפי שחובת הפאה בקמה (למעלה שם ה"ד), והרי זה כ"קצר חציה ומכר חציה". ש"הלוקח נותן פאה לכל", ולא המוכר (שם הלכה ה), וראה להלן. (66) [אף-על-פי שלגבי המוכר, אמרנו ש"אינו מפריש כלום", שהוא כ"קצר חציה ומכר חציה" (ראה למעלה) - לגבי הלוקח אנו אומרים שהוכר הדבר למפרע שהקמה שנפל בחלקו, היה שלו מתחילה, והקציר שנפל בחלקו של הראשון היה שלו, ואינו דומה ל"קצר חציה ומכר חציה", לפי שאין כאן שום מכירה. וטעמו של דבר נראה, לפי שדין "ברירה" (= הוכרר הדבר למפרע) אינו מוחלט אצלנו, אלא מוטל בספק, ולפיכך אמרו (ביצה לח.), שבדבר שהוא מן התורה - "אין ברירה" (ראה להלן פ"ז מהלכות מעשר הלכה א). ובדבר שהוא מדרבנן - "יש ברירה" (ראה בפ"ח מהלכות יום-טוב הלכה כ). ואף-על-פי ש"ספק לקט לקט" (להלן פ"ד הלכה ט), וכן כל ספק במתנות עניים - לחומרא, וחייב (למעלה שם הלכה יג) - כשהספק נפל בין שני בני אדם, כל אחד מדחהו אל השני: בעל הקמה אומר לו: לך לבעל הקציר, לפי ש"אין ברירה", והרי זה כ"קצר חציה ומכר חציה", ש"הלוקח נותן פאה לכל", ובעל הקציר מדחהו אל בעל הקמה, לפי ש"יש ברירה", וחייב בעל הקציר להפריש על חלקו, וראה ברי"י קורקוס, בכסף-משנה וב"אור פני מלך". (67) ירושלמי שם (ועיין ר"י קורקוס, כסף-משנה, רדב"ז ו"אור פני מלך"). והיינו בין בקציר ובין בקמה. (68) ושוב חלקו, וכל אחד לקח חצי בקציר וחצי בקמה, ראה כסף-משנה. (69) אין הכוונה שכל אחד חייב ליתן שיעור פאה שלם לקמה הנ"ל, אלא הכוונה שהוא יכול לתת על חלק חבירו, שמכיון שקצרה בשותפות, אף-על-פי שאח"כ חלקו, אין כאן שתי שדות אלא שדה אחת. (70) שכיון שנפטר בחלוקה הראשונה - אינו חוזר ומתחייב (כסף-משנה). [ואף-על-פי שכשחזרו ונשתתפו עכשיו, יכולים העניים לומר לשניהם: חלקנו אצלכם - כיון שחזרו וחלקו - כל אחד מדחהו שוב אצל השני, כנ"ל].

3 יז. שדה שהגיע חציה⁷¹ עד שלישי וחציה לא
4 הגיע⁷², והתחיל וקצר פחצי שהגיע חציו⁷³, ואחר
5 כך הביאה פלה שלישי, ואחר כך גמר החצי
6 הראשון⁷⁴ שהגיע בתחלה - מפריש מן הראשון⁷⁵
7 על האמצעיים⁷⁶, ומן האמצעיים על הראשון⁷⁷ ועל
8 האחרון⁷⁸.

(71) ירושלמי שם. (72) שעדיין אינה חייבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז), [וראה להלן פ"ה הלכה ט]. (73) כלומר, רביע מכל השדה. ונתחייב החצי הזה כולו על שני חציו (= רביעיו), אבל החצי השני של השדה, שעדיין לא הגיע לשליש, לא נתחייב בקצירה זו, וראה להלן. (74) כלומר,

לְעֵינֵי פֶּאֶה, כִּשְׁם שֶׁהוּא מִפְּסִיק לְכֹלָאִים - אֵין זֶה אֵלָא אִם
 20 לְזֶה שְׁהֵדֵל¹⁰². הֵדֵל לְהֵבִיא בְּבֵיתוֹ¹⁰³ - נוֹתֵן מִן
 21 הַנְּשֹׂאָר שֶׁהֵנִיחַ לְדֹרֶךְ פְּאֵה אַחַת הָרְאוּיָה לְכָל.

99) שם פ"ג משנה ג. (100) למעלה פ"ב הלכה ו.
 101) משנה שם. (102) שן: "נותן מן המשואר על מה
 ששייר". (103) ירושלמי שם. כלומר, מביאו לבית ודורך
 אותם, ואין זה עראי (רדב"ז).

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) יבאר איזהו לקט. והרוח שפיזר עומרין ועירבן עם הלקט.
 והמרבין שדהו קודם שילקטו עניים. זרעים הנמצאים בחורי
 הנמלים ושבותל של לקט שנתעברה בגדיש. ודין אם ישכור
 הפועל על מנת שילקט בנו אחריו. מי שאינו מניח לעניים
 ללקט, או המרבין ארי בשדהו. המפקיר את הלקט עם
 נפילת רובו. ואי זהו פרט ואי זהו עוללות ואיזהו כתף
 ואיזהו נטף. כרם שכולו עוללות. ומאימתי העניים זוכין
 ליקח פרט העוללות. ודין המקדיש כרמו עד שלא נודעו
 העוללות. גוי שמכר כרמו לישראל לבצור. מי שהיו לו
 חמשה גפנים ובצרם לתוך ביתו.

22 א. איזהו לְקַט? זֶה הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ הַמְּגַל בְּשַׁעַת
 23 קְצִירָה או הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ³ כְּשֶׁמִּקְבֵּץ הַשִּׁבְלִים
 24 וְיִקְצֵר. וְהוּא שְׂיֵהִיָּה הַנוֹפֵל שִׁבְלַת אַחַת או שְׂתִים⁴;
 25 אֲבָל אִם נָפְלוּ שְׁלֹשׁ כְּאֶחָד - הֲרִי שְׁלֹשָׁתָן לְבַעַל
 26 הַשָּׂדֶה. וְהַנוֹפֵל מֵאַחַר הַמְּגַל⁵ או מֵאַחַר הַיָּד, אֲפֹלוּ
 27 שִׁבְלַת אַחַת - אֵינָה לְקַט.

2) פאה פ"ד מ"י. (3) שם: "תוך היד ותוך המגל".
 4) כבית הלל, שם פ"ו מ"ה. (5) שם פ"ד מ"י.

28 ב. הִיָּה קוֹצֵר בְּיָדוֹ⁶ בְּלֹא מְגַל, הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ -
 29 אֵינוֹ לְקַט. אֲבָל הַתּוֹלֵשׁ דְּבָרִים הַתּוֹלְשִׁים אוֹתָם⁷,
 30 הַנוֹפֵל מִתַּחַת יָדוֹ - לְקַט. הִיָּה קוֹצֵר או תּוֹלֵשׁ⁸ דְּבָר
 31 שֶׁדָּרְכוּ לְהַתְּלֵשׁ, וְאַחַר שֶׁקְּצֵר מְלֹא זְרוּעוֹ או תְּלֵשׁ
 32 מְלֹא קִמְצוֹ הִכְהוּ קוֹץ וְנָפַל מִיָּדוֹ עַל הָאָרֶץ - הֲרִי
 33 זֶה שֶׁל בַּעַל הַבֵּית⁹.

6) ב'ירושלמי' (שם ה"ה): "לקט קצירך, ולא הקוצר בידו".
 7) כן הוא בחולין קלז, א: "לקט קצירך ולא לקט קיטוף כו"

מודה רבי יוסי במידי דאורחיה (= שדרכו בקיטוף). דתניא
 רבי יוסי אומר, קציר - אין לי אלא קציר, עוקר מניין?
 תלמוד לומר: לקצור. תולש מניין, תלמוד לומר: בקוצרך".
 וכן נראה בפאה פ"ד שם: "איזהו לקט כו' תלש מלא
 קומצו וכו'". הרי שגם בתולש יש לקט. (8) משנה, פאה
 שם. (9) שנאמר (ויקרא יט, ט) "ולקט קצירך" - אין לקט
 אלא מחמת הקציר, מיכן אמרו: היה קוצר כו' הכהו קוץ
 כו' הרי של בעל הבית (ספרא) פ' קדושים פ"ב ה"ה, ועי'
 ר"ש שם).

34 ג. הִיָּה קוֹצֵר¹⁰ וְנִשְׂאָרָה שִׁבְלַת אַחַת שְׁלֹא נִקְצְרָה
 35 וְנִקְצֵר כָּל שְׂסָבִיבוֹתֶיהָ: אִם הִיָּה רֹאשָׁה מְגִיעַ לְקִמְהָ
 36 שֶׁבְּצִדָּהּ וְיִכּוֹלָה לְהִקְצֵר עִם הַקִּמְהָ¹¹ - הֲרִי הִיא שֶׁל
 37 בַּעַל הַשָּׂדֶה; וְאִם לֹא - הֲרִי הִיא שֶׁל עֲנָיִים.

אם
 2 הבדים והפארות מעורבין למעלה (ובאופן זה מדובר
 בספרא שם), אבל אם הבדים והפארות מעורבים למעלה,
 אין הגדר הזה מפסיק. ולכן כתב רבינו סתם: "גדר גבוה
 המכדיל בין האילנות". (87) ראה למעלה פ"ז מהלכות
 כלאים הלכה כב, וב"אור פני מלך" כאן, וצ"ע.
 88) במשנה: "שער כותש אינו מפסיק", ופירש רבינו שם:
 "שער כותש הוא הבדים והפארות, ירצה לומר ענפי
 האילנות שהיו נוגעין בגדר ומשולחין עליו, ואז יהיה
 כמחובר, ואמרו בגמרא: כעלי במכתשת ענינו שינטו
 הפארות על הקיר".

1 כ. שְׁנַיִם שְׁלֻקְחוֹ⁸⁹ אֵילָן⁹⁰ אֶחָד - נוֹתֵינִן מִמֶּנּוּ פְּאֵה
 2 אַחַת⁹¹. לְקַח זֶה צְפוֹנוֹ וְזֶה דְרוֹמוֹ - זֶה נוֹתֵן פְּאֵה
 3 לְעַצְמוֹ וְזֶה נוֹתֵן פְּאֵה לְעַצְמוֹ⁹².

89) שם פ"ג משנה ה. (90) מהאילנות החייבים בפאה,
 כמבואר למעלה פ"ב הלכה ב. (91) ששניהם שותפין
 באילן. (92) כיון שאינם שותפים, וחלקו של כל אחד
 ואחד מסוים בפני עצמו.

4 כ.א. הַחֲרוּבִין⁹³, כָּל שְׂאֵדָם עוֹמֵד בְּצֵד חֲרוּב זֶה
 5 וְחִבְרוֹ עוֹמֵד בְּצֵד חֲרוּב זֶה⁹⁴ וְרוֹאֵין זֶה אֵת זֶה⁹⁵ -
 6 הֲרִי הֵן פְּלִין⁹⁶ שְׂדֵה אַחַת, וּפְאֵה אַחַת לְכָלֵן. הִיָּו שְׁנֵי
 7 הַצְּדָדִין רוֹאֵין אֵת הָאֲמָצְעִיִּים וְאֵין הַצְּדָדִים רוֹאֵין
 8 זֶה אֵת זֶה - מִפְּרִישׁ מִצַּד אֶחָד מִן הָרְאוּשׁוֹנִים עַל
 9 הָאֲמָצְעִיִּים, וּמִן הָאֲמָצְעִיִּים עַל הָרְאוּשׁוֹנִים; אֲבָל לֹא
 10 יִפְרִישׁ מִצַּד זֶה עַל הַצֵּד הָאַחֵר.

93) שם פ"ב משנה ד. [נראה בפ"א מהלכות מעשר שני
 הלכה ג, שיש הבדל בין חרובי צלמונה שאינם ראויים
 למאכל רוב האדם, ואינם מחויבים במעשר אלא מדרבנן,
 לבין שאר החרובין שחייבים במעשר מן התורה. ונראה שכן
 גם לענין פאה, שהרי כלל אחר בשניהם, ראה בפאה פ"א
 משנה ד, ובמעשרות פ"א משנה א. (94) "והטעם
 בחרובין, מפני שהם גבוהים הרבה ומסובכים, כדתנן (ב"ב
 כד:): בחרוב ובשקמה חמשים אמה" (ראב"ד).
 95) והראב"ד מפרש שהאדם עומד בראש חרוב זה, ורואה
 החרוב שבצד אחר. (96) בדפוס רומי, כשדה.

11 כ.ב. הַיְזִיתִים⁹⁷, כָּל מֵה שְׁיֵשׁ מֵהֵן בְּרוּחַ אַחַת מְרוּחֹת
 12 הָעֵיר⁹⁸, כְּגוֹן זֵיתִים שְׁיֵשׁ בְּמַעְרֵב הָעֵיר פְּלִין או
 13 בְּמִזְרְחָהּ - הֲרִי הֵן פְּשְׂדֵה אַחַת, וּפְאֵה אַחַת לְכָלֵן.

97) פאה פ"ב מ"ד. (98) לא מרוחות העולם, עיין
 בירושלמי שם ה"ג. ויתכן כי הלכה למשה מסיני היא, לחלק
 בין זיתים לשאר האילנות (משנה ראשונה).

14 כ.ג. הַבּוֹצֵר⁹⁹ אֵת מְקַצֵּת פְּרָמוֹ מִבָּאֵן וּמִבָּאֵן פְּדִי
 15 לְהִקָּל מֵעַל הַנֶּפֶן עַד שְׂיִמְצָאוּ שְׂאָר הָאֲשָׁפוּלוֹת רִוּחַ
 16 וְיוֹסִיפוּ - הוּא הַנִּקְרָא מְדַל. וּכְבָר בְּאַרְנַב¹⁰⁰,
 17 שֶׁהַבּוֹצֵר מְרוּחַ אַחַת - אֵינוֹ מְדַל, וּלְפִיכֶךָ נוֹתֵן מִן
 18 הַנְּשֹׂאָר פְּאֵה הָרְאוּיָה לְכָלֵן¹⁰¹, וְאָף עַל פִּי שֶׁבְּצֵר
 19 לְשׁוּק. אֲבָל אִם הֵדֵל לְמַכֵּר בְּשׁוּק - אֵינוֹ נוֹתֵן פְּאֵה

ז. וְלָמָּה אֵין אוֹמְרִין²⁶ אוֹתָהּ וַיִּתֵּן לְעֲנִיִּים מֵהַ
שְּׂרָאוֹיָהּ לַעֲשׂוֹת לָקֶטֶט? מִפְּנֵי שֶׁעֲבָר וְהַגְדִּישׁ עַל
הַלָּקֶט, קָנְסוּהוּ. וְאִפְלוּ הִיָּה שׁוֹגֵג²⁷, וְאִפְלוּ הִיָּה
הַלָּקֶט שְׁעוֹרִים וְהַגְדִּישׁ עֲלָיו הִטִּין²⁸, וְאִפְלוּ קָרָא
לְעֲנִיִּים וְלֹא בָּאוּ, אִפְלוּ הַגְדִּישׁוּהוּ אַחֲרַיִם שְׁלֹא
מִדַּעְתּוֹ - כֹּל הַנוֹגְעוֹת בְּאַרְץ הָרִי הֵן לְעֲנִיִּים.

26 שם פ"ה ה"א. 27 שם. [ואין לזה קשר עם המחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה, אם קנסו שוגג אטו מזיד או לא (גיטין נג:), שהרי כאן קנסו גם אם הגדישו אחרים שלא מדעתו. ועי' ב'מראה הפנים' שם]. 28 שאין כאן חשש של תערוכת לקט, בכל זאת תיקנו שכל החיטים הנוגעות בארץ הן לעניים.

ח. הַצְרִיף לְרִבְצִין²⁹ אֶת שְׂדֵהוּ קִדְּם שְׁיִלְקְטוּ הָעֲנִיִּים
לָקֶט שָׂבָה: אִם הִזְקוּ מְרֵבָה עַל הַפֶּסֶד הַלָּקֶט - מִתָּר
לְרִבְצִין; וְאִם הַפֶּסֶד הַלָּקֶט מְרֵבָה עַל הַפֶּסֶד - אֲסוּר
לְרִבְצִין. וְאִם קִבֵּץ אֶת כֹּל הַלָּקֶט וְהִנִּיחוֹ עַל הַגֶּדֶר עַד
שְׂבִיבֹא הָעֲנִי וַיִּטְלְנוּ - הָרִי זֶה מִדַּת חֲסִידוֹת³⁰.

29 תוספתא פאה סוף פ"ב, ו'ירושלמי' שם ה"ג. 30 מקור דברים אלה אינו ידוע, ראה מהר"י קורקוס. ובתוספתא שם הם דברי רבי יהודה, וכנראה שמן הדין אמר ולא ממדת חסידות.

ט. זְרָעִים הַנִּמְצָאִים בַּחוּרֵי הַנְּמָלִים³¹: אִם הִיָּה
הַחוּרִים בְּתוֹף הַקֶּמָּה - הָרִי הוּא שְׁלֵב עַל הַשְּׂדֵה,
שְׂאִין לְעֲנִיִּים מִתְּנָה בְּתוֹף הַקֶּמָּה; וְאִם הִיָּה בְּמִקוֹם
שְׁנִקְצָר³² - הָרִי זֶה שְׁלֵב עֲנִיִּים, שְׂמָא מִן הַלָּקֶט
גְּרֻוּהוּ. וְאִף עַל פִּי שְׁנִמְצָא שְׁחוּר - אֵין אוֹמְרִים:
הָרִי זֶה מִשְׁנָה שְׁעֵבְרָה; שֶׁסֶפֶק הַלָּקֶט - לָקֶט³³.

31 פאה, שם. 32 שם: "שלאחר הקוצרים". 33 כרבי מאיר שם (כסף-משנה). וראה למעלה ה"ו.

י. שְׂבֵלַת שְׁלֵב לָקֶט³⁴ שְׁנִתְעַרְבָה בְּגִדִישׁ - הָרִי זֶה
מִפְּרִישׁ שְׁתֵּי שְׂבֹלוֹת³⁵ וְאוֹמֵר עַל אַחַת מֵהֶן: אִם
הַלָּקֶט הִיא זֶה - הָרִי הִיא לְעֲנִיִּים, וְאִם אֵינָה לָקֶט -
הָרִי הַמַּעֲשָׂרוֹת (שְׁהִיא) שְׁחִיבַת בְּהֵן שְׂבֵלַת זֶה
קְבוּעִים בְּשְׂבֵלַת שְׁנֵיהֶם³⁶; וְחוּזר וּמִתְּנָה בֵּן עַל שְׂבֵלַת
שְׁנֵיהֶם, וְנוֹתֵן אַחַת מֵהֶן לְעֲנִי וְהָאַחֶרֶת תְּהִיָּה מַעֲשֵׂר.

34 שם פ"ח מ"ב. 35 'ירושלמי' שם ה"ב. 36 שנייה זו אינה אחת מהשתים שהפריש תחילה, אלא שחוזר ולוקח עוד שלישיית מן הגדיש, ומתנה גם עליה, לפי שיש לחשוש שמא זו שקבע בה המעשרות היא הלקט, ונמצא שהראשונה היא טבל (ר"י קורקוס, ועי' כסף-משנה).

יא. לֹא יִשְׁכַּר³⁷ אָדָם אֶת הַפּוֹעֵל³⁸ עַל מִנַּת שְׁיִלְקֶט
בְּנוֹ אַחֲרָיו³⁹. אֲבָל⁴⁰ הָאֲרִיסִין וְהַחֲכִירִין וְהַמּוֹכֵר
קָמְתוֹ לְחִבְרוֹ⁴¹ לָקֶצֶר - לָקֶט⁴² בְּנוֹ⁴³ אַחֲרָיו. וַיֵּשׁ
לְפּוֹעֵל⁴⁴ לְהִבִּיא אֶשְׁתּוֹ וּבְנָיו⁴⁵ לְלָקֶט אַחֲרָיו, וְאִפְלוּ

10 פאה פ"ה מ"ב. ונשנתה בהלכות לקט, ומתוך זה למד רבינו שאף היא עוסקת בלקט (עיי"ש בפירושו). וכן נראה בתוספתא פ"ב: "שבולת שבקמה כו' ספק לקט לקט". וכן דעת הפירוש המיוחס לר"ש משאנץ ל'ספרא' שם, שיש לקט במחובר לקרקע, וראה ב'אור פני מלך'. 11 שמכיון שאין צורך לטירחה מיוחדת, מתחברת היא עם הקמה ובטלה אגבה.

ד. הִיָּה שְׁתֵּי שְׂבֹלוֹת¹² זֶה בְּצַד זֶה, הַפְּנִימִית יְכוּלָּה
לְהַקְצֵר עִם הַקֶּמָּה¹³, וְהַחִיצוֹנָה יְכוּלָּה לְהַקְצֵר עִם
הַפְּנִימִית וְאֵינָה יְכוּלָּה לְהַקְצֵר עִם הַקֶּמָּה - הַפְּנִימִית
נִצְלָת וּמִצְלָת אֶת הַחִיצוֹנָה¹⁴. שְׁהִיָּה הִיא בְּנוֹפֶלֶת¹⁵
מִתוֹף הַמַּגֵּל, וְאִף עַל פִּי שְׁעֵדִין לֹא נִקְצָרָה.
וְהַשְּׂבִלִים שְׂבָקֶשׁ¹⁶ - הָרִי הֵן שְׁלֵב עַל הַשְּׂדֵה¹⁷.

12 'ירושלמי' שם ה"ב. 13 והיא של בעל הבית, כמבואר למעלה. 14 שכיון שיכולה להקצר עם הפנימית עמה, בטלה היא אגבה. 15 זה מוסב למה שאמר בהלכה הקודמת, ששיבולת שלא נקצרה ואינה יכולה להקצר עם הקמה, הרי היא של עניים, ועל זה כתב "שהרי היא כנופלת מתוך המגל, ואף-על-פי שעדיין לא נקצרה", וכמו שכתבנו למעלה, שיש לקט במחובר (כסף-משנה). 16 תוספתא פאה סוף פ"ב. 17 [היינו שאין חוששין שמא הוא לקט "שאינו לעניים מתנה בתוך הקמה", כלומר, אין דרך לקט להיות בקמה אלא בקציר, וראה 'תוספתא כפשוטה'].

ה. הָרוּחַ שְׁפֹרְרָה¹⁸ אֶת הָעֲמָרִים וְנִתְעַרְבַּ קְצִיר שְׁלֵב
עַל הַשְּׂדֵה עִם הַלָּקֶט - אוֹמְרִין¹⁹ אֶת הַשְּׂדֵה בְּמָה
לָקֶט הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת וְנוֹתֵן לְעֲנִיִּים, מִפְּנֵי שֶׁזֶה
אוֹנֶס²⁰. וְכִמָּה הוּא שְׁעוֹר זֶה²¹? אַרְבָּעָה קִבֵּץ תְּבוּאָה
לְכֹל בֵּית כּוֹר²².

18 פאה פ"ה מ"א. 19 משערין. 20 ולא שייך לקנוס את בעל השדה, כמו שקנסוהו כשהגדיש קצירו על גבי הלקט (להלן הלכות ר"ז). 21 של לקט, שהשדה ראויה לעשות. 22 שם, כרבן שמעון בן גמליאל. ואמרו בבבא-מציעא קה, ב - שהוא כור זרע ולא כור תבואה. וכן הוא ב'ירושלמי' כאן: "לכור או לבית כור - אמר ליה: לבית כור". ורבינו העתיק לשון ה'ירושלמי'. ושיעור בית כור הוא שבעים וחמשה אלף אמה בסך-הכל. כי הרי כל בית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה, והיינו אלפיים וחמש מאות אמה, ובית כור הוא שלושים סאה.

ו. לָקֶט שְׁנִפֵּל לְאַרְץ וְלֹא לָקֶטוּהוּ עֲנִיִּים²³, וְכֹא עַל
הַשְּׂדֵה וְהַגְדִּישׁ אֶת הַקְּצִיר שְׁלֵב עַל הָאֲרֵץ - פִּיצַד
הוּא עוֹשֶׂה? מִפְּנֵי הַגְדִּישׁ שְׁלֵב כֹּל לְמִקוֹם אַחַר,
וְכֹל הַשְּׂבִלִים הַנוֹגְעוֹת בְּאַרְץ - בְּלֵן לְעֲנִיִּים²⁴. מִפְּנֵי
שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִים אֵי זֶה הִיא מְהֵם שְׁהִיתָה לָקֶט,
וְסֶפֶק מִתְּנוֹת עֲנִיִּים - לְעֲנִיִּים; שְׁנִמְצָא: תַּעֲזוּב - הַנֶּחַ
לְפָנֵיהֶם מִשְׁלָף²⁵.

23 פאה, שם. 24 שם פ"ד מ"א. 25 'ירושלמי' שם סוף פ"ד.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ו שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 שְׁכָרוּ לְטַל הַחֵצִי הַקָּצִיר⁴⁶ או שְׁלִישׁוֹ או רְבִיעֵו
2 בְּשֶׁכֶרִי.

לא ילקט בנו אחריו, ראה למעלה. אבל מביא הוא אשתו ובניו ללקט, מבלי שיתנה על זה, וכמו בפועל הנ"ל. ומקור הדברים בברייתא שם, וכדברי רבי יוסי שפסקו שם הלכה כמותו. וזה לשון הברייתא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו, למחצה לשליש ולרביע - לא ילקט בנו אחריו, רבי יוסי אומר בין כך ובין כך, ילקט בנו ואשתו אחריו" (ואין דברי רבי יוסי שייכים לדבריו בתוספתא שם, שכאן מדובר בלי תנאי, ושם מדובר עם תנאי). ואף כאן כפועל, מותרת גם אשתו ללקט, אף-על-פי שהיא כגופו, לפי שאינו בעל הקציר, בניגוד לאריס שהוא בעל הקציר, שלא הותר לה ללקט, כנ"ל].

3 יב. מי שְׁאִינוּ מְנִיחַ⁴⁷ אֶת הָעֲנָיִים לְלֶקֶט, או שְׁהוּא
4 מְנִיחַ אֶחָד וּמוֹנֵעַ אֶחָד, או שְׁמַסִּיעַ אֶת אֶחָד מֵהֶן
5 עַל חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנָיִים.

(47) משנה, שם.

6 יג. וְאָסוּר לְאָדָם⁴⁸ לְהַרְפִּיץ אֶרֶץ וּכְיוּצָא בּוֹ בְּתוֹךְ
7 שְׂדֵהוּ, כְּדִי שְׂרִיאֵהוּ הָעֲנָיִים וּיְבַרְהוּ. הֵיוּ שָׁם עֲנָיִים⁴⁹
8 שְׂאִינָן רְאוּיִין לְטַל לְקֶטֶט⁵⁰: אִם זָכוֹל בְּעַל הַבַּיִת
9 לְמַחֲוֹת בְּיָדוֹ - מִמַּחֲוֶה; וְאִם לֹא - מְנִיחָן, מִפְּנֵי
10 דְרָכֵי שְׁלוֹם⁵¹.

(48) בבא-מציעא, שם. (49) תוספתא פאה פ"ג. (50) כגון אלה שיש להם מאתיים זוז, ראה להלן פ"ט הי"ג (תוספתא כפשוטה). (51) שלא יריב ולא יתקוטט עמו. וראה למעלה פ"א ה"ט.

11 יד. הַמְפָקֵיר אֶת הַלֶּקֶט⁵² עִם נְפִילַת רְבוֹ⁵³ - אֵינוֹ
12 הַפָּקֵר; מֵאֲחַר שֶׁנֶּשֶׁר רְבוֹ, אֵין לוֹ בּוֹ רְשׁוּת⁵⁴.

(52) תמורה כה, א. (53) היינו שיצא רובו מתחת יד הקוצר (גליון הש"ס ב'ירושלמי' פאה פ"ז ה"ג). (54) שמיד עם נשירת רובו, זיכתה אותו התורה לעניים (תמורה, שם). ואולם, אם הפקירו קודם, אין לעניים חלק בו, והרי הוא הפקר לכל (רש"י שם).

13 טו. אֵי זֶהוּ פֶרֶט? ⁵⁵זֶה גִרְגֵר אֶחָד או שְׁנֵי גִרְגָרִים⁵⁶
14 הַנִּפְרָטִים מִן הָאֲשָׁפוֹל בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה⁵⁷. נִפְלוּ
15 שְׁלֹשָׁה גִרְגָרִים בְּבַת אַחַת - אֵינוֹ פֶרֶט.

(55) שנפרט מן הענבים (למעלה פ"א ה"ה). (56) כבית הלל, פאה פ"ו מ"ה. וראה למעלה ה"א. (57) שם פ"ז מ"ג.

16 טז. הִיָּה בּוֹצֵר⁵⁸ וְכָרַת אֶת הָאֲשָׁפוֹל וְהַסְבִּיחַ⁵⁹ בְּעֵלְיוֹ
17 וְנִפְלַ לְאֶרֶץ וְנִפְרַט - אֵינוֹ פֶרֶט⁶¹. הִיָּה בּוֹצֵר וּמְשַׁלֵּיךְ
18 לְאֶרֶץ⁶², כְּשֶׁמִּפְנֵה הָאֲשָׁפוֹלוֹת, אֶפְלוּ חֵצִי אֲשָׁפוֹל⁶³
19 הַנִּמְצָא שָׁם - הָרִי הוּא פֶרֶט⁶⁴. (וְכֵן אֲשָׁפוֹל שְׁלֵם
20 שֶׁנִּפְרַט שָׁם - הָרִי הוּא פֶרֶט⁶⁵). וְהַמְנִיחַ אֶת
21 הַנִּפְלָפְלָה תַּחַת הַגֶּפֶן⁶⁶ בְּשַׁעַת שֶׁהוּא בּוֹצֵר - הָרִי זֶה
22 גּוֹזֵל אֶת הָעֲנָיִים.

(58) שם. (59) והסתבך. (60) בתוך העלים שלו.

(37) שם מ"ו: "לא ישכור אדם את הפועלים על-מנת שילקט בנו אחריו". (38) [סתם פועל הוא שכיר יום. אבל להלן יתבאר מן התוספתא, שהוא-הדין במקבל מהתבואה הנקצרת: למחצה לשליש ולרביע]. (39) מפני שהוא גוזל את העניים (פירוש המשנה שם, וכן הוא ב'ירושלמי'), שהרי הפועלים העניים נשכרים לו בזול עבור זה (הגר"א ור"ש).

(40) [בתוספתא פאה פ"ג (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 1 (50): "המקבל שדה לקצור, לא ילקט בנו אחריו. ר' יוסי אומר ילקט בנו אחריו, אבל העריסין והחכורות והמוכר קמתו לחבירו לקצור, ילקט בנו אחריו". ונראה שרבינו מפרש הרישא של התוספתא על-פי המשנה הנ"ל (ואין זו הברייתא שהובאה בבבא-מציעא יב. וראה להלן): "המקבל שדה לקצור" - כשקיבל לקצור בשכר של מחצה או שליש או רביע, והתנה עם בעל השדה על-מנת שילקט בנו אחריו - "לא ילקט בנו אחריו", שכיון שעובד בשכר הרי הוא כפועל אחר, ויש כאן גזל העניים, שנשכר לו בזול עבור זה, ראה להלן בדברי רבינו, ורבי יוסי חולק בזה (אם כי יתכן שבפועל אחר מודה הוא למשנה הנ"ל, שיש חשש של הורדת שכר עבור הלקט). "אבל העריסין והחכורות וכו' ילקט בנו אחריו", שכל אלו אינם מקבלים שכר עבודתם, אלא האריס כחוכר ולוקח קמה לקצור, שהם מקבלים את כל הקציר על אחריותם, והם משלמים שכר לבעל השדה: האריס - למחצה, שליש ורביע, והחוכר - סכום תבואה מסוים (עי' 'תוספות' בבא-מציעא קג: ד"ה ואזיל, שהיה מין אריס כזה), ולפיכך אין כאן חשש של הורדה בשכר. ראה ב'תוספתא כפשוטה']. (41) אף-על-פי שאמרו במשנה שם: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקח אסור", ואמרו ב'ירושלמי' שם: "כשמכר לו שדה וקמתו, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, אצל זה (= המוכר) אני קורא שדך, ואצל זה (= הלוקח) אני קורא קצירך", הרי שהלוקח קמה אסור לו ללקט - אין זה אלא בלוקח עצמו, אבל בנו - אינו בעל הקציר ומותר ('תוספתא כפשוטה').

(42) כלומר, מותר להתנות על מנת שילקט, כנ"ל. (43) דוקא בנו שאינו בעל הקציר, אבל אשתו שהיא כגופו - אסורה ('תוספתא כפשוטה', וראה ב'אור פני מלך'). ואמרו בבבא-מציעא שם, בדין פועל המוכר להלן, שמצד העניים אין קפידא, שלמחר גם בניהם ילקטו באופן זה. (44) ברייתא בבבא-מציעא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו", כלומר בלי תנאי, ראה למעלה. (45) כן הוא בברייתא שם בדברי רבי יוסי. וכאן גם אשתו מותרת ללקט כיון שאינו בעל הקציר, ראה למעלה. ובניו אפילו קטנים. ואף-על-פי שמציאת קטן לאביו - עשאוהו חכמים כאילו זכה לעצמו, שעניים מרוצים מזה, שילקט הבן הקטן, שלמחר גם בניהם ילקטו (שם). (46) [אינו כאריס הנ"ל, שלוקח כל הקציר, והוא משלם מחצה שליש ורביע לבעל השדה (שלפיכך מותר להתנות לפי שאינו מקבל שכר) - אלא כל הקציר של בעל השדה, והוא מקבל שכר למחצה לשליש או לרביע, ולפיכך אסור להתנות אתו, כשם שאסור בפועל, וכמפורש בתוספתא הנ"ל: "המקבל שדה לקצור,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 61) מפני שלא נפרט דרך בצירה (ר"ש). וראה למעלה הלכה ב בענין לקט. 62) 'ירושלמי' שם פ"ו ה"ד. 63) כרבי חייא, שם. 64) שהרי הוא כמגדיש קציר שלו על גבי לקט, שקנסוהו חכמים שכל הנוגע בארץ יהיה לעניים, אפילו אם הגדיש חיטים שלו על שעורים של לקט, כמבואר למעלה הלכות וז, כמו כן קנסוהו כאן שאפילו חצי אשכול, אף-על-פי שיש בו יותר משלשה גרגרים, הרי הוא של עניים (רדב"ז). 65) בדפוסים ישנים, חסרה פיסקא זו. ועי' 'כסף משנה'. 66) שלא יפול לארץ, שם פ"ז מ"ג.
- 1 יז. אִי זֹה הִיא עוֹלָלָתָ? 67) זֶה אֲשׁוּבֹל הַקָּטָן שְׁאִינוּ 2 מְעַבְּהָ, 68) פְּאֲשׁוּבֹל 69) שְׁאִין לֹא 70) פְּתָהּ 71) וְאִין עֲנֻבֵי 3 נוֹטְפוֹת 72) זֹה עַל זֹה, אֲלֵא מְפָרְזוֹת. 73) לָהּ פְּתָה וְאִין 4 לָהּ נֹטֵף, אוּ יֵשׁ לָהּ נֹטֵף וְאִין לָהּ פְּתָה - הֲרִי הִיא 5 שֶׁל בְּעַל הַפָּרֶם; וְאִם סִפְקָ - לְעֲנִיִּים.
- 67) שם מ"ד. 68) עב, סמיך. 69) כן הוא בדפוס רומי, ורוצה לומר שאשכול זה איננו סמיך כשיבולת של חיטים. 70) לאשכול הקטן הזה. 71) ראה בהלכה הסמוכה. 72) ראה שם.
- 6 יח. אִי זֹה הִיא פְּתָה? 73) פְּסִיגִין 74) הַמְחַבְּרוֹת בְּשִׁדְרָה 75) זֹה עַל גְּבֵי זֹה 76) נֹטֵף? עֲנֻבִים הַמְחַבְּרוֹת בְּשִׁדְרָה 7 וְיִוִּרְדוֹת 77) וְהוּא שְׁיֵהִי פֶל הַעֲנֻבִים 78) שְׂבַע עוֹלָלוֹת 8 נִוְגְעִין בְּפֶס יְדוֹ 79) וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹלָל? מִפְּנֵי 9 שְׁהוּא לְשָׂרָה הָאֲשׁוּבֹלוֹת בְּעוֹלָל לְאִישׁ. 10
- 73) תוספתא פ"ג, ו'ירושלמי' שם ה"ג. 74) אשכולות קטנים (ר"ש שם). 75) הוא השרביט האמצעי שבאשכול (שם). 76) ולכן נקרא 'כתף', שדומה לכתף הטעון משוי על כתפו (שם). 77) תוספתא ו'ירושלמי' שם. ונקראו 'נטף' מלשון נוזל, 'רוצה לומר שהוא דבר נוטף ונוזל ונוגע קצתו על קצתו' (פירוש המשנה). וראה הלכה הקודמת. 78) 'ירושלמי' שם. 79) כלומר, שהן מפוזרות כל כך, עד שכל אחת מהן יכולה לנגוע בפס ידו, ואז הן עוללות. אבל אם אין כולן יכולות לנגוע בפס ידו - אינן עוללות (כסף-משנה).
- 11 יט. וְאִין בְּעַל הַבֵּית חֵיב לְבַצֵּר הָעוֹלָלוֹת וְלִתְנֵן 12 לְעֲנִיִּים 80), אֲלֵא הֵן בּוֹצְרִין אוֹתָן לְעֲצָמָן. וְגַרְגַּר 13 יְחִידִי 81) - הֲרִי הִיא עוֹלָלָתָ.
- 80) כמו ששינינו לענין פאה (פ"ד מ"א, ולמעלה פ"ב ה"טו), "הפאה ניתנת במחובר לקרקע", שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם, הנח לפנייהם והם יבואו (רע"ב, ו'ירושלמי' שם) ואמרו בחולין קלא, ב - שבכל מתנות עניים, נאמר "תעזוב" (משנה ראשונה' שם פ"ז מ"ו, ועי' 'תוספות יום-טוב'). 81) שם מ"ד, כחכמים ולא כרבי יהודה, והוא אשכול שאין בו פסיגים (= אשכולות קטנים) וגרגירי הענבים יוצאים מן השדרה עצמה, אף-על-פי שהם שוכבים זה על זה, אינם בכלל כתף (רע"ב ורדב"ז).
- 14 כ. זְמוּרָה 82) שְׁהִיָּה בְּהָ אֲשׁוּבֹל 83) וּבְאֲרֻכְבָּהּ 84) שֶׁל 15 זְמוּרָה עוֹלָלָתָ: אִם נִקְרָצָה 85) עִם הָאֲשׁוּבֹל - הֲרִי הִיא 16 שֶׁל בְּעַל הַפָּרֶם 86), וְאִם לָאוּ - הֲרִי הִיא לְעֲנִיִּים.
- 82) משנה, שם. והיא ענף גדול של גפן. 83) האשכול יוצא מן הזמורה ויש לו כתף או נטף, שאינו עוללת, והוא של בעל הכרם. 84) הוא הפרק שבזמורה שממנו יוצא הענף הקטן שבו האשכול. 85) בדפוס רומי: "נקרצת", כלומר, נחתכת. 86) שהיא כשיבולת של לקט שיכולה להקצר עם הקמה, שהיא של בעל השדה, ראה למעלה פ"ד ה"ג ('תוספות יום-טוב' שם). וראה להלן הכ"ו.
- 17 כא. פָּרֶם שְׂפָלוֹ עוֹלָלוֹת 87) - הֲרִי הוּא לְעֲנִיִּים 88); 18 שְׁנֵאמַר: וְכִרְמָךָ לֹא תְעוֹלֵל - אֲפָלוֹ פָּלוֹ עוֹלָלוֹת. 19 וְאִין הַפָּרֶט וְהָעוֹלָלוֹת נוֹהֲגִין אֲלֵא בְּכָרֶם בְּלִבְדָּ 89).
- 87) שאין בכרם אשכול שיהא לו כתף או נטף. שם מ"ז. 88) כרבי עקיבא, שם. 89) חולין קלא, א. ותוספתא פאה פ"ב.
- 20 כב. אִין הָעֲנִיִּים 90) זֹכִינן לְקַח פָּרֶט וְעוֹלָלוֹת 91) עַד 21 שְׁיִתְחִיל בְּעַל הַפָּרֶם לְבַצֵּר פְּרָמוֹ; שְׁנֵאמַר: וְכִי תִבְצֹר 22 בְּרִמָּךָ לֹא תְעוֹלֵל. וְכַמָּה 92) יִבְצֹר וְיֵהִי זֹכִינן בְּהָ? 23 שְׁלֵשָׁה אֲשׁוּבֹלוֹת שְׁהֵן עוֹשִׂין רְבִיעִי 93).
- 90) משנה שם, מדברי רבי עקיבא. 91) שם לא הוזכר פרט, אבל כן הוא ב'ירושלמי': "ודכוותיה, אם אין בציר אין פרט". 92) 'ירושלמי' שם ה"ו. 93) היינו רביעית הלוג י"ן (רע"ב). ויש אומרים רובע הקב, דהיינו לוג ('מלאכת שלמה' בשם הרא"ש, והרא"א אזכרי).
- 24 כג. הַמְקֵדִישׁ פְּרָמוֹ עַד שְׁלֹא נִוְדְעוּ הָעוֹלָלוֹת 94) - אִין 25 הָעוֹלָלוֹת לְעֲנִיִּים 95); וְאִם מְשֻׁנְדְּעוּ הָעוֹלָלוֹת - 26 הָעוֹלָלוֹת לְעֲנִיִּים 96), וְיִתְנוּ שְׂכָר גְּדוּלָם 97) לְהַקְדֵּשׁ 98).
- 94) פאה שם מ"ח. 95) לפי שכרם של הקדש פטור מעוללות ('ירושלמי'). 96) שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (שם). ואף-על-פי שאין לעניים בעוללות קודם הבציר (בהלכה הקודמת) - גם לבעל הבית אין לו בהם כלום ואינו יכול להקדיש ('תוספות יום-טוב', ועי' בפירוש המשניות, שם). 97) שכר מה שהוציא האילן מן הפרי משעת הקדש עד אשר חנטו פגיו ונתבשלו (פירוש המשנה, שם). 98) כרבי יוסי במשנה שם, שהרי הכרם והאילנות של הקדש.
- 27 כד. הַזֹּמֵר אֶת הַגֶּפֶן 99) אַחַר שְׁנִוְדְּעוּ הָעוֹלָלוֹת - הֲרִי 28 זֶה זֹמֵר בְּדִרְבּוֹ 100); וְכַשֵּׁם שְׁפֹרֶת הָאֲשׁוּבֹלוֹת, כֶּף 29 פֹּרֶת הָעוֹלָלוֹת 101).
- 99) שם מ"ה. 100) ואף-על-פי שיש עוללות שהן של עניים. 101) כרבי יהודה, שם. שלא אסרה תורה לקחת עוללות אלא בשעת בצירה ('תוספות' מועד קטן ד: ד"ה כך).
- 30 כה. נְכַרְיִי 102) שְׂמֵכֶר פְּרָמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְבַצֵּר - חֵיב 31 בְּעוֹלָלוֹת 103). יִשְׂרָאֵל וְנִכְרִי שְׁהִיֹּ שְׂתַפִּים בְּכָרֶם 104) - 32 חֲלָקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל חֵיב, וְשֶׁל נְכַרִי פְּטוּר.
- 102) תוספתא פאה פ"ג (הוצאת ליברמן עמ' 54). 103) שהולכים אחר הבוצר. ואין קנין לגוי בארץ ישראל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ז שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ליברמן עמ' 271.) שרק כרם רבעי (שיש בו חמש גפנים) עולה לירושלים - אין זה אלא מדרבנן. סוף דבר: דברי רבינו כאן צריכים עיון. (112) תוספתא ו'ירושלמי' שם. והיינו משום שחייב העוללות אינו תלוי בבצירה, שהרי משונדעו העוללות אסור לבעל הבית לזכות בהם, כמבואר למעלה בהכ"ג. (113) שזוהי בצירה דכרכה. (114) שהוא פטור, מפני שהחייב נשאר במה שהשאיר ('ירושלמי' שם, ועי' כסף-משנה).

להפקיעה מקדושתה (פ"א מהל' תרומות הלכות י"א). ובתוספתא שם נוספה עוד בבא: "וישראל שמכר כרמו לגוי לבצור - פטור מן העוללות", ורבינו השמיט אותה לפי שמשתיימת לשונה נראה, שמדובר גם כשונדעו בה העוללות, וזה נסתר ממה שכתב למעלה (הלכה כג) "המקדיש כרמו כו' משונדעו העוללות - העוללות לעניים", וכמו כן במכר שדהו לגוי, ועי' 'פאת השולחן'. (104) תוספתא שם, כתנא-קמא, ולא כרבי שמעון.

יום חמישי כ"ז שבט ה'תשע"ז

פרק חמישי

1 יבאר העומר ששכחוהו בעלים ולא פועלים, או איפכא. ודין עשה עמריו לתוך שדה חבירו ושכח שם עומר. הנוטל עומר ראשון ושלישי ושכח הרביעי, או שדה שעומריה מעורבבין ושכח. ודין הקוצר בלילה או הסומא. ותבואה שקצרוה אגודות קטנות. שנים שהתחילו לקצור מאמצע השורה זה פניו לצפון וזה לדרום, ושכחו לפנייהם ולאחרייהם. המפנה אלומות ממקום למקום ושכח. שתי כריכות המובדלות זו מזו אם הן שכחה. היו כל העומרים קב קב ואחד מד' קבין ושכחו. שכח אילן בין האילנות, מסויים או בלתי מסויים. היה כל שדהו זית נטופה. זית העומד באמצע השורות לבדו. איזהו שכחה בערים. והמפקיר כרמו והשכים וזכה בו.

1 כו. בן לוי¹⁰⁵ שָׁנְתָנוּ לוֹ מַעֲשֵׂר טָבֵל¹⁰⁶, וּמִצָּא בּוֹ
2 עוֹלָלוֹת - נוֹתְנָן לְעֵנִי¹⁰⁷. וְאִם נִקְרְצָת עִם הָאֶשְׁכָּחָה¹⁰⁸
3 - יֵשׁ לוֹ לְעֵשׂוֹת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר.

(105) בתוספתא שם (עמ' 55..): "בן לוי שנתמנו (= שנודמנו) לו ענבים והיו בו עוללות, אינו חושש שמא של עניים הן". וכן ב'ירושלמי' (פאה פ"ז ה"ג) "בן לוי שנתמנה לו מעשר טבל ומצא בתוכו עוללות, הרי זה עושה אותן תרומת מעשר במקום אחר". ומקשה על זה: "ועוללות לאו של עני הם? רבי אבין בשם רבנן דתמן, אני אומר עם הנקרצות עם האשכולות", כלומר, מה שאמרו עושה אותם תרומת מעשר במקום אחר, היינו בנקרצות עם האשכולות שהם לבעל הבית (למעלה ה"כ), ומכאן הוציא רבינו הלכה זו שאם מצא עוללות סתם נותנן לעני, ואם נקרצות עם האשכול - יש לו לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר (כסף-משנה). (106) שלא הופרש ממנו תרומת מעשר. (107) שהעוללות הם לעניים, ופטורים מתרומות ומעשרות. (108) נחתכת עמו. ראה למעלה ה"כ.

4 כז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ¹⁰⁹ חֲמֵשׁ גִּפְנִים וּבָצַרְם לְתוֹךְ בֵּיתוֹ:
5 אִם לְאָכַל עֲנָבִים - פֶּטוּר מִן הַפֶּרֶט וּמִן הַשֶּׁכְּחָה¹¹⁰
6 וּמִן הַרְבֵּיעִי¹¹¹, וְחֵיב בְּעוֹלָלוֹת¹¹²; וְאִם בָּצַרְןָ
7 לְעֵשׂוֹת¹¹³ יֵינן - חֵיב בְּכֵל, אֲלֵא אִם כֵּן שִׁיר
8 מְקַצְתָּן¹¹⁴.

(109) בתוספתא פאה פ"א (הוצאת ליברמן עמ' 44..): "היו ארבעה או חמשה גפנים, בוצרן ומכניסן לתוך ביתו ופטור מן הפרט, מן השכחה ומן הפאה וחייב בעוללות". וב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"ב): "היה לו חמש גפנים והוא בוצרן ומכניסן לתוך ביתו, פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי וחייב בעוללות". ורבינו הרכיב דבריו מתוך שני המקורות הנ"ל. (110) הוא-הדין שפטור מן הפאה, שהרי בצירה עראית אינה מחייבת לא בלקט ולא בשכחה ולא בפאה, כמפורש למעלה פ"ב ה"ו (כסף-משנה). (111) 'ירושלמי' שם. [ואין הדברים מבוררים, שאם כי בפרט ובשכחה שנאמר בהם בצירה, אין בצירה עראית מחייבת, היכן נאמרה בצירה ברבעי? (וראה ב'קריית ספר', ואין מקור לדבריו). ומה שאין פודים נטע רבעי במחובר (פ"ט מהל' מעשר שני ונטעי רבעי ה"ב), אין זה אלא משום שדינו כמעשר שני (שם), אבל "בצירה" לא נאמרה בו. ומה שכתב ב'קריית ספר' שעל-ידי הבצירה העראית הוא ממעט מחמש גפנים ושוב אין זה כרם - אין זה מתאים לדעת רבינו, שפסק שם ה"א ש"נטע רבעי" קדוש, ולא דוקא "כרם רבעי". ומה שאמרו בתוספתא מעשר שני פ"ה (הוצאת

9 א. הַעֲמֵר שֶׁשָּׁכְחוּהוּ פּוֹעֲלִים וְלֹא שֶׁכָּחוּ בְּעַל
10 הַשָּׂדֶה², שֶׁכָּחוּ בְּעַל הַשָּׂדֶה וְלֹא שֶׁכְּחוּהוּ פּוֹעֲלִים,
11 שֶׁכְּחוּהוּ אֵלָיו וְאֵלָיו וְהָיוּ שָׁם אַחֲרֵים עוֹבְרִין וְרוֹאִין
12 אוֹתָן בְּעֵת שֶׁשָּׁכְחוּהוּ - אֵינָה שֶׁכְּחָה³, עַד
13 שִׁישְׁפְּחוּהוּ כָּל אָדָם⁴. וְאֶפְלוּ עֲמֵר הַטְּמֵינָ⁵, אִם
14 נִשְׁפָּח - הָרִי זֶה שֶׁכָּחָה.

(2) המדובר כשבעל השדה זוכרהו גם עכשיו. ובאופן ששכחו אחר כך - יש הבדל בין עומד בעיר לבין עומד בשדה. (3) כששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה, שנאמר "קצירך - ושכחת", שבעל הקציר ישכח. וכששכחוהו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שנאמר "כי תקצור - ושכחת", שהקוצר ישכח. וכששכחוהו אלו ואלו [=הפועלים ובעל השדה] ורואים אותו אחרים, אינה שכחה, שדרך בני אדם להזכיר לאחרים דבר ששכחו. (4) כן הוא בתוספתא פרק ג (לפי נוסחת כתב-יד וויין וכתב-יד בעל פני משה): "אפילו אחרים עוברים בדרך וראו את העומר ששכחוהו אין שכחה". ומפרשה רבינו בששכחוהו גם פועלים וגם בעל השדה. (5) כחכמים, ולא כר' יהודה. ולמדו כן ממה שנאמר (שם) "ושכחת עומר בשדה", "בשדה לרבות את הטמון". שהם מפרשים, "בשדה": בתוך השדה.

15 ב. הֲיָה בְּעַל הַשָּׂדֶה בְּעֵיר וְאָמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַפּוֹעֲלִים
16 שֶׁכָּחוּ עֲמֵר שֶׁבְּמְקוֹם פְּלוּנִי, וְשֶׁכְּחוּהוּ⁶ - הָרִי זֶה
17 שֶׁכָּחָה⁷. וְאִם הָיָה בַּשָּׂדֶה וְאָמַר כֵּן, וְשֶׁכְּחוּהוּ⁸ - אֵינָה
18 שֶׁכָּחָה. שֶׁהַשְּׁכִיחַ מַעֲקָרוֹ⁹ בַּשָּׂדֶה - הוּא הַשֶּׁכְּחָה¹⁰;

קנב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ז שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 אָבֵל בְּעִיר, אָפְלוּ זְכוֹר וּלְבַסּוֹף שְׂכַחַת - הָרִי זֹ
2 שְׂכַחַת¹¹; שְׁנֵאמַר: וְשְׂכַחַת עֹמֵר בְּשָׂדֵה - וְלֹא בְּעִיר¹².

6 (צריך להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה שכח אותו אחר כך. 7) כיוון שסוף סוף שכחהו שניהם. 8) אף כאן צריך להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה. 9) כלומר, לפני ששכחהו הפועלים. 10) אבל זכור בעת ששכחהו הפועלים, שמיד זכתה לו שדהו, אינו שכחה, אף על פי ששכח הוא אחר כך. 11) שכיוון שאינו עומד בצד שדהו, שאינה משתמרת, לא זכתה לו. ומכיוון שאחרי כן שכח גם הוא הרי זו שכחה. 12) כלומר, בשדה - שכוח מעיקרו הרי זו שכחה, אבל זכור ולבסוף שכוח אינה שכחה, ואילו בעיר - אפילו זכור ולבסוף שכוח הרי זו שכחה. ואין לומר שגזירת הכתוב שבשדה יש שכחה ובעיר אין שכחה כלל, שהרי הכתוב אומר (שם): "לגר ליתום ולא למנה יהיה", ואמרו חז"ל (שם) "יהיה - לרבות שכחת העיר".

24) בעיא שם ונפשטה.

16 ו. הַנוֹטֵל עֹמֵר רֵאשׁוֹן וְשְׁנֵי וְשְׁלִישֵׁי וְשְׂכַחַת הֶרְבִּיעִי: 16
17 אִם הָיָה שֵׁם שְׁשִׁישִׁי²⁵ - אֵין הֶרְבִּיעִי שְׂכַחַת עַד שְׁשִׁיטֵל
18 הַחֲמִישִׁי²⁶; וְאִם הָיָה חֲמִשָּׁה בְּלִבְד²⁷ - מְשִׁישָׁהּ אֶפְדִי
19 לְטֵל הַחֲמִישִׁי²⁸ הָרִי הֶרְבִּיעִי שְׂכַחַת.

25) ואם כן נשאר ששלושה עמרים. 26) שכיוון שנטלו ודילג על הרביעי הרי היא שכחה, אבל אם לא נטל החמישי, ייתכן כי לא דלג כלל על הרביעי ולא שכחו אלא חילק עבודתו שורות שורות: בתחילה שלושה שהם שורה מצד זה, ואחר כך שלושה מצד שני. 27) שלא נשאר בצד שני רק שניים שאינם מהווים שורה, ואין סברא שיתחיל מצד שני כדלעיל בשלושה. 28) כלומר, משדלג על הרביעי והלך לחמישי זהו הזמן המוכיח על שכחה.

20 ז. שְׁנֵי עֹמְרִים מְעַרְבְּבִין וְשְׂכַחַת אֶחָד מֵהֶן - אֵינָה
21 שְׂכַחַת²⁹ עַד שְׁשִׁיטֵל אֶת כָּל סְבִיבוֹתָיו.

29) שמחמת הערבוביא לא נראה העומר, והרי זו שכחה מחמת דבר אחר. אבל צריך עיון הרי יש שכחה בטמון?

22 ח. הַלוֹחֵף³⁰ וְהַשּׁוֹם וְהַבְּצָלִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אֵף עַל פִּי
23 שְׁהֵן טְמוּנִין בְּאֶרֶץ³¹ - יֵשׁ לָהֶן שְׂכַחַת. הַקּוֹצֵר
24 בְּלִילָה וְשֹׂכַח קִמָּה³², או שְׁעֵמֵר בְּלִילָה וְשְׂכַחַת עֹמֵר,
25 וְכֵן הַסּוּמָא שְׂשֹׂכַח - יֵשׁ לָהֶן שְׂכַחַת³³. וְאִם הָיָה
26 הַסּוּמָא אוֹ הַקּוֹצֵר בְּלִילָה מִתְּפֹנֵן לְטֵל אֶת הַגֶּסֶס³⁴ -
27 אֵין לוֹ שְׂכַחַת³⁵. וְכָל הָאוֹמֵר: הָרִינִי קוֹצֵר עַל מְנַת
28 מֵה שְׁאֵנִי שׁוֹכַח אֲנִי אֶטֵל - יֵשׁ לוֹ שְׂכַחַת; שְׁכָל
29 הַמְּתַנֶּה עַל מֵה שְׂכַתוֹב בְּתוֹרָה³⁶ - תִּנְאוֹ בְּטֵל³⁷.

30) והוא מין ממיני הבצלים. 31) "רוצה לומר: הנאכל מהן מתחתית לארץ". 32) שהחשיכה גרמה לו לשכוח. 33) ואינם דומים לעמדו עניים בפניו שאין זה שכחה, מפני שדבר אחר גרם לו לשכוח - אבל כאן שידוע שעכשיו לילה ושהוא סומא, בוודאי בדק יותר. 34) הגדולים. 35) לקטנים, הואיל ולא כיוון לקצרים, ואין כאן "כי תקצור קצירך". 36) שאמרה: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". 37) [המדובר בתבואה שיש קוצרים אותה גם לבהמה, והוא קצרה לאדם, אבל פירש בתנאו שהוא קוצר להאכיל לאדם, על מנת שגם מה שישכח יהיה שלו, ואם תיפסק ההלכה שהשכוח הוא לעניים, אינו קוצר לאדם אלא להאכיל לבהמה, שאינה קצירה ואינה מחייבתו בשכחה, ועל זה אמרו שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהרי אם השכחה היא שלו, הרי זו קצירה לאדם, כמו שאמר. וזה לא ייתכן כי התורה אמרה שאם קצר ושכח הרי זו שכחה והיא לעניים.

30 ט. תְּבוּאָה שְׂקָצְרָה³⁸ עַד שְׁלֹא נִגְמְרָה³⁹ לְהֶאֱכִילָהּ

3 ג. עֹמְדוֹ הַעֲנִיִּים בְּפִנּוּיוֹ¹³ אוֹ חַפּוּהוּ בְּקִשׁוֹ¹⁴ וְהוּא
4 זֹכֵר אֶת הַקֶּשׁ¹⁵, אוֹ שְׂהַחֲזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לְעִיר
5 וְהִנִּיחוֹ בְּשָׂדֵה¹⁶ וְשָׂכַחוּ - אֵינוֹ שְׂכַחַת¹⁷. אָבֵל אִם
6 נָטְלוֹ¹⁸ מִמְּקוֹם לְמִקּוֹם¹⁹, אֵף עַל פִּי שְׂהִנִּיחוֹ סְמוּךְ
7 לְגִפְהָ²⁰ אוֹ לְגִדְשׁ אוֹ לְבָקָר אוֹ לְפָלִים²¹, וְשָׂכַחוּ -
8 הָרִי זֶה שְׂכַחַת.

13) [=והסתירו לו] ועל ידי זה באו לידי שכחה. 14) ומתוך זה באו לידי שכחה. 15) שבאופן זה נגרמה השכחה על ידי החיפוי, ואינה שכחה. אבל אם שכח גם את הקש הרי זו שכחה. שיש שכחה בטמון. 16) כן מפורש בסוטה שם "אפילו בשדה נמי". 17) שכיוון שהחזיק בו להוליכו לעיר - זכה בו. 18) וכדברי ר' אליעזר ור' אלעזר בן עזריה בירושלמי שם, שבאופן זה נחלקו בית שמאי ובית הלל שם, ולדעת בית הלל - הרי זו שכחה, והלכה כבית הלל. 19) היינו שלא החזיק בו ולא גילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכחה, אלא הניחו סתם ממקום למקום, לפיכך יש בו שכחה, אבל בבבא ראשונה שהחזיק בו להוליכו לעיר, שגילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכחה, אם שכחו אחר כך אינו שכחה. 20) גפה הוא שער המגולה, והוא ממלת יגיפו הדלתות. 21) כלי חרישה.

9 ד. נָטֵל עֹמֵר לְהוֹלִיכוֹ לְעִיר וְהִנִּיחוֹ עַל גְּבֵי חֲבָרוֹ
10 וְשָׂכַח אֶת שְׁנֵינָהּ: אִם זָכַר הַעֲלִיּוֹן²² קִדְּם וְשִׁפְּגַע בּוֹ
11 - אֵין הַתְּחַתּוֹן שְׂכַחַת, וְאִם לֹא - הַתְּחַתּוֹן שְׂכַחַת²³.

22) ירושלמי שם: "ר' זעירא אומר בזוכר את העליון" ואף על פי שהדברים אמורים שם לדעת רבי שמעון - כיוון שהירושלמי כרך דברי ר' זעירא עם דברי ר' יונה על מה שאמר "עמדו עניים בפניו או שחיפיהו בקש הרי זה אינו שכחה": "אתיא דר' זעירא כר' יונה, דר' יונה אמר בזוכר את הקשין, כן ר' זעירא אמר בזוכר את העליון". וטעמו של דבר, כמו למעלה בחיפיהו בקש, שאם זכר את העליון נמצא שהתחתון נשכח על ידי גרמא של העליון, שכיסהו. 23) אבל העליון, לעולם אינו שכחה מאחר שנטלו להוליכו לעיר.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ז שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאמצע השורה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפניהם ולאחריהם כו' ואת שלאחריהם אינו שכחה". הרי שהטעם שלאחריהם אינו שכחה הוא מפני שהעומר שכנגדו מוכיח, שכיוון שהם שניים, לא מסתבר לומר ששניהם שכחו את העומר האמצעי, אלא וודאי הניחוהו בכוונה כדי שתהיה שורה ממזרח למערב. וראייה לכך מזה שלא התחילו זה מתחילת צפון וזה מתחילת דרום, אלא בכוונה עשו כן, והעומר שביניהם אינו שכוח כלל.

יב. הקוצר⁴⁶ ואלם אלמות אלמות, ופנה האלמות - 23
 והן הנקראין עמרים - ממקום זה למקום אחר, 24
 וממקום השני למקום השלישי⁴⁷, וממקום השלישי 25
 לגרן, ושכח העמר בשעה שפנה ממקום למקום: 26
 אם פנה העמרים למקום שהוא גמר מלאכה ושכחם 27
 - יש לו שכחה, וכשיפנה⁴⁸ ממקום שהוא גמר 28
 מלאכה לגרן - אין לו שכחה⁴⁹; ואם פנה העמרים 29
 למקום שאינו גמר מלאכה ושכח - אינו שכחה, 30
 וכשיפנה ממקום שאינו גמר מלאכה לגרן - יש לו 31
 שכחה. 32

46 שם פרק ה משנה ח: "המעמר לכובעות ולכומסאות לחררה ולעומרים, אין לו שכחה, ממנו ולגורן יש לו שכחה. המעמר לגדיש יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. זה הכלל: כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה. ממנו ולגורן יש לו שכחה, שאין שכחה אלא בעימור שאין אחריו עימור. 47) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה (שם) "לכובעות ולכומסאות לחררה" שהם מקומות שמביאים לשם את התבואה. 48) כלומר, אם נמלך לפנותה מכאן לגורן - נתברר שכאן לא היה מקום שהוא גמר מלאכה. 49) כלומר, זה שנשכח בעת שהוליד למקום הזה כיוון שעתה נתברר שלא פינה למקום שהוא גמר מלאכה, אלא זה שמפנה מכאן לגורן הרי הוא שכחה.

יג. אי זהו מקום שהוא גמר מלאכה? זה מקום 33
 שדעתו לקבץ כל העמרים שם ולדוש אותן שם⁵⁰ או 34
 להוליכן שם למקום גדיש שהוא הגרן⁵¹. ומקום 35
 שאינו גמר מלאכה הוא המקום שמקבצין בו 36
 העמרים כדי לעשות מהן אלמות גדולות כדי 37
 להוליכן למקום אחר. 38

50 ואינו מכוון לעימור חדש. 51) רוצה לומר, שדעתו שהמקום הזה יהיה גם גדיש וגם גורן.

יד. שתי פריכות⁵² המבדלות⁵³ זו מזו - שכחה, 39
 ושלש - אינן שכחה. שני עמרים המבדלין זה מזה 40
 - שכחה, ושלשה - אינן שכחה. 41

52) הן אגודות קטנות יותר מהעומרים. 53) שאם הן מחוברות גם שלוש הן כאחת והיא שכחה.

טו. שני צבורי זיתים וחרובין המבדלין זה מזה - 42

1 לבהמה, וכן אם קצרה אגודות קטנות⁴⁰ ולא עשאה 2
 עמרים, וכן השומים והבצלים שתלשן אגודות 3
 קטנות להמכר לשוק ולא עשאו עמרים להעמיד 4
 מהן גרן - אין להם שכחה⁴¹.

38) שם משנה י: "תבואה שנתנה לשחת וכו' אין להן שכחה". ופירש שם רבינו: "כבר בארנו, שחת הוא הגז הקצור לאכילת סוסים". וביירושלמי (שם הלכה ז): "לא סוף דבר ניתנה אלא אפילו נורעה למאכל אדם, ואחר כך נמלך וקצרה להאכיל לבהמה אין לה שכחה. 39) כלומר, לא נגמרה לגמרי, אבל כבר הביאה שליש בישולה, שאם לא כן - אינה קציר כלל. 40) במשנה שם: "או לאלומה", ופירש רבינו שם: "ולאלומה הוא עומרים [קטנים], והעניין ההוא שיקצצה כולה ויחלוק אותה לאלומות [ולא] יקבוץ מן האלומות ההם עומרים [גדולים], כי האלומות כשיתקבצו נעשים עומרים". 41) שהרי הוקשה שכחת קמה לשכחת קציר, (שנאמר: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה", מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר), ודרך הקוצרים לקצור לגורן, וכל שאינו עושה כן - אינו שכחה.

5. הקוצר שהתחיל לקצר מראש השורה ושכח 5
 לפניו ולאחריו: של אחריו - שכחה, ושלפניו - 6
 אינו שכחה; שנאמר: לא תשוב לקחתו - אינו 7
 שכחה עד שיעבר ממנו ויניחנו לאחריו. זה הפלל: 8
 כל שהוא בכל תשוב - שכחה, וכל שאינו בכל 9
 תשוב - אינו שכחה. 10

יא. שנים שהתחילו לקצר מאמצע השורה, זה פניו 11
 לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפנייהם ולאחרייהן: 12
 שלפניהם - שכחה⁴², מפני שכל אחד מהן זה 13
 שלפניו הוא לאחוריו של חברו⁴³; והעמר⁴⁴ 14
 ששכח והוא לאחוריהן במקום שהתחילו ממנו - אינו 15
 שכחה, מפני שהוא מערב עם השורות שמן המזרח 16
 למערב, והן מוכיחין עליו שאינו שכוח⁴⁵. וכן 17
 השורות של עמרים שפנו אותן לגרן, והתחילו 18
 שנים מאמצע שורה, ושכחו עמר באמצע בין 19
 אחוריהן - אינו שכחה, מפני שהוא באמצע השורה 20
 שמן מערב למזרח, שעדין לא התחילו פה, והיא 21
 מוכחת עליו שאינו שכוח. 22

42) אף על פי שיחיד הקוצר ושכח לפניו - אינו שכחה. 43) ששניים אלו מוטל עליהם קצירת השדה, והרי הם כאיש אחד, וכיוון שאם היה בא ליטול מה ששכח חברו, היה צריך לחזור לאחוריו - קוראים אנו בו "לא תשוב לקחתו". ולפי זה מה שאמרו בסוף המשנה שם "זה הכלל כל שהוא בכל תשוב שכחה", זה מוסב גם על הבכא הראשונה כשיחיד שכח לאחוריו, וגם על הבכא השנייה כששניים שכחו לפנייהם. 44) צריך להיות: ו"הקמה" (רדב"ז). 45) כן הוא במשנה (ג"ד) שם: "ראשי שורות, העומר שכנגדו מוכיח - ואלו הן ראשי שורות: שניים שהתחילו

קנד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ז שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

64 כולה. 65) אף על פי ששכחת קמה נלמדה ממה שנאמר "בשדה" (=ושכחת עומר בשדה) - "לרבות את הקמה" ואין כאן לימוד למעט "גדיש" - למדו שכחת קמה משכחת עומר, שכשם שבעומר אמרו עומר ולא גדיש, כמו כן בקמה. 66) כלומר, אינה עושה סאתיים מחמת כח השיבולים, אבל ראוייה היא לעשות סאתיים.

23 כ. שִׁכַח סֵאָה תְּבוּאָה עֲקוּרָה וְסֵאָה שְׂאִינָה עֲקוּרָה
24 - אֵינָן מִצְטָרְפִים⁶⁷, וְשִׁנְיָהֶם שְׂכָחָה. וְכֵן בְּשׁוּם
25 וּבְכֻצִּים וּבְפִרוֹת הָאֵילָן⁶⁸, אִם שִׁכַח מִקְצָתָן
26 בְּקֶרְעָה⁶⁹ וּמִקְצָתָן תְּלוּשׁ וּבְשִׁנְיָהֶם סֵאתִים - אֵינָן
27 מִצְטָרְפִין, אֲלֹא שִׁנְיָהֶם שְׂכָחָה.

67) לשיעור סאתיים שאינו שכחה. 68) [במשנה שם: "וכן באילן", ורבינו שינה וכתב: "ובפירות האילן", לפי שיטתו להלן שבשוכח כל האילן, אפילו אם יש בו סאתיים הרי זו שכחה, לפיכך כתב, "ובפירות האילן", לומר שכאן מדובר כשהתחיל באילן, ושכח מקצת מפירותיו, שבאופן זה אם שכח סאתיים אין זה שכחה, ולא ששכח את כל האילן]. 69) כלומר, מחוברים לקרע.

28 כא. הַשׁוֹכֵחַ עֹמֵר בְּצַד הַקְּמָה⁷⁰ שְׂאִינָה שְׂכוּחָה⁷¹ -
29 אֵינָה שְׂכָחָה. שְׁנֵאֲמַר: פִּי תִקְצֹר וְשִׁכַחַת עֹמֵר; עֹמֵר
30 שֶׁשְׂכִיבוֹתָיו קָצִיר⁷² - שְׂכָחָה, אֲבָל עֹמֵר שֶׁשְׂכִיבוֹתָיו
31 קָמָה - אֵינָה שְׂכָחָה. וְכֵן אִם שִׁכַח קְמָה בְּצַד קְמָה
32 שְׂאִינָה שְׂכוּחָה, אֲפֹלוּ קָלַח אֶחָד⁷³ - הָרִי זֹו מִצְלָת
33 אֶת הַשְׂכּוּחָה, וְיִהְיֶה מִתֵּר לְקַחְתָּהּ. אֲבָל אִם שִׁכַח
34 עֹמֵר אוֹ קְמָה בְּצַד עֹמֵר שְׂאִינוֹ שְׂכוּחַ, אֲפֹלוּ יִהְיֶה בּוֹ
35 סֵאתִים⁷⁴ - אֵינּוֹ מִצִּיל אוֹתָהּ, וְהָרִי הַשְׂכּוּחַ לְעֲנִיִּים.
36 אֵין קָמַת חִבְרוֹ מִצְלָת עַל עֹמֵר שְׁלוֹ, וְאֵין קָמַת
37 שְׁעוּרִים מִצְלָת עַל עֹמֵר חֲטִים, עַד שֶׁתִּהְיֶה הַקְּמָה
38 מְמִין הָעֹמֵר.

70) שם פרק ו משנה ח: "הקמה (שלא שכחה) מצלת את העומר ואת הקמה, העומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה". 71) יש אומרים שאפילו אם שכחה, אם יש בה סאתיים, שאינה שכוחה, מצלת היא על העומר שבצידה. 72) שלא שכחה, שאם שכחה - כיוון שאינה מצלת עצמה, כל שכן שאינה מצלת אחרים. 73) שלא שכחו. 74) שדינו כגדיש אפילו שכחו אינה שכחה, ואף על פי כן אינו מציל את השכוח.

39 כב. הַשׁוֹכֵחַ אֵילָן בֵּין הָאֵילָנוֹת, אֲפֹלוּ יִהְיֶה בּוֹ בְּמָה
40 סֵאִין פְּרוֹת⁷⁵, אוֹ שִׁשְׂכַח שְׁנֵי אֵילָנוֹת - הָרִי הֵן
41 שְׂכָחָה; שְׂלֶשֶׁה - אֵינָן שְׂכָחָה.

75) שאף על פי שבקמה ובעומרים אמרנו שאם יש בהם סאתיים, אינה שכחה - אין זה אלא בקמה ובעומרים, שסאתיים שלהם חשובים, אבל אילן שיש בו סאתיים אינו חשוב כל כך.

42 כג. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֵילָן שְׂאִינוֹ יָדוּעַ
43 וּמְפָרְסֵם בְּמָקוֹם⁷⁶, כְּגוֹן שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּצַד הַגֵּת אוֹ

1 שְׂכָחָה, וְשִׁלְשָׁה - אֵינָם שְׂכָחָה. שְׁנֵי הַצְּנִי פִּשְׁתָּן⁵⁴ -
2 שְׂכָחָה, וְשִׁלְשָׁה - אֵינָם שְׂכָחָה.

54) וכתב הרא"ש שם בפירושו: "הוצני פשתן כשעוקרים אותם הם כהוצני דקל. ולכן קרי ליה הוצני. ונראה לי דמיירי כשהזריעו, שאז הוא מאכל אדם כדאיתא בראש המוכר פירות, אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה".

3 טז. שְׁתֵּי גִפְנִים, וְכֵן בְּשֵׂאֵר הָאֵילָנוֹת⁵⁵ שְׁנֵים
4 הַמְּבַדְּלִין זֶה מִזֶּה - שְׂכָחָה, וְשִׁלְשָׁה - אֵינָן שְׂכָחָה.
5 שְׁנֵאֲמַר: לְעֲנִי וְלָגֵר תַּעֲזֹב אֶתֶם - אֲפֹלוּ הָיוּ שְׁנֵים,
6 אֶחָד לְעֲנִי וְאֶחָד לָגֵר.

55) לדעת הרשב"א גם בשכחה אינם חייבים אלא האילנות החייבים בפאה.

7 יז. הָיוּ כָּל הָעֹמְרִים שֶׁל קֶב קֶב וְאֶחָד שֶׁל אַרְבַּעַה
8 קֶבִין וְשָׁכָחוּ - הָרִי זֶה שְׂכָחָה⁵⁶; יֵתֵר עַל הָאֲרַבְעָה -
9 אֵינוֹ שְׂכָחָה⁵⁷. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁלֹשׁ שְׁנֵי קֶבִין וְאֶחָד
10 יֵתֵר עַל שְׁמוֹנֶה קֶבִין - אֵינוֹ שְׂכָחָה⁵⁸.

56) כבית הלל שם. ואף על פי שיכול לחלקו לקב קב ויהיו ארבעה עומרים, ואין שכחה אלא בשניים - כל זמן שלא חולקו, יש להם שכחה. 57) מזה שלא אמרו במשנה אלא ארבעת קבין הם שכחה, למד רבינו שיותר מארבעת קבים הם דבר מסויים ואינו שכחה. 58) נלמד ממה שלמעלה (בדין יתר על הארבעה). ועוד ראייה מן הירושלמי (שם סוף הלכה א) שלא הסתפקו אלא באופן שכל עומרי השדה של שני קבים ואחד של שמונת קבין - הרי שביותר משמונת קבים, אינה שכחה. [ונראה מדברי רבינו, שאם אין בו אלא שמונת קבים, הרי זו שכחה. ומה שאמרו בירושלמי שם: "רבי יונה בעי" אין "בעי" בירושלמי כ"בעי" בבבלי, אלא "בעי" היינו שרוצה לומר כן, כלומר סובר כן].

11 יח. הָעֹמֵר שֵׁשׁ בּוֹ סֵאתִים⁵⁹ וְשָׁכָחוּ - אֵינוֹ שְׂכָחָה;
12 שְׁנֵאֲמַר: וְשִׁכַחַת עֹמֵר בְּשָׂדֶה - וְלֹא גְדִישׁ. אֵף עַל
13 פִּי שֶׁכָּלֵן סֵאתִים סֵאתִים⁶⁰. שִׁכַח שְׁנֵי עֹמְרִים, אֵף עַל
14 פִּי שְׁנֵים מְשִׁנְיָהֶן סֵאתִים⁶¹ - הָרִי אֵלוֹ שְׂכָחָה⁶². וְכֵן
15 יִרְאֶה לִי, שֶׁהֵן שְׂכָחָה אֲפֹלוּ יִהְיֶה בְּשִׁנְיָהֶן יוֹתֵר
16 מִסֵּאתִים⁶³.

59) הם שנים עשר קבים. הם כשבעה עשר קילו-גרם. 60) שהרי הוא כגדיש. 61) בכתב-יד מעשה רוקח נוסף: "הואיל ואין בכל אחד מהם סאתיים". 62) שאינם מצטרפים והרי הם עמרים ולא גדיש, וכדעת חכמים במשנה שם ולא כרבן גמליאל. 63) פשוט הוא, שגם אלה אינם גדיש, אלא עמרים.

17 יט. קְמָה שֵׁשׁ בָּהּ סֵאתִים וְשְׂכָחָה⁶⁴ - אֵינָה
18 שְׂכָחָה⁶⁵. אֵין בָּהּ סֵאתִים⁶⁶ - רואֵין אֶת הַשְּׂבָלִים
19 הַדְּקוֹת כְּאֵלוֹ הֵן בְּרִיאוֹת וְאַרְכּוֹת, וְאֶת הַשְּׂדוּפוֹת
20 כְּאֵלוֹ הֵן מְלֵאוֹת, וְאִם הֵיָתֶה רְאוּיָה (לְהִיּוֹת) הַקְּמָה
21 אַחַר אֲמִדָּן זֶה לְעֲשׂוֹת סֵאתִים וְשְׂכָחָה - אֵינָה
22 שְׂכָחָה.

27 אַתְּ יָדוֹ וְלִטְלָהּ⁹³. וּבְפָרְסָם⁹⁴ - מִשְׁעֵבֶר מִן הַגֶּפֶן וּמִן
28 הַגֶּפְנִים⁹⁵ וְיִשְׁכַּח אֹתָהּ. בְּדָלִית וּבְדַקְלָהּ⁹⁶ - מִשְׁשִׁירָד
29 הַיִּמְנוֹנָה⁹⁷. וְשָׂאָר כָּל הָאֵילָנוֹת - מִשְׁשִׁיפְנָה וְיִלְלָךְ לֹא.
30 בְּמֶה דְבָרִים אֲמֹרִים? שְׁלֵא הַתְּחִיל בּוֹ⁹⁸; אֲבָל אִם
31 הַתְּחִיל בּוֹ⁹⁹ וְשָׁכַחוּ - אֵינָה שְׁכַחָה עַד שְׁיִבְצֹר אֶת
32 כָּל סְבִיבָיו.

92) הוא הנוטע גפנים וערסם על גבי כותל גבוה.
93) פירושו: אם שכחה ועבר ממנה כל כך, שאם היה נזכר
באותו מקום לא היה יכול לפשוט ידיו וליטלה.
94) במשנה: "וברגליות", ו"הם הגפנים השטוחים על
הארץ, שהרגל נוגעת בהם כמו הכרמים כולם, והוא נגזר
ממלת רגל". (95) היינו שתי גפנים שהן שכחה.
96) והיא גפן גדולה המודלית על גבי עצים גדולים או על
גבי אילנות אחרים. (97) שכן היה הדרך לעלות עליו
ולבצרו. (98) תוספתא שם. ולפי זה צריך לפרש בכל
האמור למעלה "כל שאינו יכול לפשוט", "משיעבור",
"משירד" - שבצר גפן אחרת, ועוד לא התחיל בו.
99) שאז הוא עלול להיזכר בו יותר.

33 כִּז. הַמְּפָקִיר אֶת פְּרָמוֹ, וְהַשְּׂפִים בְּפִקְרָה וְזָכָה בּוֹ
34 לְעֲצָמוֹ וּבְצָרוֹ - חֲזֵב בְּפָרְט וּבְעוֹלָלוֹת וּבְשִׁכְחָה
35 וּבְפֶאֶה; שְׁהָרִי שְׁדָךְ וְכַרְמֵךְ אֲנִי קוֹרָא בּוֹ¹⁰⁰, מְפָנִי
36 שְׁהָיָה שְׁלוֹ וְהָרִי הוּא שְׁלוֹ. אֲבָל אִם זָכָה מִן הַהֶפְקֵר
37 בְּשָׂדֵה שָׁל אַחֲרִים - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַכֹּל. וּבֵינֵן כֶּךָ
38 וּבֵינֵן כֶּךָ - פְּטוּר מִן הַמְּעַשְׂרוֹת, כְּמוֹ שְׁתִּתְבָּאָר.

100) בבבא קמא שם למדו זאת ממה שכתוב "תעזוב"
מיותר במתנות עניים לרבות המפקיר את כרמו וכו'. אבל
זה אינו אלא לדעת חכמים אבל לר' ישמעאל דרשו
"תעזוב" הנ"ל למי שעבר וקצר ולא עזב פאה שחייב ליתן
אפילו לאחר אפיה. ולפיכך הוצרך ללמוד מ"שדך"
ו"כרמך".

פָּרֵק שְׁשִׁי

1) יבאר מעשר עני וסדר תרומות ומעשרות. שנת השמיטה
שפטורה מכל המעשרות. בעל השדה שעברו עליו עניים
והיה לו מעשר עני, כמה נותן לכל אחד. היה לו מעשר
בגורן וררצה ליתנו לעני קרובו או מידעו. שני עניים שקבלו
שדה באריסות, אם יקחו מעשר עני. המקבל שדה לקצור
אם מותר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. המוכר שדהו
קרקע ופירות והעני. ואם פורעים חוב ממעשר עני.

39 א. מִתְּנֵה אַחֲרַת שְׁשִׁית² יֵשׁ לְעֲנִיִּים בְּזֵרַע הָאָרֶץ,
40 וְהוּא הַמְּעַשֵּׂר שְׁנוֹתַיִן לְעֲנִיִּים, וְהוּא הַנִּקְרָא מְעַשֵּׂר
41 עֲנִי.

2) חוץ מחמש המתנות שזכרו למעלה: לקט, שכחה, פאה,
פרט ועוללות (רדב"ז).

42 ב. וְזֶהוּ סֵדֵר תְּרוּמוֹת וּמְעַשְׂרוֹת: אַחַר שְׁקוֹצֵר זֵרַע
43 הָאָרֶץ אוֹ אוֹסֵף פְּרֵי הָעֵץ וְהַגֶּמֶר מְלֹאכְתּוֹ³ מִפְּרִישׁ
44 מִמֶּנּוּ אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים⁴, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא תְּרוּמָה

1 בְּצַד הַפְּרָצָה, אוֹ בְּמַעֲשֵׂי⁷⁷, כְּגוֹן שְׁהָיָה עוֹשֶׂה זֵיתִים
2 הַרְבֵּה, אוֹ בְּשֵׂמוֹ, כְּגוֹן שְׁהָיָה לוֹ שֵׁם יָדוּעַ, כְּגוֹן זֵית
3 הַנְּטוּפָה בֵּין הַזֵּיתִים, שְׁהוּא נוֹטֵף שְׁמֵן הַרְבֵּה, אוֹ
4 הַשְּׂפִכְנִי⁷⁸ אוֹ הַבִּישְׁנִי⁷⁹; אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ אֶחָד
5 מִשְׁלֹשֶׁה דְבָרִים אֵלּוּ - אֵינּוּ שְׁכַחָה. שְׁנֹאמַר: וְשִׁכַּחְתָּ
6 עֲמֹר בְּשָׂדֵה - עֲמֹר שְׂאֵתָה שׁוֹכַחוּ לְעוֹלָם וְאֵין אַתָּה
7 יוֹדֵעַ בּוֹ אֲלֵא אִם תָּשׁוּב וְתִרְאֶהוּ; יֵצֵא זֶה, שְׂאֵתָה
8 זֹכְרוֹ לְאַחַר זְמַן וְאֵף עַל פִּי שְׁלֵא תִפְגַּע בּוֹ, מְפָנִי
9 שְׁהוּא יוֹדֵעַ וּמְפָרְסָם.

76) ידיעתו מפני הגבלת מקומו. (77) ידוע לרוב זיתיו או
לרוב שמנו. (78) שהיה מוציא שמן הרבה, ועל כן
פירשוהו שפכוני, ועניינו שפרכת שמן לרוב נגזר ממלת
שפך. (79) הזיתים ההם לא היו עושים שמן הרבה, על כן
נקרא שמו בישי לקוח מבושה.

10 כִּד. הָיָה מְסִים בְּדַעְתּוֹ⁸⁰ - הָרִי זֶה כְּמִפְרָסָם וְיָדוּעַ.
11 הָיָה עוֹמֵד בְּצַד הַדְּקָל - הַדְּקָל מְסִימוֹ⁸¹. הָיָה שְׁנִיחֵן
12 זֵית נְטוּפָה - זֶה מְסִים אֶת זֶה⁸². הָיְתָה כָּל שְׂדֵהוּ זֵית
13 נְטוּפָה וְשִׁכַח אַחַת מֵהֵן אוֹ שְׁתֵּים - יֵשׁ לוֹ שְׁכַחָה⁸³.
14 בְּמֶה דְבָרִים אֲמֹרִים? שְׁלֵא הַתְּחִיל⁸⁴ בְּאֵילָן זֶה
15 הַמְּפָרְסָם; אֲבָל אִם הַתְּחִיל בּוֹ וְשִׁכַח מְקַצְתּוֹ - הָרִי
16 זֶה שְׁכַחָה, וְאֵף עַל פִּי שְׁהוּא מְפָרְסָם⁸⁵. וְהוּא שְׁהָיָה
17 הַנְּשָׂאָר בּוֹ פְּחוֹת מְסֹאֲתִים; אֲבָל סֹאֲתִים - אֵינָה
18 שְׁכַחָה⁸⁶, אֲלֵא אִם כֵּן שְׁכַח כָּל הָאֵילָן⁸⁷, כְּמוֹ
19 שְׁבִאֲרָנוּ.

80) שהוא נחשב בעיניו של בעל האילן. (81) שם, שהרי
הוא כעומד בצד הגת או בצד הפרצה וידוע במקום.
82) ואינם שכחה. (83) לפי שאז בטלה חשיבותם.
84) ושכחו כולו. (85) שכיוון שהתחיל בו בטלה חשיבותו,
והרי זה דומה למה ששינו בערלה פרק ג משנה ח, שאם
נתפתחו החביות בטלה חשיבותן. (86) שכיוון שהתחיל בו
ודאי יזכרנו. (87) שאפילו אם יש בו סאתיים - הרי זה
שכחה, שכיוון שלא התחיל בו - עלול הוא לשכחו.

20 כֵּה. זֵית הָעוֹמֵד בְּאֲמָצֵעַ הַשּׁוּרוֹת לְבָדוֹ וְשִׁלְשׁ
21 שׁוּרוֹת שָׁל זֵיתִים מְקִיפִין אוֹתוֹ מְשַׁלֵּשׁ רֵיחוֹתָיו, אֵף
22 עַל פִּי שְׂאִין כָּל שׁוּרָה מֵהֵן אֲלֵא שְׁנֵי זֵיתִים, שְׁכַח
23 אֶת הָאֲמָצֵעִי - אֵינּוּ שְׁכַחָה, שְׁהָרִי הַשּׁוּרוֹת
24 הַסְּתִירוֹהוּ⁸⁸. וְלָמָּה אֲמֹרִים⁸⁹ זֵית בְּלִבְדוֹ⁹⁰ מְפָנִי שְׁהָיָה
25 חָשׁוּב בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן⁹¹.

88) שהרי זה כמו חיפוהו בקש שאינו שכחה. אבל הדברים
צריכים עיון: הרי יש שכחה בטמון כמפורש למעלה בהלכה
א. ורק בחיפוהו העניים אינה שכחה, לפי שקנסום חכמים.
89) החכמים במשנה. (90) הלא הוא הדין בשאר אילנות.
וזה מוסב על כל מה שלמעלה, על הלכות כג-כה.
91) בזמן אדריאנוס שהחריב הזיתים. ולדעת רבי יוסי אין
אז שכחה בזיתים - מאותו הטעם.

26 כו. אֵיזָהוּ שְׁכַחָה? בְּעָרִיס⁹² - כָּל שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְפָשֵׁט

קנו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ז שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13) ספרי פרשת ראה (לדברים יד, כח). (14) פ"ד מהלכות שמיטה ויובל, הלכות כה-כו. (15) שהחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות בה תרומות ומעשרות (פ"א מהלכות תרומות הלכה א, והמקור בידים פ"ד משנה ג). (16) שאף הן בכלל התקנה הנ"ל (הלכות תרומות וידים שם). והמדובר בעמון ומואב שלא טיהרו בסיחון, ושמעולם לא כבשו אף עולי מצרים, ובהן אין שמיטת קרקע נוהגת כלל, אבל עמון ומואב שטיהרו בסיחון וכבשו עולי מצרים - שמיטת קרקע נוהגת בהן מדרבנן, עיין הלכות שמיטה ויובל שם הלכות כז-כח. וחזר בו רבינו כאן ממה שכתב בפירושו המשנה בידים שם, שהמדובר בעמון ומואב של סיחון, ראה בפאת השולחן סימן כג ס"ק כז, והלכות תרומות שם. (17) במשנה שם לא נזכר אלא מעשר עני, אבל למדו רבינו מן הסברה שוודאי לא שינו משאר השנים, שבהן אין מעשר עני בלי מעשר ראשון, ועיין רדב"ז. (18) משנה שם, כדעת רבי טרפון, רבי ישמעאל ורבי יהושע, ודלא כר' אלעזר בן עזריה. (19) על כל ארץ וארץ מהארצות הנ"ל. (20) מדברי רבי טרפון שם. (21) במשנה שם: "מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו ורבו מרבו עד הלכה למשה מסיני, שעמון מעשרין מעשר עני בשביעית". וכתב הר"ש שם שהלכה למשה מסיני לאו דוקא, שאין זה מן התורה, אלא כהלכה למשה מסיני. ועיין כסף-משנה. (22) היא בבל שנביאים תיקנו בה הפרשת תרומות ומעשרות (ידים שם, ופ"א מהלכות תרומות שם). (23) לפי שהיא רחוקה מארץ ישראל. (24) משנה שם.

1 גדולה⁵, ונתנה לפה. ועל זה נאמר בתורה: ראשית
2 דגנך תירשך ויצהרף. ואחר כך מפריש מן השאר⁶
3 אחד מעשרה, וזהו הנקרא מעשר ראשון, ונתנו
4 ללוי. ועל זה נאמר בתורה: פי את מעשר בני
5 ישראל וגומר; ונאמר: ולבני לוי הגה נתתי את כל
6 מעשר בישראל⁷.

(3) אבל לפני גמר מלאכה אין תורמין לכתחילה (פ"ה מהלכות תרומות הלכות ד-ה). וראה בפ"ג מהלכות מעשרות הלכה ח ובהוספה שם). (4) היא תרומה בינונית (פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב). (5) נקראת כן ביחס לתרומת מעשר, שאינה אלא אחד ממאה. וראה בספר המצוות (עשה קכו, והערה תקס). (6) כן כתב גם בפ"א מהלכות מעשר הלכה א (עיין שם), ובפירושו המשנה בדמאי פ"ז משנה ד. (7) ראה בהלכות מעשר שם.

7 ג. ואחר כך מפריש מן השאר⁸ אחד מעשרה, והוא
8 הנקרא מעשר שני, והוא לבעלי, ואוכלין אותו
9 בירושלים. ועליו נאמר: ואם גאל וגאל איש
10 ממעשרו. ועליו נאמר: עשר תעשר ואכלת לפני יי
11 אלהיך במקום אשר יבחר⁹.

(8) מן השמונים ושמונה הנותרים אחרי הפרשת תרומה גדולה ומעשר ראשון. (9) ראה גם בספר המצוות, עשה קכח.

12 ד. על הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה מן
13 השבוע¹⁰ ובשנה וברביעית וברביעית. אבל
14 בשלישית ובששית מן השבוע, אחר שמפרישים
15 מעשר ראשון מפריש מן השאר מעשר אחר ונתנו
16 לעניים, והוא הנקרא מעשר עני. ואין בשתי שנים
17 אלו מעשר שני, אלא מעשר עני¹¹. ועליו נאמר:
18 מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך
19 בשנה היא והנחת בשעריך ובא הלוי. ועליו נאמר:
20 פי תכלה לעשר¹².

(10) משבע שנות השמיטה. (11) שנאמר "כי תכלה וגו' שנת המעשר" - "שאינן בה אלא מעשר אחד - מעשר ראשון ומעשר עני" (ראש השנה יב:). (12) וגומר: "את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר, ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה".

21 ה. שנת השמיטה פלה הפקר, ואין בה לא תרומה
22 ולא מעשרות כלל, לא ראשון ולא שני ולא מעשר
23 עני¹³. ובחוצה לארץ, שאין בה שמיטת קרקע¹⁴ -
24 מפרישין בארץ מצרים¹⁵ ובעמון ובמואב¹⁶ מעשר
25 ראשון¹⁷ ומעשר עני¹⁸; מפני שהארצות אלו קרובות
26 לארץ ישראל, כדי שיהיו עניי ישראל נסמכין
27 עליה¹⁹ בשביעית²⁰. והלכה למשה מסיני²¹, שיהיו
28 מפרישים בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית.
29 אבל בארץ שנער²² - מפרישין בשביעית מעשר
30 שני²³, כסדר רב השנים²⁴.

31 ו. מעשר ראשון שלקח הלוי - מפריש ממנו אחד
32 מעשרה ונתנו לפה, והוא הנקרא תרומת מעשר.
33 ועליו נאמר: ואל הלויים תדבר.

34 ז. בעל השדה שעברו עליו עניים, והיה לו שם²⁵
35 מעשר עני - נותן לכל עני²⁶ שיעברו עליו מן
36 המעשר פדי שבועו²⁷; שנאמר: ואכלו בשעריך
37 ושבועו²⁸.

(25) בשדה. וראה להלן יב בדין מעשר עני המתחלק בבית.
(26) אף-על-פי שמעשר עני שבגורן אין בו טובת הנאה לבעלים, והעניים באים ונוטלים בעל-כרחו (להלן הלכה י) - אינו כפאה שהעניים בוזזים אותה (למעלה פ"ב הלכה טו), אלא בעל הבית מניח ומחלק להם, שהרי לא נאמר בה "תעזוב" כמו בפאה, אלא "והנחת", וכן לשון הגמרא (נדרים פד:): "במעשר עני המתחלק בתוך הגרונות" (וכן לשון רבינו להלן הלכה י) - הרי שאף הוא מתחלק (משנה ראשונה). (27) ירושלמי פאה פ"ח הלכה ד, על משנה ה שם. וכן הוא בספרי פר' כ"תבוא (לדברים כו, יב) היינו כדי שביעה של יום אחד - שתי סעודות, כדלהלן (תפארת ישראל). (28) [כן הוא בירושלמי ובספרי שם. אבל ודאי הכוונה לפסוק אחר בדברים (יד, כט) "בשעריך ואכלו ושבועו" המדבר במעשר עני שבשדה. ואילו הפסוק בדברים כו, יב "ואכלו בשעריך ושבועו" מדבר במעשר עני שבבית. וכן צריך לומר גם להלן הלכה יב. ועיין משנה ראשונה].

38 ח. פדי שבועו פמה? אם מן החטים²⁹ נותן - לא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ז שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא נותנו לעני אחר. וזה נכלל במה שכתב רבינו להלן הלכה יד (תוספתא כפשוטה).

יא. הִיָּה לוֹ מַעֲשֵׂר בַּגֶּרֶן⁴⁷ וְרִצָּה לְתַנּוֹ לְעֵנִי קְרוּבוֹ
אוּ מִיַּדְעוּ - יֵשׁ לְהַפְרִישׁ מִחֲצֵה לְתַנּוֹ לוֹ, וְהַחֲצִי
מִחֲלָקוֹ לְכָל עֵנִי שְׂעֵבֵר פֶּשְׁעוֹר שְׂאֲמָרְנוּ.

(47) במשנה שם: "היה מציל, נוטל מחצה ונותן מחצה", וכפירושו של רבי יונה בירושלמי שם, כשיש לו מעשר עני יותר מכשיעור. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

יב. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים שְׂאִינוּ נּוֹתֵן לְעֵנִי אֶלָּא פְּדֵי
שְׂבָעוֹ? בַּשָּׂדֶה⁴⁸; אֲבָל אִם הִיָּה הַמַּעֲשֵׂר בְּבֵית -
מִחֲלָקוֹ לְכָל הָעֲנִיִּים אֶפְלוּ פְּזִית פְּזִית⁴⁹. שְׂאִינוּ מַצְוָה
לְתַן פְּדֵי שְׂבָעוֹ אֶלָּא בַּשָּׂדֶה, שְׂהָרֵי אֵינוּ מוֹצֵא שָׁם
לֶקַח; שְׂנַאֲמַר: וְאֶכְלוּ בַּשְּׂעִירָד וְשְׂבָעוּ⁵⁰.

(48) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמוד 65 5).
(49) שמעשר עני המתחלק בתוך הבית כתוב בו נתינה, ואין נתינה פחות מכזית (כריתות ו: ופ"א מהלכות כלי המקדש הלכה י - משנה-למלך). ובתוספתא שם: "נותן כל שהוא", וכל שהוא לאו דוקא, שהרי צריך כזית, אלא בא להוציא שיעור שביעה (משנה-למלך). (50) [ראה למעלה הלכה זו הערה כז, כי הכוונה לפסוק בדברים יד, כט: "והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו" המדובר במתחלק בגורן. אבל עדיין קשה, למה לא נתחייב גם במתחלק בתוך הבית לתת כדי שביעה, שהרי גם בו נאמר "ואכלו בשעריך ושבעו". ועיין במשנה ראשונה לפ"ח משנה ה].

יג. בָּאוּ⁵¹ אִישׁ וְאִשָּׁה לְבֵית⁵² - נוֹתְנִין לְאִשָּׁה תַּחֲלָה
וּפּוֹטְרִין אוֹתָהּ וְאַחַר כֵּן נוֹתְנִין לְאִישׁ. אָב וּבָנוּ⁵³,
אִישׁ וּקְרוּבוֹ, שְׂנֵי אַחִין, שְׂנֵי שְׂתַפִּין, שְׂהִיָּה אֶחָד
מֵהֶן עֵנִי - נוֹתֵן לוֹ הָאֶחָד מַעֲשֵׂר עֵנִי שְׁלוֹ⁵⁴.

(51) יבמות ק. (52) כן מפורש שם "ובמקום שחולקין, נותנין לאשה תחילה ופוטרין אותה, מאי קאמר? הכי קאמר: מעשר שני המתחלק בתוך הבית (כן גרס הב"ח) נותנין לאשה תחילה. מאי טעמא משום זילותא" שבשתה של אשה מרובה (פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ו). [ונראה שאין בשתה מרובה אלא כשבאה לבית, אבל בשדה (כשמצויים בה בני אדם ואין חשש לייחוד) אינה בושה כל כך, וכן נראה במאירי שם]. (53) קידושין לב. תוספתא מעשר שני פרק ד, וירושלמי פאה פ"ה הלכה ד. (54) אף-על-פי שלעצמו אסור לו לקחת מעשר עני שלו, ולמדו כן בגזירה-שוה "לגר-לגר": נאמר בלקט (ויקרא יט, י) "לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם" שמכאן למדו "לא תלקט לעני" שהעני עצמו לא ילקט את שלו (גיטין יב, ב). כמו כן מעשר עני שנאמר בו (דברים כו, יב) "לגר", אסור לעני לקחת מעשר עני שלו (חולין קלא:).

יד. שְׂנֵי עֲנִיִּים⁵⁵ שְׂקָבְלוּ שָׂדֶה בְּאַרְסוֹת⁵⁶ - זֶה
מִפְּרִישׁ מַעֲשֵׂר עֵנִי מִחֲלָקוֹ וְנוֹתְנוֹ לְחִבְרוֹ⁵⁷, וְכֵן
חִבְרוֹ מִפְּרִישׁ מִחֲלָקוֹ וְנוֹתֵן לוֹ.

1 יִפְחַת מִחֲצֵי קֶבֶץ³⁰. וְאִם מִן הַשְּׂעוּרִים - לֹא יִפְחַת
2 מִקֶּבֶץ. וְאִם מִן הַפְּסָמִין³¹ - לֹא יִפְחַת מִקֶּבֶץ³². וּמִן
3 הַגְּרוּגְרוֹת³³ - לֹא יִפְחַת מִקֶּבֶץ. וְאִם מִן הַדְּבָלָה³⁴ -
4 לֹא יִפְחַת מִמִּשְׁקַל חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סֵלַע³⁵. וְאִם מִן
5 הַיֵּין - לֹא יִפְחַת מִחֲצֵי לֶג. וְאִם מִן הַשְּׂמֶן - לֹא
6 יִפְחַת מִרְבִּיעִית³⁶. וְאִם מִן הָאֲרֹז - רִבְעֵי הַקֶּבֶץ³⁷. נִתֵּן
7 לוֹ יָרֵק - נוֹתֵן לוֹ מִשְׁקַל לְטָרָא³⁸, וְהוּא מִשְׁקַל
8 חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים דִּינָר. מִן הַחֲרוּבִין - שְׁלֹשָׁה קִבּוּיִן³⁹.
9 מִן הָאֲגוּזִים - עֶשְׂרֵה⁴⁰. מִן הָאֶפְרֹסְקִין - חֲמִשָּׁה. מִן
10 הָרְמוֹנִים - שְׁנַיִם. אֶתְרוֹג - אֶחָד. וְאִם נִתֵּן לוֹ מִשְׂאֵר
11 הַפְּרוֹת - לֹא יִפְחַת מִפְּדֵי שְׂמִימָרָם וְיִקַּח בְּדַמְיָהֶן
12 מְזוּן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת⁴¹.

(29) משנה פאה שם. (30) הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג ארבע ביצים, נמצא הקב עשרים וארבע ביצים, וחצי קב שתיים עשרה ביצים, ואחרי שינכה מזון שתי סעודות, כדלהלן (עירובין פב:). (31) חיטה מדברית, והיא מחמשת מיני דגן (פירוש המשנה שם). (32) במשנה שם: "קב וחצי כוסמין". וצ"ע. (33) תאנים יבשים (פירוש המשנה שם). (34) תאנים הנדבקים זה עם זה עד שנעשו גוף אחד (שם). (35) במשנה שם: "מנה דבלה" והיינו הך, כי המנה היא מאה דינרים, והסלע ארבעה דינרים, נמצא מנה עשרים וחמשה סלעים. (36) של לוג (פירוש המשנה). (37) ירושלמי. (38) ירושלמי. וכן בבבלי עירובין כט. (39) ירושלמי. (40) ירושלמי ובבלי עירובין שם, וכן נזכרו שם ושם אפרסקים, רימונים ואתרוג. (41) משנה שם. וראה בשולחן-ערוך אורח-חיים סימן תט סעיף ז. שלענין עירובי תחומין חושבים לכל אחד ואחד לפי מזונו.

ט. הִיָּה לוֹ דָּבָר מוֹעֵט⁴² וְהָעֲנִיִּים מְרַבִּין וְאֵין בוֹ פְּדֵי
לְתַן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד פֶּשְׁעוֹר - נוֹתֵן לְפָנֵיהֶם וְהֵן
מִחֲלָקִין בֵּינֵיהֶם.

(42) שם משנה ו.

י. וּמַעֲשֵׂר עֵנִי הַמִּתְחַלֵּק בַּגֶּרֶן - אֵין בוֹ טוֹבַת הַנָּאָה
לְבַעָלִים⁴³, אֶלָּא הָעֲנִיִּים בָּאִים וְנוֹטְלִין עַל פְּרָחוֹ.
וְאֶפְלוּ עֵנִי שְׂבִישְׂרָאֵל - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד⁴⁴. אֲבָל
הַמִּתְחַלֵּק בְּבֵית - יֵשׁ לוֹ טוֹבַת הַנָּאָה לְבַעָלִים⁴⁵
וְנוֹתְנוֹ לְכָל עֵנִי שְׂוִרְצָה⁴⁶.

(43) לפי שנאמר בו (דברים יד, כח) "והנחת", ולא נאמרה בו נתינה (נדרים פד:). (44) כן הוא בתוספתא פאה פ"ב (הוצאת ליברמן עמוד 84 72 לפי כתב-יד עהרפורט) והיינו שאין לעני זכות לתת לעני אחר למען יחזיק לו טובה. אבל במתחלק בבית, יכול ליתן לכל מי שירצה, וראה להלן. (45) חולין קלא. שנאמר בו (שם כו, יב): "ונתתי ללוי לגר וגו'" (נדרים שם). (46) ואי אפשר להוציא מידו בעל-כרחו. ומה שאמרו בחולין שם: "ואפילו עני שבישראל מוציאין אותו מידו", אין פירושו כמו למעלה, אלא כמו שפירשו שם קלא: שאין העני לוקח לעצמו את המעשר-עני,

זכיה ומתנה, כמו שכתב הראב"ה (הובא באור-זרוע הלכות צדקה סימן יא) וראה בהלכות זכיה ומתנה שם הלכה יד והערה נוספת נז, ובפ"ג מהלכות עבדים הלכה טו והערה קיג]. (69) שאם חבירו נתן לו מעשר עני, והוא מחזיר לו עכשיו כתשלום טובה (תוספתא כפשוטה). (70) בכתיב יד תימן "משלחין" (תוספתא כפשוטה). וכן הוא בתוספתא שם. וכן הוא להלן בפ"ו מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. וראה בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכה כא. (71) כלומר, נתנו לעני אחר בתור חסד, ובלי ציפיה לתשלום גמול. (72) שיידע שאינו מצפה ממנו לתשלום גמול (פאת-השולחן בשם בית-דיוסף). ועוד שיידע שלא להוציא מהארץ לחוצה לארץ, כדלהלן. וראה בהלכות מעשר שני שם, ובהלכות שמיטה ויובל שם. (73) שלא ניתן אלא לצרכו של העני, כנ"ל. (74) שהכוונה שגם חבירו יחזיר לו שושבינות (הלכות זכיה ומתנת שם הלכה ב) [ואף-על-פי שרק במעות הדין כן, ולא בפירות (עיין שם הלכות ב-טו)] - אין זה אלא בעשיר הנותן, אבל עני הנותן אף בפירות דעתו למתנת על-ימנת להחזיר, ראה שם הלכה טו והערה נוספת נז]. (75) כלומר, נותנים אותו לרב העיר כמתנה ואין זה בזיון התורה, אבל לשלוח לו צדקה גנאי הוא לו (אור-זרוע שם סימן כו, וראה ברדב"ז והגר"א ביו"ד סימן רנא ס"ק כג). (76) ספרי פ' ראה (דבריים כו, יב).

פרק שביעי

(1) יבאר שמצות-עשה ליתן לעני צדקה כפי מה שראוי לעני. ודין לעולם לא ימנע אדם עצמו משלישית השקל. ואם בודקין אחר העני. אם מפרנסין ומכסין עניי גויים עם עניי ישראל. עני המחזיר על הפתחים, והעובר ממקום למקום. עני שאינו רוצה ליקח צדקה, ומי שאינו רוצה ליתן. אם פוסקין צדקה על יתומים. וגבאי צדקה אם לוקחים מהנשים. עניי ביתו קודמים לעניי עירו. והאומר תנו מאתיים זוז לבית הכנסת.

א. מצות עשה לתן צדקה לעניים,² כפי מה שראוי לעני, לעני, אם היתה יד הנותן משגת. שגאמר: פתח תפתח את ידך לו. ונאמר: והחזקת בו גר ותושב³ וחי עמך. ונאמר: וחי אחיך עמך.

(2) ראה להלן ה"ז, שמשום דרכי שלום מפרנסים גם עניי גויים עם עניי ישראל. (3) ראה בפ"ג מהל' זכיה ומתנה ה"א, שגם גר תושב מצוה להחיות.

ב. וכל הרוצה עני מבקש והעלים עיניו ממנו ולא נתן לו צדקה - עבר בלא תעשה, שגאמר: לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחיק האביון.

ג. לפי מה שחסר העני אתה מצוה לתן לו: אם אין לו פסות - מכסים אותו, אם אין לו פלי בית - קוננין לו, אם אין לו אשה⁵ - משיאין אותו. ואם היתה אשה - משיאין אותה לאיש⁶. אפלו היה דרבו⁷ של זה העני לרפב על הסוס ועבד רץ לפניו, והעני ירד מנכסיו - קוננין לו סוס לרפב עליו ועבד לרוץ לפניו; שגאמר: די מחסרו אשר יחסר לו.

(55) פאה פ"ה משנה ה. (56) ופירוש אריסות השותפות בתבואת הארץ, ושם השותף בענין ההוא אריס, והוא שיקח הארץ לעבוד אותה ולהתעסק בעניניה" (פירוש המשניות). (57) אבל מחלקו אסור, שהאריס נעשה כבעל הבית, והעני מוזהר על שלו (חולין וגיטין שם).

טו. המקבל שדה לקצרה⁵⁸ - אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. אימתי? בזמן שקבלה ממנו לקח חלק בכל השדה, כגון שנתן לו שלישה או רביעה בשכר⁵⁹. אבל אם אמר לו פעל השדה: שלישה מה שאתה קוצר בלבד הוא שלך או רביע מה שתקצר - הרי זה אין לו פלוג עד שקצרה⁶⁰, ובשעת הקציר הוא עני, לפיכך מותר בלקט שכחה ופאה. ואסור במעשר עני; שאין מפרישין מעשר עני אלא אחר שקצר, והרי זכה בחלקו שקצרה⁶¹.

(58) פאה שם. (59) שנעשית השדה כולה ברשותו ובחזקתו, לפיכך אסור (פירוש המשנה שם). וכרבי יהודה שם, שאמר בלשון אמיתי, ולפרש דברי חכמים בא (כסף משנה). (60) כלומר, לאחר הקצירה. (61) ומוזהר על שלו.

טז. המוכר את שדהו⁶² קרקע ופרות⁶³ והעני - הרי זה מותר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני שלה. והלוקח אסור בהן, אף על פי שעדין לא נתן דמים⁶⁵. ואפלו לזה הדמים ולקחה⁶⁶ - הרי זה אסור במתנות עניים.

(62) שם משנה ו: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקח אסור". (63) ירושלמי על המשנה שם: "כשמכר לו שדהו וקמתה, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, זה אני קורא שדך, ואצל זה אני קורא קצירך", כלומר, שניהם אסורים. וראה למעלה פ"ד הלכה יא. (64) שאם לא כן, אסור אף-על-פי שאינו בעל השדה. (65) אלא קנה אותה בחזקה בלבד (ראה בפ"א מהלכות מכירה הלכה ח והערה א, שחזקה בלבד קונה בלי נתינת מעות) וזקף עליו הדמים במלוה, שאם לא כן אלא כבר נתן דמים עבור השדה, הרי הוא עשיר ובוודאי אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. (66) שאף באופן זה אינו עשיר, כיון שחייב לאחר, אותם הדמים. וראה להלן פ"ט הלכה יג.

יז. מעשר עני⁶⁷ - אין פורעין ממנו מלוה⁶⁸, ואין משלמין ממנו את התגמולין⁶⁹; אבל משלמין⁷⁰ ממנו דבר של גמילות חסדים⁷¹. וצריך להודיעו שהוא מעשר עני⁷². ואין פודין בו שבוים⁷³, ואין עושין בו שושבינות⁷⁴, ואין נותנין ממנו דבר לצדקה, ונותנין אותו לחבר עיר בטובת הנאה⁷⁵. ואין מוציאין⁷⁶ אותו מהארץ לחוץ לארץ, שגאמר: והנחת בשעריך, ונאמר: ואכלו בשעריך ושבעו.

(67) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 59 51) כגירסת כתב-יד עהרפורט. (68) כלומר, העני אינו רשאי לפרוע בו חובו, שלא ניתן לו אלא לצרכו בלבד, ראה בפ"ז מהלכות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ז שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קנט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביחד עם ישראל, וראה למעלה פ"א ה"ט. 20) ראה שם נט, ב - ש"מפני דרכי שלום" דאורייתא היא. 21) ב"ב שם. וראה בתוספות ד"ה לא, שהמדובר בגבאי צדקה, אבל לדעת רבינו אף היחיד מחויב (רדב"ז). 22) [ב'ירושלמי' פאה פ"ח ה"ה: "המסבכין על הפתחים אין נוקקין להם לכל דבר. אמר רבי יונה, ובלחוד דלא יפחות ליה מן ארגון דיליה", ויתכן כי רבינו גורס שם "מן גרוגרת דיליה"].

25 ח. אין פוחתין לְעֵנִי²³ הַעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם מִכְּכֶר אֶחָד הַנִּמְכָּר בְּפוּנְדִיּוֹן²⁴ פֶּשְׁהִיּוֹ הַחֲטִימִים אַרְבַּע סְאִין²⁵ בְּסֹלֶעַ²⁶. וְכִכָּר בְּאַרְנוֹ²⁷ כָּל הַמְדוֹת. וְאִם לֶן - נוֹתְנִין לֹא מִצֵּעַ לִישׁוֹן עֲלָיו, וְכִסֵּת לֶתֵן מִרְאשׁוֹתָיו²⁸, וְשָׁמֶן וְקִטְנִית²⁹. וְאִם שִׁבְתָּ³⁰ - נוֹתְנִין לוֹ מִזֶּן שֶׁלֹּשׁ סְעֻדוֹת, וְשָׁמֶן וְקִטְנִית, וְדָג וְיִרְקָ³¹. וְאִם הָיוּ מִפִּירִין אוֹתוֹ³² - נוֹתְנִין לוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ³³.

23) פאה פ"ח מ"ז. 24) חצי מעה. 25) שהם עשרים וארבעה קבין. 26) שהוא עשרים וארבע מעות, ונמצא קב חטימם נמכר במעה, וחצי קב בפונדיון (= חצי מעה). אבל מאחר שהחנווני מנכה שכרו, אינו מוכר בפונדיון אלא ככר של רובע הקב, דהיינו מזון שתי סעודות. ראה למעלה פ"ו ה"ח. 27) [בפ"א מהל' עירובין הלכות יב"ג]. 28) במשנה שם: "לן, נותנים לו פרנסת לינה", ומפרשת הסוגיא בבבא-בבא שם, שהם מצע וכסת. 29) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 57..) פרנסת לינה, שמן וקטנית. היינו חוץ מפרנסת לינה, שהוא מיטה וכסת כנ"ל, נותנים לו גם שמן וקטנית (תוספתא כפשוטה). 30) במשנה שם. 31) תוספתא, שם. 32) שהוא עניי בן טובים. 33) כתובות סז, ב. ולמדו כן מ"די מחסורו אשר יחסר לו" (למעלה ה"ג).

32 ט. עֵנִי שְׂאִינוֹ רוֹצֶה³⁴ לָקַח צְדָקָה - מְעַרְמִין עֲלָיו וְנוֹתְנִין לוֹ לְשֵׁם מִתְּנָה³⁵ אוֹ לְשֵׁם הַלְוָאָה. וְעֹשִׂיר הַמְרַעִיב³⁶ אֶת עֲצָמוֹ וְעֵינָיו צָרָה בְּמִמּוֹנוֹ שְׂלֵא יֵאכַל מִמֶּנּוּ וְלֹא יִשְׁתָּה - אֵין מְשַׁגְּיחִין בּוֹ.

34) כתובות, שם. 35) כלומר, פותחין לו לשם מתנה, ואם אינו רוצה - נותנים לו לשם הלוואה (כחכמים שם, ולא כרבי מאיר). 36) 36) שם, כדעת רבי שמעון.

36 י. מִי שְׂאִינוֹ רוֹצֶה³⁷ לֶתֵן צְדָקָה אוֹ שְׂתִתֵּן³⁸ מְעַט מִמָּה שְׂרָאוֹי לוֹ - בֵּית דִּין פּוֹפִין אוֹתוֹ וּמְפִין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת עַד שְׂתִתֵּן מָה שְׂאִמְדוּהוּ לֶתֵן. וְיִוְרְדִין לְנִכְסָיו בְּפָנָיו³⁹ וְלוֹקְחִין מִמֶּנּוּ מָה שְׂרָאוֹי לוֹ לֶתֵן. וּמְמַשְׁכְּנִין⁴⁰ עַל הַצְּדָקָה, וְאֶפְלוּ בְּעֵרְבֵי שִׁבְתוֹת.

37) בבא-בבא ת, ב. 38) שם: "רבא אכפיה לרב נתן בר אמי, ושקיל מיניה ארבע מאה זווי לצדקה". אף-על-פי שצדקה היא מצות-עשה שמתן שכרה בצדה (דברים טו, ח"ו). וכדעת ה'ירושלמי' בבא-בבא סוף פ"ה, שכל מצוה שמתן שכרה בצדה אין בית-דין נענשין עליה, אבל מוזהרים עליה, וכן פסק רבינו בפ"ה מהל' ממרים ה"ט", שיש לבית-דין להכות מכת מרדות על ביזוי אב ואם, ולהעניש

1 וּמִצְדָּקָה אֶתְּהָ לְהַשְׁלִים הַסְרוּנוֹ⁸¹, וְאֵין אֶתְּהָ מִצְדָּקָה לְעֹשְׂרוֹ.

4) כתובות סז, ב. 5) שם: "[אשר יחסר] לו, זו אשה, וכן הוא אומר: אעשה לו עזר כנגדו". 6) במשנה, שם. וראה להלן פ"ח ה"ט". 7) כתובות, שם. 8) שם.

3 ד. יְתוּם שֶׁבָּא לְהַשְׁיֵאוֹ אִשָּׁה⁹ - שׁוֹכְרִין לוֹ בֵּית וּמִצְעִיעִים לוֹ מִטָּה וְכָל כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ וְאַחַר כֵּן מְשִׁיאִין לוֹ אִשָּׁה.

9) שם.

6 ה. בָּא הָעֵנִי וְשָׂאֵל דִּי מַחְסוּרוֹ וְאֵין יָד הַנוֹתֵן מִשְׁגָּת - נוֹתֵן לוֹ כְּפִי הַשְּׁגָת יְדוֹ¹⁰. וְכִמָּה? עַד חֲמִישִׁית נִכְסָיו - מִצְדָּקָה¹¹ מִן הַמְּבַחֵר; וְאַחַד מֵעֲשָׂרָה בְּנִכְסָיו - בִּינוּנִי¹²; פְּחוֹת מִכָּאן - עֵין רַעָה. וְלַעוֹלָם לֹא יִמְנַע עֲצָמוֹ מִשְׁלִישִׁית הַשְּׁקָל¹³ בְּשָׁנָה, וְכָל הַנוֹתֵן פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא קָהֵם מִצְדָּקָה. וְאֶפְלוּ עֵנִי הַמִּתְפַּרְנֵס¹⁴ מִן הַצְּדָקָה - חֲזִיב לֶתֵן צְדָקָה לְאַחַר.

10) בבא-מציעא לא, ב: "נתון תתן, אין לי אלא מתנה מרובה, מתנה מועטת (אם אי-אפשר לו ליתן מתנה מרובה - רש"י) מניין? תלמוד לומר: נתון תתן" (אור פני מלך). 11) כתובות נ, א. "באושא התקינו: המבזבז אל יבזבו יותר מחומש". וכן הוא ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"א. 12) שנאמר (דברים יד, כב) "עשר תעשר", ולמדו מכאן ב'ספרי' (הובא ב'תוספות' תענית ט. ד"ה עשר) למעשר כספים. 13) בבא-בבא ט, א. 14) גיטין ז, ב.

13 ו. עֵנִי שְׂאִין מִפִּירִין אוֹתוֹ וְאָמַר: רַעֵב אָנִי, הַאֲכִילוּנִי 14 - אֵין בּוֹדְקִין¹⁵ אַחֲרָיו שְׂמָא רַמְאֵי הוּא, אֶלָּא מִפְּרִנְסִין אוֹתוֹ מִיְדוֹ¹⁶. הִנֵּה עָרֵם וְאָמַר: פְּסוּנִי - 16 בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שְׂמָא רַמְאֵי הוּא. וְאִם הָיוּ מִפִּירִין אוֹתוֹ - 17 מְכַסִּין אוֹתוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ מִיְדוֹ¹⁷, וְאֵין בּוֹדְקִין אַחֲרָיו.

15) בבא-בבא, שם. 16) שהרי יש לו צער רעב. ונאמר (ישעיה נח, ז) "פרוס לרעב לחמך" - פרוס מיד (שם). 17) 'ירושלמי' פאה פ"ח ה"ו. ובבבלי בבא-בבא שם: "כי תראה ערום וכסיתו. כשיראה לך", פירושו שאתה מכירו.

19 ז. מִפְּרִנְסִין וּמְכַסִּין¹⁸ עֵנִי עוֹבְדֵי פוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת עִם עֵנִי יִשְׂרָאֵל¹⁹, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם²⁰. וְעֵנִי הַמַּחְזֵר עַל הַפְּתָחִים - אֵין נִזְקָקִין לוֹ לְמִתְנָה מְרַבָּה, אֲבָל נוֹתְנִין לוֹ מִתְּנָה מוּעָטָת²¹. וְאֶסוּר לְהַחְזִיר אֶת הָעֵנִי שֶׁשָּׂאֵל רִיקָם, וְאֶפְלוּ אֶתְּהָ נוֹתֵן לוֹ גְרוּגְרָת אַחַת²²; שְׁנֵאמַר: 24 אַל יֹשֵׁב דָּף נִכְלָם.

18) ברייתא בגיטין סא, א: "מפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל", וכסות בכלל פרנסה (רדב"ז). [וראה פאה פ"ח מ"ז: "לן נותנין לו פרנסת לינה", והיינו מיטה וכסת, כדלהלן בהלכה הסמוכה. ועי' רש"י כתובות מה. ד"ה מפרנסין]. 19) לשון הברייתא בגיטין שם. ומשמע דווקא

17 שְׁהֵלֶךְ שָׁם צְדָקָה - הָרִי זֶה נוֹתֵן לְעֲנִי אוֹתָהּ הָעִיר⁵⁴.
 18 וְאִם הָיָה רַבִּים⁵⁵ וּפְסָקוֹ עֲלִיהֶן צְדָקָה - נוֹתְנִין,
 19 וּכְשֶׁבְּאֵין - מְבִיאִין אוֹתָהּ עִמָּהֶן וּמְפַרְנְסִין בָּהּ עֲנִי
 20 עִירָם. וְאִם יֵשׁ שָׁם חֶבֶר עִיר - יִתְּנוּהָ לְחֶבֶר עִיר⁵⁶,
 21 וְהוּא מְחַלְקָהּ כְּמֹו שִׁירָאָה לוֹ.

(51 מגילה כז, א. 52) כולומר, לשיבת עראי ולא לשיבת קבע (ראה בפ"ה מהל' מלכים ה"ח), שאם דעתו להשתקע שם, חייב הוא בכל הצדקות שבעיר ההיא לעניי אותה העיר, כמפורש בשו"ע יו"ד סי' רנו ס"ה, ועי' ביחושן משפט סי' קסג ס"ב, וראה להלן]. (53) [אף-על-פי שמן הדין אי-אפשר לפסוק עליו כל זמן שלא ישב שם שלשה חדשים לפחות, להלן פ"ט ה"ב]. (54) שכיון שכר פסקו עליו והוא יחיד, בטל הוא לגבי אותה העיר, ואינו יכול לתבוע מהם בחזרה ולהביא לעניי עירו, כמו ברבים להלן. (55) היינו רוב אנשי אותה העיר (רדב"ז). (56) לתלמיד-חכם המתעסק בצרכי ציבור (רש"י שם).

22 טו. הָאוֹמֵר: תָּנוּ מְאֲתִים דִּינָרִין⁵⁷ לְבֵית הַפְּנִסָּת, אוֹ
 23 תָּנוּ סֵפֶר תּוֹרָה לְבֵית הַפְּנִסָּת - יִתְּנוּ לְבֵית הַפְּנִסָּת
 24 שֶׁהוּא רְגִיל בּוֹ⁵⁸. וְאִם הָיָה רְגִיל בְּשָׁנִים - יִתְּנוּ
 25 לְשָׁנֵיהֶן⁵⁹. הָאוֹמֵר תָּנוּ מְאֲתִים דִּינָרִין לְעֲנִיִּים - יִתְּנוּ
 26 לְעֲנִי אוֹתָהּ הָעִיר⁶⁰.

(57) תוספתא בבא-קמא פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 370..). (58) בעיר שהוא דר שם (שו"ע יו"ד סי' רנח ס"ו). (59) חצי לזה וחצי לזה (רדב"ז ושו"ך שם סק"ו). ובספר-תורה יקראו בו אלו זמן מה ואלו זמן מה (רדב"ז). (60) שהוא דר בה (שו"ע יו"ד שם ס"ה). שכיון שאמר סתם "לעניים", ודאי שאין דעתו לעניים קרובים בלבד ולא לאחרים (רדב"ז).

יום שישי כ"ח שבט ה'תשע"ז

פָּרָק שְׁמִינִי

1) יבאר שהצדקה היא בכלל הנדרים, והמתפס בצדקה. הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר, ואם מותר לשנות הנדבה. אם מקבלין צדקה מן הגוי בפרהסיא. וגוי שנדר לברך הבית. אין לך מצוה רבה כפדיון שבויים, וקודמת לכל דבר. אם פודין השבויים ביותר משוויין. ואם מבריחין אותם. עבד שנשבה וישראל שבוי שנעשה מומר למצוה אחת. יתום ויתומה שבאו להשיאם מי קודם למי. באשה שקודמת לאיש לכל דבר, ובאנשים מי קודם למי.

27 א. הַצְּדָקָה הָרִי הִיא בְּכֻלָּל הַנְּדָרִים. לְפִיכֶךָ, הָאוֹמֵר:
 28 הָרִי עֲלֵי² סֵלַע לְצְדָקָה, אוֹ הָרִי סֵלַע זוֹ³ צְדָקָה - חֵיב
 29 לְתַנְּהָ לְעֲנִיִּים מִיָּד. וְאִם אַחֵר - עֵבֶר כָּבֵל תְּאַחֵר⁴;
 30 שֶׁהָרִי בְּיָדוֹ לְתַן מִיָּד, וְעֲנִיִּים מְצוּיִין הֵן. אֵין שָׁם
 31 עֲנִיִּים - מְפָרִישׁ וּמְנִיחֵם⁵ עַד שֶׁיִּמְצָא עֲנִיִּים. וְאִם
 32 הִתְּנָה שְׂלֵא יִתֵּן עַד שֶׁיִּמְצָא עֲנִי - אֵינוֹ צָרִיךְ
 33 לְהַפְרִישׁ⁶. וְכֵן אִם הִתְּנָה בְּשַׁעָה שֶׁנֶּדֶר בְּצְדָקָה אוֹ

כפי מה שראוי, אף-על-פי שגם כיבוד אב ואם, היא מצוה שמתן שכרה בצדה (שמות כ, יב). וכן מפורש בחולין קמא, ב - שהלכו על מצות שילוח הקן, שגם היא מתן שכרה בצדה (דברים כב, ז). ומה שאמרו שם קי, ב - בזה שכפוהו על כיבוד אב - "שבקוהו", היינו שאינם נעשים עליה כעל שאר מצות-עשה. ומה שאמרו שם "אין בית-דין שלמטה מוזהרין עליה", "מוזהרין" לאו דוקא, אלא "נענשין", כמו שאמרו ב"ירושלמי" שם (תשובות מיימוני לספר קנין סי' רז). (39) אבל שלא בפניו - לא נכמפורש בכתובות מה, א: "מי שהלך למדינת הים כו", בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא כו' דבר אחר". ודבר אחר, היינו צדקה, כמפורש שם]. (40) בבא-בתרא, שם.

1 יא. אָדָם שׁוֹעֵל⁴¹ שֶׁהוּא נוֹתֵן צְדָקָה יוֹתֵר מִן הָרְאוּי
 2 לוֹ, אוֹ שֶׁמְצַר לְעַצְמוֹ וְנוֹתֵן לְגַפְּאִים פְּדֵי שְׂלֵא
 3 יִתְּפִישׁ - אָסוּר לְתַבְּעוֹ וְלְגַבּוֹת מִמֶּנּוּ צְדָקָה. וְגַבְּאִי
 4 שֶׁמְכַלְיָמוּ וְשׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ - עֵתִיד לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ;
 5 שְׁנֵאמַר: וּפְקַדְתִּי עַל כָּל לְחֻצְיוֹ.

(41) בתענית כד, א - אמרו על אלעזר איש בירתא שהיה נותן כל ממונו לצדקה, והיו הגבאים בורחים ממנו שלא יראם. וכן הוא בבבא-בתרא שם, שמי שאינו אמיד - אסור ללוחצו על הצדקה.

6 יב. אֵין פּוֹסְקִין צְדָקָה⁴² עַל יְתוּמִים⁴³ וְאֶפְלוּ לְפִדְיוֹן
 7 שְׁבוּיִים, וְאֵף עַל פִּי שֵׁישׁ לָהֶם מְמוֹן הַרְבֵּה⁴⁴. וְאִם
 8 פָּסַק הַדִּין עֲלֵיהֶם פְּדֵי לְשׁוֹם לָהֶן שָׁם - מִתְּרֵם⁴⁵. גַּבְּאִי
 9 צְדָקָה⁴⁶ לוֹקְחִין מִן הַנְּשִׂים וּמִן הַעֲבָדִים⁴⁷ וּמִן
 10 הַתִּינוּקוֹת דְּבַר מוֹעֵט, אֲבָל לֹא דְבַר מְרֵבָה; שֶׁחֻזְקַת
 11 הַמְרֵבָה גְּנֵבָה אוֹ גְּזֵל מִשְׁלַל אַחֲרִים. וְכַמְּהָ הוּא מוֹעֵט
 12 שְׁלֵהָן? הַפֵּל לְפִי עֶשֶׂר הַבְּעָלִים וְעֲנִיּוֹתָן⁴⁸.

(42) בבא-בתרא, שם. (43) קטנים, שאינם חייבים במצוות. (44) כן אמרו שם על היתומים של בר מריון, שהיה עשיר גדול. (45) שם. (46) בבא-קמא קיט, א. (47) עבדים כנענים, שכל מה שקנו - קנה רבם (פ"ג מהל' זכיה ומתנה ה"ג). (48) כן הוא בסוגיא שם: "הני (= צמידים ושרשרות זהב) לבני מחוזא, דבר מועט ניהו", שבני מחוזא היו עשירים, ותכשיטים קטנים אלה הם אצלם דבר מועט.

13 יג. עֲנִי שֶׁהוּא קְרוּבוֹ⁴⁹ - קוֹדֵם לְכָל אָדָם. עֲנִי
 14 בֵּיתוֹ⁵⁰ קוֹדֵם לְעֲנִי עִירוֹ. עֲנִי עִירוֹ קוֹדֵם לְעֲנִי
 15 עִיר אַחֲרָת. שְׁנֵאמַר: לְאֶחִיף לְעֲנִיף וְלְאֶבְיָנָף בְּאַרְבָּף.

(49) ב'ספרי' פרשת ראה, על הפסוק (דברים טו, ז) "כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך" - "מאחד אחיך, מלמד שאחך מאביך קודם לאחך מאמך; באחד שעריך, יושבי עירך קודמין ליושבי עיר אחרת", ועי' 'כסף משנה' ורדב"ז. (50) הם המקורבים אליו ובאים תמיד לביתו [ראה אבות פ"א מ"ה]. ונראה שכן פירש רבינו, מה שאמרו בבבא-מציא עא, א: "ענייך ועניי עירך, ענייך קודמין". ודלא כפירוש רש"י שם.

16 יד. מִי שֶׁהֵלֶךְ⁵¹ בְּסַחֲוֹרָה⁵² וּפְסָקוֹ עֲלֵיו⁵³ אֲנָשֵׁי הָעִיר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ח שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 הַתְּנֵב אֹתוֹ שִׁיְהִי הַגְּבָאִין רְשָׁאִין לְשִׁנוּתָהּ וְלִצְרָפָה
2 בְּזֶהְבֵּי - הָרִי אֵלָיו מִתְרִין.
- 3 (2) לשון נדר בקרבנות, והיינו "אמר ולא הפריש". (3) לשון נדבה בקרבנות, והיינו הפריש ולא הקריב. (4) "כי תדור נדר - לא תאחר לשלמו". (5) שאף על פי שאינו יכול לקיים הנתינה, יקיים לפחות את ההפרשה. והרי עבירת "בל תאחר" יש בין אמר ולא הפריש ובין הפריש ולא נתן. (6) שתנאו קיים. (7) שאלמלא התנה, אינם רשאים.
- 3 ב. הַמִּתְפִּיס בְּצִדְקָה - תֵּיב, כְּשֶׁאָר הַנְּדָרִים. בִּיצֵד?
4 אָמַר: הָרִי סֹלַע זֹו פְּזוּ - הָרִי זֹו צְדָקָה. הַמִּפְרִישׁ
5 סֹלַע וְאָמַר: הָרִי זֹו צְדָקָה, וְלָקַח סֹלַע שְׁנֵיה וְאָמַר:
6 וְזוּ - הָרִי שְׁנֵיה צְדָקָה, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא פִּרְשׁ.⁸
- 8 (8) וזו לצדקה, הרי זו צדקה משום יד, שכיוון שאמרו שם: "אם תמצי לומר יש יד לצדקה", נפשטה הבעיא.
- 7 ג. הַנּוֹדֵר צְדָקָה וְלֹא יָדַע כִּמָּה נָדַר - יִתֵּן עַד שִׁיאֲמַר
8 לֹא לְכָךְ נִתְפַּנְנֵתִי.⁹
- 9 (9) למד כן ממשנה בפרק בתרא דמנחות קו: שאם אמר: "פרשתי (נדרתי זהב למקדש) ואיני יודע מה פירשתי, יהא מביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי", והוא הדין לנדרי צדקה.
- 9 ד. אֶחָד הָאֹמֵר 'סֹלַע זֹו צְדָקָה', או הָאֹמֵר 'הָרִי
10 עָלַי סֹלַע לְצְדָקָה' וְהַפְרִישׁוּ, אִם רָצָה לְשִׁנוּתוֹ
11 בְּאַחֲרָיו¹⁰ - מִתֵּר. וְאִם מִשְׁהַגִּיעַ לְיַד הַגְּבָאִי - אָסוּר
12 לְשִׁנוּתוֹ. וְאִם רָצוּ הַגְּבָאִים לְצָרְףָה¹¹ הַמְּעוֹת וְלַעֲשׂוֹתָן
13 דִּינְרִין - אֵינָן רְשָׁאִין¹²; אֲלֵא אִם אֵין שָׁם עֲנִיִּים
14 לְחֶלֶק - מְצַרְפִּין לְאַחֲרֵים, אֲבָל לֹא לַעֲצֻמָּין.¹³
- 10 (10) כלומר: ללוות סלע זה ולפרוע אחר במקומו, אבל לשנותו למצוה אחרת אסור. (11) "גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק פורטין וכו'". הרי שרק אם אין להם עניים מותר לפרוט, אבל אם יש להם עניים אסור. (12) שמה יחסרו, ולפירוש רש"י שמה יפרטו ויקנו הדינרים ביוקר. (13) שמה יחסדום שהחסירו מעט בצירוף או שפרטו בולל.
- 15 ה. הִיָּה לְעִנִּיִּים הַנָּאָה בְּעֶכּוֹב הַמְּעוֹת בֵּיד הַגְּבָאִי כְּדִי
16 לַעֲשׂוֹת¹⁴ לְאַחֲרֵים לִתֵּן - הָרִי אֹתוֹ הַגְּבָאִי מִתֵּר
17 לְלוֹת אוֹתָם הַמְּעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים וּפּוֹרַע; שֶׁהַצְּדָקָה
18 אֵינָה כְּהַקְדָּשׁ שֶׁאָסוּר לְהֵנוֹת בּוּ.
- 14 (14) לכוף. שאומר להם שאין לו מעות לחלק לעניים.
- 19 ו. מִי שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה או גֵר לְבֵית הַכֹּהֵן - אָסוּר
20 לְשִׁנוּתָהּ. וְאִם לְדַבֵּר מִצְוָה - מִתֵּר לְשִׁנוּתָהּ¹⁵, אָף עַל
21 פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּקַּע שָׁם בְּעֻלְיָה מְעֻלְיָה, אֲלֵא אוֹמְרִים:
22 זֹו הַמְּנוֹרָה או גֵר שֶׁל פְּלוֹנִי. וְאִם נִשְׁתַּקַּע שָׁם
23 הַבְּעָלִים מְעֻלְיָה - מִתֵּר לְשִׁנוּתָהּ אֲפִלּוּ לְדַבֵּר
24 הַרְשׁוּת¹⁶.
- 15 (15) והיינו דווקא בני העיר. אבל הגבאי אסור לשנות.
- 16 כַּן נִרְאֶה בְּסוּגֵיית הַגְּמָרָא שֶׁם: "גוֹי שֶׁהִתְנַדֵּב וְכוּ'
מִשְׁנִשְׁתַּקַּע כּוּ" מוֹתֵר. לְמֵאִי? אֵילִימָא לְדַבֵּר הַרְשׁוּת - אֲפִילוּ
יִשְׂרָאֵל נִמְי", הִרִי שֶׁאִם נִשְׁתַּקַּע מוֹתֵר גַּם לְדַבֵּר הַרְשׁוּת.
- ז. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁיְהִי הַמִּתְנַדֵּב יִשְׂרָאֵל;
אֲבָל אִם הָיָה עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת - אָסוּר לְשִׁנוּתָהּ
אֲפִילוּ לְדַבֵּר מִצְוָה עַד שִׁיִּשְׁתַּקַּע שָׁם בְּעֻלְיָה
מְעֻלְיָה¹⁷; שְׁמָא יֹאמַר הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת:
הַקְּדָשְׁתִּי דָּבָר לְבֵית הַכֹּהֵן שֶׁל יְהוּדִים וּמְכַרְוֵהוּ
לַעֲצֻמָּין.
(17) ואז מותר אפילו לדבר הרשות.
- ח. עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת שֶׁהִתְנַדֵּב לְבַדֵּק הַבַּיִת - אֵין
מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ לְכַתְחֵלָה; וְאִם לְקַחוּ מִמֶּנּוּ - אֵין
מִתְחַזְרִין לוֹ¹⁸. הִיָּה הַדְּבָר מְסִים, כְּגוֹן קוֹרָה או אֶבֶן
- מִתְחַזְרִין לוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה לְהֵן דְּבָר מְסִים
בְּמַקְדָּשׁ; שְׁנֵאמַר: לֹא לְכֶם וְלָנוּ וְגוֹמְרִים¹⁹. אֲבָל לְבֵית
הַכֹּהֵן - מְקַבְּלִין מֵהֵן לְכַתְחֵלָה²⁰. וְהוּא שִׁיאֲמַר:
כְּדַעַת יִשְׂרָאֵל הַפְּרָשְׁתִּי. וְאִם לֹא אָמַר - טַעוֹן גְּנִיזָה,
שְׁמָא לְבוּ לְשִׁמְיָם²¹. וְאֵין מְקַבְּלִים מֵהֶם לְחֻמַּת
יְרוּשָׁלַיִם²² וְלֹא לְאַמַּת הַמַּיִם שְׁבָה; שְׁנֵאמַר: וְלְכֶם
אֵין חֶלֶק וְזַכְרוֹן בִּירוּשָׁלַיִם²³.
- 18 (18) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "תני חדא גוי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים הימנו, ותניא אידך אין מקבלין - לא קשיא הא בתחילה הא בסוף". (19) "לבנות בית לאלוקינו". (20) אפילו דבר מסויים. לפי שמהפסוק "לא לכם ולנו", אין ללמוד אלא לבית המקדש בלבד. וכן הוא בברייתא שם: "גוי שהתנדב קורה וכו' בודקין אותו אם אמר כדעת ישראל הפרשתיה וכו' ואם לאו - טעונה גניזה, שמה בלבו לשמים" ומכיוון שקורה היא דבר מסויים, כמבואר למעלה, על כרחנו שכאן אין המדובר בבית המקדש אלא בבית הכנסת. (21) לשם הקדש, שאסור בהנאה. (22) וברור הדבר כי דינם כדין בדק הבית, שלכתחילה אין מקבלים מהם שום דבר, ובדיעבד מחזירים דבר מסויים, ודבר שאינו מסויים אין מחזירים. (23) רבינו קיצר הפסוק, כי שם נאמר: "ולכם אין חלק וזכרון בירושלם".
- ט. אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל²⁴ לְטַל צְדָקָה מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים
וּמִזְלוֹת בְּפִרְהֶסְיָא. וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל לְחִיוֹת בְּצְדָקָה שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, וְאֵינּוּ יָכוֹל לְטָלָה מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים
וּמִזְלוֹת בְּצִנְעָה - הָרִי זֶה מִתֵּר. וּמִלְּךָ או שֶׁר²⁵ מִן
הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת שֶׁשָּׁלַח מִמוֹן לְיִשְׂרָאֵל
לְצְדָקָה - אֵין מִתְחַזְרִין אוֹתוֹ לוֹ, מִשּׁוּם שְׁלוֹם
מְלָכוֹת²⁶; אֲלֵא נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ, וְיִתְּנוּ לְעִנִּי עוֹבְדֵי
כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת בְּסִתְרָה, כְּדִי שְׁלֹא יִשְׁמַע הַמֶּלֶךְ²⁷.
- 24 (24) בסנהדרין כו: "אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולים לעדות. הני מילי בפרהסיא אבל בצניעה לא, ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאיפשר ליה לאיתוזני (=לקבל ממנו מזון)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכנסת, ואולם, אם אין אפשרות לגבות מן הצבור, מוכרים אותו.

19 יב. אין פודין את השבויים פיתר על דמיהן³⁷, מפני 19
תקון העולם, שלא יהיו האזיבים רודפין אחריהם 20
לשבותם³⁸. ואין מבריחין את השבויים, מפני תקון 21
העולם³⁹, שלא יהיו האזיבים מכפידין עליהן⁴⁰ את 22
העל ומרבים בשמירתן. 23

37) ושמים אותם כעבד הנמכר בשוק. (38) כפי הלשון השנייה שם: "דלא ליגורבו ולייתו טפיי". ולא משום דוחק הציבור כפי הלשון הראשונה שם. ולפי זה אפילו אם בא אחד מן הקרובים לפדותו יותר מכדי דמיו, אין מניחים לו. וכן נראה בכתובות נב. באשה שנשבת, שאין הבעל פודה אותה אלא בכדי דמיה. (39) כדעת תנא קמא ואפילו אם אין כאן אלא שבוי אחד. (40) היינו על שבויים אחרים.

24 יג. מי שמכר עצמו ובגיו לעובדי כוכבים ומזלות, 24
או שלוחה מהן ושבוי אותן או אסרוהו בהלואתן: 25
פעם ראשונה ושניה - מצוה לפדותן, שלישית - 26
אין פודין אותן. אכל פודין את הפנים לאחר מיתת 27
אביהן⁴¹. ואם בקשוהו להרגו - פודין אותו מידם 28
אפילו אחר כמה פעמים. 29

41) שלא יוטמעו בין הגויים וילמדו מעשיהם, אבל בחיי אביהם, הוא שומר עליהם.

30 יד. עבד שנשפחה⁴², הואיל וטבל⁴³ לשם עבדות 30
וקבל עליו מצות - פודין אותו פישראל שנשפחה. 31
ושבוי שהמיר לעבודת כוכבים ומזלות, ואפילו 32
למצוה אחת, פגון שהיה אוכל נבלה להקעים 33
וכיוצא בו - אסור לפדותו⁴⁴. 34

42) שם לז: "כשם שמצוה לפדות בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים". (43) לאחר שמל. (44) שהוא אפיקורוס, ומצוה להרגו.

35 טו. האשה קודמת לאיש להאכיל⁴⁵ ולכסות 35
ולהוציא מבית השבי; מפני שהאיש דרפו לחזר, 36
לא האשה, ובשפתה מרבה. ואם היו שניהם בשביה 37
ונתבעו שניהן לדבר עברה⁴⁶ - האיש קודם לפדות, 38
לפי שאין דרפו לכה. 39

45) שם שנינו: "האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי". ובכרייתא בכתובות אמרו: "יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסין את היתומה ואחרי כן מפרנסין את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור על הפתחים", הרי שכסות במשנה היא לאו דווקא. והוא הדין מזונות ו"להחיות", היינו באופן שיש סכנת נפשות ואז האיש קודם. (46) במשנה שם: "בזמן ששניהם עומדים בקלקלה", האשה לזנות והאיש למשכב זכור.

טז. יתום ויתומה שבאו להשיא אותן - משיאין 40

בצינעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא, אבל לא איפשר ליה (=לקבל בצינעה) - חיותיה הוא (=פרנסתו היא). ופירשו שם ש"דבר אחר" הוא קבלת צדקה מן הגוי, ולא רק היחידים אסורים בזה, אלא גם גבאי צדקה אין להם לקבל מהגויים, ורק משום שלום מלכות מותר. (25) שם. במעשה של איפרא הורמזו אמו של שבור מלכא. (26) אבל אלולא זה אסור משום שנאמר "ביבש קצירה תשבננה", כלומר, כשתכלה זכות הצדקה של הגויים יישבור. (27) ויקפיד. אבל רש"י שם יא. דיבור המתחיל דלא סיימוה, כתב שבמעות המתחלקות לעניים אין גניבת דעת, שאף הם יודעים שישראל רגילים לפרנס עניי נכרים כמו שאמרו: "מפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל".

1. פדיון שבויים קודם²⁸ לפרנסת עניים ולכסותן. 1
2 ואין לה מצוה גדולה כפדיון שבויים, שהשבוי הרי 2
3 הוא בכלל הרעבים והצמאים והערמים ועומד 3
4 בסכנת נפשות²⁹. והמעלים עיניו מפדיונו - הרי זה 4
5 עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך, 5
6 ועל לא תעמד על דם רעהך³⁰, ועל לא ירדנו בפרך 6
7 לעיניך³¹. ובטל מצות פתח תפתח את ירך לו, 7
8 ומצות וחי אחיך עמך, ואתבת לרעהך כמוך³², והצל 8
9 לקחים למות, והרבה דברים כאלו³³. ואין לה מצוה 9
10 רבה כפדיון שבויים. 10

28) סברת רבינו היא, מאחר שהשבוי הוא בכלל הרעבים והצמאים וגם עומד בסכנת נפשות. (29) שם: "שבי קשה מכולם דכולהו איתנהו ביה", שהוא ביד הגוי לעשות בו כל חפצו, אם למות, אם לחרב, אם לרעב. (30) שעומד בסכנת נפשות. (31) כי בשבי מעבדים אותו בעבודת פרך. (32) שהוא כולל המצוות שבין אדם לחברו. (33) כמו: "הלא פרוס לרעב לחמך ... כי תראה ערום וכסיתו", ועוד.

11 יא. אנשי העיר שגבו מצות לבגן בית הפנסת, ובא 11
12 להן דבר מצוה³⁴ - מוציאין בו המעות. קנו אבנים 12
13 וקורות - לא ימכרום לדבר מצוה, אלא לפדיון 13
14 שבויים. אף על פי שהביאו את האבנים וגדרום³⁵, 14
15 ואת הקורות ופסלום, והתקינו הכל לבגן - מוכרין 15
16 הכל לפדיון שבויים בלבד. אכל אם בנו וגמרו - 16
17 לא ימכרו את בית הפנסת³⁶, אלא יגבו לפדיון מן 17
18 הצבור. 18

34) שם ג: "לא ליסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי - משום פשיעותא" שמה יארע אונס ויפשעו ולא יבנו אחרת - "גבו זווי ומחתי מאי (=גבו כספים והם מונחים למטרה זו מה הדין)? דילמא מיתרמי מילתא דמצוה ומפקי להו". (35) [אולי צריך להיות "וגרורם", כעין "ופסלום" שלהלן]. (36) כן הוא שם: שדירתו של אדם אין מוכרין לפדיון שבויים, ולא שיש איסור בדבר שהרי ספר תורה שקדושתו גדולה מקדושת בית הכנסת, התירו למכרו לפדיון שבויים, אלא שכיוון שאפשר לגבות פדיון מן הצבור, אין למכור את בית

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ח שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 גבאי צדקה. מי שישב במדינה ל' יום כופין אותו ליתן
2 צדקה. מי שהיה בידו מעות והרי הן עליו חוב. מי מקבל
3 מן הקופה ומן התמחוי. מי שהיה הולך ממקום למקום ותמו
4 לו המעות. מי שהיו לו בתים שדות וכרמים אם מחייבים
אותו למכור.
- 19 א. כל עיר שיש בה ישראל - חובין להעמיד² מהם
20 גבאי צדקה, אנשים ידועים³ ונאמנים⁴, שיהיו
21 מחזירין על העם מערב שבת לערב שבת ולוקחין
22 מפל אחד ואחד מה שהוא ראוי לתן ודבר הקצוב
23 עליו. והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת,
24 ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעה
25 ימים. וזו היא הנקראת קפה.
- (2) סנהדרין יז: "כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו וכו'
וקופה של צדקה - אין תלמיד-חכם רשאי לדור בתוכה".
(3) בירושלמי קידושין פ"ד הלכה ה: "מנין לרבות שוטרי
הרבים וגבאי צדקה (= שלא יהיו אלא מן המיוחסין) וכו'
תלמוד-לומר מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו
עליך, לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך" (אור פני מלך).
(4) בבא בתרא י: "לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה,
אלא אם-כן ממונה עליה כרבי חנינא בן תרדיון" - פירוש:
נאמן כמותו (תוספות שם ד"ה אלא, ולהלן פ"ה הלכה ח).
(5) שם ח:
- 26 ב. וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום יום מפל
27 חצר וחצר פת ומיני מאכל או פרות או מעות ממי
28 שמתנדב לפי שעה, ומחלקין את הגבוי לערב בין
29 העניים, ונותנין לכל עני ממנו פרנסת יומו. וזהו
30 הנקרא תמחוי⁶.
- (6) שם.
- 31 ג. מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל
32 שאין להן קפה של צדקה; אבל תמחוי - יש
33 מקומות שנהגו בו, ויש מקומות שלא נהגו בו.
34 והמנהג הפשוט היום, שיהיו גבאי הקפה מחזירין
35 בכל יום ומחלקין מערב שבת לערב שבת⁸.
- (7) כן נראה בסנהדרין שם, שעיר שאין בה קופה של צדקה
אסור לתלמיד-חכם לדור בתוכה, ולא מנו גם "תמחוי" (אור
פני מלך, וראה להלן בסמוך בדברי הרב"ז). ועיין להלן
הלכה יב. (8) שהרי רשאים בני העיר לעשות תמחוי קופה,
כמבואר להלן הלכה ז (רדב"ז).
- 36 ד. בפתעניות מחלקים מזונות לעניים. וכל פתענית⁹
37 שאכלו העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניים - הרי
38 אלו פשוטי דמים¹⁰, ועליהם נאמר בקבלה: צדק
39 ל'ין פה, ועתה מרצחים. במה דברים אמורים?
40 בשלא נתנו להן הפת¹¹ והפרות שאוכלים בהם
41 הפת, כגון תמרים וענבים¹²; אבל אם אחרו המעות
42 או החטים¹³ - אינן פשוטי דמים.
- (9) סנהדרין לה. (10) שנמצאו העניים רעבים, שהרי נשענו
- 1 האשה קדם לאיש, מפני שבשעתה של אשה מרבה.
2 ולא יפחתו לה מממשקל ששה דינרים ורביע דינר⁴⁷
3 של כסף טהור. ואם יש בפי של צדקה - נותנין
4 לה לפי כבודה.
- (47) "ולא יפחתו לה מחמישים זוז", כלומר, חמישים
דינרים.
- 5 יז. היו לפנינו עניים הרבה או שבויים הרבה, ואין
6 בפיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את
7 בלן - מקדימין את הפהן ללוי, ולוי לישראל,
8 וישראל להלל⁴⁸, וחלל לשתוקי⁴⁹, ושתוקי
9 לאסופי⁵⁰, ואסופי לממזר⁵¹, וממזר לנתין⁵², ונתין
10 לגר, שהנתין גדל עמנו בקדשה⁵³. וגר קודם לעבד
11 משחרר, לפי שהיה בכלל ארור⁵⁴.
- (48) חלל הוא זה שנולד מאיסור כהונה, כגון כהן שנשא
גרופה, חללה זוננה. וקדימה זו של ישראל לחלל ושתי
הקדימות שלאחריה: חלל לשתוקי ושתוקי לאסופי, לא
נזכרו במשנה, אבל חידשם רבינו מדעתו וכן כתב בפירוש
המשניות שם. ובטעם קדימת ישראל לחלל כתב שם: "לפי
שבת חלל פסולה לכהונה ובת ישראל כשרה לכהונה".
(49) "שמכיר את אמו ואינו מכיר לא את אביו ודאי".
(50) שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו.
(51) "לפי שהמזמר ודאי והאחרים (=השתוקי והאסופי)
ספק". (52) נתין הוא מן הגבועונים שנתנם יהושע לחוטבי
עצים ושואבי מים ודוד גור עליהם ואסרו לכוא בקהל
ישראל. והטעם מבואר בכרייתא הוריות שם: "זה בא
מטיפה כשרה וזה בא מטיפה פסולה". (53) שהרי אבות
אבותיו נתגיירו. (54) לפני שנשתחרר כשהיה עבד, ועבד
הוא בכלל ארור, שנאמר "ארור כנען, עבד עבדים יהיה
לאחיו".
- 12 יח. במה דברים אמורים? בשהיו שניהן שוין
13 בתקמה; אבל אם היה פהן גדול⁵⁵ עם הארץ וממזר
14 תלמיד חכם⁵⁶ - תלמיד חכם קודם. וכל הגדול
15 בתקמה⁵⁷ - קודם את חברו. ואם היה אחד מהן רבו
16 או אביו, אף על פי שיש שם גדול מהן בתקמה -
17 רבו או אביו שהוא תלמיד חכם⁵⁸ קודם לזה שהוא
18 גדול מהם בתקמה.
- (55) שהוא קודם לכהן הדיוט. (56) כן הוא במשנה שם.
וכנראה שרק ממזר תלמיד חכם שבא מטיפה כשרה, קודם
לכהן גדול עם הארץ, אבל נתין שבא מטיפה פסולה - לא.
(57) כן נראה בהוריות יד. ששאלו: "סיני (=בקי) ועוקר
הרים (=חריף) הי מיניהו עדיף". (58) שבאופן זה הוא
קודם אפילו לרבו.
- פרק תשיעי
- (1) יבאר שבכל עיר יש בה ישראל מעמידין גבאי צדקה.
ודין תענית שמחלקים בו מעות לעניים. הקופה בכמה נגבית
ובכמה מתחלקת. ודין גבאי צדקה אם רשאי לפרוש זה
מזה. ואם מצא הגבאי מעות בשוק. אם מחשבין בצדקה עם

קסד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ח שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27 גמרא שם. (28 משום חדש, כנ"ל. 29) שם. (30) שלא יאמרו: שתיים הוא נוטל, ואינו מונה אלא אחת (רש"י שם). (31) יתכן כי זה מוסב לכל מה שלמעלה.

27 יא. גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק³² - מצרפין
28 המעות דינרין³³ לאחריהם, אבל לא לעצמן³⁴. גבאי
29 תמחוי³⁵ שאין להם עניים לחלק - מוכרים לאחריהם,
30 ואין מוכרים לעצמם. ואין מתשבים בצדקה³⁶ עם
31 גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברין; שנאמר: אך
32 לא יחשב אתם הפסח הנתן על ידם, פי באמונה הם
33 עושים.

(32) גמרא שם. (33) פורטים המעות הקטנות לדינרים, שהם גדולים יותר. וראה למעלה פ"ח הלכה ד. (34) פן יחשדום שפורטים בזול. (35) בבא בתרא שם. (36) שם ט. כלומר, אין מבקשים מהם דין-וחשבון מהכספים שחילקו.

34 יב. מי שישב במדינה³⁷ שלשים יום - פופין אותו
35 לתן צדקה לקפה עם בני המדינה. ישב שם שלשה
36 חדשים - פופין אותו לתן התמחוי. ישב שם ששה
37 חדשים - פופין אותו לתן צדקה בפסות שמכסים
38 בה עניי העיר³⁸. ישב שם תשעה חדשים - פופין
39 אותו לתן צדקה לקבורה שקוברין בה את העניים,
40 ועושין להם פל צרכי קבורה.

(37) כן הוא שם ח. לפי כתביב מינכן וכתביד פריז "שלשים יום לקופה, שלשה חדשים לתמחוי", וכן הביא מהר"ק שורש יז (ראה ברדב"ז) בשם שני ספרים בגמרא שם. וכן הוא ברי"ף וביד רמ"ה. וכן הוא בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 75 82) לענין קופה, שדי בשלשים יום, והובאה בירושלמי בבא בתרא פ"א הלכה ד. והטעם בזה מפני שהקופה מוכרחת יותר מן התמחוי, שאין לך מקום שאין בו קופה, ויש מקומות שלא נהגו בתמחוי. ראה למעלה הלכה ג (כסף משנה למעלה הלכה ו). (38) [גם כאן פתח במדינה וסיים בעיר, כי היינו הך. וראה למעלה הלכה ז].

41 יג. מי שיש לו מזון שתי סעודות³⁹ - אסור לו לטל
42 מן התמחוי⁴⁰. היו לו מזון ארבע עשרה סעודות -
43 לא לטל מן הקפה⁴¹. היו לו מאתים זוז⁴², אף על
44 פי שאינו נושא ונותן בהם, [או שיש לו חמשים
45 זוז ונושא ונותן בהם]⁴³ - הרי זה לא לטל לקט
46 שכחה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינר,
47 אפלו אלה⁴⁴ נותנין לו פאחד - הרי זה מתר לקח⁴⁵.
48 היו פיוד⁴⁶ מעות והרי הן עליו חוב⁴⁷ או שהיו
49 ממשפנים לכתבת אשתו⁴⁸ - הרי זה מתר לקח.

(39) פאה פרק ח משנה ז. (40) הואיל ושתי סעודות הוא מאכל ליום אחד, לא יקח מן התמחוי שיחלקו בכל יום (פירוש המשניות). (41) שיקבצו בכל שבוע, שיש שלש סעודות בשבת, ואחת עשרה בימים הנשארים, שתי סעודות בכל יום, אחת ביום ואחת בלילה, מלבד ערב שבת סעודה

על כך (רש"י שם). (11) שם. (12) שם. שהם דברים המוכנים לסעודה ועליהם סמכו העניים, ולא הכינו דברים אחרים. (13) שם. שעל זה לא סמכו העניים לסעודתם אחרי התענית.

1 ה. הקפה אינה נגבית אלא בשנים¹⁴, שאין עושים
2 שררה על הצבור במקוון פחות משנים. ומתר
3 להאמין¹⁵ לאחד המעות של קפה. ואינה נחלקת
4 אלא בשלשה¹⁶, מפני שהיא פדיני ממונות, שנותנים
5 לכל אחד די מחסורו לשפת. והתמחוי נגבה
6 בשלשה, שאינו דבר קצוב¹⁷, ומתחלק בשלשה.

(14) בבא בתרא שם. ואינה צריכה שלשה, לפי שהיה ידוע כמה סכום שעל כל אחד ליתן, ואין כאן דין (תוספות שם). (15) שם. (16) שם. (17) כן הוא בברייתא שם: "תמחוי נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה, שגבויה וחלוקה שוים", וכפירוש התוספות שם.

7 ו. התמחוי¹⁸ נגבה בכל יום, והקפה - מערב שבת
8 לערב שבת. והתמחוי - לעניי עולם, והקפה לעניי
9 אותה העיר בלבד.

(18) שם.

ז. רשאין בני העיר¹⁹ לעשות קפה תמחוי, ותמחוי
11 קפה, ולשנותן לכל מה שירצו מצרכי צבור²⁰, ואף
12 על פי שלא התנו פן בשעה שגבו. ואם היה
13 במדינה²¹ חכם גדול, שהכל גובין על דעתו²² והוא
14 יחלק לעניים כפי מה שיראה - הרי זה רשאי
15 לשנותן לכל מה שיראה לו מצרכי צבור.

(19) שם. (20) לדעת רבינו תם (בתוספות שם ד"ה ולשנותה) מותר לבני העיר לשנות אפילו לדבר הרשות. (21) (כלומר, בעיר, ועיין מגילה ב: וראה להלן הלכה יב). (22) בבא בתרא ט. מעשה של רב אשי.

16 ח. גבאי צדקה אין רשאין לפרש²³ זה מזה בשוק,
17 אלא פדי שהיה זה פורש לשער וזה פורש לחנות
18 וגובין²⁴.

(23) שם ח: שלא יאמרו זה הגובה יחידי, דעתו לגנוב (רש"י שם). (24) ובלבד שייראו שניהם כאחד (שם).

19 ט. מצא הגבאי מעות בשוק²⁵ - לא יתנם לתוף
20 פיסו²⁶, אלא לתוף ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו
21 יטלם.

(25) גמרא שם. (26) שלא יאמרו: מעות של צדקה הוא גונב (רש"י שם).

22 ל. היה הגבאי נושה²⁷ בחברו מנה, ופרעו בשוק -
23 לא יתנם לתוף פיסו²⁸, אלא לתוף ארנקי של צדקה,
24 וכשיגיע לביתו יטלם. ולא ימנה מעות הקפה שנים
25 שנים²⁹, אלא אחד אחד, מפני החשד³⁰; שנאמר:
26 והייתם נקים מני ומישראל³¹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ח שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למפר⁶⁶, אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהן⁶⁷, ולא ידחק עצמו וימפר שלא בזמן מכירה.

60) ברייתא בבבא קמא ז'. לפי דעת הר"ף שם (כסף-משנה). 61) שאינו דר בהם, שהרי אין מחייבים אותו למכור ביתו. כמפורש בפאה פ"ח משנה ח, ראה למעלה הלכה יד (תוספות בבא קמא שם ד"ה מי שהיו). 62) ושנים יותר ממאתיים זוז, ראה להלן, שכן מוכח בגמרא שם, לפי נוסחת הר"ף, ולכן הסמיך רבינו הלכה זו להלכה הקודמת "בעל הבית שהיה מהלך וכו'", לפי שגם כאן מדובר בעשיר שהוא עני באותה שעה (רדב"ז). 63) כדעת רבה (שם ז:). 64) לפי שלא יספיק הקונה לזרעם בחורף זה (רש"י שם). 65) לפי שיכול להספיק לחרוש ולזרוע בתחילת החורף (שם). 66) ולהפסיד. 67) כלומר, נותנים לו מעשר עני עד חצי השיווי של נכסיו, שאף אם ימכור נכסיו בחצי המחיר אינו מפסיד כלום, שהרי השלימו לו במעשר עני, שכן אדם מוכר לפעמים בחצי המחיר, אבל לא בפחות מזה. ובדעת הר"ף יש מפרשים שנותנים לו מעשר עני בלי מדה ושוי, עד הזמן שיוכל למכור נכסיו בחצי המחיר.

22 יז. היו שאר האדם לוקחין בלקר, והוא אינו מוצא
23 שיקח ממנו אלא בזול מפני שהוא דחוק וטרוד -
24 אין מחייבין אותו למפר⁶⁸, אלא אוכל מעשר עני
25 והולך עד שימכר בשוה וידעו הפל שאינו דחוק
26 למפר.

68) כנוסחת הר"ף שם: "אי דזול ארעתא דכולי עלמא, ודיליה נמי זולא בהדיהו, אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה (הר שמדובר בשווים יותר ממאתים זוז), ואלא דאייקור ארעתא דכולי עלמא, ודיליה אידי דעיל ונפיק אזוזי זלא ארעיה, אפילו טובא נמי ליספו לה". והשמיט רבינו את הבבא הראשונה, באופן שהזולו השדות - לפי שפשוט הוא, שאינו נוטל מעשר עני (כסף-משנה).

27 יח. עני שגבו לוי⁶⁹ פדי להשלים מחסורו והותירו
28 על מה שהוא צריך - הרי המותר שלו. מותר עניים
29 - לעניים. מותר שבויים - לשבויים. מותר שבוי -
30 לאותו שבוי. מותר מתים⁷⁰ - למתים⁷¹. מותר המת⁷²
31 - ליורשיו⁷³.

69) שקלים פ"ב משנה ה. 70) שגבו לצורך מת סתם והותירו. 71) לקבורת אחרים. 72) גבו לצורך קבורת מת זה והותירו. 73) משנה שם, כדעת תנא-קמא.

32 יט. עני שנתן פרוטה⁷⁴ לתמחוי או פרוטה לקפה -
33 מקבלים ממנו; ואם לא נתן - אין מחייבין אותו
34 לתן⁷⁵. נתנו לו בגדים חדשים והחזיר להן את
35 השתקין⁷⁶ - מקבלין ממנו; ואם לא נתן - אין
36 מחייבין אותו לתן.

74) תוספתא פאה פ"ד. 75) שמה שאמרנו למעלה (פ"ז הלכה ה), שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן

אחת ביום, וסעודת מוצאי-שבת לא יצטרך אליה בשביל שאכל במנחה יום השבת, והוא השלמת שלש סעודות של שבת (פירוש המשניות). 42) שם משנה ח. 43) נוסף לפי ספרים אחרים, והוא שם במשנה ט. ואמרו שם בירושלמי שחמשים העושים (ריוח) טובים מן מאתים (חסר פרוטה) שאינם עושים. 44) שם. 45) כיון שבעת הנתינה אין לו מאתים זוז. 46) משנה שם. 47) שהוא חייב לאחרים, ומשמע שאינם ממושכנים, ורק בכתובה אמר ממושכנים. ואילו במשנה שם אמרו: "היו ממושכנים לבעל חובו או לכתובת אשתו, הרי זה יטול", הרי שאפילו בבעל-חוב צריך שיהיו ממושכנים. וצריך עיון. [אבל דברי רבינו בנויים על יסוד הסוגיא בכתובות פו. שדין בעל-חוב לגבות ממעות, ודין האשה לגבות כתובתה מקרקע, וראה בפ"ז מהלכות אישות הלכה ד, ולפיכך כתב ממושכנים רק באשה ולא בחוב]. 48) שעשה אותם אפותיקי, שתגבה רק מהם (ט"ז ביו"ד סימן רנג ס"ק ג).

1 יד. עני שצריך ויש לו חצר וכלי בית, אפלו היו לו
2 פלי כסף וכלי זהב - אין מחייבין אותו⁴⁹ למכור את
3 ביתו ואת פלי תשמישו, אלא מתר לקח, ומצוה לתן
4 לוי⁵⁰. במה דברים אמורים? בכלי אכילה ושתיה⁵¹
5 ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן; אבל אם היו פלי כסף
6 וכלי זהב כגון מגרדת⁵² או עלי⁵³ וכיוצא בהן -
7 מוכרין ולוקח פחות מהן⁵⁴. במה דברים אמורים⁵⁵?
8 קדם שיגיע לגבות מן העם⁵⁶; אבל אחר שגבה
9 הצדקה⁵⁷ - מחייבים אותו למכור פלו ולקח אחרים
10 פחותין מהם ואחר כך יטל.

49) פאה שם משנה ח. 50) שהרי אדרבה, אם אין לו, שוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו (למעלה פ"ז הלכות ג"ד). 51) דברים שהגוף נהנה מהם, שכיון שנתרגל בכלים חשובים, אינו יכול להסתגל לפחותים מהם, והם מאוסים עליו (כתובת סח). 52) שמגרדים בה במרחץ, שבזה לא שייך לומר שמגרדת פשוטה מאוסה. 53) לכתוש בו חיטים. ואף בו אין טענת מיאוס. 54) שם. 55) שם, לדעת רב פפא. 56) אלא הוא מתפרנס מן היחידים ולא מיד הגבאי, אז אין מחייבין אותו למכור כליו אלא יטול. 57) כלומר, שמתפרנס מקופה של צדקה שבא לידי גבאי. וכן פירש הר"ף שם.

11 טו. בעל הבית שהיה מהלך לעיר⁵⁸ ותמו לו המעות
12 בדרך ואין לו עתה מה יאכל - הרי זה מתר לקח
13 לקט שכחה ופאה ומעשר עני ולהנות מן הצדקה.
14 ולכשיגיע לביתו - אינו חייב לשלם⁵⁹, שהרי עני היה
15 באותה שעה. הא למה זה דומה? לעני שהעשיר,
16 שאינו חייב לשלם.

58) פאה פ"ה משנה ד. 59) שם, כחכמים.

17 טז. מי שהיו לו⁶⁰ בתים⁶¹ שדות וקרמים⁶², ואם
18 מוכרין⁶³ בימי הגשמים מוכרין בזול⁶⁴, ואם הניחן עד
19 ימות החמה מוכרין בשוה⁶⁵ - אין מחייבין אותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 עֲלִיּוֹ; וְשֹׁנְאֵמֶר; וְנָתַן לָהּ רַחֲמִים וְרַחֲמָהּ וְהִרְבָּהּ. וְכָל
12 מִי שֶׁהוּא אֶכְזָרִי וְאֵינוֹ מְרַחֵם - יֵשׁ לַחֹשׁ לִיחְסוּיָו;¹⁰
13 שְׂאִין הָאֶכְזָרִיּוֹת מְצוּיָה אֲלֵא בְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים
14 וּמְזֻלוֹת, שֹׁנְאֵמֶר: אֶכְזָרִי הֵמָּה וְלֹא יִרְחַמוּ. וְכָל
15 יִשְׂרָאֵל וְהַגְּלוּיָה עֲלֵיהֶם - פְּאֲחִים הֵם, שֹׁנְאֵמֶר: בְּנִים
16 אַתֶּם לִי אֱלֹהֵיכֶם; וְאִם לֹא יִרְחֵם הָאֵחַ עַל הָאֵחַ -
17 מִי יִרְחֵם עֲלֵיוֹ? וְלִמִּי עֲנִי יִשְׂרָאֵל נוֹשְׂאִין עֲנִיָּהֶן?
18 הֲלַעֲבֹדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שְׂשׂוֹנְאִין אוֹתָן וְרֹדְפִין
19 אַחֲרֵיהֶן?! הֲאֵ אֵין עֲנִיָּהֶן תְּלוּיּוֹת אֲלֵא לְאַחֲיָהֶן.

צדקה, אין זה אלא כשיש לו כדי פרנסתו. אבל אם אין לו, אינו חייב ליתן (ש"ך יו"ד סימן רנג ס"ק יא). (76 הבגדים הישנים שנשחקו.

פֶּרֶק עֲשׂוּרִי

1 יבאר שחייבין אנו להזהר במצות הצדקה יותר מכל המצוות. ודין המעלים עיניו מן הצדקה או הנותנה בסכר פנים רעות. יבאר שיש שמונה מעלות בצדקה זו למעלה מזו. ושידחק האדם עצמו ואל יצטרך לבריות. ומי שאינו צריך ליטול ומרמה את העם.

1 א. חֵיבִין אָנוּ לְהִזְהַר בְּמִצְוַת צְדָקָה יוֹתֵר מִכָּל מִצְוֹת
2 עֲשָׂה.² שֶׁהַצְּדָקָה סִימָן לְצַדִּיק זֶרַע אַבְרָהָם אָבִינוּ;³
3 שֹׁנְאֵמֶר: כִּי יִדְעַתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו
4 לַעֲשׂוֹת צְדָקָה.⁴ וְאֵין פֶּסַא יִשְׂרָאֵל⁵ מִתְכוּוֹן וְדַת
5 הָאֲמַת עוֹמְדַת אֲלֵא בְּצְדָקָה; שֹׁנְאֵמֶר: בְּצְדָקָה
6 תְּכוּוֹנִי. וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין⁶ אֲלֵא בְּצְדָקָה; שֹׁנְאֵמֶר:
7 צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדֶּה, וְשִׁבְיָה בְּצְדָקָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין ישראל נגאלין אלא בצדקה, שנאמר ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה".

וציינו המפרשים למקורו מהגמרא (שבת קלט, א). ששם נכתב "אין ירושלים נפדה אלא בצדקה כו", ובכת"י פריז הגירסא היא "אין ירושלים נפדה אלא במשפט". וכן משמע מהפסוק "ציון במשפט תפדה", היינו שירושלים היא הנפדית.

ויש לומר שהגירסא שהיתה מצוייה אצל הרמב"ם היא "אין ירושלים נפדה אלא במשפט", ולכן בנוגע למעלת הצדקה כתב "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה" כפשט הכתוב שירושלים שהיא ציון היא הנפדית במשפט, אבל שבי' (ישראל) יהיו נפדין בצדקה.

(עלפי י"ן מלכות' החדש, ספר זרעים ט"ו ט')

2) שהרי שקולה צדקה כנגד כל המצוות, כמפורש בבבא- בתרא ט, א. (אור פני מלך). (3) [הרמב"ן בסוף דרשתו לקהלת, הביא: "לצדיקי זרע אברהם". וכן הלשון ב'מדרש הגדול' פרשת לך-לך (בראשית יז, ז), ראה ב'אור פני מלך'].
4) יבמות עט, א: "שלשה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים כו' דכתיב למען אשר יצוה את בניו וגו'". (5) הוא מלכות. ראה במלכ"ס א, ח; כה; י, ט.
6) שבת קלט, א: "אמר עולא, אין ירושלים נפדה אלא בצדקה, שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". ונראה שרבינו גורס שם אין ישראל נפדה (הגר"י פיק שם) ונבסנהדרין צח. לפי כת"י פריז "אין ירושלים נפדה אלא במשפט". וכן נכון לפי הפסוק "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה".

7) ואדרבה מתעשר (תענית ט. ו'תוספות' שם ד"ה עשר). ונאמר (משלי כח, כז) "נותן לרש אין מחסור" (אור שמח). (8) נראה שסומך על סופו של אותו פסוק "ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם", שהרי "מעשה הצדקה" נדרש על גבאי צדקה הכופה אחרים ליתן, כמבואר להלן בה"ו. (9) שבת קנא, ב. (10) שלשה סימנים יש באומה זו: רחמנים וביישנים וגומלי חסדים (יבמות שם, וראה למעלה ה"א). וכן הוא בכיצה לב, ב: "וכל מי שאינו מרחם על הבריות, בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו" (אור פני מלך).

10 ג. כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה - הֲרִי זֶה נִקְרָא
11 בְּלִיעַל¹¹, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרָא עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת
12 בְּלִיעַל. וּבְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִים הוּא אוֹמֵר: יֵצְאוּ אֲנָשִׁים
13 בְּנֵי בְלִיעַל; וּבְמַעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה הוּא אוֹמֵר:
14 הַשֹּׁמֵר לָהּ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבָהּ בְּלִיעַל. וְנִקְרָא
15 רִשָּׁע, שֹׁנְאֵמֶר: וְרַחֲמֵי רִשָּׁעִים אֶכְזָרִי. וְנִקְרָא חוֹטֵא,
16 שֹׁנְאֵמֶר: וְקִרְא עֲלֶיךָ אֵל יְיָ וְהָיָה כִּךְ חֲטָא. וְהַקְדוּשׁ
17 בְּרוּךְ הוּא קְרוֹב לְשׁוּעַת עֲנִיִּים, שֹׁנְאֵמֶר: שׁוּעַת
18 עֲנִיִּים אַתָּה תִשְׁמַע¹². לְפִיכָּה צָרִיךְ לְהִזְהַר בְּצַעֲקָתְךָ,
19 שֶׁהָרִי בְּרִית בְּרוּתָה לָהֶם; שֹׁנְאֵמֶר: וְהָיָה כִּי יִצְעַק
20 אֲלֵי וְשָׁמַעְתִּי כִּי תִנּוֹן אָנִי.

11) כן פירש רבינו את מאמרו של רבי יהושע בן קרחה, בבבא בתרא י, א: "כל המעלים עיניו מן הצדקה, כאילו עובד עבודה-זרה, כתיב הכא השמר לך וגו' בני בליעל וגו'". (12) לא נמצא במקרא, אך באיוב (לד, כח) כתוב: "וצעקת עניים ישמע". והוא בנוסח ברכת השיר "נשמת" של הספרדים (הגהה בדפוסים).

13 ד. כָּל הַנּוֹתֵן צְדָקָה לְעֵנִי בְּסִכָּר פְּנִים רַעוֹת וּפְנֵיו
14 כְּבוֹשׁוֹת בְּקַרְקָע, אֲפִלּוּ נָתַן לוֹ אֶלֶף זְהוּבִים - אֶבֶד
15 זְכוּתוֹ¹³ וְהִפְסִידָהּ; אֲלֵא נוֹתֵן לוֹ בְּסִכָּר פְּנִים יְפוֹת
16 וּבְשִׁמְחָה. וּמִתְאוֹנֵן עִמּוֹ עַל צָרָתוֹ, שֹׁנְאֵמֶר: אִם לֹא
17 כְּבִיתִי לְקִשָּׁה יוֹם, עֲגָמָה נִפְשִׁי לְאֶבְיוֹן. וּמְדַבֵּר לוֹ
18 דְבָרֵי תַחְנוּנִים וְנַחֲוּמִים, שֹׁנְאֵמֶר: וְלֹב אֶלְמָנָה אֲרִנֵּן.

13) אין כוונתו שאבד זכותו לגמרי, שהרי להלן הי"ד כותב "פחות מזה שיתן בעצב", משמע שאף בזו יש מצוה.

14) ה. שְׂאֵל הָעֵנִי מִמֶּךָ וְאֵין בְּיָדְךָ פְּלוֹם לְתֵן לוֹ - פִּיטְהוּ
15 בְּדָבָרִים¹⁴. וְאִסוּר לְגַעֵר בְּעֵנֵי¹⁵ אוּ לְהַגְבִּיחַ קוּלוֹ

8 ב. לְעוֹלָם אֵין אָדָם מַעֲנִי מִן הַצְּדָקָה⁷, וְאֵין דָּבָר רַע
9 וְלֹא הֶזֶק נִגָּלל בְּשִׁבִיל הַצְּדָקָה; שֹׁנְאֵמֶר: וְהָיָה
10 מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שְׁלוֹם⁸. כָּל הַמְּרַחֵם - מְרַחֲמִין

- 1 עָלְיוּ בַצֵּעָקָה, מִפְּנֵי שֶׁלְבוּ נִשְׁבֵּר וְנִדְפָא. וְהָרִי הוּא
 2 אוֹמֵר: לֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְפָה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה. וְאוֹמֵר:
 3 לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפִלִים וְלְהַחְיֹת לֵב נִדְפָאִים. וְאוֹי לְמִי
 4 שֶׁהַכְּלִים אֶת הָעֵנִי, אוֹי לוֹ. אֵלֹא יִהְיֶה לוֹ כָּאֵב בֵּין
 5 בְּרַחֲמִים בֵּין בְּדִבְרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵב אָנֹכִי לְאֶבְיֹנִים.
- 14 (בבא-בבא ט, ב. 15) כן הוא במשלי (יג, ז): "כופר
 נפש איש עשור, ורש לא שמע גערה". וראה ב'כד הקמח'
 אות צדקה.
- 6 ו. הַפּוֹפֶה¹⁶ אַחֲרֵים לְתֵן צִדְקָה וּמַעֲשֵׂה אוֹתָן - שְׁכָרוּ
 7 גְּדוֹל מִשְׁכָּר הַנּוֹתָן¹⁷; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה
 8 שְׁלוֹם¹⁸. וְעַל גַּבְּאֵי צִדְקָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶם אוֹמֵר:
 9 וּמַצְדִּיקֵי הַרְבִּים פְּכוּכָבִים¹⁹.
- 16 (בבא-בבא ט, א. 17) כלומר, אפילו מהנותן צדקה
 ברצונו, שלא בכפיה (ט"ז יו"ד סי' רמט ס"ק ב.).
 18) ואילו בעבודת הצדקה, כלומר, בנתינתה, לא נאמר אלא
 "השקט ובטח", ושלווה גדולה מהם (מהרש"א שם).
 19) שם ה, ב.
- 10 ז. שְׁמֹנֶה מַעֲלוֹת יֵשׁ בַצִּדְקָה זו לְמַעַלָּה מִזֹּו: מַעַלָּה
 11 גְּדוֹלָה שְׁאִין לְמַעַלָּה מִמֶּנָּה - זֶה הַמַּחְזִיק בְּיַד
 12 יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶךְ וְנוֹתָן לוֹ מִתְּנָה אוֹ הַלְוָאָה, אוֹ עוֹשֵׂה
 13 עֲמוּ שְׁתּוֹפּוֹת²⁰, אוֹ מִמְצִיא לוֹ מִלְּאִכָּה, כְּדִי לְחַזֵּק אֶת
 14 יָדוֹ עַד שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף לְבָרִיּוֹת לְשֹׂאֵל. וְעַל זֶה נֶאֱמַר:
 15 וְהִחְזַקְתָּ בּוֹ, גֵר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ. כְּלוֹמֵר: הַחְזֵק בּוֹ
 16 עַד שֶׁלֹּא יִפֹּל וְיִצְטָרֵף.
- 20) רבינו מונה ממטה למעלה, כי המלוה היא מעלה יותר
 גדולה מהמתנה, ועושה שותפות היא מעלה יותר גדולה
 ממלוה, כמו שאמרו בשבת סג, א: "א"ר שמעון בן לקיש,
 גדול המלוה (שאינן עניי בוש בה - רש"י) יותר מן העושה
 צדקה, ומטיל בכיס (עושה שותפות) יותר מכולם".
- 17 ח. פְּחוֹת מִזֶּה - הַנּוֹתָן צִדְקָה לְעֵנִיִּים, וְלֹא יָדַע לְמִי
 18 יָתֵן, וְלֹא יָדַע הָעֵנִי מִמִּי לָקַח; שֶׁהָרִי זֹו מִצִּדָּה
 19 לְשִׁמְהָ²¹. כְּגוֹן לְשִׁפְתַי חֲשָׁאִים²² שֶׁהִיָּתָה בְּמַקְדָּשׁ,
 20 שֶׁהָיוּ הַצְדִּיקִים נוֹתְנִין בָּהּ בְּחֲשָׁאֵי, וְהָעֵנִיִּים בְּגִי
 21 טוֹבִים מִתְּפָרְנְסִין מִמֶּנָּה בְּחֲשָׁאֵי²³. וְקָרוֹב לָזֶה -
 22 הַנּוֹתָן לְתוֹף קֶפֶה שֶׁל צִדְקָה²⁴. וְלֹא יָתֵן אָדָם לְתוֹף
 23 קֶפֶה שֶׁל צִדְקָה, אֵלֹא אִם כֵּן יוֹדַע שֶׁהַמִּמֶּנָּה נֶאֱמָן
 24 וְחָכֵם וְיודַע לְהַנְהִיג פְּשׁוּרָה פְּרִבִּי חֲנֻנְיָה כֵּן
 25 תְּרַדְיוֹן²⁵.
- 31) יותר ממש שנים (כסף-משנה). ומקור הדברים בכתובות
 נ, א. ולמדו זאת ממה שנאמר (תהלים קו, ג): "עושה צדקה
 בכל עת". (32) שמצד מצות כיבוד אב ואם, אינו מחוייב
 לפרנסם אלא מכספם הם, כמו שפסק רבינו בפ"ו מהל'
 ממרים ה"ג. (33) ראה ב'תוספות' קידושין לב. ד"ה אורו.
 (34) ראה למעלה פ"ז הי"ג. (35) [וגומר (שם נח, יד): "אז
 תתענג על ה"י].
- 31 יז. צוּוּ חֲכָמִים³⁶, שֶׁיְהִיּוּ בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל אָדָם עֲנִיִּים
 32 וְיִתּוּמִים בְּמָקוֹם הָעֵבְדִים³⁷. מוֹטֵב לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ
 33 בְּאֵלֹי, וְיִהְיֶנוּ בְּנֵי אֲבֵרָהִם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מְנֻכְסִי, וְלֹא
 34 יִהְיֶנוּ בָהֶם זֶרַע חָם. שֶׁכָּל הַמְּרַבֶּה עֵבְדִים - בְּכָל יוֹם
 35 וְיוֹם מוֹסִיף חֲטָא וְעוֹן בְּעוֹלָם³⁸; וְאִם יְהִי עֲנִיִּים בְּנֵי
 36 בֵיתוֹ - בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה מוֹסִיף זְכוֹיֹת וּמִצְוֹת.
- 36) אבות פ"א מ"ה. (37) הכנענים. וראה בפירוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27 הַסְדֵּר. ד) שְׁלֵא יֵאכַל זֶר תְּרוּמָה. ה) שְׁלֵא יֵאכַל
28 אֶפְלו תּוֹשֵׁב כְּהֵן אוֹ שְׂכִירוֹ תְּרוּמָה. ו) שְׁלֵא יֵאכַל
29 עֶרְל תְּרוּמָה. ז) שְׁלֵא יֵאכַל כְּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה. ח)
30 שְׁלֵא תֵאכַל חֲלָלָה תְּרוּמָה וְלֹא מוֹרֵם מִן הַקִּדְּשִׁים.²
31 וּבִאֹר מִצֹּת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

32 פָּרֵק רֵאשׁוֹן³

1) יבאר התרומות והמעשרות היכן נוהגים. אי זו היא ארץ ישראל וסוריא וחוצה לארץ. גוי שקנה קרקע בארץ ישראל, ופירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה מארץ ישראל. הקונה שדה בסוריא או הקונה קרקע מן הגוי בסוריא. ישראל שהיה לו קרקע והוריד לה אריס ושלח לו פירות. ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות. ופירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, או איפכא. ודין אילן שנוטה לארץ ועומד בחוצה לארץ, או איפכא. תרומות ומעשרות בזמן הזה אם הם מן התורה. 2) ובכלל הפרשה גם הנתינה. 3) היינו חזה ושוק של קדשים קלים.

33 א. הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשְׂרוֹת אֵינָן נוֹהֲגִין מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא
34 בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל,⁴ בֵּין בְּפָנֵי הַבַּיִת בֵּין שְׁלֵא בְּפָנֵי הַבַּיִת.⁵
35 וּנְבִיאִים הִתְקִינוּ,⁶ שִׁיְהוּ נוֹהֲגוֹת אֶפְלוֹ בְּאַרְץ שְׁנַעֲרָ,⁷
36 מִפְּנֵי שֶׁהִיא סְמוּכָה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁸ וְרַב יִשְׂרָאֵל הוֹלְכִין
37 וְשִׁבִין שָׁם. וְהַחֲכָמִים הִרְאִישׁוּנֵם⁹ הַתְּקִינוּ, שִׁיְהִיו
38 נוֹהֲגוֹת אֶף בְּאַרְץ מִצְרַיִם וּבְאַרְץ עַמּוֹן וּמוֹאָב¹⁰, מִפְּנֵי
39 שֶׁהֵם סְבִיבוֹת לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל.¹¹

4) ש"כ כל מצוה שהיא תלויה בארץ (היינו חובת קרקע), אינה נוהגת אלא בארץ". 5) ודווקא בזמן שכל ישראל שם. 6) ידים פרק ד משנה ג: "בבל מעשה נביאים". 7) בבל. 8) [אף על פי שרחוקה היא יותר ממצרים ועמון ומואב ולפיכך תקנו בה מעשר שני בשביעית - סמוכה היא לארץ ישראל יותר מארצות אחרות]. 9) במשנה שם: "מצרים מעשה זקנים". ואף עמון ומואב מעשה זקנים. ולפי שלא היו רוב ישראל הולכים לשם, לא תקנו בה הנביאים. 10) שלא נכבשו על ידי סיחון ולא נתקדשו מעולם בקדושת ארץ ישראל. 11) כלומר, קרובים לארץ ישראל.

40 ב. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם הִיא בְּאַרְצוֹת¹²
41 שֶׁבְּשָׂן מְלֶךְ יִשְׂרָאֵל¹³ אוֹ נְבִיא¹⁴ מְדַעַת רַב יִשְׂרָאֵל.¹⁵
42 וְזָהוּ הַנִּקְרָא כְּבוֹשׁ רַבִּים. אֲבָל יְחִיד מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ
43 מִשְׁפָּחָה אוֹ שֶׁבֶט שֶׁהִלְכוּ וְכָבְשׁוּ לְעַצְמָן¹⁶ מְקוֹם,
44 אֶפְלוֹ מִן הָאֶרֶץ שֶׁנִּתְּנָה לְאַבְרָהָם - אֵינּוּ נִקְרָא אֶרֶץ
45 יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שִׁיְנַהֲגוּ בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת. וּמִפְּנֵי זֶה חֵלֵק
46 יְהוֹשֻׁעַ וְבֵית דִּינּוֹ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטִים אֶף עַל
47 פִּי שְׁלֵא נִכְבְּשָׁה, כְּדֵי שְׁלֵא יִהְיֶה כְּבוֹשׁ יְחִיד¹⁷
48 כְּשִׁיעֲעֵלָה כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט וְיִכְבַּשׁ חֵלְקוֹ.

12) כולל גם הארץ שניתנה לאברהם. 13) בספרים אחרים נוסף "או שופט". 14) כמו שמצאנו ששמואל הנביא הוציא את ישראל למלחמה בפלשתים. 15) אבל שלא מדעת רוב ישראל, אינו אלא כיבוש יחיד, ואינו כיבוש, וכדעת רבי יוסי בעבודה זרה כא. 16) שלא מדעת רוב

המשניות, שם. 38) באבות פ"ב מ"ז: "מרבח שפחות - מרבח זימה, מרבח עבדים - מרבח גזל".

1 י.ח. לְעוֹלָם יִדְהִק³⁹ אָדָם עֲצָמוֹ וְיִתְנַלְגַּל בְּצַעַר וְאֵל
2 יִצְטַרֵּף לְבְרִיּוֹת וְאֵל יִשְׁלִיף עֲצָמוֹ עַל הַצְּבוּר. וְכֵן צִוּוּ
3 חֲכָמִים וְאָמְרוּ: עֲשֵׂה שִׁבְתְּךָ חַל וְאֵל תִּצְטַרֵּף
4 לְבְרִיּוֹת. וְאֶפְלוֹ הִיָּה חֶכֶם וּמְכַבֵּד וְהִעֲנִי - יַעֲסֵק
5 בְּאֲמָנוֹת, וְאֶפְלוֹ בְּאֲמָנוֹת מְנוּלָת, וְלֹא יִצְטַרֵּף
6 לְבְרִיּוֹת. מוֹטֵב לְפֶשֶׁט עוֹר בְּהֵמוֹת נְבִלוֹת, וְלֹא יֵאמֵר
7 לְעַם⁴⁰: חֶכֶם גְּדוֹל אָנִי, כְּהֵן אָנִי, פְּרִנְסוֹנִי. וּבִקְף צִוּוּ
8 חֲכָמִים. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מִהֵם חוֹטְבֵי עֲצִים⁴¹
9 וְנוֹשְׂאֵי הַקּוֹרוֹת⁴² וְשׂוֹאֲבֵי מַיִם⁴³ לְגַנּוֹת וְעוֹשֵׂי הַבְּרוֹזַל
10 וְהַפְחָמִים⁴⁴, וְלֹא שְׂאֵלוֹ מִן הַצְּבוּר, וְלֹא קִבְּלוּ מֵהֵם
11 כְּשִׁנְתָּנוּ לָהֶם.

39) פסחים קיב, א. 40) כן הוא שם קיב, א. "פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא, ולא תימא כהנא אנא, וגברא רבא אנא". 41) הלל הזקן (רבינו בפירוש המשנה, אבות פ"ד מ"ה. ועי' יומא לה:). 42) רב ששת, בגיטין סז, ב (כסף-משנה). 43) רב הונא, בכתובות קה, א. (כסף-משנה, וראה בפירוש המשנה, אבות שם). אולם רש"י מפרש שם, שהיה משקה שדות שלו. 44) רבי יהושע, בברכות כח, א. (כסף-משנה).

12 י.ט. כָּל מִי שְׂאִינוֹ צְרִיף לְטַל וּמְרַמָּה אֶת הָעָם וְנוֹטֵל
13 - אֵינּוּ מֵת מִן הַזִּקְנָה⁴⁵ עַד שִׁיִּצְטַרֵּף לְבְרִיּוֹת. וְהָרִי
14 הוּא בְּכָלֵל אֲרוּר הַגִּבֵּר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם. וְכָל מִי
15 שְׂצַרִיף לְטַל וְאֵינּוּ יְכוֹל לְחַיּוֹת אֶלָּא אִם בֶּן נוֹטֵל,
16 כְּגוֹן זָקֵן אוֹ חוֹלָה אוֹ בַּעַל יְסוּרוּיִן, וּמַגִּיס דַּעְתּוֹ
17 וְאֵינּוּ נוֹטֵל - הָרִי זֶה שׁוֹפֵף דָּמִים⁴⁶, וּמִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ,
18 וְאֵין לוֹ בְּצַעְרוֹ אֶלָּא חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת. וְכָל מִי
19 שְׂצַרִיף לְטַל, וְצַעַר וְדַחַק אֶת הַשְּׂעָה וְחִיָּה חַיִּי צַעַר
20 כְּדֵי שְׁלֵא יִטְרִיחַ עַל הַצְּבוּר - אֵינּוּ מֵת מִן הַזִּקְנָה
21 עַד שִׁיִּפְרָנֵס אַחֲרֵים מִשְׁלוֹ⁴⁷. וְעָלְיוֹ וְעַל כָּל פִּיּוּצָא
22 בְּזָה נֶאֱמַר: בְּרוּךְ הַגִּבֵּר אֲשֶׁר יִבְטַח בֵּי.

45) גירסת המשנה ב'ירושלמי' פאה פ"ח מ"ט. 46) כן הוא שם. ועי' בר"ש שם. 47) משנה שם, ועיי"ש בר"ש, שאף הוא חילק כן, בין אם אינו יכול להספיק לפרנסתו, שהוא שופך דמים, לבין אם יכול להספיק, שהוא בכלל "ברוך הגבר אשר יבטח בה".

סלקו להו הלכות מתנות עניים בסיעמא דשמאי

יום ש"ק כ"ט שבט ה'תשע"ז

הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת

23 יֵשׁ בְּכֻלְלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שְׁתֵּים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ
24 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) לְהַפְרִישׁ
25 תְּרוּמָה גְּדוּלָה¹. ב) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר. ג) שְׁלֵא
26 יִקְדִּים תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת זֶה לְזֶה אֶלָּא יַפְרִישׁ עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17) [שכיוון שחלקו לכל שבט חלקו כשהלכו לכבוש, הרי זה מדעת רוב ישראל].
 18) [אין זו אחלב שנזכרה בספר שופטים "אשר לא הוריש את יושבי עכו וגו' ואת אחלב", שהיה אינה חוצה לארץ. (19) [שהרי מלחמה זו היא מלחמת הרשות ולמלחמת הרשות אין המלך מוציא אלא על פי בית דין הגדול של שבעים ואחד, אבל במלחמת ארץ ישראל שהיא מלחמת מצוה אין צורך בבית הדין הגדול, ולפיכך לא הזכיר רבינו בהלכה הקודמת אלא רוב ישראל]. (20) על פי בית דין הגדול, אבל שלא על פי בית דין הגדול אינו מתקדש בקדושת ישראל, לא יהא אלא ארץ ישראל גופה, שאף היא אינה מתקדשת אלא בכיבוש שהיא מדעת רוב ישראל. ולא כדעת התוספות בגיטין שם שאף אם כבשה יחיד מתקדשת.
 13 ד. סוּרְיָא - יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהִיא בְּהֵן פְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל,²¹
 14 וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהִיא בְּהֵן פְּחוּצָה לְאָרְץ.²² וְהַקּוּנָה בְּהַ
 15 קְרָקַע - פְּקוּנָה בְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל לְעֵנִין תְּרוּמוֹת
 16 וּמַעֲשָׂרוֹת וּשְׁבִיעִית. וְהַפֶּל בְּסוּרְיָא מְדַבְּרֵי סוּפְרִים.²³
 21) שאווירה טהור ושהקונה בה בית מן הגוי, מותר לו לומר לגוי לכתוב שטר אפילו בשבת ולענין תרומות ומעשרות ושביעית. (22) שעפרה טמא, והמביא גט מסוריא כמביא מחוצה לארץ וצריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. והמוכר עבדו לסוריא כמוכר לחוצה לארץ.
 23) שמן התורה "כיבוש יחיד לאו שמיא כיבוש".
 17 ה. פֶּל שֶׁחֲזִיקוּ²⁴ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְנִתְקַדְּשׁ קִדְּשָׁה
 18 רֵאשׁוּנָה - פִּינּוּן שֶׁגָּלוּ בְּטֵלָה קִדְּשָׁתָן; שֶׁקִּדְּשָׁה
 19 רֵאשׁוּנָה, לְפִי שֶׁהִיָּתָה מִפְּנֵי הַכְּבוֹשׁ בְּלִבְד²⁵, קִדְּשָׁה
 20 לְשַׁעֲתָה וְלֹא קִדְּשָׁה לְעֵתִיד לְבוֹא. פִּינּוּן שֶׁעָלוּ בְּנֵי
 21 הַגּוֹלָה²⁶ וְחֲזִיקוּ בְּמִקְצַת הָאָרֶץ²⁷, קִדְּשׁוּהָ קִדְּשָׁה
 22 שְׁנֵיהֶם הַעוֹמְדֵת לְעוֹלָם, לְשַׁעֲתָה וְלְעֵתִיד לְבוֹא²⁸.
 23) הַנִּיחוּ אוֹתָם הַמְּקוֹמוֹת שֶׁחֲזִיקוּ בָּהֶם עוֹלֵי מִצְרַיִם
 24) וְלֹא חֲזִיקוּ בָּהֶם עוֹלֵי בְּבֶל כְּשֶׁהָיוּ²⁹, וְלֹא פִטְרוּם
 25) מִן הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשָׂרוֹת³⁰, כִּדִּי שִׁסְמְכוּ עֲלֵיהֶם
 26) עֲנִיִּים בְּשְׁבִיעִית³¹. וְרַבְּנֵי הַקְּדוּשָׁה³² הִתִּיר בֵּית שְׁאָן
 27) מֵאוֹתָם הַמְּקוֹמוֹת שֶׁלֹּא חֲזִיקוּ בָּהֶם עוֹלֵי בְּבֶל³³.
 28) וְהוּא נִמְנָה עַל אֲשֶׁקְלוֹן³⁴ וּפְטָרָה מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת³⁵.

24) כלומר, קנו בכיבוש. (25) "וכיוון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש". (26) בימי עזרא. (27) ש"הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל". (28) בהלכות בית הבחירה שם כתב: "וכיוון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו". והכסף משנה שם תמה: "איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה, ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה"? [אולם הדברים מתבארים על פי ההקדמות שלפנינו: א. הכסף משנה כתב, שמלך גוי קונה קניין הגוף בכיבוש מלחמה, משום "דינא דמלכותא דינא", ב. בשיטה מקובצת כתב, ש"דינא דמלכותא" אינו הקנאה ליחיד, אלא הוא צריך לעשות קניין. הרי שכיבוש אינו אלא קניין כללי, למלכות הכובשת, אבל לא ליחידים שבאותה מלכות. ג. רבינו פוסק להלכה, שאין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה. מעתה הדברים מבוארים: הקדושה הראשונה הייתה על ידי הכיבוש הכללי, ואף על פי שהיו אחר כך חזקות של כל אחד ואחד לקנות חלקו, כמפורש בקידושין כו. בברייתא של ר' ישמעאל - לא נתכוונו לקדש בהן את הארץ, מאחר שכבר נתקדשה על ידי הכיבוש הכללי, ומכיוון שהכיבוש הזה, הכללי, בטל על ידי הכיבוש, הקניין הכללי של הגויים - בטלה הקדושה, אבל הקדושה השנייה שלא היה בה כיבוש כלל, אלא חזקה ברשיון המלך כורש, ועל ידה נתקדשה הארץ - אף על פי שנכבשה, כיוון שלא בטלו קנייני החזקות של כל אחד ואחד מישראל על ידי הכיבוש הכללי - לא בטלה הקדושה גם אחרי שעשה כל יחיד ויחיד מהגויים קניין פרטי בקרקע שזכה בה, כיוון שהקניין הזה אינו אלא קניין יחיד, כמבואר למעלה, אין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה]. (29) כלומר, לא כבשום ולא קדשום. (30) כלומר, מעשר עני. (31) ואף על פי ששביעית נהגת בהם מדרבנן - חייבים בתרומה ובמעשר עני בשביל העניים. (32) הוא רבי - רבי יהודה הנשיא. (33) ופטרה מן מעשרות, כמו אשקלון. והיינו "מפני שלא היו ישראל מצויין שם כל כך והיו מקומות רחוקים מעיקר מקומות הישוב של כיבוש שני". (34) שלא כבשוה עולי בבל. (35) כן מפורש בירושלמי שם, שרבי השתתף בעת שפטרוה מן המעשרות.

1) נִמְצָא פֶּל הַעוֹלָם לְעֵנִין מִצְּוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּאָרְץ
 2) נְחֻלְקָת לְשֵׁלֶשׁ מַחְלוֹקוֹת: אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּסוּרְיָא,
 3) וְחוּצָה לְאָרְץ. וְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל נְחֻלְקָת לְשָׁנִים: פֶּל
 4) שֶׁחֲזִיקוּ עוֹלֵי בְּבֶל - חֵלֶק אֶחָד; וְכֹל שֶׁחֲזִיקוּ
 5) עוֹלֵי מִצְרַיִם בְּלִבְד - חֵלֶק שְׁנַיִ. וְחוּצָה לְאָרְץ נְחֻלְקָת
 6) לְשָׁנִים: אָרֶץ מִצְרַיִם וְשִׁנְעָר³⁶ וְעַמּוֹן וּמוֹאָב -
 7) הַמִּצְּוֹת נוֹהֲגוֹת בָּהֶם מְדַבְּרֵי סוּפְרִים וְנִבְיָאִים; וְשְׁאָר
 8) הָאֲרָצוֹת - אֵין תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת נוֹהֲגוֹת בָּהֶן.
 36) היא נזכרת בתורה: "ותהי ראשית ממלכתו בבל וארך
 ואכד וכלנה בארץ שנער".
 ז. אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים? מַרְקָם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שהוא בְּמִזְרַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד הַיָּם הַגָּדוֹל³⁷;
 2 מֵאֲשַׁקְלֹן שֶׁהִיא לְדָרוֹם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד עַפּוֹ שֶׁהִיא
 3 בְּצִפּוֹן³⁸. הִיא מִהַלֵּךְ מֵעַפּוֹ לְכוֹזִיב³⁹; כָּל הָאֶרֶץ שֶׁעַל
 4 יְמִינוֹ, שֶׁהִיא מִזְרַח הַדֶּרֶךְ⁴⁰ - הִרִי הִיא בְּחֻזַּקת חוּצָה
 5 לְאֶרֶץ⁴¹, וְטִמְאָה מְשׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים⁴², וּפְטוּרָה מִן
 6 הַמַּעֲשֵׂר וּמִן הַשְּׂבִיעִית, עַד שִׁינְדַע לָךְ שְׁאוֹתוֹ
 7 הַמָּקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴³; וְכָל הָאֶרֶץ שֶׁעַל שְׂמָאלוֹ,
 8 שֶׁהִיא מֵעֵרֵב הַדֶּרֶךְ - הִרִי הִיא בְּחֻזַּקת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
 9 וְהַהֲרָה מְשׁוּם אֶרֶץ הָעַמִּים, וְחִיבָת בַּמַּעֲשֵׂר
 10 וּבַשְּׂבִיעִית, עַד שִׁינְדַע לָךְ שְׁאוֹתוֹ מָקוֹם חוּצָה
 11 לְאֶרֶץ. וְכָל שֶׁשׁוּפַע יוֹרֵד מִטּוֹרֵי אֲמָנוֹם⁴⁴ וְלִפְנֵים⁴⁵
 12 - אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴⁶; מִטּוֹרֵי אֲמָנוֹם וְלַחוּץ⁴⁷ - חוּצָה
 13 לְאֶרֶץ. וְהַנְּסִים שֶׁבָּיָם⁴⁸ - רוֹאִין אוֹתָן כְּאֵלוֹ חוּט
 14 מִתּוֹחַ עֲלֵיהֶם מִטּוֹרֵי אֲמָנוֹם וְעַד נַחַל מִצְרַיִם⁴⁹, מִן
 15 הַחוּט וְלִפְנֵים⁵⁰ - אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מִן הַחוּט וְלַחוּץ⁵¹ -
 16 חוּצָה לְאֶרֶץ. וְזוֹ הִיא צוּרְתָהּ:
- 37) שהוא הגבול שבמערב, שנאמר: "וגבול ים והיה לכם
 הים הגדול וגבול". (38) [לדעת הרמב"ן נכבשה עכו על
 ידי עולי מצרים ולמד כן ממה שנאמר "אשר לא הוריש את
 יושבי עכו וגו' וישב האשרי בקרב הכנעני". ואף על פי
 שמפורש נאמר: "לא הוריש" - גם בבית שאן נאמר כן "ולא
 הוריש מנשה את יושבי בית שאן וגו'", ואף על פי כן אמרו
 בחולין ז. שהיא מארץ ישראל. אבל מדברי רבינו (כאן
 ולהלן הלכה ט), נראה שלא כבשוה גם עולי מצרים,
 וכפשטות הפסוק הנ"ל, ורק בית שאן שנאמר בה (שם)
 "וישם את הכנעני למס" - זהו כיבושה, אבל בעכו שלא
 נאמר כן, אין זה כיבוש. וכמו כן לא נכבש על ידי עולי
 מצרים כל השטח שמעכו ואילך לצפון מזרח (כדלהלן,
 שהמהלך מעכו לכוזיב - כל הארץ שהמזרח בה היא חוצה
 לארץ), ולצד מערב עד טורי אמנום כבשו עולי מצרים,
 ואילו עולי בבל לא כבשו משטח זה אלא עד כוזיב בלבד].
 39) היא אכזיב שנזכרה בשופטים שם, והיא צפונה מעכו.
 40) שכיוון שהולך מעכו לכוזיב צפונה, לעולם ימינו הוי
 למזרח הדרך. (41) שלא כבשוה גם עולי מצרים.
 42) היא תקנת יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן איש ירושלים.
 43) שכבשוה גם עולי בבל. (44) הוא הר ההר הנזכר בספר
 במדבר בגבולה הצפונית של ארץ ישראל ותרגם יונתן שם:
 "טוורוס אומנים". (45) לדרום. (46) פרט למקומות
 שבצפון מזרח לעכו, שהם חוצה לארץ]. (47) היינו
 לצפון. (48) איי הים שבמערב. (49) והוא תחום ארץ
 ישראל, כמו שנאמר: "ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים".
 ומהו נחל מצרים? - יש אומרים שהוא הנילוס, ויש אומרים
 שהוא "וואדי אל עריש". אבל צריך עיון שהרי למעלה כתב
 שהגבול הדרומי הוא אשקלון. (50) לצפון. (51) לדרום.
- ט. אִי זֶה הִיא סוּרְיָא? מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִמְטָה⁵⁸ כְּנַגְדַּי
 21 אֲרָם וְהַרִים וְאֲרָם צוּבָה, כָּל יַד פְּרַת עַד כְּבֵל, כְּגוֹן
 22 דְּמִשְׁק וְאֲחֻלָּב וְחָרֶן וּמִגְבַּת וְכִיּוּצָא בְּהֵן עַד שְׁנַעַר.
 23 וְצַהַר - הִרִי הִיא פְּסוּרְיָא. אֲבָל עַכּוֹ - חוּצָה לְאֶרֶץ⁵⁹,
 24 כְּאֲשַׁקְלֹן⁶⁰, וְהֵם תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
 25
- 58) כלומר, מחוצה לה. וכתב "למטה" לפי שארץ ישראל
 גבוהה מכל הארצות]. (59) כן הוא במשנה גיטין שם
 (שרבינו מפרש לענין כיבוש עולי מצרים): "ועכו כצפון",
 הרי שגם עולי מצרים לא כבשוה. (60) במשנה שם:
 "ואשקלון כדרום". ולדעת רבינו, היינו שלא כבשוה אפילו
 עולי מצרים, כנ"ל לגבי עכו. אבל כבר העירו התוספות
 מהפסוק המפורש: "ויילכוד יהודה וגו' ואת אשקלון". ואולי
 היו שני אשקלון (רדב"ז). אבל מה שכתב רבינו "עכו חוצה
 לארץ כאשקלון", שמשמע שבאשקלון פשוט לו יותר שהיא
 חוצה לארץ, צריך עיון מניין לו זה.
- י. עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שֶׁקָּנָה קִרְקַע פְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
 26 - לֹא הִפְקִיעָה מִן הַמְצֻוֹת⁶¹, אֲלֵא הִרִי הִיא
 27 בְּקִדְשָׁתָהּ⁶². לְפִיכֹךְ, אִם חִזַּר יִשְׂרָאֵל וְלִקְחָהּ מִמֶּנּוּ -
 28 אֵינָה כְּכַבּוּשׁ יְחִיד⁶³, אֲלֵא מִפְּרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת
 29 וּמִבְּיַא בְּפוּרִים. וְהַכֹּל מִן הַתּוֹרָה, כְּאֵלוֹ לֹא נִמְכְּרָה
 30 לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת מְעוֹלָם⁶⁴. וְיֵשׁ קִנְיָן לְעוֹבֵד
 31 פּוֹכְבִים פְּסוּרְיָא⁶⁵ לְהִפְקִיעַ מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת⁶⁶ וּמִן
 32 הַשְּׂבִיעִית, כְּמוֹ שִׁתְּיָבְאָר.
 33
- 61) שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי מעשר.
 62) [שאם קנה הישראל מפירותיה חייב הוא להפריש מהם
 תרומות ומעשרות מן התורה]. (63) שאינו כיבוש ואינו
 חייב שם במעשר מן התורה. (64) [לענין תרומות
 ומעשרות אין צורך שיקנה ממנו בחזרה את הקרקע, ואפילו
 אם לא קנה אלא את הפירות ומרם, חייב להפריש תרומות
 ומעשרות מן התורה ואם קנה אותם לפני עונת המעשרות,
 חייבים גם בנתינה. ומה שכתב רבינו, "חזר ישראל ולקחה
 ממנו" אינו אלא משום ביכורים, שאף הלווקח פירות
 מישראל אינו מביא ביכורים, אלא אם קנה גם גוף הקרקע.
 וכן כתב רבינו "המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו הרי
 זה מביא ממנה ביכורים מן התורה". (65) שהכל בה
 מדברי סופרים. (66) אם קנה הפירות בלבד, ולא קנה
 הקרקע.
- יא. פְּרוֹת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁגָּדְלוּ בְּקִרְקַע שֶׁקָּנָה
 34 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: אִם נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּם בְּיַד עוֹבֵד
 35 פּוֹכְבִים וּמְרַחֵן⁶⁷ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים - פְּטוּרִין מִפְּלוּם⁶⁸;
 36 שְׁנֵאָמַר: דְּגָנָךְ - וְלֹא דְגָן עוֹבֵד פּוֹכְבִים⁶⁹. וְאִם לְקַחֵן
 37 יִשְׂרָאֵל אַחַר שְׁנַתְּלָשׁוּ קִדְּם שְׁתַּגְּמַר מְלֹאכְתָּן, וּגְמַרֵן
 38 וְכוּזִיב עֲצָמָה - לֹא הַחֲזִיקוּ בָּהּ.
- 17 ח. מֵהֵיכָן הַחֲזִיקוּ עוֹלֵי כְּבֵל? מִכּוּזִיב וְלִפְנֵים⁵² כְּנַגְדַּי
 18 הַמְּזוּרָה⁵³. וּמִכּוּזִיב⁵⁴ וְלַחוּץ⁵⁵ עַד אֲמָנָה, וְהִיא אֲמָנוֹם,
 19 וְעַד הַנְּהַר⁵⁶, וְהוּא נַחַל מִצְרַיִם - לֹא הַחֲזִיקוּ בּוֹ⁵⁷.
 20 וְכוּזִיב עֲצָמָה - לֹא הַחֲזִיקוּ בָּהּ.

21 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְנוֹתֵן שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמַּעֲשֵׂר לְלוֹי וְשְׁנֵי
22 שְׁלִישֵׁי תְרוֹמַת מַעֲשֵׂר לַכֹּהֵן, וּמוֹכֵר לוֹ הַשְּׁלִישִׁי.

(74) התרומה ותרומת מעשר לכהן והמעשר ללווי. ומקור הלכה זו במעשרות פרק ה משנה ה, שהלוקח שדה ירק בסוריא עד שלא בא לעונת המעשרות - חייב, הרי שגם בסוריא שיש בה קניין לגוי להפקיעה מידי מעשרות אם קנה ישראל לפני שהגיע לעונת המעשר - נתחייבו ביד ישראל. והוא הדין לארץ ישראל לעניין חיוב נתינה לכהן. גם זה נלמד מהמשנה הנ"ל בסוריא, שרבי אומר שאם בא לעונת המעשרות חייב לעשר לפי חשבון והוא הדין בארץ ישראל לעניין נתינה לכהן. ותרומה גדולה נותן כולה לכהן.

23 יג. יִשְׂרָאֵל שֶׁמָכַר פְּרוֹתָיו לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים קָדָם
24 שֶׁיּוֹבֵאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת וּגְמָרָן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים -
25 פְּטוּרִין מִן הַתְרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת⁷⁶. וְאִם אַחַר
26 שֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁגְמָרָן הָעוֹבֵד
27 פּוֹכְכִים - חַיֵּב בְּכָל מַדְבְּרֵיהֶם⁷⁷. וְכֵן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים
28 שֶׁגָּמַר פְּרוֹת יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְדוֹגְוֵן בְּיַד עוֹבֵד
29 פּוֹכְכִים - אֵינָן חֲבִיבִין בַּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת אֲלֵא
30 מַדְבְּרֵיהֶן⁷⁸.

(76) שהם כפירות הגוי שמרחהו הגוי, שפטורים מכלום. (77) הרי הם כפירות ישראל, מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות, ופירות ישראל שנתמרחו ביד גוי חייבים מדרבנן. (78) משום גזירת בעלי כסיין.

31 יד. מִכַּר עוֹבֵד פּוֹכְכִים לְיִשְׂרָאֵל פְּרוֹת מְחַבְּרִין אַחַר
32 שֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת, וּמְרַחֵן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁷⁹
33 בְּרִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל - אֵינָן חֲבִיבִין בַּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת;
34 הוֹאִיל וּבָאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת בְּרִשּׁוֹת עוֹבֵד פּוֹכְכִים
35 וּמְרַחֵן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּרִשּׁוֹת
36 יִשְׂרָאֵל.

(79) הרי הם כפירות הגוי (מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות) שמירחהו גוי, שפטורים מכלום.

37 טו. הַקּוֹנֶה שְׂדֵה בְּסוּרְיָא⁸⁰ - חַיֵּב בַּתְרוּמוֹת
38 וּמַעֲשֵׂרוֹת מַדְבְּרֵיהֶם כְּמוֹ שִׁיתְחַיֵּב מִן הַתּוֹרָה הַקּוֹנֶה
39 בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁸¹. אֲבָל הַקּוֹנֶה פְּרוֹת מִן
40 הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁸² בְּסוּרְיָא, בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מְחַבְּרִים,
41 אִפְלוּ קָדָם שֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת, אָף עַל פִּי
42 שֶׁמְרַחֵן יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְאִינוּ מְקַרְקַע שְׁלוֹ - פְּטוּר.

(80) וזרעה הישראל, שאפילו היו בה פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות - חייב לעשר. (81) [למעלה הלכה ד, שאף שיש קניין לגוי בסוריא להפקיע מידי מעשרות - כיוון שחזר וקנה ממנו הקרקע, נתחייבה, שאף על פי שקניין זה אינו אלא ככיבוש יחיד, חייב על כל פנים מדרבנן, שהרי כל עיקר חיובה של סוריא מדרבנן היא מטעם כיבוש יחיד. (82) [במעשרות פרק ה משנה ה: "הלוקח שדה ירק בסוריא וכו'" ורבינו שינה וכתב "פירות", וייתכן כי טעמו משום

1 יִשְׂרָאֵל⁷⁰ - חֲבִיבִין בְּכָל מִן הַתּוֹרָה. וּמְפָרִישׁ תְרוּמָה
2 גְדוּלָה וְנוֹתְנָה לַכֹּהֵן, וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמוֹכְרָה
3 לַכֹּהֵן⁷¹, וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן הוּא שְׁלוֹ. מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר
4 לְלוֹי בַּמַּעֲשֵׂר וְלַכֹּהֵן בַּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר: אֲנִי בָאתִי מִכַּחַ
5 אִישׁ שָׂאִין אִתָּם: וְכוּלִין לְטַל מִמֶּנּוּ כְּלוּם. וּמִפְּנֵי מָה
6 אָמְרוּ לֹא יִתֵּן תְרוּמַת מַעֲשֵׂר לַכֹּהֵן בַּתְרוּמָה
7 גְדוּלָה⁷²? לְפִי שֶׁנֶּאמַר בַּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר: כִּי תִקְחוּ
8 מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַמַּעֲשֵׂר⁷³; טָבַל שֶׁאֵתָה לּוֹקֵחַ
9 מִיִּשְׂרָאֵל - אֵתָה מְפָרִישׁ מִמֶּנּוּ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָה
10 לַכֹּהֵן, אֲבָל טָבַל שֶׁאֵתָה לּוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים -
11 אֵין אֵתָה נוֹתֵן לַכֹּהֵן תְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁהִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ,
12 אֲלֵא מוֹכְרָה לַכֹּהֵן וְלוֹקֵחַ דְּמִיָּה.

(67) הוא גמר מלאכה. (68) [כיוון שנגמרה מלאכתם ברשות הגוי ועל ידי הגוי, אבל אם מירחהו הגוי כשהם ביד ישראל הם חייבים במעשר מדבריהם, וכמו כן אם מירחהו ישראל כשהם ביד גוי אף הם חייבים]. (69) רוצה לומר: ולא דיגון עובד כוכבים, כמו שאמרו בגיטין מז. "דגנך ולא דיגון גוי" (כלומר, ולא מירוח גוי) וכתב רבינו בתשובה "בעניין מירוח הגוי יראה לי שמירוח הגוי שגזרו חכמים עליו והוא חייב במעשרות מדבריהם (משום גזירת בעלי כסיין "שיש להם קרקעות הרבה וחסים על רוב מעשרות ויקנוהו לגוי ומיריחום הגוי ומפקע ליה ממעשר") הוא דגן ישראל שמכרו ישראל לגוי אחר שבה לעונת המעשרות - חייב - משום בעלי כסיין וכו' אבל דגן הגוי עצמו שמרחו הגוי, מעולם לא נגזרה עליו גזרה, אלא פטור הוא לגמרי כדאמרינן התם וכו' דגנך ולא דגון גוי וכו' וכל אלו הדברים מבוארים הן בתחילת הלכות תרומה מחיבור זה שהוא משנה תורה". (70) [כלומר, דווקא אם נתמרחו כשהם ברשות ישראל, ועל ידו, אז הם חייבים במעשר מן התורה, אבל אם נתמרחו על ידי גוי כשהם ברשות ישראל, אינם חייבים אלא מדבריהם, וכמו כן אם נתמרחו על ידי ישראל כשהם ברשות גוי אינם חייבים במעשר מן התורה אלא מדרבנן. וכן כתב רבינו בתשובה "ואם היה ישראל הוא אשר מרח אותם הטבלים וביד ישראל נגמרו, הוא חייב". (71) לפי שהיא שלו כמו המעשר, אלא שאסורה לו באכילה, ולפיכך מוכרה לכהן. (72) בנתינה, אלא מוכרה. (73) וגומר "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר". אבל תרומה גדולה, שלא נזכרה באותו פסוק - דינה בנתינה לכהן.

13 יב. מִכַּר הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים הַפְּרוֹת שְׁלוֹ לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהֵן
14 מְחַבְּרִין בְּקַרְקַע: אִם עַד שֶׁלֹא בָּא לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת
15 וְנִגְמְרוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל - חֲבִיבִין בְּכָל, וְנוֹתֵן הַתְרוּמוֹת
16 וְהַמַּעֲשֵׂרוֹת לְכַעֲלִים⁷⁴; וְאִם מְכָרָן אַחַר שֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת
17 הַמַּעֲשֵׂרוֹת - מְפָרִישׁ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר, וְנוֹתֵן
18 מִהֵן לְכַעֲלִים לְפִי הַשְּׁבוּן⁷⁵. מֵיִצֵּד? לָקַח תְּבוּאָה
19 וְרוּעָה מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים אַחַר שֶׁהִבְיָאָה שְׁלִישׁ
20 וּנְגַמְרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל - מְפָרִישׁ תְרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

92) וקיימא לן בדרבנן יש ברירה - כיוון שעיקר חיוב הפירות בארץ ישראל הוא מן התורה, אין בהם ברירה, כמו בדבר שהוא מן התורה.

28 כא. במה דברים אמורים? בארץ ישראל,
29 שהמעשרות של תורה, ובשל תורה אין ברירה; אבל
30 אם לקחו שדה בסוריא, הואיל והמעשרות שם
31 מדבריהם, אפלו חלקו הגדיש - חלקו של עובד
32 פוכבים פטור מפלום⁹³.

93) שבדרבנן יש ברירה, וכאילו הוברר מתחילה שחלק שלקח הגוי לא היה מעולם של ישראל. [ולא הזכיר כאן רבינו מי מרח את הפירות. וייתכן כי אם מירחם הגוי, גם חלקו של ישראל פטור, שלא חייבו מירוח הגוי בפירות של ישראל משום גזירת בעלי כיסין, אלא בארץ ישראל שחייבת מן התורה].

33 כב. פרות ארץ ישראל שצאו חוצה לארץ⁹⁴ -
34 פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות;
35 שנאמר: אשר אני מביא אתכם שמה - שמה אתם
36 חיבין, בחוצה לארץ - פטורין. ואם יצאו לסוריא
37 - חיבין מדבריהם⁹⁵. וכן פרות חוצה לארץ שנכנסו
38 לארץ⁹⁶ - חיבין בחלה; שנאמר: שמה - שמה אתם
39 חיבין בין בפרות הארץ בין בפרות חוצה לארץ.
40 ואם נקבעו למעשר⁹⁷ ביד ישראל⁹⁸ אחר שנכנסו
41 לארץ - חיבין במעשרות מדבריהם⁹⁹.

94) לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. אבל אם נתחייבו במעשרות ובחלה בארץ ישראל, שוב לא נפטרו בחוצה לארץ. (95) דמאי פרק ו משנה יא: "המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הן חייב לעשר". (96) במעשרות - לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. (97) והוא הדין לחלה. (98) בחוצה לארץ. (99) בין במעשר ובין בחלה. ואם נקבעו בארץ ישראל חייבים בכל מן התורה.

42 כג. עפר חוצה לארץ שצא בספינה¹⁰⁰ לארץ, בזמן
43 שהספינה גוששת¹⁰¹ לארץ - הרי הצומח בו חיב
44 בתרומה ומעשרות ושביעית פצומח בארץ ישראל
45 עצמה.

100) של עץ, שאף על פי שאינה נקובה, דינה כנקובה, לפי שהרטיבות עוברת דרך העץ. (101) "רבקה בארץ גוש - כמו עפר".

46 כד. אילן שעומד בחוצה לארץ ונפו נוטה לארץ,
47 או עומד בארץ ונפו נוטה לחוצה לארץ - הפל
48 הולך אחר העקר¹⁰². הוי מקצת שרשיו בארץ
49 ומקצתן חוצה לארץ, אפלו הנה צחיח סלע מבדיל
50 ביניהן¹⁰³ - הרי טבל וחלין מערבין זה בזה¹⁰⁴.

102) שאם העיקר בחוצה לארץ אף על פי שנפו נוטה לארץ, פטור הוא מתרומות ומעשרות. ואף על פי שאחר המירוח בארץ, הם חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה -

שאמרו בירושלמי וכן פסק רבינו, שאין מפרישין תרומות ומעשרות על הירק בחוצה לארץ ואפילו במקומות שמפרישים בהם מעשרות].

1 טז. קנה חקקע מן העובד פוכבים בסוריא ופרות
2 מחבין בה: אם הגיעו לעונת המעשרות ביד
3 העובד פוכבים - פטורין; ואם עדן לא הגיעו
4 לעונת המעשרות, הואיל וקנה אותם עם החקקע -
5 חיב לעשר.

6 יז. ישראל שהיה אריס לעובד פוכבים בסוריא -
7 פרוחיו פטורין מן המעשרות; לפי שאין לו בגוף
8 החקקע פלום⁸³, ויש לעובד פוכבים קנן בסוריא
9 להפקיע מן המעשרות, כמו שבארנו. וכן החזיר
10 והמקבל והשוכר⁸⁴ שדה מן העובד פוכבים בסוריא
11 - פטור מן התרומות ומן המעשרות.

83) והרי הוא כקונה פירות. (84) ששכירות אינה קניין הגוף.

12 יח. ישראל שלקח בסוריא שדה מן העובד פוכבים
13 עד שלא הביאה שליש, וחזר ומכרה לעובד פוכבים
14 מאחר שהביאה שליש, אם חזר ישראל ולקחה⁸⁵
15 פעם שניה - הרי זה חיב בתרומות ומעשרות, שהרי
16 נתחייבה ביד ישראל⁸⁶.

85) כלומר, לקח הקרקע. (86) כיוון שהקרקע ביד ישראל, וגם עונת המעשרות והמירוח בידו, אבל אם לא חזר ולקח הקרקע ממנו, אין הישראל חייב לעשר, שהרי זה כלוקח פירות מן הגוי קודם שבאו לעונת המעשרות, שפטור אף על פי שמירחם הישראל.

17 יט. ישראל שהיה לו חקקע בסוריא והוריד לה אריס,
18 ושלח לו האריס פרות⁸⁷ - הרי אלו פטורים; שאני
19 אומר: מן השוק לקחן. והוא שהיה אותו המין מצוי
20 בשוק⁸⁸.

87) בירושלמי שם נוסף: "ואמר הרי אלו מעושרין". (88) ואפילו יש מאותו המין בשדהו, שספק דרבנן לקולא.

21 כ. שתפות העובד פוכבים - חיבת בתרומות
22 ומעשרות. פיצד? ישראל ועובד פוכבים שלקחו
23 שדה בשתפות, אפלו חלקו שדה בקמתה⁸⁹, ואין
24 צריך לומר אם חלקו גדישו⁹⁰ - הרי טבל וחלין⁹¹
25 מערבין בכל קלח וקלח מחלקו של עובד פוכבים,
26 אף על פי שמרזחן העובד פוכבים. וחייבם
27 מדבריהם⁹², כמו שבארנו.

89) שיש מקום לומר שהוברר הדבר למפרע שחצייה זה של ישראל וחצייה זה של גוי, אף על פי כן אמרו אין ברירה. (90) שבזה גם רבן שמעון בן גמליאל מודה שאין ברירה, שהרי נתערבו השיכולים. (91) המדובר כשהגוי מירח, ואם כן שלו פטור לגמרי, ושל הישראל חייב מדרבנן.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ט שבט - ספר זרעים - הלכות תרומות קעג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וראה למעלה פ"ב מהלכות מתנות עניים הלכה ב).
5) כלומר: חוץ מאיסור אכילה שיש עליו, כתוצאה מזה שחייב בתרומה, יש בו גם מצות-עשה להפריש. ועיין רש"י גיטין מז: ד"ה מדאורייתא. 6) הרי דעת רבינו, שכל הפירות חייבים בתרומה מדאורייתא (כסף-משנה). וראה להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה ט. 7) בירושלמי מעשרות שם, למדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד, כב): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וצריך עיון.

ב. הפרשינין⁸, אף על פי שאינם מאכל אדם⁹,
הואיל ואוכלין אותן בשני רעבון - חיבין בתרומה
ומעשרות. הסיאה והאזוב והקורנית¹⁰ שזרען
מתחלה לאדם¹¹ - חיבין במעשר. וכן כל פיוצא
בהן¹². זרען למאכל בהמה, אף על פי שגמלף וחשב
עליהן לאדם כשהן מחפרין - פטורין; שמתקבת
חפור¹³ אינה פלום¹⁴. עלו מאליהן פחצר: אם היא
חצר המשמרת פרותיה¹⁵ - הרי אלו חיבין, שסתמן
לאדם; ואם אינה משמרת פרותיה - פטורין¹⁶.

8) ירושלמי חלה פ"ד סוף הלכה ד. שגזרו עליהם בשלש שנות הרעב בימי דוד. 9) כלומר, אף מיעוט בני אדם אינם אוכלים אותם, שאם לא כן, חייבים במעשר כחורבין (להלן פ"א מהלכות מעשר שם). 10) שלשה אלו הם עשבים שצומחים בגנות ובבתים מבלי שיזרעו אותם (פירוש המשניות מעשרות פ"ג משנה ט). 11) נדה נא. 12) מינים הראויים גם למאכל אדם וגם למאכל בהמה. 13) המחשבה שחושב האדם בשעה שהזרע מחובר לקרקע. 14) שם. 15) ואם כן, זהו "נשמר", וחייב במעשרות. 16) שהם הפקר.

ג. זרעוני גנה¹⁷ שאינן נאכלים, כגון זרע לפת וזרע צנון וזרע בצלים וכיוצא בהן¹⁸ - פטורין¹⁹ מן התרומה ומן המעשרות, מפני שאינן אכל אדם. אבל הקצוח²⁰ - חיבין בתרומה ובמעשרות.

17) שאינם ראויים למאכל אדם, והפרי של אותו הזרע מאכל אדם (פ"א מהלכות כלאים הלכה ח). 18) זרע שומים וזרע חציר (שם). 19) מעשרות פ"ה משנה ח. 20) נזכר בישעיה כח, כה: "והפיץ קצח וכמון". 21) כבית-הלל בעוקצין פ"ג משנה ו.

ד. תמרות²² של תלתן ושל חרדל ושל פול הלכן ושל צלף²³ והקפרסין²⁴ של צלף - פטורין, מפני שאינן פריים²⁵. פמה דברים אמורים²⁶ בשזרען לזרע; אבל זרען לירק - הרי אלו חיבים. וכן האבינות²⁷ של צלף - חיבים, מפני שהן פרי.

22) פרחים (פיה"מ מעשרות פ"ד משנה ו). שכשמתחיל לצמוח נראה במקום צמיחתו כמין גרגיר (רע"ב). 23) מין אילן ששמו בערבית "אל נכר" (פירוש המשנה שם). 24) הוא השומר לפרי הצלף (ברכות לו:). 25) כלומר, אינם עיקר הפרי. משנה שם לדעת רבי עקיבא, שאמר "אין

לפני המירוח הם פטורים לגמרי ואף אם תרם מהם בעודם בשיבולים, אין תרומתו תרומה כמו בפירות של גוי. ואם העיקר בארץ ישראל, אף על פי שנופו נוטה לחוצה לארץ - דינו כארץ ישראל, ואם הפריש בשיבולים, תרומתו תרומה ומעשרותיו מעשר. אלא שאם מירח בחוצה לארץ, פטור הוא מתרומות ומעשרות. 103) וכל אחד מובדל מחבירו. 104) כרבי שם. שלמעלה האוויר מבלבלם ומערבם, ובדבר שהוא מן התורה אמרו: "אין ברירה" וכן אמרו בשותפות גוי וישראל, שטבל וחולין מעורבין זה בזה.

1 כה. עציץ נקוב שהיה בו זרע שלא השריש¹⁰⁵,
2 והיה עקרו פאריך ונפו חוצה לארץ - הולכים אחר
3 הגוף.

105) חוץ לנקב בתוך קרקע ארץ ישראל, שאם השריש בוודאי הולכים אחר העיקר.

4 כו. התרומה בזמן הזה, ואפלו במקום שהחזיקו עולי
5 בבל, ואפלו בימי עזרא - אינה מן התורה, אלא
6 מדבריהן¹⁰⁶. שאין לה תרומה של תורה אלא בארץ
7 ישראל בלבד, ובזמן שכל ישראל שם; שנאמר: פי
8 תבואו - ביאת בלכם, כשהיו בירשה ראשונה וכמו
9 שהן עתידין לחזור בירשה שלישית, לא כשהיו
10 בירשה שניה שהיתה בימי עזרא, שהיתה ביאת
11 מקצתו, ולפיכך לא חיבה אותן מן התורה. וכן יראה
12 לי, שהוא הדין במעשרות¹⁰⁷, שאין חיבין בזמן הזה
13 אלא מדבריהם בתרומה¹⁰⁸.

106) כן הוא בפסחים מד. "הנה לתרומה בזמן הזה דרבנן".
107) שהרי הוקשו התרומות והמעשרות אלו לאלו.
108) וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת סח. ש"מעשר בזמן הזה חיובו מדרבנן". ומה שכתב רבינו בתחילת הפרק, שהתרומות והמעשרות נוהגות בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, היינו לומר שאינם תלויים בבית המקדש, אבל תלויים בכיאת כולם.

פרק שני

1) יבאר הדברים שחייבים בתרומה. לקט ושכחה ופאה אם חייבים בתרומה. וכל הפטורים ממנה, ומן המעשר. ודין אם מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ או איפכא.

14 א. פל אכל אדם², הנשמר³, שגדוליו מן הארץ -
15 חיב בתרומה, ומצות עשה להפריש ממנו⁵ ראשית
16 לפנה. שנאמר: ראשית דגנך תירשף ויצהרף תתן
17 לו; מה דגן תירוש ויצהר - מאכל בני אדם וגדוליו
18 מן הארץ ויש לו בעלים, שנאמר 'דגנך', אף פל
19 פיוצא בהן⁶ חיב בתרומות וכן במעשרות⁷.

2) ולא מאכל בהמה. במעשרות פרק א משנה א, נאמר: "כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל", ובשבת סח. אמרו: "מעשר במאכל אדם איתא, במאכל בהמה ליתא". 3) למעט הפקר. 4) מעשרות שם, למעט כמהין ופיטירות, שאינם גדלים (= יונקים) מן הארץ (פירוש המשנה שם,

24 שְׂזָרְעוּ לִירֵק - בְּטֹלָה דְעָתוֹ אֶצֶל פֶּלֶא אָדָם, וְהִירָק
25 שְׂלֵהוּ פְטוּר, וְהִזְרַע חֵיב בְּתְרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת.

42) ירושלמי חלה שם. (43) כגון שנער, מצרים, עמון ומואב. ולענין סוריא, ראה למעלה פ"א הלכה טו. (44) שם גם הלכה א. (45) וממשיך להוסיף גידולין בארץ. (46) כן הוא בירושלמי שם סוף הלכה (הגר"א ביר"ד סימן שלא, ס"ק יב). (47) אף-על-פי שפירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים במעשרות (למעלה פ"א הלכה כב) - בירק לא גזרו. (48) תוספתא שביעית פ"ב, אלא שהנוסחא שם משובשת (כסף-משנה). וכן בעירובין כט. "הפול והשעורים שזרען לירק בטלה דעתו, זרען חייב וירקן פטור".

26 ח. התלתן, אף על פי שאינו אכל אדם כשיקטשו⁴⁹,
27 הואיל ורב האדם אוכלין אותו בתחלתו⁵⁰ - הרי הן
28 תביבין בתרומה ומעשרו⁵¹.

49) כן כתב גם להלן (פ"א הלכה ט): "ומפני מה הותרו הכהנים לחוף שערן בתלתן, מפני שאינו ראוי למאכל אדם" (מקור מהתוספתא תרומות פ"י). ועוד כתב להלן (פ"ב הלכה ז): "התלתן והכרשניים של תרומה הואיל ואינו מאכל אדם, הרי זה מותר לעשות את כל מעשיהם בטומאה" (מקורו במעשר שני פ"ב משנה ג). (50) שאם לא כן, לא היו מחייבים אותה בתרומות ומעשרות. וראה להלן. (51) מפורש במעשרות פ"א משנה ג "התלתן משתצמח" (וראה למעלה הלכה ד שהתמרות של התלתן אינן חייבות במעשר לפי שאינן פרי). ויש אומרים שאינם חייבים אלא כל זמן שלא הוקשו (מראה הפנים בירושלמי מעשרות פ"ד הלכה ה, ד"ה מה פליגינן).

29 ט. ואלו פטורין מן התרומה⁵² ומן המעשרות:
30 הלקט והשכחה והפאה⁵³ והפרט והעוללות⁵⁴, אפלו
31 העמיד מהן⁵⁵ פרי⁵⁶. ואם עשה מהן גרן בשדה -
32 הקבעו למעשרות⁵⁷, ומפריש מהן תרומה ומעשרות.
33 אכל אם עשה הגרן פער - פטורין⁵⁸; שהרי קול יש
34 להן, שהפול יודעין שהן לקט או שכחה או פאה.

52) חלה פ"א משנה ג. (53) כל אלה הם הפקר לעניים, והפקר פטור ממעשרות. ולמדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד, כט): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" - יצא הפקר, שידך וידו שוין (ירושלמי שם). (54) הפרט והעוללות לא נזכרו במשנה שם, אבל הואיל והם ממתנות עניים, הרי יש לעני חלק בהם, והרי הם ממועטים מהפסוק הנ"ל "כי אין לו חלק ונחלה עמך", יצאו אלו שיש לעני חלק בהם. (55) העני. (56) אף-על-פי שבירושלמי (כלאים פ"ו הלכה ב) אמרו "העושה כרי מן הלקט וכו' חייב וכו' מפני מראית העין" - פסק רבינו כדעת הבבלי (ברכות מ: וסוטה מג:): שלא הזכירו כרי אלא גורן (כסף-משנה). [רוצה לומר, שאין לחייבו אלא כשמירח פני הכרי, שאז הוא גמר מלאכה לכל העולם, ואז יש כאן מראית העין. אבל אם העמיד כרי ולא מירחו, אף-על-פי שאין דעתו למרחו, שמן הדין זהו גמר מלאכה לחייב בתרומות ומעשרות (פ"ג

מתעשר אלא אביונות מפני שהן פרי". וסובר רבינו שבא לחלוק גם על תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלבן, שלדעת תנא-קמא חייבים הם במעשרות, ועל זה אמר ר"ע שאין מתעשר אלא עיקר הפרי. (26) ירושלמי שם הלכה ה (כסף-משנה). (27) שהן עיקר הפרי, כנ"ל.

1 ה. כספרי²⁸ שְׂזָרְעָה לְזֵרַע - יֵרֵק²⁹ פְטוּר מִן הַתְּרוּמָה
2 וּמִן הַמַּעֲשָׂרוֹת³⁰; זֵרְעָה לְיֵרֵק - מִפְּרִישׁ תְּרוּמֹת
3 וּמַעֲשָׂרוֹת מִן הַיֵּרֵקוֹת וּמִן הַזֵּרַע³¹. וְכֵן הַשִּׁבְתָּ³²
4 שְׂזָרְעָה לְזֵרַע - יֵרֵקָה פְטוּר; זֵרְעָה לְיֵרֵק - מִתְעַשְׂרֵת
5 זֵרַע וְיֵרֵק, וְאֵינָה מִתְעַשְׂרֵת זֵרִין³³. זֵרְעָה לְזֵרִין³⁴ -
6 מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת מִן הַזֵּרַע וּמִן הַיֵּרֵק וּמִן
7 הַזֵּרִין. וְכֵן³⁵ הַשְּׁחֵלִים³⁶ וְהַגְּרָרִים³⁷ שְׂזָרְעוּ לְזֵרַע³⁸ -
8 מִתְעַשְׂרִין זֵרַע וְיֵרֵק. כִּיצַד מִתְעַשְׂרִין לְזֵרַע וְלְיֵרֵק?
9 שְׂאֵם לְקַט הַיֵּרֵק לְאָכְלוֹ - מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת
10 וְאַחַר כֵּן יֹאכְלוּ; וְכַשֵּׁיבֵשׁ וְיֹאסֵף הַזֵּרַע שְׁלוֹ -
11 מִפְּרִישׁ מִן הַזֵּרַע.

28) מעשרות שם משנה ה. והוא זרע גד הנזכר בתורה (פירוש המשנה בדמאי פ"א משנה א). (29) צ"ל: "ירקה". וכן הוא להלן בענין שבת. וכן במשנה שם. והיינו הנכרת מן העלין (פירוש המשנה שם). (30) שכיון שזרעה לזרע, אין הירק חשוב. (31) כנראה שהוא מאכל אדם (ראה למעלה הלכה ג). (32) משנה שם, והוא מין תבלין הנקרא "אנעס". (33) גבעולים. ירושלמי שם כדעת חכמים. ודלא כר' אליעזר במשנה שם, שאמר שמתעשרת גם זירים. (34) ירושלמי שם. (35) כלומר, כשם שהשבת אינה מתעשרת זירין, כמו כן שחלים אינם מתעשרים זירים, אף-על-פי שדינם שונה לענין ירק, אם זרעם לזרע. (36) הוא מין ירק. משנה שם כדעת חכמים. (37) כן שמו גם בערבית (פירוש המשנה שם). (38) ירושלמי שם.

12 ו. הירקות, אף על פי שהן מאכל אדם - אינן תביבין
13 במעשרות אלא מדבריהן³⁹. לפי שנאמר במעשר:
14 תבואת זרעך⁴⁰ - תבואה וכיוצא בה; אכל הירקות
15 אינן בכלל התבואה. וכן יראה לי, שהוא הדין
16 בתרומה⁴¹. שהרי נאמר בה: דגנך תירשך ויצהרך -
17 פל הדומה לאלו; אכל תרומת הירק - מדבריהם,
18 במעשר.

39) ירושלמי מעשרות פ"א הלכה א, ובבלי ראש השנה יב. (40) ירושלמי שם. (41) צריך עיון: הרי זה מפורש בירושלמי חלה פ"ד הלכה ד "אבל לירקות אפילו לתרומה גדולה לא חשו כהדא דתני איסי בן עקביא למעשרות לירקות מדבריהם". וכן הוא בבבלי זבחים עו. "בתרומת ירק דרבנן".

19 ז. אין מפרישין⁴² תרומות ומעשרות מן הירק
20 בחוצה לארץ, ואפלו במקומות⁴³ שאמרנו⁴⁴
21 שמפרישין בהן מעשרות. וכן ירק הפא מחוצה
22 לארץ לארץ, אף על פי שיש עפר בעקריה⁴⁵ - הרי
23 זה פטור⁴⁶, ולא גזרו עליו⁴⁷. התבואה והקטנית⁴⁸

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ט שבט - ספר זרעים - הלכות תרומות קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 וְזָכָה בָּהֶן, וְעָבַר וְהִפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמָה - אֵינָהּ
15 תְּרוּמָה⁷¹. וְכֵן כָּל הַמִּפְרִישׁ מִדְּבַר שְׂאִינוּ חַיֵּב תְּרוּמָה
16 - אֵינָהּ תְּרוּמָה. וְכֵן בְּמַעֲשָׂוֹת. דְּבָרִים שְׂאִין דִּרְךָ רַב
17 בְּנֵי אָדָם לְזַרְעֹן בְּגִנּוֹת וּבְשָׂדוֹת, אֲלֵא חֲזַקְתָּן מִן
18 הַהֶפְקֵר - פְּטוּרִים מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשָׂוֹת. כְּגוֹן
19 הַשּׁוֹם בְּעַל בְּכִי⁷², וּבְצֵל שֶׁל רִכְפָּה⁷³, וְגָרִיס
20 הַקְּלָקֵל⁷⁴, וְעֵדָשִׁים הַמְצַרִּיִּת⁷⁵, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן⁷⁶.

(69 ירושלמי שם. 70) שהרי מין הדין היא פטורה, כמפורש בפ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה כזו, שהמפקיר כרמו וזכה בו פטור מן המעשרות. (71) בירושלמי שם (הובא בראב"ד): "מה בין קמה לשבלים? קמה עד שלא הפקירה עבר והפריש ממנה תרומה אינה תרומה (וכשהפקירה לא הפקיע כלום - ראב"ד), שבלים עד שלא הפקירו עבר והפריש מהן תרומה, הרי זו תרומה" (וכשהפקירם - הפקיע אותם מן התרומה ונפטרו - ראב"ד). [וטעם הדבר נראה על-פי מה שכתב הראב"ד בסוף דבריו, שאם עשה מהם גורן חייבים אפילו בעיר, והיינו משום שהכל יודעים שהקמה שלו ואין הכל יודעים שהפקיר, ולפיכך חששו למראית העין גם בעיר (וראה למעלה הלכה ט בלקט שכחה ופאה). ומכיון שאחר המירוח תחייב בתרומות ומעשרות - גם לפני מירוח, אף-על-פי שפטור, אם עבר והפריש הרי זו תרומה ככל מפריש תרומה בשבלים (להלן פ"ג הלכה יג). וכל זה בהפקיר קמה, אבל הפקיר שבלים, שההפקר היה בשעה שיש חלות של הפרשת תרומה, הפקר זה הוא הפקעת חיוב, ואף-על-פי שאחר המירוח יתחייב כנ"ל, כל זמן שלא מירח, אין תרומתו תרומה. וראה למעלה פ"א הלכה כד, בדין תורם מפירות גוי לפני שמירחם הישראל]. (72) מעשרות פרק ה משנה ח. ובפירוש המשנה שם: "שומין חריפים מאד ואינם ראויים לאכילה, והאוכלן עיניו יורדות דמעות, ולפיכך נקרא בעל בכי" (וראה להלן). (73) שם. ו"הוא בצל שאין לו אלא גלד אחד חריף מאד כשיקרב אל עין האדם מדמע דמעות רבות, תרגום חשרת מים (שמואל-ב כב, יב) רכפת מיא, ואולי הם מיוחסים למקום מן המקומות" (פיה"מ שם). [ראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש שם, שכתב שבעל בכי, שם מקום, על דרך "בוכים" בשופטים ב, א]. (74) במשנה שם: "וגריסין הקלקין". ופירש רבינו שם: "ומן הפולים, מין אחד שהגרגרים שלו גדולים מרובעין מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקי". (75) "הם העדשים שהקצה האחד שלהם חד, ואלו המינים הם מדבריות, אינם נזרעים בגנות, וחזקתם מן ההפקר, ולפיכך פטורין מן המעשרות" (שם). (76) עוד מינים המנויים שם במשנה ובתוספתא [וראה להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה א, ובפ"ח מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב].

21 יג. נִתְעַרְבַּ דְּבַר שְׁחֵיב בְּתְרוּמָה בְּדָבָר שְׂאִינוּ חַיֵּב,
22 כְּגוֹן זֵיתֵי נִקּוּף⁷⁷ שְׁנַתְעַרְבוּ בְּזֵיתֵי מְסִיק⁷⁸ וְעֵנְבֵי
23 עוֹלָלוֹת בְּעֵנְבֵי בְּצִיר: אִם יֵשׁ לוֹ פְּרוֹת אַחֲרוֹת⁷⁹ -
24 מוֹצִיא עַל הַחַיֵּב לְפִי חֲשׁוֹבוֹ⁸⁰, וְאִם אֵין לוֹ אֲלֵא אֵלוֹ
25 - מְפָרִישׁ תְּרוּמָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הַכֹּל⁸¹, וּכְאֵלוֹ

מהלכות מעשר הלכה יג) - מראית העין אין כאן, שאולי דעתו עוד למרחוק]. (57) נתחייבו במעשר מדרבנן, שהרואה חשוב שגדלו בשדהו (רש"י סוטה שם). (58) שם.

1 י. הִלְקֵט וְהִשְׁכָּחָה⁵⁹ וְהִפְאָה שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִים
2 וּמְזוֹלוֹת - חַיֵּבִין בְּתְרוּמָה וּמַעֲשָׂוֹת⁶⁰, אֲלֵא אִם כֵּן
3 הֶפְקִירוּ⁶¹. וְכֵן הַתְּבוּאָה וְהַזֵּיתִים⁶² שֶׁלֹּא הִבִּיאוּ שְׁלִישׁ
4 - פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשָׂוֹת. וּמִנֵּין יוֹדֵעַ⁶³?
5 כָּל שְׂזוּרְעָה וּמַצְמַח⁶⁴ - בְּיֹדֵעַ שֶׁהִבִּיֵּא שְׁלִישׁ.
6 עָבַר וְהִפְרִישׁ מִתְּבוּאָה וְזֵיתִים שֶׁלֹּא הִבִּיאוּ שְׁלִישׁ -
7 אֵינָהּ תְּרוּמָה⁶⁵.

(59) פאה פ"ד משנה ט. (60) שאין הגוי חייב בלקט שכחה ופאה, ואם השאירם לעניים הרי זה כהפקר לעניים ולא לעשירים, שאינם הפקר (שם פ"ו משנה א). והרי הם פירות של גוי שחייבים בתרומות ומעשרות אם לא נתמרחו אצלו, שהרי אין קנין לגוי להפקיע הארץ מקדושתה (למעלה פ"א הלכות י"א). (61) לעניים ולעשירים, ואז הוא הפקר ופטור מתרומות ומעשרות (בהלכה הסמוכה). (62) מעשרות פ"א משנה ב: "התבואה והזיתים משיכניסו שלישי". והביאה רבינו גם בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה. וכתבה כאן בכדי להשלים את רשימת הפטורים מתרומות ומעשרות שהתחיל בה בהלכה ט. (63) ירושלמי שם הלכה ב. (64) [לא כתב "שזורעם ומצמיחם", מפני שדין צמיחה לא נאמר אלא בתבואה ולא בזיתים, שבהם הדבר תלוי ב"פיר" ולא בצמיחה, ראה בהלכות מעשר שם הלכה ג והלכה ה]. (65) קידושין סב:

8 יא. וְכֵן הַהֶפְקֵר - פְּטוּר⁶⁶ מִן הַתְּרוּמָה וּמִן
9 הַמַּעֲשָׂוֹת, וְאִפְלוּ הֶפְקִירוּ הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת
10 ל⁶⁷. אֲבָל הַזֵּוּרְעַ שְׂדֵה הֶפְקֵר - חַיֵּב⁶⁸ בְּתְרוּמָה
11 וּמַעֲשָׂוֹת.

(66) תרומות פ"א משנה ה, ומעשרות שם משנה א. (67) כמבואר בהלכה הקודמת מהמשנה בפאה (פ"ד משנה ט). [והשמיענו בזה, שאף-על-פי שהפקר הוא כמו נדר (נדרים פ"ב הלכה יד), וגוי אינו בדיני נדרים, ואינו מצווה על "בל יחל" (ירושלמי נזיר פ"ט הלכה א), ובכל זאת הפקירו הפקר. ועיין כסף-משנה וראה להלן. והנה בדפוס רומי איתא: "הפקירו הכל" (ועיין כסף-משנה). ואולי צ"ל "הפקירו הכרי", היינו שהפקיר לאחר שעשה כרי בלי מירוח, שאינו גמר מלאכה, (פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג) אבל לאחר מירוח אין ההפקר פטור מן המעשרות, כמפורש בפאה פ"א משנה ו, ולהלן בהלכות מעשר שם הלכות כ-כא]. (68) ירושלמי מעשרות שם הלכה א. והמדובר כשלא נתכוין לזכות בשדה על ידי הזריעה, שהיא אחת מקניני החזקה (פ"א מהלכות מכירה הלכה טז, ועיין בפ"ב מהלכות זכיה ומתנה הלכה א), ואף-על-פי-כן חייב במעשר, כיון שהתבואה אינה הפקר (רב"ז).

12 יב. הֶפְקִיר קָמָה⁶⁹ וְזָכָה בָּהּ, וְעָבַר וְהִפְרִישׁ מִמֶּנָּה
13 תְּרוּמָה⁷⁰ - הֲרִי זוֹ תְּרוּמָה. אֲבָל אִם הֶפְקִיר שְׂבָלִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 לְאָרֶץ⁹³. וְאִם הֵבִיא - לֹא תֵאָכְלָה⁹⁴, מִפְּנֵי שֶׁהִיא
20 טְמֵאָה בְּאֶרֶץ הַכּוֹתִימִים⁹⁵; וְלֹא תִשְׂרַף, שְׁלֹא יֵאֱמָרוּ:
21 רְאינו תְּרוּמָה שְׁלֹא נִטְמָאת נִשְׂרַפְתָּ; וְלֹא תִחְזַר
22 לְחֻצָּה לְאֶרֶץ, שְׁמָא יֵאֱמָרוּ: מוֹצִיאִין תְּרוּמָה לְחֻצָּה
23 לְאֶרֶץ. אֲלֵא מְגִיחִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּטְמָא⁹⁶ טְמֵאָה
24 יְדוּעָה לְכָל, אוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ עָרֵב הַפֶּסַח⁹⁷, אִם הָיְתָה
25 חֲמֵץ, וְתִשְׂרַף.

92) שעומדת לשריפה, מפני שעשו מעלה ששריפתה תהיה בארץ, כמו שמצאנו בקדשים פסולים ששורפים אותם במקומם (שביעית פ"ו משנה ה', ור"ש ורע"ב שם).
93) שם משנה ו'. שלא ירדפו הכהנים אחריה ויצאו לחוצה לארץ (ירושלמי שם). (94) ירושלמי חלה פ"ד תחלת הלכה ה'. (95) שגזרו עליה טומאה. (96) אבל לטמא אותה בידים אסור, שלא יאמרו: ראינו תרומה נטמאת. ורק בחוץ לארץ מותר לטמאה אף בידים, כמפורש להלן פ"ב הלכה א]. (97) ירושלמי שם.

פָּרֶק שְׁלִישִׁי

1) יבאר שיעור תרומה גדולה מן התורה ומדרבנן. התרומה שאין הכהנים מקפידין עליה. המתכוון לתרום אחד מעשרה ועלה בידו אחד מששים. המפריש מקצת התרומה או מקצת מכרי זה ומקצת מכרי אחר. תרומת מעשר ומי מפריש אותה, ואם מפרישין אותה מאומד. ישראל שהפריש מעשר ראשון כשהוא בשבילים, או בן לוי שלקח מעשר בשבילים. אם תורמים שלא מן המוקף. ודין אם תורם ממין אחד על הכל. הרוצה להפריש תרומה גדולה ותורמת מעשר כאחד.

26 א. תְּרוּמָה גְדוֹלָה - אֵין לָהּ שְׁעוּר² מִן הַתּוֹרָה;
27 שְׁנֵאמַר: רֵאשִׁית דְּגַנְךָ - כָּל שֶׁהוּא³. אֲפִלּוּ חֻטָּה
28 אַחַת פּוֹטֶרֶת הַכֹּרֵי. וְלִכְתּוּבָה⁴ לֹא יִפְרִישׁ אֲלֵא
29 כִּשְׁעוּר שְׁנֵתְנוּ חֲכָמִים. וּבְזִמְנֵי הַזֶּה, שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת
30 לְשִׂרְפָה⁵ מִפְּנֵי הַטְּמֵאָה - יֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ כָּל שֶׁהוּא
31 לְכַתְּחֵלָה⁶.

(2) חולין קלז, ב'. (3) 'ירושלמי' תרומות פ"ד סוף ה"ב.
(4) מדרבנן! חולין, שם. (5) כלומר, עלולה לבוא לידי שריפה, שיש לפעמים שעור לא הוכשרה, ולכשתוכשר תטמא ('אור שמח', וראה להלן). (6) שאם יפריש כשיעור, יבוא אחר-כך לטמא תרומה ולשרפה, לכן מפרישים רק כלשהו. אבל חלה שנילושה הרי הוכשרה ונטמאה כבר. ולכן מפרישים גם בזמן הזה אחד ממ"ח, כמפורש בפ"ה מהל' ביכורים ה"ט ('אור שמח'), ובזמן שהיתה תרומה טהורה בישראל, החמירו גם בטמאה להפריש אחד מששים, כדלהלן ה"ג.

32 ב. וְכַמָּה הוּא שְׁעוּרָה שְׁנֵתְנוּ חֲכָמִים? עֵין יָפֶה -
33 אֶחָד מְאַרְבָּעִים⁷, וְהַבְּיֹנְוִית - אֶחָד מִחֲמִשִּׁים, רְעָה
34 - אֶחָד מִשְׁשִׁים. וְלֹא יִפְחַת⁸ מֵאֶחָד מִשְׁשִׁים.

(7) תרומות פ"ד מ"ג. (8) חולין, שם.

35 ג. כָּל תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מְקַפְּדִין עָלֶיהָ⁹, כְּגוֹן

1 הַכֹּל חֵיב בְּתְרוּמָה, וּמִפְּרִישׁ⁸² מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי לְפִי
2 חֻשְׁבוֹן דְּבַר הַחֵיב⁸³.

(77) חלה פ"ג משנה ט. ובפיה"מ שם: "זיתי נקוף הם הזיתים שמלקטים העניים (והם זיתים של פאה - מלאכת שלמה שם. וכן נראה בערוך, ערך נקף ב). וזיתי נקוף העוללות אינם חייבים במעשרות." (78) "הם הזיתים שמלקטים בעלי בתים וכו', כי לקיטת הזיתים יקרא בלשון חכמים מסיקה" (שם). (79) מלבד אותן המעורבות. (80) לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד. (81) המדובר כשמפריש התרומות והמעשרות לאחר שעשה מהם יין ושמן, שאז הכל כולל, ובכל טיפה וטיפה חיוב ופטור כפי מדת התערובת, ראה ראש השנה יג: (ר"ש, מלאכת שלמה, תפארת ישראל ומשנה ראשונה). וראה להלן פ"ג הלכה ד. (82) ממה שישאר בדבר המעורב. (83) "לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד" (פירוש המשנה שם). היינו שמפריש מעשר ראשון ושני ועני על הכל, ומפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר על הכל, אבל אינו חייב לתת ללוי ולעני, ולא לפדות מעשר שני אלא לפי חשבון. אבל תרומה ותורמת מעשר, שהן במיתה, נותן הכל, גם החולין המעורבים בהם - לכהן.

3 יד. הַתְּרוּמָה - לַכֹּהֵן, בֵּין טְהוֹרָה בֵּין טְמֵאָה⁸⁴. אֲפִלּוּ
4 נְטֵמָא הִדְגָן אוֹ הַתִּירוֹשׁ כִּלּוֹ קִדְם שִׁיפְרִישׁ⁸⁵ - הָרִי
5 זֶה חֵיב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה בְּטֵמֵאָה וְלִתְנֵה לַכֹּהֵן;
6 שְׁנֵאמַר: וְאֵנִי נִתִּיתִי לָךְ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי - אַחַת
7 טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה. הַטְּהוֹרָה - נֶאֱכַלֶּת לַכֹּהֲנִים,
8 וְהַטְּמֵאָה - יִהְיֶה בְּשִׂרְפָתָהּ. אִם הִיא שְׁמֵן - מִדְּלִיקִין
9 אוֹתוֹ⁸⁶, וְאִם הִיא דָגָן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - מְסִיקִין בּוֹ אֶת
10 הַתְּנוּרָה⁸⁷.

(84) שבת כה. (85) כלומר: נטמא לאחר שנתלש, לפני ההפרשה, שהיתה לו שעת הכושר להפרישה בטהרה - אין תרומתו תרומה (רדב"ז) להלן פ"ה הלכה ח, מהסוגיא דפסחים (ג). (86) תרומות פ"א משנה י. (87) אבל אסור לתת אותו לבהמה, לפי שמצות התרומה הטמאה בשריפה (תוספות ביצה כג: ד"ה ועל).

11 טו. וְכֵן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, אִם נְטֵמָאת אוֹ נְטֵמָא
12 הַמַּעֲשֵׂר - מִפְּרִישִׁין אוֹתָהּ⁸⁸ בְּטֵמֵאָה, וְנִתְּנָת לַכֹּהֵן
13 לְהֵנוֹת בְּשִׂרְפָתָהּ.

(88) את תרומת המעשר.

14 טז. כָּל הַמִּפְרִישׁ תְּרוּמָה גְדוֹלָה אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר -
15 מְבָרָךְ⁸⁹ קִדְם שִׁיפְרִישׁ, כְּדָרָךְ שֶׁמְבָרְכִין עַל כָּל
16 הַמִּצְוֹת⁹⁰, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ בְּכָרְכוֹת⁹¹.

(89) ראה להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה טז, והמקור מהתוספתא ברכות פ"ו. (90) עובר לעשייתן. (91) פ"א הלכה ג והלכה יב.

17 יז. אֵין מוֹצִיאִין תְּרוּמָה מִהָאֶרֶץ לְחֻצָּה לְאֶרֶץ,
18 אֲפִלּוּ טְמֵאָה⁹². וְאֵין מְבִיאִין תְּרוּמָה מִחֻצָּה לְאֶרֶץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) תרומות פ"א מ"ז. [וראה להלן, אם אסור לתרום במדה]. 22) תרומה גדולה. אבל תרומת מעשר אין מפרישים אותה אלא במדה (להלן ה"י"א). 23) [מהלשון הזו נראה, שאין איסור, וראה להלן]. 24) ב'ירושלמי' שם: אליעזר בן גימל אומר: מנין שאין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין? תלמוד לומר: ונחשב לכם תרומתכם, במחשבה אתה תורם ואין אתה תורם במדה ובמשקל ובמנין. "ואע"פ שזה הכתוב מדבר בתרומת מעשר [והיא ניטלת דוקא במדה, כדלהלן], נאמר בו העיקר הידוע אצלנו - אם אינו ענין לתרומת מעשר, תנהו ענין לתרומה גדולה. ומה שלא נסמוך על זה הפסוק בתרומת מעשר, לפי ששיעורה ידוע, והקפידה התורה על שיעורה ואמרה מעשר מן המעשר" (פירוש המשניות' שם). 25) בציטטה שהביא הראב"ד, כתוב "אחד מחמשים". וכן הגיה הר"י קורקוס (הובא בכסף-משנה), שזוהי עין בינונית, וכל אדם צריך לנהוג כבינוני לא בעין רעה. [ניתכן כי דעת רבינו כדעת רש"י בביצה יג, ב - שאין איסור לתרום במדה, אלא שאין צורך למדוד, ואם רוצה לתרום באומד יצא ידי חובתו, שהרי אפילו אם לא יכוין כשיעור, ויתן פחות חיטה אחת - פוטרת את כל הכרי (וכן כתב גם בגיטין לא, א. וכן הביא הרמב"ן שם, בשם רבים שאומרים כן). וראה להלן. וממה שכתב "אין תורמין וכו'", אין ראייה שאסור לתרום במדה, שהרי זוהי לשון המשנה, ויש לפרשה: אין צורך לתרום במדה, וכו"ל. ולפי זה יש לקיים הגירסא שלפנינו "אחד מששים", והשמיענו בזה, שלא רק התורמים בעין יפה ובעין בינונית אינם צריכים לחשוש שמא יפחתו כנ"ל, אלא אפילו התורם בעין רעה אחד מששים, שאם יעלה בידו פחות מששים, צריך לתרום פעם שניה כדי להשלים השיעור (כדלהלן ה"ו) - כשהוא תורם אינו צריך לחשוש כך, כיון שמן התורה אין לה שיעור, וחיטה אחת פוטרת את כל הכרי (וכן כתב רש"י בביצה, שם). אלא שאם אירע שעלה בידו פחות מששים, כיון שתרם במחשבה להפריש כשיעור, נתחייב לתרום כמחשבתו וצריך להשלים במדה, ראה להלן ה"ו. אולם ב'פירוש המשניות' שם כתב רבינו, שאסור להוציא תרומה גדולה במדה. וכן נקט ה'מאירי' בגיטין שם כדעת רבינו]. 26) שמודרים אותו הדבר שהוא חייב בתרומה [ולא התרומה עצמה] ומוציאין ממנו באומד (פירוש המשנה, שם). 27) משנה, שם. 28) בדפוס רומי "שחציה", וכן נכון.

ה. המרבה בתרומה²⁹, הואיל ושייר מקצת חליין³⁰ - 17
הרי זו תרומה. אבל אם אמר: כל הפרות האלו
תרומה - לא אמר כלום³¹. המתפונן לתרם אחד
מעשרה³², ועלתה בידו אחד מששים - תרומתו
תרומה³³. נתפונן לתרם אחד מששים, ועלתה בידו
אחד מחמשים - אינה תרומה³⁴. 22

29) תרומות פ"ד מ"ה, כרבי טרפון ורבי עקיבא.
30) "למאמר השם יתעלה (במדבר טו, כא) מראשית ולא כל ראשית" (פירוש המשנה שם, והוא ב'ירושלמי' שם ה"ד). 31) חלה פ"א מ"ט: "האומר כל גרני תרומה . . . לא אמר כלום עד שישיר מקצת". 32) תוספתא תרומות

1 תרומות החרובין¹⁰ והקליסין¹¹ - נטלת לכתחלה
2 אחד מששים. ואלו נטלין¹² אחד מששים: תרומת
3 גדולי תרומה¹³ וערובי תרומה¹⁴, ותרומה טמאה¹⁵
4 שהיתה הטמאה באנס או בשגגה¹⁶, ותרומת
5 הקדש¹⁷, ותרומת חוצה לארץ, ותרומת הקצח
6 והקליסין והחרובין והגמזיות¹⁸ והתורמוסין
7 ושעורים אדומיות וכיצא בהן, ופרות עציץ שאינו
8 נקוב¹⁹. וכן האפטרופסין, פשתורמין פרות
9 יתומים²⁰ - תורמין אחד מששים.

9) תוספתא תרומות פ"ה. 10) מדובר כאן בחרובים רגילים שחייבים במעשרות מן התורה, כמפורש בפ"א מהל' מעשר שני ה"ג, ואף-על-פי-כן אין הכהנים מקפידים על תרומה זו, אבל חרובי צלמונה שאינם חייבים במעשר אלא מדרבנן, אין צורך להשמיענו, שהרי הם בכלל עציץ שאינו נקוב (משנה-למלך). 11) מין קטניות (מלאכת שלמה' תרומות פ"א מ"ד, ע"י"ש). 12) כל זה בתוספתא, שם. 13) חכמים גזרו שכל הגידולים הם תרומה (להלן פ"א הכ"א) ואף-על-פי-כן חייבים בתרומה ובמעשרות (שם הכ"ז), ומכיון שכל הגידולים לכהן, ונמכרים לו בזול (ראה 'תוספות אנשי שם' תרומות פ"ט מ"ד), לא חייבו חכמים להפריש תרומה גדולה יותר מששים ('תוספתא כפשוטה'). וראה בהערה הסמוכה. 14) תרומה שנתערבה בטבל ומכיון שלא אמרו "מדומע" אלא "עירובי תרומה", נראה שהמדובר אפילו אם נתערבה סאה תרומה במאה סאה של טבל, שאין כאן איסור מדומע, אלא מוציא סאה ונותן לכהנים והשאר טבל גמור ומפרישו כדין ומותר ('תוספתא כפשוטה' ומעדני ארץ' על-פי דברי הראב"ד). אלא כיון שחייבוהו חכמים להוציא סאה לכהן, משום גזל השבט (להלן פ"ג ה"א), לא החמירו עליו בהפרשת תרומה גדולה יותר מששים, וראה בהערה הקודמת. 15) ראה למעלה בתרומה בזמן הזה. 16) אבל בנטמאה במזיד - לא הקילו. וראה חלה פ"ב מ"ז. 17) כגון המקדיש טבלו לאחר מירוח, שלא פקע ממנו חיוב תרומות ומעשרות, והגזבר חייב להפריש, כמו שנראה ב'ירושלמי' תרומות פ"א ה"א ('תוספתא כפשוטה'), ולפי שהקדש הוא המפריש, הקילו חכמים להפריש אחד מששים. 18) מין שקמים (= תאנים רעים) - רש"י בפסחים נה, ב. 19) שאינו חייב בתרומה אלא מדרבנן, ראה להלן פ"ה ה"טו. 20) ויש להם רשות לכהן (גיטין נב), ואף-על-פי-כן אינם רשאים לתרום אלא אחד מששים, כמו גזבר של הקדש, שהרי נכסי יתומים הם כהקדש (שם - 'תוספתא כפשוטה').

10 ד. אין תורמין²¹ תרומה²² לא במדה ולא במשקל
11 ולא במנין, לפי שלא נאמר בה שעור²³, אלא
12 אומד²⁴ ומפריש בדעתו כמו אחד מששים²⁵; אבל
13 תורם הוא את המדוד²⁶ ואת השקול ואת המנוי. ולא
14 יתרם בסל ובקפה שמדתן ידועה²⁷; אבל תורם הוא
15 בהן חצין או שלישן. ולא יתרם בסאה חציה,
16 שחציה²⁸ מדה.

15 ח. המפריש מקצת תרומה מפרי זה ומקצת תרומה
16 מפרי אחר ממינו - הרי זה לא יתירם מזה על זה⁴⁶.
17 האומר⁴⁷: תרומת הפרי זה לתוכו, אם אמר: בצפוני
18 או בדרומו - קרא שם, ותיב להפריש ממנו
19 תרומתו; ואם לא ציין במקום - לא אמר פלוס⁴⁸.

46 היינו מ"מקצת תרומת כרי זה" על "מקצת תרומת כרי אחר", 'ירושלמי' תרומות פ"ד ה"א. והטעם כמבואר בהלכה הקודמת, שלא יפריש עליו מפירות אחרות, אלא ממנו. (47 שם פ"ג מ"ה. 48) שבתרומה נאמר (דברים יח, ד): "ראשית דגנך", וצריך שהיו שיריה ניכרים (עירובין לז:). ואם לא ציין המקום, לא ניכר איפה התרומה ואיפה השירים (= החולין).

20 ט. אמר⁴⁹: תרומת הפרי זה⁵⁰, והפרי הזה פזה⁵¹ -
21 מקום שנסתיימה תרומתו של ראשון, שם נסתיימה
22 תרומתו של שני.

49 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. 50) וסימן את המקום בצפוני של הכרי או בדרומו (כסף-משנה). 51) כן הוא בדפוסים חדשים, והיא נוסחת ה'כסף משנה' והרדב"ז. והיינו שהתפיס את תרומת הכרי השני בתוכו (של הכרי השני), בתרומת הכרי הראשון. ואף-על-פי שלא סיים מקום לתרומת הכרי השני, נסתיים מקומה כתרומת הכרי הראשון, כדין מתפיס בנדר (ראה בפ"א מהל' נדרים). [ואף-על-פי שהאומר: הרי הפירות הללו עלי כתרומה - לא אמר כלום (שם הי"א) - זה אינו אלא במתפיס פירות של חולין בתרומה שאינה באה בנדר ובנדבה, כמו שכתב רבינו שם, אבל כאן הוא מתפיס סיום מקום של הפרשת תרומה זו בהפרשת תרומה זו]. אולם בדפוס רומי, הנוסחא בדברי רבינו "בוזה", וכן הוא ב'ירושלמי' שם. ולפי זה, פירש 'מראה הפנים' שם, שקובע בכרי הראשון תרומתו ותרומת הכרי השני, ובאותו מקום (בצפון או בדרום) שנסתיימה תרומת הכרי הזה, בו במקום, באותו כרי, על ידו, נסתיימה גם תרומת הכרי השני.

23 י. תרומת מעשר - אין מפרישין אותה באמד, אלא
24 מדקדק בשעורה⁵², ואפלו בזמן הזה, שהרי שעורה
25 מפרש בתורה.

52) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ד (הובא למעלה בה"ד, עיי"ש), לפי המשנה שם פ"ד מ"ו. ודלא כאבא אלעזר בן גמלא, גיטין לא, א.

26 יא. דבר שדרפו למדד - מודד, ודבר הנשקל -
27 שוקל, ודבר שאפשר למנותו - מונה. הנה אפשר
28 למנותו ולשקלו ולמדדו - המונה משבח, והמודד
29 משבח ממנו, והשוקל משבח משניהם⁵³.

53) בתרומות, שם: "משוכח משלשתן". ואמרו ב'ירושלמי' שם ה"ה "משוכח בשלשתן", והיינו "משוכח משניהם" שכתב רבינו.

30 יב. מצות תרומת מעשר - שפריש אותה⁵⁴ בן לוי

פ"ה. 33) שהרי נתקיימה מחשבתו, שעלה בידו שיעור שהוא פחות ממה שחשב, ובכלל מאתים מנה (כסף-משנה). 34) שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי עלה בידו יותר ממה שחשב (שם).

1 ו. המפריש³⁵ תרומה ועלתה בידו אפלו אחד
2 מעשרים - תרומתו תרומה. תרם ועלתה בידו אחד
3 מששים³⁶, ונזר והוסיף לשם תרומה - אותה
4 התוספת חייבת במעשרות, ומפריש ממנה הפהן
5 המעשרות ואחר פה לאכלנה. תרם³⁷ ועלתה בידו
6 אחד מששים³⁸ ואחד - הרי זו תרומה, ונזר ויתרם
7 פעם שניה כדי להשלים השעור שפדעתו³⁹.
8 והתוספת הזאת יש לו להפרישה⁴⁰ במדה או
9 במשקל או במינון, אכל לא יפרישה אלא מן
10 המקף⁴¹ בראשונה⁴².

35) כתובות צט, ב. 36) תרומות פ"ד מ"ג. 37) בכוונה לתרום כשיעור שאמרו חכמים, כדלהלן בדברי רבינו. 38) משנה, שם. 39) במשנה, שם: "כמות שהוא למוד". ופירש הר"ש: כפי השיעור שהוא רגיל בו: אחד מארבעים, מחמשים או מששים, ועיי"ש בפירוש רבינו. והתוספת הזאת אינה חייבת במעשרות, כהתוספת של המפריש ועלתה בידו אחד מששים (ראה למעלה), שהרי תרם על דעת לתרום כשיעור, ועלה בידו פחות מכשיעור ('משנה ראשונה' שם). 40) [כלומר, צריך להפרישה. שאף-על-פי שבראשונה אינו צריך להפריש במדה, לפי שלא נאמר בה שיעור (למעלה ה"ד) - כיון שכבר הפריש בכוונה לתרום כשיעור, נתחייב לתרום כמחשבתו, ולפיכך צריך לתרום התוספת הזו במדה, שלא יפחות. אולם בפירוש המשנה שם, כתב רבינו לפי דעתו שם (שבראשונה אסור להוציא תרומה גדולה במדה), שמתר לו להוציא תוספת זו במדה, ולא כמו שכתבנו, וראה למעלה]. 41) דלא כרבי יהודה, שם. [כלומר, אף-על-פי שבענין מדה אין דין הפרשת תוספת זו כדין הפרשת התרומה בראשונה, וראה ב'כסף משנה' בפ"א מהל' מעשר ה"ו, שכל עיקר הצורך לתרום במקף אינו אלא מאחר שתורמים באומד - בכל זאת תורם מן המוקף (כבראשונה)]. 42) שאין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף (להלן הי"ז).

11 ז. המפריש מקצת התרומה⁴³ - אותו המקצת אינו
12 תרומה, והרי הוא כחלק הפרי⁴⁴. ואף על פי כן
13 צריך להפריש תרומת אותו מקצת ממנו, ולא יפריש
14 עליו מפרות אחרות⁴⁵.

43) שם מ"א, שהיה בדעתו להפריש עוד. ואין זה דומה למה שכתב (בהלכה הקודמת) בתרם ועלתה בידו אחד מששים ואחד, ששם לא ידע שעלה בידו פחות, ולא היה אז בדעתו להוסיף, ולכן תרומתו תרומה. 44) והרי הוא טבל (פירוש המשנה, שם). 45) במשנה, שם: "אבל לא למקום אחר", אבל רבינו גרס: "אבל לא ממקום אחר", ופירש: "כיון שזה שהוציא, הוציא לדעת שהוא קצת תרומה". ועיי' בפ"א מהל' מעשר ה"ט.

העץ", שאינו אוכל ואינו חייב בתרומות ומעשרות. ומכיון שאינו מפריש מהם, אינו חייב ליתנם לכהן, אלא הרי הם שלו, וראה להלן. (63) משנה, שם: "אם הפריש, לא יאמר אכתוש ואטול את העץ ואתן את הזרע אלא נותן העץ עם הזרע", "שכיון שקרא עליו שם תרומה, צריך ליתנו לכהן" (רע"ב שם). (64) זה מוסב על מה שלמעלה ש"קונסין אותו לדוש ולזרות". (65) כן כתב בפירושו המשנה שם, ראה למעלה.

טו. בן ישראל שאמר ללוי⁶⁶: כֹּה אָמַר לִי אָבִיא: מַעֲשֵׂר לְךָ בְּיָדִי - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שְׁבוּרָה⁶⁷; שֶׁהָרִי אָבִיו הִפְרִישׁ תְּרוּמָתוֹ, וּלְפִיכֶן צְוִהוּ שְׂזֶה הַמַּעֲשֵׂר לְפִלּוּנֵי הַלֵּוִי⁶⁸. וְאִם אָמַר לוֹ: כֹּה אָמַר לִי אָבִיא: כּוֹר מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי - חוֹשְׁשִׁין לְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שְׁבוּרָה⁶⁹.

(66) גיטין ל, ב. לפי תירוצו של רב אשי. (67) כלומר, אין צריך הלוי להפריש ממנו תרומת מעשר. וכך היא גירסת רבינו בגמרא שם (כסף-משנה), שכן הוא בברייתא שם. ואילו לפי נוסחתנו בגמרא שם, צריך להפך הברייתא (רדב"ז¹). (68) המעשר כולו לפלוני ואינו צריך להפריש ממנו תרומת מעשר (כסף-משנה). (69) שכיון שהזכיר לו מדה, כור מעשר, מסתבר שעוד לא הפריש תרומת מעשר, וכוונתו שיפריש ממנו הלוי לפי חשבון (שם).

טז. תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר⁷⁰ שֶׁהָיָה בָּהּ אֶחָד מִשְׁמוֹנֶה בְּשִׁמְיֵינִית⁷¹ - מוֹלִיכָה לִפְנֵיהֶן; פְּחוֹת מִכֶּן - אֵינוֹ מִטְּפֵל לְהוֹלִיכָה, אֲלָא מִשְׁלִיכָה בְּאוֹר וְשׁוֹרְפָה⁷². וּבִינֵי וּבְשִׁמְיָן⁷³, אֲפֵלוֹ כֹּל שֶׁהוּא - מוֹלִיכָה לִפְנֵיהֶן. וּבִלְבָד שֶׁתְּהֵא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְדָאִית וְטְהוֹרָה⁷⁴; אֲבָל אִם הָיְתָה טְמֵאָה⁷⁵ אוֹ שֶׁהָיְתָה שֶׁל דְּמָא⁷⁶, אִם אֵין בָּהּ פְּשְׁעוֹר - אֵינוֹ מִטְּפֵל בָּהּ, אֲלָא שׁוֹרְפָה.

(70) תוספתא תרומות פ"י (הוצ' ליברמן עמ' 17-19 161). וראה להלן. (71) של הלוג ('פירוש המשניות' בתרומות פ"א מ"ח), והיינו קורטוב ('תפארת ישראל'). ומדובר בתרומת מעשר של שאר פירות, ולא ביין ושמן (ראה להלן). ולא בפירות עצמם אלא במשקין היוצאים מהן, ראה להלן. (72) כן הוא בתוספתא שם: "בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה (= האמור למעלה שם, דהיינו אחד משמונה בשמינית) נותנה לכהן, ואם לאו - משליכה לאור ושורפה". [ונראה שכיון שמדובר במים היוצאים מן הפירות (וכן כתב הראב"ד), שאינם אלא זיעה בעלמא (ראה להלן פ"א ה"ב), לא חששו להפסידם בשיעור מועט כזה]. (73) שתרומתם מן התורה. (74) בתוספתא שם (עמוד 14 160): "כמה היא בתרומת מעשר של דמיי ויוליכנה לכהן, אחד משמונה בשמינית. במי דברים אמורים [= שצריך שיעור] בשל דמיי [ראה להלן מן המשנה בתרומות], אבל בשל ודדי הרי זה אסור [כלומר: אפילו בכל שהו], במי דברים אמורים [= שאסור אפילו בכל שהו] בטהורה, אבל בטמאה (אפילו כל שהו - רבינו לא גרס מלים אלו, 'תוספתא כפשוטה') וכן אתה

1 מַמַּעֲשָׂרוֹ; שְׁנֵאמַר: וְכִי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
2 הַמַּעֲשֵׂר. וַיֵּשׁ לְיִשְׂרָאֵל לְהַפְרִישׁ⁵⁵ אוֹתָהּ וּלְתַנְּהָ
3 לִפְנֵיהֶן, וַיִּתֵּן הַמַּעֲשֵׂר לְלוֹי אַחֵר שִׁפְרִישׁ מִמֶּנּוּ
4 תְּרוּמָתוֹ, שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר.

(54) את התרומות - מעשר. (55) היינו שיש לישראל רשות להפריש, אבל המצוה מוטלת על הלוי. וכדעת אבא אלעזר בן גמלא במס' גיטין שם, שלמד כן ממה שנאמר בתרומת מעשר (במדבר יח, כז): "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן" - הוקשה תרומת מעשר לתרומה גדולה, "כשם שיש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומה גדולה, כך יש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר", ואף-על-פי שלדעת אבא אלעזר בן גמלא, הוקשו גם בענין הפרשה באומד, ואין הלכה כמותו (ראה למעלה ה"י) - לענין רשות לישראל הלכה כמותו, לפי שרב אשי, שהוא בתרא, סובר כמותו, בגמרא שם (רדב"ז).

5 י.ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר⁵⁶ רֵאשׁוֹן כְּשֶׁהוּא
6 שְׁבָלִים, קֹדֶם שִׁדְּוֹשׁ וַיִּפְרִישׁ תְּרוּמָה גְדוֹלָה, וַיִּתְּנוּ
7 לְלוֹי - אֵין הַלֵּוִי חַיֵּב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְדוֹלָה
8 אַחֵר שִׁדְּוֹשָׁנּוּ, אֲלָא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּלְבָד⁵⁷. אֲבָל אִם
9 דָּשׁ יִשְׂרָאֵל⁵⁸ וְהִפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר מִן הַדָּגָן קֹדֶם
10 שִׁפְרִישׁ תְּרוּמָה גְדוֹלָה וַיִּתְּנוּ לְלוֹי - חַיֵּב הַלֵּוִי
11 לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְדוֹלָה] וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר;
12 מֵאַחֵר שֶׁנַּעֲשָׂה דָגָן נִתְחַיֵּב בְּתְרוּמָה, שְׁנֵאמַר: רֵאשִׁית
13 הַדָּגָן⁵⁹.

(56) ברכות מז, א. (57) שם למדו כן ממה שנאמר (שם, כז): "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר", "מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר". (58) וגם מירח (כסף-משנה), וכן כתב רבינו בפירושו המשנה בברכות פ"ז מ"א. וכן בגמרא שם: "אי הכי, אפילו הקדימו בכרי נמי וכו'". (59) שם למדו כן ממה שנאמר (שם, כט): "מכל (מעשרותיכם) [מתנותיכם] תרימו את כל תרומת ה'" - הרי שחייב להפריש את כל התרומות, וגם תרומה גדולה בכלל. והיינו, כשהפריש אחר המירוח.

14 יד. בֶּן לֹוִי שֶׁלָקַח מַעֲשֵׂר שְׁבָלִים⁶⁰ - לֹא יִתֵּן תְּרוּמָתוֹ
15 לִפְנֵיהֶן שְׁבָלִים, אֲלָא קוֹנְסִין⁶¹ אוֹתוֹ לְדוֹשׁ וּלְזִרוֹת
16 וּלְתֵן לוֹ מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר מִן הַדָּגָן, וְאֵינוֹ חַיֵּב לְתֵן
17 לוֹ מַעֲשֵׂר מִן הַתְּבָן אוֹ הַעֲצָה⁶². וְאִם הִפְרִישׁ תְּרוּמַת
18 מַעֲשֵׂר שְׁבָלִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ - הָרִי זֶה כּוֹתֵשׁ וְנוֹתֵן
19 לִפְנֵיהֶן אֶת הַזֶּרַע וְאֵת הַתְּבָן⁶³. וּמִפְּנֵי מָה קִנְסוּהוּ
20 לְכֹתֵשׁ⁶⁴ מִפְּנֵי שֶׁלָקַח הַמַּעֲשֵׂר שְׁבָלִים וְהִפְקִיעַ
21 מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְדוֹלָה⁶⁵.

(60) ברייתא ביצה יג, א. ומשנה תרומות פ"י מ"ו. (61) את הלוי שלקח מעשר בשבילים קודם הדישה והפסיד לכהן תרומה גדולה שיש באותו מעשר ('פירוש המשניות' שם, וכן כתב בסמוך. ועי' רש"י בביצה שם). (62) משנה, תרומות, שם: "ומפריש את הזרע ואינו צריך להפריש את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- ההלכה שלן. (85) תוספתא שם (כסף-משנה).
 (86) כלומר, סמוכים זה לזה. (87) מעשר שני פ"ג מי"ב.
 (88) שכולן נחשבות כמעורבות (פירוש המשנה, שם).
 (89) שכל חבית סתומה, נחשבת רשות בפני עצמה.
- 15 **יט. הִיָּה מְלַקְטוּ** ⁹⁰ **גַּפְי יִרְקוּ** ⁹¹ **וּמְנִיחַ בַּגָּנָה - תּוֹרֵם**
 16 **מֵאֶחָד עַל הַכֹּל** ⁹². **הִבִּיא מִיֵּן אֶחָד** ⁹³ **בִּיְנֵיהֶן - תּוֹרֵם**
 17 **מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. הִבִּיא מִיְנֵי הַרְבֵּה** ⁹⁴ **בְּקֶפֶה, כְּרוֹב**
 18 **מִלְמַעְלָה וּכְרוֹב מִלְמַטָּה וּמִיֵּן אֶחָד בְּאֲמָצֵעַ - לֹא**
 19 **יִתְרֵם מִן הָעֵלְיוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן** ⁹⁵. **וְאִם הִקִּיף חֲמִשָּׁה**
 20 **צְבוּרִים** ⁹⁶ **בְּגֶרֶן - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל, בְּזִמְן שֶׁעָקַר**
 21 **הַגֶּרֶן קָנָם** ⁹⁷; **אִין עָקַר הַגֶּרֶן קָנָם** ⁹⁸ - **תּוֹרֵם מִכָּל אֶחָד**
 22 **וְאֶחָד** ⁹⁹.
- (90) תוספתא תרומות, שם. (91) אגודות ירק. (92) שכל הגינה אחד, כמו שאמרו ב'ירושלמי' תרומות (פ"ב הלכה א): "כל בית הגיתות אחד, כל בית הגרנות אחד". (93) צריך לומר: "מין אחר" - הגר"ש ליברמן. (94) תוספתא תרומות, שם. (95) אף שהם מין אחד, מפני שדבר אחד מפסיק. (96) שם. (97) שהגורן מחברם. כרבי יהודה שם, שבא לפרש דברי חכמים. (98) שכבר פינה מן הגורן, ונשארו אלו חמשה צבורים. (99) שאין זה מן המוקף, משום שעתידי לפנות גם את אלה למקום אחר.
- 23 **כ. תְּרוּמַת מַעְשֵׁר - מִפְּרִישֵׁיךָ אוֹתוֹ שְׁלֹא מִן**
 24 **הַמִּקְלָף** ¹⁰⁰. **שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל מַעֲשְׂרוֹתֶיכֶם תְּרִימוּ**
 25 **תְּרוּמָה** ¹⁰¹; **אֶפְלוּ מַעֲשֵׁר אֶחָד בְּמִדְיָה** ¹⁰² **וּמַעֲשֵׁר**
 26 **אֶחָד בְּמִדְיָה אֲחֵרָה - מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה מֵאֶחָד עַל**
 27 **הַכֹּל. וְתִלְמִידֵי חֲכָמִים** ¹⁰³ **אִין תּוֹרְמִין אֲלֵא מִן הַמִּקְלָף**
 28 **וְאֶפְלוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׁר.**
- (100) ביכורים פ"ב מ"ה. (101) במדבר יח, כב. "תרימו תרומה" אין בפסוק. (102) ב'ירושלמי' תרומות פ"ב ה"א: "אחד ביהודה ואחד בגליל". (103) גיטין ל, ב. ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה וכי נחשדו.
- 29 **כא. בֶּן לְוִי** ¹⁰⁴ **שֶׁהָיָה לוֹ מַעֲשֵׁר רֵאשׁוֹן שְׁלֹא נִטְלָה**
 30 **מִמֶּנּוּ תְּרוּמָתוֹ, וְהִנִּיחוֹ לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עָלָיו וְהוֹלֵף**
 31 **הוּא בְּטַבְלוֹ** ¹⁰⁵ - **מֵה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוּי** ¹⁰⁶. **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי**
 32 **אֵת מַעֲשֵׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְיֵמוּ לַה' תְּרוּמָה -**
 33 **מְלַמֵּד, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֵת כָּל תְּרוּמָה לְאַחַר.**
- (104) 'ספרי' זוטא (כסף-משנה). ומפרשה רבינו בתרומת מעשר, ודלא כהר"ש (תרומות פ"א מ"ה) שגרס בה "תרומה גדולה". (105) כלומר, שמניח אותו כולו בטבלו, ולא התכוין בהפרשה גם עליו. (106) ויכול להפרישו כולו כתרומת מעשר על מקום אחר.
- 34 **כב. הַפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ** ¹⁰⁷ **תְּרוּמַת מַעֲשֵׁר תִּחְלָה וְאַחַר כֵּן**
 35 **הִנִּיחוֹ לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עָלָיו וְהוֹלֵף עַד שֶׁעָשָׂה כָּל**
 36 **תְּרוּמַת מַעֲשֵׁר וְיָתְנוּ לִפְנֵי - לֹא עָשָׂה כָּלום** ¹⁰⁸.
 37 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ; בְּזִמְן שֶׁקָּדְשֵׁי בְּתוֹכוֹ -**
 38 **עוֹשֶׂה אוֹתוֹ תְּרוּמָה לְאַחֲרֵים, אִין קָדְשֵׁי בְּתוֹכוֹ -**
- אומר בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה נותנה לכהן וכו', וראה למעלה. הרי מפורשים כאן כל דברי רבינו: הרישא של התוספתא מדברת ביין ושמן, וכן נראה מהא דלהלן ("בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות"). וכן נראה במשנה מס' תרומות (פי"א מ"ח, ראה להלן), ואם היא של ודאי וטהורה, אסור בכלשהו. ואם היא של דמאי, או אפילו של ודאי והיא טמאה, שיעורה אחד משמונה בשמינית, כתרומת מעשר שבשאר כל הפירות. (75) תוספתא שם בסיפא, כנ"ל. (76) תוספתא שם ברישא, וכן הוא במשנה שם: "הרכינה (= הטת החבית) ומיצה - הרי זו תרומה, וכמה תהא בתרומת מעשר של דמאי ויוליכנה לכהן, אחד משמונה לשמינית". ונראה מן התחלת המשנה, שמדובר בתבואת מעשר של יין ושמן, כנ"ל, ואף-על-פי-כן אם היא של דמאי, היא צריכה שיעור, כנ"ל.
- 1 **זו. אִין תּוֹרְמִין תְּרוּמָה גְּדוּלָּה** ⁷⁷ **אֲלֵא מִן הַמִּקְלָף** ⁷⁸.
 2 **כִּיצַד? הִיוּ לוֹ חֲמִשִּׁים סָאָה בְּבֵית זֶה וְחֲמִשִּׁים סָאָה**
 3 **בְּבֵית אֲחֵר - לֹא יִפְרִישׁ מֵאֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי סָאָה עַל**
 4 **הַמָּאָה, שֶׁנֶּמְצָא מִפְּרִישׁ מִמְּקוֹם זֶה עַל מְקוֹם אֲחֵר.**
 5 **וְאִם הַפְּרִישׁ שְׁלֹא מִן הַמִּקְלָף - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה** ⁷⁹.
 6 **וְהוּא שֶׁיְהִיָּה הַמִּפְּרֵשׁ שְׁמוֹר; אֲבָל אִם הָיָה טְעוֹן פְּדֵי**
 7 **זֵינן** ⁸⁰ **אוֹ שֶׁמֶן וְרָאָה שֶׁמִּשְׁתַּבְּרִין וְאָמַר: הָרִי הֵן**
 8 **תְּרוּמָה עַל פְּרוֹת שְׁבִיטֵי - לֹא אָמַר כָּלום** ⁸¹.
- (77) ראה להלן ה"כ, בדין תרומת מעשר. (78) חלה פ"א מ"ט. "ופירש מוקף, קרוב וסמוך" (רע"ב שם). (79) כן נראה מהא דלהלן בכדים שנשתברו (כסף-משנה). וכן נראה בעירובין לב, א. וביבמות צג, א - התירו לתרום בערב יום-טוב שלא מן המוקף (עי' ב'תוספות' שם: ד"ה אלא). הרי שביעבר תרומתו תרומה. (80) בבא-קמא קטו, ב. (81) שכיון שעומדים להשתבר, הרי הם כמו שאינם בעולם, ולא חילקו כאן בין אם יכול להציל על-ידי הדחק לבין אם אינו יכול להציל, כמו שחלקו להלן פ"ד מהל' מעשר שני הי"ב לגבי ראה אנס בא כנגדו, לפי ששם לא נעשתה עוד פעולת ההיזק בגוף המעות, ואילו כאן כבר נעשתה פעולת השבירה ('תוספתא כפשוטה' פ"א ממעשר שני).
- 9 **יח. פְּרוֹת הַמִּפְּזְרִין** ⁸² **בְּתוֹךְ הַבֵּית, אוֹ שְׁתֵּי מַגוּרוֹת** ⁸³
 10 **שְׁבִיטֵי אֶחָד - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל** ⁸⁴. **שֶׁקִּי תְּבוּאָה** ⁸⁵
 11 **וְעִגּוּלֵי דְבָלָה וְחִבִּיּוֹת שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת, אִם הָיוּ בְּהַקְפָּה**
 12 **אֲחֵת** ⁸⁶ - **תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. חִבִּיּוֹת שֶׁל זֵינן** ⁸⁷; **עַד**
 13 **שֶׁלֹּא סָתַם אֵת פִּיהֶן - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל** ⁸⁸;
 14 **מִשְׁסָתֶם - תּוֹרֵם מִכָּל אֲחֵת וְאֲחֵת** ⁸⁹.
- (82) תוספתא תרומות פ"ג. (83) אוצרות. (84) שבבית אחד וברשות אחת, הרי הם כאילו סמוכים ומוקפים זה לזה. ואם כי בתוספתא שלפנינו שם כתוב: "שתי מגורות בעליה אחת, תורם מכל אחת ואחת", - כנראה שרבינו היתה לו גירסא אחרת בתוספתא (כסף-משנה ורדב"ז). [ויתכן כי יש לחלק בין בית שאוכלים בו, ושתי המגורות עשויים להצטרף, לבין עליה שאינה משמשת אלא לאוצר, ושם לא יצטרפו לעולם. אבל צריך-עיון מהיכן שאב רבינו את מקור

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ג שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קפא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מראשית כל פרי האדמה, וקראם תרומה, באמרו (שם יב, 1): "והבאתם שמה . . . ואת תרומת ידך", ואמר ב'ספרי': ותרומת ידך, אלו הביכורים - מעשר ראשון יש בו ראשית, ר"ל תרומת מעשר, שבו אמר השי"ת (במדבר יח, כו): "והרמותם ממנו תרומת ה'", וכבר ביארנו כי התרומה נקראת ראשית". (112 שם מ"ו. 113) שם. (114) "מלאתך אלו ביכורים, ודמעך זו תרומה, והוא בכלל לא תאחר" (ר"ש שם). (115) תמורה ד, ב. משום שהוא לא הניתק לעשה, שיכול לתקן ולהפריש מחדש על הסדר, וכל לאו הניתק לעשה - אין לוקים עליו.

כד. הרוצה להפריש¹¹⁶ תרומה גדולה ותרומת מעשר פאחד - מפריש אחד משלשה ושלשים ושלשים¹¹⁷ ואומר: אחד ממאה שיש פאן¹¹⁸ - הרי הוא בצד זה שהפירשתי והרי הוא חלין¹¹⁹; והנשארו¹²⁰ מזה שהפירשתי - הוא תרומה על הפל. והמעשר שראוי להיות למאה חלין אלו¹²¹ - הרי הוא בצד זה שהפירשתי; וזה הנשארו יתר על התרומה¹²² ממה שהפירשתי - הרי הוא תרומת מעשר על הפל¹²³.

(116) דמאי פ"ה מ"ב. (117) שהם שלשה חלקים ממאה, שהתרומה חלק מחמישים, שהם שני חלקים ממאה, ותרומת מעשר אחד ממאה. (118) בכלל. (119) כלומר, הרי הוא חולין עד שיפריש התרומה (ראב"ד). (120) שני החלקים. (121) מאה לאו דוקא, שהרי חסרו מהם שנים, ועי' רדב"ז. (122) היינו האחד ממאה. (123) ונמצא מפריש כסדרם: תרומה, ואחר-כך מעשר, ואחר-כך תרומת מעשר.

1 אינו עושה אותו תרומה לאחרים. וכן המניח פרות
2 להיות מפריש עליהם תרומה גדולה - צריך שיהיו
3 טבולין לתרומה¹⁰⁹. ואם הניחן להיות מפריש עליהן
4 מעשר - צריך שיהיו טבולין למעשר¹¹⁰.

(107) 'ספרי' שם (כספ-משנה). (108) ואינו יכול לעשותו תרומת מעשר על אחר. (109) שאין תורמין מן הפטור על החיוב (להלן פ"ה הי"ב). (110) שאין מעשרין מן הפטור על החיוב (להלן פ"א מהל' מעשר ה"ז).

5 כג. לשמפרישין תרומה ומעשר - מפרישין אותן
6 על הסדר. פיצד? מפריש בכורים תחלה¹¹¹ לכל,
7 ואחר כך תרומה גדולה, ואחר כך מעשר ראשון,
8 ואחר כך מעשר שני או מעשר עני. והמקדים שני
9 לראשון¹¹², או מעשר לתרומה, או תרומה לבכורים,
10 אף על פי שעבר על לא תעשה - מה שעשה עשוי.
11 ומנין שהוא בלא תעשה¹¹³? שונאמר: מלאתך
12 ודמעך לא תאחר - לא תאחר דבר שראוי
13 להקדימו¹¹⁴. ואין לוקין על לאו זה¹¹⁵.

(111) בתרומות פ"ג מ"ז: "ומנין שיקדמו הבכורים לתרומה? זה קרוי תרומה וראשית, וזה קרוי תרומה וראשית? אלא יקדמו ביכורים שהם ביכורים לכל, ותרומה לראשון היא ראשית, ומעשר ראשון לשני שיש בו ראשית", וכתב רבינו שם: "קרא השי"ת התרומה ראשית, באמרו (דברים יח, ד): "ראשית דגנך תירושך ויצהרך", וקראה תרומה באמרו (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי", וקרא הביכורים ראשית, באמרו (דברים כו, ב): "ולקחת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ג שבט תשע"ז

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור למוכר או לקונה להונות את חברו"

ובהמשך: "עד מתי יהיה לו לחזור ולתבוע ההונה או לבטל המקח, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו" ובנוגע למטבעות: ".... עד כדי שיראה לשולחני ... ובכפרים שאין שם שולחני עד ערב שבת" שאז הולך לשוק לקנות צורך סעודת שבת. ועניינו בעבודת האדם: לפעמים יכול להיות חיסרון בעבודתו של יהודי מצד חשבונות של "לא לשמה" ועלול להתעורר אצלו ספק שמא יש בקניין זה - עבודתו בעולם לפעול את "קונה שמים וארץ" - ענין של הונאה. הנה כשנמצאים ב"ערבי שבתות" באלף השישי אחר חצות היום וצריכים למהר "לקנות צורך סעודות שבת" אזי אין מקום לעניין של הונאה והמקח קיים. ובפרט שישנו גם

יום ראשון כ"ג שבט ה'תשע"ז

הלכות מכירה

פרק שנים עשר

(1) נתבארו בו דיני האונאה ושיעורה והזמן שהיא חוזרת ובאי זה מקום.

23 א. אסור למוכר או לקונה² להונות את חברו;
24 שונאמר³: וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד
25 עמיתך, אל תונו. ואף על פי שהוא עובר בלא
26 תעשה - אינו לוקה, מפני שנתן להשבון⁵. ובין
27 שהונה במזיד, בין שלא ידע שיש במכר זה הוננה⁶
28 - חיב לשלם.

15) מימרת הסיכום של רבא (בבא-מציעא נ:). (16) פחות משתות. (17) כלומר, כל שהוא במובן האחוז המספרי, ביחס למקח, אף כי הסכום כשהוא לעצמו הוא גדול. (18) המגיד-משנה מגיה בדברי רבינו: "שוה שבעים דינר בששים ופרוטה", שבוה אין אונאה שתות לא ביחס לשויו של המקח ולא ביחס לסכום הכסף שנתן, שהרי האונאה היתה עשרה דינרים פחות פרוטה. ואילו "מכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה", כפי הנוסח שלפנינו, שביחס לסכום הכסף שנתן יש אונאה יותר משתות, שבוה אפשר לבטל את המקח, וביחס לשויו של המקח יש פחות משתות שהוא בגדר מחילה - מכיון שישנם כאן שני קצוות: מצד אחד ביטול מקח ומצד שני מחילה, יש ללכת בדרך ממוצעת ולפסוק "קנה ומחזיר אונאה" כאילו יש כאן אונאה שתות (עיין לחם-משנה), וגם בשו"ע חו"מ סימן רכו סעיף ג, העתיק כנוסחת המגיד-משנה. (19) ואף מיד אינו יכול לדרוש בחזרה את הסכום שנתאנה בו, שיש לאלתר דין מחילה באונאה זו, וראה להלן הלכה ה, שגם באונאת שתות או יותר משתות אינו חייב להחזיר, אם שהה יותר מכדי שיראה לתגר או לקרובו. (20) שכן הוא דרך מקח וממכר, שאין הלוקח והמוכר יכולים לכוון דמי המקח בצמצום, ודרך העולם למחול עד שתות במקח או במעות, אף שהוא עולה הרבה, כל שאין שם שתות עליו" (טור בשם הרא"ש. הובא בסמ"ע שם ס"ק ב). ויש אומרים שגם לכתחילה התיירו להשתכר בפחות משתות מפני תיקון העולם, שימצאו בני אדם צרכיהם מוכנים בכל מקום (חינוך סוף מצוה שלז, ועיין שו"ע חו"מ שם סעיף ו שנסתפקו בזה).

- ד. היתה ההונאה²¹ יתרה על השתות ככל שהוא,¹¹
 כגון שֶׁמְכַר שְׁוֹה שְׁשִׁים בְּחֻמְשִׁים פְּחוֹת פְּרוּטָה²² -¹²
 בְּטֵל מְקַח, וְהַמְתָּאנָה יְכוּל לְהַחְזִיר הַחֶפֶץ וְלֹא יִקְנֶה¹³
 כָּלָל; אֲבָל הַמְתָּאנָה אוֹתוֹ אֵינוֹ יְכוּל לְחַזְרֵהּ,²³ אִם רָצָה¹⁴
 זֶה וְקָבַל²⁴. וְאִף עַל פִּי שֶׁבְּטֵל הַמְקַח²⁵, אֵין¹⁵
 הַמְתָּאנָה²⁶ חֵיב לְהַחְזִיר עַד שֶׁתְּהִיָּה הַהוֹנָה יֵתֵר עַל¹⁶
 פְּרוּטָה²⁷. הֵיתָה פְּרוּטָה בְּשְׁוֹה - אֵינוֹ מְחִזִּיר, שְׁאֵין¹⁷
 הוֹנָה לְפְרוּטוֹת²⁸.¹⁸

(21) בבא-מציעא נ: (22) שבין מצד המקח ובין מצד הכסף, יש כאן אונאה יותר משתות. (23) משנה בבא-מציעא נא. "מי שהוטל עליו (= שנתאנה) ידו על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותי וכו'". ואע"פ שמשנה זו עוסקת באונאת שתות, ואין הלכה כמותה בזה (ראה למעלה הלכה ב והערה יב) - הלכה כמשנה זו לגבי עיקרון זה, שרק למתאנה יש זכות לחזור בו, אבל המתאנה אינו יכול להרויח על-ידי העבירה שעשה, וראה להלן הלכה יג. וכן דעת הר"י פ' בבא-בתרא פג: לפי דברי רב חסדא שם. ועיין שם דף פד. בתוספות ד"ה אי לאו. (24) ואינו תובע האונאה. אבל אם רוצה שהמקח יהא קיים ותובע שהמוכר יחזיר לו האונאה - גם המוכר יכול לחזור בו (מגיד-משנה וכסף-משנה לפי שיטת הר"י ורבינו). (25) בכ"י תימן: "אם רצה זה יקבל אע"פ שבטל המקח". ואח"כ מתחילה הלכה ה' "אין המונה וכו'". וגם בדפוס רומי וקושטא יש רווח ניכר אחרי המילים שבטל המקח. וכן נראה במגיד-משנה ובשו"ע

העניין ש"יראה לקרובו" - העבודה באופן של אהבת ישראל "איש את רעהו יעזורו" הרי בוודאי שאין מקום להונאה ובמילא נגמר הקנין בשלימות.

(משיחת ש"פ וארא תשמ"ה)

(2) משנה בבא-מציעא נא. ושם: "אחד הלוקח ואחד המוכר, יש להם אונאה". (3) ברייתא שם. (4) ועל זה אמרו ב"תורת כהנים" (פ' בהר פרשה ג ה"ד): "זו הניית (=הונאת) ממון". (5) שהרי אפשר להשיב את האונאה, ומתוך כך יתוקן העול, ובגלל זה, שייך "לאו" זה לסוג של "לאו הניתק לעשה", כלומר "לאוין" שהמעשה השלילי שעליו מזהיר ה"לאו" ניתן לתיקון ע"י עשייה חיובית, ולפיכך אין בהם מלקות, וראה בפ"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה א. (6) המקור לזה בגמרא (שם, נא.) שביארו שם שלכן הזהירה התורה את שניהם, גם את המוכר וגם את הלוקח, שאפשר היה לחשוב שרק למוכר אסור להונות ש"קים ליה בדוכינתיה" (= ש"יודע כמה נתן בה ובמזיד הוא עושה" - רש"י), אבל לוקח שאינו יודע, לא. לכן, מסיימת הגמרא, הדגישה התורה, ששניהם ב"בל תנונו", כלומר המזיד והשוגג - שניהם בדין אונאה.

- ב. וְכִמָּה תְּהֵא הוֹנָה⁷ וְיִהְיֶה חֵיב לְהָשִׁיב? שְׁתוֹת⁸
 בְּשְׁוֹה⁹. פִּינֵד? הֵרִי שֶׁמְכַר שְׁוֹה שֶׁשׁ בְּחֻמְשׁ¹⁰, או
 שְׁוֹה שְׁבַע בְּשֵׁשׁ¹¹, או שְׁוֹה חֲמֵשׁ בְּשֵׁשׁ¹², או שְׁוֹה
 שֵׁשׁ בְּשֵׁבַע - הֵרִי זֶה הוֹנָה; וְנִקְנֶה הַמְקַח¹³, וְחֵיב
 הַמְתָּאנָה לְשַׁלֵּם אֶת הַהוֹנָה וְלְהַחְזִירָה כְּלָה¹⁴
 לַמְתָּאנָה.⁶

(7) משנה בבא-מציעא מט: ומימרת סיכום של רבא שם ג:
 (8) ששית. (9) כלומר שתות בדיוק, חלק ששי של ערך המקח, או חלק ששי של הסכום שנתן, ראה להלן. (10) שאז נתאנה המוכר בשתות משויו של המקח, וזה מוסכם לכל הדעות. (11) שאז שוב נתאנה המוכר, אך הפעם אין כאן שתות ביחס לערך המקח, אבל יש כאן שתות ביחס לסכום הכסף שנתן, ודבר זה שנוי במחלוקת רב ושמואל (ב"מ שם). והכריע הרמב"ם כשמואל, מפני שהביאו בגמרא (שם) רביה לדבריו (מגיד-משנה). וגם בהתאם לכלל המקובל, שהלכה כשמואל בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). (12) כאן נתאנה הלוקח, ושוב אין כאן שתות ביחס למקח. אבל יש שתות ביחס לכסף התמורה, וכדעת שמואל הנ"ל. (13) ואף המתאנה אינו יכול לחזור בו, אלא לדרוש את האונאה בחזרה, כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא, ולא כסתם משנה (נא), וכמימרת הסיכום של רבא. (14) כלומר, ולא אומרים שמכיון שפחות משתות הוא מחילה, שיחזיר רק את ההפרש, זאת אומרת את הפרוטה האחרונה, המשלימה לשתות (סמ"ע סימן רסז, ס"ק ד).

- ג. הֵיתָה¹⁵ הַהוֹנָה פְּחוֹת מְזָה¹⁶ כְּכֹל שְׁהוּא¹⁷, כְּגוֹן
 שֶׁמְכַר שְׁוֹה שְׁשִׁים דִּינָר בְּחֻמְשִׁים וּפְרוּטָה¹⁸ - אֵינוֹ
 חֵיב לְהַחְזִיר כְּלוּם¹⁹; שֶׁכֵּל פְּחוֹת מְשִׁתוֹת דְּרָף הַפֵּל
 לְמַחֵל בּוֹ²⁰.¹⁰

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ג שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קפג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 47) שכל בני המין יש להם מחיר אחיד, ללא יוצא מן הכלל.
- 48) שאין כל הפרש בין פלפל אחד לחבירו.
- ז. וכן⁴⁹ אם נודע⁵⁰ ששבא לידו כממכרו, וידע שטועה¹³ ולא תבע - אינו יכול לחזור ולהבצע, שיהרי מחל.¹⁴
- 49) אף הלכה זו היא מסקנא הגיונית מן ההלכה הקודמת.
- 50) = בבירור גמור (סמ"ע, שם ס"ק ב).
- ח. כשם⁵¹ שהונגה להדיוט, כך הונגה לתגר, אף על¹⁵ פיה⁵² שהוא קניי⁵³. וכשם שהונגה בפרות ובבהמה⁵⁴,
- 16) כך יש דין הונגה במטבעות⁵⁵.

51) משנה בבא-מציעא נא. כחכמים ולא כרבי יהודה.
 52) בזה מסבירה הברייתא את שיטת רבי יהודה (שם), שתגר אין לו הונאה. (53) ואפשר היה על כן לחשוב שידע על האונאה, וייתר עליה. (54) משנה, שם נו: כחכמים ולא כרבי יהודה. (55) משנה, שם נא: [כלומר: כשם שיש דיני אונאה בפירות ובבהמה, ש"אם היתה פחות משתות אינה אונאה], ואם שהה יותר מכדי "שיראה לתגר או לקרובו", אינו חוזר, כמו כן במטבע. ועיין לחם-משנה].

- ט. כיצד? הרי שהיה דינר של זהב בעשרים¹⁸ וארבעה דינר של כסף, וצרפה⁵⁶ בעשרים דינר⁵⁷ או בעשרים ושמונה⁵⁸ - הרי זה מחזיר את ההונגה.²⁰
- היה יתר על זה⁵⁹ - בטל הצרפה⁶⁰. פחות מכאן⁶¹ - מחילה⁶².

56) החליפה, ועיין 'ערוך השלם' (לקאהוט ד"ה "צרף"), ושם: 'הושאל לחילוף מעות גדולות בקטנות', ועיין מס' שקלים (פ"ב, מ"א) 'מצרפין שקלים לדרכונות', וירושלמי (מעשר שני פ"ב): 'המצרף סלע', וירושלמי (פ' הכסף ה"ה): 'חזקיה אמר לצורפה בירושלים'. (57) שזה כמו "שוה שש בחמש", שיש כאן אונאה של שתות משווי של המקח, ונתאנה המוכר. (58) שזה כמו "שוה שש בשבע", היינו, שתות מהמקח, אלא שהפעם נתאנה הלוקח. (59) יתר על שתות. (60) כדין ביטול מקח. (61) פחות משתות. (62) כדעת רבי שמעון במשנה (שם נא: נב.), וראה להלן הלכה י.

- י. וכן⁶³ אם היתה הסלע חסרה⁶⁴ שתות⁶⁵, והיו מוציאים⁶⁶ הסלעים במנין⁶⁷ ולא במשקל⁶⁸ - מחזיר ההונגה.²⁵

63) משנה, שם נא: (64) ממשקלה "כי מטבע היוצא תמיד הוא שוחק (נשחק) וחסר" (רש"י שם ד"ה כמה תהא הסלע חסרה). (65) כרבי שמעון, ולא כשאר התנאים שנתנו שיעורים אחרים. והכריע כמותו, מכיון שבגמרא השוה רבא (לפי גירסת הרי"ף) דין מטבע עם דין שאר הדברים, שהוא: שתות. (66) שבמקום זה היו מוציאים וכו'. (67) לפי מנין הסלעים בלי להקפיד על משקלם (פירוש המשניות פרק הזהב). (68) שבמקום שמקפידים על משקל המטבעות, אף בטעות כל שהיא - חוזר, ראה להלן פט"ו הלכה א.

- יא. עד מתי חייב להחזיר הדינר⁶⁹ או הסלע? ²⁶

ח"מ רכו סעיף ה' שהחל מהמילים "אין המאנה" מתחיל ענין חדש. וא"כ המילים "ואע"פ שבטל המקח" שייכים למעלה. (26) כרב כהנא (בבא-מציעא נה). שאין אונאה לפרוטות, ושכן מוכח מהמשנה שם. (27) אפילו אם היא רק קצת יותר מפרוטה כגון פרוטה וחצי - נחשב אונאה, אבל רש"י מפרש שאין אונאה בכלל לפרוטות (שהן של נחושת) אלא למטבעות של כסף, אף לפחותה ממטבעות הכסף כגון איסר, אבל לא למטבע שאינה מכסף (בבא-מציעא שם ד"ה אין אונאה לפרוטות). (28) זהו לשון הגמרא (שם), וכוונתה: לכל הקניות שההונאה שלהן עולה פרוטה, ומכאן לשון הרבנים: "לפרוטות", במקום "לפרוטה".

- ה. עד מתי²⁹ יהיה לו לחזור³⁰ ולתבע ההונגה³¹ או לבטל המקח³² עד כדי³³ שפיראה³⁴ לתגר³⁵ או לקרובו³⁶. ואם שעה יותר³⁷ מזה, אפלו לקח שנה³⁸ מאה במאיתם - אינו חוזר.

29) משנה בבא-מציעא מט: (30) במשנה (שם) כתוב: "מותר", ומזה דייק רש"י (שם ד"ה עד מתי מותר להחזיר), שאף "מי שפרע" אין כאן. (31) בשתות. וכן הוא בשו"ע (רכז סעיף ז). (32) ביתר משתות. וכ"ה בשו"ע שם. (33) משנה (שם). וכמו שפסק רבא (שם נ:): "זה וזה (= שתות ויותר משתות, כלומר, אונאה וביטול מקח) בכדי שיראה לתגר או לקרובו". (34) את המקח. (35) סוחר בעל מקצוע. (36) הבקי בענינים אלו. (37) שאז "מחל על אונאתו" (רש"י שם). (38) שאין חילוק באונאה של "יותר משתות" בין חומש לשליש או חצי (סמ"ע רכו, ס"ק טז). וראה להלן פרק כז הלכה ה, שאם היתה האונאה בכדי שאין הדעת טועה, אין זו בכלל אונאה, אלא מתנה היא.

- ו. במה דברים אמורים?³⁹ בלוקח, שהרי המקח בידו⁴⁰ ומראהו⁴¹; אכל המוכר⁴² חוזר בהונגה לעולם⁴³, ואין צריף לומר בבטול מקח⁴⁴, שאינו יודע דמי זה שמכר⁴⁵ עד שפיראה פמותו שגמפר בשוק. לפיכך⁴⁶, אם היה המקח דבר שאין במינו שנוי והוא פלו שנה⁴⁷, כגון פלפלין⁴⁸ וכיוצא בהן - הרי זה אינו חוזר אלא עד כדי שישאל על שער שפשוק בלבד.

39) בבא-מציעא נ: מימרא של רב נחמן. ושם (נא). עובדא, שבה הורה כן רב נחמן, הלכה למעשה. (40) טעם זה הביאו בגמרא (שם) בקשר עם עובדא מסויימת. (41) שהלוקח רגיל ללכת ממקום למקום ולהראות את מקחו ומתוך כך מעירים לו על האונאה. (42) שאין המקח תחת ידו. (43) ללא כל הסתייגות בזמן. (44) בעבודא שהורה בה רב נחמן (שם נא). שהמוכר לעולם חוזר, היתה האונאה יותר משתות, שהרי אמרו לו לחזור (הגר"א סי' רסז, ס"ק טז). (45) שוויו האמיתי של המקח. (46) מסקנא הגיונית, שהוציא הרמב"ם מהדין הקודם, והסכים לו הרמב"ן, אך הרשב"א חולק עליו וסובר שמוכר תמיד חוזר, ללא כל הסתייגות שהיא "שלא תחלוק בשיעורין" (מגיד-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 ואין לו עליו אלא תרעומת - שאינו אלא נפש רעה". וביארו
בגמרא (שם): שמקבלה הימנו במדת חסידות, ולפיכך אם
2 אינו מקבלה הימנו, אין לו עליו אלא תרעומת. ושם מפורש
בסוף הסוגיא: "והני מילי הוא דסגי להו" (שיוצאה
3 בהוצאה). ובכתב-יד אחד (בדקדוקי סופרים): "והני מילי,
4 דנפיק על-ידי הדחק" וכן הוא ברי"ף.
5 יג. המוכר לחברו שוה ארבע בַּחֲמֵשׁ⁸⁵, שְׁהָרִי
6 הַמְּקָח⁸⁶ בְּטֹל כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק⁸⁷ לְהִרְאוֹת
7 לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ עַד שֶׁהוּקָר וְעָמַד בְּשֶׁבַע - לוֹקֵחַ
8 יְכוּל לְחֹזֵר בּוֹ, וְלֹא הַמוֹכֵר; שְׁהָרִי הַלוֹקֵחַ אוֹמֵר
9 לְמוֹכְרָ⁸⁸: אֵלּוֹ לֹא הוֹנִיתִנִי לֹא הֵייתִי יְכוּל לְחֹזֵר,
10 וְעַתָּה שֶׁהוֹנִיתִנִי תַחֲזֹר?! הֵיאָף יִהְיֶה הַחוּטָא
11 נְשָׁפָר?⁸⁹

85) שאז יש אונאה יותר משתות. (86) כלומר: "שהמקח".
וראה להלן פי"ז הלכה ח. (87) שזה הוא התאריך האחרון
של חזרת הלוקח (למעלה הלכה ה). (88) מימרת רב חסדא
(בבא-בבא פג"פ) באונאת שתות - לשיטתו שיש בשתות
משום ביטול מקח. והוא-הדין לשיטתנו ביותר משתות שיש
בו משום ביטול מקח (הרי"ף שם). (89) ולפיכך, אף
שעכשיו יוצא שהמוכר נתאנה, אין הוא יכול לבטל את
המקח בגלל זה, וכל-שכן אם לא נתאנה המאנה, שאין הוא
יכול לחזור כל זמן שהמתאנה אינו תובע אונאתו (למעלה
הלכה ד).

12 יד. וְכֵן⁹⁰ מוֹכֵר שֶׁמְכֹר שְׁוֹה חֲמֵשׁ בְּאַרְבַּע⁹¹, וְזָל
13 וְעָמַד בְּשֶׁלֶשׁ⁹² - מוֹכֵר יְכוּל לְחֹזֵר בּוֹ⁹³, וְלֹא לוֹקֵחַ;
14 שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ הַמוֹכֵר לְלוֹקֵחַ: לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוֹנִיתִנִי
15 תַחֲזֹר בְּךָ.

90) גם זה שם. (91) שזה יותר משתות לרעת המוכר.
92) שאז יוצא שהלוקח-המאנה, הוא שהתאנה. (93) כאן
לא הזכיר תאריך, שהרי במוכר אין כל הגבלה בזמן לחזרתו
(למעלה הלכה ו).

16 טו. הַמוֹכֵר שְׁוֹה חֲמֵשׁ בְּשֶׁשׁ⁹⁴, וְלֹא הִסְפִּיק
17 לְהִרְאוֹתוֹ עַד שֶׁהוּקָר וְעָמַד בְּשֶׁמֹנֶה⁹⁵ - הָרִי הַמוֹכֵר
18 חֵיב לְהַחְזִיר⁹⁶ הָאֶחָת שֶׁל הוֹנִיָּה⁹⁷; שְׁהָרִי נִקְנָה
19 הַמְּקָח⁹⁸ וְחֵיב לְהַחְזִיר, וְכִשְׁהוּקָר בְּרִשּׁוֹת לוֹקֵחַ
20 הוּקָר. וְכֵן אִם מְכֹר שְׁוֹה שֶׁשׁ בְּחֲמֵשׁ, וְהוֹזִלוֹ וְעָמַדוֹ
21 עַל שֶׁלֶשׁ - הָרִי הַלוֹקֵחַ חֵיב לְהַחְזִיר סֵלַע אֶחָת שֶׁל
22 הוֹנִיָּה; שְׁהָרִי נִקְנָה הַמְּקָח, וּבְרִשּׁוֹת הַלוֹקֵחַ הוֹזִל.⁹³

94) שאז יש אונאה של שתות (למעלה הלכה ב).
95) שזהו הנושא במימרת רב חסדא, אלא שזה האחרון
סובר שיש דין ביטול מקח אף באונאת שתות, ובהתאם לזה
הוא קובע, שאף במקרה זה שבא שינוי במחיר, ויוצא
שהמאנה חזר להיות מתאנה כביכול, בכל זאת רק המתאנה
(הראשון) יכול לחזור בו ולא המאנה, כדין כל ביטול מקח,
ומטעם האמור: שלא יהא חוטא נשכר, וכל-שכן לשיטתנו,
שבאונאת שתות המקח קיים, ואין אחד מהם, לא המאנה
ולא המתאנה, יכול לחזור בו - שוודאי יש למתאנה הזכות

1 בְּכַרְפִּים⁷⁰ - עַד כְּדֵי שִׁירָאָה לְשִׁלְחָנִי⁷¹; בְּכַרְפִּים⁷²,
2 שְׂאִין הַשִּׁלְחָנִי מִצּוֹי שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַחְזִיר עַד עַרְבֵי
3 שְׁבֻתוֹת⁷³. שְׂאִין מִכִּיר הַסֵּלַע וְהַסְּוֹנָה וְדַמְיָה⁷⁴ אֵלָא
4 הַשִּׁלְחָנִי. וְהוּא הַדִּינָר⁷⁵ לְמוֹכֵר סְפָרִים, אֲכַנְיָם טוֹבוֹת
5 וּמְרַגְלִיּוֹת, שֵׁישׁ לְלוֹקֵחַ לְחֹזֵר עַד שִׁירָאָה אוֹתָם
6 לְתַגָּרִים הַכְּרִיאִים בְּהֵן בְּכָל מְקוֹם שֶׁהֵן; שְׂאִין הַכֹּל
7 כְּרִיאִים בְּכָרְבִים אֵלּוֹ. לְפִיכָךְ⁷⁶, אִם לֹא הָיָה מְכֹר⁷⁷
8 בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, וְהוֹלִיף הַמְּקָח לְמְקוֹם אַחֵר, אוֹ שָׂבָא
9 הַכְּרִי לְאַחֵר זְמַן מְרַבָּה וְהוֹדִיעוֹ שֶׁטָּעָה - הָרִי זֶה
10 חוֹזֵר⁷⁸.

69) המאנה חייב להחזיר למתאנה. והמגיד-משנה העתיק:
"עד מתי יש לו להחזיר" (כמו שכתב רבינו למעלה ה"ה),
והמדובר במתאנה. (70) משנה, שם נב. (71) האיש
שמקצועו להחליף מטבעות. והטעם מיד בהלכה זו.
72) בשאר הדברים (חוץ ממטבע) אין הבדל בין כרכים
לכפרים (למעלה הלכה ה), שבכל מקום מצויים מומחים
לדבר, אבל במטבע אין מומחים חוץ מהשולחנים (שם נב:
לרעת רבא). (73) שאז דרכם של הכפריים לבוא לשוק
(גמרא שם) לקנות צרכי סעודת שבת (רש"י ד"ה דסלקין
לשוקא), ואז יש להם הזדמנות להפגש עם השולחנים.
74) כמה שוויה האמיתי בדמים. (75) זה הוציא הרמב"ם
מההלכה הקודמת, ממנה התברר, שהתאריך הוא דבר יחסי,
והכל תלוי באפשרות הבירור אצל מומחה לדבר. (76) גם
זה מסקנה מהעיקרון הקודם. (77) אדם שמכיר ובקי בטיב
המקח המסוים. (78) כלומר, יכול המתאנה לחזור בו
מהמקח.

11 יב. הַנּוֹתֵן סֵלַע חֲסֵרָה לְחִבְרוֹ, אִם הָיָה מִכִּירָה⁷⁹,
12 אֶפְלוֹ לְאַחַר שָׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשִׁים⁸⁰ - הָרִי זֶה מִחְזִירָה⁸¹.
13 וְאִם הָיָה אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאָה עַל יְדֵי הַדְּחָק - אֵינּוּ
14 יְכוּלִים⁸² לְהַחְזִירָה⁸³ לְאַחֵר זְמַן, אֵלָא אִם כֵּן קִבְּלָהּ⁸⁴
15 מִמֶּנּוּ בְּמִדַּת חֲסִידוֹת.

79) את המטבע, שזו היא שהחליפה לו. (80) [אף-על-פי
שכן הוא לשון המשנה (נב.) - אין מקור דין זה ממשנה זו,
שהרי בגמרא אמרו על זה, שחובה זו לקבל בחזרה אינה
אלא מצד מידת חסידות (ראה להלן) - אבל מקור דברי
רבינו מהסוגיא בקידושין ח. שאמרו שם: "התקדשי לי
במנה זו, ונמצא של נחושת - אינה מקודשת. דינר רע - הרי
זו מקודשת, ויחליף". ומקשה הגמרא: "האי דינר רע, היכי
דמי, אי דלא נפיק (אינו יוצא כלל בהוצאה), היינו דינר של
נחושת. אמר רב פפא, כגון דנפיק על-ידי הדחק". הרי שאם
אינו יוצא כלל, אין זה מקח, ודינו כמוצא מום במקח,
שחוזר בו לעולם, להלן פט"ו ה"ג, שלא אמרו חכמים
שיעור שיראה לתגר או לקרובו אלא באונאה ולא במומים
(מגיד-משנה שם בשם רב האי). וראה באבן-האזל].
81) הלוקח לשולחני, ומקבל בחזרה את מעותיו.
82) הלוקח. (83) ולתבוע בחזרה את מעותיו.
84) שהסכים המחליף לקבלה בחזרה. משנה (שם נב.): "אם
היה מכירה, אפילו לאחר שנים עשר חודש מקבלה הימנו,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) לפי דיני אונאה שביאר הרמב"ם בפרק הקודם.
 11) נלמד מההלכה הקודמת, אלא ששם הכסף הוא "אכסרה" - והחפץ מסויים, וכאן להיפך: הכסף הוא מסויים: סלע או שתיים, והחפץ אינו מסויים. 12) ודווקא כלי תשמישו אבל כלים העומדים לסחורה אף אצל "בעל הבית" יש דין אונאה. 13) טעם זה מובא בגמרא (שם).
 ורש"י מוסיף על זה: "והוה ליה כמפרש: יודע אני שיש בו דין אונאה, אבל על מנת שאין לך עלי אונאה" (שם בשם שאליות דרב אחאי). ודווקא אם נתאנה הלוקח, אבל אם נתאנה המוכר, הרי הוא כשאר המוכרים ויש בו דין אונאה (כסף משנה).

ג. האומר לחברו: על מנת שאין לך עלי אונאה - יש לו עלי הונאה. במה דברים אמורים? בסתם¹⁴; שאין יודע כמה הונאה יש בו כדי שימחול¹⁵. ואין צריך לומר, אם אמר לו: על מנת שאין בו הונאה¹⁶; שהרי יש בו¹⁷. אבל במפרש¹⁸ - אין לו הונאה; שכל הנאי שבממון - קנים¹⁹.

14) חילוק זה העלה רבא (שם) מתוך השוואת שיטת רב עם תוכן ברייתא אחת. 15) [רש"י שם פירש שסבור שאין בו אונאה כלל. אבל רבינו לשיטתו למעלה (פרק יא הלכה טז) שאי אפשר להתחייב או לתת במתנה אלא דבר ידוע וקצוב - והוא הדין שאי אפשר למחול דבר שאינו ידוע. ועיין שולחן-ערוך חושן משפט סימן רלב סעיף ז]. 16) שלא אמר בלשון: "אין לך עלי", אלא "שאיין בו", ולביטוי זה משמעות הפוכה מזה הקודם. 17) כלומר, ביטוי זה לא רק שאינו מכיל מחילת האונאה, אלא להיפך יש בו משום הדגשת התביעה שלא יהיה בו אונאה (רש"י דיבור המתחיל שאין בו אונאה), ומתוך כך, כפי שמציין רש"י, אם יש רק אונאה כל שהיא, הרי זה מקח טעות - שהרי הותנה מפורש על העדר אונאה - והמתאנה יכול לחזור בו. 18) שמתנה במפורש את כמות האונאה, כדלהלן בהלכה ד. 19) כרבי יהודה בבבא מציעא שם. מפני שממון ניתן למחילה (שם).

ד. פיצד²⁰? מוכר שאמר ללוקח: חפץ זה שאני נותן במאתים, יודע אני שאינו שווה אלא מנה, על מנת שאין לך הונאה אני מוכר לך - אין לו עלי הונאה. וכן לוקח שאמר למוכר: חפץ זה שאני לוקח ממך במנה, יודע אני ששוה מאתים, על מנת שאין לך עלי הונאה אני לוקח ממך - אין לו עלי הונאה.

20) כל ההמשך הוא לשון הברייתא המצוטטת בבבא מציעא שם.

ה. הנושא והנותן באמונה - אין לו עלי אונאה. פיצד? חפץ זה בכף וכף לקחתי, כף וכף אני מושפת²¹ בו²² - אין לו עלי הונאה.

21) ודבריו מתאימים למציאות שבאמת קנה בסכום שאמר. 22) לפי שלא סמך משעה ראשונה על שוויו האמיתי של החפץ - אלא על המחיר שקנה זה (מגיד משנה).

לתבוע את חזרת אונאתו. ואין צורך בנימוק שכתב רבינו למעלה - "שלא יהא חוטא שנכור". 96) אף שעכשיו יוצא שלא התאנה הלוקח כלל. 97) את האחת המהווה את ההפרש שבין שווי של המקח וסכום הכסף שנתן בעבורו. 98) שהרי בשתות נשאר המקח קיים (למעלה הלכה ב).

יום שני כ"ד שבט ה'תשע"ז

פרק שלשה עשר

1) נתבארו הצדדין שאין בהם אונאה והדברים שאין במכירתן אונאה, והנמשך אחר זה.

א. המחליף² פלים בכלים או בהמה בבהמה, אפלו מחט בשריירים או טלה בסוס - אין לו הונאה; שזה רוצה במחט יותר מן השריירים. אבל המחליף פרות בפרות³, בין ששמו אותם קדם המכירה בין ששמו אותם אחר מכירה - יש להן הונאה.

2) בכבא מציעא מזו. אמר רב אבא בשם רב הונא שאם אמר לו "מכור לי באלו" - אין לו עליו אונאה, לפי שהוא כחליפין ואף רבה לא נחלק עליו אלא מפני שאמר "מכור לי" ולפיכך דינו כמכירה. ובירושלמי שם פרק ד הלכה א אמרו: אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שור בפרה או חמור בשור, הא ציבור [פירות] כציבור [פירות] לא קנה". ומפרשה רבינו לעניין אונאה, ועיין ראב"ד. 3) ראה למעלה פרק ה הלכה א שחליפין של "שווה בשווה", ישנם גם בפירות.

ב. הלוקח בדמים⁴ אכסרה⁵, כגון שחפץ מקעות⁶ ואמר לו: מכר לי פרתך באלו⁷ - אף על פי שקוונה⁸ בחליפין⁹, קנה ומחזיר הונאה, כמו שבארנו¹⁰. והוא הדין ללוקח פרות אכסרה¹¹ בסלע או בשפתים, שקנה ומחזיר אונאה. בעל הבית שמוכר פלי תשמישו¹² - אין לו הונאה; שאילו לא הרפו לו הדמים¹³ לא היה מוכר לו פלי תשמישו.

4) בבא מציעא (שם), כרבה בשם רב הונא ולא כרב אבא בשם רב הונא, וכהכרעת הר"ף. 5) ללא מידה, מניין ומשקל; וראה למעלה פרק ה הלכה ג. ולהלן פרק כא הלכה א והערה ב. 6) שלקח מלוא חפניו מעות ללא הבחנה כמה מספרם. 7) דווקא אם אמר בלשון זה של מכירה, אבל אם אמר בלשון של חליפין אין בו דין אונאה כמו בחליפין (כסף משנה). 8) והזכיר כבר הרמב"ם דין זה לעיל (פרק ח), אבל שם לעניין הקניין, שזה נושא הפרק שלעיל, וכאן לעניין שלפנינו: אונאה. 9) כלומר, לא בחליפין ממש כי אין מטבע עושה חליפין, אלא מעין חליפין שלא הקפיד על כמות המעות - והלחם משנה תיקן: "כחליפין". ובגמרא (שם) הסיקו, שאף על פי, שעקר חכמים קניין כסף במטלטלין - מכיוון שצורת קנייה זו היא בלתי שכיחה, ושוב לא גזרו בה חכמים, כי כלל הוא שגזירות חכמים ותקנותיהם אינן כוללות אלא דברים שכיחים. וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פרק ה הלכה ג) שאין קניינו מטעם חליפין אלא מדין כסף ומהטעם הנ"ל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 (42) משנה בכבא מציעא נו. (43) שהמאנה אינו יכול
2 לתבוע בחזרה את האונאה. (44) במשנה שם, הסדר:
3 "העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות" (ועיין תוספות
4 יום טוב שם). [ובגמרא כ"ר (בדקדוקי-סופרים שם):
5 "השטרות והקרקעות והעבדים וכו'"] וזהו לפי סדר
6 הלימודים מהפסוק: "ממכר ולא שטר", "מיד ולא קרקעות
7 ועבדים", "עמיתך ולא הקדש". (45) שמכר את השטר
8 לגבות בו את החוב הכלול בו. (46) כגון, אם הגזבר מכר
נכסי הקדש או אפילו אדם פרטי שמכר קרבן שהקדישו
להקריב ונפל בו מום. (47) כרבי אמי ולא כרבי יוחנן (שם
נו.). שלא רק דין אונאה אין להם, אלא אף ביטול מקח אין
בהם, ואפילו אם האונאה היא ביחס מופרז כזה של דינר
אחד ואלף דינר - ולא כדעת הירושלמי שיש דין אונאה
בקרקעות אם מכר שווה מנה במאתיים. (48) נכסים
העוברים מיד ליד, והיינו מטלטלין. (49) שנאמר בהם
(ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה",
כלומר, שדה אחוזה (רש"י שם). (50) בגמרא למדו זאת
מהביטוי בתורה: "ממכר". ורבינו לא הזכירו. (51) לעדות
ולהוכחה, שיש חוב לגבות. (52) בגמרא מיעטו הקדש
מ"אחיו" - "אחיו ולא הקדש". ואם כן, על כורחנו שדין
הגוי נלמד מעמיתך - עמיתך ולא גוי (ראה בבכורות יג:),
ואילו רבינו הפך את הדרשות הנ"ל. ראה למעלה הלכה ז
(לחם משנה).

19 ט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּמוֹכֵר נִכְסֵי עַצְמוֹ⁵³; אָבֵל
20 הַשְּׁלִיחַ שְׁטָעָה⁵⁴ בְּכָל שְׁהוּא⁵⁵, בֵּין בְּמִטְלָטְלִין בֵּין
21 בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזְרָה⁵⁶. וְנִרְאָה לִי⁵⁷, שָׁפֵן הַדִּין
22 בְּאִפּוּטְרוֹפּוּס⁵⁸ שְׁטָעָה בְּכָל שְׁהוּא, בֵּין בְּמִטְלָטְלִין
23 בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזְרָה⁵⁹. וְאֵינוֹ דוֹמֵה לְבֵית דִּין⁶⁰,
24 מְפִנֵי שְׁהוּא יַחֲדֵי⁶¹.

53) ולא על ידי שליח. (54) לדעת רוב המפרשים הכוונה
גם לשליח בית דין (מגיד משנה). (55) אפילו פחות
משות, כך מובן מתוך הסוגייה בכתובות ק. ששם הסיקו:
"שליח דינו כאלמנה", כלומר, כאלמנה שמכרה אפילו
"שווה מנה ודינר במנה, מכרה בטל", וזהו פחות משות.
56) שהמשלח יכול לטעון: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי"
(לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ובטלה השליחות.
57) סברת עצמו. (58) ממונה על פי בית הדין לפקח על
נכסי יתומים; רש"י (בכמה מקומות) מסביר: "אפוטרו"
בלטינית: "אב", ו"פוס" - בן, היינו, אבי הבנים - היתומים.
59) לדעת המפרשים ש"השליח" שלמעלה הוא גם שליח
בית-דין, פשוט הוא שאפוטרופוס דינו כשליח. ואף לפי
הפירוש, ששם הכוונה לסתם שליח, אבל שליח בית דין
דינו כבית דין צריך לומר שאפוטרופוס אין כוחו יפה מסתם
שליח (מגיד משנה), מפני ששליח בית דין נשלח על ידי
בית הדין באופן מיוחד למכירה זו, ואילו האפוטרופוס לא
נשלח על ידי בית הדין אלא לפקח על נכסי היתומים אבל
לא מלאו ידו באופן מיוחד למטרת "מכירה זו" (לחם
משנה). (60) שאם טעו בפחות משות, הרי זו מחילה
(להלן הלכה י). (61) בטענה זו נימקו בגמרא (כתובות
שם) את השוני בין בית דין לבין שליח.

1 וְהַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן בְּאֲמוּנָה, אִם לָקַח פְּלִים רַבִּים אוֹ
2 בְּגָדִים בְּמִמְכָּר אֶחָד²³ - לֹא יִחְשַׁב²⁴ אֶת הַרְעַ
3 בְּאֲמוּנָה²⁵ וְאֶת הַיָּפֶה בְּשׂוּהָ²⁶, אֲלֵא זֶה זֶה בְּאֲמוּנָה²⁷
4 אוֹ זֶה זֶה בְּשׂוּיָו²⁸. וַיֵּשׁ לוֹ לְהַעֲלוֹת²⁹ עַל הַמִּקַּח
5 שָׂכָר הַכַּתְּףָּ³⁰, וְשָׂכָר הַחֲמָרָּ³¹, וְשָׂכָר פְּנִדָּק³²; אָבֵל
6 שָׂכָר עַצְמוֹ, מְפִנֵי שְׁהוּא פְּפוּעֵל³³ - אֵינוֹ מוֹסִיף³⁴
7 אוֹתוֹ עַל הַמִּקַּח, אֲלֵא מִפְּרֵשׁ³⁵ וְאֹמֵר לוֹ: כֶּן וְכֶן
8 אֲנִי מְשַׁתְּפֵר.

(23) בקנייה אחת, היינו שקנה בבת אחת סך מסויים של
חפצים, בהם יפים, ששוים יותר, ובהם רעים, ששוים
פחות, והלוקח הסכים לתת את המחיר הממוצע, בעד
הטובים והרעים בשווה, כגון, שקנה עשרה דברים, חמישה
מהם יפים ושווים דינר וחצי כל אחד, וחמישה מהם רעים
ושווים כל אחד חצי דינר והלוקח מסכים לתת בממוצע
דינר לכל חפץ (פירוש הר"ח, והביאו התוספות שם דיבור
המתחיל לא יחשב). (24) אין המוכר יכול לחשוב.
(25) כלומר, שישלם בשביל הרעים את הממוצע - היינו
דינר, למרות שהם שווים פחות. (26) ובעד היפים ידרוש
כפי מחירם האמיתי ולא הממוצע, היינו דינר וחצי.
(27) היינו, שישלם מחיר ממוצע לכולם, שהרי לא הסכים
להעלות על המחיר בשביל הרעים אלא על מנת שגם
הטובים ימכור לו במחיר ממוצע זה. (28) מחיר ממוצע
לכל היחידות, הטובות והרעות בשווה. (29) על ריווח זה,
שהמוכר קבע באמונה שאותו רוצה להרוויח, והלוקח
הסכים לו, יכול המוכר עוד להוסיף את ההוצאות דלקמן.
(30) הסבל שנשא את הסחורה בכתפו. (31) בעל החמור,
שהעביר את הסחורה על חמורו. (32) המלון, שאליו
נודק המוכר בעת העבירו את סחורתו. (33) שכר טירחתו
כפועל. (34) אינו יכול להכניס במסגרת ההוצאות גם שכר
טירחתו. (35) והשכר שהוא מתנה עליו, כולל גם את
טירחתו. ועיין תוספות (שם דיבור המתחיל לא יחשב).

9 ז. הַעֲפוּ"ם³⁶ אֵין לוֹ הוֹנָה³⁷; שְׁנֵאמַר: אִישׁ אֶת
10 אֲחִיו³⁸. וְעַפּוּ"ם שְׁהוּנָה³⁹ אֶת יִשְׂרָאֵל - מִחֲזִיר הוֹנָה
11 בְּדִינָן שְׁלָנוּ⁴⁰; לֹא יִהְיֶה זֶה חֲמוֹר מִיִּשְׂרָאֵל⁴¹.

(36) בכורות יג: (37) אינו יכול לתבוע את האונאה
מישראל, שהונה אותו. (38) וגוי אינו אחיו של ישראל.
וראה להלן הלכה ח. (39) בגמרא בכורות שם, מפורש
שישראל יכול לחזור בו ממקחו שקנה אצל גוי, אם היה
מקח טעות והוא הדין לאונאה (מגיד משנה). (40) לפי
דיני אונאה בין ישראל לישראל. (41) שישראל מישראל
יכול לתבוע אונאה.

12 ח. אֵלוֹ דְּבָרִים⁴² שְׁאֵין לָהֶם הוֹנָה⁴³: הַקַּרְקָעוֹת⁴⁴,
13 וְהַעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת⁴⁵, וְהַהֲקָדְשוֹת⁴⁶. אֶפְלוּ מְכָר
14 שְׁוֵה אֵלֶּף בְּדִינָר⁴⁷ אוֹ שְׁוֵה דִינָר בְּאֵלֶּף - אֵין בֵּהֶן
15 הוֹנָה. שְׁנֵאמַר: אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתָּךְ - דְּבָר הַנִּקְנָה
16 מִיַּד לִי⁴⁸. וְצֵאוּ הַקַּרְקָעוֹת; וְצֵאוּ עֲבָדִים, שְׁהִקְשׁוּ
17 לְקַרְקָעוֹת⁴⁹; וְצֵאוּ שְׁטָרוֹת⁵⁰, שְׁאֵין גּוֹפֵן קְנוֹי אֲלֵא
18 לְרֵאִיָּה שְׁבֵהָן⁵¹; 'עַמִּיתָּךְ' - וְלֹא הַקָּדָשׁ⁵².

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ד שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קפו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כלל. (72) שלחלוקה שלהם יהיה תוקף כמו לשום הדיינים.

יג. הבהמה והמרגלית והספיף⁷³ וספר תורה - הרי 18
הן כשאר מטלטלין, ויש בהן הונאה. אין לה דבר 19
שאין בו הונאה חוץ מארבעה דברים שפני חכמים; 20
והוא שיהיה מוכר קונה פנכסי עצמו, כמו שבארנו. 21

(73) החרב. ודלא כרבי יהודה בן בתירא בברייתא שם נח:
שאמר "המוכר סוס וסייף וחטיטים (= מגן) במלחמה אין 22
להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש". ופלא שרבינו לא 23
הזכיר את שאר הדברים, שהוזכרו בברייתא זו.

יד. פשם⁷⁴ שאין לקרקעות הונאה, כף שכירות 22
קרקע אין לו הונאה. אפלו שכר טרקלין גדול בדינר 23
בשנה⁷⁵, או רפת קטנה בדינר בכל יום⁷⁶ - אין לו 24
הונאה. 25

(74) בגמרא (שם נו:): יש בעייה: אם בשכירות של מטלטלין 26
יש דין אונאה, והסיקו ששכירות היא כמכר ויש בה דין 27
אונאה. ומזה למד רבינו שהוא הדין לגבי הדברים שאין 28
להם דין אונאה, כגון בקרקע, שדין השכירות כדין המכר.
(75) שהאונאה היא מופרזת, ורבינו לשיטתו, שאף במכר 29
אינו מבחין בשיעור האונאה ואף אונאה מופרזת אינה 30
חוזרת (למעלה הלכה ח). (76) גם כאן אונאה מופרזת, 31
אלא שכאן השוכר נתנאה.

טו. השוכר את הפועל לעשות עמו, בין בקרקע בין 26
במטלטלין - אין לו הונאה; מפני שהוא קונה אותו 27
לזמן⁷⁷, ועבדים אין בהם הונאה⁷⁸. 28

(77) ודין מכירה לזמן כדין מכירה לעולם. כנ"ל בהלכה יד.
(78) למעלה הלכה ח. ואף על פי ששם מדובר בעבדים 29
כנענים וכאן מדובר בעבד ישראל - גם עבד ישראל דינו 30
כקרקע, כמפורש בקידושין כח.

טז. שכרו⁷⁹ לזרע לו קרקע, ואמר: זרעתי בה זריעה 29
הראוי בה⁸⁰, וכאו עדים⁸¹ שזרע בה פחות מן הראוי 30
לה - הרי זה ספק אם יש לו הונאה, מפני הזרע⁸², 31
או אין לו הונאה, מפני הקרקע⁸³. לפיכך⁸⁴ אין 32
מוציאין⁸⁵ מיד נתבע. וכן אין משביעין⁸⁶ אותו אלא 33
שבועת הסת⁸⁷, מפני צד הקרקע שיש פאן. 34

(79) בעייה בגמרא (שם נו:). והמדובר כששכרו בקבלנות 35
והקבלן יש בו דין אונאה במטלטלין (להלן הלכה יח), אבל 36
בשכיר יום כתב רבינו למעלה שאין בו דין אונאה (כסף 37
משנה). (80) שהוא מודה בסכום הזרעים שזרע, אלא 38
שלדעתו היא זריעה מספקת, אבל אם הכניס פחות מכדי 39
זריעה כפי שהותנה, הרי זו טעות במידה, ואז המקח בטל 40
כולו אף בכל שהוא (להלן פרק ט"ו הלכה א). (81) ואין 41
אפשרות לזרוע עוד פעם, מפני שהזריעה השנייה עלולה 42
לקלקל יותר מלתקן, שאם יפול הזרע החדש למקום שנפל 43
הראשון, יתקלקלו שניהם (מגיד משנה בשם הראב"ד). 44
(82) שהוא מטלטלין ויש בו דין אונאה. (83) ובקרקע אין 45

י. בית דין שמכרו נכסי תומים וטעו, בין בקרקעות 1
בין במטלטלין: אם טעו בפחות משתות⁶² - הרי זו 2
מחילה, כהדיוט; טעו בשתות - בטל המקח. ואם 3
רצו שלא לבטל הממכר ויחזירו ההונאה⁶³ - 4
מחזירין; לא יהיה פח הדיוט⁶⁴ חמור מהן⁶⁵. 5

(62) שהרי במשנה הזכירו: "שתות", משמע שבפחות 6
משתות דינם כשאר בני אדם. (63) יפעלו, שתוחזר להם 7
האונאה, כלומר יתבעו ההונייה מהלוקח (לחם משנה להלן 8
הלכה יא). (64) שאף על פי שהאונאה יותר משתות ובטל 9
המקח - אם רצה המתנאה לקיים את המקח, אין המאנה 10
יכול לעכב, כמו שכתב רבינו למעלה פרק יב הלכה ד. 11
(65) מדין יתומים ששקדו חכמים על תקנתם, וראה למעלה 12
פרק ט הלכה ג.

יא. נראה לי, שבית דין שמכרו קרקע או עבדים⁶⁶ 6
של תומים שנה מנה במאתים⁶⁷ - אין הלוקח יכול 7
לחזור בהן; לא יהיה פח הדיוט⁶⁸ חמור מפח 8
היתומים⁶⁹. וכן הדין באפוטרופוס⁷⁰ שמכר קרקע 9
ועבדים, שאין הלוקח יכול לחזור בהונאה, בדין 10
ההדיוט. 11

(66) שאין בהם דיני אונאה וביטול מקח. ואילו במטלטלין 12
אין הדין כן. (67) שהלוקח נתנאה. (68) שאינו יכול 13
לחזור באונאת קרקעות ועבדים (למעלה הלכה ח). 14
(69) ששקדו חכמים על תקנתם כדלעיל. והראב"ד סובר, 15
שאף הלוקח יכול לחזור בו, שלא כשאר לוקחים. הוא 16
מסתמך על המשנה שהזכירה מפורש ששני הצדדים יכולים 17
לחזור: "פחתו שתות או הותירו שתות" - במקרה האחרון 18
רק הלוקח מעוניין לחזור, ובגמרא פירשו, שהכוונה במשנה 19
לקרקע, הרי ששניהם: גם בית הדין וגם הלוקח יכולים 20
לחזור בהם, והוא גם מנמק הלכה זו, מפני שסתם מי שקונה 21
על פי בית דין סומך עליהם שהקניין נעשה בצורה מושלמת 22
ללא פגם ואין בדעתו לוותר על שום אונאה קטנה שהיא, 23
ואף בקרקעות שכרגיל אין בהם אונאה. ברם הרמב"ן 24
(מביאו המגיד משנה) מסביר, שבמשנה לא מדובר בלוקח, 25
אלא בבעל חוב שנכנס לשדה הלווה לפי הוראת בית דין 26
(הלכות מלווה ולווה), ואז יכול אף הוא לחזור, שהרי עושה 27
מכוח בית דין, מה שאין כן בלוקח סתם, שעושה מדעתו 28
(עייין מגיד משנה המסלק גם טענות אחרות נגד שיטת 29
רבינו). (70) מדברי הטור (סימן רכז) שמביא בשם רבינו 30
יונה נראה שגם בשליח, הדין כן. 31

יב. האחין והשתפין שחלקו המטלטלין⁷¹ - הרי הן 12
פלוקחות: פחות משתות - נקנה מקח, ואין מחזיר 13
פלוס; יתר על שתות - בטל מקח; שתות - קנה 14
ומחזיר אונאה. ואם התנו ביניהם שיהחלקו בשום 15
הדינין⁷², וטעו בשתות - בטלה חלקה; שהדינין 16
ששמו ופחתו שתות או הותירו שתות - מכרן בטל. 17

(71) דווקא מטלטלין, כי בקרקע, כאמור, אין דין אונאה

קפת שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ה שבט – ספר קנין – הלכות מכירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ומתנה על זה מראש. (4) שהרי נתרצה הלוקח בכך. (5) בבא-בתרא פט. כרמי בר חמא בשם רב יצחק וכקנא, ש"מעמידים אגרדמין (= ממונים) בין למידות (ראה פ"ח מהלכות גניבה הלכה כ) בין לשערים, מפני הרמאים - "המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במידה, או שנתן חיטים יפות למעלה כו' או כל מיני רמאות" (רשב"ם שם). ודלא כברייתא ושמואל שם שאין מעמידין אגרדמין לשערים. וכן פסק הר"י מיגש, והוכיח כן ממה שאמרו (יומא ט.) "שפיהדרין (= פקידים המלך) הללו חובטים אותם (= מכים את בעלי החנויות) ואומרים להם מכרו בזול" (ועיין רשב"ם שם). (6) ב"ב שם: "אבן שלמה וצדק] יהיה לך, מלמד שמעמידין אגרדמין כו'" "שלבית-הדין קא מזהיר להו רחמנא (= מזהירה התורה) שימנו אדם ממונה כו'" (ר"י מיגש). ודרשו כן, מפני שנראה להם לחכמינו שפסוק זה מיותר, שהרי כבר ציוה על היחיד ואמר "לא יהיה לך אבן ואבן" (רשב"ם). וכל זה במידות והוא-הדין בשערים. (7) לקבוע המחירים. (8) זהו פירוש ל"אגרדמין" שהובא שם. (9) כלומר, בית-הדין צריך לדאוג לזה. (10) הבית-דין. (11) בבא-בתרא צ. וזוהי אזהרה למוכר עצמו, שאסור לו להשתכר יותר משתות. (12) וכל זה אם שער המחירים עומד בעינו, אבל אם עלו המחירים, מותר גם למוכר לדרוש כפי השער החדש, אף אם זה יהיה כפליים מהמחיר הקודם (הגהות מיימוניות בשם ר"ש, וכ"ה ברשב"ם, ובמ"מ בשם רש"י).

18 **ב. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים? ¹³ בְּדָבָרִים שֵׁישׁ בָּהֶם חֵיִי נִפְשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׂמָנִים וּסְלִחוֹת; אַבְל הַעֲקָרִין¹⁴, כְּגוֹן הַקֶּשֶׁט וְהַלְבוּנָה¹⁵ וְכִיּוּצָא בָּהֶן - אֵין פּוֹסְקִין לָהֶם שַׁעַר, אֶלָּא יִשְׁתַּפֵּר כָּל מָה שִׁיִּרְצָה.**

13 אין לדברים אלה מקור מפורש בדברי חז"ל, אבל למדם רבינו מהברייתא בבא-בתרא צ: "חנו רבנן, אין אוצרין פירות דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות, שמנים וסלחות, אבל תבלין כמון ופלפלין מותר". וטעם איסור זה הוא כדי שלא יפקיע את השערים (רשב"ם שם, ורש"י יומא פג.) - הרי שבדברים שאין בהם חיי נפש אין איסור הפקעת שערים (ראה במגיד-משנה). וכן דעת רש"י במנחות עז. ודעת רשב"ם בבא-בתרא צא. (14) שרשים. (15) מיני בשמים.

22 **ג. וְאֵין מְשַׁתְּפְּרִין¹⁶ פְּעָמִים בְּבִיצִים; אֶלָּא הַתֵּגֶר הָרֵאשׁוֹן הוּא מוֹכְרֵן בְּשֹׁכֵר, וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מוֹכְרֵן בְּקָרָן בְּלֶבֶד.**

16 ברייתא שם צא. "אין משתכרים פעמים בביצים". ונחלקו שם רב ושמואל, חד אמר על חד תרי (= מה ששוה דינו למכור בשני דינרים), וחד אמר תגר לתגרא (שלא ימכור סוחר אחד לסוחר שני, שאף הוא ישתכר בהן). ופסק רבינו כדיעה השניה.

25 **ד. אִסּוּר¹⁷ לַעֲשׂוֹת סוֹחָרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁸ בְּדָבָרִים שֵׁישׁ בָּהֶן חֵיִי נִפְשׁ, אֶלָּא זֶה מְבִיא מִגְרָנוּ וּמוֹכֵר, וְזֶה מְבִיא מִגְרָנוּ וּמוֹכֵר, פְּדִי שִׁמְפָּרְנוּ בְּזוּל. וּבְמִקּוֹם שֶׁהַשֶּׁמֶן מְרַבֵּה¹⁹, מֵתֵר לְהִשְׁתַּפֵּר בְּשֶׁמֶן.**

דין אונאה. (84) אחרי שהבעייה לא נפתרה, ונשאר כאן ספק. (85) כדין כל ספק, שבו שולט העיקרון: "המוציא מחבירו עליו הראייה", ואין כאן עניין של מזיק וניזק שהרי הקרקע השביחה אלא שלא השביחה כראוי (כסף משנה). (86) היינו, שבועה מן התורה ("דאורייתא"), שאינה בקרקע, וכאן הרי יש לנו ספק אם זה נחשב כקרקע, וכשם שאין מוציאין ממון מספק, כך אין משיעין על ספק. (87) כמפורש להלן פרק ה מהלכות טוען ונטען הלכה א שנשבעין שבועת היסת על הקרקע.

1 **יז. הַשׁוֹכֵר אֶת הַבָּלִים אוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - יֵשׁ לָהֶם אוֹנְיָה; שֶׁהַשְּׂכִירוֹת מְכִירָה בַּת יוֹמָה הִיא. וְאִם יֵשׁ בָּהּ הוֹנְיָה שְׁתוֹת אוֹ יוֹתֵר, בֵּין שְׁנֵתָאנָה שׁוֹכֵר בֵּין שְׁנֵתָאנָה מְשַׁפֵּיר - הֲרִי זֶה מְחִזֵּיר הוֹנְיָה⁸⁸, וְאֶפְלוּ לְאַחַר זְמַן מְרַבֵּה⁸⁹.**

(88) אבל ביטול מקח לא שייך כאן, שהרי אי אפשר להחזיר את המלאכה שכבר נעשתה (סמ"ע סימן רכו, סעיף קטן סד בשם תרומת הדשן, ועיין כסף משנה). (89) שלא נתנו זמן מסויים לתביעת חזרת האונאה (למעלה פרק י"ב הלכה ה), אלא במקח, שדרכו של לוקח להראות מקחו לתגר או לקרובו. אבל בשכירות אין דרכו של שוכר להראות (מגיד משנה).

6 **יח. נִרְאָה לִי, שֶׁהַקְּבֻלָּן יֵשׁ לוֹ הוֹנְאָה⁹⁰. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקִּבַּל עָלָיו לְאַרְגּוֹ בְּגָד זֶה בַּעֲשָׂרָה זוּזִים, אוֹ לְתַפֵּר חֲלוּק זֶה בְּשֵׁי זוּזִים - הֲרִי זֶה יֵשׁ לוֹ הוֹנְיָה; וְכָל אֶחָד מְשַׁנְיָהֶם, בֵּין קְבֻלָּן בֵּין בַּעַל הַבְּגָד, חוֹזֵר לַעֲוֹלָם כְּמוֹכְרֵי⁹¹.**

(90) שרק פועל דינו כעבד (למעלה הלכה טו), אבל קבלן אין דינו כעבד, שהרי הוא עושה מלאכתו בזמן שהוא רוצה. ראה בתוספות לבבא מציעא מח. דיבור המתחיל והא ובתרומת הדשן סימן שיח. (91) שחוזר לעולם (למעלה פרק י"ב הלכה ו).

יום שלישי כ"ה שבט ה'תשע"ז

פְּרָק אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי

(1) נתבארו בו משפטי קציבת השערים והדברים שאסור לעשות מהן סחורה וכיוצא בהן ודיני הונאת דברים, ומצוה זו.

11 **א. כְּבֵר בְּאֶרְנוֹ²¹, שֶׁהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּאֶמּוּנָה, וְאָמַר: כֶּךָ וְכָךְ אֲנִי מְשַׁתְּפֵר - אֵין לוֹ הוֹנְיָה. וְאֶפְלוּ אָמַר: זֶה לְקַחְתִּי בְּסָלַע, וּבַעֲשָׂר אֲנִי מוֹכֵר³ - מֵתֵר⁴. אַבְל⁵ בֵּית דִּין חִיבִין⁶ לְפִסֵּק הַשְּׂעָרִים⁷ וְלִהְעֲמִיד שׁוֹטְרִין⁸ לְכָךְ. וְלֹא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁹ מְשַׁתְּפֵר כָּל מָה שִׁיִּרְצָה, אֶלָּא שְׁתוֹת בְּלֶבֶד וּפְסִקוֹ¹⁰ לָהֶם בְּשֹׁכְרָם, וְלֹא יִשְׁתַּפֵּר הַמוֹכֵר¹¹ יוֹתֵר עַל שְׁתוֹת¹².**

(2) פי"ג הלכה ה. (3) אף שההבדל בין ערך החפץ והכסף ששולם תמורתו - הוא גדול, אחרי שהוא מודיע על זה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ה שבט – ספר קנין – הלכות מכירה קפט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

36) כן הוא בתוספתא (עבודה זרה פ"ה): "כשם שאין מוציאין לסוריא, כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא, ורבי יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא" (וכן הנוסחא ברי"ף לפי דברי המגיד-משנה, ועיין בדק"ס בשם רי"ף דפוס קושטא). ופסק רבינו כתנא-קמא. ובגמרא ב"ב שם נוסחא אחרת, ולפי זה פירש רשב"ם שם פירוש אחר, עיין שם.

ט. וְשֵׁאוֹיִן³⁷ בְּנֵי הָעִיר לְקַץ לָהֶם שְׁעָרָם³⁸ לְכָל דָּבָר
שִׁירָצוֹ, וְאֶפְלוּ בְּשָׂרָם וְלַחֲסֵם³⁹, וְלִהְתַּנּוֹת בֵּינֵיהֶם⁴⁰ לְכָל
מִי שִׁיעֵבֵר יַעֲנֵשׂוּ אוֹתוֹ פֶּה וְכָף.⁴¹

37) מותרים. ברייתא בבבא-בטרא ח': (38) לקבוע מחירים. 39) שהם מצרכים ראשונים לחיי האדם, בכל זאת יש רשות לבני העיר לקבוע להם מחיר, ואפילו מחיר יקר מכפי הרגיל, אם יש להם צורך בכך. (40) ויתכן שכאן לא צריך אפילו הסכמת חכם העיר, ראה להלן הלכה יא.

י. וְשֵׁאוֹיִן⁴¹ אֲנָשֵׁי אֲמֻנִיּוֹת⁴² לְפִסְק בֵּינֵיהֶם, שְׁלֹא
יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּיוֹם שִׁיעֵבֵר חֲבֵרוֹ, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה, וְכָל
מִי שִׁיעֵבֵר עַל הַתְּנָאֵי יַעֲנֵשׂוּ אוֹתוֹ פֶּה וְכָף.⁴³

41) תוספתא (בבא-מציעא פ"א) וכן הוא בגמרא בבא-בטרא ט. (42) היינו כל בעלי אותה אומנות (מ"מ בשם רמב"ן), שכל האומנים באומנותם הרי הם כבני העיר בעניני העיר, למעלה הלכה ט (ביאור הגר"א לחו"מ סימן רלא, ס"ק יג).

יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים⁴³? בְּמִדְּיָה שְׁאִין בָּהּ חֲכָם
חָשׁוּב לְתַנּוֹן⁴⁴ מַעֲשֵׂה הַמְּדִינָה וְלִהְצַלִּיחַ דְּרָבִי
וְיִשְׁבִּיחֵהּ; אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ אָדָם חֲכָם חָשׁוּב - אִין
הַתְּנָאֵי שְׁלֵהֵן מוֹעִיל כְּלוֹמֵר⁴⁵, וְאִין יְכוּלִין לַעֲנֹשׁ
וְלִהְפָּסִיד עַל מִי שְׁלֹא קִבֵּל הַתְּנָאֵי⁴⁶, אֲלֵא אִם פֶּן
הַתְּנָה עִמָּהֶם וַעֲשׂוּ מִדְּעַת הַחֲכָם. וְכָל מִי שֶׁהִפְסִיד
לְפִי הַתְּנָאֵי שְׁאִינוּ מִדְּעַת הַחֲכָם - מְשָׁלֵם.⁴⁷

43) שרשאים בעלי אומניות לפסוק ביניהם. בבא-בטרא שם. בעובדא בשני טבחים שעשו תנאים מסויימים ביניהם, ורבא שלל את תקפם של תנאים אלו, בשביל שנעשו בלי הסכמת חכם העיר. (44) כלומר לא סתם חכם, אלא חכם ממונה רשמית על תיקון ענין הציבור (מ"מ בשם הר"י מיגש). (45) ממה שהביא רבינו תנאי זה של "אדם חשוב", אחרי ההלכה של בעלי אומניות ולא הביאה אחרי ההלכה של בני העיר - נראה שלא נאמר תנאי זה אלא בבעלי אומניות, אבל בני העיר אינם זקוקים להסכמת חכם העיר (מגיד-משנה בשם ריב"ש). (46) כלומר: לא קיים התנאי (וכן העתיק בשו"ע סימן רלא, סעיף כח). אף-על-פי שקיבלו - כיון שלא קיבלו לפני החכם (כסף-משנה).

יב. כְּשֵׁם⁴⁷ שְׁהוֹנֵיָה בְּמִקְחָהּ וּמִמְכָּרָהּ, כֶּף יֵשׁ הוֹנֵיָה
בְּדָבָרִים⁴⁸; שְׁנֹאמְרָם⁴⁹: וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ
וְיִרְאֶת מְאֹלְהִיָּה אֲנִי יְיָ⁵⁰ - זֶה הוֹנֵיָת דְּבָרִים⁵¹.

47) משנה (בבא-מציעא נח): ככתבה וכלשוונה. 48) לצערו בדברים, כמו שמבאר רבינו להלן הלכה יג.

17) שם צא. 18) כן מפורש שם בברייתא: "אין משתכרין בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש". ולפיכך לא כתב רבינו שגם בחוצה לארץ אסור במקום שרובו ישראל (סמ"ע רלא ס"ק מב, וראה להלן הלכה ה הערה כ). 19) שם: אמרו עליו על רבי אלעזר בן עזריה שהיה משתכר בשמן, משום שבמקומו היה השמן מצוי.

ה. אִין אוֹצְרִין²⁰ פְּרוֹת שְׁיֵשׁ בְּהֵן חַיִּי נֶפֶשׁ בְּאַרְץ
יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּכָל מְקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל²¹, שְׁהָרִי מְגִיעַ
מִדְּבָר זֶה צַעַר לְיִשְׂרָאֵל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים?
בְּלוֹקֶת מִן הַשּׁוּק; אֲבָל הַמְּכַנֵּס מִשְׁלוֹ - מִתָּר
לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּצָה אוֹצָר.²²

20) אוגרים. שם צ: 21) בברייתא שם: "אין אוצרין פירות דברים שיש בהם חיי נפש וכו'" ולא נזכר כאן "ארץ ישראל" (וראה ברי"ף). וכתב שם רשב"ם: "ונראה לי דבעיר שרובה ישראל מיירי". וכן דעת רבינו. וכן נראה בגמרא (ב"ב שם) במעשה של שמואל ואביו שהיו בחוצה לארץ. וראה למעלה הלכה ד והערה ז. 22) מונח תלמודי ידוע, הבא לסמן את המעט שיש לו לאדם משלו, כגון: "רוצה אדם בקב שלו" (בבא-מציעא לח.).

ו. מִתָּר לְאַצְרֵי²³ פְּרוֹת שְׁלֵשׁ שָׁנִים²⁴; עָרֵב שְׁבִיעִית,
וְשְׁבִיעִית, וּמוֹצְאֵי שְׁבִיעִית. וּבְשָׁנֵינוּ²⁵ בְּצִרְתָּהּ - אֶפְלוּ
קֵב חֲרוֹבִין לֹא יֵאָצֵר, מִפְּנֵי שְׁמִכְנִיס מְאָרְהָ²⁷ בְּשָׁעָרִים.
וְכָל הַמִּפְקִיעַ²⁸ שְׁעָרִים, או שְׁאָצֵר פְּרוֹת בְּאַרְץ או
בְּמְקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה כְּמִלְוָה בְּרִבִּית.²⁹

23) בבא-בטרא צ: 24) לאגור בשנה ששית בשביל הששית, השביעית שהיא שנת השמיטה, והשמינית (רשב"ם שם ד"ה לאצור פירות), שהרי בשביעית לא זורעים ואין תבואה נמצאת, והתבואה של השנה השמינית בשלה רק בסוף השנה. 25) שם. 26) רעב גדול. 27) קללה. 28) שם (צ): נכללו יחד: "אוצרי פירות ומלווי בריבית".

ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים²⁹? בְּפְרוֹת שְׁיֵשׁ בְּהֵן חַיִּי
נֶפֶשׁ; אֲבָל הַתְּבַלִּין³⁰, כְּגוֹן פֶּמוֹן וּפְלִפְלִין - מִתָּר
לְאַצְר אוֹתָן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל³¹, וְלִהְיוּצֵא אוֹתָן³² מִמְּקוֹם
לְמְקוֹם, כְּשֵׁאָר הָעֵקָרִין³³.

29) שם. 30) דברים שמתבלים בהם את הקדירה, ליתן טעם בתבשיל. 31) וכן במקום שרובו ישראל בחוצה לארץ (ראה למעלה הלכה ה). 32) ראה להלן הלכה ח. 33) אף שכמון ופלפלין הם מכשירי אוכל נפש יותר משאר העיקרין.

ח. אִין מוֹצְאֵי³⁴ פְּרוֹת שְׁיֵשׁ בְּהֵן חַיִּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן
יַיִנוֹת שְׁמָנִים וּסְלִתוֹת, מְאָרְץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאַרְץ
או לְסוּרְיָא³⁵, וְלֹא מְרֻשּׁוֹת מְלָךְ זֶה³⁶ לְרֻשּׁוֹת מְלָךְ
אַחַר בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל.³⁷

34) שם (צ): 35) סוריא היא מארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, וירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן קודם שיכבוש כל ארץ ישראל (פ"א מהלכות תרומות ה"ג).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ושלא נאמר באונאת דברים - פסוק הנאמר בגר ובאונאת דברים, והוא מה שנאמר (בויקרא יט, לג) "וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו", וכן מפורש ב'ספרא' קדושים פרק ח הלכה ב, שפסוק זה מדבר באונאת דברים. וכן הביא רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רנב פסוק זה לענין אונאת דברים. וראה במגיד-משנה ובלחם-משנה, ולהלן פרק ח מהלכות עבדים הלכה יא. [אבל דברי רבינו מיוסדים על דברי מכילתא דרשב"י (משפטים כב, כ), הוצאת רי"ג אפשטיין עמוד 210]: "וגר לא תונה שתי אונאות בדבר, אחת אונאת ממון ואחת אונאת דברים. ולא תלחצנו שתי לחיצות בדבר, אחת לחיצת ממון ואחת לחיצת דברים". והדברים מוסברים היטב ע"פ דברי ה"אור שמח" כאן שבגר ישנה גם אונאת דברים כתוצאה מאונאת ממון שמרגיש בנפשו שכל האונאה באה לו רק מפני שהוא גר ונחות דרגא, ובאונאת דברים ישנה גם אונאת ממון שע"י הזלזול בו יבוא לידי הפסד ממון, ואילו באדם מישראל - במקום שיש אונאת ממון אין אונאת דברים, ובמקום שיש אונאת דברים - אין אונאת ממון]. (63) שהוא באונאת דברים (מכילתא משפטים פרשה יח).

- 21 טז. וכן אם לְחַצְוֵהוּ⁶⁴ וְהוֹנְהוּ בְּמִמּוֹן - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה
22 לְאוֹיֵן: מְשׁוּם אֵל תוֹנוּ אִישׁ אֶת אַחִיו, וּמְשׁוּם וְלֹא
23 תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ⁶⁵, וּמְשׁוּם וְלֹא תִלְחָצְנוּ⁶⁶.

(64 שם. 65) בגמרא שם אמרו, שעובר על שלשה לאוין דלהלן: ולא תלחצנו (שמות כב, כ), וגר לא תלחץ (שם כג, ט) ולא תהיה לו כנושה (שם כב, כד), ששני הפסוקים הנ"ל של "לא תלחצנו" "לא תלחץ" נאמרו בגר. (66) שהוא באונאת ממון (מכילתא שם).

- 24 יז. וּמְפַנֵּי מָה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לֹא שֶׁל הוֹנֵת דְּבָרִים
25 אֶף בְּהוֹנֵת מְמוֹן, וְעַל לֹא שֶׁל הוֹנֵת מְמוֹן אֶף
26 בְּהוֹנֵת דְּבָרִים?⁶⁷ מְפַנֵּי שְׁהוֹצִיא הַפְּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶם
27 בְּלִשׁוֹן הוֹנֵה סֵתָם⁶⁸, וְכַפַּל לְאוֹיֵן בְּגֵר בְּשֵׁנֵי הַדְּבָרִים
28 בְּפִרוּשׁ: לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָץ⁶⁹.

(67) [ואם שיש באונאת ממון בגר גם אונאת דברים, ובאונאת דברים יש גם אונאת ממון כנ"ל - למה אינו עובר גם על שני הלאוין שבגר "וגר לא תונה ולא תלחצנו" גם באונאת ממון וגם באונאת דברים, שהרי שניהם כוללים שני הדברים יחד, כמבואר במכילתא דרשב"י הנ"ל. ועוד, למה אינו עובר על שני לאוין באונאת דברים "לא תונה" - "ולא תנונו", ועל אונאת ממון "ולא תלחצנו" - "ולא תלחץ"]. (68) [ומתוך זה יש לראות שלא חילקה התורה אותם לשני ענינים נפרדים, ולפיכך אם יש באונאת ממון גם אונאת דברים, עובר גם על לאו של "ולא תונו". ואם יש באונאת דברים גם אונאת ממון, עובר גם על לאו של "אל תונו"]. (69) ["לא תונו" בויקרא יט, לג - "ולא תלחץ" בשמות כג, יט. כלומר אינו עובר על אונאת ממון שיש בה גם אונאת דברים, על לאו ד"לא תונה" - כיון שכתבה התורה באונאת דברים לאו מפורש בשינוי לשון, ומתוך זה אתה למד שאינו עובר על לאו זה אלא באופן שאונאת הדברים היתה באופן ישר ולא בעקיפים כתוצאה מאונאת ממון. והוא-הדין גם

(49) ברייתא (שם). (50) בפסוק: "כי אני ה' אלקיכם", וראה להלן הלכה יח. (51) שאילו הונאת ממון, נאמרה בפסוק שני (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו", והביאו רבינו למעלה פ"ב ה"א בדין אונאת ממון. ועיין ברייתא ב"מ שם.

- 1 יג. פִּיצֵד? הִיָּה בְּעַל תְּשׁוּבָה⁵² - לֹא יֹאמֵר לוֹ: זָכֹר
2 מַעֲשֵׂיךָ הִרְאִשׁוּנִים! וְאִם הִיָּה בֶן גְּרִים - לֹא יֹאמֵר
3 לוֹ: זָכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ⁵³! הִיָּה גֵר וְכֹא לְלַמֵּד תּוֹרָה
4 - לֹא יֹאמֵר לוֹ: פֶּה שְׂאֵכֶל נִבְלֹת וּטְרֵפוֹת? בּוֹא
5 וְיִלְמַד תּוֹרָה שְׁנַתְנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה? הִיָּה חֲלָאִים
6 וְיִסּוּרִים בְּאֵין עֲלָיו, אוּ שְׁהִיָּה מְקַבֵּר אֶת פְּנָיו - לֹא
7 יֹאמֵר לוֹ פְּדִרְךָ שְׂאֵמְרוֹ חֲבָרְיוֹ לְאִיּוֹב: הֲלֹא יִרְאֶתְךָ
8 כְּסָלְתְךָ⁵⁴, זְכַרְנָא מִי הוּא נָקִי אָבֵד.

(52) ברייתא שם, כלשון רבינו. (53) אף שמגנה אותו לא במעשיו הוא כ"אם במעשי אבותיו, אף זה אסור (תוספות שם ד"ה אם הוא בן גרים). (54) בטחונך (תוספות שם, ד"ה הלא יראתך).

- 9 יד. הִיָּה חֲמִירִין⁵⁵ מִבְּקָשִׁין תְּבוּאָה - לֹא יֹאמֵר לָהֶם:
10 לָכוֹן אֶצֶל פְּלוֹנִי! וְהוּא יוֹדֵעַ שְׁלֹא מְכַר תְּבוּאָה⁵⁶
11 מְעוֹלָם. נִשְׁאֵלָה שְׂאֵלָה⁵⁷ עַל דְּבַר חֲכָמָה - לֹא יֹאמֵר
12 לְמִי שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חֲכָמָה: מָה תְּשִׁיב בְּדָבָר זֶה?
13 אוּ: מָה דַּעְתְךָ בְּדָבָר זֶה? וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּדָבָרִים
14 הֶלְלוּ⁵⁸.

(55) מובילי סחורות על חמורים. ברייתא שם. (56) ויש בזה משום בושא לפלוני זה או לחמרים אלו. (57) בכא-בתרא פא: "אמר לו: דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם, תשאנני בבית המדרש, כדי לביישני?" (אור שמח). [וכן אמרו בחולין ו. "אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו טעם - בין (= שאל), ואם לאו - תבין את אשר לפניך" (= תבין מעצמך, "ואל תשאל ותביישנו" - רש"י שם). ועיין במגיד-משנה]. (58) במשנה שם שנינו: שלא לשאול על המקח, אם אין ברעת השואל לקנות, והביאה רבינו ב"ספר המצוות" (ל"ת רנא).

- 15 טו. כָּל הַמְאָנָה אֶת הַגֵּר, בֵּין בְּמִמּוֹן בֵּין בְּדָבָרִים -
16 עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוֹיֵן⁵⁹. שְׁנַאֲמָר: וְגַר לֹא תוֹנֶה - זֶה
17 הוֹנֵת דְּבָרִים; וְלֹא תִלְחָצְנוּ - זֶה הוֹנֵת מְמוֹן⁶⁰. הֵא
18 לְמַדְתָּ. שְׁכַל הַמְאָנָה אֶת הַגֵּר - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוֹיֵן:
19 מְשׁוּם לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ⁶¹, וּמְשׁוּם אֵל תוֹנוּ
20 אִישׁ אֶת אַחִיו⁶², וּמְשׁוּם וְגַר לֹא תוֹנֶה⁶³.

(59) שם נט: (60) מכילתא משפטים פרשה יח, הובאה ב'ספר המצוות' ל"ת רנב-רנג. (61) זה אינו מיוחד לגר, אלא מופנה לכל ישראל, אבל כולל גם את הגר (ב"מ שם). (62) זה נאמר על אונאת ממון בכל ישראל. אבל גם הגר בכלל "אח" (פ"ט מהלכות גניבה ה"ו). אבל ראה מה שכתב רבינו להלן הלכה יז. ודברי רבינו כאן תמוהים, שהרי בגמרא (ב"מ שם) מנו במקום פסוק זה, שלא נאמר בגר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ו שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קצא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את המחיר, ודרכו של אדם לוותר על פחות משתות. (8) כי כן הטעות היא ברורה, ואין מקום לוותר ומחילה.

באונאת מומן היוצאה מתוך אונאת דברים שאינו עובר עליה על "ולא תלחצנו" - שכיון שכתבה התורה בשינוי לשון, מוכח מזה שאינו עובר על זה אלא באונאת מומן באופן ישיר. ומה שאינו עובר באונאת מומן גם על "לא תונה" וגם על "לא תגנו", הוא מפני שאין זה אלא כפל לשון בלבד. וראה ב"מ קיא.].

- 11 ב. פיצד? מְכַר לוּ מָאָה אַגוּזִים בְּדִינְר, וְנִמְצְאוּ מָאָה
- 12 וְאָחֲדָה אוּ תְשָׁעִים וְתִשְׁעֵהוּ¹⁰ - נִקְנָה הַמְקָח¹¹, וּמִחְזִיר
- 13 אֶת הַטְּעוֹת, וְאָפְלוּ לְאַחַר כִּמְהָ שָׁנִים¹². וְכֵן¹³ אִם
- 14 נִמְצְאוּ¹⁴ הַמְּעוֹת חָסֵר אוּ יָתֵר מִן הַמְּנִין שֶׁפְּסָקוּ¹⁵ -
- 15 חוֹזְרִי¹⁶. וְאָפְלוּ לְאַחַר שָׁקְנוּ מִיָּדוֹ¹⁷ שְׁלֹא נִשְׁאָר לוֹ
- 16 אֶצְלַ חֲבֵרוֹ כְּלוּם - חוֹזְרִי¹⁸, שֶׁקִּינֵן בְּטְעוֹת הוּא¹⁹. וְכֵן
- 17 כָּל פְּיוּצָא כְּזֶה.

- 1 יח. גְּדוּלָה²⁰ הוֹנֵינָת דְּבָרִים מֵהוֹנֵינָת מָמוֹן; שְׁזָה נָתַן
- 2 לְהַשְׁבוּן²¹, וְזֶה לֹא נָתַן לְהַשְׁבוּן²², וְזֶה בְּמִמְנוֹ, וְזֶה
- 3 בְּגוֹפּוֹ²³. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר²⁴ בְּהוֹנֵינָת דְּבָרִים: וְיִרְאֶתָ
- 4 מֵאֲלֵהֵיךָ, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מְסוּר לְלֵב²⁵. הָא לְמִדָּתָ²⁶: כָּל
- 5 דְּבָר שֶׁהוּא מְסוּר לְלֵב, נֹאמֵר בוֹ: וְיִרְאֶתָ מֵאֲלֵהֵיךָ²⁷.
- 6 וְכָל הַצּוּעֵק מֵהוֹנֵינָת דְּבָרִים - נַעֲנֶה מִיָּד²⁸; שְׁנֹאמֵר:
- 7 כִּי אֲנִי יְיָ.

9) ונתאנה המוכר. (10) ונתאנה הלוקח. (11) שהרי אמר רבא (קידושין שם): "כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר", ולא אמר: "אפילו פחות מכדי אונאה בטל מקח" - הרי שלעולם המקח קיים אלא שמחזיר האונאה אפילו בפחות משתות (רשב"א בקידושין שם). וכן דעת ר"י מיגש רבו של רבינו בחיידושיו בבבא-בתרא צ. שהרי זה כמי שיש לו אצל חברו חוב מנה והחזיר לו פחות דינר - שעליו להשלים לו עד סילוק חובו, שהרי אין כאן טעות בעיקר המקח. ובאופן שאפשר להשלים ולתקן את הטעות, אבל אם לא נתן להשלים, בטל המקח כולו (כסף-משנה בהלכה א). ואם אמר לו שק זה של אגוזים, שיש בו כך וכך אגוזים אני מוכר לך, ונתברר שאין בו סכום זה שאמר לו - הרי זה מקח טעות (ראב"ד לפי סוגיית הגמרא בקידושין ט. ולפי דעת הכסף-משנה גם רבינו מודה לו בזה). (12) שדבר זה דומה להחזרת גזילה שאין לה זמן, ולעולם חייב הוא להחזירה (סמ"ע רלב ס"ק ג). (13) אותו הדין שיש בטעות במקח, הוא גם בטעות במומן. (14) קידושין מז. (15) והיתה הטעות בכדי שהדעת טועה, שאם לא כן - מתנה היא שנתן לחבירו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י (לחם-משנה). (16) לתבוע החסר לו. (17) זה, שנתברר שהוטעה, קיבל בקנין מחברו מקודם שאין לו על חבירו כלום, וכי קיבל ממנו כל מה שהיה צריך לקבל. (18) לתבוע שיחזיר לו הטעות, אבל המקח קיים (ב"ח סי' רלב). (19) אותו קנין שקיבל שאין לו על חבירו כלום, אינו קנין - שבטעות הוא. ומקור הדברים בגיטין טו.

(70 שם נח: 71) אפשר להשיב את האונאה. וזהו הטעם שנתן רבי שמואל בן נחמני (שם). (72) אי-אפשר לתקן את הצער שנגרם לחברו כדיבורו. (73) שם, בשם רבי אלעזר. (74) שם, בשם רבי שמעון בן יוחאי. (75) ברייתא שם. לפי שאין זה נראה לעין אלא סמוי בלב, אם נתכוון לצערו או לא, וכל זה נתון להבחנה רק לעין העליונה הצופיה. (76) סיכום שסיכמו בגמרא (שם). (77) "שאיין דיני בני אדם יכולים לעמוד עליו" (פירוש המשניות, שם). אף-על-פי שהמשפט האנושי אינו יכול להשיגך, אבל יש עין רואה, והוא: האלוקים בשמים. (78) מימרא שם נט. "כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה"; השערים פתוחים תמיד, ולכן נענה מיד (מ"מ). מקור חדש לדברי רבינו אלה, מראה הגר"א ("חידושי הגר"א על הרמב"ם"), והוא בבבא-קמא (צג): "אחד הצועק ואחד שאינו צועק, אלא שממהרין לצועק" (כן הוא לפי גירסת התוספות שם ד"ה אחד, בשם ה"ספרי") ומשמעות הביטוי "שממהרין לצעוק". היינו, שהצועק, נענה מיד.

יום רביעי כ"ו שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי

- 18 ג. וְכֵן הַמוֹכֵר²⁰ לְחָבְרוֹ קָרַקַע אוּ עֶבֶד²¹ אוּ בְהֵמָה
- 19 אוּ שְׂאֵר מְטוֹלְטְלִין, וְנִמְצָא בְּמִקָּח מוֹם שְׁלֹא יָדַע²²
- 20 בּוֹ הַלּוֹקֵם - מִחְזִירוֹ אָפְלוּ לְאַחַר כִּמְהָ שָׁנִים²³; שְׁזָה
- 21 מְקָח טְעוֹת הוּא²⁴. וְהוּא שְׁלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִקָּח אַחַר
- 22 שֶׁיָּדַע בְּמוֹם; אָבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²⁵ אַחַר שֶׁרָאָה
- 23 הַמוֹם - הָרִי זֶה מְחַל, וְאֵינּוּ יִכּוֹל לְהַחְזִיר.

1) נתבארו בו משפטי הטעות שיש במקח וממכר מחמת מום.

- 8 א. הַמוֹכֵר לְחָבְרוֹ בְּמִדָּה², בְּמִשְׁקָל אוּ בְּמִנֵּין, וְטָעָה
- 9 בְּכָל שֶׁהוּא³ - חוֹזְרִי לְעוֹלָם⁵; שְׁאִין הוֹנִינָה⁶ אֶלָּא
- 10 בְּדָמִים⁷, אָבָל בְּחִשְׁבוֹן - חוֹזְרִי⁸.

(2) מימרא של רבא, מצוטטת בכמה מקומות, כגון קידושין מב: ושם נסמן. (3) אף בפחות משתות, בניגוד לאונאה בדמי המקח שפחות משתות הוא מחילה (למעלה פ"ב ה"ג). (4) היינו, שיכול לדרוש את הפרש, אבל לא לבטל את המקח, ועיין להלן הלכה ב. (5) בניגוד לאונאה בדמים שקבעו זמן להחזרת האונאה (למעלה פ"ב ה"ה), וראה להלן הלכה ב. (6) דיני אונאה, הכוללים גם את הדין שפחות משתות הוא מחילה. (7) ששילם יותר או פחות משוויו האמיתי של המקח, והאיל ואי-אפשר לצמצם בדיוק

(20) כלומר, כשם שטעות במידה ובמשקל ובמנין חוזר לעולם, כמו כן אם נמצא מום במקח - חוזר הוא לעולם (מגיד-משנה). (21) כשאינן בהם דין אונאה (למעלה פ"ג ה"ח), אעפ"כ יש בהם דין מקח טעות, אם נמצא בהם מום. (22) שאם ידע, הרי קיבל עליו. (23) וכן כתב הר"ף (פרק הזהב) בשם רב האי, שבמומין לא קבעו זמן כמו שקבעו באונאת דמים בכדי שיראה לתגר או לקרובו (למעלה פ"ב

22 הגלויין שְׁמָנָה, וְנִמְצָא בָּהּ מוֹם מְאוֹתָן שְׂאִינָן נִפְרִין -
 23 הֲרִי זֶה מְקַח טְעוֹת, וְחֹזֵר, וְאָף עַל פִּי שִׁפְרֵשׁ הַמוֹם
 24 שְׁנִמְצָא. שְׁהֲרִי הַלּוֹקֵחַ אֹמְרִי: ³⁹ כִּי שִׁפְרָאִי שְׂאִין בָּהּ
 25 אֵלּוּ הַמוֹמִין שְׁנִרְאִין שְׁמָנָה, אֲמַרְתִּי: כִּי אֵין בָּהּ אֵלּוּ
 26 שְׂאִינָן נִרְאִין שְׁמָנָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ מוֹמִין אֵלּוּ אֶלָּא פְּדִי
 27 לְהַשְׁבִּיחַ דְּעֵתִי⁴⁰.

37 (בבא-מציעא פ. 38) לפי פירוש הרי"ף, ולרש"י שם -
 פירוש אחר. (39) מדברי הרי"ף שם. (40) שלא יהיה עליו
 תרעומת אחר-כך (רש"י שם).

28 ח. פִּיעֵד? ⁴¹ פָּרָה זֹו עֹרֶת הִיא⁴², חֲגֵרֶת הִיא⁴³,
 29 נִשְׁכָּנִית הִיא⁴⁴, רִבְצָנִית הִיא⁴⁵, וְנִמְצָאֵת רִבְצָנִית
 30 בְּלֶבֶד אוֹ נִשְׁכָּנִית⁴⁶ - הֲרִי זֶה מְקַח טְעוֹת⁴⁷; הֵיוּ בָּהּ
 31 כָּל הַמוֹמִין⁴⁸ שְׁמָנָה - אֵין זֶה מְקַח טְעוֹת. וְכֵן אִם
 32 הֵיְתָה חֲגֵרֶת⁴⁹ וְנִמְצָאֵת נִשְׁכָּנִית, אָף עַל פִּי שְׂאִינָה
 33 עֹרֶת - אֵין זֶה מְקַח טְעוֹת.

(41) כן הוא בגמרא שם. (42) מום גלוי. (43) צולעת או
 בעלת רגל אחת, אף היא מן המומים הגלויים. (44) רגילה
 לנשוך בני אדם או בעלי חיים - מום בלתי ניכר.
 (45) רובצת תחת תחת משאה (בבא-מציעא לג.), ואף זה מן
 המומים הבלתי-ניכרים. (46) כלומר, היו בה מומים בלתי-
 גלויים, אבל לא היתה לא עיוורת ולא חגרת. (47) כמו
 שהסביר רבינו למעלה. (48) בעיא בגמרא (שם) שנפתרה,
 והחידוש בהלכה זו, שאין הלוקח יכול לטעון, שמכיון שלא
 הראה לו המומים הגלויים - לא הרגיש בהם כלל, ומתוך
 זה חשב שאין בה גם מומים שבסתור (ראה בכסף-משנה).
 (49) היינו, אפילו שיש בה רק אחד מן המומים הגלויים
 שמנה המוכר, ואין בה כולם.

34 ט. הֲרָאָה לוֹ הַמוֹם⁵⁰ שֵׁישׁ בָּהּ, וְאָמַר לוֹ: מוֹם זֶה
 35 יֵשׁ בָּהּ⁵¹ וּמוֹם פְּלוֹנִי [וּמוֹם פְּלוֹנִי]⁵², אָף עַל פִּי
 36 שְׂאוֹתָן הַמוֹמִין שְׁמָנָה⁵³ נִרְאִין, וְנִמְצָאוּ בָּהּ פְּלִן אוֹ
 37 מְקַצֵּתָן - אֵין זֶה מְקַח טְעוֹת.

(50) בגמרא שם: "מום זה ומום אחר - אין זה מקח טעות",
 וכפירוש הרי"ף. (51) "שהוא ניכר ונראה לעיניים" (רי"ף).
 (52) מלבד מום זה שהראה לו, אמר לו שיש עוד מומים
 גלויים, ומלבד זה גם המום הבלתי גלוי. וכן נוסף: "[ומום
 פלוני]" בכ"י תימן. (53) כ"ה בדפוס רומי. ובדפוס ווילנא
 חסרה המילה "אין" בטעות. ואף-על-פי שכבר למדנו, שאם
 היה בה אפילו מום אחד גלוי, אין זה מקח טעות - כאן
 כשהראה לו המום הגלוי, יש מקום-טעות לקונה שרק מום
 זה, שהראה לו, נמצא בה, ולא מום אחר, שלא הראה לו.
 ומשמיענו שאף-על-פי שהמומים האחרים לא ראה, בכל
 זאת אין זה מקח טעות, וראה בכסף-משנה.

38 י. וְכֵן⁵⁴ הַמוֹכֵר שִׁפְחָה לְחֶבְרוֹ, וְאָמַר לוֹ: גְּדַמְתָּ
 39 הִיא, חֲגֵרֶת הִיא, סוּמָא הִיא, שׁוֹטָה הִיא, נִכְפִּית⁵⁶
 40 הִיא, וְלֹא הִיָּה בָּהּ מוֹם מְאוֹת הַמוֹמִין⁵⁷ שְׁמָנָה,
 41 וְנִמְצָאֵת נִכְפִּית⁵⁸ - הֲרִי זֶה מְקַח טְעוֹת. וְכֵן כָּל
 42 פִּיעֵצָא בְּזָה.

ה"ה). (24) בבא-מציעא פ. 25) כלל זה למד רבינו ממה
 שאמרו בכתובות עה: "חזקה אין אדם שותה בכוס אלא-
 אם-כן בודקו". וכן פסק בפכ"ה מהלכות אישות ה"ו, שהבא
 על אשתו ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו -
 אין שומעין לו, חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא-אם-כן
 בודקו יפה, וחזקתו שידע ורצה.

1 ד. אֵין מְחַשְׁבִּין פְּתַח הַמוֹם²⁶. אֶפְלוּ מְכַר לוֹ כָּלִי
 2 שְׁוֶה עֲשָׂרָה דִּינָרִין, וְנִמְצָא בוֹ מוֹם הַמְּפַחִיתוֹ מְדָמִיו
 3 אֶסְרָ²⁷ - מְחֹזֵר אֶת הַפְּלִי²⁸, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ:
 4 הִלֵּךְ אֶסְרָ פְּתַח הַמוֹם; שְׁהַלּוֹקֵחַ אֹמֵר: בְּחַפְזִי שָׁלַם
 5 אֲנִי רוּצָה. וְכֵן אִם רָצָה הַלּוֹקֵחַ²⁹ לְקַח פְּתַח הַמוֹם
 6 - הֲרִשׁוֹת בְּיַד הַמוֹכֵר; שְׁהוּא אֹמֵר לוֹ: אוֹ תִקְנֶה
 7 אוֹתוֹ כְּמוֹ שְׁהוּא, אוֹ טַל דְּמַיִם שְׁלֵף וְלֵךְ.

(26) שיחזיר לו רק את ההפרש, מה שהחפץ שוה פחות בגלל
 המום. (27) שהוא אחד מעשרים וארבעה דינר, ונמצא
 שהאונאה קטנה עד מאד. (28) שהרי זה מקח טעות ואינו
 מקח (עיין ביצה ז.). (29) אף-על-פי שבאונאה יותר
 משתות אין למאנה הזכות הזאת (ראה למעלה פרק יב
 הלכה יד) - כאן שהיתה טעות בעיקר המקח, ולא חלה
 המכירה כלל, יכולים שניהם לחזור (וראה בתוספות בבא-
 מציעא נ: ד"ה ואלו).

8 ה. כָּל שֶׁהִסְכִּימוֹ עָלָיו בְּנֵי הַמְּדִינָה³⁰ שְׁהוּא מוֹם
 9 שְׁמֻחֲזֵר בוֹ מְקַח זֶה - מְחֹזֵרִין; וְכָל שֶׁהִסְכִּימוֹ עָלָיו
 10 שְׂאִינוֹ מוֹם - הֲרִי זֶה אֵינוֹ מְחֹזֵר בוֹ³¹, אֶלָּא אִם
 11 פָּרַשׁ³². שְׁכָּל הַנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן סֵתָם, עַל מְנַהֵג הַמְּדִינָה
 12 הוּא סוּמָף³³.

(30) דבר שבהגיון הוא. (31) כן הוא בכתובות עב: "מידי
 דקפדי בה אינשי - הוה קפדיה קפידא, מידי דלא קפדי בה
 אינשי - לא הוו קפדיה קפידא". (32) ראה ב'תוספות' שם
 ד"ה ומידי. (33) כלל מובא בהרבה מקומות בתלמוד, כגון
 משנה בבבא-מציעא פג. ובבא-בתרא ב.

13 ו. כָּל הַלּוֹקֵחַ סֵתָם³⁴, אֵינוֹ לּוֹקֵחַ אֶלָּא הַדְּבָר הַשָּׁלַם
 14 מְפָל מוֹם. וְאִם פָּרַשׁ הַמוֹכֵר וְאָמַר: עַל מְנַת שְׂאִין
 15 אֲתָה חֹזֵר עָלַי בְּמוֹם - הֲרִי זֶה חֹזֵר, עַד שִׁיפְרֵשׁ
 16 הַמוֹם שֵׁישׁ בְּמִמְכְּרוֹ וְיִמְחַל הַלּוֹקֵחַ; אוֹ עַד שִׂיאֲמַר
 17 לוֹ: כָּל מוֹם שִׁימְצָא בְּמִקְחָהּ זֶה, הַפּוֹחֵת דְּמִי³⁵ עַד
 18 כִּי וְכָךְ, קִבְּלָתִי אוֹתוֹ. שְׁהַמוֹחֵל צָרִיף לִידַע הַדְּבָר
 19 שִׁימְחַל לוֹ בוֹ וַיִּפְרֵשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ הַמְּפָרֵשׁ בְּהִזְנָה³⁶.

(34) למד זאת מדין מקדש את האשה ונמצאו בה מומין
 שאינה מקודשת (כתובות נו: ורא"ש שם עג:). אלא שמצד
 חומר איסור אשת איש, הצריך רבינו גט במקרה זה, עיין
 בפ"ז מהלכות אישות ה"ח ובמ"מ. (35) שהלוקח מקבל
 עליו כל המומים שהם מפחיתים את המקח עד סכום ידוע.
 (36) למעלה פרק יג הלכות ג-ד.

20 ז. הַמוֹכֵר פָּרָה לְחֶבְרוֹ³⁷, וְכָנָה בָּהּ מוֹמִין גְּלוּיִים
 21 וּמוֹמִין שְׂאִין נִפְרִין³⁸, וְלֹא הֵיָּה בָּהּ מְאוֹתָן הַמוֹמִין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ז שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קצג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 מִפְּנֵי שֶׁהַמְּלִיךְ תּוֹפֵס אוֹתוֹ וְהוֹרְגוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא⁷⁵
26 מִקְּתָב לַמְּלָכוֹת⁷⁶ - הֲרִי זֶה מוֹם וּמְחֻזָּר; מִפְּנֵי
27 שֶׁהַמְּלִיךְ תּוֹפֵשׂוֹ לְמִלְאָתוֹ בְּכָל עֵת שְׂיִרְצָה. אֲבָל
28 אִם נִמְצָא גִבְעָה⁷⁷ אוֹ חוֹטֵף אוֹ גּוֹנֵב נְפֻשׁוֹת⁷⁸, אוֹ
29 בּוֹרֵחַ תְּמִיד⁷⁹, אוֹ זוֹלֵל וְסוֹבֵא, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלוֹ
30 - אֵינוֹ יוֹכֵל לְהַחְזִיר; שֶׁכָּל הַעֲבָדִים בְּחֻזְקַת שְׂיִשׁ
31 בָּהֶן כָּל הַדְּעוֹת הֲרָעוֹת. אֲלֵא אִם בֶּן פְּרִישׁ.

71) גיטין פו. ושם נמנה בין המומים, שצריך להזכיר בטרם המכר, שהם אינם. (72) ברייתא בבבא-מציעא פ. נמנה בין המומים בעבד. (73) משוגע (שם). (74) גולן עם כלי זיין עליו, בבא-בבא (צב:). ושם: "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות, אומר לו הרי שלך לפניך", היינו שהלוקח יכול להחזירם למוכר ולומר לו קח את שלך, וכן מפורש בתוספתא (ב"ב פ"ד): "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות - הרי זה מקח טעות" (מגיד-משנה). ועיין בהשגות הראב"ד וברש"י כתובות נח. ותוס' שם ד"ה הנהו קלא. (75) שם. (76) נראה מן ההמשך, שהכוונה היא: מוכתב לעשות מלאכה מסוימת למדינה. (77) שם. (78) זה פירושו למילה: "קוביוסטוס" (שם), וכן מפרש רשב"ם (שם ד"ה קוביוסטוס), ויש מפרשים: משחק בקוביא (תוספות ד"ה קוביוסטוס). (79) דוגמאות נוספות של הרמב"ם, שאינם במקור שלפנינו, ודבר שבהגיון הוא.

יום חמישי כ"ז שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׂשֵׁה עֶשְׂרוֹ

1) נתבאר בו משפטי המקח שיש בו מום ונשתנה ברשות הלוקח, וכל הנמשך אחר זה.

א. המוכר² זרעוני גֵּנֶה³, שְׂאִין עֲצָמָן שֶׁל זֵרְעוֹנִים³²
נֶאֱכָל לְחִבְרוֹ, וְלֹא צָמְחוּ - חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָן, וּמְחֻזָּר לֹא
אֵת הַדְּמִיָּם⁴ שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ; שֶׁחֻזְקָתָן לְזִרְעָה⁵. וְהוּא
שֶׁלֹּא צָמְחוּ מִחֻמַּת עֲצָמָן⁶; אֲבָל אִם לָקַחְתָּ הָאֲרֶזִין
בְּכֶרֶד וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָן⁷; שֶׁמֵּא מִחֻמַּת
הַכֶּרֶד לֹא צָמְחוּ. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בָּהֶן.

2) משנה בבבא בתרא צב. כרבן שמעון בן גמליאל.
3) כגון זרע כרוב וקפלוט (רשב"ם שם). 4) אבל אינו חייב להחזיר את ההוצאות שהוציא הלוקח, כדעת התנא קמא בברייתא (שם צג:), לפי שאינו אלא גרם בנזק ("גרמא בנזיקין") מה שאינו גורר אחריו תגמול משפטי (רשב"ם שם) דיבור המתחיל דמי זרע). ולא כדעת יש אומרים (שם) שחייב לשלם דמי ההוצאה. ואין המוכר יכול לנכות מן החשבון את הזרעים, שהשתמש בהם הלוקח ונרקבו והלכו לאיבוד - מכיוון שידע מראש מה צפוי להם, לזרעים אלו (סמ"ע סימן רלב, סעיף קטן מו) והלוקח לא הייתה לו כל הנאה מזרעים אלו (רשב"ם שם). 5) שאף שלא התנה במפורש שקונה אותם לזרעים - כיוון שאינם עומדים לאכילה, הרי זה כאילו התנה שהוא קונה לזרעים. 6) שמן הסתם, כל זמן שלא ידועה לנו על סיבה אחרת אנו מניחים שסיבת אי הצמיחה היא בזרעים עצמם (סמ"ע בשם הרא"ש

(54) ברייתא שם. (55) בעלת יד אחת. ומום שבגלוי הוא. (56) סובלת מחולי נופל. ומום שבסתר הוא (כתובות עז.). (57) הגלויים. (58) מום בלתי גלוי.

1 יא. מִכָּאן אֵנִי אוֹמְרִי⁵⁹, שֶׁהַמוֹכֵר חֲפֵץ לְחִבְרוֹ
2 בְּמֵאָה דִּינָרִין, וְאָמַר לוֹ: חֲפֵץ זֶה אֵינוֹ שׁוֹה אֲלֵא
3 זוֹ אֶחָד, עַל מְנַת שְׂאִין לָךְ עַלִי אוֹנָאָה - הֲרִי זֶה
4 יֵשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה. שֶׁהֲרִי אוֹמֵר: בֵּינָן שְׂרָאִיתִי
5 שְׂאֵמֵר שְׂאֵינוֹ שׁוֹה אֲלֵא זוֹ, יִדְעֵתִי שְׂאֵינוֹ מִתְּפִנָּן
6 אֲלֵא לְהַשְׁבִּיחַ דְּעֵתִי. עַד שֶׁיִּפְרֹשׂ פְּדֵי הַהוֹנָה שְׂיִשׁ
7 בְּמִקְחוֹ בְּוֵדָאִי⁶⁰, אוֹ קָרוֹב לְהָ⁶¹ בְּכִדֵי שֶׁהֲדַעַת
8 טוֹעָה⁶²; שֶׁהֲרִי יִדַּע בְּוֵדָאִי הַדְּבָר שֶׁמְחַל בּוֹ. וְכֵזָה
9 רְאוּי לְדוֹן.

59) רבינו מדמה דין אונאה לדין מומים, אם כי יש לחלק ביניהם (מגיד-משנה). (60) כגון, אם היה שוה שש, ואמר לו חפץ זה אינו שוה אלא שש - ומכרו בשבע. (61) כגון, שאומר על חפץ שאינו שוה אלא שש: הרי הוא שוה חמש, ומוכרו בשבע. (62) אונאה במידה כזאת, שאפשר לחשוב שהמתאנה התעלם ממנה, ולא ידע. וראה להלן פרק כז הלכה ה.

10 יב. הַמוֹכֵר עֶבֶד⁶³ אוֹ שִׁפְחָה - אֵין הַלּוֹקַח יוֹכֵל
11 לְהַחְזִירוֹ מִפְּנֵי מוֹמִין שְׂאִין מְבַטְלִין אוֹתוֹ מִמְּלֵאכָתוֹ.
12 וְהָ⁶⁴ הַנְּקָרָאִין סִמְפוֹן. שְׂאֵם הִיָּה זֶה סִמְפוֹן גְּלוּי -
13 כְּבָר רְאָהוּ⁶⁵; וְאִם אֵינוֹ נְרָאָה⁶⁶, כְּגוֹן שׁוֹמֵא בְּבִשְׂרָ⁶⁷
14 אוֹ נְשִׁיכַת כְּלָב⁶⁸, אוֹ רִיחַ הַפֶּה אוֹ הַחֻטִּים וְכִיּוֹצֵא
15 בְּהוֹ⁶⁹ - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְבַטְלוֹ מִמְּלֵאכָתוֹ, אֵינוֹ
16 מְחֻזָּר; שְׂאִין הַעֲבָדִים לְתַשְׁמִישׁ הַמְטָה⁷⁰, אֲלֵא
17 לְמִלְאָכָה.

63) קידושין יא. וכתובות נז. (64) כלומר, מומים אלו שאינם מבטלים אותו ממלאכתו. (65) ואם כן אין זה מקח טעות כלל, אפילו אם היה מום המבטלו ממלאכתו. (66) כלומר, לפעמים נראה ולפעמים אינו נראה, ראה להלן. (67) גידול שעל המצח, קרוב למקום השיער שבראש, שפעמים נראית ופעמים אינה נראית, ובאשה הרי זה מום (פ"ז מהלכות אישות הלכה ז). ואילו שומא שלמעלה במקום השיעור בראש, אין זה מום אפילו באשה (שו"ע אבן-העזר סימן לט סעיף ד). (68) ונעשה המקום צלקת, ובאשה הרי זה מום (הלכות אישות שם). (69) גבי מומי אשה, כתב רבינו (שם): "ריח רע וזיעה וריח הפה". (70) באשה, שכל אלה הם מומים אצלה, כנ"ל.

18 יג. נִמְצָא בּוֹ שְׁחִין רְעִי⁷¹ אוֹ חֵלִי הַמְתִּישׁ אֵת פָּחוֹ,
19 אוֹ שְׁהִיָּה נִכְפָּה⁷² אוֹ מִשְׁעָמָם⁷³ - הֲרִי זֶה מוֹם,
20 מִפְּנֵי שֶׁמְבַטְלוֹ מִמְּלֵאכָתוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא בּוֹ צָרְעַת
21 וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מְדָבָרִים אֵלוֹ הַמְגַאֲלִים - הֲרִי זֶה מוֹם;
22 מִפְּנֵי שֶׁנִּפְשׂוֹ שֶׁל אָדָם אוֹנֵת מֵהֶם, וְנִמְצָא שְׂאֵינוֹ
23 מִתְּעַסֵּק לוֹ בְּמִלְאָכָתוֹ אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה. וְכֵן אִם נִמְצָא
24 לְסִטִּים מְזוּיָן⁷⁴ - הֲרִי זֶה מוֹם הַמְאָבֵד אֵת כְּלוֹ;

19 נגנב - הרי הוא ברשות הלוקח²¹, עד שיחזיר המקח
20 למוכר. ואם התליע ונפסד מחמת ארץ הזמן²² - הרי
21 זה ברשות המוכר. ואם היה לו להודיע למוכר²³ ולא
22 הודיעו - הרי זה ברשות לוקח.

(21) [שבכל מקח טעות דין הלוקח כשוכר, שהרי משתמש בו ומעלה לו שכר למוכר, להלן הלכה ח]. והמדובר כשלא הודיע לו על המום, ואף על פי שלא היה זאת בידו ובכל זאת הוא באחריותו לעניין גניבה ואבידה, ראה למעלה הלכה ג. (22) בכתב-יד תימן: "מחמת הזמן" ובטור (סימן רלב): "מחמת המום". ונכמו שכתב רבינו להלן הלכה ט שאם אבד מחמת המום, הרי המוכר מחזיר לו הדמים]. (23) שאז היה המוכר מציל את המקח.

23 ה. המוכר²⁴ שור לחברו ונמצא²⁵ נגחן²⁶ - יכול
24 לומר לו: לשחיטה מכרתיו לך²⁷. במה דברים
25 אמורים²⁸? בשהיה הלוקח קונה לשחיטה
26 ולחרישה²⁹; אבל אם היה יודע³⁰ שהוא קונה
27 לחרישה בלבד³¹ - הרי זה מקח טעות³², וחזור. וכן
28 כל פיוצא בזה.

(24) בבא בתרא צב. כשמואל ולא כרב. (25) היינו, שנתברר אחרי המכירה שעוד לפני המכירה היה נגחן. ועיין רשב"ם (שם דיבור המתחיל ונמצא שהיה נגחן). (26) רגיל להתפלל על בעלי חיים ולהכות בהם בקרניו ואינו ראוי אלא לשחיטה. (27) לשון המימרא של שמואל. ואף שרוב האנשים קונים לחרישה - אך כיוון שיש מיעוט אנשים שקונים לשחיטה, יכול המוכר לטעון טענה זו, בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "אין הולכים בממון אחר הרוב. ובלשונו של הרשב"ם (דיבור המתחיל יכול לומר לו): "שבממון אין הולכין אחר הרוב, כי אם אחרי טענה טובה", ולהלן (דיבור המתחיל לשחיטה מכרתיו לך), שמכיוון "שאין הולכים אחרי הרוב, נשאר הרי ספק שקול: מחצה על מחצה, והמוציא מחבירו עליו הראייה" ובגמרא שם שאלו: "ולחזי דמי היכי נינהו" (=נראה כמה דמים נתן, אם נתן כסף בשיעור שוויו של שור לחרישה בוודאי מקח טעות הוא), ומתוך שהמדובר בזמן ששור לשחיטה שווה לשור העומד לחרישה. ורבינו השמיט כל זה אולי משום שסובר כחכמים למעלה (עז:): שאין הדמים ראייה (ראה להלן פרק כז הלכה ג) ועיין ברשב"ם ותוספות בבא בתרא צב. ובמגיד משנה כאן. (28) שיכול לטעון: "לשחיטה מכרתיו לך". (29) בבא בתרא שם, והיינו שהוא טבח [=קצב] ועובד אדמה (רשב"ם שם דיבור המתחיל ומשני בגברא דזבין להכי ולהכי). (30) שהם מכירים זה את זה (רשב"ם שם דיבור המתחיל לנכסתא). (31) שהוא עובד אדמה (רשב"ם שם). (32) כאילו הותנה במפורש שקונה לחרישה.

29 ו. המוכר³³ בהמה לחברו לטביחה³⁴, ושחטה
30 ונמצאת טרפה³⁵, אם נודע בודא³⁶ שהיתה טרפה³⁷
31 פשלקחה - הרי זה מחזיר לו את השחטה, ויחזיר
32 המוכר את הדמים. מכאן אתה למד³⁸, שהמוכר דבר או

הטור, שם סעיף קטן מז). (7) אינו חייב להחזיר את הדמים.

1 ב. מוכר לו⁸ זרעים הנאכלין⁹, כגון חטים¹⁰
2 ושעורים, וזרען ולא צמחו - אינו חייב באחריותו¹¹.
3 אפלו היה זרע פשתן, שרב בני אדם¹² קונין אותה
4 לזריעה; הואיל ואוכלין¹³ אותה, אינו חייב באחריות
5 זריעתו. ואם הודיעו שהוא קונה לזרע - חייב
6 באחריותו¹⁴. והוא הדין לדברים הנמכרים לרפואה¹⁵
7 ולצביעה. וכן כל פיוצא בזה.

(8) משנה בבבא בתרא צב. כדברי תנא קמא. (9) שעומדים במידה שווה לאכילה כמו לזריעה. (10) לשון הטור (רלב): "שעומדים רובם לאכילה". (11) שכיוון שלא התנה במפורש שקנה אותם לזריעה - ודאי נתכוון לאכילה. (12) ואף על פי כן לא מתחשבים עם הרוב, בהתאם לכלל: "אין הולכים בממון אחרי הרוב". (13) כלומר, מקצת בני אדם אוכלים אותו. (14) כמו כל תנאי במקח, שביטולו מביא לביטול המקח. (15) שאם נמכרים רק לרפואה דינם כמו בהלכה א, ואם גם לאכילה וגם לרפואה, דינם כלפנינו.

8 ג. מכאן¹⁶ אתה למד, שכל הלוקח מחברו מקח,
9 והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלוגית למכרו שם,
10 ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום - אינו יכול
11 לומר: החזיר לי מקחי לכאן! אלא מחזיר לו את
12 הדמים, והמוכר מטפל¹⁷ להביא ממכרו או למכרו
13 שם. ואפלו אבד או נגנב אחר שהודיעו¹⁸ - הרי הוא
14 ברשות מוכר¹⁹. אבל אם לא הודיעו שמוליכו
15 למדינה אחרת, והוליכו, ונמצא שם בו מום - הרי
16 זה ברשות לוקח, עד שיחזיר המקח במזמו
17 למוכר²⁰.

(16) מהנאמר בהלכה ב שאם הודיע למוכר שהוא קונה לזרע ולא צמחו, חייב המוכר להחזיר את הכסף שקיבל, ללא ניכוי הפסד הזרעים, ואין הלוקח אחראי לזה שמתוך פעולת הזריעה הנסיונית, נרקבו הזרעים בקרקע. (17) לדעת הראב"ד יש הבדל בין הדין שבהלכה א, ששם ידע המוכר מראש, שהזרעים יירקבו בקרקע, מה שאין כן כאן. אבל המגיד-משנה כתב שלדעתו, הדין כאן הוא יותר הגיוני מאשר בהלכה א, שהרי שם מפסיד המוכר לגמרי את הזרעים, וכאן כל הפסד שלו הוא שהוא זקוק למאמץ יתר להחזיר את המקח למקומו. ועוד ייתכן, כי גם כאן צריך המוכר להעלות על הדעת, שצפוי לו הפסד לרגל שיבוש הדרכים וכדומה ("מגדל עוז"). (18) שיש בו מום (כסף-משנה לפירוש ראשון, ולזה הסכים הלחם-משנה). ואם לא הודיעו הרי הוא ברשות לוקח, ראה להלן הלכה ד. (19) [כדין אומן שגמר עבודתו ומודיע על זה לבעל הכלי, ראה בפרק י מהלכות שכירות הלכה ג]. (20) שהרי זה כקונה זרע פשתן ולא הודיעו שקונה אותו לזריעה (למעלה הלכה ב) - אף כאן: לא היה לו להוליכו למדינה אחרת.

18 ד. הלוקח מקח ונמצא בו מום, ואחר כך אבד או

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ז שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 זָמַן נִרְאָה לוֹ בָּהּ מוֹם, אִם רָצָה לְהַחְזִיר קָרָע
14 לְבַעֲלָיִם - מִחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שְׂאֵכֶל⁵¹. וְאִם הָיָה
15 חֲצֵרָה⁵² וְדָר בָּהּ - צָרִיף לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר.

(50) בבא מציעא (סו"ט) ושם שורה של עובדות ומימרות, שנושאן: "ביטול המקח" והסיכום: אם קרקע חוזרת, אף הפירות חוזרים, שהלוקח צריך להחזיר למוכר את הפירות שאכל שלא כדין. (51) שהרי הלוקח מקבל בחזרה את כספו ונמצא כסף זה דומה להלוואה, והפירות שאכל כריבית (סמ"ע שם סעיף קטן לג) וראה בדברי רבינו בפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. (52) משנה שם סו. על נושא דומה.

16 ט. הַמוֹכֵר⁵³ דָּבָר שֵׁשׁ בוֹ מוֹם שְׂאִינוֹ נִרְאָה, וְאָבֵד
17 הַמְּקַח מִחֲמַת אוֹתוֹ הַמוֹם⁵⁴ - הָרִי זֶה מִחְזִיר אֶת
18 הַדָּמִים.

(53) נלמד מתוך העובדה המובאת בכבא מציעא מב: והשקלא וטריא מסביב לה. (54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח.

19 (י). [פִּינְצָד⁵⁵?] הַמוֹכֵר שׁוֹר לְחִבְרוֹ שְׂאִין לוֹ
20 טוֹחָנוֹת⁵⁶, וְהִנִּיחוֹ הַלּוֹקֵחַ עִם הַבֶּקֶר שָׁלוֹ, וְהָיָה
21 מְנִיחַ הַמֶּאֱכָל לְפָנָי כֶּלֶן וְאוֹכְלִין, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ⁵⁷
22 שֶׁזֶה אֵינוֹ אוֹכֵל, עַד שֶׁמַּת פְּרָעַב - הָרִי זֶה מִחְזִיר
23 לוֹ אֶת הַנְּבִלָה⁵⁸, וְיַחְזִיר זֶה אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כָּל
24 פִּינְצָא בְּזָה.

(55) היא תמצית ההלכה, המוסקת על רקע העובדה הנזכרת. (56) שיניים, ועיין פירוש הרמ"א לשולחן ערוך (רלב סעיף יח). (57) ואף על פי שהלוקח חייב היה לבדוק מקודם (כמפורש להלן הלכה יא) - אחרי שהמוכר ידע מן המום (כי מן הסתם אנו אומרים שידע - סמ"ע שם סעיף קטן מ), כל האחריות מוטלת עליו. וראה להלן הלכה יא. (58) וכגון, שמכר מפורש לחרישה, אחרת יוכל המוכר לטעון שמכרו לשחיטה, ואולי אף במוכר לשחיטה צריך שהבהמה תחיה ימים מספר (הגהות מיימוניות).

25 יא. הָיָה הַמוֹכֵר סְרוֹר, שְׁלוֹקֵחַ מְזֵה וּמוֹכֵר לְזֵה
26 וְאֵינוֹ מְשַׁהֵה הַמְּקַח עִמוֹ, וְלֹא יָדַע בְּמוֹם זֶה - הָרִי
27 הַסְּרוֹר נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת שְׁלֹא יָדַע בְּמוֹם זֶה,
28 וְיִפְטָר⁵⁹. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עַל הַלּוֹקֵחַ לְבַדֵּק הַשׁוֹר⁶⁰ בְּפָנָי
29 עֲצָמוֹ וּלְהַחְזִירוֹ לוֹ קֶדֶם שְׂנִימוֹת, וְיִהְיֶה הַסְּרוֹר
30 מִחְזִירוֹ עַל הַמוֹכֵר הָרֹאשׁוֹן; הוֹאֵיל וְלֹא עָשָׂה⁶¹,
31 הוּא הַלּוֹקֵחַ הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ⁶². וְכֵן כָּל פִּינְצָא בְּזָה.

(59) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. ויש אומרים שהסרסור חייב להחזיר שאם "אמנם הוא נתאנה, אין לו להונות אחרים" (רמ"א רלב סעיף יח). ודעות אלו תלויות בפירוש הסוגייה. (60) אחרי שהוא יודע שלא היה זמן לסרסור לבדוק. (61) את פעולת הבדיקה. (62) אבל במקום שלא היה על הלוקח לבדוק ולא פשע בדבר כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקה שהיא של זהב ושברו הלוקח

1 שְׁהָיָה מוֹם בְּמִמְכָּרוֹ, וְעָשָׂה בוֹ הַלּוֹקֵחַ מוֹם אַחֲרָי³⁹
2 קֶדֶם שְׂיִדַּע לוֹ⁴⁰ הַמוֹם הָרֹאשׁוֹן: אִם עָשָׂה דָּבָר
3 שְׂדַרְפוֹ לְעִשְׂוֹתוֹ, בְּגוֹן זֶה שֶׁשָּׁחַט⁴¹ אֶת הַטְּרֵפָה -
4 פְּטוּר; וְאִם שָׁנָה וְעָשָׂה מוֹם אַחֵר קֶדֶם⁴² שְׂיִדַּע לוֹ
5 הַמוֹם [הָרֹאשׁוֹן] - מִחְזִיר הַמְּקַח לְבַעֲלָיו, וּמְשַׁלֵּם
6 דָּמֵי הַמוֹם⁴³ שֶׁעָשָׂה.

(33) חולין נ"גא, וכתובות עו: (34) ודווקא שהותנה מפורש לשחיטה, כי אחרת לא היה הלוקח צריך לשוחטה, שהרי הוא יכול להשתמש בה לחרישה, ברם הטור השמיט המלה: "לטביחה", ודעתו, כמו שמסביר ה"נתיבות" (סימן רלב, אות ג), שטריפה אינה ראוייה אף לחרישה. (35) כל מיני טריפות, אפילו טריפות של סירכא, אף שהיא דבר שכיח ואפשר היה לומר, שזה לא מקח טעות, שהלוקח חייב היה להעלות על הדעת דבר זה ולהתנות על זה מראש (באר הגולה סימן רלב, יב ועיין נתיבות המשפט שם אות ג). (36) כגון, שהוגלד פי המכה, שאז ברור שהטרפות נולדה כבר שלושה ימים לפני השחיטה, ובאופן שהלוקח קנה תוך שלושת ימים אלו, ראה להלן פרק כ הלכה טו. (37) ואפילו ספק טריפה (רמ"א בשם הר"ן, שם סעיף יב), ואפילו רק חומרות הגאונים (סמ"ע בשם הר"ן, סעיף קטן כח), שהרי ביחס לדיני מקח וממכר, אחרי שאי אפשר לאכול בהמה זו, יהיה מחמת הספק, או מאיזה טעם שהוא, סוף סוף הרי זה מום. (38) מהדין הקודם. (39) כגון כאן, ששחט הבהמה, שעל ידי כך אינה ראוייה אף לחרישה שלזה הייתה ראוייה לפני השחיטה, והרי זה הוא כמו מום. (40) אבל אם עשה בו מום לאחר שנודע לו - הרי זה כנשתמש בו (למעלה פרק ט"ו הלכה ג, ראה לחם-משנה). (41) אחרי שעמדה לשחיטה. (42) בדפוס רומי: "אחר" במקום "קודם". וזה סותר למה שכתב למעלה פרק ט"ו הלכה ג? והכסף משנה פירשה בדוחק: "ואם שנה ועשה מום אחר (כלומר קודם שנודע) - אחר שייודע לו מחזיר המקח" וכו'. (43) ה"נתיבות" (רלב, סעיף יד סעיף קטן ה) מהסס בדבר, ולדעתו, המוכר שידע את המום למפרע - הוא חייב לשאת באחריות ולא הלוקח.

7 ז. קָנָה⁴⁴ בְּגֵד וּקְרָעוֹ לְעִשְׂוֹת מְמוֹנוֹ חִלּוֹק⁴⁵, וְאַחַר כֵּן
8 נֹדַע הַמוֹם מִחֲמַת הַקְּרִיעָה⁴⁶ - מִחְזִיר לוֹ אֶת
9 הַקְּרָעִים⁴⁷. תִּפְּרוֹ וְאַחַר כֵּן נֹדַע הַמוֹם, אִם הַשְּׂפִיחַ⁴⁸
10 - נוֹטֵל שְׂבִיחַ הַתְּפִירָה⁴⁹ מִן הַמוֹכֵר. וְכֵן כָּל פִּינְצָא
11 בְּזָה.

(44) גם זה נלמד מראש ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (45) כתונת. (46) שהקריעה איפשרה לגלות את המום. (47) אחרי שהבגד עמד לקריעה מלכתחילה, שיש הכרח בקריעה למען התפירה שלאחריה. (48) שלרגל התפירה עלה ערך הבגד. (49) היינו, למשל, שאם שילם בעד המקח עשר ל"י, ולרגל המום הוא שווה רק שמונה, אך בגלל התפירה הוא שווה תשע, מקבל הלוקח בחזרה את העשר לירות שלו, ונוסף לזה עוד לירה אחת שהעלתה התפירה על הבגד (סמ"ע שם סעיף קטן לב).

12 ח. הַמוֹכֵר קָרָעוֹ⁵⁰ לְחִבְרוֹ, וְאָכַל פְּרוֹתָיָהּ, וְלֹאֲחֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 יד. המוכר בפֶּשֶׁר לַחֲבֵרוֹ⁷⁶ וְנִמְצָא בְּשֵׁר בְּכוֹר, פְּרוֹת
13 וְנִמְצָאוּ טְבָלִים⁷⁷, יֵינן וְנִמְצָא יַיִן נְסֶךְ⁷⁸ - מָה שְּׂאֵכֵל
14 אָכַל, וַיִּחְזִיר לוֹ אֶת הַדְּמִים. וְכֵן כָּל הַמוֹכֵר דָּבָר
15 שְׂאֵסוֹר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה כִּף הוּא דִּינּוֹ⁷⁹, בֵּין שֶׁהָיָה
16 אֶסוֹרוֹ בְּכֶרֶת⁸⁰ בֵּין שֶׁהָיָה אֶסוֹרוֹ בְּלֹא בְּלִבְדוֹ⁸¹. אָכַל
17 הַמוֹכֵר דָּבָר לַחֲבֵרוֹ שְׂאֵסוֹר אָכִילָתוֹ מִדְּבָרֵי
18 סוֹפְרִים⁸²: אִם הָיוּ הַפְּרוֹת קִנְיָן - מִחְזִיר אֶת
19 הַפְּרוֹת, וְנוֹטֵל אֶת דְּמָיו; וְאִם אָכַלְן - אָכַל, וְאֵין
20 הַמוֹכֵר מִחְזִיר לוֹ כְּלוּם⁸³. וְכָל אֶסוֹרֵי הַנְּהִיָּה, בֵּין
21 מִדְּבָרֵי תּוֹרָה בֵּין מִדְּבָרֵיהֶם⁸⁴ - מִחְזִיר אֶת הַדְּמִים,
22 וְאֵין בְּהֵן דִּין מְכִירָה כְּלָל⁸⁵.

(76 ברייתא (בכורות שם) וכתנא קמא. (77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאיסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו) ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתרומת פירות מן התורה]. (78) ובעניין סתם יינם של גויים, ראה להלן. (79) שרק אם הכשיל את חבירו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). (80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבילים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה י']. (81) כגון, נבילה וטריפה. (82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). (83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). (84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). (85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

יום שישי כ"ח שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׂבַעַה עֶשְׂרִי

(1) נתבאר בו משפטי חילוף המכר מחמת איזה דבר או שנתקלקל אחר המקח כמוכרין (ז) יין והחילוקין שיש בזה ונתבאר בו הדומה לזה והנמשך בו.

23 א. אַרְבַּעַת מְדוֹת³ בְּמוֹכְרֵינִי⁴: מְכַר לוֹ חֲטָיִם יְפוֹת
24 וְנִמְצָאוּ רְעוֹת⁵ - הַלּוֹקֵחַ יְכוּל לַחְזֹר בּוֹ וְלֹא הַמוֹכֵר⁶.
25 רְעוֹת וְנִמְצָאוּ יְפוֹת⁷ - הַמוֹכֵר⁸ יְכוּל לַחְזֹר בּוֹ וְלֹא

ונמצא שהוא של בריל, חייב הסרסור להחזיר ללוקח את הכסף, אף על פי שגם הוא נתאנה (רמ"א שם), ואולי גם רבינו יסכים לזה.

1 יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר⁶³ וּמְכָרוֹ, וְנוֹדַע לוֹ⁶⁴ שְׂלֹא
2 הִרְאָהוּ⁶⁵ לְמַמְחָה⁶⁶: מָה שְּׂאֵכֵל - אָכַל, וַיִּחְזִיר לוֹ אֶת
3 הַדְּמִים⁶⁷; וְהִנְשָׂאָר⁶⁸ מִן הַבֶּשֶׂר בְּיַד הַלְּקוֹחֹת -
4 יִקְבָּלוּ⁶⁹, וַיִּחְזִיר לָהֶם אֶת הַדְּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת
5 הַפֶּרֶה וּמְכָרָהּ, וְנוֹדַע שֶׁהָיָה טְרֵפָה: מָה שְּׂאֵכֵל -
6 אָכַל⁷⁰, וַיִּחְזִיר לוֹ אֶת הַדְּמִים; וְיֵמָּה שְׂלֹא אָכַל -
7 יִחְזִיר אֶת הַבֶּשֶׂר לְטַבַּח⁷¹, וַיִּחְזִיר לוֹ אֶת הַדְּמִים.

(63) ודין הבכור בזמן הזה הוא, שאין אוכלים אותו אפילו הכהן, כל זמן שהוא תם, אלא משהין אותו עד שייפול בו מום, ואז מותר אף לישראל. ברם צריך להראות את המום למומחה (ראה פרק ג מהלכות בכורות). (64) ללוקח. (65) המוכר. (66) ודין הוא שהשוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אף על פי שהוא מום גלוי - הואיל ונשחט שלא על פי מומחה הרי זה אסור וייקבר כבכור שמת (הלכות בכורות שם הלכה ד כרבי מאיר בבכורות כח). (67) המוכר חייב להחזיר ללוקח את הדמים, אחרי שהאכילו בדבר האסור בהנאה מדרבנן, וראה להלן בהלכה יד. (68) מכאן עד "מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים" היה חסר בספר שהיה לפני הראב"ד, וראה במגדל עוז. (69) במגיד משנה ובמגדל עוז "ייקבר", וכן העתיק בשולחן ערוך חושן משפט סימן רלד סעיף א וכן הוא במשנה שם. כלומר, הלוקח בעצמו חייב לקבור את בשר הבכור ואסור למוסרו למוכר, שמא ימכרו לישראל - שזה אסור לו, אבל טריפה שמוותרת בהנאה מותרת להחזירה לטבח (להלן בסוף ההלכה) - סמ"ע שם סעיף קטן ב. (70) כלומר, אם בינתיים אכל הלוקח את בשר הבכור - אין הוא מפסיד כלום. (71) והוא ימכרו לגויים. וראה למעלה בדין בכור.

8 יג. מְכַר הַלּוֹקֵחַ⁷² בְּשֵׁר זֶה שֶׁל טְרֵפָה לְנִכְרִים, או
9 שֶׁהָאָכִילוֹ לְכֻלָּבִים - יִחְשַׁב עִם הַטַּבַּח עַל דְּמָיו
10 הַטְּרֵפָה⁷³, וַיִּחְזִיר לוֹ הַטַּבַּח אֶת הַמוֹתָר⁷⁴. וְכֵן כָּל
11 פִּיּוּצָא בְּזוּה⁷⁵.

(72) גם זה משנה שם. (73) במשנה שם: "ישלמו דמי הטריפה", היינו, שהלוקח צריך לשלם בעד הבשר הזה רק את המחיר ששווה בשר טריפה, שכרגיל נמכר בזול יותר מבשר כשר (רש"י שם דיבור המתחיל מכרוהו). ורבינו העתיק "יחשב עם הטבח" היינו שיבדוק ויעשה איתו חשבון על זה, שאם מכרו במחיר הרגיל אין המוכר מפסיד כלום (תוספות יום טוב שם). (74) הלוקח יעצור בידו את הדמים שקיבל בעד מכירת הטריפה, ואם יש הפרש בין הדמים שקיבל הוא, ובין הדמים שנתן, יחזיר לו המוכר את ההפרש הזה, אחרי שהטעהו בזה. (75) בדבר שמותר בהנאה, אבל בבכור שאסור בהנאה - אף אם מכרו הלוקח לגוי או שהאכילו לכלבים, צריך המוכר להחזיר לו דמיו, שכיוון שאסור הוא בהנאה למוכר, לא הפסידו הלוקח כלום (סמ"ע שם סעיף קטן ו, וראה ברע"ב ותוספות יום טוב שם).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ח שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קצו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 הַלֹּקֶחַ.⁹ רְעוּת וְנִמְצָאוּ רְעוּתוֹ,¹⁰ יָפוֹת וְנִמְצָאוּ יָפוֹת,
2 אָף עַל פִּי¹¹ שְׂאִינָן יָפוֹת שְׂאִינָן לְמַעְלָה מִהֶן, וְלֹא
3 רְעוּת שְׂאִינָן לְמִטָּה מִהֶן, וְהָרִי לֹשׁ שֵׁם הוֹנֵיָה שְׁתוּתוֹ¹²
4 - אֵין אֶחָד מֵהֶם יְכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ, אֶלֶּא קָנָה וּמְחִיזִיר
5 אֹנְאָה.

18 לוֹ: הָרִי יִינָךְ וְקִנְיָנֶיךָ³²! שְׂאִינִי לֹא קִנִּיתִי לְשְׁתוּתוֹ,
19 אֶלֶּא לְבִשְׁל מַעֲט מַעֲט. וְאִם לֹא אָמַר 'לְמַקְפָּה הוּא'
20 - אֵינוֹ יְכוֹל לְהַחְזִיר; שְׂהָרִי אוֹמֵר לוֹ: לְמָה לֹא שְׁתִּיתָ
21 אוֹתוֹ, וְלֹא הִזָּה לָךְ לְשְׁהוּתוֹ עַד שְׂחִמְמִיץ³³.

(21 משנה בבא-בתרא צז: (22 שאז יכול המוכר לטעון, שהקננים של הלוקח הם שגרמו לקלקול (שם צח. כדעת רבי יוסי ברבי חנינא). (23 אחרי המכירה, ולכאורה היה אפשר לומר שהיה מקולקל כבר בשעת המכירה. (24 אין המוכר חייב להחזיר את דמי הקנין, כאילו היה זה מקח טעות. (25 יוצא מתוך השקלא-וטריא (שם) (26 לא לשותו בבת אחת. אלא לשומו לאט לאט לתוך התבשיל, שאז רגילים להשהות את היין לזמן ארוך יותר, בכל זאת אין המוכר אחראי יותר, אחרי שהיין הוערה לכליו של הלוקח. (27 במשנה (שם צז: הנוסח: "ידוע", וכן העתיק בשו"ע (חז"מ סימן רל סעיף ה), כלומר, שידוע ברכים שיינו של מוכר זה דרכו להחמיץ, ו"שכן היה בשנים שעברו" (סמ"ע שם ס"ק יא). (28 ודוקא שהלוקח התנה מראש שהוא לוקח את היין להשתמש בו לתבשיל, כלומר, להשהותו לזמן ארוך, אבל אם לא התנה שום דבר ולוקחו סתם - יכול המוכר להשתמש מאחריות ולטעון, שהלוקח לא היה צריך להשהות את היין, כמו שאמרו בגמרא שם צח. (מגיד-משנה). (29 בשו"ע (סי' רל סעיף ו) הנוסח: "ונשאר בקנניו", ואולי כוונתו לציין דוקא שנשאר היין באותם הכלים שבהם נמכר יין זה, ולא שהלוקח עירה אותו לכלים אחרים, אף כי אלו האחרונים הם של המוכר (רי"י, הביאו המגיד-משנה). (30 מתוך השקלא-וטריא שם. (31 לתבשיל ששמים בו יין מעט מעט. והוא-הדין אם אמר לו מפורש: "לשתות מעט מעט" (מ"מ בשם הרשב"א). (32 שיין שנתלקל היה מראשיתו מקולקל (מ"מ בשם הרשב"א). (33 כרבי יוסי בר חנינא (שם). וכן סובר שמואל שם צז: שיין מתקלקל במזלו של בעליו (כלומר הלוקח). ואף שמואל מדבר באופן שלא אמר לו "למקפה" (רי"ף).

22 ד. הַמוֹכֵר³⁴ חֲבִית שֶׁל שֶׁכֶר לְחִבְרוֹ, וְהַחֲבִית שֶׁל
23 מוֹכֵר³⁵, וְהַחֲמִיצָה: פְּתוּף שֶׁלִּשְׂה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים³⁶
24 - הָרִי זֶה בְּרִשׁוֹת הַמוֹכֵר, וּמְחִיזִיר אֶת הַדָּמִים; מְכָאֵן
25 וְאֵילָף - בְּרִשׁוֹת הַלֹּקֶחַ³⁷.

(34 בבא-בתרא צו. וכדעת רב. ורב יוסף פסק הלכה למעשה כמותו. (35 אבל אם הוערה לכליו של הלוקח, אין המוכר אחראי יותר (מגיד-משנה). (36 שזהו סימן שהיה מקולקל לפני המכירה. (37 [כשלא אמר לו "למקפה" - כן נראה ברי"ף שם].

26 ה. הַמוֹכֵר³⁸ חֲבִית שֶׁל יֵין לְחִבְרוֹ פְּדֵי לְמַכְרָה מַעֲט
27 מַעֲט³⁹, וְהַחֲמִיצָה בְּמַחְצִיתָהּ⁴⁰ אוּ בְּשְׁלִישָׁה - חוֹזֵר
28 לְמוֹכֵר. וְאִם שָׁנָה⁴¹ הַלֹּקֶחַ הִנְקֵב שְׁלָה⁴², אוּ
29 שְׁהַגִּיעַ⁴³ יוֹם הַשּׁוּק וְשָׁהָה וְלֹא מָכַר - הָרִי הִיא
30 בְּרִשׁוֹת הַלֹּקֶחַ. וְכֵן⁴⁴ הַמְּקַבֵּל⁴⁵ חֲבִית שֶׁל יֵין מִחִבְרוֹ
31 פְּדֵי לְהוֹלִיכָהּ⁴⁶ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לְמַכְרָה שָׁם, וְקִדְם

(2 משנה בבא-בתרא פג: (3 דינים נפרדים. (4 במקח וממכר. (5 ואף-על-פי שבדמים לא היתה כאן אונאה (חושן-משפט סימן רלג סעיף א) - הפרש זה בטיב המקח נקרא אף הוא אונאה. (6 אף שנתייקר המקח, ומתוך כך רוצה המוכר לחזור. שאף-על-פי ש"המוכר חטים שחמתית ונמצאת לבנה - כל אחד מהם יכול לחזור בו" (להלן הלכה ב) - כאן ביפות ורעות אין זה שינוי גמור אלא שינוי קצת, ולפיכך נתנו לזה דין של "אונאה בשתות", שרק המתאנה יכול לחזור בו, כמו שכתב רבינו למעלה פי"ב הלכה ד (רשב"ם ומגיד-משנה). (7 שהלוקח הטעה את המוכר שפירות אלו הם רעות, ונתברר שהם יפות. (8 שהוא המתאנה. (9 שהוא המתאנה. (10 במשנה, שם. (11 זה פירושו של רבינו לבבא זו שבמשנה: "רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות", שהיא לכאורה מיותרת, שאם אמנם לא היה שום שינוי, מה חידוש הוא שאינם יכולים לחזור בהם? ולפיכך פירשה רבינו שהיפות אינן היפות ביותר, וכן הרעות אינן הרעות ביותר. (12 אף-על-פי שעל-ידי שינוי זה ישנה אונאה עד שתות, אין המקח בטל, ואם יש יותר משתות - המתאנה יכול לחזור בו (למעלה פי"ב ה"ד).

6 ב. אֶבֶל הַמוֹכֵר חֲטִים¹³ שְׁחֲמִיתִית¹⁴ וְנִמְצָאת לְבִנְה¹⁵,
7 לְבִנְה וְנִמְצָאת שְׁחֲמִיתִית; עֲצִים שֶׁל זֵית וְנִמְצָאוּ שֶׁל
8 שְׁקֵמָה¹⁶, שֶׁל שְׁקֵמָה וְנִמְצָאוּ שֶׁל זֵית; יֵין וְנִמְצָא
9 חֲמִץ, חֲמִץ יֵין¹⁷ וְנִמְצָא יֵין - כָּל אֶחָד מֵהֶן יְכוֹל לְחַזֵּר
10¹⁸; שְׂאִינָן זֶה הַמִּינִי¹⁹ שְׂאִמְרָ שְׂיִמְכֵר לוֹ. וְכֵן כָּל
11 פְּיוּצָא כְּזֶה²⁰.

(13 משנה, שם. (14 אדומה, מלשון חמה, המאדימה את הכל (בבא-בתרא פד.). (15 שזה מין אחר לגמרי, והרי זה מקח טעות ממש. (16 היא עץ תאנה מדברית, ונקראת בערבית גמזו (רבינו בפירוש המשניות בבא-בתרא פרק ב משנה יא). (17 אף-על-פי שלענין הפרשת תרומה, פסק רבינו כדעת חכמים, בניגוד לשיטת רבי, שיין וחומץ הם מין אחד, ומותר לתרום מיין על חומץ (פ"ה מהלכות תרומות הלכה כא) - לענין מקח וממכר הם שני מינים שיש רוצה ביין ואינו מעוניין בחומץ, וכן להיפך (גמרא שם פד:). (18 שזה מקח טעות גמור. (19 וכל אחד יכול לטעון: לא למין זה התכוונתי למכור או לקנות. (20 כגון זהב ונמצא כסף (הגהות מיימוניות).

12 ג. הַמוֹכֵר²¹ יֵין לְחִבְרוֹ, וְנָתַן הַלֹּקֶחַ בְּקִנְיָנֵי²²,
13 וְהַחֲמִיץ מִיָּד²³ - אֵינוֹ חַיֵּב בְּאַחֲרִיּוֹת²⁴. וְאָף עַל פִּי
14 שְׂאִמְרָ לוֹ²⁵: לְתַבְשִׁיל אֲנִי צָרִיף²⁶ לוֹ, וְאִם יָדַע²⁷
15 שְׂיִינוּ מִחֲמִיץ - הָרִי זֶה מִקָּח טְעוּת²⁸. מְכַר לוֹ יֵין,
16 וְהָרִי הוּא²⁹ בְּקִנְיָנֵי שֶׁל מוֹכֵר, וְהַחֲמִיץ: אִם אָמַר
17³⁰ לְמַקְפָּה³¹ אֲנִי צָרִיף, וְהַחֲמִיץ - מְחִיזִיר, וְאוֹמֵר

1 שְׁהִיגֵעַ שָׁם הַיּוֹזֵל⁴⁷ הַיּוֹן אוֹ הַחֲמִיצָה⁴⁸ - הָרִי זֶה
2 בְּרִשׁוֹת הַמוֹכֵר; מִפְּנֵי שֶׁחֲבִית וְחֵיָן שְׁלוֹ⁴⁹. וְכֵן כָּל
3 פִּיּוּצָא בְּזָה⁵⁰.

58) משנה בבא-בטרא צג: לפי מסקנת הגמרא שם צה:
59) מקום שמחזיקים בו יין. (60) הביטוי "זה" ממעט את
התביעה של הלוקח, ש"זה" משמעו כמו שהוא, בין רע ובין
טוב. (61) לתבשיל, שצריך יין טוב שיהא ראוי להתקיים
זמן ממושך, והביטוי "למקפה" מעלה את תביעת הלוקח
ליין טוב, ויש על כן בנוסח התנאי, ביטוי אחד: "זה" לרעתו
של הלוקח, וביטוי אחד ל"מקפה" לטובתו, ומכאן הדין
הממוצע שלהן. (62) בלי התוספת "זה", שזה לטובת
הלוקח, אך חסר גם הביטוי "למקפה" שהוא מפורש
לטובתו, ושוב דבר אחד לטובת הלוקח, ואחד לרעתו.
63) כדים. (64) ודבר זה היה ידוע לחז"ל, שעל מאה
קנקנים רגיל להיות עשרה, שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע
ס"ק ד'). (65) להחמיץ קצת, וכן כתב רבינו בפירושו
למשנה, למה שאמרו שם: "מקבל עליו עשר קוססות
למאה" - "קוססות - מחמיצות". ולדעת הרשב"ם (ב"ב צה.
ד"ה נותן) זהו יין שנמכר בחנות, הנזכר להלן בהלכה ח
(ועיין דברינו שם). (66) אם יש יותר מעשר. (67) את אלו
היתירים על העשר. [להלן פי"ח הלכה יא, כתב רבינו:
"נמצא מהן (מהפסולות שבפירות) יתר על השיעורים -
ינפה את הכל ויתן לו פירות מנופים וברורים שאין בהם
כלום". ומאחר שדין "עשר קוססות" שנוי במשנה (ב"ב
צג): ביחד עם הדין של "רובע טינפות" ו"עשר מתולעות",
נראה שגם בהלכה שלנו - הדין כן, ועיין הגהות מיימוניות
כאן ושם].

14 ח. אָמַר לוֹ: מִרְתָּף שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לָךְ לְמִקְפָּה⁶⁸,
15 אוֹ שְׂאֵמַר לוֹ: חֲבִית שֶׁל יַיִן⁶⁹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - נוֹתֵן
16 לוֹ יַיִן שְׁפֵלוֹ יִפֶּה וְרֵאוֹי לְתַבְשִׁיל. אָמַר לוֹ: מִרְתָּף
17 זֶה⁷⁰ שֶׁל יַיִן - נוֹתֵן לוֹ יַיִן הַנִּמְכָּר בַּחֲנוּת⁷¹, שֶׁהָרִי
18 הוּא⁷² בִּינוֹנִי⁷³, לֹא רַע וְלֹא יִפֶּה⁷⁴. אָמַר לוֹ: מִרְתָּף
19 זֶה⁷⁵ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וְלֹא הַזְּפִיר יַיִן⁷⁶ - אֲפֵלוֹ פֵּלוֹ
20 חֲמִץ, הַגִּיעוּ⁷⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁷⁸.

68) כאן הכל לטובת הלוקח: העדר הביטוי הממעט: "זה",
ולעומתו הביטוי המרבה "למקפה". (69) אפילו לא אמר:
"למקפה", אחרי שהחבית היא כלי אחד, אין לחלקה ולומר
שבכלי אחד תשעה חלקים ממנו יהיו טובים, וחלק אחד
ממנו רע (שם צה.). (70) וכאן הכל לרעת הלוקח: הביטוי
הממעט: "זה", ולעומתו העדר הביטוי המרבה "למקפה",
ובכל זאת עדיין עדיף מהדין הבא אחריו, אחרי שבכל זאת
הוזכר המונח "יין". (71) לשון הברייתא (שם צה.).
72) כלומר, "שהוא". וראה למעלה פרק י הלכה ה, ופרק יב
הלכה יג. (73) זה פירושו של רבינו למשפט הקודם,
המובא בברייתא. (74) ה'טור' (סימן רל) מפרש שהוא:
"יין שמתחיל קצת להחמיץ", ובהגהות מיימוניות כתוב
שהוא יין שריחו חומץ וטעמו יין, ולדעת הרשב"ם (שם)
ד"ה נותן לו) - "קוססות" ו"יין הנמכר בחנות" - היינו הך.
ודעת רבינו בזה לא ברורה. ועיין בפירושו למשנה שם.
75) שכאן הכל לרעת הלוקח: שחץ מהביטוי הממעט "זה"

38) מימרא של רבא (בבא-בטרא צה.). (39) והרי זה דומה
לתנאי של "למקפה" (למעלה הלכה ג). וכשהיין בחביתו
של מוכר, וכנ"ל. (40) אחרי שנשאר מן היין רק מחצית.
41) שם. (42) שעשה נקב אחר להוציא את היין, שאז
אפשר לתלות את הקלקול בשינוי זה, שעשה הלוקח. ויש
לעיין מדוע הוזכר תנאי זה רק כאן, ולא בהלכה ג. (43) גם
כאן הונחה זו של הלוקח היא גרמה לקלקול. (44) כשם
שהמוכר חבית של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט - היא
עומדת ברשות המוכר, אם החמיצה, כמו כן אם קיבלה
להוליכה למקום פלוני (בבא-בטרא שם). (45) "מקבל"
נקרא זה שעושה עסק למחצה שכר ולמחצה הפסד, היינו,
שהלוקח - הקמעוני, אינו משלם מיד למוכר - הסיטונאי,
אלא אחרי שהוא מוכר בקמעונות, הוא מחלק עם הסיטונאי
את הרווח מחצה על מחצה. (46) שהתנה המוכר, שהלוקח
יכול למכור את היין רק כשיגיע למקום מסויים, אבל לא
לפני זה, אפילו אם בינתיים יעלה מחיר היין. (47) בכל
המקומות, אף במקום שעליו הותנה ביניהם כמקום למכירה.
48) הכריע כנוסחא האחרונה בגמרא. (49) אף-על-פי שכל
"מקבל" נושא באחריות למחצה, - כאן נושא המוכר
באחריות כל ההזלה, אחרי שמנע מהמקבל למכור, קודם
שהגיע למקום מסויים, אף אם יעלה המחיר, וכשם שהיין
ברשותו של המוכר לענין היוקר, היינו, שהוא יכול למנוע
מהלוקח למכור את היין קודם שיגיע למקום המסויים, אף
אם יתייקר היין - מכיון שבמקום ההוא היין נמכר עוד יותר
ביוקר (הדגשת הסמ"ע, ס"י רל, ס"ק טז) - כך הוא ברשותו
אם הוזל היין, קודם שהגיע הלוקח למקום (רשב"ם ד"ה
דינא הוא דמקבל). (50) לדעת רבינו חננאל: אף בלוקח
הקונה לגמרי - הדין כן, ולא דוקא ל"מקבל" - הדין כן,
שאם התנה שבדעתו למוכרו במקום מסויים, והוזל לפני
שהגיע, שהוא יכול לחזור בו מהמקח.

4 ו. הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ⁵¹: יַיִן מְבֹשֵׁם⁵² אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - חֵיב
5 לְהַעֲמִיד לוֹ עַד עֲצָרֶת⁵³. אָמַר לוֹ: יַיִן יִשָּׁן אֲנִי מוֹכֵר
6 לָךְ - נוֹתֵן לוֹ מִשָּׁל שְׁנָה שְׁעֵבֶרָה. מִיִּשָּׁן - מִשָּׁל שְׁלֹשׁ
7 שָׁנִים⁵⁴. וְצָרִיף שְׁיַעֲמַד⁵⁵ וְלֹא יַחֲמִיץ עַד הַחֲגִגָּה⁵⁶.
8 וּבְמִקוֹם שְׁיִישׁ מְנַהֵג⁵⁷ יָדוּעַ - הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

51) משנה בבא-בטרא צז: צח. (52) יין טוב, המתקיים זמן
ארוך. (53) כלומר: צריך שיהא עומד בבישומו עד חג
השבועות, שמאז מתחיל השרב בארץ, ואף יין טוב ומבושם
עלול להתקלקל אז. (54) היינו, ביחד עם השנה שעומדים
בה (רשב"ם שם). (55) היין המיושן (ר"י מיגאש).
56) חג הסוכות, שהוא זמן הבעיר (ברייתא שם צח:). ואז
נגמרות שלוש שנים שלימות (רשב"ם שם). (57) הכלל
הזה ידוע ונוכר כמה פעמים במשנה.

9 ז. הָאוֹמֵר⁵⁸ לְחַבְרוֹ: מִרְתָּף⁵⁹ זֶה⁶⁰ שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר
10 לָךְ לְמִקְפָּה⁶¹, אוֹ שְׂמִכֵּר לוֹ מִרְתָּף שֶׁל יַיִן סְתָם⁶² -
11 הָרִי הַלּוֹקֵחַ מְקַבֵּל עָלָיו עֲשָׂרָה קֶנְקָנִים⁶³ כָּל מֵאָה⁶⁴

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ט שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קצט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 - יודיעו ללוֹקַח. וְאֶפְלוּ לְגַב דַּעַת הַפְּרִיָּוֹת בְּדָבָרִים 7
11 - אָסוּר.

(2) אין הכוונה כאן לרמאות ביחס לשויו של המקח, שזוהי: אונאה, שכבר הזכיר אותה רבינו (למעלה פי"ב ה"א), אלא הכוונה לרמאות שבהעלמת מום במקח - כמו שמסיים רבינו להלן - ואף שאין בזה משום הפרש דמים, ואין בה אונאת ממון (סמ"ע סימן רכח ס"ק ז). ומקור הלכה זו בחולין צד. שאסור לגנוב דעת הבריות. (3) באונאה כתב הרמב"ם (שם פי"ב ה"א): "אסור להונות את חבירו". לפי שאין איסור אונאה אלא בישראל ולא בגוי (פי"ג הלכה ז), אבל כאן שגם גוי בכלל, כמבואר להלן, כתב: "בני אדם" ורואה ב'תוספות' יבמות סא. סוף ד"ה ואין, ש"בני אדם" כולל גם גוים]. (4) חולין שם, מימרא של שמואל. (5) ראה בפרק ב מהלכות דעות ה"ו. (6) כן בדפוס רומי. והיא מימרא של שמואל שם. וְאֶפְלוּ שבאונאת ממון אין הגוי בכלל (פי"ג ה"ז), וכן אינו בכלל איסור אונאת דברים (וכן נראה ב'חינוך' מצוה שלה) משום שנאמר בהן "עמיתו" - גניבת דעת הרי היא כגניבת ממון שאסורה גם בגוי (פ"א מהלכות גניבה הלכה א) ורמאות על-ידי העלמה של מום הרי היא כרמאות במשקל, שגם לגוי אסור (פ"ז מהלכות גניבה הלכה ח) שכל שהוא מחסיר אותו הרי הוא בכלל גניבה וגזילה, כמו שכתב המגיד-משנה שם]. (7) "שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה" (שו"ע רכח, סעיף ו), היינו, שעושה פעולות ואומר דברים לחבירו לעשות רושם עליו כאילו הוא טורח בשבילו או מתכוון לכבד אותו במיוחד, ולאמיתו של דבר הוא לא מתכוון לזה כלל. ובהלכות דעות (שם) הביא רבינו: "ולא יסרהב (יפציר) בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת (מתנה, הגשת מנחה) והוא יודע שאינו מקבל וכו' ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור".

12 ב. אֵינָהּ מְפַרְסֵין⁹ אֶת הָאָדָם¹⁰ וְלֹא אֶת הַהֶמְהָה וְלֹא
13 אֶת הַפְּלִים הַיִּשְׁנִים פְּדֵי שְׁרִיאָו¹¹ פְּחָדָשִׁים; אֲבָל
14 מְפַרְסֵין הַחֲדָשִׁים¹², כְּגוֹן¹³ שְׁשִׁשָּׁף¹⁴ וַיְגַחֵץ¹⁵
15 וַיִּפְּהָ¹⁶ כְּלָל¹⁷ צָרְכָיו¹⁸.

(8) משנה (בבא-מציעא דף ס) וגמרא (שם). (9) יפוי ותיקון (פירוש המשנה). (10) שאם היה שיער זקנו לבן, צובעו כדי שייראה צעיר (מגיד-משנה לפי הגמרא שם). (11) והיינו גניבת דעת. (12) מסקנת השקלא-וטריא (שם). (13) מתוך שורה של עובדות המובאות בגמרא (שם). (14) לשפסף במי סובין (גמרא שם). (15) גמרא שם. יעביר עליו מכבש להשוות את הקמטים. (16) כגון לתלות חוטי משי בכגד (גמרא שם, ועיין רש"י ד"ה למירמי תומי לסרבלא). (17) שהרי הם בלעדי היפוי חדשים וטובים (טור) והגיהוץ רק מייפה אותם יותר, ומדת היפוי שלהם אינה מוגזמת, ואינה עשויה לעורר אשליות. (18) ברייתא (שם).

16 ג. אֵינָהּ מְשַׁרְבְּטִין²⁰ אֶת הָאָדָם²¹ בְּמִים²² שֶׁל חֲזִירִין²³
17 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, פְּדֵי שְׁיִתְפַּח²⁴ וַיְרֹאוּ פָּנָיו שְׁמָנִים²⁵, וְלֹא
18 צוֹבְעֵין²⁶ אֶת הַפְּנִים בְּשֹׁרֶק²⁷ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְלֹא נוֹפְחִים

והעדר הביטוי "מקפה" - לא הזכיר אפילו "יין", ומכאן התוצאה דלהלן. (76) ואי-הזכרה זו אומרת, שהוא מקבל את המרתף כמו שהוא, אפילו יהיה הנמצא בו - חומץ. (77) ביטוי הנמצא בברייתא, ופירושו: המקח נשאר אצל הלוקח, על אף גריעותו, כלי יכולת לתבוע בחזרה את תמורתו. (78) ואם הזכיר "למקפה", היינו שאמר "מרתף זה למקפה" בלי "יין", יש אומרים שדינו כאילו אמר "מרתף זה של יין למקפה" (הגהות מיימוניות בשם רשב"ם). ואם אמר: "מרתף אני מוכר לך למקפה" (בלא "זה"), דינו כאילו אמר: "מרתף של יין למקפה", שיש בו הכל לטובת הלוקח, והוא מקבל יין שכולו טוב (מגיד-משנה בשם רשב"ם ורמב"ן), ובדברי רבינו אין הכרע בזה (מגיד-משנה).

1 ט. הָאוֹמְרִי⁷⁹ לַחֲבֵרוֹ: עֲרָבָה שֶׁל עֵץ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,
2 אוֹ: קוֹרְתָם⁸⁰ בֵּית הַבַּד⁸¹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - אֲנִינוּ נוֹתֵן לוֹ
3 עֵץ שְׁרִיאָוִי לַחֲפֹר בּוֹ עֲרָבָה, אוֹ קוֹרְהָ שְׁרִיאָוִי לְקוֹרוֹת
4 בֵּית הַבַּד, אֶלְאִי עֲרָבָה בְּצוֹרְתָהּ⁸² אוֹ קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד
5 בְּצוֹרְתָם, שֶׁפֶל הָרוֹאֶה אוֹמֵר ז'וֹ עֲרָבָה אוֹ ז'וֹ קוֹרְתָ
6 בֵּית הַבַּד. וְכֵן פֶּל פִּיּוֹצֵא בָּזָה.

(79) מקור דברי רבינו הוא בדברי רב האי, שכתב בספרו "המקח והממכר" (שער כד אות ט"ז): "במכירת המטלטלין מאיזה מין שימכור מן המטלטלין, אין עליו להביא כ"אם בפחות שבכלים. ובלבד שיקרא אותו השם מאותו המין שהתנה לו, אבל אין עליו אותו השם שהתנה עליו - אין ללוקח ליטול אותו, וכגון שאמר לו קורת בית הבד אני מוכר לך, אם הביא קורה מתוקנת, בזמן שהיא ראויה לקורת בית הבד, וקורין אותה בשם שהיא קורת בית הבד יש על הלוקח ליטלה, אבל אם אין עליה שם קורת בית הבד - אין לו ללוקח ליטלה". והוא מסתמך שם על הגמרא בנדרים כה. שאמרו שם: "המוכר קורת בית הבד לחבירו, אם גבו טרוף" (שמשווין ומרובעין פניה" - ערוך ע' טרף ה, בשם רב שרירא) אין, ואם לא - לא", היינו שמוכר קורת בית הבד לחבירו אם יש בו תכונה זו של "טרוף", המאפיין את בית הבד, נקרא הוא בית הבד, והמכר קיים. ואם אין בו - אין זה נקרא בית הבד, ואין קיום למכר זה (אבן-האזל. והאור-שמח ציין מעצמו את המקור בגמרא, מבלי שיביא דברי רב האי. ועיין מגיד-משנה וחיידושי הגר"א על הרמב"ם). (80) מכשיר בצורה של "קורה", המשמש לעצירת הזיתים. (81) מקום שעוצרים בו זיתים. (82) שיש לה צורה של עריבה.

יום ש"ק כ"ט שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

(1) נתבארו בו משפטי הרמאות ותערובת דבר בדבר, רע בטוב או טוב ברע וכל מה שנמשך אחר זה.

7 א. אָסוּר לְרַמּוֹת² אֶת בְּנֵי אָדָם³ בְּמִקְחָ וּמִמְכָּר אוֹ
8 לְגַנְבֵּי אֶת דַּעְתָּם⁵. וְאֶחָד עוֹבֵד פּוֹכְכִים⁶ וְאֶחָד
9 יִשְׂרָאֵל שׁוֹיִם בְּדַבָּר זֶה. הִיָּה יוֹדֵעַ שֵׁישׁ בְּמִמְכָּרוֹ מוֹם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קליות). (40) מילה זו אינה במשנה. (41) מוריד מן המחיר הקבוע בשוק. וכחכמים ולא כתנא-קמא במשנה שם. (42) לוקחין ממנו בהקפה. [שכן דרך החנונים למכור בהקפה, כמו ששינו במסכת אבות (פ"ג משנה טז): "והחנוני מקיף"]. (43) כלומר, יתר החנונים המוכרים בשוק. (44) [בגמרא (בבא-מציעא שם) אמרו בטעם היתר שני הדברים הנ"ל: בחלוקת אגוזים וכו' - "אני מחלק אגוזים, חלק אתה שישקים". ובהורדת השער - שהרי הוא קוצץ ידיהם של מפיקעי שערים ואוצרי פירות. ורבינו השמיט כל זה, מפני שלא נאמרו טעמים אלו אלא לדעת רב הונא (בבא-בתרא כא:): שאמר: בן מבוי שהקים ריחיים, ובא שכנו בן אותו מבוי ורוצה להקים ריחיים על ידו - יכול הראשון לעכב על ידו. אבל לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע שאינו מעכב על ידו, וכדעת תנא-קמא של רבן שמעון בן גמליאל (שם) ש"עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי" (וכן פסק רבינו בפ"ו מהלכות שכנים הלכה ח) - לפי זה, אין צורך באותם הטעמים הנ"ל. ורבינו יצחק אלפסי, שאף הוא פסק בבבא-בתרא שם כרב הונא, ואעפ"כ הביא הטעמים הנ"ל - סובר הוא כדעת ר"י בן מיגש שם שזה מועיל לבן עיר אחרת, שלולא כן אסור אף לדעת רב הונא]. (45) משנה בבא-מציעא נט"ס.

- 12 ה. אֵין⁴⁶ מְעָרְבִין פְּרוֹת בְּפְרוֹת⁴⁷, אֶפְלוּ תְּדָשִׁים
- 13 בְּתְדָשִׁים, וְאֵין צָרִיף לֹמֵר יִשְׁנִים בְּחֲדָשִׁים⁴⁸. אֶפְלוּ
- 14 הַיִּשְׁנִים בְּיָקָר וְהַתְּדָשִׁים בְּזוֹל⁴⁹; מִפְּנֵי שֶׁהַלֹּקֶחַ
- 15 רוֹצֵה לִישָׁן. בְּיִיז⁵⁰ הוּא שֶׁהַתִּירוֹ לְעֶרֶב קָשָׁה בְּרָף⁵¹,
- 16 בֵּין הַגְּתוֹת בְּלָבָד, מִפְּנֵי שֶׁמְשַׁבְּחִין⁵². וְאִם הִיָּה טַעֲמוֹ
- 17 נְכָר⁵³ - מִתֵּר לְעֶרֶב⁵⁴ בְּכָל מְקוֹם⁵⁵; שֶׁפֶל דְּכָר הַנְּכָר
- 18 טַעֲמוֹ מְרָגִישׁ הַלֹּקֶחַ⁵⁶, וְלִפְיָכָּה מִתֵּר לְעֶרֶב⁵⁷ אוֹתוֹ.

(46) אם מכר לו פירות שדה מסויים, לא יערב בהם פירות של שדה אחר (רש"י ד"ה אין מערבין). והרא"ש שם פירש: "אין מערבין - מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים, כדי למכרם בחזקת יפים". וכן הביא בשולחן-ערוך (סימן רכח סעיף י'). (47) כן צריך להיות במשנה שם לפי דעת הר"י (דקדוקי סופרים). ולפי זה יוצא, שחדשים יותר טובים מישנים. אבל במשנה שלפנינו: "ואין צריך לומר חדשים בישנים". ולפי זה יוצא, שישנים יותר טובים, ועיין רש"י שם. (48) כן גירסת הר"י בגמרא שם. והנוסחא שלפנינו בגמרא, מתאימה לנוסחתנו במשנה שם. (49) משנה, שם. (50) חזק בחלש. (51) מימרא של רב נחמן, שם. גת הוא מקום שדורכים בו הענבים, ובזמן עשיית היין, כל זמן שהוא עוד תוסס, מותר לערב שני המינים יחד, שאחד קולט את הטעם השני ללא פגם הדדי, אבל אחרי תהליך התסיסה שלכל אחד יש כבר טעם משלו, עירוב יין ממיין אחר פוגם אותו (רש"י שם ד"ה ובין הגיתות שנו). (52) לדעת רש"י (ד"ה מפני שמשביתו) רק קשה ברוך מותר לערב בזמן הגיתות, אבל רך בקשה לעולם אסור. אך לדעת ה'טור' להיפך: רק קשה ברוך אינו מותר אלא בזמן הגיתות, אבל רך בקשה מותר תמיד לערב לפי שהוא יותר טוב (סמ"ע

- 1 אֶת הַקְּרָבִים²⁸, וְלֹא שוֹרִין אֶת הַבְּשָׂר בְּמֵיִם²⁹. וְכֵן
- 2 כָּל פִּיּוּצָא בְּדָבָרִים אֱלוֹ אֶסְוִרִין. וְאֵין מוֹכְרִין³⁰ בְּשָׂר
- 3 נְבֵלָה לְנִכְרֵי בְּכָלֵל שְׁחוּטָה³¹, אִף עַל פִּי שֶׁהַנְּבֵלָה
- 4 אֶצְלוּ בְּשְׁחוּטָה.

(19) מלשון "שרביט" שהשיער נזקף כשרביט, ועיין רש"י (ד"ה משרבטין). (20) בגמרא שלפנינו הגירסא: "את הבהמה", אך ברי"ף יש גירסא אחרת: "לא משרבטין לא את האדם ולא את הבהמה". (21) שמשקין את האדם במים. (22) מים של סובין. (23) המים האלו נופחים את בני מעיו של השותה אותם, ונראה בעל גוף יותר וגם שער נזקף. (24) וזו היא גניבת דעת. (25) בגמרא (שם): מעשה בעבד שצבע את פניו ואת זקנו כדי לרמות את לוקחיו שהוא צעיר. (26) "צבע המאדים את הפנים" (רש"י כתובות יז. ד"ה ולא שרק). (27) בני המעיים הנמכרים באיטליז, שיראו יותר שמנים ורחבים. (28) שהמים מלבינים את הבשר, ואף הכחוש נראה על-ידי זה שמן (רש"י שם ד"ה ואין שורין את הבשר במים). (29) חולין צד. ושם עובדא בשמואל, שהקפיד על שמשו, שעשה כן. (30) שהגוי יחשוב, שהישראל מכבד אותו ואינו מוכר לו אלא דבר שראוי גם לו לאכילה, ומתוך כך מחזיק לו טובה (ועיין רש"י חולין שם ד"ה משום דגונב דעתו) ויש בזה משום גניבת דעת, שהגוי מחזיק לו טובה חנים. (31) משנה בבא-מציעא ס. וכחכמים ולא כאבא-שאלו.

- 5 ד. מִתֵּר³² לְבוֹר³³ אֶת הַגְּרִיסִין³⁴, אֶבֶל לֹא³⁵ עַל פִּי
- 6 הַמְּגוֹרָה³⁷; וְשֵׁאִינוּ אֱלָא כְּגוֹנֵב אֶת הָעֵין, וַיִּדְמָה שֶׁהוּא
- 7 הַכָּל בְּרוּר³⁸. וּמִתֵּר³⁹ לְחֲנוּנֵי לְחֵלֶק קְלִיּוֹת⁴⁰ וְאֶגְזוּזִים
- 8 לְתֵינִיקוֹת וְלִשְׁפַחֹת⁴¹, פְּדֵי לְהַרְגִּילֵן לְבוֹא אֶצְלוּ;
- 9 וּפּוֹחֹת מִשְׁעַר שְׁבָשׁוֹת⁴², פְּדֵי לְהַרְבוֹת בְּמִקִּיפִין⁴³
- 10 מִמְּנוּ; וְאֵין בְּנֵי הַשּׁוּק⁴⁴ יְכוּלִין לְעַכֵּב עָלָיו, וְאֵין בְּזָה
- 11 גְּנֵבַת הַדַּעַת⁴⁵.

(32) לברור, להוציא את הפסולת מתוך הגריסין, וכן לשון השו"ע (שם סע' יז): "מותר לברור הפסולת מתוך הגריסין", בפירוש המשניות מביא הרמב"ם פירוש מקורי למונח זה, והוא: בקליפת הפול יש סימן, על פיו אפשר להכיר אם הוא יתבשל מהר או רק אחרי מאמץ גדול, ו"לבור", היינו להסיר את הקליפה הזאת שאי-אפשר יהיה לעמוד על הסימן. (33) פולין, שטחנו או גרסו אותם ברחיים לשניים. ומותר לעשות כן אף-על-פי שעל-ידי-זה הם נראים יותר יפים "שזהו דבר הנראה לעין, ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שוים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת" (סי' רכח סעיף יז). (34) משנה שם, שבזה גם חכמים מודים לאבא שאול - שאסור. (35) רק למעלה על פני השטח - על הפה - ולהשאיר את הפסולת בפנים. (36) אוצר התבואה. (37) שכשאדם רואה שעל פני השטח הכל ברור, נוטה הוא לחשוב, שמן הסתם הוברר הכל, והרי הדבר אינו כן, ויש כאן משום גניבת דעת. (38) גם זה במשנה (שם) וכחכמים, ולא כרבי יהודה. (39) שבולים, שמייבשים אותם בתנור בעודם לחים, והם נעשים מתוקים (רש"י כתובות טז: ד"ה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אל כלי ונותן שמריו מיד אל תוכו. ראה להלן]. (74) להלן הלכה יג כתב רבינו: "הרי אמרו אסור לערב כל שהוא." ובוודאי מקורו ממה שאמרו בירושלמי (כלאים פ"ב ה"א) אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב, "רבי יעקב בר אחא כו' הבורר צרורות מתוך כיריו (= כרי התבואה שלו) של חברו חייב להעמיד לו חיטין יפות תחתיהן. אמר רבי יוסי, זאת-אומרת שהוא אסור לערב". (75) [כן הנוסח בכתב-יד ה' בבבא-מציעא ס. (לפי דקדוקי סופרים שם) וכן הוא בספר "המקח והממכר" לרב האי (שער נט), והיינו שלא יערב שני מיני שמרים אלו על-מנת לתתם בתוך היין, כי אע"פ ששמרים של היום אינם מזיקים כדלהלן, שמרים של אמש המעורבים בתוכם - מזיקים]. (76) [בלשון רבינו שהובא ב'טור' (חושן-משפט סימן רכח) חסרה מילה זו. ולפי"ז גם "שמן" בכלל]. (77) בבא-מציעא שם. ששמרים אלו אינם מזיקים.

ט. המוכר לחברו שֶׁמֶן מְזַקֵּק⁷⁸ - אֵינוֹ מְקַבֵּל שְׁמָרִים⁷⁹. מְכַר לוֹ שֶׁמֶן סְתָם⁸⁰ - מְקַבֵּל לֵגַ' וּמַחֲצֵה שְׁמָרִים לְכָל מֶאֶה לֵגַ' ⁸² וּמְקַבֵּל⁸³ בְּשָׂאָר שְׁמָרִים שֶׁמֶן עֶכוּר⁸⁴ הָעוֹלָה לְמַעְלָה עַל פְּנֵי הַשֶּׁמֶן, יֵתֵר עַל הַשְּׁמָרִים⁸⁵ הַיְדוּעִים בְּאוֹתוֹ מְקוּם⁸⁶.

(78) בלי שמרים. (79) אין הלוקח מקבל הפסד השמרים, היינו, שאין המוכר יכול לפחות לו ללוקח מן המידה שקנה זה תמורת השמרים שלא קבלם. [מקור הדברים במשנה בבא-מציעא מ. וכדעת חכמים של רבי יהודה. וטעמם הוסבר שם בגמרא (מ:): שאסור לערב שמרים, כלומר כיון שמכר לו שמן מזוקק אסור לערב לו שמרים אף באופן שעירה מכלי אל כלי, שבמוכר שמן סתם מותר לערב באופן זה (למעלה הלכה ח) - כאן במוכר מזוקק - אסור]. (80) ונתן לו שמן מזוקק. (81) מידה של נזולים. (82) משנה (שם). [והטעם בזה הוא משום שבשמן סתם מותר לערב שמרים כשעירה מכלי אל כלי (למעלה הלכה ח) - ולפיכך מכריח המוכר את הלוקח לקבל עליו לוג ומחצה, אע"פ שעכשיו אסור לו לערב השמרים - כיון שאתמול היה מותר לו, אומר לו: אם הייתי רוצה הייתי מערב אתמול, ועכשיו לא תקבלם ממני? ראה בבא-מציעא מ:]. (83) ברייתא שם מ: (84) היינו "פקטים" שבברייתא שם. [וה'טור' (סימן רכח) מביא דברי רבינו בלשון זו: "ומקבל עליו שמן עבור העולה למעלה". ונוסחתנו "ומקבל בשאר שמרים וכו'" - דחוקה. ועיין בסמ"ע שם סעיף-קטן כז. ויתכן כי צריך להגיה "בשאר שמנים", כלומר בשמן סתם, פרט לשמן מזוקק, שכשם שאינו מקבל שמרים, כן אינו מקבל שמן עכור, וכן הנוסחא ברמב"ם כ"י תימן]. (85) היינו, לוג ומחצה הנוכרים. (86) כי השיעור של "לוג ומחצה" שיערו חז"ל לפי מקומם הם, ובכל מקום יש לשער כפי החשבון הידוע באותו מקום. וראה להלן הלכה יב.

י. בְּמֶה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁸⁷? בְּשִׁנְתָּן לֹא מְעוֹת בְּתִשְׁרִי⁸⁸, שֶׁהַשֶּׁמֶן עֶכוּר⁸⁹, וְלִקַּח הַשֶּׁמֶן בְּנִיטְוֹן⁹⁰ כְּמִדַּת תִּשְׁרִי, שְׁהִיא גְדוּלָה, מְפַנֵּי אוֹתוֹ הַשֶּׁמֶן הַקּוֹפֶה לְמַעְלָה; אֲבָל אִם לָקַח בְּמִדַּת נִיטוֹן, שְׁהִיא

שם ס"ק יט). (53) היינו שעירבו בו כל-כך הרבה יין, עד שמורגש טעם היין השני (לחם-משנה). (54) כרבי אחא, והדין שלמעלה מדובר כשמערבין מעט יין, שאז לא ניכר הטעם החדש, והלוקח יוצא מרומה. (55) אף שלא בין הגיתות. (56) ויכול היה לטעום אותו. ובשו"ע (סימן רכח סעיף יד): "במקום שנהגו, שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה, מותר לערב בו לעולם". (57) [בדפוס רומי: "הלוקח מותר לערב". וכן הוא בכסף-משנה (ד"ו של"ד)]. ועל זה הקשה הכסף-משנה למה כתב "הלוקח", ובכ"י תימן הנוסחא כלפנינו].

1 ו. אֵין מְעַרְבִין⁵⁸ מִיָּם בֵּינָן. וּמִי שֶׁנִּתְעַרַב לוֹ מִיָּם
2 בֵּינָנוּ - לֹא יִמְכְּרֵנוּ⁵⁹ בְּהִנּוּת⁶⁰ אֲלֵא אִם פֶּן מוֹדִיעֵנוּ⁶¹,
3 וְלֹא לְתַגְרָא⁶² אִף עַל פִּי שְׁמוֹדִיעֵנוּ⁶³, שְׁמִרְמָה בּוֹ
4 אַחֲרֵיהֶם⁶⁴. וּמְקוֹם שֶׁנִּהְיָגוּ⁶⁵ לְהִטִּיל מִיָּם בֵּינָן - יִטִּיל⁶⁶,
5 הַהוּא שְׁיִהְיֶה בֵּין הַגִּתוֹת.

(58) משנה בבא-מציעא ס. "מי שנתערב מים ביינו, לא ימכרנו בחנות כו'" - הרי שהמדובר רק בנתערב, ומכאן שאסור לערב בידים, ועיין מגיד-משנה. (59) הוא עצמו. (60) בכמויות קטנות כדרך הקמעונאים. (61) לקונה היין. (62) תנווני. (63) שהמוכר הודיע לתגר, שעירב מים ביין, כדי שזה האחרון יודיע זאת ללקוחותיו. (64) כן הוא במשנה, שם: "שאינו אלא לרמות בו" משום "שמורה לנפשו היתר כיון שלא נעשה [העירוב] בביתו ולא ראה עירוב המים" (סמ"ע רכח, ס"ק כא). ועצם קנייתו, יין מעורב במים, מוכיחה שדעתו לרמות בה אחרים. ובשו"ע (שם סעיף יב): "שמא ירמה בו אחרים". (65) משנה, שם. (66) כשיעור שדרכם להטיל (שו"ע שם סעיף יג).

6 ז. הַתַּגְרָא⁶⁷ נוֹטֵל מִחֶמֶשׁ גִּתוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיטְוֹס⁶⁸
7 אֲחָד; מִחֶמֶשׁ גִּרְנוֹת⁶⁹ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ מְגוּרָה⁷⁰ אַחַת;
8 וּבְכֹלֵד שְׁלֹא יִתְפַּוֵּן לְעֶרְבִי⁷¹.

(67) משנה, שם כלשונה (מגיד-משנה). (68) "גיגית גדולה" (פירוש המשניות לרמב"ם). (69) מקומות שרשים וזורים בהם תבואה. (70) מקום שאוצרים בו תבואה, "שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו, ומבני אדם הרבה לוקח, ובחזקת כן לוקחין" (רש"י שם). אבל אחר אסור לערב פירות בפירות ויין ביין (למעלה הלכה ה'ו). (71) כלומר "שלא יכוון לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב, וקונה גם ממקום הרע ומערבו עמו" (שו"ע שם, סעיף טז).

9 ח. אָסוּר לְעֶרַב שְׁמָרִים, בֵּין בֵּינָן⁷² בֵּין בְּשִׁמְוֹן⁷³,
10 וְאִפְלוּ פֶל שְׁהוּא⁷⁴. וְאִפְלוּ שְׁמָרִים שֶׁל אֲמָשׁ
11 בְּשְׁמָרִים שֶׁל יוֹם⁷⁵ - אָסוּר. אֲבָל אִם עָרָה הַיַּיִן⁷⁶
12 מְפָלִי אֶל פְּלִי - נוֹתֵן שְׁמָרָיו לְתוֹכוֹ⁷⁷.

(72) משנה בבא-מציעא ס. (73) [נלמד ממה שאמרו שם במשנה מ. שמקבל עליו לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג (ראה להלן הלכה ט), הרי שרק מקבל עליו, כלומר נותן לו השמרים לחוד, אבל לערב בתוכו אסור אלא אם עירה מכלי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוחל. ויש אומרים שאפילו ביותר מרובע הוא מותר, וזה אינו אלא קנס על שעירב בידים.

11 **יב. וְאִין כָּל אֱלוֹ הַדְּבָרִים אָמוּרִים¹¹⁰ אֲלֵא בְּמָקוֹם**
 12 **שְׁאִין לָהֶם מְנָהֵג; אֲבָל בְּמָקוֹם שֵׁישׁ לָהֶם מְנָהֵג -**
 13 **הַכֹּל בְּמְנָהֵג הַמְדִינָה¹¹¹.**

(110) כן כתבו רב האי גאון (ספר המקח והממכר שער נז) והרי"ף בפ"ו דבבא-בתרא. (111) עיקרון ידוע, והובא כמה פעמים במסכת בבא-מציעא.

14 **יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת¹¹² שְׁנֵהֲגוּ, שֶׁיְהִיוּ כָּל פְּרוֹת מְנָקִים**
 15 **וּבְרוּרִים מִכָּל דְּבָר, וְשֶׁיְהִיוּ הַיַּיִנוֹת וְהַשְּׂמָנִים צְלוּלִין,**
 16 **וְלֹא יִמְכְּרוּ הַשְּׂמָרִים כָּל־ל¹¹³. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵהֲגוּ:**
 17 **אֲפֹלוּ הָיוּ בְּהֵן מְחַצֵּה שְׂמָרִים, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּפְרוֹת**
 18 **מְחַצֵּה עֶפֶר אוֹ תֶּבֶן אוֹ מִין אֲחֵר - יִמְכְּר כְּמוֹת**
 19 **שֶׁהוּא. לְפִיכֵף¹¹⁴, הַבּוֹרֵר צְרוּר¹¹⁵ מִתּוֹךְ גְּרָנוֹ שֶׁל**
 20 **חֶבְרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי חֲטָיִם כְּשֶׁעוֹר צְרוּר שְׁבֵרֵר¹¹⁶; וְ**
 21 **שְׂאֵלוֹ הַנִּיחוֹ - הֵיאָה נִמְכָּר בְּמִדַּת חֲטָיִם. וְאִם תֹּאמַר:**
 22 **?חֲזִירָנוֹ¹¹⁷! הֲרֵי אָמְרוּ¹¹⁸: אֲסוּר לְעֲרַב כָּל שֶׁהוּא.**

(112) מדברי רב האי, שם. (113) אף שמוכר שמן סתם, שמן הדין אם עירה מכלי אל כלי נותן שמריו לתוכן (למעלה הלכה ח). (114) היינו, אחרי שיש מנהג שמותר לערב עפר בתוך התבואה. אבל במקום שאין מנהג, אין מציאות להלכה זו. לפי שדעת רבינו שבחיים אין הלוקח מקבל שום עפרורית, ראה למעלה הלכה יא והערה צט. וה"טור' (סימן רכט) השמיט מילת-הקשר "לפיכך". וראה לחם-משנה. (115) אבן או עפר. (116) דעת רשב"ם (ב"ב צד. ד"ה נותן) שחיובו מטעם "דינא דגרמי" (ראה פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ז). ויש אומרים, כי זהו מדין "גורם לממון" לפי שיטת רבי שמעון, הסובר שגורם לממון הוא כממון (תוספות שם ד"ה נותן בשם ריב"ם). ויתכן שכאן גם חכמים מודים בזה, לפי שזה דומה כאילו גזל החיטים עצמן (תוס' בשם ר"י). (117) יחזיר את הצרור לתוך החטים, ויוצא שלא הפסיד כלום. (118) ירושלמי פ"ב דכלאים הלכה א. וראה למעלה הלכה ח והערה עג.

23 **יד. הַמוֹכְרֵי¹¹⁹ קִנְיָנִים¹²⁰ בִּשְׂרוּן בְּמָקוֹם שְׁאִין**
 24 **מְנָהֵג¹²¹ - מְקַבֵּל לְכָל מְאָה עֲשָׂרָה פִּיטְסוֹת¹²².**
 25 **וְהוּא¹²³ שֶׁיְהִיוּ נְאוֹת וְעֲשׂוּיֹת בְּגִפְרִית¹²⁴.**

(119) משנה בבא-בתרא עג: (120) כדים (רשב"ם שם). (121) שבמקום שיש בו מנהג, הכל לפי המנהג, כמו שכתב למעלה הלכה יב. (122) כדים רעים (רשב"ם שם). (123) ברייתא שם צז: (124) ולא שבורות ורעועות ממש, שאז לא יקבל הלוקח אף אחת מהן, אלא שהן נאות כמו שאר הכדים, והיו רעועות ושבורות ותיקנום בגפרית, שסתמה את הנקבים.

1 **קְטָנָה, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד צָלַל הַשְּׂמָן⁹¹ - אִינוֹ מְקַבֵּל אֲלֵא**
 2 **הַשְּׂמָרִים⁹² בְּלֶבֶד.**

(87) כן הוא בגמרא שם. (88) שאז זמן מסיקת הזיתים. (89) שבעונה זו, השמן הוא עדיין בלתי מזוקק. והמידה גדולה וגדושה מחמת השמן העכור הצף למעלה. (90) שאז, בעונת ניסן, השמן הוא כבר מזוקק, וממילא מידתו פחותה מזו של תשרי. (91) ושוב אינו עכור. (92) אבל לא את השמן העכור, שהרי הוא לקח פחות מהמידה שהזמין.

3 **יא. הַמוֹכְרֵי⁹³ חֲטָיִם⁹⁴ לְחֶבְרוֹ - מְקַבֵּל עָלָיו רִבְעֵי⁹⁵**
 4 **קְטָנִית⁹⁶ לְכָל סֵאָה⁹⁷. שְׁעוּרִים⁹⁸ - מְקַבֵּל עָלָיו רִבְעֵי**
 5 **נְשׁוּבוֹת⁹⁹ לְכָל סֵאָה. עֲדוּשִׁים - מְקַבֵּל עָלָיו רִבְעֵי**
 6 **עֲפֻרוּרִית¹⁰⁰ לְסֵאָה. תְּאֲנִים¹⁰¹ - מְקַבֵּל עָלָיו עֲשָׂר**
 7 **מִתְּלִיעוֹת¹⁰² לְכָל מְאָה¹⁰³. מְכָר לוֹ¹⁰⁴ שְׂאָר פְּרוֹת -**
 8 **מְקַבֵּל עָלָיו רִבְעֵי¹⁰⁵ טְנוּפוֹת¹⁰⁶ לְכָל סֵאָה. נִמְצָא מִהֵן¹⁰⁷**
 9 **יָתֵר עַל הַשְּׁעוּרִים הָאֵלוֹ כָּל שֶׁהוּא - יִנְפֵה אֶת הַכֹּל¹⁰⁸,**
 10 **וְיִתֵּן לוֹ פְּרוֹת מְנָפִין וּבְרוּרִין שְׁאִין בְּהֵן כְּלוּם¹⁰⁹.**

(93) ברייתא בבבא-בתרא צד. (94) במשנה שם צג: אמרו בצורה כללית: "המוכר פירות הרי זה מקבל עליו רובע טינופת לסאה", אך לא פירשו מה היא טינופת זו. אך בברייתא פירוט מה היא הטינופת הרגילה בכל מין ומין. (95) רובע של קב (רשב"ם במשנה ד"ה מקבל עליו רובע), שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. (96) שדרך הקטנית לצמות בין החיטים (מדברי הרשב"ם שם צד. ד"ה חיטין מקבל עליו), או להתערב עמהן בגרונות (סמ"ע סי' רכט ס"ק א). (97) סאה היא בת ששה קבים. (98) ברייתא (שם). (99) קשים שבאים בנשיבת הרוח בתוך השעורים, וזו היא הפסולת הרגילה אצלם. (100) עפר וצרורות, הרגילים להמצא בעדשים שעוקרים אותם בידים ולא קוצרים אותם (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו שבחיים ושעורים וכיוצא בהם שאין עוקרים אלא שקוצרים אותם ואין עפר וצרורות מצויים בהם - אינו מקבל עליו עפרורית. וכדיעה זו הביא הסמ"ע (סי' רכט ס"ק א, ועיי"ש בש"ך ס"ק א). אבל מסוגיית הגמרא בבבא-בתרא צד. לא נראה כן. ועיין להלן הלכה יג, והערה קיג. (101) משנה, שם צג: (102) תאנים שנמצאים בהם תולעים. (103) היינו עשרה אחוים, והוא-הדין לפי אחוז זה: אחד לעשרה (רשב"ם שם). (104) משנה, שם. (105) בשו"ע שם: "רובע", והיינו רובע הקב. (106) מטנופות בעפר (פירוש המשניות להרמב"ם) וכן נראה להלן הלכה יג: "שהיו בפירות מחצה עפר וכו'". (107) מימרא של רב הונא, שם צד. (108) ראה למעלה פרק יז הלכה ז. (109) אף פחות מרובע. ובגמרא שם: "אמרי לה דינא, ואמרי לה קנסא", כלומר: יש אומרים שזהו על-פי הדין, שיותר מרובע אין אדם

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ג-כ"ט שבט תשע"ז

יום ראשון כ"ג שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רטז.

1 המצוה ה'רט"ז — האזהרה שהזהרנו מלזרוע
 2 תבואה בכרם, וכן שאר ירקות. ומין זה מן-הפלאים
 3 נקרא: פלאי הכרם, והוא אמרו: תעלה: "לא-תזרע פרמך
 4 פלאים" (דברים כב, ט). ולשון ספרי (פרשת דברים כב, ט):
 5 "לא-תזרע פרמך פלאים" — מה אני צריך, והלא כבר
 6 נאמר: "שדך לא-תזרע פלאים", וזה כולל בלי ספק
 7 הכרם והזרעים? אמרו: מלמד שפלי-המקום פלאים
 8 בכרם — עובר בשני לאוין. ודע שאין פלאי הכרם
 9 אסורים מן-התורה אלא בארץ ישראל, והזרעם בארץ
 10 ישראל — לוקה מלקות דאורייתא. ובתנאי שיזרע חטה
 11 וישעורה ותרצן (= גידולי הכרם) במפלת יד (בבת אחת).
 12 ומדרבנן אסור לזרעם גם בחוצה לארץ, והזרע בחוצה
 13 לארץ חטה וישעורה ותרצן (= גידולי הכרם) במפלת יד
 14 — לוקה מדרבנן. אבל הרבנות אילן לוקין עליה
 15 בקל-מקום, והאזהרה על כך נכללת בכלל אמרו: "שדך
 16 לא-תזרע פלאים". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו
 17 במסכת פלאים.

יום שני כ"ד שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה ריז. ריח.

18 המצוה ה'רי"ז — האזהרה שהזהרנו מלהרביע
 19 (להכליא לצורך גידול צאצאים) פלאי (שני מיני) בהמה,
 20 והוא אמרו: "בהמתך לא-תרביע פלאים" (ויקרא יט, ט),
 21 ואם הרביע בהמה — לוקה, ובתנאי שירביע בידו אבר
 22 הנזכר בנזקה כמכחול בשפופרת, ובפרוש אמרו (בבא
 23 מציעא צא.) בנואפים (שאינן נסקלין אלא): עד שיראו
 24 קשהם מנאפין, ובכלאים: עד שיכניס במכחול
 25 בשפופרת, ואז לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
 26 ח' מפלאים.

27 המצוה ה'רי"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשות
 28 מלאכה בכלאי בהמה ביחד, והוא אמרו: "לא-תחרש
 29 בשור-ובחמור יחדו" (דברים כב, י). ואם עשה בהם
 30 מלאכה, כגון שחרש בהם או דש או הנהיג יחד —
 31 לוקה, שנאמר "יחדו" הפונה בזה שלא יאחדם ביחד
 32 בשום מלאכה מן-המלאכות. מן-התורה אינו חייב מלקות
 33 אלא על שני מינים: שאחד מהם בהמה טהורה והאחר
 34 בהמה טמאה כשור וחמור, שאם חרש בהם או משך או
 35 הנהיג — לוקה; אבל מדרבנן לוקה על כל-שני מינים
 36 שיהיו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' מפלאים.

יום שלישי כ"ה שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה מב.

מצות עשה קכ. מצות לא תעשה רי.

37 המצוה המ"ב — האזהרה שהזהרנו מללבוש בגד
 38 הארוג מצמר ופשתים כמו שהיו לובשים כמרי עבודה
 39 וזה באותו הזמן, והוא אמרו: תעלה: "לא תלבש
 40 שעטנז" (דברים כב, יא). וזה מפרסם היום אצל נזירי
 41 הקבטים המצרים. העובר על לאו זה — חייב מלקות;
 42 וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פלאים (פרק ט) וגם
 43 בשבת (נד.) ובסוף מכות (כ.).

44 המצוה המשלמת ק"כ — הצווי שנצטוינו להניח
 45 פאה (קצה בשדה) מן-התבואה והפרות וכיוצא בהן והוא
 46 אמרו: תעלה: "תעזב אתם" (ויקרא יט, י) אחר שהזכיר
 47 הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז), שהפאה היא
 48 לאו שנתק לעשה. הלאו — הוא אמרו: "לא תכלה פאת
 49 שדך" (לא תעשה רי): והעשה — הוא אמרו (בהמשך):
 50 "לעני ולגר תעזב אתם". וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 51 במסכת פאה. ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא בארץ.

52 המצוה ה'רי" — האזהרה שהזהרנו מלקצור כל-
 53 הזרוע, אלא ניח ממנו שארית לעניים בפאת השדה,
 54 והוא אמרו: תעלה: "לא-תכלה פאת שדך בקצרך" (שם)
 55 כג, כב), ולא זו נפק לעשה, לפי שאם עבר וקצר
 56 כל-הזרוע, יתן לעניים כשעור הפאה מן-הקציר, והוא
 57 אמרו: תעלה: "לעני ולגר תעזב אתם" (שם) כמו שבארנו
 58 במצות עשה (מצות עשה קכ — לעיל). והפאה חובה גם
 59 לאילן כמו שהיא חובה לשדה. ומצוה זו חובה מן-
 60 התורה בארץ ישראל בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 61 במסכתא שחברה לה ("פאה").

יום רביעי כ"ו שבט ה'תשע"ז

מצות עשה קכא. מצות לא תעשה ריא.

מצות עשה קכג. מצות לא תעשה ריב.

62 המצוה הקכ"א — הצווי שנצטוינו להניח את-הלקט
 63 (שבלים הנופלות בשעת הלקט) והוא אמרו: "ולקט קצריך
 64 לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא כג, כב), וגם זה
 65 לאו (לא תעשה ריא) שנתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת
 66 מכות (טז): לגבי פאה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו
 67 במסכת פאה (פרק ד). ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא
 68 בארץ.

69 המצוה ה'רי"א — האזהרה שהזהרנו מלקחת

מתוך מהדורת חזק

38 העֲשֵׂה כְּמוֹ שֶׁבָּאַרְנוּ (מצוות עשה ככ-קכא), וְגַם זֶה אֵינָהּ
39 נוֹהֶגֶת מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּאַרְץ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי
40 מִצְוָה זֶה בְּמִסְכַּת פֶּאֶה (פרק ה ופרק ו).

41 הַמִּצְוָה הָרִי"ד — הָאֲזוּהָרָה שֶׁהוֹרְנוּ מִלְקַחַת לֵעָמֵר
42 הַשְּׂכָחָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְשִׁכַחְתָּ עָמֵר בְּשָׂדֶה לֹא-תָשׁוּב
43 לְקַחְתּוֹ" (שם), וְכֵן הַשְּׂכָחָה נוֹהֶגֶת לְכָל בֵּין בִּתְבוּאַה בֵּין
44 בְּאֵילָן. וְגַם זֶה נִתְּמַקֵּד לְעֲשֵׂה, שֶׁאִם עֵבֶר וּלְקַחְתָּהּ — חָיֵב
45 לְהַחְזִיר לְעֲנִיִּים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לְגַר לִיתוֹם
46 וְלֵאלֶמְנָה" (שם, כא). וְכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה בְּמִסְכַּת
47 פֶּאֶה. וְדַע שֶׁכָּלל הוּא אֲצֻלָּנוּ: שֶׁכָּל-מִצְוֹת לֹא-תֵעָשֶׂה
48 שֵׁישׁ בַּהּ (אפשרות ל)קִיּוּם עֲשֵׂה, כְּשִׁקִּים (=כֹּל זֶמַן שְׁנִיתָן
49 לְקִיּוּם) עֲשֵׂה שִׁבָּה — אֵינֶנּוּ לֹוּקָה; וְאִם לֹא יִקְיָמֶנּוּ —
50 לֹוּקָה, כַּגֹּוֹן הַפֶּאֶה — שֶׁאִם קֶצֶרָה (=לְעֲנִיִּים) לֹא יִתְחַיֵּב
51 מִלְּקוּחַת בְּזִמְן שִׁקְצָר אֲלֵא כֹּלל לְתַנְּה שְׂבָלִים, וְכֵן אִם דִּשׁ
52 אֶת-הַחֲטִיטִים וְטָחָנָן וְלָשֶׁן — נִתַּן מִן-הַבְּצֵק שְׁעוֹר מַה-
53 שְׁהִיָּה חָיֵב בּוֹ מִן-הַפֶּאֶה. אָבָל אִם אַרְעָ שֶׁאֲבָדוּ אֹתָן
54 הַחֲטִיטִים לְגִמְרֵי אוֹ שִׁנְשָׁפוּ — הִרִי זֶה לֹוּקָה, כִּיִּנּוֹן שְׂלָא
55 קִיּוּם עֲשֵׂה שִׁבָּה; כֹּל-שִׁבָּת אִם בְּטִלוּ בְּיָדוֹ, כַּגֹּוֹן שֶׁאָבָל אֶת
56 כֹּל-אוֹתָן הַחֲטִיטִים עַד גְּמִירָא. וְאֵל תִּחְשָׁב שֶׁאֲמַרְם בְּגִמְרָא
57 מַכּוֹת (טו): "אֲנוּ אֵין לָנוּ אֲלֵא זֹאת (שִׁילוח הַקּוֹ) וְעוֹד
58 אֲחֶרֶת" (מצב שבו שיך בטל בהן את העשה הניתק ללאו —

59 ועל ידי כך להתחייב מלקוֹת), וְנִתְקַיָּם (ומתברר שם בגמרא)
60 שְׂאוֹתָהּ הַ"אֲחֶרֶת" הִיא הַפֶּאֶה (אל תחשוב) שֶׁמְשַׁמֵּעַ שְׂלָא
61 יָהָא דִּין זֶה אֲלֵא בִפְּאֵה בְלִבָּד — לֹא, אֲלֵא עֲנִיָּן "אֲחֶרֶת"
62 רְצוּנוֹ לֹומַר: הַפֶּאֶה וְכָל-מַה-שְּׂדִינוּ כְּדִין הַפֶּאֶה. לְפִי
63 הַשְּׂפָרַט וְהִלְקַט וְהַשְּׂכָחָה וְהַעוֹלָלוֹת כֹּל-אֶחָד מֵהֶם הוּא
64 לֹאוּ שֵׁישׁ בּוֹ מְעָשֶׂה, וְאֶפְשָׁר בּוֹ (בהם) מַה שֶׁאֶפְשָׁר בִּפְּאֵה
65 מְעַנֵּן קִיּוֹמוֹ וְלֹא קִיּוֹמוֹ (צורת קיום העשה או אי-קיומו) או
66 בְּטִלוֹ וְלֹא בְטִלוֹ (צורת בטול אפשרות קיום העשה או אי
67 ביטולו). לְפִי שֶׁהַפְּתוּב שְׁמַמְנּוּ לְמַדְנוּ לְפֶאֶה שֵׁישׁ בַּהּ קִיּוּם
68 עֲשֵׂה הוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לְעֲנִי וְלָגֵר תֵּעֲזֹב אֹתָם" — וְזֶה
69 גָּמַר בִּפְּאֵה וְכִלְקַט וְכִפְרָט וְכִפְרָט וְכִפְרָט. אָמַר: "לֹא-תִכְלֶה
70 פָּאת שְׂדֵךְ. וְלַקַּט קְצִירְךָ לֹא תִלְקַט, וְכִרְמֵךְ לֹא תְעוֹלֵל
71 וּפְרָט כִּרְמֵךְ לֹא תִלְקַט לְעֲנִי וְלָגֵר תֵּעֲזֹב אֹתָם". וְאָמַר עוֹד
72 בְּעָמֵר הַשְּׂכָחָה: "לֹא-תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לְגַר לִיתוֹם וְלֵאלֶמְנָה
73 יִהְיֶה". וְכֵינָן שְׁמַצָּאנוּ לְשׁוֹן הַגְּמָרָא שֶׁהַפֶּאֶה הִיא לֹאוּ
74 שֶׁנִּתְּמַקֵּד לְעֲשֵׂה וְלִמְדוֹ עַל עֲשֵׂה שִׁבָּה מִמַּה שֶׁאָמַר: "לְעֲנִי
75 וְלָגֵר תֵּעֲזֹב אֹתָם", מְשַׁמֵּעַ שֶׁכָּל-אֱלוֹי חֲמִשֵּׁת הִלָּאוּ לֹאוּ
76 שֶׁנִּתְּמַקֵּד לְעֲשֵׂה, וְכָל-זֶמַן שִׁקִּים עֲשֵׂה שִׁבָּה — אֵינֶנּוּ לֹוּקָה,
77 כְּמוֹ שִׁזְכָּרְנוּ; וְאִם נִבְצַר מִמֶּנּוּ קִיּוּם עֲשֵׂה שִׁבָּה — לֹוּקָה.
78 וְכָל-זֶמַן שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְמוֹ, אֲרָץ-עַל-פִּי שְׂלָא קִיּוֹמוֹ עִתָּה
79 — אֵינֶנּוּ לֹוּקָה, אֲלֵא נְצוּהוּ לְקַיְמוֹ בְּלִבָּד עַד שְׂנַדַּע שֶׁכְּבָר
80 אֵי אֶפְשָׁר וְשַׁעְבַר עַל הִלָּאוּ וְלֹא נִשְׁאַרָה שׁוֹם אֶפְשָׁרִית
81 לְקִיּוּם עֲשֵׂה שְׂבּוֹ — (רק) אָז לֹוּקָה. וְדַע עֲנִיָּן זֶה וְהִבְיָנוּהוּ.

1 הַשְּׂבָלִים הַנוֹפְלוֹת בְּשַׁעַת הַקְּצִירָה, אֲלֵא יִנְחוּ לְעֲנִיִּים,
2 וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלַקַּט קְצִירְךָ לֹא תִלְקַט" (שם). וְגַם
3 זֶה נִתְּמַקֵּד לְעֲשֵׂה (מצוות עשה קכא), כְּמוֹ שֶׁבָּאַרְנוּ בִּפְּאֵה.
4 וְכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה בְּמִסְכַּת פֶּאֶה (פרק ד משנה י).
5 הַמִּצְוָה הַקכ"ג — הַצּוּיִ שֶׁנְּצַטִּינוּ לְהִנִּיחַ לְעֲנִיִּים
6 אֶת-הַשְּׂאֲרִיּוֹת הַנִּשְׂאָרוֹת בַּכֶּרֶם בְּשַׁעַת הַבְּצִיר פְּרוּתְיוֹ, וְהֵן
7 הַנְּקָארוֹת עוֹלָלוֹת (אשכול קטן שיחסו הגדול בעולל-יתנוק),
8 וְגַם כַּהֵן אָמַר הַפְּתוּב: "לְעֲנִי וְלָגֵר תֵּעֲזֹב אֹתָם" (שם יט,
9 ס), אֲחֵר שֶׁהִזְכִּיר אֶת-הַעוֹלָלוֹת. וְכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה
10 זֶה בְּמִסְכַּת פֶּאֶה (פרק ז). וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא
11 בְּאַרְץ.

12 הַמִּצְוָה הָרִי"ב — הָאֲזוּהָרָה שֶׁהוֹרְנוּ מִלְּכָלוֹת אֶת-
13 הַכֶּרֶם בְּשַׁעַת הַבְּצִירָתוֹ (לא לבצור את העוללות), וְהוּא אָמְרוּ
14 יִתְעַלֶּה: "וְכִרְמֵךְ לֹא תְעוֹלֵל" (שם), אֲלֵא יִנְחוּ הַאֶשְׁכּוֹלוֹת
15 הַקִּיצוֹנִיּוֹת (העוללות נמצאות בקצה) — לְעֲנִיִּים. אָבָל אֵין
16 דְּבָר זֶה בְּשֶׂאֵר הָאֵילָנוֹת וְאֶפְלוּ הַדּוּמִים לְכָרֶם (וזהו אזהרה
17 יחודית בכרם), לְפִי שֶׁהָאֲזוּהָרָה בְּאַרְמוֹ: "כִּי תִחַבֵּט זֵיתְךָ לֹא
18 תְּפָאֵר אֲחֶרֶיךָ" (דברים כד, כ) הִיא שְׂלָא יָקַח אֶת-הַשְּׂכָחָה
19 וּמִן-הִנִּיחַ לְלִמַּד הַדִּין (אך ורק) בְּשִׁכַחְתָּ לְשֶׂאֵר הָאֵילָנוֹת.
20 וְגַם זֶה (הלאו של "עוללות") נִתְּמַקֵּד לְעֲשֵׂה. וְכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
21 מִצְוָה זֶה בְּמִסְכַּת פֶּאֶה (פרק ז משנה ד).

יום חמישי כ"ז שבט ה'תשע"ז
מצוות עשה קכד. מצוות לא תעשה ריג.
מצוות עשה קכב. מצוות לא תעשה ריד.

22 הַמִּצְוָה הַקכ"ד — הַצּוּיִ שֶׁנְּצַטִּינוּ לְהִנִּיחַ לְעֲנִיִּים
23 מַה-שֶׁנְּשַׁר וְנִפְל מִן-הַעֲנִיבִים בְּשַׁעַת הַבְּצִיר, וְהוּא אָמְרוּ:
24 "וּפְרָט כִּרְמֵךְ לֹא תִלְקַט לְעֲנִי וְלָגֵר תֵּעֲזֹב אֹתָם" (ויקרא
25 יט, י), וְכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זֶה בְּמִסְכַּת פֶּאֶה (פרק
26 ו) וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּאַרְץ.

27 הַמִּצְוָה הָרִי"ג — הָאֲזוּהָרָה שֶׁהוֹרְנוּ מִלְּאַסוּף אֶת-
28 הַנֶּגְרָגִים הַנוֹפְלִים מִן-הַכֶּרֶם בְּשַׁעַת הַבְּצִירָתוֹ, אֲלֵא יִנְחוּ
29 לְעֲנִיִּים, וְהוּא אָמְרוּ: "וּפְרָט כִּרְמֵךְ לֹא תִלְקַט" (שם), וְגַם
30 זֶה נִתְּמַקֵּד לְעֲשֵׂה. וְכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה בְּמִסְכַּת פֶּאֶה
31 (פרק ז משנה ג).

32 הַמִּצְוָה הַקכ"ב — הַצּוּיִ שֶׁנְּצַטִּינוּ לְהִנִּיחַ עָמֵר
33 הַשְּׂכָחָה (אלומות ואגודות שנשכחו בשדה), וְהוּא אָמְרוּ
34 יִתְעַלֶּה: "וְשִׁכַחְתָּ עָמֵר בְּשָׂדֶה לֹא-תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לְגַר
35 לִיתוֹם וְלֵאלֶמְנָה יִהְיֶה" (דברים כד, יט), זֶה שֶׁאָמַר "לְגַר
36 לִיתוֹם וְלֵאלֶמְנָה יִהְיֶה", — הוּא הַצּוּיִ לְהִנִּיחַ וְהוּא
37 הַעֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּלַקַּט וּפְּאֵה "תֵּעֲזֹב אֹתָם", שֶׁהוּא

**יום שבת קודש כ"ט שבט ה'תשע"ז
מצות עשה קנו. קכט.**

28 המצוה הקכ"ו — הצווי שנגצטוינו להפריש תרומה
29 גדולה, (הגדולה והחשובה שבתרומות, שהיא מופרשת מכל
30 הכמות) והוא אמרו יתעלה: "ראשית דגנך וגו' תתן-לו"
31 (דברים יח, ד). ומצוה זו אינה נוהגת מן-התורה אלא
32 בארץ ישראל וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
33 תרומות.

34 המצוה הקכ"ט — הצווי שנגצטויו הלויים להפריש
35 מעשר מן-המעשר שמקבלים מישראל ולתתו לכהנים,
36 והוא אמרו יתעלה: "ואל-הלויים תדבר ואמרת אלם
37 כִּי-תקחו מאת בני-ישראל את-המעשר אשר נתתי לכם
38 מאתם בנחלתכם ותרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן-
39 המעשר" (במדבר יח, כו). ופרש לנו, שמעשר זה — הוא
40 הנקרא, תרומת מעשר — נתן לכהן. אמר: "ונתתם
41 ממנו את-תרומת ה' לאהרן הכהן" (שם, כח). וכבר פרש
42 הכתוב, שפרישים מעשר זה מן-המבקר והיפה שבו,
43 והוא אמרו יתעלה: "מכל-חלבו את-מקדשו ממנו" (שם,
44 כח) אחר-כך העיר, שהם חוטאים אם לא יפרישוהו
45 מן-היפה שבו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תשאו עליו
46 חטא בהרימכם את-חלבו" (חלב"ב הוא החלק המובחר)
47 ממנו" (שם, לב), ולאו זה הוא שלילה פאלו אמר: לא
48 יהיה עליכם חטא בהרימכם אותו מן-היפה, משמע:
49 שאם יפרישוהו מן-הרע יחטאו. והרי זה כמו לאו הבא
50 מכלל עשה, שאינו נגמף עם הלאוין, כלומר: מפיון
51 שצוה להפרישו מן היפה, משמע שאין להפרישו מן-
52 הרע. ולשון ספרי (סוף פרשת קרח): "מנין אתה אומר,
53 שאם הפרשתם אותו שלא מן-המבקר שאתם בנשיאת
54 עון? תלמוד לומר: "ולא-תשאו עליו חטא בהרימכם
55 את-חלבו ממנו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
56 תרומות ובמסכת מעשרות וגם בכמה מקומות בדמאי.

**יום שישי כ"ח שבט ה'תשע"ז
מצות עשה קל. קצה.
מצות לא תעשה רלב.**

1 המצוה הק"ל — הצווי שנגצטוינו להפריש מעשר
2 עני בכל-שנה שלישית מן-השמטה, וגם בשלישית אחר
3 השלישית, — כלומר: בששית מן — השמטה, והוא
4 אמרו יתעלה: "מקצה שלש שנים תוציא את-כל-מעשר
5 תבואתך וגו'" (דברים יד, כח). וגם זו אינה חובה
6 מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבאר דיני מצוה
7 זו במסכת פאה (פרק ח) ובמסכת דמאי (פרק ד) ובמסכת
8 מעשרות. וכמה ענינים ממנה מפורים במקומות מספר
9 משאר מסכתות זרעים ומסכת מכשירין (סוף פרק ב) וידיים
10 (פרק ד משנה ג).

11 המצוה הקצ"ה — הצווי שנגצטוינו לתן צדקה
12 ולחזק החלשים ולהרחיב להם. וכבר בא הצווי על מצוה
13 זו בלשונות שונים, אמר: "פתח תפתח את-ידיך" (שם טו,
14 ח), ואמר: "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה,
15 לה), ואמר: "וחי אחיד עמך" (שם, לו), הפונה בכל-
16 הפסוקים האלה היא אחת, והיא: שנגכלכל ענינו ונתמכנו
17 די מחסורו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במקומות שונים,
18 רבם בכתבות (סו). ובתרא (בבא בתרא סו), ובא בקבלה,
19 שאפלו עני המתפרנס מן הצדקה חייב במצוה זו, כלומר:
20 הצדקה למי שנמוך ממנו או למי שקמוהו — אפלו
21 בדרך מועט.

22 המצוה הרל"ב — האזהרה שהזהרנו מלהמנע מלתת
23 צדקה ורחוקה לעניים מאחינו אחרי שגדע דחק מצבם ושייש
24 לנו יכלת לתמוך בהם, והוא אמרו יתעלה: "לא תאמץ
25 את-לבבך ולא תקפץ את-ידיך מאחיד האביון" (דברים טו,
26 ז). וזו אזהרה מלהתנהג במדת הקמצנות עד שנמנע מלתת
27 לראוי לו.

11 אלו לא הספיקו בכדי לעשות חזקה, מוכח שחזקת קרקע בשתי
12 שנים לא מועילה, אלא רק בשלש שנים. ומכאן מקור לדעת חכמים
13 שחזקת הבתים והשדות וכדומה, נעשית בשלש שנים.
14 דוחה הגמרא: אמר ליה אבין, באמת יתכן שחזקה מועילה אף
15 בשנה אחת, ואילו ירמיהו שהזהירם על כתיבת שטר, דלמא התם
16 עצה טובה קא משמע לן – שמא נתכוין להשמיע רק עצה טובה
17 לרובשי השדות, שהיו שטרותיהם מוכנים בידיהם לראיה למקרה
18 שיערערו על הקרקע, ולא יזדקקו להביא עדים שיעידו שהחזיק
19 בה.

1 בפסוק נאמר (ירמיה לב מד) 'שדות בקבץ יקנו וכתוב בספר וחתום
2 והעד עדים' וגו'. מבארת הגמרא את ההוכחה: שהרי ירמיה הנביא
3 עומד בעשר – בשנה העשירית למלך צדקיהו, ומתיר היה לכל אלו
4 הקונים שדות בשנה זו העשירית, על השנה האחת עשרה שבה
5 תילכד ירושלים על ידי בבל ויגלו ממנה, והזויר על כך שיכתבו
6 שטר מכירה ויחתימו עדים, וזאת משום שלא יוכלו להחזיק
7 בשדותיהם אלא שנתיים בלבד, שנה זו העשירית ושנת האחת
8 עשרה. ולאחר מכן כשיחזרו מן הגלות יבואו לערער על המכירה
9 ויוציאו מן הקונים לפי שלא החזיקו שלש שנים, לכן צויה שיכתבו
10 שטרות שתהיה בידיהם הוכחה לקנין השדות. ומכך ששתי שנים

ישעיה פרק לו לז-לח

לד בדרך אשר בא בה ישוב ואלהעיר הזאת לא יבוא נאם יהוה: לה וגנותי עליהעיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי: (ס) לו ויצא מלאך יהוה ויפה במחנה אשור מאה ושמונים וחמישה אלף וישפיומו בכקר והנה כלם פגרים מתים: לו ויסע וילך וישב סנחריב מלך אשור וישב בנינה: לה ויהי הוא משתחוה בית | נסרף אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכהו בחרב והמה נמלטו ארץ אררט וימלך אסרחדן בנו תחתיו: (ס)

ישעיה פרק לח א-ז

א בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבוא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר יהוה צו לביתך פי מת אתה ולא תחיה: ב ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אליהוה: ג ויאמר אנה יהוה זכרנא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך עשיתי ויכך חזקיהו כפי גדול: (ס) ד ויהי דברי יהוה אלי ישעיהו לאמר: ה הלוך ואמרת אלי חזקיהו כה אמר יהוה אלהי דוד אביך שמעתי את תפלתך ראיתי את דמעתך הנני יסף עלי ימיו חמש עשרה שנה: ו ומכף מלך אשור אצילך ואת העיר הזאת וגנותי עליהעיר הזאת: ז וזה לך האות מאת יהוה אשר יעשה יהוה את הדבר הזה אשר דבר:

רש"י

שהוא שר על אלפים איש ונפלו הם וגייסותם: (לו) וישב בנינה. היא ראש המלכות כענין שנאמר (בראשית י) מן הארץ היא יצא אשור ויבן את נינוה: (לח) בית נסרוך. נסר מתיבתו של נח כדמפורש באגדת חלק: הכהו בחרב. שאמר אם תציל אותי שלא יהרגוני בני מלכותי שהבאתי בניהם כאן ומתו אקריב שני בני לפניך עמדו והרגוהו: (א) בימים ההם. שלשה ימים לפני מפתו של סנחריב חלה חזקיהו ויום ג' כשעל בית ה' הוא יום מפתו של סנחריב והוא יו"ט ראשון של פסח: כי מת אתה ולא תחיה. מת אתה בעוה"ז ולא תחיה לעה"ב משום דלא נסבת איתתא כו' כדאיתא בברכות: (ג) אנה ה'. איה רחמנותך: (ה) הנני יסף. הנני הוא אשר יוסיף על ימיך: (ו) ומכף מלך אשור אצילך. למדנו שלפני מפת סנחריב חלה: (ז) וזה לך האות. שתתרפא ויתוספו ימיך כמפורש למטה, ובמלכים (ב' כ') שאל לו מה אות כי אעלה:

(לו) ויצא מלאך ה' וגו'. לאחר שהלך ונלחם עם כוש חזר ובא לירושלים ובאותו שעה ויצא מלאך ה' וכך שנוייה בסדר עולם הנני נותן בו רוח ושמע שמועה כמה שנאמר וישמע על תרהקה וגו' (לעיל לו) שטף שבנא הסוכן וסיעתו והולכים בזיקים והלך לו לכוש ולקח חמדת כל האוצרות ובא לו לירושלים לקיים מה שנאמר (לקמן מה) יגיע מצרים וסחר כוש עליך יעבורו זו ירושלים. אחר כך ילכו. זה חזקיהו, באותה שעה וישלח את תרתן ואת רב סריס הם הנזכרים בספר (מלכים ב יח) והם המלאכים שנאמר עליהם ששלח אחר השמועה שנא' (לעיל לו) וישלח מלאכים אל חזקיהו ולא הם באו עם רבשקה בשליחות הראשון ועל אותן הספרים השיבו ישעיהו (שם) בזה לך לעגה לך אותה שעה ויצא מלאך ה' ויכה וגו', כולם מלכים קשורי כתרם בראשיהם וקטן שבכולם היה שר על שני אלפים שנאמר (לעיל לו) ואתנה לך אלפים סוסים ואיך תשיב את פני פחת אחד וגו' למדנו על קטן שבפחותים

מצודת ציון

(לה) וגנותי. מל' הגנה: (ב) הקיר. הכותל: (ג) אנה. הוא ענין ל' בקשה: (ה) המעלות. המדרגות:

מצודת דוד

(לה) למעני. למען כבוד שמי: (לו) ויצא מלאך ה'. לאחר שנלחם בכוש חזר ובא לירושלים ואז יצא מלאך ה' וגו' וישכיומו בבוקר. סנחריב והמעט אשר נשאר חיים: (לז)

בנינה. היא ראש למלכות אשור: (לח) בית נסרוך. נסר מתיבתו של נח היה לו לאלוה ובעת אשר השתחוה לה הכהו בניו: והמה. בני סנחריב אשר הכהו: (א) בימים ההם. ארז"ל שהיו שלשה ימים לפני מפת סנחריב: למות. ר"ל חולי אנושה ומסוכנת שיש בה כדי למות: צו. היה מצוה על עניני ביתך: (ה) הנני יסף. הנני הוא אשר יוסיף:

איוב פרק יח ט-כא

ט יאחזו בעקב פח יחזק עליו צמים: י טמון בארץ חבלו ומלפדתו עלי נתיב: יא סביב בעתהו בלהות והפיצהו לרגליו: יב יהירעב אגו ואיד נכון לצלעו: יג יאכל בדי עורו יאכל בדיו בכור מות: יד ינתק מאהלו מבטחו ותצעדהו למלך בלהות: טו תשכון באהלו מבלילו יורה עלננהו גפרית: טז מתחת שרשיו יבשו וממעל ימל קצירו: יז זכרו אבד מני ארץ ולא שם לו על פני חיוץ: יח יהדפהו מאור אלהי שד ומתבל ינדהו: יט לא נין לו ולא נכד בעמו ואין שריר במגוריו: כ עליומו נשמו אחרנים יקמזים אחזו שער: כא אדא אלה משפנות עול וזה מקום לא ידעאל:

רש"י

ותצעדהו. והיא תצעדהו ותשלחהו (מעליה) לקבר למלך השדים: (טו) תשכון באהלו. אלמנה: מבלי לו. (שלא תהא שלו) שהרי מת, וסוף יזורה על נוהו גפרית: (יח) יהדפהו. מן השמים: (יט) נכד. בן הבן: (כ) נשמו אחרונים. תמהו בשומעם על איד אשר בא לו: שער. לא יתכן להיות מגורת שער שאין טעם שער (בש"ן אלא בעיק) ואינו נהפך לקמץ באתנחתא וסוף פסוק, ל"ש: (כא) אלה משכנות עול. זה אחריתם:

מצודת ציון

(ט) פח. רשת: צמים. כמו צמאים: (י) טמון. נסתר: נתיב. דרך: (יא) בעתהו. מלשון בעתה: בלהות. הוא היפוך מן בהלות וכן בלהות אתנך (יחזקאל כז): והפיצהו. יפזרו כמו והפיצ' ה' (דברים כח): (יב) אוננו. בניו הבאים מכחו וכן וראשית אוני (בראשית מט): ואיד. מקרה רע כמו הלא איד לעול (לקמן לא): לצלעו. לאשתו ע"ש שנאמר ויבן וגו' את הצלע וגו' לאשה (בראשית ב): (יג) בדי. ענפי כמו ותעש בדים (יחזקאל ח) והוא מושאל על האברים: בכור. ענין שר כמו גם אני בכור אתנהו (תהלים פט): (יד) ינתק. יעתק: מאהלו. זו אשתו וכעין זה ארז"ל על וישב מתוך לאהלו (ויקרא יד): ותצעדהו. מלשון צעדה והלוך: (טו) יזורה. יפזר כמו זורה את גורן (רות ג): נוהו. מדורו: (טז) ימל. יכרת כמו ימולל ויבש (תהלים ז): קצירו. ענפו כמו ועשה קציר (לעיל יד): (יז) חוץ. ענין שוק כמו וחוצות תשים לך בדמשק (מ"א ב): (יח) יהדפהו. ענין דחי' וכתשה כמו אל ידפנו (לקמן לב): ינדהו. מל' נדידה: (יט) נין. זה הבן: נכד. זה בן הבן: שריד. שיור כמו שריד ופליט (ירמיה מב): (כ) נשמו. תמהו כמו פנו אלי והשמו (לקמן כא): שער. כמו סער בסמ"ך:

(ט) יאחזו. יאחזנו בעקב פח: (י) טמון בארץ. תחת רגליו: חבלו. חבל מצודתו אשר ילכד בה: ומלכודתו טמון עלי נתיבו כשם שטומנין חבל מלכודת לעופות: (יא) בלהות. שדים: והפיצהו לרגליו. (ינפצהו) יחבטוהו על הארץ: (יב) אוננו. בנו: לצלעו. אשתו: (יג) יאכל בדי עורו. ויאכל כל שאר בדיו בניו ובנותיו: בכור מות. שר המות כמו (תהלים פט) אני בכור אתנהו: (יד) ינתק מאהלו. מאשתו: מבטחו. שהיא בטוחה בו, (מבטחו) מבטחת שלו שהיא בוטחת עליו:

מצודת דוד

(ט) יאחזו. הפח תאחזנו בעקב רגלו להיות נלכד בה והמקום יחזק עליו את הצמאים ותשושי הכח: (י) טמון. חבל הפח אשר ילכד בה יהיה טמון בארץ לבל ירגיש בה להיות נשמר מלכד: ומלכדתו. הפח אשר ילכד בה תהיה פרושה עלי נתיב מקום מהלכו, ואמר במשל לשון הנופל בלכידת החיות: (יא) סביב בעתהו. סביבות מהלכו בעתהו שדים מבהילים ופרשו הפח אל רגליו לנפול בה מחרדת הבעתו: (יב) יהי רעב. הרעב יהיה על בניו ומקרה רע מוכן על אשתו: (יג) יאכל. ישחית ענפי עור גופו הם האיברים שהם כבדים אל האילן וחזרו ופי' אשר שר המות הוא ישחית את בדיו (וזכר העור ולא הבשר לפי שהעור נראה על שטח הגוף ממעל): (יד) ינתק. יסתלק מאשתו מבטחו ר"ל מבטח שלו מה שהיתה בוטחת עליו: ותצעדהו. היא תוליך אותו אל הקבר למסרו ביד גדול השדים: (טו) תשכון. היא תשכון באהלו מבלי לו כי הוא מת ואיננו ובסוף תחרב נוהו כאילו פזרו עליו גפרית בוערה: (טז) מתחת. השרשים אשר מתחת נתיבשו והענן אשר ממעל יכרת: (יז) זכרו. יפרש המקרא שלפניו לומר זכרו יהיה אבוד מן הארץ כי לא ישאר מי מבניו ובעבור זה לא יהיה לו שם ע"פ חוצות העולם כי ישכח שמו:

(יח) יהדפהו. הצרות הבאות עליו יהדפו אותו מאור העולם אל חשכת הקבר: ומתבל. מן העולם ינידו אותו וכפל הדבר במ"ש: (יט) לא נין. לא ישאר לו בתוך עמו לא נין ולא נכד ולא ישאר מי מהם במקום שהיה גר שם כי מהם ימותו ומהם ילכו שבי אל עם אחר: (כ) על יומו. על מקרה יומו יתמהו האחרונים הרואים מפלתו והקדמונים אשר ראוהו עוד ברום הצלחתו הנה עתה יחרדו מאד ויאחזום רתת כמו מרוח סערה: (כא) אך אלה. ר"ל הנה לצדיק לא יקרה כזאת אך מקראות קשות כאלה באים על משכנות העול וכמו זה בעצמו בא על מקום איש אשר לא ידע אל ר"ל המקצר בחכמה לדעת את אלהים (העולה מהמענה ההיא כי ישיב לאיוב לומר שלא יורה לדברו שאין המקום משגיח בעולם אך כי יצעק לומר שהוא מיסור על לא חסם והביא ראה ממפלת הרשעים בעצת עצמם עד כי ישכח שמו ולא יקרה כן בצדיקים, ואם בעבור הרעה הבאה על איוב הנה יתכן כי באה לו בעבור שקצר בעבודת האל ומיעט בחכמה לפי הבנתו המרובה אשר ישוה להאיש העושה עול):

ג פיצד שוה לנשים? מטמא באדם פנשים, ואינו מתיחד עם האנשים פנשים, ואינו זקק ליבום פנשים, ואינו חולק עם הפנים פנשים, ואין אוכל בקדשי המקדש פנשים, ואמו יושבת עליו בדם טמא פנשים, ופסול מן העדות פנשים, ואם נבעל בעברה נפסל מן התרומה פנשים.

ד פיצד שוה לאנשים ולנשים? חביבים על מפתו וקללתו פאנשים וכנשים, ונהורגו שוגג גולה, ומזיד נהרג, פאנשים וכנשים, ואמו מביאה עליו קרבן פאנשים וכנשים, ואוכל בקדשי הגבול פאנשים וכנשים, ונוחל לכל הנחלות פאנשים וכנשים.

ה פיצד אינו שוה לא לאנשים ולא לנשים? אין שורפין תרומה על טמאת זבתו, ואין חביבין עליו על ביאת מקדש, לא פאנשים ולא פנשים, ואין נמכר בעבד עברי לא פאנשים ולא פנשים, ואינו נערה לא פאנשים ולא פנשים, ואם אמר הריני נזיר שוה לא איש ולא אשה, נזיר. רבי יוסי אומר: אנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא, ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם הוא איש או אשה. אבל מטמאם אינו כן, פעמים שהוא איש, פעמים שהוא אשה.

סליק מסכת ביכורים הדרן עלך סדר זרעים

משניות מבוארות – קהתי

היא ארבעה עשר ימי טומאה כדין יולדת נקבה (כמו ששינו במשנה הקודמת), ואחר כך עשרים וששה ימי טהרה, להשלמת ארבעים יום, כדין יולדת זכר, ולאחר שמונים יום מהלידה (משום שהוא ספק נקבה) היא מביאה קרבן לידה. **ואוכל בקדשי הגבול פאנשים וכנשים** – אם הוא כהן, הריהו אוכל בקדשי הגבול, כגון תרומה, תרומת מעשר, וחלה; **ונוחל לכל הנחלות פאנשים וכנשים** – אם אין יורש אלא הוא, יורש את הכל (עיין בבא בתרא ט, ב – שם נשנה דין זה לענין טומטום, והוא הדין לאנדרוגינוס), ובאה המשנה להשמיע, שאין אומרים: אנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא ואינו בר ירושה.

יוס שני

באור משנה ה

פיצד אינו שוה לא לאנשים ולא לנשים? אין שורפין תרומה על טמאת זבתו – אם ראה לובן לבד או אודם לבד ונגע בתרומה, אין שורפין את התרומה, לפי שטומאתו בספק. אבל אם ראה לובן ואודם כאחד, שורפים עליו את התרומה, שכן ממה נפשך טמא הוא (בבלי נידה כח, א). **ואין חביבין עליו על ביאת מקדש, לא פאנשים ולא פנשים** – אפילו ראה לובן ואודם כאחד ונכנס למקדש, אינו חייב משום טומאת ביאת מקדש, שנאמר בענין שילוח טמאים מהמקדש (במדבר ה, א): "מוזכר עד נקבה תשלחו" – זכר ודאי ונקבה ודאית, אבל לא אנדרוגינוס, שהוא ספק זכר ספק נקבה. **ואין נמכר בעבד עברי לא פאנשים** – שנאמר (שמות כב, ג): "ונמכר בגנבתו" (אם אין לגנוב כדי לשלם, הרי הוא נמכר כעבד בעד גנבתו), ודרשו חכמים: "בגנבתו" ולא בגנבתה, ומכאן שהאיש נמכר בגנבתו ואין האשה נמכרת בגנבתה; ואף האנדרוגינוס, הואיל והוא ספק אשה, אינו נמכר כעבד בעד גנבתו; **ולא פנשים** – שאב מוכר את בתו הקטנה לאמה (שמות כא, ז), והואיל והאנדרוגינוס ספק זכר, אין אביו יכול למכרו, שאין אב מוכר בנו לעבד. **ואינו נערה לא פאנשים ולא פנשים** – שכתוב בפרשת ועד בני ששים שנה... חמשים שקל כסף... ואם נקבה היא, והיה ערכך שלשים שקל. ואם מבן חמש שנים ועד בן עשרים שנה, והיה ערכך חזר עשרים שקלים, ולנקבה עשרת שקלים" וגו', ומכאן שאין תורת ערכים נוהגת אלא בזכר ודאי או בנקבה ודאית, להוציא אנדרוגינוס שהוא ספק זכר ספק נקבה. **ואם אמר הריני נזיר שוה לא איש ולא אשה** – מי שראה אנדרוגינוס ואמר: הריני נזיר אם זה אינו לא איש ולא אשה, **נזיר** – הרי הוא

יוס ראשון

באור משנה ג

פיצד שוה אנדרוגינוס לנשים? מטמא באדם פנשים – שאם ראה דם, הריהו טמא כדין נידה או זבה, שכן באשה כתוב (ויקרא טו, יט): "ואשה כי תהיה זבה דם", ומכאן שאינה נטמאת אלא כשהיא רואה דם; **ואינו מתיחד עם האנשים פנשים** – אסור לו להתייחד עם גבר כדין אשה. **ואינו זקק ליבום פנשים** – שאם מת אחיו בלא בנים, ואין יבם אחר אלא הוא, אשת אחיו המת פטורה מן הייבום ומן החליצה, **ואינו חולק עם הפנים פנשים** – בזמן שנכסי הירושה מרובים, אינו נוטל עם הבנים חלק בירושה, שהבנים דוחים אותו אצל הבנות (כמו שנשנה בבא בתרא ט, ב לענין טומטום, והוא הדין לאנדרוגינוס; עיין שם "תוספות יום טוב"), כלומר שאומרים לו: הבא ראה שזכר אתה ותקח חלק מהירושה. ומכל מקום נזון הוא מהנכסים כבנות (עיין במשנה הקודמת מה שהבאנו ממשנת בבא בתרא): **ואין אוכל בקדשי המקדש פנשים** – אם האנדרוגינוס הוא כהן אינו אוכל מבשר קדשי הקדשים, כגון חטאות ואשמות ומנחות, שאינם נאכלים אלא לזכרי כהונה (עיינו ויקרא ו, יא; כב, ז, ח); **ואמו יושבת עליו בדם טמא פנשים** – שבועיים כיוולדת נקבה (עיין במשנה הקודמת מה שהבאנו את המקראות מן התורה); **ופסול מן העדות פנשים** – שכן האשה פסולה לעדות מן התורה, וכן האנדרוגינוס פסול, מפני שהוא ספק אשה, וכל מי שהוא ספק כשר ספק פסול, הרי הוא פסול, שאין העד בא אלא להוציא ממון על פיו או לחייב על פיו, ואין מוציאים ממון מספק ואין עונשין מספק דין תורה (רמב"ם הל' עדות ט, א); **ואם נבעל בעברה** – שבא עליו אחד מקרוביו או מפסולי כהונה, **נפסל מן התרומה פנשים** – אם הוא כהן, הרי הוא נפסל מלאכול בתרומה, כשם שאילו היתה זו אשה, היתה נפסלת מן התרומה.

באור משנה ד

פיצד שוה אנדרוגינוס לאנשים ולנשים? חביבים על מפתו וקללתו פאנשים וכנשים, ונהורגו שוגג גולה – לעיר מקלט, ומזיד – ההורגו במזיד, נהרג – נידון למיתה על ידי בית דין, **פאנשים וכנשים** – ששוים הם בדינים אלו, **ואמו מביאה עליו קרבן פאנשים וכנשים** – שכתוב (ויקרא יב, ח): "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת"... וכן אשה שילדה אנדרוגינוס, יושבת

מסכת שבת

פרק ראשון

א יציאות השבת שתיים שהן ארבע בפנים, ושתיים שהן ארבע בחוץ. פי' צד? העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים; פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית, או שנטל מתוכה והוציא – העני חיב ובעל פירוש ברטנורא

מסכת שבת

א א יציאות השבת. הוצאות שמרשות לרשות האמורות אצל שבת, והכנסות נמי קא קרי יציאות הואיל ומציא מרשות לרשות. והאי דתני יציאות ולא תני הוצאות, לישנא דקרא נקט דכתיב (שמות ט"ז) אל יצא איש ממקומו, ומינה דרשינן הוצאה, אל יצא איש עם הכלי שבידו ללקוט המן: **שתיים שהן ארבע.** שתיים מן התורה, הוצאה והכנסה לבעל הבית העומד בפנים ברשות היחיד, ועל שתיים אלו חיוב על שגנתו חטאת, ועל דווננו כרת, ועל התראתו שקילה, כמו בכל שאר מלאכות של שבת: **שהן ד'.** מדבריהם הוסיפו שתיים, לאסור לכתחלה היכא שהמלאכה נעשית ע"י שנים זה עוקר וזה מניח, דשנים שעשאוה פטורים, שנאמר (ויקרא ד') בעשותה אחת מכל מצות ה', העושה את כולה ולא העושה מקצתה, וכן בכל מלאכות של שבת אמרינן יחיד שעשאה חיוב, שנים שעשאוה פטורים: **ושתיים שהן ארבע בחוץ.** שתיים מן התורה, הוצאה והכנסה לעני העומד בחוץ ברשות הרבים: **שהן ארבע.** מדבריהם הוסיפו שתיים לאסור לכתחלה, כשזה עוקר וזה מניח: **פשט העני את ידו.** ובתוכה קופה או הסל שמקבל בו ככרות מבעל הבית. ולהכי נקט הוצאה בלשון עני ועשיר, דאנב אורחיה קמ"ל דמצוה הבאה בעבירה אסורה וחיובין עליה: **ונתן לתוך ידו של בעל הבית.** דעביד ליה עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד: **או שנטל מתוכה והוציא.** ההפך, והניח ברשות הרבים, דעביד עקירה והנחה: **העני חיוב.** שעשה מלאכה שלימה. והרי שתיים מן התורה

משניות מבוארות – קהתי

- כדין שאר אבות המלאכות.
- ג. אין אדם חיוב על הוצאת חפץ מרשות לרשות אלא אם כן נקד אותו מרשות היחיד והניחו ברשות הרבים או להיפך. אבל אם עקר מרשות אחת ולא הניח ברשות אחרת, או הניח ולא עקר, היהוה פטור מקרבן חטאת או ממיחה. ברם, אסור מדברי סופרים לעשות אפילו עקירה לכד או הנחה לכד. וזהו שאמרו: 990 אבל אסור.
- ד. אין אדם חיוב על הוצאת חפץ מרשות לרשות אלא אם כן יעקור אותו ממקום שיש בו לפחות ארבעה על ארבעה טפחים ואף יניחה על גבי מקום שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים.
- ה. ידו של אדם חשוכה היא כמקום שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים. לפיכך מי שנתן דבר בידו של אדם הרי זה כאילו הניחו בארץ במקום שאותו אדם נמצא. ברם, ידו של אדם אינה לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים אלא נגרות היא אחר גופו.
- ו. מי שהתחיל מלאכה בשבת ולא גמר אותה, ונמצא שלא נתחייב עליה, ובא אחר וגמר את המלאכה הזאת, באופן שאילו גמר אותה הראשון היתה מלאכתו מגוריה והיה חיוב עליה, שניהם פטורים, לפי שהמלאכה נעשתה על ידי שניים, ואף אחד מהם לא עשה מעשה גמור, שנאמר (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה", ודרשו: "בנשותה" – העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, יחיד שעשאה חיוב, שניים שעשאוה פטורים (שבת ג, א).

נזיר, מפני שאנדרוגינוס אינו לא איש גמור ולא אשה גמורה (עין **תוספות** יבמות פג, א). **רבי יוסי אומר:** אַנְדְרוֹגִינוֹס בְּרִיָּה בְּפָנָי עֲצָמָה הוּא, וְלֹא יִכְלוּ חֲכָמִים לְהַכְרִיעַ עָלָיו אִם הוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה – יש מפרשים, שלדעת רבי יוסי יש באנדרוגינוס שלושה ספקות: ספק איש, ספק אשה, ספק בריה בפני עצמה, מה שאין כן לתנא קמא שאין בו אלא שני ספקות, ספק איש ספק אשה (הרי"ש). ובתוספות פירשו (יבמות פג, א; ינדה כה, א), שרבי יוסי אינו חולק כלל על תנא קמא, אלא בא לפרש טעמו, שאנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא, כלומר לא בריה ממש אלא בריה שהיא ספק זכר ספק נקבה, שלא יכלו חכמים להכריע עליו אם הוא איש או אשה (ויש שם עוד פירושים). **אָבָל טְמֻטוֹם אֵינוֹ כֵּן, פְּעָמִים שְׁהוּא אִישׁ, פְּעָמִים שְׁהוּא אִשָּׁה** – יש טומטום שהוא זכר ויש שהוא נקבה. ובתוספתא הגירסה היא: אבל טומטום אינו כן אלא או 990 ספק איש או 990 אשה – כלומר שטומטום הוא זכר ודאי או נקבה ודאית אלא שהוא מכוסה, ויש שספקו יכול להתברר, מה שאין כן אנדרוגינוס שהוא ספק לעולם, שכן חכמים לא הכריעו בו אם הוא זכר או נקבה (תוספות). ואף לפי הרי"ש, שהבאנו לעיל, הפירוש הוא, שטומטום אינו ספק בריה בפני עצמה אלא או זכר ודאי או נקבה ודאית.

מסכת שבת

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה, שמסכתנו פותחת באיסור הוצאה בשבת מרשות לרשות, אף שמלאכה זו נמנית אחרונה ברשימת שלשים ותשע אבות המלאכות (להלן ז, ב), וטעמים אחדים נאמרו על כך. הרמב"ם כתב: "לפי שמלאכה זו נמצאת תדיר ובה ייכשלו בני אדם על הרוב... וטעם שני, ללמדנו שהוצאה מרשות לרשות מלאכה היא אף על פי שהנראה ממנה שאינה מלאכה" (פירוש המשניות להרמב"ם). ויש מבארים הטעם, לפי שממשנה זו למדים כמה ענייני שבת עיקריים, כפי שיבואר להלן. ויש אומרים הטעם, שהואיל והתנא בא ללמדנו בפרק זה דברים שאסור לעשותם כעבר שבת סמוך לחשכה, והוא פותח בהלכה: "לא יצא החייט במחטו סתוך לחשכה" (משנה ג), לפיכך הקדים משנה זו ללמד בענין איסור ההוצאה בשבת (תוספות: הרי"ן).

להבנת המשנה נקדים הסבר העניינים הנלמדים ממנה:

- א. כפי שכבר הזכרנו אסור מן התורה להוציא חפץ בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים או להכניס חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד. שתי הפעולות הללו – ההוצאה וההכנסה – נקראות במשנתנו "יציאות השבת", ומבואר בגמרא, שכל עקירת חפץ ממקומו (היינו העברתו מרשות לרשות בשבת) קורא לה התנא: "הוצאה". ונקט התנא "יציאות" (ולא "הוצאות") כלשון הכתוב (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", שדורשים אותו לענין איסור הוצאה, והיינו: אל יצא עם הכלי ללקוט את החרס (תוספתא).
- ב. העובר על איסור זה בשוגג חיוב קרבן חטאת. והעובר עליו במזיד, חיוב מיתה

הַבַּיִת פְּטוּר. פֶּשֶׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחֲוֹץ וְנָתַן לַתּוֹךְ יָדוֹ שֶׁל עֵינִי, אוֹ שֶׁנִּטַּל מִתּוֹכָהּ וְהִכְנִים – בַּעַל הַבַּיִת חָיִב וְהָעֵינִי פְּטוּר. פֶּשֶׁט הָעֵינִי אֶת יָדוֹ לַפְּנִים וְנִטַּל בַּעַל הַבַּיִת מִתּוֹכָהּ, אוֹ שֶׁנָּתַן לַתּוֹכָהּ וְהוֹצִיא – שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. פֶּשֶׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחֲוֹץ וְנִטַּל הָעֵינִי מִתּוֹכָהּ, אוֹ שֶׁנָּתַן לַתּוֹכָהּ וְהִכְנִים – שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. בַּ לֹּא יֵשֵׁב אָדָם לַפְּנֵי הַסֶּפֶר סָמוּךְ לַמְּנַחָה, עַד שִׁיתְּפַלֵּל. לֹא יִכְנֵס אָדָם לַמְּרַחֵץ וְלֹא לַבְּרֶסְקִי וְלֹא לֵאכּוֹל וְלֹא

פירוש ברטנורא

לעומד בחוץ. ואע"ג דבעינן עקירה במקום שיהיה בו ד' טפחים על ד'ט והנחה במקום שיהיה בו ד' על ד', וליכא, דיד העני ובעה"ב אין בה מקום שיהיה ד' על ד', אמרינן כגמ' דידו של אדם חשובה כד' על ד', כיון שהיא עשויה להניח בה וליטול ממנה הפצים ואפילו גדולים הרבה: **ובעה"ב פטור.** פטור ומותר גמור, דהא לאו מידי עבד: **פשט בעל הבית כו' בעל הבית חייב.** הרי שתיים מן התורה לעומד בפנים: **פשט העני כו'.** דעביד העני עקירה מרשות הרבים: **ונטל בעל הבית מתוכה.** והניח בפנים, ועביד ליה בעל הבית הנחה ברשות היחיד: **או שנתן לתוכה.** דעביד ליה בעל הבית עקירה מרשות היחיד: **והוציא.** העני והניח ברשות הרבים: **שניהם פטורים.** שלא עשה שום אחד מהם מלאכה שלומה. אבל אסורים לעשות כן שמא יבואו כל אחד בפני עצמו לעשות מלאכה שלומה בשבת. הרי שתיים מדבריהם, אחת לעני בחוץ ואחת לבעה"ב בפנים. והא דלא חשיב שנים לכל אחד, עקירה לעני ועקירה לבעל הבית, הנחה לעני והנחה לבעל הבית, משום דלא חשיב אלא עקירות שהן תחלת המלאכה ואיכא למיחש שמא יגמרנה, אבל הנחות שהן סוף המלאכה לא קחשיב:

ב לא ישב אדם לפני הספר. ואפילו בחול, ומשום דבעי למתני לא יצא החייט במחטמו וכו' שמא ישבח ויצא, דדמי לגורה דלא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה, שמא ישבח ולא יתפלל, משום הכי תנא להו הכא, ואידי דזומנן מוליהו פסק ותני להו ברשא, והדר מפרש מילי דשבת ומארך בהן: **פנוך**

משניות מבוארות – קהתי

– בעל הבית את הסל לפנים, כלומר שהעני עקר את החפץ מרשות הרבים ובעל הבית הניחו ברשות היחיד, **שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין** – לפי שכל אחד מהם לא עשה מלאכה שלמה אלא מקצת מלאכה. והרי שתי "יצאות" שהן מדברי סופרים לעומד בפנים: א. מקצת הוצאה על ידי עקירת החפץ מרשות היחיד, ב. מקצת הכנסה על ידי הנחת החפץ ברשות היחיד.

בארנו שתי הדוגמאות שבסיפא, שהראשונה היא לשתי "יצאות" שמדברי סופרים לעומד בחוץ והשנייה היא לשתיים שמדברי סופרים לעומד בפנים. ואף על פי שבכל אחת מהדוגמאות הללו יש גם שתיים לצד שכנגד, והיינו שבדוגמא הראשונה יש גם שתיים לעומד בפנים, שכשפשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה, הרי עקירה לעומד בחוץ והנחה לעומד בפנים, וכשתן לתוכה והוציא, הרי עקירה לעומד בפנים והנחה לעומד בחוץ; וכן בדוגמא השנייה יש גם שתיים לעומד בחוץ, מכל מקום אין משנתנו מונה אלא את ה"יצאות" של אותו אדם שפשט את ידו תחילה, ועשה את עקירת החפץ או את הנחתו (תוספות שבת ג, א דיבור המתחיל "פטורי דאתי לידי חיוב חטאת"). ברם, רש"י מפרש בדרך אחרת, שבכל דוגמה משתי הדוגמאות שבסיפא יש "יצאה" אחת מדברי סופרים לעני העומד בחוץ, ויצאה אחת לבעל הבית העומד בפנים, שאין המשנה מונה אלא עקירות שהן תחילת המלאכה ויש לחשוש בהן שמה יגמור את המלאכה, אבל הנחות שהן סוף המלאכה אין משנתנו מונה כלל. כך מפרש גם הרמב"ם, והמאירי כותב, שפירוש זה עיקר. ומה שהמשנה מונה יציאות של עני ויצאות של בעל הבית, אף על פי שענין אחד הוא, לפי שהוצאת חפץ מרשות לרשות אינה נראית כמלאכה ויש בה מעין חידוש, הלכך צריכה המשנה לפרט איסורי הוצאה בכל אחד מהם, בין בעומד בחוץ בין בעומד בפנים.

**י ו ש ל י ו
ב א ו ר מ ש נ ה ב**

אגב המשנה הבאה (משנה ג), הדנה בדברים שאין לעשותם בערב שבת סמוך לחשיכה, מקרימה משנתנו ללמד דברים שאין לעשותם סמוך לתפילת המנחה אפילו בימות החול. וכבר בארנו (ברכות ד, א) שזמן תפילת המנחה מתעשר שעות ומחצה (כלומר שעות זמניות, שמחלקים את היום לשנים עשר חלקים שווים, וכל חלק נקרא "שעה זמנית"); וזו היא הנקראת "מנחה קטנה". אך משש שעות ומחצה (היינו ממחצית השעה אחרי הצהריים) מתחיל זמן "מנחה גדולה". ודנה הגמרא בענין המנחה שבמשנתנו, אם הכוונה היא למנחה גדולה או למנחה קטנה. ברם, מסקנת רוב המפרשים היא, שכונת המשנה אפילו למנחה גדולה (רמב"ם: המאירי: ברטנורא).

לא ישב אדם לפני הספר – להסתפר, **סָמוּךְ לַמְּנַחָה** – היינו מנחה גדולה שזמנה משש שעות ומחצה (כמו שבארנו לעיל, בהקדמה למשנתנו), וסמוך למנחה הוא כחצי שעה לפני זמנה, היינו כשש שעות (בחצי היום), **עַד שִׁיתְּפַלֵּל** – תפילת מנחה. הטעם מבואר בגמרא, גזירה שמא יישבר מכשיר התספורת אחר שהתחיל להסתפר,

הרבים והניחו ברשות היחיד; וכבר בארנו שידו של אדם חשובה כמקום של ארבעה על ארבע טפחים, והואל היא עשויה להניח בה וליטול ממנה הפצים ואפילו גדולים מאד; **או שְׁנִטַּל מִתּוֹכָהּ** – שנטל העני מתוך ידו של בעל הבית, **וְהוֹצִיא** – אותה לרשות הרבים, ונמצא שעקר את המתנה מרשות היחיד והניחה ברשות הרבים, **הָעֵינִי חָיִב** – לפי שעקר חפץ מרשות אחת והניחו ברשות אחרת, ונמצא שעשה מלאכה שלמה. והרי שתי "יצאות" שחייב עליהן העומד בחוץ, היינו ברשות הרבים: א. הכנסת החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד; ב. הוצאת החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, **וּבַעַל הַבַּיִת פְּטוּר** – שלא עשה כלום; ואף לכתחילה אין כל איסור של שבת לגבי בעל הבית. **פֶּשֶׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחֲוֹץ** – ובירו מתנה לעני, **וְנָתַן לַתּוֹךְ יָדוֹ שֶׁל עֵינִי** – את המתנה, ונמצא שעקר בעל הבית את החפץ מרשות היחיד והניחו ברשות הרבים, **או שְׁנִטַּל מִתּוֹכָהּ** – שנטל בעל הבית סלו של העני מתוך ידו, **וְהִכְנִים** – אותו לפנים, ונמצא שעקר בעל הבית את החפץ מרשות הרבים והניחו ברשות היחיד, **בַּעַל הַבַּיִת חָיִב** – שעשה כל מלאכת ההוצאה או ההכנסה, עקירה ברשות אחת והנחה ברשות אחרת; והרי שתי "יצאות" שחייב עליהן העומד בפנים, היינו ברשות היחיד: א. הוצאת החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים; ב. הכנסת החפץ מרשות הרבים לרשות היחיד. **וְהָעֵינִי פְּטוּר** – לגמרי, כלומר שלא עשה כל איסור של שבת כמו שבארנו לעיל בענין בעל הבית. **פֶּשֶׁט הָעֵינִי אֶת יָדוֹ לַפְּנִים** – ובירו הסל, **וְנִטַּל בַּעַל הַבַּיִת** – את הסל, **מִתּוֹכָהּ** – מתוך ידו של העני, ונמצא שלא עשה העני אלא את עקירת החפץ מרשות הרבים, ואילו הנחת החפץ ברשות היחיד נעשתה על ידי בעל הבית, **או שֶׁנָּתַן לַתּוֹכָהּ** – היינו שפשט העני את ידו הריקה לפנים ונתן בעל הבית מתנה לתוך ידו של העני, **וְהוֹצִיא** – העני את המתנה שקיבל, היינו שבעל הבית עקר את החפץ מרשות היחיד, והעני הניחו ברשות הרבים, **שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין** – שלא העני ולא בעל הבית עשו מלאכה שלמה, אלא מקצת מלאכה, כמו שבארנו. ברם, אסורים הם לעשות כן, שגזרו חכמים שמא יבוא כל אחד בפני עצמו לעשות מלאכה שלמה. והרי שתי "יצאות" שאיסורן מדברי סופרים לגבי העומד בחוץ: א. מקצת הכנסה על ידי עקירת החפץ מרשות הרבים; ב. מקצת הוצאה על ידי הנחת החפץ ברשות הרבים. **פֶּשֶׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחֲוֹץ** – ובתוכה מתנה לעני, **וְנִטַּל הָעֵינִי מִתּוֹכָהּ** – את המתנה, ונמצא שבעל הבית עשה את עקירת החפץ מרשות היחיד והעני עשה את הנחת החפץ ברשות הרבים, **או שֶׁנָּתַן לַתּוֹכָהּ** – שנתן העני סלו לתוך ידו של בעל הבית הפשוטה לחוץ, **וְהִכְנִים**

לְדִין. וְאִם הִתְחִילוּ – אִין מְפָסְקִין. מְפָסְקִים לְקֵרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, וְאִין מְפָסְקִים לְתַפְלָה. ג' לֹא יֵצֵא הַחֵיטְבַּת בְּמַחְטוֹ סְמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, שְׁמָא יִשְׁכַּח וְיֵצֵא; וְלֹא הִלְבְּלָר בְּקַלְמוֹסוֹ. וְלֹא יִפְלֶה אֶת פְּלִיו וְלֹא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר. בְּאֵמַת אֲמָרוֹ: הַחֵזֶן רוֹאֶה הֵיכָן הַתֵּינוּקוֹת קוֹרְאִים, אֲבָל הוּא לֹא יִקְרָא. פִּינְצָא בּוֹ, לֹא יֵאָכֵל

פירוש ברטנורא

למנחה. מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה, וסמוך למנחה היינו מתחלת עשה שביעית, ואע"פ שעונתה מרובה, גזרה שמה ישבר חווג של ספרים אחר שהתחיל להסתפר, ותעבור עונת התפלה קודם שיתקנו וישלים התספורת: ולא יכנס למרחץ. סמוך למנחה שמה יתעלף: ולא לבורסקי. מקום עבוד העורות, דלמא חוי פסידא וקלקול בעורות אם לא יניעם ממקומם ויתקנם, וימשך במלאכתו עד שתעבור עונת התפלה: ולא לאכול. אפילו בסעודה קמנה, שמה ימשך בסעודה: ולא לדין. אפילו בגמר דין, שכבר שמעו מעונת בעלי דינין ולא נשאר עליהן אלא לפסוק הדין בלבד, דלמא חוו טעמא ויסתרו מה שהיו רוצים לפסוק וחזור להיות תחלת הדין: ואם התחילו. בחד מכל הני דאמרין, אין מפסיקין, אלא יגמור ואח"כ יתפלל, והוא שיש שהות ביום לגמור קודם שיעבור זמן התפלה. והתחלת התספורת משינח מעפרת של ספרים בין ברכיו, הוא הסודר שנותן המתגלה על ברכיו כדי שלא יפול השער על בגדיו. והתחלת המרחץ משיפוט הבגד הסמוך לבשרו. ואית דמפרשי משיסיר הסודר שעליו שהוא ראשון להפשטת בגדיו. והתחלת הבורסקי משיגור בין כתפיו את בתי זרועותיו כדי להתעסק בעורות. והתחלת אכילה משיטול דיו. והתחלת הדין משיטעמפו הדינין במליתן לשבת לדין באימה וביראה, ואם היו מעושפים ויושבים בדין ובא לפניהם דין אחר סמוך למנחה, הוא התחלת אותו הדין משיפתחו בעלי הדין במעונתם: מפסיקין לק"ש. מלתא אחריתי נקט, והכי קאמר חברים העוסקים בתורה, מפסיקים תורתן לקריאת שמע דומנה קבוע, דכתיב (דברים ו) ובשכבך ובקומך: ואין מפסיקין לתפלה. שאין לה זמן קבוע דאורייתא. ולא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו שתורתן אומנותן, אבל אנו הואיל ואנו מפסיקין תורתנו לאומנותנו כל שכן שנפסיק לתפלה:

ג' לא יצא החייט במחטו. אפילו תחובה לו בבגדו, שמה ישכח ויצא, ואומן דרך אומנתו חייב שדרך האומנים לתחובן בבגדיו כשיוצאים לשוק: שמה ישכח ויצא. משתחשך: הלבב. הסופר: בקלמוסו. התחוב אחורי אוננו כדרך הסופרים: ולא יפלה את פליו. מבער כנים מבגדיו. תרגום בערתי הקדש פליתי: ולא יקרא לאור הנר. בספר, שמה יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלוק יפה ונמצא מבעיר בשבת, ואפילו היה הנר גבוה שתים ושלוש קומות, לעולם אסור לקרות לאור הנר אא"כ יש עמו אדם אחר לשמרו, או אם הוא אדם חשוב שאינו רגיל לעולם לתקן הנר: החזן. מלמד תינוקות: מזהיבן התינוקות קורין. מזהיבן יתחילו לקרות, דבעינן מועט כי האי לא גורין שמה יטה. והתינוקות קוראין לפני רבן לאור הנר, שאימת רבן עליהם: אבל

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

כפי שכבר הזכרנו, באה משנה זו ללמד בדברים שאסור לעשותם בערב שבת סמוך לחשכה, שמה ישכח ויעשם בשבת.

לא יצא החייט במחטו סמוך לחשכה – בערב שבת, שמה ישכח ויצא. בה משתחשך. יש מפרשים משנתנו לדעת רבי יהודה בברייתא (שבת יא, ב; ו תוספתא), שלא יצא החייט אפילו במחטו התחובה לו בבגדו בערב שבת סמוך לחשכה, שמה ישכח ויצא בשבת, ואומן המוציא כליו דרך אומנותו, כפי שהוא רגיל לצאת לפרקים כן בחול, הריהו חייב (ברסנווא; שנות אליהו). ויש מפרשים, שכוונת המשנה היא במחטו שבידו (רמב"ם; מלאכת שלמה), אבל על מחטו התחובה לו בבגדו לא גזרו חכמים, שכן משנתנו רבי מאיר היא, שאומן המוציא בשבת דרך אומנותו, פטור אבל אסור, כלומר שאף בשבת אין זה אלא איסור מדברי סופרים, ואין גוזרים גזירה לגזירה (עיין תוספות שבת יא, א דיבור המחיל שמה ישכח ויצא). ולא הלבב לר' בקלמוסו – ולא יצא הסופר בעטו ערב שבת סמוך לחשכה, מהטעם האמור לעיל, שמה ישכח ויצא משתחשך; ולא יפלה את פליו ולא יקרא לאור הנר – הנר בימיהם היה כלי שנתנו לתוכו השמן והפתילה, ובאה משנתנו ללמד, שלא יפלה את כליו, כלומר שלא יבער כנים מבגדיו לאור הנר בליל שבת, וכן לא יקרא בספר לאור הנר, שחוששים שמה יאה האור כהה ויטה את הנר להביא את השמן אל הפתילה, כדי שתדלוק יפה, ונמצא מבעיר בשבת. בְּאֵמַת אֲמָרוֹ – כלומר הלכה מקובלת היא; וכן פירשו בגמרא (בבא מציעא ט, א); כל "באמת אמרו" הלכה היא (ואיך להסס ולגמגם בדבר – רש"י), אבל בירושלמי אמרו: כל מקום ששנו חכמים "באמת" – הלכה למשה מסיני; ויש מפרשים, שלא דווקא הלכה למשה מסיני, אלא כאילו היא הלכה למשה מסיני (ר"ש תרומות ב, א); הַחֵזֶן – היינו מלמד תינוקות, רוֹאֶה – לאור הנר בליל שבת, הֵיכָן הַתֵּינוּקוֹת קוֹרְאִים – מאיזה מקום יתחילו לקרוא והיכן יסיימו קריאתם, שבעינן מועט כזה אין גוזרים שמה יטה. ברם, התינוקות קוראים לפני רבם לאור הנר, מפני שאימת רבם עליהם, ולא יטו את הנר; ובירושלמי מבואר הטעם, שהתינוקות רוצים שיכבה הנר, כדי שלא יצטרכו לקרוא, ולפיכך לא יטו אותו, אֲבָל הוּא לֹא יִקְרָא – אסור למלמד לקרוא בפני התינוקות את הפרשה כולה, שאין אימת התינוקות עליו, ויש

ועד שיתוקן יעבור זמן התפילה. לא יפנס אדם למרחץ – סמוך למנחה עד שיתפלל, גזירה שמה יתעלף ויבטל מן התפילה, ולא לברסקי – ולא יכנס אדם לבורסקי, היינו למקום עיבוד עורות, והוא הדין לכל עסק גדול, גזירה שמה ימצא קלקול במלאכה ויתחיל להתעסק בה, וימשך במלאכתו עד שיעבור זמן התפילה; ויש מפרשים, שמה ימצא קלקול בעורות ויצטער ומתוך טרדת צערו לא יוכל להתפלל (רש"י), ולא לאכול – ולא יתחיל לאכול אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה, שמה יימשך בסעודה וישכח להתפלל, ולא לדין – ולא ישבו דיינים לדון סמוך למנחה, אפילו לאחר שכבר נשמעו טענות בעלי הדין ואין להם אלא להוציא פסק הדין, שמה ימצאו טעם לסתור את הדין וייתירו ויבטלו מן התפילה. וְאִם הִתְחִילוּ – בדברים אלו, אִין מְפָסְקִין – אינם חייבים להפסיק אפילו סמוך למנחה קטנה (הרמב"ן בשיטת הריף; הנאי"י), אלא גומרים, ואחר כך מתפללים. בגמרא מבואר, שהתחלת תספורת היא משינחו מעפרת של ספרים על ברכיו; והתחלת מרחץ משיפוט הבגד הסמוך לבשרו, ויש מפרשים: משיסיר הסודר שעליו, שהוא ראשון להפשטת בגדיו; והתחלת הבורסקי – משיקשור בגד בין כתפיו כדרך שהאומן עושים; והתחלת האכילה – משיטול דיו, ולבני בבל – משייתר חגורו שהוא סמוך לנטילת ידיים, והתחלת הדין – משיטעמפו הדיינים לשבת לדין, ואם היו יושבים – משיתחילו בעלי הדין לטעון. כן מבואר, שמה ששינוי במשנתנו שאם התחילו אין מפסיקים, היינו דווקא כשיש עוד שהות ביום לגמור קודם שיעבור זמן התפלה; אבל אם אין שהות ביום, צריכים להפסיק. מְפָסְקִים לְקֵרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, וְאִין מְפָסְקִים לְתַפְלָה – בגמרא מבואר, שזו היא הלכה אחרת, והיינו שתלמידי חכמים העוסקים בתורה מפסיקים תורתם לקריאת שמע, לפי שזמנה מן התורה ("בשכבך ובקומך"), ומכל שכן אלו שנימנו לעיל מפסיקים מעשיהם לקריאת שמע, אבל אין תלמידי חכמים חייבים להפסיק תורתם לתפילת שמונה עשרה, שאין לה זמן קבוע מן התורה; ויש סוברים: לפי שתפילה בכלל אינה אלא מדברי סופרים. בגמרא אמרו: "לא שנו (שאין מפסיקין לתפילה) אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו שתורתן אומנותן, אבל כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפילה (הואיל ואנו מפסיקין תורתנו לאומנותנו כל שכן שנפסיק לתפילה – רש"י).

הַיָּב עִם הַזֵּבָה, מִפְּנֵי הַרְגֵל עֲבָרָה.

ד וְאֵלוּ מִן הַהִלְכוֹת שְׁאֵמְרוּ בְעֵלִית חֲנִינְיָה בֶן חֲזִיקָה בֶן גְּרִיּוֹן כְּשֶׁעָלוּ לְבַקְרוּ. נִמְנָנוּ וְרָבּוּ בֵּית שְׁמַאי עַל בֵּית הַלֵּל, וְשִׁמּוֹנָה עֶשֶׂר דְּבָרִים גָּזְרוּ בּוֹ בַּיּוֹם.

פירוש ברטנורא

הוא לא יקרא. כל הפרשה, מפני שאין איתמן עליו, ושמירתן לא היא שמירה. ומהאי טעמא נמי איכא למ"ד דאשה שומרת לבעלה אין שמירתה שמירה, שאין איתמה עליו: כיוצא בו. לעשות הרחקה מן העבירה, אמרו לא יאכל הזב עם אשתו וזה, ואע"פ ששניהם טמאים: מפני הרגל עבירה. שמתוך שהם מתחברים יבא לבעול וזה שהיא בכרת. וזב וזבה לרבותא נקט שהתשמיש קשה להן ואיכא למימר הודאי לא יבואו לידי הרגל עבירה, אפ"ה לא יאכלו זה עם זה:

ד ואלו מהלכות. אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין: בעליית חנניה בן חזיקה. שבקשו חכמים לגנוז ספר יחזקאל שדבריו נראים כסותרים ד"ת, כגון כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים (יחזקאל מ"ד) כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי, וכגון וכן תעשה בשבעה בחדש (שם מ"ה) היכן נרמז קרבן זה בתורה. ונמנן חנניה בן חזיקה בעליה וישב שם ופירש ספר יחזקאל: ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום. שנחלקו בית שמאי ובית הלל ועמדו למנין ורבו ב"ש ופסקו כמותם, כדכתיב (שמות כ"ג) אחרי רבים להטות. וכולהו י"ח דברים מיתו להו בגמ', ואלו הן, האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה, גזרו שיהא נעשה גופו שני לטומאה, ופוסל את התרומה במגעו, ושני פוסל בתרומה, הרי אלו שתי גזירות, אוכל אוכל ראשון, ואוכל שני. והשונה משקין טמאים נעשה ג"כ שני לטומאה ופוסל את התרומה הרי שלש. ומעמא דגזור בחני, דומנן דאכלי אוכלין טמאים ושדי משקין דתרומה בפומיה בעוד שהאוכלים טמאים בפיו ופסיל להו, ומנין דשתי משקין טמאים ובעודן בפיו שדי אוכלין דתרומה בפיו ופסיל להו. וגזרו על הבא ראשו ורובו לאחר שטבל מטומאתו בו ביום, במים שאובים, ועל מהור גזור שנפלו על ראשו ג' לוגין מים שאובין, הרי חמש גזירות. ומעמא דגזור

משניות מבוארות – קהתי

חשש שמא יטה. פיוצא בו – בדומה לזה, לא יאכל הזב עם הזבחה – כלומר כשם שגזרו לענין שבת על הדברים האמורים לעיל כדי להרחיק אדם מן העבירה, כך גזרו מטעם זה, שלא יאכל הזב עם הזבה, אף על פי ששניהם טמאים וגם חולים, מפני הרגל עבירה – שמכל מקום חוששים שמא יבואו לידי עבירה.

י ו ט ר ב י ע י

באור משנה ד

וְאֵלוּ – ההלכות, הנזכרות למעלה: "ולא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר", הן מן ההלכות שְׁאֵמְרוּ בְעֵלִית חֲנִינְיָה בֶן חֲזִיקָה בֶן גְּרִיּוֹן כְּשֶׁעָלוּ לְבַקְרוּ – חנניה בן חזיקה היה גדול בדורו, וכשביקשו חכמי דורו לגנוז ספר יחזקאל, מאחר שמצאו בו דברים הנראים כסותרים דברי תורה, נתיחד חנניה בן חזיקה בעלייתו וחיבר פירוש לספר יחזקאל; וזהו שאמרו בגמרא (שבת יג, ב): "ברם זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזיקה שמו. שאלמלא הוא נגנוז ספר יחזקאל. שהיו דבריו סותרין דברי תורה – כגון (יחזקאל מד, לא): "נבלה וטרפה... לא יאכלו הכהנים", אבל ישראלים אוכלים? וכגון (יחזקאל מה, כ): "וכן תעשה בשבעה בחדוש", היכן נרמז קרבן זה בתורה? (רש"י) – מה נעשה? העלו לו שלש מאות גרבי שמן וישב בעליה ודרש", והיו באים החכמים לבקרו, וקובעים אז הלכות וגזירות גזירות, ופעם נִמְנָנוּ וְרָבּוּ בֵּית שְׁמַאי עַל בֵּית הַלֵּל – שנחלקו בית שמאי ובית הלל, וכשעמדו שם למניין מצאו שבת שמאי הם הרוב ונקבעה הלכה למעשה כמותם, וְשִׁמּוֹנָה עֶשֶׂר דְּבָרִים גָּזְרוּ בּוֹ בַּיּוֹם – כמפורט בגמרא. תשענה דברים הפוסלים את התרומה, והם: א. האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה, ב. האוכל אוכל שהוא שני לטומאה, ג. השונה משקין טמאים; כל אחד מאלו פוסל תרומה במגעו, גזירה שמא יאכל תרומה בעוד האוכלים או המשקים הטמאים בפיו; ד. הבא ראשו ורובו במים שאובין לאחר שטבל מטומאתו בו ביום; ה. טהור גמור שנפלו עליו שלשה לוגים מים שאובים; ה. הטעם באלו, לפי שהיו טובלים במי מערות סרוחים והיו נותנים עליהם אחר כך מים שאובים להעביר סרחון המים, וכיון שעשאו קבע והתחילו לומר: לא מי המערות מטהרים אלא המים השאובים מטהרים, עמדו וגזרו עליהם טומאה, שלא יבואו לבטל תורת מקוה ולטבול בשאובים; ו. הספרים של כתבי הקודש, שכן נהגים היו להצניע אוכלים של תרומה אצל ספרי תורה, הואיל ושניהם קודש, והיו העכברים המצויים אצל האוכלים מפסידים את הספרים, הלכך גזרו שיהו הספרים פוסלים את התרומה במגעם; ז. סתם ידיים פוסלות את התרומה, לפי שהידיים עסקניות הן

נקטנו במשנתנו את הגישה "ואלו מן ההלכות", כגירסת רש"י ורוב מפרשי המשנה, שכן בגמרא (שבת יג, ב) שאל אביי את רב יוסף: "אלו? שנינו או 'ואלו?' וגורס רש"י: 'ואלו' תנן (שנינו), הני דאמרן (שאמרנו במשנה למעלה), או 'אלו' תנן, דבעינן למימר לקמן (ההלכות הנישנות להלן); ופשט רב יוסף

הוא לא יקרא. כל הפרשה, מפני שאין איתמן עליו, ושמירתן לא היא שמירה. ומהאי טעמא נמי איכא למ"ד דאשה שומרת לבעלה אין שמירתה שמירה, שאין איתמה עליו: כיוצא בו. לעשות הרחקה מן העבירה, אמרו לא יאכל הזב עם אשתו וזה, ואע"פ ששניהם טמאים: מפני הרגל עבירה. שמתוך שהם מתחברים יבא לבעול וזה שהיא בכרת. וזב וזבה לרבותא נקט שהתשמיש קשה להן ואיכא למימר הודאי לא יבואו לידי הרגל עבירה, אפ"ה לא יאכלו זה עם זה:

ד ואלו מהלכות. אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין: בעליית חנניה בן חזיקה. שבקשו חכמים לגנוז ספר יחזקאל שדבריו נראים כסותרים ד"ת, כגון כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים (יחזקאל מ"ד) כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי, וכגון וכן תעשה בשבעה בחדש (שם מ"ה) היכן נרמז קרבן זה בתורה. ונמנן חנניה בן חזיקה בעליה וישב שם ופירש ספר יחזקאל: ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום. שנחלקו בית שמאי ובית הלל ועמדו למנין ורבו ב"ש ופסקו כמותם, כדכתיב (שמות כ"ג) אחרי רבים להטות. וכולהו י"ח דברים מיתו להו בגמ', ואלו הן, האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה, גזרו שיהא נעשה גופו שני לטומאה, ופוסל את התרומה במגעו, ושני פוסל בתרומה, הרי אלו שתי גזירות, אוכל אוכל ראשון, ואוכל שני. והשונה משקין טמאים נעשה ג"כ שני לטומאה ופוסל את התרומה הרי שלש. ומעמא דגזור בחני, דומנן דאכלי אוכלין טמאים ושדי משקין דתרומה בפומיה בעוד שהאוכלים טמאים בפיו ופסיל להו, ומנין דשתי משקין טמאים ובעודן בפיו שדי אוכלין דתרומה בפיו ופסיל להו. וגזרו על הבא ראשו ורובו לאחר שטבל מטומאתו בו ביום, במים שאובים, ועל מהור גזור שנפלו על ראשו ג' לוגין מים שאובין, הרי חמש גזירות. ומעמא דגזור

ה בית שמאי אומרים: אין שורין דין וסממנים וכושינים, אלא כדי שישורו מבעוד יום; ובית הלל מתירין.

פירוש ברטנורא

טומאה על הני למא אדם, לפי שהיו מובלין כמי מערות סרוחין והיו נותנין עליהם אחר כך מים שאובין להעביר סרוחין המים, התחילו ועשאו קבע לומר לא מי העמרות מטהרים אלא המים שאובים מטהרים, עמדו וגזרו עליהם טומאה, דלמא אתי לבטולי תורת מקוה ובבלי בשאובים. והגזירה הישית שיהיו הספרים של כתבי הקדש פוסלים את התרומה במגע, שבתחלה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ס"ח, אמרי האי קדש והאי קדש, כיון דחוו דקא אתו ספרים לדיד פסידא, שהעכברים המצויין אצל האוכלין היו מפסידין את הספרים, גזרו שיהיו הספרים, דהיינו תורה נביאים וכתובים, במגען פוסלין את התרומה. והגזירה ה' גזרו על סתם דים שפוסלות את התרומה, מפני שהידים עסקניות הן ונוגעות בבשרו במקום המנוגת, וגנאי לתרומה אם יגע בה בידים מוזהמות והיא נמאסת על אוכליה. והגזירה ה' האוכלין שנטמאו במשקן שאותן המשקן נטמאו מחמת דים שנגעו בהן קודם נמילה, גזרו על המשקן שנטמאו את האוכלין, שכל הרברים הפוסלים את התרומה נטמאין את המשקן להיות תחלה, גזירה משום משקן הבאים מחמת שרץ, דאשכחן בהן שהן ראשונים מדאורייתא, והאי דגזרו בכל טומאת משקן להיות תחלה ולא גזרו נמי באוכלין גזירה משום [אוכלין] הבאים מחמת שרץ, היינו טעמא דאחמור רבנן במשקן משום דעלולים לקבל טומאה, שאינו צריכין תיקון הכשר להביאן ליד קבלת טומאה כמו האוכלין שצריכין נתינת מים להכשירן לקבל טומאה. והגזירה ה"ב כלים שנטמאו במשקן שנטמאו המשקים בשרץ, אע"פ שהם ראשון לטומאה דאורייתא אין יכולין למא אדם וכלים, שאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה, ולא ממשקן שנטמאו בשרץ שהם ראשונים, ורבנן גזרו עלייהו שיתמאו כלים, גזירה משום משקה דוב וזבה, שהן רוקן ומימי הגליו שהן אב הטומאה ומטמאין כלים מדאורייתא. והגזירה ה"ג שיהו בנות כותיים נדות מעריסתן, כלומר מיום שנולדה, שתינוקת בת יומא מטמאה בנדה, וכותים לית להו מדרש זה וכי חוויין לא מפרשי להו הלכך גזרו בהו רבנן. והגזירה ה"ד שיהו כל המטמלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע, והוא מלמד הבקר, ויש בהקיפו טפח אבל אין בעביו טפח, ואע"פ שכן התורה אין אהל פחות מנפה, גזרו רבנן על כל המטמליים שיש בהקיפן טפח שאם ראשן אחד האהיל על המת וראשן אחד על הכלים מביאין להם טומאת אהל, גזירה אטו מי שיש בעביו טפח שמביא את הטומאה מן התורה. והגזירה ה"ה הבזר ענבים לדרבן נתן, המשקה היוצא מהן בשעת כצירה מכשירן לקבל טומאה, ואע"פ שהולך לאבוד ולא ניהא ליה, גזירה שמא יבצור בקופות מיופפות, דאזי ניהא ליה במשקה היוצא מהן שהרי אינו הולך לאבוד, ומבשר מן התורה. והגזירה ה"ו שיהיו גדולי תרומה תרומה, ואפילו דבר שורעו כלה כגון תבואה וקמנית, גזירה משום תרומה טמאה ביד כהן שאסורה באכילה ובא לורעה, וגזרו שתהא בשמה הראשון והרי היא תרומה טמאה, דחיישינן דלמא משהי לה עד זמן ורעה ואתי למיכלה בטומאה. והגזירה ה"ז מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי, ולא יגלמנו פחות מוד"א. והגזירה ה"ח ה"ט, אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין. והגזירה ה"י גזרו על פתן של עובי כוכבים, ועל שכמן ועל יינן ועל בנותיהן, וכולהו גזירה חרא היא, כדארמין גזרו על פתן משום שמנן ועל שמנן כשרי יינן ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום דבר אחר, כלומר משום עבודת כוכבים. והגזירה ה"א אצל גזרו על הבצור עובר כוכבים שיהא מטמא ביה, כדו שלא יהא תינוק ישראלי הניל אצלו במשכב זכור:

ה אין שורין דין. סממנים שעושים מהם דין לכתיבה: **וסממנים.** לצבע: **וכרשינים.** מאכל בהמה, ורגלים לשרות אותן במים תחלה, וקורין להם בערבי כרסג"ה, ובלע"ז ויצי"ש, וסברי בית שמאי אדם מוזהר על שביחת כלים כמו על שביחת בהמתו, והיינו טעמא דאין נותנין אוינין, והיינו טעמא דאין פורשין מצודות. ונר הדולק בשבת וקדרה שעל גבי כירה דמוזר בהו בית שמאי, (בדמפקרן) אפקורין לכלים ושוב אינו מצווה על שביחתן; **וב"ה מתירין.** משנתן המים מבעוד יום, אע"פ שהן נשורין והולכין בשבת, וסברי על שביחת בהמה אדם מוזהר דאית בה צער בעלי חיים, אבל לא על שביחת כלים:

משניות מבוארות – קהתי

במתנה אלא כדי שיגיע לביתו (בבלי יח, ב), ולא ישלח אגרות ביד נכרי (שם יט, א).
 ויש מפרשים, שלא הוזכרו שמונה עשר דברים אלא פעמיים: א. אלו שנישנו בשלש המשניות הראשונות של מסכתנו, שנחלקו בהן בית שמאי ובית הלל ולמחרתו הושוו, ועל כך שנינו: "ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה"; ב. אלו שגזרו בו ביום, המפורטים בנמרא (המאירי).

ב אור משנה ה

מכאן ועד סוף פרקנו עוסקות המשניות בדיני התחלת מלאכה בערב שבת בזמן שהיא נגמרת בשבת, ונחלקו בהם בית שמאי ובית הלל.
בית שמאי אומרים: אין שורין – במים בערב שבת, **דין** – סממנים שעושים מהם דין, **וסממנים** – שעושים מהם צבע, **וכרשינים** – מין קטניות (ויק"ז), שמשתמשים בהם, לאחר ששורים אותם במים, למאכל בהמה, **אלא כדי שישורו מבעוד יום** – אלא אם כן יש זמן עדיין שיתרככו מבעוד יום, וסוברים בית שמאי: אדם מוזהר על שביחת כליו בשבת כשם שהוא מוזהר על שביחת בהמתו, כלומר שגם הכלים צריכים לשבות ממלאכה בשבת, ולכן אסור שיתחיל אדם שביחת הסממנים או הכרשינים בערב שבת אלא אם כן יש שהות שתיגמר שרייתם לפני השבת. **ובית הלל מתירין** – לשרות במים בערב שבת דין וסממנים וכרשינים, אפילו לא תיגמר שרייתם מבעוד יום אלא משתחשך, שלדעת בית הלל אדם מוזהר אמנם על שביחת בהמתו, שיש בה צער בעלי חיים, אבל אינו מוזהר על שביחת כליו (**גמרא שבת יח, א**). ובתוספתא מבואר טעם מחלוקתם, שבית שמאי דורשים את הכתוב (**שמות כ, ט**): "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" – שתהא כל מלאכתך גמורה מערב שבת, ובית הלל דורשים את הכתוב (**שמות כג, יב**): "ששת ימים תעשה מעשיך" – עשה אותה כל ששה, ובשבת אסור לך לעשות, אבל מה שנעשה מאלייך בשבת מותר.

מברייתא ש"ואלו" תנן, כלומר שהדברים מוסבים על ההלכות שנאמרו למעלה, כמו שבארנו. אבל נראה שהגירסה הישנה היתה: "אלו" הני דאמרן או "ואלו" תנן דבעינן למימר לקמן, וכן הגירסה בפירושו של רבנו חננאל; ואמנם גירסה זו נראית יותר (עיי' ר"ח אבבא השלמות), שכן תיבת "ואלו" בכל המשנה אינה מוסבה אלא על המאמר הבא אחריה, אבל "אלו" (בלא וא"ו) מוסבה פעמים על מה שנשנה לפניה, כגון "אלו כדברי בית הלל" (פאה ו, ה). "על אלו מומין שוחטים את הבכור" (בכורות ו, יא). עיין תוספות בסוגייתנו, שמביאים ראייה לגירסת רש"י מהמדרש: "כל מקום שנאמר "ואלה" מוסיף על הראשונים, "אלה" – פסל את הראשונים, אבל קשה על המדרש שהרי כתוב (דברים כח): "אלה דברי הברית" ומוסב על מה שלמעלה.
 מה שנינו "ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", בארנו לפי הברטנורא שהכוונה לשמונה עשר דברים המפורטים בנמרא, שהם כוללים גם שתי ההלכות שנינו במשנה הקודמת "לא יפלה ולא יקרא לאור הנר". אבל הרמב"ם מפרש על פי הגמרא, ששמונה עשר דבר גזרו, ובשמונה עשר דבר נחלקו, ובשמונה עשר דבר הושוו. וכן פירשה לפי משנתנו לפי הרמב"ם: ואלו הן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה – היינו ההלכות ששנינו שיתחיל מסכתנו עד "לא יאכל הזב עם הזבה" שבמשנה הקודמת, שהן בין כולן שמונה עשרה הלכות: במשנה א' שמונה הלכות, שמונה מינ' "יציאות השבת" שהלכה בהן פטור אבל אסור, במשנה ב' חמש הלכות (א. "לא ישב לפני הספר". ב. "לא יכנס אדם למרחץ". ג. "לא לבורסקי". ד. "ולא לאכול", ה. "ולא לדיין"), במשנה ג' חמש הלכות (א. "לא יצא החיט במחטו סמוך לחשכה", ב. "ולא הבלבר בקולמוסו", ג. "ולא יפלה את כליו לאור הנר", ד. "ולא יקרא לאור הנר", ה. "לא יאכל הזב עם הזבה"). ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום – והם אינם נמנים במשנה, אלא נתפרשו בנמרא, כמו שהבאנו אותם בבאור המשנה. ברם, הרמב"ם אינו מונה בתוך אלו את ההלכות "אין פולין ואין קורין לאור הנר". וכן אינו מונה בענין בנות כותים ותינוק גוי (ולא גזירה אחת, ובמקום אלו הוא מונה את הגזירות שגזרו על פת נכרים ועל שמנם ועל יינם ועל ייחוד בנותיהם כארבע גזירות. ומלבד אלה נחלקו עוד על שמונה עשר דברים: שלשה עשר מהם מפורשים בפרקנו ממשנה ה' ("אין שורים דין"...) עד משנה ח' ("ולא כלים לכובס נכרי"), ועוד חמשה מפורטים מברייתא: לא ימכור נכרי ולא ישאלנו ולא ילונו ולא יתן לו

ו בית שמאי אומרים: אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור, אלא פדי שיהבילו מבעוד יום; ולא את הצמר ליורה, אלא פדי שיקלט העין; ובית הלל מתירין. בית שמאי אומרים: אין פורשין מצודות חיה ועופות ודגים, אלא פדי שיצודו מבעוד יום; ובית הלל מתירין.

ז בית שמאי אומרים: אין מוכרין לנכרי ואין מוענין עמו ואין מגביהין עליו, אלא פדי שיגיע למקום קרוב; ובית הלל מתירין.

ח בית שמאי אומרים: אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי, אלא פדי שייעשו מבעוד יום; ובבבבב בית הלל מתירין עם השמש.

ט אמר רבן שמעון בן גמליאל: נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין פלי לבן לכובס נכרי, שלשה ימים קדם לשבת. ושון אלו ואלו, שמוענים קודות בית הבר ועגולי הגת.

פירוש ברטנורא

ו אונין. אגודות של פשתן מנופץ, ונותנין אותן בתנור ומתלבנים: שיהבילו. שיתחממו שיעלה בהם ההבל: ליורה. של צבעים: אלא פדי שיקלוט את העין. שיקלוט הצבע מבעוד יום: (וב"ה) מתירין. לתת לתוכו מבעוד יום ותהא קולמת כל הלילה. ולא שרו ב"ה אלא בורה עקורה מן האש, שאם יש תחתיה אש בשבת אסור, גזירה שמה יחתה בגחלים. וצריך נמי שתהא הורה כתומה וטוחה בטיט, גזירה שמה יגיס ויהפך בה בשבת, וחייב משום מבשל: ז ולא מוענין עמו. על החמור: ולא מגביהים. עליו משאוי על כתפו, המיחו כמסיעו להולך המשאוי בשבת: אלא פדי שיגיע למקום קרוב. כלומר שהא מקום שרוצה להוליכו קרוב שיוכל להגיע שם מבעוד יום: וב"ה מתירין. כדי שיצא מפתח ביתו מבעוד יום:

ח לעבדן. מעבד העורות: מתירין עם השמש. בעוד שהחמה על הארץ קודם שתשקע:

ט כלי לבן. שהוא קשה לכבס, צריך שלשה ימים, ומחמירין על עצמן כב"ש. ואין הלכה כרשב"ג, אלא כבית הלל שמתירין עם השמש: ושון. ב"ש וב"ה, שמוענין את הוריהם מבעוד יום בקורות בית הבר, לאחר שפחנה היתים מוענין עליהם קורות כבדים והמשקה זב והולך מאליו כל השבת: ועגולי הגת. הך דגת קרי עגולי, שהיו דפן עבין עשוין בעיגול, ובהא מורו ב"ש לב"ה, משום דאי נמי עבד להו בשבת ליכא חיוב חטאת, דאין נותנין קורה ע"ג ויתים עד שטוחנן תחלה ברחיים, וכן בענבים דורכים אותן ברגל תחלה, ובאלו קורה נמי משקה נפיק ממילא, אלא דלא נפיק שפיר כי השתא, הלכך לא דמי לרש:

משניות מבוארות – קהתי

– כלומר שיהא המקום, שהנכרי הולך לשם עם משאו, קרוב עד שיוכל להגיע שם מבעוד יום, שאם לא כן יחדשו הרואים שהנכרי הולך בשליחותו של הישראל. ובית הלל מתירין – למכור לנכרי ולטעון עמו ולהגביה עליו, אף אם הוא הולך למקום רחוק, שלא יגיע אליו אלא משתחשך. ברם, צריך שהנכרי יצא מביתו של הישראל מבעוד יום, שלא יחדשו בו שמכר לו בשבת.

יוס ששי

באור משנה ח

בית שמאי אומרים: אין נותנין עורות – בערב שבת, לעבדן – למעבד עורות, ולא כלים – בגדים, לבנים, לכובס נכרי – תיבת "נכרי" מוסבה גם על עבדן, כלומר שאין נותנים עורות לעבדן נכרי ולא כלים לכובס נכרי, אלא פדי שייעשו מבעוד יום – שיש שהות לעבד את העורות או לכבס את הכלים לפני השבת, ובבבבב בכל הדברים השנויים ממשנה ה' עד כאן, בית הלל מתירין – לעשותם, עם השמש – כל זמן שהשמש זורחת, היינו קודם שקיעתה.

באור משנה ט

אמר רבן שמעון בן גמליאל: נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין פלי לבן – בגדים לבנים, שכביסתם קשה יותר מבגדים צבעוניים, לכובס נכרי, שלשה ימים קדם לשבת – שהיו מחמירין על עצמם כבית שמאי. ברם, ההלכה היא כבית הלל שאפילו כלי לבן מותר ליתן לכובס נכרי בערב שבת קודם שקיעת החמה. ושון אלו ואלו – בית שמאי ובית הלל, שמוענים קודות בית הבר ועגולי הגת – שנותנים בערב שבת את הקורות על הזיתים בבית הבר, לאחר שטחנו את הזיתים, כדי שיוזב מהם השמן בשבת, וכן נותנים את הקורות העגולות על הענבים בגת, לאחר דריכתם ברגל, כדי שיצא מהם כל יינם בשבת, שהואיל וטחנו תחילה את הזיתים ודרכו את הענבים ברגל, והמשקה התחיל כבר לצאת מערב שבת, אף בית שמאי מודים שמתור, שאפילו עושים כן בשבת אין

יוס חיישי

באור משנה ו

בית שמאי אומרים: אין נותנין אונין של פשתן – אגודות פשתן, לתוך התנור – שכן לאחר שריית הפשתן במים היו נותנים אותה לתוך התנור, כדי שתתחמם בהבל התנור ותתלבן, וסוברין בית שמאי, שאין נותנים את הפשתן בערב שבת לתוך התנור אלא פדי שיהבילו מבעוד יום – שיעלה בהם ההבל ויתחממו בערב שבת; ולא את הצמר ליורה – ואין נותנים בערב שבת את הצמר ליורה ורתחת שיש בה צבע, כדי לצבוע את הצמר, אלא פדי שיקלט העין – שיקלוט הצמר את העין, היינו הצבע, מבעוד יום. ובית הלל מתירין – לתת לפני השבת אונין של פשתן לתוך התנור, אף אם לא יהבילו מבעוד יום, ואת הצמר ליורה אף אם לא יקלוט העין, כמבואר טעם המחלוקת במשנה הקודמת. בגמרא אמרו, שלא התירו בית הלל אלא ביורה שאין תחתיה אש, אבל ביורה שיש תחתיה אש אף לדעת בית הלל אסור, גזירה שמה יחתה בשבת בגחלים; וכן צריך לבית הלל שתהא הורה כתומה וטוחה בטיט, שאם לא כן יש חשש שמה יכחוש בה בשבת ויתחייב משום מבשל. בית שמאי אומרים: אין פורשין מצודות חיה ועופות ודגים – בערב שבת, אלא פדי שיצודו מבעוד יום – ומבואר בירושלמי שמדובר כאן בפרוש מצודות ביער שמצויות שם חיות, וכן בענין שהמצודה אינה יכולה לצוד אלא חיה אחת או שתיים (תוספות). ובית הלל מתירין – לפרוש מצודות חיה ועופות ודגים לפני השבת, אפילו יהיו ניצודים והולכים כל השבת כולה.

באור משנה ז

בית שמאי אומרים: אין מוכרין לנכרי – בערב שבת, ואין מוענין עמו – ואין עומסים עם הנכרי משא על החמור, ואין מגביהין עליו – אין מגביהים משא על כתפו של הנכרי, שנראה כמסיעו להולך המשא בשבת, אלא פדי שיגיע למקום קרוב

י אין צולין בשׁר, בצל וביצה, אלא פדי שיצולו מבעוד יום. אין נותנין פת לתנור עם השכה, ולא חררה על גבי גחלים, אלא פדי שיקרמו פניה מבעוד יום. רבי אליעזר אומר: פדי שיקרם התחתון שלה. יא משלשלין את הפסח בתנור עם השכה, ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד; ובגבולין – פדי שתאחו האור ברבן. רבי יהודה אומר: בפחמין כל שהוא.

פירוש ברטנורא

י כדי שיצולו. כמאכל בן דרוסאי, והוא שליש בשול, ובכך הוא ראוי לאכילה ותו ליכא למינור שמא יחתה בגחלים: חררה. עונת רצפים: שיקרמו. תחלת אפיה עושין כמו קרום: פניה. שהם כלפי אויר התנור: כדי שיקרום התחתון. המדובק לחרש התנור, דהוא נאפה תחלה קודם שיקרמו הפנים שכלפי אויר התנור, ובהכי סני. ואין הלכה כר"א: יא משלשלין את הפסח. התנורים שלהן פיהן למעלה ומורידין הצלי לתוכו, להכי תני משלשלין: עם השיכה. ואע"ג דבעלמא אין צולין כדאמרן, הכא שרי, דבני חבורה ורזין הן ומדכרי אהרדי ולא אתו לחתויי בגחלים: ומאחיזין את האור. מעט, בעצים של מדורת בית המוקד, ולא חיישינן שמא יבואו הכהנים להבעירה משתחשך דכהנים ורזין הן: בית המוקד. לשכה גדולה היתה בעורה שמסיקין בה מדורה תמיד והכהנים מתחממים שם, לפי שהולכים יחפים על הרצפה של שיש: ובגבולין. צריך האדם להבעיר מדורתו מבעוד יום כדי שתאחו האור ברובה, וכמה ברובה, כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ואינה צריכה לקסמין דקין תחתיה להבעירה: אף בפחמין כל שהוא. כי היכי דבמדורת בית המוקד מקליגין בבית המוקד לכהנים, כמו כן במדורת פחמים מקליגין לכל אדם וא"צ להאחיז בהן האור אלא כל שהוא, דאין דרכה להיות כבה והולכת ולא אתו לחתויי בהו. והלכה כר' יהודה דליכא מאן דפליג עליה:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה יא

במשנה הקודמת למדנו, שאין צולין בשר על גבי האש בערב שבת, אלא אם כן יש שהות ביום שיצלה בשיעור הראוי לאכילה, והטעם הוא, שהנותן בשר על גבי האש כדי שיהא נצלה והולך משתחשך, גזרו בו חכמים שמא יבואו לחתות בגחלים כדי להחיש את הצלייה. משנתנו באה ללמד, שבחבורה הנימנית על קרבן הפסח וכן בכהנים, הואיל וזריזים הם, לא גזרו בהם חכמים שמא יבואו לחתות בגחלים. משלשלין את הפסח בתנור עם השכה – התנורים שלהם היו כמו קדרה, פיהם למעלה, ומורידים לתוכו את הבשר לצלייה, וזהו ששינונו כאן: משלשלין את הפסח בתנור. כלומר שאם ערב פסח חל להיות בערב שבת, מותר להוריד את בשר קרבן הפסח, בשפוד התחוב בו, לתוך פיו של התנור, אפילו סמוך לחשכה, כדי שיהא נצלה והולך משתחשך, לפי שבני החבורה הנימנים על הפסח זריזים הם, ויזכירו זה לזה ששבת היום, ולכן אין חוששים שמא יבואו לחתות בגחלים כדי להחיש את צליית הפסח. ומאחיזין את האור – בעצים, כלומר שמציתים מעט אש, בערב שבת עם חשכה, במדורת בית המוקד – במדורת אש שהיתה יוקדת תמיד בלשכה שבעזרה, שנקראה "בית המוקד", לפי שהכהנים היו מתהלכים יחפים על הרצפה של שיש והיו מתחממים שם כנגד המדורה; ובאה המשנה ללמדנו שהואיל והכהנים זריזים הם, אין חוששים שמא יבואו לחתות בגחלים בשבת, ולכן מותר להם להצית מעט אש במדורה, כדי שתלך האש ותאחו ברוב המדורה משתחשך. ובגבולין – אבל חוץ למקדש, אין מדליקים מדורה בערב שבת אלא אם כן יש שהות, פדי שתאחו האור ברבן – ברוב העצים, דהיינו שרוב המדורה תדלק מבעוד יום עד שתהא השלהבת עולה מאליה, ולא יהיה צורך להוסיף עוד קסמין להבעירה. אבל אם לא אחזה האש ברוב המדורה יש לחשוש, שמא יחתה בה משתחשך כדי שתעלה השלהבת. רבי יהודה אומר: בפחמין כל שהוא – די שמאחיזים בהם מעט אש עם חשכה, לפי שהם דולקים והולכים מעצמם משתחשך, ואין חשש שמא יבואו לחתות בהם.

חייבים על כך חטאת, מפני שהמשקה יוצא ממלא, ואין בזה אלא איסור מדברי סופרים, הלכך לא גזרו על טעינת הקורות והעגולים בערב שבת.

שבת קודש

באור משנה י

אין צולין בשׁר, בצל וביצה – בערב שבת, אלא פדי שיצולו מבעוד יום – כלומר שיהיו צלויים לפני השבת בשיעור הראוי לאכילה; וכבר הזכרנו, שבמקום שיש חשש שמא יחתה בגחלים, אף לדעת בית הלל אסור להתחיל במלאכה בערב שבת שתהא הולכת ונגמרת מאליה בשבת (לעיל משנה ו); וזהו ששינונו כאן: אין צולים בשר. בצל וביצה (אף לדעת בית הלל), אלא כדי שיצולו מבעוד יום והיו ראויים לאכילה, ששוב אין חוששים שמא יחתה בגחלים. בגמרא מבואר, כדי שיצולו מבעוד יום נמאכל בן דרוסאי (ליסטים היה, ומבשל בישולו שלישי – רש"י), כלומר שיהא צלוי מבעוד יום כדי שליש בישולו; ויש סוברים, כדי חצי בישולו (רמב"ם, ראב"ד – הל' שבת ט. ה). אין נותנין פת לתנור עם השכה – סמוך לחשכה, ולא חררה – ואין נותנים חררה, על גבי גחלים – סמוך לחשכה; וחררה היינו עוגה הנאפית על גבי גחלים, אלא פדי שיקרמו פניה מבעוד יום – שיעלה עליהם קרום מערב שבת, שאם לא כן אסור, גזירה שמא יחתה בגחלים כדי להחיש את האפייה. רבי אליעזר אומר: פדי שיקרם התחתון שלה – צד הפת הדבוק בדפנות התנור, וצד החררה שעל גבי האש. יש סוברים, שתחילה יקרום הצד הדבוק בתנור ואחר כך יקרמו פניה, ונמצא שחכמים מחמירים ורבי אליעזר מיקל (ירושלמי). אבל רש"י מפרש שפני הפת מקדימים לקרום, ולפי זה יוצא שרבי אליעזר מחמיר, שאין נותנים פת לתנור אלא אם כן יקרום גם התחתון מבעוד יום.

אדמו"ר האמצעי ענה לאחד ביחידות: כאשר אחד משוחח עם זולתו בנייני עבודת ה', ולומדים יחד – הרי זה שתי 'נפש האלוקית' נגד 'נפש הטבעית' אחת.

היום יום כ טבת

כיוון שאין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו, הרי נותן הוא לכל אחד ובפרט איש כללי שררה בישראל כמו רב, הכוחות לפעול בכיוון הרצוי.

ממכתב כ"ז טבת, תשט"ו

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

משנה. על ששה חדשים שלוחים יוצאים – שקדשו בית-דין החודש על פי עדים כשראו את החודש, ומודיעים השלוחין לגולה יום שקדשוהו, אם ביום שלשים וחודש שעבר חסר, או ביום ל"א וחודש שעבר מלא. **מפני הפסח** – והולכין השלוחין עד הפסח, חוץ מן השבתות. **ועל אב מפני התענית** – והולכין כל שמונת הימים, חוץ מן השבת. **על אלול מפני ראש השנה** – מודיעים מתי התחיל אלול, ועושין ראש השנה ביום שלשים לאלול בגולה, דרוב שנים אין אלול מעובר. ואף-על-פי שספק הוא בידם שמא יעברוהו בית דין – אי אפשר להן לדעת, ועל כרחן הולכין אחר רוב שנים. ואם לא ידעו מתי התחיל אלול – לא ידעו יום שלשים שלו. **ועל תשרי מפני תקנת המועדות** – לאחר שקדשוהו בית דין לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת, והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג, ומודיעים אם עיברו בית דין את אלול ואם לאו, כדי שלא יהא לבם נוקפן ביום הכפורים וסוכות. **פסח קמץ** – פסח שני, לטמא ושהיה בדרך רחוקה בראשון.

דאמר רב חמא בר ביזנא כו' – דכולהו ימי תענית נינהו בזמן הזה שאין בית המקדש קיים. ומתניתין בזמן הזה קא מיירי, מדקתני: וכשהמקדש קיים כו'. **שיש שלום** – שאין יד הגוים תקיפה על ישראל.

יהיו לששון ולשמחה – ליאסר בהספד ובתענית. **יש שמד צום** – חובה להתענות בהן. **רצו אין מתענין** – וכיון דרשות הוא – לא מטרחינן שלוחים עלייהו.

דף יח ע"א: **משנה** בתקופה שהיה לעם ישראל סנהדרין, היו ראשי החדשים נקבעים על ידיהם, שהיו מקדשים את החודש על פי שני עדים שהעידו שראו את הירח בהתחדשותו, כפי שיבואר בהמשך המסכת בהרחבה. המשנה שלפנינו מבארת על אלו חדשים היו נשלחים שלוחים לתפוצות ישראל להודיעם מתי נקבע ראש חודש. **על ששה חדשים השלוחין יוצאין** להודיע מתי נקבע ראש חודש, **על ניסן מפני הפסח** כדי שידעו מתי לקבוע את חג הפסח שחל בחמשה עשר בניסן. **על אב מפני התענית** שמתענים בתשעה בו. **על אלול מפני ראש השנה** שחל על פי רוב לאחר שעברו עשרים ותשעה ימים מראש חודש אלול. **על תשרי מפני תקנת המועדות** – כדי שידעו מתי לקבוע את יום הכיפורים וחג הסוכות. **על כסליו מפני הנזיפה** שחל בכ"ה בו. **ועל אדר מפני הפורים** שחל בי"ד בו. **ובשמיטה בית המקדש קיים, יוצאין אף על אייר, מפני פסח קמץ, החל בי"ד בו.**

גמרא

מקשה הגמרא: **וליהקו נמי אתמוז ומכת** – ויצאו השלוחים להודיע גם על ראש חודש תמוז וטבת שמתענים בהם.

דאמר רב חנא בר ביזנא, אמר רבי שמעון חסידא, מאי דבתיב (זכריה ח ט) **'בה אמר ה' צבאות, צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה'**. וקשה שבתחילה קרי להו 'צום', ואחר כך קרי להו 'ששון ושמחה', אלא כוונת הפסוק לומר שפעמים הם ימי צום ופעמים הם ימי שמחה, והיינו, **בזמן שיש שלום**, כלומר, שאין יד הגוים שולטת על ישראל, יהיו ימים אלו לששון ולשמחה, ויאסרו בהספד ותענית. ובזמן שאין שלום, יהיו ימים אלו 'צום'. ומכיון שמשנתנו נשנתה בזמן שאין בית המקדש קיים ולא היה שלום, היה על השלוחים לצאת להודיע אף על ימי תענית אלו.

מתרצת הגמרא: **אמר רב פפא, הכי קאמר** – כך דורשים את הפסוק, **בזמן שיש שלום יהיו ימים אלו לששון ולשמחה**, ובזמן שיש גזירת המלכות יהיו ימים אלו לצום. ובזמן שאין גזירת המלכות אין שלום, רצו מתענין, רצו אין מתענין. ובזמן המשנה לא היתה גזירת המלכות ולכן אף שלא היה שלום לא היה חובה לצום, ולא הטריחו את השלוחים לצאת על חדשים אלו. מקשה הגמרא: **אי הכי** שבזמן שאין שלום ואין גזירת המלכות הצומות הינם רשות, **תשעה באב** שהוא אחד הצומות המזכרים בפסוק נמי רשות הוא, ומדוע יצאו השלוחים להודיע עליו. מתרצת הגמרא: **אמר רב פפא, שאני תשעה באב** משאר הצומות הואיל והוכפלו בו צרות, **דאמר מר, בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשנייה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר ירושלים**. ולכן יוצאים השלוחים על צום זה.

אלו שרוצים לעלות לארצנו הקדושה על מנת ללמוד תורה ולקיים מצוות, ולהתנהג כפי שצריך להתנהג ב"ארץ אשר גו' עיני ה' אלוך, בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", אלא שישנה מניעה על זה מצד ענייני מלכות פלונית כו' – יתבטלו כל המחיצות וההגבלות, ובקרוב ממש יצאו לחירות ממש, מאפילה לאור גדול.

משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

אגרות קודש

ב"ה, י"ד אדר"ר, תשכ"ב
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים
מו"ה אלכסנדר סענדר שי'

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מאחד עשר באדר ראשון, בבשורה הטובה מאשר התקיימו שלשת השיעורים הראשונים בספר תניא קדישא.

ובשלש פעמים הרי לכל הדיעות הוה חזקה, להחזיק ועד לקנין של הגוף ונה"ב ע"י נפש השנית בישראל אשר היא חלק אלקה ממעל ממש, שגם הם יהיו סרים למשמעתה של הנפש האלקית, ובטלים אצלה לגמרי ומרכבה אלי' ועד שיהיו ממולאים מבחינות ולבושי נפש האלקית בלבדם, ולא יעבור זר בתוכם ח"ו (תניא פרק ט') מתאים להשבועה שמשביעין אותו וכו' ועד לאתכפיא ומאתכפיא לאתהפכא מחשוכא לנהורא וממרירו למיתקא, שזהו תכלית ושלמות בריאת העולם, עולם קטן זה האדם ועולם כפשוטו, וכמאמר רז"ל שתכלית בריאת עולם הזה שנשתוקק הקב"ה לבראותו, להיות לו ית' דירה בתחתונים.

והרי הימים ימי סגולה בענין ימי חדש אדר, אשר נקודתם ימי הפורים, שענינם ונהפוך הוא ועד אשר אפילו עמי הארץ מתייהדים, כי נפל פחד היהודים עליהם, וידוע הפירוש (הרמ"א בס' מחיר יין) שאותו הפחד שפוחדים היהודים, יראת ה' נפל גם על עמי הארץ, ולכל לראש הוא הגוף ונה"ב (ראה לקו"ת ד"ה טוב לחסות) שע"ז הרי מקיימים מה שקבלו כבר, וכמבואר בארוכה בדרושי פורים.

כבוד ובפ"ש כל המשתתפים בלימוד האמור אשר שתי המעלות בו, תלמוד תורה דרבים ובחלק התורה דלית תמן מחלוקת וכו' כי אם אדרבה אחדות ועד ליחיד, וכדברי רע"מ (אגה"ק סכ"ו) הידועים, ובברכה אשר בעגלא דידן נזכה לקיום היעוד של גואל ראשון הוא גואל אחרון רע"מ שם, דעתידין ישראל למיטעם מאילנא דחיי וכו' יפקון ביי מן גלותא ברחמים וכו'.

המצפה לבשו"ט.

ב"ה, מוצש"ק מברכים אד"ש, תשכ"ב
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ כו' מו"ה מאיר שמחה שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ב אדר א' בו כותב אשר זכה בגורל לביקור כאן בשעה טובה ומוצלחת בחדש הגאולה הבע"ל ועל כל ישראל לטובה.

ויהי רצון שיהי כל הנ"ל מראשית הענין ועד אחריתו, כי נעוץ סופן בתחלתן, בהצלחה גדולה, ובפרט שהזוכה בגורל גם זכות הרבים מסייעתו כל אלה שהשתתפו בהגורל.

ועוד להוסיף כיון שמצד המשתתפים כבר נעשית כל הפעולה הצריכה לבוא מצדם, הרי גם המעלה שישנה במעשה לגבי מחשבה,

ובסגנון הזהר הק' עשי' לעילא,

התחילה כבר ופועלת פעולתה.

ויהי רצון שיהי כל הנ"ל מתוך שמחה וטוב לבב פנימיים ואמיתיים.

בברכה לבשו"ט.

פרק שלישי - חזקת הכתים

1 הפרק שלפנינו דן בענייני חזקה. הן חזקת ראייה והן חזקת קנין.
 2 חזקת ראייה היא, שאדם הקונה קרקע ומחזיק בה זמן מסוים כפי
 3 שיבואר, נחשב לו בכך לראייה שהקרקע שלו, ואינו צריך להביא
 4 ראייה נוספת שקנה את הקרקע. וחזקת קנין, שיכול אדם לקנות
 5 קרקע ומעשה הקנין יהא בכך שמחזיק בה, ובאופנים שידונו
 6 בסוגיות להלן. חזקות נוספות נידונות בהמשכו של הפרק, כגון
 7 חזקת תשמישין, נזקין ועוד.
 8 שונה היא חזקת קרקעות מחזקת מטלטלין. שבמטלטלין, כיון
 9 שהחזיק בהם שעה אחת, הרי הם שלו, ונאמן לומר שקנה אותן
 10 מידי בעליהן. ואילו קרקעות, אין חזקתן בהם בשעה אחת, אלא
 11 על ידי השתמשות זמן מסוים שהיה לו לבעל הנכס למחות. ולהלן
 12 במהלך הפרק, ידונו עניינים אלו וטעמיהן בהרחבה.

משנה

14 המשנה שלפנינו דנה מהו משך הזמן שהחזקת האדם בקרקע
 15 תיחשב ראייה שהקרקע שלו, ושוב לא יצטרך להביא ראייה אחרת
 16 שקנה את הקרקע.
 17 **חֻזְקַת הַכֶּתִּים** – משך הזמן שהשתמשות האדם בבית נחשבת לו
 18 לראייה שהבית שלו, וכן חזקת הַבְּדוּת – חפירה עגולה לעומק
 19 הקרקע, וְהַשִּׁחִין – חפירה הנמשכת לאורך הקרקע אך קצרה
 20 בעומקה, וְהַמְּעוֹרֹת – חפירה מרובעת ומקורה ופתחה באחד
 21 מצדדיה, וְהַשׁוֹכְבוֹת – שובך של יונים, וְהַמְּרַחֲצוֹת – בתי המרחץ,
 22 וְבֵית הַבְּדִין – מקום עשיית השמן מן הזיתים. וְבֵית הַשְּׁלָחִין – שדה
 23 שיש בתוכו מעיין המשקה את השדה בכל יום, ומתוך כך מצויים
 24 פירות בשדה זו בקביעות. וְהַעֲבָדִים, וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פִּירוֹת
 25 תָּדִיר – בקביעות, ואינו תלוי בעונות מסוימות, הרי תְּזַקְתָּן – משך
 26 הזמן של השתמשות שנחשב בכך לראייה שהדבר שלו, הוא שֶׁלֹּשׁ
 27 שָׁנִים שלמות מִיּוֹם לְיוֹם. וכאשר החזיק כן, ולאחר מכן טוען
 28 הבעלים הקודמים שהקרקע שלו, והמחזיק טוען מכרת לי ואבד
 29 השטר, חזקה זו שהחזיק בשדה מועילה לו לדחות בכך טענת
 30 המערער. אולם אם לא החזיק שלוש שנים, אין חזקתו מועילה לו
 31 לראייה, ותחזור הקרקע לבעליה הקודמים.
 32 דין הקרקעות שמשך הזמן של חזקת הראייה שלהם אינם שלוש
 33 שנים מלאות: שָׁנָה הַכְּעָל – שדה המושקית רק על ידי מי גשמים
 34 שאינה עושה פירות אלא רק פעם אחת בשנה, משך זמן תְּזַקְתָּהּ
 35 הוא שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים, וְאִינֶן מִיּוֹם לְיוֹם – אין צורך בשלוש שנים מלאות.
 36 מבארת המשנה כיצד היא חזקה זו. ונחלקו בכך התנאים: רבי
 37 יְשִׁמְעֵאל אָמַר, מחזיק בה הלוקח שֶׁלֹּשָׁה חֳדָשִׁים אחרונים בְּשָׁנָה

38 הראשונה, וְשִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים ראשונים בְּשָׁנָה הַאֲחֵרוֹנָה, וְשָׁנִים עֶשְׂרִי
 39 חֲדָשׁ בְּאַמְצָע – בשנה האמצעית, שבה מחזיק כל השנה. הָרִי נִמְצָא
 40 משך זמן חזקה זו, שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי חֲדָשׁ.
 41 רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, מחזיק הלוקח חֲדָשׁ אחרון בְּשָׁנָה הַרְּאִשׁוֹנָה, וְחֲדָשׁ
 42 ראשון בְּשָׁנָה הַאֲחֵרוֹנָה, וְשָׁנִים עֶשְׂרִי חֲדָשׁ – שנה שלימה, בְּאַמְצָע,
 43 הָרִי בִסֵּךְ הַכֵּל, מחזיק אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי חֲדָשׁ.
 44 אָמַר רַבִּי יְשִׁמְעֵאל, בְּכָהּ הַכְּרִים אָמֹרִים צָרִיךְ לַחְזוֹק שְׁמוֹנֶה
 45 עֶשְׂרִי חֲדָשׁ, בְּשָׁדָה לָבָן – שדה תבואה וקטניות שכל פירותיה
 46 נלקטים בעונה אחת בלבד, אֲבָל בְּשָׁדָה אֵילָן שִׁישׁ בַּה אֵילָנוֹת
 47 מְמַיִנִים שׁוֹנִים, כגון ענבים זיתים ותאנים, אשר כל מין נלקט בעונה
 48 אחרת במשך השנה, אין צריך שתתמשך החזקה על פני שלוש
 49 שנים, אלא אפילו אם בתוך שנה אחת כָּנַס אֵת הַבּוֹאֵתָא – ליקט
 50 את הענבים ועשה מהם יין, וּמָסַךְ – ליקט אֵת זֵיתָיו, וכן כָּנַס אֵת
 51 קִיָּצוֹ – ליקט את התאנים וייבשם, ועשה מהם קציעות, והכניסם
 52 לביתו, הָרִי אֵלּוּ נִחְשָׁבִים כאילו החזיק בשדה זו שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים.

נמרא

53 שנינו במשנה חזקה זמנה היא שלש שנים, דנה הגמרא במקור
 54 של הלכה זו: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שְׁמַעְתִּי מֵהוֹלְכֵי אוֹשָׁא שְׁהָיוּ אוֹמְרִים,
 55 מִיָּנִין לְחֻזְקָה שֶׁהִיא שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וביארו שלומדים זאת משור המועד
 56 – שור שנגח בהמה שלוש פעמים.
 57 מבארת הגמרא את הלימוד משור המועד: מַה שׁוֹר הַמוֹעֵד, בִּיּוֹן
 58 שְׁנֵינָה שְׁלֹשׁ נְגִיחוֹת, נִפְסַק לִיהַּ מְחֻזְקַת תָּם וְקָם לִיהַּ מְחֻזְקַת מוֹעֵד –
 59 יצא השור מחזקתו כִּשְׁוֹר תָּם' המשלם חצי נזק, ועומד הוא
 60 בחזקת 'שור מועד' ומשלם מעתה נזק שלם, ומוכח שעל ידי שלש
 61 פעמים נעשה חזקה להחזיקו בשור מועד, הֲכָא נִמִּי בִּיּוֹן הַאֲבָלָה
 62 תְּלַת שָׁנִין – כיון שאכל את פירות הקרקע שלש שנים, נִפְסַק לָהּ
 63 מְרֻשּׁוֹת מוֹכֵר וְקִיָּמָא לָהּ בְּרֻשּׁוֹת לִזְקָתָהּ – יצאה הקרקע מרשות
 64 המוכר ועומדת היא ברשות הלוקח.
 65 מקשה הגמרא: אִי – אם אנו למדים משור המועד, יש לנו להוסיף
 66 ללמוד, מַה שׁוֹר הַמוֹעֵד עַד נְגִיחָה רְבִיעִית לֹא מִתְחַיֵּב בְּעֵלְיוֹ נֹזֵק
 67 שלם, שדין חזקת 'מועדו' של השור לשלם נזק שלם הוא רק
 68 כאשר יגח נגיחה רביעית, הֲכָא נִמִּי עַד שְׁנֵה רְבִיעִית לֹא קִיָּמָא
 69 בְּרֻשּׁוֹתֶיהָ – לא תעמוד הקרקע ברשות המחזיק אלא עד שיחזיק
 70 בה שנה רביעית.
 71 דוחה הגמרא קושיא זו: הֲכִי הַשְּׁתָּא – וכי ניתן לדמות ולהקשות
 72 כך, הֲתָם לִגְבֵי שׁוֹר מוֹעֵד, מִכִּי נִגַּח שְׁלֹשׁ נְגִיחוֹת הָיוּ מוֹעֵד – משעה
 73 שנגח שלוש נגיחות הרי הוא שור מועד,

אגרות קודש

ב"ה, ערב ש"ק וערב ר"ח שבט, היתשכ"ב
 ברוקלין, נ. י.

הווי"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה שמואל חנך שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום השלישי שהוכפל בו כי טוב,

בעת רצון יזכירוהו על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ובעמדנו בערב ש"ק וערב ר"ח, אשר שניהם, הן השבת והן ראש חדש, מורים על הברכה ועל
 ההצלחה בעניני בני ישראל, גם בענינים הגשמיים.

וכמה שכתוב, וקראת לשבת ענג, ציווי וגם הבטחה, ופירושו חכמים - עונג אכילה ושת"י. ובר"ח
 הרי אומרים שהם עתידים להתחדש כמותה וכו', יהי רצון שיהי' כן בעניניו ויבשר טוב.

ברכה.

בבא בתרא. חזקת הבתים – פרק שלישי דף כח עמוד א – מותר מהדרת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" ריש תוספות

1 בית השלחין – מתוך שהמעניין בתוכו, שמשקים אותה ממנו תדיר, עושה פירות תדיר,
2 וכל דבר שעושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים מיום ליום. אם החזיק בה שלש
3 שנים שלמות – אין צריך להביא שטר מכירה. ואם ערערו עליה בעלים הראשונים,
4 וזה אומר: מכרת לי, ואבד שטרי – חזקתו מועלת לו. ואם לאו – אין חזקתו מועלת
5 לו. לפי שכשאמר: שלש שנים לחזקה – כל

6 הראוי לצאת ממנה בשלש שנים אמרו. שיה
7 בית הבעל – המסתפקת במי גשמים, אינה
8 עושה פירות אלא פעם אחת בשנה – חזקתה
9 שלש שנים ואינה צריכה מיום ליום. ומה היא
10 חזקתה? רבי ישמעאל אומר: שלשה חדשים
11 אחרונים של שנה ראשונה, ושלושה חדשים
12 ראשונים של שנה אחרונה, ואמצעית שלימה.
13 שיש הממחרים לרועד לפני ראש השנה, וכיון
14 שהחזיק בה סוף שנה ראשונה שלשה חדשים,
15 ויש לו גדים שזועה באותן שלשה חדשים, וכן
16 בשלושה חדשים ראשונים של אחרונה – הרי
17 זו חזקת שלש שנים רצופות. שאין לך אדם
18 הרואה את חבירו שזועה את שדוה לאכול פרי
19 העשוי לשנה, ושותק. רבי עקיבא אומר כי –
20 מפרש בגמרא במאי פליגי. כמה דברים אמורים
21 – שצריך שגמנה עשר חדש שלשה בית הבעל.
22 כשרה הלכן – שכל פירותיה נלקטין בפלך
23 אחד, לפיכך צריך שלש שנים. אבל כשרה
24 האילין – שפירותיה נלקטים לפרקים, ענבים
25 בפרק אחד, ויתיים בפרק אחר, ותאנה בפרק
26 אחר. כנס את הבאות – יין של גפנים. ומסק
27 את יתויו וכנס את קייצו – תאנים ליקטו, וייבשן
28 בה. ורעה קצינות והכניסן לבית – הרי זו חזקה
29 כאילו הן שלש שנים. **גמרא** מהולכי אושא
30 – שגלתה סנהדרין לאושא, כדאמרין בראש
31 השנה (לא.א): עשר גליות גלתה סנהדרין כי
32 מיבנה לאושא. מאושא כי. לא מיחיבי –
33 שלם אלא חצי נוק. אף באן, עד גמר שנה רביעית לא היא חזקה.

1 **חזקת הבתים** ובית הברדים – פירש רבינו יצחק בר מרדכי: דהא דתנן בפרק "חומר
2 בקדש" (תניגה כד.ב): עברו הגינות והברדים, דמשמע שיש לך זמן קבוע – היינו
3 שרוב העולם דוחקים או בזמן לקיטה. אבל יש בני אדם שמצניעין כל השנה, ודורכין
4 במעט מעט.

5 **שלשה** חדשים בראשונה – מתוך פירוש
6 הקונטרס משמע דבעי רבי ישמעאל
7 שהוא יורע וקוצר באותן שלשה חדשים
8 ראשונים, וכן באחרונים, ואין תימה שתאה
9 תבואה הנוצרת אחר ניסן גדילה בשלושה חדשים
10 ואין זמנה עד ניסן הבא, דמצנין כעין זה,
11 דאמרין בראש השנה (י.א): כל תבואה
12 הנקצרת בחג – בידוע שהביאה שליש לפני
13 ראש השנה, אלמא גדלה פעמים באותו זמן.
14 אבל קשיא לרבינו יצחק: דאם כן אמאי צריך
15 שגמנה עשר חדשים? בתמשה עשר חדשים סגי,
16 שזועה שלשה חדשים לפני ניסן וקוצר בניסן,
17 ושניה בסוף הקיץ, ושלשית בניסן הבא ויש
18 לומר: דצריך איכילה חשובה של שנים עשר
19 באמצע. אף על גב דאמרין בגמרא: אבל תלת
20 פירי לתלתא ירחי, כגון אספסתא, לרבי ישמעאל
21 היא חזקה – יאהו תהם, לפי שהוא זמן שלה.
22 אבל קשה לרבינו יצחק: דאמרין בגמרא (בבא
23 בתרא לו.ב): פירא רבה ופירא זוטא איכא
24 בנייהו דרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ופירש
25 הקונטרס: דרבי ישמעאל סבר: פירא רבה – כגון
26 שערים ושבותל שועל שגדלים בשלושה חדשים,
27 ורבי עקיבא סבר: פירא זוטא – כגון ירק הגדול
28 בחדש אחד. והא אמרין בגמרא (לקמן עמוד ב)
29 דאספסתא בחדש אחד היא חזקה לרבי
30 ישמעאל ונראה לרבינו יצחק: דלא בעי רבי
31 ישמעאל שזועה התבואה וקוצר. אלא אפילו
32 זרעה הראשון, או הוא יורענה בשלושה חדשים
33 אחרונים, אף על פי שלא קצרה. ובהא פליגי: דרבי ישמעאל סבר: בעינן שיהא גדל הפרי
ברשות הרבה, כגון שלשה חדשים, והיינו פירא רבה. ורבי עקיבא סבר: דאין צריך שיגדל
ברשותו אלא חדש אחד, והיינו פירא זוטא. ואם תאמר: היאך יאה ניכר שיתחוק כל
שלשה חדשים ראשונים או אחרונים? כי ביום אחד או בשנים יוכל לקצור או לרועד וכי תימא שמנכס את השדה ומתקנו – הא לא היא חזקה, מידי דהוה אניר, דאמר לקמן (לו.ב)
דלא היא חזקה, משום דמימר אמו: כל שיבא דכרבה ניעול בה ויש לומר: כגון שאוכלה שחת. והא דאמרין (שם עמוד א): אבלה שחת לא היא חזקה – הני מילי כשאוכל בענין
זה שאין התבואה חזרת לבא. דשיך לומר "לא אחזקת כדמחוק אינשי", לפיכך לא חש למחות. אבל אם אכלה שחת בענין שאין התבואה מתקלקלת, כדרך שבני אדם עושים בעד
שהוא ירק, ולא בא עדיין גבעול שלה – היא חזקה. ובשדה אילן, דבעו רבנן דפליגי ארבי ישמעאל בגמרא מיום ליום שלש שנים, אף על גב דלא שייך תהם אכלה שחת – מכל
מקום איכא למימר: כגון שזומר ומנכס העצים לעצמו. ואף על גב דמתקן בכך, והוי כמו ניר, יען (שמתקן) העצים לעצמו – לא שייך למימר "כל שיבא דכרבה ניעול בה". ועוד אומר
רבינו יצחק: דאחוק בה ובחאי גונא בעל גודר את השדה ונעל במפתח. ואין מנח אדם לבינס. והא דאמר בגמרא (כט.ב): צונמא במאי קני לה, ולא קאמר כגון שניעלה וגזרה –
איכא למימר דאין נעילה מועלת אלא אם כן איכא אכילה בחדה, או זריעה. אבל נעילה גרידא – לא מהני מידי. והשתא אתי שפיר נמי לרבינו דרבי ישמעאל. **שהו** שגמנה עשר
חדש – תימה: וכי מניינא אתא לאשמועינן? וכתאי גונא פריך בכמה דוכתי. וליכא למימר דרצונן אתי לאשמועינן, דאם כן מאי קא משמע לך רב הונא? ובגמרא משמע דממתניתין
לא הוה שמעינן דבעינן רצופים אי לא דאשמועינן רב הונא. **כנס** את תבואתו – להכי קרי ליה לכרם תבואה, משום דכתיב (דברים כב) "תבואת הכרם". ואם תאמר: תינה
הא דתנא תבואה קדם ויתים, דין קדם לשמן, כדאמרין ב"איזהו נשך" (בבא מציעא ט.א): הגיע זמן יין למכור, ובתר הכי קאמר: הגיע זמן למכור שמן. אלא "כנס את
קייצו" אמאי תני לה בתר הכי? הא תאנים קדמי, דהא אמר ב"הדמקבלי" (שם ק.ב): חצי ניסן ואייר וחצי סיון – חצי סיון ותמנה וחצינין אב – כ"ה, ואילו בציר רב
בתשרי, כדאמרין בברכות (ל.ב): דאמר להו רבא: לרבנן: במטותא ומיכבו לא תיתחזיוא קמאי לא ביזמי ניסן ולא ביזמי תשרי. ואמרין נמי בסנהדרין (כ.ב): לכן ניסן והנה
תשרי לא שמה גבג, והני מילי באריסא דבר מועט. ואמרין ב"איזהו נשך" (בבא מציעא עג.ב): חזו מר לחננו רבנן דיהבי דמי תאמרא בתשרי ומתבראי להו בטבת. מכל
אלו משמע דבציר הוי בתשרי, וכבר כלה הקיץ ויש לומר: דהא דקרי "קייץ" לחצי סיון ותמנה וחצי אב – לפי שאו עיקר יובש של תאנים באילן, ומיהו אין קרעצין אותו
מן האילן עד לאחר הבציר. אי נמי, לוקטין אותו קודם חצי סיון ומנחיהם אותו לייבש, ולא זמן כניסתו לבית עד לאחר תבואת הכרם. והא דלא היא לקיטה חזקה – כי
שמוא היו גרילין לייבשן באותו שדה שגדלו שם, ולכן לא היא חזקה עד שיביאם לביתו. ורבינו גונאל מפרש: כנס תבואתו בתשרי, ומסק את יתויו שבטני, וכנס קייצו באב
– הרי זו חזקה, נמצאת חזקה בשנה אחת. ונקט כסדר זה משום דתשרי הוא תחלת השנה. אבל יותר מיושב אי הוה תני להו כסדר גשמי שנה שדן גרילין עליהן. **אי** מה
שור המועד עד גניחה רביעית כי? – מכאן חזר בו רש"י ממה שהיה מפרש בבבא קמא (כג.ב) גבי דפליגי אביי ורבא, דאמר אביי – "תמול" – חד, "תמול" – תרי, "שלושם" – תלת, "ולא
ישמרנו בעליו" – אהאן גניחה רביעית. ורבא אמר: "תמול" – "תמול" – חד הוה כי. דאבי סבר דעד גניחה רביעית לא מיחיבי. ורבא סבר דחייב בגניחה שלישית. דאם כן הוה מסיק הכא
גמרא דלא כהלכתא, דקיימא לן כרבה לגבי אביי. חזר רש"י ופירש דמשמעות דורשין איכא בנייהו. והרב רבינו עזרא מפרש: דודאי לכולי עלמא לא מיחיבי עד רביעית, אבל הוא פליגי:
דלאבי דמפיק גניחה רביעית מקרא ד"לא ישמרנו", אם נגח גניחה רביעית ביום שלישי – לא מיחיבי עד שיגח ביום רביעי, ד"לא ישמרנו" קאי אַימים, דומיא ד"תמול שלושם". אבל לרבא
דגניחה רביעית לא כתיבא בהדיא – אפילו ביום שלישי, אם נגח גניחה רביעית – מיחיבי.

1 **עד** גניחה רביעית לא מיחיבי – תימה לרבינו יצחק: דמאי פריך? הא הכי יליף משור המועד: מה התם החזוק נגחן שלש פעמים – הכי נמי החזוק שתקן בשלש שנים, אם
2 כן משקל שנים אלו קמה ליה ברשותיה ואומר רבינו יצחק: דסלקא דעתיה דמקשה דחכי יליף: מה התם מכי נגח שלש פעמים נפק ליה מחצי נוק שלם, הכא נמי כיון
3 שאכלה שלש שנים ולא מיהא – נפקא ליה מרשות מוכר לרשות לוקח. אף על גב דמילתא בלא טעמא הוה.

אלא

מעתה חזקה שאין עמה טענה כו' – תימה: מאי סלקא דעתיה דמקשה, דהיכי מצוי לאוקמי בדידה כיון דלא טען מדידי? ויש לומר: דהכי פריך: כיון דילפת משור המועד, מה התם בשלש נגיחות הוי בחזקת נגון? – הכא נמי כיון דאבלה שלש שנים ולא מיחה היא בחזקת שלא ימחה עוד, ובלא טענה נמי תהא שלה, דאית לן למימר שמחל לו. אי נמי, הא דקא פריך למימרא דחזקה שלא

ואידך, כי לא ינח מאי לשלם? הכא, פיון דאכלה תלת שני – קיימא לה ברשותיה. – אלא מעתה, חזקה שאין עמה טענה תיהיו חזקה אלא מה תנן: כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה – מעמא מאי? דאמרין: דלמא פדקאמרי, השתא איהו לא טעין, אגן ליטעון ליה? מתקיף לה רב עורא: אלא מעתה, מחאה שלא בפניו לא תיהיו מחאה, דומיא דשור מועד, מה שור המועד – בפניו פניו, אף הכא נמי – בפניו פניו – ה"הם "והועד בבטליו" פתיב, הכא חכרף חכרא אית ליה, וחכרף דחכרף חכרא אית ליה. ולרבי מאיר דאמר: ריחק נגחותיו תיב, קירב נגחותיו לא כל שכן, אכלה תלתא פירי בחד וימא, פגון תאנה, ליהיו חזקה – דומיא דשור המועד; מה שור המועד, בעדינא דאית ליה הא נגיחה – ליתא להא נגיחה, הכא נמי, בעדינא דאיתא להא פירא – ליתא להא פירא. – אכלה תלתא פרי בתלתא יומי, פגון צלקה, ליהיו חזקה – ה"הם פירא מיהא איתיה, ומגמר הוא דקא גמר ואויל. – אכלה תלתא פירי בתלתין יומי, פגון אספסתא, ליהיו חזקה – היכי דמי? דקדיח ואכלה דקדיח ואכלה – ה"הם משמט הוא דקא שמיט ואכיל. – אכלה תלתא פירי בתלתא ירחי, פגון אספסתא, ליהיו חזקה – מאן הולכי אושא? רבי ישמעאל, לרבי ישמעאל הכי נמי; דתנן, רבי ישמעאל אומר: במה דברים אמורים – בשדה הלכן, אכל בשדה אילן, פגם את תבואתו ומסק את זיתו ופגם את קייצו – הרי אלו שלש שנים. לרבנן מאי? אמר רב יוסף, קרא פתיב: "שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום", שהרי נביא עומד בעשר ומוהיר על אחת עשרה. – אמר ליה אביי: דלמא ה"הם עצה טובה קא משמע לן דאי

ואידך – כלומר, ונגיחה רביעית דבענין – היינו משום דאי לא נגח לאחר שהחזיק, מה ישלם? שאין עמה טענה – מפרש במתניתין לקמן (מא,א): אמר לו: מה אתה עשה בתוך שלי? אמר לו: שלא אמר לי אדם דבר מעולם, ולא אמר לו "אתה מברת לי". תיהיו חזקה – דהא אמרת: שלש שנים מפני ליה מרשות מוכר. ומשני: מעמא מאי – אמרין שלש שנים מפני לה מחזקת מרה קמא – דאמרין: דלמא כדאמר איהו. זה אומר "לקחתיה ממך" וזה אומר "גולתיה ממני", ואין אנו יודעין האמת עם מי – אתאי חזקת שלש שנים ומקי לה ברשותיה, ואמרין: דלמא קושטא הוא כדקאמר. אבל בלא טענה – מדיכן קמא בשביל אכילת שלש שנים? מחאה שלא בפניו לא תיהיו מחאה – אם מיחה המערער בתוך שלש שנים לפני עדים שלא בפני המחזיק. אמר: דעו שפלוני מחזיק בקרקע שלי בגולה – לא תיהיו מחאה. דומיא דשור המועד – שמעידין ששורו נגון, ובשלש פעמים שהעידו שלא בפניו אינו נעשה מועד – אף התראת עדות של מחאה לא תיהיו עדות שלא בפניו. דמחאה דומיא דהעדאה היא, שהיא התראת לשמור שורו, ואף ההמאה התראת היא – להודיע בראיית זכותו וטען מכירתו. ה"הם והועד בבטליו אמר רחמנא כו' – כלומר: לא דמי; נהי דגמרין שלש שנים משלש נגיחות, כי היכי דמפקי הני מחזקה הני נמי מפקי מחזקה. אבל מחאה מהעדאה לית לן למימר, דה"הם כיון דהעדאה לחייבו ממון על נגיחותיו היא באה, ולהעמיד שורו בחזקת מועד – בעינן בפני בעלים, שיעידו לטעון ולהכחיש העדים, ולהביא אחרים להזימן, אבל טעמא דמחאה – להתרות בו להיות זחיר בזכותיו היא באה, שזו טוען שבגולה היא בידו, הכא אפילו שלא בפניו נמי איתיה. דחכרף חכרא אית ליה כו' – ויאמרו זה לזה, והדרב בא לאוניו, ואינו יכול לומר: אילו שמעתי הייתי זחיר בראיית זכותי. ולרבי מאיר דאמר כו' – כלומר, לרבי יהודה דאמר בבבא קמא: איהו מועד – כל שהעידו בו שלשה ימים, איבא למימר: הכא שלש שנים דומיא דשלשה ימים. אלא לרבי מאיר, דאמר ה"הם דאפילו נגח שלשה פעמים ביום אחד הוי מועד מקל וחומר, הכא נמי אבלה תלת פרי בחד יומא. כגון תאנה שאינה מתבשלת יחד, ויש שאינה מתבשלת שחרית ולערב היא ראייה – הכי נמי דהויא חזקה ומשני: דומיא דשור המועד כו'. צלקה – פרי שלא ניכר בו היום, ונגמר לסוף שלשה ימים. אספסתא – מין זרע הוא לעשב בהמות. ולסוף שלשים יום הוא נגמר, ועוקרין אותו, וזורעין אחר במקומו, ובתוך שלשים יום נוזין אותו שלש פעמים. דקדיח – גדל קצת. משמט הוא דקא שמיט ואכיל – ואין זו אכילת כל הפרי. בתלתא ירחי – שעקרה בסוף כל חדש זרע אחרת. מאן הולכי אושא – דאמר רבי יוחנן לעיל, להא מילתא משמייהו. רבי ישמעאל – לא פירש לי מדיכן, אלא הכי גמירי שהוא היה באותו הזמן. לרבנן מאי – רבנן דלית להו הא דרבי ישמעאל, מנא להו חזקה דשלש שנים? הכי נסינן: שהרי נביא עומד בעשר ומוהיר על אחת עשרה – ירמיה בשנה העשירית לצדקיהו, והיה כלאו בחצר המטרה כדכתיב בספר ירמיה, ויש נאמר לו: "נהג חננאל בן שלום" וגו'. וכתיב בהדיא ענינא: "שדות בכסף יקנו וכתוב בספר" וגו'. היה מזהיר לוקחי שדות כתבוב שטרות ולהעמיד עדים בחתימתם, כי יגלו מן העיר בשנת אחת עשרה כשנלכדה העיר, ולא יחזיקו במקח שלש שנים, אלא עשירית ואחת עשרה. אלמא, בהני תרתי שנין לא הוי חזקה. מכאן לחזקה שאינה פחותה משלש שנים. עצה טובה קא משמע לן – כלומר, לעולם חזקה היא בשנה אחת, ועצה טובה קא משמע לן – שיהא שטרו בידו מוכן לראיה, ולא יזקק לעדים כשיעוררו עליו.

טענה חזקה שאין עמה טענה כו' – תימה: מאי סלקא דעתיה דמקשה, דהיכי מצוי לאוקמי בדידה כיון דלא טען מדידי? ויש לומר: דהכי פריך: כיון דילפת משור המועד, מה התם בשלש נגיחות הוי בחזקת נגון? – הכא נמי כיון דאבלה שלש שנים ולא מיחה היא בחזקת שלא ימחה עוד, ובלא טענה נמי תהא שלה, דאית לן למימר שמחל לו. אי נמי, הא דקא פריך למימרא דחזקה שלא טענה תהא חזקה – היינו כגון דאמר ליה "מעלפניא ובנתה חזבנה מניך", אף עב גב דלא אמר "קמי דידי ובנתה", ולא דר בה אפילו חד יומא, ולא ידע אי ובנה מיניה אי לא, אלא דהכי אמר ליה. תימה לרבינו שמשון בן אברהם: הא דמביעיא לן בפרק "ביצה הרגל" (בבא קמא כד,א) אי לאיעודי תורא אי לאיעודי גברא, תפושוט מוכא אי לאיעודי תורא הוא. דאמריו הולכי אושא: מהו שור המועד, כיון שנגח שלש נגיחות – נפקא ליה כו'. ואי לאיעודי גברא – לא מייעד עד נגיחה רביעית, דאז הוא מועד לעבור בהתראתו. דכשנגח נגיחה שלישית התירו בו – עדיין לא עבר על שלש התראות עד שיגח פעם רביעית ויש לומר: דסוגיא דהכא כמאן דאמר לאיעודי תורא, והולכי אושא לא אמרו אלא דגמרין משור המועד ולא יותר, וילפינן משלש התראות דגברא ולא משלש נגיחות דתורא. ועוד: דלמאן דאמר לאיעודי גברא – אין צריך שיהו מחזקות לעבור בהתראות, דאם כן עד נגיחה חמישית לא יתיב. אלא צריך שיודיעהו בכל פעם כשיגח, כדי שישמור שורו. ומכל מקום, חיובא דשור תליא במה שהחזיק ליה, אלא מעתה חזקה תליא בפניו לא תהא מחאה – פירש רבינו יצחק: כי היכי דילפת משור המועד דהוי חזקה בשלשה זמני – הכי נמי נילף מה שור צריך העדאה בפניו, ולא אמר קלא אית ליה, ותועיל – הכי נמי מחאה שלא בפניו אית לן למימר דלית ליה קלא, ולא תהא חזקה, אף על פי ששמע החזקה. כיון דאין קול למחאה – מה היה מועיל אם מוחה, כיון שלא תגיע למחזיק מחאתו? ואף על גב ששמחאה באה לכלל החזקה, וההעדאה באה לקיים – מכל מקום פריך שפיר. והא דנטק מחאה ולא נטק חזקה – משום דחזקה נשמעת טפי מהעדאה, אבל מחאה אינה נשמעת יותר. ובלא שור המועד הוי מצוי למיפיר דלא תהא מחאה, כדפריך אליבא דרבנן, אלא כיון דילף משור המועד – נידא ליה למפך מיניה. ומשני: חכרף חכרא אית ליה, ויש קול בין למחאה בין להעדאה. אבל בהעדאה גרידא – גזירת הכתוב הוא דאין נעשה מועד אלא אם כן מעידים בפניו, אפילו יתברר לו באלף עדים שהעידו על שורו בבית דין.

נגון צלקה – בתר דשני ליה מתאנה פריך מצלק, תאנה גדולה היא בשעה שנוטלין חבירתה מן האילן, אלא שלא נתבשלה עדיין. אבל צלקה – קטן הפרי הרבה כשנוטלין האחת. כדאמר בשבת (לא,א): עתידין אילנות שישענו פירות בכל יום, לגלג עליו אותו תלמיד; אין כל חדש תחת השמש אחוי ליה צלקה. ורבינו חננאל גריס ברישא: תלתא פירי בחד יומא, כגון צלקה שיש לו שלשה פירות בחד, ובתר הכי גריס: כגון תאנה. והדיא דשבת משמע סספרים שלנו. עצה טובה קא משמע לן – הכי נמי מצוי למיפיר: ודלמא בתוך עשר הוד קאי, ומוהיר על תולתא אחת עשרה, וליבא אפילו שנה, ולעולם בשנה אחת הויא חזקה. ורבינו חננאל פירש: דרב יוסף יליף הכי. וגריס: שהרי נביא עומד בתשע ומוהיר על אחת עשרה, שתלכד העיר ויאבדו השטרות וסמכו על חזקת שלש שנים, ומביא ראייה ממדר עולם דבשנה תשיעית בחדש עשירי יהיה. ומיהו, בכל הספרים שלנו כתוב "שהרי נביא עומד בעשירי". וכן בסדר עולם שלנו תניא "בשנה העשירית". ועוד, דלגירסתו נמי קשיא: מנא ליה שלש שנים מיום ליום? דלפי גירסת סדר עולם ליבא אלא שומנה עשר חדש, שהרי בשנת אחת עשרה לחדש הרביעי בתשעה לחדש הבקעה העיר.

60 שבמשך יום אחד יחשב הדבר כשלש אכילות נפרדות, שכן בבוקר
 61 באכילתו הראשונה היו פירות שעדיין לא הבשילו, ורק בצהריים
 62 הבשילו, וכשאכלם נחשבת אכילה זו כאכילה חדשה, וכן הפירות
 63 שלא הבשילו עד לערב, כשאכלם בערב היו זה כאכילה חדשה,
 64 וכיון שרבי מאיר כשקירב נגיחותיו סברא הוא שיהא מועד יותר
 65 מאשר הרחיק נגיחותיו, כמו כן יחשבו שלש אכילות אלו להיות
 66 חזקה בשלש שנים.
 67 הגמרא מחלקת בין נגיחות שור לבין אכילות של פרי התאנה.
 68 מתרצת הגמרא: דומיא דשור המועד – בכדי שיחשב שלש אכילות
 69 לעשות חזקה, צריך שיהא הדבר כעין שלשת הנגיחות של שור
 70 המועד, מה שור המועד בעדינא דאית ליה הא נגיחה ליתא ליה
 71 נגיחה – כשם שבשור המועד בזמן שנוגח נגיחה אחת, הנגיחה
 72 הבאה לא קיימת כלל, ולכן נחשב הדבר כשלש נגיחות נפרדות
 73 שמחמתם נעשה למועד, הך נמי לגבי חזקה, צריך שיהיה באתו
 74 אופן, והיינו דבעדינא דאיתא ליהא פירא ליתא ליהא פירא –
 75 שבשעת אכילת גידול הפרי הראשון, לא יהא הפרי השני קיים
 76 כלל. ואילו שלשת התאנים באופן שיכול הוא לאוכלם ביום אחד,
 77 בהכרח קיימות על האילן באתו היום, ורק שלא נגמר ביכולן
 78 באתוה שעה. לכן אין נחשב בכך לאכילת גידולים נפרדים.
 79 מקשה אם כן הגמרא: אכלה תלתא פירי (בתלתא יומי) – אבל שלש
 80 פירות בשלושה ימים, כגון אכלה שלושא שלושא מיני פירות,
 81 וכאשר ישנו למין אחד אין ניכר המין האחר, ליהוי חזקה – תדימה
 82 חזקה בשלושה ימים. מתרצת הגמרא: אף פרי הצלף אינו דומה
 83 לנגיחות, שכן הךם בפרי הצלף, פירא מיהא איתיה – אף אם אין
 84 הפרי ניכר מכל מקום קיים הוא, ומגמר הוא דקא גמר ואויל –
 85 ובמהלך שלושת הימים הולך ונגמר ביכולו. ולכן אם אכל שלוש
 86 פירות בשלושה ימים, לא עולה לו חזקה.
 87 מקשה הגמרא: אכלה תלתא פירי בתלתין יומי – אבל שלשה
 88 גידולים בשלושים יום, כגון אכספתא אשר גמר גידולו הוא
 89 לשלושים יום, ואחר שלושים יום עוקרים אותו מן השרש,
 90 וזורעים גידול חדש במקומו, ובתוך אותם שלושים יום גוזים אותו
 91 שלש פעמים. אם כן על ידי שלש פעמים אלו ליהוי חזקה, שהרי
 92 דומות אכילות אלו לנגיחות שור המועד, מאחר שבשעה שאוכל
 93 את הגידול הראשון, גידול שני אינו קיים כלל וכלל. מתרצת
 94 הגמרא: היכי דמי – כיצד נעשית אכילת האספסתא. הלא זהו
 95 באופן דקדית ואכלה דקדית ואכלה – שגדלה קצת, גוז ואוכל,
 96 גדלה עוד קצת ושוב גוז ואוכל, ואין בכך חזקה, שכן הךם משפמ
 97 הוא דקא חשיב ואכל – אינו ממתין מלאכול עד שיגמר הפרי את
 98 גידולו, ולכן אין זו אכילה שיוצרת חזקה.
 99 מוסיפה הגמרא ומקשה: אכלה תלתא פירי בתלתא ירחי – אבל
 100 שלשה גידולים ראויים בשלושה חדשים כגון אכספתא שגמר
 101 גידולה הוא במשך חודש, ואוכל הוא את כל הפרי, אם כן באופן
 102 זה ליהוי חזקה – תהיה חזקה שהרי אבל אכילה ראויה.
 103 מתרצת הגמרא: מאן – מי הם הולכי אושא הלומודים חזקת שלש
 104 שנים בשדה משלש נגיחות של שור, הלא הוא רבי ישמעאל. ואם
 105 כן אין קושיא כלל, שכן לדעת רבי ישמעאל, הכי נמי – אכן באופן
 106 זה גם כן תהיה חזקה, דתנן במשנתנו, רבי ישמעאל אומר, בפה
 107 דקרים אומרים שצריך שלש שנים לחזקה, בשדה הלך – שדה
 108 תבואה המעמיד פירות אחת לשנה, וכל אכילה דומה לנגיחה
 109 אחת של שור, ורק בהצטרפות שלש אכילות של שלש שנים,
 110 עולה חזקה, וכדין שור המועד, אכל בשדה אין – שדה שיש בו
 111 מיני אילנות שונים, אם פנים את הבואהו, ומסק את יתיו, וכנס את
 112 קייצו – התאנים, הרי אלו שלש שנים, לפי שאכל שלשה גידולי
 113 תבואות אלו, ואף שאכלם בתוך שנה אחת. ואם כן הוא הדין לגבי
 114 אספסתא, שאם קצר שלש אכילות תוך שלושה חדשים, גם כן
 115 תעלה לו חזקה.
 116 מבררת הגמרא: לרבנן החולקים על רבי ישמעאל ואינם למדים
 117 חזקת שלש שנים משור המועד, מאי – מהו אם כן המקור לדין
 118 חזקת שלש שנים. מבאר הגמרא: אמר רב יוסף, קרא פתיב –

1 ואיך – ומה שרק בנגיחה הרביעית מתחייב נזק שלם, הוא משום
 2 שבי לא ננה מאי לשלם – אם לא נגח כלל מאז היותו מועד, עבור
 3 מה ישלם. אולם הךא – כאן בשדה, כיון דאכלה תלת שני, כן קמא
 4 לה ברשותיה – כיון שאכל פירות השדה שלש שנות חזקה, עומדת
 5 היא ברשותו.
 6 מוסיפה הגמרא להקשות על מה שלמדנו משור המועד. מקשה
 7 הגמרא: אלא מעתה – מאחר שלומדים אנו חזקת שלש שנים
 8 מחזקת שור מועד, אם כן חזקה שאין עמה מענה, כלומר, שאין
 9 למחזיק טענה על כך שהוא בעל השדה, וכגון שעל טענתו של
 10 המערער, מה אתה עושה בתוך שלי, משיב לו המחזיק, לא אמר
 11 לי אדם דבר מעולם, אף חזקה כו תיהוי חזקה, שכן יש לנו ללמוד
 12 משור המועד, כשם שנגיחות שלש פעמים משנות מחזקת תם
 13 לחזקת מועד, כך אכילת שלש שנים יש לה להוציא את הקרקע
 14 מחזקת הבעלים להיות בחזקת המחזיק, וזאת אף אם אין המחזיק
 15 טוען דבר, אלא תנן – ומדוע שנינו (להלן מא), כל חזקה שאין עמה
 16 מענה, אינה חזקה.
 17 מתרצת הגמרא: מעתה מאי – הלא הטעם שמחמתו מעמידים את
 18 הקרקע ברשות המחזיק אף שאיננו יודעים אם האמת כדבריו או
 19 כטענת המערער שגולן הוא, הוא משום דאמרין, מאחר וישב
 20 שלש שנים כדון, דלמא בןקאמר – מסתבר שהאמת כדבריו, אולם
 21 השתא איהו לא מעין אנו ליטעון ליה – אם המחזיק עצמו לא טוען
 22 כלל שקנה את הקרקע, כיצד נחזיק לו מעצמנו את סיבת אכילת
 23 הקרקע בתורת הוכחה לקנין כל שהוא, ולכן מוציאים אותה
 24 מידו.
 25 מוסיפה הגמרא להקשות עוד על הדמיון לשור המועד: מתקף לה
 26 רב עזריא, אלא מעתה – מאחר ולמדים חזקה משור המועד, אם
 27 כן מחאה שלא בפניו לא תיהוי מחאה – אם מחה המערער על מה
 28 שמוחזיק הלה בשדהו שלא בפניו של המחזיק, לא תהא מחאתו
 29 מועילה לבטל את החזקה, שכן יש לנו ללמוד דומיא דשור מועד,
 30 מה שור המועד בפניו בעיניו, שאינו נעשה מועד בנגיחת שלש
 31 פעמים עד שיעידו בפני בעל השור, וזאת משום שעדות זו התראה
 32 היא לבעליו שישמור את שורו שלא יגח, אף הךא נמי בפניו בעיניו
 33 – כך כאן צריכה המחאה להיות בפני המחזיק, שאף המחאה
 34 התראה היא למחזיק שישמור את שטר המכירה להוכיח על
 35 רכישת השדה. ומדוע מבואר להלן (ג) שאין המחאה צריכה
 36 להיות בפניו.
 37 מתרצת הגמרא: אין לנו ללמוד דין המחאה מדין העדאה, שכן
 38 הךם לגבי שור שנגח, והועד בעעליו פתיב בו (שמות כא כט), ורק
 39 בעדות זו הבאה לחייבו ממון הצריכה התורה שתהא דווקא בפני
 40 הבעלים, בכדי שיוכל להכחיש את העדים וכן להביא עדים
 41 אחרים שזימו אותם. אולם הךא לגבי מחאת המערער, שאינה
 42 באה להוציא ממון מידי המחזיק אלא להתרותו לשמור את שטר
 43 המכירה, מועילה מחאה זו אף שלא בפניו, כיון שתקרה, תקרא אית
 44 ליה – לחבר שלך, יש חבר אחר, ותקרא דתקרה, תקרא אית ליה –
 45 ולאותו חבר גם כן יש חבר אחר, ולכן אף אם מחה המערער בפני
 46 שני עדים, יספרו לחבריהם בעל השטר, ודבר תנע המחאה לאוזני
 47 המחזיק בקרקע, ועליו להיות זהיר בשמירת השטר. ולא יוכל
 48 לטעון לא שמעתי את דבר המחאה, ואם לא שמר את השטר,
 49 מאבד את זכותו בקרקע.
 50 נחלקו רבי יהודה רבי מאיר (ב"ב ב), היאך נעשה שור מועד על ידי
 51 שלש נגיחות. לרבי יהודה, נעשה מועד דווקא בשלש נגיחות
 52 שנעשו בשלושה ימים נפרדים. ולרבי מאיר, נעשה מועד אף אם
 53 היו שלוש הנגיחות ביום אחד. וטעמו של רבי מאיר, שאם כאשר
 54 ריחק נגיחותיו בשלושה ימים נעשה מועד, הרי כשקירב נגיחותיו
 55 ונגח הכל ביום אחד, כל שכן שהועד מחמת כן.
 56 מקשה הגמרא: ולרבי מאיר דאמר ריחק נגיחותיו היכי, קריב
 57 נגיחותיו לא כל שכן, אם כן אף כאן לענין חזקה, אכלה תלתא פירי
 58 תהי יומא כגון תאנה, ליהוי חזקה – אם אבל שלש גידולי פירות
 59 ביום אחד כגון תאנה שאין כל התאנים מבשילות בבת אחת, ויתכן

מחמת כן. משיבה הגמרא: דאמר ליה המערער למחזיק, תבךך תבא אית ליה, ותבא דתבךך תבא אית ליה – חבירך יש לו חבר אחר, ואף לחבירו של חבירך יש חבר אחר, וסופה של שמועה שתגיע לאוניך, והיה לך להיזהר בשמירת השטר. וכיון שאין בידך שטר, הרי שהקרקע עדיין שלי היא.

שנינו במשנה שחוקת הבתים היא על ידי שלש שנים, מוסיפה הגמרא תנאי בדין זה: אמר רב הונא, שלש שנים שאמרו הוא דווקא שאכלן רצופות זו אחר זו, אולם אם הפסיק שנה שניה ולא זרעה ואחר כך השלים שלישית ורביעית, אין זו חזקה. לפי שיאמר לו בעל השרה, גילית דעתך בהפסקה זו שהשרה לא שלך, ולכן לא מחיתי. מקשה הגמרא: מאי קא משמע לן, הלא תנינא דין זה במשנתנו, תוקתן שלש שנים 'מיום ליום', כלומר שלא תהיה הפסקה בינתיים. מיישבת הגמרא: מהו דתיקא שכונת המשנה 'מיום ליום' לאפוקי מקופיעות – למעט שנים שאינן שלימות, ולעולם – אך אם יהיו שלשת השנים שלימות, מועילה חזקה ואפילו יהיו כפופות בזמנים שונים, קא משמע לן רב הונא, שאין עולה חזקה כאשר השנים אינן רצופות.

אמר רב תמא, ומודי רב הונא שמועילה אכילת שנים בפיוור, באתרי דמוברי פאני – במקום שבו נוהגים בני אדם להוביר ו-להניח השרה בורה ללא חרישהו את שדותיהם שזורעים שנה ומובירים שנה, שאין שנה זו נחשבת להפסקה, מכיון שנהגו כמנהג המקום.

שואלת הגמרא: פשימא, שהיה נהג כדרך בני המקום. ומיישבת: לא צריבא, דאיבא דמוברי ואיבא דלא מוברי – יש כאלו המובירים שדותיהם ויש שאינם מובירים, ונחאי נבא מונבא – אותו המחזיק הובירה בין שדות בורות כמותה. מהו דתיקא שתיחשב הפסקה זו לבטל החזקה, שהרי אמר ליה המערער למחזיק, אם איתא דדיך הווא איבעי לך למזיעה – אם היתה השרה שלך היה לך לזרוע אותה בכדי למהר חזקתך, קא משמע לן שאכן מועילה חזקה, דאמר ליה המחזיק למערער, מאחר ושאר שדות בקעה זו עומדות מוברות, תא ארעא כבוליה פאני לא מצינא ליביר – קרקע אחת בכל הבקעה אין ביכולתי להושיב שומר בשבילה לבדה, ולכן לא זרעתי. ואי נמי – כמו כן יוכל המחזיק להשיב למערער, פהכי נחא לי דעבדא טפי – נוח לי להוביר השרה בכדי להשביח את היבול של השנה הבאה.

מביאה הגמרא להקשות ולהוכיח ממשנתנו שאין צריך שנים רצופות: תנן במשנתנו, חוקת תבתי, שאף בבית כאשר החזיק אדם שלש שנים נעשה בכך חזקה. ותא תבתי דביקמא ידעי בליליא לא ידעי – והלא המעידים על אדם שהחזיק בבית, יודעים בכך שדר בו בימים, אך אינם יודעים שדר שם בלילות, וכיון שכן, נחשב כמחזיק בזמנים מפורדים, ולרב הונא יוכל המערער לטעון שמאחר ולא ראיתו דר בלילות לפיכך לא מחיתי, ומדוע היא חזקה.

מתרצת הגמרא: אמר אבוי, מאן פסהיד אבתי – מי הם אלו הרגילים להעיד על אדם המחזיק בבית, שיבכי – השכנים, שיבכי מידע ידעי בימא ובליליא – שכנים רואים אותו ביום ובלילה, ויכולים הם להעיד על כך, ותיחשב חזקתו שלש שנים רצופות. תירוץ נוסף: רבא אמר, גנוז דתאוי בי תרי ואמרי – שבאו שנים והעירו אנן אנרינן מיניה ודרינן ביה תלת שנין בימא ובליליא – אנו שכרנו מן המחזיק את הבית ודרנו בו שלש שנים ביום ובלילה. ונמצא שיש לפנינו עדות על חזקה רצופה, יום ולילה.

הגמרא מקשה על תירוץ זה רבא: אמר ליה רב יימר לרב אשי, כיצד נקבל עדותן של אלו, והלא הני – שוכרים אלו, נזנעין בעדותן הן – יש להם תועלת בעדותן זו. משום דאי לא אמרי הכי להעיד שהבית של המחזיק שהשכיר להם, נמצא בכך שאין לו חזקה, ושייך הבית לבעלים הקודמים, וכיון שכן אמרינן להו בית הדין לאלו השוכרים, וילו הנו ליה אגר ביתא להאי – לכו ושלמו את דמי השכירות בשנית למערער, שהוא בעל הבית. ואם כך עדות פסולה היא. מתרצת הגמרא: אמר ליה רב אשי לרב יימר, אכן

מוכיחה הגמרא שירמיהו נתכוין רק לעצה טובה: דאי לא תיקא הכי – שאם לא נאמר כך, שכונת ירמיהו היתה רק לעצה טובה, הרי מה שאמר ירמיהו לאותם אלו שכבר גלו לבבל, 'גנו בתים וישבו ונמטעו גנות ואכלו את פרו' (ירמיה בט ה), קשה, מאי קאמר – לאיזה צורך הזהירים כן. אלא בהכרח שעצה מוכה קא משמע לן, שייבנו בתים וכדומה מאחר ותארך הגלות עד לסוף שבעים שנה. ויש לנו ללמוד דתיקא נמי לא הזהירים ירמיהו על כתיבת השטרות אלא עצה מוכה קא משמע לן, תדע – יש להוכיח שהיה ירמיהו יגע ליעץ להם עצה טובה, שאף יעץ להם את מקום גניזת שטרותיהם, דבתיב (ירמיה לב יד) 'לקוח את הספרים האלה את ספר המקנה הזה ואת החתום ואת ספר הגלוי הזה ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים'. ודאי שנתנית הספרים (השטרות) בכלי חרש, אינה אזהרת הלכה, אלא עצה טובה שבכך יתיקיימו שטרותיהם זמן רב.

ביאור אחר לטעם דין חזקת שלש שנים לשיטת רבנן: אלא אמר רבא, שתא קפידא מחיל איניש – שנה ראשונה מוחל אדם כאשר רואה את חבירו אוכל את פירות שדהו, תרתי – שנה שניה, גם כן מחיל, אולם על תלת – שלש שנים, לא מחיל, והיה לו למחות. וכיון שלא מחה, ודאי מכר לו את השרה. ומחמת סברא זו שאדם מוחל על אכילת שדהו עד שלש שנים, קבעו חכמים שחזקה מתקיימת רק בשלש שנים ולא בפחות מכך.

מקשה הגמרא: אמר ליה אבוי לרבא, אלא מעתה – כיון שאדם מוחל על אכילת שנה ושנתיים, אם כן אף מי שהחזיק שדה בגול במשך שנתיים, כי תדרא ארעא, תיתדר לבר מפירי – כאשר חוזרת הקרקע לבעליה, תחזור רק הקרקע ולא הפירות, שכבר מוחל לו על פירות שאכל, אלא – מדוע אמר רב תמא, תדרא ארעא ותדרי פירי – חוזרת הקרקע וחוזרים הפירות, שצריך המחזיק לשלם כל מה שאכל בשנים הללו. הרי מוכח שאין אדם מוחל למחזיק בקרקע אף על שתי שנים.

רבא חזר בו ומבאר טעם אחר: אלא אמר רבא, שתא קפידא – שנה ראשונה לא קפיד איניש – אין אדם מקפיד על היורד לחצירו בלא רשותו, ומכל מקום אינו מוחל על הפירות שאכל. תרתי – אף שנה שניה לא קפיד, אולם תלת קפיד – על שלש שנים מקפיד. וכיון ששתק הבעלים במשך שלש שנים ולא הקפיד, מוכח שמכרו לו.

מקשה הגמרא: אמר ליה אבוי לרבא, אלא מעתה – כיון שהחזקה נוצרת מחמת שלא מקפיד הבעלים בזמן שהיה ראוי לו להקפיד, אם כן גנוז תני דבי בר אלישיב – אותן אלו מהשפחת בר אלישיב דקפדי אפילו אמאן דחלוף אמיצרא דידהו – שמקפידים הם אף על מי שנכנס לחצרם ורק חולף שם בדרכו, הכי נמי האם נאמר שכאשר החזיק אדם בחצרם דלא לתרי תוי חוקה – שיועיל לו חזקה מיד. וכי תיקא הכי נמי, שאכן נעשה לו בכך מיד חזקה, אם כן נתת דבריך לשיעורין – נמצא שתקנת חכמים אינה קבועה, אלא משתנה לפי טבע המוכר. ואין זו דרך חכמים שמידה קבועה בידם בכל ההלכות והשיעורים.

מסקנת רבא בביאור דין חזקת שלש שנים: אלא אמר רבא, שתא קפידא מידתה איניש בשפחה – שנה ראשונה נוהר אדם לשמור את השטר המעיד על שקנה קרקע, וכאשר מבקש המוכר ראייה על המכירה, מראה הוא לו את השטר. וכן תרתי ותלת שנים עדיין מידתה לשמור שטר, אולם טפי לא מידתה – אחר השנה השלישית אין דרך בני אדם להיזהר. וכיון שכן, לאחר שלש שנים שהחזיק בקרקע אינו צריך להראות שטר, ונשאתר הקרקע ששלו.

שואלת הגמרא: אמר ליה אבוי לרבא, אלא מעתה שחוקת שלש שנים תלויה בשמירת השטר, אם כן כאשר הבעלים עשה מהאך שלא בפניו של המחזיק, לא תיתוי מהאך, מאחר דאמר ליה המחזיק, אי מהית באפאי הוה מידתה בשפחה – אילו היית מוחה בפני הייתי נוהר בשמירת שטרי יותר משלש שנים. עתה, שלא מחית בפני, לא נזהרתי בו, ואין לך להוציא אותי מן הקרקע

בבא בתרא. חזקת הבתים – פרק שלישי דף כט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רכג רש"י תוספות

1 דאי לא תימא הכי – הרי שלח ירמיה לאותן שהיו בבבל שגלו עם יבניה אחת עשרה
 2 שנה קודם גלות צדקיהו: "בנו בתים ושבו" כי לא תצאו משם עד מלאת לבבל שבעים
 3 שנה – למה ליה להזכירם על זאת? אלא עצה טובה קא משמע לן דהוא משיא אותם,
 4 הכא נמי עצה טובה בעלמא היא. תרע – דכל עצמו היה יגע ליעצם עצה טובה, דקאמר
 5 ליהו נמי מקום גניזת שטרותיהם, היכן הם
 6 מתקיימים יותר. מחיל איניש – על פירות
 7 קרקעו לאדם האוכלן. אלא מעתה – כיון
 8 דאתרי – היה לך להזהר שאתרע אמרע ממי שיצא
 9 עליו ערערו, לסוף שנתים תיהדר ארעא
 10 לבעלים לבר מפירי, דהא מחיל ליה עליהו.
 11 אלמה אמר רב נחמן – לקמן בשמעתין.
 12 ער כאן פירוש רש"י וצ"ל כמאן ואילך פירוש
 13 רבינו שמואל ב"ר מנאי.
 14 אלמה אמר רב נחמן – לקמן בשמעתין, גבי
 15 המחיק בקרקע חבירו ואזיל אידך ואייתי סהדי
 16 דאכלן תרתין שנין ולא יותר, ואמר רב נחמן:
 17 הדרא ארעא וחדרי פירי של שתי שנים. תרתי
 18 לא קפדי – על מה שזה יורד לתוך שדהו של
 19 חבירו בלא רשות, ומיהו פירי לא מחיל. תלת
 20 קפדי – הואיל ושילש באוולתו ליכנס בלא
 21 רשות הבעלים, וזה ששתק ולא מיהא – ודאי
 22 מכור לו. הכי נמי דלאלתר תיהו חזקה – למי
 23 שירד לנכס דבי בר אלישבי, הואיל ולא מיהו.
 24 אי מחית באפאי הוה מוידהנא בשטראי –
 25 יותר משלש שנים. ומשני: חברך חברא אית
 26 ליה, ונורע לך שמחית, ואם היתה לקוחה בידך
 27 דאתרי – היה לך להזהר שאתרע יותר משלש
 28 שנים. שאכלן רצופות – אבל אם הגיחה שנה
 29 שניה, ואחר כך אכלה שתי שנים שלישית
 30 ורביעית – מצי אמר בעל השדה: האי דלא
 31 מחאי לך – היינו משום דאזכרת לה שנה
 32 שניה, דגלית אדעתך דלאו דידך הואי, והלכך
 33 לא זרעת אותה. חזקתן שלש שנים מיום ליום
 34 – שלא היה הפסק בתנאים. מהו דתימא ליום
 35 ליום – דקתני מתניתין – למעוטי מקוטעות,
 36 דלא תימא שלש שנים מקוטעות קאמר, כי
 37 היכי דקתני סיפא: שדה הבעל חזקתה שלש
 38 שנים ואינה מיום ליום, אלא שלשה חדשים
 39 בראשונה ושלשה חדשים באחרונה ושנים עשר
 40 באמצע. קא משמע לן – רב הונא, אדוק
 41 קתני, למעוטי מפוררות. ומיהו רב הונא – דדי
 42 לו בחזקת אכילת שנים מפוררות. באתרא
 43 דמוברי באני – במקום שנהוגין לרועע שנה
 44 ולהזכיר שנה שלא להכביש את הקרקע, דהא
 45 אחזיק בה כדמחזיק איניש. ומיהו, שנה
 46 שחזרה אינה עולה לחשבון שלש שני חזקה.
 47 וצריך לשמור שטרן יותר משלש שנים עד
 48 שילקוט שלש שנים. ואי טעין אידך: אני באתי
 49 בתוך שלש ומצאתי שדה ריקם ולכך לא
 50 מחיתי, מצי אמר ליה: מכל מקום היה לך למחות. שאף על פי שלא זרעתה – הייתי עושה בה ניר שאחר הקציר, והיה לך להבין שבשביל שלא להכביש כחה לא חפצתי לזרעה
 51 כמנהג שדות העיר. והאי גברא מוכרה – ועומדת בין שדות בורות כמותה. היא ארעא כבולה בגאא – שדה אחת זרועה בתוך בקעה גדולה איני יכול להושיב שם שומר לבדו
 52 בשבילה, אבל כשבולן זרועות – שוברין שומר בין כולם, וגם כן אין מוכניסין שם בהמות. דעבדא טפי – בשנה הבאה. כליליא לא ידעי – ואפילו הכי היא חזקה. דבשלמא גבי
 53 שדה וכל חזק – אין דרכן לעשות מלאכה בלילה, וכשמעמידין עדים עם מלאכת ימי שלש שנים – זריזו חזקה. אבל בתים – שדרך לרוד בתן בלילה הוא אין יכול להביא עדים
 54 שראוהו דר אף בלילות, ובין דלית ליה סהדי על הלילות – הוה להו מפוררות. ואם איתא לדבר הונא – הא מצי אידך למיטען: אני ראיתי שלא היית דר בלילות, ולכך לא חשתי
 55 למחות, דגלית אדעתך דלאו דידך הואי, ואמאי היא חזקה? שיבבי – השכנים שלו, שראוהו דר בו יום ולילה, היו רגילין להעיד. שיבבי מידע ידעי – ואם יטעון ויאמר: אייתי לי
 56 סהדי דדייתר ביה בימנא ובליילא, ויכולו להעיד לו ומיהו, אנו לא טענינו ליה, כדמפרש בסמוך. דאי לא – שאם אין מעידין שהבית של משכרי. דיני דשפילי – שאינו בקיאן בדין,
 57 דיני הכי, לקבל עדות אלו אם כבר נתנו שכר הבית למשכיר. ומעולם כבי האי גונא לא איירי רבא. אמר מר זוטרא אי טעין בו' – מילתא באנפי נפשה היא, דפשיטא ליה למר
 58 זוטרא דאף על גב דבעו כל הנך אמוראי לעיל שלש שנים רצופות, אפילו הכי אין מחייבין את המחזיק להביא עדים שיעידו בפירושו כל על הימים הלילות, אלא יעידו סתם שראוהו
 59 דר שלש שנים, ומסתמא, אם דר בבית – אף בלילות דר בו. וקאמר מר זוטרא דאי טעין מערערה, ואמר אייתי סהדי בו' – טענתו טענה, וצריך שיבואו עדים של לילות ומים. דכיון
 60 דטעין טענת ברי, דקאמר: אני ראיתי שלא דר בלילות בביתי ולכך לא מחיתי, ואין חזקתן חזקה, ולכך אני אומר: אייתי סהדי דר ביה תלת שנין בין בימנא בין בליילא. הלכך צריך
 61 להביא עדים להכבישו, ולומר לו שהיה לו למחות.

1 **ש**תא קמייא לא קפיד וכו' – תימה: מנא לן דרבי ישמעאל דוקא יליף משור
 2 המועד ולא רבנן? אינהו נמי מצי גמרי משור המועד. דייניו טעמא נמי דלעיל
 3 דגמר משור המועד, דכיון דקפיד בשלשה זמנין ולא מיהא אם כן ודאי מכרה או
 4 נתנה לו ויש לומר: דלא דמי, דדאי רבי ישמעאל דאזיל ברה אבילות שפיר מצי
 5 למיגמר משור המועד, ומה הוה החזק גנחן
 6 בשלש פעמים – אף כאן בשלש אבילות, אם
 7 לא שמכרה לו היה מקפיד, ואין זו ויה תלוים
 8 בשוהו זמן. אבל לרבנן, דתלוי בשוהו זמן כמה
 9 ישוה ויפקיד – לא שייך למגמר משור
 10 המועד.
 11 **א**לא מעתה מחאה שלא בפניו בו' – אומר
 12 רבינו יצחק, דליכא לאוקמי פירכא
 13 דאביי אלא כשחן בעיר אחת, דאי בעיר אחרת –
 14 הכי פריך דלא תהא מחאה ותהא חזקה
 15 אדרבה, כיון דלא הוה מחאה – לא הוה
 16 חזקה, דהא אינו צריך לכא בעיר אחרת לפני
 17 המחזיק ולמחות, כדמוכח לקמן.
 18 **ה**ני נוגעין בעדותן וכו' – ואם תאמר: ואמאי
 19 הוה נוגעין בעדות? הא איכא מיגו, דהוה
 20 מצי אמרי: פרענא לך אגו ואף על גב דבית
 21 דתקון רבנן שבוטת היסת לא מהימני לאסחודי
 22 בהאי מיגו, כדאיתא בריש "האיש מקדש"
 23 (קדושין גגב), הכא דאמתניתין קיימנן ואבתי
 24 לא ניתקנה שבוטת היסת – מאי פריך?
 25 להימניה במיגו יש לומר: דהאי לאו מיגו הוא,
 26 שיראים לומר "פרענו לך", כי שמא זוכה
 27 מיהו ויתבע מהם פעם שנית. **א**מר מר
 28 זוטרא אי טעין ואמר בו' – הקשה רבינו יצחק
 29 בר מרדכי לפירוש הקונטרס: כי לא טעין נמי,
 30 אמאי לא נשאל מקו: כי שמא אינו יודעין על
 31 הלילות, שלא נוציא על פיהן שלא כדון. דבכל
 32 עדיות אנו דורשין יפה, וכאן נמי אמאי לא
 33 נחקור אותן מספק? ולא פירכא היא, דכיון
 34 שהעידו על הדמים, אפילו יאמרו: אין
 35 אנו

דאי לא תימא הכי, "בנו בתים ושבו ונמטעו גנות
 ואכלו את פריהן" מאי קאמר? אלא עצה טובה קא
 משמע לן, הכא נמי עצה טובה קא משמע לן;
 תדע, דכתבי: "ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים
 רבים" אלא אמר רבא: שתא קמייא מחיל איניש,
 תרתי מחיל, תלת לא מחיל. אמר ליה אביי: אלא
 מעתה, פי הדרא ארעא - תיהדר לכר מפירי אלמה
 אמר רב נחמן: הדרא ארעא והדרי פירי? אלא
 אמר רבא: שתא קמייא לא קפיד איניש, תרתי
 לא קפדי, תלת קפדי. אמר ליה אביי: אלא מעתה,
 כגון הני דבי בר אלישבי דקפדי אפילו אפואן דחליף
 אמיצרא דידהו, הכי נמי דלאלתר הוה חזקה? וכי
 תימא הכי נמי, אם כן נתת דברך לשיעורין אלא
 אמר רבא: שתא קמייא מוידהר איניש בשטרתי,
 תרתי ותלת מוידהר, טפי לא מוידהר. אמר ליה
 אביי: אלא מעתה, מוחאה שלא בפניו לא תיהו
 מוחאה, דאמר ליה: אי מחית באפאי הוה מוידהנא
 בשטראי - דאמר ליה: חכךך חכרא אית ליה,
 וחכרא דחכךך חכרא אית ליה. אמר רב הונא:
 שלש שנים שאמרו, הוא שאכלן רצופות. מאי
 קמשמע לן? תנינא: חזקתן שלש שנים מיום ליום
 - מהו דתימא, "מיום ליום" - לאפוקי מקוטעות,
 ולעולם אפילו מפוררות קא משמע לן. אמר רב
 חמא: ומזדי רב הונא, באתרי דמוברי באני. -
 פשיטא - לא צריכא, דאיפא דמובר ואיפא דלא
 מובר, והאי גברא מובר; מהו דתימא אמר ליה: אם איתא דדידך הואי, איפעי לך
 למיורעה - קא משמע לן דאמר ליה: חדא ארעא כבוליה בגאא לא מצינא ליגמר;
 ואי נמי: בהכי ניהא לי, דעבדא טפי. תנן: חזקת הבתים; והא בתים - דבימנא ידעי,
 בליילא לא ידעי אמר אביי: מאן מסהדי אפתים? שיבבי, שיבבי מידע ידעי בימנא
 ובליילא. רבא אמר: כגון דאתו בי תרי ואמרי: אנו אנרינו מנייה, ודרין ביה תלת שנין
 בימנא ובליילא. אמר ליה רב יימר לרב אשי: הני נוגעין בעדותן הו, דאי לא אמרי
 הכי, אמרינו להו: זילו הבו ליה אגו ביתא להאי - אמר ליה: דיני דשפילי הכי דאיני,
 מי לא עסקינן כגון דנקיטי אגו ביתא ואמרי: למאן ליתביה? אמר מר זוטרא, ואי טעין
 ואמר: ליתו הרי סהדי דאסחודי ליה דדר ביה תלת שני בימנא ובליילא, טענתיה טענה.
 ומור

1 אנו יודעים על הלילות, מסתמא שן דר כמיים – דר נמי בלילות, אם לא שטוען המערער
2 שבדאי לא דר. ורבינו הננאל פירש: דמר וזטרא קאי אפירכא דרב יימר, דפריך: נוגעין
3 בעדותן, וקאמר מר וזטרא: אי טעין ואמר המחזיק: ליתו תרי סהדי דדרו ביה שלש שנים
4 ביום ובלילה ודכו לי אגרא, ונפקו ואולו להו, ודחנה דרייבי ביה אחריני נענהו – טענתו
5 טענה, ולא נוגעין בעדותן, וקו, דלא דיירי בה

6 השתא דמצי למימר להו "הבו לי אגר ביתא",
7 אלא אינהו אמרי "דיירנא" ואינהו אמרו "פרענא",
8 והפה ביממא הוא הפה שהתיר, דאי בעי אמרי
9 "לא דיירנא ביה", וליכא למימר דדילמא מכחיש
10 להו – שהוא לא היה יודע כלל שהיו דרים
11 באותו בית. ובסמך לא גרסינן: מודה מר וזטרא,
12 אלא: מודה רבא דבעינן שלש שנים ביממא
13 ובליליא. אם הן עדים רובלים המחזורים
14 בעירות, אף על גב דלא אמרו דדרו ביה שלש
15 שנים ביממא ובליליא, אלא אמרו: בידינו היה זה
16 הבית שלש שנים רצופות, אף על גב שזימם רבים
17 הם מחזורים בעירות ולא היו בזה הבית – עדותן
18 עדות, ורבינו תם גרס: דדיירנא ביה שלש שנים,
19 ופירש דאבי ורבא תרייהו סבירא להו דאין
20 צריך להביא עדים על הימים ועל הלילות, ורבא
21 לא אמר ביממא ובליליא אלא להוציא מדין
22 מסבתו, ולא לפלוגי אבוי אתא. וקאמר מר
23 וזטרא, אם אמר: העידוני סתם שדרתי שלש שנים
24 בחזקת נימם ולילות, אף על פי שלא ראו ממש כל
25 הימים והלילות, אלא שבחוקן כן מחזיק אותו,
26 שכל שעה שהיו נכנסים, פעמים ביום ופעמים
27 בלילה, היו רואין אותו בעיתו – טענתיה טענה.
28 והנה ליה עימבר "עדותן עדות", אלא אנב דבקט
29 ברישא דמילתיה "אי טעין" – אמר נמי "טענתיה
30 טענה". מודה רבא, והוא הדין מר וזטרא אבוי,
31 ברובלין המחזירין בעירות, אף על גב דלא טען –
32 טענינן ליה. דאין צריכים להעיד שראו ממש,
33 שהרי הם מחזירין בעירות ואין יכולין להעיד על
34 הראיה, אלא יעידו שבחוקתה היה זה הבית שלש
35 שנים ימים ולילות.

36 **ומודה** רב הונא בחנותא דמחזא דביממא עבדי ובליליא לא עבדי – פירוש: ומועיל
37 להם אם החזיק שלש שנים. ואף על גב דלאו שלש רצופות אלא מפורות,
38 כיון דארוחיהו רבוי, הדיי כאתרו דמוכרי באגי. ואם תאמר: אם כן פשיטא, ומודה רב
39 הונא, דפריך לעיל גבי באגי ויש לומר: לפי שבני אדם שאינם חנוונים דרים בהן בין ביום
40 ובלילה, ואותן צריכים שלש שנים רצופות ויום ולילה, וסלקא דתתן דחנוונים נמי יצטרכו
41 כן – קא משמע לך, ומחאי טעמא אתי שפיר דבעינן להו שלש שנים שלימות, הדיינו שש
42 שנים. אף על גב דבשדות ובית הבדים לא בעינן אלא שלש שנים בין הכל, (אלא) היינו
43 משום דכמו שאר בני אדם הדרים שם שאין חנוונים בעו שלש שנים ביום ובלילה – הכי
44 נמי חנוונים בעו שלש שנים שלימות, הדיינו שש שנים. והא דלא אייתי להא לעיל גבי
45 "ומודה רב הונא" – אמר רבינו תם: משום דלא סלקא שמעתתא דבתי. וכי האי גוונא
46 איכא בסוק "הבונס" (בבא קמא סא, ב) גבי "ומודו חכמים לרבי יהודה", דלא מחזיק
47 אהדרי – ואף על גב דנתן לקמן (מב, א) השותפין אין להם חזקה זה על זה, פירש רש"י:
48 דהכא חזקה לעשות כן, לפי שלא היה להם עדי שותפות. וקשיא לרבינו יצחק: דאם כן
49 אותו שהחזיק שנה ראשונה יאמר שהוא שלו, כיון שאין עדים שיש לחבירו חלק ונראה
50 לרבינו יצחק: דלא היו רוצים שחוקה האחד שלש שנים, שלא תשתכח השותפות.

51 **אבל** כתוב עיטרא קלא אית לה – והא דאמר ב"הנפקיד" (בבא מציעא לט, א) גבי אין
52 מורדין לנכסי קטן: לא שני עבדי עיטרא לא שני לא עבדי אין מורדין – גבי יתמי
53 החמידי.

54 **בשכונאי** גוואי הואי – והואי לי אורח עלך. ונראה לי שהיה לו עדים שהיה בשכונאי
55 גוואי, אבל לא היו יודעים באיזה דרך היה יוצא. דאי לא היה לו עדים
56 כלל דהוה בשכונאי גוואי – היכי הוה קאמר רב נחמן זיל ברוח אבילתך? דאטו יש
57 להם לעדי חזקה לידע שלא היה המערער באותו בית כל שלש שנים? ואם יאמר המערער: הייתי עמך שני ימים ואין לך שלש שנים שלימות, והעדים אינן יודעים – יפסיד?

1 הכי גרסינן: ומודה מר וזטרא ברובלין המחזירין בעירות דאף על גב כו' – אף על גב
2 דסבירא למר וזטרא דאי טעין טענתיה טענה, אבל לא נטעון בשבילו – מודי הוא
3 הזכא דהוי מערער וכול המחזיר בעירות למכור קישוטי נשים, ואינו חוזר לעירו כי אם
4 לזמן ארוך, דאף על גב דלא טעין "לייתי מחזיק סהדי דדר בה רצופות יומם ולילה" –
5 אגן טענינן ליה. דדילמא משום דלא קביע
6 במתא החזיק זה בביתו, וכי הוה אתי במתא הוי
7 נפיק האי מחזיק מן ביתא, ולא ידע ליה זה
8 המערער מעולם שהחזיק זה בביתו, ולכך שטק
9 ולא מיחה. הלכך יביא המחזיק עדים שלא יצא
10 מן הבית כל שלש השנים אפילו לילה אחת.
11 ולא גרסינן "ומודי רבא", דהא לא איירי רבא
12 לעיל אי טענינן ליה או טעין איהו נפשיה, וכל
13 מאי דתריך רבא לעיל – אליבא דרב הונא
14 תריך. ואי גרסינן הכי, הוה לך למגיס: ומודה
15 רב הונא: ומודה רה הונא – אף על גב דבעי
16 רצופות יום ולילה, בחנוונותא דמחזא –

17 נתינות שמוכרין בהן לחם ויין – דאי טעין אין
18 חוששין לטענתו. דאף על גב דלא דר בו
19 בלילות – חזקה מעלייתא היא, שאין דירתן
20 אלא ביום. פיר אישמשש ראשונה כו' – עובדת
21 לזה שנה ולזה שנה, שאין אחד מןו יכול
22 להחזיק בה שלש שנים רצופות להפסיד חבירו.
23 עיטרא – שטר חלוקה, ובעדים, שתעבור לזה
24 שנה ולזה שנה, יש מפרשים: קלא אית ליה –
25 והיה לו למחות מיד ולא מיחה, ולא לתר היא
26 חזקה, דכמי שמכרה להם בפניו דמי, שהרי
27 הניחם להביא עדים ולכתוב עליו שטר חלוקה
28 ושחק, אי נמי, כיון דאיכא תרתין שני חזקה
29 מפורות ועיטרא – איכא קלא, ובחוקה גמורה
30 דמי, דהיה לו למחות ולא מיחה. ואין נראה לי
31 כלל, אלא משלש שנים ראשונות היא חזקה,
32 כיון דאיכא עדים ושטר בין זה לזה, כדאמרין
33 לקמן בפירקין (מא, ב). שלש לקחות מצטרפות,
34 אמר רב: וכולן כשטר. אלמא אמר רב, אף על
35 גב דכל אחד אחד אין מחזיק אלא שנה אחת –
36 מצטרפים שלש השנים לחזקה, משום דמכח
37 שטר קאתו. הכי נמי לא שנא. והיינו טעמא דהויא חזקה – שהיה לו למערער למחות
38 בתוך שלש שנים, ואינו יכול לומר: בשביל שראיתיו מחזיק בדילוג לא מחיתי, שהייתי
39 סבור לכך אתם עושים שאתם יראים להחזיק שנים רצופות. שהשטר מוכיח שלא בשביל
40 כן עושים, אלא שעל מנת כן חלקו, שכן ידוע משתמשין. וכן עיקר. חזין מביית רובע –
41 באותו שדה, שלא נעבר בו ולא נורע. דבי וזיעה היא – דאמר ליה אי דירך הואי אמאי
42 לא זרעת? והלכך לא מחיתי. אלא מעתה – הלוקח מחבירו צונמא, במאי קני לה? באיזו
43 אבילה של שלש שנים? הואיל ואינה בת זריעה, וכי אינו קונה אותה בהעמדת שם
44 בהמתו לרבוץ ולרעות או לשחיחת פירות? **הבא נמי כו'** – ולא קני לה אנב ארעא,
45 ואכלתיה שני חזקה – ואבדתי שטרי, ואתה לא מחיתי לי, שאודרה בשטרי. **אמר ליה** –
46 מערער. **אנא בשכונאי גוואי הואי** – בחדריס הפנימים היתה עיקר דירתך, והייתי עובר
47 דרך עלך ומשתמש עמך בבית החיצון שדרת בו ברשותי, ולכך לא מחיתי. **אמר ליה** –
48 למחזיק. זיל בירור אבילתך – הבא עדים שדרת בבית לבדך שלש שנים בלא אותו שבא
49 עמך, כדין כל חזקה שלש שנים, שצריך להביא עדים שהחזיק בה חזקה גמורה. **המוציא**
50 **מחבירו** – דהיינו מוכר, שהרי לוקח מחזוק. עליו – למערער להביא ראיה שנשתמש
51 עמו. וסבירא ליה לרבא דכיון שראו עדים לזה המחזיק שנשתמש בו שלש שנים – אין
52 לנו לחוש שמא גם זה היה עמו. והואיל ולא שמענו בלתי היום. והאי עובדא לא מתוקם
53 אלא בשחיה לו עדות למערער דבית זה שלו היה. אבל בלא עדות – אפילו רב נחמן
54 מודי דהמחזיק נאמן בלא ראיה, שחפה שאסר הוא הפה שהתיר, דאי בעי אמר "שלי הוא
55 מעולם", כי אמר נמי "מינך זבניתה" – מהימן.

56 **כל**
57 **אבל** כתוב עיטרא קלא אית לה – והא דאמר ב"הנפקיד" (בבא מציעא לט, א) גבי אין מורדין לנכסי קטן: לא שני עבדי עיטרא לא שני לא עבדי אין מורדין – גבי יתמי החמידי.

42 – החזיק אדם שלש שנים בכך שאכל בכל השדה חזין משטח
 43 מסוים במידה הנקראת בית רובע, שבה לא זרע ולא עבר, קנה את
 44 השדה כולה, חזין מבית רובע זו שלא החזיק בה. אמר רב הונא
 45 בריה דרב יהושע, ולא אמרן שלא קנה את אותו בית רובע, אלא
 46 דבר זריעה היא – כאשר אותו בית רובע ראוי לזריעה, וכיון שכן,
 47 אומר לו המערער לפיכך לא מחיתי, שאם אכן סברת שהשדה
 48 שלך היא מדוע לא זרעת, אבל אם אותו בית רובע לאו בר זריעה
 49 היא, קנה לה אגב ארעא – קונה את אותו בית רובע, אגב כל השדה
 50 שבה החזיק על ידי אכילה כדין.
 51 מתקיף לה – הקשה רב כימי בר אבאי על דברי רב הונא בריה דרב
 52 יהושע, אלא מעתה – אם אכן מקום בשדה שאינה בת זריעה אין
 53 דרך להחזיק בה רק אגב אכילת שאר השדה, אם כן צונמא –
 54 אדמת סלע שכולה אינה בת זריעה, כמה קנה – היאך יחזיק בה,
 55 באיזו אכילה של שלש שנים, אלא בהכרח מחזיקים בה באוקומי
 56 בה חותא ומשטחא בה פירי – על ידי כך שמעמיד שם בהמותיו
 57 ושטח שם פירותיו לייבוש. אם כן, הקא נמי באותו בית רובע, אם
 58 אכן אינו בר זריעה, איכעי ליה לאוקומי בה חותא – היה לו
 59 למחזיק להעמיד שם בהמותיו, אי נמי משטחא בה פירי – וכן
 60 לשטח שם פירותיו, וכיון שלא עשה כן, אין מועילה לו החזקה
 61 בחלק זה של הבית רובע אף לא אגב חלקה של השדה שבה
 62 החזיק על ידי אכילה.
 63 הגמרא דנה עוד בענין חזקה שנעשתה שלא בשלימות: ההוא
 64 דאמר ליה לחבריה – מעשה באדם שאמר לחבירו, מאי בעית בהאי
 65 ביתא – מה עושה אתה בביתו זה, שלי הוא. אמר ליה המחזיק
 66 בבית, מינה זכייתיה ואכילת שני חוקה – ממך קניתיו והשתמשתי
 67 בו שלש שנות חזקה ואיבדתי שטרי, ואתה לא מחית בי בכדי
 68 שאזרח בשטר, ולפיכך עלתה לי חזקה. אמר ליה המערער, אגב
 69 בשכונני גוואי הואי – אני הייתי דר בחדרים הפנימיים של הבית,
 70 והייתי עובר דרכך ומשתמש עמך בחדרים החיצוניים, ואתה
 71 שדרת בחדרים החיצוניים דרת בהם ברשותי ולכן לא מחיתי בכך,
 72 שהרי לא החזקת בבית לבדך ואין זו חזקה. (אתא) [אתו] לקמיה
 73 דרב נחמן, אמר ליה רב נחמן למחזיק, זיל פרוז אכילתך – לך
 74 ותברר חזקתך, כלומר, הבא עדים שאכן דרת בבית לבדך שלש
 75 שנים כדן חזקה גמורה. אמר ליה רבא לרב נחמן, הכי דינא וכי
 76 כך הוא הדין, הלא כלל הוא בידו המוציא מהביתו עליו הדין,
 77 ומאחר שהלוקח כבר מוחזק בבית זה, אם כן המוכר שבה להוציא
 78 מהלוקח עליו להביא ראיה שאכן השתמש יחד עם המחזיק בבית.
 79 מקשה הגמרא: ורמי דרבא אדרבא – קשה על דברי רבא מדבריו
 80 במקום אחר, ורמי דרב נחמן אדרבא – קשה על דברי רב נחמן
 81 מדבריו במקום אחר. דההוא – מעשה שהיה באדם

1 ואף שסובר מר זוטרא שרק אם דורש המערער עדות על חזקת יום
 2 ולילה צריכים להעיד לו, אולם אם לא תבע זאת אין בית הדין
 3 טוענים כן עבורו, מוזי מר זוטרא גאופן שהיה המערער מאותם
 4 רובלין המהזירין (עובדין) בעצירות למכור קישוטי נשים וכדומה,
 5 שאינו חוזר לעירו אלא לאחר זמן רב, דאף על גב דלא מיען
 6 המערער שיביא המחזיק עדות על יום ולילה, מיענין ליה אגב –
 7 אנחנו, בית הדין, טוענים כן עבורו. והטעם, מכיון שלא נמצא
 8 בביתו זמן ארוך, יתכן שהחזיק בבית אדם אחר, וכאשר חזר
 9 הרוכל לעירו, יוצא אותו אדם משם, ומאחר שאין הרוכל יודע
 10 שמחזיקים בביתו לכך אינו מוחה. הלכך, בית דין מצריכים את
 11 המחזיק להביא עדים על כך שהיה שם שלש שנים יום ולילה ולא
 12 יצא אפילו לילה אחד.
 13 לעיל הובא דעת רב הונא שצריך חזקה שלש שנים רצופות יום
 14 ולילה, מביאה הגמרא אופן שבו אין צריך חזקה רצופה: ומוזי רב
 15 הונא, בחנותא דמחזיק דליממא עבדיא ליליא לא עבדיא – בחנויות
 16 למזון כגון לחם ויין, שעשויות הן לשימוש רק ביום ולא בלילה,
 17 שאף שטוען המערער שלא החזיק בלילה, אין מקבלים טענתו,
 18 מאחר וחנויות אלו אינם עשויים לדירת לילה אין זה נחשב
 19 להפסקה בחזקה.
 20 הגמרא מביאה מעשה בענין זה של חזקה רצופה: רמי בר חמא ורב
 21 עוקבא בר חמא, ובון התיא אמתא פהרי הדדי – קנו יחדיו שפחה.
 22 מר – אחד מהם, ואישתמש בה שנה ראשונה, ושנה שלישית
 23 ורביעית, ומר – אחד מהם אישתמש בה שנה שנייה, רביעית וששית.
 24 נפק ערער עילתה – יצא על השפחה ערעור על ידי בעליה
 25 הקודמים שאמר שלי היא. אתו – באו רמי בר חמא ורב עוקבא בר
 26 חמא עם המערער לקמיה – לפני דרבא. אמר להו רבא, מאי מעמא
 27 עבדייתו הכי – מה הטעם שנחגתם כן להחזיק בה שנה לזה ושנה
 28 לזה, כי היכי דלא תתקוון אהדדי – בכדי שלא תהיה לאחד מכם
 29 חזקה על חבירו. אם כן כי היכי דלדידכו לא הוי חוקה – כשם
 30 שכלפי עצמכם אין חזקה לאחד על חבירו, לעילמא נמי לא הוי
 31 חוקה – כך לגבי שאר העולם לא עולה לכם חזקה.
 32 מסיימת הגמרא: ולא אמרן שאין חזקה עולה באופן זה, אלא דלא
 33 כתוב עימא – שלא כתבו ביניהם שטר חלוקה הנעשה על ידי
 34 עדים, ובו כתוב שתעבוד שנה לזה ושנה לזה, אבל אם כתוב
 35 עימא, קלא אית ליה – יש לשטר זה קול ופרסום ומגיע הדבר
 36 לאזני המערער, ועולה בכך חזקה לאחר שלש שנים מביניהם יחד.
 37 וזאת משום שהיה לו למערער למחות בתוך שלש שנים אלו,
 38 שהרי יש שטר ועדים המוכיחים שמה שמחזיקים הם בדילוג הוא
 39 מחמת החלוקה שעשו ביניהם, ואינו יכול לומר לא מחיתי מאחר
 40 שסברתי שמחזיקים כן מחמת שיראים הם להחזיק ברציפות.
 41 הגמרא דנה בחזקה שלא נעשתה בשלימות: אמר רבא, אכילה כולה

אגרות קודש

ביה, י"א אדר, תשכ"ב
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

לפלא שהגיעה לכאן שמועה, אשר גדלה העזובה אצלו בכי"כ ענינים ועד שפועל על הבריאות
 ולא עוד אלא שהפעולה ניכרת במבט ראשון גם להזולת, וסיבת הפליאה הני"ל מובנת ע"פ הידוע דרישת
 רבותינו נשיאנו בנוגע לסדר הנהגה לשמירת הבריאות וכו' ובפרט שרואים במוחש כפתגם הרב המגיד,
 א לעכעל בגוף גשמי איז א גרויסע לאך בנשמה, ולרוב פשיטות הענין אין צורך לאריכות, ואחכה למענה
 טוב ממנו בכל הני"ל בדואר החזור.

והרי נמצאים אנו בחדש שנקודתו פורים עניני הגוף כמבואר בכי"מ מיוסד על דברי הטי"ז או"ח
 סי' עת"ר סי"ק ג' וק"ל.

ברכה לבשו"ט בהני"ל וכן בנוגע למילוי השליחות.

35 סיסין, לכך עליה דיתיה רמיא לגלויי דלאו דבי בר סיסין היא – עליו
 36 מוטל להוכיח שאין קרקע זו קנויה מבר סיסין, וכל עוד שלא
 37 הוכיח כן בעדים, אין מעמידים את הקרקע בידו אלא בידי הלוקח.
 38 אָבֵל הָבֵא בנידון של 'שכוני גוואי', שרוצה הלוקח להעמיד את
 39 הבית ברשותו מכח חזקתו, לא יֵהא אָלֵא דְקָקִיט שְׁפָרָא – אף אם
 40 נדון את החזקה בכמקום שטר הראיה, וכמי שמחזיק בידו שטר
 41 ממש, אך כאשר בא המוכר ומערער על החזקה, הלא אף לגבי
 42 אדם הקונה שדה, ומוכיח הוא את זכותו על ידי שטר, כאשר
 43 מערער המוכר על השטר, מי לא אָמְרִין לִיה קָיִים שְׁפָרָה וְקוּם
 44 בְּנִיבְסֵי – האם לא אומרים לו קיים שטרך ותעמוד בידך הנכס
 45 הנקנה, אף כאן אומרים לו הוכח את חזקתך שהיתה חזקה ראיה,
 46 ותזכה בבית.
 47 מעשה נוסף בערעור על חזקה: הווא דאָמַר לִיה לְחַבְרִיה מאי פְּעִית
 48 בְּהָא בִּיתָא – מה עושה הנך בבית זה שהכל יודעים שהוא שלי.
 49 אָמַר לִיה המחזיק, מִינְךָ וְבִנְתִּיה – ממך קניתי את הבית, וְאָבֵלִיתִיה
 50 – וכבר החזקתי בו שני הַנְּקָתָה. אָמַר לִיה המערער למחזיק, בְּשׁוֹךְ
 51 בְּרָאִי הָוֵאי – בשווקים חיצונים הייתי, כלומר בארץ מרחקים
 52 במקום שהשיירות אינם מצויות מכאן לשם, ולא נודע לי שהחזקת
 53 בביתי ולכך לא מחיתי, ואין חזקתך חזקה. אָמַר לִיה המחזיק, וְהָא
 54 אִית לי סְהָרִי דְקָל שְׁתָא הָנָה אִתִּית תְּלָתִין יוֹמֵי – הלא יש לי עדים
 55 שבכל שנה היית מגיע לכאן לשלושים יום, ובאותו זמן היית יכול
 56 למחות בי. אָמַר לִיה המערער, תְּלָתִין יוֹמֵי בְּשׁוֹקָא הָוֵה מְרִידָנָא –
 57 בימים אלו עסוק הייתי בשוק לצרכי מסחר, ואף בהם לא נודע לי
 58 שהחזקת בביתי. אָמַר רָבָא, אֲבָן עָבִיד אִינְש דְקָל תְּלָתִין יוֹמֵי מְרִיד
 59 בְּשׁוֹקָא – עשוי אדם להיות טרוד במסחרו במשך שלושים יום,
 60 וכיון שלא נודע לו שהחזיק זה בביתו לא מחזה על כך, וחזקתו
 61 אינה חזקה.
 62 הגמרא מביאה מקרים שבהם ערער אדם לומר שהוא בעל
 63 הקרקע ולא אותו אדם שמכר הקרקע למחזיק: הווא דאָמַר לִיה
 64 לְחַבְרִיה, מאי פְּעִית בְּהָא אַרְעָא – מה עושה הנך בקרקע זו ששלי
 65 היא, אָמַר לִיה המחזיק, מִפְּלִנְיָא וְבִנְתִּיה דאָמַר לי דְּבִקְנָה מִינְךָ –
 66 קניתי את הקרקע מפלוני, ואותו פלוני אמר לי שקנה אותה ממך.
 67 אָמַר לִיה המערער למחזיק, אִתְּ לָאו קָא מוּדִית – וכי אינך מודה

1 דאָמַר לִיה לְחַבְרִיה, כָּל נִכְסֵי דְבֵי בַר סִיסִין מוּבְנִינָא לָךְ – כל אותם
 2 קרקעות שקניתי מאדם ושמו בר סיסין, מכורים לך. הווא תְּהִיא
 3 אַרְעָא דְהָנָה מִיִּקְרִי דְבֵי בַר סִיסִין – היתה קרקע אחת שאכן קרויה
 4 'דבי בר סיסין'. אלא שאָמַר לִיה המוכר ללוקח, הָא – שדה זו, לאו
 5 דְבֵי בַר סִיסִין הִיא – לא קנייתה מבר סיסין, וְאִיִּקְרִי הוּא דְמִיִּקְרִיא
 6 – אלא רק נקראת היא דְבֵי בַר סִיסִין, ואינה בכלל השדות
 7 המכורים לך. אָתָּה – באו המוכר והקונה לְקַמְיָה דְרַב נַחְמָן. אִוְקְמָא
 8 בִּידָא דְלֹקַח – העמידה רב נחמן ביד הלוקח. אָמַר לִיה רָבָא לֵרַב
 9 נַחְמָן, דִּינָא הָבֵי – וכי כך הוא הדין, הלא כלל הוא בידינו, הַמוּצִיא
 10 מִתְּבִירֵי עֲלֵיו תְּרָאִיה, ולוקח זה שמשפך רוצה להוציא את הקרקע
 11 מידי המוכר המוחזק בה, עליו להוכיח בראיות שאכן קרקע זו
 12 נמכרה לו. וכיון שאין לו ראיה, יפסיד.
 13 מסיימת הגמרא את הקושיא: קְשִׁיא דְרָבָא אַדְרָבָא, קְשִׁיא דְרַב נַחְמָן
 14 אַדְרַב נַחְמָן, שהיה בסוגייתנו בנידון של 'שכוני גוואי' סובר רבא
 15 להעמיד את הבית ביד הלוקח, ואילו לענין נכסי בר סיסין סובר
 16 שיש להעמיד את השדה ביד המוכר. וכמו כן קשה על רב נחמן
 17 שבשכוני גוואי פוסק להעמיד את הבית ביד המוכר, ואילו שם
 18 מעמיד רב נחמן את הקרקע ביד הלוקח.
 19 מתרצת הגמרא: דְרָבָא אַדְרָבָא לֹא קְשִׁיא – אין להקשות סתירה
 20 בדברי רבא, משום שסובר רבא שבכל ספק ממון, יש להעמיד את
 21 הממון בידי מי שמוחזק בו. ולכן, הָתָּם לגבי מי שקנה את נכסי דבי
 22 בר סיסין, מוֹרָב קָאִי בְּנִבְסֵיהּ – המוכר הוא זה שמוחזק בנכסים,
 23 שעתה נמצאת הקרקע ברשותו, ורק הנידון האם מכר אותה
 24 ללוקח, וכל שאין הלוקח מביא ראיה, מעמידים אותה בחזקתה
 25 ביד המוכר. אולם הָבֵא בנידון לגבי 'שכוני גוואי', לֹוֹקַת קָאִי
 26 בְּנִבְסֵיהּ – הלוקח, כלומר המחזיק, הוא זה שכבר מוחזק בקרקע
 27 שלש שנים, ורק המוכר מבקש עתה להטיל ספק בחזקתו. וכיון
 28 שכך מעמידים הקרקע היכן שהיא, והיינו ביד הלוקח, עד שיברר
 29 המערער שהדין עמו.
 30 דְרַב נַחְמָן אַדְרַב נַחְמָן נְמִי לֹא קְשִׁיא, שהטעם שלגבי נכסי בר סיסין
 31 העמיד רב נחמן את הקרקע בידי הלוקח, בִּינְן דאָמַר לִיה המוכר
 32 'נכסי דְבֵי בַר סִיסִין מכורין לך', וְמִיִּקְרִיא דְבֵי בַר סִיסִין – ואף קרקע
 33 זו אכן נקראת בפי כל דבי בר סיסין, הרי שנראים הדברים שלפיכך
 34 נקראת כן שאכן מהם קנאה, אלא שהמוכר טוען שלא קנאה מבר

אגרות קודש

בי"ה, עש"ק ט"ו בשבט, ה'תשכ"ב
 ברוקלין, נ. י.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"נ רב פעלים בעל מדות
 וכו' לוי שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו הזמנה והודעה ע"ד תי"ת דרבים במסכת קדושין, ומסיבת הסיום
 במוצש"ק אור ליום ראשון בשבת דפרשת מתן תורה.

ודבר בעתו מה טוב, שהרי סיום המסכת - תניא ר' נהוראי אומר כו' - מדבר במעלת התורה,
 מעלתה לא רק בנוגע לעולם הבא ועניניו, כי אם גם בנוגע לעולם הזה ועניניו, ואדרבה - ההדגשה היא
 איך שטובה היא מכל אומנות שבעולם בנוגע לשכר בעולם הזה.

ולחעיר בסיום הני"ל, שלכאורה מצינו בזה היפך הכלל הידוע, אשר הברייתא מוסיפה על
 הענינים שבמשנה ומבארת ומפרטת אותם יותר, דכיון שנתרבו הגזירות ונתמעטו הלבבות וכו' הרי

המשך בעמוד רכט

בבא בתרא. חזקת הבתים – פרק שלישי דף ל עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכז רש"י תוספות

לאו מוהית דהא ארעא ידי הוא – פירש רבינו שמואל: דאם ממוחזק זה שלש שנים, וטוען "מפליגא זבנתיה דחבנה מינך קמי דידי" – דנאמן במיגו דאי בעי אמר "מינך זבנתיה ואבלתיה שני חזקה. אי נמי, אם יש לו עדים שהחזיק בה המוכר יום אחד. והביא ראייה מוהיתא דדר בקשתא בעלייתא דלקמן. ובדבריו כן הוא היבא דיש עדים למעריער שהקרקע שלו היתה. אבל בעובדא דהכא משמע

שלא היה למעריער עדים, מדקאמר: לאו קא מוהית בו, אי הוה טעין: קמי דידי זבנה מינך" או דר בה חד יומא – היה נאמן, אף על פי שלא החזיק שלש שנים, מיגו דאי בעי אמר "לא היתה שלך מעולם". אבל דאי השתא דאמר "מפליגא זבנתיה דחבנה מינך", הוהיה שהיתה שלו – תו לא מצי למיטען "קמי דידי זבנה מינך" או "קמי דידי דר בה חד יומא" מיגו דאי בעי אמר בתחלה "לא היתה שלך מעולם". דמיגו למפער לא אמרינן, כדמוכח לקמן (מא, ב) גבי ההוא דדר בקשתא בעלייתא ארבע שנין, ואמר: מפליגא זבנתיה דחבנה מינך, אתא לקמיה רבי חיאיא. אמר ליה: אייתי סהדי דדר ביה אפילו חד יומא, ואוקמינא לה בייך. משמע דאי לית ליה סהדי – אין נאמן לומר "קמי דידי דר בה חד יומא" במיגו דאי בעי אמר "מינך זבנתיה", כיון שכבר הודה דלא מיניה זבנה – לית ליה תו מיגו, ואין לו להאמינו במאי דקאמר השתא מתוך שהיה יכול לשקר בתחילה קודם שהודה, דלא הוה נסיק ארעתיה שהיה זקוק לטענה זו. והא דקאמר התם רב: חזיתיה לדעתיה דחביבי דאי הוה אמר ליה "קמי דידי זבנה מינך" – הוה מהמינן ליה במיגו דאי בעי אמר "מינך זבנתיה" – לא קאמר שהיה עדיין נאמן בטענה זו, אלא כלומר, אי הוה טעין מעיקרא קודם שהודה. והוא הדין דאי הוה טעין מעיקרא "קמי דידי דר בה חד יומא" דהוה מהמינן. ועוד ראייה מסוף ד"ה בור" (סנהדרין א, א) גבי ההיא איתתא דנפק שטרא ממותי ידה, אמרה:

ידענא ליה בהאי שטרא דפרעי הוא כו'. ולא הימנא רב נחמן. אמר ליה רבא: הוא אי בעיא קלתיה כיון דאתחוק בבי דינא, אי בעיא קלתיה לא אמרינן. אלמא, אף על גב דקודם שראינוהו בידה היתה נאמנת לומר דפרוע הוא במיגו דאי בעיא קלתיה, השתא דאתחוק בבי דינא, פירוש שראינוהו בידה – לא מהמיננה, דאין כאן עוד מיגו, שעל כרחק ירביה עכשיו טענה זו שהיא אומרת, אם רוצה לפטור את הלוח. ובקונטרס פירש שם: "אתחוק" – שהיה השטר מקיים, ואין נראה לרבינו יצחק, דמה מועיל: דמכל מקום אי בעיא קלתיה. ועוד ראייה: דרתן בעי פירוש "שבנתה דיהיין" (שבועות לח, ב): "מנה לי בייך" אמר לו "חך", למחר חבירי לו: "תננה לי", ונתינו לך" – פטור. ופרך מינה (שם מא, א) למאן דאמר המלוה את חבירו בעדים צריך לפרועו בעדים: והא הכא כיון דרביעה בעדים – במאן דאחיפה בעדים דמי, וקתיי פטור. ומאי קושיא? שאני הכא דפטור, מיגו דאי בעי אמר אתמול "לא היו דברים מעולם" אלא ודאי כי האי גונא לא אמרינן מיגו. ומה שפירש הקונטרס בפרק בתרא דכתובות (קט, ב) גבי עשאה סימן לאחר, דאם טען ואמר "חזרתיה לקחתיה ממנו לאחר ששעיתיה סימן בשמך" – נאמן, דהפה שאסר הוא הפה שהתיר. דמאחר שיש עדים שהתיר

שלו ונגולה ממנו – אין לו זכות אלא על פיו של זה שעשאה סימן לו, והרי חור ואמר "לקחתיה ממך" – אין נראה לרבינו יצחק, דהתם נמי חור ואכלה שני חזקה אחר שעשאה סימן. וכי תימא: אי אכלה שני חזקה פשיטא, ומאי קא משמע לן רבי יוחנן דנאמן? מתניתין היא, דחוקה שיש עמה טענה הרי זו חזקה ויש לומר: דסלקא דעתך דלא מוהית, כיון שערער עליו קודם שאכלה שני חזקה לומר שהיא שלו – לא עביד איניש ולזבנה בטר הכי, קא משמע לן. וכן ההוא עובדא דמיתיה בטר הכי איירי בשאכלה שני חזקה. ובעובדא דידן, אי הוה מיתיה המוחזק סהדי דדר ביה חד יומא, נראה לרבינו שמשמן בן אברהם דהוה לאוקומי לארעא ביידיה. אף על גב דליכא מיגו, מכל מקום טענינן ללוקה, מאחר שהיה המוכר נאמן לומר "זבנתיה מינך", במיגו דאי בעי אמר "לא היתה שלך מעולם". ואף על גב דהאי לוקח ידע שהיתה שלו, והוי כחד סהדי – מכל מקום הוי מיגו, כדמשמע לקמן (לג, ב) גבי נסכא דרבי אבא, אי לא הוי מחויב שבועה ואינו יכול לישבע – היה נאמן לומר "ידיי חטפיי", במיגו דאי בעי אמר "לא חטפיי" והיה מוכחש את העד. והכא לא הוי מחויב שבועה. דאין נשבע על הקרקעות. וכהאי גונא מיצינו בסוף "המוכר" (בבא בתרא ע, א) גבי מפקדי אצל חבירו בשטר, דאף על גב דלא טענינן ליתמי "נאנסו", אפילו הכי טענינן ליה "החזרתיו לך", כיון שאביהם היה נאמן בטענה זו במיגו דאי בעי אמר "נאנסו". ואומר רבינו יצחק: דלא דמי להדיא ד"המוכר את הבית", דהכא, אם היה רוצה המוכר לזכות בטענה זו ד"לא היתה שלך מעולם" – לא היה מעכבה הלוקה, שהרי יודע היה שהיתה שלו. כתב רבינו תנאל: ראינו לרבותינו הגאונים זכרונם לברכה דהאי מחזיק לית ליה למיחית לדינא בהי מריה דארעא, אלא האי דובין ליה מוחית בהדיה. ואין נראה לרבינו שמשמן בן אברהם, דהא כל זכות שתבא ליה מוכר ראשון לשני, ולא יוכל לדחות ולומר לו "לאו בעל דברים ידיי את". ולקמן אשכחן בהדיא גבי ההוא דדר בקשתא בעלייתא דלא מצי למימר ליה "לאו בעל דברים ידיי את", אלא אי הוה משכח סהדי דדר ביה ההוא גברא חד יומא – הוה מוקי לה רבי חיאיא ביידיה.

כל נכסי דבי בר סיסין – כלומר: כל אותן קרקעות שקניתי מאותו אדם ששמו בר סיסין. דמקריא דבי בר סיסין – כך קורין לו, ואין ידוע אם קנאה מבי בר סיסין ולפיכך נקראת כן, או כך שמה מעולם וירושה היא לו מאבותיו. אוקמה בידא דלוקח – כדמפרש טעמא לקמיה, דעליה דידיה רמיא לגלוי דלאו בר סיסין היא. אמר ליה רבא דינא הכי – להוציאה מספק מתחת יד המוכר שהוא

מוחזק? המוציא מחבירו – דהיינו לוקח, עליו להביא ראיות וזכות, ומאחר שאין לו ראייה – יפסיד קשיא דרבא אדרבא קשיא דרב נחמן אדרב נחמן – דלעיל מוקי לה רב נחמן ביד המוכר ורבא ביד הלוקח, והכא איפכא. דרבא אדרבא לא קשיא – דבכל דוכתי מוקי לה ביד המוחזק, והתם מוכר כו'. כיון – דכולי עלמא קרו ליה "דבי בר סיסין" ונראין הדברים שלפיכך נקראת כן – שקנאה מבי בר סיסין, והוא אמר: לאו מבר סיסין לקחתיה – עליה דידיה רמיא לגלוי ולהביא ראיה דלאו מבר סיסין לקחה. ואם ביאי עדים דאיקריו הוא דמקריא הכי, ולא מהני שדות שלקח מבר סיסין היא – מוקמינן לה ביידיה. דהא פשיטא לן דהאי דאמר ליה "נכסי דבי בר סיסין מונבנא לך" הכי קאמר: קשיתי שקניתי ממנו, ולא נכסי של קניתי ממנו, אף על פי שנקראין כן. כך נראית השיטה. מי לא אמרינן ליה קיים שפוך – אדרי שהמוכר רוצה לפסול? והחזקה של שלש השנים במקום השטר היא באה, ומאחר שהמוכר מערער על החזקה שאינה חזקה – צריך זה להביא עדים שחזקה גמורה שלא דר זה עמו. ובהני תרי עובדי סבידא לן כרב נחמן דהלכתא כוותיה בדניא, וכן פוסקין פירושי רבי הנינא איש רומי. מאי בעית בהאי ביחא – שהכל יודעין ששלי היה. אמר אנא בשוקי ברא מוציא – בראיך מרחיקים מקום, שאין השיירות מצויות, ולא ידעתי ולכך לא מוחית. ותנן

בפירקין: היה ביחודה והחזיק בגליל – אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה באותה מלכות, דהו שירות מצויות. אי נמי, איכא לאוקמה בשעת חירום, ואפילו באותה מדינה כדלקמן בהאי פירקין. וכן פירושה הגאונים כפירוש רבינו חננאל. אבל במקום שהשירות מצויות וליכא חירום – לא מצי טעין הכי, דקימא לן בפירקין (לו, ב): מוחזקין בנכסי בורה, דמאחר שלא בפניו הויה מחאה. ואי טעין: לא ידעתי שהחזיק איש פלוני בקרקע שלי, ולכך לא מוחית – אינו נאמן. דכי היכי דאמרין מחאה שלא בפניו הויה מחאה, דהברך חכסא אית ליה ויאמרו לו למחוק – כמו בן אמור לו למחוק – בקרקע שלו, והואיל ושיירות מצויות. וכן הלכה. בשוקאי הוה טרידנא – למכור סחורת ולקנות אחרת, ולא ידעתי שאתה דר בבית. וכגון שיש לו בית אחר באותה העיר שהיה מתאכסן שם כל שלשים יום. ויש מפרשים: בשוקאי הוה טרידנא – ולא היה לי פנאי למחות, אף על פי שידעתי. ואינו נראה בעיני.

שלו ונגולה ממנו – אין לו זכות אלא על פיו של זה שעשאה סימן לו, והרי חור ואמר "לקחתיה ממך" – אין נראה לרבינו יצחק, דהתם נמי חור ואכלה שני חזקה אחר שעשאה סימן. וכי תימא: אי אכלה שני חזקה פשיטא, ומאי קא משמע לן רבי יוחנן דנאמן? מתניתין היא, דחוקה שיש עמה טענה הרי זו חזקה ויש לומר: דסלקא דעתך דלא מוהית, כיון שערער עליו קודם שאכלה שני חזקה לומר שהיא שלו – לא עביד איניש ולזבנה בטר הכי, קא משמע לן. וכן ההוא עובדא דמיתיה בטר הכי איירי בשאכלה שני חזקה. ובעובדא דידן, אי הוה מיתיה המוחזק סהדי דדר ביה חד יומא, נראה לרבינו שמשמן בן אברהם דהוה לאוקומי לארעא ביידיה. אף על גב דליכא מיגו, מכל מקום טענינן ללוקה, מאחר שהיה המוכר נאמן לומר "זבנתיה מינך", במיגו דאי בעי אמר "לא היתה שלך מעולם". ואף על גב דהאי לוקח ידע שהיתה שלו, והוי כחד סהדי – מכל מקום הוי מיגו, כדמשמע לקמן (לג, ב) גבי נסכא דרבי אבא, אי לא הוי מחויב שבועה ואינו יכול לישבע – היה נאמן לומר "ידיי חטפיי", במיגו דאי בעי אמר "לא חטפיי" והיה מוכחש את העד. והכא לא הוי מחויב שבועה. דאין נשבע על הקרקעות. וכהאי גונא מיצינו בסוף "המוכר" (בבא בתרא ע, א) גבי מפקדי אצל חבירו בשטר, דאף על גב דלא טענינן ליתמי "נאנסו", אפילו הכי טענינן ליה "החזרתיו לך", כיון שאביהם היה נאמן בטענה זו במיגו דאי בעי אמר "נאנסו". ואומר רבינו יצחק: דלא דמי להדיא ד"המוכר את הבית", דהכא, אם היה רוצה המוכר לזכות בטענה זו ד"לא היתה שלך מעולם" – לא היה מעכבה הלוקה, שהרי יודע היה שהיתה שלו. כתב רבינו תנאל: ראינו לרבותינו הגאונים זכרונם לברכה דהאי מחזיק לית ליה למיחית לדינא בהי מריה דארעא, אלא האי דובין ליה מוחית בהדיה. ואין נראה לרבינו שמשמן בן אברהם, דהא כל זכות שתבא ליה מוכר ראשון לשני, ולא יוכל לדחות ולומר לו "לאו בעל דברים ידיי את". ולקמן אשכחן בהדיא גבי ההוא דדר בקשתא בעלייתא דלא מצי למימר ליה "לאו בעל דברים ידיי את", אלא אי הוה משכח סהדי דדר ביה ההוא גברא חד יומא – הוה מוקי לה רבי חיאיא ביידיה.

1 **מפּלניא** זבינתיה דזבנה מינך ואבלתיה שני חוקה אמר ליה פלניא גולנא הוא – פירשו: יש לי עדים שהוא גולן, ואפילו דר ביה חד ימוא – הא קיימא לן דגולן אין לו חוקה, ולא כפירוש הקונטרס דפירש דאין לו עדים שהחוק בה המוכר אפילו יום אחד, דהו לא היה מצי טעין פלניא גולנא הוא. משמע שרוצה לפרש

2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58

1 **דִּהְיָ אֲרַעָא דִּרְדִּי הִיא, וְאָתָּא לָא זְבִינְתָּה מִיֻּנְיָ? זֵיל, לָאוּ בַּעַל דְּבָרִים דִּרְדִּי אַתָּא; אָמַר רָבָא:** דִּינָא קְאָמַר לֵיהּ. **הֵהוּא דְאָמַר לֵיהּ לְחַבְרִיהּ: מַאי בְּעִית בְּהַאי אֲרַעָא? אָמַר לֵיהּ: מַפְלָנְיָ זְבִינָא וְאַכְלַתִּיהּ שְׁנֵי חוֹקַה.**
2 **אָמַר לֵיהּ: פְּלָנְיָ גּוֹלְנָא הוּא.** אָמַר לֵיהּ: **וְהָא אִיתִי לִי סַהְרֵי דַּאֲתָא איִמְלַכִּי בְּךָ, וְאַמְרַתִּי לִי "זֵיל זְבִין" אָמַר לֵיהּ:** הַשְׂנֵי נוּחַ לִי, הֲרֵאשׁוֹן קָשָׁה הִימְנוּ; **אָמַר רָבָא: דִּינָא קְאָמַר לֵיהּ. - כְּמֵאן, פַּאֲדָמוּן? דִּתְנָן: הַעוּרֵר עַל הַשָּׂדֶה וְחֲתוּם עֲלֵיהּ בַּעַד - אֲדָמוּן אּוּמְרַ: הַשְׂנֵי נוּחַ לִי, הֲרֵאשׁוֹן קָשָׁה הִימְנוּ; וְחַקְמִים אּוּמְרִים: אִיבֵד אֶת זְכוּתוֹ? - אֲפִילוּ תִימָא רַבָּנָן, הִתֵּם עֶבֶד לֵיהּ מַעֲשָׂה, אָבֵל הָכָא דְבוּרָא, עֶבֶד אֵינִישׁ דְּמִיקְרֵי וְאַמְרַ. הֵהוּא דְאָמַר לֵיהּ לְחַבְרִיהּ: מַאי בְּעִית בְּהַאי אֲרַעָא? אָמַר לֵיהּ: **מַפְלָנְיָ זְבִינְתָּה וְאַכְלַתִּיהּ שְׁנֵי חוֹקַה.** אָמַר לֵיהּ: **פְּלָנְיָ גּוֹלְנָא הוּא.** אָמַר לֵיהּ: **וְהָא אִיתִי לִי סַהְרֵי דַּאֲתָא בְּאוּרְתָא וְאַמְרַתִּי לִי "זְבִינָה נִיהַלִּי" אָמַר לֵיהּ: אָמוּנָא אִיזְבוּן דִּינְאֵי, אָמַר רָבָא:** עֶבֶד אֵינִישׁ דְּזְבִין דִּינְיהּ. **הֵהוּא דְאָמַר לֵיהּ לְחַבְרִיהּ: מַאי בְּעִית בְּהַאי אֲרַעָא? אָמַר לֵיהּ: מַפְלָנְיָ זְבִינָא וְאַכְלַתִּיהּ שְׁנֵי חוֹקַה.** אָמַר לֵיהּ: **וְהָא נְקִימְנָא שְׁטְרָא דְּזְבִנִי לֵיהּ מִינְיהּ הָא אֲרַבְעֵי שְׁנֵי אָמַר לֵיהּ: מִי סַבְרַת "שְׁנֵי חוֹקַה" - תֵּלַת שְׁנֵי קָא אָמְיָנָא? שְׁנֵי חוֹקַה טוּבָא קָא אָמְיָנָא - אָמַר רָבָא: עֶבֶדִּי אֵינִישׁ דְּקָרוּ לְשֵׁנֵי טוּבָא "שְׁנֵי חוֹקַה". וְהִנֵּי מִיֻּלִּי דַּאֲכֻלָּה שְׁבַע, דְּקָדִים חוֹקַה דִּהְיָ לְשְׁטְרָא דְּקָדָא, אָבֵל****

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58

בבא בתרא דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רכט

37 מעשה נוסף: ההוא דאמר ליה לחבריה, מאי בעית בהאי ארעא – מה
38 עושה הנך בקרקע זו. אמר ליה המחזיק, מפלגניא זבינא ואבדתייה
39 שני חוקה – קניתי הקרקע מפלוני ואכלתי בה שנות חוקה. אמר
40 ליה המערער, פלגניא זולאניא הוא – פלוני זה גזל את הקרקע ממני.
41 אמר ליה המחזיק למערער, והא אית לי סהדי דאית בהא ארעא
42 ואמרת לי זבנה ניהלי – הלא יש לי עדים שבאת אלי בלילה קודם
43 שקניתי הקרקע, ובקשת ממני שאקנה הקרקע עבורך. ואם אכן
44 היתה הקרקע שלך, היה לך לתובעו למוכר ולהוציא ממנו הקרקע
45 חינם, ולא לאבד מעותיך. אמר ליה המערער למחזיק, לכך רציתי
46 לקנות הקרקע ולא לתובעו לדין, משום דאמינא איזבון דינאי –
47 אמרתי בלבי, עדיף שאקנה בדמים מועטים את הראוי להגיע לי
48 בדין, ולא לטרוח ולבוא בדין עם הגזלן. אמר רבא, אכן עביד איניש
49 דזבין דינאי – עשוי אדם לקנות את המגיע לו בדין, וכגון אדם תם
50 שאינו רוצה לבוא לקטטה ומחלוקת.
51 מעשה נוסף: ההוא דאמר ליה לחבריה, מאי בעית בהאי ארעא – מה
52 עושה הנך בקרקע זו. אמר ליה המחזיק, מפלגניא זבינא ואבדתייה
53 שני חוקה – מפלוני קניתייה וכבר אכלתי בה שנות חוקה ולכך לא
54 נזחרתי לשמור את שטר המכירה. אמר ליה המערער, והא נקיטנא
55 שטרך דזבני ליה מינייה הא ארבעי שני – והרי יש לי שטר שקניתי
56 את הקרקע מאותו פלוני לפני ארבע שנים, ואותו פלוני שמכר לך
57 הקרקע לפני שלש שנים מכר לך קרקע שאינה שלו. אמר ליה
58 המחזיק, מי סברת שמה שאמרתי 'שני חוקה' תלת שני קא אמינא
59 – כוונתי היתה לשלש שנים בלבד, שני חוקה טווא קא אמינא –
60 כוונתי היתה שכבר שנים רבות החזקתי בה, ואף יש לי עדים על
61 כך, ונמצא שקניתי הקרקע מפלוני לפני הזמן הכתוב בשטרך
62 ואותו פלוני מכר לך את הקרקע שלא כדין, שבאותו זמן שמכרה
63 לך היתה כבר שלי. ומה שלא אמרתי בתחילה שהחזקתי בה
64 הרבה שנים לפי שלא הייתי יודע שיש בידך שטר בן ארבע שנים.
65 אמר רבא, אכן עבידי איניש דקרו לשני טווא שני חוקה – עשוי
66 אדם לקרוא לשנים רבות 'שני חוקה', ויכול המחזיק לבאר שזו
67 היתה כוונתו.
68 הגמרא מגבילה דין זה: והני מילי באופן דאבדתייה שבע – שהחזיק זה
69 בקרקע כבר שבע שנים, דקדים חוקה דהאי לשטרך דהך – שבכך
70 נמצא שכבר החזיק זה שלש שנים קודם שכתב המוכר את השטר
71 למערער,

1 דהאי ארעא דידי היא ואת לא זבינתה מינאי – שהקרקע שלי היא,
2 ואילו אתה לא קנית ממני, אם כן זיל לאו בעל דברים דידי את –
3 צא מן הקרקע שאינך בעל דין עמי כלל. אמר רבא, אכן דינא
4 קאמר ליה – צודקים הם דברי המערער, ומוציא את הקרקע
5 מהמחזיק.
6 מעשה נוסף: ההוא דאמר ליה לחבריה, מאי בעית בהאי ארעא – מה
7 עושה הנך בקרקע זו. אמר ליה המחזיק, מפלגניא זבינא ואבדתייה
8 שני חוקה – קניתייה מפלוני וכבר אכלתי בה שנות חוקה. אמר ליה
9 המערער, פלגניא זולאניא הוא – פלוני שמכר לך גזל ממני את השדה.
10 אמר ליה המחזיק, והא אית לי סהדי דאתאי אימלכי בה ואמרת לי
11 זיל זבין – הלא יש לי עדים שהתייעצתי עמך לפני רכישת השדה
12 ויעצת לי לקנותה, ואם היתה השדה שלך כיצד יעצת לי לקנותה,
13 אמר ליה המערער למחזיק, אף שהקרקע שלי יעצתי לך לקנותה
14 משום שהשני נוה ליה הראשון קשה הימנו – אתה השני שמחזיק
15 בשדה זו, נוה לי יותר שאוכל להוציאה בהך בדין, ואילו הראשון
16 שמכרה לך אדם קשה הוא להוציא ממנו, ואין במה שיעצתי לך
17 לקנותה הודאה שאכן הקרקע אינה שלי. אמר רבא, אכן דינא
18 קאמר ליה – דין אמת אמר המערער, ומוציא את הקרקע
19 מהמחזיק.
20 מקשה הגמרא: קמאן – כדעת מי פסק רבא כר, האם קדעת אדמון,
21 וכמו דתנו, העודר על השדה – מכר שמעון שדה ללוי וראובן ערער
22 על השדה וטען שראובן היה ראובן חתום עליה בתור עד, ונמצא שבשטר
23 המכירה בין שמעון ללוי היה ראובן חתום עליה בתור עד, אדמון
24 אומר אין בכך הודאה שהשדה אינה שלו, שיכול לטעון ולומר
25 השני נוה ליה הראשון קשה הימנו, ולכך חתם על המכירה כדי
26 שתתקיים ותצא מיד שמעון ליד לוי. והקמים אומרים, חתימה זו
27 הרי היא כהודאה שאין השדה שלו ואיבד את זכותו. והרי ההלכה
28 כחכמים, ומדוע פסק רבא כאדמון.
29 מתרצת הגמרא: אפילו תימא – אף אם תעמיד דעת רבא כרבנן,
30 יש לחלק ביניהם, שכן הקם לגבי המערער שנמצא חתום על
31 מכירת השדה, עבד ליה מעשה – עשה מעשה וחתם, והמעשה
32 חשוב כהודאה גמורה, אבל רבא שיעץ המערער לקנותה, אינו
33 אלא דיבור בעלמא, ודפינא עביד איניש דמיקרי ואמר – יתכן
34 שידבר אדם במקרה דברים היכולים לשמש כראיה נגדו, ואף רבנן
35 מודים שיכול לטעון שלכך אמר כן משום שהעדיף שתצא השדה
36 לידי השני ויוציא ממנו בדין.

המשך מעמוד רכו

"קוצר שלילי" של המשנה, שהיא "דבר קצר וכולל ענינים רבים" אינו מספיק, מפני ירידת הדור. וברייתא דר' נהוראי הוא להיפך, שדברי המשנה באו בפירוט יותר, בהזכירה חולה, זקנה ויסורים, ולא רק זקנה כמו בברייתא. כן נמצא במשנה גם הטעם להחשיבות דתורה - כי שכרה בעוה"ז ובעוה"ב, ושאר כל אומות רק בעוה"ז, והושמט טעם זה בברייתא.

- ודרך אגב: הציון (על הגליון) לברייתא זו "מס' סופרים פט"ז" - מקומו על המאמר במשנה, כי במס' סופרים (וכן גם בתוספתא ספ"ה) - הוא כלשון המשנה -

ויובן זה - בקיצור - ובהקדמה שהמדובר, הן במשנה והן בברייתא, הוא בנוגע ללמוד את בנו. וע"פ מ"ש חנוך לנער ע"פ דרכו "יצטרך המלמד שירז אותו על הלימוד בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו ויאמר לו קרא כו' לא לעצם הקריאה לפי שאינו יודע מעלתה". והרי הבן שבגיל החינוך (והנשים וכלל עמי הארץ) אינו שייך עדיין ללימוד תורה לשמה, להיות כעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס "עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה".

וגם במדרגת הבן חילוק, שבדור המשנה, ראשונים כמלאכים, גם הבן אהוב אצלו ומשתוקק לשכר דעוה"ב, ולכן גם ע"ז אפשר להמשיכו ללימוד התורה, משא"כ בדורות שלאחרי זה, דאנו כחמורים, שאינו משתוקק לעוה"ב, ולכן לא הוזכר שכר דעוה"ב בברייתא.

46 וכן מודה עולא היבא דהנה קאי בי דינא ולא טען – באופן שכאשר
 47 היה בפני בית דין לא טען טענה אחרת, ואתא מאברא וטען – ורק
 48 אחר שיצא מבית הדין חזר מבחוץ וטען טענה חדשה ותיקן דבריו
 49 הראשונים, שהדין הוא שאינו חוזר וטוען, מאי טעמא, לפי
 50 שטענתיה אגרייה – לימדוהו חביריו וקוביו מבחוץ לטענה זו,
 51 ולא שכך היתה כוונתו באמת מתחילה.
 52 ופודו נהרדעי היבא דאמר ליה של אבותי שלקחתי מאבותיך –
 53 באופן שטען המחזיק בטענתו השנייה שאכן היתה הקרקע של
 54 אבותיך, אלא שאבותי קנו אותה מאבותיך, שהדין הוא דחוזר
 55 וטוען, שהרי אינו חוזר כלל מדבריו הראשונים שהיתה של
 56 אבותיו אלא שמוסיף עליהם.
 57 וכן מודים נהרדעא, היבא דאישתעי מילי אברא – באופן
 58 שבתחילה מחוץ לבית הדין טען כל מיני טענות ולא טען שם את
 59 הטענה שטוען כעת, ואתא לבי דינא וטען – ולאחר מכן כשנכנסו
 60 לבית הדין טען טענה אחרת המכחישה את הטענות הראשונות,
 61 שהדין הוא דחוזר וטוען, מאי טעמא, לפי שקבד איניש דלא מגלי
 62 טענתיה אלא לבי דינא – שעשוי אדם שלא לגלות טענותיו אלא
 63 בפני בית הדין, כדי שלא ישמע בעל דינו את טענותיו ויחפש
 64 תשובות להכחישם.
 65 הגמרא מביאה פסק ההלכה בדין זה: אמר אממר, אנה נהרדעא
 66 אנה – אף אני מחכמי נהרדעא, ואף על פי כן סברא לי – סבור אני
 67 כדעת עולא דמוען וחוור וטוען, ופוסקת הגמרא: והלקתא מוען
 68 וחוור וטוען.
 69 מעשה נוסף בשני בני אדם שנחלקו על קרקע: זה אמר, של אבותי
 70 היתה הקרקע וירשתיה מהם, ואף החזקתי בה שנות חזקה, וזה
 71 אמר, קרקע זו של אבותי היתה וירשתיה מהם ואף החזקתי בה
 72 שנות חזקה, שאותם השנים שאתה אומר שהחזקת בהם, אני
 73 החזקתי בהם ולא אתה. והביאו כל אחד עדים, האי אייתי סהדי
 74 דאבהתיה – האחד הביא עדים שהיתה הקרקע של אבותיו, וכן
 75 העידו שאכלה שני חזקה, והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה –
 76 והשני הביא עדים רק על אכילת שני החזקה, אולם לא הביא
 77 עדים שהיתה של אבותיו. אמר רב נחמן, אוקי אכילה לכהדי
 78 אכילה – העמד את עדות העדים על האכילה של שני החזקה זה
 79 מול זה, ונמצא כת אחת מכחישה השניה ובטלה עדותם, ונותרה
 80 העדות שהעידו עדי האחד שהיתה הקרקע של אבותיו, שעל
 81 עדות זה לא הוכחשו, ואוקי ארעא פתוקת אבהתא – ולכך יש
 82 להעמיד הקרקע בחזקת אבותיו של זה.
 83 רבא מקשה על סברא זו: אמר ליה רבא, הא עדות מוכחשת היא –
 84 הרי כיון ששתי כתות העדים מכחישות זו את זו, נמצא שאחת מהן
 85 העידה עדות שקר ופסולה היא לכל עדויות שבעולם, ומאחר ואין
 86 אנו יודעים איזה מהן היא שהעידה שקר, שמא אותה הכת
 87 שהעידה על חזקת האבות זו היא שהעידה שקר ואין לקבל
 88 עדותה אף על חזקת האבות.
 89 אמר ליה רב נחמן לרבא, נהי דאיתפחש פאכילתה – אמנם הוכחשו
 90 העדים לגבי אכילת שני החזקה,

1 אכל אם החזיק בקרקע שית – שש שנים בלבד, נמצא שבתוך
 2 השלש שנים הראשונות שהחזיק זה בקרקע מכרוה הבעלים
 3 לאחר, ואין לה מנאפה גדולה מזה, שבכך הראו הבעלים שמחזיקים
 4 הקרקע ברשותם ולכך יכולים למוכרה לאחר, וכיון שמתו
 5 הבעלים היה לו להיזהר בקרקע המכר, ואם אין לו שטר אין
 6 מועילה לו החזקה ותחזור החזקה למערער.
 7 הגמרא להלן מביאה מהקים שבהם נחלקו שם לי היתה הקרקע
 8 מעולם: מעשה בשנים מקוים טוענים על קרקע, זה אמר, של אבותי
 9 היתה הקרקע ושלי היא בירושה, וזה אמר, של אבותי היתה.
 10 והביאו כל אחד מהם עדים, האי אייתי סהדי דאבהתיה היא – אחד
 11 מהם הביא עדים שהיתה של אבותיו, והאי אייתי סהדי דאכלה שני
 12 חזקה – שהחזיק בה שלש שנים, אך לא הביא עדים שהיתה של
 13 אבותיו. אמר רבה, זה שהביא עדי חזקה נאמן שהיתה הקרקע של
 14 אבותיו, שאם לא כן מה לו לשקר – מדוע היה צריך לשקר ולטעון,
 15 הלא כיון שהחזיק שלש שנים אי בעי אמר ליה – אם רצה לשקר
 16 היה יכול לטעון, אמנם היתה הקרקע שלך אך מינך ובהתיה
 17 ואכילתיה שני חזקה – ממך קניתיה וכבר אכלתי בה שני חזקה,
 18 שאם היה טוען כך ודאי היה נאמן. ומתוך שהיה יכול לטעון כך,
 19 נאמן לטעון שהיתה הקרקע של אבותיו מעולם.
 20 אבי חולק על סברא זו: אמר ליה אבי רבה, מה לי לשקר במקום
 21 עדים לא אמרין – אין אדם נאמן מכח ימיה לי לשקר במקום שיש
 22 עדים המכחישים דבריו, מהרי כפי טענתו היתה הקרקע של
 23 אבותיו מעולם, ואילו העדים טוענים שהיתה של אבותיו של
 24 האחר. ואף שהחזיק בקרקע שלש שנים חזקה שאין עמה טענה
 25 היא, שהרי התברר שלא היתה של אבותיו והחזיק בה שלא כדק,
 26 ולכך תחזור הקרקע לאותו שהביא עדים שהיתה הקרקע של
 27 אבותיו.
 28 דיון נוסף שהיה בהמשך אותו מעשה: הדר אמר ליה – חזר המחזיק
 29 וטען, אין, דאבהתיה היא ובהתיה מינך – אמת הוא כדברייך שהיתה
 30 הקרקע של אבותיך, אולם אני קניתיה מהם והחזקתי בה שני
 31 חזקה, והאי דאמרי לה דאבהתי – ומה שטענתי קודם שהיתה של
 32 אבותי, כוונתי היתה דסמיך לי עלה דאבהתי – שבטוח אני על
 33 הקרקע כאילו ירושה היא לי מאבותי, לפי שקניתיה והחזקתי בה
 34 כדק ובעדים, אך לא היתה כוונתי שהיתה של אבותי. ומסתפקת
 35 הגמרא האם מוען וחוור וטוען – יכול אדם לטעון טענה בבית דין
 36 ולאחר שלא נתקבלה טענה אחרת המכחישה במקצת דבריו
 37 הראשונים אך יש בה בכדי לתקן דבריו הראשונים, או אין מוען
 38 וחוור וטוען ואף שמתקן דבריו הראשונים.
 39 הגמרא מביאה מחלוקת בדין זה: עולא אמר מוען וחוור וטוען,
 40 נהרדעי אמרי אינו מוען וחוור וטוען.
 41 הגמרא מגבילה את המחלוקת: ופודי עולא היבא דאמר ליה –
 42 באופן שאמר בפירוש בטענתו הראשונה שהקרקע של אבותי ולא
 43 של אבותיך, שהדין הוא דאינו מוען וחוור וטוען, שבאופן זה אינו
 44 יכול לתקן דבריו הראשונים שאמר ולא של אבותיך, ובאופן
 45 שמכחיש דבריו הראשונים ודאי אינו חוזר וטוען.

המשך מעמוד רטכ

ועד"ז בנוגע לחילוק השכר דאמונות ותורה בעוה"ז: בדורות האחרונים אשר כל דרך איש ישר
 בעיניו, ועל כל פשעים תכסה אהבה (אהבת עצמו) - אינו ירא מפני חולי ויסורים, כיון דאין יסורים בלא
 עון ומאמין בעצמו שלא יכשל בזה, ובנוגע לחולי - בטוח בעצמו "שינהג עצמו בדרכים אלו שהורינו
 (ואז) אני ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו".

משא"כ בדורות הראשונים, דור המשנה, שגם מחולי ויסורים מתירא - ע"פ דברי המשנה אל
 תאמין בעצמך עד יום מותך. וכן בנוגע לחולי - אינו מאמין בעצמו ואולי יכשל "במנהגות הרעים"
 ויחלה - ולכן דוקא במשנה מזכיר חולי ויסורים.

בבא בתרא. חזקת הבתים - פרק שלישי דף לא עמוד א - מתוך מהדרות "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רלא רש"י תוספות

1 זה אומר של אבותי - היה הקרקע, והרי היא שלי. וזה אומר בו. עובדא הוה, כדמובח
2 לקמיה. אמר רבה מה לו לשקר - לזה המחזיק במאי דטוען דשל אבותיו וירשה מהם,
3 אי בעי אמר בו. והלכך, בהאי מיגו מהימנינן ליה. אמר ליה - תלמידו אביי מה לי
4 לשקר בו, כלומר על ידי האי מיגו ד'מה לי לשקר' לא זכה בקרקע, שהרי עדים

מכחישים את דבריו, שאומרים דשל אבותיו

6 דאידיך היא, וגם החזקה אינה כלום - שהרי
7 אין עמה טענה כי אם טענת שקר. והלכך
8 כאבוי, שהרי רבה הודה לו, כדמובח ואזיל. הדר
9 אמר ליה אין בו' - דמשום שהיו מפסידין אותו
10 כאבוי, הוצרך לחזור ולטעון כן. ודיקא נמי,
11 דקאמר גמרא: אמר ליה אבוי, ולא קאמר "אבוי
12 אמר". הדר אמר ליה - הווא דאייתי עדי
13 חזקה לאידיך. ודמייך עלה כדאבתי - הייתי
14 סומך ומבטח על קרקע זו כאילו היא של
15 אבותי, לפי שהחזקתי בה בשופי ובעדים,
16 וקניתיה מאבותיך. ובעי גמרא: טוען וחזור וטוען
17 - יכול אדם לטעון בבית דין, שטוען בבית דין
18 מה שהוא רוצה, וחזור וטוען לתקן דבריו
19 הראשונים? עילא אמר טוען וחזור וטוען -
20 טוען בבית דין מה שהוא רוצה, וחזור אחרי כן
21 לטעון דברים אחרים לתקן דברים הראשונים
22 אף על פי שמכחישים קצת, בזה שחזר וטען. האי
23 דאמר "דאבתי" - דסמייך עלה כדאבתי.
24 ומודי עילא - אף על גב דמהימנינן ליה להאי
25 דטען "אין דאבתך היא" בו, שאם טען
26 מתחילה ופירש "של אבותי ולא של אבותיך" -
27 דאינו חוזר וטוען טענה זו "דסמייך ערה
28 כדאבתי, שהרי עוקר לגמרי בדברים
29 הראשונים. וכן הלכה, דפסקין לקמן כעולא.
30 ומודי נמי עילא - כל היכא דהוה קאי בי דינא
31 ולא טען תיקון דברים הראשונים, אלא אחר
32 שיצא מבית דין חור לבית דין ותיקן דבריו
33 הראשונים - שאינו חוזר וטוען היכא דמכחישו
34 קצת. מענתיה אגמריה - אוחביו וקרוביו.
35 ומודו נהרדיע - בזה שטען מתחילה "של
36 אבותי" חוזר וטען "של אבותי שלקחה
37 מאבותיך" - דחוזר וטוען, ומהימנן דאינו עוקר
38 דבריו הראשונים כלל, אלא מוסיף עליהן,
39 וכיון דהחזיק בה שלש שנים - מוקמינן לה
40 בבידה. דחזקה שיש עמה טענה היא, דמה לו

41 לשקר, דאי בעי אמר "מינך זבנתה ואבלתייה שני חזקה", כי אמר נמי "של אבותי
42 שלקחה מאבותיך" - מהימנן. ואף על גב דגבי יורש קיימא לן לקמן בפירקין דאין
43 צריך טענה, מאחר שהחזיק בה שלש שנים, היאך היתה של אביו, אבל ראייה בעי
44 שהחזיק בה אביו יום אחד - הכא אין צריך להביא עדים שהחזיק בה אביו כלל,
45 שהרי זה טען טענה גמורה, וחזקה שיש עמה טענה היא. ומודו נמי נהרדיע - כל
46 היכא דאישתעי מילי מאבראי לבי דינא קודם שטען כלום בבית דין, ולא טען מה
47 שהוא טען כעשוי בבית דין, ואתא לבי דינא לטעון טענת שערקוהו לגמרי את
48 הראשונות - דחוזר וטוען, דלא מגלי מענתיה - שלא ילמד מהן מי שבגגודו, ויתן
49 לבו מתחלה קודם שיבאו לבית דין להשיב עליהם. וכן הלכה. והני מילי - טענות
50 בעלמא, אבל טען בפירוש בפני עדים חוץ לבית דין "חייב אני מנה לפלוני" - הרי
51 הודה לו, ושבו אינו יכול לכפור בבית דין. וסבירא לי דחוזר וטוען - כלומר, אנא
52 נמי נהרדיעי אנא, ופליגנא עליהו דנהרדיעי. והלכתא חוזר וטוען - תיקן לשון
53 הראשון, אף על פי שמכחישים קצת, הואיל ואינו עוקר לגמרי, כדלעיל. וזה אומר
54 של אבותי - ואבלתייה שני חזקה, אותן שלש שנים שאתה טוען - אני אבלתייה
55 ולא אתה. והאי אייתי סהדי דאבלה שני חזקה - אותן שלש שנים עצמן שהעידו

56 אלו הראשונים עליהם, ובאו אלו והכחישום. אמר רב נחמן - עדות דאכילה בטלה, דאוקי עדות של אכילה כנגד עדות שניה של אכילה, והרי מכחישים זה את זה. אבל
57 בעדות דאבתא דלא אתכחשת - עדותן קיימת. ומוקמינן בידיה. הא עדות מוכחשת היא - כיון דהני שתי כתות מכחישות זו את זו - אתת מן פסולה לכל עדות
58 שבעולם, ואחרי שאין לברר איזו הפסולה - תיבטל עדותן לגמרי.

1 אבל אכלה שית שנין בו' - הקשה רבינו יצחק בר מרדכי: אפילו לא אייתי סהדי
2 אלא דאכלה שלש שנין - היא נאמן לומר 'לקחתי קודם מינך', במיגו דאי
3 בעי אמר "מינך זבנתה" ואומר רבינו יצחק: דאין זה מיגו, דמעיקרא לא יטעון כלל
4 'מינך זבנתה', דאין יודע אם יש לזה שטר שקנאה ממנו. אמר רבה מה לו לשקר
5 - "רבה" גרסינן, דאביי ורבא אמרי לקמן (לג, ב)

6 דלא סבירא ליה דרב חסדא, ד'מה לי לשקר'
7 במקום עדים לא אמרינן. מה לי לשקר במקום
8 עדים לא אמרינן - תימנן להביא, שמשון כן
9 אברהם: אמאי הוי במקום עדים? נמא של אבותיו
10 היתה יום אחד, ונאמר שלקחה מאבותיו. והא
11 טוענין לירוש, ומהימנינן ליה בהא דקאמר
12 שאבותיו דרו בו יום אחד, במיגו דאי בעי אמר
13 "מינך זבנתה" ולקמן נמי דקאמרי נהרדיעי והיכא
14 דאמר "של אבותי שלקחה מאבותיך" דחזר
15 וטוען, לפי שאפילו לא יטעון שלקחה, אלא אמר
16 שדרו בה יום אחד - אנו טענינן ליה ואומר רבינו
17 יצחק: ד'של אבותי' משמנו: שהיתה מעולם של
18 אבותי, ולא שלקחה, עד שיפרש בדבריו. ולקמן
19 נדקט "שלקחה" - לא שצריך שיטעון שידע
20 שלקחה, אלא: של אבותי שראיתי שדרו בה יום
21 אחד. על כן בני רוצה לכוונת, דרשנא לקחה
22 אבותי במשפט. וטוענין לירוש.

23 ומודו נהרדיעי היכא דאמר שלקחה בו' -
24 מספקא לרבינו יצחק, היכא דנפיק לבראי חוזר
25 ואתא לבית דין, אי מיני למימר הכי. אמר ליה
26 רבא הוא עדות מוכחשת היא - תימנן: אמאי
27 הוא עדות מוכחשת? והא רבא אית ליה
28 "במרוכב" (בבא קמא עב, ב) ובפירקין "זה בורר"
29 (סנהדרין כו, א) דעד זומם מכאן ולהבא הוא
30 נפסל, ולא מפסל אלא משעה דאתכחשו. ואית לן
31 למימר אאבלתייה דאתכחשו - אתכחשו,
32 אאבתא דלא אתכחשו - לא אתכחשו דהכי
33 אמר ב"מרוכב" (שם עג, א) דהוונת על הטביחה
34 ועל הגניבה לא הוונת, אף על גב דתוך כדי בורר
35 העידו על הגניבה ועל הטביחה, לרבא, כיון
36 דמהייתא שעתא דקא מיתומי הוא דקא מייפסלי,
37 אטביחה איתומו - איתומו, על הגניבה דלא
38 איתומו - לא איתומו. וללישנא דהוי טעמא
39 דרבא משום דעד זומם חידוש, ואין לך אלא
40 משעת חידושו - ניהא. אלא ללישנא דמפרש

41 טעמא דרבא משום פסידא דלקוחות - הכי נמי נהימנינן ואפילו היכא דליכא פסידא
42 דלקוחות לא מייפסל למפרע אפילו להדיא לישנא, מדבעי התם: מאי איכא בין האי לישנא
43 להאי לישנא? ולא קאמר: איכא ביניהו להיכא דליכא פסידא דלקוחות. ועוד קשיא, דקאמר
44 בסמוך: אליבא דרב חסדא כולי עלמא לא פליגי. משמנו דרב נחמן לא מיני סבר בשום ענין
45 כרב חסדא דחשיב ליה סהדי שקרי, ומנא ליה? דלמא סבר רב נחמן דמכאן ולהבא הוא נפסל
46 ומיהו, האי איכא למימר משום דלא קיימא לן כרבא בהא. ונראה דסוגיית דהכא כהדיא
47 לישנא דחידוש, אבל ללישנא דפסידא דלקוחות - סבר דלא אמר ליה רבא לרב נחמן
48 מעולם הכי. ולרבינו יצחק כן אשר נראה דלא דמי הך דהכא להדיא ד"מרוכב". הנתם גניבה
49 וטביחה תרי מילי ניהו, ולהכי אגניבה דלא איתומו - לא איתומו, כיון דלהבא הוא נפסל.
50 אלא הכא, כי איתכחשו אאכילה - איתכחשו נמי אאבתא, דאבתא בלא אכילה לא
51 מהני, דהוי מוקמינן בידיה דאית ליה סהדי דאכלה שני חזקה, דנאמן לומר 'היתה של אבותי
52 יום אחד', במיגו דאי בעי אמר "מינך זבנתה". ומיהו, אכתי דחשיב לה גמרא כעדות אחרת
53 - לא אתי שפיר.

110 באה בפני עצמה ומעידה - תימה: לבין לרב הונא בין לרב חסדא, והנמיניו לבתרא, במיגו דאי בעי פסליננהו לקמאי בגולנותא ומיהו, במיגו דאי בעי הוי מזמי להו - ליכא להנמיניהו, דיראים להזימן פן יחמו גם הם. ונראה לי: דמיגו במקום עדים לא אמרינן. (ועוד) דמיגו לא יוכל לסייעם יותר משני עדים, אפילו דן עמקן

מאה עדים - אין נאמנין, דתרי כמאה. ועוד
אומר רבינו יצחק: דלא שייך מיגו, דאין דעת
שניהם שוה, ומה שירצה לטעון לא יטעון זה.
ורב נחמן כרב הונא - תימה: דברק שני
דכתובות (ט, ב) תניא: שנים שהיו תחומין על
השטר ומתו, ובאו שנים ואמרו שכתב ידם הוא,
אבל קטנים או פסולי עדות או אנטוס היו, אם
כתב ידם ירצא ממקום אחר - אין נאמנין. ופרקי
מגבינן ביה בשטרא: תרי ותרתי נינהו ומסיק התם
(כרב) (רב) בחמן דלא מגבינן בשטרא, ואוקי תרי
להדי תרי, ואוקי ממונא בחוקת מריה. ואמאי לא
מגבינן ביה? והא סבירא ליה הכא כרב הונא,
דכשרים הם לעדות אחרת. דמוקמינן להו אחזקת
כשרות. והתם בעדות אחרת דמי, דהא אין
מכחישים אלו את החתומים באלת המלח, שהיו
אומרינן אין חיוב לו כלום, אלא שאמרו: אינם
נאמנים בדבר זה, דפסולים הייתם. והיה לן למיגר
דנאמנים, כמו הכא דכשרים, אף על גב דאלו
מכחישים אותם ופוסלים וחושבין אותן כשאר
פסולים לכל דבר עדות ואומר רבינו יצחק: דבי
אמרו קטנים היו - ליכא לאוקמינהו אחזקיהו.
וכן אנטוס נמי - לא מספקי להו מחוקת כשרות,
דאמרינן: אנטוס היו חתומא נפשוהו, ופסולי עדות
היו - איכא למימר: כפון שפוסלים אותן
משולדו, שאומרים: קרובים היו ועבשו נתרחקו.
ורבא כרב חסדא - ואם תאמר: אם כן אמאי
חשיב רבא כמירובה" (בבא קמא עב, ב) ובפרק
"זה בורר" (סנהדרין כו, א) עד וזמם חידוש הוא,
ואי לך בו אלא משנת חידושו: והלא מה שהוא
נפסל אינו חידוש, דהא מה הדין היה לעדות
לשניהן פסולים, כמו בשני כתי עדים המכחישות
זו את זו - אם כן לא היו חידוש אלא מה
שהמזימן כשרים ואומר רבינו יצחק: דרבא דאמר
חידוש הוא - לא הוי אלא לפי המסקנא, דאתי
שפיר כרב הונא.

אנן אחתינן ליה לא שמסקינן ליה - אם היה
אותו ולית ליה חזקת אבתיה מחוק
תחילה - אתי שפיר "אחתינן" רמסקינן",
שנעמידה בידו כאשר היה בתחלה, ואפילו לא
היה מחוק לא זה ולא זה, מצד לפרשי אחתינא
ליה - לתתה לזה, ומסקינא ליה - שנוציאנה

מיהו, ויהא דין כל דאלימ גבר. רבינו יצחק. **אם** ניסת לא תצא - בפרק שני דכתובות
(כב, ב) מוקי כשניסת לאחין מעידה, ואומרת "ברי לי", וחשדא ליכא, כדפירשתי התם.
אבל ניסת ואחר כך באו עדים הרי זו לא תצא - וטעמא משום זילותא דבי דינא. וקשה
לרבינו שמשון בן אברהם: דעל כרחך לאו טעמא משום זילותא דבי דינא הוא, דאם כן
אפילו לא נשאת, אלא התירה לינשא - הנשא, כדמשמע בכל הסוגיא דאיכא זילותא
אפילו לא נעשה מעשה וכי תימא: דאין חבי נמי, וינשאת" דקאמר - היינו שהתירה
לינשא, ושוב לא תצא מהיתרה דאשון - ד"באו עדים ואחר כך נשאת" לא מצי לפרושי
היתרוהו לינשא, אלא נשאת ממש. ועל כרחך טעמא דמספיקא לא מפקי לה מבעל, ולא
משום זילותא ויש לומר: לעולם טעמא משום זילותא. ודוקא כשנשאת ואחר כך באו עדים
איכא זילותא דבי דינא, שכבר נאסרה לכל העולם כיון שנשאת, נמצא מה שחורין לאסרה
לעד שנשאת לו - אין חורין אלא בעבורו. אבל אם באו עדים קודם שנשאת - ליכא
זילותא, דעל כרחך צריכין לחזור מהיתרה הראשון כדי לאסרה לכל העולם - הלכך ליכא
זילותא אם אסרימ אוחה נמי לעדיה. רבינו יצחק.

והאמר
אלעזר לקמיה ובשמעתין. **אמר רבי אלעזר אימתי** - אין מעלין על פי עד אחד - בזמן שיש על החזק עוררין. עדים הפוסלים אותה, כדמפרש בסמוך. ולפרש דבי רבי יהודה
בא, ולא לחלוק עליו. **אבל אין עליו עוררים** - אלא קול פסול בעלמא, כדמפרש לקמיה - מעלין על פי עד אחד שמכחיש את הקול. **רבן שמעון בן גמליאל היינו רבי אלעזר**
- דהא דואי במקום שיש עוררין עליו לא אמר רבן שמעון בן גמליאל דליהוי חד נאמן, וכי אמר מעלין - במקום שאין עוררין קאמר. **עריער חד איכא בנייהו** - הוא דקתני: בזמן
שיש עליו עוררין - היינו עד אחד הפוסלו, ומכחיש עד אחד המכשירו. **רבי אלעזר סבר עריער חד** - הוי עריער, ואין עד אחד נאמן עליו להכשירו.

1 **בדאבהתא מי איתבשח** - עדות של אבהתא קיים הוא, והכל מודים בו. **המכחישות** זו
2 **את זו** - בעדות אחת, כגון שנים אומרים: פלוני לזה מפלוני מנה, ושנים אחרים
3 הכחישים, ואמרו: לא לזה ממנו כלום, שהרי באותו היום שאתם אומרים שלה ממנו
4 היה עמנו הלוה כל אותו היום, ולא לזה משום אדם כלום. ובעדות כזה לא האמינה
5 תורה האחרונים יותר מן הראשונים, אלא

בעדות הזמה, כגון שמעידים על העדים עצמם:
עמנו הייתם במקום פלוני, ולא ראייתם שלה. **ורב**
8 **זו כאה בפני עצמה ומעידה** - כאשר ראייתם
9 שבעולם, דלא נחזיקנה בפסולה מספק, וזו **כאה**
10 **כו'** - בעדות אחרת. אבל אחד מכת זו ואחד
11 מכת זו - אין מצטרפין לעדות אחת, דהא אחד
12 מהם פסול בודא, ואין כאן אלא חצי עדות.
13 וטעם דרב הונא - משום דאוקי גברא אחזקיה,
14 ולא תפסליננהו ממשק, **אמר רב חסדא בחייה**
15 **סהדי שקרי למה לי** - ולא יעידו בשום עדות
16 בעולם, דאוקי ממונא אחזקיה, ולא תוציאנו
17 מספק, שמא העדים פסולים, **לימא רב נחמן** -
18 שמכשיר עדות דאבהתא שהעידו עדים
19 מוכחשים, והיינו עדות אחרת שלא הוכחשו
20 בו, כדרב הונא שהכשרים בעדות אחרת שלא
21 הוכחשו בה. **לימא רב חסדא בולי עלמא לא**
22 **פליגי** - לומר כל אחד: אנא סבירא כרב
23 חסדא. דודאי רב נחמן לא סבירא ליה כרב
24 חסדא. דהא רב חסדא אפילו בעדות אחרת
25 בעלמא פסול, כל שכן בעדות דאבהתא,
26 שהוכחשו העדים מאכילה באותו עדות של
27 אותו קרקע. **אבל באותו עדות** - כאשר קרקע
28 עצמו, לא. והלכתא כרב נחמן, שהרי נפסק
29 הדין על פיו, כדמוכח לקמן: אנן אחתינן. הדי
30 אייתי סהדי - אותו שהפסידו רב נחמן,
31 דאבהתיה היא - ותרתי לשניהם עדי חזקה ועדי
32 אבות, ואין כח לזה מזה, וכל דאלימ גבר,
33 כדאמר רב נחמן לקמן בשמעתין. **אנן פסקינן**
34 **ליה** - כלומר, אבל כח נחוק את זה יותר מזה,
35 הואיל ועדות שניהם שוה. **לזילותא דבי דינא**
36 **- שמא ילגלו הבריות על בית דין על**
37 **סשתותין את דיניהם**, ודמי לחובא ואיטלולא.
38 **שנים אומרים** מה - אשה שהלך בעלה
39 למדינת ארים, ובאו שנים ואמרו לה: מת בעליך,
40 ושנים אומרים: לא מת. אי נמי, ושנים אומרים:
41 נתגרשה בחיי בעלה ואינה זוקקה ליבם, ושנים
42 אומרים: לא נתגרשה, וזוקקה ליבם. אי נמי,
43 כגון שהיה בעלה קיים, ובאין להתירה לאחד
44 - הרי זו לא הנשא. דאוקי תרי להדי תרי,
45 ואיתתא בחוקת איסור אשת איש קיימא. **ואם**

ניסת לא תצא - דיבער - לא. ולכתחלה - לא. ובפרק "האשה שנתארמלה" פרכינן:
מכדי תרי ותרתי נינהו, הבא עליה באשם תלוי קאי ומשני, אמר רב ששת: כגון שניסת
לאחד מעדיה, ותו פרכינן: היא גופה באשם תלוי קיימא ומשני באומרת "ברי לי שמת
בעלי", בזמן שבאו עדים - האחרונים, שאמרו לא מה, ולאחר כך ניסת. לפיכך תצא,
שהרי באיסור נשאת. שאילו שאלה מביט דין - היה אוסרין לה לינשא. **אבל אם נשאת**
- על פי עדי מיתה, שהתירוה ביד תלוי לינשא, ואחר כך באו עדים שהוא קיים - לא
תצא, דחיישינן לזילותא דבי דינא. וקשה לרב נחמן. **למעבד עובדא** - דמחתינן ליה
דמסקינן ליה, ולא נידוש לזילותא דבי דינא. **דאחתיבתן** - השיבוננו מבריתא זו. **ואותבן**
רב המנינא - השיב לו כמו כן מהא ברייתא דרבי מנחם ורבנן. **נפק עבד** - רב נחמן
עובדא, ולא חש לזילותא דבי דינא. **מעוהא היא בדיה** - שלא נוכר מוקף ברייתא
לדעיל. ועוד, דאמר "לא עבידין בה עובדא". **דתליא באשלי רבדי** - רבי יהודה רובי
אלעזר ורבן שמעון בן גמליאל, כולדו סברי להו דלא חיישינן לזילותא דבי דינא,
כדמפרש רב אשי במסקנא. **אין מעלין לבחנה** - להחזיק אדם בכוח - לאכול ברחמי,
ולמעבד עובדא, ולישא את כפי - על פי עד אחד המעידו שהוא כהן, כדמפרש רבא,
בזמן שיש על החזק עוררין. עדים הפוסלים אותה, כדמפרש בסמוך. ולפרש דבי רבי יהודה
בא, ולא לחלוק עליו. **אבל אין עליו עוררים** - אלא קול פסול בעלמא, כדמפרש לקמיה - מעלין על פי עד אחד שמכחיש את הקול. **רבן שמעון בן גמליאל היינו רבי אלעזר**
- דהא דואי במקום שיש עוררין עליו לא אמר רבן שמעון בן גמליאל דליהוי חד נאמן, וכי אמר מעלין - במקום שאין עוררין קאמר. **עריער חד איכא בנייהו** - הוא דקתני: בזמן
שיש עליו עוררין - היינו עד אחד הפוסלו, ומכחיש עד אחד המכשירו. **רבי אלעזר סבר עריער חד** - הוי עריער, ואין עד אחד נאמן עליו להכשירו.

47 שהקשה כן רבי וְעִירָא, ממה ששינונו בברייתא, אשה שהלך בעלה
 48 למדינת הים, וְשָׁנִים אֲמִירִים שבעלה מת ומותרת להינשא לאחר,
 49 וְשָׁנִים אחרים אֲמִירִים, לא מת ואסורה להינשא לאחר. וכן אם
 50 הכחישו עדים זה את זה על גירושי האשה, שְׁשָׁנִים אֲמִירִים
 51 נִתְרָשָׁה מבעלה, וְשָׁנִים אֲמִירִים לא נִתְרָשָׁה ממנו, בשני אופנים
 52 אלו הרי זו לא תִּנְשָׂא לפי שהדבר ספק, וְאם כבר נִשְׁאָת, לא תִּנְשָׂא
 53 מבעלה השני. רבי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי, אִמְתִּי אָנִי אֲמִירָה שֶׁנִּשְׂאָה, בְּזָמַן
 54 מבעלה. אָמַר רבי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי, אִמְתִּי אָנִי אֲמִירָה שֶׁנִּשְׂאָה, בְּזָמַן
 55 שְׁקוּדִים בָּאוּ עֲדִים והעידו שלא מת בעלה ואסורה להינשא, וְאָחֵר
 56 בְּךָ נִשְׁאָת, וכיון שנשאת באיסור תצא, אָבָל אם קודם נשאת על פי
 57 העדים שהעידו על מיתת בעלה, וְאָחֵר בְּךָ – ורק אחר שנישאת
 58 בָּאוּ עֲדִים האחרים והעידו שלא מת, הרי זו לא תצא, משום
 59 שחוששים לזילות בית הדין שהתירוה בתחילה להינשא. ומבואר
 60 מדברי רבי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי שחוששים לזילות בית הדין ולא כרב
 61 נחמן.
 62 אָמַר ליה רב נחמן לרבא (או לרבי זעירא), אָנִי סְבִירָא לְמַעְבַּד עוֹבְדָא
 63 – אני סברתי לעשות מעשה כדעתי שאין לחשוש לזילות בית
 64 הדין, אך הִשְׁתָּא דְאִוְרֵיתְבֵּן אֶתְ – שהקשית על דעתי מהברייתא,
 65 וְאוֹתְבֵּן רַב הַמְּנַנָּא בְּסוּרָא – וכמו כן הקשה עלי רב המנונא
 66 בסורא, לא עֲבִידִין בָּהּ עוֹבְדָא – לא אעשה מעשה להוציא הקרקע
 67 מידי זה שהחזקנהו בה.
 68 הגמרא מספרת שרב נחמן לא עשה כדבריו: נִפְסַק עֲבַד עוֹבְדָא –
 69 יצא רב נחמן ועשה מעשה והוציא מהקרקע לאותו אדם שהוריד
 70 מתחילה והחזיקו בה. מָאֵן דְּתָּוָא – מי שראה כן, בְּכַר דְּמֵעוּתָא הִיא
 71 בְּיָדֵיהּ, שלא זכר את הברייתא לעיל שהקשו ממנה על דעתו. וְלֹא
 72 הִיא – אמנם לא היתה זו טעות, אֲלֵא מִשּׁוּם דְּתִלְיָא בְּאַשְׁלֵי רַבְרָבִי
 73 – אלא שתלה דעתו ב'חבלים גדולים ועבים', כלומר, בדברי
 74 התנאים המובאים להלן שסוברים אף הם שאין חוששים לזילות
 75 בית הדין, ולכך פסק כמותם.
 76 הגמרא מביאה התנאים שסוברים שאין לחשוש לזילות בית הדין:
 77 דְּתַנְּן בַּמִּשְׁנָה בכתובות (כג), רַבִּי יְהוּדָה אֲמִירָה, אִין מְעַלִּין אָדָם
 78 לְבִהוּנָה עַל פִּי עֵד אֶחָד שְׁמַעִיד עֲלֵיו שְׁהוּא כְהֵן. אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר,
 79 אִמְתִּי אָמַר רַבִּי יְהוּדָה כֵּן, בְּמִקּוּם שִׁישׁ עוֹרְרִין – עדים המערערים
 80 על כהונת אותו אדם, שְׁמַעִידִים שְׁאִינוּ כְהֵן, אָבָל בְּמִקּוּם שְׁאִין
 81 עוֹרְרִין אֵלֵא שִׁיצָא עֲלֵיו קוֹל בַּעֲלָמָא שְׁאִינוּ כְהֵן, מְעַלִּין לְבִהוּנָה עַל
 82 פִּי עֵד אֶחָד הַמְּכַחֵשׁ אֵת הַקּוֹל וְמַעִיד שְׁאֵכֵן כְהֵן הוּא. רַבִּין שְׁמַעוֹן
 83 בֶּן גַּמְלִיאֵל אֲמִירָה מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲסִנָּה, מְעַלִּין לְבִהוּנָה עַל פִּי
 84 עֵד אֶחָד.
 85 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל תִּיָּנוּ רַבִּי אֱלֵעָזָר, שְׁהָרִי אָף
 86 רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְדָאִי לֹא אָמַר שִׁיחִידָא נִאֲמָן עַד אֶחָד אָף
 87 בְּאוּפֵן שִׁישׁ עֲדִים הַמְּעַרְעְרִים עַל כְּהוֹנוֹת, וְבַהֲכַרְח דִּיבַר בְּאוּפֵן
 88 שִׁיצָא עֲלֵיו קוֹל בַּעֲלָמָא, וְאֵם כֵּן דְּבָרֵיו כְּדָבְרֵי רַבִּי אֱלֵעָזָר, וְאִילוּ
 89 מִהַמְּשַׁנָּה מִשְׁמַע שִׁישׁ מִחְלוקֵת בִּינֵיהֶם. וְכִי תִּיָּמָא, עֲרָעַר חַד אִיבָא
 90 בִּינֵיהוֹן – שִׁמְחֻלְקֵתָם בְּאוּפֵן שִׁיחִידָא חַד עַד אֶחָד שְׁעָרַעַר עַל
 91 כְּהוֹנוֹת, שְׂרַבִּי אֱלֵעָזָר סְבִירָא, אָף עֲרָעַר חַד הָרִי זֶה עָרַעְרוּ וְאִין נִאֲמָן
 92 עַד אֶחָד לְהַכְשִׁירוּ,

1 בְּאִתְקַתָּא מִי אֶתְקַחֵשׁ – האם הוכחשו אף על עדותם לגבי חזקת
 2 האבות, ולכך יש להעמיד הקרקע בידינו על פי עדותם.
 3 הגמרא דנה במחלוקת רבא ורב נחמן: לִיָּמָא רַבָּא וְרַב נְחָמָן שְׁנַחֲלוּ
 4 כְּאוּ, בְּפִלּוּתָא דְרַב הוּנָא וְרַב חֲסָדָא קְמִיפְלִינֵי – חולקים הם
 5 במחלוקתם של רב הונא ורב חסדא, וכמו דְּאִוְרֵיתָא, שְׁתֵּי בְּתֵי עֲדִים
 6 הַמְּכַחֵשׁוֹת זֶה אֶת זֶה, וכגון שני עדים אמרו שלוה פלוני מפלוני,
 7 ושנים אחרים אמרו שבאותו היום היו הם עם אותו אדם ולא ראו
 8 שלוה ממנו, וספק בידינו מִי מִחְכַּתוֹת הַעִידָה שְׁקַר וְמַעַתָּה פְּסוּלָה
 9 לשאר עדויות, אָמַר רַב הוּנָא – אין פוסלים את שתי הכתות מספק,
 10 אלא זו – כת אחת מהם בָּאָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה וְקַעֲדָה בְּשֵׁאר עֲדוּיוֹת,
 11 וְזוּ בָּאָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה וְקַעֲדָה. וְרַב חֲסָדָא אָמַר, בְּהָרִי סְהָרִי שְׁקִירֵי
 12 לְפָתָה לִי – מה לנו עם עדי שקר אלו, כלומר מאחר ויש להסתפק
 13 על כל כת שמא העידה שקר ופסולה, אין לנו לקבל כלל עדות
 14 מהם לחייב אדם ולהוציא ממנו ממון, אלא יעמוד הממון בחזקתו.
 15 לִיָּמָא – האם נאמר שכמו מִי מִחְכַּתוֹ רַב נְחָמָן וְרַבָּא, רַב נְחָמָן דְּאָמַר
 16 בְּרַב הוּנָא שְׁכַל כַּת כְּשֶׁרָה לְהַעִיד בְּפִנֵּי עֲצָמָה בְּשֵׁאר עֲדוּיוֹת, וְלֹכֵךְ
 17 אָף שֶׁהוּכַחְשׁוּ עַל אֲכִילַת שְׁנֵי הַחֻזְקָה יֵשׁ לְקַבֵּל עֲדוּתָם עַל חֻזְקַת
 18 האבות, וְרַבָּא סוֹבֵר בְּרַב חֲסָדָא שְׁכַל כַּת פְּסוּלָה לְשֵׁאר עֲדוּיוֹת,
 19 ולכך אינו מקבל את עדותם אף על חזקת האבות.
 20 דוחה הגמרא: אֲלִיָּמָא דְרַב חֲסָדָא שְׁפּוּסֵל אֵת הַכְּתוֹת לְשֵׁאר
 21 עֲדוּיוֹת, אֲכַן בּוֹלִי עֲלֵמָא הֵן רַב נְחָמָן וְהֵן רַבָּא לֹא פְּלִיגִי, וְמוֹדִים
 22 הם שלדעתו אין לקבל את העדות על חזקת האבות, ובהכרח רב
 23 נחמן שהכשיר עדותם אינו סובר כרב חסדא אלא כרב הונא.
 24 אֲמַנְם בִּי פְּלִיגִי – רבא ורב נחמן נחלקו אֲלִיָּמָא דְרַב הוּנָא הַמְּכַשִּׁיר
 25 את הכתות לשאר עדויות, שְׂרַבִּי נְחָמָן סוֹבֵר בְּרַב הוּנָא, ולכך קיבל
 26 עדותם על חזקת האבות, וְרַבָּא שְׁפּוּסֵל עֲדוּתָם, אָף הוּא סוֹבֵר כְּרַב
 27 הוּנָא, אֵלֵא שִׁמְחַלֵּק שְׁעַד בָּאוּ לֹא קְאָמַר רַב הוּנָא שְׁכַשְׁרִים, אֲלֵא
 28 לְעֲדוּת אֶחָדָת – להעיד על מעשה אחר שאינו נוגע לאותו מעשה
 29 שעליו הוכחשו, אָבָל לְאוֹתָהּ עֲדוּת – אך לקבל עדותם בענין הנוגע
 30 לאותו מעשה שעליו הוכחשו, לֹא אָמַר רַב הוּנָא שִׁמְקַבְּלִים
 31 עדותם, וכיון שעדות חזקת האבות נוגעת לאותה עדות שהוכחשו
 32 עליה שהיא חזקת אכילת הפירות, אין לקבל עדותם אף לדעת רב
 33 הונא.
 34 דיון נוסף שהיה בהמשך אותו מעשה: לאחר שעשה רב נחמן
 35 מעשה כדעתו והעמיד הקרקע ביד זה שהביא עדים על חזקת
 36 האבות, הָרַד – חזר אותו אדם שלא הביא בתחילה עדים על חזקת
 37 האבות, וְאִמְתִּי סְהָרִי דְּאֶבְהֵתִיהּ הִיא – והביא עתה עדים על חזקת
 38 האבות, וּנְמַצְאוּ הָעֲדִים מְכַחֵשִׁים זֶה אֵת זֶה וְאִין לְקַבֵּל עֲדוּתָם עַל
 39 הָרֵאשׁוֹנִים עַל חֻזְקַת האבות. אָמַר רַב נְחָמָן, אֲכַן אָנִי אֶתְתִּיבֵיהּ אָנִי
 40 מְסַקִּינֵין לִיה – אנו הורדנו והחזקנו בקרקע לאותו שהביא בתחילה
 41 עדים על חזקת האבות, ועתה לאחר שהביא השני עדים, אנו
 42 נעלה אותו חזרה מהקרקע שלא יחזיק בה, וּמַעַתָּה כַּח שְׁנֵיהֶם
 43 יהיה שוה, ואף שנראה הדבר שחזרו בהם בית הדין ממה שפסקו
 44 בתחילה, ושְׁמָא יִלְגַּלְגּוּ בְּנֵי אָדָם עַל בֵּית הַדִּין, לְזִילּוּתָא דְרַבִּי יְהוּנָא
 45 לֹא תִּישְׁיָנִין.
 46 רבא מקשה על פסק זה: מְתִיב רַבָּא, וְאִיִּתְיָמָא – ויש אומרים

המשך מעמוד רל

ובענין הנ"ל וביאורו - יש לקשר, כמנהג ישראל, גם סיום המסכת בראשה: האשה נקנית כו' בכסף בשטר ובביאה,

דלימוד התורה, אשר צ"ל באופן כאילו היום ניתנה מסיני, יום מתן תורה (ועד שנצטוונו: מה להלן (בעת מ"ת) באימה וביראה אף כאן באימה וביראה) הוא ענין דהאשה (המבוררת - כדיוק התוס' - וזו כנסת ישראל) נקנית לבעלה (זה הקב"ה) - וכדנ"ל ביום חתונתו זה מתן תורה -

ובזה ג' דרכים - וכנ"ל בסדר הלימוד איך "שיזרז המלמד":

42 שלדעת רבי אלעזר אין מחזירים משום זילות בית הדין, מאי אריא
 43 חד – מדוע נקט דין זה רק באופן שבא עד אחד לבסוף והעיד
 44 שכהן כשר הוא, אפילו פתרי נמי – אף אם לבסוף באו שנים
 45 והעידו על כשרותו, לא יחזירוהו משום זילות בית הדין.
 46 רב אשי מבאר מחלוקתם באופן אחר: אלא אמר רב אשי, דבולי
 47 עלמא אבן לא תישנין לזילותא דבי דינא, ולכך אם היו שנים
 48 מעידים בסוף על כשרותו היו בית הדין חוזרים ומכשירים אותו
 49 לכהונה. והכא שלא העיד בסוף אלא עד אחד, פלגיה עדות קא
 50 מיפלגי – נחלקו אם יש לצרף עדותו עם עדות העד הראשון או
 51 לא, ובפלוניא דהני תנאי, דתנאי, לעולם אין עדותן של שני עדים
 52 מצטרפת לעדות אחת, עד שיראו שניהן את המעשה באחד, אך אם
 53 ראה כל אחד מהם המעשה בנפרד, כגון שהעיד זה שראובן הלוח
 54 לשמעון בפניו, ואילו השני לא העיד על ההלואה אלא שבפניו
 55 הודה שמעון שלוח מראובן, אין מצרפים עדותם. רבי יהושע בן
 56 קרחה אומר, מצרפים עדותם אף שלא ראו כאחד, ולא עוד אלא
 57 אפילו אם העידו בזה אחר זה על אותו מעשה, וכגון שהעיד זה
 58 שביום ראשון לוח שמעון מנה מראובן, והשני העיד שראה את
 59 ההלואה ביום שני, ונמצא שאינם מעידים על אותו מעשה
 60 ההלואה, מכל מקום כיון שמתוך עדות שניהם נמצא שחיוב שמעון
 61 לראובן מנה, מצרפים עדותם.
 62 ועוד נחלקו בברייתא, שני עדים שראו מעשה כאחד ובאים
 63 להעיד עליו בבית דין, אין עדותן מתקיימת בבית דין עד שיעידו
 64 שניהם באחד, אך אם כל אחד מהם העיד בנפרד אין מצטרפת
 65 עדותם. רבי נתן אומר אין צורך שיעידו כאחד, אלא שומעין דבריו
 66 של זה היום ולבשבתא חבירו למחר שומעין דבריו.
 67 ובמחלוקת זו נחלקו רבי אלעזר ורבן שמעון בן גמליאל, שלדעת
 68 רבי אלעזר אין מצרפים עדות השני עם עדות הראשון כיון שלא
 69 העידו כאחד, וזהו שאמר 'אימתי אין מעלין לכהונה על פי עד
 70 אחד, במקום שיש עליו עוררין, היינו שבמקום שיש שני עדים
 71 המעידים על פסלותו אין מעלין על פי שני עדים המעידים כל
 72 אחד בנפרד, עד שיעידו שניהם כאחד. ורבן שמעון בן גמליאל
 73 סבר כרבי נתן שאף אם לא העידו כאחד מצטרפים, ולכך 'מעלין
 74 לכהונה על פי עד אחד, כלומר על פי שנים המעידים כל אחד
 75 בנפרד. ומבואר שהן רבי אלעזר והן רבן שמעון בן גמליאל
 76 סוברים לדעת רב אשי שאין חוששים לזילות בית הדין, וכמותם
 77 פסק רב נחמן.
 78 מעשה נוסף בענייני חזקת קרקעות: ההוא דאמר לתבריה, מאי פצית
 79 בקהאי ארעא – מה עושה הנך בקרקע זו ששלי היא. אמר ליה
 80 המחזיק למערער, מינך ובינתה והא שפרא – ממך קנייתה והנה
 81 שטר המכירה בידי,

1 ורבן שמעון בן גמליאל פבר, ערער תרי – שני עדים המערערים הרי
 2 זה ערעור ואין מועיל עד אחד להכשירו, אך אם רק עד אחד
 3 ערער, נאמן עד אחד להכחישו ולהכשירו לכהונה. יקשה על
 4 ביאור זה, והאמר רבי יוחנן, לדיברי הכל אין ערער פחות משנים, אך
 5 עד אחד אינו ערער ונאמן עד אחד בלבד להכחישו.
 6 אלא בהכרח מחלוקתם היא בערער תרי – שערערו שני עדים על
 7 כהונתו, והכא במאי עסקינן, כגון דמחזיקין ליה פאבוח דהאי דבתן
 8 הוא – שהיה מחזוק לנו באביו של זה שהוא כהן, ואף הן מוחזק
 9 בכהונה מכח חזקה זו, ונפק עליה קלא – ויצא על הן קול רינון,
 10 דבן גרושה וכן ו-או בן הלוצה הוא, והריהו 'הלל' ופסול מן
 11 הכהונה, ואחתיניה – ומחמת הקול הורדנהו מהכהונה עד
 12 שיתברר הדבר, שמעלה מיוחדת תיקנו בכהונה שאף בקול בלבד
 13 שאינו כהן יש להורידו עד שיתברר הדבר, ואחא – ולאחר מכן בא
 14 עד אחד ואמר דכהן כשר הוא, שאינו בן גרושה או חלוצה,
 15 ואסקיניה – ומחמת כורנו והעלינו אותו לכהונה, שעד אחד
 16 נאמן להכחיש הקול ולהכשירו לכהונה, ואתו – ולאחר מכן באו
 17 עוד ברי תרי – שני עדים, ואמרי דבן גרושה וחלוצה הוא, ואחתיניה
 18 ומחמת כן הורדנהו מהכהונה, שודאי אף שהעיד עליו עד אחד
 19 שכהן כשר הוא, אינו נאמן נגד שני עדים, ואחא עד אחד – ולאחר
 20 מכן בא עוד עד אחד ואמר דכהן הוא, ונמצאו שתי כתות עדים
 21 מכחישות זו את זו, ודבולי עלמא – ובדבר זה לא נחלקו רבן שמעון
 22 בן גמליאל ורבי אלעזר, וכולם מודים שאף ששני העדים שהעיד
 23 על כשרות העד לא העידו יחד, מכל מקום מצטרפין לעדות אחת,
 24 ואם כן היה צריך מן הדין לחזור לחזקתו שכהן כשר הוא, וכמו
 25 שהוחזק בעבר שכהן הוא על פי עד אחד, והכא במיחש לזילותא
 26 דבי דינא קא מיפלגי – ובאין חלוקים הם האם יש לצרף העד השני
 27 אל העד הראשון ולהכשירו לכהונה אף שיש בכך משום זילות
 28 בית הדין. רבי אלעזר פבר, בינין דאחתיניה – מאחר שכבר
 29 הורדנהו מהכהונה על פי שני עדים, לא מסקינן ליה – אין להחזיר
 30 את הדין ולהכשירו לכהונה משום דתישינן לזילותא דבי דינא,
 31 ורבן שמעון בן גמליאל פבר, אגן אחתיניה – אגו הורדנהו
 32 מהכהונה, ואגן מסקינן ליה – ואף אגו נחזירו לכהונה, ולזילותא
 33 דבי דינא לא תישנין.
 34 וזה מה שאמר רבי אלעזר 'אימתי אין מעלין לכהונה על פי עד
 35 אחד, במקום שיש עליו עוררין, כלומר, אותו העד השני שבא
 36 להעיד על כשרותו אין מעלין על פיו מאחר שיצאו עוררין, דהיינו
 37 שני עדים שבאו קודם ופסלוהו, ושוב אין לקבלו משום זילות בית
 38 הדין. ורבן שמעון בן גמליאל חולק ואומר 'מעלין לכהונה על פי
 39 עד אחד, כלומר שיש לצרף עד זה אל העד הראשון ואין חוששין
 40 לזילות בית הדין.
 41 רב אשי דוחה ביאור זה במחלוקתם: מתקיף לה רב אשי, אי הכי

המשך מעמוד רלג

בשטר - שאינו שווה פרוטה, אבל כותב לה את מקודשת לי - מקדשה לו ואסר לה אכולי עלמא
 כהקדש, ומאסף חרפתה - שכן רוחני,

אבל אין יחוד גמור עם הבעל - כי "אינו עושה בשבילו אך לקבל פרס",

ובביאה - (ובלי הכותב) ודבק באשתו והיו לבשר אחד,

שלימות הלימוד - שלא ע"מ לקבל פרס כלל - אשר אז ישראל (על ידי) אורייתא וקוב"ה כולא

ח.ד.

כבוד וברכה

ע"פ מרז"ל הנ"ל דמה להלן בעת מ"ית יום חתונתו - כן הוא אף כאן בלימוד התורה בכל עת,
 ואמרז"ל דבעידנא דעסיק בה מצלא אבל לא בעידנא דלא עסיק בה - מבואר דהאשה נקנית דאירוסין
 אינו דבר המתחדש בכל יום ודלא כנישואין. ואכ"מ.

בבא בתרא. חזקת הבתים – פרק שלישי דף לב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רלה רש"י תוספות

ורבן שמעון בן גמליאל כבר ערער תרי — בעינין, אבל במקום ערער אחד — היה עד אחד נאמן להכשירו. והא אמר רבי יוחנן — לא איתפרש היכא קאי. ונפסק עליה קלא — קול בעלמא, ולא עדות. ואחתיניה — מן הכהונה. עד שיבדוק את הדבר, שמעלה היא בכהונה. וכל זה יתור לשון הוא בלא צורך, ובלא קול נמי מיתוקמא שמעתא שפיר בעד אחד מכשיר מעיקרא, ועד אחד בסוף ושנים עדים עוררין כותבים, בדמפרש ואיל. אלא משום הכי נקט ליה — דבעי למימר: ואתא עד אחד ודכהן גמור הוא ואסקיניה. דלמאי אתא עד אחד להכשירו, אלא אם כן יצא עליו פסלות קודם לכן. ואסקיניה — דבמקום קול היו עד אחד מהדימן. ואחתיניה — דאחד במקום שנים אין דבריו כלום. והתא עד אחד — ואמר דכהן גמור הוא. ואהו ליה שנים מכשירין. ודכולו עלמא — בין רבי אלוור בין רבן שמעון בן גמליאל, מצרפין עדים המעידים זה שלא בפני זה בשאר עדיות. והכי נמי יש לנו לצרף מן הדין עד ראשון ועד אחרון המכשירין, ונכשירו ליה. אם לא מפני זילותא דבי דינא, כדמפרש ואילו. דרבי אלוור כבר כיון דאחתיניה — על פי שני עוררין. וברזין הורדנהו. דבכל מקום האמינה תורה שנים — תו לא לסיק ליה על פי עד אחד זה השני. אף על פי שיש לצרפו עם הראשון ולהכשירו ליה. דאוק תרי לבחדי תרי ואוקי גברא אחוקה דכשרות קמייתא, דהוה מוחזק לן באבוא דכהן הוא. וגם הכשרותו תחלה על פי עד אחד, קודם שבאו עוררין. דחיישינן לזילותא דבי דינא — שהורידהו על פי עוררין, ועכשיו יעלו ויבטלו דבריהם. והכי קאמר רבי אלוור: אימיה אין מעלין על פי עד אחד הבא לבסוף — בזמן שיש עליו עוררין שנים הפוסלים אותו, הלכך לא מהני עד שני הבא לבסוף להכשירו ולהצטרף עם הראשון המכשיר. דאף על גב דאיכא למימר: אוקי תרי מכשירין לבחדי תרי פוסלין, ואוקי

והאמר רבי יוחנן בר — ונראה לרבינו יצחק: דרבי יוחנן עיקר דבריו אהך משנה איתמר, והיינו דקאמר "דברי הכל" — היינו רבן שמעון בן גמליאל ורבי אלעזר דאירו בעוררין. ולהכי לא קא משני הכא: הני מילי — היכא דאיכא חזקה דכשרות. אבל היכא דליכא חזקה דכשרות — לא אמר, כדמשני בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עג. ג) ובי "נאמנת היה לומר זה כהן". דאמנתיהן דהכא קאי. ואם תאמר: כיון דאמנתיהן דהכא קאי, היכי פריך מיניה התיב ונפק קמא דגיתין (ט. א) דלמא הא דקאמר רבי יוחנן אין ערער פחות משנים — היינו משום דאיכא עד אחד דמכשיר ויש לומר: דהגמרא יע דרבי יוחנן מייירי כדמסקי, דיצא עליו קול שדוא בן גרשזה, ואחר כך בא עד אחד דמכשיר להסיר הקול, ואתו בי תרי כו'. ובכהאי גונא אמר רבי יוחנן דאין פחות משנים. ואף על גב דעד אחד שהכשירו והקול כליתנהו דמי, שהרי העד גרוע מן הקול אם לא החזקה, שהרי הקול פוסל והעד אינו פוסל. **אין** ערער פחות משנים — לא בא לאפוקי אלא עדה אחת, אבל קול פוסל כדמסקין. **ונפסק** עליה קלא ואחתיניה — לאו דוקא אחתיניה. קלא כלומר: ממלא ידו. דאי דוקא אחתיניה — אמאי אסקיניה? והא איכא זילותא דבי דין וליכא למימר: ליכא זילותא אלא שהחידו שתי פנינים. דבשמעתא מוכח דאפילו כחדא זימנא איכא זילותא. אי נמי, הורדה גמורה קאמר. וליכא זילותא דבי דין אלא היכא דהורידהו על ידי עדות. אבל בהורדה שעל ידי הקול — ליכא זילותא. **ואתא** חד סהדא ואסקיניה — ואף על גב דאמרינן בפרק "המגשר" (גיטין פט. א) דלא מבטלין קלא גבי גרשזה לבדן — משום דאית ליה תקנה, אבל הכא דאי לא מסיקנא ליה פסול לעולם — מבטלין. אי נמי, בתרומה דרבנן הקילו. **אמן** מסקין ליה — דאוקי תרי, וברי תרי, ואוקי גברא אחוקה, דמוחזק לן דבכין הוא. ותימה: דאמרינן בפרק "זאמור" (קדושין סו, א) גבי ינאי המלך: "ויבוקש ולא נמצא", היכי דמי? אילמא דתרי אמרו אישתבאי ותרי אמרו לא אישתבאי — תרי ותרי נניהו, מאי חזית דסמכת אתני סמוך אתני, ואמאי לא נמצא? והשתא מאי קא פריך? אדרבה, אית לן למימר: אוקי תרי בחדי תרי, ואוקי גברא אחוקה, ואוקי ינאי אחזק אתא מכל דלא אישתבאי ופירש התם בקטורת: חזקת האם לא מהניא להכשיר את ינאי. לפי שאין עדים באין לפסול את האם לבדונה. אלא להעיד על ינאי. ואין נראה לרבינו יצחק: דלמא לא יועיל חזקת האם לבן, והאילו ואינו יכול להיות שתהא האם כשרה אם לא יהיה הבן כשר? ועוד: דהכא, אף על גב דעל הבן מעידים לפסלו — מהניא ליה חזקת האב להכשירו ונראה לרבינו יצחק: דחיינו טעמא, משום דמסקין בפרק "ארבעה אחין" (יבמות לא, א) דכל תרי ותרי הויא ספיקא דרבנן. והאם נמי הוי ספיקא דרבנן, ולהכי פריך התיב: סמוך אתני, ונהי דמדאריותא אמרינן אוקי תרי בחדי תרי, ואוקי איתתא אחוקה — מכל מקום מדרבנן יש לפסולה. והא עלנין תרומה דשנים הקילו, להתירו בה בתרי ותרי, ולאוקמיא אחוקה. והא דאמר ללעיל: שהם אמורים מות שנים אמורים לא מת כו' אבל נשאת ואחר כך באו עדים לא תנא. אף על גב דתרי ותרי ספיקא דרבנן היא, ומדאריותא אית לן לאוקמא אחוקה דהויא אשת איש, והיה לה לצאת אף על פי שנשאת לאחד מעדה אמור רבינו תם: דתאי חזקה דידיקא נומסבא. ומרעה חזקה אשת איש. ואם תאמר: כי איכא שני עדים לא דידיקא, דליכא חומר בסופה, כדאמר ב"האשה רבה" (שם פו, ב): נשאת שלא ברשות — מותרת לחזור לו. ומפרש התם דהיינו שנשאת בעדים יש לומר: הואיל ומכתישני זה את זה — איכא חומרא אהי תעמוד תחת בעלה בטענת בערי שלה. ואם תאמר: שנים אמורים נגרשה ושנים אמורים לא אישתבאי, אמאי לא תנא בבשאת ואחר כך באו עדים? הא לא דידיקא דרוקא במת הוא דדידיקא, שיראה שמו יבא וידעו הכל שלא מה, ואינה נאמנת לומר נגרשה, דשלא בפני בעלה מעיזה ומעיהו. ועוד: היכא דאיכא עדים דקא מסייעי לה מעיזה ומעיהו ויש לומר: דלענין הכי דידיקא, ומרעה חזקה אשת איש, דלעולה יראה שמו אינו פסול בגולנות. ואם תאמר: למאי דיל על דבאמור "ברי ל"י איירי, מאי קאמר "היא גופה באשת תלוי קיימא"? הוה ליה למימר "כשתא קיימא" ויש לומר: דפריך, אפילו נאמר דתרי ותרי הוי ספיקא דאריותא, כדפי' בפרק "ארבעה אחין" (שם לא, א) מכל מקום קיימא. ואין להאריך, ובתבותו (כו, ב) פירשתי. אמאי

גברא אחוקה ויהיה כשר — אפילו הכי לא מסקין ליה, משום זילותא דבי דינא. והאי דאסקיהו מעיקרא על פי עד אחד הבא להשביח הקול — לאו זילותא דבי דינא הוא. דמאי דאחתיניה — כשבייל קול בעלמא הוא, וכדי לחזור ולהעלותו אחר שיבדוק הדין והורדתו, הלכך, כי הדר מסקי ליה, ליכא זילותא. אבל כשהורדנהו על פי עדים — מן הדין הורדנהו, וכו' כי הדר מסקי — איכא זילותא. ואין צורך לומר: ואי קשיא: תרי ותרי נניהו, ואמאי מסקין ליה? דהא הוי ספק תריין, ואוקמיא אחוקה קמייתא, דאסקיהו על פי עד ראשון שהיה נאמן, דהא אבתי אין עוררין, דקול לאו עוררין הוא. **אי הכי** — דרבי אלעזר חייש לזילותא דבי דינא. **מאי איריא** — עד אחד לבסוף, דהתם אין מעלין משום זילותא כדקתני מהנתיב: אין מעלין על פי עד אחד בזמן שיש עליו עוררין, הא על פי שנים — מעלין. אפילו תרי אחד בהדי הדדי נמי, כפעם שניה לרבי אלעזר לא מסקין ליה **אלא אמר רב אשי דכולי עלמא כו'** — והיינו אשלי רברבי דלעיל. **והכא** בלצרף ערותן **קא מיפלגי** — לרבי אלוור אין מצרפין עד אחרון עם הראשון, הואיל ולא העידו שניהם כאחד, כרבנן דפליגי אדרבי נתן. אבל אם באו שניהם ביחד — הוה מסקין ליה ומוקמינן ליה אחוקה קמייתא, דמוחזק לן באבוא דכהן הוא, ולזילותא לא חיישינן. ורבן שמעון בן גמליאל ברבי נתן, **דהני תנאי** — רבי נתן ורבנן. **דהניא** אין ערותן **מצטרפת** — אין צריך כאן בהאי מחלוקת דרבי יהושע בן קרחה ורבנן. אלא כך היא ברייתא שלימה שהלכה "זה הורר", ומשום גררא דסיפא נקט רישא. **עד שיראו** **כפני באחד** — את העדות, ולאפוקי אחר אמור "כפני הלוח" ואחד אמור "כפני הורה לו עליו". **אפילו בזה אחר זה** — אחד אמור "ביום ראשון לה פלוני מפלוני מנה" ואחד אמור "ביום שני ראיתו גם אני שלוח ממנו" — דמכל מקום אמנה קא מסהדי. ותנא קמא סבר: אמנה דקא מסהדי האי לא קא מסהדי האי, והוה ליה לגבי מנה חצי עדות. וטעמיהו מפרש שפיר כסנהדרין מקרא ומסבראי. **אין ערותן מוקמיית** — להתקבל בבית דין, ואפילו ראו שניהם כאחד, עד שיעידו שניהם כאחד בפני בית דין. ופולגתא אחריתי היא, ולא רבי יהושע בן קרחה קאמר לה. ורבי אלעזר ורבן שמעון בן גמליאל בפלוגתא דרב נתן ורבנן פליגי. **רבי נתן אומר כו'** — וטעמיהו מפרש התם שפיר מקרא ומסבראי.

וּרְבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל סָבַר: עֲרֵעֵר תֵּרִי, וְהָאִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּבַרֵּי הַפֶּל אֵין עֲרֵעֵר פְּחוּת מִשְׁנִים אֵילָא עֲרֵעֵר תֵּרִי, וְהֵכָא בְּמַאי עֲסְקִין - פְּגוּן דְּמַחְזְקִין לִיה בְּאַבּוּה דְּתַאי דְּכִתְהוּ הוּא, וְנִפְסַק עֲלֵיהּ קְלָא דְבֶן גְרוּשָׁה וְבֶן חֲלוּצָה הוּא וְאַחֲתִינְיָה, וְאַתָּא עַד אַחֵד וְאַמֵּר דְּכִתְהוּ הוּא וְאַסְקִינֵיהּ, וְאַתּוּ בֵּי תֵרִי וְאַמֵּרִי דְבֶן גְרוּשָׁה וְחֲלוּצָה הוּא וְאַחֲתִינְיָה, וְאַתָּא עַד אַחֵד וְאַמֵּר דְּכִתְהוּ הוּא. וְדִכּוּלֵּי עֲלְמָא - מְצַרְפִּין עֵדוּת. וְהֵכָא בְּמַחְזֵשׁ לְזִילּוּתָא דְּבֵי דִינָא קָא מִיפְלְגִי, רַבִּי אֲלֵעָזֵר סָבַר: כִּיֻּן דְּאַחֲתִינְיָה לֹא מַסְקִין לִיה, חִישְׁוִן לְזִילּוּתָא דְּבֵי דִינָא; וְרַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאל סָבַר: אֲנִן אַחֲתִינְיָה וְאַנְן מַסְקִין לִיה, וְלְזִילּוּתָא דְּבֵי דִינָא לֹא חִישְׁוִן. מַתְקוּף לָהּ רַב אֲשִׁי: אִי הֵכִי, מַאי אִירֵיא חָד? אִפִּילוּ בְּתַרֵּי נְמִי אֵילָא אִמֵּר רַב אֲשִׁי: דְּכּוּלֵּי עֲלְמָא - לֹא חִישְׁוִן לְזִילּוּתָא דְּבֵי דִינָא, וְהֵכָא בְּלְצִרְף עֵדוּת קָא מִיפְלְגִי, וּבְכֻלּוּתָא דְּהַנֵּי תַנָּאי; דִּתְנָיא: לְעוֹלָם אֵין עֵדוּתָן מְצַטְרַפֵּת עַד שִׁירָאוּ שְׁנֵיהוּ כְּאַחֵד; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה אֹמֵר: אִפִּילוּ בְּזוֹה אַחֵד יָהּ. אֵין עֵדוּתָן מְתַקְיִימַת בְּבֵית דִּין עַד שְׁעִידוּ שְׁנֵיהוּ כְּאַחֵד; רַבִּי נָתָן אֹמֵר: שׁוּמְעִין דְּבַרְיוּ שֶׁל זֶה הַיּוֹם, וּלְכֻשְׁבִּיאַת חֲבִירוּ לְמַחֵר שׁוּמְעִין דְּבַרְיוּ. הַהוּא דְּאִמֵּר לְחֲבֵרְיָהּ: מַאי בְּעִית בְּהַאי אֲרַעָא? אִמֵּר לִיה: מֵינְךָ וּבִנְיָתְהּ, וְהָא שְׁמַרְיָא אִמֵּר

אמאי קא סמכת אחאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא – תימה דליהמניה במיגו, דאי בעי אמר "שטרא מעליא הוא" ותירץ רבינו יצחק ברבי מרדכי: דלא אמרין מיגו להוציא ממון. ומה שהיא מוחזק בקרקע – אינו כלום, דקרקע בחזקת בעליה קיימא. כיון שאין לו שטר ולא חזקה, אלא בדברים בעלמא, שאומר "שטרא מעליא הוא לי ואירכס". ולא אמרין מיגו אלא לחזיקו ממון, שיכול לפטור עצמו על ידי מיגו. אי נמי: אם יש לו שטר או חזקה, והוא בא לפסול ראיותו – אז זה יכול לקיימו על ידי מיגו, כמו "קמי ידי ובה מינך". מיגו דאי בעי אמר "מינך וביניה ואכלתיה שני חזקה". ואין נראה לרבינו יצחק, מולא מפרש טעמא הכי בהדיא – מנימנע דלא משום הכי הוא. ונראה לרבינו יצחק: דטעמא דרב יוסף דלא אמרין מיגו הכא – כיון דלית ליה הכא מיגו אלא אם כן שקר תחלה, שהוצרך לשקר תחלה ולומר "הוא שטרא". אי נמי, משום הכי לא אמרין הכא מיגו – משום דהיי חזר וטוען, דמעיקרא טען "הוא שטרא", ועתה חזר בו ומונה דחספא בעלמא הוא, אלא שטרא מעליא הוא לי.

אמר ליה: שטרא זייפא הוא; גחין לחיש ליה לרבה: אין, שטרא זייפא הוא, מיהו שטרא מעליא הוה לי ואירכס, ואמינא: אינקיט האי בידאי פל דהו; אמר רבה: מה לו לשקר? אי פגעי אמר ליה שטרא מעליא הוה. אמר ליה רב יוסף: אמאי סמכת? אחאי שטרא, האי שטרא חספא בעלמא הוא ההוא דאמר להכריה: הב לי מאה זוזי דמספיקנא פך, והא שטרא. אמר ליה: שטרא זייפא הוא. גחין לחיש ליה לרבה: אין, שטרא זייפא, מיהו שטרא מעליא הוה לי ואירכס, ואמינא: אינקיט האי בידאי פל דהו; אמר רבה: מה לו לשקר? אי פגעי אמר ליה שטרא מעליא הוה. אמר ליה רב יוסף: אמאי קא סמכת? אחאי שטרא, האי שטרא חספא בעלמא הוא אמר רב אידי בר אבין: הלכתא פוותיה דרבה פארעא, והלכתא פוותיה דרב יוסף פוזוי; הלכתא כרבה פארעא - דהיכא דקיימא ארעא תיקום, והלכתא פוותיה דרב יוסף פוזוי - דהיכא דקיימי זוזי לוקמי. ההוא ערבא דאמר ליה לרבה: הב לי מאה זוזי דפרעתי למלוה עילוף, והא שטרא. אמר ליה: לאו פרעתיך? - אמר: לאו הדרת שקלתניהו מינאי? שלחה רב אידי בר אבין לקמיה דאבין: פי האי גוונא מאי? שלח ליה אבין: מאי תיפגעי ליה? הא איהו דאמר: הלכתא פוותיה דרבה פארעא, והלכתא פוותיה דרב יוסף פוזוי - דהיכא דאוקמו זוזי לוקמו והני מילי - דאמר ליה: הדרת אוזפתניהו מינאי, אבל אמר ליה: הדרתניהו ניהלף מחמת דהו שייפי וסופקי - אפתי איתיה לשעבודא דשטרא. רבא בר שרשום נפק עליה קלא דקא אכיל ארעא דיתמו, אמר ליה אבין: אימא לי איזי, גופא דעובדא דיהי הוה. אמר ליה: ארעא במשכונתא הוה נקיטנא מאבודון דיתמו, והוה לי זוזי

למימר "לקוחה היא ביד".

אמור

והכא פסקין הלכה כרב יוסף – לא קשיא. דהא בוך פלוגתא נמי פסקין כרבה. דפרעתי למלוה עילוף – כגון ערב בקלי, אי נמי, כגון שאמר המלוה בשעת ההלוואה: "החיימא ארצא אפרעי". והא שפרא – שטר שהיה לו למלוה עליו, והחזירו לו, לפי שפרעתי חובו, והרי אתה משועבד לבי שטר זה כמו שהיית משועבד לו. אמר – למה לערב וכי לא פרעתיך? בתמיה. לאו הדרת ושקלתניהו מינאי – וכמי שלא פרעת דמי. ולמה לא הורה לו בכך. כהאי גוונא מאי – דלא דמי כל כך לשטר מלוה דלעיל, דפסקין כרב יוסף. דהתם מודה היה בעל השטר ששטר אחר היה לו נאבד, ולקח את זה להיות כידו לזכות, ואותו מוויף הוא ממש, דלא נכתב על מלוה זה – הלכך הפסיד, דהיכא דקיימי זוזי תיקום. אבל הכא – לא היה לערב שטר אחר מעולם כי אם זה. והלכך, אף על גב דפרעניהו, כיון דהדר שקלתניהו – כאילו לא פרעניהו דמי וחייב לפרע. או דלמא, מכל מקום מודה הוא שפרעו, וקיימא לך: שטר שלוחו בו ופרעו – אינו חוזר ולוה בו, שכבר נמחל שעבודו. והאי שטרא בעלמא הוא. שלח ליה אבין והא את הוא דאמרת הלכתא כוותיה דרב יוסף פוזוי – שמעין מהכא דשטרא זייפא דאיירי בה רבה ורב יוסף לאו זייפא ממש, דהוא שקר. וכי זייף וכתב בכהאי גוונא, לדברי הכל, ואפילו לרבה – פסול הוא. אלא כהאי גוונא – כגון שטר פרוע שנמחל שעבודו, או כגון שטר אמנה שלא ניתן ליכתב, וכיוצא בזה – פליגי רבה ורב יוסף, ואבין משהו ליה להאי שטרא כשטרא דאיירי ביה רבה ורב יוסף, ואמור: כיון דמודה הערב דפרע, אלא הדר ושקלתניהו להנהו זוזי, אף על פי שהשטר ביד הערב – לא מחייבין ללוה לשלמו. כן פירש רבינו חננאל. ולי נראה דהוא הדין לזייפא ממש, וקפסיק גמרא ואילו. והני מילי – דאמרין היכא דקיימי זוזי תיקום, ולא מחייב ליה לפרעו לערב – היכא דטעין ערב כדאמר לעיל, דאמר "פרעתינהו אבל הדר וזפתניהו נמי", דערב גופיה מודה שהשטר שבידו נמחל שעבודו. אבל – אי טעין ערב: אני החזרתי לך אותם מעות עצמן, משום דהו שפי – נישוף צורתן ולא היו יוצאין בהוצאה, כמו השק מטבע של חבירו (בבא קמא צ"ה, א). וסופקי – האדים נחשתן וחר מראי. נמצא שעדיין לא פרעו. אפתי איתיה לשעבודא דשפרא – וכאילו טעין "לא פרעתי" דמי. שרשום נפיק עליה קלא דאביל ארעא דיתמו – כדמפרש לקמיה, דבמשכון היתה אצלו עד עכשיו, שכלו שני משכנתא, והלכך נפק עליה קול של עדות אמת, דמהשתא אכיל ארעא דיתמו. פשכנתא – גבאי מאבודון הוה, במשכנתא דסורא, דכתבי הכי: במשלם שניא אלן תיפוק ארעא דא בלא כסף. וכימי אביהם אכלתיה שני חזקה.

אמר ליה שטרא זייפא הוא – השטר מוויף, וגם שני חזקה לא חזקה. נחין – בעל השטר. לחיש לרבה – בנחת, שלא שמע דמעורר. אין שטרא זייפא הוא – פירש רבינו חננאל: לאו שטרא זייפא ממש, אלא כמו שטרא זייפא, שלא נכתב על מכירה זו. ומאי נהו – שטר אמנה, דהוא בטל. מיהו, אי לאו דאדי טבעתיה דהובע דשטרא זייפא הוא – לאו כמניה, שהרי העדים מכירים חתימת ידוהו. ומשום הכי אמר רבה: מה לו לשקר לומר שטרא מעליא הוה לי ואירכס – לימא: האי שטרא לאו זייפא הוא, דאי הוה בעי לקוימיה – מקיים ליה. אי נמי, איכא לפרושי: זייפא – שטר מוויף ממש, שוויף חתימת העדים יפה, וטועים העדים, כסבורים חתימת ידיהם היא, ומקיימם את השטר. והלכך מצי לקיים את השטר, ולומר שטרא מעליא הוא. אי נמי מצי לקיימו בעדים שקרים שחתמו לו. והאשון עיקר. לחיש ליה לרבה – גרסין. דרבה מלך מקמי דרב יוסף, כדאמרין בשלהי דברכות (סו, א), והיה רב יוסף חבירו מקשה לו. אמאי קא סמכת אחאי שטרא – דהא שני חזקה ליכא, והאי שטרא חספא בעלמא הוא, וכין דאדי – ואדי ולא דמי לשאר "מה לו לשקר" שבגמרא, ששתי טענות יכולות להיות אמת, אותה שהוא טוען ואותה שהוא היה יכול לטעון ולא טען, דאמרין מיגו. אבל הכא דמי ל"מה לו לשקר" במקום עדים, שהרי כל ביה וחזקו בקרקע זו – על ידי האי שטר הוא, והיאך נאמר: מה לו לשקר בשטר זה, אי בעי אמר שטרא מעליא הוא? והלא מודה שהשטר פסול, והדאת בעל דין כמאה עדים. ואילו באו שני עדים שאמרו שהוא פסול – ליכא תו "מה לו לשקר". הב לי מאה זוזי כו' – כפלוגתא דלעיל, ובאותם הסעמים. הלכתא כוותיה דרבה פארעא – באתו דין ראשון דלעיל דמספקא ליה לרב אידי בר אבין טעם של מי משניהם נראה יותר. הלכך פוסק בראשון כרבה, דאמרין "מה לו לשקר", ויעמוד על מקוה, דכין דלא אתברירו טעמיהם של רבה ורב יוסף – המוציא מחבירו עליו הראיה. וגבי זוזי, שיהוה מוחזק ולא בעל השטר – אמרין: יביא בעל השטר ראיה ויטול. דהיכא דקיימא ארעא חספא, ולא נציא מספק, וכן זוזי, היכא דקיימי ליקום, וכן הלכה. ואף על גב דפסקין הלכה כרב יוסף בשדה ענין ומחצה (בבא בתרא ק"ד, ב), מכלל דבבבלי נגמרא הלכה כרבה ולא כרב יוסף, והכא פסקין הלכה כרב יוסף – לא קשיא. דהא בוך פלוגתא נמי פסקין כרבה. דפרעתי למלוה עילוף – כגון ערב בקלי, אי נמי, כגון שאמר המלוה בשעת ההלוואה: "החיימא ארצא אפרעי". והא שפרא – שטר שהיה לו למלוה עליו, והחזירו לו, לפי שפרעתי חובו, והרי אתה משועבד לבי שטר זה כמו שהיית משועבד לו. אמר – למה לערב וכי לא פרעתיך? בתמיה. לאו הדרת ושקלתניהו מינאי – וכמי שלא פרעת דמי. ולמה לא הורה לו בכך. כהאי גוונא מאי – דלא דמי כל כך לשטר מלוה דלעיל, דפסקין כרב יוסף. דהתם מודה היה בעל השטר ששטר אחר היה לו נאבד, ולקח את זה להיות כידו לזכות, ואותו מוויף הוא ממש, דלא נכתב על מלוה זה – הלכך הפסיד, דהיכא דקיימי זוזי תיקום. אבל הכא – לא היה לערב שטר אחר מעולם כי אם זה. והלכך, אף על גב דפרעניהו, כיון דהדר שקלתניהו – כאילו לא פרעניהו דמי וחייב לפרע. או דלמא, מכל מקום מודה הוא שפרעו, וקיימא לך: שטר שלוחו בו ופרעו – אינו חוזר ולוה בו, שכבר נמחל שעבודו. והאי שטרא בעלמא הוא. שלח ליה אבין והא את הוא דאמרת הלכתא כוותיה דרב יוסף פוזוי – שמעין מהכא דשטרא זייפא דאיירי בה רבה ורב יוסף לאו זייפא ממש, דהוא שקר. וכי זייף וכתב בכהאי גוונא, לדברי הכל, ואפילו לרבה – פסול הוא. אלא כהאי גוונא – כגון שטר פרוע שנמחל שעבודו, או כגון שטר אמנה שלא ניתן ליכתב, וכיוצא בזה – פליגי רבה ורב יוסף, ואבין משהו ליה להאי שטרא כשטרא דאיירי ביה רבה ורב יוסף, ואמור: כיון דמודה הערב דפרע, אלא הדר ושקלתניהו להנהו זוזי, אף על פי שהשטר ביד הערב – לא מחייבין ללוה לשלמו. כן פירש רבינו חננאל. ולי נראה דהוא הדין לזייפא ממש, וקפסיק גמרא ואילו. והני מילי – דאמרין היכא דקיימי זוזי תיקום, ולא מחייב ליה לפרעו לערב – היכא דטעין ערב כדאמר לעיל, דאמר "פרעתינהו אבל הדר וזפתניהו נמי", דערב גופיה מודה שהשטר שבידו נמחל שעבודו. אבל – אי טעין ערב: אני החזרתי לך אותם מעות עצמן, משום דהו שפי – נישוף צורתן ולא היו יוצאין בהוצאה, כמו השק מטבע של חבירו (בבא קמא צ"ה, א). וסופקי – האדים נחשתן וחר מראי. נמצא שעדיין לא פרעו. אפתי איתיה לשעבודא דשפרא – וכאילו טעין "לא פרעתי" דמי. שרשום נפיק עליה קלא דאביל ארעא דיתמו – כדמפרש לקמיה, דבמשכון היתה אצלו עד עכשיו, שכלו שני משכנתא, והלכך נפק עליה קול של עדות אמת, דמהשתא אכיל ארעא דיתמו. פשכנתא – גבאי מאבודון הוה, במשכנתא דסורא, דכתבי הכי: במשלם שניא אלן תיפוק ארעא דא בלא כסף. וכימי אביהם אכלתיה שני חזקה.

39 כְּוִוּתַּיה דְּרַב יוֹסֵף בְּוִוּי, דְּהִיבַּת דְּקַמְוִי וַוּוּי לוֹקְמַי – כְּדִי שִׁישְׂאָרוּ
 40 הַמְעוֹת בִּידֵי הַמְחוּזִיק בְּהֵם, כְּלוּמַר שְׂסַפֵּק הוּא אִם הִלְכָה כְּרַבָּה או
 41 כְּרַב יוֹסֵף, וְלִכְךָ הַדִּין הוּא שִׁיעֵמוּד כֹּל דְּבַר בַּחֻזְקָתוּ לִפְי שִׁהַמוֹצִיא
 42 מִחֻבִּירוּ עֲלִיו הַרְאִיהוּ, וְלִכְךָ תִּישְׂאָר הַקְּרַקַּע בַּחֻזְקַת הַמְחוּזִיק בְּהוּ,
 43 וַיִּשְׂאָרוּ הַמְעוֹת בִּידֵי הַלוּוֹה הַמְחוּזִיק בְּהֵם.
 44 הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה דּוּמָה לַמַּעֲשֵׂה שְׁהוּבָא לַעֲלִי: הַהוּא עַרְבָּא –
 45 מַעֲשֵׂה בְּאֹדָם שְׁהִיָּה עַרְבַּ עַל הַלוּוָה דְּאֶמְר לִיָּה לְלוּוֹה, הַב לִי מַאָּה
 46 וַוּוּי דְּפַרְעִיתִי לְמַלְלוֹה עֵילְוֹךְ – תַּן לִי מְאָת הַוּוּוּיִם שְׁפַרְעִתִי לְמַלוּה
 47 עֲבוּרְךָ, וְהָא שְׂמַרְבָּא – וְהָנָה בִּידֵי הַשְּׂטַר שִׁקְיַבְלְתִּי מִהַמְלוּה לְאַחַר
 48 שְׁפַרְעִתִי הַחֻבּוּ. אֶמְר לִיָּה הַלוּוֹה לְעַרְבּ, לְאֹ פַּרְעִיתִךְ – וְכִי לֹא
 49 פַּרְעִתִי לָךְ כָּבֵר מְהַ שְׁשִׁילְמַת עֲבוּרִי, אֶמְר לֹו הַעַרְבּ, אֲבֵן פַּרְעַת לִי
 50 כָּבֵר, אֹלָם לְאֹו הַרְדָּתָּ שִׁקְלִתִּינְהוּ מִיְּנְאִי – וְכִי לֹא חוֹרַת וְלוּוִית
 51 אוֹתָם מְמַנִּי שׁוֹב, וְהִי זֹה כְּאֵילוּ לֹא פַּרְעַת לִי מַעֻלָּם. וְהַלוּוֹה לֹא
 52 הוֹדָה לוּ עַל כֶּךָ אֵלָא טַעַן שְׁפַרְעוּ וְלֹא לוֹה מְמַנּוּ שׁוֹב.
 53 שְׁלָחָה רֵב אִידִי כֶּרְ אֶבְרַת לְקַמְוִי דְּאֶבְרִי – שַׁלַּח רַב אִידִי בְּרֵב אֲבִין
 54 לַמַּעֲשֵׂה זֶה לִפְנֵי אֲבִי, וְשַׁאֲלוּ בִּי הַיְּוֹוִנְא מְאִי – מִהַ הַדִּין בְּאַוּפֵן
 55 זֶה. שְׁלַח לִיָּה אֶבְרִי, מְאִי תִּבְרַעֵי לִיָּה – מַדּוּעַ מִסְתַּפֵּק הוּא בְּדַבַּר זֶה,
 56 הָא אִיהוּ דְּאֶמְר – וְהִי הוּא עֲצָמוּ פִּסְק לַעֲלִי שְׁהַלְבֵּתָּא פְּוִוְתַּיה
 57 דְּרַבְּהָ כְּאַרְעָא וְהַלְבֵּתָּא פְּוִוְתַּיה דְּרַב יוֹסֵף בְּוִוּי, וְכִמּוּ שְׁבִיאָר טַעַמוּ
 58 שִׁכְיוֹן שִׁהַדַּבֵּר סַפֵּק לִכְכָּךְ יֵשׁ לְהַכְרִיעַ דְּהִיבַּת דְּאַוּקְמוּ וַוּוּי לוֹקְמוּ,
 59 וַאֲף כֹּאֵן יֵשׁ לַפְּסוּק שִׁמְעֵמִידִים אֵת הַמְעוֹת בִּיד הַמוּחֻזֵּק בְּהֵם
 60 שְׁהוּא הַלוּוֹה, כִּיוֵן שֶׁשְּׂטַר זֶה כָּבֵר נִמְחַל שְׁעַבוּדוּ וְאַן בִּיכּוּלַת
 61 הַמְלוּה לְהוֹצִיא מַמּוֹן עַל פִּיו.
 62 הַגִּמְרָא מְגַבִּילָה לְדִין זֶה: וְהִנֵּי מִילִי, בְּאַוּפֵן דְּאֶמְר לִיָּה הַרְדָּתָּ
 63 אֹוּפְתִינְהוּ מִיְּנְאִי – שְׁטַעַן הָעַרְב לְלוּוֹה לְאַחַר שְׁפַרְעַת לִי הַמְעוֹת
 64 חוֹרַת וְלוּוִית אוֹתָם מְמַנִּי, אֲבָל אֶמְר לִיָּה הַרְדָּתִינְהוּ נִיְהָלֶךְ – אֲךָ אִם
 65 טַעַן הָעַרְב לְלוּוֹה לְאַחַר שְׁפַרְעַת לִי אֵת הַמְעוֹת הַחוֹרַתִי לָךְ אוֹתָם
 66 מִהְּמַת דְּהָוּוּ שְׁיִפְּי וְסוּפְכֵן – מִשׁוּם שִׁנְשַׁחְקָה חוֹרַת הַמְטַבַּע או
 67 שְׁהִיאִדִּימָה הַנְּחוּשַׁת שְׁמַמְנָה עֵשׂוּיִים הַמְטַבַּעוֹת, וְאַיִנָּם רְאוּיִים
 68 לְהוֹצִיאָם בְּשׁוֹק, נְמַצַּא שְׁטוּעַן הוּא שְׁכֹלַל לֹא קִיבַל אֵת הַמְעוֹת עַל
 69 שְׂטַר זֶה, וְאַכְתִּי אֵיִתִּיהָ לְשַׁעֲבִידָא דְּשְׂטָרָא – עַדִּין קַיִים שְׁעַבוּד
 70 הַשְּׂטַר וְיִכּוּל לְגַבּוּתוּ.
 71 הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה מַעַנִּין מַיְּגוּ: רְבָּא כֶּרְ שְׂרָשׁוּם, נִפְסַק עַלִּיהָ
 72 קְלָא דְּקַא אֶכֵּיל אַרְעָא דִּיתְמַי – יְצַא עֲלִיו קוּל שְׂאֻכַל קְרַקַּע שַׁל
 73 יֶתוּמִים, אֶמְר לִיָּה אֶבְרִי, אֵימָא לִי אֵיזִי – אַוּחֵבִי, גּוּפָא דְּעוּבְדָא תִּיכִי
 74 הָוֵה – הֵיאָךְ הִיָּה גּוּף הַמַּעֲשֵׂה שְׁמַחְמַתוּ אוּכַל אֵתָה קְרַקַּע זֹו. אֶמְר
 75 לִיָּה רַבָּא בְּר שְׂרָשׁוּם, אַרְעָא כְּמַשְׁפּוּנְתָּא הָוֵה נְקִיטָא מְאֻבְהוֹן
 76 דִּיתְמַי – נְטַלְתִּי קְרַקַּע זֹו מֵאַבְיָהֵם בְּתוֹרַת מְשֻׁכוּן, וְהָוֵה לִי

1 אֶמְר לִיָּה הַמַּעֲרַעַר, שְׂמַרְבָּא וַיִּיפָּא הוּא – שְׂטַר זֶה מְזוּיֵף הוּא, וְמַאֲחַר
 2 וְלֹא הַחֻזְקַת בְּקֶרַקַּע שְׁנוֹת חֻזְקָה וְאַן לָךְ שְׂטַר, אִין לָךְ הוֹכַחָה
 3 שְׁקִנִּית אוֹתָהּ מְמַנִּי. קְחִין – גַּחַן הַמְחוּזִיק וְלִחְיֵשׁ לִיָּה לְרַבְּהָ, כְּבִדִּי
 4 שְׁלֹא יֵשׁמַע הַמַּעֲרַעַר, אִין – אֲבֵן שְׂמַרְבָּא וַיִּיפָּא הוּא, מִיָּהוּ שְׂמַרְבָּא
 5 מְעַלְיָא הָוֵה לִי וְאַיְרְכְּסֵם – אוֹלָם הִיָּה בִּידֵי שְׂטַר אַחַר שְׁכַתְּבַּ לִי אוֹתוּ
 6 אַדְם, אֵלָא שְׂאֻבֵד, וְאַמְיִנָּא, מַאֲחַר הַמּוּכָר מַעֲרַעַר עַל זְכוּתִי,
 7 אֵינְקִיטַּת הַיְּוֹוִי כָּל דְּהוּ – טוֹב שְׂאַחֻזִיק בִּידֵי שְׂטַר כֹּל שְׁהוּא,
 8 שְׁעַמּוּ אַבוּא לְבֵית הַדִּין.
 9 אֶמְר רְבָּה, נַאֲמָן הַמְחוּזִיק שְׁהִיָּה לוּ שְׂטַר אַחַר, שְׂאֵם לֹא כֵּן מָה לֹו
 10 לְשִׁקְרָה וְלַטַּעַן טַעֵנָה גְרוּעָה זֹו, הֵלֵא אִי כְּעֵי אֶמְר לִיָּה שְׂמַרְבָּא מְעַלְיָא
 11 הוּא – אִם הִיָּה רוּצָה לְשַׁקֵּר הִיָּה מְחוּזִיק בְּדַבְּרִיו וְאוּמַר שְׂשַׂטֵּר זֶה
 12 אֵינּוּ מְזוּיֵף, וּמְתוּךְ שִׁיכַל לַטַּעַן כֵּן נַאֲמָן אָף לּוּמַר שְׂשַׂטֵּר אַחַר הִיָּה
 13 לוּ וְאַבְדֵּי.
 14 רַב יוֹסֵף חוֹלַק עַל רַבָּה: אֶמְר לִיָּה רַב יוֹסֵף, מְכַל מְקוּם אֶמְאִי סְמִכְתָּ
 15 לְהַחֻזִיק הַקְּרַקַּע בִּידוּ, אַהֲאִי שְׂמַרְבָּא – עַל שְׂטַר זֶה שְׁהִרְאָה הַמְחוּזִיק,
 16 וְהִיָּה הַיְּוֹוִי שְׂמַרְבָּא, חֲסַפָּא כְּעַלְמָא הוּא – אֵינּוּ אֵלָא כַּחֲתִיכַת חֵרַס
 17 בַּעֲלַמָּא שְׂאִינְהָ שׁוּהַ כְּלוּם, שְׁהִירֵי הוֹדָה שְׂמְזוּיֵף הוּא.
 18 מַעֲשֵׂה נֹסֶף כַּעֲיַן זֶה שְׂאִירַע אֲצַל אוֹתָם אַמּוֹרִיאִים: הַהוּא דְּאֶמְר
 19 לְהַכְּרִיָּה, הַב לִי מַאָּה וַוּוּי דְּמִסְפִּיקָא כְּךָ – תַּן לִי אֵת מַאָּה הַוּוּוּיִם שִׁישׁ
 20 לִי אֲצַלָךְ בְּהַלוּוָה, וְהָא שְׂמַרְבָּא – וְהִיָּה לַפְּנִיךְ הַשְּׂטַר שְׁכַתְּבַת לִי עַל
 21 הַלוּוָה זֹו. אֶמְר לִיָּה הַנְּתַבַּע לְתוּבַע, שְׂמַרְבָּא וַיִּיפָּא הוּא, קְחִין בַּעַל
 22 הַשְּׂטַר וְלִחְיֵשׁ לִיָּה לְרַבְּהָ כְּבִדִּי שְׁלֹא יֵשׁמַע הַנְּתַבַּע דְּבַרְיוּ, אִין,
 23 שְׂמַרְבָּא וַיִּיפָּא, מִיָּהוּ שְׂמַרְבָּא מְעַלְיָא הָוֵה לִי וְאַיְרְכְּסֵם, וְאַמְיִנָּא אֵינְקִיט
 24 הַיְּוֹוִי כְּלָ דְּהוּ.
 25 אֶמְר רְבָּה, נַאֲמָן הַתּוּבַע שְׁהִיָּה לוּ שְׂטַר אַחַר, שְׂאֵם לֹא כֵּן מָה לֹו
 26 לְשִׁקְרָה, הֵלֵא אִי כְּעֵי – אִם הִיָּה רוּצָה לְשַׁקֵּר, אֶמְר לִיָּה, שְׂמַרְבָּא
 27 מְעַלְיָא הוּא – הִיָּה יִכּוּל לַטַּעַן שְׂשַׂטֵּר זֶה כַּשֵּׁר וַאֲיִנּוּ מְזוּיֵף, וּמְתוּךְ
 28 שִׁיכַל לַטַּעַן כֵּן נַאֲמָן אָף עַל טַעֵנְתוּ שְׁהִיָּה בִּידוּ שְׂטַר אַחַר.
 29 רַב יוֹסֵף חוֹלַק עַל רַבָּה: אֶמְר לִיָּה רַב יוֹסֵף, מְכַל מְקוּם אֶמְאִי קַא
 30 סְמִכְתָּ – עַל מְהַ טוּמְךָ הֲנָךְ וְמוֹצִיא הַמְעוֹת מִהַלוּוָה, אַהֲאִי שְׂמַרְבָּא
 31 – עַל שְׂטַר זֶה שְׁהִרְאָה הַתּוּבַע, וְהִיָּה הַיְּוֹוִי שְׂמַרְבָּא חֲסַפָּא כְּעַלְמָא הוּא.
 32 הַגִּמְרָא מְבִיאָה פִּסְק הַהִלְכָה בְּשֵׁנִי הַמַּעֲשִׂים: אֶמְר רַב אִידִי כֶּרְ אֶבְרִי,
 33 הַלְבֵּתָּא פְּוִוְתַּיה דְּרַבְּהָ בְּאַרְעָא – בְּמַעֲשֵׂה הַרְאָשׁוֹן שְׁבּוּ הִיָּה
 34 הָעֵרַעוּר עַל חוֹזַקַת קְרַקַּע, הִלְכָה כְּרַבָּה שְׁתַּעֲמוּד הַקְּרַקַּע בַּחֻזְקַת
 35 הַמְחוּזִיק. וְהַלְבֵּתָּא פְּוִוְתַּיה דְּרַב יוֹסֵף בְּוִוּי – וּבְמַעֲשֵׂה הַשְּׁנֵי שְׁתַּבַּע
 36 הַתּוּבַע מַעוֹת עַל יָדֵי הַשְּׂטַר, הִלְכָה כְּרַב יוֹסֵף שְׂאִינּוּ נַאֲמָן לְהוֹצִיא
 37 מְמַנּוּ מַעוֹת. וְטַעַם הַדְּבַר, הַלְבֵּתָּא כְּרַבְּהָ פְּאַרְעָא, דְּהִיבַּת דְּקַמְוִי מְאֻבְהוֹן
 38 אַרְעָא תִּיקוּם – כְּדִי שְׁתִּישְׂאָר הַקְּרַקַּע בִּידֵי הַמְחוּזִיק בְּהוּ, וְהַלְבֵּתָּא

אגרות קודש

בי"ה, ט"ז שבט, תשכ"ב
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה נפתלי צבי שי

שלום וברכה!

... מובנת התמי' על כתבו אשר י"א שיש חילוק בין שם הניתוסף לשם מעריסה.

וראה שו"ע אה"ע סקכ"ט סיי"ח דאדרבה שם השינוי עיקר, ובכלל אדם בעה"ב בענין קריאת שמות לוי"ח שיי' ולעצמו.

27 לדין מכח שטר החוב שיש בידך ותשבע על כך כדן הבא ליפרע
28 מנכסי יתומים.
29 הגמרא מביאה מעשה בתביעת ירושה: קריביה – קרוב משפחה
30 דרב אידי בר אבין, שקיב ושבק דיקלא – מת, והשאיר בירושה עץ
31 דקל, רב אידי בר אבין אמר, אנה קריבנא טפי – אני קרוב יותר
32 מכל אדם וראוי אני ליורשו. וההוא נברא אמר אנה קריבנא טפי –
33 ואדם אחר טען שהוא קרוב יותר וראוי ליורשו, ומאחר והדבר
34 ספק ההלכה היא 'כל דאלים גבר', ומי שחזק יותר יתפוס, ותפס
35 אותו אדם את האילן. לטוף – לאחר שנה או שנתיים, אנדי ליה
36 דאיהו קריב טפי – הודה אותו קרוב לרב אידי בר אבין שאכן הוא
37 קרוב יותר, ואוקמה רב חסדא ביריה – העמיד רב חסדא את האילן
38 בידי רב אידי בר אבין. אמר ליה רב אידי לרב חסדא, כיון שהודה
39 אותו אדם, ליהדר לי פירי דאבל מההוא יומא עד השתא – עליו
40 להשיב לי את כל הפירות שאכל מיום שמת הקרוב ותפס זה את
41 האילן עד עתה. אמר רב חסדא על רב אידי, וכי זה הוא שאומרים
42 עליו אדם גדול הוא, הרי אפוא קא סמיך טר – על מי הנך סומך
43 לזכות באילן ולקבלו בדין, אהאי – על אותו קרוב שהודה, והרי
44 הא קאמר דאנה מקריבנא טפי – אותו אדם טען עד עתה שהוא
45 קרוב יותר ממך והאילן שייך לו, וכיון שהיה הדבר ספק אבל את
46 הפירות בדין, שהרי בכגון זה הדין הוא 'כל דאלים גבר'. ומה
47 שמודה עכשיו שהנך קרוב יותר, הרי זה כמי שנותן לך הדקל
48 במתנה, ומתנה זו חלה מעתה ואין לך אלא את הפירות שהיו
49 מכאן ואילך.
50 הגמרא מביאה דיעות החולקות על רב חסדא: אפי' ורביא לא
51 סבירא להו הא דרב חסדא,

1 זווי אהריני גייה – היה אביהם חייב לי מעות אחרים, ולא נטלתי
2 משכון עליהם, ואכלתה שני משכנתא – ולאחר שסיימתי אכילת
3 המשכון על החוב הראשון, אמינא – אמרתי בדעתי, אי מהדרנא
4 לה ארעא ליתמי ואמינא דאית לי זווי אהריני גבי דאבובון – אם
5 אחזיר הקרקע לידיהם, ולאחר מכן אתבע החוב השני שיש לי על
6 אביהם, הלא אמור רבנן תפס לפרע מנכסי יתומים בעבור חוב
7 אביהם, לא יפרע אלא בשבועה, ואין רצוני להישבע, אלא אעשה
8 כך, אכבשיה לפרע משכנתא ואוכלה שיעור זווי – אעלים את שטר
9 המשכון, ואמשיך לאכול מהקרקע כפי שיעור דמי החוב שחייב לי
10 אביהם, ובכך אף אם יבואו היתומים ויתבעו שאחזיר להם הפירות
11 שאכלתי, אטען שאכלתיים תמורת החוב השני שהיה לי על
12 אביהם, ונאמן אני על כך אף בלא שבועה מדין 'מיגו', דמיגו דאי
13 בעינא אמינא לקוחה היא נדיי מהימנא – שמתוך שהייתי יכול
14 לטעון שקרקע זו קניתי אותה מאביהם בדין ושלי היא, והייתי
15 נאמן על כך אף ללא שטר וללא שבועה שהרי אכלתייה שלש
16 שנים בחיי האב, כי אמינא דאית לי זווי גבייכו מהימנא – אף
17 כאשר אומר שאכן לא קניתי הקרקע אלא שמעכב אני אותה בידי
18 משום חוב אחר שיש לי עליהם, נאמן אני על כך.
19 אביי חולק על רבא בר שרשום: אמר ליה אביי, אין הדבר כן,
20 לקוחה נדיי לא מציית אמרת – אינך יכול לטעון שקניתי קרקע זו
21 מאביהם, דהא איקא עלה קלא דארעא דיתמי היא – שהרי יצא
22 עליה קול שהיא של היתומים ואינה בידך אלא בתורת משכון,
23 ולכן אינך נאמן שהיה לך חוב אחר על אביהם שכן אין לך מיגו,
24 וכיון שנסתיים זמן המשכון על החוב הראשון עליך להשיבה
25 ליתומים. אלא ויל אהדרה ניהליהו, וכי נדלי יתמי אשתעי דינא
26 בקרייהו – לך והשב להם הקרקע, ולכשיגדלו היתומים תבע אותם

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו שבט, תשכ"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום השלישי.

א) אודות לימוד עניני תורתנו החלק הנגלה ובחלק החסידות, באם פלוני אומר שאין זה פועל
בסדר היום שלו, האם כדאי להמשיך.

לפלא הספק בדבר הפשוט, שהרי מצות תלמוד תורה - הוא על כל אחד ואחד מישראל, לא
רק צדיק ובינוני אלא גם הפחות מהם ועד למטה מטה, ואדרבה הובטחנו, אשר אפילו מעט אור תורה
דוחה הרבה חשך (חשך הקליפות וס"א).

ב) ולכתבו אשר אולי "איידעלע ענינים", להמנע מללמוד עם כהנ"ל.

מה לנו יותר איידעלע מהכתוב, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, ועד"ז - אנכי הי"א
וגו', ובודאי שאסור וגם הספק, האם ללמוד פסוקים אלו עם פלוני ופלוני, וק"ל.

ג) לשאלתו במ"ש בתניא פרק כ"ט, ושם הוא למעלה מהזמן וכאילו פגם ונטמא היום ח"ו
ממש, שלכאורה עפ"י מה נפסי"מ בין זמנים המסוגלים וקבועים לתשובה, ע"פ הוראת תורתנו תורת
חיים - לכל השנה כולה, כיון שכאילו פגם ונטמא היום.

ובכללות אין מובן מה השייכות, שהרי זמנים הקבועים לתשובה פ"י - שאז התשובה מתקבלת
יותר וקלה יותר. אבל באמת גם בענין הפגם אין קושיא - שהרי מבואר בתניא על אתר שם, שכאילו
פגם ונטמא - הוא באותו הדרגא והעולם שלא הגיעה לשם תשובתו או שאינה מספיקה לפי הדרגא
שעומד בה היום, משא"כ בהדרגא שכבר עשה תשובה שלימה ונתקבלה.

המשך בעמוד רמא

בבא בתרא. חזקת הבתים – פרק שלישי דף לג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלט רש"י תוספות

1 וזו אחריו נבית – שנתחבבתי לך, שאין משכון עליהן, ואמרי, לאחר שכלו שני משכנתא:
2 אם אחזיר הקרקע ליתומים, ואשאל להם חוב שיש לי על אביהם – צריך אני לישבע,
3 דאמור רבנן: הבא ליפרע כו', ואף על פי שיש בידי שטר חוב מחייבני שבועה. **אכבשה**
4 – אעלים אותה. לקוחה היא בידו – דהא אכלתיה שני חזקה בחיי אבהון. מהימנא –
5 בלא שבועה, דאין נשבעין על הקרקעות. ועוד:

6 דחזקת שלש שנים במקום שטר קיימא. אמר ליה
7 אביי: הא דחשבת בדעתך דאי בעינא טענינא
8 "לקוחה היא בידו" – כיון דדייעא מילתא
9 דבמשכנתא איתנחית בה, לא מצית למיטען
10 "לקוחה היא בידו", דהא איכא קלא ועדות
11 דארעא דיתמי היא, דהשתא שלימו שני
12 משכנתא. וכיון דידעת דאית קלא עלך דארעא
13 דא משכנתא היא גבר ולא לקוחה – אין לך
14 חזקת גדולה מזו, והיה לך להודור בשטרך.
15 הלכך, זיל הדר אמר ליתמי השתא. וכי גרדי
16 יתמי, שיהו בני מעיבד מצוה, דהיינו מבן שלש
17 עשרה שנה ואילך, דהוי חייב במצות – אשתעי
18 דינא בהדיהו על שטר חובך שיש לך על
19 אביהם, תשבע ותיטול. כדון הבא ליפרע מנכסי
20 היתומים, דכל זמן שהם קטנים – אין יורדין
21 לנכסיהם לגבות מהן, כדאמרין בערבין בפרק
22 "שום היתומים" (כב, א) אין נזקקין לנכסי
23 יתומים אלא אם כן רבית אוכלת בהן, וכדפסיק
24 התם רבא הלכתא: אין נזקקין לנכסי יתומים,
25 ואם אמר תנו – נותנין. הלכך, ממתניין להם עד
26 דגרדי, דהיינו מבן שלש עשרה שנים ואילך,
27 כדמוכח התם. והא דאמרין בפרק "מי שמת"
28 (בבא בתרא קנז, א): ולמכור נכסי אביו עד
29 שיהא בען עשרים – הני מילי שמוכר לצורך הוצאתו, אבל לפרוע חוב אביו – בית דין
30 מוכרים מבן שלש עשרה ואילך. ואי נמי מלה על פה היא, כי גדלי לשתעי דינא
31 בהדיהו וישבע ויטול, כדאמר רב פפא בשמעתא בתרייתא דמכילתיך: הלכתא, מלה על
32 פה גובה מן הורשין. והני מילי – שיש עדים שהלווה, וישבע שלא פרעו, ויטול. **אחא**
33 **הוא גברא אמר אנא קריביה טפי** – ומתוך שלא נודע מי קרוב יותר – החזיק אותו
34 האיש בקרקע, לפי שהיה אלם יותר. כדאמר רב נחמן לקמיה, גבי זה אומר של אבותי
35 זה אומר של אבותי: כל דאלים גבר. לסוף – שנה או שנתיים. **אודי ליה** – והוא מחזיק
36 לרב אידי בר אבין. **אוקמה רב הסדא בידה** – דרב אידי. **אמר ליה** – רב אידי לרב
37 הסדא. **להדר לי** – ההוא גברא פירי דאכל מההוא יומא עד האידינא, מן היום שמת
38 קרובי, שאכלם שלא כדון. **אמאן קסמכת** – לזכות באילן. **אחאי** – אהודאת פיו, שמודה
39 עכשיו שאתה קרוב יותר. והא אידו דאמר עד השתא אנא קריבנא טפי, ואכל פירות ברין
40 כל דאלים גבר. זה שמודה עכשיו – הרי הוא בנותן לך את האילן מדעתו, אף על פי
41 שלא זכית בו מן הדין.

1 **אמור** רבנן הבא ליפרע כו' – אף על פי שאף בשבועה לא היה יכול ליפרע מהם עד
2 שיגדלו, כדקאמרין: ולכי גדלי אשתעי דינא בהדיהו, לא היה מקפיד על
3 ההמתנה, אלא על השבועה. ונראה דרבא בר שרשום סבר כרב הונא בריה דרב ידושע,
4 דמפרש טעמא בשיליה מכלילתיך (קעד, א) טעמא דאין נזקקין לנכסי יתומים – משום צררי.
5 דאי כרב פפא דמפרש משום דפריעת בעל חוב
6 מצוה, ויתמי לאו בני מעיבד מצוה נינהו – אם כן
7 אפילו היה אמר כדבריו, לא היה יכול לעכב להם
8 הקרקע בחובו, כיון דלאו בני מעיבד מצוה נינהו.
9 וכדרב הונא נמי פסקין התם. **אכבשה**
10 לשטר משכנתא ואוכלה שיעור חזי – דוקא
11 משום דכבש לשטר משכנתא מצי למימר "לקוחה
12 היא בידו", דלא היה ידוע דבתורת משכנתא אתא
13 לידיה. דאי הוה ידוע דמעיקרא בתורת משכנתא
14 אתא לידיה – לא היה טוען רבא בר שרשום
15 שיכול לומר "לקוחה היא בידו". מדי דרוה
16 אאומן וארס דאין לו חזקה בשדה אריסותו, כיון
17 דידוע דמעיקרא בתורת אריסותא אתו לידיה. וכן
18 דברים העשויין להשאל ולהשכיר, וגוף
19 דמעיקרא ידעינן דגול שדה זו – דאין לו שום
20 חזקה.

21 **מינו** דאי בעי למימר לקוחה היא – ותימא:
22 מאי דעתיה דרבא בר שרשום? דאפילו
23 אי טעין "לקוחה היא בידו" – שבועת היסת
24 לעולם צריך, דבדי דאין נשבעין על קרקעות
25 מדאורייתא – מדרבנן נשבעים, כמו שדקדק רב
26 האי גאון מההיא ד"הכותב" (כתובות פז, א):
27 הפרומת כתובתה ועד אחד מעידה שהיא פרוע –
28 לא תפרע אלא בשבועה. סבר רמי בר חמא
29 למימר שבועה דאורייתא. אמר רבא: שהי תשובות דבר כו', ועוד דאין נשבעין על פבירת
30 שעבוד קרקעות. אלמא דמדרבנן נשבעין. והוא הדין שבועת היסת, דמאי שנא? ויש לומר:
31 דאין נשבעין שבועת היסת אלא היכא דטעין ברי. אבל הבא לאו טענת ברי הוא, שאין ודאי
32 ליתומים שרקעו זו אינה לקוחה בידו. הלכך אי הוה טעין "לקוחה היא בידו" לא הוה צריך
33 שבועת היסת.

34 **לקוחה** היא בידו לא מצית אמרת – אף על גב דאי הוה אמר "לקוחה היא בידו" הוה
35 נאמן, מכל מקום לא הוי מינו. והכי פירושו ד"לא מצית אמרת" – לא היית
36 יכול להעניז פניך ולומר כן, כיון דנפק קלא, ואין כאן מינו. וכענין זה יש בפרק שני
37 דקדושין (ג, א): מזה אם ירצה לומר "מודי הייתי" – לא משו נפשיה רשעיא. פירושו:
38 אינו אומר ברצון "מודי הייתי", ואין כאן מינו. אבל ודאי, אם אמר "מודי הייתי" –
39 פשיטא דמהמן. **קריביה** דרב אידי שבק דיקלא – אי לא גרסינן אלא "שבק דיקלא"
40 – צריך לומר שלא היו לו בנים, והקרוב יותר יורשו. ואי גרס "לקריביה" – יש לומר שהיו
41 לו בנים, להכי איצטרך ליה למימר: דיקלא לקריביה. **הכי** גרסינן: לסוף אודי ליה – ולא
42 גרס "דאידו קרוב טפי". אלא לא היה רוצה לחלוק עם רב אידי, ונתן לו הדקל בתנא, ולא
43 בשביל שהיה קרוב יותר. ומשום הכי קאמר רב הסדא: הא אידו דאמר "אנא קריבנא טפי"

44 – שמרצנו נתן לך, ולא בשביל שאתה קרוב יותר. ואבוי ורבא סברי: כיון דאודי – אודי, ומסתמא לא היה מוחל לו אלא מפני שהוא יותר קרוב. ולשון "אודי" דחוק הוא, וכן סברת אבוי
45 ורבא. ואין לפרש דגרסינן "דאידו קרוב טפי", והיה טוען דלא אבל פירות, ולרב אידי היו לו עדים שאכל. והא דקאמר: אידו קאמר "אנא קריבנא טפי" – פירושו: מעיקרא, והואיל וכן –
46 השתא נמי מהימן בנאי דאמר שלא אכלה, במינו שלא היה מודה, וסבירא ליה דאמרין מינו במקום עדים כדבסמוך. דאם כן הוה ליה למימר: הא אידו אמר "לא אכלתי", ואי בעי אמר
47 "אנא קריבנא טפי". ועוד: אם כן הוה ליה לאסוקי נמי הבא בנאי לישנא. כדמסיק בסמוך: אבוי ורבא לא סבירא להו הא דרב הסדא "מה לי לשקר" במקום עדים לא אמרין. וגרסת רבינו
48 הננאל נראה לרבינו יצחק עיקר, דלא גרס "לסוף אודי ליה", אלא גרס: לסוף אייתי סהדי דאידו קריביה. ולא גרס "קרוב טפי", שלא היו מעידים שרב אידי קרוב היה טפי מהחאו גברא,
49 אלא היו מעידים שרב אידי קרוב היה, והחאו גברא לא היו מכירים אם הוא היה קרוב או לאו, ולא היה לו שום עדי קרובה. ואפילו גרס "טפי" – מצינו לפרש: טפי מכל אותם שהיו העדים
50 מכירים, לכך אוקמה רב חסדה בידה דרב אידי, דהוי רב אידי ודאי והחאו גברא ספק. והיה רב אידי תובע גם הפירות, כיון שהוזהר שאכל. ורב הסדא פטר ליה, במינו דאי בעי אמר "לא
51 אכלתי" כי אמר נמי "אבלי ודידי אכלתי" – מהימן, ורבא ואבוי סברי: כיון שאכל פירות ואודי – חייב לשלם, ולא מהימן במינו, והואיל הקרקע יוצא מתחת ידו מן הדין, דבקרקע ליכא מינו.
52 ואם תאמר: והא לקמן (לד, א) אמרין: אי דמאי לרבי אבא לחד סהדא ולתרתין שנין ולפירי, דכשמודה שאכל פירות ואיכא חד סהדא – שחייב לשלם מתוך שאינו יכול לישבע. אבל אי
53 ליכא חד סהדא – לא היה חייב לשלם. ואמאי? נימא כיון שהקרקע יוצא מתחת ידו. דאי מהימן בנאי דאמר דאכלה שלש שנים – דהתם מיירי שאומר שאכלה שלש שנים והעד אינו מעיד אלא משותימ,
54 דהתם ודאי אי לא הוה חד סהדא – פשיטא דפטר, אף על פי שהקרקע יוצא מתחת ידו. דאי מהימן בנאי דאמר דאכלה שלש שנים – לא היה לנו להוציא הקרקע מידו, כיון דאכלה של
55 חזקה, וליכא למימר דנאמין לו שאכלה שלש שנים, אבל לא נאמין שלקחה אלא בגול אכלה, כדאמרין ב"הנוקף" (גיטין נד, ב) דנאמן אתה להפסיד שכרך ואין אתה נאמן להפסיד ספר
56 תורה – דלא דמי, דהתם (אף על פי שספר תורה) כיון שהוא ביד לוקח – כאילו יש עדים שנכתבו לשמן, מכל מקום מפסיד שכרו כיון שמודה שאין חייבין כל בלום.

כיון

בבא בתרא. חזקת הבתים – פרק שלישי דף לג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)"
תוספות

ואי טען ואמר לפירות ירדתי בו – פירושו: תחלה, כי אמר לו 'מאי בעית בהאי ארעא', אף על גב דבשעה שאכל היה בעל השרה יכול לעכב, ולא היה נאמן לומר "לפירות הורדתי", מיהו כיון שכבר אכלו, וזה בא להוציא – נאמן לומר "לפירות ירדתי". ואם תאמר: מאי איירא משום ולא הצפינו תיפוק ליה משום דתפיס, מידי דהוה אמשטלטין שאין עשוין להשאיל ולהשכיר, דאי אמר 'לקוחין הן בידו' נאמן יש לומר: דאינטיגרין טעמא דלא תפיס אדם אף לקטן ודתיג בשעת שאינן שלו, ולא תפיס בהון. ואם תאמר: כי לא אמר נמי "לפירות ירדתי", אלא דאייתי סהדי דאכל שתי שנים כי הך דשמעתין – היא נאמן בטענתיה, במיגו דלא בעי אמר "לפירות ירדתי" לאו פירכא היא. דאין זה מיגו, שהרי בא לתבוע גם הקרקע. ודוקא פירי דתרתי שניך הדרי, אבל פירי דשנה שלישית – לא הדי. דאי מהדימן במאי דאמר שאכלו שלש שנים – גם את הקרקע תחיה שלו.

איזיל ואגרייה לדיקלא – פירושו: לגדור תמרים שעל הדקל, דגרייה שייכא בתמרים. ולא איירי בקציצת הדקל, דאם כן הוה ליה למימר "איזילתיך", כדאמרין בפרק "אל הנשבעין" (שבועות מו, א), אמר רב נחמן: כ"ל מאן דנקט נרגא ואמר "איזיל ואקטליה לדיקלא דפליניא" כו'. ונראה לרבינו יצחק ולרבינו יצחק בן מרדכי: שאם היה בא לקצוץ הדקל עצמו – לא היה נאמן. ודוקא פירות הוא דעבדי איניש דמונבי, אבל דקל – אין דרך בני אדם למכור לקוץ, תדע, דאמרין בפרק "חובבלי" (בבא קמא צא, ב): "שרוי הרגת", "נטיעית קציצת" – "אתא אמרת לי לחרגו, אתא אמרת לי לקציצ" – פטור. ופרקי: אם כן לא בשקת חיי לכל בריה וכו'. משמע דאינו נאמן במיגו דאי בעי אמר "מכרת לי לקציצ". לא חציף איניש – לאו משום דקאמר בפרסיה "איזיל ואיגרייה" קאמר דלא חציף, דאפילו ליקט פירות נמי שייך לא חציף איניש, אם לא שלקטן דרך גניבה.

אי הכי אפילו ארעא נמי – למאי דפרישית לעיל דאינו נאמן אלא בפירות שלקט כבר, אבל מכאן ואילך אינו נאמן אפילו בפירות, אף על גב דשטרא בפירי לא עבדי איניש – צריך לפרש אפילו ארעא. אם הוא טוען שהקרקע שלו שלקחה – לא יחזור פירות שכבר אכל. אבל קרקע פשיטא שחירו, דאינו נאמן להבא.

היינו ונסבא דרבי אבא – לא ארעא קאי, דפשיטא שנתווי הקרקע אחר שאין לו שנים עדים. אלא השתא נמי אפירי מסיק, וסבר השתא כאלו חד חסדא לארועי למחזיק קאתי על הפירות שאכל, ואינו יכול לכפור ולימא "לא אכלתי", וכאלו בא לחייבו בשועה על הפירות אם יכפור ואמר "לא אכלתי". ואף על פי שמועיד שהחזיק בה שלש שנים, כיון דאין אחר עמו – הרי כאלו אינו מעיד על החזקה, אלא נעשה עד אחד לתובעו פירות. הכי סלקא דעתך, וטועה, עד דאמר

אבי

ביון דאורי – דשלא כדן החזיק עד עתה. אורי – ושלם פירות שאכל. וכן הלכה. וש ספרים שכתבו בהם: אייתי רב אידי בר אבין סהדי דהוה קריב, אוקמה רב חסדא בידיה, וגם רבינו חננאל פירש כן. אמר ליה רב חסדא: אמאי קסמת דאכליתו לפירי – אהודאת פיו, הא עד השתא הוא טען דנאן קריבנא טפי, והני סהדי דאייתת לא מסהדי דאנת קרוב וראוי לירשה והוא אינו ראוי לירשה, אלא אסחדי דאנת קרוב, והאי לא דינעו ליה. ומתוך שהוה יכול לומר "לא אכלתי" – יכול לומר: אין, אכלי, ודידי אכלי, דנאן קריבנא טפי. שאין עדים מכחישים אותו בכך. הלכך לא מפקין מיניה. (הגיה: לא היא (אלא) שהודה שאכל הפירות, אלא כדמפרש הרב לבסוף, דלא נהירא ליה שהודה על אכילת הפירות. אלא עדים היו שאכלו, ולא היה יכול לכפור. ושרא ליה מריה, דמי זה שאמר שהודה על אכילת פירות? הלא לא הודה אלא על הקרקע ומכל מקום מאי דאכל עד השתא – לא מפקין מיניה, כיון דליבא עדים דברב שרב אידי היה קרוב יותר, אלא על פיו של זה. ואבוי ורבא סברי: דכיון דאורי אודי, שהרי הודתא בעל דין כמאה עדים, ופרי מחזיקו ממנו, ואי הוה גרסין הא – אמאי לית ליה לרב חסדא אהי כבואי? ויש לפרש בענין אחר ובדוחק, ולכן לא כתבתי. עד כאן.) ולא נהירא לי, דהא לא מוכח הא סוגיא דשמעתא שהודה על אכילת הפירות, אלא עדים היו בדבר, ולא היה יכול לכפור. האי אייתי סהדי דאבתיה היא – עד יום מותם, ומעולם לא פכרו לאבותיו של זה השני. אמר רב חסדא מה לו לשקר – לזה שיש לו עדי חזקה, במאי דטען דשל אבותיו היא? אי בעי הוה אמר ליה להאי שיש לו עדות זכות אבות: "מינך ובינתה ואכלתיה שני חזקה". הלכך, מיגו דמצי טעין הך ויובה בטענה זו, והוא לא חש לשקר, כי טעין נמי של אבותיו, אף על גב דמכחיש להו לעדים – מהדימן. מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן – כלומר, כל טענה שאדם טוען בהון זה שאמר "של אבותי" ואתה רוצה לקיימה על ידי "מה לי לשקר", וטענה זו מבחשת עדים, כי הבא – לא מהדימנן ליה, שהרי העדים מעידים שטענתו שקר, והיאך תקיימה על ידי "מה לי לשקר"? הלא זדיה משקר הוא, וחזקת השלש שנים אינה כלום, דהויא לה חזקה שאין עמה מענה. והכי הלכתא. איזיל ואייתי סהדי דאכלת תרתי שנים, ועדין הוה מחזר לבקש עדות של שנה שלישית, ולא מצא. אמר רב נחמן דהוא ארעא – דבתרתין שנין לא הוה חזקה. והדרי פירי – של שתי השנים שאכל שלא כדן, דהא לא טען מעיקרא "אריס הייתי ולפירות ירדתי" דמזדימנן ליה, כדלקמן, דשטרא לפירי לא עבדי איניש. והני מילי – דביאיבא סהדי דאכליתו לפירי, אבל אי ליבא סהדי דאכליתו לפירי, אלא בהודאת פיו, והוא טען "דובנתיה מינך ואכליתו לפירי דארעא ופירי דידי גינתו", ארעא, כיון דלית ליה ראייה בשטר ולא עדי חזקה – הוה ארעא למרה, חייב בשוועת היסט על הפירות ואפנינתו מיניה. דמיגו דמצי אמר "לא אכלתי פירות כי אם מעט", כגון עייל כורא ואפני טפי מבורא, דבהכי הוה חזקה, כדלקמן, כי אמר "אכלי טובא ודידי אכלי" – מהדימן. דאין כאן "מה לי לשקר" במקום עדים, שאין יודע אם לקח קרקע זו מבעליה אם לא, אלא לפי שאבד שטרן בתוך שלש שנים – מפסיח. ולא דמי להא דאבי ורבא דפליגי עליה דרב חסדא לעיל. דהתם, כיון דאיתבריאה מילתא דרב אידי קרוב טפי – הרי נודע שאין לו חלק בקרקע, ופירות שאכל שלא כדן אכל, ואפילו בהודאת פיו לוחיב. אמר רב זבד אי פסין בו" – מילתא באפי נפשה היא. והכי קאמר: אם מתחילה כשטענו בעל הקרקע "מאי בעית בהאי ארעא", אילו לא השב לו "מינך ובינתה", אלא: "לפירות ירדתי" כדן אריס למחצה שלשיל ולרביעי, או שמכרת לי פירות עד עשר שנים. נאמן – במה שאכל למפרע, ובשוועת היסט דובנתו מיניה. ואף על גב דאיבא סהדי דאכליתו לפירי דארעא ופירי דידי גינתו", ומהיה, מכאן ולהבא לא יאכל בלא עדים ושטר שקבה הפירות – דאם כן כל אדם ירד לקרקע חבירו ויאכל פירותיו, ויאמר "לפירות ירדתי" מאתר שלא נחשו לערעורו של בעל הקרקע מנלא ותובילא – כלי גודרי תמרים. המגל – לגדור, ותובילא – חבל עלעות לדקל מרוב גובהו. ויש מפרשים: תובילא – סל לקבל פירות. ואמר – בפנינו. איזיל ואיגרייה לדיקלא דפליניא – כלומר, אלקוט הפירות. מוזין – ושבקין ליה בית דין ללקט הפירות בלא עדים ושטר, אחרי שאין יודע שהבעלים מוחזין דבר קודם לקיטה. ואם אתא חבריה וטען "לא היו דברים מעולם" אחר שליקט האילן – לית עליה אלא שוועת היסט. אבל מקמי דליגרייה אתא מריה דדיקלא ואמר "לא היו דברים מעולם" – לא מהדימן מלקט עד דמייתי ראייה. ודוקא בשטען מתחילה "לפירות ירדתי" נאמן במה שאכל כבר. אבל אם מתחלה טען "מינך ובינתה" ואחר כך טען "לפירות ירדתי", שמכחיש דבריו הראשונים – אינו טוען ויחזר וטוען. אי הכי אפילו ארעא נמי – כי טען "דובנתה מינך" – ליהמנתו בלא עדי חזקה, דלא חציף איניש למיחא בארעא דלא דידיה היא ולמיכל פירותיה פירי נמי – נימא "אחורי שטרך". היינו נסבא דרבי אבא – דין זה דומה לאותו דין של נסבא דרבי אבא. ולא ללמוד מרבי אבא היו צריכין, דמילתא דפשיטא היא שישלם הקרקע אחרי שאין לו שני עדים, ודומיא בעלמא דמימא איתו. אי נמי, לכך היו מדמין האי דינא לנסבא דרבי אבא – כי היכי דלהדר פירי עם ארעא, דהוי כמי שיש עדים דאכל פירות. דבלא עדים לא מהדרי פירות, כדלעיל דרב נחמן, אלא קרקע לחוד.

37 והטעם דלא הציף איניש דגנר דיקלא דלאו דיליה – שאין אדם
 38 חצוף ללקוט פירות מעץ שאינו שלו, אלא אם כן קנאם כדין. והקא
 39 נמי – אף באותו אדם שאכל מפירות הקרקע שתי שנים וטען
 40 שקנה מבעל הקרקע זכות זו, נאמן הוא משום שלא הציף איניש
 41 למיכל פירי דלאו דיליה – שאין אדם חצוף לאכול פירות שאינם
 42 שלו.
 43 מקשה הגמרא: אי הכי שנאמן על הפירות לפי שאינו חצוף לעשות
 44 כן, ארעא נמי – אף אם אמר שאוכל את הפירות כיון שקנה את
 45 הקרקע, יש להאמינו מטעם זה, שאם לא כן לא היה חצוף לרדת
 46 ולאכול פירותיה בגול, ומדוע הדין הוא שאינו נאמן אלא אם כן
 47 הביא עדים שהחזיק בקרקע שלש שנים. מתרצת הגמרא: ארעא
 48 אמרינן ליה אתני שטרך – לגבי זכותו בקרקע אין להאמינו, לפי
 49 שאומרים לו, אם אכן קנית את הקרקע הראה את שטר המכירה,
 50 וכיון שאין לו שטר אינו נאמן לומר שקנאה.
 51 מקשה הגמרא: אי הכי פירי נמי – אף כשטוען שקנה את הפירות
 52 נדרוש שיראה את שטר הקנין על הפירות. מתרצת הגמרא: שטרך
 53 לפירי לא עבדי איניש – אין דרך בני אדם לכתוב שטר על מכירה
 54 זו של זכות אכילת הפירות, ולכך אין להוכיח ממה שאין לו שטר
 55 שמשקר הוא, וכיון שלא חצוף אדם לעשות כן ולרדת לאכול
 56 מקרקע חבירו, יש להאמינו שאכן קנה ממנו את זכות אכילת
 57 הפירות.
 58 מעשה נוסף בענין חזקת קרקעות: ההוא דאמר לתבריה מאי בעית
 59 בהאי ארעא – מה עושה הנך בקרקע זו שהיא שלי. אמר ליה
 60 המחזיק למערער, מינך זכנית – ממך קניתיה ואכלתייה שני חזקה.
 61 אייתי חד סהרא דאכלת תלת שני – הביא המחזיק עד אחד שהעיד
 62 שאכל המחזיק שלש שנים מהקרקע, ולא מצא עד נוסף על כך.
 63 סבור רבנן קמיה דאביי למימר – סברו החכמים שישבו לפני אביי
 64 לומר, תינו – נידון זה דומה לאותו דין המכונה 'עסקא דרבי אבא',
 65 דההוא נכרא דחטף נסבא מחבריה – אדם אחד חטף חתיכת כסף
 66 מחבירו, אהא לקמיה דרבי אמי, הוה יתיב רבי אבא קמיה – והיה
 67 רבי אבא יושב לפני רבי אמי, אייתי חד סהרא דמיהיטף חטפא מיניה
 68 – והביא הנגול עד אחד בלבד שהעיד שחטף ממנו חבירו את
 69 חתיכת הכסף. אמר ליה אותו אדם שחטף, און, חטפי ודידי חטפי –
 70 אכן אני חטפתי ממנו את חתיכת הכסף, אמנם שלי היתה
 71 החתיכה, וחטפתי את שלי. אמר רבי אמי,

1 שבין דאורי אוי – כיון שהודה לרב אידי, נמצא שהחזיק בדקל
 2 עד עתה שלא כדין, ועליו לשלם הפירות שאכל עד עתה.
 3 הגמרא שבה לדרן בענייני חזקת קרקעות: שני בני אדם שדנו על
 4 קרקע, זה אומר של אבותי היתה, וזה אומר של אבותי היתה ולא
 5 של אבותיך, האי אייתי סהרי דאבתיה הוא – אחד מהם הביא
 6 עדים שהיתה הקרקע של אבותיו, והאי אייתי סהרי – והשני הביא
 7 עדים דאכל שני חזקה. אמר רב סהרא, זה שיש לו עדי חזקה יזכה
 8 בקרקע, שיש להאמינו במה שטוען שהקרקע היתה של אבותיו,
 9 שמאחר ויש לו עדים שהחזיק בקרקע שלש שנים, מה לו לשקר
 10 ולטעון שהקרקע היתה של אבותיו, הלא אי בעי אמר ליה מינך
 11 זכניתה ואכלתייה שני חזקה – אם היה רוצה היה יכול לומר לזה
 12 שהביא עדים שהקרקע של אבותיו, אכן הקרקע שלך אלא
 13 שקניתיה ממך. ומתוך שהיה יכול לטעון כך יש להאמינו במה
 14 שטוען שהקרקע של אבותיו ב'מינו, ואף שמכחישי בכך את
 15 העדים שהעידו שהיתה הקרקע של אבותיו של השני.
 16 אביי ורבא לא סבירא להו הא – ודין זה דרב סהרא, לפי שמה לי
 17 לשקר במקום עדים לא אמרינן – אין לקבל טענה מכח 'מה לי
 18 לשקר' כאשר סותרת היא עדות העדים.
 19 מעשה נוסף בענין חזקת קרקע: ההוא דאמר ליה לתבריה, מאי בעית
 20 בהאי ארעא – מה עושה הנך בקרקע זו שהיא שלי. אמר ליה
 21 המחזיק למערער, מינך זכני – ממך קניתי את הקרקע ואכלתייה שני
 22 חזקה. אול אייתי סהרי דאכלת תרתי שני – הלך המחזיק והביא
 23 עדים שאכל את השדה שתי שנים, ולא מצא עדים על השנה
 24 השלישית, אמר רב נחמן, מאחר שאין לו חזקה תרתי ארעא ותדרי
 25 פירי – תחזור הקרקע למערער, ואף ישלם לו את הפירות שאכל
 26 בשתי השנים האלו, שהרי אכלם שלא כדין.
 27 רב זביד דן באופן שהיה טוען המחזיק טענה שונה: אמר רב זביד,
 28 אם מתחילה כאשר תבעו בעל הקרקע, טען המחזיק ואמר, לצורך
 29 אכילת פירות ירדתי לקרקע, שמכרת לי פירות הקרקע למספר
 30 שנים, נאמן בכך ואינו צריך לשלם דמי הפירות, לפי שאין אדם
 31 חצוף לרדת לקרקע של חבירו ולאכול פירותיה שלא כדין.
 32 רב זביד מביא ראיה לדין זה: לאו מי – וכי לא אמר רב יהודה, האי
 33 מאן דנקיט מלא ותובליא, ואמר איזיל איגדריה דיקלא דפלגיא
 34 דזכנית ניהלי, מהימן – אם ראינו אדם שלוקח מגל וחבלים, שהם
 35 כלים ללקיטת התמרים, ואמר הריני הולך ללקוט מדקלו של
 36 חבירי תמרים שמכר לי, הריהו נאמן ומניחים לו ללקוט. (אלמא)

המשך מעמוד רלח

ד) המבואר באיזה מקומות, שמחשבה מועלת להזולת, האם זה רק לפני מעלה, או גם בנוגע לכאוי"א מישראל.

יש ללמוד בזה ממאמר חז"ל בנוגע ללשון הרע דקטיל תליתאי, שהמדובר בזה בנוגע לכאוי"א מישראל, והרי מחשבה לא רחוקה היא מענין הדבור, ואדרבה, בכמה פרטים מועילה ופועלת יותר.

ה) אופן התקון בענין הידוע, בזמננו זה, הוא - ענין היסח הדעת, והיסח הדעת אין הכוונה, מלחמה עם המחשבה לא טובה, אלא להסיח דעת ממנה ולהניע את כח המחשבה ולהעסיקו בענין אחר, ומה טוב באותיות התורה והתפלה, אשר אם מעט אור דוחה הרבה חשך, עאכ"כ הרבה אור.

ברכה לבשו"ט

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

ש. מ. סימפסון

מזכיר

ג. ב. בטח יודע ושומר על שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים. ועכ"פ ישמור

עליהם מכאן ולהבא.

25 אחד על האכילה, היה צריך זה להישבע להכחישו, ואינו יכול
 26 להישבע על כך שהרי אף הוא מודה שאכל אלא שטוען שאת
 27 שלו אכל, והרי הוא מחויב שבועה שאינו יכול לישבע, ומשלם.
 28 אָמַר לְהוּ אָבִי לַחֲכָמִים, מִי דָּמָה הֵלֵךְ בְּנִסְכָּא דְרַבִּי אַבָּא
 29 סְהָרָא לְאִזְרְעֵי קָאָתִי - העד בא להרע לחוטף ולחייבו לשלם, וכי
 30 אָתִי אַחְרֵינָא בְּהִדְיָה מְסַקֵּינָן לָהּ מִיָּנִיחָה - ואילו היה עמו עד נוסף
 31 אכן היה מחייבו, ומאחר שאינו אלא עד אחד מחייבו שבועה,
 32 ומתוך שאינו יכול להישבע משלם. אולם הָכָא לגבי עד אחד
 33 המעיד על חזקת שלש שנים, לְסִינְעֵי קָאָתִי - העד בא לסייעו
 34 ולהעיד על חזקתו בקרקע, וְכִי אָתֵּא אַחְרֵינָא מִזְמִינָן לָהּ בְּדִידָה -
 35 ואילו היה עמו עד נוסף היה זה מוחזק על פי עדותם בקרקע ולא
 36 היה משלם על אכילת הפירות, שאף הקרקע היתה מוחזקת בידו,
 37 אך כיון שאינו אלא עד אחד אין להעמיד הקרקע ברשותו ותחזור
 38 לבעל הקרקע, אך על אכילת הפירות ודאי לא ישלם על פי עדותו
 39 של זה, שהרי על פי עדותו מוחזק הוא, ומה שאכל משלו אכל.
 40 אבִי ממשך לְדוֹן במה שדימו החכמים דין זה: אִלָּא אִי דְּמִיָּא הָא
 41 דְּרַבִּי אָבָא - אם רוצים הנכם לדמות דינו של רבי אבא לכאן, יש
 42 לכם לדמותו לְחַד סְהָרָא וְלְתַרְתֵּי שְׁנֵי וְלְפִיָּי - לאופן שהעיד העד
 43 על אכילת הפירות של שני שנים בלבד, שבאופן זה אם היו
 44 מעידים שני עדים על כך היו מחייבים אותו על אכילת הפירות,
 45 שהרי אין לו חזקה בכך, ובאופן שבא עד אחד הרי זה דומה לדינו
 46 של רבי אבא, שכיון שאינו יכול להישבע להכחיש את העד
 47 משלם.

1 הִכִּי נִדְרִינְיָהּ דִּינִי לְהָא דִּינָא - כיצד ידונו הדיינים דין זה, לְיִשְׁלַם
 2 - אם יחייבו את החוטף לשלם על הנסכא מאחר שהודה שחטף,
 3 הִרִי לְיִפְאָ תְרֵי סְהָרֵי - אין שני עדים שהעידו על החטיפה, ואף
 4 שהוא עצמו הודה בכך, הרי טוען שאת שלו חטף ויש להאמינו
 5 ב'מיגו' שהיה יכול לטעון שלא חטף כלל אלא היה שלו.
 6 ואם תאמר שאכן לְיִפְטֵרִיהּ - יפטרו אותו מלשלם מחמת ה'מיגו',
 7 הִרִי אִיפְאָ חַד סְהָרָא - ישנו עד אחד המעיד שחטף, ואף אם היה
 8 טוען שכלל לא חטף היה העד מחייבו שבועה.
 9 ואם תאמר שאף כאן לְיִשְׁתַּבַּע - נשבעו שלא חטף להכחיש את
 10 העד, ונפטרו אחר שישבע. אין לומר כך, דְּהָא אָמַר מִיִּחְטַף הַמַּטְפָּה
 11 - שהרי כבר הודה שחטף, וְכִינּוֹן דְּאָמַר דְּחַטְפָּה הוּא לִיהּ כְּגִזְלוֹן -
 12 וכיון שהודה מעתה לא יוכל לישבע שלא חטף, שמאחר שהודה
 13 הרי הוא כגזלן הפסול לשבועה. ולהישבע שחטף את שלו ודאי
 14 אינו יכול, לפי שהשבועה שהטילה התורה כנגד עד אחד, היא
 15 להכחיש עדותו, וכגון כאן אם היה יכול להישבע שלא חטף שלא
 16 כדברי העד היה נאמן, וכמו שנאמר (דברים יט טו) 'לא יקום עד אֶחָד
 17 בְּאִישׁ לְכָל עֶזְרָן וְלְכָל חֲטָאתָי' וגו'. ומכאן למדו שלא יקום העד
 18 לחיוב ממונו על פי עדותו, אך קם הוא לחייב שבועה להכחיש
 19 עדותו, אך להודות לדברי העד שאכן חטף ולהישבע שבועה
 20 אחרת שאת שלו חטף, על שבועה זו לא האמינתו התורה.
 21 אָמַר (להו) רַבִּי אָבָא, אֲכַן דִּינוּ יִהְיֶה כֵךְ, מֵאַחַר שֶׁהָעֵד מַחֲיִיבו
 22 שְׁבוּעָה הָוִי - הרי הוא מחויב שְׁבוּעָה שְׁאִינוּ יִכּוּל לְיִשְׁבַּע, וְכָל
 23 הַמַּחֲוִיב שְׁבוּעָה שְׁאִינוּ יִכּוּל לְיִשְׁבַּע, מְשַׁלֵּם.
 24 ודנו החכמים שכמו כן לענין תשלום אכילת הפירות שהעיד עד

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשכ"ב

ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ רב פעלים בעל מרץ

רשיי שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו שנתקבל ביום השי"ק ט"ו בשבט,

ומובן וגם פשוט שאדרבה נעם לי להודע אשר לומד וגם מתעסק בחכמת האמת.

- וכידוע ביאור כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בדיוק לשון ברכות סג, ב. ועסקו
 בתורה, שלימוד התורה צ"ל בדוגמת העסק - שמשתדלים למצוא קופצים עליו ולפרסמו, והשתדלות
 ביגיעה ככל האפשרי, ועד להפצה גם בחוצה וכו',

ומה שבאתי בהערה בזה במכתבי הקודם, הוא אדרבה - בנוגע להוספה על הני"ל - עיי ביאור
 הענינים המובאים בספרי קבלה, אשר מוכרח הוא ביותר ע"פ ציווי והזהרת הבעש"ט, כמובא בשרש
 מצות התפלה סוף פרק ב' שצייתי במכתבי הקודם.

ולהערתו במכתבו - ע"פ הטעם לאזהרת הבעש"ט להפשיט מגשמיות כו' כמבואר בדבריו, מובן
 ג"כ שאין מספיק ביאור קצר, כמו באותם הספרים שמזכיר במכתבו. ועוד שהרי תורה אחת היא, והוא
 בדוגמת לימוד הנגלה - שלא יסתפקו בדברי המשנה מבלי ללמוד הגמרא ואח"כ הרמב"ם מבלי ללמוד
 מפרשיו, ובדאי לדכותיה האריכות בהאמור אין בה צורך.

בבא בתרא. חזקת הבתים – פרק שלישי דף לד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רמג רש"י תוספות

1 היכי לדיינה דייני להאי דינא – שאילו היו שנים מעידים אותו שחטף – היינו
2 מחייבין אותו לשלם, שאין אדם נאמן לחטוף דבר מיד חבירו ולומר "שלי אני חוטף"
3 אלא אם כן יש לו עדים. והעמד ממנו על חזקתו, זה המוחזק בו אין אדם יכול
4 להוציאו ממנו בלא ראיה, והחוטף ממנו – גולן גמור. ואי נמי לא היה כאן עד
5 אחד שחטף, כי אמר נמי "חטפי ודידי חטפתי"

6 – מהדומן, מיגו דאי היה בעי היה אמר "לא
7 חטפתי, שהרי אנו רואים אותו מוחזק בממון. אי
8 נמי כי איכא חד שחטף, אילו היה זה מנכחשו
9 לומר "לא חטפתי" – היה נשבע שלא חטף
10 להכחיש העד, דעד אחד קם הוא לשבועה.
11 ובשלש דרכים הללו היה הדין פשוט. אבל
12 הכא, דאיכא עד אחד שחטף, וזה אינו מכחשו
13 אלא מודה שחטף, וידידה חטף – היכי
14 לדייני דייני להאי דינא? לשלם – דהא מו
15 שחטף, ולא כל הימנו של חטף לומר "שלי
16 חטפתי", והעמד ממנו על חזקתו. ליכא תרי

17 סהדי – דחטף, ובמיגו דאי בעי למימר "לא חטפתי" – מהדומן נמי למימר "דידי חטפתי".
18 ליפטר – משום האי מיגו – איכא חד סהדא, ואי אמר "לא חטפתי" – היה בעי
19 אישתובעי להכחיש את העד. לישתבע – את השבועה שהעד מחייבו – אינו יכול,
20 דהא מודי דחטף, והעד מחייבו לישבע שלא חטף להכחיש את העד. הדכי משמע
21 קרא (דברים יט) "לא יקום עד אחד בשבועה לכל עני ולכל חטאת" וגו' – לשלם ממון
22 שהוא כופר והעד מחייבו – לא יקום, אבל קם הוא לשבועה – להכחיש את העד,
23 שלא חטף בממון זה. וגבי חץ שבועה פסול בגולן אצל כל שבועות. דהא לית ליה
24 למימר: לישתבע וידידה חטף – שאין זו שבועה המוטלת עליו. ולמפתיה בלא כלום
25 אי אפשר – שהרי הורע כחו של מיגו. אמר ליה רבי אבא הוה ליה – האי חטף כו'.
26 והכי נמי איכא למימר כי האי גונא: כי הוה תרי סהדי דאכלה שני חזקה – מוקמינן
27 לה בידיא דלוקא, ליכא סהדי דאכלה שני חזקה – מפקין לה מיניה ומחזרין למרה.
28 איכא חד סהדא דאכלה שלש שנים – לישתבע, דעד אחד לשבועה קם? אפילו לא
29 הוה קרקע לא משבעני ליה על מאי דאסהדי סהדא, דלא כפר ליה, אלא מודי ליה
30 דאכל, ותועין, אן, אכלי, ודידי אכלי אמר ליה אבי פי דמי – לדרבי אבא? התם
31 – בדברי אבא. הוה חד סהדא לארורעי לחוטף קאתי, דהא מסהדי ביה שחטף, והורע
32 כחו של מיגו דחוטף ומחייבו שבועה, ומתוך שלא יכול לישבע – משלם. דאילו אתא
33 חד סהדא משעמד כמותו, שראוהו שחטף – מפקין לה מיניה דחוטף, ולא תועיל לו
34 שבועה אפילו אם יוכל לישבע. הא – בדין קרקע, זה ההוא סהדא – לסייעי ביה
35 קאתי, שמעיד שהחזיק בה שלש שנים וזכה בה, דאי איכא חד סהדא אחרינא עם זה
36 – מוקמינן ליה בידיא דמחזיק, והיך תאמר שעל ידי עד זה יתחייב שבועה ומתוך
37 שאינו יכול לישבע משלם? והרי לא בא להורע כחו ומכל מקום זה יפסיד הקרקע
38 שהרי אין לו עדי חזקה. אלא אי דמיא לנסבא דרבי אבא לחד סהדא לתרתין שנין
39 ולפירי – כגון ראובן דתבעיה לשבעיה, ואמר ליה: גולתה לארעאי ואכלתי פירותיה
40 שנתיה, ואמרי לי שמעין? נבנחת נהילי, ולית לשבעני עד, דייגת הוה לארעאי?
41 ארעא למרה, מכין דלית ליה עדי חזקה, ולפירי משתבע דוביניה אכלתינן, דקיימא
42 לן הפה שאסר הוא שהתיר. ואף על גב דמהדר לה לארעא – פירי לא מהדר, דהא
43 ליכא סהדי דאכלי הפירות, ומיגו דיכול למימר "לא אכלי כלל" – יכול למימר נמי
44 "אכלי בוביני", ולית ליה עלה אלא שבועה. אבל אי איכא סהדי דאכל פירי תרתין
45 שנין – מחייבין ליה להודרו אפילו פירי, כרב נחמן דאמר: הדרא ארעא והדרי פירי.
46 ואיתיה ראובן חד סהדא דאכל פירי תרתין שנין, ובגון שמעיד שלא אכל כי אם שתי
47 שנים, דלא לסייעי לשמעון קאתי. אמר שמעון: אן, אבל ודידי אכלי, שקניתי הקרקע
48 והפירות, אפס לא נזהרתי בשטרי. האי הוא דאיכא לדומי לדרבי אבא, דאמרין: היכי
49 לדייני דייני להאי דינא? נחייביה להודרו פירי – ליכא תרי סהדי דאכלניה, ואי
50 משום דאודי – הא עטין ואמר "דידי אכלי", וכתיב גונא ליכא הודאה לחיוביה.
51 ניפטריה במיגו – הא איכא חד סהדא דאמר דאכלניה לפירי תרתין שנין, ואינו
52 יכול לכפור בדברי העד לישבע לשקר. נחייביה שבועה בעד אחד, דאי הוה תרייהו
53 מחייבין ליה ממונא, וכל מקום שבועה מחייבין אותו ממון אחד מחייב אותו שבועה
54 – כי איכא עד אחד לשבועה אתי, היכא דקא בעי במאי דמסחד סהדא חד הוא
55 דמשתבע דלא היו דברים מעולם. אבל הכא – הא קודם מודי דאכל, אלא טוען "דידי
אכלי"

היכי נדיינה דייני להאי דינא? לשלם – ליכא תרי סהדי, ליפטר – היכי חטפתי – איכא חד סהדא, לישתבע – הא אמר מוחטף חטפה, וכו' דאמר דחטפה – הוה ליה בגולן אמר להו רבי אבא: הוי מחייב שבועה שאינו יכול לישבע, אמר להו אפי' מי דמי, התם סהדא לארורעי קאתי פי אתי אחרינא בהדיה מפקין לה מיניה הכא לסייעי קא אתי פי אתא אחרינא מוקמינן לה בדיה אלא אי דמיא הא דרבי אבא לחד סהדא ולתרתיה שני ולפירי הוהא

1 אבי ולא דמי לדרבי אבא, דהכא חד סהדא לסייעי קאתי בין לקרקע בין לפירות,
2 שהרי הוא מעיד שגם הקרקע שלו. והא דאמרין במסכתא: אלא אי דמיא לדרבי
3 אבא לחד סהדא לתרתין שנין ולפירי – לא הוה צריך למינקט "ולפירי", כיון
4 דעד השתא נמי לא איירי אלא בפירי, אלא אנג תרתין שונן נקט נמי לחד
5 סהדא ולפירי.

6 **הוי** מחייב שבועה ואינו יכול לישבע – שהרי
7 מודה. ואם תאמר: וליהנניה בשבועה
8 במאי דאמר "דידי חטפתי", במיגו דאי בעי אמר
9 "לא חטפתי" וכי תימא: דהא לא חשבו מיגו, דהא
10 אם אמר "לא חטפתי" היה חייב שבועה דאורייתא
11 – לא היא, דהא אמר ביהמהבר את הבית" (בבא
12 בתרא ע, א); המפקיד אצל חבירו בשטר – נאמן
13 לומר "החזרתיו לך" בשבועה, מיגו דאי בעי אמר
14 "נאנסת" דהוי נאמן בשבועה, באי על גב דב"ב נאנסת"
15 איכא שבועה דאורייתא. ומיגו, דפירוש רבינו
16 תם דפירש שבועה ד"נאנסת" דהתם היא מדרבנן,

17 דלא מחייב שבועה דאורייתא אפילו ב"נאנסת" אלא היכא דאיכא הודאה במקצת – אתי
18 שפיר. וליכא למימר נמי דהאי לא חשבו מיגו, דלא הוה חציף למימר "לא חטפתי" להכחיש
19 את העד, או משום שירא שלא יפסולו לעדות העד ובעל הנסבא, כדאמר בפרק "זה
20 בורר" (נסדרהין כ, א) דבעל דבר מהדומן למימר "ולדידי אחופן בריה"א", דהא משמע
21 דאי לא עוד מחייבו שבועה – היה פטור, היינו על כרחך במיגו. דאי לא מיגו –
22 לאו כל כמיניה למימר "דידי חטפתי", דהא כי איכא תרי סהדי משלם, ואינו נאמן לומר
23 "דידי חטפתי". ואומר רבינו יצחק: דודאי, אם לא היה העד מחייבו שבועה – היה נאמן
24 במיגו דאי בעי אמר "לא חטפתי", שיכול להעני פניו להכחיש את העד בלא שבועה. אבל
25 השתא דמחייבו שבועה – לא מהדומן בשבועה על ידי מיגו שהיה יכול להעני פניו לישבע
26 בדבר שהעד מכחישו. אבל קשה: אי ליכא מיגו – מאי טעמא דרב ושמואל דפליגי ביכול
27 "כל הנשבעין" (שבועות מט, א) ארבי אבא ופטרי בנסבא, דלית להו מתוך שאינו יכול
28 לישבע משלם, והשתא, אמאי פטרי? והא פטריא דאינו נאמן לומר "דידי חטפתי" בלא מיגו,
29 כדפירשית לעיל לכך נראה כמו שפירש רבינו יצחק בן מרדכי: דודאי הוי מיגו, ולהכי
30 פטרי רב ושמואל, דנאמן בשבועה, במיגו דאי בעי אמר "לא חטפתי". ורבי אבא סבר: אף על
31 גב דאתי ליה מגו – חייב, וכיון דאיכא אחד המחייבו שבועה מן התורה – כן הוא הדין
32 שישבע להכחיש את העד, או ישלם, ואין מועיל לו מיגו ליפטר. ואם תאמר: ורבי אבא,
33 היכי מפיק לה בפרק "כל הנשבעין" (שם) מדכתיב "שבועת ה' תהיה בין שניהם" ולא בין
34 היורשין, דאמר ליה: "מנה לאבא ביד אביך", ואמר: "תמישין דיענא, ותמישין לא דיענא".
35 דדייק התם: מדאיצטרך קרא למיפטר יורשים – שמע מינה כאביו כהאי גונא מיחייב,
36 אלמא: מחייבו שבועה ואינו יכול לישבע – משלם. היכי דייק מינה אנסבא? התם ודאי
37 משלם, דליכא מיגו. אבל הכא דאיכא מיגו – מנא לן דמשתלב ונראה לרבינו יצחק: דרבי
38 אבא לא הוי טעמיא מקרא, אלא מסבאר בעלמא, כדמפרש. והא דקאמר התם: כותיה
39 דרבי אבא מסתברא, מדתני רבי אמר: "שבועת ה' תהיה בין שניהם" ולא בין היורשין –
40 קרא למיפטר יורשים אתא. וליא לחייבי אתא. והא דאמר התם: רב ושמואל האי "שבועת
41 ה' וגו' מאי דרשי ביה – הכי קאמר: כיון דאבא בכהאי גונא פטור – אמאי איצטרך
42 קרא למיפטר יורשים? וצריך לומר, דהא דאמרין ב"הכותב" (כתובות פה, א) גבי אבימי
43 בריה דרבי אבהו דהוה מסקי ביה חזי בי חותאי כו' מתוך דיכיל למימר "לא הוי דברים
44 מעולם" כילי למימר "סיטרא" – איירי בתר דתקון רבנן שבועת היסט, דלא הוי השליח
45 עד, דנוגע בעדות הוא כיון דחייב שבועת היסט, דאי קודם דתקינו רבנן שבועת היסט
46 – הוי השליח עד גמור, דנאמן לומר לפרותי. "פירתי", מיגו דאי בעי אמר "אהדחתיהו
47 ללוח", כדאמר בריש "האיש מסקר" (קדושין מג, ב), וכיון דאיכא עד – היכי מהימניה
48 במיגו ד"לא הוי דברים מעולם"? הוה ליה מחייב שבועה, ומתוך שאין יכול לישבע משלם,
49 כדאמרין הכא. ושיך לרף, לה, בן הוה יחייב רבי אבא קמיה – משמע דרבי אבא היה
50 תלמידו של רבי אמי. וקשה דאמר בפרק "כל הנשבעין" (שבועות מז, א) אמר רבי אמי:
51 וברתינו שבארץ ישראל אמרו חזרה שבועה למחייב לה. ואמר התם דרבותינו שבארץ
52 ישראל? היינו רבי אבא ואומר רבינו יצחק: דאשכחן פרק "בית" (שבת קמז, ב) דקרי ב
53 לרב כהנא ולרב אשי כריתו, ואינו רבינו יצחק? וליא לה קשה לרבינו יצחק: דב"אלו
54 מציעות" (בבא מציעא כד, ב) אמר רבי אמי: אשכח פגירות שחוטות, אתא לקמיה דרבי
55 אבא, אמר ליה: זיל שקול לנפשך. ולפי ספרים דגרסין התם רבי אמי אתא לקמיה דרבי
56 אסי – נחא טפי, אף על גב דרבי אמי היה גדול מרבי אסי, דבכל מקום מוכיח רבי אמי
57 קודם רבי אסי. וב"התקון" (גיטין נג, ד) אמר: הווא דאתא לקמיה דרבי אמי כו' אמר
58 לפניו רבי אסי: רבי, אתה אומר כן? הכי אמר רבי יוחנן כו'. ומכל מקום חבירו היה, ולפי
59 ממנו ואמר ליה: זיל שקול לנפשך. וכל המחייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם – בפרק
60 למקומה, דרבי רבי מאיר. ורבי יוסי אמר: חילוקו. ומפרש עבד רבותינו שבארץ ישראל – רבי
61 אבא. והשתא רבי נחמן דפסק התם כרבי יוסי, ועובד עבד כרבי יוסי חילוקו – לית ליה לרבי אבא,
62 ד"השואל את הפרה": לימא תיחיד תיובתיה דרב נחמן, דאמר: "מנה לי בידך" הלא אמר "איני יודע" – פטור?
63 ומשני: מתניתין בבייש עסק שבועה ביניהם, כדרכא, דאמר רבא: "מנה
לי

לי בדרך, הלה אומר: אין לך בידי אלא חמשים, וחמשים איני יודע" מתוך שאינו יכול לישבע – משלם. והיינו כרבי אבא. ומזהו, איכא למימר דרב נחמן דמוקי מתניתין כרבי מאיר, וכמו שמפרש רבי אבא – הוא סבר כרבי יוסי. אבל עוד קשה: דבשמעתין משמע דהלכתא כרבי אבא. ומקראמינין: סבור רבנו קמינה דאבי למימר דהיינו נסכא דרבי אבא.

וקאמר נמי: אלא אי דימא לרבי אבא כו', ובכל מקום קיימא לן כרב נחמן בדיני. ועוד תימה: דהתם, גבי יתומים מן היתומים, קאמרי רב ושמואל דאם מת לוח בחיי מלוה – כבר נתחייב מלוה לבני לוח שבועה, ואין אדם מוריש שבועה לבניו, ומתוך שאין התובעין יכולין לישבע – פטור התבע. ורבי אלעזר פליג עליה (שם, מה, א), וקאמר: יורשין נשבעין שבועת יורשים ונטולין. והיינו כרבי אבא, דמתוך שאינו יכול לישבע או תובע או התבע – משלם התבע, ומסיק התם: דעבר כרב ושמואל – עבר, דעבר כרבי אלעזר – עבר. ומפרש רבינו תם: דרב נחמן שפיר טעמי כרבי אבא בנסכא, וב"מנא יש לך בידך" ואמר לו "אין לך בידי אלא חמשים וחמשים איני יודע" דוקא בשנתיים חשודין פסקי רב נחמן כרבי יוסי, דאמר: יחלוקו. ורבי אבא בשנתיים חשודין מודה לרב נחמן דהלכה כרבי יוסי. וטעמא – משום דקנסינן שבנגוד, לפי שהוא חשוד, הלכך מפסיד החצי. אבל בעלמא, מחויב שבועה ואינו יכול לישבע – משלם. והא דקאמר התם דברובו שבתאין ישראל רבי אבא – כרבו למימר דרבי אבא סבר לה כרבי מאיר, אלא דדייק, כיון דרבי אבא בעלמא סבר דמתוך שאינו יכול לישבע משלם, איית לן למימר דאיהו מפרש מילתיה דרבי מאיר דחורה שבועה לחיובי לה. והלכה כרב נחמן בשנתיים חשודיים. וכרבי אבא בנסכא. דוקא ביותמים מסקינן דעבר כרב ושמואל עבר ודעבר כרבי אלעזר עבר, כדאמר: הבו דלא לחוספי עליה. אבל אין לפרש טעמא דרב נחמן דאמר יחלוקו משום דרבי אבא, דכיון דשנייה חשודיים הוה ליה כאילו תרייהו מחויבים שבועה ואין יכולין, הלכך לא אחד מפסיד חצי, ורבי אבא סבר כיון דיעקר שבועה על התבעה ואין יכול לישבע משלם הכל, דאם כן – רבי אבא רב נחמן מצו סברי שפיר כרב ושמואל ביותמים מן היתומים, כי מת לוח בחיי מלוה, ומפסידין בני מלוה – כיון דאין יכולין לישבע ואין נטולין, כמו שמשפיד שבנגוד חשוד על השבועה החצי שאינו נטול כשגם הוא חשוד. ובפרק "כל הנשבעין" (שבועות מז, א) משמע כל הסוגיא דרב ושמואל פליגי אררבי נחמן ואררבי אבא. ועל כן צריך לומר על כרחך, דלרבי אבא וכן לרב נחמן, מתוך שאינו יכול לישבע אפילו התובע – משלם התבע, כדפרשיה.

ההוא אררא דהו מניצו וכו' – הדין כל דאלימ גבר. ואם תאמר: מאי שנא משנייה אוחוזין בטלית. דאמר בריש בבא מציעא (ב, א) דחילוקין? ומפרש רבינו תם: דאוחוזין שאני, דכיון ששניהם מוחזקים – אין לנו להניח שיגולו האחד לחבירו, דחשיב כאילו אנו יודעין שיש לשניהן חלק בה, שכל דבר יש להעמיד בחזקת מי שהוא בידו. כדאמרינן גבי נסכא דרבי אבא, דאף על גב דאמר "ידידי חטפי" חשבין ליה גולן, וחיבי לשלם כאילו הוא ברור שהיית נסכא של אותו שהיה מוחזק בה. והא דמרמי ליה התם טלית ל שאר ויהא מונח עד שכיב אליהו, אף על גב דבשאר דהתם אין שום אחד מוחזק – צריך לומר דאמר שיש חובי אלוהו, דאם כן – רבי אבא רב נחמן מצו סברי שפיר כרב ושמואל ביותמים מן היצחק בן אשר נראה דלאו דוקא אוחוזין, מדמדינה גבר ל שאר. ואדשעמתיך איכא לשנויי כדמשנייה התם: אפילו תימא רבי יוסי, התם ודאי איכא רמאי, הכא – אימור תרייהו בהדי הדדי אנגהוה. הכי נמי בארשא, כיון דאיכא רמאי – לא יחלוקו, אלא הוי דינא כל דאלימ גבר. והא דלא אמרינן בשנים שהפקידו כל דאלימ גבר – משום דלא מפקינן, וכדאמרינן רבא: אי תפסינן לא מפקינן. אבל אמר דאמר מפקינן – לא אית שפיר. וכמיא פרייץ שאר פלגין, פירש הקונטרס: משום דמפקינן, ורב יהודה דאמר לא תפסינן – משום דאי תפסינן לא מפקינן, דאמר דאמר מפקינן, דאמר דאמר מפקינן, וכן נראה, דהא הוי טעמא לא מסיק אלא לאוקמי מתניתין כרבי יוסי, אבל לרבנן קאמר התם – האי מנה דרבי דחד מינייהו הוא. אבל טלית, דיכא למימר דתרייהו הוא – יחלוקו. ולהיא טעמא הכי נמי היה לן למימר יחלוקו, דאפשר להיות דהוה אררא תרייהו, ועוד פירש רבינו יצחק בן אשר: דהיכא דאוחוזין, אפילו איכא רמאי – יחלוקו, כדתייא התם בפרק קמא (ו, א) גבי שנים אוחוזין בשטר. וקשיא לרבינו יצחק, דאם כן, הכי פרייץ לפירושו (שם, ג, א): והא נמי כשאר דמיא? דיכא למימר אוחוזין שאני, דהא מנהיא אפילו היכא דיכא רמאי עודה: מאי פרייץ התם (ו, א) ולית ליה לרבי מתניתין דשנים אוחוזין בטלית: הא על כרחיך יש חילוק בין דין שטר לדין טלית, דבטלית אפילו אין אוחוזין יחלוקו, ובשטר כי אין אוחוזין הוי דין כל דאלימ גבר. **רב** הונא אמר תפסינן – פירש הקונטרס: משום דמפקינן, ורב יהודה דאמר לא תפסינן – משום דאי תפסינן לא מפקינן, ואין נראה לרבינו יצחק לחלות זה בהו, ומלך פליגי גתו אמוראי גופיהו במפקינן הנך דפליגי בתפסינן, לכן נראה: דרב הונא דאמר תפסינן – אפילו למאן דאמר לא מפקינן, דמהימנינא ליה שכיבא עדים. ורב יהודה דאמר לא תפסינן, אפילו למאן דאמר מפקינן – היינו היכא תפסינן כבר, אבל לכתיחלה – לא תפסינן, דהיישנין דלמא לא מייתי עדים, ולא נדע לברר של מי הוא ולמי לחחוזי, ולכן אין לנו ליכנס דבר. **ומאי** שנא משני שטרות כו' – בשטרות מברר אי מתנה איירי, ולכן לשמואל דאמר שורא – לא דימא להא דהנך בפרק מי שהיה נשוי (כתובות ג, ב): והוי כולן יוצאות ביום אחד ואין שם אלא מנה אחד – כולן חולקות בשוה. דהתם בשעבוד איירי, דאין שעבוד חל אלא מאותה שעה שמוכיח מתוך שטר שמתחיל השעבוד, דהיינו ממחרת יום שנכתבו, דביים שנכתבו אין מוכיח מתוך השטר, ממחרת מתי החולין, אבל בכקא רבי אבא בפרק אהרן, כל הקדושים באותו יום עצמו וכו'.

אבל" – הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם. כן נראה שיטה זו בעיני, ושוב מצאתיה כן בפירוש רבינו חנניה. ואף על גב דפליגי עליה רב ושמואל וקיימא לן בהא כרבי אבא, מדיליף אביי מנלא, ויש לך גב דפליגי עליה רב והוא סבר בפרק "כל הנשבעין" (שבועות מז, א), דאמר: חורה שבועה לסיני, דהמוציא מחבירו עליו הראייה, ותנן נמי התם: וכן היתומים מן היתומים – לא יפרעו אלא בשבועה, ורב ושמואל דאמרי תרייהו: לא שנו אלא שמת מלוה בחיי הלוח, אבל מת לוח בחיי מלוה – כבר נתחייב מלוה לבני לוח שבועה, ואין אדם מוריש שבועה לבניו, וממך שהוא מחויב עליו שבועה. אלמא, הואיל ומחויב שבועה "שלא התקבלתי חוב זה", ויתומין אין יכולין לישבע כן, אלא "שלא פקטנו אבא", ואין זה שבועה המתולת על אביהם. וגם יתומים של לוח אין יכולין לישבע שפרעו אביהם – קא אמרי רב ושמואל שלא יפרע. אלמא: המחויב שבועה ואינו יכול לישבע לא זה ולא זה, לכירא לרב ושמואל: חורה שבועה לסיני, ואין כאן לא שבועה ולא פרתון. ורבי אלעזר פליג עליהו, ואמר: יורשין נשבעין שבועת יורשים ונטולין, דלא סבירא ליה לדרב ושמואל. ואמרינן התם: האי דינא דעבר כרבי אלעזר – עבר, דעבר כרב ושמואל – עבר. אפילו הכי הלכתא כרבי אבא ורבי כרב ושמואל דאמרינן התם: הבו דלא לחוספי עליה – עליו תקנה שלא לחוספי על דרבי רב ושמואל ללמוד מדין זה ויתומים מן היתומים לשאר דינין, ולומר חורה שבועה לסיני. וברין זה לבדו יתומים מן היתומים הוא דקיימא לן כרב ושמואל בדיעבד, משום תקנת יתומים בני לוח, דחסין עליהו שלא לפרע מהן בלא שבועה מעלייתא. אבל בשאר דינין – קיימא לן כרבי אבא, דהמחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. וגם רבינו חננאל פסק דהלכתא כרבי אבא. **ארשא** – ספינה שבתורה. **האי אמר ידי הוא כו'** – ולא זה ולא זה מוחזקין בה, מדלא רמי עלה ממנתין דשנייה אוחוזין בטלית שוה נטול עד מקום שידו מגעת וזה נטול עד מקום שידו מגעת, ולא אמרינן כל דאלימ גבר. כן פירש רבינו חננאל. **תיפסה** – פן ימכרנה. אבל חזקה שהחזיק בה אחר שרערה זה עליה – אינה כלום, דאנן סהדי שבותרת חטיפה באה ליה. **תפסינן או לא תפסינן** – מי לימא דתפסי ליה בית דין, דהא אי לא משכח סהדי הדרין ומפקינן לה כדמעיקרא, ולא הפסיד בעל הספינה בתפיסת בית דין כלום. או דלמא: לא תפסינן, דללמא לא משכח סהדי, ולא הדרין ומפקינן לה, כדללק, ונמצא שהפסיד בעל הספינה על ידינו, דאי הוה שבקנין לה – דלמא הוי אלימ וגבר בעל הספינה, ונמצא וזכה בשלו. כן נראה לי טעם השאלה. **רב הונא אומר תפסינן** – סבירא ליה כרב פפא דאמר: מפקינן. רב יהודה אומר לא תפסינן – משום דסבירא ליה לא מפקינן כדלקמיה, והלכך לא תפסינן, דשמו זה אין לו עדים ושקין הוא, ומכל וכל רוצה להפסיד את תבירו. דמאחר דתפסיה – יודע הוא דתו לא מפקינן, **אמר** ליה **אפקוה** – וכגון דאיתרמי מילתא דתפסינן לה, כרב הונא. אי נמי, שאמר שניהם לבית דין תפסה, ודברי הכל. **וכל דאלימ גבר** – בין בראיות בין בכת, כמו שפוסק דרב נחמן לפנינו כל דאלימ גבר. **לא מפקינן** – דמאחר שבא ממון ישראל ביד בית דין – אינן רשאין להפקידו, אלא מעבדין אותו ממון עד שידעו למי ישיבו. **מפקינן** – כעין שמצאנוהו מתחלה, שלדעת כן תפסוהו, שאם לא יביא עדים – יחזורוהו, וכל דאלימ גבר. והלכתא **לא תפסינן** ו**היכא תפסינן** **לא מפקינן** – כרב יהודה, זה **אומר** של **אבותי** וזה **אומר** של **אבותי** – בין בספינה בין בקרקע, ואין עדות חזקה לזה יותר מזה. **ומאי שנא משני שטרות היוצאין** – לפנינו, כל שדה אחת וזקו ראוהו, שכתב שטר מותר לשמעון מפקינן, ואין נראה לרבינו יצחק לחלות זה בהו, ומלך פליגי גתו שאין זה מוחזק יותר מזה כלל. ואפילו נתרבר ששמעון בשחר ולו אחריו בערב – אין הקדמתו

היהו ארפא דהו מניצו עלה פי תרי, האי אמר "ידידי היא" והאי אמר "ידידי היא", אתא חד מנייהו לבי דינא ואמר: תיפסיה אדמייתנא סהדי דידי היא. תפסינן או לא תפסינן? רב הונא אמר: תפסינן, רב יהודה אמר: לא תפסינן. אול ולא אשפח סהדי, אמר להו: אפקוה וכל דאלימ גבר, מפקינן או לא מפקינן? רב יהודה אמר: לא מפקינן, רב פפא אמר: מפקינן. והלכתא: לא תפסינן, והיכא דתפס - לא מפקינן, זה אומר "של אבותי" וזה אומר "של אבותי" - אמר רב נחמן: כל דאלימ גבר. ומאי שנא משני שטרות היוצאין ביום אחד, רב

בבא בתרא דף לד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רמה

27 ומניחים אותה ביניהם, או לא מְפָקִינָן, אלא משאירים אותה ביד
28 בית דין.
29 מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים בדבר: רב יהודה אָמַר, לֹא
30 מְפָקִינָן – אין בית דין מוציאים את הספינה מרשותם, שמאחר
31 שבא ממון ישראל לידם אינם רשאים להפקירו. ורב פָּפָא אָמַר,
32 מְפָקִינָן – מוציאים את הספינה ומניחים אותה כפי שמצאוה, שעל
33 דעת כן תפסוה, שאם לא יבואו עדים יחזירו את המצב לקדמותו.
34 הגמרא פוסקת הלכה בשני הנידונים כרב יהודה: וְהִלְכְתָּא,
35 לכתחילה לֹא תְפָסִינָן את הממון הנמצא במחלוקת, וְאוֹלַם הֵיכָא
36 דְתַפְסִים – אם נעשה מעשה ותפסוה, ועתה מבקש אחד מהם
37 שיוציאה, לֹא מְפָקִינָן – לא יוציאוהו.
38 הגמרא דנה ברכוש הנתון במחלוקת, ואין אחד מהם מוחזק בו
39 ואין לאחד מהם ראיה: זֶה אֹמְרֵי סְפִינָה או קרקע זו היתה שֶׁל
40 אָבוֹתֵי, וירשתיה מהם, וְזֶה אֹמְרֵי, שֶׁל אָבוֹתֵי היתה, וירשתיה מהם,
41 ואין אחד מהם מוחזק בה, ולשניהם אין ראיות לטענותיהם, אָמַר
42 רַב נְחֻמִּי, כָּל דְּאֵלִים נְבָר – מי שיחזק מחבירו, יגבר עליו ויחזיק בה,
43 שכיון שאנו מסופקים של מי היא, ואיננו יכולים לברר זאת, בית
44 דין אינם מתערבים בנידון אלא מניחים להם, ולא יוציאו את
45 הדבר מיד מי שיחזיק בו.
46 מקשה הגמרא: וְמַאי שָׁנָא אופן זה מְמַקְרָה של שְׁנֵי שְׁפָרוֹת מתנה
47 על אותה שדה, הֵיזְצִינָן בְּיוֹם אָחֵד – שהזמן שכתוב בשניהם שוה
48 ושניהם נחתמו באותו יום, אלא שבשטר אחד כתוב שנתנה
49 הבעלים לראובן, ובשטר השני כתוב שנתנה לשמעון, ונמצא
50 שאין אחד מהמקבלים מוחזק יותר מחבירו. ונחלקו בדינם רב
51 ושמואל,

1 הגמרא דנה בחפץ שיש ויכוח בין שני בני אדם למי הוא שייך, ואין
2 אחד מהם מוחזק בו, ואחד מהם רוצה שבית דין יעכבוהו עד
3 שיביא ראיה: הַהוּא אָרְכָא דְהוּוּ מִיִּנְצוּ עֲלֵהּ פִי תְרִי – מעשה בספינה
4 ששני בני אדם רבו עליה, הָאִי אָמַר 'דִּידִי הִיא' – זה אמר 'שלי היא',
5 וְהָאִי אָמַר 'דִּידִי הִיא'. אָתָּא תַד מִיִּנְיָהוּ לְבִי דִינָא – בא אחד מהם
6 לבית הדין וְאָמַר לדִינִים, תִּפְסוּהָ – החזיקו ברשותכם את הספינה,
7 אָדְמִיתִינָא כְּדִידִי הִיא – עד שאלך ואביא עדים ששלי היא,
8 כדי שלא יקדים חברי ומכרנה לאחר.
9 מבררת הגמרא: תְּפָסִינָן, או לֹא תְּפָסִינָן – האם עלינו לשמוע לו
10 ולתופסה, או שאין לנו לתופסה.
11 מביאה הגמרא מחלוקת: רב הוּנָא אָמַר, תְּפָסִינָן – על בית דין
12 לעשות כדבריו ולתפוס, כיון שאם לא יביא ראיה לדבריו, יחזור
13 ויוציאה, ואין הפסד בדבר. ורב יהודה אָמַר, לֹא תְּפָסִינָן – אין
14 לבית דין לעשות כן, אלא משאירים את הספינה במקומה, כיון
15 שאחר שיתפסה לא יוכלו להוציאה, ונמצא שהבעלים האמיתיים
16 מפסיד מחמתם.
17 הגמרא מביאה את המשך המעשה, על פיו יבואר הדין כשנמצא
18 ברשות בית הדין חפץ הנתון במחלוקת, ואין ראיה לאחד מהם:
19 באותו מעשה אירע שתפסו בית דין את הספינה, אֹל וְלֹא אֲשַׁכַּח
20 סְתִירָא – הלך אותו אחד שביקש מבית דין לתפוס את הספינה, ולא
21 מצא עדים, אָמַר לְהוּ – לבית דין, אֲפָקוּהָ – הוציאו את הספינה
22 מרשותכם והעמידוה במצבה הראשון, שאינה ברשות שום אדם,
23 וְיִהְיֶה הַדִּין כָּל דְּאֵלִים נְבָר – יזכה בה מי שיגבר על חבירו בכח או
24 בראיות, שזהו הדין באופן שהממון שנתן בספק אינו ביד אחד
25 מהם, ולשניהם אין ראיה, כמו שיבואר להלן, והספק הוא האם
26 שומעים לדבריו וּמְפָקִינָן – מוציאים את הספינה מיד בית דין

המשך מעמוד רמב

ולכתבו שלא כל מוחא סביל דא, הרי לאחרי בקשתו סליחתו - לא משמע כן בכו"כ מקומות ומריבוי ההזהרות להפיץ פנימיות התורה הלוך והוסיף הלוך ואור דוקא בדורותנו אלה, והרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, וצדיקים דומים לבוראם, וכיון שדורשים וכופלים ומשלשים אודות הכרח לימוד האמור, בודאי שניתנה האפשריות לכל אשר בשם ישראל יכונה לעסוק בלימוד זה, וכוונתי לא רק לעצמו, אלא כנ"ל, ע"ד הנחגה בעסק, ואת"ל הרי גם זה נלמד מדברי חכמים במשנתם, איזהו חכם הלומד מכל אדם.

ולחעיר מתורת הבעש"ט על משנה זו, הועתק בספר הזכרונות לכ"ק מו"ח אדמו"ר עמוד 344.

לכתבו בסיום מכתבו ע"ד הרמב"ם וחכמת הקבלה אשר לא למדה,

כן הוא בשער הגלגולים הקדמה ל"ו, ומוהר"ש אלקבץ בפירושו לשיר השירים, וראה ג"כ שם הגדולים להחיד"א מערכת רמב"ם, ומעולם היי קשה לי מה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר כ"ק אדמו"ר אביו זקנו (בן אדמו"ר הצ"צ) אמר, שקבלה בידו רבי מפי רבי עד מורנו הבעש"ט, שהרמב"ם הי' מקובל גדול, וזה שהי' נזהר שלא לגלות זה אפילו ברמיזא (כפירוש רש"י ז"ל) מפני שהי' אז זמן מסוכן לגלות עניני קבלה אפילו ברמיזא.

ואולי יש לתרץ האמור, שבא לזה בסוף ימיו, ובבחי' עיבור (ובזה חלוק - מהרמב"ן), והרי בכ"מ מובא שבסוף ימיו עסק הרמב"ם בקבלה; מגדל עוז הלי יסוה"ת פ"א ופ"ב, שו"ת מהר"ם אלשקר סי' קי"ז, עבודת הקדש ח"ב פ"ג, הלבוש בלבוש פנת יקרת ח"א פ"ג, וראה שומר אמונים ויכוח אי' ס"ק י"ג, פי' הר"מ בוטריל לספר יצירה פ"ד מ"ג.

בכבוד ובברכה להוסיף בעסק האמור מתוך בריאות הנכונה ושמחה וטוב לבב.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 יג. הָיָה הוֹלֵךְ חוּץ לְפָנָיו וְרָאָה אֹרֶם אִם לֹב אֲנָשֵׁי הַפָּרָד נִכְרִים אֵינּוּ מְבָרָךְ עָלָיו שְׁמֵן הַסֶּתֶם הוּא אֹרֶם וְשֵׁל
2 נִכְרֵי שְׁלֵא הַדְּלִיק מִיִּשְׂרָאֵל וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל אִם אֶפְלוּ מִחֲצָה עַל מִחֲצָה מְבָרָךְ עָלָיו⁷⁵ אִם הוּא יָכַל
3 לְהַנּוֹת פָּאן לְאֹרֹו לְהַפִּיר בֵּין מְטַבֵּעַ לְמְטַבֵּעַ⁷⁶:

חלק ב סימן רחצ דין נר הבדלה טעף יג

ביאורי הלכה

[מנ] מברך עליו - שספק-ספיקא הוא: ספק שמא האור של ישראל, ואפילו אם הוא של נכרי ספק שמא הודלק מנר של ישראל⁷⁶.

ציונים והוספות

(67) כן משמע מלשון שוע"ר, וראה מאירי ברכות נג, א (68) כדלעיל ס"ו.
ספק ספיקא אם הגוי שבת מעבירה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח - לפי לוח "רב יומי"

- 1 ע ומכל-מקום אין להחמיר אלא במקומות שנהגו להחמיר
2 וגם באותן מקומות אם ברי לו שכלי חרס זה לא עירב
3 האומן סובין בציפוי יש להקל להשתמש בו בפסח אם אין
4 שם מנהג ידוע להחמיר גם בזה ולפיכך נוהגים בקצת
5 מקומות שלא להשתמש בהן בפסח אפילו הם חדשים אלא
6 אם כן עמד הישראל על גבי האומן לראות שלא יתקן ציפוי
7 הבדיל והצבע על ידי סובין ואין להחמיר בזה אלא במקום
8 המנהג שמעיקר הדין אין לחוש לזה שהרי אין הבדיל או
9 הצבע מתדבקין בכלי אלא על ידי ליבון הכלי באש ואזי
10 נשרף כל ממשות הסובין.
11 ולא עוד אלא אפילו כלי מתכת ישן שנתבשל בו חמץ כל
12 השנה ואחר כך חיפהו בבדיל יש להתיר מעיקר הדין
13 להשתמש בו בפסח בלא הגעלה לפי שהליבון שמלבנים
14 אותו בשעת ציפוי מפליט האיסור ממנו כמו שאם היה
15 מגעילו שהרי האש מחממו כל כך מבחוץ עד שהבדיל ניתן
16 בתוכו מבפנים וליבון כזה אינו גרוע מהגעלה כיון שהיד
17 סולדת בו משני עבריו מבית ומחוץ בכל שטח הכלי אלא
18 לפי שלפעמים עושים זה הציפוי במהירות ואינו עולה בכל
19 שטח הכלי לפי שלא הרתיחו אותו יפה וזה מצוי מאוד
20 לפיכך נכון להורות שיגעילו אותם אחר הציפוי (ואם האומן
21 שציפהו הוא נכרי צריך להטבילו בלא ברכה אחר הציפוי
22 קודם ההגעלה כמו שנתבאר ביורה דעה סימן ק"כ).
23 אבל כלי חרס ישן המחופה בבדיל או עופרת אפילו הגעלה
24 וליבון אין מועילין לו להכשירו כדין כלי חרס שאינו נכשר
25 על ידי הגעלה וליבון ואף על פי שחיפהו כשהיה חדש
26 שעדיין לא נשתמש בו ולא נבלע כלום בהחרס עד לאחר
27 שחיפהו בעופרת ואז עופרת הוא מפסיק בין החרס ובין
28 החמץ שנשתמש בתוכו אין זה מועיל כלום להיות נדון
29 ככלי מתכות הנכשרים על ידי הגעלה לפי כשנשתמש בו
- 30 חמץ בחמין נבלע החמץ בכל עובי הכלי ונבלע גם בחרס
31 שתחת העופרת ושוב אינו נפלט ממנו לעולם:
32 עא כלי עץ המצופים בסממנים דינם ככלי חרס שאין
33 הגעלה מועלת להם אם נשתמש בהם חמץ בחמין
34 שהסממנים מעכבים על מי ההגעלה שלא יפליטו מה
35 שבלוע בתוך העץ שתחתיהם (אבל אם לא נשתמש בהם
36 חמץ אינם אסורים בפסח אלא במקום שנהגו להחמיר כמו
37 שנתבאר למעלה):
38 עב כל כלי השתיה בין כוסות בין צלוחיות בין קנקנים
39 אפילו הם של חרס כיון שתשמישן בצונן כל השנה
40 הרי לא נבלע בהם כלום ולפיכך אין צריך להגעילן כלל
41 אלא די להם בשטיפה מעיקר הדין (אבל המנהג הוא שלא
42 להשתמש בפסח כלל בכלי חרס ישנים כמו שנתבאר
43 למעלה) דהיינו שדיחם וישפשפם היטב במים כדי להסיר
44 ולמרק האיסור הדבוק בהם בעין ואחר כך חוזר ושוטפן
45 במים בלי שפשוף כמו שיתבאר ביורה דעה סי' קכ"א ומותר
46 להשתמש בהן אחר כך אפילו בחמין.
47 ואף על פי שלפעמים מניחין אותם אצל האש לחמם בהן
48 יין ונותנים פתיתי לחם חמץ ביין החם שבתוכן וגם כוסות
49 של עץ לפעמים מערין לתוכם שכר חם עם שכר צונן
50 ולפעמים שוהה בתוכם מעת לעת ונעשה כבוש כמבושל
51 כמו שנתבאר למעלה, מכל-מקום כיון שרוב תשמישן כל
52 השנה הוא בצונן פחות ממצת לעת לא החמירו בהן חכמים
53 להגעילם אם אינו בן יומו מבליעת החמץ שנבלע בהן על
54 ידי חמין או על ידי כבישה מעת לעת.
55 אבל כלים שרוב תשמישן כל השנה הוא להשהות משקה
56 חמץ בתוכם מעת לעת או יותר כגון חבית וכדים של שכר

49 שאין דרך כלל להרתיח אצל האש כלי כסף חשובים
50 המצויירים):

51 **ען** עופות שנצלו בפסח בשפור ישן שכל השנה צלו בו
52 בשר מלוח במלח שלא נבדק מפירווי חמץ שדרכם
53 להמצא בין המלח הרי עופות הללו מותרין כיון שאין
54 בשפור חמץ ודאי אלא חשש ספק פירווי חמץ שבין המלח
55 ומספק אין לאסור בדיעבד כי אין מחזיקין איסור מספק
56 אבל אם פעם אחת צלו בשפור זה מולייתא או שאר חמץ
57 אפילו משהו ובפסח צלו בו בשר בלא הכשר בינתיים הרי
58 בשר זה אסור אפילו בהנאה (אם השפור הוא בן יומו
59 ולמנהגנו אפילו אינו בן יומו) שמהו חמץ שנבלע בשפור
60 קודם הפסח לא נתבטל בתוכו בשישים מטעם שנתבאר
61 ביו"ד סימן צ"ט ע"ש:

62 **עז** נוהגין להדיח הברזות שבחביות של יין שמסתפקין
63 מהן כל השנה ורוצה להסתפק מהן בפסח לפי שכל
64 השנה משתמשין בברזות בידיים המלוכלכות מחמץ:
65 **עח** העצים שתוחבים בהם כלי שתיה של שר בודאי
66 נתלכלך העץ מלכלוכית השכר שבתוך הכלי כיון
67 שהעץ נתחב לתוך חלל הכלי ולפיכך אין לתחוב בו כלים
68 בפסח אלא אם כן הדיחו יפה:
חלק ג סימן תנא דיני הגעלת כלים:

69 **א** סדר הגעלה לוקח יורה ומרתיח בה מים ומכניס לתוכה
70 כל כלים הצריכים הגעלה בכלי ראשון.

71 וכלי גדול שאינו נכנס כלל לתוכה יעשה שפה של טיט
72 סביב לפיו כדי שיקבל מים רבים ויעברו המים על כל שפתו
73 ואחר כך ימלאנו מים על כל שפתו וירתחם בתוכו אצל
74 האש ונמצא שגם שפת הכלי הוגעל על ידי הרתחים שעברו
75 על גביו ואף על פי שהרותחין אינן מתעכבין הרבה על שפת
76 הכלי שמיד הן זבין ויורדים משם דרך הטיט, מכל-מקום
77 הרי גם כל השנה לא נתעכב החמץ על גבי שפת הכלי ולא
78 נבלע בו החמץ אלא על ידי ניצוצות הניתזים מהתבשיל
79 לשפת הכלי, ומכל-מקום אם לא יעשה שפה לפיו כדי
80 שיעברו הרתחין על שפתו אין הגעלה עולה לשפתו ע"י
81 ניצוצות הניתזין על גביו מהרותחין שבתוכו לפי שיש לחוש
82 שמא עכשיו בשעת הגעלה זו לא יעלה ניצוצות על (כל)
83 שפתו משא"כ האיסור שנתבשל בתוכו פעמים הרבה אי
84 אפשר שלא העלה ניצוצות על (כל) שפתו פעם אחת.

85 ואם אינו רוצה לעשות לו שפה ימלאנו מים היטב וירתחם
86 בתוכו אצל האש ויקח אבן רותח או לפיד אש וישליכנו
87 לתוך הרתחין ומתוך כך ירתחו יותר ויגברו ויעלו על כל
88 שפתו:

89 **ב** (ולאחר שהגעילו על ידי שפה או על ידי אבן ולפיד
90 ישפוך הרתחין מתוכו וישטפנו במים קרים ויחזור
91 וימלאנו מים וירתחם בתוכו ויגעילנו כמשפט הראשון על
92 ידי שפה או אבן ולפיד אש אם הוא מגעיל בערב פסח
93 משעה חמישית ואילך והכלי הוא בן יומו כמו שיתבאר).

1 צריך להכשירם על ידי מילוי ועירוי או על ידי הגעלה בכלי
2 ראשון אף אם אינם בני יומן.

3 ולדברי האומרים שאין הולכים בהגעלת כלים אחר רוב
4 תשמישן אף כוסות וצלוחית צריך להכשיר על ידי מילוי
5 ועירוי או על ידי הגעלה בכלי ראשון וכן המנהג פשוט
6 במדינות אלו ואין לשנות אבל אם עבר ולא הכשירם כלל
7 רק שהדיחם ושפשם היטב והשתמש בהן בפסח אפילו
8 בחמין הרי חמין הללו מותרין לפי שבדיעבד סומכין על
9 סברא הראשונה:

10 **עג** כל כלי זכוכית אפילו נשתמש בהן חמץ בחמין כל
11 השנה ואפילו אותם ששהה משקה חמץ בתוכם כמה
12 ימים ושנים כגון צלוחיות שפיהם צר שדרך להכניס בהם
13 שכר לקיום אין צריכים שום הכשר לפסח אלא די להם
14 בשטיפה כדניה לפי שהם חלקים וקשים ואינן בולעים כלום.
15 ויש אומרים שאפילו הגעלה אינה מועלת לכלי זכוכית
16 שנשתמש בהן חמץ בחמין או על ידי כבישה מעת לעת
17 דכיון שתחלת ברייתן הוא מן החול הרי הן ככלי חרס וכן
18 המנהג פשוט במדינות אלו.

19 לפיכך נוהגין שלא להשתמש בפסח בשום כלי זכוכית שיש
20 לחוש בו שמא עירו לתוכו משקה חמץ חם או שמא נשתהה
21 בתוכו משקה חמץ מעת לעת אבל אם עבר והשתמש בו
22 בפסח אפילו בחמין בלא שום הכשר הרי חמין הללו מותרין
23 אם רוב תשמיש כלי זה כל השנה הוא בצונן פחות מעת
24 לעת אבל אם רוב תשמישו כל השנה הוא בחמין או אפילו
25 בצונן אלא שרוב הפעמים דרך להשהות משקה חמץ בתוכו
26 מעת לעת או יותר כגון צלוחיות שפיהם צר שדרך להכניס
27 בהן יי"ש לקיום אף בדיעבד אסורין החמין שנשתמשו בו
28 או המשקה שעמד בו מעת לעת אלא אם כן הכשירו קודם
29 שנשתמש בו על ידי הגעלה או על ידי מילוי ועירוי:

30 **עה** כלי כסף המצויירים בצד הפנימית שלהם בהיתוך
31 זכוכית (שקורין גישמעלצ"ט) אין להשתמש בו בפסח
32 לכתחלה אפילו על ידי הגעלה לפי מנהג מדינתנו
33 שמחמירין כהאומרים שאין הגעלה מועלת לזכוכית אבל
34 אם הוא בצד החיצון של הכלי מותר להשתמש בו בפסח
35 על ידי הגעלה או על ידי מילוי ועירוי שהרי ההיתוך זכוכית
36 שמבחוץ לא בלע כלום מהחמץ שנשתמש בו מבפנים.

37 ואף שלפעמים עירו לתוכו חמץ רותח וכלי מתכות שהם
38 מקצתו חם כולו ונתחמם גם צד החיצון של הכלי ונבלע
39 שם טעם החמץ בזכוכית הקבוע שם (כמ"ש למעלה שיש
40 סוברין כן) מכל-מקום כשישתמש בו בפסח לא יהיה נפלט
41 כלום מהזכוכית למשקה שבתוכו אף אם יהיה משקה רותח
42 ועל ידי כך יתחמם גם צד החיצון של הכלי שכלי מתכות
43 שחם מקצתו חם כולו, מכל-מקום מקצת חום זה שאינו חם
44 אלא מחמת חום מקצת השני אין לו כח להפליט גיעול
45 הבלוע שם ולהוליכו למקצת השני כמו שנתבאר ביו"ד סי'
46 צ"ד (ואין חוששין שמא ירתח בו משקה אצל האש בתוך
47 הפסח ויתחמם צד החיצון של הכלי חום גדול מחמת האש
48 ויפלוט טעם החמץ הבלוע בהיתוך זכוכית הקבועה בו לפי

49 הרוותחים כדי להפליט האיסור מן הכלי לתוך הרוותחין הרי
 50 זה כמבטל איסור בתוך ההיתר בידיים אם יהנה מהרוותחין
 51 שהאיסור נתבטל בהם אבל אם לא יהנה מהם אינו כמבטל
 52 איסור בידיים כיון שאין כוונתו רק להפליט האיסור מן הכלי
 53 ולא להנות מהמים שהאיסור נפלט לתוכם (ואפילו אם
 54 הכלים הנגעלים לא היו בני יומן שהגיעול הנפלט מהם הוא
 55 נותן טעם לפגם אף על פי כן אין להתיר ליהנות לכתחילה
 56 מן המים שביררה שלא התירו נותן טעם לפגם אלא כשעבר
 57 ובישל בקדירה שאינה בת יומה שהתבטל מותר באכילה
 58 אבל לכתחילה אסור לבשל בקדירה שאינה בת יומה וזה
 59 שמכניס הכלי בידיים לתוך המים כדי להפליט האיסור
 60 הפגום מן הכלי לתוך המים הרי זה כמבטל בקדירה שאינה
 61 בת יומה אם יהנה מן המים שהאיסור הפגום נפלט לתוכם):
 62 ז וכל הכלים אפילו שולחנות ותיבות הצריכין הגעלה יש
 63 ליוזרה להדיחם ולשפשפם יפה קודם ההגעלה כדי שלא
 64 יהיה דבוק בהם שום משהו איסור בעין (אבל מעיקר הדין
 65 סתם כלים נקיים הם כמ"ש ביו"ד סי' צ"ה) ואח"כ ינגבם
 66 יפה ממי ההדחה שעל גביהם שהם צוננים שלא יצננו מעט
 67 את מי ההגעלה:
 68 ח המגעיל כלים הבלועים מחמץ לאחר שהגיע זמן איסור
 69 אכילתו דהיינו בערב פסח מתחלת שעה ה' ואילך צריך
 70 להגעיל מתחלה את היורה שמגעיל בה את הכלים וישפוך
 71 את מי ההגעלה לחוף וישטפנה בצונן וירתיח בה מים
 72 אחרים ויכניס בתוכה את הכלים שאם לא יגעיל היורה
 73 מתחלה הרי המים שביררה נאסרין מחמת היורה שאין במים
 74 ששים כנגד כל עובי דופני היורה ושוליה וחזורין המים
 75 הנאסרים ואוסרין את הכלים הנגעלין בתוכו שפליטת היורה
 76 שבתוך המים נבלע בכלים:
 77 ט וצריך שיהיה במים שביררה שישים כנגד כל הכלים
 78 הנגעלים בתוכם שאם אין במים שישים כנגד הכלים
 79 הרי המים נאסרין מחמת פליטת הכלים וחזורין ואוסרין את
 80 הכלים שפליטת הכלים שבתוך המים חוזרת ונבלעת בהם
 81 ואוסרתן כיון שלא נתבטלה בששים בתוך המים:
 82 י ואפילו אם אינו מגעיל כל הכלים בבת אחת אלא מגעילין
 83 זה אחר זה לא די שיהא במים שישים כנגד כל כלי וכלי
 84 בלבדו אלא צריך שיהא בהם שישים כנגד כולם ביחד לפי
 85 שגיעול הנפלט מכלי הב' או הג' הרי גם גיעול הראשון
 86 חוזר וניער ומצטרף עם גיעול הב' וג' ואוסרין את המים
 87 שאין בהם שישים כנגדן כמו שנתבאר ביו"ד סי' צ"ט ע"ש:
 88 יא במה דברים אמורים כשהכלים בשעה שמגעילין הם בני
 89 יומן מבליעת האיסור אבל אם אינן בני יומן אין צריך
 90 שיהיה במים שישים אפילו כנגד כלי אחד מהם שהגיעול
 91 הנפלט מהכלים הוא פגום ואף אם חוזר ונבלע בהם הרי
 92 הוא נותן טעם לפגם ומותר כשנעשה קודם הפסח כמו
 93 שנתבאר בס"י תמ"ז ואף על פי שקודם שנפלט הגיעול מן
 94 הכלים היה גם כן פגום ואף על פי כן צריך להגעילו
 95 ולהפליטו מן הכלי מדברי סופרים גזירה משום כלי בן יומו
 96 ואם כן עכשיו שהגיעול חזר ונבלע בהם מה הועיל כלום
 97 בהגעלתו, מכל-מקום כיון שהגיעול בעצמו הפגום מותר

1 וכל זה בכלי שלא נשתמש בו חמץ אלא מתוכו כדרך
 2 תשימש כל הכלים ולכך הוא נכשר על ידי הגעלת הרוותחין
 3 שבתוכו דכבולעו כך פולטו אבל כלי שנשתמש חמץ גם
 4 בצד החיצון שלו כגון כלי ששואבין בו רוותחין מכלי ראשון
 5 וכן קערה שמכסין האלפס בצד החיצון שלה אינן נכשרין
 6 על ידי הגעלת הרוותחין שמתוכן אלא צריך להכניסן כולם
 7 לתוך יורה גדולה כדי שיעלה הרוותחים על צד החיצון
 8 שלהם:

9 ג וכשמכניס הכלים ליורה צריך ליוזרה שיהיו המים מעלין
 10 רתיחה דהיינו אבעבועות בשעת כניסת הכלים לתוכם
 11 שההגעלה אינה אלא ברוותחין שמעלין אבעבועות אבל לא
 12 בחמין אף על פי שהיד סולדת בו.

13 ואם מכניס ליורה כלים הרבה זה אחר זה ורגילות
 14 כשמכניסין כלי אחד לתוך הרוותחין מיד נחים מרתיחתם
 15 צריך להמתין שלא יכניס כלי השנייה עד ישובו המים ויעלו
 16 אבעבועות וכן ימתין בהכנסת כל כלי וכלי.

17 ומאוד צריך להזהר בזה שאם לא נזהר בזה הרי הפסיד
 18 ההגעלה לגמרי אבל העולם אינו נזהרין בזה ויש שלימדו
 19 עליהם זכות לפי שאין דרך להגעיל רק כפות שרוב תשימשן
 20 הוא בכלי שני וקערות שרוב תשימשן הוא על ידי עירוי
 21 מכלי ראשון וכוסות שרוב תשימשן הוא בצונן וכלים הללו
 22 וכיוצא בהם אין צריך להגעילן ברוותחין אלא די להם בחמין
 23 שהיד סולדת בו אבל כלים שרוב תשימשן הוא על ידי חום
 24 כלי ראשון אפילו בדיעבד אוסרין את החמין שנשתמשו
 25 בהם אם הגעילין בחמין שלא העלו רתיחה:

26 ד יש מצריכין להשהות הכלים בתוך הרוותחין באומד
 27 הדעת בכדי שיפליטו כל גיעולם ולא נהגו כן ומנהגן
 28 של ישראל תורה הוא כי מי יודע לשער מתי יפליט הכלי
 29 כל גיעולו שאם באנו לומר שיששה אותו כל כך ברוותחין
 30 כדרך ששהה בו האיסור כשנבלע בו לא היתה הגעלה אחת
 31 מועלת לו כלל שהרי נשתמש בו איסור זה כמה ימים והאיק
 32 יפלוט כולו בהגעלה אחת אלא ודאי כך קיבלו חכמים
 33 שבהגעלה אחת הוא פולט את הכל ואם כן אין חילוק בין
 34 אם ישהה הרבה ברוותחין או אם יוציאנו מיד.

35 ומכל-מקום טוב להשהותו מעט מזעיר בכדי שיהיה פנאי
 36 להרוותחין ליכנס לתוך עובי הכלי ולהפליט הגיעול משם
 37 שאף שהפליטה נעשית כרגע, מכל-מקום צריך קצת שהייה
 38 כדי כניסת הרוותחין לתוך עובי הכלי וכדי יציאת הגיעול
 39 לחוץ:

40 ה ולאחר הגעלת כל כלי וכלי נהגו כל ישראל לטושטפו
 41 תיכף ומיד במים קרים כדי שלא יבלע מלכלוך מים
 42 רוותחים שעל גביו שגיעול פליטת הכלי נתערב ברוותחין ואף
 43 שכבר נתבטל בתוכם בשישים אף על פי כן נוהגין
 44 לכתחלה להעבירו מעל גבי הכלי על ידי שטיפה בצונן:

45 ו ולאחר גמר הגעלת הכלים ישפוך הרוותחין שביררה
 46 החוצה שאסור להנות מהם לכתחלה לפי שגיעול פליטת
 47 הכלים מעורב בהם ואף על פי שנתבטל בתוכם בשישים
 48 מכל-מקום כיון שהמגעיל מכניס הכלי בידיים לתוך

4 הפגום לתוך המים הרי נותן טעם ב' של היתר וכן המים
5 חזרו ונבלעו בכלים הרי נותן טעם ג' של היתר והוא מותר
6 גמור אף באיסורי תורה כמו שנתבאר ביו"ד סימן צ"ה:
חלק ג סימן תנב סדר חזון הגעלת כלים:

1 גמור הוא אפילו מדברי סופרים הרי יש נותן טעם בן נותן
2 טעם של היתר דהיינו טעם פגום שהיה בלוע בכלי קודם
3 ההגעלה הוא נותן טעם אחד של היתר וממנו נפלט הגיעול

תורה אור פרשת משפטים – הפרשה החסידית

לא תהיה משפלה ועקרה

32 וזאת ישים האדם אל לבו, וידע נאמנה, ויאמין
33 באמונה שלימה: כי כל אהבה ויראה הנמשכים אליו
34 הוא "מתת אלקים"², שנותן כח הצומח בארץ העליונה
35 להצמיח אהבת ה' ויראתו על פניו, ואינם נמשכים מכח
36 האדם העובד עצמו.

37 ועל כן כל עיקר עבודתו לא תהיה לאהוב ה' מעצמו
38 שיהיה הוא העובד והוא האהוב בו. כי אם כמו שכתוב
39 (שמות כג, כה): "ועבדתם את הוי"ה אלקיכם." ופירושו לפי
40 פשוטו אינו מובן; וכי הוא יתברך לעבודתנו הוא צריך?
41 וכלום חסר חסוּשִׁלוֹם? ואם צדקת מה תתן לו?" (איוב
42 לה, ז).

43 אלא הענין: כי הוי"ה פירוש "היה, הוה, ויהיה", ו"אני
44 ה' לא שניתני" (מלאכי ג, ו) ו"כולא קמיה בלא חשיב".
45 ותהיה עבודתכם בל"כך עד שבחינה זו תהיה אצלכם
46 בבחינת "אלהיכם" – כאלו הוא אלקים שלכם. דהיינו
47 שיהיה שורה וקבוע במוח ומחשבה, ומורגש ונתפס
48 בשכלו באמת לאמתו, כאלו עיניו רואות גילוי אלהותו
49 יתברך ממש.

50 ועל-דרך-זה הוא סדר כל השבחים: "אלהי אברהם
51 בו, הגדול בו"; כי במקום שאמה מוצא גדולתו, שם
52 אתה מוצא ענותנותו. כי באמת "כולא קמיה בלא
53 חשיב", והתלבשותו בבחינת גדולה כפיכול – ענה היא.
54 והוא באמת עיקר העבודה, ומכאן עיקר ההתקלה
55 מלמעלה למטה. והוא באמת עבודה גדולה שיוכל מוחו
56 הגשמי לקבל ולתפוס בו גילוי אלהותו יתברך.

57 והנה, בכאן נולדה ונתעוררה מדת אהבה ויראה
58 ונקרא בשם הולדה. כי אהבה ויראה הם בחינת בן ובת.
59 שאהבה היא בחינת בן כמו שכתוב (תהלים צא, א): "זכר
60 חסדו". והיראה היא בחינת בת. והוא "בת תחלה סימן
61 יפה לבנים" – שצריך לעורר יראת ה' ופחדו תחלה. כי
62 "זה השער לה" (תהלים קיח, כ) כמו שנתבאר במקום אחר.

1 "לא תהיה משפלה ועקרה בארץך את מספר ימך
2 אַמְלֵא" (שמות כג, כו):
3 הנה מודעת זאת כי יש למעלה בחינת "ארץ החיים"
4 שממנה נשפע חיים ומזון לכללות נשמות ישראל,
5 "לאהבה את ה'" (דברים יא, יג), לעשות כל מצותיו¹ "אשר
6 יעשה אותם האדם וחי בהם" (ויקרא יח, ה), חיים אמיתיים.
7 דוגמת ארץ הלזו התחונה הגשמית, שמצמחת כל
8 מיני מגדים "להחיות בהם נפש כל חי" – חיים גשמיים.
9 וזולתה אין קיום וחיות לכל הדרים עליה, כי לא יועיל
10 הון ועושר, זהב וכסף, אם לא יהיה צמח האדמה
11 חסוּשִׁלוֹם. וכך כל חיות רוחני הנמשך לאדם לתורה
12 ולעבודה, הכל הוא על ידי ארץ החיים העליונה, וכמו
13 שכתוב (תהלים קטז, ט): "בארצות החיים".

14 (ומה שכתוב "בארצות", היינו כי יש ארץ-עלאה וארץ-
15 תתאה. דהיינו בנסת ישראל דלעילא, ובנסת ישראל דלתתא. כי
16 גם למעלה יש בחינת נסת ישראל, כי ישראל עלו במחשבה)
17 ונקרא בשם "ארץ". כי כמו ארץ הלזו הגשמית אין
18 כח צמיחתה מצד עצמה אלא מן הזריעה וכח הצומח
19 אשר ניתן בה, להיות ממנה ועל ידה נגדל ונצמח כל
20 הזרעים שבתוכה, כך החיים הרוחניים הנמשכים
21 ונשפעים מארץ החיים, הם נמשכים ממקור וחי החיים
22 ברורי-הוא. כי הוא הנותן כח בארץ להוציא צמחה.

23 אף זאת עבודת האדם לחרוש ולזרוע בה. והיינו כמו
24 שכתוב (תהלים צו, יא): "אור זרוע לצדיק", כי "ועמך בלם
25 צדיקים" (שע"יהו ס, כא) כתיב. ואינו שם התואר דהיינו
26 מדרגת צדיק אמיתי שנתבאר במקום אחר, אלא רוצה
27 לומר מדרגת אדם בשר שאינו רשע חסוּשִׁלוֹם, וכמו
28 שאמר: "צדיק ורשע לא קאמר". והאור, היא אהבת ה',
29 ותשוקתו אליו יתברך הנמשך לאדם, הנה הוא זרוע
30 בארץ החיים לצדיק, פירוש: להיות צדיק ומקושר בה'
31 לדיקה בו.

והשליטו לאכל ממש, ולשאת את חלקו ולשמוח בעמלו זה מתת אלהים היא (קהלת ה, טו).

1. ו"לעשות את כל מצותיו" (דברים כח, א. טו).

2. ו"גם כל האדם שיאכל וישתה ויראה טוב בכל עמלו מתת אלהים היא" (קהלת ג, יג). גם כל האדם אשר נתן לו האלהים עושר ונכסים.

39 בהם בכל לב ונפש. כי אפשר לעולם שיתקיים עשיית
40 דברים המותרים בלא לב גם כן. ואם הטה לבו ונקשר
41 להיות בהבלי העולם אי אפשר להיות כלי קבול עד
42 שיטהר. והוא כמו למשל כוס המלוכלך שאי אפשר
43 להטיל בו יין עד שירחצנו. וכן האשה לא תוכל לקבל
44 הריון אפילו יש לה בית וולד אם לא נטהרה מטומאתה:

45 והנה אחר שעשה כלי קבול נקיה ומודחת, הנה הוא
46 עוד צריך לשית עצות בנפשו. והוא ענין מה שכתוב
47 (שמואל א' א, ט): "ותתפלל חנה על ה' ובכה תבכה". כי
48 הנה כנסת ישראל יש לה כמה בחינות ושמות. וכשהיא
49 בבחינת הולדה נקראת בשם לאה – "אם הבנים" (תהלים
50 קג, ט). וכשהיא בבחינת עקרה שאינה מולדת אהבה
51 ויראה נקראת בשם חנה, כמו שכתוב (שמואל א' א, ב):
52 "ולחנה אין ילדים". והעצה היא: "ותתפלל חנה על
53 הוי"ה".

54 והענין: כי הנה שם הוי"ה מורה על שם שמהווה את
55 הכל מאין ליש. ושם זה הוא בכל עולמות – אצילות,
56 בי"ע – שאין חילוק ביניהם אלא שזה ברא וזה יצר בו.
57 אבל דרך כלל הנה הוא מחיה את כולם ומנהיג אותם
58 מאין ליש. אף אמתות שם זה אינו אלא לגבי העולמות
59 הנאצלים והנבראים והנוצרים והנעשים. אבל לגבי
60 הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו לא שייך כלל לומר
61 שם זה – דכולא קמיה בלא חשיב, ואינם נתפסים אצלו
62 בגדר מציאות כלל, כמו שכתוב (מלאכי ג, ו): "אני הוי"ה
63 לא שניתי". ואתה הוא קודם שנברא בו, ואתה הוא
64 לאחר שנברא בו".

65 וזהו מה שכתוב בפרקי דרבי אלעזר (פרק ג): "עד
66 שלא נברא העולם היה הקדוש ברוך הוא ושמו בלבד".
67 פירוש "שמו לבד" ששמו אינו בגדר מהווה ומחיה כלל,
68 אלא הוא "לבד". וכענין "נשגב שמו לבדו" (תהלים קמח,
69 ג), ו"נשגב" הוא מורה על הפלגה יתירה, שהוא מופלג
70 הרבה מעולמות הנאצלים בו. רק כי "הודו על ארץ
71 ושמים" (תהלים קמח, ג). פירוש שנמשך הוד וזיו משמו
72 לחיות ארץ ושמים. אף "וירם קרן לעמו" (תהלים קמח, יד)
73 כתיב, להיות לו "ל"עם קרובו" (שם) – להיות קרבים אליו
74 בעצמו, כדי לקרנם אליו ליכלל ביחודו יתברך כמו
75 שכתוב: "חמלה גדולה ויתירה בו", כמו שנתבאר
76 במקום אחר.

1 מה שאין כן בשאין עבודתו על דרך זה ובחינה זו, רק
2 שרוצה לאחוז במדות אהבה ויראה להיות אוהב וירא
3 בו, הנה היא לא תצלח בידו, ולעולם לא יוליד שום
4 אהבה ויראה אמיתיים כ"א דמיונות שוא, שהוא דבר
5 שאין לו קיום אלא לפי שעה. ונקרא בחינה זו "משכלה"
6 – שילדת וקוברת. "ועקרה" היינו שאינה יולדת אהבה
7 ויראה כלל. וזהו "לא תהיה משכלה ועקרה בארצה", כי
8 סבת היות בחינות אלו "משכלה ועקרה", הוא מחמת כי
9 הם "בארצה" ואינם באים מארץ עליונה:

10 אף הנה יש עוד בחינת עקרה. והוא בענין מאמר רז"ל
11 על פסוק (בראשית יא, ל) "אין לה ולד" – "אפילו בית ולד
12 אין לה", ו"היו טומטומים", פירוש שנסתם כל-כף עד
13 שאין לה כלי קבול לקבל הריון.
14 ועל-דרך זה הנה יש באדם גם כן בחינה זו לעבודת
15 ה', שאינו תופס במוחו ושכלו האמת כאשר הוא מחמת
16 שאין לו כלי מחזיק. כי כנסת ישראל נקראת "כוס
17 לשועות" (תהלים קטו, ג) שהוא כלי קבול לקבל החסדים
18 העליונים ונקראת "כוס של ברכה" שמקבלת "יין
19 המשמח", דהיינו בחינת התבוננות הנ"ל.

20 והיינו כשהוא כלי ריקן. מה שאין כן אם מחזיק
21 מקום לעצמו ונחשב בעצמו ליש ודבר בפני עצמו, ולכן
22 הוא עוסק ברצונותיו לומר: "כף אני רוצה, וכף טוב לי,
23 זה איני יכול לעשות" וכיוצא בדברים, ויש בזה פרטים
24 ופרטי פרטים עד אין מספר. אף דרך כלל יש בחינה זו
25 לכל אחד ואחד למצוא בנפשו. הן העוסקים במשא
26 ומתן, הן יושבי אוהלים בכל דבר שאומרי: "אני בו".
27 ומחמת זה נטמטם ונסתם מוחו:

28 והנה העצה לעשות כלי ריקן הוא, כמו שכתוב (תהלים
29 נא, ט): "לב נשבר ונדבה בו", "אשכח את דבא וגו'".
30 והוא כמשל אומן העושה כלי קבול, שצריך להכותה
31 בפטיש סביב סביב עד שנעשה חלל בתוכה, וכך יהיה
32 האדם ידבה וישוח להיות שפל רוח שלא יתפוס מקום
33 כלל. שיהיה מקומו פנוי וחלל כאלו אין ואפס ממש.

34 אף עוד אחת היא, מה שאמרו רז"ל: "כוס של ברכה
35 צריך הדחה מבפנים".

36 והענין הוא: כי אפילו מי שהוא נדבה בטבע, כגון
37 שהוא עני ואין לו מצח להרים ראש, עוד צריך הוא
38 שלא יטה לבו אפילו לדברים המותרים להיות מקושר

1. "ותהי שרי עקרה אין לה ולד" (קרא יתירא הוא דהא כתיב "ועקרה")
– אפילו בית ולד אין לה" (בבבא סו, א"ב ורש"י).

2. "מרום וקדוש אשכחן ואת דבא ושפל רוח" (ישעיהו נו, טו)

3. ו"אמר רבי אמרי אברהם ושרה טומטמין היו. שנאמר (ישעיה נא, א):
"הביטו אל צדו חצבתם (נעשה לו זכרות). ואל מקבת בור נקרותם"
(נעשה לה נקבות כמו (ישעיה לו): "אני קרתי ושתיתי מים"). וכתיב (שם
ב): "הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחולקכם".

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוי: שרה אמנו אילונית היתה שנאמר:

39 דהיינו שתהיה עבודה בקביעות ובשוב הדעת ולא יהיה
 40 פעם כך ופעם כך. כי צריך להיות כל הימים שלמים,
 41 כמו שכתוב בזוהר.
 42 והימים שנתנו לו מן השמים להיות בהם בימי שנותיו
 43 לא ניתנו לבטלה אפילו שעה אחת יתירה על השיעור
 44 ששיערו כמה הוא צריך להשלים את נפשו. ומזה יתבונן
 45 המשכיל להיות ממארי דחושבנא, לחשוב כל
 46 המחשבות והדבורים והמעשים דבר יום ביומו.
 47 והנה, הימים הם בחינת לבושים, והם לבושי התורה
 48 והמצות שלומד ועושה בכל יום. ובלבושים אלו יכול
 49 האדם לקבל גלוי אלהותו יתברך ואהבה ויראה
 50 הנמשכים מארץ עליונה בתוספת אורה. כי אף שלומד
 51 פשטי התורה ואינו מגיע לו מזה שום אהבה ויראה
 52 בשעת מעשה, מכל-מקום הרי התורה "אור זרוע" בארץ
 53 עליונה, ומשם תצמיח צדקה, ורב חסד דהיינו בחינת
 54 אהבה רבה על נפשות ישראל להאיר להם בלבושים
 55 אלו.
 56 וזהו "את מספר ימיה אמלא" (שמות כג, כו): פירוש כי
 57 הנה בחינת הימים עצמן שהן הלבושים מוטל עליך
 58 לעשותן, ו"מספר ימיה" הוא אור שבתוך הימים, כמו
 59 שכתוב בזוהר על פסוק (תהלים יט, ב) "השמים מספרים"⁵.
 60 ופירוש "מנהיגין" – ומנצחין כספירין, ובחינת מספר זה
 61 עלי למלאותו שיאיר עליך מכת הצומח שבארץ החיים.
 62 וכן בענין סור מרע אמר (שמות כג, כה): "והסירתי
 63 מחלה מקרבך". פירוש: המחלה אשר נדבקה ונשרשה
 64 בקרבך. והוא ענין מאמר רז"ל: "ד' מתו בעטיו של נחש",
 65 שאף על פי שהם צדיקים גמורים, מכל-מקום נשאר בהם
 66 עדיין איזה שמץ מזוהמת הנחש שלא יכלו להסירו מכל
 67 וכל. והוא עיקר נקודת קליפת גסות הרוח שנעשה
 68 בטבע האדם בהטאו "מעץ הדעת טוב ורע" (בראשית ב,
 69 יז), דהיינו שרואה את עצמו ומפיר חסרונו, או יודע שהנה
 70 טוב לו. כמו שכתוב (בראשית ג, ו): "ותרא האשה כי טוב
 71 העץ למאכל וגו'". וזהו שרש הזוהמא ומקור לכל
 72 התאוות והעבירות, כי בוחר בזה לטובתו או לרעתו.
 73 מזה שאין-כן קודם החטא היו ערומים כדכתיב (בראשית
 74 ג, יא): "מי הגיד לך כו'", כי לא היו מרגישים שום הרגש
 75 חסרון או טובה לעצמו, רק שהיו משיגים גלוי אלהותו
 76 יתברך. ודי למבינ:

1 ומזה תתלהט נפשו להשליך נפשו מנגד למסור נפשו
 2 על קדושת השם בפועל ממש, להיות נפש צמאה וכלתה
 3 לה' "לא תדבקא רוחא ברוחא". דהיינו שיהיה כל
 4 מחשבה דבור ומעשה שלו במחשבה דבור ומעשה של
 5 הקדוש-ברוך-הוא, ומצות מעומקא דלבא בדביקה
 6 וחשיקה כו', כמו שכתוב בזוהר על פסוק (ישעיהו כו, ט)
 7 "נפשי אייתיך כו'", כמו שנתבאר במקום אחר.
 8 וזהו "ותתפלל חנה על הוי"ה": כי תפלה הוא מלשון
 9 התקשרות, שהתקשרה עצמה "על ה'" – פירוש למעלה
 10 מעלה מבחינת שם הוי"ה המורה על התהוות העולמות
 11 וחיותן, כ"י אם ליבטל וליכילל ביחודו יתברך במסירת-
 12 נפש בפני עצמו.
 13 והנה, משם נמשך בחינת רחמים רבים על נצוץ
 14 אלהות שבנפשו. וזהו "בכה תבכה" לעורר רחמים רבים.
 15 וזהו "המלך המרום לבדו כו", והמתנשא מימות עולם"
 16 – פירוש: שהוא רם ונשא מנגד ובחינת עולם, ולפיכך
 17 "ברחמיה הרבים", שמחמת התנשאותו מימות עולם עד
 18 אין חקר, גדלה בעיניו הרחמנות על כל העולם. ואפילו
 19 על עולמות עליונים, אפילו על בחינת גן עדן העליון
 20 ולמעלה מעלה עד רום כל המעלות, שייך אצלו
 21 רחמנות כי בולם שפלים אצלו.
 22 מזה שאין-כן בעולמות הנאצלים והנבראים כו', כל
 23 מה שיורד מטה מטה מתמעט בחינת רחמים, עד
 24 שבבחינת ארץ הלזו הגשמית אין אנו משיגים הרחמנות
 25 אפילו שעל עולם הזה הגשמי, כ"ן שאנחנו בתוכה. כי
 26 הרחמנות הוא אצל גדול על הקטן, כי כמו שהוא
 27 מתנשא עד אין חקר כך רחמיו מרובים, אף "כי נשגב
 28 שמו לבדו", מכל-מקום הרי "אלהי עולם כו'". וזהו
 29 "אלהי עולם ברחמיה".
 30 ובקשתנו הוא: שלפי שאין אנו משיגים בשכלנו
 31 הרחמנות, אתה תעורר "רחמיה הרבים" שלא נטבע
 32 ונשקע בזה העולם. ותהיה "מגן ישענו משגב בעדנו".
 33 פירוש "משגב" כמו חומה נשגבה ומוקפת. וכן מגן הוא
 34 מחסה להסתיר בפני האויבים (כי בחינת המקיף מסמא עיני
 35 החיצונים שלא ישלטו).
 36 והנה כתיב (בראשית כד, א): "ואבררם זקן בא בימים";
 37 פירוש "זקן" – "זה שקנה חכמה". ואמרו על פסוק (איוב
 38 יב, יב) "בישישים חכמה" – "שדעתם מתיישבת עליהם".

נתן להוריד את כל הדרושים בתורה-אור לפרשת השבוע ההסידית

מנאקדים, מופסקים ועם פתיחת ראשי התיבות בפתובת: docs.com/LikuteyTorah

תרגום: מאירים בזוהר הספיר שמאיר וזוהר מסוף העולם ועד סוף העולם.

5. "השמים מספרים כבוד אל". "מספרים" – מנהיגין כזוהר דספיר. דנהיר וזהיר מספירי עלמא ועד ספירי עלמא" (הקדמת הזוהר ת, א)

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

- 1 (לא) והנה בחי' רמ"ח איברים דמלכא דרמ"ח מ"ע
2 הנה המה עד"מ באדם התחתון שיש ב'
3 מדרגות באברי' א' אברי' החיצונים כיד ורגל וראש כו'
4 שבזה דוקא יש מספר רמ"ח כמו שאמרו ל' בפיסת היד
5 כו' עד תשעה בראש כו' והב' בחי' איברים הפנימי'
6 כמו לב וריאה קנה ושט וכה"ג שלא נמנו במנין מספר
7 רמ"ח כלל להיותם מקורי' פנימים לכל האברים
8 החיצונים שמהם יושלח אור שפע החיות בדם שבגידין
9 ועורקים המתפשטים באיברים וכללותם הן מוח ולב
10 וכבד ג' אברי' פנימים הכוללי' לכללות השפע וחיות
11 של כל האיברים כידוע אך הנה דרך פרט יותר יש
12 הפרש גדול באיברים פנימים ג"כ בין איברי הנשימה
13 לאברי המזון כמו לב וריאה קנה ושט כו' שהקול
14 ודיבור ובחי' המוחין נמשכים בהם וחצר הכבד מבדיל
15 בין אברי הנשימה לאברי המזון כקיבה וכליות כו'
16 שהם לעיכול המזון לשלוח להם חיות גשמי שבדם
17 הוא הנפש בלבד אבל רוח החיים שבלב שמקבל מן
18 הנשמה שבמוח וגם הבל הקול ודיבור שבקנה כו'
19 שנמשך מן הריאה שמקבלת אור דרך הקנה ממוח ולב
20 יחד כו' ובא הקול בה' מוצאות כו' זהו הכל עיקר
21 פנימי' החיות של האדם בבחי' חיות רוחני המקור
22 לחיות גשמי שבדם הנמשך באיברים החיצונים כו'
23 (וכמ"ש במ"א) שזהו הנקר' אדם פנימי כי נפש
24 הטבעית בדם כל חי שבאברים חיצוני' בגידים ובשר
25 ועצמות נקרא אדם חיצוני ובחי' המוחין שבראש
26 שמתפשטים בקנה ושט ובלב נק' אדם פנימי ובתחלת
27 יצירתו של אדם שכולל רמ"ח איברים כו' הרי הוא כח
28 ההיולי של כל רמ"ח איברים החיצונים וכך במצות ע"י
29 ה"ח המגדילים נעשה רמ"ח כידוע דכל ספי' כלול מט'
30 וט' פעמים ט' עולה פ"א ולנגד ג' כלים פנימי ואמצעי
31 וחיצון עולה רמ"ג שהוא ג' פעמים פ"א ועם ה"ח
32 המגדילים עולה רמ"ח כו' וכל גידול הזה הוא שרשו
33 רק מבחי' המוחין דאדם זה ובכלל זה הוא הגידין
34 שבמוח בלא דם שמתפשטים בכל האיברים החיצונים
35 שזהו עיקר קיום אור חיותם והוא כוונה שבמצוה
36 כמ"ש במ"א בענין כוונה ברכה מעשה שנכלל בג'
37 מדרגות דבשר וגידים ועצמות כו' (ומ"ש אדם כי ימות
38 באוהל אהלה של תורה כי אדם פנימי דבחי' המוחין
39 ע"ז אמר זאת תורת האדם בחי' מקור רוחני לאדם
40 חיצוני דרמ"ח אברי' דמ"ע ואין לאדם חיצוני חיות רק
41 מאדם פנימי דתורה שנק' תורת האדם כו') והנמשל
- מאברים שבאדם התחתון יובן למשכיל למעלה בשרש
ענין התורה והמצות למעלה דמה שאמרו רבותינו ז"ל
ועשית' אתם כאלו עשאוני ברמ"ח אברים היינו מצות
מעשיות בפועל ממש שנקראים בחי' רמ"ח אברים
דמלכא החיצוני' שיש בהן מספר רמ"ח דוקא כמו
שלשים בפסת היד כו' עד גם בבחי' המוחין שהן שרש
כל הכוונות שבמצות מעשיות יש בזה מספר והן ט'
בראש כמו ט' איברים גשמים בראש שהן כלים לבחי'
המוחין שבראש כו' (והוא נמשך מן מצות ת"ת דגם
שעיקר המצוה דת"ת הוא רק בלימוד החכמה דתורה
אור הנ"ל שהוא בבחי' המוחין עצמם שבראש שהוא
ראש ומקור פנימי לכל האברים חיצונים אבל מ"מ הרי
בא לכלל מצוה בקריאה ודיבור גשמי שזה בחי' כלי
עכ"פ ע"כ יוכל להיות מזה מקור לכל ראשי אלפי
ישראל שנשמתם יש להם שרש במוחין שבראש דכנ"י
להיות להם בחי' כלים חיצונים למוחין שבראש והן ט'
איברים חיצונים שבראש שבהם ועל ידם יומשך כוונות
פרטיות לכל המצות מעשיות ולכך הן במספר ט' דוקא
מפני שכוללים ג' מדרגות חב"ד חג"ת נה"י שבכל
מצוה שהן בחי' בשר גידים ועצמות שבכל אבר בפרט
כמ"ש במ"א וד"ל) ולמעלה היינו מצותי (כמו הקב"ה
מניח תפילין ומתעטף בציצית כנ"ל) אבל בחי' איברים
פנימים כריאה ולב כו' לא נמנו במספר רמ"ח כלל לפי
שהוא מבחי' אדם פנימי שבבחי' המוחי' עצמם
שבראש שהוא מקור פנימי לכל חיות אור רוחני
שברמ"ח איברים דמלכא למעלה והוא ענין שרש מצות
ת"ת בקול ודיבור דוקא וכמו למטה באדם התחתון
כשיושב ושונה ד"ת בקול ודיבור הרי הקול נמשך מן
הקנה וריאה כו' שהוא נמשך מבחי' המוחי' עצמם
שבראש שזהו שרש ומקור פנימי לכל אברים החיצוני'
שלו וכך כשיושב הקב"ה ושונה כנגדו ממש כנ"ל הרי
הקב"ה הוא בחי' אדם העליון בחי' ז"א דאצי' שעל
הכסא יושב ושונה בקול ה' ודיבור העליון שנמשך
מבחי' המוחין העליונים שבראש דאדם זה כמו ג'
שעות הראשונות יושב הקב"ה ועוסק בתורה כו' וכענין
את ה' האמרת היום שהוא כענין אמירה באדם התחתון
דברו בד"ת וא"כ ע"י מצות ת"ת למטה שיושב
הקב"ה ושונה כנגדו יש בזה המשכות מוחי' פנימים
המקוריים לכל רמ"ח איברים דמלכא כמובן ממשל
הנ"ל באיברים פנימים שבאדם התחתון כו' ולכך מצות
ת"ת כנגד כל המצות לפי שבכל מצוה בפרט אינו רק

18 זאת תור' האד' כנ"ל) וזהו הטעם ג"כ אשר בק"ש יש
 19 רמ"ח תיבין לנגד רמ"ח מ"ע דוקא כי מצות ק"ש
 20 כוללת רמ"ח מ"ע שבפועל ממש דוקא כמ"ש וזאת
 21 המצוה כו' ומצות ק"ש היא בחי' פנימי' ומקור לכל
 22 רמ"ח מ"ע ע"י שהיא בחי' פנימית למצות ת"ת
 23 בקריאה ודיבור וע"כ רמ"ח תיבין שבק"ש המה בחי'
 24 פנימי' שרשים ומקורי' לרמ"ח איברים דמלכא
 25 שבמעשה המצוה (וזהו שההוא ינוקא הבין בריחא
 26 דלבושייהו שלא קראו ק"ש כי הק"ש היא בבחי' יח"ע
 27 דחו"ב שבראש ומקור ליחוד דזו"נ שע"י המצות
 28 מעשיות כמ"ש במ"א ואע"פ שעסקו במצות הכנסת
 29 כלה זהו מצוה פרטי' ולא נשלם בה הכלל המקורי כו'
 30 אבל המה עשו עכ"ז כהוגן במה שנפטרו מן הק"ש כי
 31 מצות הכנסת כלה ביחוד גופני שרשו ביח"ע דאו"א
 32 כמ"ש בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו שנמשך
 33 מהם מוחי' לזו"נ להוליד והוא במקיף דחופה כו'
 34 כידוע וד"ל):

שער התפילה. אחזי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

1 יחוד קוב"ה ושכינתיה (בחי' זו"נ) בבחי' אבר חיצוני
 2 וכלותם נכלל במקורם הפנימי שהוא מצות ת"ת בקול
 3 ודיבור מן המוחין עצמם כו' וזהו הנק' בחי' יחודא
 4 עילאה שנקרא בזוהר אתדבקות רוחא ברוחא חב"ד
 5 בחב"ד דהיינו בחי' מוחין חב"ד דכנ"י בדברם בד"ת
 6 שיושב הקב"ה ושונה כנגדו בחי' חב"ד שבז"א כו' ה"ז
 7 התקשרות ויחוד חב"ד בחב"ד שזה רוחא ברוחא שזהו
 8 יותר עליון מיחוד גופני דבחי' רמ"ח איברים החיצונים
 9 וכו' ולכך אמרו דתלמוד גדול מפני שמביא לידי מעשה
 10 מפני שהוא בחי' מקור פנימי לכל יחוד המצות
 11 מעשיות ברמ"ח איברים החיצונים כנ"ל וד"ל. ובכל זה
 12 יובן ענין ובקולו תשמעו בשני הפירושים הנ"ל שמיעה
 13 באוזן לקול ה' הוא בחי' מצות ת"ת בקול ודיבור בלבד
 14 שמזה דוקא נמשך שרש ומקור בחי' המעשה בפועל
 15 ממש דרמ"ח מ"ע שנק' רמ"ח איברים החיצונים ולכך
 16 הא בהא תליא והיו לאחדים ממש (כי אדם חיצוני אין
 17 לו קיום חיות רק מבחי' אדם פנימי דאור תורה שנק'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

19 הסתר והעלם, כי ההסתר וההעלם הוא נראה למקבלי'
 20 אבל באמת אין ההסתר הסתר גמור, וכשמתבונן בזה
 21 היטב הדק אזי נהפך היצה"ר לטוב מחמת כי שרשו
 22 הוא בשם אלקי' וע"י ההתבוננו' הוא מעלה אותו
 23 לשרשו ושם הוא קדושה כי אין ההסתר משם אלקי'
 24 הסתר גמור וכולא חד ואזי ע"ז הוא מתפעל בלב בכל
 25 לבבך בשני יצריך עם היצה"ר ג"כ כי כשרואה ומרגיש
 26 ע"י ההתבוננו' שכל העולמו' עליונים כולם בטלים
 27 ומבוטלים ומכש"כ עולמות התחתוני', אין לו רק לב
 28 אחד ורצון אחד רק לאביהם שבשמים, וזהו ואהבת
 29 בגימ' ב"פ אור כי שני היצרי' נעשים אור וזהו בכל
 30 לבבך, וזהו אלה שני בני היצהר ופרש"י שע"י התורה
 31 מהפכ' לטוב שזהו השני יצרים ונהפכו לטוב ושניהם
 32 שוין לטובה, וזהו ע"י ה"א של היצהר שזהו ה"א
 33 חומשי תורה ומיצר ע"י ה"א שבאמצע נעשה יצהר
 34 שזהו לשון זוהר וכמ"ש צוהר תעשה לתיבה שזהו אור,
 35 וזהו הפי' אלה שני בני היצהר שנהפך לטוב.

1 וע"י מה מהפכ' אותו הוא ע"י התבוננו' כשמתבונן
 2 בק"ש בפ' ראשון שמע ישראל כי שמע הוא
 3 לשון התבוננו' כשמתבונן שהוי' אלקינו, הפי' הוא
 4 שהוא אלקינו שלנו כי חלק הוי' הוא עמו, ואלקינו הוא
 5 מלשון ואת אילי הארץ לקח שהוא לשון כח, והפי'
 6 הוא כי הוי' הוא הכח והשרש שלנו ומאיר בבחי' גילוי
 7 בנש"י, ומחמת זה אפשר לנו להמשיך הוי' אחד שיהי'
 8 מאיר הוי' גם בהעולמו', וזהו אחד ח' הוא ז' רקיעי'
 9 וארץ וד' רוחות העולם וממשיכ' בהם אלף שזהו
 10 אלופו ש"ע וזהו התבוננו' של ק"ש, וזהו הפי' מ"ש
 11 אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים פי' כי אני
 12 ראשון הוא כמו קודם שנברא העולם הי' הוא ושמו
 13 בלבד ואני אחרון ג"כ הוא ושמו בלבד ומבלעדי פי'
 14 בזוהר באמציעתא אין אלקים כי הגם ששם אלקי'
 15 מסתיר אבל אין זה הסתר כי הוי' הוא אלקי' וכולא חד
 16 מחמת שהעולמות כולם בטלים ואינם תופסים מקום
 17 כלל, וזהו אני הוי' לא שניתי בלי שום שינוי, אני
 18 ראשון ואני אחרון וגם באמציעתא אין אלקי' אין שום

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

13 וזה"ע אשר ברא שמספר סדר השתל' ע"ס שיצאו
14 מהעלם לגילוי ולע"ל תתעלה המל'.
15 וע"ד דוגמא מעין זה יש ג"כ עכשיו כי הנה ארז"ל
16 אין נותנין פרנסה לאדם אלא בשביל אשתו,
17 ואדם הוא אדה"ע שעל הכסא, ואין נותנין לו פרנסה
18 אלא בשביל המל', וזהו פרנסה כי פרנסה כולל מזון
19 ולבוש, ולבוש הוא יותר מוכרח מהמזון, וכן בנמשל
20 התורה נק' בשם לחם כמ"ש לכו לחמו בלחמי כמו
21 שהלחם נתהפך ונעשה דם ושולח חיות ללב ולמוח
22 ונעשה דבר אחד עם האדם, כן התורה נעשה מזון
23 לנפש, ומצות הן המה לבושים לנפש שממעשה המצות
24 נעשה לבושים לנפש בג"ע.

מהרה ישמע

בס"ד, על החתונה פ' בא, תרל"ב

1 **ובזה** יובן מ"ש קול כלה, כי בזמה"ג הכלה אין לה
2 קול כמ"ש הקל קול יעקב קלא קדמאה חסר
3 וא"ו, אבל לע"ל יהי' קול חתן וקול כלה שיהיו שוין
4 בקומתן, ועוד יהי' עלי' שתתעלה המל' שתהי' א"ח
5 עט"ב שהיא תהי' העיקר והחתן יהי' טפל לה, וזהו
6 משמח חתן עם הכלה, והשמחה הוא מחמת הגילוי כי
7 גילוי גורם שמחה ושמחה גורם גילוי. והענין כי הנה
8 כת' והי' ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים חצים
9 אל הים הקדמוני, ים הוא ים החכמה ששרשה חכמה
10 שבכתר חכמה סתימאה כמ"ש ויטע ה' אלקים גן בעדן
11 מקדם, העדן כמו שהוא בקדם, וביום ההוא יצאו מים
12 חיים מירושלים מל', אל הים חכ', כי יהי' א"ח עט"ב,

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

21 עצמות הנפש נשארת כפי שהיא ואין בה עדיין נטיה אל
22 משהו אחר, למרות שיש כאן התעוררות של גילוי
23 מעצמות הנפש - שהרי לפני ההחלטה וההסכם לא היה
24 כלל מחשבה על זה, ובגללו נפעל גילוי כל שהוא -
25 גילוי זה הוא עדיין בתוך הנפש עצמה.
26 וכן הוא בנמשל: יש את המצב כפי שהוא בעצמות
27 הבורא ממש, ששם יש העלם מוחלט. יש דרגה נמוכה
28 יותר שהיא ההסכמה לרצות, שכאן יש כבר ענין של
29 גילוי אבל זה עדיין בתוכו וללא נטיה החוצה. ויש את
30 הרצון ממש, שהוא המשכה ממש לדבר. דרגת 'אדם'
31 קדמון' היא הדרגה האמצעית, שהסכים כביכול בתוכו
32 לרצות את כל פרטי הנבראים, אבל אין שם רצון ממש.
33 ואילו המקיפים הפרטיים כמו הכתר של האצילות, הם
34 כבר המשכת הרצון ממש.
35 וכן בחינת מחשבה הקדומה ד'אדם קדמון' הוא שעלה
36 לפניו יתברך שיהיה התהוות כל הנמצאים דבריא"ה
37 יצירה"עשיה מריש כל דרגין (מראש כל הדרגות) עד סוף
38 כל הדרגות כו'. כל פרטי הנבראים קיימים בתוך
39 המחשבה של 'אדם קדמון', אבל לא באופן שיש ב'אדם'
40 קדמון' נטיה אל דבר חיצוני אלא באופן שהכל
41 בעצמותו.

סו.
1 תוכן הפרק: 'אדם קדמון' הוא הנמשל להסכם במחשבה
2 ואצילות הוא הנמשל לרצון בפועל, וכן א"ק הוא
3 אין-סוף ביחס לאצילות שלכן צריך מקיפים פרטיים.
4 בפרקים הקודמים התבארו שני סוגי רצונות בנפש
5 האדם, הרצון בפועל ומה שקודם לו - הרצון הנעלם,
6 שהוא הסכם ומחשבה בלבד, שהסכים במחשבתו
7 שראוי לרצות איזה דבר.
8 והדוגמא מזה יובן למעלה - כמו שבנפש האדם יש: א.
9 עצמות הנפש ששם הכל בהעלם. ב. הסכמה שראוי
10 לרצות שזה התחלת הגילוי אבל עדיין לא לחוץ. ג.
11 הרצון ממש שזה המשכת הנפש לאיזה דבר, כן הוא
12 בהתכללות העולמות והנבראים למעלה.
13 דחינת מחשבה הקדומה ד'אדם קדמון', שהוא כדוגמת
14 ההסכמה וההחלטה הפנימית בדעת האדם למעלה
15 מהשכל לרצות באיזה דבר, שהוא בעצמותו עדיין ולא
16 נעשה בו - בעצם - עדיין הטיה והמשכה כו',
17 הסבר הדברים: גם הרצון הוא המשכת הנפש עצמה
18 ולא כוח פרטי בה, אלא שברצון יש כבר נטיית הנפש
19 אל משהו חיצוני, ואילו בדרגת ההסכם והמחשבה
20 בלבד, הנפש רק מחליטה שבעתיד היא תרצה. ולכן

10 הגילוי לעצמו לבד ולא בבחינת המשכה עדיין בו'.
 11 כלומר, יש כאן איזה שהוא גילוי, בשונה מהמצב
 12 הקודם שהיה העולם מוחלט, אבל הכל כלול בתוכו.
 13 והרי זה גם כן בבחינת ירידה והתגלות לגבי העצמות
 14 כמו שהוא קודם ההסכמה הנוכרת לעיל שעצמותו לפני
 15 ההסכמה, הרי אינו בבחינת התגלות כלל, וההסכמה אף
 16 שהיא בתוך עצמו הרי היא התגלות על-כל-פנים רק
 17 שהוא בעצמותו עדיין ואינו בבחינת המשכה בו'.
 שבת פרשת נצבים

1 ונעשה על זה במחשבת 'אדם קדמון' בחינת ההסכם
 2 כביכול שיהיה כן ואינו בבחינת המשכה והמיה עדיין
 3 לאותן הצמצומים דאצילות-בריאה-יצירה-עשיה,
 4 כלומר, בחינת החוץ הם העולמות המתהווים בפועל
 5 כפי שזה על-ידי צמצומים, שהרי כל מציאות הצמצום
 6 היא הסתר על אור וגילוי הבורא, והיחס לאותם
 7 צמצומים כפי שהוא במחשבת 'אדם קדמון' אינו באופן
 8 של המשכה ונטיה, אלא הוא עדיין בבחינת הסכם
 9 בעצמותו בו', ומה שנפעל על-ידי הסכם זה, הוא ענין

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

משל מג' לבושי הנפש, מחשבה – פנימית לגבי דיבור, והמעשה הוא חיצוני לגבי
 הדיבור. ובכל אחד מהם יש פנימיות וחיצוניות.

26 שהוא מספר דברים בעלמא^א שהוא חיצוניות בלבד.
 27 ועשיה, הגם שגם בה יש פנימיות וחיצוניות, אבל
 28 בכללותה היא בחינת חיצוניות. וכמו כן למעלה יש
 29 פנימיות וחיצוניות, וכמו "על כל שבח מעשי ידיך",
 30 זהו בחינת עשיה חיצונית, וכתוב "מה רבו מעשיך
 31 הוי"ו" ו"מה גדלו מעשיך", ד"מה רבו" ו"מה גדלו" הנה
 32 בכללותם הם כוללים צבא הארץ וצבא השמים,
 33 גשמיות ורוחניות, הנה שניהם נקראים בשם "מעשה"
 34 להורות שהם בחינת חיצוניות לבד, ובמלאכים נאמר
 35 בהם "בקול דברי אלקים חיים" בחינת דיבור, והוא גם
 36 כן בחינת חיצוניות. ולכן היראה הבאה מהתבוננות
 37 בהארה האלקית המחיה את העולם נקראת בשם
 38 "מפתחות החיצוניים", דהגם שהוא נרא שמים באמת,
 39 אבל כללות יראה זו באה מן ההתבוננות דהתהווה
 40 והשגחה פרטית. וזהו "האלקים עשה שייראו מלפניו",
 41 דהיראה באה משם אלקים, דשם אלקים הוא מסתיר על
 42 העצמות, וכמו שכתוב "פי שמש ומגן ה' אלקים", דשם
 43 אלקים הוא מדת הדין וצמצום שמכסה על שם הוי",
 44 ועם היות דכוננת הצמצום הוא בשביל הגלוי, אבל
 45 הצמצום עצמו הוא מניעה, ונמשך רק בחינת הארה
 46 חיצונית. וזהו "לא ברא הקדוש-ברוך-הוא את עולמו
 47 אלא כדי שייראו מלפניו", דההתהווה בפעל היא על
 48 די שם אלקים, שהיא מדת הדין וצמצום הראשון.

3 ויובן זה על-דרך-משל, בג' לבושי הנפש מחשבה
 4 דיבור ומעשה הרי המחשבה היא פנימיות לגבי
 5 הדיבור, והמעשה היא חיצוניות לגבי הדיבור, שהוא
 6 פנימיות לגבי מעשה חיצוניות לגבי מחשבה, ובכל
 7 אחד משלשה לבושים אלו יש פנימיות וחיצוניות,
 8 דבמחשבה הגם שהיא לבושי הפנימי המיוחד עם הנפש,
 9 ואינו אלא רק לעצמו, ומכל-מקום הרי יש בה פנימיות
 10 וחיצוניות, וכמו שאנו רואים במוחש שלפעמים הרי
 11 האדם טרוד בטודה גדולה, והגם שרואה ושומע
 12 ומדבר, אמן רואים במוחש שאינו שומע מה
 13 שמדברים ואינו רואה מה שבעיניו יביט עליהם ואינו
 14 יודע מה שהוא מדבר, וטעם הדבר הוא לפי שמחשבתו
 15 עסוקה בעיני דבר הנוגע לעצמו ובעצם נפשו,
 16 ובמחשבה פזו מאיר גלוי הנפש ביותר, ולהיות דעצם
 17 נפשו הוא בגלוי, לזאת הנה הפחות הגלויים דראיה
 18 שמיעה ודיבור מתבטלים, וזהו פנימיות המחשבה.
 19 ומחשבה חיצונית, הגם שהיא גם כן רק לעצמו, אף
 20 הוא בדבר שאינו נוגע לעצמו כל כך, או כשהוא חושב
 21 בדבר של זולתו, דבמחשבה פזו אין בזה גלוי אור כל
 22 כך. וכן הוא בדיבור, הגם דבכללותו הוא אל הזולת,
 23 ומכל-מקום גם בה יש פנימיות וחיצוניות, כמו שאינו
 24 דומה המדבר בהשפלה חדשה שהמציא בעצמו, או
 25 נתבע ונדון הטוען להדיק עצמו לפני השופטים, או מי

שבתיקודש פרשת משפטים. פרשת שקלים ותוצ"ד

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

ש"פ שלח, בסעודת היום¹

21 ומתרפאים. ואילו כאשר אדם אינו יודע כלל שהוא
22 חולה - הרי מר מאד.
23 באחד הטיולים ברוסטוב על נהר דון, ביום ג' ט'
24 אדר שני תרע"ו, סיפר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
25 אודות שני חסידים זקנים, שניהם מלמדים
26 בלעכעוויטש: ר' משה דובער, יליד לעכעוויטש, ור'
27 ישראל דובער, יליד הומיל וחתן בלעכעוויטש. החסיד
28 ר' משה דוב היה מבוגר מהחסיד ר' ישראל דוב. הוא
29 היה עוד אצל כ"ק אדמו"ר הזקן. החסיד ר' ישראל
30 דוב היתה תחלת שימושו אצל כ"ק אדמו"ר האמצעי.
31 שניהם היו בעלי השגה ובעלי עבודה גדולים, אלא
32 שהיו חלוקים בטבעם: הר' משה דוב היה בטבע
33 השמחה והר' ישראל דוב היה בטבע המרירות.
34 פעם אחת בהיותם אצל כ"ק אדמו"ר האמצעי
35 בליובאוויטש, אומר ר' משה דוב לר' ישראל דוב:
36 אינני יודע מה אתכם, כשהתפללנו, לא סיימנו את
37 התפילה מבלי שפעלנו משהו בתוכנו, ואילו אתם,
38 הנכם מתפללים ומתפללים, מוחה כפיים ורוקע
39 ברגלים, ואתם תקועים ועומדים במקום אחד.
40 חסידי רבנו הזקן לא הסתפקו בתורה ויראת
41 שמים.

1 א. אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה סדר, שהיה
2 מדבר מזמן לזמן על טיפוסים החסידים המיוחדים
3 שבין חסידי חב"ד: בעלי מוחין, בעלי מדות טובות,
4 בעלי מדות טובות מתוך יגיעה, בעלי מוחין מתוך
5 יגיעה, כך על בעלי הנהגה שונים, שמחים, קודרים.
6 כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה מונה שבחם, ומסיים שכל
7 אחד מהם, בלי הבדל איך היה באופן עבודתו, פעל
8 בכל כוחות הנפש שלו שהיו תמיד אצלם בהתגלות.
9 ולמרות שהיו ביניהם בעלי טבע שונים, בטבע
10 השמחה או המרירות, אך כולם היו רציניים.
11 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה מסביר לי תמיד
12 את השוני שבין בעל מוחין או בעל מדות מלידה לבין
13 בעל מוחין או בעל מדות מתוך יגיעה, והיה משתדל
14 להסביר לי מעלת העבודה, שעיקר העבודה בדרך
15 החסידות הוא לשנות את המוחין והמדות שמלידה
16 על ידי עבודה, והיה מסיים שבעל מוחין טובים או
17 בעל מדות טובות שמלידה הוא בעל חסרון גדול יותר
18 מאשר בעל מוחין ומדות רעות. בעל החסרון יודע
19 שהוא בעל חסרון, ועל פי דרך הטבע הרי חולה עוסק
20 ברפואות, וכאשר מתעסקים ברפואות, עוזר השי"ת

ש"פ שלח. בסעודה

(1) רשימת אחד השומעים - שכתב בפרטיות - והוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ובנוסחא אחרת קצת מהמסופר לעיל.

אגרות קודש

בי"ה, כי אדי"ש, תשי"ח

ברוקלין

8 בהסתדרות טובה ומבקשו להכניס עצמו לעבודה בעניי
9 חינוך ובדאי ימלא את בקשתי.

10 ידידי כותב לי על דבר עבודתו של הדיין הד"ר
11 גרינפעלד, חבל שלא יצא דבר מסודר והשמאליים
12 מתגברים וכובשים ועושים שמות בחינוך הילדים, לא
13 יאבה ה' סלוח להם עד אשר יסדרו עבודה רצוי ע"פ
14 התורה.

15 ידידו הדו"ש ומברכו בעבודה מוצלחה בגשמיות
16 וברוחניות

17 יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כר"ך יד

ידידי וו"ח אי"א מוה"ר בנציון שי

1 שלום וברכה!

2 במענה על כתבו מיי"ג לחד"ז, התענגתי לקרא כל אשר
3 כותב במעלותיו של נכד ידידנו הרה"ח רמ"צ ריבקינ ע"ה
4 ממאנטשעסטער, אשר הוא בעל כשרון ונושא חן בעיני
5 הבריות וביחוד אשר ידידנו אנ"ש, ה' עליהם יחיו,
6 מחבבים ומייקרים אותו, ובשמחה קראתי את מכתבו
7 אלי והנני כותב לו בקירוב הדעת בהתעוררות ומברכו

לשון נוכח, כי הדברים אמורים לנפש האלקית, שנפגמת
כתוצאה מהחטא ועוסקת בתקון הפגם.

שני כ וכי־יפה איש את־עבדו או את־אמתו
בשֶׁבַט וּמַת תַּחַת יָדוֹ נָקַם יְנַקֵּם: ט אַךְ אִם־יֹאמֶר
או יומים יעמד לא יקם כי כספו הוא: ס
כ וכי־ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה
ולא יהיה אסון ענוש יענש פֶּאֶשֶׁר יֵשִׁית עָלָיו
בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בַּפְּלָלִים: ט ואם־אסון יהיה
ונתתה נפש תחת נפש: ט עין תחת עין שן
תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל: ט פויה
תחת פויה פצע תחת פצע חבורה תחת
חבורה: ס ט וכי־יפה איש את־עין עבדו או־
את־עין אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו תחת
עינו: ט ואם־שן עבדו או־שן אמתו יפיל לחפשי
ישלחנו תחת שנו: פ ט וכי־יגח שור את־איש
או את־אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל
את־בשרו ובעל השור נקי: ט ואם שור נגח
הוא מתמול שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו
והמית איש או אשה השור יסקל וגם־בעליו
ימית: ט אם־כפר יושית עליו ונתן פדיו נפשו
ככל אשר־יושית עליו: ט או־בן יגח או־בת יגח
כמשפט הזה יעשה לו: ט אם־עבד יגח השור
או אמה כסף ו שלשים שקלים יתן לאדניו
והשור יסקל: ס ט וכי־יפתח איש בור או
כיי־כרה איש בר ולא יכסנו ונפל־שמה שור או
חמור: ט בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו
והמת יהיה־לו: ס ט וכי־יגף שור־איש את־שור
רעהו ומת ומכרו את־השור החי ונצו את־
כספו וגם את־המת יחצו: ט או נודע פי שור
נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו
שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה־לו: ס
ט כי יגנב־איש שור או־שה ומכחו או מכרו
חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע־צאן

פרשת משפטים

כא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:
ב כי תקנה עבד עבדו שש שנים יעבד ובשבעת
יצא לחפשי חנם: ג אם־נגפו יבא בנפו יצא
אם־בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו: ד אם־
אדניו יתן־לו אשה וילדה־לו בנים או בנות
האשה וילדיה תהיה לאדניו והוא יצא בנפו:
ה ואם־אמר יאמר העבד אהבתי את־אדני
את־אשתי ואת־בני לא אצא חפשי: ו והגישו
אדניו אלה־האלהים והגישו אל־הדלת או אל־
המזוזה ורצע אדניו את־אזנו במרצע ועבדו
לעלם: ז (ט) וכי־ימכר איש את־בתו לאמה
לא תצא כצאת העבדים: ח אם־רעה בעיני
אדניו כתיב אשר־לא קרי אשר־לו יעדה והפדה
לעם נכרי לא־ימשל למכרה בבגדו־בה:
ט ואם־לכנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה־לה:
י אם־אחרת יקח־לו שארה פסותה וענתה לא
יגרע: יא ואם־שלש־אלה לא יעשה לה ויצאה
חנם אין כסף: ס (שדל) יב מכה איש ומת מות
יומת: יג ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו
ושמתי לך מקום אשר יגוס שמה: ס יד וכי־יווד
איש על־רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי
תקחנו למות: ס ט ומכה אביו ואמו מות
יומת: ס ט ונגב איש ומכרו ונמצא בידו מות
יומת: ס ז ומקלל אביו ואמו מות יומת: ס
יז וכי־יריבן אנשים והפה־איש את־רעהו באבן
או באגרף ולא ימות ונפל למשכב: ט אם־יקום
והתהלך בחוץ על־משענתו ונקה המכה רק
שבתו יתן ורפא ורפא: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ט עמ' 302)

והאלקים אנה לידו ושמתי לך (כא, יג)

לידו - לגבי החטא נקט לשון נסתר, כי הפונה לנפש
הבהמית, המחטיאה את האדם, שהיא בבחינת 'נסתר' ביחס
למהותו הפנימית, הנפש האלקית. לך - לגבי התקון נקט

הוא בא בשכרו: **ס** וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה
 אֲשֶׁר לֹא־אֲרָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּהּ מִהָרָנָה לֹא
 לְאִשָּׁה: **סא** אִם־מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיהָ לְתַתָּהּ לֹא כִּסְפָה
 וְיִשְׁקַל כַּמֹּהַר הַבְּתוּלָתָּ: **סב** מִכְשֻׁפָּה לֹא תִחְיֶה:
סג כִּלְשָׁכְב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: **סד** וְזָכָה
 לְאֱלֹהִים יִחַרֶם בְּלִתי לִיהוּה לְבָדוֹ: **סה** וְגַר לֹא־
 תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם: **סו** כָּל־אֲלֻמָּנָה וְיָתוּם לֹא תַעֲנוּן: **סז** אִם־
 עִנָּה תַעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם־צַעֲקָ יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע
 אֶשְׁמַע צַעֲקוֹתָ: **סח** וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם
 בַּחֶרֶב וְהָיוּ גְשִׁיכֶם אֲלֻמָּנוֹת וּבְגִיכֶם יִתְמִים: **סט**
ס אִם־כִּסְפָּה | תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ
 לֹא־תִהְיֶה לּוֹ פְנִישָׁה לֹא־תִשְׁמֹן עָלָיו גִּשְׁדָּ:
סא אִם־חָבֵל תַּחְבֵּל תַּחְבֵּל שְׁלֵמַת רַעְדְךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ
 תִּשְׁכַּבְנּוּ לוֹ: **סב** כִּי הוּא כְתִיב כְּסוּתָה קְרִי כְּסוּתוֹ
 לְבָדָה הוּא שְׁמֵלְתוֹ לְעָרְוָה בְּמָה יִשְׁכַּב וְהָיָה
 כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חָנוּן אֲנִי: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת 12)

וכי ישאל איש . . . בעליו עמו לא ישלם (כב, יג-יד)

הַנֶּפֶשׁ נִתְּנָה לָנוּ מִדֵּי בְקָר בְּתוֹר 'שְׁאֵלָה', כְּדֵי שְׁנַשְׁתַּמֵּשׁ
 בָּהּ לְקִיּוּם רְצוֹן ה' וּבְסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר נְשִׁיב אוֹתָהּ שְׁלֵמָה.
 וְקִשָּׁה: הָרִי שׁוֹאֵל חַיִּב גַּם בְּאוֹנֶסֶין, וְמִי יְכוּל לַעֲמֹד בְּזֶה?
 הַעֲצָה לְכַף הַיָּד, שֶׁה'שְׁאֵלָה' תִּהְיֶה 'שְׁאֵלָה בְּכַעֲלִים'. כְּלוּמַר:
 מִדֵּי בְקָר, כְּשֶׁאֲנִי 'שׁוֹאֵלִים' אֶת הַנֶּפֶשׁ, עֲלִינִי לְהַתְּפַלֵּל
 לְבַעֲלָהּ, הַקֶּבֶדָּה, וּלְבַקֵּשׁ אֶת צָרְכֵנּוּ; וְהַדִּין הוּא, שֶׁהַשׁוֹאֵל
 חֲפִז מֵאֵת חֲבֵרוֹ וּבַעֲת הַשְׁאֵלָה בְּקֶשׁ מִבְּעַל הַחֲפִז לְהַשְׁקוֹתוֹ
 מִיָּם וּכְדוּמָה - הָרִי זֶה 'שְׁאֵלָה בְּכַעֲלִים'.

רבי **ס** אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא
 תאר: **סא** מלאכתך ודמעך לא תאחר בכור בנוך
 תתן־לי: **סב** כן־תעשה לשרך לצאנך שבעת
 ימים יהיה עם־אמו ביום השמיני תתנו־לי:
סג ואנשי־קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא
 תאכלו לפלב תשלכון אתו: **סד** כג **א** לא
 תשא שמע שוא אל־תשת ירך עם־רשע להיות
 עד חמס: **ס** לא־תהיה אחר־רבים לרעת ולא־

תחת השה: **כב** **א** אִם־בְּמַחְתָּרֵת יִמָּצֵא הַגֵּנֶב
 וְהִכָּה וּמָת אִין לוֹ דְמִים: **ב** אִם־זוֹרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ
 עָלָיו דְמִים לֹא שְׁלָם יִשְׁלָם אִם־אִין לוֹ וְנִמְכָר
 בַּגֵּנֶבְתוֹ: **ג** אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא בִידוֹ הַגֵּנֶבֶת מִשׁוֹר
 עַד־חֲמֹר עַד־שָׂה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כרך טו עמ' 16)

ירפא ירפא (כא, יט)

פַּעַם בָּא יְהוּדִי אֶל הַצִּמְח צִדְקָ וְאָמַר שֶׁהֲרֹפָא הַתִּינָא
 מְנַנּוּ. אָמַר לוֹ הַרְבִּי: "כְּתִיב וְרַפָּא יִרְפָּא, מִכָּאן שְׁנִתְּנָה רְשׁוּת
 לְרֹפֵא לְרַפְּאוֹת (ברכות ס, א). הָרִי שִׁישׁ לוֹ רְשׁוּת רַק לְרַפָּא,
 וְאֵלּוֹ לְהַפְּךָ (שְׂאִינֵנו מְרַפָּא אֶלָּא מְסַלֵּק אֶת יְדֵיו וּמִתְאַשׁ) -
 אִין זֶה שִׁדָּךְ אֵלֶיךָ" (הִינֵנו שְׁנַעֲשֶׂה כְּאָדָם הַפְּשוּט וְאִין לוֹ שׁוּם
 דְּעָה בְּעִנְיֵי רַפּוּאָה).

שלישי **ד** כִּי יִבְעַר־אִישׁ שְׂדֵה או־כָּרֶם וְשָׁלַח אֶת־
 כְּתִיב בַּעִירָה קְרִי בְּעִירוֹ וּבְעַר בְּשְׂדֵה אַחֵר מִיַּטֵּב
 שְׂדֵהוֹ וּמִיַּטֵּב כְּרָמוֹ יִשְׁלָם: **ס** הַכִּי־תִצָּא אִשׁ
 וּמִצָּאָה קִצִּים וְנִאֲכַל גִּדִּישׁ אוֹ הַקֶּמֶה אוֹ הַשְּׂדֵה
 שְׁלָם יִשְׁלָם הַמְּבַעַר אֶת־הַבְּעֵרָה: **ס** וְכִי־יִתֵּן
 אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כִּסְפָה או־כִּלִּים לְשִׁמּוֹר וְגֵנֶב מִבֵּית
 הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגֵּנֶב יִשְׁלָם שְׁנַיִם: **סא** אִם־לֹא
 יִמָּצֵא הַגֵּנֶב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבֵּית אֶל־הָאֱלֹהִים
 אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רַעְהוֹ: **סב** עַל־כֵּל־
 דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמֹר עַל־שָׂה עַל־
 שְׁלֵמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד
 הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר־שְׁנִיחָם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים
 יִשְׁלָם שְׁנַיִם לְרַעְהוֹ: **סג** כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
 חֲמֹר או־שׁוֹר או־שָׂה וְכָל־בְּהֵמָה לְשִׁמּוֹר וּמָת
 או־נִשְׁבַּר או־נִשְׁבָּה אִין רָאָה: **סד** שְׁבַעֲת יִהְיֶה
 תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת
 רַעְהוֹ וְלָקַח בְּעָלָיו: **סה** וְאִם־גֵּנֶב וְגֵנֶב
 מִעַמּוֹ יִשְׁלָם לְבַעֲלָיו: **סו** אִם־טָרַף יִטָּרַף יִבְאֵהוּ
 עַד הַטָּרְפָה לֹא יִשְׁלָם: **סז** וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם
 רַעְהוֹ וְנִשְׁבַּר או־מָת בְּעָלָיו אִין־עַמּוֹ שְׁלָם
 יִשְׁלָם: **סח** אִם־בְּעָלָיו עַמּוֹ לֹא יִשְׁלָם אִם־שָׁכַר

על־חמץ דם־זבחי ולא־ילין חלב־חגי עד־בקר: ^א וראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא־תבשל גדי בחלב אמו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 185)
ושם אלהים אחרים לא תזכירו . . את חג המצות תשמור
(כג, יג-טו)

סמך פסח לעבודה־זרה, לומר: מה עבודה־זרה אסורה בהנאה ואוסרת בכל שהוא, אף חמץ בפסח אסור בהנאה ואוסר בכל שהוא (בעל הטורים)

יש דמיון נוסף בין חמץ לעבודה־זרה. דהנה, אדם רגיל בחמץ במשך השנה והוא עלול לשכח את האסור, ולכן הקמינה בו התורה ביותר. ואף בעבודה־זרה כך: אדם רגיל לעסק בעניני העולם ולקבל מהם תועלת, והוא עלול להגיע לעבודה זרה - ליחס להם את התועלת, ולשכח שהם רק 'לבוש' לכרפת ה'.

ששי כ הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל־המקום אשר הבנתי: ^א השמר מפניו ושמע בקלו אל־תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרב: ^ב כי אם־שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואובתי את־איבי וצרתי את־צורתי: ^ג כי־ילך מלאכי לפניך והביאך אל־האמרי והחתי והפרזי והפגעני החוי והיבוי והכחדתי: ^ד לא־תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרם תהרסם ושבר תשבר מצבתיהם: ^ה ועבדתם את יהוה אלהיכם וברך את־לחמך ואת־מימך והסרתי מחלה מקרבך: ^ו ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 242)
לא תבשל גדי בחלב אמו (כג, יט)
מקומו של 'חק' זה בפרשת משפטים בא ללמדנו, שעלינו להתייחס גם אל חק כאל 'משפט'. כלומר, עלינו לנסות ולהבין את טעם החק ככל האפשר: "כל מה שאמה זכול לתן לו טעם, תן לו טעם" (רמב"ם סוף הלכות תמורה).

שביעי ^א לא תהיה משפלה ועקרה בארצך את־מספר ימך אמלא: ^ב את־אימתי אשלח

תענה על־יב לנזת אחרי רבים להטות: ^ג ודל לא תהדר בריבו: ^ד כי תפגע שור איבך או חמרו תעה השב תשיבנו לו: ^ה כי־תראה חמור שנאך רבין תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו: ^ו ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (ארות קדש כרך י עמ' שכח)
את העני עמך (כב, כד)

היינו שהסכום שהלוה צריך לו (שעני הוא באותה שעה) נמצא בתור פקדון אצל המלוה, שמזכים אותו במצוה רמה זו, ובלי הלוה לא היה זוכה בה (ראה 'אור החיים' הקדוש). ומרגש זה לרגש געלה יותר בצדקה ובגמילות חסדים, לפי הפתגם הידוע של חסידים הראשונים: 'דער שטיקל ברויט וואס איך האב, איז ער דינער ווי מינער' (= פרוסת הלחם שבגדי, היא שלך כפי שהיא שלי). והיו מקדימים מלת "דינער" (= שלך).

חמישי ^א לא תטה משפט איבך בריבו: ^ב מדבר־שקר תרחק ונקי וצדיק אל־תהרג כי לא־אצדיק רשע: ^ג ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים: ^ד וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את־נפש הגר כי־גרים הייתם בארץ מצרים: ^ה ושש שנים תזרע את־ארצך ואספת את־תבואתה: ^ו והשביעת תשמטנה ונמשתה ואכלו איבני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן־תעשה לכרמך לזיתך: ^ז ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן־אמתך והגר: ^ח ובכל אשר־אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על־פיך: ^ט שלש רגלים תחג לך בשנה: ^י את־חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות פאשר צייתך למועד חדש האביב פייבו יצאת ממצרים ולא־יראו פני ריכם: ^{יא} וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסף בצאת השנה באספת את־מעשיך מן־השדה: ^{יב} שלש פעמים בשנה יראה כל־זכורך אל־פני הארץ | יהוה: ^{יג} לא־תזבח

לפניך והמתו את-כל-העם אשר תבא בהם ונתתי את-כל-איביך אל-יד ערף: ^כ ושלחתי את-הצרעה לפניך וגרשה את-חיו את-הפגעני ואת-החתי מלפניך: ^{כא} לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן-תהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה: ^{כב} מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את-הארץ: ^{כג} ושתי את-גבלך מיס-סוף ועד-ים פלשתים ומדבר עד-הנהר כי | אתן בידכם את ישבי הארץ וגרשתמו מפניך: ^{כד} לא-תכרת להם ולא-להיהם ברית: ^{כה} לא ישבו בארצך פן יחטאו אתך לי כי תעבד את-אלהיהם כי-יהיה לך למוקש: ^{כו} פ כד ^{כז} ואל-משה אמר עליה אלי-יהוה אלהי ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחוויתם מרחק: ^{כח} ונגש משה לבדו אלי-יהוה והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו: ^{כט} ויבא משה ויספר לעם את כל-דברי יהוה ואת כל-המשפטים ויען כל-העם קול אחד ויאמרו כל-הדברים אשר-דבר יהוה נעשה: ^ל ויכתב משה את כל-דברי יהוה וישכם בפקד ויבן מזבח תחת ההר ושתיים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל: ^{לא} וישלח את-נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים ליהוה פרים: ^{לב} ויקח משה חצי הדם וישם באגנת וחצי הדם זרק על-המזבח: ^{לג} ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר-דבר יהוה נעשה ונשמע: ^{לד} ויקח משה את-הדם ויזרק על-העם ויאמר הנה דם-הברית אשר פרת יהוה עמכם על כל-הדברים האלה: ^{לה} ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל: ^{לו} ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר: ^{לז} ואל-אצילי

בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את-האלהים ויאכלו וישתו: ^א ויאמר יהוה אל-משה עליה אלי הרהר והיה-שם ואתנה לך את-לחת האבן והתורה והמצוה אשר פתבתי להורתם: ^ב ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל-הר האלהים: ^ג ואל-הזקנים אמר שבו-לנו בזה עד אשר-נשוב אליכם והנה אהרן וחור עמכם מי-בעל דברים וגש אלהם: ^ד ויעל משה אל-ההר ויכם הענן את-ההר: ^ה וישפן פבוד-יהוה על-הר סיני ויכסו הענן ששת ימים ויקרא אל-משה ביום השביעי מתוך הענן: ^ו ומראה כבוד יהוה פאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל: ^ז ויבא משה בתוך הענן ויעל אל-ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה: ^ח פפפ

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיבון וביזמיוכו ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתתדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, השבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 10 עמ' 273)

לא תהיה משפלה . . . מספר ימיה אמלא (כג, כו) משפלה ועקרה - היינו שאין קיום ותוצאות לעבודת ה'. בארצך (לשון רצון) - הספה לך היא שהאדם שבע רצון מעבודתו, דבר המוכיח שהוא מרגיש את עצמו, הוא קש שהוא עובד ה'. מספר ימיה אמלא - העצה לך היא לזכר שנקבע לו מספר קצוב של ימים, בהם עליו למלא את שליחותו בעולם, וכל רגע שמשפתמש בו לדבר אחר הוא

בגדר מעילה בשליחות זו. וכירה זו תביא לזעזוע ולאבוד הרגשת עצמו; הוא ירגיש רק את השליחות עצמה, לא שהיא המבצע אותה.

לְתַת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם:
 וְלִקְחַתְּ אֶת־כֶּסֶף הַכֹּפָרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְנָתַתְּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־
 נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ

מפטיר ל י וידבר יהוה אלימשה לאמר: ב פי
 תשא את־ראש בני־ישראל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ
 אִישׁ כָּפָר נִפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אַתֶּם וְלֹא־יְהִי
 בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אַתֶּם: י זה א יתנו פֶּלֶה־עֵבֶל
 עַל־הַפְּקֻדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
 לַיהוָה: י בל העבֵל עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים
 שָׁנָה וְמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: י העשיר
 לֹא־יִרְפָּה וְהָרֵל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל

~ נקודות משיחות קודש ~ (קוטי שיחות כרך לא עמ' 132)

זה יתנו . . . מחצית השקל (ל. יג)

נתינה זו מתדירה בנותן את התחושה שאינו אלא
 'מחצית', ואין לו שלמות בנותן את התחושה שאינו אלא
 'מחצית', ואין לו שלמות בנותן את התחושה שאינו אלא
 וכדוע, שהקב"ה וינסת ישראל הם שני 'תצאים', שכל אחד
 מהם הוא 'פֶּלֶג גּוֹפָא' כְּכִיכּוּל (פי הנשמה היא "חלק אלקה
 ממעל"). וכתורת הרב המגיד על הפסוק "עשה לך שתי
 תצורות": תצורות - תצאי צורות. שתי תצורות -
 הקב"ה וינסת ישראל, שביחד הם צורה שלמה.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
 ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
 (= חוגר באבנט ועוטה במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
 לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְרֵי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאֹד. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי־נַעַם, וְכַל־נְתִיבְתִיָּה שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָה,
 בְּשִׂמְאֹלָה עֶשֶׂר וְכַבּוּד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
 בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
 שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
 עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני
 קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה
 ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הווק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יז ויכרת יהוידע מתחלה את־הבַּיִת בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמִּלְלָךְ וּבֵין הָעַם לַהֲיוֹת לְעַם לַיהוָה שִׁיְהוּ כָלָם נֹאמְרִים לַעֲבֹדָת ה' וְלְהַסִּיר הַפְּעֻלִים, וְאַחַר כֵּן וּבֵין הַמִּלְלָךְ וּבֵין הָעַם שִׁיְהוּ נֹאמְרִים לְמַלְכָם: יח וַיָּבֹאוּ כָל־עַם הָאָרֶץ בַּיַּת־הַבְּעַל וַיִּתְּצוּהוּ מִלְּשׁוֹן נְחִיצָה אֶת־מִזְבְּחֹתָיו וְאֶת־צִלְמוֹ שֶׁבְרוּ הַיֹּטֵב חֲזוֹק וְאֵת מִתְּן כֵּהֵן הַבְּעַל הֲרִגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיֵּשֶׁם הַכֹּהֵן פְּקֻדָּת מַמְזִימִים עַל־בַּיִת יְהוָה כִּפִּי שְׂתַפְּנוּ דָוִד, כִּי עֲתַלְתְּהוּ בַּמִּלְכָּה אֵת סָדֵר מִשְׁמֵרוֹת הַבַּיִת: יט אַחַר כֵּן קָמָו הַכֹּהֲנִים הַשֵּׁנִי בֵּין הַמִּלְלָךְ וּבֵין הָעַם וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמַּאֲוֹת וְאֶת־הַכֹּהֲנִי אֵת הַאֲדוּרִים וְאֶת־הַרְצִיִּים וְאֵת הַמְּוֹשְׁלִים

וְאֵת א כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיִּרְדּוּ אֶת־הַמִּלְלָךְ מִבַּיִת יְהוָה וַיָּבֹאוּ דְרָד־שַׁעַר הַרְצִיִּים אֶל בַּיִת הַמִּלְלָךְ וַיָּשִׁב עַל־כַּפַּא הַמְּלָכִים: כ וַיִּשְׁמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׂקֵטָה נְחָה, וְלֹא נִתְעוֹרַר עוֹד מִלְחָמָה כַּעֲבוּר יָהּ, כִּי וְאֶת־עֲתַלְתְּהוּ הַמִּיתוֹ בַּחֲרָב בַּיִת הַמִּלְלָךְ וְלֹא יָהָ עוֹד מִי לַעֲוֹד מִלְחָמָה: א בֶּן־שִׁבְעַ שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמִלְכוֹ: כ בַּשְּׁנַת־שִׁבְעַ לַיהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ יְהוּאָשׁ בֶּן אֲחִיזָהוּ מֶלֶךְ הַיְהוּדָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַיִם וַשֵּׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע: ג וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיִּשָּׁר בְּעֵינָי יְהוָה כְּלִימָיו אֲשֶׁר הוֹרְהוּ אֲשֶׁר לְמִדּוֹ יְהוּדָע הַכֹּהֵן וְאַחֲרֵי מוֹת יְהוֹדָע הַשֹּׁחֵת דְּרָכָו (ד"ה ב כו יז): ד רַק הַבְּמֹת יָחִיד לַשָּׁמַיִם לֹא־סָרוּ עוֹד הָעַם מִזְבְּחֵיהֶם וּמִקְטָרֵיהֶם בַּבְּמֹת וַעֲנִשָׁם כֹּת מִשְׁנֵבְתָה הַבַּיִת: ה וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר־יוֹבֵא בַּיַּת־יְהוָה כֶּסֶף עֹזֵר מַחְצִית הַשֶּׁקֶל וְכֹן אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֲרָכָו שִׁתְּנִיב עֲרֵךְ נַפְשׁוֹ, גַּם כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לִב־אִישׁ לְהָבִיא בַּגֹּדֶה לְבַדֵּן הַבַּיִת בַּיִת יְהוָה: ו כָּל הַכֶּסֶפִּים הָאֵלֶּה יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים לַעֲצִמָם אִישׁ מֵאַת מִכְּרוֹ וְהֵם יַחֲזִקוּ הַמִּזְבֵּחַ וְהַיִּת מִשְׁלָחָם אֶת־בְּדָק הַבַּיִת מִקוֹם הַשֹּׁבַר וְהַיְחֹזֵעַ לְכָל אֲשֶׁר־יִמְצָא שֵׁם בְּדָק: ז וַיְהִי בַּשְּׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמִּלְלָךְ יְהוֹאָשׁ אִי רָאָה כִּי לֹא־חִזְקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־בְּדָק הַבַּיִת: ח וַיִּקְרָא הַמִּלְלָךְ

הפמרת פרשת שקלים לקריאה בציבור

ולשמו"ת מלכים ב יא

יז ויכרת יהוידע את־הבַּיִת בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמִּלְלָךְ וּבֵין הָעַם לַהֲיוֹת לְעַם לַיהוָה שִׁיְהוּ כָל־עַם הָאָרֶץ בַּיַּת־הַבְּעַל וַיִּתְּצוּהוּ מִלְּשׁוֹן נְחִיצָה אֶת־מִזְבְּחֹתָיו וְאֶת־צִלְמוֹ שֶׁבְרוּ הַיֹּטֵב חֲזוֹק וְאֵת מִתְּן כֵּהֵן הַבְּעַל הֲרִגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיֵּשֶׁם הַכֹּהֵן פְּקֻדָּת עַל־בַּיִת יְהוָה כִּפִּי שְׂתַפְּנוּ דָוִד, כִּי עֲתַלְתְּהוּ בַּמִּלְכָּה אֵת סָדֵר מִשְׁמֵרוֹת הַבַּיִת: יט אַחַר כֵּן קָמָו הַכֹּהֲנִים הַשֵּׁנִי בֵּין הַמִּלְלָךְ וּבֵין הָעַם וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמַּאֲוֹת וְאֶת־הַכֹּהֲנִי אֵת הַאֲדוּרִים וְאֶת־הַרְצִיִּים וְאֵת הַמְּוֹשְׁלִים

שי למורא

יז בֵּין ה' וּבֵין הַמִּלְלָךְ וּבֵין הָעַם, שִׁיְהוּ הַמִּלְלָךְ וְהָעַם אַחֲרֵי ה'. וּבֵין הַמִּלְלָךְ וּבֵין הָעַם, שִׁיְהוּ עֲבָדִים לְמִלְכָּה. יח פְּקֻדָּת עַל בַּיִת ה', מַמְזִימִים עַל עֲבֹדָת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ, כִּפִּי שְׂתַפְּנוּ דָוִד. ט כָּל יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרְהוּ יְהוּדָע הַכֹּהֵן, אֶכֶל אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹדָע, הַשְּׁחִית דְּרָכָו, כִּמּוֹ שֶׁכָּתוּב בַּדְּבָרֵי הַיָּמִים. ד הַבְּמֹת, בְּמֹת יָחִיד לְהַקְרִיב לָהּ. וְאַסוּר לַעֲשׂוֹתָם מִשְׁנֵבְתָה בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ. ח כֶּסֶף עֹזֵר, הוּא הַכֶּסֶף שֶׁל מַחְצִיזָה הַשָּׁקִלִים שֶׁלָּמָּה נִתְּנוּ כָּכָל שָׁנָה. אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֲרָכָו, כִּנּוֹן הָאוֹמֵר "עֲרֵךְ נַפְשִׁי עַל", או "עֲרֵךְ פְּלוֹנִי עַל", שֶׁהוּא קָצוּב בַּתּוֹרָה לְפִי הַשָּׁמַיִם שֶׁל הַשְּׁעָרֵי. ט כְּדָק, כְּדָעָה וְכָדָק כְּדָר.

דרד־שַׁעַר הַרְצִיִּים בַּיִת הַמִּלְלָךְ וַיָּשִׁב עַל־כַּפַּא הַמְּלָכִים: כ וַיִּשְׁמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׂקֵטָה וְאֶת־עֲתַלְתְּהוּ הַמִּיתוֹ בַּחֲרָב בַּיִת הַמִּלְלָךְ: יב א בֶּן־שִׁבְעַ שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמִלְכוֹ: כ בַּשְּׁנַת־שִׁבְעַ לַיהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַיִם וַשֵּׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע: ג וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיִּשָּׁר בְּעֵינָי יְהוָה כְּלִימָיו אֲשֶׁר הוֹרְהוּ יְהוּדָע הַכֹּהֵן: ד רַק הַבְּמֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעַם מִזְבְּחֵיהֶם וּמִקְטָרֵיהֶם בַּבְּמֹת: ה וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר־יוֹבֵא בַּיַּת־יְהוָה כֶּסֶף עֹזֵר אִישׁ נַפְשׁוֹת עֲרָכָו כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לִב־אִישׁ לְהָבִיא בַּיִת יְהוָה: ו יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ מֵאַת מִכְּרוֹ וְהֵם יַחֲזִקוּ הַמִּזְבֵּחַ וְהַיִּת מִשְׁלָחָם אֶת־בְּדָק הַבַּיִת מִקוֹם הַשֹּׁבַר וְהַיְחֹזֵעַ לְכָל אֲשֶׁר־יִמְצָא שֵׁם בְּדָק: ז וַיְהִי בַּשְּׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמִּלְלָךְ יְהוֹאָשׁ אִי חִזְקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־בְּדָק הַבַּיִת: ח וַיִּקְרָא הַמִּלְלָךְ יְהוֹאָשׁ לְכָל אֲשֶׁר־יִמְצָא שֵׁם בְּדָק: ז וַיְהִי בַּשְּׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמִּלְלָךְ יְהוֹאָשׁ לֹא־חִזְקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־בְּדָק הַבַּיִת: ח וַיִּקְרָא הַמִּלְלָךְ יְהוֹאָשׁ

עטרת מרים

יהואש ליהודע הכהן ולכהנים ויאמר אליהם מדוע אינכם מחזקים את צדק הבית ועתה אל תקחו עוד כסף מאת מפריכם ואל תחזקו הבית משלכם כדלכדק הבית תתנהו חספה של התרומות ותגדלות, ותשימו במקום טובן בו לכדק הבית, אם יפחות יפחות, ואם יתיר

יתיר: ט ויאתו נהרצו הכהנים לכלתי קחת כסף מאת העם ולכלתי חזק את צדק הבית מכסף שלהם: י ויקח יהודע הכהן ארון אהרן אהרן ויקב חר צר גדלתו גדלת הארון ויתן אותו אצל המזבח מימין בבוא איש בית יהוה ונתנו שמה הכהנים שמרי הפך מזוזות השערים, מיד בבואו לדם את כל הכסף המובא בית יהוה: יא ויהי כראותם יום יום פירב הכסף בארון ויעל ספר המלך והכהן הגדול פקדו בא ממקומו, (ד"ה שם פסוק יא) ויצרו עשו בהם צורת מטבע וקמו את מטבעות הכסף הנמצא בית יהוה: יב ונתנו את הכסף המתון המני על ידי עשי המלאכה הם האומנים הגדולים המפקדים בית יהוה ויציא אהו את הכסף בשכר האומנים הפועלים לחרשי לאומני העץ ולבנים הבונים העצים בקירות הבית העשים בית יהוה: יג ולגדרים הבונים קירות האבנים ולחצבי האבן מן החר ולקנות עצים ואבני מחצב כי הוצרכו עוד לקנות אבנים הצובות לחזק את צדק הבית יהוה ולכל שאר הדברים הנצרכים אשר יצא על הבית לחזקה: יד לא יעשה בית יהוה (כתובות ק"ו) מהכסף הזה לצורך בית יהוה כל שרת כמו ספות כסף פלים לקבל תרם או יין הנסכים וכו' מזמרות הם כלי שיר מזמרות סגלים לזרוק בהם דם הקרבנות, חצצרות לתקוע על המזבחות כל

ליהודע הכהן ולכהנים ויאמר אליהם מדוע אינכם מחזקים את צדק הבית ועתה אל תקחו כסף מאת מפריכם כדלכדק הבית תתנהו: ט ויאתו הכהנים לכלתי קחת כסף מאת העם ולכלתי חזק את צדק הבית: י ויקח יהודע הכהן ארון אהרן אהרן ויקב חר גדלתו ויתן אותו אצל המזבח מימין בבוא איש בית יהוה ונתנו שמה הכהנים שמרי הפך המובא בית יהוה: יא ויהי כראותם יום יום פירב הכסף בארון ויעל ספר המלך והכהן הגדול פקדו בא ממקומו, (ד"ה שם פסוק יא) ויצרו עשו בהם צורת מטבע וקמו את מטבעות הכסף הנמצא בית יהוה: יב ונתנו את הכסף המתון המני על ידי עשי המלאכה הם האומנים הגדולים המפקדים בית יהוה ויציא אהו את הכסף בשכר האומנים הפועלים לחרשי לאומני העץ ולבנים הבונים העצים בקירות הבית העשים בית יהוה: יג ולגדרים הבונים קירות האבנים ולחצבי האבן מן החר ולקנות עצים ואבני מחצב כי הוצרכו עוד לקנות אבנים הצובות לחזק את צדק הבית יהוה ולכל שאר הדברים הנצרכים אשר יצא על הבית לחזקה: יד לא יעשה בית יהוה (כתובות ק"ו) מהכסף הזה לצורך בית יהוה כל שרת כמו ספות כסף פלים לקבל תרם או יין הנסכים וכו' מזמרות הם כלי שיר מזמרות סגלים לזרוק בהם דם הקרבנות, חצצרות לתקוע על המזבחות כל

ח) פי לכדק הבית תתנהו, מיד בבוא לדם תנו אותו באוצר בית ה' עד שיהיה בהם די לחזק את הבית. ט) לכלתי קחת כסף מאת העם וגו', שלא יקחו הכסף לעצמם ויצטרכו לתקן משלהם, כפי שאמר להם יהואש מקדם. י) מימין בבוא איש, מצד ימין של הבית. יא) ויצרו,

עשו בהם צורת מטבע. יב) הכסף המתון, הכסף המנוי ולבנים, האדריכלים, ראשי האמנות. יג) ולגדרים, בוני הקירות. יד) ספות כסף מזמרות, מיני כלי זמר. מזמרות, סגלים לזריקת הדם על המזבח. טו) פי באמנה הם עושים, פי מתחלה נבחרו האנשים הנאמנים לקד. יז) כסף אשם וכסף חטאות, המפריש מעות לחטאתו ולאשמו וקנה את הבהמה ונתר מן המעות. לא יובא בית ה', לא יובא לכדק הבית. לכהנים יהיו, הכהנים קונים בהם קמנות לקרבן עולה, והעורות יהיו לכהנים.

הכהנים שמרי הפך את כל הכסף המובא בית יהוה: יא ויהי כראותם פירב הכסף בארון ויעל ספר המלך והכהן הגדול ויצרו וימנו את הכסף הנמצא בית יהוה: יב ונתנו את הכסף המתון על ידי עשי המלאכה המפקדים בית יהוה ויציא אהו לחרשי העץ ולבנים העשים בית יהוה: יג ולגדרים ולחצבי האבן ולקנות עצים ואבני מחצב לחזק את צדק בית יהוה ולכל אשר יצא על הבית לחזקה: יד אף לא יעשה בית יהוה ספות כסף מזמרות מזמרות חצצרות כל כלי כסף מן הכסף המובא בית יהוה: טו פילעשי המלאכה יתנהו וחזקו בו את בית יהוה: טז ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעשי המלאכה כי באמנה הם עושים: יז כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית יהוה לכהנים יהיו:

כלי זרב וכלי כסף מן הכסף המובא בית יהוה ואחר שהשלימו ותה נתר, מן עשו כלי שרת: טז פילעשי המלאכה יתנהו וחזקו בו את בית יהוה: טז ולא יחשבו את עם האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעשי המלאכה הבונים והגדרים וכו' ידוע היה כי באמנה הם עושים ולכן נבחרו אלו מתחילה: יז מי שהיה מפריש כסף אשם לאשמו וכסף חטאות או כסף לחטאתו, והתיר מן הממון, המותר תה לא יובא בית יהוה כי אם לכהנים יהיו לקחת מהם עולות, ותה הקשר כליל, ותעורות לכהנים, (שקלים יח א):

עטרת מרים

יה וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְהוֹנָתָן מֶחָר הַדֵּשׁ
וְנִפְקְדָתָי יִזְכַּר דָּד הַמֶּלֶךְ כִּי יִפְקֹד
יְחָסֵר מוֹשֶׁבֶד מֵאִין יוֹשֵׁב בוֹ:
מִבּוֹ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ
לְשָׁלוֹם וְהִשְׁבִּיעָה אֲשֶׁר נִשְׁפָּעְנוּ
שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר
וְאָמַרְנוּ יְהוָה יִתֵּנָה אֲנִי וּבִינְךָ
וּבֵין זָרְעֵי וּבֵין זָרְעֵךָ עַד־עוֹלָם:

רק לציבור

יה וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְהוֹנָתָן מֶחָר הַדֵּשׁ וְנִפְקְדָתָי
כִּי יִפְקֹד מוֹשֶׁבֶד: מִבּוֹ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד
לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁפָּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ
בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִתֵּנָה אֲנִי
וּבִינְךָ וּבֵין זָרְעֵי וּבֵין זָרְעֵךָ עַד־עוֹלָם:

שי למורא

יה) וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְהוֹנָתָן, יְהוֹנָתָן בֶּן
שְׂאוּל הַמֶּלֶךְ אָמַר לְדָוִד. מֶחָר
הַדֵּשׁ, מֶחָר רֹאשׁ הַדֵּשׁ. וְנִפְקְדָתָי
כִּי יִפְקֹד מוֹשֶׁבֶד, וְיִזְכְּרוּ אוֹתְךָ
כְּשֶׁיִּחָסֵר מִמוֹשֶׁבֶד יוֹשֵׁב. מִבּוֹ אֲשֶׁר
נִשְׁפָּעְנוּ, וְתִזְכַּר שְׁנֵשְׁפָּעְנוּ וכו'. ה'
יְהוָה, ה' יִתֵּנָה עִד על הַשְּׁבִיעָה.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצַדִּיק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא
יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּכַנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאַ עֲבֹדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבֹוא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁפָּעְתָּ לוֹ, שְׁלֵא יִכְפֹּה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשְּׁבִת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מִקֹּדֶשׁ הַשְּׁבִת:

הַמוֹלָד: יוֹם א', שְׁעָה 6 בְּבוֹקֶר, 20 דְּקוֹת 9 וְחֻלְקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָדָר, בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן וּבְיוֹם הַשְּׁנִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

נהנית לקרוא במכתבך שעשית מסיבות שבת ובאו הרבה ילדים והיה מאוד נחמד. ובוודאי גם להבא תמשיך בפעולות כאלה.
ממכתב כ"ב חשון תשל"ז

עטרת מרים

ח הדבֵר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בְּשֵׁנַת הַשְּׂבִיעִית לְמַלְכוּת צְדָקְיָהוּ אַחֲרֵי כִּרְתֹת הַמֶּלֶךְ צְדָקְיָהוּ בְרִית אֶת־פְּלִהֵעַם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם לְקַרְא לָהֶם וּלְשַׁחֹת דְּרוֹר חִירוֹת: ט לְשַׁלַּח כָּל אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְחָתוֹ הָעֵבֶרִי וְהָעֵבֶרִיָּה חֲפָשִׁים לְבַלְתִּי עֲבַדְכֶם שׁוּם אִישׁ בִּיהוּדֵי אֲחִיהוּ אַחַר שֶׁעָבְדוּ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבְמִשְׁפַּט הַחֹרֶה אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ קְבָלוּ עַל עֲצָנָם כָּל־הַיְשָׁרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בְּבִרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְחָתוֹ חֲפָשִׁים לְבַלְתִּי עֲבַדְכֶם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ קְבָלוּ עַל עֲצָנָם וְגַם וַיִּשְׁלְחוּ אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ וְכו': יא וַיִּשְׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן כִּי

נַחֲרַטְו וַיִּשְׁיבוּ חֲדָיו אוֹתָם בְּחֹקֶה אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשַּׁפְחֹת אֲשֶׁר שָׁלְחוּ חֲפָשִׁים וַיִּכְבְּשׂוּם חֲפָשׂוּם לְחַיּוֹת לָהֶם לְעַבְדִּים וּלְשַׁפְחֹת: יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר וַיְהִי דְבַר ה' - זֶה הוּא הַקְּבוֹר בְּתַחֲלִית הָעֲצָנָה הַדְּבָר אֲשֶׁר הָיָה וְכו' וְלִפִּי שְׂאֵרֵי הַדְּבָרִים חֹר לִפְנֵי יְהוָה דְּבַר ה': יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִכִּי כְרַתִּי בְרִית עַל כָּל הַמְּצֻחַת בְּכָל־לַיְלָה אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּמַעֲמַד הַר סִינִי בַיּוֹם בַּעַת הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם מִבֵּית עַבְדִּים לֵאמֹר: יד מִקֵּץ שִׁבְעַ שָׁנִים לִמִּי עָבְדוּתוֹ תִּשְׁלְחוּ אִישׁ אֶת־אֲחִיו הָעֵבֶרִי אֲשֶׁר־יִמְכַר לָךְ וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשַׁלַּחְתוּ חֲפָשִׁי מֵעַמְּךָ תַּחֲלִית שְׁנַת הַשְּׂבִיעִית וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הָטוּ אֶת־אָזְנָם לִשְׁמוֹעַ אֶל הַמְּצֻחַת הַחַיִּי וְחִלַּח: טו וַתִּשְׁבוּ אוֹתָם שְׁבַתָּם בְּחַשְׁבֵּה הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיִּשְׁרָ לְבַעֲנֵי לְקַרְא דְּרוֹר אִישׁ לְרַעְהוּ לְעַבְדוֹ הָעֵבֶרִי וְתַכְרְתוּ בְרִית לְפָנָי בְּבִית אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלוּי: טז וַתִּשְׁבוּ וְתַחֲלָלוּ אֶת־שְׁמִי בַעֲרֹכְכֶם עַל שְׂבִיעַת הַכְּרִית וַתִּשְׁבוּ וְתַחֲוֹרְתֶם אֵלֵיכֶם אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שַׁלַּחְתֶּם חֲפָשִׁים לְנַפְשָׁם וְתַכְבְּשׂוּם אוֹתָם וְתַחֲפֹשְׁתֶּם בָּהֶם בְּחֹקֶה לְחַיּוֹת לָכֶם לְעַבְדִּים וּלְשַׁפְחֹת: יז לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֲתֶם לֹא־שַׁמַּעְתֶּם אֵלַי לְקַרְא דְּרוֹר אִישׁ לְאֲחִיו וְאִישׁ לְרַעְהוּ הֲגַנְנִי קְרָא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־הַחַרְבִּי אֶל־הַדְּבָר וְאֶל־הַרְעָב וְנַתַּתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ: יח וְנַתַּתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֵבֶרִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־הִקִּימוּ אֶת־דְּבָרֵי

הפטרה לפרשת משפטים לשמו"ת

בירמיה פרק לד

לד ח הַדְּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי כִּרְתֹת הַמֶּלֶךְ צְדָקְיָהוּ בְרִית אֶת־פְּלִהֵעַם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם לְקַרְא לָהֶם וּלְשַׁחֹת דְּרוֹר חִירוֹת: ט לְשַׁלַּח כָּל אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְחָתוֹ הָעֵבֶרִי וְהָעֵבֶרִיָּה חֲפָשִׁים לְבַלְתִּי עֲבַדְכֶם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ קְבָלוּ עַל עֲצָנָם וְגַם וַיִּשְׁלְחוּ אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ וְכו': יא וַיִּשְׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן כִּי נַחֲרַטְו וַיִּשְׁיבוּ חֲדָיו אוֹתָם בְּחֹקֶה אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשַּׁפְחֹת אֲשֶׁר שָׁלְחוּ חֲפָשִׁים וַיִּכְבְּשׂוּם חֲפָשׂוּם לְחַיּוֹת לָהֶם לְעַבְדִּים וּלְשַׁפְחֹת: יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר וַיְהִי דְבַר ה' - זֶה הוּא הַקְּבוֹר בְּתַחֲלִית הָעֲצָנָה הַדְּבָר אֲשֶׁר הָיָה וְכו' וְלִפִּי שְׂאֵרֵי הַדְּבָרִים חֹר לִפְנֵי יְהוָה דְּבַר ה': יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִכִּי כְרַתִּי בְרִית עַל כָּל הַמְּצֻחַת בְּכָל־לַיְלָה אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּמַעֲמַד הַר סִינִי בַיּוֹם בַּעַת הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם מִבֵּית עַבְדִּים לֵאמֹר: יד מִקֵּץ שִׁבְעַ שָׁנִים לִמִּי עָבְדוּתוֹ תִּשְׁלְחוּ אִישׁ אֶת־אֲחִיו הָעֵבֶרִי אֲשֶׁר־יִמְכַר לָךְ וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשַׁלַּחְתוּ חֲפָשִׁי מֵעַמְּךָ תַּחֲלִית שְׁנַת הַשְּׂבִיעִית וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הָטוּ אֶת־אָזְנָם לִשְׁמוֹעַ אֶל הַמְּצֻחַת הַחַיִּי וְחִלַּח: טו וַתִּשְׁבוּ אוֹתָם שְׁבַתָּם בְּחַשְׁבֵּה הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיִּשְׁרָ לְבַעֲנֵי לְקַרְא דְּרוֹר אִישׁ לְרַעְהוּ לְעַבְדּוֹ הָעֵבֶרִי וְתַכְרְתוּ בְרִית לְפָנָי בְּבִית אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלוּי: טז וַתִּשְׁבוּ וְתַחֲלָלוּ אֶת־שְׁמִי בַעֲרֹכְכֶם עַל שְׂבִיעַת הַכְּרִית וַתִּשְׁבוּ וְתַחֲוֹרְתֶם אֵלֵיכֶם אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שַׁלַּחְתֶּם חֲפָשִׁים לְנַפְשָׁם וְתַכְבְּשׂוּם אוֹתָם לְחַיּוֹת לָכֶם לְעַבְדִּים וּלְשַׁפְחֹת: יז לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֲתֶם לֹא־שַׁמַּעְתֶּם אֵלַי לְקַרְא דְּרוֹר אִישׁ לְאֲחִיו וְאִישׁ לְרַעְהוּ הֲגַנְנִי קְרָא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי־הַחַרְבִּי אֶל־הַדְּבָר וְאֶל־הַרְעָב וְנַתַּתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ: יח וְנַתַּתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֵבֶרִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־הִקִּימוּ אֶת־דְּבָרֵי

שי למורא

ח) לְקַרְא לָהֶם, לְעַבְדִּים וּלְשַׁפְחֹת הָעֵבֶרִיִּים. ט) בִּיהוּדֵי אֲחִיהוּ אִישׁ, כְּמוֹ "אִישׁ בִּיהוּדֵי אֲחִיהוּ." יז) אִישׁ לְרַעְהוּ, לְעַבְדוֹ הָעֵבֶרִי. יח) חֲפָשִׁים חֲפָשִׁים לְלֶכֶת לְרַעְוָם. יט) לָכֶם דְּרוֹר, כְּלוּמַר, אִתֶּן אֲתֶכֶם חֲפָשִׁים מִפְּנֵי, לְחַיּוֹת מִפְּקָרִים אֶל הַחַרְבִּי וְכו'. לז) הַעֲגַל אֲשֶׁר

יְהוָה אֱלֹהֵי־הַחַרְבִּי אֶל־הַדְּבָר וְאֶל־הַרְעָב וְנַתַּתִּי אֶתְכֶם לְעֹזָה לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ כַּיְסוּד וְתַרְדּוֹ אֲתֶכֶם: יח וְנַתַּתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֵבֶרִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־הִקִּימוּ אֶת־דְּבָרֵי אֲשֶׁר בְּרַתִּי לְשָׁנִים לְשָׁנִים חֲלָקִים וְעַבְדּוֹ

עטרת מרים

בין בתריו כי פה היה דוד בורתי ברית: יט והם שרי יהודה ושרי ירושלים הפרסים והכהנים וכל עם הארץ העברים בין בתרי העגל: כונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ כי לא יקברום על פי

ירבו מאד: כא ואת צדקיהו מלך יהודה ואת שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בכל הם האיבים ומבקשי נפשם העלים מעליכם אשר נסתלקו מעליכם בשמעם שבאו מצרים לעזור לכם (ירמיה לו): כב הנני מצוה אעיר לכם נאם יהוה והשבתים אלי העיר הזאת אשיב לפה את חיל מלך בכל ונלחמו עליה ולכדוה ושרפה באש ואת ערי יהודה אתן שממה מאין ישוב: כה כה אמר יהוה אם יצויר שלא יתה עוד בריתי יומם ולילה במציאות, וגם חקות שמיום וארץ לא שמתו שיהבטלו הקו הפכע: או יצויר: כו גם זרע יעקוב ודוד עבדי אמאם מקחת מזרעו משלים אל זרע אברהם ישחק ויעקב ורצונו לומר כמו שלא יבטל זמן חיים ותלילה וחקות השמים והארץ, פן לא אמאם זרע יעקב ודוד כפי אשיב כאשר אשיב לארצם אתי שבותם את בני השבי ורחמתיים ואתם עליהם, אז תשוב המלוכה לזרע דוד:

יח ויאמר לו יהונתן מחר הדש ונפקדתו יזכר בך המלך כי יפקד יחסר מושבך מאין ישוב בו: יט ושלשתו כשיגיע היום השלישי אחר ראש הדש, ובשביד הפכע גדולה מאד, או תרד מאד במקום סקר ותחמא הרבה, כי אז יבקשוד וכאתי אליהם מקום אשר נסתרת שם ביום המעשה ביום אשר נשבע שאל ליהונתן לכל המות את דוד וישבת אצל האבן האול כי שם אמצוד: כו ואני שלשת החצים צדה לצד האבן הוא

שי למורא

ברתו לשנים, בדרך בורתי ברית. כא העולים מעליכם, אשר הסתלקו עכשיו מעליכם בשמעם שבאו מצרים לעזור לכם. כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו', כלומר, אם לא יתה בריתי שקבעתי יומם ולילה, ולא שמתו חקות שמיום וארץ להיות חק עליהם, אם לא יתה זה, לא יתה זרע יעקב ודוד, שאמאם אותם. אבל כל זמן שתהיה נקמת בריתי

עם שמום וארץ ועם יומם ולילה, תהיה בריתי עם זרע יעקב להיות עמי, ועם זרע דוד להיות מלך ומושל. ורו"ל דרשוהו לענו ברית התורה והמילה, ללמד מקאן שבשבילים נכראו שמיום וארץ.

יח) ויאמר לו יהונתן, יהונתן בן שאול המלך אמר לדוד. מחר הדש, מחר ראש הדש. ונפקדתו כי יפקד מושבך, ויזכירו אותך כשיחסר ממושבך יושב. יט) ושלשתו תרד מאד, שלשה ימים תסתמר ותרד מאד בעמק להסתמר שם. ביום המעשה, ביום חל לגמרי, כלומר לפני ראש הדש. פרוש אחר, ביום מעשה השבועה שנשבע שאול ליהונתן שלא ימות את דוד, שגם אז תסתמר דוד שם. האבן האול, האבן שתהיה אות לחלכי דרכים. "האול", חלכי הדרך, כמו "אול" שפרשוו הלך. כ) צדה אורה, לצד האבן אתה מורה החצים. לשלח לי למטרה, שתהיה האבן לי למטרה. כא) קחננו ובאה, צא אתה בעצמך מקום מקבואך וקחננו ובוא

הברית אשר ברתו לפני העגל אשר ברתו לשנים ויעברו בין בתריו: יט שרי יהודה ושרי ירושלים הפרסים והכהנים וכל עם הארץ העברים בין בתרי העגל: כונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: כא ואת צדקיהו מלך יהודה ואת שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בכל העלים מעליכם: כב הנני מצוה נאם יהוה והשבתים אלי העיר הזאת ונלחמו עליה ולכדוה ושרפה באש ואת ערי יהודה אתן שממה מאין ישוב: כה כה אמר יהוה בריתי יומם ולילה חקות שמיום וארץ לא שמתו שיהבטלו הקו הפכע: או יצויר: כו גם זרע יעקוב ודוד עבדי אמאם מקחת מזרעו משלים אל זרע אברהם ישחק ויעקב ורצונו לומר כמו שלא יבטל זמן חיים ותלילה וחקות השמים והארץ, פן לא אמאם זרע יעקב ודוד כפי אשיב כאשר אשיב לארצם אתי שבותם את בני השבי ורחמתיים ואתם עליהם, אז תשוב המלוכה לזרע דוד:

ויעקב כפי אשיב את שבותם ורחמתיים:

הפמרה לערב ראש חודש שחל בשבת לשמו"ת שמואל א פרק כ
יח ויאמר לו יהונתן מחר הדש ונפקדתו כי יפקד מושבך: יט ושלשתו תרד מאד וכאתי אליהם מקום אשר נסתרת שם ביום המעשה וישבת אצל האבן האול: כ ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח לי למטרה: כא והנה אשלח את הנער לך מצא את החצים אם אמר אמר לנער הנה החצים | ממך והנה קחננו | ובאה כפי שלום לך ואין דבר

אורה פאלי אני מורה לשלח לי למטרה לחן: כא והנה לאמר זה אשלח את הנער ואני לו לך מצא את החצים הסימן מה יתה בדרך אם אמר

עטרת מרים

אמר לנער הגנה החצים קרובים אלי ממך והנה עברת מהם, קחני קח החץ ובאה בוא אלי כִּי־שָׁלוֹם לך ואין דבר רע, חִי־יְהוּה נשבע לו: כב ואם־כֹּה אמר לעלם הגנה החצים ממך והלאה לחן ממקום עמך, או לך לדרוך וברח לך כִּי שִׁלַּחְךָ יְהוּה ונצלת בהשגתה ה':

כג ואם תלך לך, וכור תכור ותדבר אשר דברנו דברי הברית שפרתני אני ואתה הגנה יהוה יהיה הער ביני ובינך עדי־עולם: כד ויפטר דוד בשדה ויהי החדש וישב המלך אל־הלחם לאכול:

כה וישב המלך על־מושביו מקום המיוחד לו לשבת בו כפעם א פעם אל־מושב שאצל הקור ויקם והונתן וישב והישיב אבנר מצד אביו כי לא רצה לדוות סמוך לאביו, שאם יצאף עליו על דבר דוד, שאול ויפקד מקום דוד: כו ולא־דבר לא שאל שאול מאומה ביום ההוא מדוע לא בא דוד כי אמר מקרה הוא שראה קרי בלתי מקור הוא כִּי־לא מקור כי עדון לא מבל לקריו: כז ויהי ממחרת ראש החדש ביום השני לחדש

ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל־יהונתן בְּנֵי־יִשְׁרָאֵל גַּם־הַיּוֹם גַּם־הַיּוֹם אל־הלחם אם היה מקרה, היה לו לבוא היום הלופו: כח ויען יהונתן את־שאול נשאל נשאל דוד מעמדי רשות ללכת עדי־בית לחם: כט ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר והוא צוה־לי אחי ועתה אם־מצאתי חן בעיניך אמלטת נא ואראה את־אחי על־כן לא בא אל־שלחן המלך כי נתתי לו רשות ללכת, והלך לו: ל ויחראף שאול ביהונתן ויאמר לו בך נעות המרדות אתה מאמד שהוא מודדת ברצוני, בן אתה מורד בי לאחוב מה שאני שונא הלוא ידעתי כִּי

אלי. כב) לך כִּי שִׁלַּחְךָ ה', לך לדרוך וברח, שהקב"ה אמר לך לברח ולהמלט. כג) והדבר אשר דברנו, הברית שפרתנו יחד. הגנה ה', ה' יהיה עד. כה) אל מושב הקור, בראש המסבים סמוך לקור. וקם יהונתן וישב אבנר מצד שאול, סדר הישיבה היה, שדוד היה וישב סמוך למלך, ואחריו יהונתן, ואחריו אבנר. וביים ההוא כשחמלך ישב במקומו והונתן במקומו, ודוד לא בא, אם בן נשאר והונתן וישב סמוך לאביו מבלי שהפסיק אדם אחר ביניהם, ואין מדרך הבן לישוב בהסבה אצל אביו, לכן קם יהונתן במקומו לשבת במקומו של אבנר, ואבנר ישב במקום של יהונתן כדי להפסיק בין שאול ליהונתן בנו. ומקומו של דוד נשאר פנוי, שיוכל לבוא אחר קדי. ויפקד מקום דוד, נחסר היה המקום מן הישוב. כו) כי לא טהור, והם היו נשקרים מלאכל יחד הטמא והטהור או שהיו אוכלים זבחי שלמים, ואסור לטמאים. וגם יתכן שאין מדרך המוסר לבוא טמא לשלחן המלך. כז) ממחרת החדש השני, ביום השני של ראש חדש, דתנו ממחרת. כח) מעמדי, מנני לקח רשות בלכתו לבית לחם, ולא הלך בלי רשות. כט) שלחני, תן לי רשות ללכת. זבח משפחה, אותו היום היו בני משפחתו זוכים זבחי שלמים. והוא צוה לי אחי, ואחי הגדול צוה עלי להיות שם. ל) בן נעות המרדות, בנה של מענת המוסר, כלומר שאמו לא הוכיחתי בקטנותו ולא קבל מוסר כראוי. ויאמר ר"ל, שששקטפו בני בנימין מנגות שילה שיצאו לחול בפרמים, היה שאול בישן ולא רצה להקפא, עד שבאה היא עצמה והענה פניה ודרפה אחריו. כי בוחר אתה לכן ישי, שהוא ימלך. לבשתך, כשישמעו אנשים שאתה אוהב אדם שאני שונא, יאמרו שאיך בני, וזה יהיה לבשתך.

חִי־יְהוּה: כב ואם־כֹּה אמר לעלם הגנה החצים ממך והלאה לך כִּי שִׁלַּחְךָ יְהוּה:

כג והדבר אשר דברנו אני ואתה הגנה יהוה ביני ובינך עדי־עולם: כד ויפטר דוד בשדה ויהי החדש וישב המלך אל־הלחם לאכול:

כה וישב המלך על־מושביו כפעם א פעם אל־מושב הקור ויקם והונתן וישב אבנר מצד שאול ויפקד מקום דוד: כו ולא־דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כִּי־לא טהור: כז ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל־יהונתן בְּנֵי־יִשְׁרָאֵל גַּם־הַיּוֹם גַּם־הַיּוֹם אל־הלחם:

כח ויען יהונתן את־שאול נשאל נשאל דוד מעמדי עדי־בית לחם: כט ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר והוא צוה־לי אחי ועתה אם־מצאתי חן בעיניך אמלטת נא ואראה את־אחי על־כן לא בא אל־שלחן המלך: לו ויחראף שאול ביהונתן ויאמר לו בן־נעות המרדות הלוא ידעתי כִּי־בחר אתה לבני־ישי לבשתך ולבשת ערות אמך: לא כִּי כל־הימים אשר בן־ישי חי על־הארמה לא

בחר אתה לכן בני ישי לבשתך ולבשת ערות אמך כי יאמרו השומעים שאתה אוהב אדם שאני שונא, אם בן איך בני ואיך נחת: לא כִּי כל־הימים אשר בן־ישי חי על־הארמה לא תכון לא תתקם אתה וכלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי הואיל ואתה נתת לו רשות ללכת כִּי בן־נעות

עטרת מרים

שי למורא

ולבשת ערות אמוך, ולבושה וחרפה של אמוך. (ג) כי כלה היא, נמרה ההחלטה. (ד) אל דוד, בשביל דוד. כי הכלמו אביו, וגם משום שאביו הקלים (במש) את יהונתן בדבור ובמעשה. (ה) למועד דוד, למועד שקבע לו דוד. (ו) ירה החצי להעברו, ירה החצו בכח שנעבר אחרי האבן. (ז) מאצ'ל הנגב, מקרכת מקום לצד הדרומי של האבן האול. את רעהו, עם רעהו. שהיתה קשה עליהם הפרדה. עד דוד הגדיל, שדוד הרבה לכבות יותר מיהונתן. (ח) אשר נשבענו, ותכר שנשבענו וכו'. ה' יהיה, ה' יהיה עד על השבועה.

הוא: לב ויען יהונתן את־שאל אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה אם ה' המליכי: לג ויטל שאל את־החנית עליו להכתו וידע יהונתן בירכלה היא גמר דעתו מעם אביו להמית את־דוד: לר ויגסם יהונתן מעם השלחן בחר־אף ולא־אכל ביום־ההוא

תבון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן־מות הוא: לב ויען יהונתן את־שאל אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה: לג ויטל שאל את־החנית עליו להכתו וידע יהונתן בירכלה היא מעם אביו

להמית את־דוד: לד ויגסם יהונתן מעם השלחן בחר־אף ולא־אכל ביום־ההוא השני לחם פי נעצב אל־דוד פי הכלמו אביו: לה ויהי בפקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קמן עמו: לו ויאמר לנערו רץ מצא נא את־החצים אשר אנכי מורה הנער רץ והוא־ירה החצי להעברו: להלאה לפניה והוא האבן האול: לו ויבא הנער עד־מקום החצי אשר ירה יהונתן הראשונה ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלוא החצי אשר יריתי באחרונה היא ממך והלאה: לח ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה ריון מהר אחר השנה אל־תעמד במקום הראשונה וילקט נער יהונתן את־החצים הראשונה והשנה ויבא אל־אדניו: למ והנער לא־ידע מאומה מהסיון הנעשה בירח אלו החצים את יהונתן ודוד ידעו את־הדבר: מ ויתן יהונתן את־פלו הקשת והחצים אל־הנער אשר־לו ויאמר לו לך הביא העיר: מא הנער בא ודוד קם מאצ'ל הנגב ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו | איש את־רעהו ויכפו איש את־רעהו עד־דוד הגדיל: מב ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר יהוה יהיה | ביני ובינך וביני ורעי וביני ורעך עד־עולם:

השני ביום השני לחדש לחם פי נעצב אל־דוד בראותו כי בלתה אליו הרעה ועוד פי הכלמו אביו שקראו בן נעות הפרדות: לח ויהי בפקר ביום השלישי לחדש ויצא יהונתן השדה למועד אשר קבע לו דוד ונער קמן עמו: לו ויאמר לנערו רץ מצא נא את־החצים אשר אנכי מורה הנער רץ אחר החצו הראשון שירה, ובעודו רץ, והוא־ירה החצי השני להעברו להלאה לפניה והוא האבן האול: לו ויבא הנער עד־מקום החצי אשר ירה יהונתן הראשונה ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלוא החצי אשר יריתי באחרונה היא ממך והלאה: לח ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה ריון מהר אחר השנה אל־תעמד במקום הראשונה וילקט נער יהונתן את־החצים הראשונה והשנה ויבא אל־אדניו: למ והנער לא־ידע מאומה מהסיון הנעשה בירח אלו החצים את יהונתן ודוד ידעו את־הדבר: מ ויתן יהונתן את־פלו הקשת והחצים אל־הנער אשר־לו ויאמר לו לך הביא העיר: מא הנער בא ודוד קם מאצ'ל הנגב מצד הדרומי של אבן האול ויפל לאפיו על גניו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו | איש את רעהו ויכפו איש עם את כי היתה קשה להם הפרדה רעהו עד־דוד הגדיל הרבה לכבות יותר מיהונתן: מב ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום והשבועה אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר ויאמר יהוה יהיה | ביני ובינך וביני ורעי וביני ורעך עד־עולם:

איש את רעהו ויכפו איש עם את כי היתה קשה להם הפרדה רעהו עד־דוד הגדיל הרבה לכבות יותר מיהונתן: מב ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום והשבועה אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר ויאמר יהוה יהיה | ביני ובינך וביני ורעי וביני ורעך עד־עולם:

התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: - ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים: ה וערת אילם מאדמים וערת תחשים ועצי שפים: (ז) ושמן לפאר בשמים לשמן

קריאת התורה למנחת שבת־קודש כה ׀ וידבר יהוה אל־משה לאמר: בדבר אל־בני ישראל ויקחו־לי תרומה מאת פל־איש אשר ידבנו לבו תקחו את־תרומתי: ג וזאת

אֲרַבַּע טַבָּעוֹת זָהָב וְנִתְּתָה עַל אֲרַבַּע פְּעֻמָּתָיו
 וְשֵׁתֵי טַבָּעוֹת עַל־צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשֵׁתֵי טַבָּעוֹת
 עַל־צִלְעוֹ הַשְּׁנִיית: ^י וְעָשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים
 וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: ^י וְהִבַּאתָ אֶת־הַבָּדִים
 בַּטַּבָּעוֹת עַל צִלְעוֹת הָאֲרֹן לְשֵׂאת אֶת־הָאֲרֹן
 בָּהֶם: ^{יב} בַּטַּבָּעוֹת הָאֲרֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ
 מִמֶּנּוּ: ^{יג} וְנִתְּתָ אֶל־הָאֲרֹן אֶת הַעֲדוֹת אֲשֶׁר אָתָּן
 אֱלֹהִים:

הַמִּשְׁחָה וְלִקְמֹרֶת הַסַּמִּים: ^ה וְאֲבִי־שֵׁהֶם וְאֲבִי
 מִלְּאִים לְאֶפֶד וְלַחֹשֶׁן: ^ה וְעָשׂוּ לִי מִקֹּדֶשׁ
 וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָם: ^ט כָּכֹל אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ
 אֶת תְּבִנּוֹת הַמִּשְׁפָּן וְאֶת תְּבִנּוֹת פְּלִלְיוֹ וְכֵן
 תַּעֲשׂוּ: ^ס (ישראל) ^י וְעָשׂוּ אֲרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֹתִים
 וְחָצִי אַרְבּוֹ וְאֹמֶה וְחָצִי רַחְבּוֹ וְאֹמֶה וְחָצִי
 קָמָתוֹ: ^{יא} וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמְחוּץ
 תִּצְפְּנֻ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב: ^{יב} וַיִּצְקֶתָ לוֹ

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה שבט, תשכ"ב
 ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"נ וכו' מו"ה אלעזר שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו וכן ספרו שאר ישוב על התורה, שנתקבל.

יהי רצון שעוד רבות בשנים יוסיף חיילים לאורייתא הנגלה והפנימיות שבדורנו נתגלתה
 בתורת החסידות, תורת הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו, אשר הכרח השעה הוא במאד בדורנו זה,

ובפרט ע"פ אגה"ק הידועה אשר לכשיפוצו מעינותיו חוצה, קאתי מר דא מלכא משיחא,
 ויהי זה מתוך מנוחה וטוב לבב.

בכבוד ובברכה.

לחביבותא דמילתא - מועתק בזה איזו הערות להס', אף שאין משיבין על הדרוש.

פתח השער. קריאת שם לילד כו' והוא מהאריז"ל: הוא בשער הגלגולים הקדמה כג.

וראה ג"כ עמק המלך ש"א ספ"ד.

בתחלתו. א, א. ריצ"א כו' שהכוונה על התחלת התוה"ק כו'. - אאפ"ל שהכוונה כן, כיון שפי'
 רי"צ כוונתו ומסיים: אלקים (ואין אלקים אלא אמת) וה' אלקים אמת. - וצ"ל כאן, ע"ד משי"כ במת"כ
 שם (ב"ר פ"א, ז). וראה ג"כ בבעה"ט.

בסופו רמז-? דמשה כללות כל הנשמות ויהושע כללות כל הרוחות. - כ"כ באוה"ח (פנחס כז,
 יח). וצ"ע וחיפוש המקור ע"ז.

שם. נעיצת סוף התורה לתחלתה, ע"פ מה שמפרש עשה משה - ענין הסמיכה, ילי"פ הקישור
 ל"בראשית" - ע"פ ת"י (וזה"ל ג:) " **בחוכמא**", שבזה הו"ע הסמיכה. ויומתק יותר עפמשי"כ אדמו"ר הצ"צ
 בסי המצות שלו מצות קדוש החודש (וש"ט) דעין ועיני העדה ה"ז חיצוניות החכמה (נו"ה דאבא) וסמיה צ"ל
 ע"י פנימיות החכמה (יסוד דאבא) - וזהו שמוסיף "בראשית" על משי"כ לפני זה "עיני כל ישראל".

לוח זמנים לשבת פרשת משפטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								מג"א		אדמו"ר				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
18:12	17:15	18:02	17:58	17:36	17:31	10:00	10:03	09:01	09:05	08:27	08:31	06:12	06:18	באר שבע (ח)
18:11	17:06	18:00	17:56	17:37	17:32	10:00	10:02	09:01	09:05	08:27	08:30	06:13	06:19	חיפה (ח)
18:10	16:58	18:00	17:55	17:39	17:34	09:59	10:01	09:00	09:03	08:26	08:29	06:11	06:17	ירושלים (ח)
18:12	17:15	18:02	17:57	17:35	17:31	10:00	10:03	09:01	09:05	08:27	08:31	06:13	06:19	תל אביב (ח)
18:19	17:13	18:06	17:57	17:33	17:23	10:20	10:24	09:24	09:30	08:40	08:45	06:43	06:54	אוסטריה, וינה (ח)
20:46	19:50	20:34	20:43	20:07	20:15	11:22	11:20	10:15	10:12	09:36	09:32	07:00	06:54	אוסטרליה, מלבורן (ק)
18:22	17:18	18:10	18:01	17:37	17:28	10:22	10:26	09:25	09:31	08:43	08:48	06:44	06:54	אוקראינה, אודסה (ח)
17:53	16:47	17:40	17:31	17:07	16:58	09:54	09:58	08:58	09:04	08:14	08:20	06:17	06:28	אוקראינה, דונייצק (ח)
18:04	16:58	17:51	17:42	17:17	17:08	10:05	10:09	09:09	09:15	08:25	08:31	06:29	06:40	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
18:29	17:21	18:15	18:06	17:40	17:30	10:32	10:36	09:36	09:42	08:50	08:56	06:57	07:09	אוקראינה, זיטומיר (ח)
18:22	17:13	18:08	17:58	17:33	17:22	10:24	10:29	09:29	09:35	08:42	08:49	06:50	07:02	אוקראינה, קייב (ח)
18:49	17:48	18:37	18:28	18:07	17:59	10:47	10:51	09:51	09:56	09:09	09:14	07:09	07:19	איטליה, מילאנו (ח)
19:01	18:13	18:53	18:54	18:30	18:31	10:26	10:27	09:23	09:24	08:55	08:55	06:24	06:24	אקוודור, קיטו (ח)
20:13	19:19	20:03	20:10	19:36	19:43	10:57	10:55	09:50	09:48	09:13	09:10	06:38	06:32	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:16	20:17	21:04	21:13	20:34	20:42	11:46	11:44	10:38	10:35	09:57	09:53	07:22	07:15	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:35	17:36	18:24	18:17	17:55	17:48	10:28	10:31	09:30	09:35	08:53	08:57	06:45	06:53	ארה"ב, בולטימור (ח)
18:24	17:24	18:12	18:05	17:43	17:36	10:18	10:21	09:20	09:25	08:42	08:46	06:35	06:44	ארה"ב, ברוקלין (ח)
18:24	17:24	18:13	18:06	17:43	17:36	10:18	10:22	09:21	09:25	08:42	08:47	06:36	06:44	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
18:59	17:58	18:48	18:40	18:17	18:10	10:55	10:58	09:57	10:02	09:18	09:23	07:13	07:22	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:54	18:00	18:44	18:39	18:19	18:15	10:40	10:43	09:41	09:44	09:08	09:11	06:51	06:57	ארה"ב, האוסטון (ח)
18:23	17:27	18:12	18:07	17:45	17:40	10:12	10:15	09:13	09:17	08:38	08:42	06:25	06:32	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:55	18:02	18:45	18:42	18:21	18:17	10:39	10:41	09:39	09:42	09:07	09:10	06:48	06:53	ארה"ב, מיאמי (ח)
18:19	17:19	18:08	18:01	17:38	17:31	10:14	10:17	09:16	09:21	08:38	08:42	06:32	06:41	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
18:48	17:48	18:37	18:30	18:07	18:00	10:42	10:45	09:44	09:49	09:06	09:10	06:59	07:08	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
18:18	17:17	18:06	17:59	17:36	17:29	10:13	10:16	09:16	09:20	08:36	08:41	06:31	06:40	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:32	18:42	19:23	19:26	18:59	19:03	10:41	10:41	09:36	09:36	09:06	09:05	06:31	06:29	בוליביה, לה-פס (ח)
19:06	17:56	18:52	18:42	18:16	18:05	11:09	11:14	10:14	10:20	09:27	09:33	07:35	07:48	בלגיה, אנטוורפן (ח)
19:06	17:57	18:52	18:42	18:17	18:06	11:09	11:14	10:13	10:20	09:27	09:33	07:35	07:47	בלגיה, בריסל (ח)
19:13	18:26	19:03	19:08	18:43	18:48	10:13	10:12	09:08	09:07	08:36	08:34	06:00	05:57	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:00	18:09	18:51	18:55	18:26	18:31	10:01	10:01	08:56	08:55	08:24	08:23	05:49	05:46	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
18:24	17:19	18:10	17:59	17:35	17:25	10:27	10:32	09:32	09:38	08:45	08:51	06:54	07:06	בריטניה, לונדון (ח)
18:31	17:22	18:17	18:06	17:39	17:28	10:37	10:42	09:42	09:49	08:52	08:59	07:06	07:19	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
18:29	17:20	18:15	18:04	17:40	17:28	10:34	10:39	09:39	09:46	08:50	08:57	07:02	07:14	גרמניה, ברלין (ח)
18:49	17:41	18:36	18:26	18:01	17:51	10:51	10:56	09:56	10:02	09:10	09:16	07:17	07:29	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:17	18:31	19:07	19:12	18:48	18:54	10:13	10:12	09:07	09:06	08:34	08:32	05:59	05:55	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:15	18:24	19:06	19:04	18:43	18:40	10:55	10:56	09:54	09:56	09:24	09:26	07:01	07:05	הודו, מומבאי (ח)
19:12	18:21	19:03	19:01	18:39	18:37	10:51	10:52	09:50	09:52	09:20	09:22	06:56	07:00	הודו, פונה (ח)
18:09	17:03	17:56	17:47	17:23	17:13	10:09	10:13	09:12	09:18	08:29	08:34	06:32	06:42	הונגריה, בודפשט (ח)
18:28	17:28	18:16	18:09	17:47	17:40	10:23	10:26	09:25	09:30	08:47	08:51	06:41	06:49	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:54	17:55	18:43	18:37	18:14	18:08	10:46	10:49	09:48	09:53	09:12	09:16	07:02	07:10	יוון, אתונה (ח)
18:30	17:25	18:17	18:08	17:44	17:35	10:29	10:33	09:33	09:39	08:50	08:55	06:52	07:02	מולדובה, קישינב (ח)

לוח זמנים לשבת פרשת משפטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:13	18:21	19:03	19:01	18:40	18:38	10:52	10:54	09:51	09:54	09:21	09:23	06:58	07:02	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
20:10	19:08	19:57	20:08	19:24	19:35	10:28	10:26	09:19	09:15	08:34	08:29	06:00	05:51	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)
18:37	17:43	18:27	18:23	18:02	17:58	10:22	10:24	09:23	09:26	08:50	08:53	06:32	06:38	נפאל, קטמנדו (ח)
19:51	19:02	19:42	19:43	19:20	19:21	11:17	11:18	10:14	10:15	09:46	09:46	07:15	07:16	סינגפור, סינגפור (ח)
17:59	16:48	17:45	17:34	17:08	16:57	10:03	10:08	09:08	09:15	08:20	08:26	06:31	06:43	פולין, ורשא (ח)
19:04	18:15	18:55	18:58	18:32	18:35	10:17	10:18	09:14	09:13	08:44	08:44	06:10	06:09	פרו, לימה (ח)
19:06	18:02	18:54	18:46	18:22	18:13	11:05	11:09	10:08	10:14	09:26	09:31	07:26	07:36	צרפת, ליאון (ח)
19:15	18:10	19:02	18:53	18:29	18:20	11:16	11:20	10:20	10:26	09:36	09:41	07:40	07:52	צרפת, פריז (ח)
18:41	17:52	18:32	18:32	18:10	18:10	10:09	10:10	09:07	09:08	08:38	08:39	06:09	06:11	קולומביה, בוגוטה (ח)
18:44	17:45	18:32	18:25	18:04	17:56	10:41	10:44	09:44	09:49	09:03	09:08	07:00	07:10	קנדה, טורונטו (ח)
18:20	17:18	18:08	18:00	17:37	17:29	10:18	10:22	09:21	09:27	08:40	08:45	06:39	06:49	קנדה, מונטריאול (ח)
18:15	17:19	18:05	17:59	17:38	17:32	10:06	10:09	09:07	09:11	08:32	08:36	06:20	06:27	קפריסין, לרנקה (ח)
19:18	18:04	19:03	18:51	18:24	18:12	11:25	11:30	10:31	10:38	09:39	09:46	07:55	08:09	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
18:51	17:39	18:36	18:23	17:59	17:46	10:59	11:04	10:05	10:12	09:12	09:19	07:30	07:45	רוסיה, מוסקבה (ח)
18:46	17:41	18:33	18:24	18:00	17:51	10:46	10:50	09:50	09:55	09:07	09:12	07:09	07:19	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
18:51	17:50	18:38	18:29	18:09	18:00	10:51	10:55	09:54	10:00	09:11	09:17	07:13	07:24	שווייץ, ציריך (ח)
18:58	18:08	18:49	18:48	18:26	18:24	10:33	10:35	09:32	09:34	09:02	09:04	06:37	06:40	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פל-אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי של' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי ד"ח אלו

פקט: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00566
19/02/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומוני
דבר מלכות
מחנות היישומוני

